

Ἡ ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΟΥ ΕΥΓΕΝΙΟΥ ΚΩΣΤΑΡΙΔΟΥ Δ. Θ.

*Στρατιωτικοῦ λοχαγέρος Α' Πεζικοῦ Συντάγματος
καὶ Διευθυντοῦ τοῦ Ὁμηρίου Λυκείου. -*

Η

ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

ΑΙ ΥΠΗΡΕΣΙΑΙ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΕΘΝΟΣ
ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΛΗΞΑΣΑΝ ΕΚΑΤΟΝΤΑΕΤΗΡΙΔΑ
1821-1921

ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ: ΕΛΛΗΝΩΝ ΛΟΓΙΩΝ ΚΑΘΗΚΩΝ ΚΑΙ ΛΑΪΚΩΝ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΤΥΠΟΙΣ: «ΦΟΙΝΙΚΟΣ» — ΣΤΑΔΙΟΥ 38

1921

1921

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ

16264

Τῷ

τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος Σεπτῷ Πρωθιεράρχῃ
τῶν Διονυσίων καὶ Ἱεροθέων τὸν Θρόνον
τανῦν εὐκλεῶς ὠραῖζοντι Μητροπολίτη

ΘΕΟΚΛΗΤΩ, ΜΗΝΟΠΟΥΛΩ,

ἄνδρὶ ρέκτη καὶ τῆς Ὁρθοδοξίας εὐθαρσεῖ προμάχῳ
τὴν βίβλον τήνδε ἀνατίθην εὐλαβῶς

Ο ΣΥΓΓΡΑΦΕΥΣ

Ο ΠΑΝΙΕΡΩΤΑΤΟΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΑΘΗΝΩΝ ΘΕΟΚΛΗΤΟΣ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ηδη, ὅτε συμπληροῦται ἡ πρώτη ἑκατονταετία ἀπὸ τῆς ἐξε-
γέρσεως τοῦ Ἑθνους μας εἰς νέαν ἐλευθέραν ζωὴν ἤδη, ὅτε
μετὰ ἑκατονταετίες ἀγῶνας ἡ αἰωνόβιος Φυλὴ μας, ἥτις πολ-
λάκις ἐφάνη γηράσασα, ἀλλ' οὐδέποτε ἐφοβήθη τὸν θάνατον, ὁρμᾷ μὲ
ἀκεραίαν τὴν πίστιν τῆς εἰς τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν ἀγάπην τοῦ παν-
τοδυνάμου Θεοῦ πρὸς τὴν συμπλήρωσιν τῶν μεγάλων τῆς πεπρωμένων
ἡδη, ὅτε δι' ἀγῶνων γιγαντιαίων καὶ μακροχρονίων καὶ οὐδὲν ἡττον
ἐνδόξων τῶν ἐν ἀρχῇ τῆς ἱερᾶς ταύτης ἑκατονταετίας κλείει αὐτὴν στε-
φανοῦσα ἐπαξίως τὸ ὑπερφυῆς ὄνειρον τῶν ἀθανάτων πάππων ἡ ἀριστο-
τόκος καὶ μεγαλουρῆγος γενεὰ τῆς σήμερον ἡδη, ὅτε κατὰ τινὰ παρὰ-
δοξον καὶ μοναδικὴν τῶν Οὐρανῶν εὖνοιαν αὐτὴ ἡ μεγαλοπράγμων
τῶν σημερινῶν γιγαντομάχων γενεὰ ἐτοιμάζεται νὰ ἀθανάτισῃ διὰ
πανηγυρισμῶν καὶ ἑορτῶν καὶ ἀψίδων θριαμβικῶν καὶ ὕμνων καὶ
μνημείων παντοειδῶν τὸ νέον ἑλληνικὸν θαῦμα ὅτε οἱ ἀξιοὶ ἐπίγονοι
ἐτοιμάζονται νὰ ἑορτάσωσιν ἐν ἰωβιλαίῳ, τοῦ ὁποίου ὅμοια ἐλάχιστα
ἔχει νὰ παρουσιάσῃ ἡ ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητος, τῶν ἀξίων προγόνων
τοὺς ἄθλους, καὶ δίκαιον καὶ ὀρθὸν εἶναι νὰ ἐξαρθῇ προσηκόντως καὶ
νὰ καταλάβῃ τὴν προσήκουσαν, αὐτὴν τὴν πρώτην θέσιν ἐν τῷ πανη-
γυρισμῷ ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία, ἥτις ἐγένετο ἀναντιρρήτως ὁ πρῶτος
καὶ σπουδαιότατος συντελεστὴς τοῦ νέου τούτου τῆς ἀθανάτου Φυλῆς
μας θαύματος. Καὶ βεβαίως ἐν ταῖς γενικαῖς ἑορταῖς ἡ θέσις αὕτη θὰ
δοθῇ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ τὸ εὐσεβές Γένος μας ὑπὸ τὴν εὐλογίαν
αὐτῆς θὰ πανηγυρίσῃ τὴν χαρὰν του, ὥς ὑπὸ τὴν παραμυθίαν καὶ τὴν
ἐνίσχυσίν τῆς διήλθε τὰς θλίψεις του ἀλλ' εἰδικὴ μνεῖα καὶ ἰδιαιτέρα
ἐξέτασις καὶ ἐκθεσις τῶν ἐθνικῶν τῆς Ἐκκλησίας ὑπηρεσιῶν, τῆς ἰδιαι-
τέρας αὐτῆς σταδιοδρομίας, ἀνετίξεως καὶ ζωῆς καὶ τῆς παρούσης αὐ-
τῆς καταστάσεως ἐπιβάλλεται ἀναντιρρήτως καὶ εἶναι ἀνάγκη ἀπαραί-
τητος· διότι ἡ Ἐκκλησία, ἵδρυμα Θεοῦ καὶ ἄρα αἰώνιος, δὲν εἶχε χθὲς
μόνον ζωὴν, οὔτε ἤνι μόνον σήμερον, οὔτε δύναται νὰ εἴπῃ τις ποτε
ὅτι συνεπλήρωσε τὸ ἔργον τῆς καὶ τώρα ἤ· ἀναπαυθῇ ἐπὶ τῶν δαφνῶν
τῆς. Τὸ ἔργον τῆς οὔτε ἐπέρανεν οὔτε θὰ περάνῃ ποτέ, καὶ τὴν ἀνά-
παυσιν οὔτε ἐγνώρισεν οὔτε θὰ γνωρίσῃ πᾶσα ἐπιτυχία ὥς καὶ πᾶσα
ἀτυχία οὐδὲν ἄλλο εἶναι δι' αὐτὴν εἰμὴ κέντρον καὶ ἀφετηρία νέας

προσπαθείας. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι ὁργανισμός ζῶν, καὶ πᾶσα ζωὴ εἶναι πρὸς τὰ πρόσω καὶ πρὸς τὰ ἄνω ὁρμῇ. Καθὼς δ' ὁ Κυβερνήτης πλοίου διασχίζοντος τὰ ὕδατα πολυκυμάντου θαλάσσης καὶ βαίνοντος πρὸς τὸ ὠρισμένον τοῦ πλοῦ τέρμα ἀναμετρεῖ ἐκάστοτε τὴν διανυθεῖσαν ἀπόστασιν καὶ ἐπιστρέφων πρὸς τὴν πυξίδα καὶ τὸν ναυτικὸν του χάρτην κανονίζει τὴν κατευθύνσιν τοῦ πλοίου ἄγρυπνος παρὰ τὸ πηδάλιον, οὕτω καὶ ἡ ἱερὰ τῆς Ἐκκλησίας ναὺς καθ' ἕκαστον σταθμὸν ἀναμετρεῖ τὰ ἐπιτελεσθέντα καὶ ρυθμίζει ἐκ νέου συμφώνως πρὸς ταῦτα τὴν κατευθύνσιν της, δὲν δύναται δὲ καὶ νὰ πράξῃ ἄλλως. Ἐντεῦθεν ἡ ἀνάγκη τῆς ἐξετάσεως τῆς εἰσφορᾶς τῆς Ἐκκλησίας εἰς τοὺς ἐθνικοὺς ἀγῶνας τῆς ἀποκαταστάσεως ἔχει τὴν ἑννοίαν καὶ τοῦ πανηγυρισμοῦ τῶν ἐπιτελεσθέντων, ἀλλὰ καὶ τοῦ διακανονισμοῦ τῆς περαιτέρω κατευθύνσεως.

Οὗτος ὁ διπλοῦς σκοπὸς εἶναι τὸ ἐγχείρημα τοῦ παρόντος ἔργου· ἀφ' ἑνὸς νὰ ἐκδέσῃ τὴν συμμετοχὴν τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὸ θαῦμα τῆς διασώσεως καὶ τῆς ἀναγεννήσεως τοῦ Ἑθνους, ἀφ' ἑτέρου νὰ ἐπισκοπήσῃ τὴν παροῦσαν αὐτῆς δύναμιν, ὅπως δώσῃ τὴν ἐπίγνωσιν τῶν μέσων πρὸς καθορισμὸν τῆς συνεχίσεως τῆς δράσεως αὐτῆς ἐν τῷ μέλλοντι ἐν ἁρμονίᾳ πρὸς τὰς νέας συνθήκας τῆς ἐθνικῆς ζωῆς. Ἐπειδὴ δὲ ἡ Ἐκκλησία παρ' ἡμῖν δὲν εἶναι ὁργανισμὸς ἀποκεχωρισμένος τῆς ὅλης ἐθνικῆς δράσεως καὶ ζωῆς, τοῦναντίον μάλιστα δύναται τις νὰ εἴπῃ ὅτι ὁ Ἕλλην εὐρίσκεται ἐν στενωτέρῳ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν ἢ πρὸς οἵανδήποτε ἄλλην ἐκδήλωσιν τοῦ ἐθνικοῦ βίου συνεπαφῇ, ἔπεται ἀναγκαίως ὅτι τὸ ἔργον τοῦτο, τὸν τοιοῦτον ἐπιδιώκον σκοπὸν, κέκτῃται ὑψίστην διὰ πάντα Ἑλληνὰ σημασίαν καὶ ἐνδιαφέρει ὄχι μόνον τοὺς λειτουργοὺς ἀλλὰ πάντα ἀνεξαιρέτως τῆς Ἐκκλησίας τὰ μέλη, καὶ αὐτοὺς ὅπωςδήποτε τοὺς ἀλλοτρίους τῆς Ἐκκλησίας Ἕλληνας, ἐφ' ὅσον διατελοῦσι καθ' οἷονδήποτε τρόπον ἐν ἀμέσῳ ἢ ἐμμέσῳ πρὸς αὐτὴν ἢ πρὸς τὰ μέλη αὐτῆς ἐπαφῇ φιλίας καὶ ἀγάπης ἢ καὶ ἐχθρότητος.

Εἶναι ἀναμφισβήτητον ὅτι οὐδὲν ἔθνος καὶ οὐδεὶς λαὸς τόσον ἀποσπᾶστος ἐταύτισε τὰς τύχας αὐτοῦ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ ὅσον οἱ Ἕλληνες. Τὸ ἔθνος μας ὑπῆρξεν ἀπ' ἀρχῆς τοῦ κηρύγματος τοῦ Εὐαγγελίου τὸ πλέον παντὸς ἄλλου ἐτοιμον πρὸς ὑποδοχὴν αὐτοῦ· μόνον αὐτὸ ἦτο εἰς θέσιν νὰ οἰκειωθῇ τὴν οὐράνιον διδασκαλίαν τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου· καὶ μόνον αὐτὸ ἐγνώριζε τὸ μυστικὸν τῆς μεταδόσεως τοῦ ἱεροῦ φωτὸς τῆς θείας ἀληθείας εἰς τὰς καλύβας τῶν ταπεινῶν καὶ εἰς τὰ ἀνάκτορα τῶν Καισάρων· δι' αὐτὸ δὲ καὶ ἐγένετο τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς, δι' οὗ ὁ Θεὸς ἐπετέλεσε τὴν μεταβολὴν τῶν τυχῶν τῆς Ἀνθρωπότητος καὶ τὴν ἀλλαγὴν τῆς κατευθύνσεως αὐτῆς ἀπὸ τῆς

ἀγούσης πρὸς τὸν αἰώνιον θάνατον εἰς τὴν ὁδὸν τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. Ὡς εἰκὸς δὲ καὶ ὁ ἀληθὴς τύπος τοῦ ὀργανωμένου Χριστιανισμοῦ, ἡ Ἐκκλησία, ἐν αὐτῷ ἀναδείκνυται καὶ μετ' αὐτοῦ συνδέεται. ἀπ' ἀρχῆς τοσοῦτον στενῶς ὥστε νὰ μὴ εἶναι δυνατόν νὰ διακριθῇ ἕκτοτε ἡ δράσις ἡ χριστιανικὴ τῆς δράσεως τῆς ἐθνικῆς ἐν τῇ περαιτέρῳ Ἑλληνικῇ Ἱστορίᾳ.

Ἐντεῦθεν κατὰ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς αἰῶνας, τοὺς αἰῶνας τῶν θλίψεων τῶν παλαιῶν διὰ τὸ Ἔθνος καὶ διὰ τὸν Χριστιανισμόν, ὁ Χριστιανισμὸς ἀποβαίνει ἡ σάνις τῆς σωτηρίας καὶ ἡ ἄγκυρα τῆς ἀσφαλείας τῶν Ἑλλήνων, καὶ ἐν τῇ δυνάμει τοῦ πνεύματος τοῦ Χριστοῦ μεταβάλλεται βαθμηδὸν εἰς τὸν παντοδύναμον μοχλόν, δι' οὗ ἀντεγρῆχθαι τὸ ὑπερφύεσ οἰκοδόμημα τοῦ κακοῦ, τὸ ὁποῖον ἐπύργωσεν εἰς ἀχανῆ κςμοκρατορίαν ἡ ὑπερφίαλος Ρώμη. Τοῦτο τὸ πρῶτον ἑλληνικὸν θαῦμα, δι' οὗ:

«ἀνέστη ἡ Ἑλλὰς ἐκ νεκρῶν
ἀνὰ χεῖρας κρατοῦσα
ἀνέκλειπτον Χριστοῦ θησαυρόν,
τὴν Καινὴν Διαθήκην».

Ἐν τοῖς μετέπειτα χρόνοις τοῦ θριάμβου καὶ τῆς δόξης καὶ τοῦ μεγαλείου δὲν δύναται νὰ γίνῃ λόγος περὶ Ἑλληνισμοῦ εἰμὴ ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ Χριστιανικοῦ Ἑλληνισμοῦ ἢ καὶ ἀντιστρόφως τοῦ ἑλληνικοῦ Χριστιανισμοῦ, ὅστις ἐστὶν ὁ ἄλλως λεγόμενος Ὁρθόδοξος ἢ Ὁρθόδοξος Πίστις. Τὴν δόξαν, τὴν ζωὴν, τὴν παντοειδῆ ἐκδήλωσιν τῆς ὑπάρξεως τῆς ἀειζῶου ἑλληνικῆς Φυλῆς ἀποτελεῖ κατὰ τὰς περιπετειώδεις ἐκεῖνας ἑκατονταετίας (αἱ ὁποῖαι φέρουσι τὸ ὄνομα τοῦ Βυζαντίου ἐπειδὴ τοῦτο ἀπέβη τότε ἡ φωτοβόλος ἑστία ἡ συγκεντροῦσα καὶ ἀκτινοβολοῦσα τὸ ἔνθεον πῦρ τῆς ἐθνικῆς καὶ θρησκευτικῆς τοῦ χριστιανικοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀλκῆς), ὁ ὀρθόδοξος Χριστιανισμὸς οὗτος εἶναι ὁ ζωογόνος χυμὸς ὁ γιγαντώσας εἰς δρῦν αἰωνόβιον καὶ ὑψικάρηνον τὸν ἐκ τῆς τέφρας αὐτοῦ ἐπὶ τῆς πατρῴας γῆς ἀναβλαστήσαντα Ἑλληνισμόν ὑπὸ τὴν χειραγωγίαν αὐτοῦ καὶ ἐπὶ τῶν ἐναγκαλιζομένων γῆν καὶ οὐρανὸν περύγων του φέρεται πανταχόσε εἰς ἀναζητήσιν τοῦ ἐπιστητοῦ ἢ ἀναζωογονηθεῖσα ἑλληνικὴ διάνοια· αἱ ἀρχαὶ τῶν κανονίζουσι καὶ ἀγιάζουσι τοῦ λοιποῦ τὸν ἀτομικόν, κοινωνικόν, οἰκογενειακόν, ἐθνικὸν καὶ διεθνή βίον τοῦ Ἑλλήνου, καὶ ὑπὸ τὰ βραδέα, ἀλλ' ἐπίμονα καὶ ἀσφαλῆ αὐτοῦ πλῆγματα αἵρεται βαθμηδὸν τὸ κακὸν ἐκ μέσου τῶν ἀνθρώπων, καὶ συντελεῖται ἀνακαίνισις τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας τόσον οὐσιώδης, ὥστε εἰς μὲν τοὺς ἀρχαίους θὰ ἦτο ἀπίστευτος, εἰς ἡμᾶς δὲ θὰ

ἐφαίνετο ἀνεξήγητος καὶ ἀκατανόητος. Αἱ ἰδέαι του, αἱ τάσεις του καὶ αἱ ἀρχαὶ του ἀνακαινίζουσι τὴν τέχνην ὑπὸ πάσας τὰς ἐκδηλώσεις της, τὴν ἀρχιτεκτονικὴν, τὴν γλυπτικὴν, τὴν γραφικὴν, τὴν ποίησιν, τὴν λογοτεχνίαν καθόλου· αὐταὶ αἱ ταπειναὶ βιωτικαὶ μέριμναι καὶ αἱ χειρωνακτικαὶ ἀσχολίαι ἀγνίζονται καὶ ἐξυψοῦνται· καὶ ἐν πάσῃ ἐκδηλώσει τῆς ἀνθρωπίνης δραστηριότητος τὸ Εὐαγγέλιον προηγείται, συνοδοιπορεῖ, ἔπεται εἰς τὸ χωροῦν πρὸς ὑψηλὴν ἐν τῷ κόσμῳ ἀποστολήν του· Ἐθνος, τοῦ ὁποίου οἱ ἀγῶνες τὴν διάδοσιν τῆς Πίστεως ἢ τὴν συντήρησιν αὐτῆς ἔχουσι πάντοτε ἄμεσον ἢ ἔμμεσον σκοπόν.

Οὐδὲν ἄρα παράδοξον ἂν πᾶς θριάμβος τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐθνους εἶναι καὶ θριάμβος τῆς ὀρθοδόξου πίστεως καὶ τῆς θεματοφύλακος αὐτῆς Ἐκκλησίας καὶ τἀνάπαλιν, καὶ ἂν πᾶσα πτώσις, ἀτυχία ἢ συμφορὰ ἐθνικὴ εἶναι καὶ δυστύχημα τῆς Ὀρθοδοξίας καὶ ἀντιστρόφως, οὐδὲν παράδοξον ἂν ἡ μεγίστη τῶν ἐθνικῶν συμφορῶν, ἡ τοῦ 1453, εἶναι καὶ ἡ μεγίστη τῶν συμφορῶν τῆς Ὀρθοδοξίας. Καὶ οὐδὲν παράδοξον ἂν ἡ ἀπ' αὐτῆς τῆς ἐπαύριον τῆς ἀλώσεως ἀπόφασις τοῦ Ἐθνους καὶ προπαρασκευὴ πρὸς νέαν αὐτοτελεῖ ζῶν ἔχει τὴν διπλὴν ἔννοιαν τῆς ἐθνικῆς καὶ θρησκευτικῆς ἀναστάσεως ἢ ἂν εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῆς ἀποφάσεως ταύτης καὶ εἰς τὴν προπαρασκευὴν τῆς ἐκτελέσεως αὐτῆς πρωτοστατεῖ καὶ ἐργάζεται ὅλας δυνάμεις ἡ Ἐκκλησία. Ἐπὶ τῆς νέας περιόδου τῶν θλίψεων ἐπαναλαμβάνεται τὸ ἀρχαῖον φαινόμενον, ὅπερ κατέπληξε τοὺς διώκτας τῶν πρώτων Χριστιανῶν· αὐδεὶς ἐγκαταλείπει τὸν παραστάτην, οὐδεὶς κραυγάζει τὸ «ὁ σὺ ζῶν ἑαυτὸν», οὐδ' ἀκούει ἔξωθεν ἢ ἔσωθεν τὴν μοιραίαν ταύτην φωνήν· τοῦναντίον οἱ ἀσφαλέστεροι καὶ ὑψηλότερον ἱστάμενοι προκινδυνεύουσι μᾶλλον τῶν λοιπῶν, καὶ οἱ ἄλλοι, οἱ ταπεινοὶ καὶ ἀφανεῖς, φιλοτιμοῦνται νὰ μὴ ἀπολειφθῶσιν ἐν τῷ καλλίστῳ τῶν ἀγῶνων, τῷ ἀγῶνι τῆς κοινῆς σωτηρίας. Ὡς εἰκὸς δ' ἡ Ἐκκλησία ἢ Ὀρθόδοξος, ἢ κατὰ θεῖαν πρόνοιαν τυχοῦσα ἰδιαζούσης ὑπὸ τὸν Τύραννον προνομιούχου θέσεως, ἀναλαμβάνει ἀμέσως πλὴν τῶν ἑαυτῆς καὶ τὰ τῆς ἐκλιπούσης βασιλείας καθήκοντα· τὸ αὐτοκρατορικὸν στέμμα τὸ αἵματοβαφές καὶ ἀκάνθινον δὲν διατάζει νὰ βάλῃ ἐπὶ τῆς ἱερᾶς αὐτῆς κεφαλῆς ἐν γνώσει τῶν συμπαρομαρτούντων κινδύνων, καὶ τὸν συμβολίζοντα τὴν προστασίαν Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας δικέφαλον ἀετὸν ἀναλαβοῦσα αἰμόφυρτον ἐκ τῆς μαρτυρικῆς Πύλης τοῦ ἁγίου Ρωμανοῦ ἀναστηλοῖ ἐντὸς τῶν ἀδύτων τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ Κέντρου, φυλάττουσα αὐτόν. ἕως οὗ ἡμέρα διαναγάζῃ καὶ φωσφόρος ἀνατείλῃ εἰς τοὺς ὀρίζοντας τοῦ Γένους. Κατὰ τὴν ἀτέμενον νύκτα τῆς ὑπὸ τοὺς Τούρκους δουλείας, ἥς δεινότεραν δὲν εἶδεν ὁ κόσμος καὶ δὲν ὑπέστη λαός, ἥτις ἐφαίνετο

ἥτι οὐδέποτε θὰ παρήγορετο, ἥτις ἦτο δουλεία πολιτικῆς ταπεινώσεως καὶ ἐξευτελισμοῦ καὶ ἐκμηδενίσεως, ἀλλὰ καὶ καταδυνάστευσις ἠθικὴ τοῦ κρείττονος θρησκευτικῶς καὶ διανοητικῶς ὑπὸ τοῦ ποιοτικῶς ἀπὸ πάσης ἀπόψεως κατωτέρου, καὶ οὐ μόνον τοῦτο ἀλλὰ καὶ ὡς ἐκ τῆς καταγωγῆς αὐτοῦ καὶ τοῦ θρησκευτικοῦ ἰδεώδους ἀνεπιδέκτου ἠθικοῦ ἐξευγενισμοῦ καὶ προαγωγῆς καὶ ἀνυψώσεως, οἱ δεσμοὶ τῆς Ὁρθοδοξίας πρὸς τὸν ἑλληνικὸν ἐθνισμόν ἐσφυρηλατήθησαν ἐπὶ, εἰ δυνατόν οὕτως εἰπεῖν, ἀρρηκτότεροι καὶ ἀχωριστότεροι, καὶ ἀδεῶς δυνάμεθα ἐφεξῆς νὰ εἴπωμεν ὅτι Ἑλλάς—Ὁρθοδοξία καὶ Ὁρθοδοξία—Ἑλλάς. Ἐν τοῖς καιροῖς τῆς σχετικῆς εἰρήνης ἡ Ἐκκλησία ἡ Ὁρθόδοξος διένεμεν ἀφειδῶς, ὅσον ἡδύνατο καὶ ὅσον ἐπέτρεπεν αὐτῇ ἡ καχύποπτος κατασκοπεία τοῦ Τούρκου, τοὺς θησαυροὺς τῆς παρ' αὐτῇ παρακαταθήκης τοῦ πατροπαράδοτου χριστιανικοῦ καὶ ἐθνικοῦ πολιτισμοῦ, φανερώς καὶ ἀφανῶς, ἐν δυστυχίαις καὶ ἐν εὐτυχίαις· καὶ ἐν τοῖς καιροῖς τῆς ἐκρήξεως τῆς τυραννικῆς λύσεως τοῦ ἀκορέστου αἵματος δυνάστου προέτασσε τὰ στήθη αὐτῆς ὑπὲρ τοῦ λαοῦ, μηδέποτε λησμονήσασα τοῦ Ἀρχηγοῦ καὶ θεμελιωτοῦ τῆς τῶ παραδείγμα καὶ τὴν ἐντολήν, ἵνα θυσιάσῃ ἑαυτὴν ὑπὲρ τῶν τέκνων τῆς. Καὶ ἐάν τῶρα, ἀπὸ τοῦ ὕψους τῆς πρώτης ἀπὸ τῆς ἐθνικῆς ἐξεγέρσεως, ἦν ἡ Ἐκκλησία μάλιστα παρεσκεύασε καὶ ἐν τινι μέτρῳ καὶ ἐχειραγώγησεν, ἐκαντοναετίας, ῥίψωμεν εὐλαβὲς βλέμμα εἰς τὴν ἀτελεύτητον θεωρίαν τῶν ἐρχομένων ἐκ τῆς θλίψεως τῆς μεγάλης, οἵπνες ἐπλυναν τὰς στολὰς αὐτῶν καὶ ἐλεύκαναν ἐν τῷ αἵματι αὐτῶν τῷ ἀφθόνως ἐκχυθέντι ὑπὲρ Πίστεως καὶ Πατρίδος, θὰ ἴδωμεν ἀνιμῆς Ἐκκλησίαν καὶ Λαόν, ἄνευ διακρίσεως βαίνοντας ἵνα λάβωσιν ἀπὸ τῶν χειρῶν τῶν σημερινῶν ἀξίων ἀπογόνων τὸν ἀμαράντινον τῆς ἐθνικῆς εὐγνωμοσύνης στέφανον.

Ἔργον λοιπὸν οἷον τὸ παρόν, σκοποῦν, ὡς εἴρηται, τὴν σκιαγραφίαν τῆς δράσεως καὶ τῶν ἐθνικῶν θηρησειῶν τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ πανηγυρισμοῦ τῆς πρώτης ἐν ἐλευθερίᾳ ἐθνικῆς ἐκαντοναετηρίδος, εἶναι αὐτονόητον ὅτι εἶναι χρήσιμον διὰ πάντα εὐλαβῇ πρὸς τὴν ἐθνικὴν Ἐκκλησίαν, ἵνα λάβῃ ἐπίγνωσιν τοῦ ὑποκειμένου τῆς εὐλαβείας αὐτοῦ καὶ τῆς ἐν τῷ παρελθόντι, παρόντι καὶ μέλλοντι ἀδιαλείπτου εὐεργετικότητός του, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς τῆδε κακεῖσε ἐμφανιζομένους δι' ἄγνοιαν τὸ μέγα μέρος ἢ ἐκ τυφλοῦ ἐγωϊσμοῦ ἢ ἐκ ματαιοδόξου καινοσπουδίας πολεμίους τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν μέσων καὶ μεθόδων, δι' ὧν αὐτὴ ἐπιδιώκει τὴν ἐθνικὴν πρόοδον καὶ εὐημερίαν. Ὅθεν, πλὴν τῆς ἀνασκοπήσεως τῶν ἐπὶ τῆς δουλείας καὶ κατὰ τὴν λήξαν ἐκαντοναετίαν θηρησειῶν τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὸ εὐσεβὲς ἡμῶν Γένος, περιελήφθησαν ἐν τῷ βιβλίῳ πρὸς ἀπεικόνισιν

τῆς παρούσης καταστάσεως τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας ἐπικαιροὶ σημειώσεις, σύντομοι βιογραφίαι καὶ αἱ εἰκόνες τῶν πλείστων ἐν ἐνεργείᾳ διακρινομένων συγχρόνων Ἱεραρχῶν καὶ ἄλλων κληρικῶν καὶ λαϊκῶν θεολόγων, ὅσας αἱ περιστάσεις καὶ τὰ μέσα, ἅπανα ἡδηγήθημεν νὰ διαθέσωμεν, ἐπέτρεψαν ἡμῖν νὰ ἀποκτήσωμεν.

Αἱ δυσχέρειαι ἀπέναντι τῶν ὁποίων ἐθρέθημεν ὑπῆρξαν τόσαι καὶ τόσον σπουδαῖαι, ὥστε μετὰ δικαίως καυχήσεως δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν ὅτι ἡ ἔκδοσις τοῦ βιβλίου ἀποτελεῖ κατόρθωμα. Ἡ ἔλλειψις πάσης ἐπισήμου στατιστικῆς τῆς ἐν τῷ ἐλευθέρῳ Βασιλείῳ ἐκκλησιαστικῆς κινήσεως καὶ ζωῆς· αἱ γνωσταὶ κρίσιμοι περιστάσεις δι' ὧν διήλθεν ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία ἐσχάτως, καὶ αἱ κρίσιμοι περιστάσεις, ὑφ' αἷς διατελεῖ εἰσέτι ἡ πρωτόθρονος ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἐκκλησία· ἡ ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη τῆς ἀμεροληψίας ἐν ἔργῳ τόσῳ ὑψηλὸν ἐπιδιώκοντι σκοπὸν· ἡ μακρὰ καὶ πολυπλοκὴ ἀλληλογραφία πρὸς συλλογὴν τῶν εἰκόνων καὶ τῶν βιογραφικῶν σημειωμάτων, ἅπανα συνηθέστατα ἐκ λόγων εὐνοήτου μετριοφροσύνης πλείστοι τῶν πρὸς οὓς ἀπηυθύνθημεν ἠρωτοῦντο ἢ μετὰ δυσκολίας πολλῆς ἀπέσπελλον ἡμῖν· αἱ ὑπέρογκοι δαπάναι, αἵτινες ἐν τῷ παρόντι καθιστῶσι πᾶσαν βιβλίου ἔκδοσιν ἄλυστον πρόβλημα· τέλος τὸ σπουδαιότατον πάντων, ἡ ἀνέυρεσις τῶν δεδοκιμασμένων συνεργατῶν τῆς ἀξίας καὶ περιωπῆς τοῦ σοφοῦ Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου κ. Π. Καρολίδου, εἰς οὗ τὸν κάλαμον ὀφείλεται ἡ πρώτη περισπούδαστος μελέτη «Τίνας ὑπηρεσίας παρέσχε· ἡ Ἐκκλησία εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος» ὡς καὶ ἄλλων ἐπίσης λογάδων τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν θεολογ. γραμμάτων ὀρεγῶν σκαπανέων, ὥστε ὁ κάλαμός των νὰ προσδῶσῃ εἰς τὸ βιβλίον κύρος διαρκές καὶ καταστήσῃ, συμφώνως πρὸς τὴν πρόθεσιν ἡμῶν, τὸ γενικὸν αὐτοῦ συμπέραςμα ἀκαταγώνιστον· πάντα ταῦτα ἦσαν ἐμπόδια, ἐνώπιον τῶν ὁποίων πολλάκις ἐσκέφθημεν ἂν δὲν ἔπρεπε νὰ παραιτηθῶμεν. Ἐν τούτοις, χάριτι θεῷ, τὸ ἔργον ἤχθη εἰς πέρας. Δὲν φρονοῦμεν βεβαίως ὅτι τὸ ἔργον δὲν ἔχει ἐλλείψεις, ἀλλ' ἐλπίζομεν ὅτι ὁ κύριος σκοπός, ὃν ἐπεδιώξαμεν, ἐπετεύχθη πλήρως καὶ ἄριστα, καὶ ὅτι ἐνώπιον τῆς ἐπιτυχίας ταύτης αἱ τοιαῦται ἢ τοιαῦται τοῦ ἔργου ἐλλείψεις θὰ κριθῶσι μετ' εὐμενείας ὑπὸ τῶν ἀναγνωστῶν αὐτοῦ.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 25 Μαρτίου 1921

Ἀρχιμ. ΕΥΓΕΝΙΟΣ ΚΩΣΤΑΡΙΑΝΣ

ΤΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

- Α'. Τίνας ὑπηρεσίας παρέσχεν ἡ Ἐκκλησία εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος.*
- Β'. Ἡ Ἐκκλησία τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος.*
- Γ'. Ἡ Ἐκκλησία ἐν τῷ Κυπριακῷ ἀγῶνι.*
- Δ'. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Κρήτης καὶ αἱ ὑπηρεσίαι αὐτῆς πρὸς τὸ Ἔθνος.*
- Ε'. Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία κατὰ τὸν Μακεδονικὸν ἀγῶνα.*
- ΣΤ'. Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία κατὰ τὸν Μικρασιατικὸν ἀγῶνα.*
- Ζ'. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος κατὰ τοὺς ἐθνικοὺς ἀγῶνας τῆς τελευταίας δεκαετηρίδος.*
- Η'. Τὰ κατὰ τὸν Πανάγιον Τάφον δικαιώματα τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους.*
- Θ'. Ὁ Ἀγιοταφισμὸς καὶ αἱ πρὸς τὸ Ἔθνος ὑπηρεσίαι του.*
- Γ'. Κλῆρος καὶ Παιδεία.*
- ΙΑ'. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὴν λήξαν ἑκατονταετίαν.*
- ΙΒ'. Ἡ σύγχρονος Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία Ἀλεξανδρείας.*
- ΙΓ'. Ἐκκλησίαι ἐν διασπορᾷ.*

ΤΙΝΑΣ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ ΠΑΡΕΣΧΕΝ Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΕΙΣ ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΕΘΝΟΣ

Α'. Ἡ Ἐκκλησία ὡς δυνάμεις ἠθικὴ καὶ πνευματικὴ.

Η Ἐκκλησία ἡ Χριστιανικὴ, ἥτις κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἠθικῆς παρχμῆς τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ βίου, ὡς δυνάμεις πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς ζωογόνος καὶ ζωοποιός, ἀνεγέννησε τὸν βίον ἐκεῖνον πνευματικῶς καὶ ἠθικῶς καὶ παρήγαγε τὸν Χριστιανικὸν Ἑλληνισμόν, ὅστις ὑπῆρξεν ἡ κυριωτάτη γενεσιουργὸς αἰτία καὶ δυνάμεις τῆς πολιτικῆς συντάξεως τοῦ Χριστιανικοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ τῆς ἰδρύσεως τοῦ Ἑλληνορωμαϊκοῦ κράτους τοῦ Βυζαντίου ἡ Ἐκκλησία αὕτη ὑπῆρξεν ἡ κυριωτάτη ἠθικὴ δυνάμεις καὶ τὸ οὐσιωδέστατον καὶ ζωτικώτατον πνευματικὸν στοιχεῖον καὶ κεφάλαιον τοῦ κράτους ἐκεῖνου καὶ τοῦ ὅλου ἱστορικοῦ Ἑλληνικοῦ βίου τοῦ ἐν τῷ κράτει ἐκεῖνῳ ἀναπτυχθέντος, ἐν αὐτῷ ἀκμάσαντος καὶ διαλάμπαντος καὶ ἐκ τούτου φωτίσαντος καὶ ἠθικῶς καὶ πνευματικῶς ἀναγεννήσαντος καὶ ζωογονήσαντος τὸν λοιπὸν Χριστιανικὸν κόσμον. Οὐ μόνον δὲ ὁ κυρίως θρησκευτικὸς, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ πολιτικὸς καὶ φιλολογικὸς καὶ ἐκπαιδευτικὸς βίος τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, αὕτη ἡ πολιτικὴ καὶ ἀπτική νομοθεσία αὐτοῦ ὑπέκυψαν εἰς τὴν ἰσχυρὰν τῆς Ἐκκλησίας ῥοπὴν καὶ ἐπίδρᾳσιν καὶ οἱ μεγάλοι τῆς Ἐκκλησίας ἀντιπρόσωποι ὑπῆρξαν οἱ μεγάλοι στύλοι τοῦ πολιτικοῦ καὶ κοινωνικοῦ βίου τοῦ Βυζαντινοῦ κόσμου. Ἀλλὰ τὸ ἠθικὸν καὶ πνευματικὸν κράτος τῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ τοῦ βίου τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, τὸ ἀποτελοῦν ἐν τοῖς κυριωτάτοις αὐτὸν τοῦτον τὸν ἔθνικόν βίον, καὶ συντηροῦν τὴν ὑπαρξιν αὐτοῦ, τὸ τρέφον καὶ ἐκπαι-

δεῖον αὐτὸ καὶ διαφυλάττον ἀπὸ πάσης φθορᾶς καὶ ἀπωλείας, διεφάνη ἐν τοῖς μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐκείνου κράτους χρόνοις τῆς ἱστορίας αὐτοῦ.

Πρὸ ἐτῶν ἤδη πολλῶν πραγματευόμενοι περὶ τῆς σπουδαιοτάτης ταύτης θέσεως τῆς Ἐκκλησίας ἐν τοῖς μετὰ τὴν Ἀλώσιν χρόνοις ἐγράφομεν (Ἐ. ΙΘ' αἰῶνος τόμ. σ. 25 κλπ.) : « Ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ πολιτικῶς πεσόντος Ἑλληνικοῦ κράτους τοῦ Βυζαντίου ἐγείρεται ἐν πενήμῳ μεγαλσπερεῖ τὸ ἠθικόν, θρησκευτικόν, πολιτικόν καὶ ἐθνικόν κράτος τῆς Ἑλληνικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ὁν τρόπον κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἰδρύσεως τοῦ μεγάλου ἐκείνου Ἑλληνικοῦ κράτους ἐν μέσῳ τοῦ πίπτοντος παγκοσμίου πολιτικοῦ κράτους τῆς Ρώμης, ἡ Χριστιανικὴ Ἐκκλησία μένουσα ὀρθία οὐ μόνον ἔσωσεν, ἀλλὰ καὶ ἐπτήριξε τὸ μέγα ἠθικόν καὶ θρησκευτικόν αἰκροδύμημα τοῦ Χριστιανικοῦ κόσμου, ἐξ οὗ κατὰ μέγα μέρος προήλθε καὶ δι' οὗ ἐκραταιώθη, καὶ ἐπὶ αἰῶνας ἔζησε τὸ Ἑλληνικόν κράτος τοῦ Βυζαντίου, οὕτω τὸ μετὰ χιλιετὴ καὶ ἐπείκεινα βίον ἐκπνεύσαν Ἑλληνικὸν πολιτικόν κράτος τοῦ Βυζαντίου διεδέξατο τὸ κράτος τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας. Ἡ Νέα Ρώμη, ἡ Ἑλληνικὴ δηλονότι Ρώμη, τὸ ἐπ' αἰῶνας ἀπέρρηκτον προπύργιον ἀπάσης τῆς Χριστιανικῆς Εὐρώπης, οὐ πρὸ τῶν τειχῶν τσαχίκις ἐθαύσθησαν τὰ φοβερά κύματα τοῦ βραδερικοῦ κλύδωνος τὰ ἀπειλόντα νὰ κατακλύσωσι σύμπαντα τὸν Χριστιανικὸν κόσμον, ἡ Κωνσταντινούπολις, ἡ πολιτικῶς καὶ ὁλικῶς θανούσα τῇ Ἑλληνισμῷ μετὰ τοῦ μαρτυρικῶς ὑπὸ τῇ ἐρείπῃ τῶν τειχῶν αὐτῆς πεσόντος τελευταίου τῶν Κωνσταντινίων, δὲν ἐπαύσατο διατελοῦσα κέντρον πνευματικόν τοῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου καὶ ἄρου ἐκ τῆς μεγάλης Πύλης τοῦ αἰῶτος τοῦ μεγάλου καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας ὁ τοῦ Ἰσλάμ κήρυξ ἐκήρυσεν εἰς τὸν κόσμον τὴν ὀριστικὴν δοκῆσάν τῆς Ἡμισελήνου ἐναντίον τοῦ Σταυροῦ νίκην, ἐπὶ οὗτα ὑπερηφάνως ἐκυμάτιζεν ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τοῦ Βοσπόρου ἡ τοῦ Προφήτου σημαία. Κατὰ τὸν χρόνον ἀκριβῶς, κατ' ὃν ἡ πόλις αὕτη ἀπὸ πρωτεύουσας τοῦ Χριστιανικοῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου μεθίστατο εἰς πόλιν πρωτεύουσαν καὶ ἱερὰν τοῦ μαχηθεαυτικοῦ κόσμου, μετ' ὀλίγου δὲ χρόνου πέρασον καὶ εἰς κηθέδραν τῆς Χαλιφίας, αἱ δὲ νικηφόροι τοῦ Ἰσλάμ στρατιαὶ ἀκατάσχετοι χωροῦσαι πρὸς τὸ κέντρον τῆς Εὐρώπης, ἠπειλοῦν σθεαρῶς αὐτῆς ταύτης τῆς Χριστιανικῆς Εὐρώπης τὴν ἐλευθερίαν, ἡ Ἐκκλησία ἡ Ἑλληνικὴ περιέσωσεν ἐν αὐτῇ καὶ δι' αὐτῆς πάντα τὰ ζωῆς ἐπιδεικτικὰ στοιχεῖα τοῦ πνευ-

ματικού βίου τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ¹⁾. Οἱ χρόνοι τῆς δοκιμασίας τῶν καταδιωγμῶν καὶ τῶν πολλαπλῶν καταπιέσεων τοῦ ἔθνους ὑπῆρξαν συγχρόνως διὰ τῆς Ἐκκλησίας χρόνοι ἰλασμοῦ, ἠθικῆς ἐξαγνίσεως, ἐλέου καὶ ἐσωτερικῆς ἀληθοῦς Χριστιανικῆς ταπεινώσεως ὁδηγούσης εἰς ἠθικὴν ἀνύψωσιν. Κατὰ τοὺς χρόνους τῶν δεινῶν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος ἐνταχθεῖσαν συμφορὰν ἡ Ἐκκλησία ἐπιρρωσθεῖσα ἐν τῇ Χριστιανικῇ συνειδήσει τοῦ ἔθνους κατέστη δύναμις καὶ δεσμός ἠθικός καὶ κέντρον ἐνότητος καὶ ὁμονίας ἐν τῇ δουλείᾳ, καὶ ὡς κέντρον πνευματικὸν ἐν τῷ δουλωθέντι ἔθνει αὐτὸ μόνον διὰ τοῦ ὕψους καὶ τῆς δυνάμεως τῆς πνευματικῆς αὐτῆς διδασκαλίας, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν ἐμπράκτων παραδειγμάτων τῶν ἐν αὐτῇ καὶ ὑπὲρ αὐτῆς μαρτυρησάντων ἡγαιῶν, ἐνεφύσησε νέαν ζωὴν πνευματικὴν καὶ σθένος ἠθικὸν εἰς τὴ στήθη τοῦ δουλωθέντος ἔθνους. Θεμελιωθεῖσα αὕτη ἀρχήθεν ἐπὶ τοῦ αἵματος τῶν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας μαρτυρησάντων καὶ ἐμπεδωθεῖσα διὰ τοῦ αἵματος τούτου καὶ τὰς εἰκόνας τῶν τοιούτων μαρτύρων προβάλλουσα πρὸ τῶν σωματικῶν, ἅμα δὲ καὶ τῶν πνευματικῶν ὁμμάτων τῶν πιστῶν καὶ οἷονα καθισταμένη θέατρον πνευματικὸν ἅμα καὶ ἔθνη-

¹⁾ Ἀδελφοὶ τούτοις ἐλέγομεν καὶ ἐν τινι πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην Ἰωακείμ Γ' καὶ τὸν Οἰκουμενικὸν θρόνον καὶ τὴν Μεγάλην Ἐκκλησίαν ἐκ μέρους τοῦ εἰς Κωνσταντινούπολιν μεταβάντος μεγάλου πλήθους Ἑλλήνων προσκυνητῶν τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας ("Ἰδε ἡμετέραν πραγματείαν «Λόγοι καὶ Ὑπομνήματα» σ. 30 κλ. ἀπαγγελλομένη προσηρσει) : «Σὺ (ὁ Οἰκουμενικός θρόνος) ἐν καιροῖς ἐπιδρομῶν καὶ καταδρομῶν τῶν ἀλλοφύλων καὶ ἀλλοδόξων καὶ τοῦ κατακρεματισμοῦ τοῦ Κράτους καὶ τῆς Πολιτείας, διὰ τῆς ἐνότητος τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς πολιτείας, μετὰ τὴν ἐπελθοῦσαν πολιτικὴν ἐνότητα, τὴν τοῦ Ἰένους πνευματικὴν καὶ ἔθνην ἐνότητα διεφύλαξας. "Οτε δὲ νέα θέλλα δεινῆ, ἐξ ὧων ἀπολυθεῖσα, δεινῶς καὶ κρατερῶς πρὸς τὰς ὄχλας τοῦ Βισπόρου ἐλάυνουσα, κατεπάτει καὶ συνέτριβε τὰ πάντα καὶ τοῦ τελευταίου τῶν Κωνσταντινίων πίπτοντος ἡρωϊκῶς ἅμα καὶ μαρτυρικῶς πιδόντος ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων τῆς τέως βασιλευσούσης τῶν πύλων, ἐπὶ τῶν πύργων τῆς τέως Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, ἤγει δεινῶς ἡ φωνὴ τοῦ κήρυκος τῆς τῶν κρατησαντων πίστεως, κηρύττουσα τὴν ὁριστικὴν πλέον δοκοῦσαν νίκην τῆς νέας σημαίας ἐναντίον τοῦ Σαταυροῦ, αὐτὸς δὲ ὁ παρμύχιστος καὶ θεϊότατος νῆος τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας», «ὁ αὐρανὸς ὁ ἐπιγειος», «ὁ ἐπὶ γῆς θρόνος τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ», «τὸ ὄχημα τὸ συμφορμενον ὑπὸ τῶν Χερουδαίμ καὶ στερέωμα δευτέρου», «ἡ ἐκ Θεοῦ χειρῶν ποιησις», «τὸ θέαμα καὶ ἔργον τὸ παντός θαυμασμοῦ ὑπέρτερον», «τὸ πάσης γῆς ἀρχαλλίαμα», «ὁ ὠραῖος καὶ ὠραίων ὠριότατος» ἐκεῖνος ναὸς, «τὰ ἅγια

κόν της τοσοῦτον εἰς μεγάλα παραδείγματα πίστεως καὶ μαρτυρίων καὶ θαυμαστῆς καρτερίας πλουσίας ἱστορίας αὐτῆς, ἦτο προωρισμένη νὰ παραμυθῆται τοὺς θλιβομένους, νὰ στηρίξῃ τοὺς κλονουμένους, νὰ ἀνορθοῖ τοὺς ὀλισθαίνοντες καὶ διὰ τῆς εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἰς τὴν θείαν δικαιοσύνην πίστεως νὰ ἐνισχύῃ καὶ νὰ στερεοῖ τὸ ἔθνικόν φρόνημα, νὰ διαφωτίξῃ λεληθότως τὴν ἔθνικὴν συνειδήσιν, νὰ δημιουργῇ ἀθρόβως ἔθνικὴν ἱστορίαν καὶ νὰ παρασκευάξῃ ἡρέμα πολιτεῖαν ἐλευθέραν. Ἡ Ἐκκλησία, διὰ τοῦ ἡθικοῦ δεσμοῦ τοῦ ἀμέσως συνδέοντος αὐτὴν ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ Γένους πρὸς τὸν πολιτικῶς πεπτοκότα Βυζαντιανὸν κόσμον, τὴν τοῦτου πολιτικὴν αἴγλην, δύναμιν καὶ μεγαλεῖον διαρκῶς ἀναμιμνήσκουσα ἀνεξωγοῦναι τὴν συνειδήσιν καὶ ἐκκραταῖον τὸ αἰσθημα τῆς ἔθνικῆς καὶ πολιτικῆς ἐλευθερίας, καὶ διὰ τῆς ἀγάπης, ἣν ἐνέπνεε πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, τὴν Ἑλληνικὴν γραμματεῖαν καὶ φιλολογίαν καὶ πρὸς τὴν μετὰ τῆς Ἐκκλησίας στενωῶς συνδεομένην ἱστορίαν τοῦ ἔθνικοῦ βίου, διετῆρει φλογερὰ καὶ ἀκμαῖα τὰ τῆς φιλογενείας αἰσθήματα. Πρὸς τοῦτοις ἡ Ἐκκλησία ὡς δεσμός ἐνότητος πάντων τῶν ὑπὸ τὴν δουλείαν ὀρθοδόξων λαῶν τῆς Ἑλληνικῆς

τῶν ἀγίων» τοῦ τῶν Ὀρθοδόξων Ἑλλήνων Γένους ἐγένετο τὴν ἡμέραν ἐκείνην «βδέλυγμα ἐρημώσεως» διὰ τοὺς εἰς Χριστὸν πιστεύοντας, καὶ πᾶν τὸ ἐν τῇ τότε Βασιλευσού τῶν πόλεων ἑλληνικὸν ἐφαίνετο διὰ παντός ἀπολλύμενον, Σὺ μόνος τότε ἐν τῷ μέσῳ τῆς γενικῆς καταστροφῆς ἑστῆς ἀσάλευτος πύργος, ὁ μόνος δυνάμενος νὰ βασιλέῃ ἐπὶ τῆς ὑψηλῆς κορυφῆς αὐτοῦ τὸ ἡθικὸν ἐμφύχον σῶμα τοῦ πολιτικῶς καταπεσόντος καὶ δουλωθέντος ἔθνους. Ἐπὶ στιγμήν ἔδοξας τότε ἐν ὀφθαλμοῖς ἀνθρώπων τεθνάναι καὶ ἡ ἐξοδός σου ὀπὸ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας ἐφάνη κάκωσις καὶ σύγκριμμα· ἀλλὰ Σοῦ τὸ ἡθικὸν μεγαλεῖον δὲν διεφύλαξε τὴν ἐσωτερικὴν σου εἰρήνην καὶ γαλήνην καὶ ἐν «ἀθανασίας πλήρει ἐλπίδι ἀνικοδόμησας νῦν τὴν ὕλικῶς ἀπολομένην ἐκκλησίαν οὐκέτι ἐν ναοῖς χειροποιήτοις, ἀλλ' ἐν τῇ θερηκευτικῇ ἡθικῇ καὶ ἔθνικῃ συνειδήσει τοῦ ὑπὸ τὴν πνοήν σου ἡθικῶς καὶ πνευματικῶς ἀναβιώσκοντος λαοῦ Σου, καὶ ἐποίησας ὥστε Μεγάλην Ἐκκλησίαν μηκέτι τοῦ παρμεγίστου χειροποιήτου ναοῦ, ἀλλὰ τῆς συνειδήσεως τῆς Ὀρθοδόξου Ἑλληνικῆς καὶ τῆς ἐν τῇ πίστει καὶ ἐλπίδι ἐνότητος ὄνομα καὶ γινώρισμα εἶναι, καὶ Μεγάλην Ἐκκλησίαν καλεῖσθαι τοῦνταῦθαι αὐτὸ τὸ κράτος καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς Ἐκκλησίας σὺν τῷ μεγάλῳ καὶ ζωοποιῷ κέντρῳ αὐτῆς, τὴν ἐνότητά αὐτὴν τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐλπίδος τοῦ Γένους ἐν τῷ θρόνῳ τῷ Οἰκουμενικῷ, τὰς ἐλπίδας τοῦ Γένους ἐπὶ τὸ μέλλον αὐτοῦ καὶ τοὺς ὑπὲρ τοῦ μέλλοντος τούτου πόνους καὶ ἀγῶνας, τοὺς αἰθλους καὶ τὰ μαρτύρια, ἐπὶ δὲ τὴν παίδευσιν καὶ τὸν φωτισμὸν τῶν ἐπιγινομένων καὶ τὴν ἐνισχύουσαν τὸ Γένος ἐν

Ἀνατολῆς περιεποίει εἰς τὸ ὑπὸ δουλείαν πολιτικὴν ὑποκύψαν Ἑλληνικὸν Γένος ἡθικὴν τινα ὑπεροχὴν καὶ πνευματικὸν κράτος ἐπὶ πάντων τῶν ὁμοδοῦλων ὀρθοδόξων λαῶν. Ἐν τῷ τοιοῦτῳ πνευματικῷ κράτει: ἔτι μᾶλλον ἐξήρето καὶ ἐκραταιοῦτο ἡ ἐθνικὴ συνείδησις καὶ τὰ ἐθνικὰ φρόνημα. Ἡ γλῶσσα ἡ Ἑλληνικὴ καὶ ἡ ἱστορία τοῦ Χριστιανικοῦ ἑλληνικοῦ γένους καθίστανται πνευματικαὶ δυνάμεις καὶ ὄργανα ἡθικῆς ἀναπλάσεως τῆς ὅλης Χριστιανικῆς Ἀνατολῆς. Οὕτω δὲ τὸ ἐκπεπλὸν πολιτικὸν κράτος τοῦ Γένους ἀνεπληροῦτο διὰ κράτους ἡθικοῦ καὶ πνευματικοῦ καὶ ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς στρατιωτικῆς δεσποτείας καὶ ὑπὸ τὴν πολιτικὴν τυραννίαν ἀλλοτρίας δυναστείας ἐπερρώννυτο καὶ ἐκραταιοῦτο ἡ ἐσωτερικὴ ἡθικὴ καὶ πνευματικὴ ἐλευθερία. Ἡ δουλεία ἡ ἐξωτερικὴ, μὴ οὕσα φύσει πνευματικὴ πίεσις, ἀλλ' οὕσα πίεσις ὀλικὴ μὴ δυναμένη νὰ εἰσδύσῃ μέχρι τοῦ πνευματικοῦ βάθους τῆς θρησκευτικῆς καὶ ἐθνικῆς συνείδησεως καὶ μὴ δυναμένη νὰ τυφλώσῃ ταύτην, τοῦναντίον δὲ διὰ τῆς ἐξωθεν πίεσεως ἔτι μᾶλλον συνέχουσα καὶ ἐπιρρωννύουσα τὴν ἐσωτερικὴν συνείδησιν τῆς θρησκευτικῆς καὶ μετὰ ταύτης, τῆς ἐθνικῆς, ἐλευθερίας ἀπειργάσατο τὸν Χριστιανὸν Ἑλ-

πᾶσι τοῦτοις ἄρθετον ἡθικὴν δύναμιν τὴν συγκεντρουμένην ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς πάντοτε ἐν τῇ συνείδησει τοῦ Γένους Βασιλευούσης τῶν πόλεων. Σὺ τότε ἐπὶ τῶν ἐρείπων τοῦ πολιτικοῦ μεγαλείου τοῦ Γένους ὑψώθης ἐπὶ τοῦ θρόνου Σου μετὰ νέας ζωοποιεῖς ἡθικῆς αἰγλῆς καὶ μεγαλοπρεπειας ὡς ἀρχηγὸς τῆς Ἐκκλησίας ἅμα καὶ τοῦ Γένους, ὡς Πρωτοεπάρχης καὶ Πατριάρχης, ἅμα δὲ καὶ Ἐθνάρχης, ὡς Ἀβυέντης καὶ Δεσπότης». Καὶ τὴν νέαν Σου ταύτην κλήσιν καὶ ἀποστολὴν μετὰ θαυμασίας δυνάμεως καὶ βίωμας ἡρωϊκῆς καὶ καρτερίας μαρτυρικῆς, αὐτοθυσίας καὶ αὐταπηνήσεως ἐξετέλεσας. Ἐν τοῖς δεινοῖς ἐκείνοις καὶ ζοφεροῖς καιροῖς ἀκολουθῶν τοῖς προστάγμασι τοῦ Κρατοῦντος τῆς δεξιᾶς Σου χειρὸς, παρθαρῶν τῷ Θεῷ μᾶλλον ἢ τοῖς ἀνθρώποις καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ ἀποδίδων τῷ Θεῷ καὶ «τὰ τοῦ Καίσαρος τῷ Καίσαρι», «ἰσχύιν βασιλέων διέρρηξας»*, ἠνέψξας πρὸς τὸν ἐκδηληθέντα τῆς δυνάμεως καὶ τοῦ κράτους λαὸν Σου

* Ὅλ' ἃ μόλις εἶγον παρέλθει ἔτη καὶ τό φοβερὸν θάμα τῆς μεγάλης συμφορᾶς τῆς Ἀλώσεως καὶ τῆς δεινῆς αἰγματοστάς περιέπτατο ἔτι: πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν αὐτοπτῶν, ὁ Πατριάρχης καὶ Συνοδικοὶ ἀρχιερεῖς ἀντίταξαν κρατερὰν ἀντίστασιν εἰς τὴν τοῦ πορθητοῦ σουλτάνου διαταγὴν περὶ ἀνόμου ἀκυρώσεως, ἣν ἀπῆται παρὰ τῆς Ἐκκλησίας, τοῦ γάμου τοῦ Ἀμοιούστη. Καὶ ἔπαθον μὲν τότε καὶ ἐκακώθησαν δεινῶς οἱ τῆς Ἐκκλησίας ἡγέται, πατριάρχης καὶ ἀρχιερεῖς, ἀλλὰ δὲν ἐκάμφθησαν, καὶ ἐπέβαλον τοιοῦτον σέβασμόν τῷ Δυνάστη, ὥστε ὁ τότε ἐνεκα τῆς ἀντιστάσεως πρὸς τὴν τοῦ Σουλτάνου διαταγὴν τὸν πώγοντα καιροῖς καὶ τὴν βίαν τμηθεὶς Ἐκκλησιάρχης τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας Μάξιμος ἀνῆλθε μετ' ὀλίγον εἰς τὸν θρόνον τὸν Πατριαρχικὸν εὐδοκούμετος καὶ τοῦ ἀπηνοῦς Δυνάστητος.

λγνα ἐλευθέρων ἐν τῇ δουλείᾳ. Ὑπὸ τοιοῦτους δὲ ὄρους ἡ δουλεία αὕτη συνετέλει εἰς τὴν ἀγνοτέραν, καθαρωτέραν καὶ ὀριμωτέραν διὰ-πλασιν τοῦ πνεύματος τῆς ἐλευθερίας. Ἡ Ἐκκλησία, ἐν ᾗ ἤκουεν ὁ ὀρθόδοξος Ἕλλην Χριστιανὸς καὶ ἐνωτίζετο τὴν πρὸς τὸν Ὑψίστον ἐπουράνιον Βασιλέα ἀναπεμπομένην κατανυκτικὴν δέησιν «ὕπὲρ τῆς στερεώσεως τῶν πιστῶν καὶ Ὀρθοδόξων Βασιλέων, τῆς στηρίξεως τῆς πίστεως, τῆς πραΰσεως τῶν ἐθνῶν, τῆς εἰρηνεύσεως τοῦ κόσμου, τῆς καλῆς διαφυλάξεως τῆς Ἀγίας Αὐτοῦ ἐκκλησίας, τῆς ἐν σικαῖς δι-καίων τάξεως τῶν προαπελθόντων πατέρων καὶ ἀδελφῶν»· ἡ Ἐκκλησία, ἐν ᾗ μετὰ ἱερᾶς συγκινήσεως ἤκουεν ὁ Ἕλλην ᾠδὴν πρακλητικὴν, πρὸς τὴν προστάτιν καὶ πολιοῦχον τῆς ἐν αἰχμαλωσίᾳ Βασιλευούσης ἐν τῇ θρησκευτικῇ καὶ ἐθνικῇ αὐτοῦ συνειδήσει πόλεως, ψαλλομένην ᾠδὴν «Τὴν πόλιν σου φύλαττε, θεογεννήτορ»· ἐν σοὶ γὰρ αὕτη πιστῶς βασιλεύουσα ἐν σοὶ καὶ κρατύνεται καὶ διὰ Σοῦ νικῶσα τροποῦται πάντα πειρασμὸν καὶ σκυλεύει πολεμίους καὶ διέπει τὸ ὑπάρχον· ἡ Ἐκκλησία, ἐν ᾗ εἰς ἐπῆκοον τοῦ Γένους σύμπαντος ἀπὸ περάτων ἕως περάτων τῆς Οἰκουμένης, ὅπου ἂν ὑπῆρχεν Ἕλλην, ἐψάλλετο ὁ νικη-τήριος πρὸς τὴν πολιοῦχον στρατηγὸν τῆς Βασιλευούσης θεοτόκου ὕμνος «Τῇ ὑπερμάχῳ Στρατηγῷ τὰ νικητήρια ὡς λυτρωθεῖσα τῶν δει-νῶν εὐχαριστήρια ἀναγράφω σοὶ ἡ πόλις Σοῦ θεοτόκε· ἀλλ' ὡς ἔχουσα τὸ κράτος ἀπροσμάχητον ἐκ παντοίων με κινδύνων ἐλευθέρωσον»· καὶ ἐν ᾗ ἐδέετο τὸ Γένος σύμπαν πρὸς τὴν προστάτιδα τῆς Βασιλευούσης ἵνα ρύσῃται τὴν πόλιν Αὐτῆς «ἀπὸ βαρβαρικῆς ἀλώσεως καὶ πάσης

«θύρας καὶ πόλης οὐ συγκλεισθησόμενας, ὅτι ἐμπροσθέν σου ἱερούετο ὁ ὀμα-λιῶν ὄρη ἀνυπέρβατα, ὁ θύρας χαλκῆς συντρίβων καὶ μοχλοῦς σιδηροῦς συγκλῶν καὶ θησαυροὺς ἀνοίγων σκοτεινοὺς ἀποκρύπτους, ἀράτους» ἐν τῷ βᾶθει τῆς ἡθι-κῆς συνειδήσεως τοῦ Γένους κρυπτομένους καὶ διαγινωσκομένους. Ἀλλὰ τίς διηγῆσεται τοὺς ἄθλους καὶ τὰ μαρτύρια, δι' ὧν ταῦτα κατορθώθησαν; Τίς τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς κατατομίας, στρεβλώσεις καὶ στραγγαλισμούς, τὰ πολλὰ καὶ δεινὰ μαρτύρια, ὅλλ' ὑπεράνω πάντων τούτων τὴν ἄγουσαν εἰς τὴν ἡθικὴν νί-κην κρατερὰν πρὸς τὸν θάνατον περιφρόνησιν; «Πίστει μέγας γενόμενος, ὥσπερ Μωσῆς, προεῖλου μᾶλλον συγκακουχεῖσθαι τῷ λαῷ τοῦ Θεοῦ ἢ προσκίρρου δυ-νάμει καὶ ἐξουσίᾳ ἀπέλαυσιν, μείζονα . . . ἡγησάμενος τῶν Αἰγύπτου θησαυ-ρῶν τὸν ὀνειδισμὸν τοῦ Χριστοῦ ἀπέδωκεν γὰρ εἰς μισθαποδοσίαν». Τίς δὲ ἦν ἡ μισθαποδοσία αὕτη; — Ἡ σωτηρία καὶ ἡ ἀνάστασις τοῦ Γένους καὶ ἀναγέν-νησις».

ἄλλης πληγῆς· ἡ Ἐκκλησία, ἐν τῇ πρὸς τὸν ἐκουσίως ἐπὶ Σταυροῦ ὑψωθέντα ἐγένετο διηνεκῆς δέησις ἵνα «εὐφράνη ἐν τῇ δυνάμει αὐτοῦ τοὺς πιστοὺς βασιλεῖς ἡμῶν νίκης χορηγῶν αὐτοῖς κατὰ τῶν πολέμων καὶ τὴν συμμαχίαν Αὐτοῦ παρέχων τῇ Ἑλληνικῇ Γένει ὡς ὅπλον εἰρήνης ἀήτητον τρόποιον» καὶ ἐν τῇ ὁ ἀειδὲς ἱερεὺς ἐν τῇ ἐπικλήσει τῆς προστασίας τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τὴν ἱερὰν Βασιλεύουσαν πόλιν ἀνεμινύσκειτο ἐν κατηνύξει τοῦ ἐν Βασιλευσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους ἱσαποστόλου Ἰδρυτοῦ τῆς Πόλεως, τοῦ θεασαμένου ἐν οὐρανῷ τὸν τύπον τοῦ σταυροῦ τοῦ Κυρίου, καὶ τὴν Βασιλεύουσαν πόλιν παραθεμένου ἐν τῇ χειρὶ Κυρίου, ἵνα περισώξῃ αὐτὴν ἐν εἰρήνῃ, πρεσβείαις τῆς Θεοτόκου, καὶ ἐν τῇ ἐν τῇ περὶ σωτηρίας τοῦ λαοῦ καὶ εὐλογήσεως τῆς ἐκ Θεοῦ κληρονομίας δέησαι ἐπεκαλεῖτο ὁ χριστεπώνυμος λαὸς καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ χορηγίαν νικῶν εἰς τοὺς εὐσεβεῖς ἐναντίον τῶν βερβάρων, ἡτεῖτο δὲ καὶ τὴν διὰ τοῦ Σταυροῦ φύλαξιν τοῦ Θεῖου ἐν ζωρηθέντος πολιτεύματος (=κράτους, «καὶ τὸ σὺν φυλάττων διὰ τοῦ Σταυροῦ Σου πολιτεύμα»)· ἡ τριαυτὴ Ἐκκλησία, ἀποτελούσα ἀληθὴ ἐκκλησίαν καὶ πολιτείαν ἰδεωδῶς πραγματικὴν καὶ ἐν τοῖς πράγμασιν ἰδεώδη, μεθίστα τὸ πνεῦμα τοῦ Ἑλλήνος ἀπὸ τοῦ ὕλικῶς πραγματικοῦ βίου τῆς εἰς ἀλλογενεῖς δουλείας εἰς τὸν ἰδεώδη, ἀλλὰ πραγματικὸν ἐν τῇ ἰδέᾳ καθιστάμενον κόσμον τοῦ ἐλευθέρου ὑπὸ Χριστιανοὺς βασιλεῖς καὶ χριστοὺς τοῦ Κυρίου διατελοῦντες κράτους τῆς ἐνδόξου ἱστορίας αὐτοῦ, καὶ διδοῦσα πραγματικότητα ἐν τῇ ἐθνικῇ καὶ ἱστορικῇ συνειδήσει εἰς τὸ κράτος τοῦτο καὶ τὴν τοῦ παρελθόντος αἴγλην καὶ λάμψιν εἰς τὸ μέλλον ἀντανακλῶσα, ἐφώτιζε τὸν νοῦν καὶ ἐκάθιζε τὴν καρδίαν πρὸς τὸ μέλλον τοῦτο, ἐκκαίρουσα τὸ αἶσθημα τῆς πρὸς αὐτὸ ἀγάπης καὶ κρατοῦσα τὸν πρὸς αὐτὸ πόθον καὶ διδάσκουσα καὶ καθοδηγοῦσα εἰς τὴν πρὸς τὸ μέλλον τοῦτο ὁδόν, κἄν ἔτι τραχεῖα καὶ ἀνωφερῆς ἐφαίνετο ἡ πρὸς αὐτὸ ἄγουσα αὕτη ὁδὸς ἰδρῶτι περιρρέουσα τὸ μέτωπον, ὡς πᾶσα εἰς ἀρετὴν ἄγουσα ὁδός, καὶ κλαγγὴ ὅπλων αἱματηρῶν ἡχομένη καὶ ποταμοῖς αἵματος μαρτύρων ραινομένη καὶ ποτιζομένη.

Συνελόντι εἰπεῖν, ἡ Ἐκκλησία ἐν τοῖς χρόνοις τῆς πολιτικῆς ἀγματοσύνης, διὰ τῆς ἡθικῆς δυνάμεως καὶ ῥώμης, ἣν ἐνεποίει εἰς τὸ Γένος, διὰ τῆς ἐν τῇ πίστει τῶν Πατέρων ἐμμονῆς, διὰ τῆς ἀναρριπίσεως τοῦ ζήλου τῆς εὐσεβείας καὶ τῶν περὶ τῆς μελλούσης ἐθνικῆς ἀναστάσεως ζωογόνων ἐλπίδων, ἔτι δὲ καὶ διὰ τῆς διατηρήσεως καὶ ἐπιμελοῦς καλλιεργείας τῶν περισωθέντων ἐν αὐτῇ λειψάνων τοῦ ἐθνι-

καὶ βίου, τῆς ἐθνικῆς γλώσσης, γραμματείας καὶ φιλολογίας καὶ διὰ τῆς οὕτω παρεχομένης τῇ Γένει ἐθνικῆς καὶ θρησκευτικῆς παιδεύσεως, ἐγένετο κέντρον οὐ μόνον τοῦ θρησκευτικοῦ, ἀλλὰ καὶ τοῦ μετὰ τοῦτο στενωπῶς καὶ στερρῶς συνδεδεμένου ἐθνικοῦ βίου καὶ παρεσκεύασε τὴν μετ' αἰῶνας δι' ἀγώνων ἐνδόξων ὑπὸ τὴν σημαίαν τοῦ Σταυροῦ καὶ διὰ τοῦ ἐμβλήματος τῆς τοῦ Χριστοῦ ἀγίας πίστεως διεξαχθέντων ἀνακτηθεισαν ἐθνικὴν ἐλευθερίαν καὶ πολιτικὴν ἀποκατάστασιν τοῦ Γένους.

Μεταδῶμεν ἤδη εἰς τὴν πρὸς πολιτικὴν σύνταξιν τοῦ Γένους ἐν τοῖς καιροῖς τῆς αἰχμαλωσίας παρασχεθεῖσαν ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὸ Γένος δύναμιν.

Β'. Ἡ Ἐκκλησία ὡς πολιτικὴ δύναμις.

Ἐκεῖνο, ὅπερ εἰς τὰς ἐκ τοῦ ἐνδόξου παρελθόντος ἐναπολειφθεῖσας ἐν τῷ πνευματικῷ βίῳ τοῦ Γένους ἠθικὰς δυνάμεις ἔδωκε σύνταξιν καὶ ὀργάνωσιν συντηρητικὴν τῶν δυνάμεων πρὸς κανονικὴν ἐν τῷ ἐθνικῷ βίῳ ἀνάπτυξιν καὶ λειτουργίαν αὐτῶν, ἦτο πάλιν ἡ Ἐκκλησία. Διὰ τῆς πολιτικῆς ὁργανώσεως, ἣν ἡ Ἐκκλησία καὶ ἐν τῇ περιόδῳ ἐπὶ τῶν ἐπὶ Ῥωμαίων αὐτοκρατόρων διωγμῶν, λαβοῦσα ἀπετέλεσεν, οὕτως εἰπεῖν, κράτος καὶ πολιτείαν ἐλευθέραν παγκόσμιον ἐκ πολλῶν κατὰ τόπους συγκεϊμένην ἰδιαιτέρων πολιτειῶν ἐν τῇ παγκοσμίῳ Ῥωμαϊκῇ κράτει, καὶ ἡ πολιτεία αὕτη κατὰ μικρὸν λαβοῦσα ὀργάνωσιν διοικητικὴν συστηματικὴν εὔρε τὴν τελείαν ἀνάπτυξιν αὐτῆς ἐν ταῖς μεγάλας Ἑλληνικαῖς πατριαρχικαῖς Ἐκκλησίαις τῆς Ἀνατολῆς. Ἀφοῦ δὲ ἡ Χριστιανικὴ Ἐκκλησία κατέστη ἐπίσημος θρησκεία τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους, ἡ ἐν Ἀνατολῇ ἀκραιφνέστερον ἐνταῦθα ἢ ἐν τῇ Δύσει καὶ τελειότερον χαρακτῆρα καὶ τύπον φέρουσα Ἐκκλησία ἐγένετο καθολικὴ Ἑλληνικὴ πολιτεία πνευματικὴ καὶ θρησκευτικὴ, ἀποτελοῦσα τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ἐσωτερικὴν, ψυχικὴν οὕτως εἰπεῖν, δύναμιν τοῦ κράτους, οὐχὶ ἀποτελοῦσα κράτος ἴδιον ἐν κράτει ἢ παρὰ τὸ κράτος, ἀλλ' ἀποτελοῦσα ἐσωτερικὴν ἀδιάσπαστον ἀρμονικὴν ἐνότητα πρὸς τὸ κράτος οἷαν ἡ ψυχὴ πρὸς τὸ σῶμα, αὐτοῦ τοῦ ὑπερτάτου ἀρχόντος τῆς πολιτείας τιμωμένου ὡς χριστοῦ τοῦ Κυρίου καὶ βασιλέως καὶ αὐτοκράτορος βασιλεύοντος ἐν Χριστῷ τῷ Κυρίῳ, τοῦ δὲ πρωθιεράρχου τῆς Ἐκκλησίας θεωρουμένου Πατριάρχου Οἰκουμενικοῦ καὶ ἰσχύς τῷ βασιλεὶ καὶ αὐτοκράτορι ἀπολαύοντος τιμῆς ἐν τῷ ἀξιώματι αὐτοῦ οὐχὶ ἀπλῶς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἀλλ' ἐν τῇ ὅλῃ κοινωσίᾳ καὶ πολιτείᾳ, ἀλλὰ πάντοτε ἐν ἀδιασπά-

Ὁ Παλαιὸν Πατρὼν Γερμανὸς ἐβλογῶν τὸ λάβαρον τῆς Ἐθνικῆς
Ἀναστάσεως ἐν Ἀγίᾳ Λαύρᾳ.

στη ἐνότητι καὶ διηνεκεῖ ἁρμονίᾳ πρὸς τὸν ὑπέρτατον κοσμικὸν ἄρχοντα. Οὕτως ἐν τῇ 8 ἄρθρῳ τῆς Ἐπαναγωγῆς ἦτοι τοῦ ἐπὶ τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας ἐκδοθέντος πολιτειακοῦ Συντάγματος τοῦ κράτους ἐλέγετο ῥητῶς «Τῆς πολιτείας ἐκ μελῶν καὶ μορίων ἀναλόγως τῷ ἀνθρώπῳ συνισταμένης, τὰ μέγιστα καὶ ἀναγκαιότατα Βασιλεὺς ἐστὶ καὶ Πατριάρχης». Μέγας καὶ σωτήριον τῷ Γένει ἔργον τῆς Ἑλληνικῆς τοῦ Βυζαντίου Βασιλείας ὑπῆρξεν ἡ ἐν τῷ κράτει τῷ Ἑλληνικῷ διὰ τῆς ἁρμονικῆς συναφείας τῶν δικαιωμάτων τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν αὐτονόμων αὐτῆς θεσμῶν πρὸς τὰ δικαιώματα καὶ πρὸς τοὺς θεσμοὺς τοῦ κράτους συνύπαρξις Ἐκκλησίας ἐλευθέρας καὶ αὐτονόμου μετὰ κράτους ἐλευθέρου. Ὅτε δὲ κατὰ θέαν πάντως συγκατάβασιν καὶ ἀνοχὴν μετὰ πάροδον αἰώνων ἔπεσε τὸ κράτος, ἡ Ἐκκλησία ὡς κράτος οὐ μόνον διετήρησε τὸ αὐτόνομον αὐτῆς κύρος, ἀλλὰ καὶ συνεπλήρωσεν αὐτὸ πολιτικῶς ἐπεκτείνασα τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἐξουσίαν αὐτῆς καὶ ἐπὶ τὸν ὑπὸ τοῦ ἐκλιπόντος κράτους ἀφεθέντα κενὸν χώρον· ὥστε ἡ θέσις, ἣν ἔλαβε νῦν ἡ Ἐκκλησία ἐν τῷ Ἑλληνικῷ Γένει μετὰ τὴν τουρκικὴν κατάκτησιν ὡς δυνάμεις καὶ ἐξουσία ἐθνικὴ καὶ πολιτικὴ ὡς καὶ ἡ ἀρχὴ τοῦ Πατριάρχου ὡς ἐθνάρχου, ὡς αὐθέντου καὶ Δεσπότη, δὲν ἦτο προϊόν τῆς τουρκικῆς κατακτήσεως καὶ ἔργον τῆς μεγαλοφυΐας τοῦ πορθητοῦ, ὡς φρονοῦσι πολλοὶ τῶν φιλοσοφούντων ἱστορικῶν, ἢ ἀμβλυωπίας πολιτικῆς, ὡς φρονοῦσι τινὲς τῶν νέων Τούρκων τυφλούμενοι ἐν τῇ ἡμιμαθείᾳ καὶ κινδύλῳ εὐρωπαϊκῇ παιδεύσει αὐτῶν, ἀλλ' ἦτο ἔργον προϊόν καὶ ἔργον ἐλοκλήρου ἱστορικῆς ἐξελιξέως Ἐκκλησιαστικῆς ἁμα καὶ πολιτικῆς. Καὶ ἡ Ἐκκλησία μετὰ τὴν τουρκικὴν κατάκτησιν διετήρησε τὴν ἑαυτῆς πολιτικὴν ὀργάνωσιν οἷα αὕτη εἶχεν ἀναπτυχθῇ ἐν τῷ Ἑλληνικῷ Χριστιανικῷ κράτει τοῦ Βυζαντίου· ἔργον δὲ τοῦ πορθητοῦ κατακτητοῦ Μεχμέτ Β' καὶ τῶν πρὸ αὐτοῦ κατακτητῶν Ὀθωμανῶν Σουλτάνων, ὥπως πρὸ τούτων τῶν Σελσούκων Σουλτάνων καὶ τῶν ἄλλων τουρκομάνων δυναστῶν τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν, καὶ δὴ καὶ πρὸ τούτων τῶν Ἀράδων Χαλιφῶν, ἦτο ἡ ἀπλὴ ἀναγνώρισις τοῦ Βυζαντινοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ καθεστώτος ἐν ταῖς ὑπὸ τῶν Μωαμεθανῶν κατειλημμέναις χώραις. Τὸ σύστημα, ὅπερ πλημμελῶς νομίζουσιν οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ ἐν ἐπιπολαίαις εὐρωπαϊκαῖς ἱστορικαῖς πραγματείαις, καὶ οὐχὶ ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτῶν ἱστορίᾳ παιδευόμενοι λογιώτατοι Τούρκοι, ὅτι δῆθεν ἐθεσπίσθη ὑπὸ τοῦ κατακτητοῦ Μεχμέτ Β', ἐπεκράτει ἀπὸ τῆς πρώτης ἀρχῆς τῆς μωαμεθανικῆς κατακτήσεως ἐν ταῖς ὑπὸ τούτου κατακτωμέναις Χριστιανικαῖς χώραις

τῆς Ἀνατολῆς, ἑκατοντάδας ἐτῶν πρὸ τῆς τῷ 1453 ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ δὲ κοινῶς ἐπικρατοῦσα δόξα ἐστὶ ὁ κατακτητὴς ἔδρευε τὸ σύστημα τῆς αὐτονομίου Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας μετὰ τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἐκπόρθησιν τῆς Βασιλευούσης, εἶναι καὶ κατὰ τοῦτο παράλογος ἐστὶ ἀφίησιν ἡμῖν ἀνεξήγητον τί ἐγίνετο ἐν ταῖς ἐν Ἀσίᾳ καὶ ἐν Εὐρώπῃ πολὺ πρὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν προγόνων τοῦ Σουλτάνου ἐκείνου καὶ ἐστὶ πρότερον ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀρχομέναις χώραις καὶ πῶς ἦτο δυνατόν μία ὁργάνωσις Ἐκκλησιαστικῆς διοικητικῆς νὰ καθιερωθῇ καὶ νὰ ἐπικρατήσῃ εὐθὺς ἐν ὅλῃ τῇ ἀχανεῖ Κράτει· καὶ πῶς κατωρθώθη ἐπὶ αἰῶνας νὰ διατηρηθῶσι συμπαγεῖς Ἑλληνικοὶ Χριστιανικοὶ πληθυσμοὶ ἐν ταῖς εἰρημέναις χώραις ἐν τοῖς πρὸ τῆς ἀλώσεως χρόνοις καὶ νὰ διοικῶνται ὑπὸ Ἐκκλησιῶν αὐτονομῶν, μόνον μετὰ τὴν ἄλωσιν μιᾶς πόλεως καὶ ταύτης ἐντελῶς ἐρημωθείσης τῶν Ἑλλήνων Χριστιανῶν οἰκητόρων αὐτῆς ἐν αὐτῇ τῇ Ἀλώσει. Καὶ ὅμως ἐξίχοντα ἐπτὰ περίπου ἤδη ἔτη πρὸ τῆς Ἀλώσεως ὁ πατριάρχης Νεῖλος ἐξηγεῖται ἀπλούστατα τὸ ζήτημα τοῦτο γράφων τῷ 1386 πρὸς τὸν πάπαν Οὐρβανὸν Σ', ὅτι οἱ Τούρκοι ἀφίαισι πλήρη ἐλευθερίαν εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν διοίκησιν τῶν ὑπ' αὐτοῖς Ἑλληνικῶν χωρῶν. («Ἀλλ' οὐδὲ τοῦτο εἶναι ἀληθές, λέγεται ἐν τῇ ἐπιστολῇ, ὅτι ὅσα γράμματα ἔρχονται εἰς ἡμᾶς, εἰς τὸν Τούρκον ὑπάγουσι πρότερον. Πάσχομεν γὰρ ὑπὸ τῶν Τούρκων, συγχωρήσει Θεοῦ, διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, πλην ἔχομεν πᾶσαν ἐλευθερίαν, ὥστε καὶ γράμματα δέχεσθαι καὶ ἀντιγράφειν καὶ ἐπιστέλλειν καὶ χειροτονεῖν καὶ πέμπειν ἐπισκόπους, ὅπου βουλόμεθα. Πληροφοροῦμεν οὖν καὶ τοῦτο τὴν Μακαριότητά σου ὥσάν ἀνεμποδίστως γράφῃ πρὸς ἡμᾶς περὶ ὧν βούλεται, (Ἰδε Σοφοκλ. Οἰκονόμου, «Φωτίου Ἀρχιεπισκόπου Κων]πόλεως. Τὰ Ἀμφιλόχεια. Ἀθήνησι ΑΩΝΗ Προλεγόμεν. σ. συνθ.)

Ἀκριβῶς δὲ ἡ ἐν τῇ Ἐκκλησιαστικῇ ἱστορίᾳ τῶν χρόνων τούτων μνημονευμένη μεγάλη πληθὺς τῶν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἰδίως τῶν ὑπὸ τὸ κράτος τῶν Ὀθωμανῶν καὶ τῶν ἄλλων Τουρκομανικῶν δυναστεῶν ὑφισταμένων μητροπόλεων καὶ ἄλλων ἐκκλησιαστικῶν διοικήσεων, μαρτυρεῖ ὅτι ἡ Ἐκκλησία πολὺ πρὸ τῆς ἀλώσεως ἐστὶ τῆς Βασιλευούσης καὶ πρὸ τοῦ Μεχμέτ Β' τοῦ πορθητοῦ ἀπήλαυε τῶν ὑπὸ τῶν Μεχμέτ Β' τούτου δῆθεν τὸ πρῶτον παρασχεθεῖσιν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ διὰ ταύτης τῷ Γένει θρησκευτικῶν καὶ ἐθνικῶν ἐλευθεριῶν. Πῶς δὲ ἐπεκράτησεν ἡ κοινὴ δόξα ὅτι τὰ δίκαια καὶ αἱ ἐλευθερίαι, ὧν ἀπήλαυεν ἡ Ἐκκλησία

ἐν τῇ Ὀθωμανικῇ κράτει, ὅπως ἐν πάσαις ταῖς μωαμεθανικαῖς πολιτείαις, προέρχονται ἀπὸ τοῦ Μεχμέτ Β' ἐξηγητᾶμεθα τοῦτο ἐν τῇ εἰς τὴν ἡμετέραν ἱστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως Εἰσαγωγῇ ἡμῶν (ἴδε ΙΘ' αἰών. τόμ. Β' σ. 30 κ. ἐξ.): «Τὸ Ὀθωμανικὸν κράτος, ὡς πᾶν μωαμεθανικὸν καὶ ἰσλαμικὸν κράτος, ἐλέγομεν ἐν αὐτῇ, ἦτο πολιτεία κατὰ βάθος θρησκευτική. Τὸ Ἰσλάμ οὐδεμίαν ἄλλην ἰδέαν πολιτείας γνωρίζει καὶ ἔχει ἢ τὴν τῆς ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ τῆς ἰδρυθείσης ὑπὸ τοῦ Προφήτου. Τοῦτο δὲ οὐχὶ διότι ὁ ἰδρυτὴς συνέχεε πρὸς ἀλλήλας πολιτεῖαν καὶ θρησκείαν καὶ ὑπέτασεν ἐκείνην εἰς ταύτην, ὡς νοοῦσι τινες ἐπιπολαίως ἀντιλαμβανόμενοι τῆς τῶν πραγμάτων οὐσίας, ἀλλὰ διότι ὁ πνευματικὸς βίος τοῦ λαοῦ, οὗ ἐν μέσῳ ἐκηρύχθη ἡ νέα θρησκεία, δὲν ἦτο εἰς τοιαύτον βαθμὸν ἀνεπτυγμένος, ὥστε ἡ ἀπ' ἀλλήλων διάκρισις τῶν δύο τούτων στοιχείων νὰ ᾖ σαφὴς καὶ ὠρισμένη. Ὡς παρὰ πᾶσι τοῖς βερεθάρους λαοῖς τοῖς διατελοῦσιν ἐν ἀρχῇ τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως, οὕτω καὶ παρὰ τοῖς Ἀραβί, κατὰ τὸν χρόνον τῆς τοῦ Προφήτου ἐμφανίσεως, θρησκεία καὶ πολιτεία ἦσαν ἐν καὶ τὸ αὐτό, τῆς πολιτείας ἀποτελούσης (ὑπὸ τὴν παρ' ἡμῖν ἔννοιαν τοῦ ὀνόματος) τὸ ἐξωτερικόν, τὸ διοικητικὸν ἁπλῶς μέρος τῆς θρησκείας, ἡ τῆς θρησκείας περιεχούσης τὴν ἐσωτερικὴν ἠθικὴν ἔννοιαν καὶ τὴν ἠθικὴν ἀρχὴν καὶ δύναμιν, τὴν ἰδέαν τῆς πολιτείας. Διὰ τῆς διδασκαλίας δὲ τοῦ Μωάμεθ ἔτι μᾶλλον ἡμπεδώθη ὁ τοιοῦτος χαρακτήρ τῆς πολιτείας. Ὑπέρτατος ἀρχηγὸς καὶ κύριος ἰθύνωνρ τῆς πολιτείας ἐν τῇ Ἰσλάμ εἶναι αὐτὸς ὁ Θεός, ἐπὶ γῆς δὲ ὁ Προφήτης καὶ Ἀπόστολος Αὐτοῦ, ὁ ἀποκαλύψας Αὐτὸν καὶ τὰ θελήματα Αὐτοῦ, μετὰ δὲ τὸν Προφήτην οἱ ἐξ ἀνάγκης ἐν τῷ ἀξιώματι τῆς κυβερνήσεως, οὐχὶ δὲ ἐν τῷ προφητικῷ χαρίσματι διαδεχόμενοι αὐτὸν ἀρχηγοὶ οἱ κελούμενοι Διάδοχοι ἢ Τοποτηρηταὶ τοῦ Προφήτου ἐν τῇ κυβερνήσει τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ (Χαλίφ-ουλ-ρεσούλ οὐλλάχ=διάδοχος τοῦ Ἀποστόλου τοῦ Θεοῦ ἢ ἀπλῶς Χαλίφ=διάδοχος). Ἀλλ' ἐν τῇ Κορανίῳ ὁ ἀρχηγὸς καὶ κυβερνήτης τοῦ Ἰσλάμ καλεῖται κυρίως Ἰμάμ, χαλίφαι δὲ οἱ ἐπίτροποι αὐτοῦ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τοῦ κράτους ἢ ἐν τῇ διοικήσει τοῦ στρατοῦ, ζῶντος ἔτι τοῦ Προφήτου. Πάντες οἱ πιστεύοντες εἰς τὸ Ἰσλάμ ἦτοι εἰς τὴν ἀληθῆ εἰς Θεὸν πίστιν καὶ εἰς τὴν ἐν τῇ πρὸς τὸν Θεὸν ἀφοσίωσει σωτηρίαν (Μωσλίμαι ἢ μουσουλμάνοι) εἰσὶν οἱ πολῖται οἱ ἀποτελοῦντες τὸ κράτος ἀνευ οὐδεμιᾶς διακρίσεως βαθμοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἢ ἱερατικοῦ. Διότι ἐκκλησιαστικὰ ἀξιώματα ἢ τάξεις καὶ βαθμοί, κληρὸς, ἱερωσύνη,

ιερείς, ἀρχιερείς ἢ ἱεροπραξίαι καὶ ἱερουργίαι: ὑπὸ ἰδίᾳς τάξεως ἐκκλησιαστικῶν τελούμεναι· εἶναι ξένα καὶ ἀλλότρια πρὸς τὸ πνεῦμα καὶ τὰς ἀρχάς καὶ τὰ δόγματα τοῦ Ἰσλάμ. Πάντες οἱ μουσουλμάνοι εἰσὶν ὡς πρὸς τὰ δικαιώματα ἀπολύτως ἴσοι· πάντες δὲ δύνανται νὰ τελῶσιν ἐν τοῖς εὐκτηρίοις τὰς συνήθους ὑπὸ ἰδιαίτερου εὐχέτου ἢ ἀναγνώστου ἢ ψάλτου (ἱμάμου) τελουμένης εὐχάς· πάντες δὲ οἱ μουσουλμάνοι εἰσὶν ὡς πρὸς τὰ πολιτικά δικαιώματα ἀπολύτως ἴσοι πρὸς ἀλλήλους, πολῖται ὄντες καὶ στρατιῶται οἱ αὐτοὶ τοῦ ἐπὶ γῆς κράτους τοῦ Θεοῦ, οὐ κρᾶτους μόνος ἐπὶ τῆς γῆς προορισμός· εἶναι ἡ διάδοσις καὶ κραταίωσις τοῦ Ἰσλάμ, ἵνα πᾶς ὁ κόσμος, πᾶσα ἡ ἀνθρωπότης ἀποτελέσῃ διὰ τοῦ Ἰσλάμ τὴν ἐπὶ γῆς πολιτείαν τοῦ Θεοῦ.

Ἐν τοιοῦτῳ κράτει οὐδεμία ὑπάρχει καὶ δύναται νὰ ὑπάρχῃ νόμιμος ἀρχὴ ἄλλη πλὴν τῆς τοῦ ἐν τῇ κυβερνήσει τοῦ κράτους νομίμου διαδόχου τοῦ Προφήτου καὶ τῶν ὑπὸ τοῦτον διοριζομένων ἢ τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἀναγνωριζομένων καὶ ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ ἀκούοντων τὴν ἀρχὴν ἐν ταῖς μουσουλμανικαῖς χώραις κυβερνητῶν (Ἐμιρῶν, Ἀμειράδων)· οὐδεὶς δ' ἄλλος ἐν μωαμεθανικαῖς χώραις ἰσχύει νόμος, οὐδεμία ἄλλη νομοθεσία πλὴν τῆς νομοθεσίας τοῦ ἱεροῦ βιβλίου. Ἐπερ εἶναι βιβλίον ἐν ταύτῃ τῶν δογμάτων τῆς πίστεως καὶ τῆς ἱστορίας τῆς Ἱερᾶς, ἀμὲν δὲ καὶ κῶδιξ πολιτειακός, περιέχων πᾶσαν τὴν τῆς πολιτείας συντακτικὴν διοικητικὴν, ἀστικὴν καὶ ποινικὴν νομοθεσίαν. Πάντες δὲ οἱ μελετῶντες τὸν ἱερὸν νόμον καὶ οἱ ἐπίκουροι ἐρμηνεύται τούτου καὶ νομοδιδάσκαλοι εἰσὶν οἱ μόνοι σοφοί, οἱ μόνοι διδάσκαλοι καὶ νομοδιδάσκαλοι, οἱ μόνοι δικασταὶ οἱ διαχειριζόμενοι τὴν δικαστικὴν ἐξουσίαν κατὰ ἱεραρχικὴν τάξιν, αὐτοὶ δὲ διοριζόμενοι καὶ καθηγηταὶ καὶ διδάσκαλοι τοῦ νόμου κατὰ διαφόρους τάξεις καὶ βαθμούς, αὐτοὶ διδάσκοντες τοὺς ὑπὸ δι' ἑᾶς σοφίας κειμένους ἱεροσπουδαστάς (σφιτάδες, ὀρθότερον σουχτάδες (φλεγόμενους), ἐκ τούτων δὲ ἐκλέγονται καὶ οἱ ἐκδιδόντες τὰς ὑψίστας ἀποφάνσεις καὶ ἐτυμηγορίας (φειδᾶ) ἐν ἅπασιν τοῖς σπουδαίοις ζητήμασι τοῖς ἀφορῶσιν εἰς τὴν τοῦ κράτους ὑποθέσειν καὶ εἰς τὴν ἐρμηνείαν τοῦ νόμου. Οὗτοι δὲ πάντες εἰσὶν οἱ ἀποτελοῦντες τὸ πλημμελὲς ὑφ' ἡμῶν καλούμενον ἱερὰ τεῖον (ἢ κληρον) μωαμεθανικόν, ἐνθ' ἀληθῶς ἀποτελοῦσιν ἀπλῶς τὴν τῶν λογίων γενικῶς, εἰδικώτερον δὲ νομικῶν (ἢ καὶ θεολόγων ὡς ἐρμηνευτῶν τοῦ ἱεροῦ νόμου) τάξιν. Ὡστε πᾶσα ἡ Ἰσλαμικὴ πολιτεία καὶ τὸ παγκόσμιον ἢ πανισλαμικόν κράτος τῆς Χαλιφῆς οὐδὲν ἄλλο

εἶναι ἡ Ἐκκλησία ὑπὸ τὴν θεησκευτικὴν παρ' ἡμῖν ἔννοιαν τοῦ ὀνόματος, ἔχουσα μόνον ἄρχοντα καὶ ἐξουσιαστὴν τὸν τοῦ Προφήτου ἐν τῇ κυβερνήσει τοῦ ὅλου Ἰσλαμικοῦ κόσμου διάδοχον (τὸν Χαλίφην ὡς εἴρηται ἡ ἀληθὴ ὑπέρτατον Ἰμάμην (Ἰμάμ-ελ-χάκ), πᾶν δὲ ἰδιαίτερον τοπικὸν μωαμεθανικὸν κράτος εἶναι, οὕτως εἰπεῖν, ἐκκλησία τοπικὴ, ἥς ὁ ἄρχηγός (ἐμίρης ἢ σουλτάνος ἢ χεδίβης) ὑποτίθεται πάντοτε ὅτι εἶναι ἀπλῶς τοπάρχης ἢ διοικητὴς ὑποκείμενος πάντοτε εἰς τὴν ὑπερτάτην ἀρχὴν τοῦ Χαλίφου.

Ἐνεκα τοῦ τοιοῦτου δὲ χαρακτήρος καὶ ἰδιότητος τῆς Ἰσλαμικῆς πολιτείας καὶ κράτους νοεῖται οἰκοθεν ὅτι πολίτου δικαιώματα ἐν οἰκῷ, ποτε μωαμεθανικῇ πολιτείᾳ κέκτληται μόνον οἱ ἀποτελοῦντες τὸ πλῆρωμα τῆς Ἐκκλησίας ἢ πολιτείας ταύτης ἤτοι μωσλίμ ἢ μουσουλμάνοι· πᾶς δὲ ὁ μὴ μουσουλμάνος ἀποκλείεται ἐξ ἀνάγκης τῆς τοιαύτης πολιτείας ὡς μὴ μετέχων τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ τῆς ἱερουσίας ἐπὶ τῆς γῆς διὰ τοῦ προφήτου αὐτοῦ. Ἀλλ' ἐνταῦθα ἀκριβῶς τίθεται τὸ ζήτημα: Τίς λοιπὸν ἡ θέσις τῶν μὴ μουσουλμάνων ἐν τοῖς μωαμεθανικοῖς κράτεσι; Τίνας εἰσὶν οἱ ὅροι τῆς ὑπάρξεως αὐτῶν καὶ τίς ἡ σχέσις αὐτῶν πρὸς τὴν ἐκτὸς καὶ ὑπεράνω αὐτῶν ὑφισταμένην καὶ λειτουργοῦσαν πολιτείαν;

Κατὰ λογικὴν αὐστηράν, συμφώνως πρὸς τὰ εἰρημένα λαοὶ μὴ μωαμεθανικοὶ δὲν δύνανται νὰ ὑπάρχωσιν ἐν μωαμεθανικῇ πολιτείᾳ ἢ καὶ ὑπάρχοντες οὐδενὸς δύνανται ν' ἀπολαύωσι δικαιώματος πολίτου οὐδ' ἀνθρώπου ἔτι. Κατ' αὐστηράν λογικὴν καὶ ἠθικὴν Ἰσλαμικὴν πάντες οἱ μὴ ὄντες μωσλίμ εἰσὶν ἄπιστοι καὶ ὡς ἄπιστοι (Καφίρ) ἀντάρται καὶ ἀποστάται. Ἐπειδὴ δὲ τὸ Ἰσλάμ ἦτοι ἡ ἀληθινὴ πίστις ἀπεκαλύφθη εἰς τὸν κόσμον διὰ τοῦ Προφήτου χάριν τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου, καὶ τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ διαφωτίσαι καὶ σῶσαι τὴν ἀνθρωπότητα ὅλην διὰ τῆς διαδόσεως τοῦ Ἰσλάμ ἐπιβάλλεται εἰς πάντας τοὺς μωαμεθανοὺς νὰ ἐκτελῶσιν οὐχὶ μόνον διὰ λόγου, ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ ἔργου, πάντες οἱ λαοὶ οἱ μὴ προσερχόμενοι εἰς τὸ Ἰσλάμ οἰκοθεν πρέπει νὰ ἐξαναγκασθῶσι πρὸς τοῦτο διὰ τοῦ ἔργου, οἱ δὲ ἀντιστάμενοι νὰ ἐξαφνισθῶσι πάλιν διὰ τοῦ ἔργου. Πῶς λοιπὸν κατέστιν, δυνατόν ἵνα ἐν πολιτείαις μουσουλμανικαῖς ὑπάρχωσιν ἐπὶ αἰῶνας λαοὶ Χριστιανικοὶ καὶ δὴ Ἕλληνας Χριστιανοί; — Τὸ τοιοῦτον κατέστη δυνατόν πάλιν διὰ τῶν θεμελιωδῶν δογμάτων αὐτῶν τοῦ Ἰσλάμ. Ὁ ἱερωτής δηλονότι τῆς Ἰσλαμικῆς Ἐκκλησίας ἐστήριξε μὲν τὴν Ἐκκλησίαν

αὐτοῦ ταύτην ἐπὶ τῆς εἰς αὐτὸν ἐκ Θεοῦ γενομένης ἀποκαλύψεως, ἀλλ' ἢ ἀποκάλυψις αὕτη ἐγένετο ἐν σχέσει καὶ συναφείᾳ ἱστορικῇ πρὸς ἄλλας ἀποκαλύψεις προγενεστέρας, γενομένας εἰς ἄλλους λαούς, εἰς τοὺς Ἰουδαίους καὶ εἰς τοὺς Χριστιανούς. Ὁ Πρεσβύτερος τοῦ Ἰσλάμ δὲν παρέστη ὡς ἀποκαλύπτων εἰς τὸν κόσμον πρῶτος αὐτὸς θεογνωσίαν ἥτοι θρησκείαν ὅπως ἄγνωστον, ἀλλὰ παρέστη ὡς ἐπανάγων τὴν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ δημιουργίᾳ αὐτῇ τοῦ ἀνθρώπου ἀποκαλυφθεῖσαν καὶ Ἰουδαίους, εἴτα δὲ καὶ Χριστιανούς δοθεῖσαν, ἀλλ' ὑπὸ τούτων ἀμφοτέρων διαστραφεῖσαν εἰς τὸν Θεὸν πίστιν, εἰς τὴν πρώτην αὐτῆς ἀγνήν καὶ καθαρὰν οὐσίαν καὶ μορφήν. Ἐν ἄλλαις λέξεσιν, ὁ Μωάμεθ εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἱδρυθεῖσαν Ἐκκλησίαν ἔδωκε βάσιν ἱστορικὴν τὴν Χριστιανικὴν καὶ τὴν Ἰουδαϊκὴν θρησκείαν, τὴν Νέαν Διαθήκην ἢ Εὐαγγέλιον (Ἰνδζιλ) καὶ τὴν Παλαιὰν Διαθήκην (τεβράτ) καὶ παρέστησε τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἱδρυομένην θρησκείαν οὐχὶ ὡς καταλύουσαν, ἀλλ' ὡς ἐπανορθοῦσαν καὶ πληροῦσαν τὴν ἐν τῇ Ἰουδαϊσμῷ καὶ ἐν τῇ Χριστιανισμῷ ἀποκαλυφθεῖσαν θεογνωσίαν. Ἐντεῦθεν δὲ μετὰ τῶν πιστῶν (μουσλίμ) καὶ τῶν κυρίως ἀπίστων (καφίρ) τῶν μὴ πιστευόντων μήτε εἰς τὸν Μωάμεθ, μήτε εἰς τὸν Χριστόν, μήτε εἰς τὸν Μωϋσῆν, καὶ εἴτινες οὐ μόνον εἶνε καταδικασμένοι εἰς αἰώνιον κόλασιν ἐν τῇ ἄλλῃ ζωῇ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ παρούσῃ ἢ πρέπει βίαν νὰ προσαχθῶσιν εἰς τὸ Ἰσλάμ ἢ πρέπει νὰ ἐκλίπωσι διὰ τοῦ ξίφους, ἀνεγνώρισε τρίτην τινὰ θέσιν εἰς τοὺς λαούς τοὺς μὴ πιστευόντας μὲν εἰς τὸν Μωάμεθ καὶ εἰς τὴν ἐν τῇ ἱερᾷ τοῦτου βίβλῳ, τῇ Κορανίῳ, ἀποκαλυπτομένην θρησκείαν, ἀλλ' οὐχ' ἤττον ὄντας λαοὺς τῆς Βίβλου (ἐχλ-ιλ-κιάτ), ὧν οἱ μὲν Ἰουδαῖοι πιστεύουσιν εἰς τὴν παλαιὰν βίβλον (τεβράστ), οἱ δὲ Χριστιανοὶ καὶ εἰς τὴν Παλαιὰν καὶ εἰς τὴν Νέαν. Ἐντεῦθεν ἐνῶ τὸ Κορανίον ἐπιτάσσει πόλεμον ἐξαλοθρεύσεως ἐναντίον τῶν ἀπίστων (Καφίρ, καὶ προφθαρμένως Γκασούρ ἢ προσωνομεία αὕτη καταχρηστικῶς καὶ πλημμελῶς ὑπὸ τοῦ πολλοῦ ἀμαθοῦς ἐγλῶ τῶν μωαμεθανῶν δίδεται καὶ εἰς τοὺς Χριστιανούς), ἂν μὴ πρὸς ψυχικὴν αὐτῶν σωτηρίαν προσέλθωσιν εἰς τὸ Ἰσλάμ, εἰς τοὺς λαοὺς τῆς Βίβλου, Χριστιανούς τε καὶ Ἰουδαίους ἐπιτρέπει νὰ ζῶσιν ἐν τῇ Ἰσλαμικῇ πολιτείᾳ, ἐξαγοράζοντες τὴν ζωὴν αὐτῶν διὰ τοῦ φόρου τῆς ζωῆς καὶ τῆς ὑπάρξεως (χαράτς) καὶ ὑποκείμενοι εἰς παντοίους περιορισμοὺς ἐξωτερικοὺς ἐν τῇ τελείᾳ τῆς λατρείας αὐτῶν καὶ εἰς ἄλλους ἔρους ταπεινωτικοὺς ἐν ταῖς πρὸς τοὺς μουσουλμάνους σχέσεσιν αὐτῶν.

Ἡ τῶν λαῶν τούτων εἰς τὸ Ἰσλάμ προσαγωγή πρέπει νὰ τελεῖται οὐχὶ διὰ τοῦ ξίφους, ἀλλὰ διὰ τοῦ λόγου καὶ διὰ τῶν φιλικῶν συζητήσεων. Θεωροῦνται δ' οὗτοι οὐχὶ δοῦλοι, ἀλλ' ἔθνη ὑπόφορα ἐν τῇ Ἰσλαμικῇ πολιτείᾳ, οὐδαμῶς συναπτόμενα ἐσωτερικῶς δι' ἐσωτερικῆς ἐνό- τητος πρὸς τὴν πολιτείαν, ἀλλ' ἀπλῶς ἐξωτερικῶς προσαρτώμενα αὐτῇ καὶ ἀποτελοῦντα ἰδίαν κοινωνίαν ἢ κοινότητα καθισταμένην ἰδίαν Ἐκ- κλησίαν ἢ πολιτείαν. Ἐντεῦθεν δέ, ἐνῷ πάσαι αἱ ἄλλαι ἐθνικαὶ θρη- σκεῖαι, Μαζδαϊσμός ἢ πυρολατρεία, Σαβαϊσμός ἢ ἀστερολατρεία, Βραχμανισμός καὶ Βουδισμός, ἐξηφανίσθησαν πρὸ τοῦ Ἰσλάμ, ὅπου ἐπάτησε τοῦτο, οἱ Χριστιανοὶ καὶ Ἰουδαῖοι διετήρησαν τὴν ὑπαρξιν αὐ- τῶν ἐν πάσαις ταῖς μωαμεθανικαῖς πολιτείαις, ἐν μέσῳ παροδικῶν διωγμῶν καὶ κακώσεων καὶ μυρίων ταπεινώσεων.

Ἐν τοιαύτῃ σχέσει τῆς Ἰσλαμικῆς πολιτείας ἢ ἐκκλησίας πρὸς τοὺς ὑπὸ τὸ ὀλικὸν κράτος αὐτῆς βιοῦντας χριστιανικοὺς λαοὺς ἐνέκειτο ἡ ἀρχὴ τῆς αὐτονόμου ὁργανώσεως τῶν ἐν τοῖς μωαμεθανικοῖς κράτεσι χριστιανικῶν κοινοτήτων. Πᾶς χριστιανικὸς λαὸς καὶ πᾶσα χριστιανικὴ κοινότης ἐν οἰαδήποτε μωαμεθανικῇ πολιτείᾳ, παρὰ πάντας τοὺς ἐπι- θαλλομένους αὐτῇ ἐξωτερικῶς ταπεινωτικούς, καταπιεστικούς καὶ ἐξευ- τελιστικούς βρους ὑπάρξεως, ὁπετέλει ἐσωτερικῶς ἰδίαν πολιτείαν μετὰ τῶν ἀναγκαίων στοιχειωδῶν ἐξουσιῶν πολιτείας καὶ πολιτειακῆς ὁργα- νώσεως πεπρωμένη, ὥς ἀπαρτίζουσα ἰδίαν κοινωνίαν, κοινότητα, ἐκκλησίαν καὶ πολιτείαν. Καὶ εἶχε μὲν ἡ τοιαύτη κατάστασις πραγμά- των ἐν ἑαυτῇ τὰ σπέρματα, καθιέρου, μάλιστα λεληθότως, τὴν ἀρχὴν κράτους ἐν κράτει (ὑπὸ ἐννοίαν θεωρητικὴν καὶ ἐπιστημονικὴν). Ἀλλὰ τὸ τοιοῦτον ἀκριδῶς ἐνέκειτο ἐν τῇ φύσει τῶν πραγμάτων καὶ ἐν τῇ ἀναγκαίᾳ ἱστορικῇ ἐξελίξει τῆς μωαμεθανικῆς πολιτείας. Τὸ Κο- ράνιον ἢ ὁ Προφήτης ὁ ἐν τῷ Κορανίῳ λαλῶν καὶ θεσπίζων τὴν τοιαύτην τῶν Χριστιανῶν ἐν τῇ πολιτείᾳ τοῦ Ἰσλάμ θέσιν δὲν ἠδύνατο νὰ προβλέπῃ, παρὰ πᾶν τὸ κύρος, ὅπερ ἔδιδεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν αὐ- τοῦ ὡς εἰς ἐκκλησίαν παγκόσμιον, ὅτι ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ ἰδρυομένη πο- λιτείᾳ ἔμελλον νὰ περιληφθῶσι ποτε ὁλόκληρα χριστιανικά ἔθνη με- γάλα μετὰ πολυπλόκων νομοθετικῶν ὁργανώσεων, πολλῶ δὲ ὀλιγώτε- ρον λαὸν ὁλόκληρον ἱστορικόν, ὁλόκληρον Γένος Ἑλλήνων (Ῥωμαίων, Ῥούμ), μέλλον ν' ἀποτελέσῃ ἐν πολιτείᾳ Ἰσλαμικῇ κοινότητα χριστια- νικὴν τελειότατα ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ καὶ ἐθνικῇ αὐτῆς ὑποστάσει ὁρ- γανωμένην. Ὁ Προφήτης καὶ ἱδρυτὴς τῆς Ἰσλαμικῆς πολιτείας ἐν ταῖς

περί Χριστιανῶν καὶ Ἰουδαίων διατάξεις αὐτοῦ ἀπέδλεπε κυρίως εἰς τὰς ἐν Ἀραβίᾳ τότε ὑφισταμένας μικρὰς Χριστιανικὰς καὶ Ἰουδαϊκὰς κοινότητας καὶ τούτων τὰς σχέσεις διὰ τοῦ Κορανίου ἐρρῶθιζε πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ κράτος αὐτοῦ. Ἀλλὰ καὶ βραδύτερον, ὅτε ὁ δεύτερος διάδοχος αὐτοῦ Ὁμάρ πέντε μόλις ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Προφῆτου ἐκυρίευσεν τὴν Ἀγίαν πόλιν καὶ τὴν Παλαιστίνην (637), διὰ τῆς μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ πατριάρχου τῆς Ἀγίας πόλεως Σωφρονίου συνομολογηθείσης συμβάσεως ἀπέδλεπεν εἰς τὴν ῥύθμισιν τῶν πρὸς τὸ Ἰσλαμικὸν κράτος σχέσεων τῶν ἐν ταῖς κυριευομέναις χώραις χριστιανικῶν κοινοτήτων. Τὸ δὲ ὑπ' αὐτοῦ παραχωρηθὲν σύστημα ἐκκλησιαστικῆς (ἄρα καὶ ἐθνικῆς) αὐτονομίας σύστημα ἐπεξετάθη καὶ εἰς πάσας τὰς ἐν Συρίᾳ, Μεσοποταμίᾳ, Αἰγύπτῳ καὶ Β. Ἀφρικῇ καὶ ἐν Ἰσπανίᾳ χριστιανικὰς κοινότητας. Τὸ αὐτὸ δὲ σύστημα αὐτονόμων θρησκευτικῶς, ἄρα καὶ ἐθνικῶς, χριστιανικῶν κοινοτήτων ἐπεκράτησε καὶ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ὅτε αὕτη κατελήφθη ὑπὸ τῆς μωαμεθανικῆς δυναστείας τῶν Σελσούκων Τούρκων (ὡς ἐπεκράτησε καὶ ἐν Περσίᾳ πρὸς τὰς αὐτόθι χριστιανικὰς Νεστοριανὰς κοινότητας, καὶ ἐν Ἀρμενίᾳ πρὸς τὰς μονοφυσιτικὰς Ἀρμενικὰς). Ὅτε δὲ ἡ τῶν Σελσούκων ἡγεμονία καὶ κράτος ἤρξατο μεθιστάμενον πρὸς τὸ τῶν Ὀθωμανῶν, καὶ ἐν τῷ κράτει τούτῳ ἐπεκράτει, ὡς εἶδομεν, πολὺ πρὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Βασιλευούσης, τὸ αὐτὸ σύστημα τῆς πρὸς τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν ἀνοχῆς, καὶ τῆς μετὰ περιορισμένης ἐθνικῆς αὐτονομίας συνδεομένης ἐκκλησιαστικῆς ἐλευθερίας· καὶ αἱ ἐν ταῖς Ἀσιατικαῖς καὶ Εὐρωπαϊκαῖς χώραις τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους Ἐκκλησίαις ἐπεκοινωνοῦν τῇ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀνωτάτῃ ἐκκλησιαστικῇ ἀρχῇ ὡς πρότερον ἐν πάσῃ ἐλευθερίᾳ.

Μεταβολὴ σπουδαία, οὐχὶ ὡς πρὸς τὴν οὐσίαν, ἀλλ' ὡς πρὸς τὴν ἐξωτερικὴν ἔκτασιν ἐπῆλθεν ἐν τῷ συστήματι τούτῳ μετὰ τὴν ἀλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπον:

Διὰ τῆς πτώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς καθ' ὁλοκληρίαν πλέον καταλύσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους, ἀφοῦ ἡ τέως Βασιλεύουσα πόλις τοῦ Ὀρθοδόξου Ἑλληνικοῦ κράτους, χωρὶς νὰ παύσῃται οὕσα καὶ πόλις Χριστιανικὴ καὶ Ἑλληνικὴ, κατέστη καθέδρα τοῦ μωαμεθανοῦ σουλτάνου τῶν Ὀθωμανῶν, τοῦ μετὰ δύο γενεάς (τῷ 1518 μ. Χ.) γενομένου καὶ χαλίφου τοῦ Ἰσλάμ, ἡ φύσις καὶ οἱ ἔροι τοῦ συστήματος τοῦ τέως ἰσχύοντος ἐν ταῖς μεταξὺ τοῦ Ἰσλαμικοῦ κράτους καὶ τῶν Χριστιανικῶν κοινοτήτων σχέσεις δὲν ἡλλοιώθησαν, ἀλλ' ἄ-

πλὺς ἐπεκράτησαν ἐν μείζονι μέτρῳ καὶ ἐκτάσει. Τὸ Ὄθωμανικὸν κράτος δὲν περιελάμβανε πλεόν ἐν αὐτῷ Χριστιανικὰς κοινότητας ἐξαρτωμένας ἐκκλησιαστικῶς ἀπὸ ἀρχῆς καὶ Κέντρου ἐκτὸς αὐτοῦ κειμένων, ἀλλ' αὐτὸ νῦν τὸ Κέντρον, τὴν τέως Βασιλεύουσαν, τὸ Κέντρον τὸ ἐκκλησιαστικόν, πολιτικὸν καὶ ἐθνικὸν τοῦ ὑποταχθέντος αὐτῷ κατὰ τὸ πλείστον Ἑλληνικοῦ γένους, μετ' ὀλίγον δὲ καὶ πάντας τοὺς συμπαγεῖς καθ' ἅπαν τὸ κράτος χριστιανικοὺς πληθυσμούς, τοὺς συνδεμένους πρὸς ἀλλήλους διὰ τῆς κοινότητος τῆς πίστεως, διὰ τῆς Ἐκκλησίας, διὰ τῶν δεσμῶν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ὡς γλώσσης τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας, εἴ τι δὲ καὶ τῶν κοινῶν ἐθνικῶν ἢ θρησκευτικῶν φρονημάτων, περιελάμβανον ὁλόκληρον ἔθνος Ρωμαιοὺν, ὅπερ ἦν ταῦτόν πρὸς τὴν Ρωμικὴν ἤτοι Ὀρθόδοξον θρησκείαν (Ροὺμ μιλλετί, μιλλέτ=θρησκεία, εἴτα δὲ ἔθνος) ἐκπροσωποῦσαν τὸ πεπτωκὸς κράτος.

Εἰς τοιοῦτον δὲ ἐν τῷ κράτει συμπαγὲς καθιστάμενον καὶ συμπυκνούμενον Χριστιανικὸν πλῆθος οὐδὲν ἄλλο ἔδωκεν ὁ πορθητὴς Μεχμέτ Β' ἢ ὅπερ εἶχε τοῦτο πρότερον, ἐν τῷ κράτει τῷ Ὄθωμανικῷ καὶ ἐν πᾶσι τοῖς μωαμεθανικοῖς κράτεσι καὶ ὅπερ ἐξ ἀνάγκης φυσικῆς καὶ λογικῆς παρείχετο καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς κυριευθείσης ὑπ' αὐτοῦ τέως πρωτεύουσας καὶ βασιλευούσης πόλεως. Ἡ ὅλως δὲ φυσικὴ αὕτη καὶ λογικὴ πρᾶξις τοῦ Πορθητοῦ, ἡ ἐπιστέφουσα ἀπλῶς τὸ ἔργον τῆς τελεσθείσης κατακτήσεως τοῦ ὅλου Ἑλληνικοῦ κράτους, ἡ ὅλως σύμφωνος πρὸς τὰς θεμελιώδεις ἀρχὰς τῆς μουσουλμανικῆς θρησκείας καὶ πρὸς τὰς παραδόσεις τῆς μωαμεθανικῆς ἱστορίας, ἡ ἀπλῶς ἐπιστέγουσα τὸ μέχρι νῦν παραχθέν ἐν τῷ Ὄθωμανικῷ κράτει σύστημα τῆς Ἐκκλησιαστικῆς αὐτονομίας, οὐχὶ θεμελιούσα αὐτό, πλημμελῶς ἐργυνευθεῖσα παρεστάθη ὡς ἔργον προελθὼν ἐκ τῆς αὐτοβουλίας καὶ πρωτοβουλίας αὐτοῦ τούτου τοῦ πορθητοῦ. Καὶ ἄλλοι μὲν τῶν ἱστοριογράφων παρέστησαν τὸν Σουλτάνον ὡς διὰ τῆς τοιαύτης αὐτοῦ πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν πολιτείας ἐκτελέσαντα ἔργον μεγάλης πολιτικῆς συνέσεως, δι' οὗ τὸ ἡττημένον ἔθνος καθίστατο ὅλως ἀκίνδυνον εἰς τὸ κράτος· τούναντίον δὲ μισέλληνές τινες Εὐρωπαῖοι καὶ τινες οἱ τούτων τῆς ἰδέας ποτιζόμενοι Νεότουρκοι κατέκριναν καὶ κατεδίκασαν τὸν Μεχμέτ Β' ὡς δημιουργήσαντα κατὰστασιν πραγμάτων ἀποτελοῦσαν (κατὰ τὰς εὐρωπαϊκὰς ἰδέας) κράτος ἐν κράτει, διαφυλάτταν ἐν τοῖς κόλποις τοῦ Ὄθωμανικοῦ κράτους καὶ φρουρήσαν

καὶ θεραπεύσασαν φυσικὸν πολέμιον τοῦ κράτους· κατάστασιν περιέχουσιν πλείστα ἐλέθρια σπέρματα ὡς πρὸς τὴν ἐν τῷ μέλλοντι ἀσφάλειαν καὶ ὑπαρξίν τοῦ κράτους. Καὶ ὅμως ἡ πραγματικὴ ἀλήθεια δὲν συνηγορεῖ οὔτε ὑπὲρ τῆς μιᾶς οὔτε ὑπὲρ τῆς ἐτέρας τῶν γνώμων τούτων. Ὁ Σουλτάνος Μεχμέτ Β' οὔτε ἐν τῇ μεγαλοφυΐᾳ αὐτοῦ, ἀλλ' οὔτε ἐν τῇ πολιτικῇ τυφλώσει συνέλαβε τὸ κατὰ τινὰς πολιτικοὺς μεγαλουργόν, κατ' ἄλλους πολιτικοὺς ἐλέθριον σχέδιον τοῦ ἀποδιδομένου αὐτῷ ἔργου, δι' οὗ κατὰ μὲν τὴν τῶν πρώτων γνώμην ἐξασφαλίζων τῇ Ἐκκλησίᾳ τῇ Ὀρθοδόξῃ Ἑλληνικῇ καὶ διὰ ταύτης τῷ Ἑλληνικῷ (Ρωμαϊκῷ) ἔθνει ἀνεκτὴν ὑπαρξίν θρησκευτικὴν ἤτοι ἐθνικὴν καὶ διαλλάττων οὕτω τὸ ἡττηθὲν στοιχεῖον πρὸς τὸν νικητὴν καὶ ἔχων ὑπὸ τὰ ὅμματα αὐτοῦ τὴν ὑπεύθυνον ἐκείνου ὑπᾶτην ἀρχήν, τὸν Πατριάρχην, ὡς ἐγγυητὴν διηνεκῇ τῆς πίστεως τοῦ λαοῦ ἐκείνου, καθίστα αὐτὸ μᾶλλον ὠφέλιμον εἰς τὴν ἀσφάλειαν καὶ εὐημερίαν τοῦ κράτους· ἢ κατὰ τὴν ἀντίθετον γνώμην παρεσκεύαζε λεληθότως διὰ τῆς προστασίας τοῦ εἰρημένου στοιχείου κινδύνους μεγάλους καὶ πληγὰς ἐσωτερικὰς εἰς τὴν ὀργάνωσιν τοῦ κράτους. Τὸ μόνον ἀλτῆρες ἐν πᾶσι τούτοις εἶναι ὅτι ὁ Μεχμέτ Β' εὐρέθη ἐμπροσθεν ὁδοῦ πρὸς αἰώνων κεχαραγμένης ὑπὸ τε τοῦ ἱεροῦ μουσουλμανικοῦ νόμου, ὑπὸ τῆς μουσουλμανικῆς ἱστορίας, καὶ ὑπὸ τῶν ἰδίων αὐτοῦ προγόνων καὶ προκατόχων τῆς σουλτανικῆς ἀρχῆς.

Καὶ πρὸ τῆς ἀλώσεως ἔτι τῆς Βασιλευσύσης πόλεως ἡ Ὀρθόδοξος Χριστιανικὴ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία ὑφίστατο ἐν τῷ Ὀθωμανικῷ κράτει κατὰ τοὺς μνημονευθέντας ὅρους τῆς ἐν τῷ Ἰσλαμικῷ κράτει ὑπάρξεως αὐτῆς, ὁ δὲ πορθητὴς σουλτάνος ὁ συμπληρώσας διὰ τῆς ἀλώσεως τῆς Βασιλευσύσης τὸ πολιτικὸν οἰκοδόμημα τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους συνεπλήρωσε καὶ τὸ πολιτικὸν οἰκοδόμημα τῆς αὐτονομίας ἐν τῷ Ὀθωμανικῷ κράτει Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἀναγνωρίσας τὴν ὑπερτάτην ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ταύτῃ θέσιν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κατὰ τὰς ἀνεκαθεν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου διδομένας αὐτῷ προνομίας, ἐπιτρέψας τὴν ἐν τῇ νέᾳ πρωτεύουσῃ αὐτῇ διατήρησιν καὶ ἐνίσχυσιν τοῦ Πατριαρχικοῦ θρόνου.

Τίνι τρόπῳ ἀναγνωρίσθησαν καὶ κατεκυρώθησαν αἱ προνομίαι αὗται, ἂν ἔργῳ μόνον καὶ ἀπλῶς διὰ τῶν πρὸς τὸν Πατριάρχην Γεννάδιον ρηθέντων ἵνα πατριαρχεῇ ἔχων τὰ πιστὰ παρὰ τοῦ Σουλτάνου καὶ διὰ τῶν γενομένων πρὸς τὸν Πατριάρχην ἐκείνον τιμῶν ἢ καὶ δι'

ἐγγράφων ἐπισήμων (τῶν βερατίων) καὶ ἂν τὰ ὑπὸ τοῦ Γ. Φραντζί ἀναφερόμενα «προστάγματα» τοῦ Σουλτάνου περὶ τοῦ Πατριάρχου ἦσαν ἀπλῶς διαταγαὶ (ἰραδές) ἢ ἐγγραφα διατάγματα δὲν εἶνε ἀκριδῶς γνωστόν. Διότι βεράτιον οὐδὲν τῶν χρόνων ἐκείνων διεσώθη. Ἄλλ' εἴτε τῶν βερατίων ἢ ἀρχὴ ἀνάγεται εἰς τὸν Πορθητὴν Μεχμέτ Β' εἴτε εἰς μεταγενεστέρους χρόνους εἴτε καὶ εἰς ἀρχαιοτέρους ἔτι χρόνους τοὺς πρὸ τῆς ἀλώσεως (ἐννοεῖται ὅτι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει νοοῦνται μόνον τὰ εἰς τοὺς κατὰ τόπους ἀρχιερεῖς ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν σουλτάνων πρὸ τῆς ἀλώσεως διδόμενα βεράτια) δὲν εἶνε γνωστόν. Ἀλλὰ τὸ περιεχόμενον τῶν ἀρχαιοτέρων βερατίων μαρτυρεῖ πως ὅτι ταῦτα ἐδίδοντο ἐν ἀρχῇ μόνον εἰς τοὺς ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἀρχιερεῖς. Ἄλλ' ὅπως καὶ ἂν ἔχῃσι τὰ κατὰ τὴν ἀρχὴν τῶν βερατίων, ἀληθὲς εἶναι ὅτι τὰ βεράτια οὐτε αὐτὰ πρῶτα καθιέρωσαν τὰ λεγόμενα προνόμια τῆς Ἐκκλησίας ἐν τῇ Ὀθωμανικῇ κράτει οὐτε περιλαμβάνουσι ταῦτα ἐν τῇ ἐλφ αὐτῶν. Τὰ λεγόμενα προνόμια, ὀρθότερον δὲ δίκαια τῆς Ἐκκλησίας ἐν τῇ Ὀθωμανικῇ κράτει, ἠϋξήθησαν καὶ ἠϋρύνθησαν ἐν τῇ Ὀθωμανικῇ κράτει ἀναλόγως τῶν ἀναγκῶν καὶ τῶν περιστάσεων, ἐπὶ τῇ βάσει πάντοτε τῶν ἀνέκαθεν ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ χαλίφου Ὁμάρ Α' καθιερωθεισῶν μεταξὺ τῶν Χριστιανικῶν κοινοτήτων καὶ τῆς Ἰσλαμικῆς πολιτείας σχέσεων, τῶν στηριζομένων ἐπ' αὐτοῦ τοῦ Κορανίου καὶ διὰ τοῦ χρόνου κτησαμένων κύρος νόμου καὶ δημοσίου δικαίου ἐν τῇ Ὀθωμανικῇ κράτει¹⁾. Διότι τοῦτο πρέπει νὰ νοηθῇ καλῶς ὅτι οὐχὶ Σουλτάνοι καὶ τὰ

¹⁾ Καὶ ὅμως τοσοῦτον πλημμελὲς ἐπεκράτησε γνώμη περὶ τῆς ἱστορικῆς ἀρχῆς τῶν προνομίων ἢ ἀκριδέστερον δεικνύων τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ ἠθικοῦ καὶ θρησκευτικοῦ χαρακτήρος αὐτῶν παρὰ τε τοῖς ἡμετέροις καὶ παρὰ τοῖς Εὐρωπαίοις, καὶ δὴ καὶ παρὰ τοῖς δοκοῦσι σοφοῖς, ὥστε καὶ αὐτὸς ὁ τὴν νεωτάτην ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος συγγραψας καὶ ἄλλως εὐδόκιμος ἱστορικός Μένδελσον Βαρθόλδου ποιοῦμενος λόγον περὶ τοῦ ζητήματος ἔγραφεν ἐπιπολαιότατα καὶ πλημμελέστατα: «Ὁ σουλτάνος (Μεχμέτ Β') ἐπραξε πᾶν τὸ δυνατόν ἐν συνετῇ προνοίᾳ τοῦ μέλλοντος, ἵνα στερεώσῃ τὸ οἰκοδόμημα καὶ δώσῃ διάρκειαν τῇ κατακτήσει: Ἐξήτει νὰ διαλλάξῃ τοὺς ἡττημένους μετὰ τῆς ἐπελθούσης μεταβολῆς καὶ τὴν ἀναμνησιν τοῦ μεγάλου (ἐλληνικοῦ χριστιανικοῦ) παρελθόντος νὰ ἐξασθενώσῃ (!) καὶ ν' ἀμαυρώσῃ (!) δι' ἀπολαύσεων ὑλικῶν (! !). Παρεχώρησε τοῖς Ἕλλησι καὶ τι, ὅπερ ἠδύνατο νὰ διαλλάξῃ αὐτοὺς πρὸς τὴν τύχην αὐτῶν... Παρεχώρησεν αὐτοῖς πολιτικὰς καὶ θρησκευτικὰς ἐλευθερίας μαρτυρούσας τὴν πολιτικὴν περὶνοιαν αὐτοῦ... Ἐπέτρεψεν αὐτοῖς ἐλευθερίαν θρησκευτικὴν καὶ ἐπρόστα-

Ὁθωμανικὸν κράτος καὶ ἡ Ὁθωμανικὴ πολιτικὴ, ἀλλὰ τὸ Ἰσλάμ, τὸ Κοράνιον, ὁ ἱερὸς νόμος καὶ ἡ Ἰσλαμικὴ πολιτεία ἔσωσαν τὴν Ἐκκλησίαν ἐν τῇ Ὁθωμανικῇ κράτει, ὡς πρότερον ἐν τοσοῦτοις ἄλλοις μωαμεθανικοῖς κράτεσι τοῦ κόσμου. Ἡ τοιοῦτη θέσις τῶν Χριστιανῶν, ἰδίως τῶν Ὁρθοδόξων Ἑλλήνων, (διότι καὶ εἰς τοὺς ἄλλους χριστιανικοὺς λαοὺς ἐδόθησαν προνόμια κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους) ἦτο τοσοῦτον ἰσχυρά, ἐν τῇ ἱστορικῇ δικαίῳ τοῦ Ὁθωμανικοῦ κράτους ἐρειδωμένη, ὥστε καὶ οἱ μέγιστοι κλονισμοὶ καὶ κίνδυνοι, εἰς οὓς ἕνεκα τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους ἐξετέθη τὸ Ὁθωμανικὸν κράτος, καὶ αὐτὸς ὁ ἐξολοθρευτικὸν φέρων χαρακτῆρα ἐπαναστατικὸς πόλεμος τῶν ἐτῶν 1821—1830 δὲν ἠλλοίωσαν τὸ παράπαν οὐσιωδῶς τὸν χαρακτῆρα καὶ τοὺς δρους τῆς ἐν τῇ Ὁθωμανικῇ κράτει Ἑλληνικῆς ἐκκλησιαστικῆς αὐτονομίας. Ἀκριβῶς δὲ τῇ ἐκκλησιαστικῇ ταύτῃ αὐτονομίᾳ ἡ Ἐκκλησία ἐξωτερικῶς ἡσφαλισμένη καὶ διὰ τῆς ἐσωτερικῆς ἡθικῆς δυνάμεως τῆς πίστεως τῆς Χριστιανικῆς καὶ πάσαις ταῖς ἄλλαις πνευματικαῖς δυνάμεσι παρασκευασμένη ἐπὶ αἰῶνας μετὰ τὴν ἄλυσιν τὰς τύχας τοῦ Ἑλληνικοῦ Γένους διέπущα οὐ μόνον προϋφύλαξεν αὐτὸ

τευσε τὸν ἰσχυρὸν αὐτῶν Κλῆρον ἀπὸ τοῦ Πατριάρχου μέχρι τοῦ λαμπροφάνους καὶ τοῦ θυρωροῦ. Τοῦτο δὲν ἐπραξεν, ὡς ὁ Μαλαξὸς διίσχυρίζεται, ἐκ πεποιθήσεως περὶ τῆς ἐσωτερικῆς ἀληθείας τοῦ δόγματος τῆς Ἑλληνικῆς θρησκείας καὶ περὶ τῆς σπουδαιότητος τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἀλλ' ἵνα δεσμεύῃ τὴν ὑπακοὴν ὁλοκλήρου λαοῦ εἰς τὸν ἐγνωσμένον ἑνὸς μόνου ἀνδρὸς (τοῦ Πατριάρχου). Συνέφερον αὐτῷ ἵνα ὁ Πατριάρχης, οὗ ἐπὶ κεφαλῇς ἐκρέματο διαρκῶς τὸ τουρκικὸν ξίφος, κηρύττῃ τοῖς Ἑλλήσι τὴν ἀρεστὴν τῇ Σουλτάνῳ διδασκαλίαν: «Ἐλευθερία ἐν Οὐρανοῖς καὶ ὑπακοὴ ἐπὶ τῆς Γῆς».

Ἐν τοῖς λόγοις τούτοις τοῦ Μ. Βαρθέλδου ἐπικρατεῖ μεγάλη ἐπιπολαιότης ἐν τοῖς λογισμοῖς καὶ τελεία ἀγνοία τῆς ἱστορίας τοῦ Ἰσλάμ ἐν τῇ πρὸς τὴν Χριστιανικὴν θρησκείαν σχέσει καὶ ἀναφορᾷ αὐτοῦ. Ὁ Μ. Βαρθέλδου περιπίπτει ἐν ὑπερτάτῃ βαθμῇ εἰς τὴν σύγχυσιν ἐκείνην πραγμάτων καὶ ἰδεῶν, εἰς ἣν περιέπεσον ἐν τοῖς περὶ Ἀνατολῆς καὶ ἄλλοι πρὸ αὐτοῦ Εὐρωπαῖοι συγγραφεῖς, περὶ ὧν νὰ ἐξηγήσωνται δι' ἑνὸς μόνου ἀνδρὸς καὶ τῶν τούτου σκέψεων καὶ λογισμῶν καθιστῶς ἀπορρέον ἐξ ὁλοκλήρων αἰώνων ἱστορικῆς ἐξελίξεως ἰδεῶν καὶ δογμάτων. Καὶ ἐρωτῶμεν: Τί ἀληθῶς ἠδύνατο νὰ πράξῃ οἰοσθῆποτε Σουλτάνος μετὰ τὴν ἄλυσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως εὐρισκόμενος ἀπέναντι ὁλοκλήρου ἔθνους χριστιανικοῦ ἀριθμοῦντος ἑκατοντάδας μυριάδων ὑπῆκόων τοῦ Σουλτάνου ἀπὸ τοῦ Ἀδρίου μέχρι τοῦ Τίγρητος καὶ ἀπὸ τῶν Καρπαθίων μέχρι τοῦ

ἀπὸ παντὸς κινδύνου ἀλέθρου, ἀλλὰ καὶ παρασκεύασεν αὐτὸ εἰς ἀναγέννησιν πολιτικὴν καὶ ἐθνικὴν ἐλευθερίαν ἐν πολιτείᾳ καὶ κράτει ἐλευθέρῳ καὶ ἀνεξαρτητῇ.

ΠΩΣ ΕΚΥΒΕΡΝΗΣΕΝ Ἡ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΟ ΓΕΝΟΣ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΛΛΩΣΙΝ

Ἡ ἠθικὴ δύναμις τῆς Ἐκκλησίας ἡ διατηρήσασα ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Γένει ζώπυρον ἐθνικῆς ζωῆς καὶ ἐμπνεύσασα αὐτῇ συνείδησιν προορισμοῦ καὶ πίστιν καὶ ἐλπίδα ἐπὶ τὸ μέλλον αὐτοῦ, ἔτι μᾶλλον ἐνισχύθη, ἐπερρώσθη καὶ καθωδήγησε τὸν ἐθνικὸν βίον εἰς τὸν ὑψηλὸν αὐτοῦ προορισμὸν ἀφοῦ ἡ Ἐκκλησία διὰ τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικακῆς ὀργάνωσews αὐτῆς ἐκτίσαστο ἐξουσίαν καὶ δύναμιν καὶ κράτος ἐν τῇ θετικῇ ἐδάφει τοῦ ἐθνικοῦ ἱστορικοῦ βίου. Νέα ἐθνικὴ πολιτεία καθαρῶς Ἐκκλησιαστικὴ ὑπὸ τὴν ὑπερτάτην ἀρχὴν τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας καὶ τοῦ ἐκ τοῦ ἐκπροσωποῦντος ταύτην Πατριάρχου καὶ Ἐθνάρχου καὶ τῶν λοιπῶν τριῶν Πατριαρχῶν τῶν τριῶν μεγάλων ἐν Ἀνατολῇ κέντρων τῆς Ὁρθοδοξίας (Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας, Ἱεροσολύ-

Νείλου ; — Νὰ καταστήσῃ τοὺς ὑπηκόους τούτους πολίτας τοῦ κράτους ἐπὶ ἴσῃ καὶ ὁμοίᾳ πρὸς τοὺς Μωαμεθανοὺς ἐν πάσῃ ἀνεξίθρησκείᾳ, ὥς τοῦτο μάλιστα κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας κατωρθώθη ἐν Εὐρώπῃ ; καὶ ὥς οἱ Εὐρωπαῖοι ἐφάνταζοντο τῇ 1856 ὅτι ἠδύνατο νὰ τελεσθῇ διὰ τοῦ Χίττι-χουμαγιὺν τοῦ εἰρημένου ἔτους ; — Τοιοῦτον, καὶ σήμερον κατ' οὐσίαν ἐν ἀδύνατον, πολλὰ πλέον ἦτο ἀδύνατον τῇ 1453 ἐνεκα τοῦ χαρακτῆρος αὐτοῦ τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους ὡς Ἰσλαμικῆς πολιτείας θρησκευτικῆς κατ' οὐσίαν, ἐν ᾗ μόνον οἱ μωσλίμ ἠδύνατο νὰ ὦσι καλῖται καὶ μέτοχοι τοῦ κράτους. — Νὰ προσαγάγῃ αὐτοὺς βίᾳ εἰς τὸν Ἰσλάμ. ὥς διατείνονται νῦν ἐκ τῶν ὑατέρων φιλοσοφοῦντες ἀκαίρως καὶ ἀνεμωλῶς Τοῦρκοὶ τινες εὐρωπαϊκὰς ἰδέας πεποτισμένοι καὶ οἱ τούτων φίλοι Φράγκοι ; — Τοῦτο ἦτο μᾶλλον ἀσυγχώρητον κατὰ τὸν ἱερὸν νόμον. Τί ἄλλο λοιπὸν ὑπελείπετο τῇ Κατακτητῇ ἢ νὰ ἀκολουθήσῃ τὴν πρὸ αἰώνων πρὸ αὐτοῦ κεχαρχμένην βασιλικὴν ὁδόν, τὴν ἐκ τῶν θεμελιωδῶν ἀρχῶν τοῦ Ἰσλάμ δεικνυμένην καὶ ἱστορικῶς δι' αἰώνων ὅλων καθιερωμένην ὁδόν. Ὁ σεβασμὸς πρὸς τὴν Χριστιανικὴν θρησκείαν παρὰ τοῖς ἀληθῶς πρεσβεύουσι τῇ Ἰσλάμ μωσλίμ εἶναι τοσοῦτον στενωπὸς καὶ ἀδιασπάστως συνδεδεμένος μετὰ τῆς οὐσίας αὐτῆς τοῦ Ἰσλάμ, ὥστε ἡ κατάλυσις αὐτῆς θὰ ἰσοδυναμῇ πρὸς κατάλυσιν αὐτοῦ τοῦ Ἰσλάμ. Τῇ 1828 ὁ τότε Τοῦρκος Ἰμπουργός τῶν Ἐξωτερικῶν ἔλεγε τοῖς Ἱερέσιν τῶν τριῶν Μεγάλων Δυνάμεων Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ρωσίας, πᾶσαν περὶ αὐτοῦ τοι-

μων), συνήνωσε καὶ συνέδεσε πρὸς ἄλληλα τὰ διεστώτα μέλη της μεγάλης Ἑλληνικῆς ἐθνικῆς οἰκογενείας ἐν πάσαις ταῖς ὑπὸ ταύτης οἰκουμέναις χώραις. Ὁ ἐθνικὸς χαρακτήρ της Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας καὶ αἱ μοναρχικαὶ πολιτειακαὶ παραδόσεις τοῦ Γένους συνετέλεσαν πρὸς τοῦτο. Καὶ νῦν ἐπὶ τοῦ θρόνου τῶν Ἑλλήνων βασιλέων καὶ αὐτοκρατόρων ἐκθέσθη ὡς «Αὐθέντης καὶ Δεσπότης» ὡς εἴρηται ἤδη ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης διέπων καὶ ἰθύνων τὰ της Ἐκκλησίας καὶ διὰ τούτων τὰ τοῦ Γένους, μετὰ τῶν λοιπῶν Πατριαρχῶν καὶ της περὶ αὐτοὺς ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας. Οἱ κατὰ τόπους καὶ ἐπαρχίας ἱεράρχαι, καὶ ἐθνάρχαι οἱ αὐτοὶ θεωρούμενοι, πνευματικοὶ ἀρχηγοί, ἐξαρτώμενοι ἀπὸ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Μεγάλῃς Ἐκκλησίας ὡς ἀπὸ κοινῆς κορυφῆς καὶ διὰ ταύτης συναπτόμενοι πρὸς ἀλλήλους ἀπετέλουν τὸν ἐξωτερικὸν δεσμὸν τῆς μεταξὺ πάντων τῶν ὑποδούλων Ὁρθοδόξων ἀδελφότητος. Ἡ Κωνσταντινούπολις ὑψωθείσα πάλιν μετὰ τὴν πτώσιν τῇ 29 Μαΐου ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ Γένους ὡς πρωτεύουσα πόλις τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Γένους ἐν πάσῃ τῇ ἡθικῇ ἅμα δὲ καὶ ἐθνικῇ μεγαλοπρεπείᾳ, ἐκπροσωποῦσα ὃ ἐν ταύτῃ καὶ ἅπαν τὸ ἱστορικὸν μεγαλεῖον τῆς παρελθούσης Ἑλληνικῆς βασιλείας, ἐξέπεμπε νῦν καὶ ἐπέχεεν ἐπὶ τὸ πνεῦμα τοῦ Γένους τὴν ἡθικὴν αὐτῆς λαμπρηδὸνα ἐν τῷ

κῆσεως τῶν ἐπαναστασῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν πρότασιν αὐτῶν ἀποκρούων: «Ὁ θρησκευτικὸς νόμος ὁ μόνος διέπων τὰ τοῦ κράτους ἀπαγορεύει τοιοῦτου εἶδους μεταρρυθμίσεις. . . Οἱ Εὐρωπαῖοι ἔχουσι θεσμούς, οὓς δύνανται οὗτοι νὰ μεταβάλλωσι κατὰ τὰς περιστάσεις· ἀλλ' οἱ θεομοὶ τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους εἶναι ἱεροὶ πηγάζοντες ἐκ Θεοῦ καὶ ἐκ τοῦ Θείου καὶ αἰωνίου αὐτοῦ νόμου καὶ διὰ τοῦτο ἡμετακίνητοι καὶ ἀναλλοίωτοι». Ἀλλ' οἱ αὐτοὶ θεομοὶ οἱ μὴ ἐπιτρέποντες ἐν τῷ Ὀθωμανικῷ κράτει τὴν ὑπὲρ κρείττονος θέσεως τῶν Χριστιανῶν μεταβολὴν τοῦ καθεστώτος, οἱ αὐτοὶ θεομοὶ ἐπρωστάτεον ἀπύστως καὶ ἀναλλοιώτως τὴν ἐπὶ τοῖς ὑπὸ τοῦ Κορραίου διαγραφόμενοις ὅροις διατήρησιν τῶν ὑπὲρ ὑπάρξεως καὶ ἐκκλησιαστικῆς ἐντεῦθεν δὲ καὶ ἐθνικῆς αὐτονομίας τῶν Χριστιανῶν διατάξιν τοῦ ἱεροῦ νόμου. Ἡ δὲ ἱστορία μαρτυρεῖ ὅτι ὁσάκις ἐν τῷ Ὀθωμανικῷ κράτει σουλτάνοι εἴτε ὑπὸ θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ ἐλαυνόμενοι εἴτε ἐκ τυραννικῶν διαθέσεων ὀρμώμενοι ἐπεχείρησαν νὰ καταδιώξωσι τοὺς Χριστιανοὺς, ἐκωλύθησαν ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ ὑπὸ τῶν διδασκάλων καὶ ἐρμηνευτῶν τοῦ ἱεροῦ νόμου, μουφτιδῶν, οἵτινες πολυλακικῶς ἐθυσίασαν τὴν ζωὴν αὐτῶν ἵνα σώσωσι τοὺς Χριστιανοὺς ἀπὸ παντελοῦς ἐξολοθρεύσεως.

Ὁ Ἐθνομάρτυς Πατριάρχης Γρηγόριος δ' Ε' μετὰ τὸν ἀπαγχονισμόν.

νέφ τοῦ ἐθνικοῦ βίου ὀρίζονται. Ἐν τῇ πολιτείᾳ τῆς Ἐκκλησίας ἀνεβίου καὶ ἡ βασιλεία τοῦ Βυζαντίου, καὶ ἐν τῷ ἡθικῷ προσώπῳ τοῦ Πατριάρχου ἡ ἀγιότης, ἡ μεγαλειότης καὶ ἡ σεπτὴ καὶ ἀρρητος ἡθικὴ γοητεία τῆς ἀληθῶς στρατευομένης Ἐκκλησίας ἡνοῦτο πρὸς τὴν ἡθικὴν καὶ πολιτειακὴν δύναμιν τοῦ πρώτου Ἀρχοντος τοῦ Γένους παρὰ τῇ ἐξωτερικῇ τοῦ κατακτητοῦ καὶ δυνάστου πολιτείᾳ, τοῦ Ἀρχοντος τοῦ Γένους, τοῦ πρώτου ὑπευθύνου ἀπέναντι τῆς ἐξωτερικῆς καταδυναστευούσης πολιτείας καὶ διὰ τῆς ἰδίας αὐτοῦ εὐθύνης φυλάττοντος καὶ φρουροῦντος ὑπὸ τὴν σκέπην αὐτοῦ τὰ συμφέροντα τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Γένους. Ὁ Πατριάρχης ὁ ἐν καιρῷ τῶν δεινῶν ἐθνικῶν συμφορῶν διὰ τῆς θυσίας τῆς ἰδίας αὐτοῦ ζωῆς δυσωπῶν ὑπὲρ τοῦ Γένους τὸν ἀπηνῶς μηνιόντα δυνάστην, ὁ κυβερνῶν τὴν Ἐκκλησίαν μετὰ καὶ διὰ τῶν Ἀρχιερέων, ὁ διαχειριζόμενος τὴν περιουσίαν πάντων τῶν εὐαγῶν Ἐκκλησιαστικῶν ἱδρυμάτων, ἱδρῶν φιλανθρωπικὰ καταστήματα καὶ διατηρῶν σχολεῖα, παιδεύων Κλήρον καὶ Λαόν διὰ τῆς εὐσεβοῦς παιδείας, ἐμμέσως δὲ καὶ διὰ τῆς ἑλγῆς ἐθνικῆς παιδεύσεως, συνέχει καὶ συγκρατεῖ τὴν ἱστορικὴν συνείδησιν τοῦ Γένους καὶ τὸν δεσμόν τῆς ἐθνικῆς ἐνότητος ἐν χώρῳ καὶ χρόνῳ. Μητροπολίται δέ, ἀρχιεπίσκοποι καὶ ἐπίσκοποι καὶ ἄλλοι κατὰ τόπους προϊστάμενοι Ἐκκλησιῶν, μοναστηρίων, ἱερῶν προσκυνημάτων, ἱερῶν ἐκπαιδευτηρίων καὶ παντοίων ἄλλων ἱερῶν ἱδρυμάτων ἀποτελοῦσι κρίκον καὶ ἄλυσιν συνέχουσιν τὸν ὅλον πολιτειακόν, ἡθικόν, θρησκευτικόν καὶ ἐθνικόν δεσμόν, δημιουργοῦσι δ' ἅμα καὶ κέντρα καὶ ἐστίας πολιτικῆς, ἡθικῆς καὶ ἐκπαιδευτικῆς δυνάμεως καὶ ἀγωγῆς.

Τὰ ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Οἴκου-μενικοῦ Πατριάρχου ὡς καὶ τὰ ὑπὸ τὴν τῶν λοιπῶν Πατριαρχῶν (ἰδίως τοῦ τῆς ἀγίας πόλεως Ἱερουσαλὴμ) αὐτόνομα μοναστικὰ ἱδρύματα, πλὴν τῆς μέχρι τοῦδε ἀκραιφνῶς θρησκευτικῆς ἀποστολῆς, ἀναλαμβάνουσι νῦν ἐν τοῖς καιροῖς τῆς δουλείας καὶ ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς Ἐκκλησίας, τὸ ἔργον τῆς διαφυλάξεως τῶν θησαυρῶν τῆς ἐθνικῆς γραμματείας καὶ φιλολογίας, ἕνα δὲ τούτων χρησιμεύουσι καὶ ὡς φυτώρια τῆς ἐκκλησιαστικῆς καὶ ἐθνικῆς παιδεύσεως. Πάντα τὰ μεγάλα ἐκκλησιαστικὰ κέντρα καθίστανται νῦν κέντρα καὶ ἐστία πνευματικῆς καὶ ἐθνικῆς κινήσεως, ἐνεργείας καὶ παιδεύσεως. Ἡ παιδεία δ' αὕτη καὶ ἡ ἐθνικὴ παιδευσὶς περιβάλλονται τὴν ἡθικὴν γοητείαν εὐσεβοῦς Χριστιανικοῦ ἀγῶνος, ὀδηγοῦντος τὸ Γένος εἰς τὴν συνείδησιν καὶ ἐπίγνωσιν

της Ιστορικής αὐτοῦ ἀποστολῆς Ἡ καὶ νῦν βασιλεύουσα ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ σύμπαντος Ἑλληνικοῦ Πόλις εἶναι καὶ νῦν τὸ μέγα καὶ κυριώτατον κέντρον πάσης τῆς νέας, ἀθροῦδου ἀλλ' ἐσωτερικῶς γονίμου πνευματικῆς ἐνεργείας. Ἐνταῦθα, ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ συνεντυγχάνουσι πᾶσαι αἱ κατὰ μέρος Ἐκκλησίαι καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι αὐτῶν καὶ πᾶσα ἡ τὴν πνευματικὴν δύναμιν τοῦ Γένους ἀποτελοῦσα ἡλικία· πάντες δ' οἱ ἐν παιδείᾳ ἐξέχοντες κληρικοὶ τε καὶ λαϊκοὶ λογᾶδες τοῦ Γένους ἄνδρες ἐνταῦθα ἔχουσι τὸ ἐντευκτήριον αὐτῶν. Ἡ Πατριαρχικὴ Ἀκαδημία ἤτοι ἡ Μεγάλῃ τοῦ Γένους Σχολή, ἡ εὐθὺς περίπου μετὰ τὴν Ἀλωσιν ἱδρυθεῖσα (1454), εἶναι τὸ ἀνώτατον ἐκπαιδευτικὸν φυτόριον τοῦ Γένους παιδεύον τὸ ἐθνικὸν φρόνημα καὶ ἐξεγείρον τὸ ἐθνικὸν αἶσθημα, διαφωτίζον τὴν ἐθνικὴν συνείδησιν τῶν παιδευομένων καὶ μεταδίδον καὶ διαδίδον τὴν παιδείαν ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν. Διὰ πάσης δὲ ταύτης τῆς πνευματικῆς κινήσεως καὶ ἐνεργείας ἡ Μεγάλῃ Ἐκκλησία ἀσχεῖ ἐπὶ τὸ Χριστιανικὸν πλήρωμα γοητεῖαν ἀρρήτου ἠθικοῦ μεγαλείου, δι' ἧς τὸ νῦν Ἑλληνικὸν Χριστιανικὸν Βυζάντιον ὑπὸ τὴν ἐξωτερικὴν ἀσχημότητα καὶ ταπεινότητα διαφυλάττει, αὐξανόμενον διηνεκῶς, ἅπαν τὸ ἐσωτερικὸν μεγαλεῖον αὐτοῦ ἐν τῇ ἐθνικῇ συνειδήσει. Ἀπέναντι τῶν ὕλικῶς καὶ ἐξωτερικῶς ταπεινῶν Χριστιανικῶν εὐκτηρίων οἰκῶν ὑφούνται ἐν πενθίμῳ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ Ὁρθοδόξου Ἑλλήνος μεγαλοπρεπεία οἱ μεγαλοπρεπεῖς θόλοι τῆς Ἀγίας Σοφίας ἐμποιοῦντες νῦν πολλῇ μελίζονα ἠθικὴν γοητεῖαν καὶ ἐσωτερικὴν ἐνδόμυχον κατάνυξιν ἠθικὴν διὰ τῶν ἐκπεμπομένων ἐκ τοῦ ναοῦ δυσήχων εἰς τὰ τῶν Χριστιανῶν ὦτα φωνῶν τοῦ κήρυκος τοῦ Ἰσλάμ ἢ ὅτε ὑπὸ τοὺς θόλους ταύτους ἤχουν καὶ ἀντήχουν αἶνοι τε καὶ ὕμνοι καὶ δεήσεις τῶν Ὁρθοδόξων ἐν φωνῇ Ἑλληνικῇ πρὸς τὸν Θεὸν ὑπὲρ βασιλέων στεφομένων, ὑπὲρ στρατῶν νικηφόρων ἐπανιόντων ἐκ τῶν κατὰ τῶν βαρβάρων πολέμων καὶ ὑπὲρ αὐτοκρατόρων καὶ στρατηγῶν εἰς στρατεῖαν καὶ πόλεμον ὑπὲρ τῆς πίστεως πορευομένων. Διότι αἱ φωναὶ αὐταὶ τοῦ Μωαμεθανοῦ κήρυκος, αἱ τοσοῦτον πένθιμον καὶ δύσθυμον ἐξεγείρουσαι ἐν τῇ ψυχῇ τῶν Ὁρθοδόξων ἡχώ, ὑπεμνήνησκον καὶ καθίστων οἶονεῖ ἐναύλους εἰς τὰ ὦτα τοῦ Ἑλλήνος τὰς οἰμωγὰς καὶ κοπετοὺς τῆς αἰχμαλωτιζομένης βασιλείας καὶ τῆς βασιλευούσης Πόλεως· στεναγμοὺς καὶ ὀλοφυρμούς παρθένου αἰχμαλωτιζομένης, ἀλουργίδα βασιλικὴν ὑπὸ τοῦ αἰχμαλωτίσαντος αὐτὴν δυνάστου περιβεβλημένην καὶ ἐν ἐξωτερικῇ βασιλικῇ διαίτῃ μετὰ στεναγμῶν καὶ ὀλοφυρμῶν ταλανί-

ζουσαν τὴν ἑαυτῆς τύχην καὶ ἐπάνοδον εἰς τὰς πατρικὰς καὶ μητρικὰς ἀγκάλας μετὰ πόνου μυλαιτάτου καὶ ἄλγους ψυχικοῦ ποθοῦσαν καὶ ὀνειρευομένην. Ὁ μέγας ναός, ὁ τιμώμενος ἐπ' ὀνόματι τῆς ἐν Χριστῷ ἀποκαλυφθείσης τοῦ Θεοῦ Σοφίας, καὶ Μεγάλῃ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ προσαγορευόμενος, ὁ παριστῶν πρότερον τὴν ἐπὶ γῆς εἰκόνα τῆς ἐν Οὐρανοῖς θριαμβευούσης Ἐκκλησίας, εἰκόνιζε νῦν ἐν μεγαλοπρεπείᾳ τὴν εἰκόνα, τὸ σύμβολον, τὸ σύνθημα τῆς στρατευομένης ἐπὶ γῆς Ἐκκλησίας, εἰκόνα τῆς μεγάλης μεταξὺ τοῦ παρελθόντος ἀντιθέσεως καὶ διὰ τῆς ἀντιθέσεως ἐξήγειρεν ἐν τῷ πνεύματι τοῦ Γένους κατ' ἀντίδρασιν ἡθικὴν τὴν εἰκόνα τοῦ διὰ πόνου καὶ μόχθου, ἰδρωτός καὶ αἵματος κτηθισμένου καὶ δέοντος κτηθῆναι μέλλοντος. Ὁ Ἕλλην ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ δὲν ἔβλεπε, μακρόθεν μόνον καὶ διὰ πνευματικῶν μόνον ὀφθαλμῶν τῆς διανοίας, τῆς μνήμης καὶ τῶν ἀναμνήσεων, ὅπως ὁ ἐπὶ τῶν ποταμῶν Βαβυλώως θρηγῶν τὴν αἰχμαλωτισθεῖσαν Ἰερουσαλήμ καὶ τὴν ἐκπεσοῦσαν τοῦ μεγαλείου αὐτῆς Σιών τῆς πατρίδος αὐτοῦ Ἰουδαίος. Ἄλλ' ὅν αἰχμάλωτος ἐν τῷ ἰδίῳ αὐτοῦ οἴκῳ, ἐν τῷ μέσῳ τῶν ὀλικῶς νεκρῶν, καὶ πνευματικῶς ζώντων ἐν τοῖς μυχίοις τῆς συνειδήσεως καὶ τῆς καρδίας αὐτοῦ, μνημείων τοῦ πεπτωκότος ἔθνικοῦ μεγαλείου, ἔβλεπε καὶ ἠτένιζεν ἐκ τοῦ ἐγγύθεν πρὸς τὴν νέαν μεγάλην Χριστιανικὴν Σιών καὶ διὰ τῶν θαμάτων τῆς αἰσθήσεως καὶ διὰ τῶν ἀναμνήσεων τοῦ μετὰ τῶν θαμάτων ἐκείνων συνδεομένου παρελθόντος μετεωρίζετο εἰς τὰς θεοπνεύστους ἐλπίδας τοῦ μέλλοντος. Ἀγίος καὶ ἀμαθής, πεπαιδευμένος καὶ ἀπαίδευτος ἐμυεῖτο φανερῶς ἢ λεληθότως ἐν τῇ συνειδήσει αὐτοῦ εἰς τὴν ἰδέαν τοῦ ἔθνικοῦ μεγαλείου, εἰς τὴν Μεγάλῃν Ἐθνικὴν Ἰδέαν. Πρὸ τῶν ὀφθαλμῶς αὐτοῦ ὕψοντο διηνεκῶς οἱ ὑπερήφανοι θόλοι τῆς Ἀγίας Σοφίας ἐν τῇ Βασιλευούσῃ ὡς τὰ μεγαλοπρεπῆ ἀετώματα τοῦ Παρθενῶνος ἐν Ἀθήναις, ὡς ἐκ τοῦ ἡθικοῦ ἱστορικοῦ ὕψους καὶ μεγαλείου τῆς τοῦ Γένους ἱστορίας διευθύνοντα δίκην ἀστέρους πολικοῦ τὸ βλέμμα τὸ νοερόν, ἐν τῷ πελάγει τῶν περιπετειῶν καὶ τῶν συμφορῶν τοῦ ἐνεστῶτος καθεστῶτος πρὸς τὸ ἔθνικόν ἰδεῶδες τοῦ μέλλοντος. Δοκιμασίαι δειναὶ καὶ συμφοραί, καταπίσεις καὶ πακώσεις, φόβοι καὶ κίνδυνοι, ἐθλιβὸν διηνεκῶς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸ τάλαιπωρὸν Γένος. Ἄλλ' ὑπὸ τὴν σκέπην ἀκριβῶς καὶ αἰγίδα τοῦ πνεύματος τῆς Ἐκκλησίας ὡς θρησκείας καὶ πολιτείας ἔθνος καὶ ἔθνικὸς βίος, ἔθνικὴ ἰδέα καὶ ἔθνικὴ συνείδησις καὶ παιδείαις διετηροῦντο ἀκμαίᾳ. Ὅ,τι ἐν τῇ ἡθικῇ καὶ τῇ πνευματικῇ δυνάμει τῆς Ὁρθοδοξίας

καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ὑπάρχον καὶ διασωθὲν ἔλαβεν ὑπόστασιν θετικὴν διὰ τῆς πολιτειακῆς διοργανώσεως τῆς Ἐκκλησίας, τοῦτο ἔμεινεν ἐν τῷ ὅλῳ ἀκλόνητον, παρὰ πάσας τὰς προσγινομένας καὶ ἀπογινομένας, ἐξωτερικῶς εὐμενεῖς ἢ δυσμενεῖς καὶ δυσμενεστάτας περιστάσεις. Οἱ ἐξωτερικοὶ κλονισμοὶ ἔτι μᾶλλον ἐμαρτύρουν τὸ ἐσωτερικῶς ἔμπεδον καὶ στερεὸν τοῦ ὅλου οἰκοδομήματος, καὶ αἱ ἐξωτερικαὶ ὀλικάαι καταπίσεις ἔτι μᾶλλον ἐκραταίουν τὴν ἐσωτερικὴν ἠθικὴν καὶ πνευματικὴν συνοχήν, καὶ οἱ χρόνοι τῆς δοκιμασίας κατέστησαν χρόνοι πνευματικῆς καθάρσεως καὶ ἀναγεννήσεως, ὅσον καὶ οἱ διωγμοί, τὰ μαρτύρια, τὰ δεσμὰ καὶ αἱ ἀγχόνας τῶν πρωταθλητῶν ἀρχηγῶν τῆς Ἐκκλησίας ἔτι μᾶλλον ἐξαίροντα τὸ φρόνημα καὶ ἀνυψοῦντα τὸ αἶσθημα, ἐνέπνεον δύναμιν ἠθικὴν καὶ καρτερίαν ἐν ταῖς θλίψεσι καὶ πίστιν καὶ ἐλπίδα εἰς τὴν ἱστορικὴν δικαιοσύνην. Πατριάρχαι καὶ λοιποὶ λειτουργοὶ τῆς Ἐκκλησίας, διαλάμποντες ἐν ἀρεταῖς καὶ ἐν ζήλῳ χριστιανικῷ, ἐν ἐσιότητι βίου καὶ ἐν ἀφοσιώσει πρὸς τὸ καθήκον καὶ διακρέποντες ἐπὶ παιδείᾳ καὶ ἐπιστήμῃ, ἔνθεν μὲν διὰ τῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας καρποφόρων αὐτῶν πνευματικῶν ἀγώνων, ἔνθεν δὲ διὰ τῆς αὐταπαρνήσεως καὶ τῶν μαρτυρίων αὐτῶν ἐστερέουν τὴν εἰς τὸ ἠθικὸν κράτος τῆς Ἐκκλησίας πίστιν τοῦ ὀρθοδόξου πληρώματος αὐτῆς. Καὶ ὅσον οἱ ἄνδρες οὗτοι ὡς άτομα ὑφίσταντο παντοία δεινὰ καὶ διωγμούς, τοσοῦτον διὰ τούτων ἡ Ἐκκλησία ὡς ἀρχὴ καὶ δυνάμεις καὶ δυνάμεις καὶ κράτος ἠθικὸν ἐστερεοῦτο ἰσχυρότερον ἐν τῇ συνειδήσει τῶν πιστῶν. Πατριάρχαι καὶ μητροπολίται ἀπηγγονίζοντο καὶ ἐσφάζοντο, ἀλλ' ὁ θρόνος, ἀλλὰ τὰ ἀξιώματα αὐτῶν ἐξαγνιζόμενα ἔτι μᾶλλον διὰ τοῦ ἐκχυθέντος αἵματος ὑψοῦντο μετὰ μείζονος αἰγλης, ἀγιότητος καὶ ἠθικῆς γοητείας ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῆς στρατευομένης ἐκκλησίας καὶ τοῦ ἠθικῶς ἀγωνιζομένου ἔθνους. Συνελόντι εἰπεῖν, ἡ Ἐκκλησία, ἐν τῷ ὅλῳ αὐτῆς ἦτο ἀληθὴς Ἐκκλησία τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἥτοι πολιτεία θρησκευτικὴ, ἅμα δὲ καὶ καὶ Ἑθνικὴ, ἐνοῦσα τὴν οὐράνιον πολιτείαν τῆς θρησκείας πρὸς τὴν ἐπίγειον πολιτείαν τῆς ἐπὶ γῆς ἐθνικῆς συνόδου. Ὡς δὲ κιβωτὸς τῶν ἐθνικῶν καὶ θρησκευτικῶν παραδόσεων καὶ τοῦ πνευματικοῦ βίου τοῦ Γένους ἦν οἶονεῖ πλοῖον πνευματικὸν φέρον ἐν ἐκυτῷ πᾶσαν τὴν ἐθνικὴν κληρονομίαν τὴν ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ ἔθνους αὐτοῦ παραδιδομένην, καὶ ὅτε μὲν ὑπὸ οὐρίων φερόμενον ἀνέμων, ἐπεὶ δὲ ἐν μέσῳ ζεινοῦ κλύδωνος καὶ τρικυμιῶν, ἀλλὰ πάντοτε διὰ τοῦ θάρους καὶ τῆς καρτερίας τοῦ πληρώματος ὁδηγού-

μιενον πρὸς τὸν λιμένα τῆς ἱστορικῆς ἐθνικῆς ἐπαγγελίας. Τὸ σκάφος τῆς Ἐκκλησίας ἦτο τὸ φέρον ἐν ἑαυτῇ σύμπαν τὸ Ἑλληνικόν ἐν τῇ τούτου ἰδιότητι ὡς στοιχείου ἱστορικοῦ, ἰδιοφυοῦς, πνευματικοῦ καὶ ἠθικοῦ, τὸ σκάφος τὸ φέρον τὸν Ἑλληνισμόν (ἐν τῇ νῦν σημασίᾳ ὀνόματος¹⁾) καὶ τὰς τούτου τύχας.

Ἐννοεῖται οἰκοθεν ὅτι πάντα ταῦτα τὰ περὶ Ἐκκλησίας καὶ περὶ τῶν ταύτην ἀρχῶν καὶ τοῦ πληρώματος λεγόμενα ἀνάγονται εἰς τὴν ὅλην ἠθικὴν καὶ πνευματικὴν ὑπόστασιν τῆς Ἐκκλησίας, οὐχὶ δὲ εἰς πάντα τὰ ἄτομα τὰ συνιστῶντα τὸ πλήρωμα αὐτῆς. Τὰ ἄτομα πάντως δὲν ἦσαν ἀπηλλαγμένα πάντα καὶ τῶν παρομαρτούντων τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει ἁμαρτημάτων καὶ ὀλισθημάτων· οὐδ' ἦτο δυνατόν οἱ τὸ πλήρωμα τῆς ἐπὶ γῆς στρατευομένης Ἐκκλησίας ἀποτελοῦντες νὰ ὦσι πάντες, ὥσπερ ἄγγελοι τῆς ἐν οὐρανοῖς θριαμβευούσης Ἐκκλησίας, ἀπηλλαγμένοι παντὸς ἀγνοήματος καὶ ἁμαρτημάτων. Τοῦναντίον κατὰ τὸν αἰῶνιον τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει ἀρχῆθεν ἐμπεφυκίτα νόμον τοῦ ὅτε μὲν ἐπ' ἐσθλόν, ὅτε δὲ ἐπὶ φαῦλον εἴρπον. Καὶ ὑπῆρξαν πάντως ἐν τῷ μακράῳ τῆς αἰχμαλωσίας τῆς Ἐκκλησίας καὶ λειτουργοὶ κατ' ὄνομα καὶ κατὰ τύπον ἀνώτατοι τῆς Ἐκκλησίας, πατριάρχαι καὶ μητροπολίται οὐχὶ εἰς τὸ πνευματικόν καὶ ἠθικόν ὕψος τοῦ ἀξιώματος αὐτῶν δυνηθέντες ἢ θελήσαντες νὰ ὑψωθῶσι καὶ πολλαχῶς ὀλισθέντες. Ἀλλ' ἡ ἠθικὴ καὶ πνευματικὴ ἀξία τῆς ῥοπῆς, ἣν ἤσκησεν ἡ Ἐκκλησία ἐπὶ τὸν ὅλον ἠθικόν καὶ

¹⁾ Ἡ νῦν σημασία τοῦ ὀνόματος προελθοῦσα κυρίως ἐκ τῆς παρὰ τοῖς Εὐρωπαίοις χρήσεως τοῦ ὀνόματος καὶ τῶν ὁμοίως καὶ κατ' ἀναλογίαν τούτου παρὰ τοῖς Εὐρωπαίοις ἐσχηματισμένων ὀνομάτων (σλαυισμός, πανσλαυισμός, παγγερμανισμός, παγγερμανιστής, σημαίνει τὴν ἠθικὴν δύναμιν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἱστορικοῦ βίου καὶ πολιτισμοῦ καὶ τῆς πολιτικῆς ἐπὶ ἐπικρατήσεως αὐτοῦ μετὰ τῆς τάσεως αὐτοῦ πρὸς ἐπέκτασιν πανταχόσε, ὅπου δύναται. Πάντως διάφορος ἡ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις χρῆσις τοῦ ὀνόματος. Ἑλληνίζειν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ σημαίνει τὸ λαλεῖν τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ τὸ μιμεῖσθαι τὸν βίον τῶν ἑλλήνων τοὺς ξένους· τοῦτο δὲ σημαίνει καὶ Ἑλληνισμός. Ἐντεῦθεν ἑλληνιστᾶι καλοῦνται οἱ ξένοι (ἰδίως Ἰουδαῖοι) οἱ λαλοῦντες καὶ σπουδαζόντες καὶ γράφοντες τὴν ἑλληνικὴν καὶ ἡ τοιαύτη τοῦ ἑλληνιστοῦ ἐπιτήδευσις καλεῖται ἑλληνισμός. Ὡστε ἐν τῇ ἀρχαίᾳ χρήσει τοῦ ὀνόματος δὲν δύναται νὰ γίνηται λόγος περὶ ἑλληνισμοῦ τοῦ τῶν ἑλλήνων γένους, ἀλλὰ περὶ ἑλληνισμοῦ ξένων λαῶν μιμουμένων τὰ τοῦ βίου τῶν ἑλλήνων.

πνευματικόν, έντεϋθεν δὲ καὶ ἐπὶ τὸν γνήσιον ἐθνικὸν βίον τοῦ Γένους δὲν δύναται νὰ μετρηθῇ κατὰ τὸ μικρὸν ἢ μέγα πλῆθος τῶν ἁμαρτανόντων, ἀλλὰ κατὰ τὸ πλῆθος καὶ ἐλάχιστον ἐτι τῶν ἀληθῶς καὶ γνησίως ἐκπροσωποῦντων τὴν ἀληθῆ καὶ γνησίαν πνευματικὴν ὑπόστασιν καὶ ἀποστολὴν τῆς Ἐκκλησίας· καὶ ὅπως μικρά τις ζῦμη κακοῦ δύναται νὰ ζυμοί ἔλιν τὸ φύραμα ἐπὶ κακῷ, ὅταν δὲν ὑπάρχῃ ἀντίπαλος καὶ ἀντενεργὸς ἐπὶ τὸ ἀγαθὸν δύναμις, οὕτω καὶ μικρά τις, ἀλλ' ἐσωτερικῶς ἰσχυρὰς δυνάμειος ζῦμη, ζυμοί ἔλιν τὸ φύραμα ἐπὶ τὸ ἐσθλὸν καὶ ἀριστον. « Ἐνὸς ἀνδρὸς εὐφρονήσαντος, εἶπεν ὁ ἀρχαῖος Ἕλληγ σοφός, ἅπαντες ἂν ἀπολαύσειαν οἱ βουλόμενοι κοινωνεῖν τῆς ἐκεῖνου διανοίας ». Οὐχὶ οἱ πολλοὶ κλητοί, ἀλλ' οἱ ὀλίγοι ἐκλεκτοὶ τοῦ Ἱεροῦ Εὐαγγελίου ἀπειργάσαντο τὸ ἡθικὸν μεγαλεῖον τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας. Τοιούτους δὲ ἐκλεκτοὺς λειτουργοὺς, ἀρχοντας καὶ ποιμένας τοῦ Ὁρθοδόξου πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας, Πατριάρχας καὶ μητροπολίτας καὶ εἰς τὸν κατώτερον ἐτι κλῆρον ἀνήκοντας λειτουργοὺς οὐκ ὀλίγους ἀνέδειξεν ἡ ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὴν περίοδον τῆς Ὀθωμανικῆς καταδυναστεύσεως, ἀνδρας οὐ μόνον διακριθέντας ἐπὶ σοφίᾳ, συνέσει καὶ ἀλλῇ ἀρετῇ παντοίᾳ πνευματικῇ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ πράξει, ἐν τῷ πρακτικῷ μέρει τοῦ βίου καὶ τῆς πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν διακονίας αὐτῶν τὴν ὑψίστην χριστιανικὴν ἀρετὴν κατὰ τὰ ὑψίστα ἡθικὰ διδάγματα τοῦ Ἱεροῦ Εὐαγγελίου, τὸ διδάγμα τοῦ ποιεῖν ὁμοίως καὶ διδάσκειν, πραγματώσαντας· ἀνδρας ἀφοσιώσαντας ἑαυτοὺς μετ' ἀφοσιώσεως ἀπολύτου εἰς τὴν ἱερὰν αὐτῶν κλῆσιν καὶ ὀλοκαύτωμα ἑαυτοὺς εἰς τὸν βωμὸν τοῦ ὑπερτάτου καθήκοντος προσενεγκόντας καί, ὥσπερ καλοὶ ποιμένες τοῦ Εὐαγγελίου, θέντας τὴν ζωὴν αὐτῶν ὑπὲρ τοῦ ἐμπιστευθέντος αὐτοῖς πνευματικοῦ ποιμνίου, περιφρονήσαντας πάντα τὰ ἐπίγεια ἀγαθὰ, καὶ πάσας τὰς ὕλικὰς βασιάνους καὶ τὸν θάνατον ἐκουσίως ὑπομείναντας καὶ μόνην μισθοποδοσίαν ζητήσαντας ἐν τῇ εἰς τὸν Χριστὸν καὶ τὴν ἐπουράνιον αὐτοῦ βασιλείᾳ πίστιν οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ τοῦ ποιμνίου σωτηρίᾳ ζητήσαντας, τοῖς θεοπεσίοις τοῦ Ἀποστόλου Παύλου ῥήμασιν ὑπακούσαντας καὶ τὸ συγκρακοῦσθαι μετὰ τοῦ ἐμπιστευθέντος εἰς τὴν διακονίαν αὐτῶν λαοῦ, καὶ μὲν καὶ τὸ ὑπὲρ τῆς σωτηρίας αὐτοῦ θανεῖν προελόμενοι τῶν προσφερομένων αὐτοῖς ἐπὶ τῇ ἀθετήσει τῶν ἱερῶν καθήκοντων, ὕλικῶν ἀγαθῶν τοῦ ἐπὶ γῆς βίου¹⁾). Τοιούτους ἀνδρας οὐκ

¹⁾ Ἐλέγομεν δὲ καὶ ἡμεῖς ἐν τῇ ἐν τοῖς ἐμπροσθεν μνημονευθείσῃ ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ κοιδίμου Πατριάρχου Ἰωακείμ Ι'. εἰς τὸν Πατριάρχικόν Θρόνον

ερίγους ἀνέδειξαν οἱ ἀπὸ τοῦ 1453 μέχρι τοῦ 1821 αἰῶνες, ἦτο δὲ αὐτὴ ἡ τοῦ 1821—1838 περίοδος τοῦ μεγάλου ἐθνικοῦ ἄμα καὶ θρησκευτικοῦ ἀγῶνος.

Ἐν τοῖς τοιοῦτοις ἀνδράσιν ἰδιαιτέρως μνήμης ἄξιος ὁ ὀλίγα ἔτη μετὰ τὴν ἄλωσιν ἀνελθὼν εἰς τὸν θρόνον Πατριάρχης Οἰκουμενικός Ἰωάσαφ Α'. καὶ οἱ περὶ αὐτὸν συνοδικοὶ μητροπολίται Καισαρείας, Ἐφέσου, Ἡρακλείας καὶ οἱ ἄλλοι συνοδικοί. Οἱ ἄνδρες οὗτοι κατ' ὄν χρόνον ἔτι τὸ φοδερὸν θέαμα τῆς μεγάλης συμφορᾶς τῆς Ἀλώσεως καὶ ἡ εἰκὼν τοῦ ἐκ τῶν θανατηφόρων τραυμάτων ἀσπαίροντος ἔτι σώματος τοῦ ἡρωικοῦ αὐτοκράτορος περιέπτατο ἔτι πρὸ τῶν ἐφθαλμῶν τῶν ἐπιζώντων αὐτοπτῶν, ἀντέταξαν κρατερὰν καὶ ἀνένδοτον, ἐν ὀνόματι τῶν τῆς Ἐκκλησίας νόμων, ἀνίστασθαι εἰς τὴν διαταγὴν τοῦ σουλτάνου Μαχμέτ Β'. κελεύοντος ἑσποτικῶς καὶ τυραννικῶς, ἵνα ἡ Ἐκκλησία ἐπιτρέψῃ, παρὰ τοὺς νόμους αὐτῆς τὸν γάμον τοῦ ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου εὐνοουμένου Γεωργίου Ἀμοιρούτση μετὰ τῆς χήρας τοῦ τελευταίου δουκὸς Ἀθηνῶν Νέρο Ἀττιοῦλη, εὐδενὸς ὑπάρχοντος λόγου διαζυγίου μεταξὺ τοῦ εἰρημένου Ἀμοιρούτση καὶ τῆς νομίμου γυναικὸς αὐτοῦ. Ὁ πατριάρχης Ἰωάσαφ μὴ ὑπακούσας εἰς τὴν διαταγὴν τοῦ Σουλτάνου ἐξεβλήθη τοῦ θρόνου καὶ ἐξυβρίσθη καὶ κειρομένου τοῦ πῶγονος αὐτοῦ κατὰ διαταγὴν τοῦ δυνάστου, πρὸς ἐξωτερικὴν ἐπικύρωσιν τῆς βιαιᾶς καθαιρέσεως, ἐκραύγαζεν: «Οὐχὶ μόνον τὰ

γενομένη προσφωνήσει ἡμῶν («Λόγοι καὶ Ὑπομνήματα» σ. 32—33): «Πίστις, ὡς περ Μωσῆς, μέγας γενόμενος πρεσβυς μῆλλον συγκακουχᾶσθαι τῷ λαῷ τοῦ Θεοῦ ἢ προσκαίρου δυνάμει καὶ ἐξουσίᾳ ἀπώλασθαι μείζονα... ἡγησάμενος τῶν Αἰγύπτου θησαυρῶν τὸν ἐνειδισμὸν τοῦ Χριστοῦ· ἀπέβλεπε γὰρ εἰς μισθοποδείαν».

Ἡ εἰς μισθοποδείαν πίστις αὕτη ἐν τῇ συνειδήσει τῶν ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας μαρτυρούντων ἀπέβλεπε μὲν εἰς τὴν ἐν τῇ ἐπουρανίῳ βασιλείᾳ τοῦ Χριστοῦ αἰώνιον ζωὴν, ἀπέβλεπε δὲ καὶ εἰς τὴν σωτηρίαν καὶ ἀνάστασιν τοῦ Γένους. Λέγει δὲ καὶ ὁ Κ. Παπαρηγόπουλος (ἴδε Ἱστορ. Παπαρηγ. ἐκδόσεις Δ', συμπληρωθεῖσα κατὰ τὰ νεώτατα πορίσματα τῆς ἐπιστήμης ὑπὸ Π. Καραλίδου 1903 Τόμ. Ε'. σ. 624): «Πῶς νὰ μὴ καυχώμεθα ἐπὶ τῷ μαρτυρικῷ θανάτῳ τῶν Πατριαρχῶν Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως, Κυρίλλου τοῦ Κοντορῆ, Παρθενίου Β', Παρθενίου Γ', οἵτινες ἅπαντες ἠθύσαντο διὰ μιᾶς λέξεως νὰ σώσωσι ζωὴν καὶ περιουσίαν, ἀλλ' ἅπαντες προετίμησαν τὸν θάνατον ἀντὶ τῆς ἀπαρνήσεως τοῦ πατρὸς θρησκοῦματος.

γένεια, ἀλλὰ καὶ τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας καὶ τὴν κεφαλὴν δύνανται νὰ μὲ κόψωσιν ἕνεκεν τῆς ἀληθείας, οὐδὲ θέλω ποτὲ παραδῆ τοὺς νόμους, ὧν διατελῶ φύλαξ καὶ προστάτης». «Δύνασαι νὰ μὲ θραύσῃς, ἀλλὰ δὲν δύνασαι νὰ μὲ κάμψῃς», ἦν κατ' οὐσίαν τὸ σύμβολον καὶ λόγιον ἐμβλήματος τοιούτων ἀξίως τῆς θέσεως καὶ κλήσεως πατριαρχῶν καὶ ἀρχιερέων συνοδικῶν, οἷων ἐμνημονεύσαμεν ἀνωτέρω. Ἀλλὰ καὶ οἱ ὑποδεέστερα κατέχοντες ἐν τῇ πολιτείᾳ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας ἀξιώματα δὲν ὑπελείποντο τῶν ἀνωτέρων ἐν τῷ ἔργῳ τῆς μετὰ γενναιότητος καὶ αὐταπαρνήσεως μέχρι θανάτου εἰς τὸ καθήκον ἀφοσιώσεως αὐτῶν. Ὁ ἐπὶ τοῦ εἰρημένου πατριάρχου Ἰωάσαφ τὸ τοῦ Ἐκκλησιάρχου τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας ἀξίωμα κατέχων ἀρχιμανδρίτης Μάξιμος, ὅτε οἱ περὶ τὸν εἰρημένον Ἀμοιρούτην ἀπεπειράθησαν διὰ δῶρων νὰ προσαγάγωσιν αὐτὸν εἰς τὰ σχέδια αὐτῶν ὑπερηφάνως ἀποπέμπων τὰ δῶρα ἐκήρυξεν ὅτι οὔτε δῶρα οὔτε ἀπειλαὶ θανάτου θὰ δυνηθῶσι ποτὲ νὰ πείσωσιν αὐτὸν νὰ παραδῇ τοὺς τῆς Ἐκκλησίας νόμους, μετὰ καρτερίας δὲ ὑπέμεινε τὸν ἔνεκα τῆς τοιαύτης αὐτοῦ παρρησίας διαταχθέντα ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου καὶ ἐκτελεσθέντα ἀκρωτηριασμόν τῆς ῥινὸς αὐτοῦ. Οὐδ' εἰς ταῦτα δὲ περιωρίσθη ἢ εἰς τὰς διαταγὰς τοῦ τρομεροῦ Σουλτάνου χάριν τῶν ἱερῶν νόμων τῆς Ἐκκλησίας ἀπειθεία τῶν ἀληθῶν τούτων καὶ γνησίων νομοφυλάκων καὶ θεματοφυλάκων τῆς Ἐκκλησίας. Ὅτε ὁ Σουλτάνος ἀντὶ τοῦ ὑπ' αὐτοῦ ἐκδληθέντος τοῦ θρόνου πατριάρχου Ἰωάσαφ ἀνήγαγεν εἰς τὸν θρόνον τοῦτον τὸν λεγόμενον πατριάρχην Ραφαήλ Α'. τὸν ὑπὸ πᾶσαν ἐποψίν ἀνάξιον τοῦ ἀξιώματος τούτου κριθέντα ὑπὸ τῶν ἀρχιερέων, οὗτοι συνελθόντες διεμαρτυρήθησαν ἐναντίον τοῦ οὕτω γενομένου διορισμοῦ τοῦ Ραφαήλ καὶ διὰ τῆς παθητικῆς, ἀλλὰ καὶ οὕτω κρατερᾶς ἐν τῇ ἐπιμονῇ ἀντιστάσεως αὐτῶν ἐπειθανάγκασαν αὐτὸν τὸν ἀτέραμνον Σουλτάνον νὰ προσχωρήσῃ εἰς τὴν ἀπόφασιν αὐτῶν περὶ ἐκλογῆς νέου Πατριάρχου καὶ δὴ εἰς συναίνεσιν τοῦ Σουλτάνου εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ πρὸ μικροῦ κατὰ διαταγὴν αὐτοῦ ἀκρωτηριασθέντος τὴν ῥίνα γενναίου Μαξίμου, οὗτινος, ὅπως καὶ τῶν ἄλλων ἀξίων ἡγετῶν τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην, κατὰ τὸ δὴ λεγόμενον, οἶδεν ὁ πολέμιος ἐκτιμᾶν τὴν ἀρετὴν. Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν διαδόχων τοῦ φοβεροῦ πορθητοῦ Μεχμέτ Β'. ὅμοιοι πρὸς τοὺς εἰρημένους ἐν λόγοις καὶ ἔργοις γενναῖοι τῆς Ἐκκλησίας ἡγέται ἐπὶ κινδύνοις ἐσχάτοις περιεφρόνησαν τὰς τοῦ τυράννου ἀπειλὰς καὶ τολμηρῶς ἐναντίον τῶν ἐκείνου αὐθαιρεσιῶν ὑπὲρ τῶν δικαίων τῆς Ἐκκλη-

σίας ἐν ὀνόματι τοῦ νόμου τολμηρότατα καὶ γενναϊότατα διεμαρτυρήθησαν. Ὅτε δ' ὁ τύραννος τῇ 1657 μετὰ τὸν ὑπ' αὐτοῦ διαταχθέντα καὶ τελεσθέντα (ὑπὸ τοῦ φοβεροῦ δηλονότι βυζιρίου Μεχμέτ Κιοπρελή, ἀρχηγοῦ τῆς περιφήμου βυζιρικής δυναστείας τῶν Κιοπρελίδων) φόνον τοῦ πατριάρχου Παρθενίου Γ'. ἤθελῃσε νὰ ἀναγάγῃ εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον αὐθαιρέτως ἀρχιερεῖα τινὰ ἀνάξιον ὑπὸ τῶν συνοδικῶν ἀρχιερέων τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας κρινόμενον, οὗτοι συνελθόντες οὐ μόνον ἀπεφάσισαν νὰ κηρύξωσιν ἄκυρον τὸν διορισμὸν τοῦ νέου δέθεν Πατριάρχου ὡς ἀνόμως γενόμενον, ἀλλὰ καὶ νὰ διαμαρτυρηθῶσιν ἐναντίον τῆς τε αὐθαρεσίας καὶ ἀνομίας, καὶ ἐναντίον αὐτοῦ τοῦ ἀδίκως διαταχθέντος καὶ τελεσθέντος φόνου τοῦ πατριάρχου Παρθενίου Γ'. καὶ διὰ πράξεως ἐπισήμου Συνοδικῆς, ἀποτελούσης μίαν τῶν λαμπροτάτων ἔργῳ καὶ λόγῳ πράξεων τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, ὑπεχρέωσαν τὸν ἀνόμως σουλτανικῇ διαταγῇ ἀνελθόντα εἰς τὸν θρόνον νὰ κατέλθῃ τοῦτου μετὰ 12 ἡμέρας καὶ διὰ τῆς αὐτῆς πράξεως νὰ προτείνωσι τῇ Πύλῃ τρεῖς ὑποψηφίους τῆς ἰδίας αὐτῶν ἐκλογῆς.¹⁾

Ὁ Οἰκουμενικὸς θρόνος κατὰ τὸν ΙΖ'. ἰδίως αἰῶνα ἀνέδειξεν ἱερομάρτυρας πατριάρχας ἀθλήσαντας ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας καὶ διὰ τοῦ αἵματος αὐτῶν ἐπισφραγίσαντας τὴν μετὰ τὴν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Ὁρθοδόξου πληρώματος ἱερὰν Διαθήκην. Οἱ Πατριάρχαι Παρθένιος Β', Παρθένιος Γ'. ὁ μέγας σοφὸς δ' παρὰ τοῖς ἐν Ἑσπερίᾳ Ἑβρώπῃ φήμης

¹⁾ Ἡ Πατριὰ εἶχεν οὕτω: «Οὐδεμία τῶν ὑποθέσεων δύναται τοῦ εἶναι ἀρχῆς δίχα, ἡ γὰρ ἀρχὴ ἐστὶ ρίζα καὶ πηγὴ τοῦ ὅλου. Ἐπειδὴ λοιπὸν τοῦ Οἰκουμενικοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως μεμενηκότος ἀμείρου ἀρχῆς καὶ κατελθῆς, ὅτε τοῦ ἐν αὐτῷ ἀρχιερατεύοντος ἀδίκως καταδικασθέντος μακαρίου Κυρ Παρθενίου, συνήχθημεν ἡμεῖς οἱ παρευρεθέντες ἀρχιερεῖς ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Γεωργίου τοῦ τροπαιοφόρου καὶ φήρους κανονικῶς ποιησάμενοι, ἐθέμεθα πρῶτον μὲν τὸν Προύσης καὶ Τριγλίας Κυρ Παρθένιον, δεύτερον δὲ τὸν Λαρίσης Κυρ Διονύσιον καὶ τρίτον τὸν Σμύρνης Μακάριον. Ὅθεν καὶ καταστρώθησαν τὰ ὀνόματα αὐτῶν εἰς δῆλωσιν καὶ ἀσφάλειαν ἐν τῷ κώδικι τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας ἀρχῆς* μαιου α', ἰνδικτιῶνος δεκάτης· ὡς γὰρ μὴ γεγονοῖαν ὅλως κατὰ κανόνας ἱεροῦς τὴν μετέθεσιν τοῦ Γαβριήλ,* ἣν δυναστευθέντες ὑπεγράψαμεν ἐν τῷ κώδικι, ἐκρίναμεν εἶναι ἄκυρον καὶ ἀνενέργητον καὶ εἰς οὐδὲν λογιστέον».

* Τοῦ καὶ Χώρας ἐπισκόπου, τοῦ ὑπὸ τῇ Πύλῃ διορισθέντος διαδόχου τοῦ Παρθενίου Γ'.

μεγάλου θεολόγου ἀπολαύων, Κύριλλος Α΄. καὶ Κύριλλος Γ΄. (ὁ Κονταρής) ὑπὸ δημίων κατὰ διαταγὴν σουλτανικὴν ἐθανατώθησαν. Ἀλλ' ὁ τοιοῦτος θάνατος αὐτῶν ἔτι μᾶλλον ὑψώσας τὴν τοῦ Πατριαρχικοῦ θρόνου ἡθικὴν αἰγλὴν, ἔτι μᾶλλον ἐμπέδωσεν ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ Γένους τὸ τῆς Ἐκκλησίας ἡθικόν κράτος. Ἀλλ' ἡ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ ἐλαμπρύνθη κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ὀθωμανικῆς δυναστείας καὶ διὰ πατριαρχῶν καὶ ἀρχιερέων παιδεία καὶ σοφία διαλαμπάντων καὶ διὰ τούτων μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὴν ἡθικὴν καὶ πνευματικὴν πρόσδον τοῦ Γένους καὶ τὴν ἡθικὴν τούτου ἀποκατάστασιν συντελεσάντων, ἔτι δὲ καὶ τὸ ἡθικόν μεγαλεῖον τῆς Ὀρθοδόξου Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας παρὰ τῷ ἄλλῳ χριστιανικῷ κόσμῳ, μάλιστα μὲν καὶ πρῶτιστα τῷ Ὀρθόδοξῳ, εἶτα δὲ καὶ τῷ ἑτεροδόξῳ ὑψωσάντων.

Τῶν τοσούτων ἐπὶ σοφίᾳ θαυμαστῇ διαπρεφάντων Οἰκουμενικῶν Πατριαρχῶν πρῶτος ἐν τάξει χρονικῇ ὑπῆρξεν αὐτός ὁ μετὰ τὴν Ἀλωσιν πρῶτος ἀνελθὼν εἰς τὸν κατὰ τὴν συμφορὰν τῆς Ἀλώσεως κενὸν μέιναντα θρόνον, ὦν καὶ πρότερον, ἐπὶ τῶν τελευταίων Βασιλέων Ἰωάννου Σ΄, καὶ Κωνσταντίνου ΙΑ΄. τῶν Παλαιολόγων, ὅτε ἦν ἀπλοῦς μοναχός, γνωστός καὶ περιδότης ἐπὶ σοφίᾳ· καὶ διὰ τοῦτο οὗτος ἦν ὁ καὶ τὰς δύο περιόδους, τὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔτι κράτους τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὴν μετὰ τὴν Ἀλωσιν Ὀθωμανικὴν ἐκπροσωπῶν καὶ συνάπτων ἡθικῶς καὶ πνευματικῶς, ἀνὴρ σφόδρα τιμώμενος καὶ ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν ἔτι καὶ δὴ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Σουλτάνου Μεχμέτ Β΄. ἐπιδαψιλεύσαντος αὐτῷ τοσαύτας ἐκτάκτους τιμὰς καὶ ἰδιαιτέρως μετ' αὐτοῦ λαμβάνοντος συνεντεύξεις καὶ θρησκευτικὰς ἔτι καὶ θεολογικὰς μετ' αὐτοῦ ποιουμένου συζητήσεις. Καὶ ἄλλοι Πατριάρχαι Οἰκουμενικοὶ μετὰ τὸν Γεννάδιον διὰ τῆς σοφίας αὐτῶν ἀνύψωσαν παρὰ τοῖς ξένοις τὴν ἡθικὴν καὶ πνευματικὴν περιωπὴν τῆς Μεγάλῃς Ἐκκλησίας, ἰδίως ὁ περὶ τὰ τέλη τοῦ 17. αἰῶνος Ἱερεμίας Β΄., εἰς ποικίλας συζητήσεις θεολογικὰς περιελθὼν πρὸς τοὺς Προτεστάντας θεολόγους τῆς Γερμανίας, ἀνταλλάξας δὲ καὶ ἐπιστολάς μετὰ τοῦ συγχρόνου αὐτοῦ Πάπα Ρώμης Γρηγορίου ΙΓ΄. καὶ εἰς Ρωσίαν μεταβὰς καὶ τὸν τότε μητροπολιτικὸν θρόνον τῆς Μόσχας εἰς Πατριαρχικὸν προαγαγὼν (ἐπιφυλαττομένης τῆς ἐγκρίσεως ὑπὸ συνόδου τῶν Πατριαρχῶν), μεγίστων δὲ τιμῶν ἐν Ρωσίᾳ ἐκ μέρους τοῦ Τσάρου καὶ τῆς ἀριστοκρατίας καὶ τοῦ λαοῦ τυχών. Περὶπυστος ἐγένετο διὰ τὴν σοφίαν καὶ τὰς πρὸς ἀλλοδόξους Εὐρωπαϊοὺς θεολόγους σχέσεις καὶ διὰ τὰ γραφέντα ὑπ' αὐτοῦ ὁ περὶ τὰ

μέσα τοῦ ΙΖ' αἰῶνος ἐξάκις εἰς τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον ἀνελθὼν Κυρίλλος Α'. ὁ Λούκαρις¹⁾. Ἀλλὰ καὶ ὁ περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΖ' αἰῶνος «Ἐπιτηρητής» τοῦ Οὔκουμενικοῦ θρόνου γενόμενος Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Μελέτιος Πηγᾶς διεκρίθη ἐπὶ σοφίᾳ, ἔτι δὲ καὶ Πατριάρχαι Ἱεροσολύμων κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα, ἐν οἷς τὴν πρώτην θέσιν κατέχει ὁ Πατριάρχης Δοσίθεος.

Οἱ Πατριάρχαι οὗτοι καὶ πάντες οἱ τῶν ἱερῶν ἀξιοματῶν αὐτῶν ἄξιοι ἀναφευχθέντες ἱεράρχαι τῶν ἐπαρχιῶν ἐργάσθησαν πολυειδῶς ὑπὲρ τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ διὰ σχολείων, διὰ τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου, δι' ἐκδόσεως βιβλίων ψυχωφελῶν, διὰ τῆς ὄντως ἐπιμελοῦς ἐν τῇ Ἐκκλησιαστικῇ διατηρήσεως καὶ καλλιέργειας τῆς ἀρχαίτης Ἐκκλησιαστικῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, πρὸ πάντων δὲ διὰ τῆς ἐν πίστει στερεώσεως καὶ εἰς τὰ πάτρια ἀφοσιώσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ ἐργαζόμενοι ἐμμέσως καὶ ὑπὲρ τῆς μελλούσης πολιτικῆς ἀποκαταστάσεως τοῦ Γένους.²⁾

Ἡ τοιαύτη πρὸς τὴν πολιτικὴν ἀποκατάστασιν τελεσφόρος σύμπρα-

¹⁾ Τὸ πρῶτον ἐν Κωνσταντινουπόλει τυπογραφεῖον ἰδρύθη τῷ 1624 ἐπὶ τοῦ Πατριάρχου Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως.

²⁾ Ὑπαῖθα γενόμενοι πρέπει νὰ ἀντεπεξέλθωμεν ἐντονώτατα ἐναντίον ἀνυποστάτου τινός, ἀυστάτου καὶ παραλόγου μομφῆς, ἣν ἡμιμαθεῖς τινες καὶ δοκῆσοφοι λογιώτατοι μετὰ πλείστης ὄσσης ἐπιπολαιότητος ῥίπτουσιν ἐναντίον τῆς Ἐκκλησίας, ὅτι δῆθεν αὕτη δὲν ἐξυπηρετήσεν ἀποχρώντως τὰ ἔθνη τῶν Γένους συμφέροντα μὴ ἐνεργήσασα τὴν ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ (!) καὶ Ἑλληνικῇ ἔθνικῇ ἰδέᾳ καὶ ἔθνικῳ φρονήματι καὶ αἰσθήματι συγχώνευσιν πασῶν τῶν ὑπὸ τὴν Ἐκκλησίαν Ὀρθοδόξων λαῶν τῆς Ἀνατολῆς, Σλαύων, Βλάχων, Ἀλβανῶν, Ἀραβιζώνων (ἐν Συρίᾳ καὶ Παλαιστίνῃ) καὶ Ἀρμενίων. Δὲν θὰ ἦτο ἄξιον κόπου νὰ ἀσχοληθῶμεν καὶ διὰ βραχυτάτων ἔτι λέξεων ἂν μὴ ὁ Πατριάρχης τοῦ αὐτοῦ (ἐνθα ἄνωγ. σ. 535—36) συνεμερίζετο τὸς παραλόγους ταύτας δοξασίας γράφων: «Τὸ Πατριαρχεῖον εἶχε πολλοὺς καὶ ἀκαταμαχῆτους τρόπους ἐπιδράσεως ἐπὶ τοῦ πολυποικίλου αὐτοῦ ποιμνίου. Ποῖον δὲ ἦτο τὸ κεφαλαιῶδες ἔθνικόν συμφέρον, ὑπὲρ οὗ ὤρειλε νὰ μεταχειρισθῇ τὴν πανοπλίαν ταύτην, δὲν ἔχομεν χρεῖαν νὰ ὑπομνήσωμεν διὰ μακρῶν εἰς Ἑλληνας ἀναγνώστας. Τὸ κεφαλαιῶδες τοῦτο καθῆκον ἦτο ἡ κραταίωσις τοῦ Ἑλληνισμοῦ διὰ τῆς διαδόσεως τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης εἰς τὰς διαφόρους ἐκείνας φυλάς· οὐδ' ἦτο τὸ πρῶτον δασκατόρθωτον. Αἱ φυλαὶ ἐκείναι, εἰ καὶ ἑτερογενεῖς καὶ ἑτερόφωνοι, διετέλουν ὅμως τότε συντεταγμέναι εἰς ἓν ὅλον σῶμα μετὰ τῶν Ἑλλήνων, διότι κοινὴν εἶχον τὴν ὑπερτάτην ἐκκλησιαστικὴν ἀρχὴν καὶ κοι-

εις τῆς Ἐκκλησίας μέχρι μὲν τοῦ 1821 ἦτο ἔμμεσος καὶ ἡθικὴ, διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ ἀνωτάτου ἰδίως κλήρου γενομένης ἐπιμελοῦς καλλιέργειας τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ τῆς παρὰ τῷ λαῷ διαδόσεως τούτων ὡς τρόπων καὶ μέσων ἐξάρσεως τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος, τῆς ἰδέας τῆς ἐθνικῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς Μεγάλης Ἰδέας τοῦ ἐθνικοῦ μεγαλείου. Τῆς κατὰ τὸν 18 αἰῶνα ἀρξαμένης μεγάλης ἐν τῷ Γένει ἐκπαιδευτικῆς ἐν τῇ Εὐρωπαϊκῇ καὶ ἐν τῇ Ἀσιατικῇ Τουρκίᾳ κινήσεως, ἀκμῆς καὶ ἐπι-

νὸν τῆς πολιτικῆς δουλείας τὸ ἀτόχημα. Ὡς σῶμα ἐν ἐλογίζοντο καὶ ὑπ' αὐτῆς τῆς ὁσμανικῆς κυβερνήσεως, ἥτις ἀπεκάλει ἀπαντας ἀδικριτῶς Ρωμαιοὺς. Οὐδέποτε δὲ οὐδ' ἐπὶ τῆς μεγίστης ἀκμῆς τῆς μεσαιωνικῆς ἡμῶν μοναρχίας ἐπεκράτησεν ἐν τῇ Ἀνατολῇ τσαούτη ἐνότης καὶ ὁμοφροσύνη μεταξὺ τῶν διαφόρων χριστιανικῶν φυλῶν, ὅσον ἐπὶ Τουρκοκρατίας. Τὸ πνεῦμα τῆς ἰδίας φυλετικῆς ὑπάρξεως, ὅπερ προέκυψεν εἰς μέσον παρὰ τοῖς ἐξ αὐτῶν ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις, ὑπῆρξε τῷ ὄντι ἰσχυρότατον κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα, οἱ δὲ ἡμέτεροι πολ-
 λάκις μὲν κατώρθωσαν τότε νὰ καθυποτάξωσι τὰς φυλὰς ἐκείνας, ἀείποτε ὅμως ἀπῆντησαν προσκόμματα δυσυπέρβλητα εἰς τὸν ἐξελληνισμὸν αὐτῶν. Ἀλλ' αἱ φυλετικαὶ αὗται διακρίσεις ἢ ἐξέλιπον (!!) ἢ κτεσιγιάσθησαν (!) ἐπὶ τῆς Τουρκοκρατίας, Αἱ πολυμήχανοι τῆς παπικῆς ἐδρας ἐνέργειαι μόλις ἡδυνήθησαν νὰ προσκλειωθῶσιν εὐαρίθμους τινὰς σχετικῶς Ἀρμενίους καὶ Ἀλβανόους πάντες δὲ οἱ λοιποὶ Χριστιανοὶ τῆς Ἀνατολῆς διετέλεσαν πιστοὶ εἰς τὸν Οἰκουμενικὸν θρόνον καὶ οὐδέποτε ἐραντάσθησαν νὰ ἀντιπράξωσιν εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ εἰς τὰς διατάξεις αὐτοῦ. Ὅπως ἀγογγύστως αὐτοὶ οἱ Βούλγαροι ὑπετάσσοντο εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον μαρτυρεῖται ἐκ τῆς προθυμίας, μεθ' ἧς αἱ αὐτοκέφαλοι ἀρχιεπίσκοποι Ἀγριδῶν καὶ Ἰπεκίου ὑπέκυψαν εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας ἐπὶ τῆς πρώτης πατριαρχίας τοῦ Σαμουὴλ Α'. 1764—1768· ὅπως δὲ εὐχαρίστως καὶ ἡ Ὑψηλὴ Πύλη ἐδλεπεν ἐπεκτεινομένην τὴν δικαιοδοσίαν ταύτην, δηλοῦται ἐκ τῆς εὐκολίας, μεθ' ἧς συνέχισεν εἰς τὴν προκειμένην συγχώνευσιν. Οὐδὲν λοιπὸν δυσυπέρβλητον κώλυμα εἶχε νὰ ἀπαντήσῃ τὸ Πατριαρχεῖον εἰς τὸν διὰ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Ἐθνικῆς παιδείσεως ἐξελληνισμὸν τῶν βορειοτέρων ἐκείνων τοῦ Ὀσμανικοῦ κράτους χωρῶν. Τὸ πρᾶγμα ἦτο οὐ μόνον ἀπαραίτητον, ἀλλὰ καὶ εὐκολον (!), ἡ δὲ εὐκολία αὕτη διήρκεσεν ἐπὶ 400 περίπου ἔτη. Δὲν λέγομεν ὅτι τὸ Πατριαρχεῖον οὐδαμῶς ἐνόησε τὴν ἐντολὴν (!) αὐτοῦ ταύτην, ἀλλὰ βεβαίως δὲν ἐπέμεινεν ἀπαργῶντως καὶ ἐπιτηδείως εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν αὐτῆς, ὥστε καθ' ἣν στιγμὴν πρὸ τιμῶν ἐνιαυτῶν ὤψωτο πάλιν τὴν κεφαλὴν ἢ φυλετικὴ διαίρεσις, οἱ ἑτερόφρονες Βούλγαροι εὐρέθησαν πολυαριθμότατοι μὲν ἐπέκεινα τοῦ Αἴμου, οὐκ εὐαρίθμοι δὲ καὶ εἰς τὴν βορειοτέραν Θράκην καὶ εἰς τὴν βορειοτέραν Μακεδονίαν. Τοῦτο δὲ εἶναι ὁ

δόσεως προστάται καὶ προβιβάζεται ἦσαν οἱ Πατριάρχαι καὶ Ἱεράρχαι. Ὁ Πατριάρχης Κύριλλος ὁ Ε΄. ἔδρυσεν τῷ 1749 σχολὴν καὶ ἐν αὐτῇ τῷ Ἀγίῳ Ὁρει, ἐν τῇ μεγάλῃ καὶ περιδλέπτῳ Μονῇ Βατοπεδίου, σχολεῖον τοιοῦτον «οἶον, ὡς ἔλεγεν ὁ Σέργιος Μακραῖος, δυστυχῶσι τοῖς Γραικοῖς οὐδέπω ἐφάνη», καὶ ἐν τῇ Σχολῇ ταύτῃ τῇ καλουμένῃ «Ἀθωνιάδι» ἐδίδαξεν ὁ περιώνυμος σοφὸς κληρικὸς Εὐγένιος Βούλγαρις, ὁ γενόμενος βραδύτερον ἀρχιεπίσκοπος Χερσῶνος ἐν Ρω-

μέγιστος ἔλεγχος, ἐν δικαιοῦμεθα ν' ἀπευθύνωμεν κατὰ τοῦ Πατριαρχείου ἀπὸ τῆς Ἀλώσεως μέχρι τῶν τελευταίων χρόνων. Τὸ καθ' ἡμᾶς (λέγει τελευτῶν τὸν λόγον ὁ Παπαρηγόπουλος) ἠθέλομεν ἀνεχθῆ πάντα τὰ λοιπὰ ἁμαρτήματα (τῆς Ἐκκλησίας) ἐὰν ἐφρόντιζε νὰ ὑπηρετήσῃ τὸ μέγιστον τῶν συμφερόντων ἐκείνων τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἀφοῦ εἶχε πρὸς τοῦτο καὶ δύναμιν καὶ καιρὸν. Ἀλλὰ ἐρεῖλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν ἐπὶ τὴν περὶ τούτου εὐθύνην αὐτοῦ μερίζοντα κατὰ τὰς δύο πρώτας ἑκατονταετηρίδας οἱ πολιτικοὶ τοῦ ἔθνους ἄρχοντες».

Πάντα τὰ ὑπὸ τοῦ ἄλλως ἐμβριθοῦς ἀνδρὸς ἱστορικοῦ γραφόμενα οὐδαμῶς στηρίζονται ἐπὶ τῆς ἀληθείας. Χρειαζεται τῇ ἀληθείᾳ πολλὴ ἀφέλεια, ἵνα ἰσχυρισθῇ τις ἐπὶ ἔθνη ἀλλόγλωσσα ἐκ πολλῶν ἑκατομμυρίων συνιστάμενα, εἰς τὸ Σερβικὸν ἔθνος τῆς κυρίως Σερβίας μετὰ τῶν ἐν Βοσνίᾳ, Ἑρζεγοβίνῃ, Σερμυλίᾳ, Μαυροδουνίῳ καὶ Δαλματίᾳ ὀρθόδοξων ὁμοφύλων, ἐπὶ δὲ οἱ τοῦλάχιστον εἰς 1 1/2 ἑκατομμ. ἀνερχόμενοι Βούλγαροι, οἱ ἐξ ἑκατομμυρίου συγκείμενοι Μολδοβλῆχοι καὶ οἱ Ἀλβανοὶ διὰ σχολείων καὶ ἐκπαιδεύσεως Ἑλληνικῆς ὑπὸ τοῦ Κλήρου ἐνεργουμένης ἠδύνατο νὰ λησμονήσωσι τὴν φυλετικὴν αὐτῶν γλῶσσαν, τὰς ἐθνικὰς αὐτῶν παραδόσεις καὶ ὡς διὰ μαγείας τινὲς νὰ μεταμορφωθῶσιν εἰς Ἑλληνας λαλοῦντας ἑλληνιστί. Ἀλλὰ καὶ ἂν πρὸς στιγμὴν ᾔθελεν ὑποτεθῇ ἐπὶ τὸ τοιοῦτον ἦτο δυνατόν, πῶς ἡ Ἐκκλησία ἠδύνατο νὰ διατηρῇ πανταχοῦ τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους ἢ καὶ μόνον ἐν μέσῳ τῶν εἰς πολλὰ ἑκατομμύρια ἀνερχόμενων ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀσίᾳ ξενωφώνων Ὀρθόδοξων (Σέρβων, Βουλγάρων, Ρουμάνων, Κρουσοβλάχων, Ἀλβανοφώνων, Τουρκοφώνων Ἀραβοφώνων, Ἀρμενοφώνων) καὶ τίνος εἶδους καὶ βαθμοῦ ἐκπαιδεύτηρις, γραμματοδιδασκαλεῖα (ἄλλα τοιαῦτα διετήρουν πανταχοῦ οἱ ἀρχιερεῖς καὶ ἐν Βουλγαρίᾳ ἐπὶ, καὶ ἐν αὐτοῖς ἐδιδάσκοντο τὸ ἀναγινώσκειν καὶ γράφειν ἑλληνιστί καὶ αὐτοὶ οἱ ξενόφωνοι) γυμνάσια, λύκεια καὶ πόθεν πορίζομένη τὰς δαπάνας, ἀφοῦ τὸ ταμεῖον τὸ Πατριαρχικὸν ἦν πάντοτε βυθισμένον εἰς χρεὶν καὶ εἰς μωρὴν πενίαν καὶ ἀπορίαν παλαιόν, τῶν Πατριαρχῶν χάριν ζητείτας περιπλανομένων ἀνὰ τὰς Ὀθωμανικὰς χώρας καὶ ἀνὰ τὰς Παραδουναβείους ἡγεμονίας καὶ ἀνὰ τὴν Ρωσίαν, καὶ μόλις διὰ τῆς αὐταπαρνήσεως τῶν διδασκόντων διατηροῦν τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει Πατριαρχικὴν Μεγάλην τοῦ Γένους Σχολὴν; Καὶ ἔπειτα πῶς

σία, ὅπως καὶ ὁ συμπολίτης αὐτοῦ Κερκυραῖος σοφὸς κληρικὸς Νικηφόρος Θεοτόκης ἐγένετο ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Ἀστραχάν, ἀμφότεροι δὲ συνετέλεσαν σφόδρα εἰς τὴν ἐπὶ τῆς Αἰκατερίνης Β'. ἀναρρίπισιν φιλελληνικῶν αἰσθημάτων ἐν Ρωσίᾳ. Τοῦτο δὲ εἶναι μαρτύριον τρανὸν ὅτι ὁ κλῆρος ὁ Ἑλληνικὸς οὐ μόνον ἐμμέσως καὶ λεληθότως διὰ τῆς Ἐκκλησίας καὶ διὰ τῆς καλλιέργειας τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων, ἥς πανταχοῦ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἦσαν οἱ κληρικοὶ πρόθυμοι καὶ ὁρμητοὶ θε-

ῆτο δυνατόν τὸ Πατριαρχεῖον καὶ ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία ὑπὸ τὰ ὅμματα τῶν Ὀθωμανικῶν ἀρχῶν νὰ διοργανώσῃ καὶ νὰ διευθύνωσιν εὐρύτατον σύστημα ἐκπαιδεύσεως Ἑλληνικὸν καθ' ὅσον τὸ κράτος; ὅτε μία καταγγελία ἢ διαβολὴ ἤδυνάτο νὰ προκαλέσῃ φοβεροὺς κινδύνους ἐναντίον τῆς Ἐκκλησίας; Πλανῆται δὲ σφόδρα ὁ Πατριρρηγόπουλος νομίζων ὅτι παρὰ τοῖς Σλαυικοῖς λαοῖς τῆς Τουρκίας μετὰ τὴν Ὀθωμανικὴν κατάκτησιν ἀπώλετο πᾶσα συνείδησις ἐθνικῆ. Πᾶν τοῦναιτιον παρὰ τοῖς Σέρβοις καὶ Ἑρζεγοδινίοις καὶ Βοσνίοις καὶ ἐν Μαυροβουνίῳ διατηρεῖτο ἀκμαϊοτάτῃ ἡ συνείδησις αὕτη, καὶ παρὰ Βουλγαροῖς δὲ δὲν εἶχεν ἐντελῶς ἀποκοιμηθῇ. Ἡ γλῶσσα δὲ τῆς Ἐκκλησίας παρὰ πᾶσι τοῖς Σλαυικοῖς λαοῖς ἦτο ἡ Σλαβωνικὴ, μόνον δὲ ἐν Βουλγαρίᾳ ἐν τισι μητροπολιτικαῖς ἐκκλησίαις τῶν πόλεων ἐπεκράτει ἡ Ἑλληνικὴ, ἀλλ' ἐν μοναστηρίοις διατηρεῖτο ἡ Σλαβωνικὴ. Λίαν δ' ἀρελῶς ὁ Πατριρρηγόπουλος τὴν ἐκουσίαν ὑποταγὴν τῆς Σερβικῆς Σλαβωνικῆς Ἐκκλησίας εἰς τὸ Πατριαρχεῖον θεωρεῖ ὡς ἀπόδειξιν τοῦ ὅτι οἱ Σέρβοι ἀσμένως θὰ ἐξελληνίζοντο ὑπὸ τὸ Πατριαρχεῖον καὶ θὰ ἐλάλουν Ἑλληνικά, μὴ γινώσκων ὅτι οἱ τοῦ Ἰπεκίου Σέρβοι ὑπετάγησαν εἰς τὸν Οἰκουμένικον θρόνον διατηροῦντες ἐν ταῖς ἐκκλησίαις αὐτῶν τὴν Σλαβωνικὴν γλῶσσαν, ἀφοῦ μέγα πλῆθος τοῦ Σερβικοῦ πληθυσμοῦ μετὰ τὴν εἰρήνην τοῦ Βελιγραδίου (1739) μετόκησεν εἰς τὰς Αὐστριακὰς χώρας καὶ ἔδρυσεν νέον Ἐκκλησιαστικὸν Σερβικὸν κέντρον, τὴν ἀρχιεπισκοπὴν Καρλοβιτσίου, τὴν αὐθιγρότως κληθεῖσαν Πατριαρχεῖον Καρλοβιτσίου; Καὶ διότι ἐκουσίως ὑπετάγησαν οἱ ἐν Τουρκίᾳ μέιναντες Σέρβοι εἰς τὸ Οἰκουμένικον Πατριαρχεῖον, διὰ τοῦτο νέωσιν τοῦ Πατριαρχείου τούτου ᾗθειον μεταβάλλει καὶ τὴν γλῶσσαν αὐτῶν εἰς Ἑλληνικὴν ἢ ἡ τοῦ θαύματος τούτου ἐκτέλεσις ἐξηρτᾶτο ἀπ' αὐτῶν; Ἀλλ' ἡ τοῦ Πατριάρχου τοῦ Οἰκουμενικοῦ δικαιοδοσία πρὸ μὲν τῆς Ἀλβανίας ἐξτείνεται ἐπὶ αἰῶνας μέχρι Λιθουανίας καὶ Λεττωνίας, μέχρι τῶν ὄχθων τῆς Βαλτικῆς, ἐπὶ αἰῶνας δὲ μετὰ τὴν Ἀλωσιν ἐπὶ τὴν Κριμαίαν καὶ ἐπὶ τὴν γειτνιάζουσαν ταύτῃ μεσημβρινὴν Ρωσίαν. Ἄρα εἶναι ἐνοχον τὸ Πατριαρχεῖον διότι καὶ τοὺς πληθυσμοὺς τοὺς Ὀρθόδοξους τῶν χωρῶν τούτων δὲν κατέστησεν Ἑλληνογλώσσους;

Εἶναι λίαν ἀρελῆς καὶ ἡ ἄλλη δόξα ὅτι ἐπειδὴ ἡ Πόλις, (ἥτις εἶχε συμφέρον νὰ ἐπεκταθῇ ἡ δικαιοδοσία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου ἐπὶ πάντας τοὺς

Ο. ΣΑΔΗ ΣΗΙ, ΣΤΑΡΗΛΛΑ, Δ. ΣΟΙΟΛΑΓΕ, ΣΟΚΡΙΔ

ράποντες (ὡς ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θεσσαλίᾳ, ἐν Ἠπείρῳ καὶ ἐν Πελοποννήσῳ) καὶ δὴ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ παλαιᾷ μητροπόλει τῶν γραμμάτων, νῦν δὲ ἀσχημάτως κομπούλει Ἀθηνῶν, ἐνθα κατὰ τὸν 18 αἰῶνα διέλαμψεν ὡς ἐκκλησιαστικὸς ἱστοριογράφος ὁ μητροπολίτης Μελέτιος, ἀλλὰ καὶ δι' ὅσων ὑπέφερε διωγμῶν φοβερῶν καὶ βασάνων καὶ μαρτυρικῶν θανάτων ὑπηρετήσαν τῷ Γένει. Ὁ Πατριάρχης Παρθένιος Β'. ἀπηγγονίσθη διότι εὐρέθη ὑπὸ κατασκό-

ῳ Ὀρθόδοξος, ἵνα πάντες οὗτοι διατελῶσιν ὑπὸ τὴν ὑπεύθυνον πρὸς αὐτὴν Πατριαρχικὴν ἐξουσίαν) θὰ ἐπέτρεπεν ἀσμένως καὶ τὴν ἐξελληνίσιν αὐτῶν. Πλὴν τούτων λίαν ἡμαρτημένη ἡ γνώμη ἐστὶ διὰ τῆς Ἑλληνικῆς παιδείσεως οἱ μὴ Ἕλληνες τὸ γένος καὶ τὴν γλῶσσαν Ὀρθόδοξοι ἦτο δυνατόν νὰ ἐξελληνισθῶσιν. Τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα δὲν ἀσχοῦσι τοιαύτην προσηλυτιστικὴν καὶ ρυλετικὴν ἐπὶ τοὺς λαοὺς ἀραμοίωσιν. Τούναντίον δὲ διὰ τῆς ὑψηλῆς πνευματικῆς μορφωτικῆς δυνάμεως καὶ ἐπιδράσεως αὐτῶν ἀναπτύσσει παρὰ τοῖς παιδευομένοις λαοῖς τὴν συνείδησιν τὴν ἐθνικὴν καὶ τὸ αἶσθημα τοῦ ἐθνικοῦ· διότι κύριον ἔργον τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων εἶναι τὸ καθιστῆν τὸν διδασκόμενον αὐτὰ ἄνθρωπον, νὰ ἐμπνέῃ αὐτῷ συνείδησιν ἀνθρωπίνης ἀξίας, μεθ' ἧς εἶναι συνδεδεμένη καὶ ἡ συνείδησις ἡ ἐθνικὴ. Ἡ ἀρχαία τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἱστορία μαρτυρεῖ ὅτι πάντα τὰ ἔθνη, παρ' οἷς ἐκαλλιεργήθησαν τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα, ἢ ἐκτίσαντο συνείδησιν ἐθνικὴν, ἣτις δὲν ἦτο πρότερον ἀνεπτυγμένη παρ' αὐτοῖς, (ὡς οἱ Ἀρμένιοι, οἱ Σύριοι, οἱ Κόπται), ἢ ἐξήρθησαν ἐτι μᾶλλον ἐν τῇ ἐθνικῇ αὐτῶν συνείδησει, ὡς οἱ Τούρκοι. Οἱ δὲ Σλαβικοὶ λαοὶ οἱ λαβόντες τὴν Χριστιανικὴν πίστιν καὶ τὸν Ἑλληνικὸν πολιτισμὸν ἀπὸ Βυζαντίου διὰ τῶν πνευματικῶν ἀκριβῶς τούτων στοιχείων ἀπετέλεσαν τὸν ἐθνικὸν αὐτῶν βίον, ἐξαρθέντα ἐν τῇ ἐθνικῇ αὐτῶν συνείδησει. Τοῦτο δὲ συνέβη καὶ ἐν τοῖς νεωτάτοις ἐτι χρόνοις. Ἡ μεγάλη διάδοσις τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων ἐν Βλαχίᾳ καὶ Μολδαυίᾳ κατὰ τὸν 18 αἰῶνα ἐμόρφωσε πνευματικῶς τὸ Βλαχικὸν ἔθνος, ἀνέπτυξε παρ' αὐταῖς συνείδησιν ἐθνικὴν καὶ παρήγαγεν ἐθνικὴν φιλολογίαν καὶ γλῶσσαν φιλολογικῶς καλλιεργουμένην. Τοῦτο ἐγένετο καὶ ὡς πρὸς τοὺς Βουλγάρους. Οἱ ἡγήται τῆς Βουλγαρικῆς ἀναγεννήσεως ἦσαν Βούλγαροι πρόδρομοι τῶν Ἑλληνικῶν σχολείων, τινες δὲ αὐτῶν καὶ διδασκαλαὶ καὶ καθηγηταὶ ἐχρημάτισαν ἐν ἀνωτέροις Ἑλληνικοῖς ἐκπαιδευτηρίοις. Πρὸ ὀλίγων δὲ ἐτῶν ἔλεγεν ὁ Πρόεδρος αὐτὸς τῆς Βουλγαρικῆς Σεβρασίας, ὅτι ἐν Ἀθήναις ἔμαθεν ὅτι εἶναι Βούλγαρος, διὰ τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων κτησάμενος Βουλγαρικὴν ψυχὴν. Ἐὰν δὲ τὸ ἀμήχανον ἔργον, ὅπερ ὁ Παπαρρηγόπουλος ἡξίου παρὰ τῆς Ἑκκλησίας, κατορθοῦτο ὑπὸ ταύτης, ποῖον ἐμελλεν εἶσθαι τὸ ἀποτέλεσμα; Ἀπλούστατα ἡ κατὰ αἰῶνας ὁλοὺς πρωϊκίτερα ἀρύπνις τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος παρὰ τοῖς ἐν Ἀνατολῇ Χριστιανικοῖς λαοῖς τοῖς ἀμεισθητοῦς

πων και ἐδόθη εἰς τὴν Πύλην ἐπιστολὴ τις αὐτοῦ ἀγγέλλουσα τὴν ἐγγίζουσαν νίκην τοῦ Σταυροῦ ἐναντίον τῆς Ἡμισελήνου. Ὁ ἀνώτερος Ἑλληνικὸς κληρὸς, ὁ ἐν ταῖς ἐκτὸς τῶν ἐρίων τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους ὑπὸ Βενετῶν κατεχομέναις Ἑλληνικαῖς χώραις ἢ καὶ ἐν ἄλλαις ἐν Εὐρωπαϊκαῖς χώραις καὶ πόλεσιν Ἑλληνικαῖς κοινότησιν εὐρισκόμενος, ὁ ἀπὸ τῶν χρόνων ἔτι τῆς Ἀλώσεως ὑπὲρ τῆς ἀνακτήσεως τοῦ κράτους λαλῶν καὶ συνηγορῶν, ἀπὸ τοῦ 18 αἰῶνος ἔτι μᾶλλον ἀντειχετο τοῦ ἔργου τοῦτου. Ὅτε περὶ τὰ τέλη τοῦ 19. ἡδὴ αἰῶνος ἤρξατο ὁ μέγας ἐκκαίδεκαετῆς (1683—1699) μεταξὺ τῆς Πύλης καὶ Αὐστρίας πόλεμος, οὗ μετέσχε καὶ ἅπασα ἡ Γερμανία καὶ ἡ Βενετικὴ δημοκρατία καὶ ἡ Πολωνία, ἐπὶ βραχὺν δὲ χρόνον καὶ ἡ Ρωσία (1696—98) ἐπὶ Πέτρου Α'. καὶ οἱ Ἕλληνες τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος ἐν ἀρχῇ τοῦ πολέμου ἐπαναστάντες, βοηθεῖα χιλιάδων ἐξ Ἑπτανήσου συρρεόντων πολεμιστῶν ἐπεχείρησαν τὴν πολιορκίαν τῆς Λευκάδος, εἰς τὸ στρατοπέδον τοῦ πολιορκητοῦ παρέστη, πρὸς μεγάλην ἐκπληξιν τοῦ Δόγῃ τῆς Βενετίας Μοροζίνι μετὰ τῶν ἄλλων Ἑπτανησίων ἀρχηγῶν καὶ ὁ Κεφαλληνίας μητροπολίτης Τιμόθεος Τυπάλδος ἄγων ὑπὲρ τοὺς 150 ἱερεῖς καὶ μοναχοὺς, ὁ δὲ τῆς Κορίνθου μητροπλίτης Ζαχαρίας ἐθνατώθη ὑπὸ τῶν Τούρκων ὡς συνεννοούμενος μετὰ Βενετῶν περὶ ἀποστασίας. Ἐν τῷ αὐτῷ πολέμῳ τῆς ἐπαναστάσεως ἐκταθείσης εἰς τὴν

τῇ Ἑλλάδι σήμερον τὴν ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ πολιτικὴν ἡγεμονίαν. Περὶ γλώσσης δὲ λαλουμένης ἐν οἰκογενεῖς προκειμένου, ἀπορον πῶς διέφυγε τὴν προσοχὴν τοῦ Παπαρρηγοπούλου τὸ γεγονός ὅτι ἡ τοῦ τοιοῦτου ἰδιώματος μεταβολὴ διὰ σχολείων εἶναι τι σφόδρα παγχάλεπον, ὅτε σήμερον ἔτι ἐν μέσῳ τσαούτης ἐπιδόσεως τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων ἐν ἱκαναῖς χώραις αὐτοῦ τοῦ Βασιλείου λαλεῖται ἡ γλῶσσα ἡ Ἀλβανικὴ ὡς γλῶσσα οἰκογενειακὴ καὶ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἐν μέσῳ τῶν ἀπὸ 200 ἐτῶν καλλιεργουμένων Ἑλληνικῶν γραμμάτων λαλεῖται ἡ Τουρκικὴ, ἐντοχὸς δὲ καὶ ἡ Ἑλληνικὴ ὑπὸ Ὀρθόδοξων Ἑλληνικῶν πληθυσμῶν, καὶ ὅτε ἐν τῇ νοτιωτάτῃ Ἰταλίᾳ ὀκτακάσις ἔτη μετὰ τὴν παντελὴ ἐν τῇ χώρᾳ ἐκλείψιν τῆς Ἑλληνικῆς πολιτικῆς ἐξουσίας, λαλεῖται ἐν κοινότησιν ὁλοκληροῖς οἰκογενειακῶς ἡ Ἑλληνικὴ, ὅπως ἐν Σικελίᾳ καὶ ἐν τῇ νοτίῳ Ἰταλίᾳ ἀπὸ πεντακασίων ἐτῶν ἡ Ἀλβανικὴ, ἐν μέσῳ ἰσχυροτάτης ἀντιδράσεως τῆς Ἰταλικῆς γλώσσης τῆς ἐνεργουμένης διὰ νηπιαγωγείων, δημοτικῆς καὶ ἀνωτέρας παιδεύσεως, Ἑκκλησίας, δέμους καὶ κράτους.

Ταῦτα περὶ τῶν ὑπὸ τοῦ Παπαρρηγοπούλου ἀδίκως γινομένων ἐναντίον τοῦ Κλήρου περὶ γλώσσης μορῶν.

Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, μετέσχον ταύτης οἱ ἡγέται καὶ ἐπικρατοὶ μετὰ τῶν ἄλλων ἐπικρατῶν συνεργάζοντες ὁ Σαλῶνων ἐπίσκοπος Τιμόθεος, ὁ Θηβῶν Ἱερόθεος, ὁ Λαρίσης Μακάριος καὶ ὁ Εὐβοίας Ἀμβρόσιος. Διέπρεπε δ' ἐν τούτοις πρὸ πάντων ὁ Σαλῶνων Φιλόθεος ἐξελάσας τοὺς Τούρκους ἐκ τῆς Παρνασσίδος καὶ μεταβάς εἰς Κόρινθον, ἵνα ἐνταῦθα κινονίσῃ μετὰ τοῦ Μοροζίνη τὰ περαιτέρω πρακτέα. Τότε δὲ καὶ ὁ περίφημος θεολόγος καὶ ἱεροκέρυξ Ἑλίας Μηνιάτης κηρύττων ἐν τῷ ἐν Βενετίᾳ ἱερῷ ναφ' τῆς Ἑλληνικῆς κοινότητος ἐποιήσατο ἐν τῷ λόγῳ αὐτοῦ τὴν τσαούτην ἠθικὴν ἐξαρσιν ποιοῦσαν τοῖς ἀκούουσι πρὸς τὴν Θεοτόκον ἀποτροπὴν : « Ἔως πότε, πανακήρατε κόρη, τὸ τρισάθλιον γένος τῶν Ἑλλήνων ἔχει νὰ εὐρίσκηται εἰς τὰ δεσμὰ μιᾶς ἀνυποφέρτου δουλείας ; Ἔως πότε ἔχουσι νὰ βασιλεύονται ἀπὸ ἡμῶν φεγγάρι αἱ χῶραι ἐκεῖναι, εἰς τὰς ὁποίας ἀνέτειλεν εἰς ἀνθρωπίνην μορφήν ἀπὸ τὴν ἡγιασμένην σου γαστέρα ὁ μυστικὸς τῆς Δικαιοσύνης Ἥλιος ; Ἀχ Παρθένε, ἐνθυμήσου πῶς εἰς τὴν Ἑλλάδα πρότερον παρὰ εἰς ἄλλον τόπον ἔλαμψε τὸ ζωηφόρον φῶς τῆς ἀληθοῦς πίστεως. Τὸ Ἑλληνικὸν Γένος ἐστάθη τὸ πρῶτον, ἔπου ἄνοιξε τὰς ἀγκάλας καὶ ἐδέχθη τὸ θεῖον εὐαγγέλιον τοῦ Μονογενοῦς Σου υἱοῦ. Τούτο ἔδωκεν εἰς τὸν κόσμον τοὺς διδασκάλους, οἱ ὅποιοι μὲ τὸ φῶς τῆς διδασκαλίας τῶν ἐφώτισαν τὰς ἡμαυρωμένας καρδίας τῶν ἀνθρώπων. Λοιπὸν, εὐσπλαγχνε Μαριάμ, παρακαλοῦμέν σε διὰ τὸ Χαῖρε ἐκεῖνο, ὅπου μᾶς ἐπροξένησε τὴν χαράν, διὰ τὸν ἀγγελικὸν ἐκεῖνον εὐαγγελισμόν, ὅπου ἐστάθη τῆς σωτηρίας μας τὸ προσίμιον, χάρισέ του τὴν προτέραν του τιμὴν ! σήκωσέ το ἀπὸ τὰ δεσμὰ εἰς τὸ σκήπτρον, ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν εἰς τὸ βασίλειον. Καὶ ἂν ἐτοῦται μας αἱ φωναὶ δέν σε παρακινούσιν εἰς σπλάγχνα, ὡς σὲ παρακινήσωσιν αἱ φωναὶ καὶ αἱ παρακλήσεις τῶν ἁγίων σου ὅπου ἀκαταπαύστως φωνάζουν ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς τρισαθλίου Ἑλλάδος. Φωνάζει ὁ Ἀνδρέας ἀπὸ τὴν Κρήτην, φωνάζει, ὁ Σπυρίδων ἀπὸ τὴν Κύπρον, φωνάζει ὁ Ἰγνάτιος ἀπὸ τὴν Ἀντιόχειαν, φωνάζει ὁ Διονύσιος ἀπὸ τὰς Ἀθήνας, φωνάζει ὁ Πολύκαρπος ἀπὸ τὴν Σμύρνην, φωνάζει ἡ Αἰκατερίνα ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρειαν, φωνάζει ὁ Χρυσόστομος ἀπὸ τὴν Βασιλεῦσαν πόλιν, καὶ δείχνοντές σου τὴν σκληροτάτην τυραννίδα τῶν ἀθλίων Ἀγαρηνῶν ἐλπίζουσιν ἀπὸ τὴν ἄκραν σου εὐσπλαγχνίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ Γένους τὴν ἀπελύτρωσιν ».

Ὅποιον ἐν τοῖς λόγοις τούτοις τοῦ μεγάλου ἱεροκέρυκος ἀντίθεσις

πρὸς τοὺς τῶν νῦν ἐν Εὐρώπῃ δῆθεν παιδευομένων ἱεροκλήρων, τῶν ἐκπεμπόντων ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ ἱεροῦ ἀμύωνος ἰδέας καὶ ἐννοίας, ἐπιστημονικὰς δῆθεν καὶ φιλοσοφικὰς, ξένας καὶ ἀκαταλήπτους εἰς τὴν συνείδησιν καὶ τὸ αἶσθημα τοῦ Ἑλλήνος καὶ μακρὰν ἀφισταμένης οὐ μόνον ἀπὸ τῶν ἱερῶν δογματικῶν ἀρχῶν τῆς Χριστιανικῆς πίστεως, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν τῆς ὀγιοῦς φιλοσοφίας θεωρητικῆς τε καὶ ἠθικῆς. Ὅποια ζωὴ καὶ ζωντανότης καὶ δυνάμεις ζωοποιὸς ἐν ταῖς ἰδέαις καὶ τοῖς αἰσθήμασι καὶ τῇ πίστει καὶ ταῖς ἐλπίσιν! Ὅποια ἀρμονικὴ συνάφεια τῆς πίστεως πρὸς τὴν Ἰδέαν τῆς Πατρίδος καὶ ἀρμονικὸς σύνδεσμος τῶν θρησκευτικῶν αἰσθημάτων πρὸς τὰ τῆς πατρίδος καὶ τῆς πατρίου τῶν Ὁρθοδόξων Ἑλλήνων εὐσεβοῦς πρὸς τὴν πίστιν τῶν πατέρων καταθυμίου ἀφοσιώσεως πρὸς τὴν ἀκραίφνη τούτων καὶ ἐγκάρδιον καὶ ψυχικῶς καταναυκτικὴν φιλοπατρίαν.

Ἄλλ' ἐπανέλθωμεν εἰς τὰς τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὴν ἐθνικὴν ἐλευθερίαν καὶ τὸν ὑπὲρ ταύτης ἀγῶνα ὑπηρεσίας.

Ἐλπιδῶν τολμηρῶν καὶ ἐνθουσιασμοῦ μεγάλου ἐπληρώθη ὁ Κληρὸς ὁ Ἑλληνικὸς Ὁρθόδοξος ὅτε εἰς τὸν εὐρὺν πολιτικὸν ὀρίζοντα τῆς Εὐρώπης ἐφάνη ὡς λαμπρὸς ἀστὴρ ἡ δυνάμεις ἡ Ρωσικὴ ἐπὶ τοῦ Μεγάλου Πέτρου, οὗ ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις ἐμνημονεῖτο τ' ὄνομα. Δημοτελεῖς ἐγένοντο νῦν ἐν τῇ Ἑλληνικῇ σύμπαντι δεήσεις ὑπὲρ τῆς ταχείας ἐλεύσεως τοῦ Μεσσίας, ὡς ἐκάλουν τὸν Μωσχοδίτην Τσάρον τὸν ἐν ἀρχῇ τοῦ κατὰ τὸ 1709 ἐναντίον τῆς Τουρκίας πολέμου αὐτοῦ στήσαντα ἐν Μόσχᾳ τὴν σημαίαν τοῦ Σταυροῦ μετὰ τῆς Κωνσταντινείου ἐπιγραφῆς «Ἐν τούτῳ νίκα!». Καὶ ἐκεῖνος μὲν ὁ πόλεμος δὲν ἀπέβη νικηφόρος. Ἄλλ' ὅτε ἡ ἐκ τῶν διαδόχων τοῦ Πέτρου Αἰκατερίνη Β' ἡ Μεγάλῃ ἐκήρυξε τὸν πρῶτον αὐτῆς ἐναντίον τῆς Τουρκίας πόλεμον καὶ προὐκάλεσεν ἐπανάστασιν ἐν Πελοποννήσῳ, εἴτα δὲ καὶ ἐν τῇ Σερβίᾳ Ἑλλάδι, εἰς τῶν πρώτων ὑψωσάντων τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως ἦν ὁ μητροπολίτης Πατρῶν Παρθένιος, καὶ οἱ ἐπίσκοποι δὲ Μεθώνης, Κορώνης, Καλαμῶν μετέσχον τῆς ἐπαναστάσεως. Πλὴν τούτων καὶ νέας θυσίας προσήνεγκεν ἡ Ἐκκλησία εἰς τὸν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἐθνικὸν ἀγῶνα διὰ μαρτυρίου πολλῶν κληρικῶν, τοῦ μητροπολίτου Αἰνίου καὶ αὐτοῦ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Μελετίου. Ἀλλὰ τὸ ἐνεργότατον μέρος εἰς τὸν ὑπὲρ ἐλευθερίας τοῦ Γένους ἀγῶνα ἔλαβεν ἡ Ἐκκλησία καὶ διὰ τῶν πολεμικῶν πράξεων τῶν λειτουργῶν αὐτῆς καὶ διὰ τῶν μεγαλοπρεπεστάτων θυσιῶν εἰς τὸν βωμὸν

τῆς πατρίδος, ἐν τῷ μεγάλῳ ἀγῶνι τῷ ἀρξαμένῳ τῷ 1821. Πρωτομάρτυρες ἐν τῷ ἀγῶνι τούτῳ ὑπῆρξαν, ὡς εἶναι τοῖς πᾶσι γνωστόν, Πατριάρχαι Οἰκουμενικοὶ καὶ μητροπολίται συνοδικοὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου, ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος Ε΄, μετὰ τῶν Συνοδικῶν μητροπολιτῶν Ἐφέσου, Ἀγχιάλου καὶ Νικομηδείας, ἀπαγχονισθέντες τὴν ἡμέραν αὐτὴν τοῦ Πάσχα (10 Ἀπριλίου), τούτους δὲ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἐν τῷ μαρτυρικῷ θανάτῳ ἠκολούθησαν οἱ μητροπολίται Δέρκων, Ἀδριανουπόλεως, Τυρνόβου καὶ Θεσσαλονίκης, καθ' ἣν ἡμέραν ἀπηγχονίσθη καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Πατριαρχοῦ Γρηγορίου Νικηφόρος. Ταυτοχρόνως ἀπηγχονίσθη ἐν Ἀδριανουπόλει ὁ ἐνταῦθα ἐφησυχάζων πρῶν Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Κύριλλος Ζ', ἀνὴρ ἀγαθώτατος, σοφώτατος, ἀπηγχονίσθη δὲ καὶ ὁ ὑπερεκατοντούτης ἐπίσκοπος Μυριουπόλεως· μέγα δὲ ἦν τὸ πλῆθος καὶ τῶν ἐκ τοῦ κατωτέρου κλήρου θανατουμένων. Πάντες δὲ οἱ τε ἀνώτεροι καὶ οἱ κατώτεροι ὑπέμειναν μετὰ καρτερίας καὶ ἀνδρείας τὸν μαρτυρικὸν θάνατον. «Δὲν δυνάμεθα νὰ μὴ θαυμάσωμεν τὸν μέγαν χαρακτήρα, ὃν ὁ κλῆρος, λέγει ὁ Σπ. Τρικούπης, ὁ θεὸς τῷ ὄντι κλῆρος, καὶ οἱ ἄρχοντες, ἐπὶ τῆς καταδιώξεώς του ἔδειξαν. Ἐν μέσῳ τῶν δεσμῶν καὶ τῶν βασάνων, κατέμπροσθεν τῆς ἐπονειδίστου ἀγχόνης καὶ ὑπὸ τὴν ἀνθρωποκτόνον ἀξίνην, πολλοὶ ἐξ αὐτῶν παρωρμῶντο ν' ἀρνηθῶσι τὸν Χριστὸν πρὸς διαφύλαξιν τῆς ζωῆς καὶ ἀπόλαυσιν πολλῶν ἄλλων ἀγαθῶν ἐπιγείων, ἀλλ' ὅλοι μέχρις ἑνὸς ἐπροτίμησαν τὰς βασάνους καὶ τὸν θάνατον».

Τῇ ἀληθείᾳ παντὸς θαυμασμοῦ ἀξιοὶ ἐφάνησαν οἱ ἀοίδιμοι ἐκεῖνοι ἄνδρες λειτουργοὶ τῆς Ἐκκλησίας καὶ πρῶτος πάντων ὁ μέγας Πατριάρχης Γρηγόριος Ε΄. «Αἱ τελευταῖαι στιγμαὶ τοῦ Γρηγορίου ἐφάνησαν, λέγει ὁ Σπ. Τρικούπης, στιγμαὶ ἀκραιφνοῦς πίστεως καὶ ἀνεξικακίας, ὁποίας προετοιμάζει ἀκηλίδωτος συνήδεις, ἀγαθοποιὸς καρδία, παράβλεψις τῆς προσκαίρου ζωῆς καὶ προσδοκία τῆς μελλούσης».

Ἀλλὰ τοῦ Πατριαρχοῦ Γρηγορίου Ε΄, ἡ ὅλη ἐπὶ τῆς σκηνῆς τοῦ μεγάλου ἀγῶνος ἐμφάνισις παρέστησεν αὐτὸν πολλῷ ἀνωτέρας τῶν ὑπὸ τοῦ Σπ. Τρικούπη ἀποδιδωμένων αὐτῷ ἀρετῶν. Ὁ Πατριάρχης οὗτος ἅμα τῇ ἐκρήξει τοῦ ἀγῶνος τοῦ μεγάλου ἐννοῶν τὴν μεγάλην τούτου ἱστορικὴν σημασίαν καὶ τὸν μεγαλοπρεπῶς τραγικὸν χαρακτήρα τοῦ ὑπὲρ πάντων ἀγῶνος διὰ τε τοὺς Ἑλλήνας καὶ τὸν δυνάστην αὐτῶν, ἐν τῇ βαθεῖᾳ ἀντιλήψει τοῦ μεγάλου ἠθικοῦ ἀξιώματος τοῦ «γνώναι

ἐαυτὸν», ἐνόησεν ὅτι ἔδει αὐτὸς ἐν τῇ ιδιότητι τοῦ ἐπὶ γῆς μεγάλου καλοῦ ποιμένος ὅστις τίθησι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν προβάτων κατὰ τὸ ὑπὸ τοῦ ἱδρυτοῦ καὶ τελειωτοῦ τῆς Πίστεως δοθὲν ὑπόδειγμα. Ἀφ' ἧς στιγμῆς ἀφίκατο εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἢ πρώτην περὶ τῆς ἐκτραγείσης ἐν Παλοποννήσῳ ἐπαναστάσεως εἰδησίης, ἐνόει ὅτι ἔδει αὐτὸς νὰ θανατωθῇ, ἵνα σωθῇ τὸ ἔθνος ἐκ τοῦ κινδύνου τοῦ ὀλέθρου, καὶ ἔκτοτε ἔζη ὡς νεκρὸς μὲν δι' ἐαυτόν, ἀλλὰ ζῶν καὶ ἐνεργῶν ἰσχυρῶς ὑπὲρ τῶν ἄλλων. Προβλέπων τὸν ἐπικρεμáμενον ἐπὶ τῶν λογάδων τοῦ ἔθνους κίνδυνον ἔδραμεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ μεγάλου Διαρμηνηένος Κωνσταντίνου Μωρούζη καὶ ἀποκαλύψας τὴν κεφαλὴν καὶ ἀνατείνας τὸ ὄμμα πρὸς οὐρανόν καὶ ἐπικαλούμενος τὴν εὐλογίαν τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸν λαόν αὐτοῦ παρεκάλει τὸν ἄνδρα νὰ φύγῃ ἀπὸ τοῦ προσώπου τοῦ τυράννου. «Εἶται νέος ἔτι καὶ ἄκμαιος, ἔλεγεν αὐτῷ· πολλὰς ἔτι δύναται νὰ προσφέρῃς ὑπηρεσίας εἰς τὸ ἔθνος· ἄφες ἐμεῖ τῷ γέροντι, ἵνα διὰ τῆς καταστροφῆς τοῦ σαρκίου τούτου μετριάσω ὅπως τὸν τὴν τοῦ τυράννου δίψαν τοῦ αἵματος καὶ σώσω τὸ ἔθνος». Ὁ Κ. Μωρούζης δὲν ἀπήκουσε τῇ τοῦ Πατριάρχου παραινέσει καὶ ἔπεσε πρῶτος μάρτυς ἐν τῇ πρωτεύουσῃ ἀκριδῶς, διότι ἐμιμήθη τὴν αὐταπάρνησιν ἐκείνου τὴν τοσοῦτον ἐμφαντικῶς ἐν τοῖς λόγοις αὐτοῦ δηλωθεῖσαν.

Εἰς δὲ τοὺς προτρέποντας αὐτὸν τὸν Πατριάρχην νὰ φύγῃ εἰς Ὁδησσὸν ἢ Κέρκυραν ἢ Ἀγκῶνα χρυσίως μίαν ἐβδομάδα πρὸ τοῦ θανάτου, ἦτοι τὴν Κυριακὴν τῶν Βαΐων ἔλεγεν ὁ ἱερεὺς ἀνὴρ· «Μὲ προτρέπετε εἰς φυγὴν· μάχαιρα θὰ διέλθῃ τὰς ῥύμας τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν λοιπῶν πόλεων τῶν Χριστιανικῶν ἐπαρχιῶν. Ὑμεῖς ἐπιθυμεῖται ἐγὼ μετημφισμένος νὰ καταφύγω εἰς πλοῖον ἢ νὰ κλεισθῶ ἐν οἴκῳ οἰουδῆτε εὐεργετικοῦ ἡμῶν πρεσβευτοῦ, ν' ἀκούω δ' ἐκείθεν πῶς οἱ δήμιοι κατακρεουργοῦσι τὸν χηρεύσαντα λαόν. Οὐχί! Ἐγὼ διὰ τοῦτο εἶμαι Πατριάρχης, ὅπως σώσω τὸ ἔθνος μου, οὐχί δὲ ὅπως ἀπωλεσθῇ τοῦτο διὰ τῆς χειρὸς τῶν Γιανισάρων. Ὁ θάνατός μου ἴσως ἐπιφέρει με γαλειτέραν ὠφέλειαν παρὰ τὴν ζωὴν μου. Οἱ ξένοι Χριστιανοὶ ἡγούμενοι ἐκπλαγέντες ἐκ τῆς ἀδικίας τοῦ θανάτου μου, δὲν θὰ θεωρήσωσιν ἀδιαφόρως πῶς ἡ πίστις αὐτῶν ἐξυδρίσθη ἐν τῷ προσώπῳ μου. Οἱ Ἕλληνες, οἱ ἄνδρες τῆς μάχης, θὰ μάχωνται μετὰ μεγαιτέρας μανίας, ὅπερ συχνάκις δωρεῖται τὴν νίκην· εἰς τοῦτο εἶμαι παπεισμένος. Βλέπετε μεθ' ὑπομονῆς εἰς δεξιὰ καὶ ἀν' αὐτοῦ συμβῇ. Σήμερον (κατὰ τὴν Κυριακὴν τῶν Βαΐων) θὰ φάγωμεν ἰχθύας, ἀλλὰ μετὰ

τινας ημέρας, καὶ ἴσως κατὰ ταύτην τὴν ἐβδομάδα, ἰχθὺς θὰ μᾶς φάγωσι... Καὶ ἂς μὴ γείνη χλευασμὸς τῶν ζώντων· δὲν θὰ ἀνεχθῶ ὥστε εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς Ὁδησσοῦ, τῆς Κερκύρας καὶ τῆς Ἀγκῶνος, διερχόμενον ἐν μέσῳ τῶν ἀγυιῶν νὰ μὲ δακτυλοδεικτώσι λέγοντες: «Ἰδοὺ ἔρχεται ὁ φονεὺς Πατριάρχης». Ἄν τὸ ἔθνος μου σωθῇ καὶ θριαμβεύσῃ, τότε πέποιθα θὰ μοῦ ἀποδώσῃ θυμίαμα ἐπαίνου καὶ τιμῶν, διότι ἐξεπλήρωσα τὸ χρέος μου... Ὑπάγω ὅπου μὲ καλεῖ ὁ νοὺς μου, ὁ μέγας κληρὸς τοῦ ἔθνους, καὶ ὁ πατήρ ὁ οὐράνιος ὁ μάρτυς τῶν ἀνθρώπων πράξεων».

Ἄλλὰ καὶ οἱ μετὰ τοῦ Πατριάρχου αὐθήμερόν θανατωθέντες καὶ οἱ μετ' ὀλίγας ημέρας τούτοις ἐν τῇ μαρτυρίῳ ὑπὲρ τῆς πίστεως ἀκολουθήσαντες ἱεράρχαι ὅμοιαν ἐδειξαν γενναιότητα καὶ αὐταπάρνησιν καὶ Χριστιανικὴν ἀληθῶς καὶ ἀκραιφνῶς ψυχὴν. «Οἱ φιλόχριστοι οὗτοι ἀρχιερεῖς, λέγει ὁ Σ. Τρικούπης, ἐνθ' μετεκομίζοντο εἰς τὸν τόπον τῆς ποινῆς ἐντὸς ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ πλοιαρίου, προητοιμάσθησαν πλήρεις πίστεως καὶ εὐλαθείας εἰς ἀποβίωσιν, ἐψάλαν οἱ ἴδιοι τὴν νεκρώσιμον ἀκολουθίαν, ἐκέτευσαν τὸν Θεὸν τῶν πνευμάτων καὶ πάσης σαρκὸς ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῶν ψυχῶν αὐτῶν καὶ εὐλόγησαν ἀλλήλους εἰπόντες τὸ «Μακαρία ἡ ὁδός, ἥ πορεύῃ σήμερον». Οἱ ἀρχιερεῖς οὗτοι ἀποχωρίζομενοι ἀλλήλων, ἵνα ἕκαστος ἐν ἰδιαιτέρῳ τόπῳ ἀπαγχονισθῇ, ἀπεχαιρέτων ἀλλήλους λέγοντες ἐν συντριβῇ καρδίας «καλὴ ἀντάμωσις, ἀδελφοί, εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν». Ὁ γηραιὸς μητροπολίτης Δέρκων, οἶοναι εὐλογῶν τὸν ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος θάνατον, εὐλόγησε τρεῖς σταυροειδῶς τὴν θηληὰν τῆς ἀγχόνης λέγων: «Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος» καὶ φωνῶν πρὸς τὸν ἀγχονιστὴν «ἐκτέλεσε τὴν ἐντολὴν τοῦ ἀσεβοῦς κυρίου σου», ἐτελεύτα πρὸ τῶν πυλῶν τῆς μητροπόλεως αὐτοῦ. Προσευχόμενος δ' ἐπὶ τοῦ τόπου τῆς ἀγχόνης μυστικῶς καὶ φωνῶν ἰσχυρῶς «Μνήσθητί μου, Κύριε, ἐν τῇ βασιλείᾳ σου» ἀπηγγονίζετο ἐν Ἀδριανουπόλει ὁ αὐτόθι ἐφησυχάζων Πατριάρχης Κύριλλος Ζ'.

Ὅποیان ἰσχυράν, ἰσχυροτάτην, αὐτόχρημα εὐεργετικὴν καὶ σωτήριον ῥοπὴν καὶ ἐπίδρασιν εἶχον ἐπὶ τὴν πρόοδον καὶ τὴν τελικὴν ἐπιτυχίαν τοῦ μεγάλου ἀγῶνος τὰ ὑψηλὰ ταῦτα καὶ γενναῖα τῆς πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸ ἔθνος ἀφοσιώσεως τῶν εἰρημένων ἀρχηγῶν τῆς Ἐκκλησίας δείγματα, περὶ τούτου διὰ μακρῶν ἐπραγματεύθη πρὸ πολ-

λων ἤδη ἐτῶν ἐν τῇ ἐμῇ ἱστορίᾳ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως (Ἱστορ. Ἰθ'. Αἰῶνος Τομ. Β'. σ. 229 κξ.) γράφων :

«Τὰ ἀποτελέσματα καὶ ἡ ἠθικὴ ἐπίδρασις τοῦ κατὰ τοῦ Πατριάρχου τολμήματος ἐπὶ τὴν πορείαν τοῦ ἀγῶνος ὑπῆρξαν ὅλως διάφορα ἢ οἷα ἤλπιζον οἱ τὸ τόλμημα διαπράξαντες. Καὶ ἐν τῇ διαφορᾷ ἀκριβῶς ταύτῃ εἰκονίζεται ἅπασα ἡ ἀντίθεσις τοῦ πνεύματος τῆς ἐπαναστάσεως οἷα συνελήφθη αὕτη ἐν τῇ διανοίᾳ τοῦ ἐπανισταμένου ἔθνους, πρὸς τὸ πνεῦμα, ὑφ' ὃ ἐνόμισεν ἡ κυβέρνησις ἡ Ὄθωμανικὴ ὅτι ἐπρεπε νὰ καταπολεμήσῃ αὐτήν. Διὰ τὴν Ὄθωμανικὴν κυβέρνησιν προῦκειτο περὶ ἀνταρτικοῦ κινήματος μεγάλου, καταστυλλομένου διὰ τοῦ ὀλέθρου τοῦ ἀρχηγοῦ καὶ τῶν ἡγετῶν τοῦ ἔθνους καὶ τοῦ ἐντεῦθεν ἐμπνεομένου τῷ ἔθνει τούτῳ τρόμου. Οἱ Τοῦρκοι δὲν ἐγίνωσκον οὐδ' ἐνόουν ἄλλας ἐπαναστάσεις ἢ τὰς διὰ τινος τολμηροῦ ἀρχηγοῦ, τοπάρχου ἢ σατράπου, φυλάρχου ἢ ἐθνάρχου, προκαλουμένας καὶ ἐξεγείρουμένας καὶ παρὰ τούτων λαμβανούσας ζωὴν καὶ δύναμιν. Πλήττοντες δὲ καιρῶς τοὺς τοιοῦτους ἀρχηγούς τῆς ἀνταρσίας κατέφερον τὸ θανατηφόρον κατὰ ταύτης τραῦμα, πνίγοντες εὐχερῶς ἐν τῷ αἵματι τὴν στάσιν καὶ διὰ τοῦ τρόμου τοῦ ἐμπνεομένου ἐντεῦθεν ἀσφαλιζόντες τὴν κλονισθεῖσαν αὐτῶν ἀρχήν. Ἀλλὰ περὶ ἐπαναστάσεως λαῶν ὁλοκληρῶν ἔχόντων ἐν ἑαυτοῖς τὴν ζωὴν τῆς ἐξεγέρσεως καὶ τῆς ἐπαναστάσεως, περὶ ἀγῶνος ἔθνικοῦ ἐκ τῶν σπλάγγχων τοῦ ἔθνους παραγομένου καὶ ἐκ τῆς ἱστορίας τῶν αἰῶνων καὶ ἐκ τῷ ἐμπνεύσει αὐτῆς ἐπιρρωννυμένου, δὲν ἠδύναντο νὰ σκεφθῶσι. Καὶ ἐποιοῦντο μὲν πάντως διάκρισιν τινα μεταξὺ τῶν σπασιαζόντων κατὰ τὰς ἐπαρχίας τοπαρχῶν καὶ τοῦ ὑπὸ τοὺς ὀφθαλμούς καὶ ὑπὸ τὸ ξίφος αὐτῶν διατελοῦντος ἀρχηγοῦ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ ἔθνους· ἀλλὰ διὰ τοῦ αὐτοῦ τρόμου τοῦ ἐκ τοῦ ὀλέθρου τοῦ ἀρχηγοῦ ἐμπνεομένου ἐνόμιζον ὅτι ἠδύναντο νὰ καταβάλωσι καὶ τὰς ὑπὸ τῶν ἔθνων ἐνεργουμένας ἐπαναστάσεις... Ἀλλ' οἱ ἀγῶνες οἱ ἔθνικοί, οἱ ἔχοντες πηγὴν καὶ ἀρχὴν γενέσεως αὐτῶν τὴν ἐθνικὴν ἰδέαν καὶ τὴν ἐθνικὴν συνείδησιν καταστέλλονται μόνον διὰ τῆς καταστροφῆς τῆς τοιαύτης ἰδέας καὶ συνειδήσεως. Τούτου δὲ μὴ ὄντος δυνατοῦ πᾶσα προσβολὴ ἐναντίον τοῦ ἐκπροσωποῦντος τὴν ἰδέαν ἀρχηγοῦ καὶ ὁ ὀλεθρος αὐτοῦ ἐξεγείρουσιν ἔτι μᾶλλον καὶ ἐπιρρωννύουσι τὴν ἐθνικὴν συνείδησιν καὶ τὸ ἐθνικὸν φρόνημα καὶ παρορμῶσιν εἰς ἐκδίκησιν καὶ εἰς τελεσφόρον ἄμυναν. Ὁ ἀρχηγὸς ὁ ἐκπροσωπῶν ἀπλῶς μίαν ἰδέαν ἐκ τοῦ ἔθνους καὶ ἐκ τοῦ

βίου αὐτοῦ τοῦ πνευματικοῦ καὶ τοῦ ἱστορικοῦ ἀπορρέουσιν, ἀφανιζόμενος αὐτὸς θυσιάζεται ὑπὲρ τῆς ἰδέας καὶ διὰ τῆς τοιαύτης θυσίας ὁμοῖ ἐτι μάλλον καὶ ἐξαίρει ἐν ἑαυτῷ καὶ καθίστησιν αἰσθητὴν τὴν ἠθικὴν ἔννοιαν καὶ δύναμιν τῆς ἰδέας· ὁψούμενος δ' αὐτὸς διὰ τῆς ἰδέας, ὑπὲρ ἧς ἔπεσε θῦμα, καὶ καθηγιαζόμενος ἐτι μάλλον ἐν τῇ συνειδήσει τῶν θιασωτῶν ταύτης, ἐτι μάλλον ἀνυφοῖ καὶ ἐξαίρει ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ λαοῦ τὸ ἠθικὸν μεγαλεῖον τῆς ἰδέας, ὑπὲρ ἧς ἐθυσιάσθη αὐτὸς ὡς ἄτομον. Καὶ ὁ θάνατος καὶ ἡ ἀγχόνη καὶ ὁ τάφος αὐτοῦ καθίστανται ἰσχυρὰ ἠθικὰ ἐλατήρια ἀγάπης μὲν πρὸς τὸν ἄνδρα, λατρείας δὲ καὶ ἀφοσιώσεως εὐλαδοῦς πρὸς αὐτόν τε καὶ πρὸς τὴν ἐν αὐτῷ ἐνσαρκουμένην ἰδέαν. Καὶ ὅσῳ μεῖζων ἡ προσβολὴ καὶ ὁ διωγμός, τοσοῦτ' ἰσχυρότερον ἐξεγείρεται τὸ τῆς ἐκδικήσεως αἰσθημ. «Ἡ κατὰ τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου ἀπηγὴς διαγωγὴ, λέγει ὁ Γερβίνος, ποιήσασα τὸ πρῶτον ῥήγμα εἰς τὴν Τουρκικὴν δυναστείαν, παρεσκεύασε τὴν ἐλευθερίωσιν τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Πατριάρχης ἐγένετο ἅγιος καὶ μάρτυς· ὁ θάνατος αὐτοῦ ἔδωκεν ἐν πάσαις ταῖς ἐπαρχίαις τὸ σύνθημα τῶν τρομερωτάτων ἐκδικήσεων· ἐστιγμάτισε πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν Ἑλλήνων διὰ στίγματος ἀνεξαλείπτου τὸν Σουλτάνον, ἐν ἐκάλουν τοῦ λοιποῦ σφαγέα· ἐνετύπωσεν εἰς τὸν πόλεμον τὸν χαρακτὴρα ἀγῶνος ἐξολοθρευσεως ἐν ὀνόματι τῆς θρησκείας· ἐξηφάνισε καὶ τὴν ἐσχάτην καὶ ἐλαχίστην σκέψιν περὶ τοῦ δυνατοῦ διαλλαγῆς τινος ἢ συμβιβασμοῦ ἢ ὑποταγῆς· ἀφύκνισε τὰς συμπαθείας πάσης τῆς Χριστιανωσύνης ὑπὲρ τοῦ δυστυχοῦς τούτου Ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ ἔδωκε τὴν ὀριστικὴν καὶ ἀποφασιστικὴν κίνησιν τὴν ἐπενεγκοῦσαν τὴν μεταξὺ τῆς Ρωσίας καὶ τῆς Πύλης ῥῆξιν». «Εἰθισμένη ἡ Πύλη, λέγει ὁ αὐτὸς Γερμανὸς ἱστοριογράφος, ν' ἀποκεφαλίζῃ μίαν ἐπανάστασιν ὡς ἐν ἄτομον καὶ συνηθέστατα ἐν ἐνὶ μόνον ἀνδρὶ, ἔμεινεν ἐκπεπληγμένη βλέπουσα φαινόμενα καὶ λαμβάνουσα πείραν πραγμάτων ὅλως καινοφανῶν δ'· αὐτὴν ὅποτε ἡ κεφαλὴ τοῦ Πατριάρχου πίπτουσα, ἀντὶ νὰ καταπνίξῃ τὴν ἐπανάστασιν, εὗρνε καὶ ἐτράχυνεν αὐτήν». Καὶ αὐτὸς ὁ Αὐστριακὸς πολιτικὸς καὶ στρατιωτικὸς ἀνὴρ Πρόκας, ποιούμενος λόγον περὶ τοῦ φόνου τοῦ Πατριάρχου καὶ τῶν ἄλλων συγχρόνως ἐναντίον τῆς Ἐκκλησίας διαπραχθέντων ἀνοσιουργημάτων, λέγει: «Ἀπασα ἡ Εὐρώπη διὰ τοῦτο ἔρριψε λίθον ἐναντίον τῆς Πύλης καὶ μετ' εὐχῶν καὶ συμπαθειῶν ἐλάμβανε μέρος ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων». Ἐγράφομεν δὲ καὶ ἡμεῖς (σελ. 232) :

«Υπὸ ὑψηλοτέραν ἠθικὴν καὶ θρησκευτικὴν ἐποψιν ἢ διὰ τοῦ φό-
νου τοῦ ὑπὸ τῶν Τούρκων φονευθέντος Πατριάρχου ἐκ μέρους τοῦ ἀγω-
νιζομένου ἔθνους εἰς τὸν βωμὸν τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος γενομένη
θυσία ἐνεῖχε πάντως μεγάλην βοπὴν καὶ δύναμιν ἠθικὴν ἐπὶ τὴν πο-
ρείαν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος. Δι' αὐτῆς ὁ ἀγὼν οὐ μόνον καθίστατο
θρησκευτικὸς ἢ μάλλον ἐξήρητο ἠθικῶς ἢ στενὴ σχέσις ἢ συνάπτουσα
καὶ ἐνοῦσα ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ Ἑλληνικοῦ τὴν πατρίδα πρὸς τὴν πο-
λιτείαν, ἀλλὰ καὶ αὕτη ἡ Ἐκκλησία παρίστατο πρὸ τῶν ὀμμάτων τοῦ
ἀγωνιζομένου ἔθνους ὡς το μέγα θέατρον τοῦ ἀγῶνος, ἐν ᾧ ἐξειλίσσετο
τὸ μεγαλοπρεπὲς καὶ θεῖον ἐν τῇ τραγικότητι αὐτοῦ δράμα τῆς μεγί-
στης τῶν ὑπὲρ πατρίδος θυσιῶν. Ὁ ἀρχηγὸς τῆς Ἐκκλησίας, ὁ Οἰκου-
μενικὸς Πατριάρχης τῆς Ὁρθοδοξίας, ὁ πνευματικὸς πατὴρ καὶ ἐθνι-
κὸς ἡγέτης σύμπαντος τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀπαγχονιζόμενος πρὸ τῶν πυ-
λῶν τοῦ Πατριαρχείου τὴν πάνσεπτον ἡμέραν τοῦ Πάσχα καὶ δίκην
ἐσχάτου κακούργου τὴν ἐσχάτην ὑφ' ἐστάμενος καὶ ἀτιμοτάτην ποινὴν
ἦτο ἐμφανὲς εἰκὼν ἠθικὴ τῆς ἐπιτελέσεως τοῦ ὑψίστου τῶν ἀνθρωπί-
νων καθηκόντων καὶ τῶν χριστιανικῶν ἀρετῶν, εἰκὼν αὐταπαρνήσεως
ἐπιδαλούσης τῷ ἀρχοντι καὶ ἡγέτῃ τὸ θῆσαι ἑαυτὸν ὑπὲρ τῆς τῶν πολ-
λῶν σωτηρίας, εἰκὼν ἀληθῆς τοῦ ἀληθοῦς μαθητοῦ τοῦ Θεανθρώπου
ιδρυτοῦ τῆς πίστεως. Διὰ τῆς αὐταπαρνήσεως ταύτης κατέστη ὁ Πα-
τριάρχης ἀληθὴς ἡγέτης, ἀρχιστράτηγος καὶ βασιλεὺς τοῦ ἔθνους ἐμ-
πνέων ἐκ τοῦ τόπου τῆς ἀγχόνης πάντα τὰ ὑψηλὰ ἐκείνα αἰσθήματα
τὰ ἀπορρέοντα ἐκ τῶν ὑπὸ τῶν ἀρχηγῶν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης δι-
δομένων τοῖς ἀγωνιζομένοις παραδειγμάτων. Ἡ ἰδέα τοῦ ὑψίστου τῶν
ἡγεμονικῶν καθηκόντων παρεστάθη ἀνέκαθεν καὶ ἐξεικονίσθη ὑπὸ τῶν
λαῶν καὶ τῶν ἐθνῶν ἐν τῇ θυσίᾳ τοῦ ἀρχηγοῦ ἢ ἡγεμόνος ἐν τῷ μέσῳ
τῆς κινδυνευούσης Πατρίδος. Ἡ τοιαύτη θυσία καὶ ἡ μεγάλη ἠθικὴ
σημασία καὶ σπουδαιότης καὶ δύναμις αὐτῆς τοσοῦτον πρωῒμως καὶ
ισχυρῶς ἐνεργιζώθη ἐν τῇ συνειδήσει τῶν λαῶν, ἀποτελοῦσα, οὕτως εἰ-
πεῖν, σπουδαιότατον δόγμα καὶ ἀρχὴν πολιτικῆς ἠθικῆς, ὥστε καὶ αὐ-
τοὶ οἱ μῦθοι καὶ αἱ μυθικαὶ παραδόσεις παρέστησαν τὸν ὑπὲρ τοῦ λαοῦ
θάνατον τοῦ ἡγεμόνος οὐ μόνον ὡς ὑψίστην ἀρετὴν ἡγεμονικὴν, ἀλλὰ
καὶ ὡς μυστηριώδη θαυματοργὸν δύναμιν ἠθικὴν σώζουσαν τοὺς λαοὺς
ἀπὸ τῶν ἐσχάτων κινδύνων καὶ ὁδηγοῦσαν αὐτοὺς εἰς νίκας καὶ ἐπιτυ-
χίας. Πολλὰ τοιαῦτα παραδείγματα παρέχει ἡμῖν ἡ ποίησις καὶ ἡ ποιη-
τικὴ καὶ ἡ μυθώδης ἱστορία τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων· ἡ δὲ Ρωμαϊκὴ

ιστορία διδάσκει ἡμᾶς ὁποῖαν καὶ ὁπόσῃν σωτήριον ἐπίδρασιν εἶχεν ἐπὶ τὸ ἠθικὸν τῶν ἀγωνιζομένων στρατευμάτων ἢ ἐπὶ τοῦ πεδίου καὶ ἐν τῇ βραχυᾷ τῆς μάχης ἐν ταῖς ὑψίσταις στιγμήσι τοῦ ἐσχάτου κινδύνου τελευμένη εἰς τοὺς θεοὺς ἀφοσίωσις (devotio) ἤτοι θυσία τῶν στρατηλατῶν καὶ ἀρχηγῶν.»

Ἐν πάσαις ταύταις ταῖς ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῶν στρατῶν καὶ τῶν λαῶν γινομέναις θυσίαις τῶν ἀρχηγῶν, ἀφαιρουμένου ἐν τοῖς τῶν ἀρχαίων λαῶν μύθοις τοῦ μυστικοῦ πέπλου τῆς θρησκευτικῆς δεισιδαιμονίας, δι' οὗ περιεκάλυπεν αὐτὰς ἡ θρησκεία καὶ ἡ θρησκευτικὴ φιλοσοφία τῶν εἰρημένων ἀρχαίων λαῶν, τὸ μόνον ὑπὸ πραγματικὴν ἠθικὴν καὶ ἱστορικὴν ἐποψιν ἀληθὲς καὶ μέγα εἶναι τὸ ὑψιστον ἰδεώδες τοῦ καθήκοντος τὸ ἐκδηλούμενον ἐν τῇ αὐταπαρνήσει. Ἡ μεγάλη ἠθικὴ δύναμις ἡ συγκρατοῦσα τὰ ἔθνη καὶ τὰς κοινωνίας καὶ τὰς πολιτείας καὶ παρέχουσα αὐταῖς ζωὴν καὶ ζωτικότητα ἠθικὴν εἶναι ἡ συνειδήσις τοῦ καθήκοντος ἡ τὴν ὑψίστην πολιτικὴν ἀρετὴν παράγουσα καὶ πραγματοποιοῦσα ἐν τῇ ὑπὲρ τῆς πατρίδος αὐταπαρνήσει. Ἄλλ' ὅτι παρὰ τοῖς ἀρχαίοις λαοῖς καὶ ἐν τοῖς ἀρχαίοις ἥρωσι καὶ στρατηγοῖς ἐτελεῖτο ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς ταπεινῆς δεισιδαιμονίας καὶ ὑπὸ τὸν πέπλον τοῦ μυστηριώδους καὶ διὰ τῆς καθιερώσεως τῶν μυθικῶν παραδόσεων, τοῦτο ἐτελεῖτο ἐν τῇ ἀρχηγῇ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ὑπὸ τὸ φῶς τῆς ἱστορίας καὶ τῶν ἠθικῶν ἀληθειῶν τῆς Χριστιανικῆς πίστεως, σταθεροῦμενον μὲν τῆς μυστικῆς γοητείας τῶν ἀρχαίων ἀφοσιώσεων, ἀλλ' ὑπερέχον τεύτων κατὰ τὸ μέγεθος τῆς ἠθικῆς δυνάμεως τῆς ἀπορρεούσης ἐκ τοῦ φωτός τῆς πεφωτισμένης συνειδήσεως καὶ τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ ἀληθοῦς καὶ δικαίου ἐν τῇ μετ' αὐταπαρνήσεως τελέσει τοῦ καθήκοντος. Ὁ ἀρχηγὸς τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ ὑπέρτατος ἐθνικὸς ἡγέτης τοῦ τῶν Ἑλλήνων Γένους δὲν παρίστησιν ἡμῖν βεβαίως εἰκόνα ἥρωος πίπτοντος ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, ἀλλ' ὅμως περιβάλλεται τὴν ἔτι μεῖζονα καὶ ἰσχυρότερον ἐπὶ τὸ ἠθικὸν αἶσθημα ἐπιδρῶσαν αἴγλην τοῦ μεγάλου μάρτυρος καὶ ἱεροῦ θύματος. Διότι ἐν τῇ πολιτείᾳ καὶ ἐν τοῖς ἀγῶσι τῆς στρατευομένης Ἐκκλησίας ὁ μέγας μάρτυς εἶναι καὶ μέγας ἥρωας. Ὁ ἀγὼν τοῦ δικαίου καὶ τῆς ἀρετῆς ὑψοῦται ἔτι μᾶλλον καὶ ἐξαίρεται κατὰ τὴν ἐσωτερικὴν αὐτοῦ δύναμιν καὶ ἀξίαν ἀκριδῶς ὅταν δὲν ᾖ νικηφόρος, διότι ἡ ἀληθὲς καὶ μεγάλη ἀξία τοῦ τοιοῦτου ἀγῶνος κεῖται οὐχὶ ἐν τῇ νίκῃ, ἀλλ' ἐν τῇ αὐταπαρνήσει, ἥτις ἐν τῇ ἀτυχίᾳ καθίσταται καταφανεστέρα καὶ ἐπὶ τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων

μείζονα ἐμποιεῖ αἰσθησιν. Ἀλλ' ὁ πρὸ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ βωμοῦ τὸ μαρτύριον ὑπ' ἰστάμενος ἀρχηγὸς τῆς Ἐκκλησίας οὐχὶ ἀπλῶς διὰ τῆς ἀτυχούσης ἀρείτης, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς ἐν αὐτῷ θριαμβευούσης ἡθικῆς. δυνάμεως τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς ἀρετῆς τῆς προσηκούσης εἰς τὸν ἀνώτατον λειτουργὸν τῆς Ἐκκλησίας ἐμποιεῖ ἡθικὴν κατάνυξιν ἅμα δὲ καὶ ἡθικὴν ἑξαρσιν τῆς ψυχῆς. Καὶ κατὰ τοῦτο ἀληθῶς νίκη καὶ θρίαμβος διὰ τὸν ἀρχηγὸν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ ἔθνους καὶ δι' αὐτὴν τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸ ἔθνος ἦτο ὁ μαρτυρικὸς ὑπὲρ τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος θάνατος τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου Ε'. καὶ τῶν μετ' αὐτοῦ θανατωθέντων ἱεραρχῶν.

Ὁ θάνατος οὗτος ὁ καθηγιάσας θρησκευτικῶς καὶ ἐξάρας ἡθικῶς τὸν Ἑλληνικὸν ἀγῶνα ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ ἀγωνιζομένου ἔθνους τοιαῦτα καὶ τοιαῦτα ἐπ' ἡγεύκον ἀποτελέσματα ἡθικά, ἐνκνίᾳ μὲν πάνπαν εἰς τὰς ἐντεῦθεν προσδοκίας τῶν διαπραξάντων τὸν φόνον, σωτήριον δὲ εἰς τὴν πρόοδον καὶ ἐνίσχυσιν τοῦ ἀγῶνος ἐν τοῖς ἀγωνιζομένοις αὐτοῖς καὶ τοσοῦτον ἀποτόμως μετέβαλε τὰς ἐν τῷ χριστιανικῷ κόσμῳ πεπλανημένας περὶ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ ἀγῶνος γνώμας καὶ τοσοῦτον ἐξήγειρεν ὑπὲρ αὐτοῦ τὰς συμπαθείας τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου, ὥστε εὐλόγως πάνυ ἐπικυροῖ ἐν τῇ συνειδήσει παντὸς ἐρευνητοῦ τὴν μεγάλην ἐκ τῶν διδασμάτων καὶ τῶν πορισμάτων τῆς περὶ τὰ ἀνθρώπινα σοφίας ἐν τῇ ἱστορίᾳ διαβεβαιουμένην ἡθικὴν ἀλήθειαν ὅτι οὐδὲν ἡθικῶς μέγας καὶ ἀληθῶς γενναῖον ἀπόλλυται ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν λαῶν ἀνευ μεγάλων ἀποτελεσμάτων.

Ἀλλ' ἡ Κωνσταντινούπολις καὶ ἡ Ἀδριανούπολις δὲν ὑπῆρξε τὸ μόνον θέατρον τῶν μεγάλων τραγικῶν σκηνῶν τῶν μαρτυρικῶν ὑπὲρ τῆς πίστεως καὶ πατρίδος θανάτων τῶν τῆς Ἐκκλησίας λειτουργῶν. Ἐν Λευκωσίᾳ Κύπρου ἀπηγχονίσθη ἐπὶ τινος δένδρου ἀπέναντι τοῦ βιοκητηρίου ὁ ἀρχιεπίσκοπος τῆς νήσου Κυπριανός, ἀποκεφαλίσθησαν δὲ ἐν τῇ αὐτῇ τόπῳ τρεῖς ἄλλοι ἀρχιερεῖς τῆς νήσου, ὧν τὰ πτώματα ἐπὶ ἡμέρας ὀλοκλήρους ἔμειναν ἐρριμένα κατὰ γῆς. Τί δὲ νῦν εἰπώμεν περὶ τῶν ἐν Ἑρακλείῳ Κρήτης φρικτῶν μαρτυρίων τῶν τῆς Ἐκκλησίας λειτουργῶν; Ἐνταῦθα ὁ ἀρχιεπίσκοπος καὶ μητροπολίτης τῆς νήσου Γερράσιμος μετὰ τοῦ ἐπισκόπου αὐτοῦ Διουπόλεως καὶ τῶν ἐπισκόπων τῶν ἀνατολικῶν τῆς νήσου ἐπαρχιῶν Κνωσσοῦ, Χερσονήσου, Λάμπης καὶ Σιτείας ἀφοῦ κλεισθέντες ἐν τῇ φρουρῇ ἐπὶ ὀλόκληρον μῆνα ὑπεβλήθησαν εἰς καταναγκαστικὰς ἐργασίας, ἐσφάγησαν πάντες ὁμοῦ καθ' ἡν

ἡμέραν κατακόπη ἐπὶ τῆς ἁγίας Τραπέζης διὰ μαχαίρων καὶ ὁ ἱερευ-
γῶν ἱερεύς. Ἡ γηραιὰ κεφαλὴ τοῦ ἀρχιεπισκόπου ἐμπαγείσα ἐπὶ ξύ-
λου διεπομπεύθη διὰ τῶν ἐδῶν τῆς πόλεως, τὰ δὲ σώματα τῶν σφαγέν-
των, εἰσέτι σπαράττοντα, ριφθέντα κατὰ γῆς ἐκείντο ἄταφα.

Ἀλλὰ πλὴν τῶν ὑπὲρ τοῦ Ἀγῶνος θυσιῶν καὶ μαρτυριῶν ὁ ἱερεὺς
κλήρος μετέσχε καὶ ἐνεργῶς τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος διὰ πράξεων πολεμικῶν καὶ
ἡρωϊκῶν. Εἶναι γνωστὴν πόσας ὑπηρεσίας ἐν τῷ κεφαλῶν τούτῳ παρέ-
σχον εἰς τὸν ἀγῶνα οἱ μοναχοὶ τοῦ ἀγιωνύμου Ὁρους. Ἀλλὰ πρὸ πάν-
των ἐν ταῖς ἐπαναστάσεσιν Ἑλληνικαῖς χώραις διέλαμψεν ὁ πολεμικὸς
οὗτος ἡρωϊσμός τοῦ κλήρου, δίδων εἰς τὸν ἀγῶνα χαρακτῆρα ἀληθοῦς
ἀγῶνος ὑπὲρ πίστεως ἅμα καὶ πατρίδος διὰ τῆς ἐν τῷ προσώπῳ τῶν
ἀγωνιζομένων κληρικῶν ἐνώσεως τῶν ἡρώων τοῦ ξίφους μετὰ τῶν ἡρώων
τῆς χριστιανικῆς ἱερωσύνης, ἀγιότητος καὶ αὐταπαρνήσεως. Διέπρεψε
δὲ ἐν τοῖς τοιοῦτοις κληρικοῖς ὁ συμπολίτης τοῦ Πατριάρχου Γρηγο-
ρίου Ε'. τὴν Δημιτσάναν ἔχων ἰδιαιτέραν πατρίδα Γερμανὸς ὁ Παλαιῶν
Πατρῶν. Ὁ ἱεράρχης οὗτος ἦν ὁ μετὰ τῶν ἀρχηγῶν τῶν πολιτικῶν τοῦ
ἀγῶνος, ὅτε οὗτος ἐκυφορεῖτο ἐν τῇ διανοίᾳ τῶν ἀρχηγῶν τούτων,
συνδεθεὶς μετὰ τούτων καὶ μετὰ τῶν δύο περιφήμων ἀνδρῶν τῆς Ἀχαΐας
Ἀνδρέου Ζαΐμη καὶ Ἀνδρέου Λόντου ἀποτελῶν τὴν λεγομένην Τριαν-
δρίαν τῶν ἀρχηγῶν, ᾗτις διὰ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἔτι, ἐν ταῖς
Πριγκιπονησίαις συνεντεύξεων τῶν ἀνδρῶν τούτων, παρεσκευάζε τὴν
ἐκρηγνὴν τῆς ἐπαναστάσεως. Ὁ Γερμανὸς ἦν ὁ τῇ 23 εἰσελθὼν, ἡγούμε-
νος ὀπλιτῶν, εἰς Πάτρας μετὰ τῆς σημαίας τοῦ Σταυροῦ, καὶ ἐν τῇ πλα-
τείᾳ τοῦ Ἀγίου Γεωργίου ἀναπετάσας τὴν σημαίαν τῆς ἐλευθερίας καὶ
ἐνταῦθα ὀρκίσας τοὺς πρῶτους ἀγωνιστάς· οὗτος δ' ἦν καὶ ὁ μετὰ δύο
ἡμέρας ἐν τῇ Ἀγίᾳ Λαύρᾳ τῇ ἡμέρᾳ, τῇ μέχρι νῦν ἐορταζομένῃ ὑπὸ
τοῦ ἔθνους καὶ τοῦ κράτους ὡς ἡμέρᾳ τῆς ἐνάρξεως τοῦ ὑπὲρ ἐλευθερίας
ἱεροῦ ἀγῶνος ἥτοι τῇ 25 Μαρτίου, ἅρας τὴν σημαίαν τοῦ ὑπὲρ πάντων
πολέμου. Διετέλεσε δ' ὁ Γερμανὸς ἐφ' ὅσον ἔζησε γενναίως ἀγωνιζόμενος
καὶ μετέχων ἔργῳ καὶ λόγῳ τοῦ πολέμου, ὡς πρωταγωνιστῆς τοῦ ἀγῶ-
νος, ὡς καλεῖ αὐτὸν ὁ Σπ. Τρικούπης.

Γενναϊότατος καὶ ἡρωϊκώτατος ἀντιπρόσωπος τῆς Ἐκκλησίας ἐν
τῷ ἀγῶνι ὑπῆρξε καὶ ὁ ἀρχιμανδρίτης Γρηγόριος Παπαφλέσσας. Ὁ
ἀνὴρ οὗτος ἦν ἐκ τῶν θερμωτάτων θιασωτῶν τῆς ἰδέας τῆς ἐπαναστά-
σεως καὶ ἐκ τῶν δραστηριωτάτων μελῶν τῆς μεγάλης «Ἑταιρείας»,
αὐτὸς πρῶτος διὰ τῶν ἐνθουσιωδῶν αὐτοῦ ἐν Πελοποννήσῳ λόγων καὶ

λίαν εὐελπίδων ἐκμυστηρεύσεων παρασκευάσας τὰ πνεύματα εἰς τὸν μέγαν ἀγῶνα καὶ ἀρξαμένου τούτου ὡς εἰς τῶν γενναιοτάτων πολεμάρχων πολεμήσας, ἐπισφραγίσας δὲ τὸν ἡρωϊκὸν αὐτοῦ βίον διὰ τῆς ἐνδοξοτάτης παρὰ τὸ Μανιάκι μάχης, ἐν ᾗ ὅλλοι πολεμισταὶ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν αὐτοῦ ὡς λέοντες ὀρμήσαντες ἐν ἀνοικτῇ πεδίῳ μάχης ἐναντίον ἑξαπλασίων καλῶς ὀργανωμένων καὶ δεξιῶς διοικουμένων καὶ ἐφοδίων πολέμου μεγάλῃ πλῆθει ὑπεροχόντων πολεμίων δεινὴν ἐπὶ νύκτον τοῖς φθορὰν καὶ ἔπeson πάντες σχεδὸν ἡρωϊκῶς μετὰ τοῦ ἥρωος ἀρχηγοῦ, τοῦ κινήσαντος διὰ τοῦ ἡρωϊσμοῦ αὐτοῦ τὸ μέγα θάμβος τοῦ στρατηγικωτάτου πολεμάρχου τῶν πολεμίων Ἰσραήμ καταφιλήσαντος τὴν ἐναχθεῖσαν πρὸς αὐτὸν κεφαλὴν τοῦ ἥρωος καὶ ἀναφωνήσαντος « Ἀμαρτία νὰ χαθῇ τοιοῦτος πολέμαρχος ».

Τί δὲ νὰ εἰπώμεν περὶ τῶν ἡρωϊκῶς ἐν Θερμοπύλαις ἐν ἀρχῇ τοῦ ἀγῶνος ἀγωνισαμένων καὶ μαρτυρικῶς ἐν αἰχμαλωσίᾳ τὸν βίον διανυσάντων κληρικῶν, τοῦ ἱεράρχου Ἡσαίου Σαλῶνων καὶ τοῦ πολυθρυλήτου ἥρωος Ἀθανασίου Διάκου, ὅστις ἀρξάμενος τοῦ ἀγῶνος ἀπὸ τῆς ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ ἁμῶνος τῆς Ἐκκλησίας ὑπὸ τούτου κηρύξεως αὐτοῦ, ὡς δεῦτερος Λεωνίδας ἐδόξασεν αἰθίς τὸν ὑπὸ τούτου δοξασθέντα τόπον καί, ὥσπερ ἐκεῖνος, ἀντὶ τῆς ἀσφαλούς φυγῆς καὶ σωτηρίας, προὔτιμησε τὸν ὑπ' αὐτοῦ ζητούμενον, ἀλλὰ διαφεύγοντα ἀπὸ σεβασμοῦ, ὡς φαίνεται, θάνατον; « Φονεύονται, λέγει ὁ Σ. Τρικούπης, οἱ ἀκόλουθοί του ἐκτὸς τοῦ ψυχικοῦ του υἱοῦ, τραυματίζεται καὶ αὐτὸς εἰς τὸν δεξιὸν ὤμον, πίπτει τὸ τουφέκι του, ἀνθίσταται βασιτῶν διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς τὴν πιστόλαν, γνωρίζεται, περικυκλοῦται καὶ συλλαμβάνεται ζῶν καὶ καθαιματωμένος ». Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ δὲν καταλείπει αὐτὸν ὁ ἡρωϊκὸς χαρακτήρ καὶ τὸ ἡρωϊκὸν ἦθος. Εἰς τὸν ἐρωτῶντα αὐτὸν Τοῦρκον βέην διὰ τί ἐπανεστᾷτησεν, ἀπήντησεν ἀφόδως: « Τὸ ἔθνος ὅλον τῶν Ἑλλήνων ἀπεφάσισε νὰ χαθῇ ἢ νὰ ἐλευθερωθῇ ». « Αὐτὸς ὁ ἀρχιστράτηγος Μεχμέτ τοῦ ἀνδρὸς τὴν παρρησίαν θαυμάσας, λέγει ὁ Τρικούπης, τῷ εἶπεν ὅτι πρόθυμος ἦτο νὰ τὸν λατρεύσῃ, ἂν ᾔθελε πιστῶς τὸν ὑπηρετήσῃ. « Δέν σε ὑπηρετῶ, ἀπεκρίθη ὁ Διάκος » ἀλλὰ καὶ ἂν σε ὑπηρετοῦν, δὲν θὰ σὲ ὠφέλουν ». « Θὰ σὲ σκοτώσω, ἐпанέλαθεν ὁ πασσᾶς, ἂν δέν με ὑπηρετήσῃς ». « Ἡ Ἑλλάς, ἀπήντησεν, ἔχει πολλοὺς Διάκους ».

Τοιοῦτοι ἐφάνησαν ἀληθῶς Διάκοι πολεμισταὶ καὶ οἱ μοναχοὶ τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου οἱ μόνοι καθ' ἑαυτοὺς μυχόμενοι καὶ ἀποκρούσαντες ὀλόκληρον τὸν στρατὸν τοῦ Ἰμβραήμ. Πολλοὶ ἄλλοι κατὰ τὸν μέγαν

ΟΙ ΠΡΩΤΕΡΓΑΤΑΙ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΜΑΣ ΑΓΩΝΟΣ

Ὁ Παλαιὸν Πατρῶν Γερμανός.

Γρηγόριος Ε΄ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως

Ὁ ἀρχιμ. Δικαῖος Παπαφλέσσας.

Ὁ Ἀθανάσιος Διάκος.

ἀγῶνα διέπρεψαν κληρικοί ἀνώτεροι καὶ κατώτεροι εἴτε ἀγωνιζόμενοι ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης εἴτε καὶ ἐν ἄλλαις ὑπηρεσίαις τοῦ ἀγωνιζομένου ἔθνους διατελοῦντες καὶ διὰ τοῦ ἱεροῦ αὐτῶν σχήματος ἔξαρσιν ἡθικὴν τοῖς ἀγωνιζομένοις ποιοῦντες, οἱοὶ ἐν Πελοποννήσῳ Θεόδωρος ὁ ἐπίσκοπος Βρεσθένης, ἐν Εὐβοίᾳ δὲ ὁ ἐπίσκοπος Νεόφυτος· ὁ ἐν Πίστῃ ὑψηλῶν, ἀλλὰ δραστηρίως ὑπὲρ τοῦ ἀγῶνος ἐργαζόμενος πρῶτην Οὐγγροβλαχίας Ἰγνάτιος (Ἑλλήν τὸ γένος). Καθόλου δ' εἰπεῖν τὸ θρησκευτικὸν πνεῦμα ἦν ἐκ τῶν σημαντικωτάτων ἡθικῶν ἐλατηρίων τοῦ ἡρώισμοῦ ἐν τῇ ἀγῶνι. Καὶ τοῦ πνεύματος τούτου ἐνεφοροῦντο βαθύτατα οἱ μεγάλοι ἐπικρατῆρες. Ὁ μέγιστος τῶν ἐπικρατῶν τούτων, ὁ στρατάρχης τῆς Πελοποννήσου, ὁ γέρως τοῦ Μωρηᾶ, ἐν τῇ κρίσιμῳ στιγμῇ τῆς ὑπάρξεως ἢ τοῦ θανάτου τοῦ ἀγῶνος, δτε ἀπὸ τριχῶς ἐξηρτάτο ἢ σωτηρίᾳ ἢ ὁ ὀλεθρὸς τοῦ ἐπαναστάντος λαοῦ ἐν τῇ βαθυτάτῃ αὐτοῦ θρησκευτικῇ κατανύξει δι' ἐλλάμψεως ἐσωτερικῆς ἔσωσε τὸν ἀγῶνα.

Μετὰ τὴν πρώτην ἐνθουσιώδη ἐν Πελοποννήσῳ ἐξέγερσιν καὶ πολυαριθμῶν μαχητῶν συναγεμῶν, μέγα μέρος τούτων ὃν ἔτι ἄπειρον πολέμου καὶ μαχῶν, διεσκορπίσθη περὶ τὴν Καρύταιναν ἐπὶ τῇ ἐμφανίσει τῶν πρώτων ἰσχυρῶν ἐν Πελοποννήσῳ πολεμικῶν ἐπικουριῶν τῶν Τούρκων εὐθὺς τῇδε κακέισε. Οἱ ἐπικρατῆρες πάντες οἱ μεταδάντες εἰς Χρυσοβίτσι ἔμειναν ἀνευ ἐπιτιμῶν καὶ δὲν ὑπελείπετο αὐτοῖς ἄλλη ἐλπίς ἢ μεταδάντες εἰς Μεσσηνίαν νὰ στρατολογήσασιν. Ἄλλ' ὁ Κολοκοτρώνης, νοῶν δτι ἡ ἐπανάστασις θὰ ἀπώλλυτο περιοριζομένη εἰς μεμονωμένην τινὰ περιφέρειαν τῆς Πελοποννήσου καὶ καταλείπουσα τὸ κέντρον αὐτῆς, τὴν Ἀρκαδίαν, εἶπεν αὐτοῖς περιλῦπος: «Δὲν ἔρχομαι· θέλω νὰ μὲ φάγουν τὰ πουλιὰ τοῦ μὲ γνωρίζουν». Ταῦτα λέγων δὲν εἶχε περὶ ἑαυτὸν οὔτε ἓνα ἄνθρωπον οὔτε κἄν τὸ τουφέκι αὐτοῦ, ἀπολέσας αὐτὸ κατὰ τὴν φυγὴν. Εἶπε τότε ὁ ἀρχιμανδρίτης Γρηγόριος Δικαῖος πρὸς τινὰ τῶν Μανιατῶν: «Μεῖνε μαζί τοῦ μὴ τὸν φάγῃ ὁ λύκος». Ἀφ' οὗ δὲ ἀνεχώρησαν οἱ ἐπικρατῆρες καὶ ἡ Ἀρκαδία ὅλη ἐκενοῦτο ἐπαναστατῶν «Ὁ Θ. Κολοκοτρώνης ἐμβήκεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, λέγει ὁ Τρικούπης, ἔκαμε τὸν σταυρὸν τοῦ καὶ ἔμεινε πολλὴν ὥραν σὺννοος. Ἐπειτα ἀσπασθεὶς τὴν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου «Παναγία μου, εἶπε, βοήθησε τοὺς Χριστιανοὺς· τοὺς ἐπῆραμε ἰστὸ λαιμὸ μας» καὶ ταῦτα εἰπὼν ἐκίνησε πρὸς τὴν Πιάναν». Εἶναι δὲ γνωστὸν πῶς ἐντὸς μικροῦ συνήγαγεν ὁ Κολοκοτρώνης αὐθις πολλοὺς

περί εαυτόν, οὕς ἐδίδαξε κατὰ μικρόν, ὡς ἔλεγε, πρῶτον μὲν νὰ μὴ τρέπωνται εἰς φυγὴν ἅμα τῇ ἐμφανίσει Τούρκων καὶ δευτέρον νὰ πολεμῶσιν ἀνδρείως ἐναντίον αὐτῶν. Οὕτω δὲ ἐδέσμευσε τὴν ἐπανάστασιν ἐν τῷ κέντρῳ τῆς Πελοποννήσου.

Πλὴν τῶν δπλων, ὁ ἱερός κληρὸς προσήνεγκε τῇ ἀγωνιζομένῃ Ἑλλάδι καὶ τὰς ἀπαρχὰς τῆς πνευματικῆς παιδεύσεως καὶ κληρικοὶ τὸ πλεῖστον ἦσαν οἱ ἀφαντεῖς τὸ ἱερὸν ἑναυσμα τῶν πνευματικῶν φώτων καὶ τοῦ ἱεροῦ πυρὸς τῆς πατρὸς Ἑλληνικῆς σοφίας. Ἀντιπρόσωποι τῆς ταιαύτης πνευματικῆς παιδεύσεως ἑξοχοὶ ἦσαν ὁ ἀρχιμ. Νεόφυτος Δούκας, ἀνὴρ βαθύτατος γνώστης τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ φιλολογίας, μελετητὴς ἐμβριθὴς καὶ ἀκαταπόνητος πάντων τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ποιητῶν καὶ συγγραφέων καὶ σχολιαστῆς καὶ ἐκδότης πολλῶν τούτων· ὁ ἀρχιμανδρίτης Νεόφυτος Βάμβας, ἀνὴρ θεολόγος ἅμα καὶ φιλόσοφος, καὶ αὐτὸς ὁ εἶτα ἐκπεσὼν θεολόγος καὶ φιλόσοφος Θεόφιλος Καΐρης. Πάντων δὲ τούτων ἐξέχει ὁ περιφημότετος Κωνσταντῖνος ὁ μέγας Οἰκονόμος τοῦ Πατριαρχικοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως θρόνου. Ὁ πολυμαθέστατος οὗτος θεολόγος πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως διατελὼν ἱεροκέρυξ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Πατριαρχικῆς Ἐκκλησίας, μεταπεμφθεὶς ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου Ε' ἀπὸ τῆς Σμύρνης, ἐνθα διετύθυνε τὴν τε εὐσεβῆ θεολογικὴν καὶ τὴν ἄλλην Ἑλληνικὴν παιδευσιν, δὲν μετέδωκε μὲν εἰς τὸ στάδιον τοῦ ἀγῶνος ἐν Ἑλλάδι, ἀλλὰ μετὰ τῶν ἄλλων ἐν τοῖς δεινοῖς διωγμοῖς τοῦ 1821 φυγάντων κατέφυγεν εἰς Ὀδησσόν, ἐνθα καὶ ἀπήγγειλε τοὺς περιφήμους αὐτοῦ λόγους, πρῶτον μὲν εἰς τὴν κηδεῖαν τοῦ Πατριάρχου τὴν τελεσθεῖσαν ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ, εἶτα δὲ καὶ εἰς τὴν τελεσθεῖσαν ὑπὲρ τοῦ μάρτυρος μνημόσυνον λειτουργίαν καὶ δέξαι. Ὁ Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος δὲν εὗρέθη ἐν Ἑλλάδι διαρκοῦντος τοῦ ἀγῶνος, ἀλλὰ διετέλεσε μέγας προστάτης, παραμυθητὴς ἐν συμφοραῖς τῶν εἰς Ῥωσίαν ἐνεκα τῶν περιπετειῶν τοῦ ἀγῶνος καταφυγόντων Ἑλλήνων, στηρίζων αὐτοὺς παικιλοτρόπως ἐν τῇ πρὸς τὰ πάτρια καὶ πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπῃ καὶ ἀφοσιώσει. Μετὰ δὲ τὴν ἴδρυσιν τοῦ κράτους ἔλθων εἰς Ἑλλάδα πολυειδῶς καὶ πολυτρόπως πάλιν συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀρξάμενην τότε ἐπ' αἰσίοις καὶ τελεσφόρως προαγομένην ἐν τῇ παιδείᾳ ἐπίδοσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Θησαυρὸς ὢν σοφίας καὶ κάτοχος πολλῶν καὶ πολυειδῶν γνώσεων θεολογικῶν, ἱστορικῶν, φιλοσοφικῶν καὶ φιλολογικῶν, θαυμασίαν δὲ κεκτημένος πολυῳδμοσύνην ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς γράμμασι, οὐ μόνον ὡς βαθύτατος γνώστης ἀρχαίου ἱδιώ-

ματος, ἀλλὰ καὶ ὡς βαθύτατος μύστης τοῦ κάλλους καὶ πνευματικοῦ ὕψους αὐτῆς, δυνατώτατος δὲ περὶ τὸ εὖ λέγειν, ὁ μέγας οὗτος τῆς Ἐκκλησίας ῥήτωρ καὶ διδάσκαλος καὶ πολυγραφώτατος συγγραφεὺς ἐξεπαίδευσεν πνευματικῶς τὸ Γένος οὐ μόνον διὰ τῶν ἀπαγγελλομένων ὑπ' αὐτοῦ ζῶντος λόγων, ἀλλὰ καὶ δι' ὧν κατέλειπε πολυπληθῶν συγγραμμάτων, ἐν οἷς σαφῆνεια λόγου, ὕψος ἱδεῶν, βάθος ἐννοιῶν μετὰ θαυμαστοῦ κάλλους καὶ ὕψους λόγοι νυνεὶ καταθέλγουσι τὸν ἀναγινώσκοντα. Διὰ ταῦτα πάντα ὁ Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος διαλάμπει ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Γένους ὡς εἰς τῶν μεγίστων καὶ κυριωτάτων ἀντιπροσώπων τοῦ πνευματικοῦ βίου τοῦ Ἑλληνικοῦ Γένους, ἐν τῇ ὑψίστῃ καὶ σχετικῶς τελειοτάτῃ ἐκφάνσει αὐτοῦ κατὰ τὴν περίοδον τοῦ ἀγῶνος, τοῦ βίου ἐκείνου, ἐξ οὗ παρήχθη καὶ διεδόθη καὶ ἐνσπρωθεῖσα ἐν τῷ σύμπαντι Ἰένει ἔλαβεν ὑπόστασιν ἱστορικὴν, πολιτικὴν τε καὶ ἠθικὴν ἢ Ἐπανάστασις τοῦ 1821, ἥτις κατ' οὐσίαν εἶναι ἡ πολιτικὴ ἀναγέννησις καὶ Ἀνάστασις τοῦ Γένους δι' ἀναπτύξεως καὶ ἐντάσεως πασῶν τῶν ἱστορικῶν ἠθικῶν καὶ πνευματικῶν δυνάμεων καὶ κεφαλαίων τοῦ παρελθόντος, παραγαγόντος καὶ τρέφοντος τὸ παρὲν καὶ παρασκευάζοντος τὸ μέλλον.

Ἀντίπαλος καὶ ἀντίτεχνος τοῦ Μεγάλου Οἰκονόμου θεωρεῖται ὁ σύγχρονος αὐτῷ κληρικὸς Θεόκλητος Φαρμακίδης, ἐλαττούμενος μὲν πολὺ τοῦ μεγάλου ἀντιπάλου, ἀλλὰ κεκτημένος ἐπωσδῆποτε εὐρείας γνώσεις καὶ λαβὼν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τοὺς μετὰ τὴν Ἰᾱρυσιν τοῦ Βασιλείου χρόνους.

Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Κατὰ τοὺς μετὰ τὴν Ἰᾱρυσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους χρόνους τῆς ὑπὸ τὸν Οἰκουμενικὸν θρόνον τέως διοικητικῶς ἡνωμένης Ὁρθοδόξου Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας διηρημένης δὶχα, τὸ ἐν τῷ Ὁθωμανικῷ κράτει ὑπολειφθὲν μέγιστον τμήμα αὐτῆς ἐξηκολούθησε μὲν ὑπὸ τὸ αὐτὸ μέχρι νῦν πνεῦμα τὸ μέγα ἔργον τῆς ἐκκλησιαστικῆς, ἀμὰ δὲ καὶ ἐθνικῆς διοικήσεως τοῦ ἐνταῦθα Ἑλληνικοῦ, ἀλλὰ μεθ' ἥττονος ἐκ μέρους τοῦ Δυναστού ἐξωτερικῆς πίεσεως, καὶ μετὰ μείζονος ἐσωτερικῆς ἐλευθερίας, τὸ δὲ τμήμα τὸ συμπεριληφθὲν ἐν τῷ ἀρτισυστάτῳ Ἑλληνικῷ κράτει ἀπετέλεσε νέαν Ἐκκλησίαν αὐτακέφαλον ὑπὸ Συνόδου ἐξ ἀρχιερέων τῶν τοῦ νέου κράτους ἐπαρχικῶν συγκροτουμένης. Στάδιον εὐρὺ ἐν

ἀμφοτέροις τοῖς τμήμασι· δὲν ὑπῆρχε πλέον τοῖς λειτουργοῖς τῆς Ἐκκλησίας πρὸς εὐρείαν ἐθνικὴν καὶ πολιτικὴν ἐνέργειαν ὥς πρότερον. Ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Βασιλείῃ ἡ Ἐκκλησία ὠργανώθη καὶ διηρέθη διοικητικῶς ἐν παραλλήλῃ πρὸς τὴν ἄλλην διοικητικὴν ὀργάνωσιν καὶ διοίκησιν τοῦ κράτους. Τὴν ἐκπαιδευτικὴν διοίκησιν τοῦ λαοῦ, ἰδίως τῶν σχολείων, ἀνέλαβε νῦν καθ' ὅλοκληρίαν τὸ κράτος, καὶ αὐτοῦ δὲ τοῦ ἐξωτερικοῦ μέρους τῆς διοικήσεως τῆς Ἐκκλησίας τὸ πλεῖστον ἀνέλαβεν ἐπίσης τὸ κράτος. Ὑπὸ τοιοῦτους δὲ ὅρους μόνον στάδιον κινήσεως, ἐνεργείας, ἀγώνων καὶ δόξης διὰ τοὺς λειτουργοὺς τῆς Ἐκκλησίας περιωρίσθη νῦν εἰς τὴν χρηστότητα καὶ τὴν χριστιανικὴν ἀγνότητα τοῦ τε ἰδιωτικοῦ καὶ δημοσίου βίου καὶ εἰς τὴν καλὴν ποιμαντικὴν διαπαιδαγώγησιν τοῦ λαοῦ διὰ σώφρονος ἀπὸ τοῦ βήματος τῆς Ἐκκλησίας διδασκαλίας καὶ τῆς ἀκριβοῦς τελέσεως τῶν ἄλλων ἐν τῇ ἱερᾷ ἐκκλησίᾳ εὐχῶν καὶ δεήσεων καὶ τελετουργικῶν πράξεων, πρὸ πάντων δὲ ἐν τῇ εὐδοκίμῃ καὶ καρποφόρῃ καλλιέργειᾳ τῆς τε θύραθεν καὶ τῆς περὶ τὰ θεῖα ἐπιστήμης, καὶ τῇ συγγραφῇ καὶ ἐκδόσει τῶν εἰς τοιαύτην ἐπιστήμην ἀναγομένων. Διεκρίθησαν ἐν τῇ τοιοῦτῃ σταδίῳ οὐ μόνον ἀρχιερεῖς καὶ ἱεροσολοῦς βαθμοὶ ἀνώτεροι κληρικοὶ ἀλλὰ καὶ κοσμικοὶ θεολόγοι, καθηγηταὶ τῆς Θεολογίας ἐν τῇ μικρῇ μετὰ τὴν Ἰερუსαλὴμ τοῦ Βασιλείου καὶ τὴν τῆς πρωτεύουσας εἰς Ἀθήνας μετάθεσιν ἰδρυθέντι ἐν τῇ πρωτεύουσῃ Πανεπιστημίῳ.

Ἐν τοῖς ἱεράρχαις τοῦ Βασιλείου διέπρεψαν ἐπ' ἀρετῇ, τινὲς δὲ καὶ ἐπὶ παιδείᾳ, πρὸ πάντων ὁ μέγας ἀγωνιστὴς Νεόφυτος Ἀθηνῶν, καὶ μετὰ τοῦτον Μισαήλ ὁ διδάσκαλος τοῦ βασιλέως Ὁθωνος, (1861-62) ἀρχιεπίσκοπος Πατρῶν καὶ μητροπολίτης Ἀθηνῶν ἐπὶ βραχὺ χρηματίσας Μισαήλ καὶ ὁ τοῦτον διαδεξάμενος ἐπὶ τοῦ μητροπολιτικοῦ θρόνου Θεόφιλος ὁ ἀπὸ ἀρχιεπισκόπου Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας μετατεθείς εἰς τὸν Μητροπολιτικὸν θρόνον Ἀθηνῶν (1862—1873), ἀνὴρ πολλὰς ἀρεταῖς κεκοσμημένος χριστιανικαῖς καὶ αὐστηρῶς χριστιανικῇ βίῃ, καὶ ὁ μετὰ τὸν τοῦτον διάδοχον Προκόπιον (1874—1882) μητροπολίτης Γερμανός (1882—1895) ὁ πρότερον ἀρχιεπίσκοπος Κεφαλληνίας. Ὁ Γερμανὸς διεκρίνετο ἐπὶ ζήλῳ ἀκραίφει, τὸ μὲν πρὸς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν εὐταξίαν, πρεσέχων πολὺ εἰς τοὺς διορισμοὺς ἱερέων καὶ ἱεροψαλτῶν καὶ εἰς τὰ οἰκονομικά τῶν ἱερῶν ναῶν, τὸ δὲ πρὸς τὴν καθόλου προαγωγὴν τοῦ κλήρου δι' ἰδρύσεως συλλόγων ἱερατικῶν καὶ ἐκδόσεως περιοδικῶν ἐκκλησιαστικῶν. Ὁ ἱερατικὸς Σύλλογος «Ἱε-

ρὸς Σύνδεσμος» μετὰ τοῦ ὁμωνύμου περιοδικοῦ εἶναι ἔργον τοῦ Γερμανοῦ. Αὐτὸς δὲ εὐρὼν ἰδρυμένον καὶ τὸν Σύλλογον τῆς Ἀναπλάσεως μετὰ τοῦ ὁμωνύμου ἀξιολογωτάτου περιοδικοῦ ἐπιμελήθη τῆς τούτου προαγωγῆς λαβὼν τὴν διηγετὴ προεδρίαν αὐτοῦ. Ὡν δὲ φιλοκαλώτατος καὶ φιλοτιμώτατος ἐφρόντισε νὰ προικοδοτήσῃ τὴν μέχρι τότε φερέσκον μητρόπολιν μετὰ μεγάρου ἀξιοπρεποῦς καὶ μετ' ἀξιοπρεποῦς λιτότητος ἅμα δὲ καὶ φιλοκαλίας ἐπίπλωσε τὸ μέγαρον· ἐφρόντισε δὲ καὶ περὶ οἰκοδομῆς ἀξιοπρεποῦς μεγάρου διὰ τὴν μέχρι τότε φερέσκον Ἱερὰν Σύνοδον καὶ περὶ προσηκούστης δι' ἐπίπλων διακοσμήσεως αὐτοῦ· αὐτὸς δὲ ἐνέργησε τὴν γραφὴν εἰκόνων πάντων τῶν ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τοῦ Βασιλείου ἐπισκόπων καὶ μητροπολιτῶν Ἀθηνῶν, αἵτινες εἰκόνες εἶναι ἀνηρτημέναι εἰς τοὺς τοίχους τῆς μεγάλης αἰθούσης τῆς Μητροπόλεως. Τὰ πρὸς τὰ πολυδάπανα ταῦτα ἔργα ἀναγκασιούντα χρήματα ἐπορίζετο ὁ Μητροπολίτης Γερμανὸς ἐκ τῆς πρὸς αὐτὸν μετ' ἀγάπης ἀφοσιώσεως τῶν ἐν ταῖς Εὐρωπαϊκαῖς πόλεσι πλουσίων συμπολιτῶν αὐτοῦ Κεφαλληνῶν, ἐφ' οὓς διὰ τὸ γενναῖον καὶ ἀξιάγαστον τοῦ ἤθους ἀπεριόριστον ἦσκει ῥοπήν ἠθικὴν καὶ οἵτινες προθύμως ἠνέφγον τὰ πλούσια βαλάντια αὐτῶν εἰς τὴν φωνὴν καὶ τὴν πρὸς αὐτοὺς εἰσήγησιν τοῦ ἀνδρός. Ἐπὶ τοιαύτης δὲ πηγῆς πλούτου στηριζόμενος ὁ Γερμανὸς καὶ ὑπὸ ἀκαθέκτου ὁρμῆς τοῦ ποιεῖν διηγετῶς ἄξιόν τι τῆς ὑψηλῆς θέσεως καὶ τῆς ἔτι ὑψηλοτέρας αὐτοῦ ἀποστολῆς, ἔστρεψε τὴν προσοχὴν καὶ ἐνέργειαν αὐτοῦ εἰς τὴν ὡς ἐνεστὶ τελειοτέραν παιδείυσιν ὁλοκλήρου τοῦ Βασιλείου δι' ἰδρύσεως μεγάλης Σχολῆς ἱερατικῆς, ἐν ἣ νὰ παιδεύωνται κυρίως ἱερεῖς τῶν Ἐκκλησιῶν, τῆς Ριζαρείου Σχολῆς καθισταμένης ἀνωτέρας Ἀκαδημίας Θεολογικῆς. Καὶ τὰ πρὸς οἰκοδομὴν κεφάλαια ταχέως ἐπορίσαστο καὶ τὸ μέγα οἰκοδόμημα τῆς Σχολῆς ταχέως ἐπερατώθη· ἐμελλε δὲ νῦν νὰ προικοδοτηθῇ αὕτη προσηκόντως καὶ νὰ ἄρξῃται καὶ ἡ λειτουργία. Ἀλλὰ τὸ ἔργον τοῦτο ὡς καὶ ἕτερον μεγαλεπήβολον ἔργον τοῦ ἀνδρός ἐμπαιώθη ὑπὸ τῆς ἐπελθούσης μεγάλης συμφορᾶς. Ὁ Γερμανὸς εἶχε συλλάβει τὸ μεγαλουργεῖν καὶ μεγαλεπήβολον σχέδιον τῆς ἐκδόσεως τῶν συγγραμμάτων πάντων τῶν Ἑλλήνων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας καθ' ὑπόδειγμα τῆς μεγάλης ἀπὸ πολλῶν δεκάδων τόμων συγκειμένης Συλλογῆς ἡ Πατρολογίας τοῦ Migne· Ἐμελλε δὲ νὰ ἐκδοθῇ ἡ παρμεγίστη αὕτη συλλογὴ μετὰ πολλῶν διασκευητικῶν τοῦ κειμένου σχολίων καὶ τῶν προσηκόντως προλεγομένων. Τῷ μεγάλῳ τούτῳ δὲ ἔργῳ ἤθελεν ἐπακολουθήσει καὶ ἡ ἐκδο-

σις τῆς Λατινικῆς Πατρολογίας τοῦ Migne μετὰ τοῦ Λατινικοῦ κειμένου καὶ τῆς κατὰ τὸ ἀρχαῖον ἐκκλησιαστικὸν ἰδίωμα ἐλληνικῆς μεταφράσεως. Εἶχον δὲ γεῖναι ἤδη πᾶσαι αἱ προπαρασκευαστικαὶ τῆς μεγάλης ἐπιβολῆς ἐργασίαι, εἶχον δὲ ὑποδειχθῇ καὶ τὰ πρόσωπα τὰ μέλλοντα νὰ συνεργασθῶσιν εἰς ἐπιτέλεισιν τῆς ἐπιβολῆς, ὅτε τὸ βαρὺ τοῦ θανάτου δρέπανον ἀφήρπασεν αἰφνιδίως τὸν ἄνδρα ἐκ τοῦ μέσου τοῦ ποιμνίου αὐτοῦ.

Πλὴν δὲ τῶν ἐπισκόπων καὶ μητροπολιτῶν τῶν Ἀθηνῶν διέπρεψαν ἐν τοῖς μετὰ τὴν ἱδρυσιν τοῦ Βασιλείου χρόνοις καὶ ἐν ἄλλαις ἐπαρχίαις τοῦ κράτους ἱεράρχαι ἀγατὴν καταλιπόντες μνήμην. Τοιούτοι ἦσαν ὁ Διονύσιος Κυνουρίας, Μητροφάνης Πατρῶν καὶ μάλιστα ὁ Σύρου καὶ Τήνου Ἀλέξανδρος Λυκοῦργος. Ὁ Ἀλέξανδρος πρὸ τοῦ προχειρισθῆναι ἱεράρχης διετέλεσε καθηγητὴς τῆς Θεολογίας ἐν τῇ Πανεπιστημίῳ ἐκ τῶν δοκιμωτάτων. Τρόφιμος ὢν τοῦ ἡμετέρου καὶ τῶν Γερμανικῶν Πανεπιστημίων γενόμενος ἀρχιεπίσκοπος Σύρου ἐποίησε λαμπρῶς τὸ πνευματικὸν αὐτοῦ ποιμνιον ἐν παιδείᾳ καὶ νοουθεσίᾳ Κυρίου. Ἐδόθη δ' αὐτῷ ἀφορμὴ τῇ 1870 νὰ μεταβῇ εἰς Λιβερπούλην ἵνα τελῇ τὰ ἐγκαίνια τοῦ ἐκεῖθε νεοδημήτου Ἑλληνικοῦ ναοῦ. Κατὰ τὴν περίστασιν δὲ ταύτην ὁ Ἀγγλικανὸς κληρὸς ὁ ἀνώτερος καὶ Ἀγγλικὴ ἀριστοκρατία καὶ οἱ μεγάλοι πολιτικὲς ἄνδρες τῆς Ἀγγλίας καὶ αὐτὴ ἡ Βασίλισσα Βικτωρία μεγάλας ἐπεδαψίλευσαν τῷ ἀνδρὶ τιμὰς καὶ ἐν τῷ προσώπῳ αὐτοῦ ἐτίμησαν τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν.

Τοιούτους ἄνδρας ἀναδείξασα ἡ Ἐκκλησία τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου τοσούτῳ μᾶλλον ἀπεδείχθη διατηροῦσα ἔτι ζώπυρα τοῦ ἀκραιφνοῦς ἐκκλησιαστικοῦ πνεύματος καὶ πνευματικῆς ζωτικότητος, ὅσῳ ταῦτα ἐμαρτυρήθησαν ἐν Ἐκκλησίᾳ οὐ μόνον οὐδαμῶς ὑπὸ τοῦ κράτους ἐν κεδνοῖς βουλευμασι καὶ ἔργοις τῶν ἀξίων κληρικῶν βοηθουμένη, ἀλλὰ καὶ πολλαχῶς παρενοχλουμένη ὑπὸ τῆς Κυβερνητικῆς ἀτασθαλίας. Ἡ κατὰ τὸ 1845 πρωθυπουργοῦντος τοῦ Ι. Κωλέττου ἐπιβληθεῖσα τοῖς λειτουργοῖς τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὴν Κυβέρνησιν δουλικὴ θεραπεία συνετέλεσε σφόδρα εἰς τὴν μείωσιν τῆς εὐεργετικῆς ἠθικῆς ροπῆς τῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ τὸν κοινωνικὸν βίον, ἐταπεινώσαν δὲ καὶ τὸ ἠθικὸν ἀξίωμα τῆς Ἐκκλησίας οἱ τότε ψηφισθέντες ἐκκλησιαστικοὶ λεγόμενοι νόμοι. Ἐν τῇ ἔθνικῃ συντακτικῇ Συνελεύσει ἀπηγγέλθησαν λόγοι ἐμπνεόμενοι ὑπὸ ἀκραιφνοῦς θρησκευτικοῦ πνεύματος καὶ εὐσεβοῦς φρονήματος· ἀλλὰ τὰ ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας ἔργα τῆς Συνελεύσεως

ἐκείνης δὲν ὑπῆρξαν γόνιμα μεγάλων ἀγαθῶν. Ἡ τῷ 1850 διὰ τῆς ὑπὸ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας ἐκδόσεως τοῦ Ἱεροῦ Τόμου κανονικῇ ὑπ' ἐκείνης ἀναγνώρισις τοῦ αὐτοκεφάλου τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Βασιλείου καὶ ἡ σύναψις ἀδελφικῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν προήγαγε μὲν τὰ συμφέροντα τῆς ἐπὶ ἐκκλησιαστικῆς ἐνότητος στηριζομένης ἐθνικῆς ἐνότητος τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους, ἀλλ' ἔδωκε συγχρόνως ἀφορμὴν εἰς ἀσεβῆ πρὸς τὴν τοιαύτην ἐνένοητι καὶ ἀρμονίᾳ αὐτόνομον λειτουργίαν τῶν δύο Ἐκκλησιῶν ἀντίδρασιν, ἣς ἀντιπρόσωπος ὑπῆρξεν ὁ μνημονευθεὶς ἀρχιμανδρίτης Θεόκλητος Φαρμακίδης. Ἀλλ' εὐτυχῶς ἡ ἀντίδρασις αὕτη ὑπῆρξε βραχύδιος καὶ τὸ πνεῦμα τῆς ἡθικῆς ἐνότητος τῶν ἀδελφῶν Ἐκκλησιῶν ἐπεκράτησεν ἐν τῇ διανοίᾳ τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ ἐλευθέρας τε καὶ δούλης Ἑλλάδος.

Ἡ τῷ 1864 ἐν τῇ Ἐθνικῇ Συνελεύσει ἐμφάνισις εὐσεβῶν καὶ πεφωτισμένων ἐν τοῖς ἀφορῶσιν εἰς τὰ τῆς Ἐκκλησίας ἀντιπροσώπων τῆς Ἑπτανήσου ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὴν ἀνακίνησιν τοῦ ζητήματος τῶν σχέσεων τῆς Ἐκκλησίας τοῦ κράτους πρὸς τὴν Μεγάλην Ἐκκλησίαν καὶ ἀπεφασίσθη νὰ μένωσι τὰ πράγματα ὡς ἐκανονίσθησαν τῷ 1844 διὰ τοῦ πολιτειακοῦ Συντάγματος καὶ τοῦ Ἱεροῦ Τόμου τοῦ 1850 τοῦ ἀναγνωρίσαντος τὸ διὰ τοῦ εἰρημένου Συντάγματος κηρυχθὲν αὐτοκέφαλον ἐπὶ ὅροις ἐκτεθεῖσιν ἤδη ἐν τῷ Ἱερῷ Τόμῳ. Κατ' ἀκολουθίαν δὲ τούτων μετὰ δύο ἔτη, τῷ 1866, διὰ νέου Ἱεροῦ Τόμου τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας αἱ τέως ἐκ τῆς Ἐκκλησίας ταύτης ἐξαρτῶμεναι διοικητικῶς Ἐκκλησίαι προσετέθησαν εἰς τὴν αὐτοκέφαλον Ἐκκλησίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου καὶ ὑπῆχθησαν εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος, ὥπως τοιοῦτόν τι ἐγένετο καὶ μετὰ 17 ἔτη ὡς πρὸς τὰς Ἐκκλησίας τῶν τῷ 1881 εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Βασίλειον προσαρτηθέντων τμημάτων, Θεσσαλίας καὶ Ἡπείρου.

Ὡς μέγα γεγονός ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ μεγάλῃ ἔχον ἡθικὴν ῥοπήν ἐπὶ τὴν ἑξαρσιν τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος καὶ τὴν ἰσχυρὰν ταύτης ἐπίδρασιν ἐπὶ τὸ ἐθνικὸν φρόνημα τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ πρέπει νὰ ἀναγραφῇ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Ἐκκλησίας ἡ κατὰ τὸ ἔτος 1871 ἐξ Ὁδησσοῦ εἰς τὴν πρωτεύουσαν τοῦ Ἑλληνικοῦ βασιλείου γενομένη μετακομιδὴ τῶν ἱερῶν λειψάνων τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου Ε'. καὶ ἡ μετὰ πανηγυρικῶν τελετῶν καὶ βασιλικῶν τιμῶν (ὡς ὄντος τοῦ Γρηγορίου Ε') κατὰ τὸν χρόνον τοῦ μαρτυρικοῦ αὐτοῦ θανάτου ὑπερτάτου ἀρχιερεῶς τοῦ ἔθνους, ἐντεῦθεν δὲ ἐν τῇ τούτου συνειδῆσαι ὄντος καὶ βασιλέως)

ὕποδοχὴ αὐτοῦ ἐν Πειραιεὶ καὶ ἐν Ἀθήναις μετὰ λαμπρᾶς παρατάξεως καὶ λιτανείας, ἥς μετείχον καὶ ὁ Βασιλεὺς καὶ ἡ Βασίλισσα. Ἡ τοιαύτη δὲ τοῦ θρησκευτικοῦ, ἠθικοῦ καὶ ἐθνικοῦ φρονήματος ἐξαίρεσις ἐπέξετάθη καὶ εἰς τοὺς ἐν τῷ Ὀθωμανικῷ κράτει καὶ ἀπανταχοῦ τοῦ κόσμου Ἕλληνας παραχθεῖσα καὶ μεταδοθεῖσα ἐκ τῶν ἐν Ἑλλάδι γενομένων. Ἀλλ' ἀνάγκη νῦν νὰ εἰπωμέν τινα καὶ περὶ τῆς ἐν τῷ Ὀθωμανικῷ κράτει Ἐκκλησίας.

Ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐν τῷ λοιπῷ Ὀθωμανικῷ κράτει ὁ ἐναντίον τοῦ Ὀρθοδόξου κλήρου καὶ λαοῦ, ἰδίως τοῦ Ἑλληνικοῦ, ἄγριος διωγμὸς ἐξηκολούθησε καὶ μετὰ τὰ τραγικὰ γεγονότα τοῦ 1821 ἐν ὑφέσει μὲν, ἀλλὰ πάντοτε σφοδρὸς, ἰδίως κατὰ τὰ ἔτη 1827—1829, ὅτε τὰ γεγονότα τῆς ναυμαχίας τοῦ Ναυαρίνου καὶ τοῦ Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου τοῦ ἔτους 1828—29 ἐξηγγρίωσαν πάλιν καὶ ἠπέλιψαν νέας σφαγὰς. Εὐτυχῶς ἡ πολιτικὴ φρόνησις τῶν κυβερνώντων δὲν ἐπέτρεψε νὰ λάβωσι μεγάλας διαστάσεις οἱ διωγμοὶ καὶ ἡ πρὸ τοῦ τέλους τοῦ 1829 διὰ τῶν Ρωσικῶν νικῶν ἐπιβληθεῖσα τῇ Πύλῃ εἰρήνη καὶ ἡ ταύτη ἐπακολουθήσασα μεταξὺ Ρωσίας καὶ Πύλης φιλία, ἡ λαβοῦσα κατὰ τὰ ἐπόμενα ἔτη χαρακτῆρα συμμαχίας, ἐνεκαίνισε νέαν περίοδον εἰρηνικοῦ καὶ ἀταράχου βίου διὰ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ διὰ τὸ ἔθνος. Θρησκευτικὴ ἐλευθερία ἐπεκράτει νῦν ἐν τῷ Ὀθωμανικῷ κράτει καὶ ὑπὸ τὴν αἰγίδα ταύτης εὐωδούντο ἢ τε ὕλική καὶ ἠθικὴ πρόοδος τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους. Ἐν τῇ μέσῳ δὲ τοιαύτης ἐξωτερικῆς ὕλικῆς ἀσφαλείας καὶ πολιτικῆς εἰρήνης ἡ Ἐκκλησία, καὶ μάλιστα ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει Μεγάλη τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία ἀκολουθοῦσα τὴν ἀνέκαθεν προδιαγεγραμμένην αὐτῆς ἀπέναντι τοῦ ὅλου θρησκευτικοῦ καὶ ἐθνικοῦ βίου τοῦ Γένους πολιτεῖαν τελεσφορώτερον νῦν εἰργάζεται ὑπὲρ τῆς πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς, τῆς θρησκευτικῆς καὶ ἐθνικῆς παιδεύσεως καὶ προαγωγῆς τοῦ Γένους. Πρὸς τὴν Μεγάλῃ τοῦ Γένους Σχολῇ, ἥτις ὡς πρότερον οὕτω καὶ νῦν ἀπετέλει ἰσχυρὸν φωτοδόλον κέντρον ἀνωτέρας παιδεύσεως εὐσεβοῦς ἐγκυκλοπαιδειακῆς τε καὶ φιλολογικῆς, ἰδρῦθη νῦν ἐπὶ τοῦ Πατριάρχου Γερμανοῦ Γ' καὶ Σχολὴ Ἀκαδημεικὴ Θεολογικὴ ἐν τῇ νήσῳ Χάλκῃ ἀμιλλωμένη ἐν τῇ καρποφόρῳ διδασκαλίᾳ τῆς βασιλείδος τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῇ τῶν θεῶν διδασκαλίᾳ διαδόσει πρὸς αὐτὴν τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου. Συγχρόνως δὲ ἰδρῦθη ἐν τῇ αὐτῇ νήσῳ ἀνωτέρα Σχολὴ κλασσικῆς παιδεύσεως καὶ ἐμπορικῆς διδασκαλίας, ἀγλαοὺς φέρουσα καρπούς, τῆς τῶν ἀστικῶν ἰδίως τάξεων

ὡς ἐνεστί τελειοτέρας πνευματικῆς μορφώσεως καὶ πρακτικῆς παιδεύσεως ἐπιμελουμένη καὶ πολλοὺς ἀναδείξασα ἐν ταῖς τάξεσι ταύταις πε-
 παιδευμένους ἄνδρας ἐμπόρους τε καὶ τραπεζίτας καὶ ἄλλους ἐν πρα-
 κτικοῖς τοῦ βίου ἐπιτηδεύμασι διακρινομένους. Πᾶσαι αἱ σχολαὶ αὗται
 ἐξεπλήρουν τελεσφόρως τὸν μέγαν προορισμὸν αὐτῶν ὑπὸ τὴν προστα-
 σίαν καὶ ἐπίδωξιν τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας.

Ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς ὑπὸ τὸν Οἰκουμενικὸν θρόνον ἐπαρχίαις οἱ τού-
 των ἐκκλησιαστικῶς καὶ ἐθνικῶς προϊστάμενοι ἀρχιερεῖς ἐπιμελῶς
 προήγον τὴν ἐθνικὴν παιδευσιν. Πλὴν τῆς Σμύρνης, ἐνθα ἡ ἀπὸ τοῦ 18ου
 αἰῶνος λειτουργοῦσα μεγάλη ἐθνικὴ Ἑλλην. Σχολὴ εὐδοκίμως πάντοτε
 ἐξεπλήρου τὴν ἀποστολὴν αὐτῆς, καὶ τῶν Ἰωαννίνων, ἐνθα ἤνθει ἡ περι-
 ὄνυμος Ζωσιμαῖα Σχολή, ἰδρύθησαν πρωτοβουλία καὶ ἡγεσία τῶν ἀρ-
 χιερέων ἐκπαιδευτήρια μέσης παιδείσεως, γυμνάσια καὶ σχολαρχεῖα
 ἐν πολλαῖς πόλεσιν, ἐν Θεσσαλονίκῃ, Χίῳ, Σάμῳ, Κυθωνίαις, Τραπε-
 ζοῦντι, τέλος δὲ καὶ ἡ περιὸνυμος, πλεῖστον εἰς τὴν διάδοσιν τοῦ Ἑλ-
 ληνισμοῦ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ συντελοῦσα Ἱερατικὴ Σχολὴ Καισαρείας ἡ
 ἰδρυθεῖσα διὰ τῶν ἀκαμάτων ἐνεργειῶν τοῦ Μητροπολίτου Καισαρείας
 Ἰωάννου Ἀναστασιάδου καὶ τοῦ Πατριάρχου Ἰωακείμ Γ'.

Ἀλλ' οὐ μόνον οἱ Οἰκουμενικοὶ Πατριάρχαι, ἀλλὰ καὶ οἱ ἄλλοι
 Ὁρθόδοξοι Πατριάρχαι τῆς Ἀνατολῆς ἠγωνίσθησαν κατὰ τὴν περίο-
 δον, ἥς πραγματευόμεθα ἐνταῦθα τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν,
 ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς παιδείσεως ἐν ταῖς περιοχαῖς τῆς δικαιοδοσίας
 αὐτῶν. Ἐν Ἱερουσαλὴμ καὶ Παλαιστίνῃ ἐπὶ τοῦ Πατριάρχου Κυ-
 ρίλλου Β' (1845-72) ἰδρύθη ἡ Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς ἱερᾶς Μονῆς τοῦ
 Σταυροῦ μετὰ σχολαρχείου ἐν τῇ ἁγίᾳ Πόλει καὶ τυπογραφεῖον, ἐν ᾧ
 ἐκτυπούμενα μεγάλα πλήθη βιβλίων διδασκτικῶν διεδόθησαν εἰς τὸν ἐγ-
 χώριον Ἀραβόφωνον ὀρθόδοξον πληθυσμόν. Καὶ οἱ τὸν Κύριλλον Β'.
 δὲ διαδεξάμενοι Πατριάρχαι τῆς Ἀγίας Πόλεως καὶ μάλιστα ὁ νῦν εὐ-
 κλεῶς πατριαρχεῦων Δαμιανὸς Α'. ἐκθύμως καὶ τελεσφόρως ἐργάστη-
 σαν ὑπὲρ τῆς διαδόσεως τῶν γραμμάτων ἐν Παλαιστίνῃ, πρὸ πάντων
 δὲ ὑπὲρ τῆς ἀκεραίας διατηρήσεως τοῦ ἐθνικοῦ κράτους τοῦ Ἑλληνι-
 σμοῦ ἐν τοῖς Ἀγίοις Τόποις. Καὶ τὰ ἄλλα δὲ Πατριαρχεῖα, καὶ δὴ τὸ
 τῆς Ἀντιοχείας, παρὰ πᾶσαν τὴν κατατρύχουσαν τὸ Πατριαρχεῖον
 τοῦτο μυρίαν πέναν, ἐργάστησαν κατὰ τὸ ἐἶν ὑπὲρ διατηρήσεως
 σχολείων, καὶ μάλιστα ὁ νῦν λαμπρῶς πατριαρχεῦων Πατριάρχης Γρι-
 γόριος ὁ τοσοῦτον ἐπιμελούμενος μορφώσεως κλήρου πεπαλαμένου.

Κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα, οὐ τινος ἀφηγούμεθα τὰ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ σπουδαιότερα γεγονότα, διέλαμψαν ἐν ἀρεταῖς καὶ ἐν αὐταπαρνήσει μητροπολίται καὶ πατριάρχαι κρατήσαντες ὑψηλὰ τὴν σημαίαν τῆς ἐκκλησιαστικῆς καὶ τῆς ἐθνικῆς ἐλευθερίας. Ὅτε ὁ πρῶτος βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος Ὁθων τῷ 1833 μικρὸν μετὰ τὴν εἰς Ἑλλάδα ἀφίξιν αὐτοῦ περιπλέων τὸ Αἰγαῖον πέλαγος ἐπὶ Ἀγγλικοῦ πολεμικοῦ («Μηδείας») μετὰ τοῦ πλοιάρχου Λάϋονς, τοῦ πλοίου προσορμισθέντος εἰς Σμύρνην ἐξηλθεν ἀνεπισήμως ὅλως καὶ ἀγνώριστος εἰς τὴν παραλίαν τῆς πόλεως καὶ περιπατῶν ἐν αὐτῇ ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ μεγάλου πλήθους Ὀρθόδοξων κατοίκων τῆς πόλεως, ὁ τότε Σμύρνης μητροπολίτης Σεραφεῖμ, καίπερ μὴ ὄντος ἐτι ἀνεγνωρισμένου τοῦ Βασιλέως ὑπὸ τοῦ κυριάρχου τῆς χώρας καὶ οὐδεμιᾶς ἐτι σχέσεως ἐπισήμου φιλικῆς μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν συναφθείσης, διωργάνωσεν ὑποδοχὴν ἐπίσημον ἐθνικὴν τῷ νεαρῷ Βασιλεῖ προσκαλεσάμενος αὐτὸν εἰς δοξολογίαν ἐν τῷ ἱερῷ μητροπολιτικῷ ναῷ ἐν μέσῳ ἀπείρου πλήθους συνωθουμένου, κατεχομένου ὑπὸ ἐξάλλου ἱεροῦ ἐνθουσιασμοῦ ἀνευφημοῦντος τὸν Βασιλέα καὶ πληροῦντος τὴν πόλιν κινήσεως καὶ κρότου μεγάλου ἐπὶ τοῖς γινομένοις, πρὸς μέγα σκάνδαλον τῶν ἀλλοφύλων καὶ ἀλλοθρήσκων καὶ ἰδίως τῆς ὀθωμανικῆς δικαίσεως. Ἡ Πύλη μαθοῦσα τὰ γενόμενα ἀπήτησε παρὰ τοῦ Πατριαρχείου τὴν αὐστηρὰν ἀποδοκιμασίαν τῶν γενομένων καὶ τὴν παῦσιν τοῦ Σεραφεῖμ ἐξορισθέντος εἰς Προῦσαν καὶ καταδικασθέντος νὰ μεταβῇ εἰς τὸν τόπον τῆς ἐξορίας διὰ ξηρᾶς ὑπὸ συνοδείαν ἐνοπλον δαπάνῃ ἰδίᾳ τῶν ὁδοιπορικῶν, ἧς τὸ ἥμισυ κατέβαλε τὸ Πατριαρχεῖον. Καὶ ὁμῶς ἡ τολμηρὰ πολιτεία τοῦ ἐξορισθέντος μητροπολίτου τοσαύτην παρήγαγεν ἑξαρσιν ἠθικὴν ἐν τῷ ἐθνικῷ φρονήματι τῶν Ἑλλήνων (ὀθωμανῶν ὑπηκόων) οὐ μόνον τῆς Σμύρνης, ἀλλ' ἀπάσης τῆς Ἀνατολῆς, ὥστε ἔκτοτε ὁ Ὁθων κατέστη Βασιλεὺς καὶ ἐθνικὸς ἀρχὼν ἐν τῇ συνειδήσει παντὸς Ὀθωμανοῦ Ἕλληνας πρὸς ἀδιάσπαστον ἠθικὴν ἑνωσιν τοῦ σύμπαντος γένους τῶν Ἑλλήνων πρὸς τὸ διὰ παταμηδὸν ἐπὶ δεκαετίαν βέυσαντος αἵματος δημιουργηθὲν πολιτικὸν κέντρον τοῦ ἔθνους.

Θαυμασία ἦν καὶ ἡ πολιτεία τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου Γ'. ἐν τῇ κατ' αὐτοῦ γενομένη κατ' ἀπαίτησιν τοῦ παρὰ τῇ Πύλῃ Ἀγγλοῦ πρέσβεως λόρδου Πονσόνδου δίκῃ. Τότε πρῶτον Πατριάρχης ἐτιμωρήθη καταδικασθεὶς ὑπὸ δικαστηρίου κανονικῶς κατὰ τύπον τοῦλάχιστον συγκε

Τὰ δύο Ἱερά Λόβαρα τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου καὶ τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἀρκαδίου.

κροτημένου καὶ ἐξεβλήθη τοῦ Θρόνου, τῆς Πύλης ἐπιτηδευούσης ὅτι εἰσῆρχετο εἰς νέαν περίοδον πολιτείας τιμώσης καὶ σεβομένης τὴν κατὰ νόμους ἀπονομὴν τῆς δικαιοσύνης εἰς πάντας, ἀντὶ τοῦ μέχρι τότε κρατοῦντος συστήματος τῆς αὐθαιρεσίας καὶ τοῦ αὐθαριέτως τιμωρεῖν διὰ θανάτου ἢ διὰ παύσεως καὶ ἐξορίας πάντα ἀρχηγὸν τῆς Ἐκκλησίας ἐγείροντα ἀπλῶς τὰς ὑπονοίας αὐτῆς ὡς πρὸς τὸ πιστὸν τῆς πολιτείας αὐτοῦ ἀπέναντι τοῦ Κράτους. Ὁ ῥήθεις Ἀγγλος πρεσβευτὴς εἶχε καταγγεῖλει τότε τὸν Πατριάρχην Γρηγόριον Σ', διότι δηθεν αὐτός ὑπεκλίνει τὸν λαὸν τῆς Ἐκκλησίας ἐναντίον τῆς Ἀγγλίας, διότι τὸν ἐκ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας τότε ἐκκλησιαστικῶς ἐξαρτῶμενον λαὸν προέτρεπε δι' ἐγκυκλίῳν νὰ ἐμμεῖνῃ πιστὸς ἐν τοῖς πατρίοις καὶ νὰ μὴ δελεάζηται ὑπὸ τοῦ ἐν ταῖς νήσοις Ἀγγλικανικοῦ κλήρου. Ὁ Πατριάρχης προσήχθη πρῶτην φορὰν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους ἐνώπιον ἀνωτάτου δικαστηρίου δικαστῶν Οὐλεμάδων ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ μουφτῆ ἤτοι τοῦ ἀνωτάτου ἐξηγητοῦ τοῦ νόμου (καλούμενου τιμητικῶς *σεῖχ-ουλ-ισλάμ* = τετιμημένου γέροντος διδασκάλου τοῦ Ἰσλάμ) καὶ δικασθεὶς καὶ ἐκτενῶς ἀπολογηθεὶς κατεδικάσθη εἰς τὴν ἀπὸ τοῦ θρόνου ἐκπτώσιν, ἐπειδὴ οὐκ ἦν ἄλλως γενέσθαι.

Μετὰ τὸν Γρηγόριον Σ' διαπρεπεῖς Πατριάρχαι κοσμήσαντες τὸν Οἰκουμενικὸν θρόνον ἦσαν Γερμανὸς Δ' (1842—45) ἰδρυσάμενος τὴν ἐν Χάλκῃ Θεολογικὴν Σχολὴν (τὸ δεύτερον πατριαρχεύσας κατὰ τὰ ἔτη (1852—53), εἶτα ὁ Κύριλλος Η' (1855—1860), ὁ μετὰ τοῦτον Ἰωακείμ Β' (1860—1863), Σωφρόνιος Β' (1863—1867), ὁ Γρηγόριος Σ' τὸ δεύτερον (1867—1871), Ἰωακείμ Β' (1873—1878, ὅτε ἐτελεύτησεν ἐπὶ τοῦ θρόνου), Ἰωακείμ Γ' (1878—1884), Διονύσιος Ε' (1886—1891), Ἀνθίμος Η' (1895—1897), Κωνσταντῖνος Ε' (1897—1901), Ἰωακείμ Γ' (τὸ δεύτερον 1901—1912, ὅτε ἐτελεύτησεν ἐπὶ τοῦ θρόνου), Γερμανὸς Ε' (1913—1918) ἐκβληθεὶς τοῦ θρόνου βιαίως.

Μετὰ τὴν βραχυχρόνιον ἐπὶ τοῦ μητροπολιτικοῦ θρόνου Ἀθηνῶν ἀρχιερατείαν τοῦ διαδεξαμένου τὸν Γερμανὸν Προκοπίου Β', χειροτονηθέντος ἀπὸ ἀρχιμανδρίτου εἰς τὸ ἀξίωμα (τῇ 1892), ἐφ' οὗ ἐτάραξαν τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος οἱ περὶ μεταφράσεως τοῦ Εὐαγγελίου θόρυβοι (τῇ 1901), ἐν οἷς ἔπесον καὶ ἀθρόα τινα θύματα, καὶ τὴν ἔνακα τούτων ἀπὸ τοῦ θρόνου ἀποχώρησιν καὶ μετ' ἑλίγον ἐπελθοῦσαν τελευτὴν αὐτοῦ, ἀνῆλθεν εἰς τὸν μητροπολιτικὸν θρόνον, ὑποδείξει τῆς

κοινῆς γνώμης κλήρου καὶ λαοῦ ὁ τότε Σπάρτης ἐπίσκοπος Θεόκλητος (ὁ Μηνόπουλος), ἀνὴρ γνωστὸς ἐπὶ συστηματικῇ θεολογικῇ παιδεύσει. ἦν ἐκτίσας ἐν τῷ ἐνταῦθα Πανεπιστημίῳ καὶ ἐν τοῖς Πανεπιστημίοις τῆς Γερμανίας, διακρινόμενος καὶ ἐπὶ χρηστότητι καὶ ἀγαθότητι χαρακτῆρος, καὶ ἀκραίφει εὐσεβείᾳ καὶ ζήλῳ ἐνθέῳ ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ μητροπολίτης Θεόκλητος ἐποίμηνεν εὐσεβῶς τὸ ποίμνιον ἐπὶ ἔτη πολλὰς παρασχὼν ὑπηρεσίας τῇ Ἐκκλησίᾳ διὰ τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἐνεργηθέντων ὑπὲρ τῆς ἐκκλησιαστικῆς εὐταξίας νομοθετημάτων, οἷον τοῦ περὶ ἐνοριῶν νόμου, τῆς ἰδρύσεως τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Ταμείου, ὕψωσε δὲ τὴν ἠθικὴν περιωπὴν τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Βασιλείου ἀπέναντι τῶν ἄλλων αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν, συνήψε δὲ σχέσεις στενωτέρας πρὸς τὴν Μεγάλην τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν ἐπισκεψάμενος τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον καὶ τὸ Ἅγιον Ὄρος. Τότε δὲ καὶ ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία Κωνσταντινουπόλεως πάσας τὰς ἐν τῇ διασπορᾷ Εὐρώπῃς καὶ Ἀμερικῇς Ἐκκλησίας, τὰς ὑπαγομένας ἀνέκαθεν εἰς τὴν δικαιοδοσίαν αὐτῆς, μετεδίδωσεν (πλὴν τῆς ἐν Βενετίᾳ εἰς τὴν αὐτοκέφαλον Ἐκκλησίαν τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος.

Ἀτυχῶς τὴν ἀγαθὴν ἐκκλησιαστικὴν διοίκησιν τοῦ ἀνδρός, ὅστις καὶ ἐν τοῖς Βαλκανικοῖς πολέμοις τοῦ 1912—13 εὐεργετικὴν αὐτόχρητον καὶ λίαν φιλάνθρωπον καὶ φιλάδελφον ἔδειξε πολιτεῖαν, ἐτάραξε δεινῶς ἡ ἀπὸ τοῦ 1917 ἐνσκήψασα εἰς τὸ Βασίλειον τῆς Ἑλλάδος ἠθικὴ καταίγις καὶ θύελλα ἡ μὴ φειταμένη μήτε τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ γεγραπὸς καὶ τιμημένος Ἱεράρχης μετὰ τῆς μεγίστης μερίδος τῆς Ἱεραρχίας τοῦ βασιλείου καταδιωχθεὶς ἀπηνῶς καὶ εἰς εἰρctὸς βληθεὶς καὶ ἐξορίας ὑποστὰς καὶ ἐν μοναστηρίοις ἐγκλεισθεὶς ὑπέμεινεν ἐπὶ τριετίαν ὅλην πάντα ταῦτα τὰ δεινὰ μετὰ χριστιανικῆς ἀνοχῆς δοξάζων τὸν Θεὸν ὡς περ ὁ θεὸς Χρυσόστομος «Πάντων ἕνεκα» καὶ ἐν τῇ ἀναμνήσει τῶν παθημάτων, τῶν μεγάλων μαρτύρων καὶ ὁμολογητῶν τῆς πίστεως ἐνισχυόμενος ἐν τῇ ἐνδομύχῳ εἰς τὸ κράτος τῆς ἀληθείας καὶ τῆς θείας δικαιοσύνης πίστει καὶ προσεδόκα ἐν ἡσυχίᾳ καὶ γαλήνῃ καὶ ἀρρήτῃ εἰρήνῃ ἐσωτερικῇ τὴν ἡμέραν τῆς ἀναρρύσεως, ἥτις ἐπ' ἐσχάτων ἀνέτειλεν εὐλογίαις Θεοῦ δι' ἅπαν τὸ Ἑλληνικὸν ἀπὸ τοῦ Βασιλέως μέχρι πάντων τῶν ἐν ὀνόματι τῆς πρὸς τοῦτον πίστεως καὶ εἰς τὰ πάτρια καὶ εἰς τὴν ἱερὰν Ἐκκλησίαν ἀφοσιώσεως καταδιωχθέντων. Ἀφοῦ δὲ ἡ ἀλήθεια ἐκ γῆς ἀνέτειλε καὶ ἡ δικαιοσύνη ἐκ τοῦ Οὐρανοῦ διέκυψε, μετὰ τὴν θρησμοδευτικὴν ἐπάνοδον τοῦ Βασιλέως ἐπανήλθεν ἐν

θριάμβω και ὁ Μητροπολίτης ὑφ' ὀλοκλήρου τοῦ ποιμνίου αὐτοῦ ἐν ἀρρήτῳ ἐνθουσιασμῷ καὶ ἀγαλλιάσει πανηγυρικῇ καὶ πανδήμου τυχῶν ὑποδοχῇ, ποθεινότερος κατασταθεὶς διὰ τὴν μακροχρόνιον ἐν χιονοσκεπέσιν ὄρεσι τῆς Ἀρκαδίας νόσον. Ἀναλαβὼν δὲ τὸν θρόνον ἀποκατέστησε καὶ τὴν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τάξιν καὶ ἐργάζεται διηνεκῶς ὑπὲρ τῆς ἐμπεδώσεως αὐτῆς ἐν μέσῳ τοῦ ἀπείρῳ σεβασμῷ καὶ ἀγάπῃ οὐλικῇ περιβάλλοντος αὐτὸν πνευματικοῦ αὐτοῦ ποιμνίου.

Π. Καρολίδης

Η ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

ΚΑΙ ΑΙ ΥΠΗΡΕΣΙΑΙ ΑΥΤΗΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΕΘΝΟΣ

Ὅτε ἀπὸ τῆς θλίψεως τῆς γενομένης ἐπὶ Στεφάνῳ διεσπάρησαν οἱ ἐν Ἱεροσολύμοις μαθηταί, ἐξ αὐτῶν Κύπριοί τινες καὶ Κυρηναῖοι εἰσῆλθον εἰς Ἀντιόχειαν καὶ ἐκήρυξαν μετ' ἐπιτυχίας τὸν Χριστὸν πρὸς τοὺς Ἑλληνιστάς. Τὸ ἔργον τῶν ἀνωνύμων τούτων κηρύκων ἐκράτυνεν ἐξ Ἱεροσολύμων ἀποσταλεῖς ὁ Βαρνάβας, μαθητῆς ἀρχαῖος καὶ δεδοκιμασμένος καὶ πλήρης Πνεύματος ἁγίου καὶ πίστεως, ὅστις εἰς Ταρσὸν διαβάς καὶ τὸν ἄρτι θαυμασίως εἰς Χριστὸν ἐπιστρέψαντα Σαῦλον, παλαιὸν πιθανώτατα αὐτοῦ φίλον, ἀναζητήσας ἤγαγεν εἰς Ἀντιόχειαν, ἐνθα οἱ δύο ἄνδρες ἐπὶ ἔτος ὀλόκληρον ἐργάσαντο εἰς κραταίωσιν καὶ αὐξησιν τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ Ἐκκλησίας (Πρξ. ια' 19-26).

Οὗτοι οἱ δύο Ἀπόστολοι, ὧν ὁ Βαρνάβας κατήγετο ἐκ τῆς ἐν Κύπρῳ Σαλαμίνος, μετὰ τὴν παγίωσιν τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ Ἐκκλησίας ἀναλαβόντες, κατὰ τὴν ὑπόδειξιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος (Πρξ. ιγ' 2 ἐ.) καὶ κατὰ τὴν ἐν Ἱεροσολύμοις μετὰ τῶν λοιπῶν Ἀποστόλων συμφωνίαν (Γαλ. 6' 9) τὴν εἰς τὰ ἔθνη διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ, πρώτην γῆν ἀσκήσεως τοῦ ἔργου αὐτῶν τούτου ἐξελέξαντο τὴν Κύπρον, εἰς ἣν καὶ τάχιστα διεπεραιώθησαν ἐκ Σελευκείας ἀποπλεύσαντες καὶ ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Μάρκου τοῦ εὐαγγελιστοῦ συνοδευόμενοι. Τὸ ἀποστολικὸν ἔρ-

γον ηύλογήθη πλουσίως υπό του Κυρίου· ἐν τε τῇ Σαλαμῖνι καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Νήσου, ἦν διηλθον πᾶσαν μέχρι Πάφου, ἐν ᾗ διὰ τοῦ κηρύγματος αὐτῶν καὶ ὁ τῆς Νήσου ἀνθύπατος Σέργιος Παῦλος ἐπίστευσεν εἰς Χριστόν.

Ὅτιω ιδρύθη ὑπὸ τῶν δύο Ἀποστόλων περὶ τὸ 4ῷ ἔτος τῆς σωτηρίας ἡ κυπριακὴ Ἐκκλησία. Οἱ πρῶτοι τῶν Ἀποστόλων κύπριοι μαθηταὶ ἐπεδόθησαν ὡς καὶ οἱ ἄλλαχοῦ ἀδελφοὶ μετὰ ζήλου ἐξαιρετικοῦ εἰς τὴν διάδοσιν τῆς Πίστεως παρὰ τοῖς συμπολίταις αὐτῶν, κητύχησαν δὲ καθ' ὅλα τὰ φαινόμενα νὰ ἐργάζωνται ἐπὶ προσφορωτάτου ἐδάφους, οἷον ἀπήρτιζον ὁ εὐάγωγος καὶ νηφάλιος ἀνέκαθεν χαρακτήρ καὶ ὁ ἀνώτερος τότε πολιτισμὸς τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ. Ἡγέτης τῆς πρὸς ἐκχριστιανισμὸν τῆς ὅλης Νήσου κινήσεως ταύτης καὶ τῆς ὁργανώσεως τῆς Ἐκκλησίας αὐτῆς ἐτάχθη τάχιστα αὐτὸς ὁ ἀπόστολος Βαρνάβας, ὅστις ἀποχωρισθεὶς τοῦ Παύλου ὅτε ἐκεῖνος ἤρχετο τῆς 6' ἀποστολικῆς αὐτοῦ πορείας, ἦλθεν εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν Σαλαμίνα ἀκολουθούμενος ὑπὸ τοῦ ἀνεψιοῦ αὐτοῦ Μάρκου, καὶ καθ' ὅλα τὰ φαινόμενα δὲν ἐξῆλθε τῆς Νήσου πλέον μέχρι τοῦ μαρτυρικοῦ αὐτοῦ θανάτου ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, ὃν ὑπέστη λιθοβοληθεὶς ὑπὸ τῶν πολυαριθμῶν ἐν αὐτῇ Ἰουδαίων.

Αἱ κατὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ τῆς Κύπρου βιαιόταται ἐκρήξεις τοῦ φανατισμοῦ τῶν ἐν Σαλαμῖνι Ἰουδαίων, ὧν ἡ σπουδαιότης ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Τραϊανοῦ περὶ τὸ 11ῷ γενομένη κατεπνίγη ἐν τῷ αἵματι, οὐδαμῶς ἀνέκοψαν τὴν πρόοδον τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὅστις καὶ ἄλλως ἐλάχιστα, πιθανῶς, ἐνοχληθεὶς ὑπὸ τῶν διωγμῶν τοῦ ρωμαϊκοῦ Κράτους, ἡδυνήθη νὰ ἀποβῇ ἀπὸ τῶν πρῶτων ἑκατονταετιῶν ἡ κρατοῦσα ἐν τῇ Νήσῳ θρησκεία, καθ' ὃν δὲ χρόνον ἐδημοσιεύετο ἐν Μεδιολάνῳ τὸ περὶ ἀνεξιθρησκίας δόγμα τῶν Αὐτοκρατόρων νὰ ἀποτελῇ σεβαστὴν εἰς ἡθικὴν ἐπιβολὴν καὶ ὁμοιογένειαν Ἐκκλησίαν, εἰς 14 ἐπισκοπὰς ἡ καὶ πλείονας ἐρρυθμισμένην.

Ὅς ἐκ τῆς γεωγραφικῆς αὐτῆς θέσεως ἡ Κύπρος ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἀπετέλεσεν αὐτοτελὲς τῆς ἑλληνικῆς Πατρίδος τμήμα, ἐν τοῖς χριστιμικοῖς καιροῖς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον συνταυτίζουσα τὴν τύχην αὐτῆς πρὸς τὸ λοιπὸν Ἑλληνικόν. Ὅτιω συνεπανέστησαν μετὰ τῶν Ἰώνων οἱ Κύπριοι καὶ συνυπετάγησαν μετ' αὐτῶν καὶ μετὰ τοῦ Ξέρξου ἀναγκαστῶς συστρατεύσαντες ἐπὶ τὴν δούλωσιν τῆς Ἑλλάδος, πρῶτοι ἐν Σαλαμῖνι ἐτράπησαν, πιθανῶς οὐχὶ διὰ δειλίαν ἢ ναυτικὴν ἀνικανότητα, κατα-

στήσαντες οὕτω εὐχερέστερον τὸν περιφανέστατον ἐκείνον τῶν Ἑλλήνων θρίαμβον· καὶ πρὸς τὸν μέγαν Ἀλέξανδρον ἐκούσιοι προσήλθον ἐπίκουροι, οἱ μάλιστα ἐνισχύσαντες αὐτὸν εἰς τὴν ἄλωσιν τῆς Τύρου· καὶ ἐν τοῖς πολέμοις τῶν Πτολεμαίων πρὸς τοὺς Σελευκίδας σπουδαίοντατον διεδραμάτισεν ἡ Νῆσος πρόσωπον, εἴτε ὡς περιμάχητος κτήσις εἴτε ὡς πεδῖον εἴτε ὡς ὀρμητήριον ἀγώνων ἀξιωμαγμονεύτων.

Οὕτω δὲ καὶ νῦν ἡ κυπριακὴ Ἐκκλησία ὡς ἀποστόλων καὶ δὴ τοῦ ἰδίου ἀποστόλου Βαρνάβα ἱδρυμα, ἀπέβη αὐτοτελὴς κλάδος τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, ἰδιον βίον διὰ τῶν αἰώνων διαγαγοῦσα, τὴν πίστιν ἀνόθευτον τηροῦσα, ἐν τοῖς κρίσιμοις καιροῖς συναγωνιζομένη ἀνδρείως μετὰ τῶν λοιπῶν ἀνὰ τὴν Οἰκουμένην Ἐκκλησιῶν κατὰ παντὸς γενικοῦ τῆς Πίστεως κινδύνου, ἐν τοῖς κινδύνοις οἵτινες ἰδίᾳ κατ' αὐτῆς ἐνέσκηψαν μετὰ σταθερότητος ὑπερμαχήσασα τοῦ ποιμνίου αὐτῆς καὶ τῶν ἰδίων δικαίων, καὶ ἐκπληρώσασα ἀδιστακτως ἐν πάσῃ περιπτώσει τὸ καθήκον αὐτῆς.

Καὶ δὴ ἐπὶ τῆς ἐλευθερίας τῆς Νήσου ἀπὸ τοῦ μεγ. Κωνσταντίνου μέχρι τῆς ὑπὸ τοὺς Αὐτικούς ὑποδουλώσεως ἡ ἰσχυρὰ ἐκ τῆς λαίλαπος τῶν διωγμῶν καὶ τελείως ὀργανωμένη ἐξεληθοῦσα κυπριακὴ Ἐκκλησία ἐξωτερικῶς μὲν μετέχει καὶ τῆς πρώτης καὶ περιφανεστάτης τῶν οἰκουμενικῶν Συνόδων, τῆς ἐν Νικαίᾳ, διὰ τῶν Ἱεραρχῶν αὐτῆς, ὡν ἀείμνηστον κατέλιπε μνήμην ὁ ἅγιος τῆς Τρεμιθοῦντος ἐπίσκοπος Σκυρίδων, αὐτὴ ἀμόλυντος τοῦ ἀρειανοῦ μιάσματος ὅλως παραμείνασα, καὶ ἀπὸ τῆς ὅλης Ἐκκλησίας μετὰ τῶν λοιπῶν Ὀρθόδοξων σπουδάζασα νὰ ἀπορρῦψῃ τὸ μόλυσμα· καὶ τῆς γ' οἴκου. Συνόδου, τῆς ἐν Ἐφέσῳ κατὰ τῶν Νεστοριανῶν, καὶ τῆς δ' τῆς ἐν Χαλκηδόνι, καὶ τῆς Πενθέκτης, καὶ τῆς ζ' κατὰ τῶν Εἰκονομάχων. Ἐσωτερικῶς δὲ ἀγωνίζεται, ἰδίᾳ διὰ τοῦ μεγάλου Ἐπιφανίου, πρὸς ἐπιστροφὴν τοῦ ὅλου πληθυσμοῦ τῆς Νήσου εἰς Χριστὸν καὶ ἐξουδετέρωσιν τῶν ἀπὸ τῶν αἵρετικῶν κινδύνων, διατηροῦσα πάσῃ θυσίᾳ ἀναλλοίωτον τὸ ὀρθόδοξον φρόνημα· ἀγωνίζεται κατὰ τῶν ἐπανειλημμένων ἀδίκων ἐπιβουλῶν τῆς ἀνεξαρτησίας αὐτῆς ἐκ μέρους τῆς Ἐκκλησίας Ἀντιοχείας καὶ εὐτυχεῖ ὥστε καὶ ἡ ἀνεξαρτησία αὐτῆς νὰ κυρωθῇ διὰ τοῦ ἡ' κανόνος τῆς γ' οἴκου. Συνόδου, διὰ δὲ τῆς ἀνακαλύψεως τῶν λειψάνων τοῦ ἱδρυτοῦ Ἀποστόλου καὶ τιμιωτάτου τῶν μαρτύρων αὐτῆς Βαρνάβα, ὁ Ἀρχηγὸς αὐτῆς νὰ τύχῃ ἑξαιρετικῶν αὐτοκρατορικῶν προνομίων διακρίσεως παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος Ζήνωνος, σκήπτρου βασιλικοῦ ἐπιστέφαντος τὴν ποι-

μαντορικήν αὐτοῦ ράβδον, μανδύου πορφυροῦ καὶ πορφυρᾶς αὐτοκρατορικῆς ὑπογραφῆς.

Οἱ ἀγῶνες τῆς Ἐκκλησίας ἀποβαίνουνσι βαθμηδὸν δεινότεροι· ὁ ἐκ τῶν γειτονικῶν χωρῶν ἐκχειλίσας Μωαμεθανισμὸς εὐθὺς ἀπὸ τῆς πρώτης αὐτοῦ ὁρμῆς ἐκχύνεται παφλάζων καὶ εἰς τὰ παράλια τῆς Νήσου, καὶ ἄρχεται ἐντεῦθεν ἀτελεύτητος σειρὰ ἐπιδρομῶν, ἐν αἷς ἀγωνίζεται πρὸς σωτηρίαν τοῦ ποιμνίου ἀφειδῆς ἑαυτῆς ἡ Ἐκκλησία· αἱ σπανιώταται περισωθείσαι ἀπηχήσεις τῶν φρικαλεωτάτων τούτων ἐπιδρομῶν, αἵτινες, πλὴν ἄλλων, καὶ τὰς σπουδαιότητας τῶν κυπριακῶν πόλεων Κωνσταντίαν καὶ Πάφον ἐκ θεμελίων φθειράσαι, μόνον πρὸς κατακλυσμοὺς πυρὸς καὶ σιδήρου δύνανται νὰ παραβληθῶσιν, ὁμιλοῦσι περὶ τραγικῶν αἰχμαλωσιῶν ἢ σωρηδὸν θανατώσεων λαοῦ καὶ κληρικῶν, ὧν λάμπει διὰ μέσου τῶν ἀσφῶν εἰδήσεων ἡ ἀπαράμιλλος αὐταπάρνησις καὶ ὑπὲρ τῶν ὀλλυμένων αὐτοθυσία.

Ἄλλ' ἡ κατάστασις ἀποβαίνει· ἐπὶ μᾶλλον ἀφόρητος, μόλις δὲ ἀνὰ-παυλάτις ἀπὸ τῶν δεινῶν φθίνεται ἐπὶ τῶν ἐπιτυχῶν κατὰ τῶν Ἀράδων ἀγῶνων τοῦ Κωνσταντίνου δ' τοῦ πωγωνάτου καὶ ἐπὶ τῆς συνθήκης τῶν πρώτων ἐτῶν τῆς βασιλείας τοῦ Ἰουστινιανοῦ β', καθ' ἣν εἰρηνικὴ τις συγκατοχὴ Βυζαντινῶν καὶ Ἀράδων ἐπὶ τῆς Νήσου καθιερώθη.

Ἀλλὰ πολὺ ταχέως ἡ κατάστασις αὕτη ἀνετράπη διὰ τὴν ἄρνησιν τοῦ Ἰουστινιανοῦ νὰ ἀναγνωρίσῃ βασιλείαν ἐν τοῖς Ἀραφῖν ἀποδεχόμενος τὸ ὑπ' αὐτῶν μετὰ ἰσλαμικῶν συμβόλων κοπὲν χρυσοῦν νόμισμα εἰς πληρωμὴν τοῦ κατὰ τὰς συνθήκας καταβλητέου εἰς αὐτὸν φόρου. Ὡς εἰκὸς ἀρξαμένου πολέμου ἡ Κύπρος ἐγένετο ὁ πρῶτος στόχος τῶν ἀραβικῶν ἐπιθέσεων· καὶ ὁ κίνδυνος ἐπεκρεμάσθη μέγιστος ἐν χρόνοις, καθ' οὓς ἰδίᾳ θρησκευτικὸς φανατισμὸς ἦν ὁ χαρακτηρίζων τοὺς πολέμους, κατὰ τῆς κυπριακῆς Ἐκκλησίας· διὸ τῇ ὑποδείξει τοῦ Ἰουστινιανοῦ ὁ τότε ἀρχιεπίσκοπος Ἰωάννης μετὰ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ μετενόστησεν ἐπὶ βασιλικῶν πλοίων εἰς Ἑλλάσποντον καὶ ἀπέκρησε παρὰ τὴν Κύζικον ἐν πόλει κληθείσῃ νέᾳ Ἰουστιανουπόλει, εἰς ἣν ἡ Πενθέκτη Σύνοδος διὰ τοῦ λθ' κανόνος αὐτῆς προσέειπε τὰς ἰδιαζούσας τῇ Ἀρχιεπισκοπῇ τῆς Νήσου προνομίας καὶ δίκαια.

Ἡ περιπέτεια αὕτη, εἰς ἣν εὐτυχῶς κατὰ πάντα τὰ φαινόμενα μόνοι οἱ τῆς πεδινῆς ἐπαρχίας τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Κύπριοι, ὑπεβλήθησαν, ὑπῆρξεν ἀτυχεστάτη καὶ ὀδυνηροτάτη. Διὸ εἰς πρώτην εὐκαι-

ρίαν, εὐθὺς ὡς ἐπὶ τῶν ἐπομένων αὐτοκρατόρων, πιθανῶς δ' ἐπὶ Τι-
 βερίου 6', οὗ ὁ ἀδελφὸς Ἡράκλειος κητήγαγε περιφανεῖς κατὰ τῶν
 Ἀράβων νίκας, ἀπηλλάγη ἡ Κύπρος τῆς ἀραβικῆς μάστιγος, ἐσπύσαν
 νὰ ἐπανακάμψωσιν οἱ περισωθέντες τῶν Κυπρίων μεταναστῶν μετὰ τοῦ
 Ἀρχιεπισκόπου αὐτῶν εἰς τὴν πατρίδα.

Ὁ ἐθνομῶρτος Ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου Κυπριανός

Τὰ μετέπειτα ἡ κυπριακὴ Ἐκκλησία διήγαγε τὸν αὐτὸν βίον ἀγω-
 νιζομένη καὶ ὑπὲρ τῶν κοινῶν τῆς ὅλης Ἐκκλησίας ζητημάτων, ὡς ἐν
 τῷ μακρῷ περὶ τῶν εἰκόνων σπαραγμῷ, καὶ ὑπὲρ τῶν ἰδίων τοπικῶν
 ἑαυτῆς καὶ τοῦ ποιμνίου τῆς συμφερόντων, καὶ προαγομένη εἰς ζωτι-
 κότητα καὶ δύναμιν δσάκις ἀνέπνεεν ἀπὸ τῶν ἐκ τῶν Μωαμεθανῶν

Ἡ Α. Μ. δ' Ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου Κύριλλος Γ'.

Ἡ Α. Μακαριότης ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου Κύριλλος Γ'. ἐγεννήθη ἐν Πραστειῷ τῆς ἐπαρχίας Μεσαορίας Κύπρου τῷ 1859. Προωρισμένος ὑπὸ τῶν εὐσεβῶν αὐτοῦ γονέων εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ἐκκλησίας μετὰ τὴν στοιχειώδη παιδείαν, ἣν ἔλαβε ἐν τῷ χωρίῳ του καὶ ἐν τῷ Ἡμιγυμνασίῳ Λεμεσοῦ, ἔχει:-

ἐνοχλήσεων· τὴν ἀκμὴν δὲ ταύτην μαρτυροῦσιν ἐνθεν μὲν τὰ περιω-

ροτονήθη διάκονος μετονομασθεὶς Κύριλλος. Παναγιώτης πρότερον ἀπὸ βαπτισματος καλούμενος. Ἀπουταλὲς δ' εἰς Ἀθήνας πρὸς εὐρυτέρας σπουδὰς καὶ παρακολουθήσας θεολογίαν ἅμα καὶ φιλολογίαν, ἀνηγαρεύθη διδάκτωρ τῆς τελευταίας τῷ 1890. Ἐπανελθὼν δ' εἰς Κύπρον διωρίσθη καθηγητὴς ἐν τῷ Γυμνασίῳ Λεμεσοῦ, καὶ ἐδίδαξεν ἐν αὐτῷ ἐπὶ πενταετίαν, κηρύττων ἅμα μετ' ἐν-θέου ζήλου τὸν θεῖον λόγον. Τῇ 16ῃ Ἀπριλίου τοῦ 1895 ἐξελέγη ὑπὸ τῆς ἱερᾶς Συνόδου καὶ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς ἐπαρχίας μητροπολίτης Κυρηνείας. Τῷ 1900 ἐξελέγη μητροπολίτης Πάρου, τῆς δευτέρας τῇ τάξει μητροπόλεως τῆς Νήσου, ἀλλὰ δὲν ἀπεδέξατο. Τῇ 9ῃ Μαΐου τοῦ 1900 ἀποθανόντος τοῦ ἀειμνήστου ἀρχιεπισκόπου Κύπρου Σωφρονίου, καὶ τοῦ κλήρου καὶ λαοῦ τῆς Νήσου διαρεθέντος εἰς δύο ἀδιαλλάκτους μερίδας περὶ τοῦ ἑπόμενος τῶν δύο τότε ὑπαρχόντων Μητροπολιτῶν, ὁ Κιτίου ἢ ὁ Κυρηνείας ἔδει νὰ ἀνέλθῃ εἰς τὸν ἀρχιεπισκοπικὸν θρόνον, μετὰ μακρὰς καὶ ἀγόνους προσπάθειας τῶν τριῶν ἑλληνικῶν Πατριαρχείων τῆς Ἀνατολῆς πρὸς συμβιβαστικὴν λύσιν τοῦ ζητήματος, ἐξελέγη ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου τῇ 9 Φεβρουαρίου 1908 ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπὸ τοῦ εἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἐπιχειρήσαντος νὰ λύσῃ κατὰ τὸν ἀλ-ξάνδρειον τρόπον τὸν κυπριακὸν γόρδιον δεσμόν. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ἐκλογὴ αὕτη προκάλεσεν ἀντίδρασιν ἄκαμπτον τῆς ἀντιπάλου μερίδος, ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κύριλλος μετ' ἑλίγον παρῆντήθη μετ' αὐταπαρνήσεως ἀγαστῆς τοῦ θρόνου καὶ συνήνεσεν εἰς τὴν ἀνάρρησιν τοῦ μητροπολίτου Κιτίου Κυρίλλου τῷ 1910, αὐτὸς παραμένοντας ἐρε-ξῆς πρόεδρος τῆς μητροπόλεως Κυρηνείας. Τοῦ δ' ἀπὸ Κιτίου ἀρχιεπισκόπου Κυρίλλου ἐκδημήσαντος πρὸς Κύριον κατ' Ἰούλιον τοῦ 1916, ὁμοθυμῶν γνώμη καὶ ψήφῳ τῆς Ἱ. Συνόδου καὶ τῶν κληρικῶν καὶ λαϊκῶν ἀντιπροσώπων τῆς Νήσου ἐξελέγη τῇ 11 Νοεμβρίου τοῦ 1916 ἀρχιεπίσκοπος τῆς Νήσου.

Ἡ αὐτοῦ Μακαριότης ἀπὸ τῆς ἐπαύριον τῆς ἐκλογῆς αὐτῆς ἐνθέρμως καὶ ἀόκνως ἐργάζεται, πλὴν τῶν ἐκκλησιαστικῶν αὐτοῦ καθηκόντων καὶ διὰ τὴν ποθητὴν ἑνωσιν μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος τῆς ἡρωϊκῆς Κύπρου. Τῇ 21 Ν)ρίου 1918 ἀπῆλθεν ὡς πρόεδρος τῆς Κυπριακῆς Ἀποστολῆς εἰς Λονδίνον διὰ νὰ ἐνεργήσῃ ὑπὲρ τῆς ταχείας ἐνώσεως τῆς Κύπρου, ὅπερ εἶναι ἡ μύχιος πόθος παντὸς Κυπρίου.

Ἡ αὐτοῦ Μακαριότης διακρίνεται διὰ τὴν πρὸς τὴν παιδείαν καὶ ἑλληνοπρεπτὴ ἀγωγὴν τῶν τέκνων τῆς Κύπρου στοργὴν του, ὑποστηρίζων καὶ ἐνισχύων πάντας τοὺς ἐργάτας τῶν Γραμμάτων, καὶ συντηρῶν πολλοὺς ὑποτρόφους ἰδιοῖς ἀναλώμασιν εἰς διαφόρους Θεολογικὰς Σχολὰς. Κατὰ δὲ τὸ παρελθὸν ἔτος ὥρισε σημαντικὸν ποσὸν ἐξ ἰδίων, ὅπως διὰ τῶν τόκων αὐτοῦ βραβεύηται κατ' ἔτος φιλολογικὸν διαγώνισμα. Πρὸς ἀναζωπύρησιν δὲ τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος διώρισεν ἀρκετοὺς ἱερὸκῆρυκας καθ' ὅλην τὴν νῆσον, ἰδρύσας καὶ θρησκευτικὸν περιοδικὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα «Ὁ Ἀπόστολος Βαρνάβας».

Σύγχρονος Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία

ζόμενα μνημεία τῆς χριστιαν. τέχνης, ἐλάχιστα δυστυχῶς διὰ τὰς μετὰ ταῦτα ἐπακολούθησάσας ἀναριθμήτους καὶ ἀπεριγράπτους συμφοράς, ἅτινα πάντα σχεδὸν ἀνῆκουσιν εἰς τὰς περὶ τὸ τέρμα τῆς χιλιετίας ἑκατονταετίας, καὶ εἰς τὴν κατὰ τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς ἀνθρῶν τοῦ μοναχισμοῦ ἐν τῇ Νήσῳ, εἰς ἣν ὀφείλονται καὶ τὰ μόνα εἰσέτι ἐν τῇ Νήσῳ σφζόμενα καὶ ἀκμάζοντα ὅπως οὖν μοναχικὰ ἱδρύματα τοῦ Κύκκου, τοῦ Μαχαιρᾶ, τῆς Ἐγκλείστρας καὶ ἄ τι ἕτερον.

Ἄλλ' ἡ ἀκμὴ αὕτη ἐπέπρωτο νὰ διακοπῇ ἀποτόμως καὶ νὰ κληθῇ ἡ Ἐκκλησία νὰ ἀγωνισθῇ τὸν περὶ ὑπάρξεως ἑαυτῆς καὶ τοῦ ποιμνίου τῆς ἀγῶνα καὶ νὰ ὑποβληθῇ εἰς δοκιμασίας μακράς, σκληροτέρας τῶν ἐπὶ τῶν διωγμῶν, ἐπὶ ἐπτακόσια σχεδὸν ἔτη. Ἡ μακρὰ αὕτη περίοδος τῶν δοκιμασιῶν, ἦν τὰ ἀνεκδιήγητα δεινὰ καθίστων νύκτα ἀτέρμονα πόνων καὶ θανάτου, διαιρεῖται εἰς δύο ἴσα περίπου τμήματα, ὧν ἄγνοεῖ τις ἑπότερον νὰ χαρακτηρίσῃ φρικαλεώτερον τοῦ ἑτέρου, τὸ τῆς φραγκοκρατίας (1191—1570) ἢ τὸ τῆς τουρκοκρατίας (1571—1878).

Κατὰ τὰς τραγικὰς ἐκεῖνας ἡμέρας, καθ' ἃς ἡ βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία μετὰ τοὺς τρεῖς μεγάλους Κομνηνοὺς ἐξηκολούθησε ραγδαίτερον καταρρέουσα, ὑπὸ τὰ ἀνοικτίρμονα Τούρκων καὶ Σταυροφόρων πλῆγματα, ὁ Ριχάρδος ὁ ἐπιλεγόμενος λεοντόθυμος ἐπὶ τῆς γ' Σταυροφορίας καταφυγὼν ἐνεκα τρικυμίας εἰς τοὺς λιμένας τῆς Νήσου, ἀπεσπασμένης πρὸ μικροῦ ἀπὸ τῆς Αὐτοκρατορίας καὶ ἴδιον δεσποτᾶτον ἀποτελούσης, κατέλαβε ταύτην νικήσας καὶ αἰχμαλωτίσας τὸν δεσπότην Ἰσαάκιον καὶ ἐπώλησε τοῖς Ναῖταις· ἀναλαβὼν δὲ αὐτὴν ἔπειτα ἀπὸ τῶν ἐξ ἐπαναστάσεως τῶν Κυπρίων κατακτηθηέντων Ναϊτῶν, ἐπώλησεν εἰς τὸν ἐπὶ φιλῶ τίτλῳ βασιλέα τῆς Ἱερουσαλὴμ Γουζδὸν Λουσινιανα, κολληθέντα αὐτῷ κατὰ τὰς ἐν Κύπρῳ καὶ Παλαιστίνῃ ἐπιχειρήσεις· οὕτω δὲ ἡ Νῆσος ἀπετέλεσε βασιλεῖον λατινικὸν ὑπὸ τὴν δυναστείαν τῶν Λουσινιανῶν, ἀρξάσων αὐτῆς μέχρι τοῦ 1489, ὅτε τοὺς Λουσινιανας ἀντικατέστησαν οἱ Ἑνετοί, ἀφ' ὧν ἀπέσπασαν αὐτὴν δι' αἵματηροτάτου πολέμου οἱ Τούρκοι τῷ 1571.

Ὑπὸ τὴν Φραγκοκρατίαν ὁ ἑλληνικὸς Χριστιανισμὸς, ἡ Ὁρθοδοξία, διέδραμεν ὡς γνωστὸν πανταχοῦ τῆς Ἑλληνικῆς γῆς τοὺς μεγίστους τῶν κινδύνων. Ἡ ἀληθινὴ τοῦ Χριστοῦ θρησκεία, ἥτις ἐθεωρήθη ἐν ἀρχῇ ὡς ἀπότοκος τῆς Ἰουδαϊκῆς θεοκρατίας καὶ οἰκοδόμημα ἐπὶ τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ θεμελιωθέν, δὲν ἐβράδυνε ν' ἀποδειχθῇ οἷα κατ' οὐσίαν ἦτο, τελείως ἐνηρμονισμένη πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, καὶ πρὸς τὰς

ἐσωτερικὰς ἀνάγκας καὶ τάσεις τῆς ἐλευθέρας ἀνθρωπίνης ψυχῆς, ἐν τῇ κανονικῇ δ' αὐτῆς ἀνελίσσει ἐκ τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ παρέμεινε μόνον ὅ,τι ἐκεῖνος εἶχε φυσιολογικῶς εὖτως εἶπεν σύμφωνον πρὸς τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν ἐλευθερίαν, ὥστε μόνη σπουδαία καὶ ἀξιοσημείωτος τοῦ Ἰου-

Ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Πάφου κ. Ἰάκωβος Ἀντζουλᾶτος.

Ἐγεννήθη ἐν τῇ νήσῳ Πάτμῳ τῇ 2 Μαρτίου 1872. Ὑπὸ τῶν εὐσεβῶν γονέων αὐτοῦ κατετάχθη ἐν τῇ Μονῇ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου τῆς Πάτμου ὡς δόκιμος, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἔπειτα ἐχειροτονήθη διάκονος. Ἀποπερατώσας τὰς σπουδὰς αὐτοῦ ἐν τῇ Ριζαρείῳ Σχολῇ, ἐσπούδασεν ἔπειτα Θεολογίαν ἐν τῇ

δαΐσμου συμβολή εἰς τὸν Χριστιανισμόν ἐν τέλει· νὰ ἀπομείνῃ ἡ παιδαγωγικὴ αὐτοῦ εἰς Χριστὸν ὑπηρεσία καὶ ἡ προφητικὴ τῆς χριστιανικῆς ἀποκαλύψεως κύρωσις. Ὡς ἐκ τῆς φύσεως αὐτοῦ ὁ Χριστιανισμὸς ἀπεδείχθη, εὐθὺς ὡς διεδόθη ἀνὰ τὸν κόσμον, τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ ἀνακαινιστῆς καὶ οἰκειωτῆς, τῆς ἑλληνικῆς σκέψεως ἐξυγιαστῆς, καὶ ὡς ζώντων ἀνθρώπων θρησκευτικὴ πολιτεία διεμορφώθη ὑπὸ τὴν χειραγωγίαν τοῦ Παρακλήτου κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ ἑλληνικοῦ δημοκρατισμοῦ καὶ κατὰ τὰ ἑλληνικὰ ἰδεώδη τῆς μετ' ἐλευθερίας ἰσότητος.

Ἄλλ' ἐν τῇ Δύσει ἀπ' αὐτῆς τῆς δ' ἐκ., ἀφ' ἧς τοὺς πρώτους ἑλληνας ἐπισκόπους τῆς πόλεως Ρώμης διεδέξαντο ρωμαῖοι τὸ γένος καὶ τὴν διανοητικότητα ἱεράρχαι, τὸ δημοκρατικὸν τῆς ἰσότητος πνεῦμα βαθμηδὸν ἤρξατο ἀφανιζόμενον, ἀναγεννώμενον δ' ἀντ' αὐτοῦ τὸ πατροπαράδοτον τῇ Ρώμῃ καὶ τῇ λαῷ αὐτῆς παντοκρατορικὸν μοναρχικὸν πνεῦμα ἐπὶ βλάβῃ καὶ ἀλλοιωσεί· καὶ αὐτῆς τῆς οὐσίας τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ἐντεῦθεν προέκυψαν οἱ μεγάλοι καὶ ἀτελεῦττοι ἀγῶνες τῶν Παπῶν περὶ πνευματικῆς μοναρχίας ἐν τῷ Χριστιανισμῷ, οἱ μέχρι σήμερον ἐξακολουθοῦντες, καὶ τῶν μεγίστων δεινῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Χρι-

Θεολογικῇ Σχολῇ τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου ἀναγορευθεὶς προλύτης, μεθ' ᾧ ἐπανελθὼν εἰς Πατρίον ἐχρημάτισεν Ἀρχιεραμματαὺς τῆς Μονῆς τῆς μετανοίας τοῦ ἐπὶ τρία ἔτη. Κατὰ τὸ 1901 ἦλθεν εἰς τὸ Πατριαρχεῖον Ἀλεξανδρείας καὶ χειροτονηθεὶς Ἀρχιεμμόδιος ὑπηρέτησεν εὐδοκίμως τὴν Ἐκκλησίαν Ἀλεξανδρείας ὡς πρῶτος ἐφημέριος ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Νικολάου τοῦ Πατριαρχείου ἐν Καίρῳ μέχρι τοῦ 1910. Τότε λυθέντος τοῦ ἀρχιεπισκοπικοῦ ζητήματος τῆς Κύπρου ἐξελέγη Μητροπολίτης Πάφου καὶ ἐχειροτονήθη ἐν τῷ καθεδρικῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου ἐν Λευκωσίᾳ τῇ 7 Μαρτίου 1910. Ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου 1916 ἀναπαυθέντος ἐν Κυρίῳ τοῦ αἰοδύμου Ἀρχιεπισκόπου Κύπρου Κυρίλλου Β', ἐγένετο, ὡς πρῶτος τῇ τάξει Μητροπολίτης ἐν Κύπρῳ, Τοποτηρητὴς τοῦ Ἀρχιεπισκοπικοῦ θρόνου μέχρι τῆς 11ης Νοεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ὁπότε ἐξελέγη Ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου ὁ πρόεδρος Κυρηναίας Κύριλλος. Ἀπὸ τῆς 27ης Νοεμβρίου 1918 ἐγένετο ἀναπληρωτὴς τῆς Α. Μ. τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κύπρου κ. Κυρίλλου, μεταβάντος ὡς προέδρου τῆς Κυπριακῆς Ἀποστολῆς εἰς Λονδίνον πρὸς ἐνέργειαν ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως τῆς Κύπρου μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος. Ὁ Μητροπολίτης Πάφου κατὰ τὸν παρελθόντα Ἀπρίλιον μετέβη εἰς Ἀλεξανδρείαν καὶ Κάϊρον πρὸς ἐνέργειαν παρὰ τοῖς ἐκεῖ Κυπρίοις, ὅπως καὶ οὗτοι συνεισφέρουσιν ὕλικῶς ὑπὲρ τοῦ ἔργου τῆς ἐν Λονδίῳ Κυπριακῆς Ἀποστολῆς. Ὁ Μητροπολίτης Πάφου διακρίνεται ἐπὶ θερμουργίᾳ ζήλῳ καὶ προίσταται, ὡς καλὸς ποιμὴν, παντὸς θεαρέστου ἔργου.

στοῦ παραίτιοι. Εἶναι γνωστὸν διὰ ἐν τοῖς ἀγῶσι ταῦτοις ὁ Παιπισμὸς δὲν ἐδέσασσε νὰ μεταχειρισθῇ ὡς πρόσφερον πρὸς ἐπικράτησιν πᾶν μέσον βίης εἴτε πνευματικῆς εἴτε κοσμικῆς. Αὐτοὶ αἱ Σταυροφορίαι, αἷτινες φανερὰν αἰτίαν εἶχον τὴν ἀπολύτρωσιν τῆς Παλαιστίνης ἀπὸ τῶν Μωαμεθανῶν, δὲν ἐβράδυνε νὰ ἀποδειχθῶσιν διὰ ἀφανὲς αἷτιον εἶχον τὴν ἐπιθυμίαν τῆς ὑπαγωγῆς τῶν Χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς ὑπὸ τὴν πνευματικὴν ἐξουσίαν τῆς Ρώμης διὰ τῆς ὑποταγῆς τῶν χωρῶν τῆς Ἀνατολῆς ὑπὸ δουτικοὺς ἀρχοντας. Τοιαύτη ἐν προκειμένῳ ὑπῆρξε καὶ τῆς Κύπρου καὶ τῆς Ἐκκλησίας αὐτῆς ἡ τύχη. Ἀλλὰ, δόξα τῷ Θεῷ, τὸ πνεῦμα τῆς χριστιαν. ἐλευθερίας οὐδέποτε ἔπαυσε νὰ διέπῃ τοὺς Χριστιανοὺς τῆς Ἀνατολῆς, κατὰ πρῶτον μὲν λόγον τοὺς ὀρθοδόξους, κατὰ δεῦτερον δὲ καὶ τὴν ἀπὸ τῆς Ὀρθοδοξίας ἀπεσπασμένους εἴτε κατὰ παρεξήγησιν εἴτε διὰ φυλετικούς λόγους Ἐκκλησίας. Εἶναι ὁ αὐτὸς ἐκεῖνος ἔρως τῆς θρησκευτικῆς καὶ ἠθικῆς ἐλευθερίας, ὅστις ἐκπαλαὶ χαρακτηρίζουν τοὺς Ἀνατολικοὺς διετρανώθη ἐν τοῖς ἀγῶσι τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἥρωος τῆς Ἀνατολῆς πατριάρχου Φωτίου, ἐπὶ τὰς ὀκτὼ ἐκατονταετίας πρὶν θαυματουργήσῃ ἐν τῇ Δύσει σχεδὸν κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐν Ἀγγλίᾳ διὰ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κράνμερ καὶ τῶν συνεργατῶν αὐτοῦ, καὶ κατὰ παρεμφερῆ ἀλλ' ὑπερβολικὸν τρόπον ἐν Γερμανίᾳ, Ἑλβετίᾳ καὶ Γαλλίᾳ διὰ τῶν μεταρρυθμιστῶν.

Ἡ ἐκστρατεία πρὸς ὑποταγὴν τῆς κυπριακῆς Ἐκκλησίας ἤρξατο σχεδὸν εὐθὺς μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν τῆς φραγκοκρατίας ἐν Κύπρῳ. Πολυάριθμοι λατῖνοι κληρικοὶ συνώδευσαν τὸν Γουτδὸν Λουσινιᾶνα εἰς τὸ νέον αὐτοῦ βασίλειον, ὡς εἰκὸς δὲ τάχιστα νὰ πλῆθῃ ταῦτα ἤρχισαν νὰ ἐποφθαλμιῶσι κατ' ἀρχὰς τὰ ἀγαθὰ, δι' ὧν συνετηρεῖτο ἡ ὀρθόδοξος τῆς Νήσου Ἐκκλησία. Ὑπὸ τὴν πίεσιν αὐτῶν διὰ τοῦ Πάπα ὁ ἀδελφὸς τοῦ Γουτδου Ἀμαλάρικος, ὁ διαδεξάμενος αὐτὸν ἀποθανόντα μετὰ διетίαν ἀνέυ ἰδίου διαδόχου, πρὸς τὸν Πάπα Καίεστινον III τὴν ἐγκατάστασιν τεσσάρων λατίνων ἐπισκόπων ἐν τῇ Νήσῳ. Μετὰ μικρὸν ἡ βασίλισσα Ἀλίκη, ἡ διαχειρισθεῖσα τὴν κυβέρνησιν τῆς Νήσου ἐπὶ τῆς εἰς Παλαιστίνην ἀπουσίας τοῦ συζύγου αὐτῆς βασιλέως Οὐγου α', πρὸς τὸν Πάπα Ἰννοκεντίου III συμπληρωματικὴν διάταξιν ἐλαττοῦσαν μὲν τὰς τέως 14 ὀρθοδόξους ἐπισκοπὰς εἰς 4, ὅσαι ἦσαν καὶ αἱ λατινικαί, ἀφαιροῦσαν ὑπὲρ τῶν Λατίνων τὴν ἐκκλησιαστικὴν κτημοσύνην καὶ δεκάτην, καὶ ὑπάγουσαν εἰς κανονικὴν ὑποταγὴν ὑπὸ τοὺς λατίνους τοὺς ὀρθοδόξους Ἐπισκόπους.

Εἰς πάντα ταῦτα ἀντέταξεν ἡ κυπριακὴ Ἐκκλησία καὶ ὁ λαὸς αὐτῆς κραταῖαν ἀμυναν, ἣτις παρετάθη, μέχρι τέλους, παρὰ τὴν φαινομένην κατὰ καιροὺς ὑπεῖξιν εἰς τὰς καιρικὰς περιστάσεις. Ὡς δὲ πανταχοῦ τῆς Ἀνατολῆς, οὕτω καὶ ἐν Κύπρῳ ἐνισχύετο ἡ Ἐκκλησία εἰς τὴν ἀντίστασιν τῆς ὑπὸ τοῦ εὐσεβοῦς ὀρθοδόξου λαοῦ, τοῦ ἀκλονήτως ἀείποτε ἐχομένου τῶν πατρῶν παραδόσεων, ὅστις καὶ βίαν ἐνίρτε δὲν ἐδίστασε νὰ ἀντιτάξῃ εἰς τὴν βίαν τῶν Λατίνων.

Ὁ ἀγὼν οὗτος διὰ τὴν κυπριακὴν Ἐκκλησίαν ἦτο εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἀπελπισ. Ἡ Νῆσος κατοκεῖτο ὑπὸ λαοῦ, ὅστις ἀπὸ μακρῶν αἰώνων εἶχεν ἀπομάθῃ τὸν πόλεμον· ἡ ὀλιγοχρόνιος δεσποτία τοῦ Ἰσαακίου δὲν εἶχε προφθάσῃ νὰ ἀφυπνίσῃ παρ' αὐτῷ τὰς πολεμικὰς ἀρετάς· ὁ βυζαντινὸς στόλος, ὅστις προήσπιζεν αὐτὴν ἐν τοῖς προηγουμένοις κινδύνοις, δὲν ὑπῆρχε πλέον, αὐτὴ δὲ ἡ Αὐτοκρατορία ἐπάλαιε νῦν περὶ ὑπάρξεως, καὶ ἦτο πλέον πολὺ μακρὰν τῆς Νήσου, ἣς ἤρχον νῦν πολεμισταὶ ἀτυχεῖς μὲν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπέναντι τῶν μουσουλμανικῶν δυνάμεων, ἀλλὰ εὐτυχέστατοι καὶ δυνατώτατοι ἀπέναντι τῶν ἀόπλων καὶ ἀπολέμων πληθυσμῶν τῆς ὀρθοδόξου Ἀνατολῆς, τὸ δὲ χεῖριστον ἐμπεκοτισμένοι μέχρι μυελοῦ ὁστέων τὸν παπισμὸν καὶ τὰς κοσμοκρατορικὰς αὐτοῦ ιδέας.

Ὅθεν οἱ ἀρχόντες οὗτοι ἐν χρόνοις, καθ' οὓς ὁ πνευματικὸς αὐτῶν ἀρχηγὸς θεώρει ἀξίους μυρίων θαγμάτων τοὺς μὴ ἀναχωρίζοντας τὴν πνευματικὴν αὐτοῦ παντοκρατορίαν, οὐδαμῶς ἀπορον ἂν ἐδοήθουν πάσῃ δυνάμει τὰς προσπάθειας τῶν οἰκείων κληρικῶν πρὸς ὑποδούλωσιν τῆς κυπριακῆς Ἐκκλησίας· ὑπῆρξαν βεβαίως μεταξὺ αὐτῶν καὶ τινες, οἵτινες εἴτε χάριν τῆς δημοσίας εὐταξίας, εἴτε χάριν πολιτικῆς σκοπιμότητος, εἴτε καὶ ἕνεκα εὐρυτέρας ἀντιλήψεως τῆς ἐννοίας τῆς δικαιοσύνης ἐδείχθησαν ἀνεκτικοὶ τοῖς Ὀρθοδόξοις· ἀλλὰ τὸ πλεῖστον ἐγένοντο στυγνὰ καὶ ἀμείλικτα ὄργανα τοῦ διωγμοῦ ἐν χερσὶ τοῦ λατινικοῦ κλήρου, ἰδίᾳ δ' ὁσάκις δι' ἀνηλικιότητα τῶν νομίμων βασιλέων ἤσκησαν τὴν ἀνωτάτην ἀρχὴν φανατικά, πεισμονικά καὶ στενοκέφαλοι γυναῖκες.

Ἡ πτώσις τῆς Κπ εἰς χεῖρας τῶν Σταυροφόρων τῷ 1204 ἤχησε μὲν πανταχοῦ τῆς Ἀνατολῆς ὡς θανάσιμον ἀγγελμα, ἐστέρησε δὲ τοὺς Κυπρίους πάσης ἐλπίδος ἀνακτήσεως τῆς νήσου τῶν ὑπὸ τοῦ ἐν Κπ ὁμοδόξου βασιλέως, καὶ ἄρα τελεσφόρου αὐτῶν ἀντιστάσεως κατὰ τοῦ λατινικοῦ διωγμοῦ, ἐν ᾧ ἐξ ἀντιθέτου ἀνερρίπισε τὸ κατὰ τῶν Ὀρθο-

δόξων μένος τοῦ λατινικοῦ κλήρου καὶ τῶν ὀργάνων αὐτοῦ ἡγεμόνων καὶ βαρῶνων τῶν ἀνὰ τὴν Ἀνατολὴν λατινικῶν κρατιδίων.

Τῷ 1220 ἐπαναληφθέντος τοῦ ἀγῶνος δραστηριώτερον, ἐν συνελεύσει τῶν εὐγενῶν καὶ τοῦ κλήρου ἐν Λεμεσῷ καθιερώθη ἡ φεουδαλικὴ ἐξάρτησις τῶν τέως ἐλευθέρων Ἑλλήνων κληρικῶν, καὶ διάφοροι περιορισμοὶ ἐπεδλήθησαν τοῖς τε οὖσι καὶ τοῖς ἐν τῷ μέλλοντι χειροτονηθησομένοις, ἅτινα ἐπαναληφθέντα μετὰ διετίαν ἐν Ἀμμοχώστῳ ὑπὸ Συνόδου προεδρευθείσης ὑπὸ τοῦ παπικοῦ ληγάτου Πελαγίου ἐκυρώθησαν, τῷ δ' ἐπιόντι ἔτει ὑπ' αὐτοῦ τοῦ πάπα Ὀνωρίου III. Διὰ τῶν ἀποφάσεων τούτων αἱ τέως 14 ὀρθόδοξοι Ἐπισκοπαὶ περιορίσθησαν εἰς 4, ὅσαι ἦσαν καὶ αἱ λατινικαί, καὶ ταύτας παρὰ τὴν ἐπιμονὴν τοῦ Πάπα ἵνα μηδεμία ὀρθόδοξος ἐπισκοπὴ καταλειφθῇ, ἀντὶ δὲ τῶν πόλεων τῆς Νήσου, αἵτινες ἦσαν αἱ ἔδραι τῶν ἀρχαίων Μητροπόλεων, ἐν αἷς νῦν εἶχον ἐγκαταστή οἱ Λατῖνοι, ὠρίσθησαν τόποι διαμονῆς τῶν ὀρθοδόξων Ἐπισκόπων κωμοπόλεις ἐπαρχιακαί, αἵτινες ἦσαν προγενεστέρως ἀπλῶν ἐπισκόπων ἔδραι. Πᾶσαι αἱ ἐκκλησ. πρῶσοδοὶ προσενεμήθησαν τοῖς λατίνοις Ἱεράρχαις, ὡς καὶ ἡ πνευματικὴ ἀρχή, ὥστε μηδεὶς τῶν ὀρθοδόξων κληρικῶν, οὐδ' ὁ ἐπίσκοπος αὐτὸς νὰ ἀσκήῃ κανονικῶς τὸ ἔργον τοῦ ἀν' μὴ πρότερον ἤθελεν ἐγκριθῇ ὑπὸ τοῦ λατίνου τῆς ἐπαρχίας Ἐπισκόπου.

Τὸ πρᾶγμα, ὡς εἰκόσ, ἀπέβαινε δυσφορητότερον ὁσημέραι. Ὁ ἀρνηθεὶς νὰ ὑποκύψῃ εἰς τὰς λατινικὰς ἀξιώσεις ἀρχιεπίσκοπος Νεόφυτος ἐξεώσθη τῆς Νήσου μετὰ τῶν μητροπολιτῶν αὐτοῦ καὶ κατέφυγεν εἰς Νίκαιαν, τὸ προσωρινὸν τότε ἐθνικὸν ἡμῶν καὶ ἐκκλησιαστικὸν κέντρον, ὅθεν ἔλαβε συμβουλὰς κατ' ἀρχὰς μὲν διαλλακτικῆς καὶ ἀνεκτικῆς, εἰτα δ' ἀκάμπτου ἐμμονῆς εἰς τὰ πάτρια.

Ἡ συμβουλὴ αὕτη ἐρριζοβόλησεν ἐν τῷ ἐριβώλακι ἀγρῷ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ ἀποστόλου Βαρνάβα. Ἐντὸς τῆς πρώτης ἀπὸ τῆς βιαίας ὑποταγῆς τῆς Ἐκκλησίας ταύτης εἰς τὰ θελήματα τοῦ Πάπα δεκαετίας, εἰς τὸ μαρτυρικὸν αὐτῆς στερέωμα ἀνέτειλε ἀστερισμὸς δεκατριῶν μοναχῶν, ἱεροεξεταστικῶς ἐπὶ αἵρέσει καταδικασθέντων καὶ ἐν Λευκοσίᾳ τὸν μαρτυρικὸν ἐπὶ πυρᾶς θάνατον ὑποστάντων.

Ἡ φρίκη τοῦ γεγονότος τούτου συνεχλόνισε καὶ ἐκίνησεν εἰς αἰσχύνην τινὰ τὸν Παπισμὸν, ὅστις καὶ ἐπειράθη ἢ νὰ ἀρνηθῇ ἢ νὰ δικαιολογήσῃ αὐτό, εἰς δὲ τὸν οἰκουμενικὸν πατριάρχην Γερμανὸν ἐνέπνευσε φόδους μὴ ἐκποτῆθέντες οἱ Κύπριοι ὑποκύψωσιν, ὥστε προ-

ἤλθεν εἰς ἐπίσημον ἔκκλησιν πρὸς τὸν Πάπαν, ἵνα παύσῃ τῶν τοιούτων ἀτόπων διαταχθῇ. Καὶ ὁ μὲν Πάπας ἐδέιχθη ἀμετανόητος ὡς πάν-

Ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Κιτίου κ. Νικόδημος Μυλωνάς.

Ἦν ἐκ τῶν νεωτέρων ἱεραρχῶν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου. Ἐγεννήθη εἰς Λιμνιά τῆς ἐπαρχίας Μεσαορίας Κύπρου. Τῷ 1910 ἀπεφοίτησε τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου, μεθ' ὃ ἐνεγράφη ὡς φοιτητὴς ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ τοῦ Καποδιστρ. Πανεπιστημίου, ἧς ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῷ 1915. Ἐπιστρέψας εἴτα εἰς Κύπρον ἤρξατο ἀποδίδων τὰ τροφεῖα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς πατρίδος αὐ-

τοτε, ἀποκρινόμενος ὅτι: ἂν ἦς ἡ Ἐκκλησία τῶν Ἑλλήνων ἀπέσται, τῆς πρὸς τὴν ρωμαϊκὴν Ἐκκλησίαν ἐνότητος, ἀμέσως ἀπέβαλε καὶ τὸ δικαίωμα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐλευθερίας! ἀλλ' ἡ κυπριακὴ Ἐκκλησία οὐτε τοὺς φόβους τοῦ Γερμανοῦ οὐτε τὰς ἐλπίδας τοῦ Παπισμοῦ ἐδικαίωσε. Διότι ὅτε τῷ 1240, κατὰ διαταγὴν τοῦ πάπα Γρηγορίου ΙΧ ὁ λατίνος ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου Εὐστόργιος ἠξίωσεν, ἵνα μηδεὶς τῶν ἐλλήνων κληρικῶν ἔχῃ τὸ δικαίωμα ἱεροπραξίας ἂν μὴ ᾧμοσε τὸν ὄρκον ὑποταγῆς εἰς τὸν Πάπαν, οἱ Ἕλληνες ἐπίσκοποι αἰτησάμενοι καιρὸν πρὸς σύσκεψιν καὶ ἀποφασίσαντες, ὡς ὀφείλον, νὰ μὴ ὑποκύψωσιν, ἀπῆλθον κρυφίως ἐκ τῆς νήσου μετὰ τῶν προκρίτων ἱερέων καὶ μοναχῶν, ἀφ' οὗ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος δι' ἐγκυκλίου ἔθετο ἐκ τῶν προτέρων ὑπὸ ἐπιτίμιον πάντα, ὅστις ᾔθελεν ἐκ τῶν παραμεινάντων ὑποκύψῃ εἰς τὴν λατινικὴν βίαν.

Ἡ ἀκλινὴς τῶν Κυπρίων ἀντίστασις τὸ μὲν, τὸ δ' ὁ χριστιανικώτερός πως χαρακτήρ τοῦ πάπα Ἰννοκεντίου IV ἤγαγον ὀλίγῳ βραδύτερον εἰς βελτίωσιν τοιαύτην τῶν ὅρων ὑπάρξεως τῆς κυπριακῆς Ἐκκλησίας, ὥστε νὰ τολμήσῃ αὕτη νὰ ἀξιῶσῃ τὴν πλήρη σχεδὸν αὐτῆς ἀποκατάστασιν τῷ 1250. Ἀλλὰ μετὰ τοῦ Ἰννοκεντίου ἐξέλιπε καὶ ἡ πρὸς συμφιλίωσιν ἐκ μέρους τῶν Λατίνων τάσις. Τῷ 1860 ἐξ αἰτίας τῶν ἐπὶ τῇ ἐκλογῇ τοῦ τελευταίου τῶν ἐπὶ τῆς φραγκοκρατίας ὀρθοδόξων Ἀρχιεπισκόπων Γερμανοῦ προκληθεῖσων ὑπὸ τοῦ λατίνου ἀρχιεπισκόπου

τοῦ, διακριθεὶς ὡς ἱεροκέρυξ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κυρηναίας παρὰ τῷ Μακ. Προέδρῳ αὐτῆς κ. Κυρίλλῳ, τῷ νῦν Ἀρχιεπισκόπῳ Κύπρου, πνευματικῷ αὐτοῦ πατρί. Κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1916 διωρίσθη Τοποτηρητὴς τῆς Μητροπόλεως Κυρηναίας, χηρευσάσης διὰ τῆς ἀναδείξεως τοῦ Μητροπολίτου αὐτῆς εἰς Ἀρχιεπίσκοπον Κύπρου, διαπρέψας ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ διοικήσει, καὶ τῷ 1917 ἐξελέγη ὑπὸ τῆς Ἱ. Συνόδου Κύπρου ὡς ἐπίσκοπος Σαλαμίνας (Κύπρου) καὶ τῷ αὐτῷ ἔτει, χηρεύσαντος τοῦ Μητροπολιτικοῦ θρόνου Κιτίου, διωρίσθη Τοποτηρητὴς Κιτίου, καὶ μετ' ὀλίγον, ὡς τῆς Ἱ. Συνόδου Κύπρου καὶ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς ἐπαρχίας Κιτίου ἐξελέγη Μητροπολίτης τῆς ἐπαρχίας ταύτης τῇ 13ῃ Ἰανουαρίου 1918.

Ἐπὶ τοῦ Σεβ. Νικοδήμου στηρίζει: πολλὰς καὶ χρηστὰς ἐλπίδας ἡ Ἐκκλησία καὶ ἡ Πατρίς. Διακρίνεται ἐπὶ διοικητικῇ ἱκανότητι, ἐπὶ γνησίῳ θρησκευτικῷ ζήλῳ καὶ ἐνθέρμῳ ἐνθουσιασμῷ ὑπὲρ τοῦ μεγαλείου τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Πατρίδος. Ἐκκλησιαστικὸς ῥήτωρ πρώτης τάξεως.

Ούγου ἐρίδων ὁ πάπας Ἀλέξανδρος IV ἐξέδωκεν ἀπὸ τοῦ Ἀνάγνου ὅτι περίφημον κυπριακὸν Σύνταγμα (*Constitutio cypria*), δι' οὗ ἡ κυπριακὴ Ἐκκλησία ὑπεδουλοῦτο ἐφεξῆς ἀμετακλήτως ὑπὸ τὴν λατινικὴν ἐν τῇ νήσῳ Ἱεραρχίαν, μόνου ἀρχιεπισκόπου τῆς νήσου ὀριζομένου τοῦ Λατίνου, καταργουμένου δὲ τοῦ ὀρθοδόξου ἀρχιεπισκόπου μετὰ τὴν τελευταίαν τοῦ ἐσχάτως ἐκλεγέντος Γερμανοῦ.

Ἀλλ' ἡ ἀντίστασις τῶν Κυπρίων οὐδ' οὕτω ἡτόνησε· τὸναντίον ἡ μετὰ ἔτος ἐν καὶ τρεῖς ἐβδομάδας ἀπὸ τῆς ἀπ' Ἀνάγνου βούλλας ἀνάκτησις τῆς Κπ ὑπὸ τοῦ Μιχαήλ τ' ἀνεπτέρωσε μὲν τὰς ἐλπίδας καὶ τῶν Κυπρίων, ἠνάγκασε δὲ τοὺς φράγκους ἀρχοντας τῆς Κύπρου νὰ χαλαρώσωσι τοσοῦτο τὰ κατὰ τῶν ὀρθοδόξων πιεστικά μέτρα, ὥστε νὰ προκαλέσωσι διαμαρτυρίας ἐκ τε τοῦ Πάπα καὶ ἐκ τοῦ λατίνου Ἀρχιεπισκόπου τῆς νήσου.

Οἱ ἀγῶνες οὗτοι, ἐν οἷς οὔτε διὰ τῆς βίας οὔτε διὰ τῆς ἡπιότητος κατώρθου τι ἢ λατίν. Ἐκκλησία, τὸναντίον δ' ἐδόλεπε μεθ' ἐκάστην φάσιν ἀναδυομένην ἐκ τοῦ πελάγους τῶν ὀδυνῶν ἀκμαιοτέραν τὴν πολέμουμένην ἀντίπαλον, διήρκεσαν ἀμφίρροποι μέχρι τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ συνόδου, ἀφ' ἧς ἡ ὀρθόδοξος ἐν Κύπρῳ Ἐκκλησία ἐκτίησατο ὀριστικῶς τὴν ὑπεροχὴν. Διότι ἐν Κύπρῳ ἡ ἔνωσις τῶν Ἐκκλησιῶν ἀπέβη εἰς ἀντίθετα τῶν ὑπὸ τοῦ Πάπα προσδοκηθέντων ἀποτελέσματα· ἡ δουλεύουσα κυπριακὴ Ὀρθοδοξία εἶδεν αἰφνιδίως ἑαυτὴν ἐλευθέραν καὶ ἰσοτίμον πρὸς τὴν ἀρχουσαν λατινικὴν Ἱεραρχίαν, ἡ δὲ σεμνότης τῶν ὀρθοδόξων κληρικῶν, τὸ ἐλευθερὸν πνεῦμα τῆς λατρείας καὶ τοῦ δόγματος, εἰς ᾧ ἐπίστευον, καὶ ἡ σπάνις λατινικῶν ναῶν καὶ κλήρου ἐν τοῖς χωρίοις καὶ τοῖς ἀγροτικαῖς κτήμασιν, ἐν οἷς οἱ φράγκοι εὐγενεῖς καὶ λαὸς κατὰ τὸ πλεῖστον διέτριβον, εἴλκυε τοὺς καὶ ἄλλως σὺν τῇ παρόδῳ τοῦ χρόνου σχεδὸν τελείως ἐξελληνισθέντας τούτους πιστοὺς τοῦ λατινικοῦ δόγματος πρὸς τὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν, ἣτις παρὰ τὴν μακρὰν τυραννίδα οὔτε τοὺς ναοὺς οὔτε τὸν λαὸν αὐτῆς ἐγκατέλειπεν ἔρημον τοῦ ἀπολύτως τοῦλάχιστον ἀναγκαίου κλήρου, ὅστις ἐμποροῦτο εἴτε περὶ τοὺς ἐπισκόπους εἴτε ἐν τοῖς μοναστηρίοις, ἀτελῶς καὶ ἀνεπαρκῶς πάντως κατὰ τὸ θεωρητικόν, ἀλλ' ἐκέκτητο τὴν ἀνεκτίμητον πείραν προσώπων καὶ πραγμάτων καὶ αἰσθημάτων ὡς Ἰθαγενῆς, ὑπερέχων ἐν τούτῳ ἄρρητον ὅσον τῶν παντοδαπῶν τὴν καταγωγὴν καὶ τὴν λαλίαν καὶ τὴν μὀρφωσιν καὶ τὴν ἐμπειρίαν ἀπὸ Ρώμης πεμπομένων λατίνων ἀντιπάλων.

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς φραγκοκρατίας ἡ τοιαύτη κραταίωσις τῆς Ὁρθοδοξίας ἐν Κύπρῳ, παρὰ τὰς ἐπανειλημμένας ἐκκλήσεις τῆς λατινικῆς ἱεραρχίας τῆς νήσου πρὸς τὸν Πάπαν, καὶ τούτου πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Κύπρου, ἀπέβη τσακύτη, ὥστε οἱ λαῖνοι Ἀρχιεπίσκοποι:

Ὁ Ἀρχιμανδρίτης κ. Βαρεβάς Χαλαμπίδης
Ἡγούμενος τῆς Ἱ. Μονῆς Σταυροβουνίου τῆς Κύπρου.

τῆς Νήσου συνηθέστατα διῆγον τὸν ρίον παντοῦ ἀλλαχοῦ πλὴν τῆς Κύπρου, τιμητικῶς μᾶλλον τὸ ἀξίωμα περιβαλλόμενοι καὶ ἀπλῶς τὰς παγίας προσόδους αὐτοῦ δι' ἀντιπροσώπων συνάγοντες.

Τὸ ποτήριον τῶν ἀνομιῶν τῆς ἐν Κύπρῳ λατινικῆς Ἱεραρχίας ὑπερεξεχείλισεν ἐπὶ τῆς ἐνετοκρατίας, ὅτε καὶ ἡ πολιτικὴ κατάστασις τῶν Κυπρίων, οὔτινες ἐπὶ τῆς γαλλικῆς δυναστείας τῶν Λουσινιάνων εἶχον βαθμὴδὸν σχηματίσῃ συνειδησιν πολιτῶν κράτους αὐτοτελοῦς κυριάρχων ἐν τῇ ἰδίῳ οἴκῳ, μετεβλήθη, ἀποτόμως, ἀπὸ σχετικῆς ἐλευθερίας εἰς σαφὴ δουλείαν μεταστραφεῖσα. Ὁ ἐνετικὸς ζυγὸς ἀπέβαινεν ὁσημέραι βαρύτερος. Ὅμως τὸ πλεῖστον τῶν Κυπρίων ἡδελφωμένοι μετὰ τῶν στρατιωτῶν τῆς Δημοκρατίας ἠγωνίσθησαν ἀνδρείοτατα ὑπὸ τὴν σημαίαν τοῦ Σταυροῦ κατὰ τῶν ἐπιδρομέων, καὶ ἔγραψαν διὰ τοῦ αἵματός των τὰς ἀθανάτους σελίδας τῆς πολιορκίας τῆς Λευκοσίας καὶ τῆς Ἀμμοχώστου, εἰ καὶ οἱ Δυτικοὶ δὲν ἔπαυσαν ἀποδίδοντες τὴν νίκην τῶν Τούρκων ἐν μέρει εἰς συμπαθῆ αὐτῶν ὑποδοχὴν ὑπὸ τῶν Κυπρίων, θεωρησάντων αὐτοὺς λυτρωτὰς ἀπὸ τοῦ ἀφορήτου τῶν Ἐνετῶν ζυγοῦ.

Ἐν τούτοις δὲν παρήλθε πολὺς χρόνος ἵνα ἡ κυπριακὴ Ἐκκλησία ἐπὶ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Βενιαμὶν τεθῇ ἐπὶ κεφαλῆς κινήσεως ἀποσκοπούσης εἰς τὴν ἀπόσεισιν τοῦ αἰμοσταγοῦς τουρκικοῦ ζυγοῦ καὶ τὴν ἐπάνοδον τῆς Κύπρου ὑπὸ ἡγεμόνα χριστιανόν. Τὸ πρᾶγμα δὲν εἶναι παράδοξον. Ἡ θηριωδία τοῦ νέου δορικτήτορος, ἡ ἀπιστία καὶ ἡ ἄσπονδος καὶ ἀδυσώπητος ἐχθρότης αὐτοῦ πρὸς τὸν θεάνθρωπον Σωτῆρα καὶ τὴν Ἐκκλησίαν Του, ἡ ἀπότομος καὶ ἀνεπανόρθωτος ἐλάττωσις τοῦ πληθυσμοῦ καὶ ἡ ραγδαίως προϊοῦσα κακοδαιμονία τῶν ἀπολειφθέντων, ἀφ' ἑτέρου ἡ γοητεία, ἣν φυσικῇ τῇ λόγῳ ἀσκεῖ, ἥσκει δὲ τότε πολὺ ἰσχυρότερον, τὸ σύμβολον τοῦ Σταυροῦ, ἐπὶ τοῦ πνεύματος λαοῦ χριστιανικοῦ, ἔστω καὶ μέχρι χθὲς ἀφορήτως τυραννουμένου ὑπὸ τῶν ἐχόντων κοινὴν τὴν εἰς τὸν Ἐσταυρωμένον πίστιν, παρὰ τῆς χωριζούσας ἔθνικας καὶ δογματικὰς διαφοράς, εἶναι ἀρκετὰ νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ταχεῖαν στροφὴν τῶν σκέψεων καὶ τῶν προσπαθειῶν τῆς κυπριακῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὴν ἐπαναφορὰν τῆς Νήσου ὑπὸ χριστιανοῦς ἡγεμόνας.

Οἱ ἡγεμόνες οὗτοι ἦσαν οἱ Δούκες τῆς Σαβοΐας, εἰς οὓς εἶχον περιέλθῃ τὰ κληρονομικὰ ἐπὶ τῆς Κύπρου δικαιώματα τῆς τελευταίας νομίμου ἀπὸ τῶν Λουσινιάνων βασιλίσσης Καρλόττης. Εἴτε δὲ ἔσχε τὴν πρωτοβουλίαν τῆς κινήσεως ταύτης, εἴτε προυκλήθη εἰς αὐτὴν ὑπὸ τῶν πρακτόρων τῶν Δουκῶν τῆς Σαβοΐας, — προσδοκάντων ἴσως οἱ Κύπριοι δι' αἰφνιδισμοῦ νὰ ὑπερισχύσῃσι τῶν ὀλιγαρίθμων ἐν τῇ νήσῳ

Τούρκων, ἵνα ἐμφανισθῶσιν αὐτοὶ κληροδόχοι αὐτῆς οὕτως ἐλευθερομένης—, ἡ κυπριακὴ Ἐκκλησία ἐμερίμνησεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐν ταῖς σχετικαῖς μετὰ τῶν Λουκῶν τῆς Σαβοΐας διαπραγματεύσεσιν νὰ ἀσφαλίσῃ καὶ τὸ ἑαυτῆς ἀξίωμα καὶ τοῦ ἑαυτῆς λαοῦ τὴν ἐλευθερίαν καὶ παιδείαν δι' εἰδικῶν συνθηκῶν, πρὸς πρόληψιν νέας τῆς λατινικῆς Ἐκκλησίας κατὰ τῆς Κύπρου ἐπιδρομῆς. Τὸ κίνημα τοῦτο ὀργανώθη σοβαρώτατα καὶ λεπτομερέστατα ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, δὲν ἀνεμένετο δὲ πρὸς ἔκρηξιν αὐτοῦ μετὰ μεγάλων ἐλπίδων ἐπιτυχίας εἰμὴ νὰ δοθῇ τὸ σύνθημα ὑπὸ τοῦ Λουκῆ, καταπλέοντος μετ' ἐπαρκoῦς θαλασσίας δυνάμεως· ἀλλὰ τὸ μὲν ὁ φόδος δὲν ἐνέπνεεν εἰς τὴν Εὐρώπῃ ἐν γένει ἡ ἀκμαία εἰσέτι δύναμις τῶν Τούρκων, τὸ δ' ἡ ἀδράνεια καὶ ἰσως καὶ δειλία τῶν Λουκῶν τῆς Σαβοΐας ἐματαιώσαν τὸ ἐγχείρημα· στάσεις δὲ τινες μεμονωμένα· τῶν ἀνυπομόνων κατεστάλησαν εὐχερῶς ὑπὸ τῶν Τούρκων. Αἱ διαπραγματεύσεις ἐσυνεχίσθησαν καθ' ὅλην τὴν πρώτην δεκαετίαν τῆς 17^{ης} ἐκ. καὶ ὑπὸ τοῦ διαδεξαμένου τὸν Βενιαμὶν ἀρχιεπισκόπου Χριστοδούλου καὶ ἐπανελήφθησαν τῇ 1670 ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Νικηφόρου, ἀλλ' οὐδέποτε ἀπέληξαν εἰς σπουδαῖόν τι.

Βαθμηδὸν ἡ Ἐκκλησία ἐδέησε νὰ ἀπελπίσῃ τελείως περὶ τῶν σχετίων αὐτῆς πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Νήσου διὰ τῆς ἐκ Δύσεως ἐπικουρίας. Καὶ ἀναγκαστικῶς στέρξασα τὴν ὑπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγὸν παραμονήν, ἤρξατο ἐπιδιώκουσα τὴν βελτίωσιν τῶν τυχῶν τοῦ λαοῦ τῆς δι' ἀναλήψεως δραστηριωτέρας πολιτείας ἀπέναντι τῶν ἀρχόντων, δι' ἐπεκτάσεως τεχνήσεως τῶν γενικῶν βάσεων τῶν ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου ἀνεγνωρισμένων αὐτῇ προνομίων, δι' ἐπικοινωνίας συνεχoῦς πρὸς τὴν ἐν Κιπρίαι· Μ. Ἐκκλησίαν καὶ τοὺς ἐκεῖ λογάδας τοῦ Γένους, διὰ παρακολουθήσεως ἀδιαλείπτου καὶ ἐνδελεχοῦς τῆς ἐπιτοπίου διοικήσεως μέχρι τῶν ἐλαχίστων λεπτομερειῶν, καὶ διὰ βαθμιαίας ἀναλήψεως τῶν εὐθυνῶν τῆς κινήσεως τῆς διοικητικῆς μηχανῆς ἀπὸ τῶν χειρῶν τῶν φύσει νωθῶν καὶ ἀδιορθώτως ἀνικάνων Τούρκων. Οὕτως ἀπὸ τῶν μέσων τῆς 17^{ης} ἐκ. ἡ κυπριακὴ Ἐκκλησία ἐμφανίζεται ὡς ὁ κατ' οὐσίαν κυβερνήτης τῆς Νήσου, ὁ δὲ προεστὼς αὐτῆς Ἀρχιεπίσκοπος εἶναι ὁ κυρίως ὑπεύθυνος ἀπέναντι τοῦ Κράτους διὰ τὴν εὐταξίαν καὶ νομιμοφροσύνην τοῦ λαοῦ, καὶ αὐτῶν τῶν Τούρκων πολλάκις, ὁ ὑπεύθυνος τῆς εἰσπράξεως καὶ ἀποδόσεως εἰς τὸ δημόσιον Ταμεῖον τῶν τοπικῶν προσόδων, ὁ ὑπεύθυνος ἀπέναντι τοῦ λαοῦ διὰ τὴν ἐπάρκειαν τῶν τροφίμων, ἀπαραίτητον μέλος τῶν τοπικῶν συμβουλίων, οὐχὶ σπανίως

είσηγούμενος εἰς Κ)πολιν τὴν παῦσιν ἢ τὸν διορισμὲν τοῦ διοικητοῦ τῆς Νήσου, ἢ ὑποδοθηθῶν τὸ Κράτος εἰς καταστολὴν στάσεων, οὐχὶ πλέον τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ τῶν Τούρκων τῆς Κύπρου κατὰ τοῦ ἰδίου αὐτῶν Κράτους. Ἀλλ' ὑπὸ τὸν Τοῦρκον οὐδεμία ὑπηρεσία, ὅσον μεγάλη καὶ ἂν ἦτο, ἦτο δυνατόν νὰ ἀναγνωρισθῇ, ἢ νὰ στομώσῃ τὸ ἀείποτε ἔξω τῆς θήκης αἰμόφυρτον τουρκικὸν φάσγανον· καὶ αἱ εὐθῆναι ἦσαν διὰ τὸν Ἀρχιεπίσκοπον καὶ τοὺς ἐπισκόπους αὐτοῦ διαρκῆς θανάτου κίνδυνος.

Ἀλλ' ἐν τοῖς κρίσιμοις καιροῖς ἐμφανίζονται καὶ οἱ ἀξιοὶ τῶν καιρῶν ἄνδρες· καὶ ἡ κυπριακὴ Ἐκκλησία ηὔμοιρῃσε κατὰ τὴν περίοδον ταύτην τῶν δοκιμασιῶν καὶ τῶν θλίψεων νὰ κυβερνηθῇ ὑπὸ ἐξαιρέτων ἱεραρχῶν, οἵτινες καὶ τὸ ἀξίωμα αὐτῶν διετήρησαν ἐν περιωπῇ, καὶ τὸν βίον κατηνάλωσαν ὑπὲρ τοῦ ποιμνίου ἀγωνιζόμενοι καὶ διηνεκῶς τὴν ἰδίαν ζωὴν διακινδυνεύοντες. Εἰς τοὺς μελετήσαντας καὶ ἄκρῳ δακτύλῳ τὴν ἐπὶ τῆς τουρκοκρατίας κυπριακὴν ἱστορίαν εἶναι γνωριμώτατα τὰ ὀνόματα, πλὴν τῶν ἀνωτέρω μνημονευθέντων ἀρχιεπισκόπων Βενιαμίν, Χριστοδούλου καὶ Νικηφόρου καὶ τὰ τῶν ἀρχιεπισκόπων Σιλδέστρου, Φιλοθέου, Παΐσιου καὶ Χρυσάνθου, ὧν ἡ δράσις πληροῖ τὴν ἐπ' ἑκατονταετίαν.

Ὁ μακροβιώτατος ἀρχιεπίσκοπος Χρυσάνθος προέστη τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τοῦ 1767 μέχρι τοῦ 1810, ὅτε ἀπῆχθη διὰ διαταγῆς ἐκ Κ)πόλεως ἐξόριστος εἰς Χαλκίδα τῆς Εὐβοίας, ἐνθα μετ' ὀλίγον διὰ γῆρας καὶ νόσον, ὑφ' ἧς ἀπὸ μακροῦ κατετρύχετο, ἐτελεύτησεν. Ἐπ' αὐτοῦ ἡ δύναμις τῆς Ἐκκλησίας, ἥτις εἶχεν ὑψωθῇ εἰς τὸ ζεῖνθ, εἶχεν ἀρχίσῃ καταπίπτουσα, ὅτε ἐμφανίζεται ἀνακαινιστὴς τῆς δυνάμεως ταύτης καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς καθόλου δράσεως καὶ ζωῆς ὁ ἀπὸ τοῦ 1803 οἰκονόμος τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Κυπριανός.

Ὁ Κυπριανὸς διεδέξατο τὸν Χρυσάνθον τῇ 1810. Ὁ πατριωτικώτατος οὗτος καὶ δραστηριώτατος πρόεδρος τῆς κυπριακῆς Ἐκκλησίας ἀνεδείχθη τάχιστα ἀριστεὺς ἀπὸ πάσης ἀπόψεως, ἐκκλησιαστικῆς, ἐκπολιτιστικῆς, ἐθνικῆς· ἡ δύναμις τῆς Ἐκκλησίας ηὔξάνετο ἐκ νέου ἀλματικῶς, καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἡ εὐδαιμονία τοῦ λαοῦ ἀνυψοῦτο, ἀλλ' ἐκ παραλλήλου ἐξήπτετο καὶ ἡ ζηλοτυπία καὶ ὁ φθόνος τῶν Τούρκων, βλέπόντων ὅτι διεξέφευγεν ἀεὶ ἐπὶ μάλλον ἡ ἰσχὺς ἀπὸ τῶν χειρῶν αὐτῶν. Οἱ καιροὶ ἀπὸ τοῦ 1815, ὅτε ἡ Ἑταιρεία τῶν Φιλικῶν ἤρξατο ἐπεκτεινόμενη καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ἔσχατα τῆς ἐλληνικῆς γῆς, ἀπέδαινον

όσημέραι κρισιμώτεροι και ἀνησυχητικώτεροι· και ὡς συμβαίνει συνήθως, ἡ ὑπὸ τῶν Τούρκων διαίσθησις τοῦ ἀπειλοῦντος τοῦ κράτος αὐτῶν κινδύνου συνεδυσάσθῃ ἐκασταχοῦ πρὸς τὰ τοπικὰ συμφέροντα τῶν ἐγχωρίων ἀρχόντων και ἀγάδων, οἵτινες τὸ καθ' ἑαυτοὺς τάχιστα προέβησαν εἰς ἀποφάσεις τραγικὰς ἐναντίον ἀθῶν και ἐνόχων ἀδιαφόρως, ἐτοιμασθέντες νὰ κορέσωσι τὴν δίψαν αὐτῶν αἵματος, πλοῦτου και δυνάμεως ἐν τῇ αἵματι τῶν ραγιαδῶν. Οἱ Φιλικοὶ ἐξαπέστειλαν και εἰς Κύπρον ἀποστόλους, ἵνα παρασκευάσωσι και ἐκεῖ ἐπανάστασιν· ὁ Κυπριανὸς ἠλόγησε τὸ ἐγκυμονοῦμενον ἐγχείρημα, ἐνίσχυσε αὐτὸ χρηματικῶς κατὰ τὸ δυνατόν, ἀλλ' ἠρνήθη νὰ ἀναλάβῃ τὴν ὑποχρέωσιν ἐνόπλου τῶν Κυπρίων ἐξεγέρσεως, ἐφ' ὅσον οὗτοι μὲν ἦσαν ἀσπλοι, ἡ δὲ νῆσος αὐτῶν πορρωτάτῳ κειμένη περιστοιχίζετο πανταχόθεν ὑπὸ τόπων πυκνότατα ὑπὸ Τούρκων οἰκουμένων και στρατὸν τουρκικὸν πολυπληθὴ τρεφόντων.

Ἡ ἐπιφύλαξις τοῦ Ἀρχιεπισκόπου και τοῦ λαοῦ αὐτοῦ ἡ νομιμοφροσύνη οὐδὲν ὠφέλησαν· οἱ Τούρκοι ἐδίψων αἷμα και δύναμιν και πλοῦτον· και ὅτε ἐξεργάγῃ τῇ 1821 ἡ ἐπανάστασις και ὁ Γρηγόριος ε' πρῶτος προσήνεγκε τὴν ζωὴν αὐτοῦ ὑπὲρ τοῦ ποιμνίου του, οἱ Τούρκοι τῆς Κύπρου, ἥς κυβερνήτης ἐτύγχανε πρὸ μικροῦ διορισθεὶς ὁ αἰμοδιψὴς Κιουτσούκ Μεχμέτ, ἐδράξαντο τῆς εὐκαιρίας ὅπως τύχῃσι παρὰ τῆς ἀλλόφρονος ἐκ τῶν πρώτων ἐλληνικῶν θριάμβων Πύλης, τῆς ἀδείας ἵνα ἐκτελέσωσι τὸ κατὰ τῶν Ἀρχιερέων και τῶν προκρίτων τῆς Νήσου ἀδικον και ἀνόσιον αὐτῶν ἀπὸ μακροῦ βούλευμα. Διὰ δόλου ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κυπριανὸς και οἱ μητροπολίται Πάφου Χρύσανθος, Κιτίου Μελέτιος και Κυρηνείας Λαυρέντιος μετὰ τῶν ἡγουμένων τῶν προεχουσῶν Μονῶν και προκρίτων ἱκανῶν προσελκυσθέντες εἰς τὸ Σεράγιον τῆς Λευκοσίας, ἵνα δῇθεν ὑπογράψωσιν ἀναφορὰν νομιμοφροσύνης και εὐγνωμοσύνης δηλωτικὴν πρὸς τὸν Σουλτάνον, συνελήφθησαν, και ἀπὸ τῆς 9 μέχρι τῆς 14 Ἰουλίου ἐθανατώθησαν, ὁ μὲν Κυπριανὸς ἀπαγχονισθεὶς, οἱ λοιποὶ Ἀρχιερεῖς καρατομηθέντες, οἱ δὲ ἄλλοι πρόκριτοι λαϊκοὶ και κληρικοὶ οἱ μὲν ἀπαγχονισθέντες, οἱ δὲ καρατομηθέντες. Ἐτάφησαν δὲ τὰ ἱερὰ τῶν Ἐθνομαρτύρων σκηνώματα ὑπὸ νύκτα ὀπισθεν τοῦ ἁγίου Βήματος τοῦ μικροῦ τότε, μεγίστου δὲ νῦν τῶν ἐν Λευκοσίᾳ ναῶν, τοῦ τῆς Φανερωμένης, τὰ δὲ τίμια αὐτῶν ὀστά μετ' ἐπιγραφῆς, διατινιζούσης τὴν τραγικωτάτην ταύτην τῶν τῆς κυπριακῆς Ἐκκλησίας ὑπὲρ τοῦ ποιμνίου τῆς θυσιῶν, περιελήφθησαν κατὰ τὴν

πρὸ πεντηκονταετίας που ἐκ βάθρων ἐπὶ μείζονος κλίμακος ἀνακαίνισιν τοῦ ναοῦ, ἐν τάφῳ ὑπὸ τὴν ἀγίαν Τράπεζαν αὐτοῦ ἰδρυθέντι.

Μετὰ τὴν τραγικὴν ταύτην περιπέτειαν ἡ κυπριακὴ Ἐκκλησία οὐδέποτε πλέον ἀνέλαβε τὴν προτέραν δύναμιν καὶ ἐξουσίαν κατὰ τὰ ἐφεξῆς ἔτη τῆς τουρκοκρατίας· ἀλλ' ἡ ὁρμὴ ἦν ἐνεφύσησεν εἰς τὸν λαὸν αὐτῆς ἡ τῶν παλαιότερων Ἀρχιεπισκόπων ἀλλὰ δὴ ἡ τοῦ Κυπριανοῦ μεγαλόπνευστος δρᾶσις πρὸς ἀναγέννησιν διὰ τῶν γραμμάτων καὶ τοῦ καθόλου νέου ἐκπολιτισμοῦ, ἐξεκόλαφεν ἐν τῷ λαῷ δύναμιν νέαν, ἥτις ἀνεπλήρωσε τὴν καταπνιγείσαν ἐν τῷ αἵματι προστατευτικὴν τῆς Ἐκκλησίας δύναμιν πέρα καὶ τῆς ἀπωλείας. Βαθμηδὸν ὁ λαός, πάντοτε συνεσπειρωμένος ὑπὸ τὴν θερμὴν τῆς Ἐκκλησίας σκέπην, καὶ ἀνδρούμενος ὁσημέραι, ἀπέβαινεν ἀεὶ ὠριμώτερος καὶ τῶν τυχῶν αὐτοῦ ὁσημέραι ἐπὶ μᾶλλον κύριος, τῷ δὲ 1878, κατὰ τὴν Μεταπολίτευσιν, ὁ ἀρχιεπίσκοπος Σωφρόνιος β', ὡς ὁ ἀνεγνωρισμένος καὶ παγκοίνως ὁμολογημένος τῆς Νήσου ὅλης ἐκπρόσωπος, ὅπως ἀδιάστως καὶ ὥσει τὴν φυσικωτάτην τοῦ ἀξιώματος αὐτοῦ λειτουργίαν καὶ τῶν παραδόσεων τῆς Ἐκκλησίας ἥς προΐστατο τὴν συνέχειαν πληρῶν, προσεφώνει τοὺς Ἀγγλους ὡς προσωρινούς καὶ διαβατικούς τῆς Νήσου κατόχους, ἐντεταλμένους ὑπὸ τῆς θείας Προνοίας νὰ προαγάγῃσιν αὐτὴν καὶ χειραγωγήσῃσιν, ὅταν ἔλθῃ τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, εἰς τὴν πολυπόθητον τῆς ἐλευθέρως Μητρὸς ἀγκάλην.

Καὶ ἀπὸ τῆς Μεταπολιτεύσεως τοῦ 1878 ἡ Ἐκκλησία δὲν ἐπαύσατο προΐσταμένη τῶν τυχῶν τῆς Κύπρου. Παρὰ τὴν ὑπὸ τὴν σκιάν τῆς βρεττανικῆς ἀσφαλείας, ἐλευθερίας, ἰσότητος καὶ δικαιοσύνης παντοειδῆ προαγωγὴν τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Κύπρου πρὸς πᾶσαν κατεύθυνσιν εἰς πολιτισμόν, παρὰ τὸ ἐλεύθερον, μετὰ τινων περιορισμῶν καὶ ἀδικιῶν ἐν τισι, κοινοβουλευτικὸν πολίτευμα, πρὸς ὃ τάχιστα ἐνηρμονίσθησαν οἱ Κύπριοι, ἡ Ἐκκλησία τῆς Νήσου, παρακολουθεῖσα καὶ συμπροαγομένη μετὰ τοῦ λαοῦ, ἀλλ' ἐντὸς πάντοτε τῶν ὁρίων τοῦ γνησίου χριστιανικοῦ πολιτεύματος, οὗ διετήρησε διὰ τῶν αἰώνων πλέον ἀνόθευτον πάσης ἄλλης Ἐκκλησίας τὸν ἀρχῆθεν διαμορφωθέντα φιλελεύθερον τύπον, ἡδυνήθη νὰ τηρήσῃ ἀλώδην τὸ παρὰ τῷ λαῷ ἀξίωμά της, ἡγουμένη πάντοτε τοῦ ποιμνίου της εἰς πᾶν ἔργον ἀποσκοποῦν εἰς τὴν κοινὴν εὐδαιμονίαν καὶ δὴ εἰς τὸ εὐλόγως ὕψιστον λογιζόμενον ἀγαθὸν τῆς ἐθνικῆς τῆς Νήσου ἀποκαταστάσεως.

Ἰπῆρξαν χρόνοι κατὰ τὴν τελευταίαν περίοδον, καθ' οὓς ἐγεννή-

ΟΙ ΔΙΑΠΡΕΠΕΣΤΕΡΟΙ ΤΩΝ ΕΝ ΚΥΠΡΩ ΘΕΣΑΥΓΩΝ

Χαρίλαος 'Ι. Παπαϊωάννου

Χρήστος Οικονομίδης

Ίωαν. Παπαιοαννίου

θησαν φόβοι περὶ ἀνατροπῆς καὶ καταλύσεως τῆς κυπριακῆς Ἐκκλησίας· οἱ χρόνοι οὗτοι εἶναι ἡ ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ ἀρχιεπισκόπου Σωφρονίου τῷ 1900 δεκαετῆς πάλῃ, περὶ ἀναδείξεως τοῦ Ἀρχηγοῦ τῆς Ἐκκλησίας, καθ' ἣν, ἔνεκα τῶν ἀτελευτήτων διχονοιῶν λαοῦ καὶ κλήρου ἐξηναγκάσθη ἡ ξενοκρατία νὰ ἐπέμβῃ εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τῆς Ἐκκλησίας, ἐφ' ὧν ἐν πάσῃ ἄλλῃ περιστάσει ἐπιμελῶς ἀπέσχε, γινώσκουσα ἄλλως ὅτι πᾶσα ἐπέμβασις αὐτῆς ἦτο ἀνεπιθύμητος ὑπὸ τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας. Ὅπωςδὴποτε ἡ ἐπέμβασις περιωρίσθη μέχρι τῆς ἀναδείξεως τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ Ἀρχηγοῦ· οἱ Ἀγγλοὶ, εὐλαθεῖς πάντοτε διατελοῦντες πρὸς τὰ ἀρχαῖα καθεστῶτα, εὐθὺς ὡς ἐνόμισαν λελυμένον τὸ περιμάχητον ζήτημα τῆς ἀναδείξεως τοῦ Ἀρχιεπισκόπου, εἰς ὃ ἄλλως κληθέντες ὑπεδοθήθησαν, ἀπέσχον πάσης περαιτέρω ἀναμίξεως, ἀφέντες πάλιν τὴν Ἐκκλησίαν αὐτεξούσιον ἐν τῷ ἰδίῳ οἴκῳ. Καὶ παρὰ πάντα φόβον ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἐκινδύνευε νὰ καταποντισθῇ—φόβον, ὅστις ἐγεννήθη εἰς τοὺς ἀγνοοῦντας ὁπόσῃν ζωτικότητα κρύπτει ἐν ἑαυτῇ ἡ γεραρὰ καὶ ἀκατάβλητος τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ πρόμαχος Ἐκκλησία τῆς Κύπρου—ἀναλαμβάνει εὐθὺς μετὰ ταῦτα, πολλὰ παθοῦσα ἀλλὰ καὶ πολλὰ μαθοῦσα ἐκ τῆς κρίσεως δεκαετίας, μετὰ νέας ὁρμῆς τοὺς ἀρχαίους ἀγῶνάς της ὑπὲρ τῆς κρείττονος τοῦ ποιμνίου ζωῆς· καὶ ἐν τῇ συναισθήσει τῶν ἀναγκῶν τῶν νέων καιρῶν ἀναδιοργανοῦται ἐν τάχει, προάγεται εἰς συντεταγμένον ἰσχυρὸν ὄργανισμὸν, καὶ κοινῇ ἑαυτῆς καὶ τοῦ λαοῦ της ἀποφάσει, καὶ ὑπὸ τὴν συνετήν καὶ ἀξίαν τῶν καλλίστων αὐτῆς παραδόσεων χειραγωγίαν τοῦ γεραροῦ αὐτῆς Ἀρχηγοῦ Κυρίλλου β', τὸ δεύτερον εἰς τὸν ἀρχιεπισκοπικὸν θρόνον κληθέντος μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κυρίλλου γ', ἡγεῖται τοῦ ἐν τε τῇ Νήσῳ καὶ ἐκτὸς αὐτῆς ἐν τῇ Πρωτευούσῃ τῆς κρατούσης Δυνάμεως ἀγῶνος πρὸς τὴν ἐθνικὴν τῆς Κύπρου ἀποκατάστασιν. Οὐδεὶς ἠπόρησε καὶ οὐδεὶς ἐξενίσθη βλέπων τὸν Ἀρχιεπίσκοπον τῆς Κύπρου προϊστάμενον τῶν τε ἐπισήμων καὶ τῶν ἀνεπισήμων ἀντιπροσώπων τοῦ λαοῦ ἐν τῇ Πρωτευούσῃ τῆς Ἀυτοκρατορίας καὶ ἐνεργοῦντα ὑπὲρ τῆς ἀποδόσεως δικαιοσύνης εἰς λαὸν ἀποδειχθέντα ὑπεράξιον τῆς πλήρους ἐλευθερίας καὶ τῆς ἀποδόσεώς του εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς πολυποθήτου Μητρὸς μετὰ χωρισμὸν πλέον ἢ ἐπτακοσίων ἐτῶν· καὶ διατί τάχα; Μόνον τὸ ἐναντίον θὰ ἦτο ἀφύσικον καὶ ἀνακόλουθον πρὸς τοὺς πατροπαραδότους ἀγῶνας τῆς κυπριακῆς Ἐκκλησίας.

Καὶ πρὸς ὥραν μὲν ἡ ἐθνικὴ τῆς Νήσου ἀποκατάστασις φαίνεται

ἀναβληθεῖσα καὶ οἱ πρόσφατοι ὑπὲρ τοῦ πράγματος ἀγῶνες τῆς κυπριακῆς Ἐκκλησίας ματαιωθέντες· ἀλλ' ὁ γράφων τὰς γραμμὰς ταύτας καὶ πάντες οἱ Κύπριοι μετ' αὐτοῦ πεποίθαισι ὅτι ὁ Θεός, ὁ ὀδηγήσας τὸ ἔθνος διὰ τοσοῦτων περιπετειῶν καὶ κινδύνων μέχρι τῶν προθύρων τῆς Βασιλίδος τῶν πόλεων, ἔρχεται ἐν τάχει κραταῖος ἐκτελεστής τῶν σαφῶς πλέον διαφαينوμένων περὶ τοῦ εὐσεβοῦς ἡμῶν Γένους ὕψι-
λων Αὐτοῦ βουλευμάτων, [να ἐν νέῃ συσσεισμῇ δαφιλεύσῃ εἰς ἡμᾶς τὴν ἐλοκληρωτικὴν ἀποκατάστασιν, καὶ ἀξιώσῃ τὴν κυπριακὴν Ἐκκλησίαν νὰ εὐλογήσῃ ἐλεύθερον καὶ τὸν ἑαυτῆς λαόν, ὑπὲρ οὗ τοσούτο διὰ τῶν αἰῶνων ἐμόχθησε.

Ἡ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ ΚΑΙ Αἱ ΥΠΗΡΕΣΙΑΙ Αὐτῆς ΠΡΟΣ ΤΟ ΕΘΝΟΣ

Ἡ Ἐκκλησία τῆς Κρήτης εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, ὡς ἦτο φυσικόν, ἡκολούθησε τὴν τύχην τοῦ πολιτικοῦ βίου τῆς μεγαλονήσου, δι' ὃ καὶ ὁ θέλων νὰ γράψῃ τὴν ἱστορίαν αὐτῆς εἶπε ὑποχρεωμένος νὰ διαιρέσῃ ταύτην εἰς τόσας περιόδους, ὅσας καὶ ὁ πολιτικὸς αὐτῆς διαιρεῖται. Καὶ ἡ παρούσα πραγματεία προτιθεμένη ἐν ὀλιγίστοις καὶ ἐν σκιαγραφίᾳ νὰ περιλάβῃ τὴν ἱστορίαν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κρήτης θ' ἀκολουθήσῃ τὴν αὐτὴν διαίρεσιν ἔχουσαν οὕτω :

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Α'.

Πρῶτοι αἰῶνες τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ πρώτη Βυζαντινὴ περίοδος.

Ὡς γνωστὸν πρῶτος ἐπίσκοπος ἐν Κρήτῃ ἐχειροτονήθη ὑπὸ τοῦ κηρύξαντος τὸ Εὐαγγέλιον ἐν αὐτῇ, ὁ ἀπόστολος Τίτος, ὅστις κατέστησεν ἐκκλησιαστικὴν μητρόπολιν Κρήτης τὴν καὶ πολιτικὴν τοιαύτην ἐπὶ Ῥωμαίων καὶ Βυζαντινῶν πόλιν Γόρτυνα. Ὁ ἀπόστολος Τίτος, συμφῶνως τῇ διαταγῇ τοῦ διδασκάλου τοῦ Παύλου (Τίτ. Α'. 5), κατέστησεν εἰς τὰς λοιπὰς πόλεις τῆς μεγαλονήσου ἰδίους ἐπισκόπους, αὐτὸς δέ, ὡς καὶ οἱ διάδοχοί του ἐπίσκοποι τῆς Γόρτυνος, ἔφερε τὸν διακριτικὸν τίτλον τοῦ ἐπισκόπου καὶ βραδύτερον ἀρχιεπισκόπου Κρήτης. Οἱ κάτοικοι τῆς νήσου ταχέως καὶ προθύμως ἡσπάσθησαν τὸν Χριστιανισμόν

ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον αὐτῆς ἐπ' αὐτῶν τῶν ἡμερῶν τοῦ πρώτου αὐτῶν ἐπισκόπου. Μετὰ τὸν Τίτον μνημονεύονται ὀνομαστί διάδοχοι αὐτοῦ, ὁ ἅγιος Φίλιππος, Διδόσκορος Κρήτης ἐπίσκοπος ἐπικληθεὶς, Κύριλλος ὁ ἐπὶ Δεκίου μαρτυρήσας, Εὐρένιος ὁ θαυματουργός, Πέτρος μάρτυς, ὁ Ἰκόνιος ὅστις ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἐν Ἐφέσῃ σύνοδον τὸ 431, ὁ Μαρτύριος λαβὼν μέρος εἰς τὴν ἐν Χαλκηδόνι τὸ 451, ὁ Θεόδωρος εἰς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸ 553, ὁ Ἰωάννης ὁ Α' (598), ὁ Πέτρος (668), ὁ Βασίλειος ὁ Α' λαβὼν μέρος εἰς τὴν ἕκτην Οἰκουμενικὴν Σύνοδον τὸ 681, ὁ Ἀνδρέας ἐκ Διαμασκού ὁ καὶ Ἱεροσολυμίτης καὶ μέγας ὕμνογράφος ἐπικληθεὶς (712), ὁ Ἠλίας λαβὼν μέρος εἰς τὴν ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμενικὴν σύνοδον ἐν ἔτει 787, καὶ ὁ μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Κρήτης ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν μαρτυρήσας Κύριλλος ὁ Β'. Μέχρι τῆς Ἀραβικῆς κυριαρχίας ἐν τῇ νήσῳ εἶχον ἰδρυθῆ εἴκοσι καὶ μία ἐν ὅλῃ ἐπισκοπαὶ μὲ ἔδρας τὰς τότε κυριωτέρας πόλεις αὐτῆς, αἵτινες ἦσαν καὶ ἔδραι Ἰσραήθων ἐπαρχιῶν ἦσαν δὲ αἱ ἑξῆς: Γορτύνη πρωτεύουσα, Ἰνάτος, Βλέννα, Ἱεράπυδνα, Καμάρα, Ἀλυγγοί, Χερσόνησος, Λύκτος, Ἀρκαδία, Κνωσσός, Σούβριτος, Ὀάξιος, Ἐλευθέρνα, Λάμπων, Ἀπτερα, Κυθωνία, Κίσσαμος, Καντανία, Ἐλυρος, Αἰσός, Φοινίκη καὶ ἡ νησίς Κλαυδος. Εἰς ὅλας τὰς πόλεις ταύτας πλὴν τῆς Ἰνάτου ἀναφέρονται ἐπίσκοποι. Ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ὀνομάτων ἄλλων πόλεων πλὴν τῶν ἀνωτέρω κατὰ διαφόρους ἐποχὰς ἔλαβον τὸ ὄνομα καὶ ἄλλοι ἐπίσκοποι ὡς ὁ Ἡρακλείας (788) καὶ ὁ Ραύκου ἅγιος Μύρων.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Β'.

Ἀραβικὴ ἢ Σαρακηνῶν κυριαρχία.

Σαρακηνοὶ τυχοδιώκται ἐξ Ἰσπανίας ὁρμώμενοι καὶ ἀρχηγὸν ἔχοντες τὸν Ἀβού-Χαφς-Ὀμάρ τὸν Α'. ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαήλ τοῦ Β'. τοῦ Τραυλοῦ (τὸ 823), ἐλθόντες μετὰ 40 πλοίων ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὸν λιμένα τῆς Σούδας, ἐνθα ἀφοῦ ἔκαυσαν τὰ πλοιά των, ὡς ἀγρία λαίλαψ, ἐντὸς ὀλίγου κατέκτησαν διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου πᾶσαν τὴν νήσον. Εἶπε εὐνόητον ὅποια τις ὑπῆρξεν ἡ τύχη τῶν ἐπισκόπων, πάντων ὑποστάντων μαρτυρικὸν θάνατον καὶ δὴ πρώτου τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κυρίλλου τοῦ Β'. Ὅσοι τῶν χριστιανῶν κατοίκων δὲν ἐσφάγησαν ἀπὸ τὰς ἀγρίας ὀρδὰς τῶν ἀπαισίων Σαρακηνῶν ἠσπάσθησαν τὸν Μωαμεθανισμόν, τοῦ χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ περιορισθέντος εἰς

ὀλιγίστας χιλιάδας (6—7) καὶ τούτου σωζομένου καὶ διατηρουμένου ἐπὶ τῶν ἀποκρήμων ὁρέων τῆς ὠραίας νήσου. Καθ' ὅλον τὸν ἓνα καὶ ἥμισυ περίου αἰῶνα, καθ' ὃν διέμειναν ἐν Κρήτῃ οἱ Ἀραβες, οὐδεμία ἐπισκοπὴ καὶ ἐπομένως καὶ ἐπίσκοπος διέμεινεν· ὁ ἀναφερόμενος ἐπίσκοπος Γορτύνης ἢ Κρήτης Βασίλειος, ὅστις μάλιστα ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἐπὶ Φωτίου σύνοδον ἐν ἔτει 879, οὐδέποτε ἐπάτησε τὸν πόδα του ἐν Κρήτῃ, ἀλλ' ἀπλῶς ἔφερε τὸν τίτλον.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Γ'.

Β' Βυζαντινὴ περίοδος ἀπὸ τοῦ 960—1204.

Μετὰ 137 ἀκριδῶς ἐτῶν κυριαρχίαν τῶν Σαρακηνῶν, ὁ Νικηφόρος ὁ Φωκάς, συντρίβει τούτους ὡς πῆλινον ἀγγεῖον καὶ ἀποδίδει τὴν ἐλευθερίαν εἰς τὴν πολυπαθὴ νήσον καὶ τὴν πολύτιμον ἐπαρχίαν πάλιν εἰς τὸ Βυζαντιανὸν κράτος. Νίκων ὁ Μετανοεῖτε διατρέχει τὴν νήσον καὶ ριζοδολεῖ τὴν τοῦ Χριστοῦ θρησκείαν εἰς ὅλην αὐτῆς τὴν ἐπιφάνειαν. Αἱ ἐπισκοπαὶ μικρὸν κατὰ μικρὸν ἐπανιδρύθησαν, ἀλλ' οὐχὶ πᾶσαι, διότι ἀπὸ εἴκοσι καὶ μιᾶς πρὸ τῶν Σαρακηνῶν περιωρίσθησαν αὗται εἰς τὰς ἐξῆς 18 : Κισσάμου, Καντάνου, Κυδωνίας, Φοίνικος, Λάμπης, Αὐλοποτάμου, Ἐλευθέρνης, Ἀρκαδίας, Συδριτίας, Κυτρίου, Ἀπολλωνίας, Κνωσοῦ, Ἡρακλείου, Χερρονήσου, Πέτρας, Ἱερᾶς, Σητείας καὶ ἡ ἀρχιεπισκοπὴ Γορτύνης. Εἰς τὴν τελευταίαν ἀναφέρονται ὡς ἀρχιεπίσκοποι ὁ Στέφανος (1028), ὁ Ἰωάννης ὁ Β'. (1171), ὁ Νικηφόρος Ἀνδρόνικος, ὅστις ἀπεστάλη πρὸς τοὺς Ἑνετοὺς ὡς ἐξαρχος αὐτοκρατορικός.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Δ'.

Ἑνετικὴ κυριαρχία ἀπὸ τοῦ 1204—1644.

Μετὰ βίον ἐλεύθερον 244 ἐτῶν, ἀδυναμία μεγαλυτέρα τοῦ Βυζαντιανοῦ κράτους ἢ ἐπὶ Μιχαὴλ τοῦ Τραυλοῦ, ἔφεραν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ὑποδούλωσιν καὶ πάλιν τῆς ὠραίας πλὴν δυστυχοῦς νήσου, ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν, χριστιανῶν μὲν ἀλλὰ σκληρῶν καὶ τυραννικωτάτων. Ὁμοίᾳ περίου τύχῃ πρὸς τὴν ἐπὶ τῶν Ἀράβων ἐπεφυλάχθη τῇ ἀνωτέρᾳ ἱεραρχίᾳ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Κρήτης καὶ κατὰ τὴν ἑνετικὴν κυριαρχίαν, μὲ μόνην τὴν διαφορὰν ὅτι αἱ ἐπισκοπαὶ δὲν ἐξέλιπον ἀλλὰ κατελήφθησαν ὑπὸ λατίνων ἀρχιερέων, οἵτινες ἐσφετερίσθη-

σαν πάντα τὰ τῶν προκατόχων αὐτῶν ὀρθοδόξων δικαιώματα καὶ εἰσο-
δήματα. Κατὰ τὸν γράψαντα ἱστορίαν τῆς Κρήτης τῶν χρόνων ἐκεί-
νων, τὴν *Creta Sacra*, Κορνήλιον. καθ' ὅλην τὴν ἐνετικὴν κυριαρ-

Τὸ Ἡρώον, ἐν ᾧ φυλάττονται τὰ ὀστέα τῶν πεσόντων
κατὰ τὴν ὁλοκαύτωςιν τῆς *Τ. Μονῆς Ἀρκαδίου*.

χ(αν διετηρήθησαν 10 λατινικαὶ ἐπισκοπαὶ πλὴν τῆς ἀρχιεπισκοπῆς,
ἥς ἡ ἔδρα ἀπὸ Γορτύνης μετεφέρθη εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀδού-Χαφσ κτι-
σθεῖσαν νέαν πόλιν Ραμπτ-ελ-Καντακ ἢ Χάνδασκα, νῦν δὲ Ἡράκλειον,

ἦν κατέστησε πρωτεύουσαν τῆς Κρήτης καὶ ἦν διετήρησαν καὶ οἱ Ἐνε-
τοὶ καὶ μετ' αὐτοὺς οἱ Τούρκοι, μέχρι τῶν μέσων τοῦ 19ου αἰῶνος καὶ

Ὁ ἀείμνηστος Μητροπολίτης Κρήτης Εὐμένιος Σηρουδάκις.

Ὁ Εὐμένιος Σηρουδάκις ἐξ Ἀνωπόλειος Σφακίων καταγόμενος ἐγεννήθη
καὶ ἀνατράφη ἐν Κωνσταντινουπόλει, πρέφαιμος δὲ τῆς ἐν Χάλκῃ Θεολογικῆς

ἦτις ἀπὸ τῶν Ἑνετῶν καὶ ἐξῆς καθιερώθη ὡς ἔδρα τοῦ μητροπολίτου Κρήτης. Ἦσαν δὲ αἱ ἐπὶ τῶν Ἑνετῶν διατηρηθεῖσαι ἐπισκοπαὶ αἱ

Σχολῆς γενόμενος ὁ ἄριστος ἐν τοῖς μαθηταῖς ἀνεδείκνυτο, τῶν Καθηγητῶν τῆς Σχολῆς τὸν θαυμασμόν καὶ τὴν ἀγάπην ἀμέριστον ἐπισπώμενος. Ἀποφοιτήσας τῆς Σχολῆς μὲ τὴν ὑγίειαν ἐκ τῆς πολλῆς μελέτης κλονισθεῖσαν κατήλθεν εἰς Κρήτην καὶ ἐδίδαξεν ὡς Σχολάρχης ἐν τοῖς ἐν Σφακίοις καὶ ἐν Χανίοις Ἑλληνικοῖς Σχολείοις. Θερμὴν δὲ τὴν φιλοπατρίαν ἐν τῇ καρδίᾳ ἔχων καὶ πολιτικὴν εὐφυΐαν οὐ τὴν τυχοῦσαν κεκτημένος ἐκ παραλλήλου πρὸς τὸ τοῦ διδασκάλου ἔργον τὸ τυραννικὸν τῆς Πατρίδος καθεστῶς ὑπενόμεινε καὶ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας αὐτῆς διαρκῶς ἠγωνίζετο καὶ συντόνως ἐμόχθει. Ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1878 εὗρεν ἐν τῷ Εὐμένειῳ Εἰρηουδάκι πιστὸν καὶ ἀφωσιωμένον ἀγωνιστὴν, εὐφυῆ καὶ ἐπιδέξιον διπλωμάτην, σύνδεσμον ἀσφαλῆ τῶν ἐν τῇ ὑπαιθρῷ ἀγωνιστῶν καὶ τοῦ ἐν Χανίοις Ἑλληνικοῦ Προξενείου.

Εἰς Κ]πολιν ἔπειτα κληθεὶς ἐδίδαξεν ἀπὸ τοῦ 1880—86 τὴν θειοτάτην φιλοσοφίαν ἐν τῇ ἐν Χάλκῃ Θεολογικῇ Σχολῇ, ἣν καὶ ἐπὶ πολὺ διηύθυνεν, οὐ μόνον ἐπιμέλειαν καὶ μεθοδικότητα ἐν τῇ διδασκαλίᾳ ἐπιδεικνύμενος ἀλλὰ καὶ βιοικητικὴν ἱκανότητα καὶ λελογισμένην αὐστηρότητα ἀναπτύξας καὶ ἀπαράμιλλον καταστήσας τὴν περίοδον ἐκείνην εἰς προκοπὴν κατ' ἄμφω τῶν τροφίμων τῆς Σχολῆς.

Αἱ δὲ ἀπὸ τοῦ ἁμῶνος τῶν ἱερῶν ναῶν τῆς Κ]πόλεως ὁμιλίας καὶ τὰ κηρύγματα αὐτοῦ ἀνεμίμνησκον χρόνους παλαιότερους, καθ' οὓς πανταχόθεν εἰς τοὺς ναοὺς τῆς Βασιλίδος τῶν πόλεων συνέρρεον, ὅπως ἀκούσῃ τοὺς λόγους τῶν μεγάλων τῆς Ἐκκλησίας Πατέρων.

Εὐρὺ τὸ στάδιον τῆς ἀναπτύξεως τῶν ἐν τῷ Εὐμένειῳ θείων χαρισμάτων καὶ λαμπρὸν τὸ μέλλον ἠνοιγέτο εἰς αὐτὸν ἐν Κ]πόλει· ἀλλ' ὁ πρὸς τὴν Πατρίδα ἔρως καὶ ὁ διακαὴς πόθος ἦν κρείττων πάσης ἄλλης φιλοδοξίας. Τῷ 1886 προχειρίζεται εἰς Ἐπίσκοπον Λάμπης καὶ Σφακίων καὶ ἐπὶ μίαν δεκαετίαν ἡ Ἐπισκοπὴ τοῦ καὶ ὅλη ἡ Κρήτη ἠσθάνετο εὐεργετικὴν τὴν πολυσχιδῇ αὐτοῦ δράσιν καὶ τὴν ἀνεξάντλητον εἰς ἔργα κοινωφελῆ καὶ πατριωτικὰ δραστηριότητα.

Πρώτιστον ἔργον τοῦ νέου Ἐπισκόπου Λάμπης ἦτο νὰ ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τῆς τουρκικῆς κυριότητος καὶ νὰ ἐκχριστιανίσῃ τὴν ἐν τῇ κώμῃ Λαμπινῇ ἀρχαίαν ἔδραν τῆς Ἐπισκοπῆς ἐξαγοράσας ἐκ τῶν ἐνόντων καὶ ἀνοικοδομήσας αὐτὴν καὶ παρ' αὐτὴν ἰδρύσας δημοτικὴν Σχολὴν. Δι' αὐτῶν δὲ καὶ ὑπερανθρώπων μόχθων καὶ μετ' ἐπιμονῆς ἀξιοθαυμάστου ἐκκαθαρίσας τοὺς μετὰ τῶν Δημογεροντιῶν Σφακίων καὶ Ρεθύμνης λογαριασμοὺς τῆς Ἱ. Μονῆς Πρέβελης ἐξησφάλισε πόρους δι' ὧν καὶ πολλὰ ἄλλα ἐν τῇ Ἐπαρχίᾳ ἐλειτούργησαν δημοτικὰ σχολεῖα καὶ ἑλληνικὸν ἔτι. Ἀλλ' ὁ πεφωτισμένος Ἐπίσκοπος μετῶν φῶς ἐπεθύμει νὰ

ἐξῆς μετὰ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς—archiepiscopi Candienses—ἡ ἐπισκοπὴ Χερρονήσου (episcopi Chironenses), Σητείας (Sitienses),

ἐπιδεικνύσας εἰς τὸ ποιμνίον του, καί, διότι ἡ Λαμπινὴ ἦτο ὡς ἐκ τῆς θέσεως αὐτῆς ἀκατάλληλος δι' ἀνώτερον Σχολεῖον, νέαν παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Κέδρους ἐν τῷ ἱστορικῷ Μονηδρίῳ τοῦ Ἀγ. Πνεύματος ἐπύργωσεν ἐπισκοπὴν ἱκανὰς χιλιάδας δραχμῶν ἐξ ἰδίων δαπανήσας, καὶ παρ' αὐτὴν ἀνωτέραν Σχολὴν ἱδρυσεν, τῶν ἀδελφῶν τῆς Ἱ. Μονῆς Πρέβελην τὴν φιλοτιμίαν διεγείρας εἰς τὴν ἱδρυσιν καὶ συντήρησιν «τῆς ἐν Ἀγίῳ Πνεύματι Σχολῆς τοῦ Πρέβελ» ὡς παραρτήματος τῆς νέας ἐπισκοπῆς. Ἐν τῇ ἐκ τεσσάρων τάξεων Σχολῇ ταύτῃ, ἥτις σκοπὸν κατὰ τὸν ὑπ' αὐτοῦ συνταχθέντα κανονισμόν εἶχε «νὰ παιδαγωγῇ κατὰ Χριστὸν καὶ μορφώσῃ ἐν γένει μὲν πολίτας χρηστοὺς καὶ ἐναρέτους, ἰδίᾳ δὲ ἱερεῖς καὶ δημοδιδασκάλους», ἐμορφώθησαν μαθηταὶ ἐξ ὅλης τῆς Ἐπισκοπῆς καὶ ἐξ ἄλλων ἔτι ἐπαρχιῶν ὑπὲρ τοὺς ἑκατόν, πάντες ἐσωτερικοί, ὑπὲρ τῆς συντηρήσεως καὶ μορφώσεως τῶν ὁποίων οὐκ ὀλίγας χιλιάδας δραχμῶν ὁ πνευματικὸς αὐτῆς πατὴρ προσεδάπανησεν ἐξ ἰδίων, οὐχὶ δὲ σπανίως καὶ ὁ ἴδιος τὰ ἱερὰ καὶ γεωπονικὰ μαθήματα ἐδίδασκεν. Ἡ περίοδος δ' ἐκείνη ἦτο μεστὴ ταραχῶν καὶ ἀνωμαλιῶν καὶ ἡ ἐν μέσῳ τοιοῦτων περιστάσεων λειτουργία τοιαύτης Σχολῆς καὶ πολλῶν ἄλλων δημοτικῶν σχολείων ἦτο φαινόμενον μοναδικόν καὶ ἀξιοθαύμαστον. Διὸ ἐν αὐτῇ συμβαίνουσιν ἐπαναστάσεις, ἡ τοῦ 1888 καὶ ἡ τοῦ 1896—97.

Κατ' ἀμφοτέρας ταύτας ὁ Ἐπίσκοπος Λάμπης ὑπῆρξεν ὁ ἀκοίμητος φρουρὸς τοῦ ποιμνίου του καὶ τῆς ἀγωνιζομένης Πατριδος ὁ θερμὸς ὑπέρμαχος καὶ καὶ ὁρμηρὸς ὑπὲρτης. Ἡ μετὰ θάρρους καὶ συνετοῦς δεξιότητος ἐνέργεια αὐτοῦ παρὰ τοῖς Τούρκοις Διοικηταῖς ἐπὶ τῆς μετὰ τὸ 1889 στρατοκρατίας πολλοὺς χριστιανοὺς ἐπροστάτευσεν καὶ ἀπὸ ἀγρίων διωγμῶν ἀπῆλλαξε.

Κατὰ δὲ τὴν τελευταίαν ἐπανάστασιν τοῦ 1896—97 εὐρεθεὶς ἐν Χανίοις κατὰ τὴν ἐν αὐτοῖς ὑπὸ τῶν Τούρκων γενομένην σφαγὴν καὶ διὰ τῆς ψυχραιμίας καὶ τοῦ θάρρους αὐτοῦ τὴν ἐπισκοπὴν τῶν Χανίων διασώσας καὶ πολλὰς οἰκογενείας, προσέφυγεν εἰς μετ' αὐτῶν εἰς Ἀθήνας ὅθεν μετ' οὐ πολλὰς ἡμέρας μετὰ τοῦ ἀτμοπλοίου «Ἀργολίδας» πλήρους πολεμοφοδίων καὶ τροφῶν κατελθὼν εἰς τὴν παρὰ τὴν Ἱ. Μ. Πρέβελην λίμνην διένειμεν ἐν ἰσότητι καὶ ἡσυχίᾳ τὰ ὅπλα καὶ τοὺς τροφὰς εἰς τοὺς προσδραχμόντας ὁπλίτας, μετέσχε δὲ πάντων τῶν στρατιωτικῶν συμβουλίων καὶ τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων εὐλογῶν τὰ ὅπλα τῶν εἰς μάχην ὁρμούντων συναγωνιστῶν καὶ ἐνισχύων αὐτοὺς διὰ τοῦ ἰδίου θάρρους καὶ τῶν λόγων του.

Παρὰ πάσης δὲ ταύτας τὸς ὑψηλὰς καὶ σπουδαίας μερίμνας καὶ ἀσχολίας οὐδέποτε παρέλείπει τὰ ποιμαντορικά του πρὸς τὸ ποιμνιον καθήκοντα, τακτικῶς

Ἀρχαδίας (Arcadiae)ἰ Ρεθύμνης (Rethimenses), Κυδωνίας (Cydonienses, Κισσάμου (Cissamienses), Καντάνου (Cantienses), Ἀγρίου (Ariensses), Μυλοποτάμου (Milopotamenses) καὶ Ἱερα-

καὶ ἀφιλοχερδῶς περιοδεύων καὶ ἀγιάζων τοὺς χριστιανούς του καὶ διὰ τῶν σοφῶν καὶ σαφῶν καὶ ἀπλῶν αὐτοῦ ὁμιλιῶν νουθετῶν αὐτοὺς καὶ εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ τὸν κατὰ Χριστὸν βίον προάγων καὶ χειραγωγῶν.

Ἀπὸ τοῦ μέσου τοῦ σεβομένου καὶ λατρεύοντος τὴν καλὸν του ποιμένα ποιμανίου ἡ Μεγὰλὴ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία τὰς ἀρετὰς καὶ τὴν ὅλην αὐτοῦ πολιτείαν βραβεύουσα προεβίβασεν αὐτὸν ἐν ἀγνοίᾳ του τῷ 1898 κατὰ Μάιον εἰς Μητροπολίτην Κρήτης, καὶ ἡ προαγωγή αὐτὴ εὔρε τὸν αἰδίδημον Εὐμένιον ἐν Ἀθήναις, ὅπου ὑπηρεσία ὑψίστη ὑπὲρ τῆς Ἐπαρχίας Σφακίων ὑπὸ ἐμφυλίου σπαραγμοῦ διὰ τὴν κληρονομίαν τοῦ ἀειμνήστου Ξενοῦδακι ἀπειλουμένης εἶχεν ὁδηγήσει αὐτὸν οὐχὶ ἄνευ μεγάλων ἰδίων κινδύνων καὶ δαπανῶν.

Μετὰ τρίμηνον ἐν Ἀθήναις παραμονὴν κατήλθεν εἰς Κρήτην τῇ ἀδείᾳ τῆς Κυβερνήσεως καὶ τοῦ Βασιλέως ὅπου ἡ παρουσία του ἦτο ἀπαραίτητος διὰ τὴν ἐν γένει ἀνώμαλον καὶ παραχώδῃ τῆς νήσου κατὰστασιν, ἐπικινδύνως μάλιστα ἐπεκταθεῖσαν διὰ τὰς ἅμα τῇ καθόδῳ του διενεργηθείσας ὑπὸ τῶν Τούρκων σφαγὰς τοῦ Ἡρακλείου. Ὅποιας δὲ καὶ ὅπως τότε παρέσχεεν ὑπηρεσίας εἰς τὸν ὅλον τῆς Κρήτης ἀγῶνα ὡς Πρόεδρος τῆς ἐν Ἀρχάναις ἐθρευούσης ἐπαναστατικῆς ἐπιτροπῆς γνωρίζουσιν ἐν Κρήτῃ καὶ μάλιστα ἐν Ἡρακλείῳ οἱ πάντες γέροντες καὶ νέοι καὶ τὰ παῖδιά ἐτι παρὰ τῶν πρεσβυτέρων ἀκούοντα.

Ἐπὶ δύο ἔτη ὁ Ὑπάτος Ἀρμοστής ραδιοεργαζόμενος ὑπὸ τῶν ἐνδιαφερομένων δὲν ἀνεγνώριζε τὸν Μητροπολίτην, ὃν ὅμως ἐπειτα πεισθεὶς ἐκ τῶν πρὸς τὰ Πατριαρχεῖα διαπραγματεύσεων οὐ μόνον ἀνεγνώρισε καὶ ἐγκατέστησεν ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ Θρόνῳ, ἀλλὰ καὶ περισσῶς ἐξετίμησε καὶ ἐθαύμαζε τὰς ἀρετὰς αὐτοῦ, τὴν ὑπομονὴν, τὴν μετριοφροσύνην, τὴν γνησίαν καὶ ἁληθῆ εὐσέβειαν, τὸν ἔνθεον ζῆλον, τὴν πίστιν, τὴν ἀφοσίωσιν.

Εἰς τὸν νέον θρόνον ἀναλθὼν ὁ Εὐμένιος εὔρε περὶ αὐτοῦ ἐρείπια, εἰς ὧν τὴν ἀνάρθρωσιν ὅλαις δυνάμεσιν ἠγωνίσθη. Μόνος μονότακτος μὲ τὰ γλίσχρα μέσα ἃ παρεῖχεν αὐτῷ ἡ Ἀγγλικὴ Διοίκησις καὶ μὲ τὴν ξυλείαν, ἣν ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἐχορήγησε, κατώρθωσε νὰ ἀνεγείρῃ ἐκ τῶν ἐρείπων τὰς οἰκίας καὶ τὰ σχολεῖα τῶν περὶ τοῦ Ἡρακλείου χωρίων, οὕτω δὲ οἱ εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Νήσου προσφυγόντες χριστιανοὶ διηκολύνοντο εἰς τὴν εἰς τὰς ἐστίας αὐτῶν παλινόστησιν. Εἰς τὴν προστασίαν δὲ καὶ τὴν περίθαλψιν τῶν ἀπόρων, τῶν προσφύγων, τῶν οἰκογενειῶν τῶν ἐπιστράτων, τῶν ἀσθενῶν καὶ τραυματιῶν ἀδιακρίτως θρησκευματος ἰδιαίτεράν ἐπεδείκνυτο ἐπιμέλειαν καὶ μετ' ἐνθέου ζήλου καὶ αὐταπαρνησίας τοὺς πάντας πρερυμυθεῖτο καὶ ἐβοήθει ὡς εὐ-

πέρου (Ierapetrienses). Ἡ Ῥωμαϊκὴ ἔδρα πλήρης χαρᾶς ἐκδιώκει διὰ τῶν Ἑνετῶν τοὺς ὀρθοδόξους ἐπισκόπους καὶ ἐγκαθιστᾷ ἰδικούς της, νομίζουσα ὅτι οὕτως οἱ κάτοικοι θὰ ἡσπάζοντο τὸ καθολικὸν δό-

γνωμόνως μαρτυροῦσι πάντες οἱ πολλαχῶς εὐεργετηθέντες καὶ ἐν τῷ Παναεῖῳ Νοσοκομείῳ ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου ὀργανωθέντος καὶ ἀμέμπτως τότε ὑπὸ τὴν ἄγρυπνον αὐτοῦ ἐποπτείαν λειτουργούντος θεραπευθέντες, καὶ οἱ τελευταῖον εἰς Ἡράκλειον ἐκ Μ. Ἀσίας καὶ Θράκης προσφυγόντες.

Δεξιῶς πάνυ ἀντιπροσώπευσε τὸν Πατριάρχην ἐν τῇ μετὰ τῆς Κρητικῆς Πολιτείας «Συμβάσει», καθ' ἣν ὠργάνωσε τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Κρήτης μετὰ περιστῆς συνέσεως καὶ μετριοπαθείας καὶ ἀγάπης προεδρεύων τῆς Ἱερᾶς Ἐπαρχιακῆς Συνόδου εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ νέου αὐτῆς καταστατικοῦ χάρτου καὶ εἰς τὴν λήψιν πολλῶν ἄλλων σπουδαίων ἀποφάσεων. Καὶ μοιροῦντι καὶ ἡ πλειοψηφία τῆς Συνόδου ἀντεπολιτεύετο αὐτῷ καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Β. Ἐπίτροπος δὲν εἶχεν οἰκειῶς πρὸς αὐτόν, ὅμως εἰς οὐδεμίαν ἀσχημίαν καὶ διχόνοιαν ἔδωκεν εὐκαιρίαν, οὐδεμία ἐπεφηφίσθη ἀπόφασις ἀντικειμένη πρὸς τοὺς Ἱεροὺς Κανόνας καὶ τὸ κύρος καὶ τὸ γόητρον τῆς Ἐκκλησίας μειοῦσα. Συνήρχοντο πολλάκις οἱ Θεοφιλέστατοι Συνοδικοί μὲ διαθέσεις οὐχὶ ἀδελφικὰς, ἀλλὰ πρὸ τῆς εὐμενείας καὶ τῆς πραότητος τοῦ Προέδρου τῶν Εὐμενίου ἀγρυπνίζοντο καὶ ἀπύρχνοντο πεπληρωμένοι ἀδελφικῆς ἡγάπης καὶ ἀμοιβαίως ἀπ' ἀλλήλων κατηνυχαισθημένοι.

Αἱ Μοναὶ καὶ οἱ Μοναχοί, οἱ Ἱερεῖς καὶ οἱ Ναοὶ ἀπὸ τῆς ἀταξίας καὶ τῆς ἐκρυθμότητος, ἐν ᾗ διετέλουν, ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου εἰς εὐταξίαν καὶ κανονικότητα, εἰς σεμνότητα καὶ εὐσημολοσίην ἀποκατέστησαν. Ἀμοιβαίως κατέστη ὁ σεβασμὸς ἀρχιερέως καὶ ἱερέων καὶ αἱ σχέσεις αὐτῶν ὑπῆρξαν ἀληθῶς σχέσεις τέκνων πνευματικῶν πρὸς πνευματικὸν πατέρα μὲ πεφωτισμένην στοργὴν περιβάλλοντα αὐτὰ καὶ ἐν χριστιανικῷ πνεύματι πρὸς τὰς ἀνθρωπίνους αὐτῶν ἀδυναμίας συγκαταβαίνοντα καὶ εἰς ἐπίγνωσιν τῶν ἱερῶν αὐτῶν καθηκόντων καὶ τῆς ἀποστολῆς ἀθορύβως καὶ ἀσκανδαλίστως χειραγωγούντα.

Αἱ Μοναστηριακαὶ περιουσίαι εἰς πολλῶν χεῖρας εὐρισκόμεναι καὶ νὰ ἀπολεσθῶσι κινδυνεύουσαι περισυλλέγονται ἐπιμελῶς καὶ εἰς ἀστικὰς ἰδιοκτησίας ἐξασφαλίζονται. Αἱ περιουσίαι ἐπίσης τῶν ἐνοριακῶν Ναῶν περισυλλέγονται καὶ δι' ἰδιοῦ συστήματος αὐστηρὸς παγιοῦται ὁ ἔλεγχος αὐτῶν, καὶ οἱ πόροι οὕτω τῶν ἐνοριῶν ἀσφαλίζονται καὶ αὐξάνονται εἰς ἐξωραϊσμόν τῶν Ναῶν καὶ εἰς ἀνέγερσιν ἐκ θεμελίων νέων τοιούτων, οἷους καὶ αὐτὸς ὁ Μητροπολίτης τὸ καλὸν διδοὺς παράδειγμα ἐξ ἰδίων ἐπύργωσε καὶ ἡγεμονικῶς διεκόσμησε. Ἀπέστειλεν εἰς Κ)πολινύπο-τρόφους πρὸς ἐκμάθησιν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς καὶ ἰδίαν Μουσικὴν Σχολὴν ἐν Ἡρακλείῳ ἱδρυσε. Καὶ τυροκομίαν δὲ καὶ μελισσοκομίαν καὶ γεωργίαν κατὰ τὰ νέα συστήματα καὶ μεθόδους εἰς τὰς Μονὰς τῆς Μητροπόλεως καὶ διὰ τῶν

γμα καὶ ἡ Κρήτη ἐς αὖτις πλέον θὰ ἐξηρτάτο πνευματικῶς ἀπ' αὐτῆς. Οἷα ὁμως πλάνη!! μεθ' ὅλην τὴν ἐπὶ 440 ἔτη ἐνετικῆν κυριαρχίαν, ὁ κρητικὸς λαὸς φανατικῶς παρέμεινε πιστὸς ἐν τῇ Ὁρθοδόξῃ Ἐκκλη-

Μονῶν εἰς ἅπασαν τὴν Μητρόπολιν εἰσάγαγεν ἀποστείλας ὑποτρόφους εἰς ἐξωτερικὰς εἰδικὰς Σχολὰς καὶ ἐπὶ τόπου δὲ γεωργικὴν Σχολὴν θεμελιώσας.

Πρὸς τὰ ἔργα δὲ ταῦτα τὰ πρακτικὰ καὶ κοινωφελῆ ἡμιλλᾶτο καὶ ἡ ἐν λόγοις γραπτοῖς καὶ διὰ ζώσης ἐποικοδομῇ τοῦ ποιμανίου του. Συχνότατα αἱ ποιμαντορικαὶ του ἐγκύκλιοι εἰς ὅλην τὴν Μητρόπολιν καὶ τὴν Νῆσον διασπειρόμεναι κατέθελλον καὶ συνεκίνουν καὶ ἐδίδασκον τοὺς Χριστιανοὺς, εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθόν, εἰς τὴν τήρησιν τῶν Πατρίων, καὶ εἰς τῶν καθηκόντων αὐτῶν πρὸς τὴν Πίστιν καὶ τὴν Πατρίδα τὴν πιστὴν καὶ μετ' ἀφοσιώσεως ἐκτέλεσιν. Καὶ ἴδιον δὲ περιοδικὸν «Ὁ Ποιμὴν» ἐπὶ πολλὰ ἔτη καθ' ἐβδομάδα ὑπὸ τοῦ ἰδίου κυρίως συντασσόμενον ὑπῆρχε τὸ ἀνάγνωσμα το ἡθικοῦρησκευτικὸν τοῦ ποιμανίου του κατ' οἶκον καὶ ἐπ' ἐκκλησίας ὑπὸ τῶν ἱερέων κατὰ Κυριακὴν ἀναγινωσκόμενον. Καὶ ἄλλο δὲ περιοδικὸν «ἡ Χριστιανικὴ Κρήτη», ἔργον σπουδαῖον καὶ ἐθνωφελές, παντὸς ἐπαίνου ὑπὸ τοῦ ξένων καὶ ἡμετέρων τυχόν, εἰς τὴν πρωτοβουλίαν καὶ τὴν ἐπιμέλειαν τοῦ Σεβασμιωτάτου ὠφείλετο. Ἰδιαίτερον ἐξετύπωσε διὰ τοὺς ἱερεῖς ἐγχειρίδιον, καὶ τὴν ἐνιαύσιον Ἱερὰν Ἀκολουθίαν ἐν ἰδιαίτερά συνόψει ἀνετύπωσε, τακτικῶς δὲ καὶ ἐν παντὶ καιρῷ καὶ τόπῳ καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς φυλακαῖς τὸν θεῖον λόγον ἐκῆρτυεν.

Ἀλλὰ καὶ περὶ βοηθῶν καὶ διαδόχων αὐτοῦ ἐν τῷ κηρύγματι καὶ τῇ ἐποικοδομῇ τῶν πιστῶν προυνόησε καὶ τῶν φροντίδων αὐτοῦ καὶ πολλῶν θυσιῶν καρποὶ εὐχυμοὶ καὶ ἀγλαοὶ εἶναι πολλοὶ τῶν ἀρχιερέων τῆς Κρήτης καὶ πολλοὶ ἄλλοι εὐπαίδευτοι κληρικοὶ διδάσκοντες τὰ ἱερὰ μαθήματα.

Καὶ ἐν τῇ περιόδῳ δὲ ταύτῃ τοῦ ὑπερκοσαστατοῦς Μητροπολιτικοῦ σταδίου ἐξέλαμψεν ἡ ἐλεημοσύνη του, ἡ τὴν οὐσίαν οὕτως εἰπεῖν τῆς ἀγνῆς του ψυχῆς ἀποτελοῦσα, ἐξ ἧς καὶ πᾶσαι αἱ ἄλλαι του ἀρεταὶ ἐπήγαζον καὶ ἐξεπορεύοντο. Οἱ Ἑρακλειῶται οἱ κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἐγγύτερον αὐτὸν ἐν τῇ ἀσκήσει τῆς ἐλεημοσύνης παρακολουθήσαντες καὶ ὑπὸ τοῦ φωτός αὐτῆς ἐκθαμβούμενοι κατὰπληκτοὶ ἐπὶ τῇ κεραυνόβλῳ εἰδῆσαι τῆς ἐν τῇ ξένῃ ἀλλὰ φιλοξένῳ νήσῳ τῆς Νέου κοιμήσεως τοῦ Ποιμενάρχου των τὴν ἐλεημοσύνην αὐτοῦ πρῶτον ἐνεθυμήθησαν, καὶ ἡ φιλόπατρις ἐφημερίς «Στέμμα» τὸ γενικὸν πένθος καὶ τὸ ψυχικὸν ἄλγος τοῦ εὐσεβοῦς ποιμανίου ἐκδηλοῦν ἐν τῷ πρώτῳ μετὰ τὴν θλίβεράν εἰδῆσιν φύλλῳ ἐπικαιρὸν ἔκρινεν, ἂντι μακρῆς νεκρολογίας, νὰ δημοσιεύσῃ «διὰ τὸν ἅγιον Κρήτης τὸν ἀληθῆ πατέρα τῆς ἀληθοῦς ἐλεημοσύνης» τὸ περὶ ἐλεημοσύνης ποιημάτιον τοῦ Πολέμη «Ὁ Τρίεμτος Λύχνος».

οία, ἡ δὲ Ρωμαϊκὴ ἔδρα μετὰ τὴν ἐκδίωξιν τῆς σημαίας τοῦ ἁγίου Μάρκου δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπιδείξῃ καὶ ἕνα μόνον Κρῆτα καθολικόν ! Οὐχ ἦττον, ἡ Ἐνετία ἀποβλέπουσα μᾶλλον εἰς τὸ πολιτικόν αὐτῆς συμ-

Γνωστὸν δὲ παντὶ Ἑλλήνι ταγχάνει τὸ ἐν ἐφημερίσιν Ἀθηναϊκῆς καὶ Κρητικαῖς δημοσιευθὲν ὑπόμνημα τοῦ Εὐμένιου κατὰ Ἰούλιον τοῦ π. ἔτους, δι' οὗ τὸ ἀνώτερον Ἐκκλησιαστικὸν Δικαστήριον, τὸ κατακευδόμενον ἐπὶ θὰ ἐδίκαζεν καὶ τὸν Μητροπολίτην τῆς Κρήτης, κατάκληκτον ἔμεινε καὶ ἐμβρόντητον ἐγένετο διδασκόμενον ἐξ αὐτοῦ τὴν ἐκ τοῦ ἀναρμοδιότητος εἰς τοιαύτην δίκην ἐπὶ κατηγορίαις ἀνυποστάτοις καὶ ἀστεαῖς ὡς ἐκ τοῦ ὑπομνήματος καὶ ἐξ ἄλλων τρανότατα ἀπεδεικνύετο.

Τοιοῦτον Ἀρχιερεῖα εὐεδῆ, φιλόπαικριν καὶ φιλόανθρωπον, ἐγγηράσαντα ἐν τῇ μετὰ πάσης ἀφοσιώσεως καὶ αὐταπαρνησίας ὑπηρεσίᾳ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Πατρίδος κατὰ Σύδριον τοῦ 1916 εὐθὺς ἔμα τῷ κηρύγματι ἐν Κρήτῃ τῆς ἐπαναστάσεως τῶν Φιλελευθέρων, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ περιδεύοντα εἰς ἀγίασμὸν τῶν Χριστιανῶν καὶ τὴν ἱερὰν αὐτοῦ ἀποστολὴν παρὰ τὰς τοῦ ἀσθενοῦς του σαρκίους δυνάμεις ἐκπληροῦντα, τὰ ὄργανα τῆς ἐπανάστασεως συνελκόντα καὶ ὑπὸ αὐστηρὰν ἔθνησαν ἐπιτήρησιν, καὶ μετ' οὗ πολλὰς ἡμέρας ἐπίτακτον ἀτμόπλοιον ἀπῆγε τὸν ἀθῶον εἰς τὴν νῆσον Χίον, τ. ἔ. εἰς τὸν Γολγοθῆν ὑπὸ μόνου τοῦ ἱεροδιακόνου του, τοῦ πιστοῦ Γρηγορίου, ἀκολουθοῦμενον, ἵνα οὕτως κλείσῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ ἀρχιερέως του, καὶ μετὰ 42 μηνῶν ἐξορίαν ἐν τῇ φιλοξενίᾳ νήσω τῆς Χίου τιμώμενος καὶ ἀγαπώμενος ὑπὸ πάντων ἀνεξαιρέτως τῶν καλῶν καγαθῶν Χίων περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου τῆς Τετάρτης τῆς Διακκινήσιμου ἐδόετο καὶ ἐν τῇ ταπεινῇ αὐτοῦ σκῆτι ὑπερεβδόμηκοντούτης νέος φωστὴρ τῆς Ἐκκλησίας, ὁ ἐπὶ πεντηκονταετίᾳ ἐν τῷ στερεώματι τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ ἔθνους θαφιλὲς καὶ λαμπρὸν τὸ ὧς αὐτοῦ προχέων.

Ὁ αἰδιδίμος Μητροπολίτης Κρήτης Εὐμένιος δὲν εἶχετο ἀπρὶς τοῦ Μητροπολιτικοῦ θρόνου τῆς Κρήτης, καὶ πρὸ πολλοῦ παρεκάλει καὶ ἱκέτευε τὴν προϋποταγμένην του Ἀρχήν, τὴν Μ. Ἐκκλησίαν νὰ ἄρῃ ἀπ' αὐτοῦ τὸν σταυρὸν ἐκεῖνον καὶ νέον ἀλλαχθεὶς ἐπὶ τῶν ὤμων αὐτοῦ νὰ ἐπιθέσῃ. Ἀλλ' ἀκούσωμεν αὐτοῦ τοῦ ἱερομάρτυρος καὶ ἀπὸ τοῦ τάφου του εἰσελεῖ διὰ τοῦ ἐπιλόγου τῆς μνημονευθείσης ἀπολογίας του τὸ μᾶθημα καὶ τὸ παράδειγμα τῆς ταπεινοφροσύνης, ἀλλὰ καὶ τῆς μεγαλοφροσύνης ἅμα διδόντος :

«Ἡναγκάσθην, Παναγιωτατε, νὰ περιαυτολογήσω οὐχὶ ἵνα πείσω τὴν Ὑμ. Θ. Παναγιώτητα καὶ τὴν περὶ Αὐτὴν Ἀγίαν καὶ Ἱερὰν Σύνοδον ὅπως διατηρήσῃ με ἐν τῇ ἱερᾷ Μητροπόλει Κρήτης, διότι οὐδαμῶς κινδυνεύω ἵνα γένωμαι ἐκπτώτος ταύτης, καθ' ὅσον οὐδένα τῶν θείων καὶ ἱερῶν Κανόνων παρέβην πώποτε, ἐν γνῶσει καὶ ἐκ προμελέτης, οὐδ' εἰς ὑπερβασίας ἐξεστράπην, ἀλλ' ἵνα

φέρων ἢ τὸ τῆς Ρώμης, ἐνίοτε ἐπέτρεψε τὴν διαμονὴν ἀρχιερέων ὀρθοδόξων ἐν τῇ νήσῳ. Τοῦτο ἐπραξε θέλουσα ἐν ἀνάγκῃ νὰ περιποιηθῇ τοὺς Κρήτας· οὕτως ἐν τῇ συνθήκῃ τὴν ὁποίαν ἡ ἐνετικὴ δημοκρατία συνήψε μετὰ τοῦ Ἀλεξίου Καλέργη ἐν ἔτει 1299 τῷ παρεχώρει τὸ δικαίωμα νὰ διορίζῃ ὅντινα θέλει Ἑλληνα ὀρθόδοξον ἐπίσκοπον. Τὸ 1439 ἀναφέρεται Παΐσιός τις ἀρχιεπίσκοπος Γορτύνης καὶ τὸ 1590 ὁ Γεράσιμος Παλαιόκαπας ἐπίσκοπος Κισσάμου. Οἱ παραμειναντες ἱερεῖς καὶ ἱερομόναχοι τῶν μονῶν ἐχειροτονοῦντο παρὰ τοῦ ἐπισκόπου Κεφαλληνίας καὶ τῶν κατὰ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν ἐπισκόπων, πρὸς οὓς μετέβαινον ἐπὶ τούτῳ. Ἡ ἀκλόνητος ἐμμονὴ τῶν Κρητῶν εἰς τὴν πάτριον θρησκείαν, τὴν Ὀρθόδοξον, εἰνέ τι προκαλοῦν τὴν κατάπληξιν, κατόπιν τῆς τυραννικῆς κυριαρχίας 440 ἐτῶν, τῆς καθολικῆς ἐνετικῆς δημοκρατίας καὶ τῶν προσπαθειῶν τοῦ Ποντίφικος Ρώμης. Τὸ ἀσθεστον πῦρ τῆς θρησκείας καὶ τοῦ πατριωτισμοῦ ἐπὶ τόσους αἰῶνας, μοναδικὸν φαινόμενον, διετήρησαν οἱ Κρήτες, ἀκριβῶς διὰ τῆς ἀποινώς καταδιωχθείσης Ἐκκλησίας αὐτῶν, διὰ μόνου τοῦ ἐναπομείναντος ἐνοριακοῦ καὶ μοναχικοῦ κλήρου, ὅστις ἐφάνη ἄξιος τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Πατρίδος.

ἐξαιτήσωμαι παρ' Αὐτῆς ὅπως τάναντία, ἤτοι παρακαλέσω Αὐτὴν θερμῶς ἵνα ἀπαλλάξῃ με πλέον τῆς ἐν Κρήτῃ ὑπηρεσίας. Ὑπῆκουσα εἰς τὰ κελεύσματα τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας, ἐν ἡμέραις τὰ μάλιστα πονηραῖς καὶ ἀνέλαβον τὴν διακυβέρνησιν τῆς Ἐκκλησίας Κρήτης. Ἐξεπλήρωσα, ὅσον αἱ σωματικαὶ καὶ διανοητικαὶ μου δυνάμεις ἐπέτρεπον, τὸ καθήκον μου. Ὁργάνωσα κατὰ τὸ ἐφικτὸν τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Κρήτης καὶ ἀνέδειξα ταύτην ὅσον οἶόν τε εὐτακτον καὶ ἀξιοπρεπῆ. Λοιπὸν δίκαιον ὑπολαμβάνω εἶναι ἵνα καὶ ἡ Μητὴρ Ἐκκλησία προβῇ πλέον εἰς τὴν ἀνάκλησίν μου καὶ ἀναθέσῃ μοι ὑπηρεσίαν ἀλλαχού, ὅπου ἤθελε κρίνει κατάλληλον. Οὐχὶ ἡσυχίαν καὶ ἀνάπαυσιν ἀλλ' ἐργασίαν καὶ κόπους καὶ διωγμούς καὶ θλίψεις καὶ νέον σταυρόν, ἀπλῶς εἰπεῖν, αἰτοῦμαι, ἀλλ' ἐν ἄλλῃ παροικίᾳ Ὀρθοδόξων, ὅπως παύσῃ πλέον ἀπηχρῶσα εἰς τὰ ὠτά μου ἡ κατάρτατος ἐπώδους τῶν θορυβοποιῶν ὅτι ὁ Σύνδεσμος δῆθεν διώρισέ με Μητροπολίτην Κρήτης παρὰ τὴν θέλησιν τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας!!! Τὴν αἰτησίαν μου διὰ ταύτην ὑποβάλλω οὐχὶ διότι φοβοῦμαι τὰ ὑπὸ τοῦ λιθέλλου ἐπιδεικνόμενα συλλαλητήρια καὶ τὰ παραπλήσια...οὐχὶ δι' οἰκονομήποτε ἄλλον λόγον ἀφορῶντα εἰς τὸ ἐμὸν πρόσωπον, ἀλλὰ διότι διὰ τῆς ἐπὶ θύρκαις χειραρεστήσεως τῆς Ἐκκλησίας Κρήτης λήγει πλέον ἡ ἀποστολὴ μου ἐνταῦθα, αἰσθάνομαι δ' ὅτι αἱ δυνάμεις μου ἐπιτρέπουσί μοι, ἵνα ἐξακολουθήσω ἐργαζόμενος καὶ προσφέρων οὕτω τὰς ὑπηρεσίας μου καὶ ἐν ἄλλῃ γωνίᾳ τῆς Ὀρθόδοξου Ἐκκλησίας».

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Ε'.

Τουρκική κυριαρχία.

Ὡς ἐάν μὴ ἐφθάνεν ὁ ἐπὶ 4 1]2 ὅλους αἰῶνας ζυγὸς τῆς Ἑνετίας, διεδέχθη τοῦτον ἕτερος ἐτι ἀφόρητος, ἀπαίσιος καὶ φοβερός, ὁ τουρκικός. Ἡ δ' Ἐκκλησία ἐν Κρήτῃ ἢ τοσοῦτον δοκιμασθεῖσα εἰσέρχεται εἰς νέαν περίοδον δοκιμασιῶν φοβερῶν. Μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Κρήτης ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἤτις συνωδεύθη ὑπὸ φοβερῶν σφαγῶν καὶ ἀνηκούστων καταστροφῶν καὶ ἀνδραποδισμῶν καὶ ἐξισλαμίσσεως δεκάδων χιλιάδων Χριστιανῶν, τὸ ἐν Κων]πόλει Πατριαρχεῖον, τὸ ὅποιον μετὰ τοσοῦτου ἄλγους ὑφίστατο ἐπὶ τῶν Ἑνετῶν τὸν σφετερισμὸν ὑπὸ τοῦ λατινικοῦ κλήρου τῶν δικαιωμάτων αὐτοῦ ἐπὶ τῆς κρητικῆς Ἐκκλησίας, ἔσπευσε, καίτοι ἐπὶ ἐρειπίων, νὰ ἐγκαθιδρύσῃ ἀμέσως τὰς ἀπαιτούμενας ἐκκλησιαστικὰς ἀρχὰς καὶ ἀναλάβῃ δι' αὐτῶν τὴν ἀμεσον, οὐ μόνον πνευματικὴν, ἀλλὰ καὶ ἐθνικὴν διακυβέρνησιν τοῦ ἐν τῇ νήσῳ ἐναπομείναντος ὀρθοδόξου ἐλληνικοῦ πληρώματος. Ἀμα τῇ ἀλώσει τοῦ ἡρωϊκοῦ Χάνδακος καὶ τῇ ὑποταγῇ ἐπομένως ὅλης τῆς μεγαλονήσου ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τῶν σουλτάνων, πρωτίστη ἐλήφθη φροντίς νὰ διορισθῇ ἀρχιεπίσκοπος ἢ μητροπολίτης Κρήτης. Ὡς τοιοῦτος πρῶτος διορίσθη προσκληθεὶς ἐκ Κρήτης εἰς Κ]πολιν ὁ Νεόφυτος Πατελάρος, ἀδελφὸς τῆς μονῆς Ἀρκαδίου, ἀνὴρ πνευματώδης καὶ δραστήριος, πρὸς δὲ κάτοχος τῆς τουρκικῆς γλώσσης καὶ φίλος τοῦ κατακτητοῦ τῆς νήσου Ἀχμέτ Κιοπριλῆ, ὅστις χάριν αὐτοῦ ἀνέστειλε τότε τὴν διαταγὴν τῆς καταστροφῆς τῆς μονῆς Ἀγκαράθου, ἧς οἱ μοναχοὶ ἔλαβον τότε μέρος εἰς τινὰ μάχην καὶ ἐν τῇ ἐξ εὐγνωμοσύνης μέχρι τοῦ 1820 ἦτο εἰς εἰδικὴν αἵθουσαν φέρουσαν τὸ ὄνομα τοῦ Πατελάρου ἢ εἰκὼν αὐτοῦ ἀνηρτημένη. Οὗτος κατέστησεν ἔδραν τῆς μητροπόλεως ἀντὶ τῆς Γόρτυνος τὸν Χάνδακα, τὸν ὅποιον οἱ Τούρκοι εἶχον καταστήσει πολιτικὴν πρωτεύουσιν τῆς Κρήτης. Μητροπολίται ἀπὸ τοῦ Πατελάρου μέχρι τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Κρήτης ἀριθμοῦνται 26, οἱ ἐξῆς: Νεόφυτος ὁ Πατελάρος, Ἀρσένιος, Ἀθανάσιος, Καλλίνικος, Ἀρσένιος, Ἰωάσαφ, Κωνστάντιος, Γεράσιμος ἀπὸ Κισσάμου, Δανιὴλ ἀπὸ Ρεθύμνης, Γεράσιμος ὁ Γέροντας, ὅστις πρῶτος ᾤκοδόμησε μητρόπολιν, Γεράσιμος ὁ Χίος, Ζαχαρίας Μαριδάκης, Γεράσιμος Προγιανανκόπουλος, Γεράσιμος Παρδαλάκης ὁ σφαγὴς κατὰ τὸ 1821, Καλλίνικος ὁ ἐξ Ἀγχιάλου ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ὁποίου ἐγένεν ἡ σφαγὴ τοῦ 1828, Μελέτιος, Καλλίνικος.

Ὁ Σεβασμιώτατος Ἐπίσκοπος Πύρας Τίτος Ζωγραφίδης.

Ἐγεννήθη λήγοντος τοῦ ἔτους 1859 ἐν τῷ χωρίῳ Γαλῶρα Ἡρακλείου Κρήτης ἐκ πατρὸς ἱερέως, ὀνομασθεὶς κατὰ τὸ ἱερὸν Βάπτισμα Λεωνίδας. Δια-
κούσας τὰ ἐν Κρήτῃ διδασκόμενα τότε μαθήματα ἀπεστάλη κατὰ τὸ ἔτος 1879

ὁ Γαργαλάδος, Καλλίνικος ὁ Χούγιος, Χρύσανθος ὁ Λέσβιος, Διονύσιος ὁ Βυζάντιος, Ἰωαννίκιος ὁ ἀπὸ Ἰωαννίνων, Διονύσιος ὁ εἰς Οἰκου-
μενικὸς Πατριάρχης, Μελέτιος ὁ Καλύμνιος ἀπὸ Διδυμοτείου, Σωφρό-
νιος ἀπὸ Διδυμοτείου, πάλιν Μελέτιος ὁ Καλύμνιος καὶ Τιμόθεος ὁ
Καστρινογιαννάκις. Νῦν αἱ ἐπισκοπαὶ περιωρίσθησαν εἰς 12, τὰς ἑξῆς :
Γορτύνης, Κνωσσοῦ, Ἀρκαδίας, Χερρονήσου, Αὐλοποτάμου, Ἀγρίου,

ὡς ὑπότροφος τῆς Χριστιανικῆς Δημογεροντίας Ἡρακλείου εἰς τὴν ἐν Χάλκῃ
Θεολογικῇ Σχολῇ, χειροτονηθεὶς πρότερον Διάκονος ὑπὸ τοῦ ἀειμνήτου Μη-
τροπολίτου Κρήτης Τιμοθέου κατὰ τὸ ἔτος 1878 καὶ καταταχθεὶς ὡς ἀδελ-
φὸς ἐν τῇ ἱστορικῇ Μονῇ Ἀγκαράθου. Ἀποφοιτήσας τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς
κατὰ τὸ ἔτος 1885 μετὸν βαθμὸν «ἀρίστα» παμψηφεί, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πα-
τριδα τοῦ Κρήτην καὶ διορίσθη Σχολάρχης τῆς ἐν «Χριστῷ» Πεδιάδος Ἐλ-
ληνικῆς Σχολῆς, διδάξας ἐν αὐτῇ μέχρι τοῦ ἔτους 1889, ὅποτε κανονικῶς ψι-
φοῖς τῆς ἐν Κρήτῃ Ἱερᾷ Ἐπαρχιακῇ Συνόδου ἐκλεγείς Ἐπίσκοπος τῆς χι-
ρευσοῦσης Ἐπισκοπῆς Πέτρας, ἐχειροτονήθη τὴν ἡμέραν τῶν γενεθλίων του
(23 Δεκεμβρίου 1889) καὶ μετέβη εἰς τὴν λαχούσαν αὐτῷ ἐπαρχίαν. Ἐνθα
ῥῆξαιτο τοῦ ποιμαντορικοῦ αὐτοῦ ἔργου ἀκόπως καὶ μετ' ἐνθέου ζήλου ἐργαζό-
μενος διὰ τὴν ἠθικοποίησιν τοῦ ποιμνίου αὐτοῦ, διὰ τὴν ἰδρυσιν ἱκανῶν Σχο-
λαίων, ἅτινα ὁ ἴδιος ἐπέβλεπε πρὸς κανονικὴν αὐτῶν λειτουργίαν καὶ πρὸ πάν-
των διὰ τοῦ κηρύγματος τοῦ θεοῦ λόγου, ὅπερ ἦτο καὶ εἶνε ἐν ἐκ τῶν προση-
λευστέρων αὐτοῦ μελημάτων καὶ ἔργων, τοῦτο δὲ ἐπραττε καὶ ἐν Ἀθήναις δια-
μένων κατὰ τὸ ἔτος 1914—1915 ὡς Μέλος τῆς Νομοπαρασκευαστικῆς Ἐπι-
τροπείας ἐπὶ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Νομοθεσίας ἐν ᾗ παρέσχε τὴν πολύτιμον αὐ-
τοῦ συμβολήν, καὶ ἡ λαμπρὰ ἐντύπωσις τοῦ ἀπερίττου, πρακτικοῦ καὶ εὐφραδούς
κηρύγματός του διατηρεῖται καὶ σήμερον παρὰ τοῖς ἀκροασαμένοις αὐτόν. Δεί-
γματα τούτου ἔχομεν δύο συγγράμματα αὐτοῦ, τὰς «Ἠθικὰς Ὁμιλίας ἐπὶ τῶν
Εὐαγγελικῶν περικοπῶν τῶν Κυριακῶν τοῦ ὅλου ἐνιαυτοῦ» καὶ τὰς «Ἑρμη-
νευτικὰς Ὁμιλίας περὶ τοῦ Ἱεροῦ Συμβόλου τῆς Ἀγίας ἡμῶν Πίστεως», ἐν
οἷς μετ' ἀσυνήθους σαφηνείας καὶ γλαφυρότητος ἀναπτύσσει τὰς Δογματικὰς καὶ
Ἠθικὰς ἀληθείας τοῦ Ἱεροῦ Εὐαγγελίου.

Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1917 διακυβερνᾷ λίαν εὐδοκίμως τὴν Ἱερὰν Μητρόπολιν
Κρήτης, ὡς Τοποτηρητὴς αὐτῆς. Πρὸς ἀμοιβὴν δὲ τῶν πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν
καὶ τὸ ἔθνος πολλὰ πλὴν, ἀνεκτιμήτων καὶ ἀθροῦσαν ὑπηρεσιῶν του ἐτιμήθη
διὰ τοῦ Χρυσοῦ Σταυροῦ τοῦ Σωτήρος, ἀπονεμηθέντος αὐτῷ ὑπὸ τῆς Α. Μ.
τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου κατὰ τὴν εἰκοσιπενταετηρίδα τῆς ἀρχιερωσύνης
αὐτοῦ τῷ 1914, καὶ τοῦ Ταξιάρχου ὑπὸ τοῦ ἀειμνήτου Βασιλέως Ἀλεξάν-
δρου τῷ 1918.

71
8 μεν οὖν
Συνόδου ἐξ-
τῆς 24 1882

Λάμπης, Κυδωνίας, Ἱερᾶς, Πέτρας, Σητείας καὶ Κισσάμου. Τὰς ἀνωτέρω ἐπισκοπὰς βλέπομεν μέχρι τοῦ 1821, πλὴν τῶν μνημονευθέντων ἐπισκόπων ἔχομεν καὶ τιτουλάριον ἐπίσκοπον, τὸν Διουπόλεως, τὸν ὁποῖον ὑπὸ τὸν τίτλον τοῦτον ἐχειροτόνησεν ὁ μητροπολίτης Γεράσιμος Παρδαλάκις καὶ τὸν εἶχεν ὡς βοηθὸν καὶ ἀντιπρόσωπόν του.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΣΤ'.

Ἀπὸ τοῦ 1821 μέχρι τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς νήσου.

Ἡ περίοδος αὕτη εἶνε ἡ μάλλον ζωνρὰ καὶ πλήρης μεγάλων ἐπαναστάσεων καὶ γεγονότων σπουδαίων, ἐπισφραγίσασα τὸ τέλος τῆς ἀπαισίας τουρκικῆς τυραννίας, ἣτις διέτρευσεν ἐν τῇ Νήσῳ διὰ μέσου ποταμῶν αἱμάτων. Μόλις ἤρχισεν ἡ μεγάλη ἐπανάστασις τοῦ 1821 ἡ λύσσα τῶν τυράννων ὡς ἐξέσπασεν εἰς ὅλον τὸν ἐλληνισμόν κυρίως κατὰ τῶν κορυφῶν τῆς Ἐκκλησίας, οὕτω καὶ ἐν Κρήτῃ, νομίζουσα οὕτως ἡ μαινομένη ἡμισέληνος ὅτι θὰ κατησίγα καὶ θὰ κατέπνιγε τὴν ἐκραγεῖσαν ἐπανάστασιν, ὅμοιαν τῆς ὁποίας δὲν εἶδεν ὁ κόσμος. Τὴν πρωτεύουσταν τοῦ τουρκικοῦ κράτους ἐμιμήθησαν καὶ αἱ ἐπαρχίαι ἐν Κρήτῃ. Ἡ ἐναρξίς ἐγένετο ἀπὸ τὰ Χανία, ὧν ὁ ἐπίσκοπος Μελχισεδέκ πρῶτον ἐπέσε θυμὰ ἀπαγχονισθεὶς τὴν ἡμέραν τῆς Ἀναλήψεως τοῦ Σωτήρος. Μετ' οὗ πολὺ ἀθρόα πίπτουσι νέα θύματα ἐν Ἡρακλείῳ, εἰς ὃ ἐσφάγη ὁ μητροπολίτης Γεράσιμος Παρδαλάς, ὁ ἐπίσκοπος Κνωσοῦ Νεόφυτος Φεντικάκης, ὁ Χερρονήσου Ἰωακείμ, ὁ Λάμπης Ἱεράπετρος, ὁ Σητείας Ζηχαρίας, ὁ Διουπόλεως Καλλίνικος καὶ πολλοὶ ἡγούμενοι μοναστηρίων. Ἐκ τῶν λοιπῶν ἐπισκόπων ὁ Πέτρας ἐφονεύθη εἰς Νεάπολιν Μεραμβέλλου, ὁ Αὐλοποτάμου εἶχεν ἀποθάνει ἐκ πανώλους, ὁ Κισσάμου ἐφονεύθη ἐν τῇ ἔδρᾳ του καὶ ὁ Ρεθύμνης ἀπηγχονίσθη ὡς ὁ Χανίων. Ἐσώθησαν δὲ μόνον ὁ Ἱερᾶς καὶ Σητείας Ἀρτέμιος εὐρεθεὶς ἐν Κ)πόλει καὶ μετέπειτα προχειρισθεὶς Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας καὶ ὁ Ἀρκαδίας, ὅστις ἐρχόμενος εἰς Ἡράκλειον καὶ μαθὼν καθ' ὁδὸν τὴν ἀπαισίαν εἶδεν τῆς σφαγῆς, ἐπανεκάμφε μὲν εἰς τὰ ἴδια, ἀγχείς δ' ὅμως βίβη μετὰ δύο μῆνας εἰς Ἡράκλειον ν' ἀναλάβῃ τὴν ἐπιτροπείαν τοῦ μητροπολιτικοῦ θρόνου, ἀπεδίωκε μετ' ὀλίγον ἐκ τῆς πανώλους. Τοιοῦτοτρόπως ἐντὸς ὀλίγου χρόνου ἐχήρουν ὅλοι αἱ ἐπισκοπαὶ τῆς νήσου, ἔμειναν δὲ οὕτως ἐπὶ τρία ἐλόκληρα ἔτη. Πᾶν ἀνέρον καὶ ἀποτρόπαιον ἐμυχανεύθησαν τῆς ἡμισελήνου οἱ πιστοὶ πρὸς κατὰπνιξιν

τοῦ ἔθνισμοῦ καὶ τοῦ θρησκευματος τῶν ἀδυσωπήτων ἐπαναστατῶν τῆς νήσου· πλείστα κῶμαι καὶ χωρία κατηδαφίσθησαν καὶ πᾶν φρικαλέον ἔργιον διεπράχθη, ἀλλὰ μάτην, διότι νέοι Ἀνταῖοι ἐκ τῶν ποταμῶν

**Ὁ Σεβασμιώτατος Ἐπίσκοπος Κυδωνίας καὶ Ἀποκορώνου
κ. Ἀγαθάγγελος Νινολάκης.**

Ἐγεννήθη ἐν Χανίοις τῆς Κρήτης κατὰ τὸ ἔτος 1874 καὶ ὠνομάζετο κατὰ κόσμον Ἀθανάσιος. Ἐξ ἀπαλῶν ἐνύχων προσελήσθη ὑπὸ τοῦ θεοῦ αὐτοῦ Χατζῆ Ἱεροθεοῦ Κιλλογριδάκι Προηγούμενου τῆς παρὰ τὰ Χανία Ἱερᾶς Μονῆς τῆς Χρυσοπηγῆς, ἑνὸς τῶν πρωτεργατῶν καὶ πρωταγωνιστῶν τῶν ἐπαναστάσεων τοῦ

τῶν αἱμάτων καὶ τῆς τέφρας τῶν ἑρεπίων ἐξήρχοντο, τὴν ἡμισέληνον καταισχύοντες διὰ τῆς θαυμασίας καὶ καταπληκτικῆς ἀντοχῆς, ἣν δημιουργεῖ ἡ συνένωσις τῶν συναισθημάτων τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος. Ἡ δεινὴς πληγείσα διὰ τοῦ ἀπαγχονισμοῦ ἡ τῆς σφαγῆς τῶν ἐπισκόπων αὐτῆς, ὡς εἶπομεν, Ἐκκλησία τῆς Κρήτης, μόλις τὸ 1824 ἀποκτᾷ νέον μητροπολίτην τὸν ἐξ Ἀγχιάλου Καλλίνικον, ὅστις ἄρα ἐγκτασταθεὶς ἤρχισε νὰ χειροτονῇ ἐπισκόπους εἰς τὰς χηρευούσας ἐπισκοπὰς. Οὕτω τῇ ἐνεργείᾳ του πρῶτον ἐχειροτονήθη ἐν Κηφόλει ἐπίσκοπος Πέτρος ὁ συμπατριώτης του Δωρόθεος Διαμαντίδης, εἶτα ἐχειροτόνησε τὸν Ἀρχαδίας Μάξιμον καὶ μετ' αὐτὸν τὸν Σητείας Με-

1866 καὶ 1877, ὑπὸ τὴν χειραγωγίαν καὶ τὴν ἐπιμέλειαν τοῦ ὁποίου ἔλαβε τὴν πρῶτην πνευματικὴν ἀνατροφὴν καὶ χριστιανικὴν παιδείαν. "Οτε δὲ κατὰ τῷ 1891 ἰερέθῃ τὸ ἐν Ἀγίᾳ Τριάδι τῆς Κρήτης Ἱεροδιδασκαλεῖον ἐφοίτησεν ἐν αὐτῷ ἐπὶ τρία ἔτη, καὶ ἐπειδὴ ὁ νεαρὸς τότε Ἀθανάσιος Νινολάκης ἐπὶ τριετίαν ὅλην ἐλάμβανεν ἐν πᾶσι τοῖς μαθήμασι τὸν ἐπιζήλον βαθμὸν «ἄριστα», σύμφωνα μὲ τὸν Κανονισμόν τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου ὁμοφώνῃ ἀποφάσει τῆς Ἐκείνης τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου, προεδρευομένης ὑπὸ τοῦ ἀειδύμου Ἐπισκόπου Κυθωνίας καὶ Ἀποκρύνου κ. Νικηφόρου Ζαχαριάδου, καὶ προτάσει τοῦ τότε διευθύνοντος τὸ Ἱεροδιδασκαλεῖον ἀρχιμανδρίτου Χρυσάνθου Τσπετάκι, τοῦ μετὰ ταῦτα ἀειδύμου Ἐπισκόπου Ρεθύμνης καὶ Αὔλοποτιέμου, χειροτονηθεὶς Διάκονος ἀπεστάλη εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τῆς Χάλκης καὶ κατετάχθη ἐν τῇ δευτέρᾳ τάξει αὐτῆς. Ἀφοῦ δὲ ἐπὶ ἑπταετίαν ὅλην ἐν αὐτῇ ἐφοίτησεν, ὄντος τότε ὁκταετοῦς τοῦ κύκλου τῶν μαθημάτων τῆς Θεολ. Σχολῆς, καὶ διακριθεὶς ἀνεκνήρυχθη κατὰ τὸ ἔτος 1902 διδάκτωρ τῆς Ὁρθόδοξου Θεολογίας μετὰ τοῦ ἐπιζήλου βαθμοῦ «ἄριστα». Ἐπανακάμφας μετὰ τὸ πέρας τῶν σπουδῶν αὐτοῦ εἰς τὴν ἰδιαιτέραν αὐτοῦ πατρίδα Κρήτην, ἐλευθέραν ἔζη, διωρίσθη ἀμέσως Καθηγητὴς τῶν Ὀρθοπεδικῶν ἐν τῷ ἐν Χανίοις Γυμνασίῳ, προσελήφθη δὲ συγχρόνως ὑπὸ τῆς Α. Β. Ὑψηλότητος τοῦ Πρίγκηπος τῆς Ἑλλάδος Γεωργίου, Ὑπάτου Ἀρμοστοῦ ἐν Κρήτῃ, ὡς ἰδιαιτέρος ἱερέως αὐτοῦ, διατελέσας ὡς τοιοῦτος μέχρι τῆς ἀναχωρήσεως αὐτοῦ ἐκ Κρήτης τῷ 1906. Ὁ φιλόπρονος τότε Ἀρχιμανδρίτης Ἀγαθάγγελος Νινολάκης, ἐκτὸς τῶν πολλαπλῶν αὐτοῦ καθηγητικῶν καθηκόντων, κατεγίνετο πάντοτε εἰς τὴν συγγραφὴν καὶ ἐκδόσιν διαφόρων ἄρθρων καὶ ἐπιστημονικῶν πραγματειῶν ἀναγομένων εἰς τὴν μετὰ τὴν ἄλωσιν ἱστορίαν τοῦ Ἑθνους. Ἐκ τούτων διακρίεται: 1) Ἄ'Ο βίος καὶ ἡ πολιτεία Μελετίου τοῦ Πηγᾶ τοῦ Κρητός, Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας καὶ Ἐπιτηρητοῦ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου, 1580—1602», 2) Ἄ'Η πρὸς τοὺς Κρητας ἀλληλογραφία Μελετίου τοῦ Πηγᾶ»,

λέτιον, τὸν κατόπιν προαχθέντα εἰς μητροπολίτην Κρήτης, τὸν Ρεθύμνης Ἰωαννίκιον καὶ τὸν Κυθωνίας Ἀρτέμιον, μεθ' ὃ ἀπεβίωσεν. Ἐπ' αὐτοῦ κατηργήθη ἡ ἐπίσκοπὴ Κνωσσοῦ ἀποτελουμένη ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν Τεμένους καὶ Μαλεβιζίου καὶ ἠνώθη μετὰ τῆς μητροπόλεως, μὴ ἐπανιδρυθεῖσα πλέον. Μετὰ τὸν Καλλίνικον κατέλαβε τὸν μητροπολιτικὸν θρόνον ὁ Σητείας Μελέτιος, ὅστις ἐχειροτόνησε τὸν Λάμπης Καλλίνικον, προσαρτήσας εἰς τὴν ἐπίσκοπὴν ταύτην τὴν ἐπαρχίαν Σφακιῶν.

Εἰς τὴν ἐπίσκοπὴν Λάμπης—Σφακιῶν μετὰ τὸν Καλλίνικον ἐχει-

3) Ἡ ὑπ' αὐτοῦ ἀνακάλυψις καὶ διὰ σχολίων δημοσίευσις, τοῦ μέχρι σήμερον ὡς ἀπολεσθέντος θεωρουμένου περισπούδαστου ἔργου τοῦ μεγάλου τούτου ἐθνικοῦ ἀνδρὸς Μελετίου τοῦ Πηγᾶ «Κατὰ τῆς Ἀρχῆς τοῦ Πάπα» καὶ

4) Ἡ ἐπὶ τετραετίαν ὄλην ἀπὸ τοῦ ἔτους 1908—1912 ἐκδόσις τοῦ περισπούδαστου θρησκευτικοῦ περιοδικοῦ «Χριστιανικὸν Φῶς». Πάντα δὲ ταῦτα τεκμηριοῦντα τὸν ζῆλον καὶ τὴν πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν ἀφοσίωσιν αὐτοῦ, ἐγένοντο ἀφορμὴ νὰ ἐκλεγῇ παμψηφεί ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Ἐπαρχιακῆς Συνόδου τῆς Κρήτης καὶ προαχθῇ εἰς Ἐπίσκοπον Κυθωνίας καὶ Ἀποκορώνου κατὰ τὸν Μάϊον τοῦ 1912, χειροτονηθεὶς συλλειτουργούντων πάντων τῶν Σεβασμιωτάτων Ἐπισκόπων τῆς Κρήτης μετὰ τοῦ ἀειμνήστου Μητροπολίτου Κρήτης Εὐμενίου, τῇ 23 τοῦ αὐτοῦ μηνός, ἐν τῷ μεγαλοπρεπῇ ναῷ τοῦ Ἁγίου Μηνᾶ. Μετὰ τὴν εἰς Ἐπίσκοπον δὲ προαγωγὴν αὐτοῦ νέον στάδιον ἐθνικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς δράσεως διηνοίγη τῷ νέῳ Ἐπισκόπῳ. Διότι κατὰ τοὺς μετ' οὐ πολὺ ἀρξαμένους καὶ ἐπιτυχῶς διεξαχθέντας δύο Βαλκανικοὺς πολέμους ὁ Σεβ. Κυθωνίας ἐκλεγείς Πρόεδρος τῆς Γενικῆς ἐν Κρήτῃ Ἐπιτροπῆς πρὸς περίθαλψιν τῶν ἀκόρων οἰκογενειῶν τῶν ἐπιστράτων τῆς Κρήτης, ἀπέδειξε ζῆλον οὐ τὸν τυχόντα, δι' ὃ καὶ ἐτιμήθη μετὰ ταῦτα διὰ τὰς πρὸς τὴν Πατρίδα ὑπηρεσίας αὐτοῦ διὰ τοῦ Χρυσοῦ Σταυροῦ τοῦ Σωτήρος καὶ τῶν δύο τιμητικῶν μεταλλίων τοῦ πολέμου.

Τὸν Μάρτιον τοῦ 1919 διὰ τῶν ἐνεργειῶν αὐτοῦ συνεστήθη ἐν Χανίοις ὁ Ἐκκλησιαστικὸς Ἐθνοφελῶς δρῶν Ὁρθόδοξος Θρησκευτικὸς Σύλλογος τοῦ «Ἀποστόλου Τίτου» οὗτινος καὶ Πρόεδρος διατελεῖ ἤδη καὶ οὗτινος ὄργανον τυγχάνει τὸ ὑπ' αὐτοῦ ἰδρυθέν περισπούδαστον θρησκευτικὸν περιοδικὸν «Χριστιανικὸν Φῶς» διανύον ἤδη λίαν εὐδοκίμως τὴν δευτέραν περίοδον αὐτοῦ.

Ὁ Σεβασμ. Ἐπίσκοπος Κυθωνίας κ. Ἀγαθάγγελος ἐδείχθη εὐτυχῆς διότι ὑπεδέχθη τὸν λατρευτὸν μας Βασιλέα Κωνσταντῖνον, τὴν 2 Δεκεμβρίου 1913, ὅτε ἐγένετο ἡ τελικὴ προσάρτησις τῆς ἡρωϊκῆς Μεγαλονήσου μετὰ τῆς Μητρὸς Ἑλλάδος ὑπὸ τὰς εὐλογίας αὐτοῦ, ὅποτε οὗτος καὶ προσεφώνησε τὸν Βασιλέα διὰ θαυμαστοῦ καὶ πλήρους πατριωτικῶν ἐξαρσεων λόγου.

ροτονήθη ὁ Μελέτιος, ἀλλὰ μετ' αὐτόν ἡ ἐπισκοπὴ αὕτη συνεχωνεύθη
 μὲ τὴν μητρόπολιν. Ὁ μητροπολίτης Μελέτιος μισούμενος τὸν προκά-
 τοχον αὐτοῦ προσήρτησεν εἰς τὴν μητρόπολιν τὴν χρεαύουσαν ἐπισκο-
 πὴν Χερρονήσου καὶ ἐχειροτόνησε τὸν Αὐλοποτάμου Καλλίνικον, δατις

*Ὁ Σεβασμώτατος Ἐπίσκοπος Ρεθύμνης καὶ Αὐλοποτάμου
 κ. Τιμόθεος Μ. Βενέρης.*

Ἐγεννήθη ἐν Ἡρακλείῳ Κρήτης τῷ 1876. Τὸς γυμνασιακὰς σπουδὰς του
 ἐπεράτωσεν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ διακρινόμενος πάντοτε μεταξὺ τῶν συμμαθητῶν
 του διὰ τὴν εὐφυΐαν καὶ ἐπιμέλειάν του. Κατόπιν ἐστάλη τὸ 1894 ὑπὸ τοῦ Ἐπι-
 σκόπου Χερρονήσου Διονυσίου Καστρινογιαννάκη, ἐκτιμήσαντος τὴν ἀξίαν τοῦ

συμφωνήσας μετὰ τοῦ Ρεθύμνης Ἰωαννικίου, κατώρθωσε νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἐνωσιν τῶν ἐπισκοπῶν Ρεθύμνης καὶ Αὐλοποτάμου, ὧν τὴν πνευματικὴν διοίκησιν ἀνέλαθεν. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Μελετίου τὸ 1832 — 1833 παρέστη ἡ ἀνάγκη ἕνεκα τῆς μεγάλης ἐλαττώσεως τοῦ χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ νὰ συγχωνευθῶσι καὶ ἄλλαι ἐπισκοπαὶ ὡς ἡ ἐπισκοπὴ Ἱερᾶς μετὰ τὴν τῆς Σητείας καὶ ἡ Κισσάμου μετὰ τὴν τῆς Κυδωνίας. Τὸν μητροπολίτην Μελέτιον διεδέχθη ὁ Καλλίνικος ὁ Γαργαλάδος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου διετηρήθη τὸ ἐπὶ τοῦ προκατόχου τοῦ ἐπι-

νεαροῦ σπουδαστοῦ, εἰς τὴν κατὰ Χάλκην Θεολογικὴν Σχολήν, ἐξ ἧς μετὰ λαμπρὰς σπουδᾶς ἀπελύθη κατὰ τὸ 1898 ἀριστεύσας.

Ἡ τότε ὀργανουμένη Κρητικὴ Πολιτεία ὑπὸ τὸν Πρίγκηπα Γεώργιον διώρισεν αὐτὸν ἀμέσως, καίπερ νεώτατον ὄντα, καθηγητὴν τῶν θρησκευτικῶν ἐν τῷ Γυμνασίῳ Χανίων, ὁποῦ μετὰ ἐν ἔτος μετατέθη εἰς Ἡράκλειον ὅπου ἔκτοτε παρέμεινεν διδάσκων, μεγάλως ὑπὸ τῶν συναδελφῶν του ἐκτιμώμενος, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ συμπάσης τῆς κοινωνίας, ἥτις ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ κ. Βενέρη διέκρινε πάντοτε τὸν μέλλοντα ἱεράρχην τῆς. Οὐ μόνον δὲ ὡς καθηγητὴς διέπρεπεν, δημοσιεύσας ἐν τε τῷ ἡμερησίῳ καὶ περιοδικῷ τύπῳ τῆς Κρήτης ἄρθρα καὶ ἱστορικάς, καὶ φιλοσοφικάς καὶ θρησκευτικάς μελέτας, ἀλλὰ καὶ ὡς ρήτωρ ἐν γένει, τῶν λόγων αὐτοῦ διακρινομένων πάντοτε διὰ τὸ καινοφανὲς τῆς εὐρέσεως, τὴν πυκνότητά καὶ τὸ βάθος τῶν νοημάτων, ὡς καὶ διὰ τὸ πρακτικὸν πνεῦμα, τὸ ὁποῖον διέχκει ἐν αὐτοῖς.

Κάτοχος ὢν πλὴν τῆς Ἑλληνικῆς, τῆς Γαλλικῆς, Ἀγγλικῆς καὶ Ἰταλικῆς, παρακολουθῶν τὴν ἐπιστήμην του ὅσον ἐλάχιστοι τῶν παρ' ἡμῖν θεολόγων, διακρίνεται διὰ τὴν μόρφωσιν ὅσον καὶ διὰ τὴν δραστηριότητα καὶ φιλαλληλίαν του. Μελετηρὸς δὲ, φιλόπατρις καὶ φιλόπονος ἀνὴρ ἔχει φιλοτεχνήσῃ ὡραίαν μεταφράσιν ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ τῆς συγγραφῆς τοῦ Henri Couturier «Ἡ Κρῆς τ. η.», βιβλίον μεγίστης σπουδαιότητος, ἐξ οὗ ὁ ἀναγνώστης μαυθαίνει ὅλην τὴν ὡραίαν ἱστορίαν τῆς ἡρωϊκῆς μεγαλονήσου, τῆς ὁποίας ἕκαστος βράχος εἶνε καὶ εἰς βωμὸς τῆς Ἐλευθερίας καὶ ἐν ἡρώων τῶν γενναίων τέκνων τῆς.

Δὲν ἤρκεσθαι νὰ μεταφράσῃ οὗτος ἀπλῶς τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἔργον, ἀλλ' ἐφρόντισε νὰ διαλευκάνῃ, καὶ νὰ συμπληρώσῃ αὐτὸ διὰ πικτοειδῶν καὶ πολυπληθῶν ὑποσημειώσεων, προσέθηκε δὲ ἐν τέλει καὶ ἐπίμετρον ἐπὶ τῇ βάσει τῆς γαλλικῆς Κιτρίνης βίβλου, τῆς Ἰταλικῆς Πρακτικῆς καὶ ἄλλων ἐπισήμων ἐγγράφων καὶ σχετικῶν βοηθημάτων, ἐν ᾧ ἐκτίθεται πλήρης ἡ διπλωματικὴ ἱστορία τῆς Νήσου. Οὐ μόνον δὲ πολιτικοὶ ἄνδρες ἐκ τῶν ἐπιφανῶν, ἀλλὰ καὶ καθηγηταὶ εἰδικοὶ τοῦ ἡμετέρου Πανεπιστημίου, οἷοι οἱ κ. κ. Ν. Ν. Σαρίπολος καὶ Ἀ. Ἀνδρεάδης, συνεχρήσαν αὐτῷ ἐπὶ τῇ συγγραφῇ ταύτῃ, δι' ἧς παρέσχε αμειψά-

σκοπικόν καθεστώς, ἀλλ' ὁ τοῦτον μετ' ὀλίγον διαδεχθεὶς Καλλίνικος ὁ Χούγιας μὴ ἐπαρκῶν ὡς ἐκ τοῦ γήρατος καὶ τῆς ἐπισφαλοῦς ὑγείας του, ἀπέσπασεν ἐν ἔτει 1843 τὴν Χερρόνησον ἀπὸ τῆς μητροπόλεως καὶ ἐχειροτόνησεν ἐπίσκοπον ταύτης τὸν ἡγούμενον τῆς μονῆς Κερᾶς Μελέτιον. Ἡ πρᾶξις του ὁμῶς αὕτη, ὡς γενομένη παρὰ τὴν γνώμην τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, συνετέλεσε νὰ παυθῇ ὑπ' αὐτῆς καὶ ν' ἀντικατασταθῇ ὑπὸ ἐξάρχου Χρυσάνθου, ὃν μετ' ὀλίγα ἔτη διεδέχθη ὁ Διονύσιος, ἀνὴρ διακεκριμένος, ὅστις κατόπιν ἐξελέγη Πατριάρχης. Ἐπὶ τοῦ Διονυσίου ὡς Πατριάρχου ἐγένοντο νέαι μεταβολαί, ἤτοι τὸ 1859 ἐχωρίσθη πάλιν ἡ ἐπισκοπὴ Κισσάμου ἀπὸ τῆς Κυδωνίας χειροτο-

λὴν ὑπηρεσίαν εἰς τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν πατρίδα». (Ν. Ν. Σαρίπολος).

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω ὁ Σεβ. Ρεθύμνης καὶ Αὐλοποτάμου ἐδημοσίευσε καὶ τὰ ἀκόλουθα περισπούδαστα ἔργα :

«Υπόμνημα εἰς τὴν πρὸς Φιλήμονα ἐπιστολὴν τοῦ Ἀπ. Παύλου». Ἐν Ἡρακλείῳ 1906.

«Λόγοι». Ἐν Ἡρακλείῳ 1903.

«Ποίημα περὶ τοῦ ἐν Ἡρακλείῳ Ναοῦ τοῦ Ἀγ. Μηνα, Παύλου πρεσβυτέρου (1736). Εἰσαγωγὴ καὶ ἐρμηνεία λέξεων καὶ φράσεων μετὰ σημειώσεων» (ἐν «Χριστιανικῇ Κρήτι», τόμ. Α'). Ἐν Ἡρακλείῳ 1913.

«Τὸ Χριστιανικὸν ἱεῶδες» λόγος πανηγυρικός ἐπὶ τῇ ἐορτῇ τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν. Ἐν Ἡρακλείῳ 1913).

«Ἡ ζωὴ ἐν τῷ θανάτῳ», ἤτοι δύο λόγοι. Ἐν Ἡρακλείῳ 1914.

«Στοιχεῖα φιλοσοφικῆς ἠθικῆς ἐφρημοσμένα εἰς τὴν ἀγωγὴν». Ἐν Ἡρακλείῳ 1915.

Ἡ Ἐκκλησία τῆς Κρήτης ἐκλέξασα κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1916 ὡς Ἐπίσκοπον Ρεθύμνης καὶ Αὐλοποτάμου τὸν κ. Βενέρην ἀπέβωκε τὴν δικαίαν ἀμοιβὴν εἰς τὴν ἀξίαν καὶ τὰς ἀρετὰς αὐτοῦ ἀναδιβάσασα εἰς τὰς ὑψηλὰς θέσεις τῆς ἀνδρα σοδάρων εἰς νοῦν καὶ εἰς ὄραειν, κληρικὸν ἀντάξιον τῆς μεγάλης ἀποστολῆς του.

Ἀναλαβὼν τὴν διοίκησιν τῆς ἱερᾶς ταύτης Ἐπισκοπῆς πρῶτιστον αὐτοῦ μέλημα ἐθεώρησεν νὰ ἀπαλλάξῃ τὸ Μοναστηριακὸν Ταμεῖον τοῦ Νομοῦ Ρεθύμνης ἀπὸ τῶν βαρυνόντων αὐτὸ χρεῶν. Ἡ πολεμικὴ κατάστασις δὲν ἡμπόδισεν αὐτὸν τοῦ νὰ πραγματοποιήσῃ τὰς ληθείας ἐν τούτῳ ὑπ' αὐτοῦ ριζικὰς ἀποφάσεις. Οὕτω δὲ αἱ Ἱ. Μοναὶ Ρεθύμνης ἀπηλλάγησαν τῶν χρεῶν, τὰ ὅποια ἡπείλουν τὴν περυσιακὴν αὐτῶν ὑπόστασιν.

νηθέντος ἐν Κηπόλει ἐπισκόπου ταύτης τοῦ ἡγουμένου τῆς μονῆς Ἀγίας Τριάδος Γερασίμου καὶ ἐν ἔτει 1862 κατ' αἵτησιν τῶν κατοίκων τῆς πρώτης ἐπισκοπῆς Λάμπης—Σφακίων ἡ Μ. Ἐκκλησία ἐπανίδρυσε ταύτην καὶ ἐχειροτόνησεν ἐπίσκοπον αὐτῆς τὸν ἐκ Περιγρίου Πατρίων, ὃν μετ' ὀλίγον διεδέχθη ὁ Εὐμένιος.

Ἐκτοτε οὐδεμία μεταβολὴ ἐγένετο εἰς τὸ ἐπισκοπικὸν καθιστῶς ἐν Κρήτῃ. Ἐν τῇ ἀνίσῳ πάλῃ τῶν Κρητῶν κατὰ τῆς πανισχύρου Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, ἐνεργότατον μέρος ἔλαβε καὶ ἡ Ἐκκλησία αὐτῶν δι' ὧν αὐτῆς τῶν μέσων. Οἱ Κρητῆς ἐμψυτον ἔχοντες τὴν φιλοπατρίαν, ἐκραταιοῦντο ἐν αὐτῇ διὰ τῆς θρησκείας των, ἥς οἱ λειτουργοὶ πάντων τῶν βαθμῶν ἡμιλλῶντο ἐν ταῖς θυσίαις, τοῖς κόποις καὶ μόχθοις, ἐν τοῖς ὅπλοις καὶ γράμμασιν οὐδόλως ὑστερήσαντες ἀλλὰ μᾶλλον πρωτεύσαντες. Οἱ ἐπίσκοποι, ὡς ἀληθεῖς ποιμένες, τὴν ζωὴν αὐτῶν εἶχον πάντοτε ἐτοίμην πρὸς θυσίαν, οἱ ἱερεῖς οὐ μόνον ἠύχοντο ὑπὲρ ἀπελευθερώσεως τοῦ ποιμνίου των, ἀλλὰ καὶ τὸν σταυρὸν ὑψηλὰ κρατοῦντες ἠκολούθουν τοὺς ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος ἀγωνιζομένους παραμυθοῦντες καὶ ἐγκαρδιώνοντες καὶ τὴν ἀψήφισιν τῶν κινδύνων πρώτοι δεικνύντες, καὶ τέλος οἱ ἱερομόναχοι καὶ μοναχοὶ τῶν Μονῶν παντὶ τρόπῳ, ἔργοις καὶ λόγοις, προσέφερον μεγάλην ἐπίσης ὑπηρεσίαν τῇ ἀγωνιζομένῃ Πατρίδι, εἰς δάσεις καὶ ἄσυλα τὰς μονὰς αὐτῶν διαρκῶς μεταβάλλοντες.

Ἡ Ἐκκλησία τὰς μὲν Μονὰς ἀνεδείκνυε φυτώρεια τῆς θρησκείας, τῆς φιλοπατρίας καὶ τῆς παιδείας τῶν χριστιανῶν, τοὺς δὲ ἀφοσιωμένους εἰς τὴν πίστιν καὶ τὴν πατρίδα μοναχοὺς, ἐξαπέστελλε πανταχοῦ εἴτε ὡς στρατιώτας εἴτε ὡς διδασκάλους πρὸς σωτηρίαν καὶ διάσωσιν τῆς ἀμωμήτου ἡμῶν θρησκείας καὶ τῆς ἀθανάτου προγονικῆς ἡμῶν γλώσσης. Τοιοῦτοι ἀνεδείχθησαν πάντοτε κατὰ γενικὸν κανόνα οἱ μοναχοὶ τῶν ἱερῶν μονῶν τῆς Νήσου κατὰ τοὺς μαύρους χρόνους τῆς δουλείας. Καταδιώκοντο ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἀλλ' ἀήττητοι πάντοτε παραμένοντες, δὲν ἔπαυον συντρέχοντες, ἀγαθοποιοῦντες, ἀγωνιζόμενοι καὶ διδάσκοντες. Πολλάκις ὑπὸ ἰδίαν σημαίαν καὶ ἴδιον ἀρχηγὸν τὸν ἡγούμενον αὐτῶν, ἔτρεχον εἰς τὰς μάχας συμβάλλοντες ὅχι ὀλίγον εἰς τὴν νίκην. Οὐ μόνον δὲ εἰς τοὺς ἱεροὺς ἀγῶνας τῆς Πατρίδος ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ γράμματα πολλοὶ τούτων διέπρεψαν, ἀναδειχθέντες οἱ εὐγενέστεροι τῆς θρησκείας, τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς φιλοπατρίας διδασκαλοὶ τῆς ἐποχῆς των. Ἐπειδὴ δ' ὡς ἕρος τῆς παρούσης πραγματείας ἐτίθη

τὸ σύντομον καὶ περιεκτικόν, διὰ τοῦτο θ' ἀρκεσθῶμεν ν' ἀναφέρωμεν ἐνταῦθα ἐν ὀλίγοις δύο μόνον τοιαῦτα διαπρεπῆ τέκνα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κρήτης, τὸν Μιχαήλ Ἀποστολίδην καὶ τὸν Παρθένιον Παρίδην.

Ὁ Μητροπολίτης Ἀθηνῶν καὶ πρόεδρος τῆς Ἱ. Συνόδου τῆς Ἑλλάδος Μισαήλ Ἀποστολίδης ἦτο τέκνον τῆς ἱερᾶς μονῆς Γωνιάς τῆς ἐπαρχίας Κισσάμου. Γεννηθεὶς ἐν Μελισσουργῷ τῆς εἰρημένης ἐπαρχίας, κατετάχθη τὸ 1800 εἰς τὴν Μονήν, ἐν ᾗ μετὰ τὴν χειροτονίαν τοῦ αἵε διακονοῦν, ἀπεστάλη εἰς τὴν ἐν Σμύρνῃ ἀκμάζουσαν τότε Ἑλλ. Σχολήν, ἐνθα ἐξεπαιδεύθη. Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν σπουδῶν τοῦ ἐχρημάτισεν ἐκ διαλειμμάτων διευθυντὴς καὶ καθηγητὴς τῆς Σχολῆς τοῦ, ἐφημέριος καὶ διδάσκαλος τῶν ἐν Βιέννῃ ὁμογενῶν, διευθυντὴς τοῦ ἐν Τεργέστη γυμνασίου, διδάσκαλος τοῦ Ὁθωνος, καθηγητὴς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου, διευθυντὴς τῆς Ριζαρίου Σχολῆς, ἀρχιεπίσκοπος τῆς ἐν Ἀχαΐᾳ Ἐκκλησίας κατὰ τὸ ἔτος 1852 καὶ μετ' ὀλίγον Μητροπολίτης Ἀθηνῶν. Καταλιπὼν πολλὰ συγγράμματα, ἀνεπαύθη ἐν Κυρίῳ τὸ 1862.

Ὁ Παρθένιος Παρίδης ἦτο ἐπίσης ἀδελφὸς τῆς αὐτῆς μονῆς Γωνιάς, ἀναδειχθεὶς ἄγνός πατριώτης καὶ ἐνθερμος τῶν χρημάτων διδάσκαλος. Κατὰ τὸ ἔτος 1810 γεννηθεὶς, ἐχειροτονήθη διάκονος τὸ 1834. Τὰ πρῶτα γράμματα ἔμαθεν ἐν τῇ μονῇ τοῦ ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ μοναχοῦ Παρθενίου Φριδάκι. Μετὰ ταῦτα ἀκολουθῶν τοῦτον καταδιωκόμενος ὑπὸ τῶν Τούρκων, μετέβη εἰς Ἴδραν, ἐνθα διήκουσε τὰ μαθήματα τοῦ ἐκεῖ ἐλληνικοῦ σχολείου. Ἐκεῖθεν εἰς Ἀθήνας μεταβάς παρὰ τῷ Μητροπολίτῃ Μισαήλ Ἀποστολίδῃ ἐτελείωσε τὸ γυμνάσιον καὶ τὴν θεολογικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου, μεθ' ὃ τὸ 1831 ἐπέστρεψεν εἰς τὴν φιλάττην πατρίδα τοῦ μετερχόμενος τὸν ἐλληνοδιδάσκαλον εἰς διαφόρους ἐπαρχίας, διδάσκων πανταχοῦ μετ' ἐλθέου ζήλου καὶ αὐταπαρνήσεως μεγάλης. Ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις θεωρήσασα αὐτὸν ἐπικίνδυνον ἀκριδῶς διὰ τὴν μεγάλην αὐτοῦ ἐπιρροήν καὶ ἐπίδρασιν, διέκειτο ἐχθρικῶς πρὸς αὐτόν, διὸ ὅτε ἐν ἔτει 1855 ὁ λαὸς τῶν ἐπαρχιῶν Κισσάμου καὶ Σελίνου ἐζήτησε νὰ χειροτονηθῇ ἐπίσκοπός του, οὐ μόνον ἀντέστη ἀλλὰ καὶ ἐξώρισε τοῦτον εἰς Κίπριν. Κατὰ τὸ 1860 κατορθώσας νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν πατρίδα γεννέτερικν, πρῶτον μέλημα ἔσχε νὰ ἔλθῃ εἰς συνενόησιν μετὰ τῶν ἐπιφανῶν Κρητῶν, μεθ' ὧν δι' ἐνεργειῶν ἐπιτυχῶν, δύναται τις νὰ εἴπῃ, ὅτι παρεσκεύασε τὴν μεγάλην ἐπανάστασιν τοῦ 1866. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν ταύτην, ἣ ἐν Μπουτσου-

ναρίοις συνελθοῦσα γενικὴ συνέλευσις τῶν Κρητῶν τὸν ἐτίμησε τὰ μέγιστα ἐκλέξασα αὐτὸν πρόεδρον αὐτῆς.

Ἡ δρᾶσις του ὑπῆρξε τῇ ὄντι ἀξιοθαύμαστος κατὰ τὴν γιγαντώδη

Ὁ Σεβασμιώτατος Ἐπίσκοπος Κισσαίου καὶ Σελίνου κ. Ἀνθιμος Δελεδάκης.

Ἐγεννήθη ἐν Μυριοκεράλοις τῆς Πεθύμνης κατὰ τὸ ἔτος 1860. Διήκουσε τὰ πρῶτα μαθήματα ἐν Κερκύρᾳ, ἐνθα μετὰ τῶν γονέων αὐτοῦ εἶχε καταρύγει κατὰ τὴν τριετῆ τοῦ 1866 ἐπανάστασιν, τὰ δὲ τοῦ Ἑλληνικοῦ σχολείου ἐν τῇ πόλει Πεθύμνης, ἐνθα προτροπῇ τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τῆς μετανοίας του Ἀρσανείου

καὶ μυριόνεκρον ἐκείνην τριετὴ ἐπανάστασιν. Μετὰ τὸ πέρας τῆς ἐπαναστάσεως κατέφυγεν εἰς Ἀθήνας, ἀλλὰ μετὰ τινα χρόνον ἐπαναλθὼν εἰς τὴν μονὴν τοῦ συνελήφθη ὑπὸ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως καὶ πάλιν καὶ ἐξωρίσθη εἰς Κίππολιν καὶ ἐκεῖθεν εἰς τινα μονὴν παρὰ τὴν Τραπεζοῦντα, ταλαιπωρηθεὶς ἐπὶ τρία ἔτη. Διαφυγὼν ἐκ τῆς ἐξορίας ἀπαρτήρητος ἦλθεν εἰς Ἀθήνας, ἐνθα παρέμεινεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη τυγ-

χειροτονηθὴ τὴν 23 Ἰουλίου 1883 καὶ ἱεροδίακονος τῆς πόλεως ταύτης. Ἐπίε-
μενος δὲ ἀνωτέρων σπουδῶν μετέβη εἰς τὴν ἐν Ἀθήναις Ριζαίειον Ἐκκλησια-
στικὴν Σχολὴν ἐν ᾗ χειροτονηθεὶς πρεσβύτερος ἐσπούδασεν ἐν αὐτῇ δαπάναις τῆς
Ριζαρείου περιουσίας. Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν σπουδῶν αὐτοῦ ἐν τῇ Σχολῇ
ταύτῃ ἐφοίτησεν εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου ἀπο-
περατώσας εὐδοκίμως τὰς ἐν αὐτῇ πενταετεῖς σπουδὰς του. Μετὰ τὴν λήψιν
τοῦ πτυχίου τοῦ προσκληθεὶς ὑπὸ τῆς τότε αὐτονόμου Κρητικῆς Πολιτείας εἰς
τὴν φιλότατην Πατρίδα του διορίσθη τὴν 7 Σεπτεμβρίου 1901 Καθηγητὴς τῶν
Ἱερῶν Μαθημάτων ἐν τῷ ἡμιγυμνασίῳ καὶ τῷ ἀνωτέρῳ Παρθενιαγωγείῳ Ρε-
θύμνης, ἔπου εἰργάσθη μετ' ἐνθους ζήλου.

Ἀπὸ τῆς θέσεως τοῦ καθηγητοῦ ἐκλήθη εἰς τὸν ἀγιώτατον Ἐπισκοπικὸν Θρό-
νον τῆς εὐάνδρου καὶ τετιμημένης ἐπισκοπικῆς περιφέρειας Κισσάμου καὶ Σελί-
νου, χειροτονηθεὶς ἐπίσκοπος αὐτῆς τὴν 20 Ἰουλίου τοῦ ἔτους 1903. Ἀναλα-
βὼν τὰ ἀρχιερατικά του καθήκοντα τῆς πνευματικῆς ποιμαντορίας εὐσεβοῦς καὶ
φιλοτίμου λαοῦ, περιοδεύει ἀνὰ τὰς κωμοπόλεις καὶ τὰ χωρία τῶν ἐπαρχιῶν
αὐτοῦ, κηρύττει πανταχοῦ τὸν θεῖον λόγον καὶ διευθετεῖ πᾶσιν ἐκπρεμῇ ἐκ-
κλησιαστικὴν καὶ ἐνοριακὴν ὑπόθεσιν. Πρὸς βελτίωσιν τῆς θείας λατρείας ἱδρυ-
σεν ἐν Καστελλίῳ Κισσάμου Μουσικὴν Σχολὴν διδασκων ἐν αὐτῇ ἄλλοτε μὲν
μουσικοδιδάσκαλος ὑπ' αὐτοῦ μισθοδοτούμενος, ἄλλοτε δὲ διδασκων σὺτὸς ὁ
ἴδιος, χορηγῶν μάλιστα δωρεὰν εἰς τοὺς μαθητὰς καὶ τὰ ἀναγκαιοῦντα αὐτοῖς
μουσικὰ βιβλία. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἱδρυσεν ὑπὸ διακεκριμένον καλλιτέχνην
καὶ ἀγιογραφικὴν σχολὴν, ἐξ ἧς οὐ μόνον σεμνοπρεπῆς καὶ εὐπρεπῆς ἐξεκδόνη-
σις τῶν ἀγίων καὶ σεπτῶν εἰκόνων ἐξεπορεύετο διὰ τοὺς ἱεροὺς ναοὺς τῆς Ἐπι-
σκοπῆς αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἱκανοὶ ἐξῆλθον ἐξ αὐτῆς δόκιμοι ἀγιογράφοι νέοι. Εἰ-
σαγαγὼν δὲ τὸν Βυζαντινὸν ρυθμὸν ἐν τῇ ἀρχιτεκτονικῇ τῶν ἱερῶν ναῶν τῆς
Ἐπισκοπῆς αὐτοῦ καὶ διευκολύνων πολλαχῶς καὶ κοινικολοτρόπως τὴν ἐκ θά-
θρων ἀνέγερσιν αὐτῶν χαίρει σήμερον βλέπων κοσμοβύντας τὴν Ἐπισκοπικὴν αὐτοῦ
παροικίαν ὑπὲρ τοὺς 20 κομφοῦ βυζαντινοῦ ρυθμοῦ ἱεροὺς ναοὺς ἐξωραϊσμένους
διὰ κωδωνοστασίων, σκαλιστῶν τέμβλων, μωσαϊκῶν πλακοστρώσεων, ἀγιογρα-
φίας τελείας τέχνης καὶ διὰ κλείστων ἄλλων ἱερῶν σκευῶν καὶ ἱερῶν ἀρμάτων.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ Ἱερὰ Ἐπισκοπὴ Κισσάμου καὶ Σελίνου ἀποτερεῖτο κοινοτικῶς

χάνων περιθάλψεως παρά της ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως καὶ ἐργαζόμενος δραστηρίως ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς πατρίδος του. Καὶ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1877 καὶ 1896 ὁ Παρθένιος Παρίδης εἰργάσθη ὡς μέλος τοῦ ἔθνικοῦ κομητάτου μετὰ τῆς ὥς πάντοτε διακρινάουσης αὐτὸν δραστηριότητος καὶ αὐταπαρνήσεως. Μετὰ τὸ αἶσιον πέρας τῆς ἐπανάστασεως τοῦ 1896 κατήλθεν ὁ γεραρὸς μάρτυς εἰς τὴν μονὴν τῆς μετανοίας του πλήρης χαρᾶς καὶ ἱκανοποιήσεως, ὥστε συχνὰ ν' ἀκούηται λέγων τὸ «Νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλόν σου». Τὸ σέμνωμα τοῦτο τῆς Ἐκκλησίας (τῆς Κρήτης) καὶ τῆς Πατρίδος ἀπέβλεψε τὸ 1903 εἰς ἡλικίαν 93 ἐτῶν.

Ἐξετάζοντες τὴν μικρὰν ἐτι ἀναπομένουσαν ἐποχὴν τὴν ἀπὸ τῆς

οἰκοδομήματος διὰ τὴν διαμονὴν τῶν ἐκάστοτε Ἐπισκόπων ἀναγκαζόμενων νὰ κατοικῶσιν εἰς ἐνοικιαζόμενας οἰκίας ἀκαταλλήλους πολλάκις καὶ ἐπειδὴ ἡ ἐνέργεια πρὸς ἀνέγερσιν τοιούτου οἰκοδομήματος διὰ κοινῆς συνεισφορᾶς τῶν κατοίκων ἀπέβη ματαιία, ὑπέστησε ν' ἀνεγείρῃ δαπάναις αὐτοῦ ὁ Σεβασμιώτατος Ἐπίσκοπος Κισσάμου καὶ Σελίνου κ. Ἀνθίμος τὸ πρὸ τῆς κωμοπόλεως Καστελλίου ὑπάρχον σήμερον μεγαλοπρεπὲς ἐπισκοπικὸν μέγαρον.

Ἄλλ' ὑπέροχον καὶ χριστιανικωτάτην δρᾶσιν ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ὁ Σεβασμιώτατος Ἐπίσκοπος Κισσάμου καὶ Σελίνου καὶ ἐν τῇ ἀνεγέρσει τῆς ἐν Καστελλίῳ Κισσάμου α' Ἀνωτέρας Πρακτικῆς Σχολῆς Θηλέων ἀξόχως ἐθνωφελῆ, ἐκπολιτιστικὸν καὶ ἐκπαιδευτικὸν σκοπὸν ἐπιδιωκούσης καὶ λειτουργούσης ἐπὶ δεκαετίαν ἤδη μὲ πρόγραμμα τῆς γυναικείας ἐκπαιδεύσεως τροποποιημένον ἐπὶ τὸ ἀπλούστερον καὶ πρακτικώτερον καὶ μάλιστα πρὸς τὸν σκοπὸν καὶ τὸν προορισμὸν τῆς γυναικὸς ἀνταποκρινόμενον. Ἡ σχολὴ αὕτη ἐδωρήθη ὑπ' αὐτοῦ κατὰ τὸ ἔτος 1910 εἰς τοὺς χριστιανούς τῆς ποιμαντορικῆς αὐτοῦ δικαιοδοσίας. Ἐκτοτε ἐξακολουθεῖ ἀπροσκόπτως ἡ λειτουργία τῆς Σχολῆς ταύτης.

Καὶ ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ πατρίδι ἐν Μυριοκεφάλαις καὶ Μαρουλοῖς Ρεθύμνης ἱδρύει ὁ Σεβασμιώτατος ἐπὶ θέσεως ὁρατῆς καὶ περιβλέπτου εὐρύχωρα καὶ εὐάερα ἀρρένων καὶ θηλέων Ἐκπαιδευτήρια. Τὰ σχολεῖα ταῦτα, τέλεια ὅσον ἐνεστὶ, ἐδώρησε κατὰ τὸ ἔτος 1913 εἰς τοὺς χριστιανούς τῆς σχολικῆς περιφερείας Μυριοκεφάλων καὶ Μαρουλοῦς, ἵνα ἱδρυθῇ ἐν αὐτοῖς ἀνώτερον ἐξατάξιον δημοτικὸν Σχολεῖον ἀρρένων καὶ θηλέων. Ἡ Κρητικὴ Πολιτεία ἀποδέλφασα εἰς τὸν ἱερὸν καὶ ἐθνωφελῆ σκοπὸν καὶ τῶν ἐκπαιδευτηρίων τούτων προήγαγεν αὐτὰ διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 701 τῆς 17 Ὀκτωβρίου 1913 Διατάγματος αὐτῆς εἰς ἀνώτερον τῶν ὄντι ἐξατάξιον δημοτικὸν Σχολεῖον ἀρρένων καὶ θηλέων συμφώνως τῇ εὐγενεῖ καὶ φιλογενεῖ μερίμνῃ καὶ ἐπιθυμίᾳ τοῦ ἱδρυτοῦ τῶν Ἐκπαιδευτηρίων τούτων.

ἐπαναστάσεως τοῦ 1877 καὶ ἐξῆς, ὅτε ἡ Κρήτη ἀπηύλαυσεν αὐτονομίας τινός διὰ τοῦ Ὁργανικοῦ Νόμου τῆς Συμβάσεως τῆς Χαλέπας, παρατηροῦμεν, ὡς εἴπομεν, ὅτι διετετρήθη τὸ ἐπισκοπικὸν καθεστῶς τὰ

Ὁ Σεβασμιώτατος Ἐπίσκοπος Ἱερᾶς καὶ Σητείας
κ. Ἀμβρόσιος Σφανιαννάκης.

Ἐγενήθη το 1856 ἐν Χουδατσίῳ Ἡρακλείου τῆς Κρήτης. Ἀποφρανισθεὶς ἐν μικρᾷ ἡλικίᾳ ἡ φιλογενὴς Χριστιανικὴ Κοινωνικὴ ἀρχὴ τοῦ Ἡρακλείου ἐκτιμῶσα τὴν περὶ τὰ γράμματα ἐπίδοσιν αὐτοῦ καὶ τὸν διακαῆ του πόθον τοῦ νὰ

διαμορφωθέν ἐπὶ τοῦ Πατριάρχου Διονυσίου, καίτοι τὸ 1884 οἱ χριστιανοὶ πληρεξούσιοι τῆς Γεν. Συνελεύσεως (Βουλῆς) διὰ ψηφίσματός των ἐξέφρασαν τὴν ἐπιθυμίαν νὰ περιορισθῇ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπισκοπῶν

ὕπηρετός, μετὰ ζήλου τὴν Ἐκκλησίαν, ἀνέλαβεν αὐτὸν ὑπὸ τὴν φιλόστοργον καὶ ἐνδελεχῆ αὐτῆς μέριμναν καὶ προστασίαν, καὶ δαπάναις αὐτῆς ἐδιδάχθη τὰ πρῶτα γράμματα ἐν Ἡρακλείῳ.

Τῇ ἐνεργείᾳ καὶ συστάσει τῆς Ἑλληνικῆς Κοινοτικῆς ἀρχῆς Ἡρακλείου ἐστάλη εἰς Ἱεροσόλυμα, ὅπου εἰσῆχθη εἰς τὴν ἐκεῖ Θεολογικὴν Σχολὴν τοῦ Σταυροῦ, ἐνθα ὡς ὑπότροφος τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων διήκουσε γυμνασιακά μαθήματα μέχρι οὗ διελύθη ἔνεκεν οἰκονομικῶν λόγων ἡ σχολὴ τοῦ Σταυροῦ, ὅποτε καὶ ἠναγκάσθη νὰ μεταβῇ εἰς Ἀλεξάνδρειαν. Ὁ τότε Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Σωφρόνιος ἐκτιμῶν τὴν εἰς τὰ γράμματα ἐπίδοσιν καὶ τὴν ἱεροπρέπειαν τοῦ χαρακτήρος του ἀπέστειλεν αὐτὸν ἰδίαις δαπάναις πρὸς ἀποπεράτωσιν τῶν γυμνασιακῶν αὐτοῦ σπουδῶν εἰς Ἀθήνας, ἐνθα καὶ ἐπεράτωσεν αὐτάς. ἐγγραφεὶς εἶτα ἐν τῇ θεολογικῇ σχολῇ τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου, ἀνηγορεύθη μετὰ τετραετὴ εὐδόκιμον φοίτησιν προλύτης τῆς Θεολογίας.

Διπλωματοῦχος τῆς θεολογίας ἐπανῆλθε παρὰ τῷ προστάτῃ αὐτοῦ Πατριάρχῃ Ἀλεξανδρείας Σωφρονίῳ, ὅστις καὶ διώρισεν αὐτὸν Ἱεροκλήρυκα ἀπάσης γῆς Αἰγύπτου μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ Μεγάλου Ἀρχιμανδρίτου. Τὰ αὐτῷ ἀνατεθέντα αὐτῷ καθήκοντα ἐξεπλήρωσε μετὰ θερμουργοῦ ζήλου, τιμώμενος καὶ ἀγαπώμενος τὰ μέγιστα ὑπὸ τῶν ἐν Αἰγύπτῳ Ὀρθοδόξων ἁμογενῶν, ὅποτε ἡ ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κρήτης ἐκτιμῶσα τὴν μόρφωσιν, τὴν χρησιμότητα καὶ ἱκανότητα αὐτοῦ τὸν ἀνέδειξεν ἐπίσκοπον τῆς Ἀγιωτάτης ἐπισκοπῆς Ἱερᾶς καὶ Σητείας.

Ἄμα τῇ εἰς τὸν Ἐπισκοπικὸν θρόνον ἐγκαθιδρύσει του καταφανῇ ὑπῆρξαν τὰ ἀποτελέσματα τῆς καθόλου εὐεργετικῆς αὐτοῦ ἐν τῇ Ἐπισκοπῇ ποιμαντορικῆς δράσεώς του. Τὰ διαρρεύσαντα δὲ ἔκτοτε 29 ὅλα ἔτη εἶναι πλήρη πολυσχιδοῦς Ἐκκλησιαστικῆς καὶ κοινωνικῆς δράσεως. Ἀξιωμαῖον αὐτοῦ πατρικῇ πρωτοβουλίᾳ ἱδρύονται πανταχοῦ τῆς ἐπαρχίας του διάφορα δημοτικά σχολεῖα, ἀνεγείρονται εὐπρεπεῖς ναοὶ καὶ νεκροταφεῖα καὶ ἐκπαιδεύονται δαπάναις αὐτοῦ πλεῖστοι ὅσοι ἐπιστήμονες, θεολόγοι, ἱατροί, κτλ. Ἰδρύεται τῇ ἀόκνῃ αὐτοῦ ἐνεργείᾳ κατ' ἄλληλον καὶ εὐπρεπέστατον κτίριον ἐν μαγευτικῇ θέσει ὑπὸ τὸ ὄνομα α' Ἀγιασμένου», τὸ ὅποτον χρησιμεύει ὡς ἐπισκοπῇ, ἅμα δὲ καὶ ὡς ξενῶν πάντων ὅσοι διέρχονται ἐκεῖθεν, διότι τυγχάνει παροιμιώδης καὶ Ἀβραμαῖα ἡ φιλοξενία τοῦ Σεβασμιωτάτου Ἐπισκόπου Ἱερᾶς καὶ Σητείας κ. Ἀμβροσίου.

Τὸν Σεβασμιώτατον Ἐπίσκοπον Ἱερᾶς καὶ Σητείας κ. Ἀμβρόσιον τὸν διακρίνει ἡ μετὰ πεποιθήσεως εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ χριστιανισμοῦ δύναμις καὶ εὐφρά-

εἰς πάντες, ἥτις ἔως δὲν ἐπραγματοποιήθη ἕνεκα τῆς ἐξεγέρσεως τῆς κοινῆς γνώμης. Οὕτως ἐν τῇ νήσῳ αἱ ἐπίσκοποι ἦσαν ἑνὲα συμπεριλαμβανόμενης καὶ τῆς μητροπόλεως μέχρι τοῦ 1888, ὅτε τῆς ἐπισκοπῆς Χερρονήσου συγχωνευθείσης μετὰ τὴν μητρόπολιν, αἱ ἐπίσκοποι ἀπεκρυσταλλώθησαν εἰς ὀκτώ, οὐδεμιᾶς μεταβολῆς πλέον ἐπελθούσης. Κατὰ τὴν Νεαράν τοῦ Λέοντος, ἡ μητρόπολις Κρήτης κατεῖχε κατ' ἀρχὰς τὸν 30ὸν θρόνον ἐν τῇ τάξει τῶν μητροπολιτῶν, εἰτα δὲ τὸν 37ον. Σήμερον κατέχει τὸν 28ον φέρων ἐξ ἀρχῆς τὸν τίτλον τοῦ «ὑπερίμου καὶ ἑξάρχου Εὐρώπης». Ἀπὸ τῶν πρώτων αἰώνων τοῦ Χριστιανισμοῦ οἱ ἐπίσκοποι Κρήτης ἀπετέλουν ἰδίαν τοπικὴν Σύνοδον ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ μητροπολίτου πρὸς διακανονισμόν ζητημάτων ὑπαγομένων εἰς τὴν ἀρμοδιότητα αὐτῆς. Ἀπὸ τοῦ 1866 καὶ ἐξῆς ὅτε ἡ Νῆσος ἐκτῆσατο τέκνα θεολογικῶς μεμορφωμένα, παρατηροῦμεν ὅτι ἀνευ οὐδεμιᾶς ἐξαιρέσεως, ἑκτοτε πάντες οἱ γενόμενοι ἐν αὐτῇ ἐπίσκοποι ἦσαν Κρήτες διακριθέντες ἐπὶ μαθήσει, πατριωτισμῷ καὶ ταῖς ἐν τῷ ἀρχιερατικῷ ἀξιώματι ἐμπρεπούσαις χριστιανικαῖς ἀρεταῖς. Τοιοῦτοι ἐγένοντο κατὰ τὸ ὥς ἄνω χρονικὸν διάστημα οἱ ἐξῆς, ὧν τινες μάλιστα ἐπιζῶσιν. Ὁ μητροπολίτης Τιμόθεος Καστρινογιαννάκις ἐξ Ἡρακλείου, τρόφιμος τῆς θεολογικῆς σχολῆς τῆς Χάλκης καὶ τοῦ ἑθνικοῦ πανεπιστημίου, ἀνὴρ κοσμούμενος οὐ μόνον διὰ ζηλευτῆς μορφώσεως ἀλλὰ καὶ δι' ἀρετῶν τοιούτων ὥστε νὰ ζητηθῇ ὑφ' ὅλης τῆς Νήσου ὅπως χειραγανθῇ μητροπολίτης αὐτῆς· ὁ Ἀρκαδίας Κασσαράκις πτυχιεῦχος τῆς θεολογικῆς σχολῆς τοῦ ἑθν. πανεπιστημίου· ὁ Χερρονήσου καὶ εἰτα Ρεθύμνης Διονύσιος Καστρινογιαννάκις τρόφιμος τῆς θεολογικῆς σχολῆς τοῦ Σταυροῦ καὶ τοῦ πανεπιστημίου· ὁ Ρεθύμνης Ἱερόθεος Πρασοδάκις, διατελέσας προϊστάμενος τῆς ἐν Μονάχῳ ἑλληνικῆς ἐκκλησίας· ὁ Λάμπης—Σφακιὼν Εὐμένιος Ξηρουδάκις καὶ εἰτα μητροπολίτης Κρήτης (μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν) ἐκλεγείς, ἀνὴρ εὐρείας μορφώσεως· ὁ Κυδωνίας καὶ Ἀποκορώνου Νικηφόρος, διακριθεὶς ἐπὶ αὐταπαρνήσει.

Εἰτα ἐν τῷ κηρύγματι τοῦ θείου λόγου, εἶνε ἐγκυκλοπαιδικὸς καὶ πολὺγλωσσος, συνέταξε καὶ ἐξέδωκεν ἐκκλησιαστικoὺς λόγους καὶ ἄλλας περισπούδατους μελέτας, εἶνα ἀληθὲς τύπος ἀρελοῦς ἱεραποστόλου καὶ παρήγορος ἀγγελοῦ τῶν πτωχῶν καὶ πασχόντων τῆς Ἐπισκοπῆς του. Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ του κυριολεκτικῶς λατρεύεται. Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἐτίθει δέουσα τὰς ἀνάγκας αὐτοῦ ὑπηρεσίας ἐτίμησεν αὐτὸν διὰ τοῦ παρασήμου τοῦ Τάγματος τοῦ Σωτῆρος.

ὁ Ἱερᾶς καὶ Σητείας Ἀμβρόσιος Σφακιανάκης, ἀνὴρ λόγιος καὶ ζηλω-
τὴς· ὁ Πέτρος Τίτος Ζωγραφίδης ἀπολαύων πολλῆς ἐκτιμήσεως· ὁ Κισ-
σάμου καὶ Σελλίνου Παρθένιος Μπιτσάκης, ὃν διεδέχθη ὁ διακριθεὶς ἐπὶ

Ὁ Σεβαστὸς καὶ ἱερός Ἐπίσκοπος Ἀρκαδίας κ. Βασίλειος Μαρκάκης.

Ὁ ἐν Γορτύνῃ Κρήτης καὶ ἐν τῇ κωμοπόλει αὐτῆς Ἁγιοὶ Δέκα» ἐνθα κατὰ
τὸ 250, ἐπὶ Δεκίου, ἐμαρτύρησαν οἱ Ἁγιοὶ Δέκα Μάρτυρες, Ἐπίσκοπος Ἀρ-
καδίας Βασίλειος, τὸ γένος Μαρκάκης, κατὰγεταὶ ἐκ τῆς ἐπαρχίας Ἁγίου Βα-
σιλείου τοῦ Νομοῦ Ρεθύμνης καὶ ἐκ τοῦ χωρίου Κεραμέ, ἐνθα ἐγεννήθη τὴν
8ην Ἰανουαρίου τοῦ σωτηρίου ἔτους 1872. Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ διήκουσε τὸ

ἀκρεφνεστάτῳ πατριωτισμῷ καὶ ἀρεταῖς σπανίαις Δωρόθεος Κλωνάρης ἐκ Κεφαλᾶ Ἀποκορώνου. Ἐκ τούτων ἐπιζῶσιν ὁ Ἐπίσκοπος Πέτρας καὶ ὁ Ἱερεὺς καὶ Σητείας.

Τελευτώντες παρατηροῦμεν ὅτι ὅπως πάντοτε οὕτω καὶ κατὰ τὸ

Δημοτικὸν Σχολεῖον, τὴν Α' καὶ Β' τάξιν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐν τῷ Ἑλληνικῷ τῆς ἐπαρχίας Σχολείῳ, τὴν δὲ Γ' καὶ Α' Γυμνασίῳ ἐν Ρεθύμνῃ. Κατὰ τὸ 1888 ἀπεστάλη ὡς ὑπότροφος τῆς ἱερᾶς Μονῆς Πρέβελῃ ὑπὸ τοῦ τότε Ἐπισκόπου Λάμπης καὶ Σφακίων καὶ εἴτα Μητροπολίτου Κρήτης κ. Εὐμενίου Ξηρουδάκη, τοῦ καὶ μόνου πνευματικοῦ πατρὸς καὶ προστάτου του, εἰς τὴν ἐν Χαλκίᾳ Θεολογικὴν Σχολήν, ἐξ ἧς ἀπελύθη ἀριστοῦχος κατὰ Ἰούνιον τοῦ 1896. Μὴ δυνθθεὶς, λόγῳ τῆς ἐπαναστάσεως, νὰ κατέλθῃ εἰς Κρήτην, παρέμεινεν ἐν Ἀθήναις, ἐγγραφεὶς εἰς τὴν Νομικὴν Σχολήν τοῦ Ἑθνικοῦ Πανεπιστημίου, ἐν ᾗ ἐπὶ τριετίαν, κατα διελείμματα, ἐφοίτησεν, χρηματίσας ἅμα κατὰ τὸ τριετὲς τοῦτο διάστημα διάκονος καὶ Ἱεροκλήρυξ ἐν τῷ ἐν Πειραιεὶ ἱερῷ ναῷ τοῦ Ἀγίου Κωνσταντίνου καὶ ἐν τῷ ἐν Ἀθήναις ἱερῷ ναῷ τοῦ Ἀγίου Φιλίππου. Κατὰ τὸ 1898 κατήλθεν εἰς Κρήτην μετὰ τοῦ κατὰ τὴν 12 Μαΐου ἰδίου ἔτους ἐκλεγέντος Μητροπολίτου Κρήτης, τοῦ καὶ πνευματικοῦ του πατρὸς ἀειμνήστου Εὐμενίου. Κατὰ Σεπτέμβριον ἰδίου ἔτους ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἐν Ἀγίῳ Πνεύματι, δαπάναις τῆς Ἱ. Μονῆς Πρέβελῃ, Ἱεροδιδασκαλείου, μετὰ ζήλου καὶ ἀφοσιώσεως ὑπερβαλλούσης ἐργασθεὶς διὰ τὴν πνευματικὴν καὶ ὁλικὴν τροφήν 70 καὶ πλέον μαθητῶν ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν Ἀγίου Βασιλείου, Ἀμαρίου καὶ Σφακίων, ὧν οἱ πλεῖστοι κατέλαβον ἤδη ἐν Κρήτῃ τὰς πρώτας κοινωνικὰς θέσεις. Κατὰ τὸ 1900, καταργηθέντος τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου τούτου, μετετέθη εἰς Ἡράκλειον ὡς Καθηγητὴς τῶν Θρησκευτικῶν ἐν τῷ Γυμνασίῳ, Διδασκαλείῳ, Ἑλληνικῷ Σχολείῳ καὶ Παρθεναγωγείῳ Ἡρακλείου. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος, ἀποθανόντος τοῦ Ἐπισκόπου Ἀρκαδίας Νικοδήμου, προετάρη μετὰ τῶν τριῶν ὑποψηφίων ὑπὸ τῆς Ἱ. Συνόδου Κρήτης καὶ κατὰ Ἰούνιον τοῦ 1902 προκρίθεις ὑπὸ τῆς Α. Β. Υ. τοῦ Ἡγεμόνος Πρίγκηπος Γεωργίου, ἐχειροτονήθη τὴν 30ὴν Ἰουνίου 1902 ὑπὸ τῆς Ἱ. Συνόδου Κρήτης Ἐπίσκοπος Ἀρκαδίας, τὴν δὲ 25ὴν Σεπτεμβρίου ἰδίου ἔτους ἐνεκαθιδρύθη δι' Ἡγεμονικοῦ Διατάγματος ἐν τῇ νέᾳ τοῦ Ἐπισκόπου Ἀρκαδίας ἑδρᾷ, ἐν Ἀγίοις Δέκα—Γορτύνῃ—Μεσσαρᾷ Κρήτης. Ἡ ἑδρα αὕτη, ἥτις ἐπὶ 8 ὁλοκλήρους αἰῶνας, ἀπὸ τοῦ Ἀποστόλου Τίτου μέχρι τοῦ 824 ὑπῆρξεν ἑδρα τοῦ Μητροπολίτου Κρήτης ὑπερεῖτο ἐπισκοπικοῦ μεγάρου. Τοιοῦτον μεγαλοπρεπὲς ἀνῆγειρεν, ἰδίαις δαπάναις, ὁ Ἀρκαδίας Βασιλεὺς, ὁστις καὶ τὸν καθεδρικὸν νῆον ἐσωθεν καὶ ἔξωθεν τελείως ἀνεκαίνισεν καὶ τοὺς τάφους τῶν Ἀγίων Δέκα ἀνεῦρε καὶ ἐπ' αὐτῶν ἱερὸν νῆον ὠκαδόμησεν καὶ οὐ παύεται διδάσκων καὶ ποιμαίνων τὸ λογικὸν αὐτοῦ ποίμνιον, ὃς οὐ μόνον τιμᾶται καὶ ἀγαπᾶται.

ἀπὸ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1877—1899 χρονικὸν διάστημα, ἐν ᾧ ἐσημειώθησαν δύο πολύνεκροι ἐπαναστάσεις, ἡ τοῦ 1877 καὶ ἡ τοῦ 1896, ᾗτις τελευταῖα ἐπεσφράγισε τὸ τέλος τῆς κυριαρχίας τῆς ἡμισελήνου ἐν τῇ πατρίδι τοῦ Μίνως, ἔλος δὲ Κληρὸς τῆς πολυπαθοῦς νή-

*Ὁ εὐπαίδευτος Οἰκονόμος καὶ Καθηγητὴς
κ. Γεώργιος Κ. Φραντζεσκάκης.*

σου, ἀπὸ τοῦ ἐπισκόπου καὶ ἱερέως μέχρι τοῦ διακόνου καὶ μοναχοῦ, ἐφάνη ἀντάξιός τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Πατρίδος ἔργῳ καὶ λόγῳ, ἀφήσας ἀνεξίτηλον τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι ὁ Κληρὸς εἶνα παράγων μεγίστης καὶ ἀνεκτιμήτου ἀξίας καὶ ὠφελείας, ἔσεν εἰς τὰς εὐτυχεῖς ἡμέρας τὸσον καὶ εἰς τὰς δυστυχεῖς τῆς ἐλληνικῆς φυλῆς.

Βάμος (Κρήτης) Ἰανουάριος 1921

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Κ. ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑΚΙΣ

Οἰκονόμος

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΝ ΑΓΩΝΑ

Ὁ ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος ἀγὼν κατὰ τὴν μικρὰν ἱστορικὴν ἐξέλιξιν τοῦ ἑλληνικοῦ γένους συνεκέντρον ἐκάστοτε ἀπάσας αὐτοῦ τὰς δυνάμεις κατὰ τῶν ἀπίστων καὶ τῶν ἀλλοφύλων. Ἀλλὰ πάσας τὰς δυνάμεις ταύτας ὑπερέβαλεν ἡ δύναμις τῆς Ἐκκλησίας. Αὕτη ἐπρωτοστάτησεν, ἐνισχύουσα τὰς πολεμικὰς ἀρετὰς τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἀπὸ τῆς ἀνακηρύξεως τοῦ χριστιανικοῦ δόγματος ὡς κρατούσης θρησκείας ἀπὸ τοῦ Μεγάλου Βασιλέως καὶ Ἰσαποστόλου Κωνσταντίνου, μέχρι τοῦ τελευταίου Κωνσταντίνου, τοῦ ἥρωος τούτου καὶ μάρτυρος τῆς ἑλληνικῆς ἰδέας, πίπτοντος ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων τῆς Βασιλευούσης ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος, ἡ Ὁρθόδοξος Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία οὐ μόνον ἠυλόγει τὰ ἑλληνικὰ ὅπλα κατὰ τῶν βαρβάρων, τῶν ἐπιβουλευόντων τὴν ἑλληνικὴν πατρίδα, ἀλλὰ καὶ πολλάκις, ἐν τισι περιπτώσεσι, καὶ ἠγείτο αὐτῶν. Στρατευομένη Ἐκκλησία, οὐχὶ κατὰ τῶν ἐσωτερικῶν ἀλλοδόξεων, ὡς συνέβη ἀλλαχοῦ, ἀλλὰ κατὰ τῶν ἐξωτερικῶν πολέμων. Τοιαύτη ὑπῆρξε τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας ἡ ἱστορικὴ κλήσις. Λεγεὼν ὁ ἀριθμὸς τῶν πρωταγωνιστῶν καὶ τῶν ἐπιτελῶν αὐτῆς κατὰ τῶν ἀσπόνδων ἐχθρῶν τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος.

Οἱ λειτουργοὶ τῆς ἑλληνικῆς θρησκείας οὐδέποτε ἐφείσθησαν τοῦ σαρκίου αὐτῶν, οὐδέποτε ἀπέδλεψαν εἰς τὰ ἐγκόσμια ἀγαθὰ ἐπὶ θυσιᾷ τῶν μεγάλων ἀγαθῶν τῆς ἐθνικῆς ἐλευθερίας καὶ αὐτονομίας. Το ἑλληνικὸν γένος ἐδοκιμάσθη, συνεταράχθη, κατεκτήθη, ὑπεδουλώθη· ἀλλ' ἡ Ἐκκλησία αὐτοῦ παρέμεινε ἀκράδαντος καὶ ἀκαταγώνιστος ἐν τῇ ὑπερόχῳ ταύτῃ ἐποποιίᾳ τῶν ἐθνικῶν ἀγώνων. Ἐτήρησεν ἀπαραμειώτον τὴν πίστιν αὐτῆς· ἀλλὰ καὶ ἐνίσχυσε καὶ ἐτόνωσε τὴν πίστιν τοῦ ποιμνίου τοῦ διαπιστευθέντος αὐτῇ. Τὸ ἔσωσεν, ἀλλὰ καὶ ἐσώθη.

Τιμὴ εἰς τοὺς προμάχους τούτους τῆς ἑλληνικῆς ὀρθοδοξίας, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐθνικῆς ἰδέας καὶ ἐλευθερίας.

* *

Τὸ μέγα, τὸ ὑπέροχον τοῦτο ἱστορικὸν φαινόμενον τῆς στρατευομένης Ἐκκλησίας ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς πατρίδος ἐξεδηλώθη καὶ κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον καιρὸν, κατὰ τὸν διαρρέυσαντα αἰῶνα ἀπὸ τῆς Παλιγγενεσίας. Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία δὲν κατέθηκε τὰ ὅπλα, οὐδε

τὴν ἀσπίδα, μετὰ τὴν δημιουργίαν ἐλευθέρου ἐλληνικοῦ κράτους, ἀναλαμβάνοντας ἐκ τῆς ὑψηλῆς αὐτοῦ κλήσεως τὴν ἀντιπροσωπείαν καὶ τοὺς ἀγῶνας ὑπὲρ τῶν δικαίων τοῦ ἔθνους. Πρωτοστατοῦντος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, διεκδικοῦντος τὰ καθήκοντα ἐθνικοῦ ἐλληνικοῦ κέντρου, ἡ Ἐκκλησία αὕτη, ἄξια τοῦ παρελθόντος αὐτῆς, ἐπιλαμβάνεται πάσης εὐκαιρίας πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ χειμαζομένου γένους, διδάσκουσα εἰς αὐτὸ τὰ καθήκοντα καὶ τὰ δικαιώματα τῆς ἐλευθερίας.

Κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην τοῦ ἀπολογισμοῦ ὁλοκλήρου ἑκατονταετηρίδος ἀπὸ τῆς παλιγγενεσίας ἐπιβάλλεται καὶ ὁ ἀπολογισμὸς τῆς εἰς τοὺς ἐθνικοὺς ἀγῶνας συμβολῆς τῆς ἐλληνικῆς Ἐκκλησίας. Ἐκ τῆς βραχείας ἐπισκοπῆσεως τῶν κατὰ τὸν μακεδονικὸν ἀγῶνα ὑπηρεσιῶν αὐτῆς πρὸς τὴν ἐθνικὴν ἰδέαν, πέπεισμαι, ὅτι θέλει ἀποδειχθῇ περιτράνως διὰ τῶν πραγμάτων, ὅτι αὕτη ἐγένετο ἄξια τοῦ ἔθνους καὶ τῆς πατρίδος.

*
* *

Ἐν τῇ ἱστορικῇ σταδιοδρομίᾳ τῆς ἐλληνικῆς ὁμογενείας ἡ μακεδονικὴ ἰδέα ἀποτελεῖ τὸ εὐγενέστερον καὶ ἐθνικώτερον ἀντικείμενον τῆς μερίμνης αὐτῆς καὶ τοῦ ἐνδιαφέροντος. Διεξήχθησαν καὶ διεξάγονται μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης ἀγῶνες ὑπὲρ τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ τμήματος τῆς ἐλληνικῆς πατρίδος. Ἄλλ' ὁ ὑπὲρ τοῦ μακεδονικοῦ ἐδάφους ἀγὼν ὑπῆρξεν ὁ πάντων μεγαλοπρεπέστερος καὶ ἐπικώτερος. Ἡ ἐλληνικὴ Δύναμις δὲν ἡγωνίζετο μόνον ἐν Μακεδονίᾳ κατὰ τῶν ἐπηλύδων κατακτητῶν τῶν κρατούντων, τῶν Τούρκων. Ταῦτοχρόνως διεξήγεν ἀγῶνας καὶ διὰ τῶν λόγων καὶ διὰ τῶν ἔργων καὶ πρὸς τοὺς περιοίκους, τοὺς ἐποφθαλμιῶντας τὴν ἐξάπλωσιν αὐτῶν καὶ ἐπικράτησιν ἐπὶ τῆς περιμαχίτου χώρας. Ἦσαν καὶ εἶνε οὗτοι μέχρι τῆς σήμερον πολλοὶ καὶ ποικίλοι, οὐ μόνον ἐκ τῶν περιοίκων, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ἀπωτέρω οἰκούντων, εἰς οὐδεμίαν οὐδέποτε ἐλθόντων σχέσιν πρὸς τὴν μακεδονικὴν πατρίδα. Βούλγαροι, Σέρβοι, Ἀλβανοί, Ρωμοῦνοι, Σλαβορῶσσοι, Ἰταλοί, Γερμανοί· ἅπαντες κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἐξίσου ἐπίφοβοι, διχθετόντες ἀφθονώτατα ἐφόδια, ἡθικά, ὕλικά, πολιτικά, ἐξεδήλωσαν τὴν ἀπληστον αὐτῶν βουλίμειαν πρὸς ἐπικράτησιν ἐπὶ τοῦ μακεδονικοῦ ἐδάφους, ἀλλ' οἱ ἐπικινδυνότατοι τῶν ἐπιβούλων τούτων ἀπαιτητῶν ὑπῆρξαν κατὰ τὰς τελευταίας ταύτας δεκαετηρίδας, τὰς διαρρυσάσας ἀπὸ τῆς συνομολογήσεως τῆς Συνθήκης τοῦ Βερολίνου, οἱ Βούλγαροι καὶ οἱ Αὐστριακοί· οἱ πρῶτοι ὥς ἐκ τῆς ὑπ' αὐτῶν κατα-

λήψεως μερικῶν τμημάτων τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου, ἐν οἷς καὶ τινὰ τμήματα τῆς Μακεδονίας, πρὸ τινῶν αἰώνων, ἀλλ' ἐπὶ βραχὺν χρόνον. οἱ δεῦτεροι, ὥς ἀποβλέποντες νὰ καταστῶσιν ἀνατολικὴ ἐπικράτεια

Ὁ ἀεμίτης Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Ἰωακείμ Γ'.

Ὁ Ἰωακείμ Γ'. ὑπῆρξεν εἰς τῶν ὀνομαστοτάτων Πατριαρχῶν τοῦ 19ου, ἐν μέρει δὲ καὶ τοῦ 20 αἰῶνος, σπουδαίαν κατέχων θέσιν ἐν τῇ σειρᾷ τῶν Πατριαρχῶν τοῦ Οἰκουμενικοῦ θρόνου. Γεννηθεὶς ἐν τῇ ἐπὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς ὁχθῆς

μετὰ τὰς ἀπώλειαις, ὥς ἐπέστησαν ἐν τῇ βορειοδυτικῇ Εὐρώπῃ, καὶ δὴ ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Γερμανίᾳ. *Drang nach Osten*. Τοῦτο ὑπῆρξε τὸ πρόγραμμα τῆς πολιτικῆς τοῦ βιενναίου Ἀνχτοδουλίου ἀπὸ τῆς

τοῦ Βοσπόρου κειμένη μικρᾷ κόμῃ τῇ καλουμένῃ Μπογιαδζή-κιοϊ ἤτοι Βαφειοχώριον περὶ τὰ 1835 καὶ πρωῒμως εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ἐκκλησίας ἐπιδοθείς, κομιδῇ νέος εἰς ὧν ἀπεδήμησεν ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως καὶ μετέβη ἐν συνοδείᾳ τῶν προσκατευόντων αὐτὸν κληρικῶν εἰς διαφόρους εὐαγεῖς μονὰς ἢ μετόχια ἐν ταῖς παρικοινοβουλαιαῖς Ἑγεμονίαις, εἰτα δὲ ἀπελθὼν εἰς Βιέννην διετέλεσεν ἐπὶ τινα χρόνον ἱεροδιάκονος ἐν τῇ ἐν τῇ εἰρημένῃ πόλει Ἐκκλησίᾳ τῆς ὀρθοδόξου κοινότητος (τοῦ Ἀγ. Γεωργίου). Διατελὼν ἐκ νεότητος ἐν ὑπηρεσίᾳ ἐνεργῶ τῆς Ἐκκλησίας καὶ μεταβάλλων διαμονὰς δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐπιδοθῇ εἰς σπουδὴν γραμμάτων τακτικὴν καὶ συστηματικὴν. Ἄλλ' ὧν φύσει λίαν ἀντιληπτικός καὶ ἰσχυρὸς τὴν διάνοιαν κατάρθωσεν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ νὰ αὐξήσῃ διὰ τῆς μελέτης καὶ τῆς πείρας τὰ μικρὰ κεφάλαια παιδεύσεως, αἵτινα εἶχε λάβει ἐκ τῆς ἐν τῇ πατρίδι στοιχειώδους διδασκαλίας· ἔχων δὲ καὶ φυσικὴν περὶ τὸ λέγειν εὐρείαν καὶ τὰ ἄλλα τοῦ ἡθους καὶ τῶν τρόπων ὧν λίαν ἐπαγωγὸς καὶ ἀξίτιγαστος, καὶ τὴν ὕψιν καὶ τὸ εἶδος ὡραῖος καὶ κατὰ τὰ ἄλλα ἐξωτερικὴν εὐπρέπειαν ἐξαίρετον κεκτημένος, εἶχεν ἐλκύσει ἔκτοτε τὸ σέβας καὶ τὴν ἐκτίμησιν Ἑλλήνων τε καὶ τῶν μὴ Ἑλλήνων τῆς Αὐτοκρατορῆς πρωτεύουσας. Ἄλλ' αἰσθανόμενος πάντοτε ἐν ἑαυτῷ ἰσχυρὰν πρὸς ἐνέργειαν εὐρυτέραν ὁρμὴν ἐπανήλθε τῷ 1860 εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα προσελήφθη ὑπὸ τοῦ τότε Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἰωακείμ Β' ὡς δευτερεύων αὐτοῦ ἱεροδιάκονος εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας. Ἐν τῇ θέσει ταύτῃ τάχιστα διεκρίθη ὁ Ἰωακείμ οὐ μόνον ἐν τῇ καθαρῷ ἐκκλησιαστικῇ αὐτοῦ διακονίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἄλλῃ κυβερνητικῇ ἐργασίᾳ τῶν Πατριαρχείων κατὰ τοὺς ταραχώδεις ἐκείνους χρόνους τῆς πατριαρχείας τοῦ Ἰωακείμ Β'. τοὺς ἐπακολουθήσαντας τῇ ἀρξαμένῃ ἐπὶ τοῦ Πατριάρχου ἐκείνου, ἰσχυρῇ καὶ ἐνεργείᾳ τῶν Ἐθνικῶν λεγομένων Κανονισμῶν, τῶν ψηφισθέντων ὑπὸ τῆς Ἐθνικῆς Συνελεύσεως τῶν ἐτῶν 1858—60. Ἡ πρὸς τὴν ἐν ταῖς ὑπηρεσίαις ταύταις μαρτυρηθεῖσαν ἱκανότητα καὶ δραστηριότητα τοῦ δευτερεύοντος Ἰωακείμ ἐκτίμησις ἀνηγαγε τοῦτον τῷ 1863 εἰς τὸ ἀξίωμα καὶ τὴν θέσιν τοῦ μεγάλου πρωτοσυγγέλλου τοῦ Οἰκουμενικοῦ θρόνου. Ἄλλ' ἐν τῇ νέᾳ θέσει, ἐν ᾗ πάλιν διεκρίθη ὡς πιστὸς καὶ εὐθαρσὴς σύμβουλος τοῦ προστάτου αὐτοῦ Πατριάρχου, ἐλάχιστον ἔμεινε χρόνον. Διότι, μετὰ τρεῖς μῆνας ἀναγκασθέντος τοῦ Ἰωακείμ Β' ν' ἀποχωρήσῃ τοῦ θρόνου, ἀπεμακρύνθη τῶν Πατριαρχείων καὶ ὁ τέως πρωτοσυγγέλλος αὐτοῦ Ἰωακείμ καὶ ἐπὶ δύο ὅλα ἔτη διῆγε βίον ὅλος ἰδιωτικόν, ὅτε τῷ 1865 ἐπὶ τοῦ διαδεξαμένου τὸν Ἰωακείμ Β' Πατριάρχου Σωφρονίου Β'. ἐξελέγη καὶ ἐχειροτονήθη μητροπολίτης Βάρνης. Ἐν τῇ νέᾳ θέσει ταύτῃ διεκρίθη ὁ Ἰωακείμ ὡς ποιμέναρχης φίλεργος, δραστήριος, γενναῖος πρὸς πάντας καὶ φιλόκαλος, ἐπιμελούμενος προ πάντων τῆς δημοσίας παιδεύσεως τοῦ ποιμνίου καὶ προσκατεύων τοὺς διακρινόμενους ἐν τῇ παιδεύσει ἐνδεεῖς νέους. Διὰ τῆς προσηνείας δὲ πρὸς πάντας καὶ μετριοπαθείας ἐν τῇ ἐκδηλώσει τῶν φρονημάτων ἐποίησεν ὥστε αἱ μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Βουλγάρων ἐνεκα τοῦ λεγομένου Βουλγαρικοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ ζητήματος εἰς ἄκρον παροξυνθεῖσαι τότε πανταχοῦ ἐριδες νὰ μὴ λάβωσι χαρακτῆρα σφοδρῶς

Συνθήκης τοῦ Βερολίνου. Οὐδ' ἐδίστασαν νὰ μετέλθωσι πᾶν θεμιτὸν καὶ ἀθέμιτον μέσον πρὸς ἐφαρμογὴν τῆς κατακτητικῆς ταύτης πολιτικῆς. Μετὰ τὴν Βοσνίαν καὶ Ἐρζεγοβίην ἡ πρὸς τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν

ἐχθροπαθείας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Βάρνης, τῇ κατ' ἐξοχὴν ὑπὸ μικτοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ Βουλγαρικοῦ πληθυσμοῦ οἰκουμένη.

Ὁ Ἰωακείμ ὡς μητροπολίτης Βάρνης ἐπέδωκε καὶ ἐν τῇ ἰδιαιτέρᾳ αὐτοῦ ἐπαρχίᾳ καὶ ἐν τῇ ὅλῃ Ἑκκλησίᾳ εἰρηνικὸν τρόπον λύσεως τοῦ εἰρημένου ἀκανθώδους ζητήματος καὶ ἦτο σφόδρα ἐναντίος πρὸς τὴν κήρυξιν τοῦ σχίσματος ἐν τῇ κατὰ τὸ 1872 ἐν Κωνσταντινουπόλει συγκροτηθείσῃ Μεγάλῃ Συνόδῳ τῶν Πατριαρχῶν, ἥτις, ὡς γνωστὸν, ἐκήρυξε τὸ σχίσμα. Καὶ ἔδωκε μὲν ἀφορμὴν διὰ τῆς τοιαύτης αὐτοῦ πολιτείας (ἥς ὁ λόγος, ὡς ἔλεγε πάντοτε, ἦτο ἡ πεποίθησις ὅτι τὸ σχίσμα ἐμελλε νὰ ὠφελήσῃ φυλετικῶς τοὺς Βουλγάρους, νὰ βλάψῃ δὲ τὰ Ἑλληνικὰ ἔθνικα συμφέροντα) εἰς ὑπόνοιās καὶ κατακρίσεις ἄλλὰ τηρῶν πάντοτε νομοταγῇ κατὰ βάθος πολιτείαν προσεχώρησεν εἰς τὰ δόξοντα τῇ Μεγάλῃ Συνόδῳ. Ἐν ἔτος μετὰ τὸ κήρυγμα τοῦ σχίσματος ἤτοι τῷ 1873 ἀποχωρήσας τοῦ Οἰκουμενικοῦ θρόνου τοῦ Ἀνθίμου Σ', καὶ ἀνελθόντος εἰς αὐτὸν αὐθις τοῦ Ἰωακείμ Β', ὁ Βάρνης Ἰωακείμ μετετέθη εἰς τὸν περιβλεπτόν μητροπολιτικὸν θρόνον Θεσσαλονίκης. Ἐνταῦθα δὲ εὐρὺ διηνοίγετο στάδιον εἰς τὴν πλήρη ζήλῳ καὶ καρποφόρῳ ἐνεργείᾳ μεγαλοπραγμασοῦν τὸν μητροπολίτου Ἰωακείμ. Τακτοποιήσις πολλῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων, θερμουργὸς ἐπιμέλεια τῆς ἐθνικῆς παιδεύσεως καθ' ἅπασαν τὴν ἐπαρχίαν, ἐμμέσως δὲ καθ' ὅλην τὴν Μακεδονίαν, ἐκπολιτιστικὴ ἡθικὴ ἐνέργεια ἐπὶ πᾶσαν τὴν κοινωνίαν, καὶ μάλιστα καλλιέργεια ἀγαθῶν σχέσεων μεταξὺ τῆς Ἑλληνικῆς καὶ τῆς σημαντικωτάτης ἐν Θεσσαλονίκῃ Ἰσραηλιτικῆς Κοινότητος καταστήσασα τὸ ὄνομα τοῦ μητροπολίτου σεβαστὸν καὶ ἀγαπητὸν καὶ ἐν τῷ εὐρωπαϊκῷ Ἰουδαϊκῷ κόσμῳ ἀποφυγὴ κατὰ τὸ δυνατόν προστριβῶν μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων καὶ κατευνασμός τῆς μεταξὺ αὐτῶν μισαλληλίας· πάντα ταῦτα ἀνέδειξαν τὸν Ἰωακείμ πρότυπον ἀρχιερέως χριστιανοῦ καὶ πεφωτισμένου ἐθνάρχου. Ἀκριβῶς δὲ ἡ ἐντεῦθεν αὔξανόμενη μεγάλη δημοτικότητα τοῦ ἀνδρός, θεωρηθεῖσα ἐπικίνδυνος ὑπὸ τῶν ἐντοπίων ὀθωμανικῶν ἀρχῶν διαρχοῦντος τοῦ πολέμου τοῦ Ρωσοτουρκικοῦ τοῦ 1877, ἐπεισεν αὐτὰς νὰ ζητήσωσι παρὰ τῆς Πύλης τὴν ἀπὸ Μακεδονίας ἀπομάκρυνσιν τοῦ ἀνδρός ἐνεκα τῶν πρὸ τῆς ἐκρήξεως τοῦ πολέμου ὀφισταμένων στενῶν σχέσεων αὐτοῦ πρὸς τὸ Ρωσικὸν Προξενεῖον. Ὅτι οἱ φόβοι τῶν Τουρκικῶν ἀρχῶν δὲν ἦσαν ὅλως ἀνάιτιοι μαρτυροῦσι τὰ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ἰωακείμ μετὰ πολλὰ ἔτη ἐκμυστηρευθέντα εἰς τὸν γράφοντα ταῦτα. Πράγματι ἡ Ρωσικὴ πολιτικὴ εἶχε προτείνει τῷ Ἰωακείμ πρὸ τοῦ πολέμου τοῦ 1877 πρὸς ἄρσιν τῆς μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων ἐκκλησιαστικῆς διαιρέσεως, τοῦλάχιστον ἐν Μακεδονίᾳ, ἥτις κυρίως ἦτο ἡ αἰτία πασῶν τούτων τῶν ἐρίδων, τὸ σχέδιον τῆς εἰς μίαν μεγάλην ἐκκλησιαστικὴν περιφέρειαν ἢ Ἐπαρχίαν ἐνώσεως συμπίσεως τῆς Μακεδονίας ὑπὸ Ἐξαρχον αὐτὸν τὸν Ἰωακείμ, εἰς ὃν θὰ ἐδίδοτο ἀπόλυτος ἐλευθερία καὶ αὐτεξουσιότητα πρὸς διευθέτησιν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ζητήματος. Ἀλλ' ὁ Ἰωακείμ ἀπέρριψε τὰς τοιαύτας δελεαστικὰς προτάσεις ἀποφεύγων πᾶσαν οἰανδήποτε πρὸς τὴν Μεγάλην Ἑκκλησίαν ἀντίθεσιν. Ἡ Πύλη, κατ' αἰτησιν τῶν ὀθωμανικῶν ἀρχῶν τῆς

Θεσσαλονίκην ἄγουσα ἦτο τὸ κυριώτατον μέλημα τῆς υπερφιάλου πολιτικῆς τῶν Ἀφθούργων. Ἄλλ' οἱ Βούλγαροι ὑπῆρξαν θρασύτεροι· καὶ τολμηρότεροι ἐν τῇ ἐπιδιώξει τῆς κατακτῆσεως τῆς Μακεδονίας· οὐδ'

Θεσσαλοικῆς ἠξίωσε πράγματι παρὰ τῶν Πατριαρχείων τὴν ἀπὸ Μακεδονίας ἀνάκλησιν ἢ εἰς ἄλλον μητροπολιτικὸν θρόνον μετάθεσιν τοῦ Ἰωακείμ. Ἀλλὰ τὸ Πατριαρχεῖον ἀντέστη εἰς τὴν τοιαύτην ἀξίωσιν τῆς Πύλης, οὐδεμιᾶς ὑπαρχούσης ἐνδείξεως τοῦ μὴ ἐν πᾶσι νομοταγοῦς τῆς τοῦ ἀνδρὸς πολιτείας, καὶ ὁ Ἰωακείμ οὐ μόνον ἐνέμεινεν ἐπὶ τοῦ θρόνου αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τῇ ἐπομένῳ ἔτει, τελευτήσαντος τοῦ γηραιοῦ Πατριάρχου Ἰωακείμ Β', ἐξελέγη Πατριάρχης Οἰκουμενικὸς ὡς Ἰωακείμ Γ'.

Ἐπὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ θρόνου ὁ Ἰωακείμ Γ', ὡς Πατριάρχης καὶ Ἐθνάρχης ὑπῆρξεν ἐν πολλοῖς ἀνὴρ ἀκαμάτως δραστήριος καὶ μεγαλεπήβολος ἐν τῇ φιλοκαλῶ μεταρρυθμιστικῇ αὐτοῦ ἐνεργείᾳ. Ἐν πρώτοις μετερρῦθμισε τὸν ἑσωτερικὸν βίον τῶν Πατριαρχείων ἐπὶ τὸ εὐρωπαϊκώτερον, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τὸ χριστιανικώτερον. Τοὺς ἐν τῇ αὐλικῇ ὑπηρεσίᾳ ἱεροδιακόνους ἀντικατέστησαν αὐλικοὶ ὑπηρέται μετὰ στολῆς ἰδίας. Καὶ ἐνῶ μέχρι νῦν ἡ κατ' οὐσίαν ἀσκητικὴ δίαιτα τῶν Πατριαρχῶν εἶχεν ἑξωτερικὸν τύπον σατραπικόν, τοῦ Πατριάρχου γευματίζοντος καὶ δειπνοῦντος μόνου καθ' ἑαυτόν, τῶν μεγάλων δὲ κληρικῶν ἀξιωματικῶν, τοῦ Μεγάλου Πρωτοσυγκέλλου καὶ τοῦ Μεγάλου Ἀρχidiaκόνου, ἱσταμένων ἐπὶ ποδὸς παρὰ τὴν πατριαρχικὴν τράπεζαν, νῦν οὗτοι ἐγίνοντο συνδαιτυμόνες, ἡ δὲ ὑπηρεσία τῆς τραπέζης ἀνετέθη εἰς ὑπηρέτας λαϊκοὺς. Τὸ πατριαρχικὸν οἶκημα, ὅπερ ἦτο οἶονεῖ παλαιὸν τι μοναστήριον πλημμελῶς ἑσωτερικῶς καὶ λαβυρινθωδῶς διηρημένον καὶ πενιχρῶς καὶ ἀφιλοκαλῶς ἐπιπλωμένον, μετερρῦθμισεν ἑσωτερικῶς ἐπὶ τὸ εὐπρεπέστερον καὶ διεκόςμησεν ἐπὶ τὸ φιλοκαλώτερον διὰ τε εὐπρεπεστεράς ἐπιπλώσεως καὶ διὰ πινάκων ἐκκλησιαστικῶν, ἱστορικῶν εἰκονογραφιῶν, ἰδίως πολλῶν τῶν προκατόγων Πατριαρχῶν, ἐνεργήσας ἐπιμελῶς συλλογὴν τοιούτων εἰκόνων. Τὰς δαπάνας τῶν τοιούτων ἔργων τοῦ Ἰωακείμ Γ'· πλουσίως κατέβαλλον οἱ τε ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ οἱ ἐν Εὐρώπῃ πλούσιοι ὁμογενεῖς, ἰδιαίτερον ὅλος τρέφοντες σεβασμὸν πρὸς τὸν νέον Πατριάρχην. Ἐπὶ τῆς τοιαύτης δὲ πρὸς αὐτὸν γενναιοδωρίας στηριζόμενος ἐνθάρρησε πολλὰ ἄλλα ὁ Ἰωακείμ Γ'. μεταρρυθμιστικὰ ἔργα. Μετερρῦθμισεν ἐπὶ τὸ βέλτιον τὸ πατριαρχικὸν τυπογραφεῖον, ἵδρυσεν τὴν μέχρι νῦν ἐκδιδομένην «Ἐκκλησιαστικὴν Ἀλήθειαν», ἵδρυσεν δὲ καὶ ἱερατικὴν σχολὴν ἐν τῇ συνοικίᾳ Μπαλατᾶ πρὸς μόρφωσιν ἐγγραμμάτων ἐγγάμων ἱερέων, μετερρῦθμισε καὶ ἐβελτίωσε τὴν διοίκησιν τῶν εὐεργετικῶν καταστημάτων, ἐφρόντισεν περὶ βελτιώσεως τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς. Τέλος δέ, ἵνα μὴ περιορίσῃ τὴν εὐεργετικὴν αὐτοῦ ἐπὶ τὸν ἐθνικὸν βίον ἐνεργεῖαν εἰς τὴν Βασιλεύουσαν, ἀλλ' ἐπεκτείνῃ ταύτην ἔφ' ἧσαν τὸ Ἑλληνικὸν τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους, ἵδρυσεν ὑπὸ τὸ ἀνύποπτον τῇ ὀθωμανικῇ ἐξουσίᾳ ὄνομα «φιλανθρωποῦ ἀδελφότητος» Πανελληνιον Σύλλογον, ἀποβλέποντα εἰς τὴν ἀφ' ἐνὸς κέντρον, ἀπὸ τοῦ Πατριαρχείου δηλονότι, διεύθυνσιν καὶ ὑποστήριξιν τῆς ὅλης ἐθνικῆς ἐν τῷ Ὀθωμανικῷ κράτει παιδείσεως. Ἀλλὰ τὰ μεγαλεπήβολα ταῦτα βουλευμὰτα δὲν διέφευγον τὴν προσοχὴν τῆς Πύλης. Αὕτη, καὶ μάλιστα ὁ φιλόποτος καὶ καχύποπος σουλτάνος Χαμίτ Β', ἐν ταῖς ἐθνικαῖς ἐνεργείαις τοῦ Ἰωακείμ Γ'. διέβλεπεν ἀρ-

ἐδίστασαν νὰ ἔλθωσιν εἰς σύγκρουσιν καὶ πρὸς τὴν ἱστορίαν, καὶ πρὸς τὴν ἐθνολογίαν, καὶ πρὸς τὴν λογικὴν, καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν στοιχειώδη αἰδῶ. Διὰ παραδόξων μεθόδων καὶ ἐνεργειῶν κατῴρθωσαν ἐπὶ τινα και-

χηγόν Ἐκκλησίας προάγοντα καὶ καλλιεργοῦντα πρὸ πάντων τὴν ἐθνικὴν ἰδέαν ἐν τῷ Ἑλληνικῷ λαῷ. Αἱ δὲ σχέσεις τοῦ Ἰωακείμ πρὸς τινὰς τῶν ἐν Πέραν πρεσβειῶν τῶν Μεγάλων Δυνάμεων ἐτι μᾶλλον διέθετον δυσμενῶς τὸν Σουλτάνον πρὸς τὸν Πατριάρχην. διό, καὶ ὅτε ἀπὸ τοῦ 1883 ἤρξατο κινούμενον τὸ λεγόμενον ζήτημα τῶν *προνομίων* ἡτὶς τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ *ἐθνικῶν* δικαίων τοῦ Ἑλληνικοῦ Γένους ἐν τῷ Ὀθωμανικῷ κράτει, τῶν ἀπὸ τῶν χρόνιων τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου λεληθότως ἢ φανερῶς ὑπὸ τῆς Πύλης ὑποσκαπτομένων, αὕτη εἴρε κατὰλληλον εὐκαιρίαν ἵνα συντελέσῃ εἰς τὴν πτώσιν τοῦ Ἰωακείμ. Συνέπραξαν δὲ πρὸς τοῦτο καὶ ἄλλαι πολλαὶ δυνάμεις. Πολλοὶ τῶν ἀνωτέρων κληρικῶν, καὶ ἰδίως τῶν συνοδικῶν ἀρχιερέων, διέκειντο δυσμενῶς πρὸς τὸν Ἰωακείμ, οἱ μὲν ἐκ πεποισθήσεως αἰτιώμενοι τὸν ἄνδρα ὡς λίαν προσκείμενον τῇ λαϊκῇ ἀριστοκρατίᾳ καὶ λίαν ἐπιδεικτικῶς ἐπιμελούμενον τῶν ἐθνικῶν συμφεροντῶν καὶ προκαλοῦντα τὴν ἐκ μέρους τῆς Κυβερνήσεως ἀντίδρασιν, οἱ δὲ καὶ ἐξ ἀντιζηλίας πρὸς τὴν μεγάλην δημοτικότητα τοῦ ἀνδρός. Ἀμελιότους πολέμιους εἶχεν ὁ Ἰωακείμ καὶ τινὰς δημοσιογράφους, καὶ ἰδίως τὸν διεύθυν- τὴν καὶ ἀρχισυντάκτην τοῦ «Νεολόγου» Σ. Βουτυράν, ὅστις μὴ ἐκτιμώμενος καὶ μὴ χρησιμοποιούμενος ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου καθ' ὃν τρόπον ἤξλου, ἐγένετο κατὰ μικρὸν πολέμιος ἀσπονδος, ἡ δὲ ἀπὸ τοῦ 1882 ἀρξαμένη δημοσιογραφικὴ ἐναν- τιστὶς πολιτείας τοῦ Ἰωακείμ σφοδρὰ ἐπίθεσις, ἐγείρασα τότε θύελλαν ἀγα- νακτήσεως παρὶ τῷ Ἑλληνικῷ λαῷ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, μικροῦ δεῖν ἐγί- νετο αἰτία μεγάλων συμφορῶν εἰς τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐφημερίδος. Ἀλλὰ κιν- δυνωδέστατος πολέμιος τοῦ Ἰωακείμ ἐγένετο καὶ ἡ τότε Ἑλληνικὴ Κυβέρνη- νησις τοῦ Χ. Τρικούπη καὶ μάλιστα αὐτὸς ὁ πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως, ἐξα- πατηθεὶς ὑπὸ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ καὶ ἐν Θράκῃ προξενικῶν πρακτόρων, οἵτινες ἐκ τῆς ἐν ταῖς χώραις ἐκείναις ἐθνικῆς ἐνεργείας τοῦ Ἰωακείμ βλέποντες τὸ ἑαυτῶν κῦρος καὶ τὴν δύναμιν ἀμβλυνόμενα, παρίστων τῇ Κυβερνήσει τὸν ἄνδρα ὡς ἀντεθνικῶς ἐργαζόμενον, ὡς περιφρονοῦντα τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν, ὡς προσκείμενον τῇ Ρωσικῇ πολιτικῇ καὶ παραλύοντα τὰς ἐθνικὰς ἐνεργείας τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως. Ἡ συμμαχία πασῶν τούτων τῶν ἐτερογενῶν δυνάμεων ἐπήνεγκε (τῷ 1884) τὴν ἀπὸ τοῦ θρόνου ἀπομάκρυνσιν τοῦ Ἰωακείμ Γ'. καὶ τὸ τέλος τῆς πρώτης αὐτοῦ πατριαρχείας.

Ἀλλ' ὁ Ἰωακείμ Γ'. καὶ μετὰ τὴν ἀπὸ τοῦ θρόνου ἀπομάκρυνσιν διετέλει ἀγαπητὸς καὶ σεβαστὸς εἰς μεγάλην μερίδα τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ τῆς Κωνσταν- τινουπόλεως καὶ τὸ ἐν Μπαγαιτζήκιοί μέγαρον αὐτοῦ, ἐνθα ἐφυσύχαζεν, ἐγένετο προσκυνητήριον τῶν θαυμαστῶν αὐτοῦ, καὶ ταχεῖα γενικῶς ἐθεωρεῖτο ἡ εἰς τὸν θρόνον ἐπαύδοσις. Ἀλλ' ἀφοῦ μετὰ τὴν βραχείαν πατριαρχίαν τοῦ διαδεξαμέ- νου αὐτὸν Ἰωακείμ Δ'. τοῦ ἀπὸ Δέρκων ἀποχωρήσαντος τοῦ θρόνου ἐνεκα νό- σου ἀνιάτου μετὰ διετὴ πατριαρχείαν) ἐν τῷ μεγάλῳ ἀγῶνι τῷ συγκροτηθέντι τῷ 1886 μεταξὺ Ἰωακειμικῶν καὶ Ἀντιωακειμικῶν, ὧν ὑποψήφιος ἦτο ὁ τότε Ἀδριανουπόλεως Διονύσιος, οἱ τοῦ Ἰωακείμ ἀντίπαλοι ἤσαντο τὴν νίκην ὑπο- στηριζόμενοι ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, καὶ ὁ Ἀδριανουπόλεως μητρο-

ρὸν νὰ πείσῃσι πιστοὺς καὶ ἀπίστους, ἐνθουσιώδεις καὶ σκεπτικοὺς, περὶ τῆς βασιμότητος τῶν βουλγαρικῶν ἀξιώσεων ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ, ἀνευ τῶν ὁποίων δὲν δύναται ν' ἀναπνεύσῃ καὶ νὰ ζήσῃ ἡ Μεγάλη Βουλγαρία!

* *

Ἡ βουλγαρικὴ αὕτη ἀντίληψις δὲν ἦτο βουλγαρικὸν ἐπινόημα· ὑπέβλεθη ἔξωθεν ἀπὸ τῶν πρώτων δεκαστηρίδων τοῦ δεκάτου ἐνά-

πολίτης ἀνῆλθεν εἰς τὸν Οἰκουμενικὸν θρόνον ὡς Διονύσιος Ε', ὁπότε ὁ Ἰωακείμ Γ' ἀπεμακρύνθη τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν μετέβη εἰς Ἱερουσόλυμα καὶ ἐντεῦθεν εἰς Ἀλεξάνδρειαν, οὐ πολὺ δὲ μετὰ τὴν ἐκ τῆς περιοδείας ταύτης ἐπάνοδον μετέβη (τῷ 1889) εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος, ἔνθα ἐγκατασταθεὶς ἐν μικρῷ τινι μοναστηρίῳ ἐγγὺς τῆς Μονῆς τῶν Ἰβήρων, ἐξαρτωμένῳ ἀπὸ τῆς Μεγίστης Αὐράς (ἐν τῇ θέσει Μυλοποτάμου), ὅπερ φιλοκάλως διεκόσμησε πρὸς τὴν ἑαυτοῦ μόνον οἰκίαν, διέτριψε δώδεκα ὅλα ἔτη ἀσθηρὸν καλογηρικὸν διάγων βίον καὶ ἐργαζόμενος ὅσον ἠδύνατο ὑπὲρ τῶν ἐν τῷ ἁγιωνύμῳ Ὄρει ἔθνικῶν συμφερόντων.

Οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει κληρικοὶ καὶ λαϊκοὶ θιασῶται τοῦ Ἰωακείμ Γ' εἰργάζοντο κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα ὑπὲρ τῆς ταχείας ἐπάνοδου αὐτοῦ εἰς τὸν θρόνον. Ἀλλὰ δὲν κατορθώθη τοῦτο οὔτε μετὰ τὸν κατὰ τὸ 1890 ἐπεληθόντα θάνατον τοῦ Διονυσίου Ε', ὅτε πάλιν ἡ τῷ Ἰωακείμ ἀντιπολιτευομένη μερίς, ἰδίως ἡ τῶν Συνοδικῶν, ἐξελέξε τὸν Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης Νεόφυτον (Η'). οὔτε μετὰ τὴν τούτου ἀπὸ τοῦ θρόνου ἀποχώρησιν (τῷ 1895), ὅτε ἐξελέγη ὁ Λέρου καὶ Καλήμνου Ἀνθίμος (ὡς Ἀνθίμος Ζ'), οὔτε μετὰ τὴν τούτου παραίτησιν (1897) ὅτε ἐξελέγη ὁ Ἐφεσου Κωνσταντῖνος (ὡς Κωνσταντῖνος Ε'). Ἐν ταῖς δύο τελευταίαις ἐκλογαῖς ἡ τῶν κληρικῶν Ἀντιἰωακειμικὴ μερίς (ἥς ἡγεῖτο ὁ Ἡρακλείας καὶ εἰτα Χαλκηδόνος Γερμανὸς) μετὰ πολλοῦ πείσματος καὶ σφοδρότητος ἀγωνιζομένη ἐματαιώσε τὴν ὑπὸ τοῦ πλείστου λαοῦ ποθυμένην καὶ ἀπαιτουμένην ἐκλογὴν τοῦ Ἰωακείμ.

Ἀλλὰ τῷ 1901 κατορθωθείσης ἐν τῷ μικρῷ συμβουλίῳ πλειονοψηφίας Ἰωακειμικῆς, καὶ συμπαράξει τῆς τότε Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως Θεοτόκῃ—Ρωμάνου, καὶ τῆς ἐν τῇ Ἱερᾷ Συνόδῳ πλειονοψηφίας προσχωρησάσης εἰς τὴν ἐναντίον τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντίνου Ε' ἀντιπολίτευσιν, ἐπῆλθεν ἡ βιαία τοῦτου καὶ ἀνάιτος ὁλως ἀπὸ τοῦ θρόνου ἔξωσις. Τότε δὲ κατέστη εὐχερὴς καὶ ἡ τοῦ Ἰωακείμ Ι'. εἰς τὸν θρόνον ἐπάνοδος τελεσθεῖσα μετὰ μεγάλης καὶ πανηγυρικῆς ἐπισημότητος καὶ πομπῆς.

Ἐν τῇ δευτέρᾳ αὐτοῦ ταύτῃ πατριαρχείᾳ ὁ Ἰωακείμ Γ'. δύο πρὸ πάντων μετῴλη μεθόδους τοῦ πολιτεύεσθαι: α') ν' ἀποφύγῃ ὡς δυνατόν πᾶσαν προστηβὴν πρὸς τὴν Πύλιν, β') νὰ στηρίξῃ τὴν ἐπὶ τοῦ θρόνου ἐμπέδωσιν ἐπὶ τοῦ λαϊκοῦ στοιχείου τοῦ ἐκπροσωπούμενου ἐν τῷ μικρῷ συμβουλίῳ. Ἐντεῦθεν παρῆλθεν οὐχ ἁπλῶς εἰς προσταγὰς σοβαρὰς πρὸς τὴν Ἱεραρχίαν, ἀλλὰ διετηρήθη πάντοτε ὑποστηρίξει τῆς Πύλης καὶ τῆς ἐν τῷ μικρῷ συμβουλίῳ λαϊκῆς πλειονοψηφίας. Ἡ τοιαύτη πολιτεία αὐτοῦ καὶ ἡ ἄλλη ἐπιφυλακτικότης καὶ ἡ σταθερά αὐτοῦ ἀπόφασις νὰ μὴ καταλίπῃ τὸν θρόνον κατέστησαν τὴν δευτέραν

του αιώνος. Ἡ μεγάλη σλαυϊκὴ ἰδέα, ἡ πολιτικὴ τῆς δημιουργίας ἐνιαίας Σλαυίας, κέντρον ἐχούσης τὴν αὐτοκρατορίαν πασῶν τῶν Ρωσσιῶν καὶ περιλαμβανούσης ἅπασαν τὴν σλαυϊκὴν ὁμογένειαν, ἐστρεψε τὰ βλέμματα αὐτῆς, ἐπιδιώκουσα τὴν κατάληψιν τῆς Βασιλευούσης τῶν αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου, πρὸς τὴν Βουλγαρίαν, γειτονεύουσαν πρὸς τὴν Θράκην καὶ τὴν Μακεδονίαν.

Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ, κατὰ τὴν τρίτην δεκαετηρίδα τοῦ δεκάτου ἐνά-

πατριαρχεῖαν τοῦ Ἰωακείμ ἄγονον καὶ ἀδρανῆ εἰς ἔργα σοβαρά καὶ κοινωφελῆ. Ἡ τῷ 1908 ἐκελθούσα ἐν τῷ Ὀθωμανικῷ κράτει μεταπολίτευσις ἢ θέσσασις τέρμα εἰς τὴν ἀπολυταρχίαν τοῦ Χαμίτ Β'. ἡ χαιρετισθεῖσα ἐνθουσιῶδως καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ μεγάλα καὶ φαντασιώδη ἐκ τῆς μεταβολῆς ἐλπίσαντος Ἑλληνικοῦ λαοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀποδοκιμασθεῖσα ἐπισήμως ὑπὸ τοῦ Ἰωακείμ Γ'. μικροῦ δεῖν ἐγένετο αἰτία ἀπομακρύνσεως αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ θρόνου. Ἀλλὰ παρελθούσης τῆς κρίσεως ταύτης ἐξηκολούθησε πατριαρχεῖαν μέχρι τέλους περιῖπου τοῦ 1912. Ὁ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἐκραγείς Βαλκανικὸς πόλεμος. καθ' ὃν ἡ Ἑλλὰς συνεμάχει ἐπισήμως μετὰ τοῦ τέως ἀμειλίχτου αἰωνίου πολέμιου τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς, τοῦ Βουλγαρικοῦ ἔθνους, νὰ παρέσχε πράγματα τῷ ἀνδρὶ, ἐπιταχύναντα τὸ τέλος τῆς ζωῆς αὐτοῦ. Ἡ παράλογος ἀξίωσις τῆς τότε Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ἵνα χάριν τῆς μετὰ Βουλγάρων συμμαχίας ἡ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ ἄρῃ τὸ σχίσμα ἀπερρίφθη ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου. Ἀλλ' εἴτα ἐπέμφθη ἐξ Ἀθηνῶν νέα ἐπιταγὴ ἵνα ὁ Πατριάρχης ἐξέλθῃ μετὰ τοῦ Σχισματικῆς Βουλγάρου Ἐξάρχου εἰς προϋπάντησιν τοῦ μέλλοντος, ὡς ἐπιστεύετο, νὰ εἰσεέλθῃ ἐν θριάμβῳ εἰς τὴν πόλιν τῶν θρυλλων καὶ τῶν ὀνείρων καὶ νὰ ἀναγορευθῇ αὐτοκράτωρ ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἀγίας Σοφίας Βουλγάρου Τσάρου. Καί, ὅ μὲν τοιοῦτος Βουλγαρικὸς θρίαμβος (εἰς ὃν ἀνευ τῆς σταθερᾶς καὶ ὑπερφηφάνου ἀρνήσεως τοῦ τότε διαδόχου καὶ ἀρχιστρατήγου Κωνσταντίνου ἐμελλε νὰ συναδεύσῃ τῷ θριαμβεύοντι Βουλγάρῳ Τσαρίσκῳ καὶ μοῖρα Ἑλληνικοῦ στρατοῦ) ἀπεσοβήθῃ διὰ τῆς ἀνδρείας καὶ κρατερᾶς ἀντιστάσεως τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ παρὰ τὴν Τσατάλτζαν, καὶ διὰ τῶν Ρωσικῶν ἐπιταγῶν πρὸς τὸν Βούλγαρον Τσαρίσκον. Ἀλλ' ἡ ἀπὸ πολλοῦ κλονομένη ὑγίεια τοῦ γηραιοῦ Πατριάρχου ἐκ τῶν ἀλγεινῶν τούτων συγκινήσεων πληγεῖσα καιρῶς ὑπέκυψεν εἰς τὸ πεπρωμένον τέλος (κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1912).

Ἡ τοῦ Ἰωακείμ Γ'. διπλῇ πατριαρχείᾳ, παρὰ τινὰς σκιερὰς αὐτῆς ὀφειζ (τὰς προερχομένας οὐκ ἐκ τῶν σφαλμάτων αὐτοῦ τοῦ Πατριάρχου, ὅσον ἐκ τῆς ἠθικῶς ἀνωμαλίας ἐν τοῖς Πατριαρχείοις καταστάσεως τῆς δημιουργηθείσης διὰ τοῦ ἔλλεινον κατασκευάσματος τῶν λεγομένων Ἐθνικῶν Κανονισμῶν τοῦ 1861, δι' ὃν εἰσέρπυσαν καὶ παρεισεφθάρησαν κατὰ μικρὸν τὰ φαινόματα τοῦ λαϊκοῦ στοιχείου τέρατα, εἰς τὴν διεύθυνσιν τῶν ἐθνικῶν πραγμάτων καὶ διέδωσαν πανταχοῦ καὶ παντὶ τρόπῳ τὴν ἐσχάτην ἠθικὴν φαυλότητα, ἐτρομοκράτησαν δὲ Πατριάρχας καὶ Πατριαρχεῖα) ἔχει πολὺ καὶ τὴν ἠθικῶς λάμπουσιν αὐτῆς ὄψιν τὴν παριστάσαν τὸν Ἰωακείμ Γ'. Ἐνα τῶν ὀνομαστοτάτων Πατριαρχῶν τοῦ ΙΘ'. καὶ τοῦ Κ'. αἰῶνος, τῶν καταλιπόντων μνήμην εἰς αἰῶνας εὐλογητὴν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Ἐκκλησίας.

του αιώνος, Σλοβάκος ποιητής, ὁ Ἰωάννης Collar, ἐν μεταφυσικῇ αὐτοῦ πατριωτικῇ ὀνειροπολήματι κατεσκεύαζε μέγα σλαβικὸν κράτος, ἐκτεινόμενον ἀπὸ τῶν Οὐραλίων μέχρι τῶν χωρῶν, ἔπου δὲ οὕτω.

Ὁ ἀείμνητος ἐθνομάρτυς Μητροπολίτης Γρεβενῶν Διμιτρίος Δαζαρίδης.

Ἐκ Περμάτων τοῦ Ἰκονίου καταγόμενος μετὰ λαμπρᾶς σπουδᾶς ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ τῆς Χάλκης καὶ κατὰ ἱκανονικὴν σειρὰν εὐδοκίμων ὑπηρεσιῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀνελθὼν τὰς διαφόρους βαθμίδας τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν Ἱεραρχίας ἐξελέγη τὸ 1910 ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου Μητροπολίτης Γρεβενῶν καὶ ὡς τοιοῦτος ὑπῆρξεν ὁ Ἕλλην ἐκεῖνος Τεράρχης, τοῦ ὁποῦ τοῦ μαρτυρικὸν θάνατον ἐθρήνησε σύμπαν τὸ Ἔθνος, δούλον καὶ ἐλεύθερον.

Ὁ εὐθαρσὴς καὶ γενναῖος τῶν δικαιωμάτων τοῦ Γένους αὐτοῦ πρόμαχος καὶ φρουρός, ἐπειδὴ ἀντετάχθη εἰς τὴν Τουρκικὴν ἀπολυταρχίαν καὶ τὸν διὰ.

ήλιος· από τοῦ Ἀθῶνος μέχρι τῆς Πομμερανίας, ἀπὸ τῆς Σιλεσίας μέχρι τοῦ Κοσσόβου, ἀπὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως μέχρι τῆς Πετροῦ πόλεως, ἀπὸ τῆς λίμνης Λαδόγας μέχρι τοῦ Ἀστραχάν, ἀπὸ τῆς χώρας τῶν Κοζάκων μέχρι τῆς Ραγούζης καὶ μέχρι τῆς Βαλτικῆς καὶ τῆς Ἀζοφικῆς, ἀπὸ τῆς Πράγας μέχρι τοῦ Κιέβου καὶ τῆς Μόσχας καὶ ἀπὸ τῆς Καμτσάτκας μέχρι τῆς Ἰαπωνίας!

Ὁ Ἀθῶς, ἡ Κωνσταντινούπολις, κατ' ἀκολουθίαν ἡ Θράκη καὶ ἡ Μακεδονία, ἔπρεπε νὰ καταστῶσι δύο ἐκ τῶν μαργαριτῶν τοῦ περιλάμπρου σλαυϊκοῦ διαδήματος· ἀλλ' ὁ τιμαλφέστατος τῶν ἀδαμάντων, τὸ κόσμημα τῶν κοσμημάτων, — ἦτο τὸ ὄνειροπόλημα τῆς σλαυϊκῆς μεγαλομανίας—ἐμελλε νὰ καταστῇ ἡ πόλις τῶν Καισάρων, ἡ βασιλεύουσα τῶν βασιλευσῶν, ἡ παρὰ τὸν Βόσπορον περιμάχητος ἀπὸ παλαιοῦ καιροῦ πρωτεύουσα τῶν Κωνσταντίνων. Παρὰ τὴν Πετρούπολιν ἐμελλε νὰ καταστῇ ἡ θερμὴ διαμονὴ τῶν τσάρων τῆς αὐτοκρατορίας πασῶν τῶν Ρωσσιῶν, ὥστε διὰ μαγικῆς ράβδου μεταμορφουμένων εἰς αὐτοκράτορας τῆς Μεγάλης Σλαυίας.

Κατὰ τὰς νέας ταύτας ἱστορικὰς ἀντιλήψεις ποίησις καὶ πολιτικὴ ὥρεγον ἀλλήλαις τὴν χεῖρα. Καὶ ἀποτέλεσμα τοῦ συνδέσμου τούτου, ὅσον καὶ ἂν εἶνε ἀκαταλόγιστος, ἡ μεγάλη πανσλαυϊτικὴ ἰδέα, ὁ φοβερός Ἐφιάλης, ὁ διαταράξας τὴν παγκόσμιον συνείδησιν μέχρι τοῦ σωτηρίου ἔτους τῆς ἐν ἔτει 1917 ἐπελθούσης ἐν τῇ ρωσικῇ αὐτοκρατορίᾳ κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς μεταβολῆς διὰ τῆς ἐπαναστάσεως τῶν Μπολσεβίκων.

Ἐτάφη μετὰ τοῦ τσαρισμοῦ καὶ ἡ μεγάλη σλαυϊκὴ ἰδέα τῆς παγκοσμίου αὐτοκρατορίας μὲ τὰς δύο αὐτῆς πρωτεύουσας, τὴν Πετρούπολιν καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν;

τῆς βίας ἐκτουρκισμὸν τοῦ ποιμνίου τοῦ ἔπρεπε θυμα ἀγρίων Τούρκων σωβινιστῶν, οἱ ὅποιοι τὸν κατεκρεῦθησαν μετὰ ἐν ἔτος ἀπὸ τῆς ἐκλογῆς του, τὸ 1911, ἐντὸς ἐνὸς ὁσίου τῆς ἐπαρχίας του, ὅπου τὸν ἀνέμενον ἐπιστρέφοντα ἀπὸ τῆς περιοδείας οἱ δολοφόνοι τοῦ Νεοτουρκικοῦ Κομιτάτου.

Ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Τουρκίας κατεξανέστη διὰ τὸν ἀδίκον καὶ μαρτυρικὸν θάνατον τοῦ Γρεβενῶν Αἰμιλιανοῦ. διὰ πανδήμων δὲ μνημοσύνων καὶ ψηφισμάτων διηρμήνευσε τὸν πόνον καὶ τὴν ἀγανάκτησιν αὐτοῦ.

Ἡ Ἑλληνικὴ συνείδησις κατέταξε τὸν Αἰμιλιανὸν εἰς τὴν χορείαν τῶν μαρτύρων τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος.

Τὸ ἀδίκως χυθὲν αἷμα τοῦ Γρεβενῶν Αἰμιλιανοῦ ἐπότισε καὶ ἐξωογόνησε τὸ δένδρον τῆς Ἐλευθερίας ἐν Μακεδονίᾳ.

Καθῆκον ἔχουσι νὰ ἐγρηγορῶσι καὶ νὰ ἐργάζωνται οἱ Ἕλληνες καὶ ὡς ἄτομα καὶ ὡς ἔθνος.

* *

Ἐν τῇ μεγάλῃ ταύτῃ Σλαυτᾷ περιλαμβάνετο, ἰδίᾳ ἕνεκα γεωγραφικῶν αἰτίων, τῆς πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν γειτνιάσεως, καὶ ἡ Βουλγαρία.

Πρωτοστατεῖ ἡ μυθοπλαστικὴ ἐν τῇ ἐφευρέσει ταύτῃ τοῦ παρὰ τὸν Αἷμον τυραννικοῦ λαοῦ, ἐγκατασταθέντος ἐν ταῖς χώραις ταύταις τῇ ἀνοχῇ καὶ τῇ μεγαλοφυΐᾳ, ἀλλὰ καὶ ἀκρισίᾳ, τῶν αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου. Ἡ ἱστορία, ἡ ἐθνογραφία, ἡ γλωσσολογία διαστρέφονται ὑπὸ πλαστογράφων κατασκευαστῶν βουλγαρικῶν ἀξιώσεων καὶ περغامηνῶν. Ὁ Ἀριστοτέλης, ὁ μέγας Ἀλέξανδρος πρὸς πολλοὺς ἄλλους, καὶ ἐπὶ τέλους οἱ πρῶτοι τῶν Σλαύων ἐν τῇ χριστιανικῇ πίστει κατηχηταὶ Κύριλλος καὶ Μεθόδιος, ἐλληνικὰ θρέμματα καὶ γεννήματα τῆς ἐλληνικῆς Θεσσαλονίκης, ἀνακηρύττονται ὑπὸ τῆς σλαυδοβουλγαρικῆς μυθοπλαστικῆς Βούλγαροι. Αὐτὸς ὁ Ὀρφεὺς. Πρὸς ἀπόδειξιν τῆς μεγάλῃς ταύτης ἀνακαλύψεως, ὅτι κατὰ τοὺς παναρχαίους χρόνους ἡ Χερσονήσος τοῦ Αἷμου κατηκλήθη ὑπὸ Σλαύων, καὶ μάλιστα ὑπὸ Βουλγάρων, ἐδημοσιεύετο ἐν Βελιγραδίᾳ καὶ Παρίσις κατὰ τὸ ἔτος 1864 παράδοξον ποιητικὸν κατασκευάσμα, *Veda Slovena* (ἡ σλαυικὴ Βέδα), συλλογὴ προϊστορικῶν ᾠμάτων τῆς Ροδόπης. Μεγάλῃ μερὶς τοῦ εὐρωπαϊκοῦ τύπου, πρωτοστατοῦντος τοῦ σλαυορωσσικοῦ, καταλαμβάνεται ἐξ ἐνθουσιασμοῦ ἐπὶ τῇ ἀνακαλύψει ταύτῃ· ἀλλ' ἡ ἀλήθεια, ἡ πραγματικότης, ἐμῆλλε ταχύτατα νὰ ἔλθῃ εἰς τὸ φῶς· ἡ θαυμαστὴ ἀνακάλυψις κατηγγέλλετο καὶ παρὰ πολλῶν Σλαύων ἀκόμη ἀρχαιοφῶν ὡς προῖον νοσηρᾶς φαντασίας· καὶ ἡ *Veda Slovena* κατετάσσεται μετ' ὀλίγον εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἀποπλανητικῶν δημιουργημάτων τῆς ἐπιστημονικῆς πλαστογραφίας.

Ἄλλος Σλαυοβούλγαρος, ὁ Ρακόφσκις, συνέγραφε τῷ καιρῷ ἐκείνῳ καὶ ἐδημοσίευσεν ἐν Ὁδησσῷ βιβλίον περὶ τῶν πρώτων κατοίκων τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἷμου. Πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐθεδαίου, ὅτι οἱ πρῶτοι κάτοικοι τῆς Χερσονήσου ταύτης ἦσαν Βούλγαροι, ὡς Πελασγοὶ κατελθόντες ἐξ Ἰνδικῆς καὶ ἐγκατασταθέντες, δημιουργήσαντες πόλεις καὶ κοινωνίας ἀνθρώπων· κατ' ἀκολουσίαν οἱ Θράκες καὶ οἱ Μακεδόνες ἦσαν Βούλγαροι!

Ὁ ἀσθενὴς βουλγαρικὸς ἐγκέφαλος διαταράχθη ἐκ τῶν ἀκαταλογί-

στων τούτων φληναφημάτων. Ἀλλ' ἐταράχθησαν καὶ ἐγκέφαλοι μὴ βουλγαρικοί. Γερμανὸς λόγιος, ὁ Καπίτς, δὲν ἐδίστασε νὰ γράψῃ ἐν

*Ὁ ἀειμνήστος ἔθνομάρτυς Μητροπολίτης Μελνίκου
Κωνσταντῖνος Ἀσημιάδης.*

Ἐγεννήθη ἐν Καλλιπολεὶ τὸ 1872, ὅπου καὶ ἐδιδάχθῃ τὰ πρῶτα γράμματα. Τὰς θεολογικὰς σπουδὰς του ἐποιήσατο εἰς τὴν ἐν Χάλκῃ Θεολογικὴν Σχολήν, ὅπου καὶ διέπρεψε διὰ τὸ ἥθος αὐτοῦ καὶ τὴν ἐπιμέλειαν. Ἐξελθὼν τῆς Σχολῆς τὸ 1902 προσελήφθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ἀειμνήστου καὶ σοφοῦ Μητροπολίτου Νικομηδείας Φιλοθέου Βρυεννίου ὡς Πρωτοσύγκελλος αὐτοῦ. Ἐν τῇ διακονίᾳ ταύτῃ ὑπηρετήσεν ἐπὶ ἐξαετίαν μὲ περισσὴν ζήλον καὶ αὐταπάρνησιν, διὰ ταῦτα δὲ καὶ προήχθη εἰς Βοηθὸν Ἐπίσκοπον ὑπὸ τὸν τίτλον Χαριουπόλεως κατὰ τὸ 1908 πολλὰς παρασχὼν ὑπηρεσίας εἰς τὴν Ἐπαρχίαν Νικομηδείας, ἐργασθεῖς ἰδιαίτατα καὶ συντόνως διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ συντελέσας εἰς τὴν ἀνοικοδομησιν σχολείων καὶ εὐκτηρίων οἰκῶν ἀνά τὰς διαφόρους Κοινότητας τῆς ἐν λόγῳ Ἐπαρχίας.

Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἐκτιμῶν καὶ ἀμείβων τὴν πρὸς τὸ καθῆκον

προλόγῳ βιβλίου του, γαλλιστὶ καὶ γερμανιστὶ δημοσιευθέντος ἐν ἔτει 1881, ἐπὶ ἐν Βουλγαρίᾳ ἐγεννήθησαν ὁ Ἀριστοτέλης καὶ ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος. Πρὸς τῷ βουλγαρικῷ τὸ ψεῦδος εἶχε κατακτήσῃ καὶ τὸν γερμανικὸν ἐγκέφαλον.

Τὸ χρηστήριον τῆς Πυθίας εἶχε συμβουλευσῇ πάλαι ποτέ : « Ἀργυρεαῖς λόγχαισι μάχου, καὶ οὕτω νικήσεις ».

Ἡ σλαυοβουλγαρικὴ ἰδέα ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ ἔλαβεν ὑπ' ὄψει καὶ ἐφήρμοσε τὸν χρῆσμον τοῦ δελφικοῦ Θεοῦ.

* *

ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τῆς ἐθνολογικῆς ταύτης ὑποβολῆς ἐδημιουργήθη κατὰ τὸ δεύτερον ἡμῖσι τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος τὸ βουλγαρικὸν ζήτημα ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ. Ἡ μεγάλη αὕτη ἰδέα ἔσχε πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης προσηλόντους καὶ θαυμαστάς, ἱστορικούς, πολιτικούς, οἰκονομολόγους. Αὐτὸς ὁ Γλάδστων δὲν ἠδυνήθη ν' ἀποφύγῃ τὴν σλαυοβουλγαρικὴν προπαγάνδαν, ἣς ἤγειτο ἐν Ἀγγλίᾳ κατὰ τὰς παραμονὰς τοῦ ρωσσοτουρκικοῦ πολέμου ἢ περιώνυμος Ἡγερίᾳ αὐτοῦ, ἢ κόμησσαι Ὀλγα Νοβικώφ. Ἡ πολιτικὴ Εὐρώπη ὑφίστατο ἐπίσης τὴν ἐπενέργειαν τῆς ὑποβολῆς καὶ περιεπλέκετο εἰς τὰς σατανικὰς πλεκτάνας τῆς μοσχοδιτικῆς πολιτικῆς, ἐπιζητούσης νὰ λύσῃ τὸ πρόβλημα τοῦ Βοσπόρου καὶ τοῦ Ἑλλησπόντου διὰ τῶν Βουλγάρων.

Ἐξερρήγγνυτο ἐν ἔτει 1876 ὁ ρωσσοτουρκικὸς πόλεμος καὶ μετὰ πολλὰς περιπετείας καὶ παλιντροπίας τῆς τύχης κατέληγεν εἰς τὴν Συνθήκην τοῦ Ἀγίου Στεφάνου διὰ τῆς δημιουργίας Μεγάλῃς Βουλγαρίας, περιλαμβανούσης πρὸς τοῖς λοιποῖς τμήμασι τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου καὶ τὸ μέγιστον τμήμα τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης, προσεγγιζούσης εἰς τὰ πρόθυρα τῆς παλαιᾶς ἑλληνικῆς Βασιλευσούσης.

Ἡ Συνθήκη τοῦ Ἀγίου Στεφάνου κατεσχίζετο ὑπὸ τῆς βρεττανικῆς διπλωματίας, πρωτοστατούντων τῶν περὶ τὸν νεότευκτον λόρδον Μπῆκονσφιλδ καὶ τὸν μαρκήσιον Σώλσβαρυ συντηρητικῶν πολιτικῶν κύκλων καὶ ἡ εὐρωπαϊκὴ πολιτικὴ ἠναγκάζετο νὰ ὑποχωρήσῃ καὶ νὰ συμμορφωθῇ πρὸς τὰς ἀγγλικὰς ἀξιώσεις. Μετ' ὀλίγον συνεκροτεῖτο ἐν τῇ γερμανικῇ πρωτεύουσῃ διεθνὴς Σύνοδος, ἣς αἱ ἀποφάσεις περὶ

ἄκραν αὐτοῦ ἀφοσίωσιν τὸν ἐξέλεξε τὸ 1911 Μητροπολίτην Μελενίκου, ὅπου μετὰ διετὴ θεάρεστον καὶ ἐθνοπρεπῇ πομπαντοσίαν εἶρε μαρτυρικὸν θάνατον ὑπὸ τῶν αἰμοδιψῶν Βουλγάρων κατὰ τὸν Ἑλληνοβουλγαρικὸν πόλεμον τοῦ 1913.

τῶν ἀνατολικῶν πραγμάτων κατέληγον εἰς τὴν περιώνυμον Συνθήκην τοῦ Βερολίνου.

Διὰ τῆς Συνθήκης ταύτης ἡ μεγάλη Βουλγαρία τοῦ Ἀγίου Στεφάνου περιωρίζετο ἐντὸς τῶν φυσικῶν, τῶν ἱστορικῶν αὐτῆς συνόρων. Ἡ βόρειος Θράκη, ἡ νότιος Βουλγαρία, ὡς ἐχαρακτηρίζετο ὑπὸ τῶν Σλαυοβουλγάρων μεγαλοῦδεατῶν, καθίστατο αὐτόνομος ἐπαρχία ὑπὸ τὴν ὀθωμανικὴν ἐπικυριαρχίαν, λαβοῦσα τὴν παράδοξον ὀνομασίαν τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας.

* *

Ἡ ἐθνικὴ ἐξέγερσις των Βουλγάρων κατὰ τὸ δεῦτερον ἡμῖς τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος ἔφερε πρὸς τὸ θεαθῆναι ἐκκλησιαστικὸν χαρακτήρα, ἀπευθυνομένη δῆθεν κατὰ τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ὡς ἐλληνίζοντος καὶ ἐν τῇ πολιτικῇ αὐτοῦ ἐπιδιώκοντος τὴν ὑποτέλειαν, ἂν μὴ τὴν ἀφομοίωσιν τῶν Βουλγάρων μετὰ τῶν τυράννων Ἑλλήνων. Τοιοῦτο ἦτο τὸ κήρυγμα τῆς βουλγαρικῆς παλιγγενεσίας· καὶ ἐπεδιώχθη ἡ πραγμάτωσις τοῦ κηρύγματος τούτου, ἐθνικοῦ ἤδη προγράμματος, διὰ παντὸς θεμιτοῦ καὶ ἀθεμίτου μέσου, διὰ τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ σιδήρου, τῆς σφαγῆς, τῆς καταστροφῆς καὶ τῆς λεηλασίας.

Ἦτο ψεῦδος ἀσύστολον, ὅτι ἡ πολιτικὴ τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου πρὸς τοὺς Βουλγάρους ὑπῆρξεν ἀδικος καὶ μεροληπτικῇ ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων. Ὡς ἔγραψε καὶ ἐδεβαίωσε πρὸ ἱκανοῦ καιροῦ διὰ τῶν πραγμάτων εὐσυνείδητος μελετητὴς τοῦ βουλγαρικοῦ ζητήματος, «τὸ οἰκονομικὸν Πατριαρχεῖον οὐδέποτε παρηγκώνισεν ἐκ συστήματος τὸν βουλγαρικὸν κλῆρον ἐν τῇ ἐκλογῇ τῶν Μητροπολιτῶν καὶ Ἐπισκόπων, κατὰ ἀναληθῶς κατηγορεῖται ὑπὸ τῶν Βουλγάρων». Καὶ πάντοτε μὲν ἐν τῇ παρελθόντι, ἀλλ' ἰδίᾳ κατὰ τὴν τελευταίαν περίοδον, τὴν προηγυθεισαν τῆς ἐξεγέρσεως τῶν Βουλγάρων κατὰ τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, πλείστοι Βούλγαροι ἐπρωτοστάτησαν ἐν τῇ διαχειρίσει τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων τῆς Ὀρθοδοξίας. Καὶ ἀκριβῶς πάντες οὗτοι, παραπλανηθέντες ὑπὸ τῆς πανσλαβιστικῆς προπαγάνδας, ἐτέθησαν ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ἐξεγέρσεως.

* *

Ἡ Ὑψηλὴ Πύλη, πιεζομένη οὐ μόνον ὑπὸ τῆς ρωσικῆς πολιτικῆς, ᾗν δεξιότατα ἐξεπροσώπει τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἐν τῇ ὀθωμανικῇ πρωτεύουσῃ ὁ διπλωμάτης στρατηγὸς Ἰγνάτιεφ, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῶν ἀντιπροσώπων τῶν πλείστων Δυνάμεων τῆς Καθολικῆς Εὐρώπης, ὑπε-

χώρει κατ' ἀνάγκην εἰς τὰς ἀλαζονικὰς ἀξιώσεις τῶν Βουλγάρων. Αὐτοκρατορικὸν φερμάνιον ἐδημιούργει, παρὰ τοὺς Κανόνας καὶ τοὺς θεσμοὺς τῆς Ἐκκλησίας, Βουλγαρικὴν Ἐξαρχίαν, ἧς ἔδρα ἐμελλε

Ὁ ἀίγιμος Μητροπολίτης Σερραῶν Ἀπόστολος Χριστοδούλου.

Ἐγεννήθη ἐν Ἀγ. Θεοδώροις τῆς Ἰμβρου τῷ 1850. Μετὰ τὰς ἐν τῇ πατρίδι του ἐγκυκλίους σπουδὰς του ἐφοίτησεν εἰς τὴν Θεολ. Σχολὴν τῆς Χάλκης, ἐξ ἧς ἀριστοὺχος ἀπεφοίτησε τῷ 1877, διδάξας ἀμέσως ἐπὶ ἓν ἔτος ἐν τῷ Ζαπτεῖῳ Παρθεναγωγείῳ Κων)πόλεως. Τῷ 1879 ἐστάλη ὑπὸ τῶν Πατριαρχείων εἰς τὴν Θεολογικὴν Ἀκαδημίαν τοῦ Κιέβου, ὅπουθεν ἐλανῆλθε τῷ 1883, διορισθεὶς ἀμέσως καθηγητὴς ἐν τῇ Θεολ. Σχολῇ Χάλκης, διδάξας εὐδοκίμως μέχρι τοῦ 1899, ὅτε προήχθη εἰς διευθυντὴν αὐτῆς. Τῷ 1901 ἡ Μεγάλη τοῦ Χριστοῦ Ἐκ-

νὰ καταστῇ αὐτὴ ἡ Κωνσταντινούπολις, περιλαμβάνουσα ἀπ᾽ αὐτὰς τὰς Μητροπόλεις τῆς Βουλγαρίας. Ταύτης δὲ προϋστάμενος ἐγκαθίστατο ἐπίσης ἐν τῇ ὀθωμανικῇ ταύτῃ πρωτεύουσῃ. Ἐμελλε νὰ καταστῇ ἡ ἐκκλησιαστικὴ αὐτῇ ἐπανάστασις ἡ ἀφετηρία τῆς μελλούσης Μεγάλης Βουλγαρίας.

* * *

Διὰ τῶν ἀποφάσεων τῆς Συνόδου τοῦ Βερολίνου ἐδημιουργεῖτο ἡ νέα βουλγαρικὴ Ἡγεμονία, κολοβωθείσης τῆς Βουλγαρίας τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, περιορισθεῖσα εἰς τὰ ἱστορικὰ καὶ γεωγραφικὰ αὐτῆς σύνορα. Παρ' αὐτὴν ἀπετέλεσεν ἡμιαυτόνομον ἐπαρχίαν τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας ἡ βόρειος Θράκη, ἡ Ἀνατολικὴ Ρωμυλία. Ἐξ ἑτῆ βραδύτερον κατελαμβάνετο αὐτὴ διὰ πραξικοπήματος ὑπὸ τοῦ Βουλγάρου ἡγεμόνος Βάττεμπεργ. Ἡ Συνθήκη τοῦ Βερολίνου ἐκουρελλιόζετο ὑπὸ τῆς βουλγαρικῆς ἀδυναμίας, ἐπευφημούσης καὶ χειραγωγούσης αὐτῆς τῆς Μεγάλης Βρετανίας!...

Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος τοῦ πραξικοπήματος (1885) ἐξεδίδετο ἐν Φιλίππουπόλει, τῇ τέως πρωτεύουσῃ τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, βουλγαριστὶ καὶ γαλλιστὶ, παράδοξον δημοσίευμα, προωρισμένον νὰ καταστῇ ἡ ἐθνικὴ βίβλος τῆς βουλγαρικῆς πολιτικῆς καὶ φιλοπατρίας. Τὸ βιβλίον ἐτιτλοφορεῖτο «ἡ Μακεδονία κατὰ τὴν χιλιετηρίδα τοῦ Ἁγίου Μεθοδίου», συγγραφεὺς δ' αὐτοῦ, ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Ὁ φέικωφ, ἦτο

κλησία ἀμείβουσα τοὺς ὑπὲρ τῆς Σχολῆς πόνους του καὶ τὴν εἰς τὸ καθῆκον ἀκρὺν ἀφοσίωσίν του προήγαγεν αὐτὸν τιμῆς χάριν εἰς Μητροπολίτην Σταυρουπόλεως. Τῷ 1906 μετὰ 23 ἐτῶν συνεχῇ καὶ καρποφόρῳ ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ ὑπηρεσίαν προήχθη εἰς τὸν Μητροπολιτικὸν θρόνον Βεροῖας καὶ Ναούσης, ὃν ἐποίμανε μέχρι τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1909, ὅτε προϋβιάσθη εἰς τὴν Μητροπολιν Σερρών. Ἡ ἐν ταῖς Μητροπόλεσι ταύταις τῆς Μακεδονίας κατὰ τοὺς ταραχώδεις ἐκείνους καιροὺς δράσίς του ὑπῆρξεν ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἀνταξία «ποιμένου τιθέντος τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν προβάτων». Ἀπέθανε κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1916 ἐν Σέρραις κατὰ τὴν δευτέραν τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν Βουλγάρων κατάληψιν, παθὼν μαρasmus ἐκ τοῦ ψυχικοῦ ἄλγους διὰ τὰ παθήματα τοῦ πνευματικοῦ του ποιμνίου, ὃ δὲν ἠθέλησε νὰ ἀφίση, καίτοι ὑπεδείχθη αὐτῷ ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ἡ εἰς Κωνσταντινούπολιν μετάβασις.

Ὁ οὕτω τὸν βίον τελευτήσας διεκρίθη οὐ μόνον διὰ τὴν ἀδρομερῆ του θεολογικὴν μόρφωσιν, συγγράφας χάριν τῶν μαθητῶν τῆς ἐν ᾗ ἐδίδασκε Σχολῆς Κανονικὸν Δίκαιον καὶ Πατρολογία, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ ἀσθηρὸν τοῦ ἡθους καὶ διὰ τὴν ἄλλην αὐτοῦ ἀρετὴν, ἀμερίστου ἀπολαύων τοῦ σεβασμοῦ καὶ τῆς ἀγάπης οὐ μόνον τῶν πολυπλήθων αὐτοῦ μαθητῶν, ἀλλὰ καὶ παντός εὐτυχῆσαντος νὰ γνωρίσῃ τὸν μεταστάντα.

ὁ γραμματεὺς τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας Ἀθανάσιος Σιώπων.

Ἐκ τοῦ Προλόγου τοῦ βιβλίου ἀποσπῶ τὰ ἐπόμενα, χαρακτηριστικὰ τῶν καιρῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων :

« Ἡ κοιτίς τῶν πρώτων Σλαύων διδασκάλων εἶνε ἡ Θεσσαλονίκη. Ἐν τούτοις, ὁ τάφος αὐτῶν μένει ἄγνωστος, ἄνευ σταυροῦ, ἄνευ οἴου-δῆποτε μνημείου. Ἀλλὰ θαυμασιώτερον καὶ μεγαλοπρεπέστερον μνημεῖον τοῦ μεγάλου καὶ ἰσχυροῦ Σλαυϊσμοῦ δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ· καὶ ἐὰν ὁ τάφος αὐτῶν μένῃ ἄνευ ξυλίνου σταυροῦ, ὑπὲρ τὴν κοιτίδα ὁμοῦς τῶν πρώτων Σλαύων διδασκάλων ἐγείρεται αἰώνιον μνημεῖον. Τὸ μνημεῖον αὐτὸ εἶνε ἡ Μακεδονία, εἶνε ὁ βουλγαρισμός, εἶνε τὸ σλαυϊκὸν στοιχεῖον ἐν Μακεδονίᾳ, τὸ στοιχεῖον ἐκεῖνο καὶ ἡ ἐθνότης ἐκεῖνη, ἥτις ἦτο πνιγμένη, χωνευμένη σχεδὸν ἐντὸς ξένου στομάχου, χανομένη μέχρι τοῦδε. Σήμερον ἡ Μακεδονία ἐδημιουργήθη, ἐκπαιδεύεται ἐν τῇ ἰδίᾳ γλώσσῃ, ἀφυπνίζεται καὶ ἀνυψοῦται. Αὕτη θὰ εἶνε τὸ βουλγαρικὸν μνημεῖον· δὲν εἶνε εἰσέτι ἔτοιμον, ἀλλ' ἐτέθησαν ἤδη τὰ θεμέλια αὐτοῦ, ἡ ἀρχὴ αὐτοῦ ».

Καὶ παρακατιῶν προσθέτει ὁ παρένθυρος ἐθνολόγος τῆς βουλγαρομακεδονικῆς ἰδέας :

« Ἡ πηγὴ τοῦ Χριστιανισμοῦ διὰ τὰς σλαυϊκὰς φυλάς εἶνε ἡ Μακεδονία, τὸ δὲ μέλλον ἡμῶν ἐγκεῖται ἐν τῇ ἐξεγέρσει καὶ ἀνυψώσει τῶν Μακεδόνων Βουλγάρων... Ἡ Θεσσαλονίκη πρέπει νὰ καταστῇ ἡ κυριώτερα πύλη τοῦ κράτους ἡμῶν ». Ἡ Θεσσαλονίκη πρέπει νὰ εἶνε τὸ κατ' ἐξοχὴν φωτιστικὸν παράθυρον τοῦ οἰκοδομήματος τούτου. Ἐργασθῶμεν ἐν Μακεδονίᾳ ».

Κατὰ τίνα τρόπον ἐμελλε νὰ διεξαχθῇ ἡ προπαγανδιστικὴ αὕτη ἐργασία πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Μακεδονίας, ἥς ὁ κυριώτατος τύραννος καὶ δεσπότης εἶνε ὁ Ἑλληνισμός, καὶ δὴ ἡ Ἐκκλησία αὐτοῦ, τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ; Μέχρις οὗ ἔλθῃ ἡ στιγμή τῆς διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου ἐλευθερώσεως τῆς Μακεδονίας, πρέπει νὰ πράξωμεν τοῦτο διὰ τοῦ Σχολείου· ἀλλὰ « πρὸς ἐπίτευξιν ἀγαθοῦ ἀποτελέσματος, ἡ ἐνέργεια πρέπει νὰ διεξαχθῇ τῇ συνδρομῇ καὶ τῇ βοηθείᾳ τῶν Τούρκων ».

Ἡ διὰ τοῦ βουλγαρικοῦ Σχολείου προσηλυτιστικὴ ἐνέργεια ἐν Μακεδονίᾳ καὶ τῇ γειτονευσούσῃ Θράκῃ ἀπεδείκνυτο διὰ τοῦ χρόνου ἀνίσχυρος πρὸς πραγμάτωσιν τοῦ βουλγαρικοῦ προγράμματος. Ὁ διδάσκαλος καὶ ὁ ἱερεὺς δὲν κατώρθουν νὰ μυήσωσι τὸν Μακεδόνα χω-

ρικών εἰς τὰ ἀπάρρητα τῆς βουλγαρικῆς ἰδέας. Ἡ ἐθνικὴ αὐτοῦ συνείδησις παρέμενε πιστὴ εἰς τὰ διδάγματα καὶ τῆς παραδόσεως τῶν προγόνων—εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἰδέαν καὶ τὸ ἀντιπροσωπεῖον αὐτὴν Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον.

Τὸ βουλγαρικὸν πρόγραμμα ἐν Μακεδονίᾳ μετεβάλλετο κατ' ἀνάγκην

*Ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης πρώην Δράμας καὶ νῦν Σμύρνης
κ. Χρυσόστομος Καλαφάτης.*

Ἐγεννήθη ἐν Τριγλίᾳ τοῦ Νομοῦ Προύσης, ἐσπούδασεν ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ Χάλκης, ἀποφοιτήσας ἀριστοῦχος αὐτῆς κατὰ τὸ 1901, ὑπηρέτησε παρα τῷ Μητροπολίτῃ κατ' ἀρχὰς μὲν Μυτιλήνης, εἴτα Ἐφέσου καὶ κατόπιν Οἰκουμενικῷ Πατριαρχῇ ἀναδειχθέντι Κωνσταντίνῳ Ε'. τῷ Χίφ ἀπὸ τοῦ 1891 μέχρι τοῦ 1902 ἀρχομένου, ὁπότε ὑπὸ τὸ ἀξίωμα τοῦ Μεγάλου Πρωτοσυγκέλλου ἐξελέγη Μητροπολίτης Δράμας, ἣν ἐποίμανε μέχρι τοῦ 1910, καθ' ὅλους τοὺς τεταραγμένους καιροὺς τῆς Μακεδονικῆς Ἐπαναστάσεως, δις ἐξορισθεὶς ἐκ Δράμας εἰς Προῦσαν καὶ Κωνσταντινούπολιν. Εἶνε γνωστὰί ἀνά τὸ Πανελλήνιον αἱ μεγάλαι ἐθνικαὶ ὑπηρεσίαι, ἃς προσέφερε κατὰ τὸν Μακεδονικὸν ἀγῶνα ὁ Σεβ.

κην. Διὰ τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ σιδήρου· διὰ τῆς σφαγῆς καὶ τῆς ἐρτημώσεως. Ἀνεγνωρίζετο μετ' ὀλίγον μετὰ τοῦ διδασκάλου καὶ τοῦ ἱερέως ἔθνικος ἀπόστολος τῆς Νέας Βουλγαρίας ὁ ληστής, ὁ δολοφόνος· δὲν παρήρχετο πολὺς καιρὸς ἀπὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ προγράμματος τούτου, καὶ τμήματά τινα τῆς Μακεδονίας, ἰδίᾳ τὰ μεσογειότερα, ἠναγκάζοντο

Μητροπολίτης Δράμας κ. Χρυσόστομος. Κενωθέντος τοῦ Μητροπολιτικοῦ θρόνου Σμύρνης ἐξελέγη κατὰ Μάρτιον 1910 Μητροπολίτης Σμύρνης, ὅπου καὶ διαμένει ἀρχιερατεύων μέχρι σήμερον, δις ἐπίσης ἐκ Σμύρνης ἐξορισθεὶς ὑπὸ τῶν Νεοτούρκων.

Χαρακτηριστικὸν τοῦ Μητροπολίτου Σμύρνης εἶναι, ὅτι τὰς δύο ἐξορίας του ἐκ Δράμας καὶ ἐκ Σμύρνης ἐπικολούθησεν ἡ ὀριστικὴ ἀποκομὴ τῶν Τούρκων ἐκ τῶν περιμαχίτων τούτων Ἑλληνικῶν μερῶν καὶ ἡ προσάρτησις αὐτῶν εἰς τὴν Μητέρα Ἑλλάδα, τοῦτο δὲ τὸ ἀναφέρει μὲ πολλὴν εὐχαρίστησίν του καὶ μὲ περισσὴν ὑπερηφάνειαν. Εἶνε δὲ ἰδίως χαρακτηριστικὸν ὅτι καθ' ὃν χρόνον ὁ Μητροπολίτης Σμύρνης ἐπανήρχετο θριαμβευτικῶς εἰς Σμύρνην ἐκ τῆς ἐξορίας, τὴν ὁποίαν εἶχεν ὑποστῆ κατὰ διαταγὴν τοῦ περιβοήτου Νεοτούρκου Ραχμῆ, Βαλῆ τῆς Σμύρνης, οὗτος ἀνεχώρει τῆς Σμύρνης ὡς ἐξόριστος, διασταυρώσας καθ' ὁδὸν πρὸς τὸν ἐπανερχόμενον Μητροπολίτην.

Εἰργασθὲν δὲ ὁ Μητροπολίτης Σμύρνης καὶ διὰ τῆς γραφίδος, εἰς ἣν ἔχει θαυμαστὴν δεινότητα, οἷαν καὶ ἐν τῇ λέγειν. Συνέγραψε δίτομον ἔργον περὶ Ἑκκλησίας, ἔτερον ἀρχαιολογικὸν σύγγραμμα «περὶ τοῦ οἴκου καὶ τοῦ τάφου τῆς Παναγίας τῆς Θεοτόκου ἐν Ἐφέσῳ», πολλὰς πραγματείας ἐν τῇ Ἑκκλησιαστικῇ Ἀληθείᾳ, ὀργάνῳ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἐν τῇ ἡμερησίῳ Τύπῳ Σμύρνης—Κωνσταντινουπόλεως καὶ διαφόροις περιοδικοῖς, ἐπὶ τετραετίαν δὲ ἐξέδωκε σπουδαῖον θεολογικὸν ἐπιστομονικὸν Περιοδικὸν ἐν Σμύρνη, τὸν «*Τετὸν Πολύκαρπον*» καὶ διαφόρους Ἑκκλησιαστικοὺς λόγους. Εἶναι τιμημένος διὰ πολλῶν ἀνωτέρων Ταξισρχῶν, Τουρκικῶν, Ρωσικῶν, Περσικῶν καὶ Σερβικῶν. Ἄγει δὲ νῦν τὸν 58ον ἔτος τῆς ἡλικίας του. Τὸ ὄνομά του συνεδέθη ἀρρήκτως μετὰ τῶν Μητροπόλεων, ὥς ἐποίμανε τόσον τῆς Δράμας, ὅσον καὶ τῆς Σμύρνης ἐν αἷς ὑπὸ τοῦ ποιμανίου του κυριολεκτικῶς λατρεύεται. Εἶναι φίλος τῆς Γυμναστικῆς καὶ τῶν ἀθλητικῶν ἀγωνισμάτων, τὰ ὁποῖα παντοειδῶς ἐπροστάτευσεν ἐν Δράμᾳ καὶ ἐν Σμύρνῃ καὶ ἡ ἐπίδοσις εἰς τὴν Γυμναστικὴν εἰς τὰ μέρη ταῦτα ὀφείλεται, σχεδὸν κατὰ τὸ πλεῖστον, εἰς τὸν Μητροπολίτην.

Ἐπίσης καὶ ἐν Δράμᾳ καὶ ἐν Σμύρνῃ ἔδωκε μεγάλῃν ὠθησιν εἰς τὸ κήρυγμα, καὶ αὐτὸς κηρύττων καὶ ἄλλους προτρέπων εἰς τὸ κήρυγμα.

Ὅλα τὰ ἐν Δράμᾳ δημόσια ἱδρύματα, Σχολεῖα, Γυμναστήρια, Ἀδελφότητες καὶ Ἑκκλησίαι ὡς καὶ τὰ ἐν Σμύρνῃ τοιαῦτα Κεντρικὸν Παρθεναγωγεῖον, Ἐπαγγελικὴ Σχολή, Συσσίτιον, Λαϊκὸν Κέντρον, Εὐσέβεια καὶ πεντηκοντάς ὅλη νέων σχολικῶν κτιρίων ἐγένοντο ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του ὀφειλόμενα κατὰ μέγα μέρος εἰς τὰς ἀτομικὰς του συστάσεις καὶ προσπάθειάς. Ὡς τιμωτάτον δὲ τίτλον του θεωρεῖ, ὅτι τὸ ὄνομά του συνεδέθη μετὰ τῆς ἐλευθερίας τῆς Μακεδονίας, τῆς Σμύρνης καὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

νά προσχωρήσωσιν, ἐκδιδόμενα ὑπὸ τῶν ἀποστόλων τοῦ βουλγαρομακεδονικοῦ κομιτάτου τῆς Βουλγαρίας καὶ ν' ἀποστῶσι τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Ἡ πολιτικὴ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἐξαρχίας ἐθριάμβευεν ὑπὸ τὰ ὄμματα αὐτῆς τῆς ὀθωμανικῆς ἐξουσίας. Θᾶττον ἢ βράδιον ἡ Μακεδονία ἐμελλε νὰ καταστῇ Μυσῶν, τουτέστι Βουλγάρων λεία.

* *

Ἀποσπῶ τὰ ἐπόμενα ἐκ τῆς ἐν ἔτει 1903 Κυανῆς Βίβλου τῆς ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως, ἐξ ἐκθέσεως πρὸς τὸ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Ὑπουργεῖον τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ Ἀγγλοῦ Προξένου:

«Ἡ δολοφονία εἶνε τὸ κυριώτατον ὄπλον τῶν βουλγαρικῶν κομιτάτων. Πρὸ οὐδενὸς ὑποχωροῦσιν. Οἱ Ἕλληνες εἶνε κυρίως τὰ θύματά των. Κατὰ χιλιάδας ἐφονεύθησαν οἱ Ἕλληνες κατὰ τὰ τελευταῖα πέντε ἢ ἕξ ἔτη».

Τοιαύτη ἡ ἐνέργεια τῶν βουλγαρικῶν κομιτάτων ἐν Μακεδονίᾳ. Κατὰ τὴν αὐτὴν πάλιν Κυανῇ Βίβλῳ: «ἀθῶων καὶ ἀόπλων ἐκδιδάσεις, ληστεῖαι, δολοφονίαι, ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ἀνελεήμονα βασανιστήρια, ἱερέων, ἱατρῶν, διδασκάλων κατακρεουργήσεις, ναῶν ἐμπρησμοί, ἀναρχικὴ δυναμίτις κατὰ παντὸς φίλου τῆς τάξεως καὶ τοῦ νόμου, καταστροφὴ Χριστιανῶν Ὀρθοδόξων καὶ Μουσουλμάνων. γενικὴ τρομοκρατία, πλήμμυρα αἵματος...»

Ἡ Εὐρώπῃ δὲν συγκινεῖται ἐκ τῶν κακουργημάτων τούτων τῶν ἐν Μακεδονίᾳ ἀπεσταλμένων τῶν βουλγαρικῶν κομιτάτων, δὲν ἀγανακτεῖ· υἱοθετεῖ καὶ περιβάλλει τὴν βουλγαρικὴν ἰδέαν. Δι' αὐτῆς προνεῖ, ὅτι θ' ἀναγεννηθῇ, ἀπελευθερουμένη ἡ Χερσόνησος τοῦ Αἴμου ἀπὸ τῆς ὀθωμανικῆς δεσποτείας.

Πρωτοστατεῖ ἰδιαιτέρως ἐν τῇ φιλοβουλγαρικῇ ταύτῃ συναυλίᾳ ὁ φιλελεύθερος κόσμος τῆς Εὐρώπης. Συνελεύσεις καὶ Συλλαλητήρια πανταχοῦ τῶν πρωτευουσῶν αὐτῆς ἐπικαλοῦνται τὰς συμπαθείας τῶν πεπολιτισμένων λαῶν ὑπὲρ τῶν ἀτυχῶν Βουλγάρων τῆς Μακεδονίας, σφαγιαζομένων ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ τῶν Ἑλλήνων.

Ἐν ἔτει 1903, ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τῆς εἰκοστῆς πέμπτης ἐπετηρίδος τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Βουλγαρίας ἀπὸ τοῦ ἐλληνοτουρκικοῦ ζυγοῦ, εἰς τὴν παρέστησαν οἱ ἐπιτελεῖς καὶ οἱ ἐπίλεκτοι τῆς μεγαλοσλαβικῆς ἰδέας, ὁ στρατηγὸς Ἰγνάτιεφ, ὁ κύριος αὐτουργὸς τῆς Συνθήκης τοῦ Ἀγίου Στεφάνου, εἶπε τὰ ἐπόμενα εἰς Ἐπιτροπὴν Βουλγάρων, προσελθόντων

νὰ χαιρετίσωσιν αὐτὸν ἐκ μέρους δῆθεν τῆς ἀλυτρώτου Μακεδονίας :
 « Ἀγαπῶ τοὺς Βουλγάρους ἀπὸ τοῦ 1862. Οὐδεμίαν ποιῶμαι διά-

Ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Δράμας κ. Ἀγαθάγγελος Κωισταντινίδης.

Ἐγεννήθη 27 Δεκεμβρίου 1864 ἐν Μυγνησίᾳ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἐπερά-
 τωσε τὸ Σχολαρχεῖον αὐτόθι, διήκουσεν ἐν ἔτος μαθήματα εἰς τὴν Εὐαγγελι-
 κὴν Σχολὴν ἥτοι τὸ Ἑλλήν. Γυμνάσιον τῆς Σμύρνης καὶ τὸ 1879 ἐγγράφει εἰς

κρισιν μεταξὺ ἐλευθέρων καὶ μὴ ἐλευθέρων. Μίαν ποιῶμαι διάκρισιν. Ἄγαπῶ πάρα πολὺ τὸν δοῦλον Μακεδόνα».

Καὶ κατέληγεν ὁ λόγος :

«Κληροδοτῶ εἰς τὸ βουλγαρικὸν ἔθνος νὰ ἐργάζεται, ν' ἀγωνίζη-

τὴν Θεολ. Σχολὴν Χάλκης, ἀπεφοίτησεν αὐτῆς ὡς θεολόγος διπλωματοῦχος τὸ 1886. Διετέλεσεν ἀπὸ τοῦ 1886—1892 ἀρχιδιάκονος τοῦ αἰοιδίμου φιλομούσου Μητροπολίτου Ἐφέσου Ἀγαθαγγέλου συμπολίτου καὶ κηδεμόνος του, διδάξας ἅμα καὶ ἐν τῇ Σχολαρχείῳ καὶ τῇ ἀνωτέρῳ Κεντρ. Παρθεναγωγείῳ Μαγνησίας, πρωτεύουσας τῆς ἐπαρχίας Ἐφέσου, δλόκληρον συνεχῆ πενταετίαν, τυγχάνων ἅμα τακτικὸς ἱεροκήρυξ καὶ ἰδρύσας τὸ 1887 σὺν ἄλλοις τὴν θρησκ. ἀδελφότητα «Σύμπνοιαν» ἕως νῦν φροντίζουσαν αὐτόθι διὰ τὸ κήρυγμα. Ἀπὸ τοῦ 1892—1896 ἐσπούδασε Νομικὰ ἐν Βερολίνῳ καὶ Παρισίοις, μεταβάς καὶ διαμείνων ἐπὶ τετράμηνον καὶ ἐν Λονδίνῳ πρὸς ἐκμάθησιν τῆς ἀγγλικῆς γλώσσης. Ἐκ Λονδίνου τὸν Ὀκτώβριον 1896 προσεκλήθη Καθηγητὴς τῶν Νομικῶν ἐν τῇ Θεολ. Σχολῇ Χάλκης, ἧς ὡς ἐπλότρυφος εἶχε σπουδᾶσθαι ἐν Εὐρώπῃ. Ἀπὸ τοῦ 1896-1901 ἐδίδασκε Νομικὰ καὶ τινὰ Θεολογικὰ μαθήματα ἐν τῇ Σχολῇ ταύτῃ, τὸν Ὀκτώβριον δὲ τοῦ 1901 ἐξελέγη Μητροπολίτης Γρεβενῶν, ἐνθα κατὰ τὴν ἐπικίνδυνον τῶν τότε ἀνταρτικῶν ἐποχὴν ἐποίμανε μὲ ἀξιοθαύμαστον αὐταπάρνησιν τὴν ἐπαρχίαν ἐπὶ δεκαετίαν σχεδόν, τοῦ διαδόχου αὐτοῦ αἰοιδίμου Αἰμιλιανοῦ δολοφονηθέντος αὐτόθι ὑπὸ τῶν Νεοτούρκων τὸ 1911. Ὡς Μητροπολίτης Γρεβενῶν ὑπῆρξε Συνοδικὸς ἐν Κων]στάντι ἀπὸ τοῦ 1906—1909. Κατὰ Μάρτιον τοῦ 1910 προὐβιάσθη εἰς τὴν ἐπαρχίαν Δράμας, ἐνθα κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους 1912—13 ἔλαβε τὸ παράσημον τῶν Ταξιαρχῶν. Κατὰ τὸν εὐρωπαϊκὸν πόλεμον ἄχρι τῆς 21 Ἰουλίου 1916 ὀϊόμενον ἐν Δράμῃ, ὁπότεν ἀνεχώρησεν εἰς Ἀθήνας διὰ νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν διασυνμαχικὴν ἀδειαν πρὸς ἀποστολὴν ἀλεύρων εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν. Επελθούσης τῆς ἀπαισίας ἐπιδρομῆς τῶν Βουλγάρων εἰς αὐτὴν τὸν Αὐγούστον 1916, ἔλαβεν ἀμέσως διαβατήριον παρὰ τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀγγλικῆς Πρεσβείας πρὸς ἐπ'ἀνόδον εἰς Δράμαν, ἀλλ' ἐκωλύθη ἐν Θεσσαλονίκῃ ὑπὸ τῆς Ἐπαναστατικῆς Κυβερνήσεως καὶ ἔπειτα ὑπὸ τοῦ ἀρχιστρατήγου αὐτόθι Σεραΐ νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν εἰς Δράμαν πορείαν. Ἐπὶ τριετίαν 1916—1919 συνεχῶς ἐκρατεῖτο ἐν Θεσσαλονίκῃ διὰ τὰ ἐγνωσμένα βασιλόφρονα αὐτοῦ αἰσθήματα, διαμαρτυρούμενος διὰ τὴν ἀπὸ τῆς ἐπαρχίας του παρὰ κώλυσιν πρὸς ἐπ'ἀνόδον ἐν καιρῷ μάλιστα τῶν Βουλγαρικῶν κινδύνων καὶ θρησῶν κατ' αὐτῆς, χωρὶς νὰ διατυπωθῇ κατ' αὐτοῦ οὐδὲ ἐν γραπτῶν κατηγορητήριον ὑπὸ τῶν παρανόμως κατακρατούντων αὐτὸν μακρὰν τοῦ λατρεύοντος αὐτὸν ποιμνίου.

Τὸν Ἰούνιον τοῦ 1919 ἐγκρίσει τῆς Ἑλλην. Κυβερνήσεως καὶ ἀδείᾳ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ἐκουσίως ἀπῆλθεν ἐκ Θεσσαλονίκης εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἐπανήλθε πρὸς πνευματικὴν διακυβέρνησιν τῆς ἐπαρχίας αὐτοῦ.

Ἔργα αὐτοῦ ἐκδοθέντα.

- 1) Ἐπίτομος Χριστιανικὴ Ἠθικὴ μετὰ πολλῶν σημειώσεων. Σμύρνη 1891.
- 2) Ὑπομνήματα περὶ Ἐκκλησιαστικῶν διαρρυθμίσεων, ἀναγνωσθέντα ἐν

ται, νὰ μάχεται, νὰ παλαίη, ἀλλὰ νὰ μὴ ἐπιτρέψῃ ν' ἀποσπασθῇ μήτε ἐν μέρος, μήτε ἐν χωρίον, μήτε εἰς ἄνθρωπος ἀκόμη, ἀπὸ τῆς Βουλγαρίας τοῦ Ἀγίου Στεφάνου.

* *

Οἱ λόγοι οὗτοι τοῦ περιφήμου Ρώσου στρατηγοῦ καὶ διπλωμάτου ὑπῆρξαν τὸ ἔναυσμα τῆς πυρκαϊᾶς καθ' ἅπασαν τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Θράκην. Ληστρικαὶ συμμορίαι, στίφη δολοφόνων, ἐμπρηστῶν καὶ παντοίων κακοποιῶν, προερχομένων ἐκ Βουλγαρίας, ἐπλημύρνησαν τὰ δύο ταῦτα τμήματα τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἰμοῦ ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν τῶν ἐλευθερωτῶν. Ἐπανάστασις ἐν Μακεδονίᾳ κατὰ τῆς φαύλης ὀθωμανικῆς διοικήσεως. Ἡ φιλάνθρωπος καὶ φιλελευθέρα δημοσία γνώμη ἐν Εὐρώπῃ, παραπλανηθεῖσα ὑπὸ τῶν βουλγαρικῶν καὶ τῶν φιλοβουλγαρικῶν ἐνεργειῶν, ἐξηγέρθη. Ἐγκριτοὶ διανοούμενοι, πολιτικοί, δημοσιολόγοι, κοινοβουλευτικοὶ παράγοντες, συνήρχοντο ἐν Σουλλαλητηρίοις, στιγματίζοντες τὰς τουρκικὰς θηριωδίας, ἀλλὰ καὶ τὴν συνδρομὴν τῶν Ἑλλήνων, καὶ δὴ τῶν Μητροπολιτῶν καὶ τῶν Ἐπισκόπων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν τῆς Μακεδονίας. Ἐπιστεύθησαν ἐπὶ τινα καιρὸν αἱ συκοφανταίαι αὗται· ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἐγνώσθη ἡ ἀλήθεια. Κατέπεσε τὸ βουλγαρικὸν προσωπεῖον. Ἐκ τῶν πραγμάτων κατενόετο ἐν Εὐρώπῃ, ὅτι ἡ μακεδονικὴ Ἐπανάστασις ἦτο βουλγαρικὸν κατασχεύασμα, ὅτι ἡ Μακεδονία καὶ ἡ Θράκη εἶνε ἐλληνικαί, παρὰ τὰς βουλγαρικὰς ἀξιώσεις, παρὰ τὴν συνδρομὴν, τὴν πρσασχεθεῖσαν αὐτοῖς, ἡθικὴν καὶ ὀλικὴν, ὑπὸ τῶν πολλῶν καὶ ποικίλων τοῦ ἐλληνικοῦ γένους πολέμων.

* *

Ἐν τῇ μεγάλῃ τούτῃ ἀγῶνι, τῇ διεξαχθέντι ἐπὶ τοῦ μακεδονικοῦ ἐδάφους ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τοῦ ἐκκλη-

τῇ Ἱερᾷ Συνόδῳ Κωνσταντινουπόλεως καὶ δημοσιευθέντα ἐν τῇ ἐπισήμῃ ὀργάνῳ αὐτῆς τῇ «Ἐκκλ. Ἀληθείᾳ» καὶ εἰτα εἰς ἴδιον φυλλάδιον ἐκδοθέντα. Κωνσταντιναῦπολις 1908.

3) Δραματικαὶ περιπέτειαι τῆς Δράμας καὶ ἀπελευθερώσεως αὐτῆς. Καβάλλα 1913.

4) Τὸ ζήτημα τῶν Μικρασιατῶν καὶ Θρακῶν ὁμογενῶν προσφύγων. 1914.

5) Περί τοῦ νῦν Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου κ.λπ. Δις ἐξεδόθη ἐν Δράμῃ καὶ Ἀθήναις. Μάιον καὶ Αὐγούστον 1916.

6) Εἰκοσιφοίνισσα Ἱερὰ Μονὴ Παγγαίου, Ἱστορία καὶ περιγραφὴ αὐτῆς. Δράμα 1916.

σιαστικοῦ Σχίσματος, τῆς ἀποκηρύξεως τῶν Βουλγάρων ἀπὸ τῶν κόλπων τῆς Ὁρθοδοξίας, μέχρι τῆς ἀπελευθερώσεως αὐτοῦ διὰ τῶν νικηφόρων πολέμων τοῦ 1912 καὶ 1913, ὀφείλω νὰ ὁμολογήσω, ὅτι τὴν πρωτίστην

Ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Καστορίας κ. Ἰωακείμ Σ. Δεστιάδης.

Ἐγεννήθη τὴν 1 Μαρτίου 1871 ἐν τῇ κωμοπόλει Κέλβερι (Κελλίβαρα) τῆς ὑποδιοικήσεως Ἀκ-σεράϊ, τῆς Διοικήσεως Νίγδης, τοῦ Νομοῦ Ἰκονίου τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἐσπούδασε τὴν Θεολογίαν ἐν τῇ κατὰ Χάλκην Ἱερᾷ Θεολογικῇ Ἀκαδημίᾳ ἀνακηρυχθεὶς διδάκτωρ τῆς Θεολογίας τὸ ἔτος 1902.

Διετέλεσεν Ἱεροκήρυξ τῆς θρησκευτικῆς Ἀδελφότητος «ἡ Εὐσέβεια» ἐν

παρέσχε συμβολὴν ἡ ἑλληνικὴ Ἐκκλησία. Ἡ ἑλληνικὴ μακεδονικὴ συνείδησις ἐξηγέρθη καὶ διεμαρτυρήθη οὐχὶ πλέον διὰ τῶν λόγων, τῶν ιστορικῶν ἐπικλήσεων, τῶν ἐθνολογικῶν στατιστικῶν ὑπὲρ τοῦ ἑλληνικοῦ χαρακτῆρος τῆς Μακεδονίας, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν ἔργων. Ἦτο ἀνάγκη κατὰ τῆς βίας ν' ἀντιταχθῇ ἡ βία. Κατὰ τῶν βουλγαρικῶν συμμοριῶν ἐκαλεῖτο ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς τῆς Μακεδονίας ν' ἀντιτάξῃ ἰσχυράν, ἐπίμονον ἀμυναν, αὐτοθυσίαν. Ἡ Ἐκκλησία ἀναλαμβάνει τὸ μέγα ἔργον, τονοῦσα τὸ ἐθνικὸν φρόνημα, ἐνισχύουσα τοὺς ἀσθενεῖς, ἐπαναφέρουσα εἰς τὴν ἀλήθειαν τοὺς πεπλανημένους.

Εἰς αὐτὴν πρωτίστως πρέπει ν' ἀποδοθῇ ἡ μακεδονικὴ παλιγγενεσία. Ἡ Ἐκκλησία ὑπῆρξεν ἀξία τῆς ἑλληνικῆς Πατρίδος.

Δυσχερὲς ὑπὸ πᾶσαν ἐποψιν ν' ἀναγραφῶσιν ἐνταῦθα τὰ κατορθώματα καὶ αἱ θυσίαι τοῦ ἑλληνικοῦ κλήρου τῆς Μακεδονίας ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς ἰδέας. Τὴν πρωτεύουσαν θέσιν διεκδικεῖ ἀναμφιδόλως ὁ Ἄθως, τὸ Ἅγιον Ὄρος, ἡ σεπτὴ αὕτη Ἀκρόπολις τῆς Μακεδονίας καὶ τοῦ ὅλου ἑλληνικοῦ γένους ἀπὸ αἰώνων. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἱεροθυτῶν λεγεῶν. Ἀπὸ τοῦ Μητροπολίτου μέχρι τοῦ τελευταίου Κληρικοῦ, ἀπὸ τοῦ Ἡγουμένου μέχρι τοῦ τελευταίου Καλογήρου, ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία προσφέρει κατὰ τὸν ἱερὸν τοῦτον ἀγῶνα ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος τὸ δηνάριον αὐτῆς, θυσίαν αἵματος καὶ χρήματος. Οἱ ἀποταξάμενοι τῶν ἐγκοσμίων ἀγαθῶν χάριν τῆς ὑψηλῆς διακονίας, τῆς ἐξυπηρετήσεως

Σμύρνη. Κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1899 χειροτονηθεὶς διάκονος διορίσθη ἱεροκήρυξ καὶ διδάσκαλος ἐν Χοροσκιῶι τῆς Μαγνησίας.

Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1900 προαχθεὶς εἰς Ἱερέα καὶ Ἀρχιμανδρίτην διορίσθη Καθηγητὴς τῶν Ἱερῶν ἐν τῇ Γυμνασίῳ τῶν Κυδωνιῶν (Ἀϊβαλί) καὶ Ἀρχιερατικὸς Ἐπίτροπος τοῦ Σεβ. Ἀγίου Ἐφέσου. Τὸ 1901 μετετέθη ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἰδιότητα ὡς Καθηγητὴς τῆς Ἀναξαγορείου Σχολῆς καὶ Ἀρχιερατικὸς Ἐπίτροπος εἰς τὰ Βρύουλλα.

Τὴν 3ην Νοεμβρίου τοῦ 1902 ἐψηφίσθη καὶ τὴν 17ην Νοεμβρίου ἐχειροτονήθη ἐν τῇ πατριαρχικῇ ναῷ τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ἐπίσκοπος τῆς πάλαι διαλαμψάσης Ἐπισκοπῆς Ἐρυθρῶν με ἔδραν τὴν Μαγνησίαν τῆς ἱερᾶς Μητροπόλεως Ἐφέσου. Κατὰ Ἰούνιον τοῦ 1909 ἐστάλη Πατριαρχικὸς Ἐξαρχος εἰς Χίον πρὸς διακανόνισιν τοῦ ἐκεῖ ἀναφυέντος μητροπολιτικοῦ ζητήματος. Τὴν δὲ 17ην Ἰουλίου 1909 προαχθεὶς ἐξελέγη ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῶν Πατριαρχείων Μητροπολίτης Πρεσπῶν καὶ Ἀχριδῶν με ἔδραν τὸ Κρούσοβον τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας.

Τὴν 2 Ἀγροῦστου 1911 ἐξελέγη παμψηφεί Μητροπολίτης Καστορίας καὶ ἔκτοτε ἐπὶ δεκαετίαν ποιμαίνει τὴν Ἐπαρχίαν ταύτην.

Σύγχρονος Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία

13

τῶν εὐγενεστάτων σκοπῶν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ὑπῆρξαν ἀξιοὶ τῆς Ἐκκλησίας, τοῦ ἔθνους, τῆς πατρίδος καὶ τῆς ἀνθρωπότητος.

Μετὰ τὸν Ἀθῶνα, ἀξιοὶ ἰδιαιτέρας μνείας εἶνε αἱ Μητροπόλεις καὶ Ἐπισκοπαὶ τῆς Μακεδονίας. Ἀπασαὶ ἡγήθησαν καὶ ἐπρωτοστάτησαν ἐν τῇ ἐθνικῇ κινήσει τῆς περιμαχίτου χώρας, ἐπιδουλευσμένης καὶ διεκδικουμένης ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν ἡμῶν κατὰ τὸν ἀνοσιώτατον τρόπον. Ὑπῆρξαν ἀξιοὶ ἐπίσης τῆς Πατρίδος καὶ τῆς Ἐκκλησίας.

Με περισσότεν φιλοπατρίαν εἰργάσθησαν πρὸς ἐπικράτησιν ἀγνῶν θρησκευτικῶν καὶ πατριωτικῶν αἰσθημάτων ἐν τῷ μακεδονικῷ ἀγῶνι οἱ κάτωθι Μητροπολίται καὶ Ἐπισκοποι :

Ὁ Θεσσαλονίκης Ἰωακείμ Δεβετζῆς (1874—1877) ὁ μετέπειτα Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης· ὁ Θεσσαλονίκης Ἀθανάσιος Μεγακλῆς (1893—1903)· ὁ Θεσσαλονίκης Ἀλέξανδρος Ρηγόπουλος (1903—10) νῦν Νικομηδείας. Ὁ Ἐπίσκοπος Κίτρους Παρθένιος Βαρδάκας. Ὁ Πελαγονίας Ματθαῖος Πετρίδης ὁ ἐκ Βρυούλλων (1886)· ὁ Πελαγονίας Κοσμάς Εὐμορφόπουλος ἐκ Μαδύτου (1882)· ὁ Πελαγονίας Ἰωακείμ Φορόπουλος· ὁ Πελαγονίας Βασίλειος Γεωργιάδης πρῶτον Ἀγχιάλου, γνωστότατος διὰ τοὺς κατὰ τὸν Βουλγάρων πολυετεῖς ἐθνικοὺς ἀγῶνας του. Ὁ Σερρῶν Γρηγόριος Ζερβουδάκης (1882—1900) νῦν Μητροπολίτης Χαλκηδόνος· ὁ Σερρῶν Ἀπόστολος Χρηστοδούλου (1910—13). Ὁ Δράμας Χρυσόστομος Καλαφάτης (910)· ὁ Δράμας Ἀγαθάγγελος Κωνσταντινίδης (1911). Ὁ Μελενίκου Κωνσταντῖνος Ἀσημιάδης, τὸν ὅποιον κατέσφαξαν οἱ Βούλγαροι κατὰ τὸ 1913. Ὁ Καστορίας Φιλάρετος Βαφειάδης· ὁ Καστορίας Γερμανὸς Καραδαγγέλης (1900)· ὁ νῦν Καστορίας Ἰωακείμ Λεπτιδῆς. Ὁ Βοδενῶν Στέφανος Δανιηλίδης (1904)· ὁ νῦν Βοδενῶν Κωνσταντῖος Ρούσης. Ὁ Στρωμνίτης Γρηγόριος Ὁρολογᾶς, νῦν Μητροπολίτης Κυθωνιῶν· ὁ Στρωμνίτης Ἀρσένιος Ἀφεντούλης, νῦν Μητροπολίτης Λαρίσης. Ὁ Γρεβενῶν Ἀγαθάγγελος Κωνσταντινίδης (1901)· ὁ Γρεβενῶν Αἰμιλιανὸς Λαζαρίδης (1910—13) ὁ ἀγρίως σφαγιασθεὶς ὑπὸ τῶν σωβινιστῶν Νεοτούρκων. Ὁ Σερβίων καὶ Κοζάνης Κωνσταντῖος (1890—1910). Ὁ Πρεσπῶν καὶ Ἀχριδῶν Ἀλέξανδρος Τριανταφυλλίδης (1881—1886)· ὁ Πρεσπῶν καὶ Ἀχριδῶν Ἀνθίμος (1906), νῦν Ξάνθης. Ὁ Νευροκαπίου Θεοδώρητος Βασματζίδης (1904). Ὁ Ἐλευθερουπόλεως Γερμανὸς Σακκελαρίδης ὁ ἀγρίως σφαγιασθεὶς ὑπὸ τῶν Βουλγάρων κατὰ τὸ 1913.

Ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Κυδωνιῶν κ. Γρηγόριος Α. Ὁρσολῆς.

Ἐγεννήθη ἐν Μαγνησίᾳ τῆς Μ. Ἀσίας τὸ 1866. Τὰ ἐγκύκλια μαθήματα ἐδάχθη ἐν τῇ ἰδιαιτέρᾳ αὐτοῦ πατρίδι, εἰτα μετέβη εἰς τὴν ἐν Χάλκῃ Θεολογικὴν Σχολήν, ὅπου ἀνηγορεύθη διδάκτωρ αὐτῆς, ὁπότε ἐχειροτονήθη καὶ διάκο-

Ἡ ἐλληνικὴ Ἐκκλησία ἐν Μακεδονίᾳ ἠκολούθησε τὰς παραδόσεις τῶν μεγάλων Προμάχων τῆς Ὁρθοδοξίας ἀπὸ τῶν πρώτων χριστιανικῶν αἰώνων. Ἐχθροὶ αὐτῆς καὶ ἀνταγωνισταὶ πάντες οἱ ἐπίβουλοι τῆς ἑλληνικῆς ὁμογενείας, οἱ ἀξιώσαντες νὰ ἐκπορθήσωσι τὰς ἐθνικὰς ἀκροπόλεις, ὧν ἄγρυπνοι φρουροὶ αἰέποτε διετέλεσαν οἱ μυσταγωγοὶ καὶ οἱ Λευῖται τοῦ χριστιανικοῦ δόγματος. Ἀλλ' ἡ δράσις τῆς Ἐκκλησίας ταύτης κατὰ τὸν μακεδονικὸν ἀγῶνα, οἱ ἀγῶνες αὐτῆς καὶ αἱ θυσίαι, τὰ μαρτύρια, ἐμφανίζουσιν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἑλληνικῆς παλιγγενεσίας ἱερὸν ἐπικὸν χαρακτήρα. Στάδιον τῶν ἀγώνων αὐτῆς ἡ Μακεδονία, συνοφίζουσα καὶ συμβολίζουσα πλήρη τὴν ἑλληνικὴν ἰδέαν, ἥτις ἐστερημένῃ τῆς χώρας ταύτης, ἐν ᾗ πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐκήρυξε τὸν λόγον τῆς πίστεως καὶ τῆς ἀληθείας ὁ Ἀπόστολος τῶν Ἑθνῶν, στερεῖται ἐνὸς τῶν ἰσχυροτάτων ἐρεισμάτων αὐτῆς καὶ προχωμάτων. Τὸ χριστιανικὸν κήρυγμα ἔσχεν ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ θερμοὺς καὶ ἀφωσιωμένους προσηλύτους. «Καὶ δράμα διὰ τῆς νυκτὸς ὤφθη τῷ Παύλῳ. Ἀνὴρ τις ἦν Μακεδὼν ἐστὼς, παρακαλῶν αὐτὸν καὶ λέγων: Διαβάς εἰς Μακεδονίαν βοήθησον ἡμῖν. Ὡς δὲ τὸ δράμα εἶδεν, εὐθέως ἐζητήσαμεν ἐξελεῖν εἰς τὴν Μακεδονίαν, συμβιβάζοντες, ὅτι προσκέκληται ἡμᾶς ὁ Κύριος εὐαγγελίσασθαι αὐτούς».

νός. Ἀπὸ τοῦ 1889—1892 διετέλεσε διδάσκαλος, ἱεροκέρυξ καὶ ἐφημέριος ἐκπληρῶν μετ' ἐνθουσιασμοῦ καὶ ἀξιομιμήτου αὐταπαρνήσεως τὰ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὴν πατρίδα καθήκοντά του, νομοθετῶν καὶ ἐνισχύων τὸ χεῖμαζόμενον ἐν τῇ δουλείᾳ ὧλλην. Ἔθνος. Ἀπὸ τοῦ 1892—1894 ὑπῆρξε πρωτοσύγκελλος τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης καὶ ἱεροκέρυξ. Ἀπὸ τοῦ 1894—1901 καθηγητὴς τοῦ Γυμνασίου Σερρών, ἱεροκέρυξ καὶ ἀντιπρόσωπος τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Προδρόμου. Κατὰ τὸ 1901—1902 ἐργάσθη ὡς ἱεροκέρυξ καὶ Τοποτηρητὴς τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Δράμας. Συνέγραψε καὶ ἐξέδωκε περισπούδαστους λόγους καὶ ὁμιλίαις. Τὴν καθ' ὅλα εὐδόκιμον αὐτοῦ ὑπηρεσίαν ἐκτιμῶν καὶ ἀμείβων ὁ αἰδιδίμος Πατριάρχης Ἰωακείμ Γ' προήγαγεν αὐτὸν εἰς Μητροπολίτην Στρωμνίτης, ὅπου καὶ ὑπηρέτησε κάλλιστα τὴν Ἐκκλησίαν αὐτοῦ καὶ τὸ ἔθνος μέχρι τοῦ 1908. Τῇ 7 Αὐγούστου 1905 ἐνέπεσεν εἰς ἐνέδραν ἐν τινι χωρίῳ τῆς Ἐπαρχίας αὐτοῦ τῷ κομιτατζήδαν Βουλγάρων, ὅπου ἐσώθη ὡς ἐκ θαύματος. Συσταθείσης τῇ 1908 τῆς Μητροπόλεως Κυθωνιῶν ἐν Αἰολίδι τῆς Μ. Ἀσίας ὁ Στρωμνίτης Γρηγόριος μετετέθη εἰς τὴν νεοσύστατον Ἐπαρχίαν, ὅπου καὶ μένει, ἐργασθεὶς καὶ ἐργαζόμενος εὐδοκίμως. Κατὰ τὸ 1918 μετὰ τὸν ἐκτοπισμὸν τῶν γενναίων Κυθωνιατῶν ἐφυλακίσθη ἐν Κυθωνίᾳ ὁ Μητροπολίτης Γρηγόριος ἐπὶ τρεῖς μῆνας, καὶ εἶτα ἐν Σμύρνῃ ἕξ μῆνας μέχρι τῆς 16 Ὀκτωβρίου 1918, ὅτε καὶ ἀνακριθεὶς ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ δικασθεὶς διὰ τὴν ἐπιδειχθεῖσαν ὑπ' αὐτοῦ εὐθαρσὴν αἶμα καὶ πατριωτικὴν στάσιν εἰς τὸ Γ' Στρατοδικεῖον Σμύρνης ἠθωώθη.

Υπερφύε δραμα. Μετὰ παρέλευσιν αἰώνων ἐκλήθη καὶ πάλιν τὸ πνεῦμα τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, ἐνσαρκούμενον ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ, νὰ καταπολεμήσῃ τοὺς ἀπίστους, τοὺς Σχισματικούς, πάντα ἐχθρὸν καὶ πολέμιον ἐκ τῶν ἐπιβουλευόντων τὰ ἐθνικὰ καὶ θρησκευτικὰ ἡμῶν νόμιμα ἐν τῇ μεγαλοψύχῳ χώρᾳ, ἣτις ἀπέστειλεν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα πρὸς φωτισμὸν αὐτῆς καὶ διαπαιδαγώγησιν δύο τῶν δαιμονιωτέρων ἀντιπροσώπων τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, τὸν Μέγαν Ἀλέξανδρον καὶ τὸν Ἀριστοτέλη. Ὁ νεώτερος μακεδονικὸς Ἑλληνισμὸς ἐγένετο ἄξιος τοῦ παλαιοῦ. Διὰ τῶν ἀγώνων αὐτοῦ καὶ τῶν θυσιῶν περιέσσωσε τὴν ἐθνικὴν κληρονομίαν, καὶ ἤδη ἡ ἐλληνικὴ σημαία τῆς Ὀρθοδοξίας κυματίζει ἐπὶ τῶν ἱερῶν Ἀκροπόλεων τοῦ Ἀθῶνος, τῆς Θεσσαλονίκης, τῆς Βεροίας, τῶν Σερρῶν καὶ τῆς Καστορίας.

Θὰ ἦτο ἀγνωμοσύνη νὰ μὴ μνημονεύσω, νὰ μὴ ἐξάρω τὴν ἀφοσίωσιν τοῦ ἐλληνικοῦ γένους ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ, τῇ ἀπὸ παμπαλαίου καιροῦ ἐλληνικῇ. Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ἐν τῇ ἀγνῇ αὐτῆς πάλῃ ὑπὲρ τῶν ἱερῶν καὶ τῶν ὁσίων τοῦ γένους ἐνεκαρδιώθη κατ' ἐξοχὴν ὑπὸ τῶν Μακεδόνων. Αἱ τουρκοβουλγαρικαὶ συμμοριαί, διαρπάζουσai καὶ λεηλατοῦσαι τὸ μακεδονικὸν ἔδαφος, εὗρον τὸ ἀντίπαλον δέος ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ Μακεδόνα, τοῦ τε τῶν πόλεων καὶ τοῦ τῶν ἀγρῶν. Ἐπὶ τοῦ ἀντιπάλου τούτου δέους ἡ ἐλληνικὴ Ἐκκλησία ἐρειδομένη, κατήγαγε τοὺς περιφανεῖς αὐτῆς θριάμβους.

Τὸ ἐλληνικὸν γένος ἐν Μακεδονίᾳ καὶ πανταχοῦ τοῦ ἀπολυτρωθέντος ἐθνικοῦ ἐδάφους ἐορτάζει ἤδη τὰ ἐλευθέρια. Ἀναζητοῦν τοὺς κατ' ἐξοχὴν συντελεστάς τῆς ἀπολυτρώσεως, δὲν δύνανται ἢ νὰ σταματήσῃ πρὸ τοῦ ἱεροῦ βωμοῦ τῆς Ἐκκλησίας. Πόσον αὕτη ἐνεκαρτέρησεν ἐν τῇ ἐθνικῇ πίστει, μαρτυροῦσι τὰ γεγονότα τῆς τελευταίας ἱστορικῆς περιόδου, τὰ ἐπελθόντα ἀπὸ τῆς ἀνακηρύξεως ἐν τῇ ἐλληνικῇ Βασιλευσούσῃ τοῦ βουλγαρικοῦ Σχίσματος. Δι' αὐτοῦ ἐχωρίσθησαν καὶ διεκρίθησαν τὰ πρόβατα ἀπὸ τῶν λύκων.

Τὸ μέγα τοῦτο ἐθνικὸν γεγονός ἐφείλεται κατ' ἐξοχὴν εἰς τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν καὶ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον. Ἐστὼ ἀγῆρως ἡ μνήμη τῶν πρωταγωνιστῶν τοῦ μεγάλου τούτου ἔργου, ἀπὸ τοῦ ὁποῦ σημαίνεται νέα ἐθνικὴ περίοδος ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ ἐλληνικοῦ γένους.

ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐνότητος ὁ μακεδονικὸς κληρὸς, Ἱεράρχαι καὶ Ἱερεῖς, Μητροπολίται καὶ Διάκονοι, ἀντέστησαν ἐκάστοτε πρὸς τοὺς πειρασμοὺς τῆς κασμικῆς ἐξουσίας, μὴ δειλιάσαν-

Ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Βοδενῶν κ. Κωνστάντιος Ρούσης.

Ἐγεννήθη εἰς Κοζάνην τῆς Μακεδονίας τὸ 1873. Ἐμαθήτευσεν ἐν τῇ ἐν Χάλκῃ Θεολογικῇ Σχολῇ, ἐξ ἧς ἐξῆλθε διπλωματοῦχος τῆς Θεολογίας τὸ 1898. Ὑπηρέτησε μετὰ τὴν ἐκ τῆς Σχολῆς ἀποφοίτησίν του ἐπὶ ἑξαετίαν ὡς διευθυντὴς τῆς ἐν Βαθυρρύακι τοῦ Βοσπόρου πλήρους ἀστικῆς σχολῆς· εἶτα ἀποσταλείς ὑπὸ τῶν Πατριαρχείων ὡς ἀρχιερατικὸς ἐπίτροπος εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν, ἀπέδειξεν ὅλον τὸν ζῆλον καὶ τὸν πατριωτισμὸν του, τὸν ὁποῖον ἐκτιμῶν καὶ ἀμείβων τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἀνέδειξεν αὐτὸν τὸ 1910 Μητροπολίτην Μογλενῶν, μετὰ διετῆ δὲ ἐν Βοδενοῖς πατριωτικὴν καὶ ἐθνοπρεπῆ ἐργασίαν προήχθη εἰς τὴν Μητρόπολιν Βοδενῶν, ὅπου καὶ ὑπηρετεῖ εὐδοκιμῶτα μέχρι σήμερον.

τες πρὸ αὐτῆς, καταφρονήσαντες τὰ ἐπίγεια ἀγαθὰ, ἐκτελέσαντες τὸ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὴν πατρίδα καθήκον. Ἡ περιμάχητος Μα-

**Ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Μουλενδῶν
κ. Πολύκαρπος Σακελλαρόπουλος.**

Ἐγεννήθη ἐν Ἐλασσῶνι τὸ 1878, ὅπου καὶ ἐδιδάχθη τὰ πρῶτα γράμματα. Εἶτα ἐσπούδασεν ἐν τῇ ἐν Χάλκῃ Θεολογικῇ Σχολῇ, ἐξ ἧς ἐξῆλθε διπλωματοῦχος τὸ 1898. Ὑπηρετήσε παρὰ τῷ Γέροντι αὐτοῦ διαπρεπεῖ Μητροπολίτῃ Ἀδριανουπόλεως κ. Πολυκάρπῳ Βαρβάνῳ, ὅστις καὶ ἀμείβων τὸν ζῆλον καὶ τὴν πρὸς τὸ καθήκον αὐτοῦ ἀφοσίωσιν τὸν προέτεινε ὡς βοηθόν του Ἐπίσκοπον καὶ ἐξελέγη ὑπὸ τῆς Ἱ. Συνόδου τῶν Πατριαρχείων ὑπὸ τὸν τίτλον τοῦ Πέτρως

κεδονία δὲν ἡλευθερώθη μόνον ὑπὸ τῶν ἐλληνικῶν λεγεώνων κατὰ τοὺς ἐπικοὺς ἀγῶνας τῶν δύο τελευταίων πολέμων τοῦ Αἴμου. Πρὸ αὐτῶν ἤδη εἶχεν ἐλευθερωθῇ ἠθικῶς, πνευματικῶς, ἔθνικῶς διὰ τοῦ Σχολείου καὶ τοῦ βωμοῦ ὑπὸ τῶν ἀντιπροσώπων καὶ τῶν ἡγετῶν τῆς ἐλληνικῆς Ὁρθοδοξίας.

* *

Ἐν τῇ δραματολογίᾳ τῆς ἐλληνικῆς ἰδέας, ἦν τὰ μάλιστα, αἰείποτε μὲν, ἀλλ' ἰδίᾳ ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Βασιλευούσης καὶ τῆς ὑποδουλώσεως τοῦ γένους ἐξεπροσώπησεν ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία, δὲν γινώσκω ἠθικὴν καὶ ἔθνικὴν δύναμιν ὑπερτέραν τῆς τοῦ Ἁγίου Ὄρους, τοῦ Ἀθῶνος, τῆς μεγάλης ταύτης Ἀκροπόλεως τῆς Μακεδονίας. Καὶ ἀπὸ στρατιωτικῆς, καὶ ἀπὸ θρησκευτικῆς, καὶ ἀπὸ γεωγραφικῆς ἀπόψεως, τὸ Ἅγιον Ὄρος ἐχρησίμευσεν ἐν τῇ νεωτέρᾳ ἐλληνικῇ ἱστορίᾳ ὡς ἀκατάβλητος προμαχὼν τῶν ἐλληνικῶν δικαίων. Τοῦτου ἕνεκα ὁ Πανσλαυτισμὸς ἐν τῇ ἐπιδιώξει τῆς κατακτητικῆς αὐτοῦ πολιτικῆς ἀνὰ τὴν Χερσόνησον τοῦ Αἴμου, ἐστρεψε τὴν προσοχὴν αὐτοῦ καὶ τὰς λαιμάργους ὁρέξεις πρὸς τὴν Χερσόνησον τοῦ Ἀθῶνος. Γάλλος ἱστοριοδίφης πρὸ τινων ἐτῶν δὲν ἐδίστασε ν' ἀποκαλέσῃ τὴν χερσόνησον ταύτην ρωσικὸν Γιβραλτάρ. Πράγματι ἡ ρωσικὴ πολιτικὴ ἀπὸ τοῦ δευτέρου ἡμίσεως τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος, μέχρι τῶν τελευταίων ἡμερῶν τῆς ὑπάρξεως τῆς διαλυθείσης αὐτοκρατορίας, θεωρῶσε τὸν Ἀθῶνα ὡς ρωσικὴν κτῆσιν. Ἐν τῇ ἐν ἔτει 1913 Συνδιασκέψει τοῦ Λονδίνου ἠξίωσε τὴν οὐδατεροποίησιν, τὴν διεθνοποίησιν τῆς μεγάλης ταύτης θρησκευτικῆς ἀκροπόλεως τοῦ ἐλληνικοῦ γένους. Καὶ θὰ τὸ κατώρθου ἴσως, παρὰ τὰς διαμαρτυρίας τῶν ἀγιορειτῶν, ἀπειλησάντων, ὅτι θὰ ἀγωνισθῶσιν ὑπὲρ τοῦ δικαίου αὐτῶν οὐ μόνον διὰ τῶν λόγων, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν ἔργων, ἂν δὲν ἐπῆρχετο, κατὰ θεῖαν οἰκονομίαν, ἡ ἐξαφάνισις τῆς ἰσχυρᾶς αὐτοκρατορίας, σκανδάλου καὶ ὀνειδῶς τῶν νεωτέρων χρόνων, τῶν ἐναδρυνομένων ἐπὶ τῇ ἀναγνώσει τῶν ἀρχῶν τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς δικαιοσύνης.

τῇ 1911, μετὰ ἐν ἔτος ἐξελέγη ὑπὸ τῶν Πατριαρχείων Μητροπολίτης Μογλενῶν. Ὡς τοιοῦτος εἰργάσθη πολὺ εὐθαρῶς καὶ μὲ ἀξιοθαύμαστον ζῆλον κατὰ τὴν ταραχῶδη ἐποχὴν τοῦ Μακεδονικοῦ ἀγῶνος, συνεργαζόμενος μετὰ τῶν ἀρχηγῶν τῶν ἀνταρτικῶν σωμάτων.

Τὴν πατρικὴν αὐτοῦ ποιμαντορίαν συνεχίζει μέχρι τῆς σήμερον ὁ Σεβασμιώτατος μετ' ἐνθέου ζήλου.

Ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος ὁ Κομνηνὸς ἀπεκάλει τὸν Ἀθῶνα «βασιλικώτατον καὶ θεῖον ὄρος». Ἡ ἀπὸ τῶν πρώτων αἰώνων τοῦ Χριστιανισμοῦ ἱερὰ αὕτη ἀκρόπολις τοῦ ἑλληνικοῦ γένους κατέστη ἐν τῶν τιμαλφεστάτων κειμιλίων αὐτοῦ. Ἐδημιουργήθη ἐν αὐτῷ πρότυπος μοναχικῆ Πολιτεία, εἰς ἣν παρεσχέθησαν οὐκ ὀλίγα προνόμια ὑπὸ τῶν αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου, καὶ δὴ τῆς μακεδονικῆς δυναστείας. Ἀντιγράφω ἀπὸ χρυσοβούλλου τοῦ αὐτοκράτορος Λέοντος: «Τοῦ αὐτοκράτορος Λέοντος υἱοῦ τοῦ Βασιλείου. Ἡ θεοπρόδελτος ἡμῶν βασιλεῖα τὰς τῆς δικαιοσύνης ἀκοὰς εὐμενῶς ἐπικλίνας, ἐκέλευσε διαφυλάττεσθαι, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ ἐν θεῷ τῇ λήξει Πατρὸς ἡμῶν καὶ Βασιλέως, πάντας τοὺς ἐν τῷ Ἀθῶ σχολάζοντας μοναχοὺς ἀπαρενοχλήτους ἀπὸ παντοίας ἐπηρείας καὶ τῆς ὡς εἰκὸς ἐγγενομένης παρενοχλήσεως. Ὡσαύτως καὶ τὰ χωρία κατέχειν ἀκαινοτόμητα τὰ ἴδια δίκαια».

Ἦτο ὑπὸ πᾶσαν ἐποφιν εὖλογος καὶ δικαία ἡ ἀμοιβὴ αὕτη. Ἡ Ἀθωνικὴ Πολιτεία ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως αὐτῆς καθίστατο ἐργαστήριον πασῶν ἀρετῶν καὶ τοιαύτη παρέμεινε καὶ παραμένει ἐπὶ αἰῶνας, ἐμπνεύσασα τὸν σεβασμὸν οὐ μόνον εἰς τοὺς Ἑλληνας αὐτοκράτορας τοῦ Βυζαντίου, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς Σλαῦους ἡγεμόνας, τοὺς ἐπὶ τινα καιρὸν κρατήσαντας τοῦ μακεδονικοῦ ἐδάφους, τῆς διαβάσεως τῶν ὁποίων μέχρι τῆς σήμερον διακρίνονται τὰ ἴχνη, καὶ εἰς αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς Τούρκους Μουσουλμάνους, ἀπὸ τῆς καταλήψεως αὐτοῦ ἀναγνωρίσαντας διὰ σουλτανικῶν φερμανίων τὰ παμπάλαια αὐτοῦ δίκαια καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν καὶ διοικητικὴν αὐτονομίαν.

* *

Ἡ εἰκοστὴ ἐννάτη Μαΐου τοῦ 1453 ὑπῆρξεν ἡ κατ' ἐξοχὴν ἀποφρὰς ἡμέρα τοῦ ἑλληνικοῦ γένους. Ἐάλω ἡ Βασιλεύουσα, καὶ μετ' αὐτῆς ἐκτουρκισθείσης, καθίστατο ἡ Ἀγία Σοφία, τὸ μέγα Μοναστήρι, τουρκικὸν τέμενος. Φόβος καὶ τρόμος κατελάμβανε τὸ χριστιανικὸν ἑλληνικὸν πλήρωμα. Ἀλλὰ τὸ Ἅγιον Ὅρος συνεκρατήθη ἐν τῇ πίστει αὐτοῦ καὶ τῇ ἀφοσιώσει πρὸς τὰ ἐθνικὰ καὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ πάτρια, ἅτινα ἠναγκάζετο ν' ἀναγνωρίσῃ ὁ Πορθητῆς. Καὶ ἐξακολουθεῖ ὁ Ἀθῶς κατὰ τὴν μακραίωνα δουλείαν τοῦ ἑλληνικοῦ γένους τηρῶν τὴν παλαιὰν αὐτονομίαν, καὶ αὐτῶν τῶν Σουλτάνων παρασχόντων πολλάκις γενναίαν τὴν συνδρομὴν αὐτῶν εἰς τοὺς Ἀγιορείτας Μοναχοὺς, ἀλλ' ἔτι μᾶλλον τῶν Φαναριωτῶν ἡγεμόνων τῆς Μολδοβλαχίας. Τὸ

Ἅγιον Ὅρος λαμβάνει ὅσημέραι πλήρη τὴν ἐλληνικὴν αὐτοῦ συνείδησιν, καθιστάμενον κρησφύγετον παντός διὰ τοῦ λόγου ἢ διὰ τῶν ἔργων ἀγωνιζομένου ὑπὲρ τῆς ἐλληνικῆς πατρίδος.

Ἀλλὰ κατὰ τὸν δέκατον ἑγδесον αἰῶνα σὺν τῇ ἀρχομένῃ παλιγγε-

Ὁ Σεβασμιώτατος Ἐπίσκοπος Κίτρους κ. Παρθένιος Βαρδάκας.

Ἐγεννήθη ἐν Ἰωαννίνοις τὸ 1867. Τὰ ἐγκύκλια μαθήματα ἐδιδάχθη ἐν τῇ Ζωσιμαίᾳ σχολῇ Ἰωαννίνων, εἰτα ἐφοίτησεν ἐπὶ τριετίαν ἐν τῇ Θεολογικῇ σχολῇ τοῦ Πανεπιστημίου. Ἐπὶ Πατριαρχοῦ Κωνσταντινουπόλεως Ἀνθίμου Ζ΄, προσελήφθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν Πατριαρχείων Κωνσταντινουπόλεως ὡς τριτεύων Διάκονος· μετὰ εὐδόκιμον δὲ ὀκταετὴ ὅλην ὑπηρεσίαν ἐν τοῖς Πατριαρχείοις ὁ αὐτίδισμος Πατριάρχ-

νεσίχ τοῦ ἔλου ἑλληνικοῦ τὸ "Ἅγιον Ὅρος τίθεται ἐν τῇ προφυλακῇ. Μεσοῦντος τοῦ αἰῶνος τούτου ἰδρύεται ἡ περιώνυμος Ἀθωνιάς Σχολή, ἥς πρῶτος διευθυντὴς ἐκλέγεται ἀνὴρ περιώνυμος τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἐπ' ἀρετῇ καὶ παιδεύσει, Εὐγένιος ὁ Βούλγαρις· συνδιδάσκαλοι δὲ Νεόφυτος ὁ Καυσοκαλυβίτης καὶ Παναγιώτης ὁ Παλαμάς. Ἡ Ἀθωνιάς αὕτη Ἀκαδημία καθίστατο ἐν βραχείᾳ χρονικῇ διαστήματι τηλαυγὲς φάρος τοῦ ἐκ τῆς σκοτίας καὶ τῆς δουλείας ἀνανήφοντος καὶ ἐξεγειρομένου ἑλληνικοῦ γένους, ἀμειλλωμένη πρὸς τὰς λοιπὰς σχολὰς τῆς ἐθνικῆς παλιγγενεσίας. Τὸ "Ἅγιον Ὅρος καθίστατο ἤδη ἐν τῶν τιμαλφεστάτων κέντρων καὶ προπυργίων τοῦ ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος ἀγωνιζομένου ἑλληνικοῦ γένους.

Ἀπὸ τῆς Μονῆς τῆς Ἀγίας Λαύρας ἐν Πελοποννήσῳ ἐξηγγέλλετο μηνὶ Μαρτίῳ τοῦ 1821 τὸ κήρυγμα τῆς ἀπελευθερώσεως, ὅπερ ἤδη εἶχεν ἀντηχῆσαι πρὸ ὀλίγου ἐν τῇ ὑπὸ Φαναριωτῶν ἡγεμόνων κυβερνωμένῃ Μολδοβλαχίᾳ. Οἱωνοὶ ἐλπίδων, ἀλλὰ καὶ δυνάμεις καὶ ἀγωνίας. Ἐν τῇ πρωτεύουσῃ τοῦ Γένους ἀπαγχονίζεται ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης καὶ Ἐθνάρχης καὶ ἀπὸ τοῦ μαρτυρίου αὐτοῦ καὶ τῶν συναθλησάντων ἐκκλησιαστικῶν καὶ πολιτικῶν Προκρίτων ἡ νέα ἑλληνικὴ συνειδήσις ἐκδηλοῦται ἰσχυροτέρα καὶ ἐθνικωτέρα. Χαρὰς εὐαγγέλια.

χης Ἰωακείμ Γ'. μετὰ τῆς περὶ αὐτὸν Ἱερᾶς Συνόδου προήγαγεν εἰς Ἐπίσκοπον Κίτρους τῷ 1904 ἀπὸ δεκαετίας ἤδη ποιμένας μετὰ πατρικῆς φιλοστοργίας τὴν λαχοῦσαν αὐτῷ ἐπαρχίαν. Κατὰ τὸ διαρρεῦσαν τοῦτο χρονικὸν διάστημα συνέταξε Κοινοτικούς Κανονισμοὺς ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων νὰ διοικῶνται αἱ διάφοροι κοινότητες τῆς ἐπαρχίας τούτου. Ἰδρυσεν ἄνω τῶν τριάκοντα καὶ πλέον σχολείων ἀρρένων καὶ θηλέων πλουτίσας τὰς κυριωτέρας κοινότητας τῆς ἐπαρχίας του μὲ κατὰλληλα σχολικὰ οἰκήματα. Συνειργάσθη κατὰ τοὺς χαλεποὺς ἐκείνους καιροὺς μετ' αὐτοθυσίας ἀξιοθαυμάστου μετὰ τῶν μυστικῶν ἀντιπροσώπων καὶ ἀρχηγῶν τῶν ἀνταρτικῶν Ἑλληνικῶν σωμάτων, διὰ τὸν ἔνθεον δ' αὐτοῦ πατριωτικὸν ζῆλον ἐγένοντο κατ' αὐτοῦ τρεῖς δολοφονικαὶ ἀποπειραὶ ὑπὸ τῶν προπαγανδιστῶν καὶ τῶν νεοτούρκων ἀπὸ τὰς ὁποίας ἐσώθη ὡς διὰ θαύματος. Πολυτίμους ὑπηρεσίας παρέσχεν ὁ Σεβασμιώτατος ἐπίσκοπος Κίτρους κ. Παρθένιος καὶ κατὰ τὸν Βαλκανικὸν πόλεμον. Συνέγραψε καὶ τύποις ἐξέδωκε διαφόρους περισπουδάστους ἐπιστημονικὰς μελέτας. Τὸν ζῆλον δὲ αὐτοῦ καὶ τὴν πρὸς τὴν παιδείαν ἐπιμέλειαν ἐπέδειξεν ἐμπράκτως δωρήσας μεγάλην ιδιόκτητόν του οἰκίαν ἐν τῇ ἐν Αἰκατερίνῃ ἑδρᾷ τῆς ἐπαρχίας του εἰς τὴν ἐν Ἀθήναις Ριζάρειον Σχολὴν ὅπου ἐκ τῶν πόρων αὐτῆς σπουδάζουσι δύο ἐκ τῆς ἐπαρχίας του ὑπότροφοι.

Τὴν εὐδόκιμον καὶ καρποφόρον ποιμαντορίαν συνεχίζει ὁ Σεβασμιώτατος μετὰ τοῦ αὐτοῦ ζήλου μέχρι σήμερον.

Τὸ ἐλληνικὸν Γένος κηρύττει τὴν ἐθνικὴν αὐτοῦ καὶ πολιτικὴν παλιγγενεσίαν.

Ἡ Μακεδονία μετὰ τοῦ κατ' ἐξοχὴν προμαχῶνος αὐτῆς, τοῦ Ἀθωνος, λαμβάνει ἐνεργὸν μέρος εἰς τὸν μέγαν ἀγῶνα. Ὁ προεστὴς τῶν Σερρῶν Ἑμμανουὴλ Παπᾶς κηρύσσεται ἀρχηγὸς καὶ προστάτης τῆς Μακεδονίας· ὑπὲρ πάντα τὰ μακεδονικὰ τμήματα συμπράττει μετ' αὐτοῦ καὶ συναγωνίζεται τὸ Ἅγιον Ὄρος· προσφέρει τὰ πάντα αἷμα καὶ χρῆμα, μὴδὲ τῶν τιμαλφῶν κειμηλίων ἐξαιρουμένων, πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος. Ἀλλ' ἡ μακεδονικὴ Ἐπανάστασις καταβάλλεται μετὰ σθεναρὰν ἀντίστασιν, καθ' ἣν πρωτοστατεῖ τὸ Ἅγιον Ὄρος. Πλείστοι τῶν Μοναχῶν ἀναγκάζονται νὰ μετοικήσωσι, παραλαμβάνοντες μεθ' ἐκυτῶν καὶ τὰ ἱερὰ κειμήλια τῶν Μοναστηρίων, σῶζοντες αὐτὰ ἀπὸ τῆς μουσουλμανικῆς θηριωδίας. Ὁ ἐκπατρισμὸς οὗτος διήρκεσε μέχρι τοῦ τερματισμοῦ τοῦ ἐθνικοῦ ἀγῶνος. Ἐν τῷ διακανονισμῷ τῶν ἐλληνικῶν συνόρων ἡ Μακεδονία, καὶ μετ' αὐτῆς τὸ Ἅγιον Ὄρος, ἐγκατελείφθη ὑπὸ τὴν δυναστείαν τῶν Τούρκων. Ἐπανήλθον οἱ Ἀγιορεῖται, ἀποκαθιστάμενοι εἰς τὰ παλαιὰ δίκαια καὶ προνόμια αὐτονόμου ἐκκλησιαστικῆς Πολιτείας.

* * *

Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν πραγμάτων, κατὰ τὰ μέτρα τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος, δεινὴ τρικυμία ἐνέσκηπτε κατὰ τοῦ Ἀγίου Ὄρους, οὐχὶ πρσερχομένη ἀπὸ τῶν Μουσουλμάνων Τούρκων, ἀλλ' ὡς μὴ ὤφελεν, ἀπὸ Χριστιανῶν, καὶ δὴ Ὁρθοδόξων. Ὁ Πανσλαβισμὸς ἀνελάμβανεν ἤδη δημοσίᾳ καὶ ἄνευ προσχημάτων νὰ ἐκτελέσῃ τὰ ἀνόητα αὐτοῦ σχέδια κατὰ τοῦ ἐλληνικοῦ γένους καὶ τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ. Ἐπιδιωκομένης τῆς διαγραφῆς αὐτοῦ ἀπὸ τῶν δέλτων τῆς Ἱστορίας. θυσιαζομένου εἰς τὸν Μολὸχ τοῦ Πανσλαβισμοῦ, ἦτο ἀναγκαία ἡ ἐξασθένεισι καὶ ὁ ἐξευτελισμὸς τῆς ἐλληνικῆς Ἐκκλησίας. Προφῆτης αὐτοῦ ὁ Ρώσος Πορφύριος Οὐσπένσκης, κηρύττων, ὅτι ἡ ἐλληνικὴ Ἐκκλησία ἐξίκετο εἰς τὸ ἄκρον τῆς ἠθικῆς καὶ θρησκευτικῆς ἐξαχρειώσεως, ὀφείλουσα νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὴν ἠθικῶς, πνευματικῶς καὶ θρησκευτικῶς ἰσχυροτέραν ρωσικὴν. Τὸ κήρυγμα τοῦτο ἀνελάμβανεν ὑπὸ τὴν αἰγίδα αὐτῆς ἡ πανσλαβιστικὴ πολιτικὴ ἐν τε τῇ Ἀνατολικῇ καὶ τῇ Δυτικῇ Εὐρώπῃ. Πόλεμος κατὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ παντὸς ἐλληνικοῦ. Ὁ ἡγεμὼν τῆς Μολδοβλαχίας Ἀλέξανδρος Κούζας δημεύει τὰς ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ κτήσεις τῶν Μοναστηρίων τοῦ Ἀθωνος, μετὰ τινὰ δὲ χρόνον, ἐν

ἔτει 1870, ἐμφανίζεται ἐπὶ τῆς ἱστορικῆς σκηνῆς τῆς χερσονήσου τοῦ Αἰμοῦ τὸ βουλγαρικὸν ζήτημα, ἀποσπασθείσης ἐπὶ τέλους τῆς Βουλγαρίας ἀπὸ τῆς ἐκκλησιαστικῆς δικαιοδοσίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πα-

Ὁ ἀείμνηστος Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Ἰωακείμ Σγουρός.

Ἐγεννήθη ἐν τῷ χωρίῳ Κάτω Βαρβάσι, προαστείῳ τῆς Χίου, τὴν 13 Μαΐου τοῦ 1864. Τὰ πρῶτα γράμματα ἔμαθεν ἐν Χίῳ καὶ εἰτα προσληφθεὶς ὑπὸ τοῦ τότε Μητροπολίτου Δέρκων καὶ Ὑστερον Οἰκ. Πατριάρχου Ἰωακείμ τοῦ Δ' ὡς ὑπότροφος τοῦ κληροδοτήματος τοῦ Ἰωακείμ Β', εἰσήχθη εἰς τὴν ἐν Χάλκῃ Θεολογικὴν Σχολήν. Ταύτης ἐξῆλθεν ἀριστεύσας τῷ 1887 ὁπότε καὶ προσελήφθη

Σύγχρονος Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας

14

τριαρχείου, καὶ ἐπὶ τέλους ὁ Σλαυϊσμός δὲν διστάζει, ἐνισχυόμενος οὐ μόνον ὑπὸ τῆς ρωσικῆς πολιτικῆς, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῆς δυτικῆς Διπλωματίας, νὰ θέσῃ τὸν πόδα ἐπὶ τοῦ Ἁγίου Ὁρους, καταλαμβάνων διὰ μεθόδων ἀθεμίτων, ἀντιθρησκευτικῶν, ἀντικανονικῶν, τὴν Μονὴν τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος, μίαν τῶν μεγίστων καὶ γεραρωτάτων τοῦ Ἁγίου Ὁρους.

Ἐπὶ ματαίῳ ἡ ἀντίστασις τῶν Ἑλλήνων Μοναχῶν τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος. Ἡ μήτηρ Ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἡναγκάζετο, πιεζομένη ὑπὸ τῆς συνασπισθείσης εὐρωπαϊκῆς Διπλωματίας, νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὰς ρωσικὰς ἀξιώσεις. Ἐκατὸν ἑβδομήκοντα Ἑλληνας Μοναχοὶ τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος διεμαρτύροντο πρὸς τὴν Μεγάλην Ἐκκλησίαν διὰ τῶν ἐπομένων :

« Ἡ μήτηρ ἡμῶν Ἐκκλησία οὐδαμῶς ἔλαβεν ὑπ' ὄψει τὰ δίκαια ἡμῶν, καὶ διὰ τῆς ἀποφάσεώς της πρὸς ἐκλογὴν Ἡγουμένου (Ρώσσου τὴν προέλευσιν) ἀριδῆλως ἐμφαίνει, ὅτι ἐκοῦσα παραδίδει τὸ ἱερὸν τοῦτο σκῆνωμα τοῖς Ρώσσοις καὶ ἀπαλλοτριοῖ τῶν νομίμων κατόχων, οἵτινες ὁμολογουμένως ἐσμὲν οἱ ὑποφαινόμενοι» . . .

Κατελύθησαν τὰ ἐκκλησιαστικὰ θέσμια. Διὰ τῆς ἀπειλῆς, τῆς διαφθορᾶς καὶ τῆς βίας, ἐξελέγετο ἡγούμενος τῆς ἑλληνικῆς Μονῆς τοῦ Ἀγ. Παντελεήμονος Ρώσος Καλόγηρος, ἐπηλυσ καὶ παρείσακτος. Τὸ χεῖ-

ως δευτερεύων διάκονος τῶν Πατριαρχείων. Ἡ ἀρτία του μόρφωσης, ἡ εὐφυΐα του καὶ ἡ φιλοπονία του τὸν ἀνέδειξαν μετ' ὀλίγους μῆνας μέγαν Ἀρχιδιάκονον καὶ εἰτα μέγαν Πρωτοσύγκελλον τῶν Πατριαρχείων. Νεώτατος ἐτι, ἤτοι μετὰ ἓν ἔτος, τῷ 1890, ἐξελέγη καὶ ἐχειροτονήθη ὑπὸ τῆς Ἱ. Συνόδου Μητροπολίτης Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης. Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ δὲν ἠδυνήθη νὰ παραμείνῃ πλέον τοῦ ἔτους, καθ' ὅτι διὰ τὴν εὐθαρσὴ αὐτοῦ πατριωτικὴν στάσιν ἀνεκλήθη ὑπὸ τῶν Πατριαρχείων, κατ' ἐπίμονον ἀπαίτησιν τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως. Τῷ 1891 μετετέθη εἰς τὴν Μητρόπολιν Ξάνθης, ἐξ ἧς τρεῖς μετεκλήθη εἰς Φανάριον ὡς μέλος τῆς Ἱ. Συνόδου τῶν Πατριαρχείων, ἐργασθεὶς, κατὰ τὴν κοινὴν ὁμολογίαν, μὲ ἀξιοθαύμαστον θάρρος καὶ δραστηριότητα ἐν τοῖς ἐθνικοῖς ἀγῶσιν, ὥστε ὅταν ἐκενώθη ὁ περίβλεπτος Μητροπολιτικὸς θρόνος τῆς Θεσσαλονίκης οἱ πάντες ἐν Φαναρίῳ ἀπέβλεψαν εἰς τὸν Μητροπολίτην Ξάνθης Ἰωακείμ Σγουρόν. Ἐν Θεσσαλονικῇ ἠνοίχθη εὐρὺ τὸ στάδιον τῆς ἐθνικῆς δράσεως εἰς τὸν Ἰωακείμ, ἀλλ' ἡ μοῖρα ἀπέκοψεν αἰφνιδίως τὸ νῆμα τῆς ζωῆς αὐτοῦ τὴν 12 Μαΐου τοῦ 1912 μετὰ διαιτὴ εὐδόκιμον ἐκκλησιαστικὴν καὶ ἐθνικὴν δράσιν ἐν τῇ μεγαλωνύμῳ πρωτεύουσῃ τῆς Μακεδονίας.

Ὁ Ἰωακείμ Σγουρὸς ὑπῆρξεν εἰς τῶν ἐπιλέκτων πρωταγωνιστῶν τῶν Ἱεραρχῶν τοῦ Οἴκ. Θρόνου, αἱ δὲ ὑπηρεσίαι αὐτοῦ ἐν Φαναρίῳ, ἐν Ξάνθῃ, ἐν Θεσσαλονικῇ θὰ παραμένωσιν ἀλησμόνητοι.

ριστόν πάντων, χαρακτηριστικόν τῶν καίρων, ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία διὰ σιγίλλιδους γράμματος ἐπεκύρου τὴν πρᾶξιν Ρώσων Μοναχῶν, παρεισδυσάντων ἐν τῇ Μονῇ, δι' ἧς «ἐξελέγη διὰ μεγάλης πλειονοφηφίας ἡγούμενος ὁ ὁσιώτατος ἐν ἱερομονάχοις Ἀρχιμανδρίτης Κδρ Μακάριος, ἀνὴρ συνετὸς καὶ ἀνὴρ βίου προέχων, ἄξιος καὶ ἱκανὸς διακυβερνήσαι θεαρέστως τὸ ἱερὸν αὐτὸ σκήνωμα... Ὃς δ' ὢν καὶ ὁποῖος τῶν ἀπάντων ἱερωμένος καὶ λαϊκὸς γνώμης σκαιότητι καὶ ἀλαζονείᾳ νικώμενος τολμήσῃ ποτέ, κρυφίως ἢ φανερώς, ἀμέσως ἢ ἐμμέσως, λόγοις ἢ τρόποις, ταραχὴν ἢ ἀνωμαλίαν ἢ σύγχυσιν ἐμποιῆσαι τῇ κοινοδικῇ τάξει καὶ ἁρμονίᾳ τῆς ἱερᾶς ταύτης Μονῆς, ἢ φυλετικὰς καὶ προνομιακὰς ἀξιώσεις ἐξασκήσαι θελήσῃ ἀντικανονικῶς καὶ διακυλῦσαι τὴν ἐν ἰσότητι δικαιοματίων ἀπόλαυσιν πάντων τῶν ἐγκελλιουμένων πατέρων καὶ ἰδιοποιηθῆναι τι τῶν κοινῇ τῇ ἀδελφότητι διαφερόντων, ἢ ἐνόχλησιν καὶ ἐπίκρισιν ἐπενεγκεῖν καθ' οἷονδ' ἕποτε τρόπον τῷ ἱερῷ τούτῳ κοινοδίῳ καὶ τοῖς ἐν αὐτῷ ἤδη τε καὶ εἰς τὸ μετ' ἔπειτα κοινοδιοῦσι πατράσι καὶ ὅλως βουληθῇ ἀνατρέψαι μέχρι κεφαλᾶς τὰ ἐν τῷ παρόντι συνοδικῶς ἐκπεφρασμένα, ἔτι οὗτος, ὁποῖας τάξεως καὶ ἂν εἴη καὶ βαθμοῦ ἀφωρισμένος...».

Ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία ἠναγκάζετο νὰ ὑποχωρήσῃ πρὸ τῆς ρωσικῆς ἐπιβολῆς. Αὐτὴ, ἥτις ἐν προηγουμένοις καιροῖς δουλώσεως καὶ σκοτίας ἐτήρησε γενναῖον τὸ φρόνημα καὶ τὸν χαρακτήρα, περιφρονήσασα τὸν κατακτητὴν, μὴ δειλιάσασα πρὸ τοῦ σταυροῦ τοῦ μαρτυρίου, ὑπερμεσοῦντος τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος παρέδιδε τὰ ἱερὰ κειμήλια τοῦ γένους, τὸ ἱ. θυσιαστήριον, εἰς τοὺς ἐκ τοῦ Βορρᾶ βουλευμιῶντας καὶ ἐπιβουλευόντας τὴν ἐθνικὴν κληρονομίαν. Δὲν κατενόηθη προσηκόντως ὑπὸ τῆς ἐλληνικῆς ἑμογενείας ἡ συμφορὰ αὕτη. Ἀπὸ τῶν βορείων αὐτοῦ παγετῶνων ὁ Σλαῦος ἐγκαθίστατο ἐπὶ τοῦ περικαλλοῦς Αἰγαίου, ἀπειλῶν νὰ προχωρήσῃ διὰ τοῦ Ἀγίου Ὀρους εἰς τὴν ἐκπόρθειν καὶ τῶν λοιπῶν προμαχόνων τῆς ἐλληνικῆς Ὀρθοδοξίας, καταλαμβάνων ἐπὶ τέλους καὶ τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας. Τοιοῦτο ἦτο τὸ ἀπώτερον πρόγραμμά του, καὶ θὰ ἐξακολουθῆσῃ ἀκόμη, ἐφ' ὅσον δὲν κατανοηθῇ ὑπὸ τῶν τεταγμένων τὴν φρουρῶν τῆς ἐθνικῆς κληρονομίας, ὅτι τὸ α καὶ ω τοῦ ἐθνικοῦ τῶν Μοσχοδιτῶν προγράμματος, αὐτοκρατορικῶν ἢ δημοκρατικῶν, εἶνε ἡ ἐγκατάστασις τῶν εἰς τὸν θρακικὸν Βόσπορον καὶ τὰ Στενὰ τῶν Δαρδανελλίων.

Ἄξιον ἰδιαιτέρας μνείας τυγχάνει, ὅτι οἱ πλείστοι τῶν Ἑλλήνων,

τῶν πρωτοστατησάντων εἰς τὴν ἐναγῇ ταύτῃ ἀπεμπόλῃσιν ἐθνικῆς κληρονομίας, ἀπέθανον οἰκτρὸν θάνατον, ἀπομείναντες ἄλυτοι καὶ τυμ-

Ὁ ἀείμνητος Μητροπολίτης Πελαγονείας Ἰωακείμ Φορόπουλος.

Ἐγεννήθη ἐν Χίῳ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1859. Ἐσπούδασε κατ' ἀρχάς εἰς τὸ αὐτόθι Γυμνάσιον, ἐξ οὗ ἀπεφοίτησε τῷ 1875, ὁπότε καὶ εἰσήχθη εἰς τὴν ἐν Χάλκῃ Θεολογικὴν Σχολήν. Ἀποφοιτήσας δὲ ταύτης τῷ 1880, ἐχειροτονήθη διάκονος τῇ 14 Σεπτεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐν τῷ ἐν Πέτρῳ ἱερῷ ναῷ τῆς Ἀγ. Τριάδος τελουμένων τῶν ἐγκαινίων αὐτοῦ ὑπὸ Ἰωακείμ τοῦ Γ', ὑφ' οὗ καὶ ἀπεστάλη εἰς Ἑσπερίαν δαπάνη τῶν ἀδελφῶν Ἀμβροσίου Μαυρογορδάτου, τοῦ Μιχ. Ζαρίφη καὶ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ἵνα σπουδάσῃ τὴν θεολογίαν ἐν τοῖς Πανε-

πανιαίοι. Εἰς τούτων, Νεῖλος ὁ Ἐσφιγμένιτης, κατέστη μεταξύ τῶν Ἀγιορειτῶν πατέρων ἀντικείμενον βδελυγμίας. Ἐσχεν ἀμοιβὴν τῆς προδοσίας του τριάκοντα χιλιάδας λιρῶν, δι' ἧς ὑποδόμησε παρὰ τὴν ἀγιορειτικὴν πρωτεύουσαν περίοπτον μέγαρον, ἐν ᾧ ἔζησεν ἐπὶ τινὰ καιρὸν ἐν χλιδῇ καὶ εὐμαρείᾳ, ἀλλὰ παρὰ πάντων περιφρονούμενος, εὖρων ἐν αὐτῇ ἐπὶ τέλους οἶκτρον θάνατον.

Εἶπε ἐν τῷ Ἀγίῳ Ὅρει ὁ ἀγρὸς τοῦ Κεραμέως, ὁ δι' αὐτοῦ διερχόμενος μοναχὸς σταυροκοπεῖται καὶ καταρᾶται.

* *

πιστημίους τῆς Ὁσωνίας, Λαϊφίας, Μονάχου καὶ Ἰένης, ἀναγορευθεὶς δὲ ἐν τῇ τελευταίῳ τούτῳ διδάκτωρ τῆς Φιλοσοφίας τῷ 1887, ἦλθεν εἰς Κων/πολιν καὶ παρέμεινεν ἐπ' ὀλίγον μετὰ τοῦ γέροντος καὶ προστάτου αὐτοῦ Ἰωακείμ Γ'. ἐν Βαφεοχωρίῳ, τότε ἰδιωτεύοντος, ὁπόθεν ἐκλήθη ὡς διευθυντὴς τῆς ἐν Καισαρείᾳ τῆς Καππαδοκίας Ροδοκανακείου Ἱερατικῆς Σχολῆς. Εἰτα δὲ ἐπανέκαμψεν εἰς Κων/πολιν τῷ 1889 καὶ ἰδιώτευσεν ἐπὶ πενταετίαν ἐν Φαναρίῳ. Ἐκ Φαναρίου δὲ προσεκλήθη καὶ διηύθυνεν ἐπὶ διετίαν τὸ ἐν Σμύρνῃ Γραικικὸν Νοσοκομεῖον. Ἀπὸ τῆς θέσεως δ' αὐτῆς κληθεὶς διαορίσθη τῷ 1895 ἀρχιεπιφύλαξ τῶν Πατριαρχείων, ὁπόθεν μετὰ ἑξαετῆ εὐδόκιμον ὑπηρεσίαν ἐξελέγη τὴν 27 Φεβρουαρίου τοῦ 1901 Μητροπολίτης Μελενίκου. Ὁ ἀείμνηστος Ἰωακείμ Φορόπουλος ὑπερέτρεσε πιστῶς καὶ ὁλοψύχως τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸ ἔθνος του ὡς ἀληθῆς στρατιώτης, πλήξης ἔχων τὴν συναίσθησιν τῶν ὑψηλῶν του καθηκόντων. Εἶναι πανθομολογουμένη ἡ ἡρωϊκὴ περιφρόνησίς του πρὸς τὸν θάνατον καὶ ἡ φλέγουσα φιλοπατρία του, ἥτις τὸν ὠδήγησε κατ' ἐπανάληψιν εἰς τὴν αὐτοθυσίαν καὶ τὸν ἡρωϊσμόν. Ἐγένοντο ἐπανελημμένοι δολοφονικαὶ ἀπόπειραι ὑπὸ Βουλγάρων κομιτατζήδων, ἀλλ' οὐδὲν ἐπτόει καὶ ἀνεχαίριζε τὴν ζηλευτὴν καὶ ἐνδουσιῶδῃ φιλοπατρίδα δρᾶσίν του. Τοῦναντίον μάλιστα ἀπὸ τοῦ ἀρχιερατικοῦ θρόνου τῆς Πελαγονείας, εἰς ἣν τὰ Πατριαρχεῖα διὰ προαγωγῆς καὶ εἰς ἀμοιβὴν τῶν πολυτίμων του ὑπηρεσιῶν τὸν προήγαγον, ἐβροντοφώνει εἰς τοὺς ἀφοσιωμένους εἰς τε τὴν θρησκείαν καὶ τὸ ἔθνος των εὐθαρσεῖς Μοναστηριώτας ὅτι «οἱ φόνος δὲν ἀραιοῦσι τὰ ἔθνη», ὅτι «τοὺς Ἕλληνας δὲν προοῦσιν αἱ δολοφονικαὶ ἀπόπειραι», ὅτι «δὲν χαλαροῦσι τὸ αἶσθημα τῆς φιλοπατρίας τῶν Ἑλλήνων αἱ πιέσεις καὶ αἱ φυλετικαὶ ραδιουργίαι». «Τοῦναντίον», ἔλεγεν, «πᾶς φόνος αὐξάνει τὸ μαρτυρολόγιον τῶν συγχρόνων ἁγίων, τῶν ὁπαδῶν τούτων τῶν θεοφόρων ἁγίων Βασιλείων, Δημητρίων, Χρυσοστόμων καὶ μυρίων ἄλλων ὑπὲρ πίστεως μαρτυρησάντων, οἵτινες ἅγιοι Ἕλληνες ἦσαν καὶ οὐχὶ Βούλγαροι». Δυστυχῶς αἱ ἀλλεπάλληλοι συγκινήσεις, αἱ θλίψεις καὶ αἱ στενοχωρίαι ἐκλόνησαν τὸν ὁσθενικὸν ἄλλως ὀργανισμόν του καὶ ἐπέφεραν προῶρως τὸν θάνατον τοῦ διακεκριμένου Ἱεράρχου τὴν 30 Ἰανουαρίου 1909.

Μαζὶ μὲ τόσα ἄλλα ὀνόματα ἔθνομαρτύρων κληρικῶν, οἵτινες ὡς ἀληθεῖς ποίμενες τὴν ψυχὴν αὐτῶν ἐθυσαν ὑπὲρ τῶν προβάτων, ἃς ψιθυρίζουν οἱ γονεῖς καὶ οἱ διδάσκαλοι τῶν ἑλληνοπαίδων καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ἀειμνήστου Μητροπολίτου Ἰωακείμ Φοροπούλου, διὰ νὰ συγκινήσῃ καὶ ἐξάπτωσι καὶ ἐνδουσιάζωσι τὰ τέκνα των καὶ τοὺς μαθητάς των ὑπὲρ Πίστεως καὶ Πατρίδος.

Τὸ Ἅγιον Ὅρος εἶνε ἐν τῶν προπυργίων, οὐ μόνον τῆς ἐλληνικῆς Ὁρθοδοξίας, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐλληνικῆς πατρίδος. Δεσπόζει τῶν κυριωτάτων ἐλληνικῶν χωρῶν, τῆς Μακεδονίας, τῆς Θράκης, τῆς Θεσσαλίας, τῶν Νήσων τοῦ Αἰγαίου, αὐτῆς τῆς Μικρασίας.

Εἴκοσιν εἶνε αἱ Μοναί, αἱ ἀποτελοῦσαι σήμερον τὴν Ἐκκλησιαστικὴν ταύτην Πολιτείαν. Ἐξ αὐτῶν δέκα ἐπτὰ εἶνε ἐλληνικαί, μία βουλγαρική, ἡ Μονὴ τοῦ Ζωγράφου, μία σερβική, ἡ τοῦ Χαλανδάρου, καὶ ἡ ρωσική τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος.

Ἀρχαιοτάτη τῶν ἐλληνικῶν Μονῶν εἶνε ἡ τῆς Μεγάλης Λαύρας. Ὡς τοιαύτη κέκτηται προνόμια, ἀναγνωρισθέντα αὐτῇ πρὸ αἰώνων ὑπ' Αὐτοκρατόρων καὶ Πατριάρχων. Πρὸς ἀπόδειξιν ἀναγράφω ἐνταῦθα τὰ δύο ταῦτα ἀνέκδοτα Γράμματα τῶν μετὰ τὴν ἄλωσιν Πατριαρχῶν τοῦ Οἰκουμενικοῦ θρόνου, Κυρίλλου τοῦ Λουκάρως καὶ τοῦ Παΐσιου, ἀποκαίμενα ἐν τῷ ἀρχιεποφυλακείῳ τῆς περιπόστου Μονῆς :

Μεγίστη Λαύρα

Προνόμια (Πατριάρχου Κυρίλλου Λουκάρως)

«Τῇ ἐνδον τοῦ Ἁγίου Ὁρους εὕρισκομένη θεία καὶ ἱερὰ καὶ βασιλικὴ καὶ πατριαρχικὴ Μονὴ τῆς Λαύρας πᾶσαν ἐλευθερίαν καὶ ἀδουλώσιαν καὶ αὐτονομίαν, ὡς πρωτευούσῃ καὶ ὑπερεχούσῃ τῶν ἐκείσε λοιπῶν ἄλλων εὐχαῶν Μοναστηρίων . . . Ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸν ἔξῃς ἅπαντα αἰῶνα ἡ σεβασμία καὶ θεία Μονὴ τῆς Λαύρας, ὡς βασιλικὴ καὶ πατριαρχικὴ, καὶ τῶν ἄλλων πασῶν Μονῶν ὑπερτέρα καὶ πρωτεύουσα, εἴη καὶ ὑπάρχει αὐτοδέσποτος, αὐτόνομος, ἀδούλωτος καὶ ἀκαταπάτητος παρὰ παντός προσώπου, ἀρχοντικοῦ τε καὶ ἱερατικοῦ καὶ λαϊκοῦ, καὶ μνημονεύηται ἐν αὐτῇ παρρησία ἐν τε ταῖς θείαις καὶ ἱεραῖς τελεταῖς καὶ ταῖς λοιπαῖς ἄλλαις ἐκκλησιαστικαῖς ἀκουλουθίαις τὸ ὄνομα τοῦ κατὰ καιροῦς Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου καὶ τὰ τῶν κτιτόρων αὐτῆς καὶ διοικῆται καὶ κυβερνᾶται ὑπὸ τε τοῦ Ἡγουμένου αὐτῆς καὶ τῶν λοιπῶν Πατέρων τῆς Συνάξεως, καὶ ὅτε χρεῖα χειροτονίας ἔσται, ἢ ἐτέρας τινὸς ἐκκλησιαστικῆς Ἀκολουθίας, δεομένης ἀρχιερατικῆς παρουσίας καὶ ἐπισκέψεως, ἔχωσιν ἄδειαν οἱ ἐν αὐτῇ ἐνασκούμενοι προσκαλεῖσθαι ὅν ἂν ἐθέλωσι τῶν Ἀρχιερέων εἰς τὸ ἐκτελεῖν αὐτὴν ἐν αὐτῇ ἀναντιρρήτως καὶ ἀναμφιδόλως, χωρὶς τῆς τοῦ ἱεροῦ συνθρόνου ἐγκαθιδρύσεως, μὴ τολμώντος τὸ ἀπὸ τοῦδε οὔτε τοῦ κατὰ καιροῦς Μητροπολίτου Θεσσαλονίκης, οὔτε καὶ τοῦ ἐπισκόπου αὐτοῦ Ἱερισσοῦ

ἐναντιωθῆναι κατὰ τι περὶ τούτων πάντων ἡ ἐξουσίαν καὶ κυριότητά
τινα διεφέντευσον ἐνδείξασθαι ἐν τῇ αὐτῇ σεβασμῇ Μονῇ. Ὃς δ' ἂν
θελήσῃ τὴν τοιαύτην ἀνατρέψαι καὶ ἀθετῆσαι συνοδικὴν διάσκεψιν καὶ
διάγνωσιν, καὶ καταδιελᾶσαι τὴν ἐλευθερίαν τῆς Μονῆς αὐτῆς καὶ αὐ-
τονομίαν καὶ ἀποξενῶσαι καὶ ἀποσπᾶσαι ἀπὸ τῆς πατριαρχικῆς ἐξου-
σίας καὶ δεσποτείας, ὁ τοιοῦτος ἀρχιερεὺς μὲν ὢν, ἡ καὶ ἱερεὺς καὶ

*Ὁ ἀείμνητος Μητροπολίτης Σερβίων καὶ Κοζάνης
Κωνσταντῖος Ματουλόπουλος.*

Ἐγεννήθη ἐν Κοζάνῃ περὶ τὰς ἀρχάς τῆς τεταρτῆς δεκαετηρίδος τοῦ παρελ-
λόντος. Τὰ πρῶτα γράμματα ἐδιδάχθη ἐν τῇ πατρίδι του, ὅπου καὶ ἐχειροτο-
νήθη διάκονος. Εἶτα μετέβη καὶ ἀπεπεράτωσε τὰς γυμνασιακὰς αὐτοῦ σπουδὰς
ἐν Τριπόλει Δαπάναις τοῦ Βελλιείου κληροδοτήματος ἐσπούδασε φιλολογίαν ἐν
τῷ ἐν Ἀθήναις Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ καὶ εἶτα διωρίσθη σχολάρχης ἐν Κλει-
σουρῇ τῆς Μακεδονίας, ἐργασθεὶς ἐπὶ διετίαν μὲ ἐνθεον πατριωτικὸν ζῆλον, ὁπό-
θεν ὁ τότε Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Ἰωακείμ Δεβετζῆς, ὁ μετέπειτα Πα-
τριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Ἰωακείμ Γ', προσέλαβεν αὐτὸν ἀρχιδιάκονον τῆς
Ἱ. Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης. Ὡς ἀρχιδιάκονος ἐν τῇ πρωτεύουσῃ τῆς Μα-

ιερομόναχος, ἀργὸς μενέτω πάσης ἀρχιερατικῆς καὶ ἱερατικῆς ἐνεργείας καὶ τάξεως... ἀφωρισμένος ἀπὸ Θεοῦ καὶ ἀξίος τελείας καθαιρέσεως. Λαϊκὸς δὲ ἢ μοναχός, ἀφωρισμένος ἀπὸ Θεοῦ Κυρίου Παντοκράτορος κλπ.».

Παῖσι τοῦ Πατριάρχου

Διακελεύομεθα οὕτως: «Τὸν μὲν πρῶτον τοῦ Ὁρους ἐν ταῖς Συνάξεσι παραγίγνεσθαι μετὰ τριῶν ὑπηρετῶν, τὸν δὲ τῆς εὐαγοῦς Λαύρας τοῦ κυρ Ἀθανασίου μετὰ ἑξ ὑπηρετῶν τὸν δὲ τοῦ Βατοπεδίου καὶ τὸν τῶν Ἰδῆρων μετὰ τεσσάρων, τοὺς δὲ λοιποὺς ἀπαντας μετὰ ἐνός· τοὺς δὲ τοιοῦτους ὑπηρέτας μὴ παραβάλλειν ἐν ταῖς Συνάξεσιν, ἀλλὰ μένειν ἐν τοῖς καλλίοις τῶν Μοναστηρίων. Εἰ δὲ θέλει ὁ τῆς περιωνύμου Λαύρας τοῦ κυρ Ἀθανασίου Καθηγούμενος, παρίστασθαι αὐτῷ ἓνα ἢ δύο ὑπηρέτας· ὁ δὲ πρῶτος, καὶ ὁ τοῦ Βατοπεδίου καὶ ὁ τῶν Ἰδῆρων ἀνὰ ἓνα· παριστάσθωσαν μὲν, μὴ μέντοι λαλήσθωσαν τὸ σύνολον... Ὁ πρῶτος, καὶ ὁ τῆς Λαύρας, διὰ τὴν χειροτονίαν τοῦ Πατριάρχου, ἀμφότεροι ἔχοντες καὶ βακτηρίας ἐν ταῖς χερσίν αὐτῶν, καὶ μόνοι, ὡς ἀρχηγοί... Τῆς Μεγίστης Λαύρας τὰ pronόμια, πέντε μέχρι καὶ τοῦ σμικροτέρου... νὰ ἔχωσι τὸ κύρος καὶ τὴν ἰσχὺν καὶ ἐνέργειαν ἀμετάτρεπτα καὶ ἀμεταποίητα εἰς τὸν ἀπαντα αἰῶνα, ὅστις

κεδονίας ἐπεσπάσατο διὰ τῆς φιλοπονίας του καὶ τῶν ἐξόδων αὐτοῦ πατριωτικῶν αἰσθημάτων τὴν γενικὴν ἐκτίμησιν καὶ ἀγάπην, ὁ δὲ Σεπτὸς αὐτοῦ προϋστάμενος προήγαγεν αὐτὸν εἰς Ἐπίσκοπον Ἀρδαμερίου. Ὡς τοιοῦτος ἐποίμανε τὴν λαχοῦσαν αὐτῷ Ἐπαρχίαν ἐπὶ 14 συναπτά ἔτη, ἀναπτύξας μεγίστην διοικητικὴν ἱκανότητα, δεξιδέρκειαν καὶ πολιτικὴν εὐστροφίαν, ὁπότε καὶ προήχθη ἔνεκεν τῶν πολυτίμων ἐθνικῶν αὐτοῦ ὑπηρεσιῶν εἰς τὴν Μητρόπολιν Σεργίων καὶ Κοζάνης. Ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ Κοζάνῃ εἰργάσθη διὰ τὴν ἠθικὴν καὶ πνευματικὴν αὐτῆς πρόοδον, ἔχων ὡς πολυτίμους συναγωγὰς καὶ συναντιλήψεις τὴν προθυμίαν καὶ φιλομουσίαν ἀφ' ἐνός καὶ τὴν γενναιοδωρίαν τῶν πνευματικῶν αὐτοῦ τέκνων ἀφ' ἑτέρου. Καὶ πρῶτον ἰδρύει πλήρως Γυμνάσιον ἐν Κοζάνῃ καὶ πλείστα ἄλλα σχολεῖα εἰς διάφορα τμήματα τῆς Ἐπαρχίας αὐτοῦ, ἅτινα τῇ ἀόκνῃ αὐτοῦ μερίμνῃ ἐπαικοδοτήθησαν μὲ διάφορα κληροδοτήματα, ὡς τὸ τοῦ δοιδίμου Βασιλείου Βαλταδώρου, τοῦ Παύλου Χαρίση, τοῦ Χαρισίου Μούκα κλπ. Ἡ εὐεθεΐσα μετὰ τὸν θάνατόν του γιγάντειος καὶ ἐκπλήσσοῦσα αὐτοῦ ἀλληλογραφία εἶνε τὸ κάτοπτρον τῆς μεγάλης αὐτοῦ καρδίας καὶ ψυχῆς. Μετὰ τὸν θάνατόν του διὰ διαθήκης ἐδωρήσατο εἰς μὲν τὸ Γυμνάσιον τὴν πλουσίαν καὶ βαρύντιμον αὐτοῦ βιβλιοθήκην, εἰς δὲ τὰ λοιπὰ σχολεῖα, ἐκκλησίας καὶ ἀγαθοεργὰ Σωματεῖα, τὰ ὑπ' αὐτοῦ ἰδρυθέντα, ἐδωρήσατο διάφορα χρηματικὰ ποσά.

δ' ἂν τολμήσῃ οἰωδῆποτε τρόπον ἀνατρέφαι τε καὶ ἀθετῆσαι, ἢ ἐλαττώσαι, ὁ τοιοῦτος, ἱερωμένος ἢ λαϊκός, ἀφωρισμένος εἴη παρὰ τῆς ὁμοουσίου καὶ ζωοποιοῦ καὶ ἀδιαιρέτου μακαρίας Τριάδος, καὶ κατηραμένος καὶ ἀσυγχώρητος, καὶ μετὰ θάνατον ἀλυτος καὶ τυμπανιαίος».

Ἐπονται κατὰ τὴν σπουδαιότητα μετὰ τὴν Μονὴν τῆς Ἀγίας Λαύρας ἡ τοῦ Βατοπεδίου καὶ ἡ τῶν Ἱδίων, ὡς καὶ ἐκάστη τῶν λοιπῶν δεκατεσσάρων καὶ λόγῳ ἀρχαιότητος, καὶ λόγῳ ὑπηρεσιῶν πρὸς τὸ ἔθνος καὶ τὴν ὀρθοδοξίαν, δύναται νὰ διεκδικήσῃ περιφανῆ θέσιν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Ἀγίου Ὁρους. Αἱ Μοναὶ αὗται εἶναι αἱ ἀκόλουθοι:

Διονυσίου, Κουτλουμουσίου, Παντοκράτορος, Ξηροποτάμου, Δοχειαρίου, Καρκαλλίου, Φιλοθέου, Σίμωνος Πέτρας, Ἀγίου Παύλου, Σταυρονικήτα, Ξενοφώντος, Γρηγορίου, Ἐσφιγμένου, Κωνσταντίνου.

Ταύταις προσθεταὶ ἡ σερδική τοῦ Χιλανδαρίου, ἡ βουλγαρική τοῦ Ζωγράφου καὶ ἡ ρωσική τοῦ Ἀγίου Παντελεήμονος.

Αὐτόνομοι ἐν τῇ διοικήσει αὐτῶν ἀποστέλλουσιν ἀντιπρόσωπον εἰς Καρυάς, ἐνθα ἡ Ἱερὰ Σύναξις, ἡ Βουλὴ τοῦ Ἀγίου Ὁρους.

Ἡ Ἱερὰ Σύναξις, ἀξία ἀντιπρόσωπος τοῦ Ἀγίου Ὁρους, ἐν ἐκάστη κρίσιμῳ στιγμῇ τῶν ἐθνικῶν αὐτῆς πραγμάτων ἐδείχθη ἀξία τοῦ ἐλληνικοῦ γένους καὶ τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ, τῆς ἐλληνικῆς αὐτῆς ἀποστολῆς.

Ἐν ἔτει 1918, τυφλωτούσης τῆς ἐλληνικῆς ἐν τῇ βρετανικῇ πρωτεύουσῃ ἀντιπροσωπείας, κατὰ ρωσικὴν εἰσήγησιν ἀπεφασίζετο ἡ διεθνοποίησις τοῦ Ἀγίου Ὁρους. Ἐπὶ τῷ ἀκούσματι τούτῳ συνήρχετο ἐν Καρυαῖς ἡ ἀντιπροσωπεία τῶν Μονῶν καὶ διὰ σθεναρᾶς διαμαρτυρίας ἀπέκρουσε πᾶσαν ἀπόπειραν καταλύσεως προαιωνίων δικαιωμάτων.

Τὸ ἕνατον ἄρθρον τοῦ ψηφίσματος ἔχει ὡς ἑξῆς. Ἐφιστῶ ἐπ' αὐτοῦ τὴν προσοχὴν τοῦ Ἑλληνος ἀναγνώστου:

«Πᾶσα περὶ Ἀγίου Ὁρους διεθνῆς ἢ ἄλλου χαρακτῆρος πράξις ἢ ἀπόφασις, ἀντιβαίνουσα πρὸς τὰ ἐν τῷ παρόντι ψηφίσματι διατυπούμενα, θέλει συναντήσῃ ἐν τῇ ἐφαρμογῇ αὐτῆς ἐνασκούμενον τὸ δικαίωμα τῆς ὑπὲρ ἱερῶν καὶ ὁσίων ἀμύνης, προσκαλεῖ δὲ ἀπὸ τοῦδε ἐν ἀγάπῃ Χριστοῦ πάντας τοὺς γνησίους ἀγιορείτας πατέρας καὶ ἀδελφούς, τοὺς ζηλωτὰς τῆς δόξης τῶν ὁμολο-

γητῶν καὶ μαρτύρων τοῦ ἁγίου τούτου τόπου νὰ ἐτοιμασθῶσι διὰ τὸν ἀμάραντον τοῦ μαρτυρίου στέφανον».

Ὁ Πανοσιολογώτατος Ἀρχιδιάκονος κ. Κύριλλος Λαμπρινίδης.

Ἐγεννήθη ἐν Τξιβαλίφ τῆς Κωνσταντινουπόλεως τῷ 1885. Ἐμαθίτευσεν ἐν τῇ Μεγάλῃ τοῦ Γένους Σχολῇ καὶ εἶτα ἐν τῇ κατὰ Χάλκην Ἱερᾷ Θεολογικῇ Σχολῇ, ἐξ ἧς ἐξῆλθε διπλωματοῦχος τῆς Θεολογίας τῷ 1912. Χειροτονηθεὶς διάκονος προσελήφθη ὡς Ἀρχιδιάκονος καὶ Γραμματεὺς τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ἡρακλείας, μετὰ ἐν ἔτος δὲ προσελήφθη ὡς τοιοῦτος καὶ καθηγητὴς τῶν Θρησκευτικῶν τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Τραπεζούντος. Μετὰ πενταετὴ ἐν τῇ Μητρο-

Τὸ Ἅγιον Ὅρος ἀπεδείχθη καὶ ἐν τῇ κρίσει ἀκείνῃ περιστάσει ἄξιον τῆς Πατρίδος καὶ τῆς Ἐκκλησίας.

Σημείωσις. Ἐπειδὴ δὲν ἐστάλησαν ἡμῖν ἐγκαίρως αἱ προσωπογραφίαι τῶν ἀειμένων Μητροπολιτῶν Θεσσαλονίκης καὶ Πελαγονίας διὰ τοῦτο καὶ δὲν ἐπέθεσαν αὐτὰ κατὰ ἱεραρχικὴν τάξιν ἐν τῇ συγγραφῇ.

Ἡ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΕΝ ΤΩ ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΩ ΑΓΩΝΙ

Ἐν τῶν μᾶλλον ἐνδιαφερόντων κεφαλαίων τῆς ἱστορίας τῆς ἑλληνικῆς παλιγγενεσίας κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην χρονικὴν περίοδον εἶνε ἡ συμβολή, ἣν προσήνεγκεν ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία, ὑπὸ πολλὰς καὶ ποικίλας ἐπὶφύεις συντελέσασα οὐ μόνον εἰς τὴν διαπαιδαγώγησιν τῆς ἑλληνίδος νεότητος, εἰς τὴν διάπλασιν αὐτῆς συμφώνως πρὸς τὰ πάτρια, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἐμπέδωσιν ἐθνικοῦ φρονήματος καὶ χαρακτήρος. Ἡ ἐργασία αὕτη διεξήχθη μετὰ πολλῆς δεξιότητος καὶ ἐπιτυχίας· οἱ καρποὶ αὐτῆς προφανεῖς. Ἄν τὸ ἑλληνικὸν γένος μετὰ μακροχρόνιον στυγεράν δουλείαν καὶ ἀφασίαν ἐπανεκτίσαστο τὴν παλαιάν ἐθνικὴν συνείδησιν, ἀπεκάλυψεν εἰς τὸν ἐκπληκτον ἐπὶ τῇ ἀναδιώσει αὐτοῦ κόσμον τὸ ἀπόρητον τῆς ἱστορικῆς αὐτοῦ ἀθανασίας, τοῦτο ὀφείλεται οὐ μικρὸν εἰς τὴν θρησκευτικὴν αὐτοῦ συνείδησιν καὶ δὴ εἰς τὴν ὀρθόδοξον ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν, ἥτις ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην ἐγκόσμιον δύναμιν καθωδήγησεν αὐτὸ, καὶ ἐνεθάρρυνε, καὶ ἐνίσχυσεν ἐν τῇ μεγάλῃ ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος ἀγῶνι.

Τὸ φαινόμενον τοῦτο ἐξεδηλώθη πρωτίστως ἐν τῇ ἀπὸ παναρχαίου καιροῦ ἑλληνικῇ Μικρασίᾳ ὑπὲρ πᾶν ἄλλο ἰσως τμήμα τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου.

* *

Ἡ Μικρὰ Ἀσία, καὶ δὴ ἡ ὑπὸ τῆς Ἀνατολικῆς Μεσογείου καὶ τοῦ

πόλεϊ ταύτῃ εὐδοχῶν ὑπηρεσίαν μετέβη εἰς Ρωσσίαν πρὸς ἐκμάθησιν τῆς ρωσικῆς γλώσσης. Μετὰ ἐν ἔτος ἐπιστροφῆς ἐκ Ρωσσίας προσελήφθη ὑπὸ τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Κασσανδρείας κ. Εἰρηναίου ὡς Σχολάρχης τῆς ἐν τῇ Ἱ. Μονῇ τῆς Ἁγίας Ἀναστασίας τῆς Φωφμακιουτρίας (παρὰ τῇ Βασιλικῇ) Ἱερατικῆς Σχολῆς, ἐν ᾗ εἰργάσθη μετ' ἀξιεπαύνου ἑλλοῦ καὶ ἀξιωμαμένου φιλοπατρίας, παρασκευάζων ἱερεῖς ἀξίους τοῦ προσορισμοῦ των διὰ τὴν ἐπαρχίαν Κασσανδρείας καὶ τὴν λοιπὴν Μακεδονίαν.

Αιγαίου περιδρεχομένη Δυτική Μικρασία, υπήρξεν ἑκπαλαί ἑλληνική. Ἐν αὐτῇ πρὸ αἰώνων ἀπεκαλύφθη τὸ ἐλληνικὸν θαῦμα, ἐκπεμφθέν ἀνὰ τοὺς λαοὺς τῆς γῆς. Ὁ Μελησιγενὴς Ὅμηρος υπήρξε γέννημα καὶ θρέμμα τῆς Ἰωνίας, κατὰ τοὺς θρύλους τοῦ καιροῦ ἐκείνου, καθ' ὃν ὁ ἀόμματος αἰδὼς ἐξύμνησε τὰ κλέη ἰσοθέων ἡρώων, ταῦτο χρόνως τῶν πρώτων ἀγωνιστῶν τοῦ πολιτισμοῦ κατὰ τῆς βαρβαρότητος. Ὅλίγους αἰῶνας μετ' αὐτὸν ἡ ἀνθρωπίνη σκέψις ἀποκαλύπτεται παρὰ τὰς παραλλὰς αὐτῆς ταύτης τῆς Ἰωνίας διὰ τοῦ Μιλησίου Θάλητος, διὰ τοῦ Ἐφεσίου Ἡρακλείτου, διὰ τοῦ ἐκ Κλαζομένων Ἀναξαγόρου, διὰ τοῦ Σαμίου Πυθαγόρου. Θρησκεία, φιλοσοφία, ποίησις, τέχνη, εὐκοσμος πολιτικὴ κοινωνία συντελοῦσιν εἰς τὴν πραγμάτωσιν τοῦ ἀνθρώπου προορισμοῦ, ὅστις ἔγκειται πρωτίστως ἐν τῇ ἐλευθερίᾳ καὶ τῇ αὐτονομίᾳ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πολίτου. Ἡ ἱστορικὴ ἀποστολὴ τῆς δυτικῆς ταύτης ἑλληνικῆς Μικρασίας υπήρξε τελεσφόρος πρὸς τὴν περαιτέρω ἐξέλιξιν καὶ σταδιοδρομίαν τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου. Τοῦ Ὀμήρου τὰ ἔπη καθίστανται διὰ τῆς συγγενοῦς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν πανελλήνιον δίδαγμα. Ὁ Ἀναξαγόρας εἶνε ὁ πρῶτος διδάσκαλος τοῦ Σωκράτους καὶ τοῦ Περικλέους. Ἐπὶ τέλους ὁ Πυθαγόρας καθίσταται ὁ κατ' ἐξοχὴν ὀργανωτὴς καὶ εἰσηγητὴς πολιτικῶν καὶ κοινωνικῶν συστημάτων, ἀρυσμένων τὴν δύναμιν αὐτῶν καὶ τὴν βιωσιμότητά ἐκ τῆς διακαίας κοινωνικῆς συστάσεως καὶ ἀλληλεγγύης.

Καθ' ὅλην τὴν μακράναια ἑλληνικὴν ἱστορίαν ἡ Δυτικὴ Μικρασία, ἑλληνικὸν ἐξ ὁλοκλήρου ἔχουσα χαρακτῆρα, παρακολουθεῖ τὰς παλιντροπίας καὶ περιπετείας τῆς εὐρωπαϊκῆς Ἑλλάδος, συναγωνίζεται μετὰ τῶν πολιτειῶν αὐτῆς, συμπράττουσα ἢ διίσταμένη. Οὐδ' ἡ ἐλαχίστη διαφορὰ ἀντιλήψεων, αἰσθημάτων, ἐθνικῶν ροπῶν. Τὸ φαινόμενον τοῦτο ἐξακολουθεῖ ἐξελισσόμενον μέχρι τῶν τελευταίων χρόνων τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας.

Ἄξιον τυγχάνει ἰδίως παρατηρήσεως, ὅτι ἡ Δυτικὴ Μικρασία λαμβάνει ἑλληνικώτερον χαρακτῆρα ἀκόμη κατὰ τὴν μακεδονικὴν περιόδον. Ἡ περσικὴ δύναμις, ἥτις ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐκράτει τὰ σκῆπτρα τῆς ἰσχύος καὶ τῆς ἐπικρατήσεως ἐν τῇ μικρασιατικῇ τούτῳ τμήματι, καταλύετο ὑπὸ τοῦ Μακεδόνα δορυκτῆτορος καὶ ἐκπολιτιστοῦ καὶ ἐπὶ τῶν ἐρειπίων αὐτῆς ἐγκαθίστατο νέον κράτος, ἑλληνικὸν μᾶλλον ἢ ἰσλαμικὸν ἔχον χαρακτῆρα. Ἄλλ' ἡ διάρκειά αὐτοῦ υπήρξε βραχύδιος· ἅμα τῇ θανάτῳ τοῦ Ἀλεξάνδρου διελύετο εἰς τὰ ἐξ ὧν συνετέθη· ἄλλ' ἡ ἐλ-

ληνική δύναμις δὲν ὑπεχώρει, οὐδ' ἐξεμτηδενίζετο. Νέα κράτη ἰδρύνοντο, ἑλληνικὸν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἤττον φέροντα χαρακτηῖρα. Ἐξ αὐτῶν ἐν καὶ μόνον ἀναγράφω, περιώνυμον ἐν τοῖς χρονικοῖς τῆς ἑλληνικῆς τέχνης καὶ ἐπιστήμης, τὸ τῆς Περγᾶμου, καταστὲν κέντρον καὶ ἀφετη-

*Ὁ ἀειμνήστος Μητροπολίτης Καισαρείας καὶ Καππαδοκίας
Ἰωάννης Ἀνασσασιάδης.*

Ἐγεννήθη τῇ 3 Μαΐου 1834 ἐν τῇ τῆς ἐπαρχίας Καισαρείας κομποπόλει Ἰνδξέ-
Σοῦ. Διετὴς ἀπορφανισθεὶς τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ἑπταετὴς εἰσῆχθη φροντίδι τῆς
μητρὸς του ἐν ταῖς σχολαῖς τῆς γενετείρας καὶ δεκαετὴς προεχειρίσθη εἰς ἀνα-
γνώστην ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου ἁγ. Καισαρείας Πατρίου. Τῷ 1851 ἐλθὼν εἰς Κων-
σταντινούπολιν ἐφοίτησεν ἐπὶ ἐν ἔτος εἰς τὴν ἐν Φαναρίῳ Μεγάλην τοῦ Γένους
Σχολήν, τὸ δ' ἐπιὸν εἰσῆχθη εἰς τὴν κατὰ Χάλκην Θεολογικὴν, ἐξ ἧς ἀπεφοί-
τησε τῷ 1859 ἀριστεύς, ἀναγορευθεὶς διδάσκαλος τῆς ὀρθοδόξου θεολογίας· τῇ
25 Δεκεμβρίου δὲ τοῦ αὐτοῦ ἔτους προεχειρίσθη ἐν τῷ ναϊδρίῳ τῆς σχολῆς εἰς
διάκονον ὑπὸ τοῦ τότε σχολάρχου μητροπολίτου Σταυρουπόλεως Κωνσταντίνου
τοῦ Τυπάλδου. Ἀμα τῇ χειροτονίᾳ του ἀπῆλθεν εἰς Ἁγίον Ὄρος πρὸς ἐπίσκε-
ψιν τῶν Ἁγίων Τόπων, ἐκεῖθεν δὲ κατὰ Μάϊον τοῦ 1869 ἐπανέκαμψεν εἰς τὴν
πατρίδα αὐτοῦ. Κατ' Αὔγουστον τοῦ αὐτοῦ ἔτους διορίσθη Διευθυντὴς τῆς ἐν
τῇ μονῇ τοῦ Τιμίου Προδρόμου συστάσεως τότε μικρᾶς Ἱερατικῆς Σχολῆς, μετὰ
διετίαν δ' ἀποχωρήσας μετέβη εἰς Ἀθήνας, ἐνθα ἐπὶ διετίαν διήκουσε τὰ μα-
θήματα τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου καὶ ἐκεῖθεν εἰς
Στρασβοῦργον, Ἀϊδελέβεργην καὶ Γοτλγην, ἐν τοῖς Πανεπιστημίοις τῶν ὁποίων
διήκουσεν ἀνώτερα θεολογικὰ μαθήματα, ἐκμαθῶν συνάμα τὴν τε γαλλικὴν καὶ
γερμανικὴν γλῶσσαν. Περὶ τὰ τέλη τοῦ 1867 ἐπανῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπο-

ρία της ἀνθρωπίνης σκέψεως, μετὰ βίον βραχὺν ἀλλ' ἐνδοξον κληροδοτηθὲν τοῖς Ῥωμαίοις ὑπὸ τοῦ τελευταίου αὐτοῦ βασιλέως.

Τὸ πλεῖστον τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἀλλὰ τὸ δυτικὸν αὐτῆς τμήμα κατ' ἐξοχὴν κατέστη ἐξ ὁλοκλήρου ἑλληνικὸν μετὰ τὴν ἱδρυσιν τῶν νέων κρατῶν ἐκ τῆς διαλύσεως τοῦ μεγάλου κράτους τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἐν τοιαύτῃ ἐθνικῇ καταστάσει εὗρεν ὁ Χριστιανισμὸς τὴν μικρασιατικὴν Ἰωνίαν καὶ τὴν Αἰολίδα· ἦτο προπαρεσκευασμένον τὸ ἔδαφος πρὸς ἀποδοχὴν τοῦ νέου θρησκευτικοῦ κηρύγματος, τοῦ ἐκτοξευθέντος ἀπὸ

λιν διορισθεὶς καθηγητὴς ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ Χάλκης διδάξας ἐπὶ ὀκταετίαν. Κατὰ τὸ ὅσον ἔτος τῆς ἐν τῇ σχολῇ ταύτῃ καθηγεσίας του ἐχειροτονήθη ὑπὸ τοῦ τότε Διευθυντοῦ τῆς Θεολ. Σχολῆς μητροπολίτου Ἀγχιάλου (εἶτα Σμύρνης) Βασιλείου εἰς πρεσβύτερον καὶ μετὰ τινος μῆνας ὑπὸ τοῦ τότε τῷ τρίτον πατριαρχεύοντος Ἀνθίμου τοῦ Σ' εἰς ἀρχιεπίσκοπον. Τῷ 1875 μετέσχε τῆς ἐν Βόννῃ συνόδου τῶν ἐν Γερμανίᾳ Παλαιοκαθολικῶν ὡς μέλος τῆς ἐπὶ τῶν Πατριαρχείων ἀποσταλείσης ἐπιτροπῆς διαπρέψας διὰ τῶν ἐμβριθῶν αὐτοῦ ἀνακοινώσεων. Κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους διορίσθη Σχολάρχης τῆς Μ. τοῦ Γένου· Σχολῆς, ἣν διευθύνας ἐπὶ 3 ἔτη ἐξελέγη τῷ 1878, ἐπὶ Ἰωακείμ τοῦ Β' μητροπολίτης Καισαρείας.

Πρὸ τῆς εἰς τὴν ἐπαρχίαν αὐτοῦ ἀναχωρήσεώς του ἀνεσυνέστησε τὴν Καπαδοκικὴν Ἀδελφότητα, ἅμα δ' ἀφίχθεις εἰς τὴν ἔδραν αὐτοῦ ἐπεχείρησε ἀάραυτα τὴν οὐσίαν κεντρικῆς ἐπαρχιακῆς σχολῆς, φροντίσας νὰ κατορθίσῃ ἀποθεματικόν τι κεφάλαιον ἐξασφαλίζον τὴν ἐν τῷ μέλλοντι λειτουργίαν αὐτῆς. Τῷ 1832 δὲ διὰ τῆς ἐκ πεντακισχιλίων φράγκων ἐτησίως δωρεῖς τοῦ ἐν Μασσαλίᾳ τότε διατρίβοντος ἀειμνήστου Θεοδ. Ε. Ροδοκανάκη ἱδρυσεν ἐν τῇ κατὰ Καισαρείαν ἱερᾷ μονῇ τοῦ Τιμίου Προδρόμου τὴν Ροδοκανάκειον ἐπικληθεῖσαν ἱερατικὴν σχολὴν πρὸς μόρφωσιν ἱερέων καὶ διδασκάλων δι' ὅλην τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Τῷ 1885 ἱδρυσεν ἀπέναντι τῆς αὐτῆς μονῆς ἐπαρχιακὸν ἄνωτερον Κεντρικὸν Παρθεναγωγεῖον, ὡς διδασκαλεῖον θηλέων διδασκάλων, τῷ 1891 ἱδρυσεν τὸ Καπαδοκικὸν Ὁρφανοτροφεῖον τῶν ἀρρένων, τὸ δ' ἐπὶ τὸν ἔτος καὶ τὸ τῶν θηλέων, εὐρίσκων πάντοτε προθύμους συναγωγούς εἰς τα φιλόμουσα καὶ φιλόανδρα αἰσθήματα αὐτοῦ ὅλους τοὺς ἐπαρχιώτας του, ἐξ ὧν οἱ δυνάμενοι διαμεγάλων ποσῶν καὶ οἱ λοιποὶ διὰ τοῦ ὀβολοῦ των συνετέλεσαν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἀνωτέρω εὐεργετικῶν καθιδρυμάτων.

Τῷ 1886 προσκληθεὶς συνοδικὸν μέλος ὑπὸ Ἰωακείμ τοῦ Δ' ἐξελέγη μετὰ τὴν παραίτησιν τούτου Τοποτηρητὴς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου.

Ὁ Καισαρείας Ἰωάννης ὑπῆρξεν ἱεράρχης φιλόμουσος εἰς τὸ ἔπακρον, φιλόανθρωπος, φιλόπατρις, προβιβαστὴς τῆς κοινωνικῆς ἠθικῆς, πρῶτον παράδειγμα καλοῦ ποιμένος ἀποτυποῦντος ἀειμνήστως ἐν τοῖς ἔργοις ζῶσαν καὶ ὁρώσαν τὴν χριστιανικὴν ἀρετὴν.

Ἄμα ὡς ἐγνώσθη ἐν Ἀθήναις ὁ θάνατος τοῦ ἀειμνήστου Καισαρείας Ἰωάννου, ὁ ἔθνωφελὴς σύλλογος τῶν Μικρασιατῶν «Ἀνατολή» ἐτέλεσεν ἐν τῇ Ριζαρείῳ Ἱερατικῇ Σχολῇ σεμνὸν καὶ πάνδημον μνημόσυνον ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς μακαρίας ψυχῆς τοῦ διαπρεπεστάτου ἱεράρχου.

Ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Νικαίας κ. Βασίλειος Γεωργιάδης.

Γεννηθεὶς ἐν Χρυσουπόλει τῆς Κωνσταντινουπόλεως περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος, διήκουσε τὰ πρῶτα μαθήματα ἐν τῇ γενεθλίῳ του. Συνεπλήρωσε δὲ τὰς ἐγκυκλίους καὶ τὰς περὶ τὴν θεολογίαν καὶ τὴν φιλολογίαν σπουδὰς αὐτοῦ ἐν Ἀθήναις, τυχὼν καὶ τοῦ πτυχίου τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ αὐτόθι Πανεπιστημίου κατὰ τὰ μέσα τοῦ 1871, ἔχων συμφοιτητὴν τὸν Πανιερώτατον Μητροπολίτην Ἀθηνῶν κ. Θεόκλητον, μεθ' οὗ καὶ συνεδέθη διὰ στενῆς καὶ ἀδελφικῆς φιλίας. Διορισθεὶς δὲ καθιγ-

τῆς Ἰουδαίας. Τὰ δόγματα αὐτοῦ δὲν ἦσαν ξένα πρὸς τὴν ἡθικὴν καὶ πνευματικὴν μόρφωσιν τῶν κατοίκων τῆς ἑλληνικῆς ταύτης Μικρασίας· τοῦτου δ' ἕνεκα καὶ ἐγένοντο ἀσπαστὰ παραχρῆμα, ἄνευ μεγάλης ἀντιδράσεως. Ὁ Ἀπόστολος τῶν Ἐθνῶν, ὁ ἐκ Ταρσοῦ Παῦλος, ἐμπειρεν ἐν Μικρασίᾳ τὸν πρῶτον τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ σπόρον. Ἀπὸ τῆς μι-

τῆς τῆς ἐν Χάλκῃ Θεολογικῆς Σχολῆς τὸ σχολικὸν ἔτος 1872—1873, διετελέσεν ἐπὶ ὀκταετίᾳ τοιοῦτος, λίαν εὐδοκίμως διδάσκων ἐν αὐτῇ. Φύσει δὲ μελετηρὸς ἐκ παίδων ὢν, ἐνέκυπτε κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα καὶ εἰς ἰδιαιτέρας ποικίλας μελέτας, μάλιστα δὲ περὶ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ χειρόγραφα, δι' ὃ καὶ δις μετέβη εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος. Ἐκ τῶν τοιούτων δ' αὐτοῦ ἐρευνῶν ἐν Χάλκῃ εἰς ἀμφοτέρας τὰς Σχολάς, Θεολογικὴν καὶ Ἐμπορικὴν, ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τοῦ Ἀγιοταφιτικοῦ ἐν Φαναρίῳ μετοχίου, καὶ ἐν Ἀγίῳ Ὄρει, προέκυψεν εἰς φῶς τὸ ἀλείστον τοῦ περιφήμου εἰς τὸν προφήτην Δανιὴλ ὑπομνήματος τοῦ ἱερογράφου Ἰππολύτου, ἐπισκόπου Ρώμης, ὃπερ ἐκτάκτου ἐτυχεν ὑποδοχῆς παρὰ τοῖς σοφοῖς τῆς Εὐρώπης, πολλάκις ἀνατυπωθέν, διάφορα ἀνέκδοτα συγγράμματα τοῦ ἀντιπάλου τοῦ ἱεροῦ Φοιτίου μητροπολίτου Σμύρνης Μητροφάνους, πλήρες τὸ προοίμιον τοῦ ὑπομνήματος τοῦ Θεοφυλάτου, ἀρχιεπισκόπου Βουλγαρίας, εἰς τοὺς ἐλάσσοντας προφήτας, δύο λόγοι τῶν Μητροπολιτῶν Ἀθηνῶν Μιχαὴλ Ἀκομινάτου καὶ Γεωργίου Βουρτζείου καὶ διάφορα ἄλλα. Μεταβάς δὲ εἰς τὴν Ἑσπερίαν Εὐρώπην πρὸς συμπλήρωσιν τῶν σπουδῶν αὐτοῦ, ἐπεσκέψθη τὰς κυριωτέρας ἐν αὐτῇ μεγάλας καὶ εἰς ἑλληνικὰ χειρόγραφα πλουσίας βιβλιοθήκας τοῦ Βατικανοῦ ἐν Ρώμῃ, τῆς Λαυρεντιανῆς ἐν Φλωρεντίᾳ, τῆς Αὐτοκρατορικῆς ἐν Βιέννῃ, τῆς τοῦ Μονάχου, Λειψίας, Βερολίνου, Παρισίαν, Λονδίνου, Ὁξωνίας καὶ ἄλλων, ἀπεκόμισε δ' ἐκεῖθεν μέγαν θησαυρὸν ἐκ διαφόρων χειρογράφων, ἐξ οὗ ἱκανὸν μέρος ἐξέδωκε διὰ τῆς «Ἐκκλησιαστικῆς Ἀληθείας», πλείστα δὲ παρεσκευάσεν εἰς ἐκδόσιν. Ἐκ χειρογράφου δὲ τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Μονάχου πρῶτος ἐξέδωκε σπουδαιότατα τεμάχια τῆς ἑρμηνείας τοῦ Ὡριγένους εἰς τὸ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγέλιον, ἅτινα βραδύτερον ἐντεῦθεν ὀδηγηθεὶς ἐξέδωκεν ἐν ἰδίῳ τεύχει καὶ Γερμανὸς τις φιλόλογος.

Ἐπανελθὼν δ' ἐκ τῆς Ἑσπερίας Εὐρώπης περὶ τὰ τέλη τοῦ 1884 ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῆς Πατριαρχικῆς Κεντρικῆς Ἱερατικῆς Σχολῆς, ἣν ἐπὶ τετραετίαν διευθύνας ἀνήγαγεν εἰς ὕψος μορφώσεως ἐπαρχοῦς τῶν ἐν αὐτῇ σπουδάζοντων, ὑπερπηδῆσας πλείστα δυσχερέστατα προσκόμματα. Τότε δ' ἐπὶ dietίαν ἐγένετο καὶ ὁ κύριος διεθυντὴς καὶ συντάκτης τῆς «Ἐκκλησιαστικῆς Ἀληθείας», ἀναγκῶν αὐτὴν εἰς περιωπὴν ἐπιστημονικοῦ καὶ κοινωφελοῦς συγχρόνως περιοδικοῦ συγγράμματος. Μία δ' ἀναφύλλισις τῶν τόμων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης μαρτυρεῖ τὴν ἀκαταπὸνῆτον φιλοπονίαν τοῦ διεθυντοῦ καὶ συντάκτου αὐτῆς ἀρχιμ. Βασιλείου Γεωργιάδου. Ἐκεῖ δὲ πρὸς πολλὰς ἄλλαις μελέταις καὶ κοινωνιολογικαῖς διατριβαῖς θά ἴδῃ τις τὴν πρῶτην ἐκδόσιν διαφόρων ἀνεκδότων κειμηλίων τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν φιλολογίας, ὡς καὶ τὰς συμβολὰς εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ μεταξὺ ἀνατολικῆς καὶ δυτικῆς Ἐκκλησίας σχίσματος. Ἐνασχολούμενος δὲ μετ' ἀδόλου ζήλου καὶ περὶ τὸ κήρυγμα τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ, κατέστησεν αὐτό, ἐφ' ὅσον ἦτο δυνατόν, ἀλλοῦστερον καὶ δημοθέστερον, ἀπαλλάξας αὐτό ἀπὸ τε λέξεων καὶ φράσεων καὶ ἐννοιῶν ἀπροσίτων εἰς τὸ κοινὸν ἀκροα-

χρυσιατικῆς νησίδος Πάτμου ὁ Ἰωάννης ἐκήρυξε τὴν Ἀποκάλυψιν. Νέον πνεῦμα ὑγιоὺς διδασκαλίας, θετικωτέρας ἀντιλήψεως τῶν πραγμάτων, ἤρξατο ἐπικρατοῦν ἐν τῇ ἑλληνικῇ συνειδήσει τῶν μικρασιατι-

τῆριον. Καὶ ἐκ τοῦ ἀφανοῦς δὲ οὐκ ὀλίγα διὰ τῶν ἐφημερίδων ἐξέδωκεν ἄρθρα καὶ διαφόρους ἐκπαιδευτικὰς τὸ πολὺ καὶ παιδαγωγικὰς διατριβάς, ἐν αἷς καὶ τὸν Περιεργίδην, ὅπου τὸ πρῶτον κατεξανίσταται κατὰ τοῦ συστήματος τῶν δημοσίων ἐξετάσεων. Ἐπὶ ἓν δ' ἔτος μείνας ἀνευ θέσεως, ἐξέλεγχ, ἀπὼν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, τῇ 8 Αὐγούστου 1889, Μητροπολίτης Ἀγχιάλου μετὰ πραξικόπημα κατὰ τοῦ προκατοχοῦ αὐτοῦ ὑπὸ τε ὁμογενῶν τιῶν καὶ ὑπὸ τῆς Βουλγαρικῆς Κυβερνήσεως. Ἀναλαβὼν δὲ τὰ ποιμαντορικά αὐτοῦ καθήκοντα, πᾶσαν θυσίαν κατέβαλε πρὸς διακανόνισιν τῶν κοινοτικῶν πραγμάτων ἐν Ἀγχιάλῳ καὶ Πύργῳ, καὶ ἐν τοῖς δυοῖ καὶ μόνοις τότε ἑλληνικοῖς χωρίοις τῆς Μητροπόλεως Ἀγχιάλου, Δαβουτλίου καὶ Εὐσταθοχωρίου. Ἡ διακανόνισις δὲ αὕτη κατὰ φυσικὸν λόγον προὔκალεσε τὴν μὴνιν τῶν ἀρεσκομένων μᾶλλον εἰς ἀνωμαλίας, ἀλλ' ὅπως δῆποτε διὰ τῆς ἐπιμονῆς καὶ ὑπομονῆς αὐτοῦ πολλῶν ἀγαθῶν πρόξενος ἀπ' ἀρχῆς ἐγένετο ὁ Μητροπολίτης Ἀγχιάλου Βασίλειος, πρὸ πάντων δὲ ἐξῆρε τὸ φρόνημα τοῦ λαοῦ ὑπὲρ τῶν πατρίων ἐκκλησιαστικῶς καὶ ἐθνικῶς. Ὅτε δὲ κατὰ τὸ 1892 ἐπεφάνη τὸ ὀλεθριώτατον διὰ τὰ ἑλληνικὰ ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ ἀστικά οὐλοῦν νομοσχέδιον τοῦ Ζίφκοφ, ἡ γνώμη αὐτοῦ, πρυτανεύουσα καθ' ἅπασας τὰς παραλίους ἑλληνικὰς κοινότητας τὸ πρῶτον, εἶτα δὲ καὶ εἰς τὰς μεσογείους, ἦτοι ὁ ἑλληνικὸς λαὸς δι' ἀναφορῶν ν' ἀπευθυνθῇ πρὸς τὴν Βουλγαρικὴν Βουλὴν καὶ Κυβέρνησιν διὰ τὸ προσκινόμενον αὐτῷ μέγα ἀδίκημα, συνετέλεσε μεγάλως εἰς περιστολὴν τοῦ κακοῦ. Καὶ εἰς πᾶν δὲ ἄλλο ἐθνικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς φύσεως σπουδαῖον ζήτημα μετὰ παντὸς ζήλου εἰργάσθη, πάντοτε προθύμον ἐαυτὸν παρέχων εἰς ὑπηρεσίαν τοῦ κοινοῦ. Εἶναι δὲ περιττὸν νὰ εἰπωμεν ὅτι τὸ κήρυγμα τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ εἶχεν ἀναπτύξει τὰ μέγιστα πολλακίς καὶ τρεῖς τὴν αὐτὴν ἡμέραν κηρύττων καὶ διδάσκων, μάλιστα κατὰ τὰς Κυριακὰς τῆς μεγάλης τεσσαρακοστῆς. Καὶ τὰ διάφορα δὲ σωματεῖα τῆς Ἀγχιάλου καὶ τοῦ Πύργου ἐνεδυνάμωσε, κάλλιστον διδούς εἰς ἄλλους παράδειγμα ἀόκνου φιλοτιμίας καὶ ζήλου εὐλαβικοῦς. Κληθεὶς δὲ συνοδικῶς ἐν ἔτει 1896, ἀπεστάλη μετὰ τοῦ Μητροπολίτου Νικομηδείας Φιλοθέου καὶ τοῦ Σχολάρχου τῆς Μ. τοῦ Γ. Σχολῆς μητροπολίτου Σάρδεων Μιχαὴλ Κλεοβούλου εἰς τὴν ἱερὰν χρῆσιν καὶ στέψιν τοῦ Αυτοκράτορος τῆς Ρωσσίας Νικολάου Β', τυχὼν ἐξαιρέτων αὐτόθι τιμῶν καὶ τοῦ παρασῆμου τῆς Ἀγίας Ἀννης πρώτης τάξεως. Ἐκτὸς δὲ τοῦ παρασῆμου τούτου, ἔχει τὰ παράσημα τῆς Ὁθωμ. Αυτοκρατορίας Ὁσμανιὲ καὶ Μετξηγιῆ β' τάξεως, τὸν Ταξιάρχην τοῦ Ἑλληνικοῦ παρασῆμου, καὶ δύο Βουλγαρικὰ παράσημα, τὸ ἐν β' καὶ τὸ ἑτερον γ' τάξεως. Καὶ ἐν τῷ μέσῳ δὲ τῶν πολλῶν ἄλλων αὐτοῦ ἀσχολιῶν, οὐκ ἐπαύετο συγγράφων καὶ δημοσιεύων διαφόρους πραγματείας, τὰς μὲν ἐκ τοῦ ἐμφανοῦς, ὡς τὰς μελέτας τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου καὶ περὶ τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, τὰς δὲ ἐκ τοῦ ἀφανοῦς. τὸ πλεῖστον παιδαγωγικὰς καὶ κοινωνιολογικὰς. Ἀξιωμακτικὸς καὶ μεγαλόψυχος ὑπῆρξεν ἡ πολιτικὴ καὶ ἐθνικὴ δρᾶσις τῆς Α. Σ. τοῦ Μητροπολίτου Νικαίας ἀπὸ τῶν προομιῶν τοῦ Μικρασιατικοῦ ἀγῶνος, ἐξακολουθεῖ δὲ τοιαύτη καὶ μέχρι σήμερον.

κῶν λαῶν. Αἱ ἐκκλησιαστικαὶ Σύνοδοι πρὸς διακανονισμόν τῶν σχέσεων καὶ τῶν κανόνων τοῦ νέου θρησκευτικοῦ δόγματος συνήρχοντο ἐν Μικρασίᾳ, ὧν περιφημοτάτῃ ἡ τῆς Νικαίας. Οἱ πλείστοι τῶν μεγάλων

Ὁ δαίμονιος Μητροπολίτης Ἀμασσίας Σωφρόνιος.

Ἐγεννήθη ἐν τῇ συνοικίᾳ Μυριάνδρου (Ἐδίρνε-καπὴ) Κων)πόλεως, φέρων ὡς λαϊκὸς τὸ ὄνομα Σωτήριος· χειροτονηθεὶς διάκονος καὶ ὀνομασθεὶς Σωφρόνιος, σχεδὸν εἰκοσαετὴς κατετάχθη ἐν τῷ κλήρῳ, διδασθεὶς εἰς τὴν ἀκμάζουσαν μέχρι τοῦ 1860 σχολὴν τῆς συνοικίας ταύτης. Ὑπηρέτησεν ὀλίγον παρὰ τῷ μακαρίτῃ πατριάρχῃ Γρηγορίῳ Σ' τῷ Φουρτουνιάδῃ, ὃς ἔστειλεν αὐτὸν ἐπίτροπον αὐτοῦ

πατέρων τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας προήλθον ἐκ τῆς ἑλληνικῆς Μικρασίας, ᾗτις καθίστατο πράγματι τὸ φυτώριον τῆς νέας χριστιανικῆς ἐπιστήμης, τῆς ποιήσεως καὶ τῆς τέχνης.

*
* *

Καθ' ἑλλην τὴν μακροχρόνιον διάρκειαν, χιλιετηρίδα, τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας ἡ μικρασιατικὴ Ἑλλάς παρακολουθεῖ τὰς τύχας αὐτῆς καὶ τὰς περιπετείας. Αἱ Σταυροφορίαι διετάραξαν ἐπὶ τινα χρόνον τὴν θρησκευτικὴν συνείδησιν τῶν ἑλληνικῶν αὐτῆς πληθυσμῶν, ἀλλ' ἐν τῷ συνόλῳ τὸ σύμβολον τῆς Νικαίας παρέμεινεν ἀθίκτον. Οἱ τυχοδιώκται τῆς Δύσεως δὲν κατώρθουν νὰ παραμείνωσιν ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐν Μικρασίᾳ, ὅπως καὶ ἀλλαχοῦ τῆς ἑλληνικῆς πατρίδος. Ἡ Μικρὰ Ἀσία παρέμεινεν ἑλληνικὴ καὶ ὀρθόδοξος ὑπὸ τὸ ἀνακαινισθὲν κράτος τοῦ Βυζαντίου διὰ τῶν Παλαιολόγων.

Ἀλλ' ἡ εὐτυχία αὕτη δὲν ἐμελλε νὰ διαρκέσῃ ἐπὶ μακρὸν χρόνον. Νέοι ἐχθροί, νέοι κίνδυνοι, νέαι ἐθνικαὶ περιπέτειαι. Κυριώτατος τῶν ἐχθρῶν τὸ Ἰσλάμ, ἐξεληθὲν ἀπὸ τῶν ἐρήμων τῆς Ἀραβίας καὶ διὰ ταχύτητος ἀστραπῆς ἐπιδραμὼν ἐπὶ τῆς Αἰγύπτου, τῆς Κεντρικῆς Ἀσίας, καὶ ἐπὶ τέλους τῆς ἑλληνικῆς Μικρασίας. Κατὰ τοῦ νέου κηρύγματος, τοῦ διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου διαδοθέντος τὸ πρῶτον, ὑπὸ τῶν Ἀράβων καὶ τούτων ὑποχωρησάντων ἀπὸ τῆς ἱστορικῆς σκηνῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων, τῶν Ὀσμανιδῶν, ἡ ἑλληνικὴ θρησκευτικὴ συνείδησις ἀντεπεξήλ-

εἰς Σέρρας, τὰς οποίας ἐποίμανεν ἐπὶ βραχὺν χρόνον ἐπὶ ὁ Γρηγόριος. Μετὰ ταῦτα, μόλις ὑπερβάς τὸ τριακοστὸν τῆς ἡλικίας, ὁ Σωφρόνιος ἐχειροτονήθη μητροπολίτης Φιλαδελφείας, προήχθη κατόπιν εἰς Ἀρταν, τὴν ὁποίαν ἠναγκάσθη, ἐπιμένῃ ἀπαιτῆσαι τῆς Τουρκικῆς Κεβερνήσεως, νὰ ἐγκαταλίπῃ καὶ τῷ 1864 ἐψηφίσθη μητροπολίτης Ἀμασειας, εἰς διαδοχὴν τοῦ ἔργου τοῦ Σωφρονίου, ἐκλεγέντος (ἀπὸ Ἀμασειας) Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου. Διώκησε τὴν μητρόπολιν εὐδοκίμως μέχρις Ἰουλίου τοῦ 1887, ἀποθανὼν ἐν Ἀζαμείᾳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως (Μαυροχωρίου) σχεδὸν ὀγδοηκοντούτης. Τῇ ἐνεργείᾳ του συνεστήθησαν ὑπερτεσσαράκοντα σχολεῖα εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ἀμασειας, κατὰ τὰς διαβεβαιώσεις τῆς τότε ἐκκλησιαστικοφιλογικῆς ἑφημερίδος «Ἀνατολικοῦ Ἀστέρους». Ἐχημάτισε συνοδικὸς τῷ 1862—1864 καὶ τῷ 1881—1883. Ἦν ἀνὴρ νοημονέστατος καὶ δραστηριος, ὑπέρμαχος τῶν νέων ἐθνικῶν καινισμῶν (1859—62), τοὺς ὁποίους ἀπεδοκίμαζεν ὁ πατριάρχης Ἰωακεῖμ ὁ γέρων (ὁ Β'), εἰς οὗ τὴν παῦσιν ἔνεκα τῆς αἰτίας ταύτης κυρίως, εἰργάσθη (Ἰουλίῳ 1863) ὁ τότε Ἀρχιεπίσκοπος Σωφρόνιος, πολλὰς δὲ παρέσχεν ἐθνικὰς ὑπηρεσίας ἐν τῷ Μικρασιατικῷ ἀγῶνι, ἐνισχύων καὶ ὑποστηρίζων τὴν ἑλλ. παιδείαν καὶ τὴν ἑλλ. γλῶσσαν καὶ ἀναξωπυρῶν τὸ ἑλλην. ἐν Μ. Ἀσίᾳ φρόνημα.

θεν, ἀγωνισθεῖσα ἐρρωμενέστατα καὶ καρτερικώτατα· ἀλλὰ τὸ κράτος τοῦ Βυζαντίου εἶχεν ἐξαντληθῆ καὶ ἐκπέσῃ ἐκ τῆς παλαιᾶς αὐτοῦ ἰσχύος.

Ἡ Μικρὰ Ἀσία περιήρχετο ὑπὸ τὴν ὀθωμανικὴν δεσποτείν. Ἑλληνικωτάτη κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐμφάνισεως αὐτῆς ἐπὶ τῆς ἱστορικῆς σκηνῆς, ἐσπερεῖτο ἡμέρα τῇ ἡμέρᾳ τοῦ ἐθνικοῦ αὐτῆς χαρακτῆρος· ἐξαναγκασομένη διὰ τῆς βίας νὰ ἐγκαταλίπῃ τὰ πάτρια. Πρὸ τῶν Ἑλλήνων αὐτῆς, κατὰ τὸ πλείστον, κατοίκων ἐτίθετο τὸ δίλημμα: θάνατος ἢ ἐξωμοσία. Προϋτίμησαν τὸν θάνατον οὐκ ὀλίγοι· ἢ τὴν ἀπάρανσιν τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως· ἀλλ' ὑπῆρξαν καὶ οἱ ἀποδεξάμενοι τὸ μουσουλμανικὸν κήρυγμα πρὸς σωτηρίαν ἑαυτῶν· ἐγίνωσκον δυστυχῶς, ὅτι μεταβάλλοντες θρησκεῦμα καὶ ἐθνικότητα, ἠδύναντο νὰ καταλάβωσι τὰ ὑπατά αξιώματα τοῦ κράτους, ὡς συνέβη εἰς πλείστους τῶν ἀλλαξοπιστησάντων Ἑλλήνων. Ἀλλὰ καὶ πολλοὶ ἐκ τῶν Ἑλλήνων τούτων, τῶν ἐγκαταλιπόντων τὸ πάτριον θρησκεῦμα, ἐν τῷ φανερῷ μὲν ὑπεκρίνοντο, ὅτι ἦσαν ἀφωσιωμένοι Μουσουλμᾶνοι, ἀλλ' ἐν τῷ κρυπτῷ, ἐν τοῖς ἀδύτοις τῶν κατοικίων αὐτῶν, ἐν ἀποκρύφοις τρώγλαις καὶ σπηλαίοις ἐτέλουν τὰ τῆς χριστιανικῆς θρησκείας· καὶ τοιοῦτοι ἀπὸ τοῦ καιροῦ ἐκείνου περιεσώθησαν μέχρι τῆς σήμερον—Χριστιανοὶ ἐν τῷ κρυπτῷ, καὶ ἐν τῷ φανερῷ Μουσουλμᾶνοι.

Πρὸς μεῖζονα πίστῳσιν τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος τῶν Ἑλλήνων τῆς Μικρασίας, τηρησάντων κατόπιν τόσων διωγμῶν καὶ ἐκδιάσεων τὴν ἑλληνικὴν αὐτῶν πίστιν καὶ συνείδησιν, ἔστω μαρτύριον καὶ τοῦτο πρὸς τοὺς ἄλλοις. Ἡ καχύποπτος μουσουλμανικὴ ἐξουσία, ἐπιδιώκουσα παντὶ τρόπῳ, θεμιτῷ καὶ ἀθεμίτῳ, τὴν ἐξαφάνισιν τοῦ ἑλληνικοῦ Γένους ἀπὸ τοῦ μικρασιατικοῦ ἐδάφους, ἀπηγόρευσε τὴν χρῆσιν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ ἐν τῷ οἴκῳ καὶ ἐν τῇ ἀγορᾷ. Ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ ἡ ἀπαγόρευσις αὕτη δὲν ἐπῆνεγκε τὸ ποθητὸν ἀποτέλεσμα, διετάχθη ὑπὸ τῶν κρατούντων ἡ ἀποκοπὴ τῆς γλώσσης τῶν Χριστιανῶν Ἑλλήνων, μὴ δυναμένων τοῦ λοιποῦ νὰ ποιῶνται χρῆσιν τοῦ πατρίου γλωσσικοῦ ἰδιώματος τῶν τέκνων αὐτῶν μετὰ τῶν γονέων. Οὕτω σὺν τῷ χρόνῳ ἐξηφανίζετο ἡ ἑλληνικὴ γλώσσα πολλαχοῦ τῆς Μικρασίας, ἰδίᾳ τῆς ἐνδοτέρας, διότι οἱ ἑλληνικοὶ πληθυσμοὶ τῶν παραλίων τμημάτων διετέλουν ὅπωςδῆποτε εἰς ἐπικοινωνίαν μετὰ τῶν ἐξω ὁμοεθνῶν, ἀλλ' ἐὰν ἡ γλώσσα ἐξέλιπεν, ἡ ἐθνικὴ καὶ θρησκευτικὴ συνείδησις παρέμεινεν ἀκράδαντος, καὶ ἐξηκολούθησε τοιαύτη μέχρι τῆς παλιγγενεσίας.

Ἕτερον μέσον ἐξαφανισμοῦ τοῦ ἑλληνικοῦ χαρακτήρος τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ὑπῆρξε τὸ περιδόητον παιδομάζωμα. Ἐπινόημα καταχθόνιον τοῦ στρατιωτικοῦ δικαστοῦ Καρὰ Χαλῆλ Τσενδερελή, ἔργον, ὡς γράφει ὁ ἱστορικὸς τῆς ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας Χάμμερ, μεγίστης ἀνθρωπίνης πείρας καὶ ἀπανθρωποτάτης πολιτικῆς, περὶ συστάσεως στρατιωτικῆς δυνάμεως ἐκ παίδων Χριστιανῶν, ἐκδιδυμμένων πρὸς

Ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Ἀμασειᾶς Γερμανὸς Καραβογγέλης.

Ἐγεννήθη ἐν Στύφῃ τῆς Μιτυλήνης ἐνθα ἐποιήσατο καὶ τὰς ἐγκυκλίους αὐτοῦ σπουδὰς. Εἶτα εἰσῆχθη ἐν τῇ κατὰ Χάλκην Θεολογ. Σχολῇ, ἐξ ἧς ἀπεφοίτησε, ἀριστοῦχος τῷ 1888, μεθ' ὃ μετέβη πρὸς συμπλήρωσιν τῶν σπουδῶν αὐτοῦ εἰς Γερμανίαν, ἀνακηρυχθεὶς μετὰ τριετεῖς σπουδὰς διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας ὑπὸ τοῦ Πανεπιστημίου Λειψίας. Ἐπανακάμψας εἰς Κων)πολιν διωρίσθη τῷ 1891 καθηγητὴς τῶν ἀνωτέρων θεολογικῶν μαθημάτων ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ Χάλκης, διατελέσας τοιοῦτος μέχρι τῆς 20 Φεβρουαρίου 1896, ὅτε καὶ ἐξελέγη χωροεπίσκοπος τῆς μεγάλης κοινότητος τοῦ Πέραν ἐν Κων)πόλει, ὑπὸ τὸν τίτλον Χαριουπόλεως, εἰς ἡλικίαν 28 μόλις ἐτῶν, ἐνθα εἰργάσθη ἀγαπώμενος καὶ ἐκτιμώμενος ὑφ' ὅλων ἐπὶ ολόκληρον ὀκταετίαν. Κατὰ Ὀκτώβριον τοῦ 1900 προήχθη εἰς τὴν Μητρόπολιν Καστορίας, ὅπου παρουσιάσθη αὐτῷ, ὡς ἡ ζωηρὰ του ἐπιθυμία, στάδιον εὐρὺ ἐθνικῆς ἐργασίας. Εἶναι γνωστοὶ καὶ ὁμο-

ἀποδοχὴν τοῦ Ἰσλαμισμού. «Οἱ ἡττημένοι εἶνε δοῦλοι τοῦ νικητοῦ, οὗ νόμιμος περιουσία τυγχάνουσι καὶ κτήματα καὶ γυναῖκες καὶ παῖδες αὐτῶν, ἐξισλαμίζοντες τοὺτους καὶ ἐγγράφοντες ὡς μαχητὰς ὑπὲρ αὐτοῦ, παρέχονεν αὐτοῖς καὶ τὴν πρόσκαιρον καὶ τὴν αἰωνίαν σωτηρίαν. Κατὰ τὸ ρητὸν τοῦ προφήτου «πάν νεογνὸν πέφυκε πρὸς τὸ Ἰσλάμ», ἐκπαιδευόμενον δ' ἐν στρατῷ ὑπὸ Χριστιανῶν νέων ἐξάπτει τὸν ζῆλον τῶν ἀπίστων πρὸς ἐπιστροφὴν εἰς τὸν Ἰσλαμισμόν. Οὕτω δὲ ὁ νέος οὗτος στρατὸς πληρωθήσεται οὐ μόνον ἐκ τῶν παίδων τῶν ἡττημένων, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἄλλων συμπολιτῶν καὶ ἐξωμοτῶν».

Ἐκ τοῦ παιδομαζώματος τούτου τῶν Χριστιανῶν Ἑλληνοπαίδων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, καὶ βραδύτερον ἄλλων τμημάτων ἑλληνικῶν τοῦ ὑποδουλωθέντος βυζαντινοῦ κράτους, προήλθε τὸ φοβερὸν στρατιωτικὸν σῶμα τῶν Γενιτσαριῶν, θεμελιωθέν, ὡς μετὰ θλίψεως ἐπιφωνεῖ ὁ Χάμμερ, ἐπὶ τῆς αἵματοφύρτου βάσεως τῆς τριπλῆς ἀποστασίας ἀπὸ πατρίδος, γονέων καὶ θρησκείας.»

Κατὰ τῆς τοιαύτης μουσουλμανικῆς πολιτικῆς τοῦ ἐξισλαμισμού τῶν ἑλληνικῶν πληθυσμῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, μία μόνη ὑπῆρξεν ἀντίπαλος δύναμις, ἡ ἑλληνικὴ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία. Οὐδέποτε ὑπεχώρησεν αὕτη πρὸ τῶν ἀνοσιῶν καὶ τυραννικῶν τοῦ κατακτητοῦ βουλευμάτων· ἐν τῇ ἐκτελέσει τοῦ καθήκοντος αὐτῆς ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος οὐδέποτε ἐξεδήλωσε καὶ τὸν ἐλάχιστον δισταγμόν. Τὸ ἐθνικὸν θυσιαστήριον τοῦ ὑποδούλου γένους ἐπληροῦτο καθ' ἐκάστην τῶν ἱερουργῶν καὶ προμάχων τῆς ἑλληνικῆς Ὀρθοδοξίας, πίστεως καὶ πατρίδος. Τὰ χρονικὰ τῆς θυελλώδους ἐκείνης περιόδου πληροῦνται τῶν κατορθωμάτων καὶ τῆς θυσίας τῶν Μητροπολιτῶν, τῶν Ἐπισκόπων, τῶν λευτῶν τοῦ δεδουλωμένου γένους. Ἀνεδείχθησαν οὗτοι ἐπὶ αἰῶνας ἄξιοι

λογοῦνται ὑπὸ πάντων οἱ ἐθνικοὶ ἀγῶνες τοῦ Καστορίας Γερμανοῦ Καραβαγγέλη. Εὐθαρσῆς καὶ ἀκούραστος, ἀψηφὼν τοὺς ἐπικρεμαμένους ἐκ μέρους τῶν δολοφόνων Βουλγάρων κινδύνους, διέτρεχε καὶ τὰ πλέον ἀπομακρυσμένα χωρία τῆς ἐπαρχίας του, παρ' ὅλας τὰς ἐνέδρας ὅσαι τῷ ἐστῆθησαν ὑπ' αὐτῶν πρὸς δολοφονίαν του, διδάσκων καὶ νοθετῶν πίστιν ἀκλόνητον εἰς τὴν πίστιν τῶν πατέρων μας καὶ ἀγάπην καὶ ἀφωσίωσιν εἰς τὴν Μητέρα πατρίδα Ἑλλάδα. Τῷ 1908 ἡ Ἐκκλησία ἀμείβουσα τὰς πολυτίμους ἐθνικὰς ὑπηρεσίας τοῦ Καστορίας Γερμανοῦ Καραβαγγέλη, προήγαγεν αὐτὸν εἰς τὴν Μητρόπολιν Ἀμασείας, ὅπου καὶ ἐνταῦθα εἰργάσθη μ' ἐνθουσιασμόν ὑπὲρ τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος, πλείστας δὲ δοκιμάσας στερήσεις καὶ κακουχίας ὑπὸ τῶν σωβινιστῶν Νεοτούρκων, οἵτινες τῷ 1917 δέσμον ἤγαγον αὐτὸν εἰς Κωνσταντινῶν.

ἀντιπρόσωποι τῆς πατρίδος καὶ τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν λεγεῶν, ἀλλ' ἡ προσενεχθεῖσα θυσία ὑπῆρξεν ἀρεστὴ τῷ Θεῷ τοῦ ἐλληνικοῦ Γένους.

*
* *

Ἀπὸ τοῦ ἐξισλαμισμού τοῦ Ρούμ, τῶν ἐλληνικῶν τμημάτων τῆς Μικρασίας, μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς ἡμερῶν, μικροὶ παρῆλθον αἰῶνες ζοφερᾶς ὑποδουλώσεως καὶ ἐθνικῆς σκοτοδίνης. Ὁ κατακτητὴς, ὁ τύραννος, ἐν τῇ φανατικῇ αὐτοῦ ζήλῳ, δὲν ἐπιτρέπει τὴν ἀνέγερσιν χριστιανικῶν ναῶν, τὴν ἱδρυσίν ἐλληνικῶν σχολείων. Σπανιώτατα ἐπετρέπετο ἡ οἰκοδομὴ ἐκκλησίας, ὁ κώδων ἦτο ἀπηγορευμένος μέχρις ἐσχάτων, ἡ ψαλμωδία τῶν ἱερέων δημοσίως, ὥπως μὴ ἐρεθίζωνται τὰ θρησκευτικὰ νεῦρα τῶν πιστῶν Μουσουλμάνων. Ἀνεκτὸς μόλις ἐν τῇ διωγμῷ τούτῳ ἦτο ὁ κατὰ τόπους Μητροπολίτης καὶ οἱ ἐκατασταχοὶ τῆς διοικητικῆς περιφέρειας ἀντιπρόσωποι αὐτοῦ, δικαιούμενοι ὑπὸ τοῦ Ὄθωμανικοῦ νόμου νὰ ἐξασκῶσι περιορισμένην δικαστικὴν ἐξουσίαν ἐπὶ τῶν οἰκογενειακῶν σχέσεων καὶ πράξεων τῶν ὁμοθησκαν, ἅτε τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, τοῦ ἐν τῇ πρωτεύουσῃ τοῦ κράτους ἐδρεύοντος, ἀναγνωρισθέντος, ἀπὸ τῆς ἐπαύριον τῆς ἀλώσεως τῆς Βασιλευούσης ὑπὸ τοῦ Πορθητοῦ, ἐθνάρχου τῶν Χριστιανῶν ραγιάδων τῆς Αὐτοκρατορίας (Ρούμ-Μιλλέτ-Μπασση), καὶ τοῦτο ἕνεκα θρησκευτικῶν αἰτίων, μὴ ἀναγνωρίζομένων τῶν νικημένων ὡς ἴσων πρὸς τοὺς νικητάς, οὐχὶ δὲ ἐκ λόγων γενναιοφροσύνης· αὐταὶ αἱ κηδεῖαι ἀπηγορεύετο ἐπίσης νὰ τελῶνται δημοσίᾳ ὑπὸ χριστιανῶν ἱερέων. Παρὰ πάντα ταῦτα, ἀκόμη ἐν ἰσχύϊ πολλαχοῦ τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους, ἐν ταῖς ἀποκέντροις αὐτοῦ ἐπαρχίαις, ταῖς μὴ ὑπὸ τῶν ξένων ἐπισκεπτομέναις, ἡ ὀρθόδοξος αὕτη Ἐκκλησία διὰ τῆς λελογισμένης αὐτῆς πολιτικῆς ἐπιδεξιότητος κατίσχυσε πάντων τῶν προσκομμάτων, πρὸς ἐμπέδωσιν τοῦ χριστιανικοῦ καὶ ἐθνικοῦ φρονήματος τῶν περισωθέντων ἐλληνικῶν πληθυσμῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ὡς καὶ τῆς λοιπῆς Αὐτοκρατορίας. Ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐδρεύων Πατριάρχης τῶν Ρωμαίων, συντρεχόμενος ὑπὸ τῶν ἐν αὐτῇ ἰσχυρῶν ὁμογενῶν, καταστάντων τοιοῦτων ὡς ἐκ τοῦ πλούτου αὐτῶν καὶ τῶν ὑπηρεσιῶν πρὸς τὸ νέον καθεστῶς, τῶν Φαναριωτῶν, βραδύτερον καταλαβόντων ἐξ ἀνάγκης ἀνώτατά τινα πολιτικὰ ἀξιώματα, ὧν τὸ πρῶτιστον ἡ Μεγάλῃ Διερχμενία, καὶ ἐπὶ τέλος προαχθέντων εἰς Ὑποδύρους τῶν παριστρίων ἡγεμονιῶν, κατῳρθου ἐκάστοτε νὰ λαμβάνῃ ἄδειαν οἰκοδομῆς ἐκκλησίας τινός, χρησιμευού-

σης ἐν τῷ κρυπτῷ καὶ οχολεῖον. Ὁ ἱερεὺς εἶνε ταῦτοχρόνως καὶ διδάσκαλος· τὴν ἡμέραν ἱεουργῶν, τὴν νύκτα διδάσκων, παραμυθῶν, κατηχῶν, ὅλγιστα κολλυβογράμματα, διὰ τὰ μεταχειρισθῆ τὴν συνήθη ἔκφρασιν τῶν χρόνων ἐκείνων τῆς δουλείας καὶ τῆς ἐξαναγκαστικῆς

Ὁ ἀείμνητος Μητροπολίτης Ἐφέσου Ἰωακείμ Εὐθυβούλης.

Ἦτο υἱὸς τῶν ἀοιδίμων Κωνστ. Εὐθυβούλη, καθηγητοῦ τῆς Φιλοσοφίας ἐν τῇ Μ. τοῦ Γένους Σχολῇ, καὶ Αἰκατερίνης, θυγατρὸς τοῦ πρώην Μ. Λογοθέτου Ἀλεξ. Πετροπούλου, ἐγεννήθη κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1854 ἐν Φαναρίῳ Κωνσταντινουπόλεως. Τὰς πρώτας σπουδὰς αὐτοῦ ἐποιήσατο ἐν τῇ ἐν Φαναρίῳ τοῦ Ἀγιοταφτικοῦ Μετοχίου Σχολῇ, εἰτα δὲ κατετάχθη εἰς τὴν Μ. τοῦ Γ. Σχολὴν, ἐξ ἧς ἀποφοιτήσας τῷ 1876, εἰσῆχθη ἀμέσως εἰς τὴν Θεολογ. Σχολὴν τῆς Χάλκης ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ ἀοιδίμου Ἰωακείμ τοῦ Β'. Τῇ 25 Δεκεμβρίου 1877 προεχειρίσθη ὑπὸ τοῦ προστάτου αὐτοῦ ἐν τῷ Πατριαρχικῷ ναῷ εἰς διάκονον, ἀποφοιτήσας δὲ ἀριστοῦχος τῆς Θεολ. Σχολῆς τῷ 1878, διωρίσθη κατὰ Ὀκτώβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ὡς Ἰωακείμ τοῦ Γ'. Μ. Ἀρχιδιάκονος καὶ μετὰ διετίαν Μ. Πρωτοσύγκελλος. Τῇ 29 Δεκεμβρίου 1884, ἐπὶ Ἰωακείμ τοῦ Δ' ἐξελέγη Μητροπολίτης Φιλιππουπόλεως. Τῷ 1889 προσεκλήθη ἀριστίνδην ὡς συνοδικὸν μέλος· κατὰ Δεκέμβριον δὲ τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐξελέγη Μητροπολίτης Χαλκηδόνος, διαμείνας ὡς τοιοῦτος καὶ ἐν τῇ Ἱ. Συνόδῳ. Τῷ 1892 ἐξελέγη καὶ αὐτὸς συνο-

ἀμαθείας, τοιαύτη ἦτο ἡ πνευματικὴ τροφή τῶν ἀτυχῶν Ἑλληνοπαίδων ἀπὸ τῆς ἐπαύριον τῆς καταστροφῆς μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων.

Παρακαλῶ τὸν Ἑλληνα ἀναγνώστην νὰ σταματήσῃ ἐπὶ στιγμὴν πρὸ τῆς σελίδος ταύτης. Ἀντέγραψα αὐτὴν ἀπὸ τῆς ἐμπνευσμένης διαλέξεως τοῦ Γαλάτου φιλέλληνος κυρίου Γάστωνος Δεσχιᾶν ἐν τῇ Γαλιτικῇ Συνόδῳ τῆς ἀμόνης τῶν ἐλληνικῶν δικαίων περὶ τῆς πνευματικῆς μορφώσεως τῶν Ἑλληνοπαίδων ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ :

« Φεγγαράκι μου λαμπρό,
« φέγγε με νὰ περπατῶ,
« νὰ πηγαίνω στὸ σχολεῖο,
« νὰ μαθαίνω γράμματα,
« γράμματα σπουδάματα,
« τοῦ Θεοῦ τὰ πράγματα ».

Ὁ ἀγορητὴς προσθέτει :

« Δὲν εὗρίσκατε, ὅτι ὑπάρχει τι τὸ συγκινητικόν, ἅμα δὲ καὶ τὸ τραγικόν ἐν τῇ θεάματι τῶν παιδίων τούτων, ἅτινα μεταβαίνουν εἰς τὸ Σχολεῖον ὑπὸ τὸ φέγγος τῆς Σελήνης, μεταβαίνουν ἐκεῖ ἐν καιρῷ νυκτὸς κρυφίως, διὰ νὰ διδαχθῶσι, καθ' ὅσον ἐπὶ μακροῦς αἰῶνας ἦτο ἀδύνατον εἰς αὐτὰ νὰ ἔχωσι σχολεῖα ἀνοικτὰ ἐν καιρῷ ἡμέρας ;

« Εἶνε γνωστόν, ὅτι μεταξὺ τῶν συνεπειῶν τῶν αὐστηρῶν διωγμῶν,

διὸν μέλος ἀριστίνδην, ὡς καὶ κατὰ Ἀπρίλιον πάλιν τοῦ 1897, τὴν δὲ 10ην Μαΐου τοῦ ἰδίου ἔτους ἐξελέγη παμψηφεί ὑπὸ τῆς Ἱ. Συνόδου τῶν Πατριαρχείων Μητροπολίτης Ἐφέσου.

Καὶ ὡς Μ. Ἀρχιεπίσκοπος καὶ ὡς Μ. Πρωτοσύγκελλος ἐν τοῖς Πατριαρχείοις ὁ Ἰωακείμ Εὐθυβούλης διὰ τῶν ἀριζήλων αὐτοῦ προσόντων τῆς ἀγαθότητος, καὶ τῆς ἀπαρμιλλοῦ εὐγενείας τῶν τρόπων τοῦ κατεκτήσατο τὰς συμπαιθείας οὐ μόνον τῶν ἱεραρχῶν καὶ τῶν λογάδων τοῦ γένους, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν ἐν Κωνσταντινὶ ἐξοχωτάτων ξένων Πρέσβεων. Οὐχὶ ἀσήμαντον πρόσωπον διεδραμάτισεν οὕτως καὶ κατὰ τὸ προνομιακὸν ζήτημα.

Ὡς Μητροπολίτης Ἐφέσου εἰργάσθη μετὰ πολλοῦ ζήλου διὰ τὴν παιδείαν καὶ διὰ νὰ ἐμπνεύσῃ πανταχοῦ λατρείαν καὶ αὐταπάρνησιν διὰ τὴν Μητέρα Ἑλλάδα. Ὑπῆρξε ρέκτης ἅμα καὶ δραστήριος, ζωηρὸς καὶ ἀκάματος εἰς τε τὰς σκέψεις καὶ τὰς ἐνεργείας, τὰς ἀφορώσας εἰς τὴν ἐκκλήρωσιν τῶν ἱερῶν τοῦ καθήκοντων. Ὑπῆρξε παρομιώδης ἡ γενναιοδωρία, ἡ μετριοφροσύνη, ἡ φιλογένεια, ἡ φιλοξενία καὶ ἡ φιλοφροσύνη αὐτοῦ. Ἐδοκίμασε κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Πανευρωπαϊκοῦ πολέμου ἀγογγύστως καὶ μαρτυρικῶς ὅλην τὴν κακοτροπίαν καὶ τὸν μισελληνισμόν τοῦ σφαιριστοῦ νεοτούρκου Γεν. Διοικητοῦ Σμύρνης Ραχμῆ. Δυστυχῶς ἐπ' ὀλίγον ἐπέζησεν, ὅπως ἴδῃ πραγματοποιούμενα τὰ ἐθνικὰ τοῦ ὄνειρα καὶ ὁριστικὴν καὶ παγίαν τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς δυστίνου ἐπαρχίας του.

Σύγχρονος Ἑλληνικῇ Ἐκκλησίᾳ

18

οὓς ὑπέστησαν οἱ Ἕλληνες ἐν Μικρασίᾳ κατὰ τοὺς σκοτεινοτέρους χρόνους τῆς ἑαυτῶν ἱστορίας, μία εἶνε ἡ ἰδιαζόντως ὀδυνηρά, ἡ λήθη τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. Εἶδον, ὁμολογεῖ ὁ κ. Γάστων Δεσχιάν, τοιοῦτους Ἕλληνας (καὶ τίς δὲν εἶδε τοιούτους;), ἀγνοοῦντας πλέον νὰ λαλῶσι τὴν γλῶσσάν των καὶ μὴ δυναμένους νὰ ἐκφρασθῶσιν εἰμὴ εἰς τὴν τουρκικὴν μόνον. Εἰς τούτων μοι διηγήθη τὴν παράδοσιν, καθ' ἣν οἱ κατακτεταὶ ἀπέκοψαν τὴν γλῶσσαν γενεᾶς Ἑλληνίδων γυναικῶν (καὶ ἀνδρῶν) ἵνα περακωλύσωσι ταύτας νὰ λαλῶσι τὴν μητρικὴν γλῶσσαν, παράδοσιν, ἣτις εἶνε ἀπλὴ συμβολικὴ παράστασις, ἀλλὰ παρέχει ζωντανὴν εἰκόνα τῶν βιαιῶν μεθόδων, ἃς μετῆλθον οἱ κατακτεταὶ πρὸς ἐπισκώτισιν πάσης ἀναμνήσεως τοῦ παρελθόντος παρὰ τοῖς κατακτεθειμένοις λαοῖς». Καὶ προβαίνων ὁ ἀγορητὴς ἐκθέτει τὰς προσπάθειας, ἃς οἱ ἀπόγονοι τῶν ἰδιαιτέρων δυστυχῶν τούτων γενεῶν μετῆλθον πρὸς ἀνάκτησιν τῆς προγονικῆς γλώσσης. Ἐπισκεφθεὶς τὸ σχολεῖον τοῦ διδασκάλου Καραντώνη ἐν Σπάρτῃ τῆς Πεισιδίας, εἶδεν ἐν αὐτῷ μαθητὰς μίξοπολλοὺς, πτωχοὺς γέροντας, πατέρας καὶ πάππους, μετακινώντας εἰς τὸ σχολεῖον ἵνα συλλαβίσωσι τὸ ἀλφάβητον τῆς μητρικῆς αὐτῶν γλώσσης μετὰ τῶν ἐγγόνων των... «Ὅταν λαὸς δοῦλος διατηρῇ εἰσέτι τὴν μητρικὴν του γλῶσσαν, λέγει Ἰάλλος ποιητής, εἶνε το αὐτό, ὡς νὰ φυλάττῃ τὴν κλεῖδα τῆς εἰρήτης του».¹⁾

* * *

Εἶνε ἡ ἐθνικὴ τραγωδία αὕτη τοῦ μικρασιατικοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἀλλὰ ταυτοχρόνως καὶ ἡ τραγωδία τοῦ βλοῦ ἑλληνικοῦ Γένους. Τίς ἡ Δύναμις, ἣτις εἶνε προωρισμένη ὑπὸ τῆς ἱστορικῆς Προνοίας νὰ ἐξαγάγῃ τὸν περιούσιον λαὸν ἀπὸ τοῦ ἐρέβους τῆς ἀμαθείας καὶ τῆς δουλείας; Ἡ Ἐκκλησία. Μωάμεθ ὁ Πορθητὴς ὑπῆρξε κατὰ τοῦτο εἰς τῶν σωτήρων τοῦ ἑλληνικοῦ Γένους. Ἐξ οἰουδῆποτε ὀρμώμενος πολιτικοῦ ὑπολογισμοῦ κατὰ τὰς κρίσεις ἐκεῖνας ἡμέρας τῶν ἐθνικῶν πραγμάτων, συνετέλεσεν ὑπὲρ πάντα ἄλλον εἰς τὴν ἀποκατάστασιν αὐτὴν διὰ τῆς Ἐκκλησίας. Προεχειρίζετο, τὴν τρίτην ἡμέραν ἀπὸ τῆς ἀλώσεως, πρωθυεράρχης τοῦ ὀρθοδόξου πληρώματος, εἰς τῶν μεγαλοφυστέρων ἀντιπροσώπων τοῦ ὑποδουλωθέντος Γένους, ὁ ὑπὲρ πάντα ἄλλον συνετέλεσας κατὰ τῆς ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν Ἀνατολῆς καὶ Ἑσπερίας Γεώργιος Σχολάριος, ὁ Γεννάδιος. Ἡ Νέα Ρώμη ἀπεκήρυττε καὶ πάλιν τὴν Πα-

λαϊάν, ὑπέροχον τόλμημα, πολλάκις καταδικασθέν, πολλάκις ἐξομνη-
θέν καὶ δικαιωθέν ἐκ τῶν πραγμάτων καὶ δικαιούμενον μέχρι τῆς στιγ-

Ο ἀείμνητος Μητροπολίτης Λακεδαιμονίας Πάτριος, Παπαδimitriou.

Ἐγεννήθη τῇ 1837 ἐν Μηχανιώνᾳ τῆς Κυζίκου ἐξ οἴκου λευιτιζοῦ, υἱὸς τοῦ ἱερέως Παναγιώτου Παπαφωτεινοῦ, ὅστις ἐχρημάτισεν ἰσόβιως ἀρχιερατικὸς ἐπί-
τροπος πάντων τῶν πρὸ αὐτοῦ διατελεσάντων Μητροπολιτῶν τῇ Κυζίκῳ. Τὰ
πρῶτα γράμματα ἐδιδάχθη ἐν τῇ πατρίδι του. Ἐκασταετὴς ἐχεροτονήθη διά-
κονος καὶ προσελήφθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ τότε Μητροπολίτου Κυζίκου καὶ
εἰς τὸ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἰωακείμ Β', ὅστις καὶ μετὰ τὴν παραίτησιν
αὐτοῦ παρέλαβε μεθ' ἑαυτοῦ τὸν Παρθένιον. Ἐπὶ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου

μῆς ταύτης. Ὑπεδουλώθη τὸ Γένος, ἀλλ' ἡ ἑλληνικὴ ἰδέα καὶ δύναμις περιεσώθη. Ὁ Ἐθνάρχης τῶν Ρωμαίων ὑπῆρξεν ἄξιος τῆς πατρίδος καὶ τῆς ἑλληνικῆς Ἱστορίας.

* *

«Ὁ Μωάμεθ, λέγει ὁ ἱστοριογράφος τῆς ἀλώσεως¹⁾, πορθητὴς καὶ κύριος γενόμενος τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ μετὰ τὴν ἄλωσιν αὐτῆς ἐκέλευσε τὸν ἀπόπλουν τοῦ στόλου, βρισθόντος πολλῶν λαφύρων, τῇ δὲ ὑστεραίᾳ ἐτέλεσε μετὰ θριαμβικῆς εἰσόδου καὶ τῶν νικητηρίων τὴν ἀνάρρῃσιν τοῦ Ἑλληνος Πατριάρχου». Πρὸς ταῖς λοιπὰς τιμαῖς, ὁ Σουλτάνος ἔδωκεν αὐτῷ δῖπλωμα, ἵνα «μηδεὶς αὐτὸν ἐνοχλήσῃ, ἢ ἀντιτείνῃ, ἀλλ' εἶναι ἀναίτητον καὶ ἀπορολόγητον καὶ ἀδιδάσειστον τε ἀπὸ παντὸς ἐναντίου, καὶ τέλους καὶ ὁδοῦ ἐλεύθερος ἔσται καὶ αὐτὸς καὶ οἱ μετ' αὐτὸν Πατριάρχαι εἰς τὸν αἰῶνα, ὁμοίως καὶ πάντες οἱ ὑποτεταγμένοι αὐτῷ ἀρχιερεῖς». Τὸ αὐτὸ ἢ ἕτερον δῖπλωμα ἡγγυάσθη τοῖς Ἑλλήσι τρεῖς προνομίας : α') ἵνα οἱ ναοὶ αὐτῶν μὴ μεταβάλλωνται εἰς τεμένη· β') οἱ γάμοι, ταφαὶ καὶ ἄλλαι θρησκευτικαὶ τελεταὶ ἐκτελῶνται ἀνενοχλήτως· γ') αἱ τοῦ Πάσχα ἑορταὶ τελῶνται

Γρηγορίου τοῦ 5'. προσελήφθη ὁ Παρθένιος ἐν τοῖς Πατριαρχείοις ὡς τριτεύων διάκονος καὶ εἶτα προήχθη δευτερεύων καὶ ἀρχιδιάκονος κατὰ τὴν κρατοῦσαν ἐν τοῖς Πατριαρχείοις συνήθειαν. Τῷ 1875 προήχθη ὑπὸ τῆς Ἱ. Συνόδου τῶν Πατριαρχεῶν εἰς Μητροπολίτην Γάνου καὶ Χώρας. Πατρικῶς καὶ θεαρέστως ποιμάνας τὸ ποίμνιόν του προήχθη εἰς τὴν Μητρόπολιν Σωζοαγαθουπόλεως, τρεῖς κληθεὶς ἀριστίνδην Συνοδικός.

Βαθυτάτον αἰσθανόμενος τὸ ἄλγος, ὅτι ἔνεκα δυσχερῶν καιρικῶν περιστάσεων δὲν κατώρθωσε νὰ τύχῃ ἀνωτέρας μορφώσεως, πρόγραμμα τοῦ βίου αὐτοῦ ἔταξε νὰ ὑποστηρίξῃ τὰ γράμματα. Διὰ τοῦτο μετὰ πάσης δυνατῆς οικονομίας ἀποζῶν ἀπεταμίευσεν σεβαστὸν χρηματικὸν ποσόν, ἵνα δι' αὐτοῦ διαρκῶς ἐκπαιδεύωνται δύο νέοι ἐκ τῆς ἐπαρχίας Κυζίκου ἐν τῇ Ριζαρείῳ Σχολῇ, ἐπὶ τῷ ὄρει νὰ χρησιμεύωσι κατ' ἀρχάς μὲν ὡς διδάσκαλοι, εἶτα δὲ ὡς ἑγγαμοὶ ἱερεῖς, καὶ τοῦτο εἶναι τὸ *Παρθένιον* κληροδότημα, τὸ ὁποῖον διαχειρίζεται ὁ τῶσας πολυτίμους ἐθνικὰς ὑπηρεσίας παρασχὼν εἰς τὸν Ἑλληνισμόν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας Μικρασιατικὸς Σύλλογος «Ἀνατολή».

Τὴν 9 Μαΐου τοῦ 1900 μετετέθη εἰς τὴν Μητρόπολιν. Προικοννήσου χάριν τῆς πασχούσης ὑγείας του, ἥτις εἶχεν ἀνάγκην θερμοτέρου κλίματος, ὅπου καὶ ἀπέθανε τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1900.

Ὁ Μικρασιατικὸς Σύλλογος τιμῶν καὶ γεραίρων τὴν μνήμην τοῦ ἀειμνήστου Προικοννήσου Παρθενίου ἐτέλεσε μετὰ ἑν ἔτος ἀπὸ τοῦ θανάτου του πάνδημον μνημόσυνον ἐν τῷ ἐνταῦθα ναύσῳ τῆς Ριζαρείου Σχολῆς.

1) Δούκας, Βιβλ. Γ'.

πομπωδέστατα καὶ ἐπὶ τρεῖς νύκτας αἱ πύλαι τοῦ Φαναρίου, ἦτοι τῆς συνοικίας τῶν Ἑλλήνων, μένωσιν ἀνοικταί». ¹⁾

Πολλοὶ ἐκ τῶν προνομίων τούτων δὲν ἐτηρήθησαν, ἡ λίαν περιορισμένως, τελούμεναι ἐν τῷ κρυπτῷ καὶ τῷ παραδύσπῳ. Ἄλλ' ὅπως δὴποτε ἡ πολιτικὴ ἐπὶ τῶν ἑμογενῶν δυνάμεις τῆς Ἐκκλησίας δὲν ἐξεμνησθέντη ἐξ ὀλοκλήρου. Ὁ οἰκουμενικὸς Πατριάρχης, οἱ κατὰ τόπους Ἀρχιεπίσκοποι καὶ Μητροπολίται, οἱ ἱερεῖς καὶ ὁ κατώτερος κληρὸς ἐκέκτιντο ποῖαν τινα δικαιοδοσίαν ἐπὶ τῶν μεταξὺ ὀρθοδόξων Χριστιανῶν, ὑπηκόων τῆς αὐτοκρατορίας διαφορῶν, ἦτοι μνηστέας, γάμου καὶ τῶν παρεπομένων, προικός, διατροφῆς, διαζυγίου, διαθηκῶν καὶ ἀφιερωμάτων». Ἄλλ' ἐδικαιοῦντο ἐπίσης νὰ ἐξασκῶιν ἐποπτεῖαν ἐπὶ τῶν ἐλληνικῶν σχολείων καὶ κοινωφελῶν ἐθνικῶν καθιδρυμάτων.

Αἱ προνομίαι αὗται, ἀπόρροια τῆς νομοθεσίας τοῦ Ἰσλάμ, ἀνεγνωρίσθησαν πλέον ἢ ἅπαξ καὶ ὑπὸ τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων καὶ κατ' ἰδίαν καὶ ἐν διεθνέσι Συνόδοις. Κατὰ τὸ ἐβδόμον ἄρθρον τῆς Συνθήκης τοῦ Κιουτσούκ Καϊναρτζή, «ἡ Ὑψηλὴ Πύλη ὑποσχνέται διαρκῇ προστασίαν τῆς Ὀρθοδοξίας ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιῶν αὐτῆς». Ἀλλὰ καὶ βραδύτεροι διεθνεῖς Συνθήκαι, οἷα ἡ τοῦ 1855 ἐν Παρίσις, ἀνεγνώριζον τὰς προνομίας τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, τὸ δὲ Χάττι Χουμαγιούν ἐκήρυττε πρὸς τὴν ἰσοπολιτείαν μεταξὺ Χριστιανῶν καὶ Μουσουλμάνων καὶ τὸ σεβαστὸν καὶ ἀπαραβίαστον τῶν προνομίων καὶ τῶν ἀτελειῶν, τῶν ἀνέκαθεν χορηγηθεισῶν εἰς τὰς χριστιανικὰς Κοινότητας».

* *

Ἐπὶ τοῦ χάρτου κατὰ τὸ πλεῖστον αἱ προνομίαι αὗται ἄλλ' ὅπως δὴποτε συνετέλουν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον εἰς τὴν ἀντοχὴν τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος. Θεματοφύλαξ αὐτῶν ἡ Ἐκκλησία. Ἄνευ τῆς δράσεως αὐτῆς κατὰ τοὺς ζοφερωτάτους ἐκείνους αἰῶνας, τὸ ἐλληνικὸν Γένος ἤθελεν ἐκμηδενισθῇ, ἐξαφανιζόμενον ἐπὶ τέλους ἀπὸ τῆς σκηνῆς τῆς ἱστορίας.

Διὰ τῶν ἀπονεμηθεισῶν αὐτῷ προνομίων ὁ Πατριάρχης καὶ οἱ ὑπ' αὐτὸν Ἐπίσκοποι καὶ Μητροπολίται κατάρθωσαν σὺν τῇ παρελεύσει τοῦ χρόνου, ἐπωφελοῦμενοι τὴν ἀγροικίαν καὶ τὴν ἀγνοίαν τῶν κρατούντων καὶ καθιστάμενοι αὐτοῖς χρήσιμοι καὶ ὑπηρετικοί, νὰ ἐξασφαλίσωσιν ὑπὲρ τοῦ Γένους, κατὰ τὸ ἐνόν, τὴν θρησκευτικὴν ἀνοχὴν τοῦ

1) *Χάμμερ*, Ἱστορία τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας (τόμος 2ος).

μουσουλμανικοῦ ὄχλου. Ἐν τῷ χριστιανικῷ ναῷ ἐτελοῦντο οὐ μόνον τὰ θρησκευτικὰ νόμιμα, ἀλλὰ καὶ ἐδιδάσκετο ἡ Ἑλληνὶς νεότης τὴν ἀγάπην πρὸς τὰ γράμματα, τὸν ζῆλον πρὸς τὴν ἐθνικὴν ἰδέαν. Εἶτε

Ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Τραπεζοῦντος κ. Χρύσανθος Φιλιππίδης

Ἐγεννήθη ἐν Μαρωνεῖα τῆς Θράκης, ὀνομασθεὶς ἐν τῷ βαπτίσματι Χαρίλαος, ὅπου καὶ ἐσπούδασε τὰ πρῶτα γράμματα, εἶτα ἐφοίτησεν ἐν τῇ Θεολ. Σχολῇ Χάλκης, συμπληρώσας τὰς σπουδὰς του τῷ 1903. Ὑπηρέτησεν εὐδοκίμως παρὰ τῇ ἱερᾷ Μητροπόλει Τραπεζοῦντος, ἐπὶ μητροπολίτοι Κωνσταντίνου Καριετζοπούλου, τιμώμενος καὶ ἀγαπώμενος ὑπὸ πάντων. Μετὰ ταῦτα μετέβη καὶ διή-

φανερὸι Χριστιανοί, εἴτε ἐν τῷ κρυπτῷ τοιοῦτοι καὶ ἐν τῷ φανερῷ Μουσουλμᾶνοι, οἱ Ἕλληνες ἰδίᾳ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, μᾶλλον τῶν ἄλλων ἐλληνικῶν τμημάτων τῆς Αὐτοκρατορίας δεινοπαθησάσης, νὰ παραμείνωσι πιστοὶ καὶ ἀφωσιωμένοι εἰς τὸ πάτριον θρησκευτικὸν δόγμα, εἰς τὴν ἐθνικὴν ἰδέαν, εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ Γένους. Ἡ Ἐκκλησία πρωτοστατεῖ ἐν πάσῃ ἐκδηλώσει τῶν ἰδεωδῶν τούτων· ὑπὸ τὴν σκέπην αὐτῆς καὶ τὴν αἰγίδα προπαρασκευάζεται ἡ μεγάλη, ἡ ἱερὰ μυσταγωγία τῆς παλιγγενεσίας. Φρικαλέα δράματα ἐξελλίσσονται ἐν τῷ χριστιανικῷ ναφ. Καὶ τὸ τραγικώτατον πάντων καὶ στυγερώτατον, ὃ ἐν ἔτει 1821 ἀπαγχονισμὸς τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, τῶν Συνοδικῶν καὶ Μητροπολιτῶν καὶ τῶν πλείστων κατὰ τόπους Ἱεραρχῶν καὶ Ἐπισκόπων. Ἐκ τοῦ αἵματος τῶν ὀρθοδόξων τούτων ἀτύλων ἐμελλε νὰ ἐκλάμψῃ τὸ νέον φῶς τῆς ἐθνικῆς ἐλευθερίας καὶ ἀνεξαρτησίας.

Ἡ Σμύρνη, ἡ ἀπὸ παμπάλαιου καιροῦ πρωτεύουσα τῆς ἑλλην. Ἰωνίας, ἐμελλε ν' ἀποτίσῃ σκληρότατα τὴν ἐθνικὴν ἐξέγερσιν τοῦ 1821. Ἀλλ' ἔτι σκληρότερον ἡ αἰολικὴ πόλις τῶν Κυθωνιῶν, ὀφείλουσα τὴν ἀκμὴν αὐτῆς εἰς ταπεινὸν ἱερέα, τὸν Οἰκονόμον, ἐν διαστήματι μιᾶς γενεᾶς καταστάσα φυτῶριον ἐλληνικῆς παιδείας καὶ μορφώσεως, διὰ τῆς περιπύστου αὐτῆς Ἀκαδημίας, ἐν ᾗ ἐδίδαξαν οἱ ἱερεῖς Θεόφιλος Καί-

κυσεν ἀνώτερα φιλολογικὰ μαθήματα ἐν Γενεύῃ, καὶ γενόμενος κάτοχος καὶ τῶν γλωσσῶν γερμανικῆς καὶ γαλλικῆς, ἐπέστρεψεν εἰς Κ]πολιν, κληθεὶς ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Ἰωακίμ Γ' ὡς ἑφορος τοῦ Πατριαρχικοῦ ἀρχείου καὶ δευτέρου συντάκτης τῆς Ἐκκλ. Ἀληθείας, τῇ 1910. Κατὰ τὸ 1913, προαχθέντος τοῦ τότε μητροπολίτου Τραπεζοῦντος Κωνσταντίνου Ἀράπογλου εἰς τὴν τῆς Κυζίκου Μητροπόλιν, ὁ πατριάρχης Γερμανὸς προήγαγεν αὐτὸν εἰς τὴν Μητρόπολιν Τραπεζοῦντος, ἑκκατοποῶν ἀξιώσεις καὶ πόθον πολλῶν ἐν Κ]πόλει ἐκ Τραπεζοῦντος σημαίνοντων Ἑλλήνων. Καὶ δὲν διέψευσε τὰς προσδοκίας των, διότι εἰργάσθη μὲ πολὺν ζῆλον διὰ τε τὴν παιδείαν καὶ διὰ τὴν ἐπίρρωσιν τοῦ ἑλλ. φρονήματος ἐν τῷ Πόντῳ. Κατὰ τὴν ὑπὸ τοὺς Ρώσους πτωσὶν τῆς Τραπεζοῦντος (Ἀπρίλ. 1916) ὁ σεβ. κ. Χρυσάνθος ἐπολιτεύθη μὲ ἀξιοθαύμαστον περινοίαν καὶ διπλωματικότητι διότι, διὰ τῆς μετὰ τῶν Τούρκων καὶ Γερμανῶν φιλίας αὐτοῦ, συνεκράτησε τοὺς Τούρκους ἀπὸ κακουργιῶν καὶ ἔσωσε καὶ τοὺς Χριστιανοὺς ἀπὸ σφαγῆς καὶ τοὺς Τούρκους ἀπὸ βεβαίας ἐκδικήσεως. Μετὰ τὴν ὑπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγὸν ὑποταγὴν τῆς Τραπεζοῦντος ὁ Χρυσάνθος ἔμεινε, τιμώμενος ὑπὸ Τούρκων καὶ Ἑλλήνων, καὶ κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1919 ἀπεστάλη ὑπὸ τῆς Συνόδου καὶ τοῦ Συμβουλίου τῆς Μ. Ἐκκλησίας εἰς Ἱαρισίους, ἐργασθεὶς μετ' ἐνθουσιασμοῦ ὑπὲρ ἐλευθερίας τοῦ ἐλληνικωτάτου Πόντου. Ἐπιστρέψας διαμένει εἰς Κ]πολιν, χαρακτηριζόμενος ἐπὶ σαφεὶ καὶ δ' αἰεὶ τῶν ἐλληνικῶν ὑποθέσεων ἀντιλήψει. Ἄγει περίπου τὸ 42ον τῆς ἡλικίας ἔτος, πρόθυμος καὶ ἐνθουσιώδης πάντοτε διὰ νέας πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸ Ἔθνος ὑπηρεσίας.

ρης καὶ Βενισμὶν ὁ Δέσπος. ὅπως καὶ ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τῆς Σμύρνης ἐπρυτάνευεν ὁ ὕμνητὴς τοῦ Ἱερομάρτυρος Γρηγορίου ἑωνσταντίνου Οἰκονόμος ὁ ἐξ Οἰκονόμων. Ἡ μεγάλη Ἐπαναστασις ἐσταμάτησε πρὸς καιρὸν τὴν ἡθικὴν καὶ πνευματικὴν ἐπίδοσιν τοῦ ἑλληνικοῦ Γένους ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ. Ὁ Τοῦρκος ἐπὶ μᾶλλον ἐξηγγιώθη, ἀνεμνήσθη ἡμερῶν ἀρχαίων τυραννίος καὶ βαρβαρότητος. Αἱ προνομίαι παρεβιάσθησαν, ἐτέθησαν εἰς ἀρχίαν. Σύμπαν τὸ ἐν Μικρασίᾳ ἑλληνικὸν Ἴένος, οὐ ἡ ἡθικὴ καὶ ὕλικὴ εὐημερία προέβαινε ὁσημέραι εἰς ἐπίδοσιν καὶ ἀκμὴν ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς Ἐκκλησίας, ἡσθάνθη σφοδρότατα τὸν ἀντίκτυπον τῆς ἐθνεγερείας ἐν τῇ εὐρωπαϊκῇ Ἑλλάδι. Ἡ μνησθεῖσα πόλις τῶν Κυδωνιῶν ἐν διαστήματι ὀλίγων ἡμερῶν κατεστράφη· δὲν ἔμεινε λίθος ἐπὶ λίθου. Ὑπὸ τὴν ἐρημητικὴν μανίαν τῶν Πιεννισάρων, συναθροισθέντων ἐκ τῆς ἐνδον χώρας, οἱ κάτοικοι, ἀμυνθέντες τὸ πρῶτον ἐρρωμενέστατα, ἀπολέσαντες νεκροὺς καὶ τραυματίας μόλις περὶ τοὺς ἑκατὸν πενήκοντα, ἐνῷ αἱ τουρκικαὶ ἀπώλειαι ὑπερέβησαν τοὺς χιλίους, ἡναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσωσι, καταφεύγοντες ἐπὶ πλοίων μικρῶν καὶ μεγάλων, ἐκπατριζόμενοι πρὸς διαφυγὴν τῆς λύσεως τῶν Τοῦρκων, οὐδενὸς φεισθέντων πρὸς ἐξόντωσιν τῶν ἀτυχῶν πληθυσμῶν. Πανωλεθρία, ἦν μετὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος ἔμελλε νὰ ὑποστῇ καὶ ἕτερον μικρασιατικὸν τμήμα, ἐξίσου εὐγενὲς καὶ συντελέσαν κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον εἰς τὴν ἐθνεγερείαν, ἡ Χίος. Ἡ χριστιανικὴ Εὐρώπη ἐλαχίστην ἡσθάνετο δυσφορίαν· οἱ Χριστιανοὶ βασιλεῖς, ὡς κατήγγελλε τῇ καιρῷ ἐκείνῳ ὁ Γάλλος ποιητὴς Μπερανζέ, ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τῶν ἀρχῶν τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας, οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην παρέσχον προσοχὴν εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῶν τουρκικῶν θηριωδιῶν κατὰ τῶν Ἑλλήνων. Κατὰ τὴν κρατοῦσαν πολιτικὴν ἀντίληψιν, ἦσαν οἱ κατὰ τοῦ βαρδάρου ζυγοῦ ἐξεγερθέντες Ἕλληνες, φορεῖς τῆς ἐπαναστατικῆς ιδέας, ἧς καὶ αὕτη μόνον ἡ λέξις ἐπέφερε φρίκην καὶ τρόμον εἰς τοὺς διέποντας τὰ πράγματα τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας, μὴδὲ τοῦ αὐτοκράτορος πασῶν τῶν Ρωσιῶν, τοῦ Ἀλεξάνδρου, τοῦ προστάτου τῆς ἑλληνικῆς Ὀρθοδοξίας, ἐξαιρουμένου. Πέπλος θανάτου καὶ ἐρημώσεως ἐξηπλώθη ἐπὶ τῶν ἑλληνικῶν τμημάτων τῆς Μικρασίας. Ὅπου κατοικία ἀνθρώπων, ὅπου ναὸς, ὅπου σχολεῖον, μαρτύρια ἡθικῆς καὶ πνευματικῆς ἀκμῆς, καταστραφέντα ἤδη καὶ ἐρημωθέντα, ἐπανήλθον εἰς τὴν προτέραν ἀθλιότητα. Τοῦρκος ποιμὴν ἔδοσκε τὸ ποίμνιόν του τὸ ἄροτρον τοῦ γεωργοῦ ἐξετέλει καὶ πάλιν τὸ ἔργον του· ἀκάνθαι καὶ τρίβολοι· πανωλεθρία.

Τοιαύτη ἡ εἰκὼν τῆς ἑλληνικῆς Μικρασίας ἐπὶ τῇ ἐπαναστατικῇ
ἐξεγέρσει τῶν ἀδελφῶν τῆς εὐρωπαϊκῆς Ἑλλάδος.

* *

Τὸ τηλεδόλον τοῦ Ναυαρίνου, ἡ Συνθήκη τῆς Ἀδριανουπόλεως.

Ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Ἰκονίου Προκόπιος Λαζαρίδης.

Ἐγεννήθη εἰς Τύανα τῆς Καππαδοκίας τῷ 1859. Εἰσαχθεὶς εἰς μεγάλην ἡλι-
κίαν εἰς τὴν ἐν Χάλκῃ Θεολογικὴν Σχολὴν ἀπεφοίτησε ταύτης τῷ 1889. Μετά
τὸ πέρας τῶν θεολογικῶν του σπουδῶν ὑπηρέτησεν εὐδοκίμως παρὰ ταῖς ἱεραῖς
Μητροπόλεσι Νικομηδείας καὶ Νικαίας τὴν 3 Μαρτίου 1894 ἡ Ἱ. Σύνοδος τῶν
Πατριαρχείων ἀμείβουσα τὰς ὑπηρεσίας του προήγαγεν αὐτὸν εἰς ἄρχιερατικὸν
Προϊστάμενον ἐν τῇ συνοικίᾳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως Βλάχκᾳ, ὑπὸ τὸν τίτλον τοῦ

ἔμελλον νὰ θέσῃσι τέρμα εἰς τὰ δεινὰ τῶν Ἑλλήνων τῆς τε Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας. Νέα ἐγκαινιάζεται ἱστορικὴ περίοδος ἐν τῇ βίῃ τοῦ ἑλληνικοῦ Γένους, πρωτίστως ὑπὸ τὴν αἰγίδα καὶ τὴν καθηγεμονίαν τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ Ἐπίσκοπος, ὁ Μητροπολίτης, ὁ Κλήρος ἐν γένει, ἀναλαμβάνουσι καὶ πάλιν τὸ ἐκ τῶν περιστάσεων διακοπὴν ἐκπολιτικὸν αὐτῶν ἔργον. Οἰκοδομοῦνται καὶ πάλιν, κατ' ἀνοχὴν τῶν κρατούντων, ναοὶ τῆς Ὁρθοδοξίας, κτίζονται σχολεῖα, πάντα ταῦτα φυτώρια νέας ἐθνικῆς βλαστήσεως καὶ δημιουργίας· σπανιώτατα τὸ ἑλληνικὸν Γένος ἐν τῇ μακραίῳ αὐτοῦ σταδιοδρομίᾳ ἐπεδείχτο τοσοῦτον ψυχικὸν σφρίγος, ἐξεδήλωσε τὰς δημιουργικὰς αὐτοῦ δυνάμεις τοσοῦτον ἀποτελεσματικῶς, ὅσον κατὰ τὰς τρεῖς τελευταίας γενεάς, πρωτίστως ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ· ἡ δημιουργικὴ αὕτη δρᾷσις, προκαλέσασα τὴν ἐκπλήξιν καὶ τὸν θαυμασμὸν τῶν περιηγηθέντων τὰ παλαιὰ ταῦτα τμήματα τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου, ἔμελλε νὰ προκαλέσῃ τὸν φθόνον τῶν κρατούντων, ἰδίᾳ κατὰ τὴν τελευταίαν νεοτουρκικὴν περίοδον· οὐδ' ἐδίστασαν, οὐδ' ἠδύσθησαν τὸν φθόνον τοῦτον νὰ ἐνισχύσωσι, νὰ ἐκμεταλλευθῶσιν οἱ πεπολιτισμένοι, κυβερνήσεις καὶ ἰδιῶται. Ἐνεκαίνισθη, κατὰ τὴν διαρρεύσασαν πεντηκονταετίαν, πολιτικὴ νέων σταυροφοριῶν ὑπὸ ἄλλην μορφήν, οὐχὶ τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ τάφου τοῦ Σωτῆρος, ἀλλὰ τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶν ὕλικῶν πόρων τοῦ μικρασιατικοῦ ἐδάφους. Καὶ ἐπειδὴ ἀντίπαλοι ἐθεωρήθησαν καὶ ἀνταγωνίσταί οἱ Ἕλληνες, οἱ μόνοι δυνάμενοι ν' ἀντεπέξελθωσι κατὰ τῆς φραγκικῆς βουλιμίας, κατ' αὐτῶν ἐξέσπασεν ἡ ἐχθρα καὶ ἡ ἀντίδρασις τῶν ξένων, Ρώσων, Ἀγγλῶν, Γερμανῶν, Ἰταλῶν, ἱεραποστόλων, Λατίνων πάσης φυλετικῆς πανσπερ-

τιτουλαρίου Ἐπισκόπου Ἀμφιπόλεως. Τῷ 1898 ἀντέθῃ αὐτῷ ὑπὸ τῶν Πατριαρχεῶν ἐξαρχικὴ ἀποστολὴ εἰς τὰς ἐν Μακεδονίᾳ μονὰς Ἀγίας Ἀναστασίας καὶ Θεοτόκου Κοσινίτσας, ἣν ἐξεπλήρωσε μετὰ πολλῆς καὶ ἀξιεπαίνου ἐπιτυχίας. Κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1899 ἐξελέγη Μητροπολίτης Δυορτχίου, ἐργασθεὶς καὶ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ μετὰ πολλοῦ ζήλου. Προήχθη δὲ ὑπὸ τῆς Ἱ. Συνόδου τῷ 1906 εἰς τὴν μητρόπολιν Φιλαδελφείας (τῆς ἐν Αὐδίας) καὶ τῷ 1911 εἰς τὴν τῷ Ἰκονίου. Ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ εἰργάσθη μετὰ πολλὴν δραστηριότητα, συστήσας διάφορους νέας ἑλληνικὰς κοινότητας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἰκονίου, ἰδρύσας πολλὰ σχολεῖα καὶ ἀνεγείρας πολλὰς ἐκκλησίας, ἅτινα μέχρι τῆς ποιμαντορίας του δὲν ὑπῆρχον. Διὰ τὰς πατριωτικὰς αὐτοῦ ἐργασίας ἐγένετο στόχος τῶν νεοτουρκικῶν σοβινιστῶν, τὴν στιγμὴν δὲ ταύτην, καθ' ἣν γράφομεν, ὁ Μητροπολίτης Ἰκονίου ἔχει ἀπομακρυνθῆ τῆς ἐπαρχίας του ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν τοῦ Κεμάλ, οὔτινες, λέγεται, οὐ τὸν κρατοῦσιν αἰχμάλωτον, τὸν ἔχουσι δὲ καταδικάσει εἰς θάνατον.

μίας. Ἀντέστη ἡ Ἐκκλησία· ἀντενήργησε τὸ Σχολεῖον κατὰ τῶν ἐπι-
δρομέων, ἀντεγωνίσθη τὸ ἐμπορικόν, τὸ τραπεζιτικόν γραφεῖον· ἀλλ' ἐπὶ
τέλους ὑπέκυψαν καὶ ὑπεχώρησαν πρὸ τῆς ἀνωτάτης βίας, ἐξασκηθεί-
σης κατὰ τῶν ἑλληνικῶν τούτων προπυργίων καὶ παρὰ τῶν Τούρκων
καὶ παρὰ τῶν Χριστιανῶν Εὐρωπαίων, ἐξίσου ἐπιδιωκόντων τὸν ἐξα-
φανισμόν τοῦ ἑλληνικοῦ Γένους ἀπὸ τῶν γεωγραφικῶν ἐκείνων τῆς
Μικρασίας τμημάτων, ἐφ' ὧν ἐν τῷ παρελθόντι ἀνέθαλεν ὁ ὑπέρροχος
ἐκεῖνος πολιτισμὸς τῆς Μιλήτου, τῶν Κλαζομενῶν, τῆς Σμύρνης, τῆς
Φωκαίας, τῆς Περγάμου, τῆς Νικαίας βραδύτερον, τῆς Καισαρείας
καὶ ἐπὶ τέλους τῆς Τραπεζοῦντος, πρωτεύουσας τῆς ποντικῆς Ἑλ-
λάδος.

* *

Ἡ Ἐκκλησία πάντοτε ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ἐθνικοῦ ἀγῶνος, συμμά-
χους ἔχουσα καὶ συναρωγούς τὸ Σχολεῖον καὶ τὸ γραφεῖον τοῦ ἐμπό-
ρου, τοῦ τραπεζίτου καὶ τοῦ βιομηχάνου. Ἀλλ' ἐν τῷ ἀγῶνι ἐμελλε
νὰ ὑποκύψῃ καὶ τὸ ἑλληνικὸν Γένος, νὰ διασκορπισθῇ ἀνὰ τὰ τέσσαρα
πέρατα τοῦ κόσμου. Ἀποφράδες ἡμέραι κατὰ τῶν Ἑλλήνων τῆς Μι-
κρασίας ἐγκαινίζονται ἀπὸ τοῦ ἔτους 1914. Τὸ σύνθημα ἐδόθη ἀπὸ
τῶν νεοτουρκικῶν γραφείων τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν ὑποκα-
ταστημάτων αὐτῶν καὶ ἐξαρτημάτων ἐν τοῖς μικρασιατικοῖς τμήμασι,
μέχρι τῆς τελευταίας κομποπόλεως, μέχρι τοῦ τελευταίου χωρίου. Πρό-
γραμμα ὁ ἐξαφανισμὸς τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τοῦ μικρασιατικοῦ ἐδάφους,
κοιτίδος τῆς τουρκικῆς φυλῆς, κατὰ τὴν παράδοξον καὶ ἀνιστόρητον
ἀντίληψιν τῆς εὐρωπαϊκῆς διπλωματίας. Ἐν τῇ τοιαύτῃ ἀντιλήψει
πρωτοστατοῦσι κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην οἱ Φράγκοι, οἱ προαιώνιοι
ἐχθροὶ τῶν Ἑλλήνων, οἱ καθολικοί, οἱ διαμαρτυρόμενοι, αὐτοὶ οἱ
ἄθεοι, συμπράττοντες ἀμέσως ἢ ἐμμέσως, ἐκ τοῦ ἐμφανοῦς ἢ τοῦ ἀφα-
νοῦς, διὰ τῆς διπλωματικῆς ὁδοῦ, ἢ διὰ τῆς ἐνισχύσεως τοῦ ἀρχιστα-
σιαστοῦ τῆς Ἀγκύρας, εἰς τὴν ἐπονείδιστον ταύτην μυσταγωγίαν τῆς
καταστροφῆς καὶ τῆς κατασχύνης, ἀνθρωπίνης κατασχύνης, ὅταν
σπανιώτατα ἀντελήφθῃ ἡ Ἱστορία. Ἡ χριστιανικὴ Εὐρώπη ἐπικαλεῖ-
ται τῆς φιλοτούρκου πολιτικῆς τῆς τὰ οἰκονομικὰ συμφέροντα, αὐτὰ
καὶ μόνον, καὶ ἀπὸ τοῦ γαλλικοῦ κοινοβουλίου, καὶ ἀπὸ τοῦ ἰταλικοῦ,
καὶ ἀπὸ τῶν δημοσιογραφικῶν γραφείων τῶν διανοουμένων. Τὸ ἑλλη-
νικὸν γένος, κατὰ τὴν θλιβεράν ταύτην αὐτοῦ περιπέτειαν, καθήκον
ἔχει· ν' ἀντιτάξῃ ἀντίστασιν καὶ διὰ τῶν λόγων καὶ διὰ τῶν ἔργων,

καὶ τοῦτο πράττει, εὐελπιστοῦν, ὅτι τὸ δίκαιον αὐτοῦ, δίκαιον ἀκαταμάχητον, θέλει κατισχύσῃ ἐν τῇ πλάσιγγι τῆς συγχρόνου καὶ τῆς μελ-

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Φιλαδέλφειας κ. Χρυσοστόμος Χατζὴ Σταύρου.

Ἐγεννήθη ἐν Ἀϊδινίῳ (πάλαι Τράλλεις), Θεμισσοκλῆς Χατζὴ Σταύρου πρὸ τῆς χειροτονίας καλούμενος, καὶ ἐσπούδασεν ἐν τῇ ἰδιωτικῇ Σχολῇ Ἀρῶν. ἔπειτα ἐφοίτησεν ἐν τῷ Γυμνασίῳ Βαθέος Σάμου καὶ κατόπιν μετέβη καὶ εἰσήχθη ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ Χαλκῆς. Μετὰ τὸ πέρασ τῶν σπουδῶν του προσελήφθη ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τοῦ τότε Δράμας καὶ νῦν Μητροπολίτου Σμύρνης κ. Χρυσόστομου, ἀκολουθήσας μετ' αὐτοθυσίας ὅλας τὰς περιπετείας καὶ τοὺς δικωγμούς τοῦ γέροντός του. Κατηγορηθεὶς ὅτι συνεννοεῖτο καὶ ὑπέθαλπεν ἀνταρ-

λούσης κρίσεως, πρὸ τῆς ὁποίας δὲν ὑπάρχει διάκρισις ἰσχυροῦ καὶ ἀσθενοῦς, ἀλλὰ πάντες εἶνε ἴσοι.

* *

Κατὰ τὴν διεξαγωγὴν τῶν τελευταίων διωγμῶν ἀπὸ τοῦ Μαΐου τοῦ 1914, καθ' ἣν ἐν τῇ ἀρχῇ ἐπεδείξατο ἀνοχήν, πρὸς ἀκαταλόγιστους ἀποδλέπον σκοπούς, αὐτὸ τὸ ἐλεύθερον ἑλληνικὸν κράτος διὰ τῆς πολιτικῆς τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν καὶ τῶν κτημάτων τῶν ἑλληνικῶν πληθυσμῶν τῆς Μικρασίας καὶ τῶν μουσουλμανικῶν τῆς Θράκης καὶ τῆς Μακεδονίας, ἐστερημένων πάσης ἰδιοκτησίας ἐν ταῖς χώραις ταύταις ἀκινήτου, ἐλαχίστης δὲ κινήτης, ἦν μεθ' ἐκτῶν ἀπεκόμισαν, ἐκουσίως ἐκπατρισθέντες, τῇ εἰσηγήσει τῶν ὀθωμανικῶν ἀρχῶν, πρὸς δικαιολογίαν τῶν ἀπελάσεων τῶν Ἑλλήνων, ἐπρωτοστάτησεν ὡς ἦτο ἐπόμενον, καὶ πάλιν ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία. Ἐχομεν ὑπ' ὄψει τὴν ἐπομένην διαμαρτυρίαν τοῦ σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου τῆς Σμύρνης Χρυσόστομου.

Τὸ ἀνακοινωθὲν αὐτοῦ διὰ τοῦ ἑλληνικοῦ τύπου τῷ καιρῷ ἐκείνῳ θέλει παραμείνῃ ἱστορικόν. Νομίζομεν ἐπιβαλλομένην τὴν ἀναδημοσίευσιν αὐτοῦ. Ἡ ἑλληνικὴ Ἐκκλησία καὶ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ὑπῆρξεν ἀξία τῆς ἐθνικῆς αὐτῆς ἀποστολῆς :

« Ἀγνοῶ, ὅποια ὑψηλὴ πολιτικὴ καὶ ὅποια ἀδίρητος ἀνάγκη ὑπεχρέωσε τὴν ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν ν' ἀποδεχθῇ καὶ υπογράψῃ τοιαύτην

τικὰ σώματα ἐν Μακεδονίᾳ κατὰ τὸν μακεδονικὸν ἀγῶνα ἠναγκάσθη ὑπὸ τῶν Τούρκων ν' ἀπέλθῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου, ἅμα ὡς ἐ πληροφορήθη τὴν ἐν Θεσσαλονίκῃ καταδίκην του εἰς ὑπερορίαν, ἀνεχώρησεν εἰς Λαζάνην τῆς Ἑλβετίας καὶ ἐκεῖ συνελήρωσε τὰς ἐπιστημονικὰς αὐτοῦ σπουδὰς.

Ἄμα τῇ καθόδῳ τοῦ νῦν Σμύρνης καὶ γέροντός του ἐπανήλθεν ὁ Χρυσόστομος εἰς Σμύρνην χειροτονηθεὶς Ἐπίσκοπος προτάσει τοῦ γέροντος αὐτοῦ καὶ πρόφρονι ἐγκρίσει τῆς Ἱ. Συνόδου τῶν Πατριαρχείων, ὑπὸ τὸν τίτλον Τράλλεων. Ἐν Σμύρνῃ ἐξεπλήρου, κατὰ τὴν κοινὸν ὁμολογίαν, μὲ ἀφοσίωσιν καὶ μὲ ἐνθουσιασμόν τὰ ἀνατεθέντα αὐτῷ ὑπὸ τοῦ κυριάρχου Μητροπολίτου καθήκοντα διὰ τοῦτο ἡ Ἱ. Σύνοδος ἀμείβουσα τὴν ἀκραν φιλοπατρίαν καὶ φιλοπονίαν του, τὰς πολλὰς αὐτοῦ γνώσεις καὶ τὴν σύνεσιν καὶ κρίσιν του, προήγαγεν αὐτὸν ἐκλέξασα Μητροπολίτην Φιλαδελφείας τῷ 1913. Καὶ ἐν τῇ νέᾳ θέσει του ἐργάσθη μετὰ πολλοῦ ζήλου ὁ σεβασμιώτατος κ. Χρυσόστομος, προϊστάμενος πάσης πατριωτικῆς, εκπαιδευτικῆς, φιλανθρωπικῆς καὶ κοινωνικῆς κινήσεως ἐν τῇ λαχούσῃ αὐτῷ ἐπαρχίᾳ.

Ἐξέδωκεν ἐν Φιλαδελφείᾳ ἐπὶ διετίαν τὸν « Ἀγγέλον τῆς Φιλαδελφείας », περιοδικὸν εἰς τουρκικὴν γλῶσσαν διὰ χαρακτήρων ἑλληνικῶν, πρὸς μόρφωσιν χριστιανικῶν ἡθῶν. Ἄγει περίπου τὸ 45ον τῆς ἡλικίας ἔτος.

κατ' ἀρχὴν ἀπαίσιαν καὶ φρικαλέαν κατὰ τὰς συνεπείας της, ὁλεθρίαν δὲ καὶ ἐξευτελιστικὴν διὰ τὸν καθόλου χριστιανικὸν κόσμον, σύμβασιν. Καὶ τώρα θ' ἀρχίσῃ ὑπὸ τῆς πρὸς ἀνταλλαγὴν καὶ ἀνθρωπεμπορίαν ὀρισθείσης ἐπιστήμου Ἐπιτροπῆς τὸ ἀκατανόητον καὶ ἀνῆκουστον καὶ πρωτοφανὲς εἰς τὰ χρονικά τῆς ἱστορίας ἀνθρωπομέτρημα καὶ ἀντάλλαγμα, ὡς γίνεται εἰς τοὺς ζωεμπόρους διὰ τὰ ἄλογα, τὰ θρέμματα καὶ κτήνη. Καὶ οἱ μὲν ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας ἐκδιωχθέντες Ἕλληγες ἀνέρχονται εἰς ἑκατὸν εἴκοσι χιλιάδας (ἀλλ' ἔκτοτε, μετὰ τὰς δηλώσεις ταύτας προσήγγισεν ὁ ἀριθμὸς εἰς τὸ ἑκατομμύριον), ἐνῷ οἱ ἐκ τῆς ἑλληνικῆς Μακεδονίας οἱ κλειοθελῶς μεταναστεύσαντες Μουσουλμᾶνοι δὲν ὑπερβαίνουν οἱ ὅμοι τὰς τριάκοντα χιλιάδας, ἀλλ' ὡς φαίνεται, τὸ ὕλικόν, ἐκ τοῦ ὁποίου κατεσκευάσθησαν οἱ Πομάκοι καὶ κτηνάνθρωποι τῶν ὁρέων τοῦ Αἴμου, εἶνε τὸσον πολύτιμον, ὥστε μόνον τέσσαρες Ἕλληγες Χριστιανοὶ ἱσοπαρίζουσιν ἐν τῇ στάθμῃ τῆς συμφωνίας Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας πρὸς ἓνα Πομάκον Μουσουλμᾶνον, τοῦτ' αὐτὸ κτήνος εἰς τὴν ἀμάθειαν καὶ τὴν ἀνατροφὴν.

«Καὶ ἐνῷ οἱ ἐκ Μακεδονίας ἀπελθόντες Μουσουλμᾶνοι, ἐν ἀφορήτῳ πενίᾳ διατελοῦντες, ἐτρέφοντο διὰ βελανιδίων καὶ σπανίως ὀλίγοι ἐξ αὐτῶν ἠδύναντο νὰ ὀνειροπολήσωσι τὸν ἐκ κριθῆς καὶ ἀραβοσίτου ἄρτον, αἰφνης αὐτοὶ μὲν θὰ γείνωσι κάτοχοι κολοσσαίας καὶ ἀμυθῆτου περιουσίας, αἱ δὲ ἑκατὸν εἴκοσι τῶν βίᾳ καὶ δυναστείᾳ ἐκπατρισθέντων καὶ ἐξανδραποδισθέντων Ἑλλήνων, οἵτινες ἀφίνουσιν ὅχι πλέον ἑκατομμύρια, ἀλλ' ὑπὲρ τὰ δισεκατομμύρια φράγκων περιουσίαν, θὰ σταλῶσιν ὡς ἄπλοὶ ἐργάται, πένητες καὶ τῶν πάντων ἐστερημένοι, νὰ σκάπτωσι σκληρὰν καὶ ἀκαλλιέργητον καὶ ἔρημον γῆν, θεωροῦντες ἑαυτοὺς εὐδαίμονας, ἐὰν κατορθώσωσι νὰ κερδήσωσι τεμάχιον μέλανος ἄρτου.

«Πλὴν φρονῶ ἀδυστάκτως, ἔτι ἡ Μήτηρ Ἐκκλησία, πνευματικὴ τρεφὼς καὶ προστάτις ἔλων τούτων τῶν δίκην κτηνῶν ἀπεμπολουμένων τέκνων της, οὐδεμίαν ἔχει υποχρέωσιν νὰ σεβάσθῃ τοιαύτην σύμβασιν, ὁφείλει δὲ νὰ ὑψώσῃ τὴν αὐθεντικὴν της φωνὴν καὶ νὰ καταγγείλῃ εἰς τὴν χριστιανικὴν συνείδησιν τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου καὶ αὐτὸ τὸ ἐπαίσχυντον ἀνθρωπομάζευμα, τὸ ὁποῖον ἡ κτηνώδης βία ἐπέβαλεν ὡς νόμον καὶ ἀρχὴν καὶ διετύπωσεν εἰς σύμβασιν εἰς βάρος ἀδυνάτων καὶ ἀσθενῶν λαῶν».

Ἡ μήτηρ Ἐκκλησία δὲν ἠδιαφόρησεν. Ἀμέσως καὶ μετὰ πολλῆς δυνάμεως καὶ παρρησίας, περιφρονοῦσα τὸν κίνδυνον νὰ προκαλέσῃ

καθ' ἑαυτῆς τὴν μὴνιν τοῦ τυράννου, ἀπηυθύνθη πρὸς τὰς χριστιανικὰς Ἐκκλησίας, ἐξαίτουμένη τὴν συνδρομὴν αὐτῶν κατὰ τοῦ καταστρεπτικοῦ διωγμοῦ τῶν Ἑλλήνων τῆς Μικρασίας.

Ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Κρήνης κ. Καλλίνικος Δαμπρινίδης.

Ἐγεννήθη ἐν Ἐξ Μαρμάραις τῆς Κωνσταντινουπόλεως τῷ 1881, ὅπου καὶ ἐδιδάχθη τὰ πρῶτα γράμματα, φοιτήσας εἰτα καὶ εἰς τὴν Μεγάλην τοῦ Γένους Σχολὴν καὶ κατόπιν εἰς τὴν ἐν Χάλκῃ Θεολογικὴν Σχολὴν ὡς ὑπότροφος τοῦ θείου αὐτοῦ Μητροπολίτου Δέρκων κ. Καλλινίκου. Μετὰ τὸ πέρασ τῶν

Ἐχει τὸν λόγον ὁ τῷ καιρῷ ἐκείνῳ οἰκουμένικὸς Πατριάρχης καὶ Ἐθνάρχης Γερμανός, ὁ ἀπὸ Ἡρακλείας καὶ Καλακηδόνος.

Τῇ 14ῃ Μαΐου 1914 ἔγραφε πρὸς τὰς ἐν Χριστῷ ἀδελφάς Ἐκκλησίας τὰ ἐπόμενα. Ἀντιγράφω ἐξ αὐτῶν τὰ ὀλίγα ταῦτα :

«Τὰ ἐν τῇ πολυπαθεῖ Θράκῃ ἀπὸ μηνῶν ἤδη κακούργως καὶ ληστρικῶς κατὰ τοῦ φιλησύχου καὶ ἀθώου χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ, τῇ ἀναρχίᾳ τῶν ἀρχῶν διαδραματιζόμενα, ὡς φρίκης καὶ ἀγριότητος καὶ βαρβαρότητος ἔμπλεοι βιαιοπραγίαι, καταληγιστεύσεις, ἀτιμώσεις καὶ διωγμοὶ καὶ ὁ μετὰ τῆς αὐτῆς καὶ μεζονος ἔτι βιαιότητος καὶ ληστρικῆς διαθέσεως ἀρξάμενος ἤδη καὶ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἀπαίσιος ἐξοντωτικὸς διωγμὸς κατὰ τοῦ ὀρθοδόξου χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ, οὐδεμίαν καταλείπουσιν ἀμφιβολίαν, ὅτι οὐχὶ πλέον μεμονωμένοι ἐκρήξεων φανατισμοῦ καὶ μισαλλοδοξίας κίνδυνοι, οἱοὶ πολλάκις ἐν τῇ παρελθόντι κατὰ τὰς δυστυχεῖς ταύτας χώρας συνέβαινον τῆς Ἀνατολῆς, ἀλλὰ σύστημα ἤδη καὶ σχέδιον μεμελετημένον γενικῆς ἐξοντώσεως καὶ ὀλέθρου σὺρριζον ἀπειλεῖ τὸν χριστιανικὸν καὶ ἰδίᾳ τὸν ὀρθόδοξον ἐν τῇ Ἀνατολῇ λαόν». Καὶ ἐξακολουθεῖ τὸ πατριαρχικὸν ἔγγραφοι : «Ἡ Θράκη, χώρα εὐρωπαϊκῇ, ἐπὶ δύο χιλιετηρίδας τὸν χριστιανικὸν αὐτῆς χαρακτήρα διατηρήσασα καὶ μέχρι σήμερον Μητροπόλεις δέκα ἔξ καὶ πληθυσμὸν χριστιανικὸν συμπαγέστατον καὶ ὑπερβαίνοντα μάλιστα τὸν μουσουλμανικὸν μέχρι πρὸ ὀλίγου ἀριθμοῦσα καὶ ἔχουσα, κινδυνεύει μετ' ὀλίγον, ἐὰν τὰ πράγματα χωρήσωσιν ἀκωλύτως, ὡς βαίνουνσι, μεταβληθῆναι τάχιστα εἰς χώραν ἀποκλειστικῶς μουσουλμανικὴν καὶ τουρκικὴν, καὶ ταῦτα ἐν ἡμέραις τῆς ὑπάτης ἀκμῆς καὶ ἰσχύος τῶν χριστιανικῶν

σπουδῶν τοῦ ὑπηρέτησεν ἐπὶ διετίαν ὡς ἀρχιεπίσκοπος πλεσίον τοῦ γέροντός του Μητροπολίτου Δέρκων. Κατ' Αὐγουστον τοῦ 1908 προσελήφθη ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Πατριάρχου Ἰωακείμ Γ' ὡς διάκονος τῆς σειρᾶς ἐν τοῖς Πατριαρχείοις, ἱεραρχικῶς δὲ προαγόμενος ἀνῆλθε κατὰ τὴν 22 Ἀπριλίου 1914 εἰς τὴν θέσιν τοῦ Μεγάλου Πρωτοσυγγέλλου τῶν Πατριαρχείων, ὁπόθεν ἡ Ἱ. Σύνοδος τῶν Πατριαρχείων, ἀμείβουσα τὴν φιλοπονίαν του καὶ τὴν διοικητικὴν ἱκανότητα, προήγαγεν αὐτὸν εἰς Μητροπολίτην Κρήνης τὴν 9 Ὀκτωβρίου 1918. Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κρήνης ἐδρεῦον εἰργάσθη μετ' ἐνθουσιασμοῦ καὶ αὐτοθυσίας, ὅπως ἐξασφαλίσῃ τὴν συντήρησιν κατ' ἀρχάς καὶ εἰτα τὴν ἀποκατάστασιν τῶν πνευματικῶν του τέκνων εἰς τὴν Ἐρυθραίαν Χερσόνησον, ὁπόθεν εἶχον ἐκδιωχθῆ κατὰ τοὺς διωγμοὺς ὑπὸ τῶν σαρβινιστῶν νεοτούρκων.

Τὴν ἐπαρχίαν τοῦ ποιμαίνει ὁ σεβ. Μητροπολίτης Κρήνης κ. Καλλίνικος θεαρόστατος καὶ ἐθνωφελὴς μέχρι σήμερον, ἐκτιμώμενος καὶ ἀγαπώμενος ὑπὸ πάντων τῶν ἐπαρχιωτῶν αὐτοῦ.

ευρωπαϊκῶν Δυνάμεων καὶ ὑπὸ τὰ ὄμματα τῶν διπλωματῶν ἀντιπροσώπων αὐτῶν.

«Ἀλλὰ καὶ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἤδη μετὰ τῆς αὐτῆς καὶ μεζονος ἔτι βιαιότητος καὶ ληστρικῆς διαθέσεως μεταδίδεται, οὐδενὸς κωλύοντος, ὁ ἐξοντωτικὸς κατὰ τῶν Ὀρθοδόξων διωγμός, φωναὶ ἀπέλπιδες καὶ ἐκείθεν πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν συναχῶς ἤδη καταφθάνουσι, τὸν βίαιον ἔτι διωγμὸν ἐκ τῆς γενεθλίου χώρας καὶ τὴν ἑλλειψιν πάσης προστασίας ἐκ μέρους τῶν ἀρχῶν τῆς ζωῆς, τιμῆς καὶ περιουσίας αὐτῶν ἐκτραγῶδουσαι καὶ καταγγέλλουσαι.»

Ἀκόμη ἐντονώτερον ἀπὸ τὸ πατριαρχικὸν ἐγγράφον εἶνε τὸ τῶν Μητροπολιτῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας πρὸς τὴν Διεθνῇ ἀνακριτικῇ Ἐπιτροπῇ, ἀποτελεσθεῖσαν ἐκ τῶν Διερμηνέων τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβεῖων τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, πρὸς ἐξέτασιν τῶν διωγμῶν. Ἐν τῷ ἐγγράφῳ τούτῳ εἶνε ὑπογεγραμμένοι οἱ Μητροπολιταὶ Ἐφέσου, Σμύρνης, Φιλαδελφείας, Κρήνης (Τσεσμέ), Ἡλιουπόλεως (Ἀϊδινίου). Ἀντιγράφομεν ἐξ αὐτοῦ τὰ κυριώτατα μέτη:

«Τὸ ἔργον τῆς ἐξοντώσεως καὶ καταδιώξεως τοῦ χριστιανικοῦ στοιχείου δὲν εἶνε νέον καὶ δὲν ἀποτελεῖ γεγονὸς μεμονωμένον καὶ τυχαῖον.

«Φαίνεται, ὅτι εἶνε ἡ προτελευταία φάσις (ἡ τελευταία ἴσως μᾶς ἐπιφυλάσσεται ὑπὸ τὸν τύπον γενικῆς σφαγῆς, ὡς ἡ τῶν Ἀρμενίων) τοῦ μίσους καὶ τοῦ φατατισμοῦ τῶν Μουσουλμάνων, μέχρι παροξυσμοῦ ἐξαρθέντος παρὰ τοῦ σωθινιστικοῦ τουρκικοῦ τύπου, συμβουλευόντος συνεχῶς διὰ φλογερῶν ἀρθρῶν τὴν ἐξόντωσιν τῶν Χριστιανῶν, καὶ τῆς ὁποίας ἡ πρώτη ἐκδήλωσις εἶνε τὸ μποῦκοτάζ, καθιστάμενον ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν σφοδρότερον, καὶ οἱ μεμονωμένοι φόνοι, οἵτινες ἐνσπείρουσι τὸν πανικόν.

«Τοῦ μεγάλου ἔργου τῆς ἐξοντώσεως τῶν Χριστιανῶν προηγήθη ἡ τῶν παρὰ τῇ ὀθωμανικῇ Κυβερνήσει ἢ καὶ τὰς διαφόρους ὀθωμανικὰς ὑπηρεσίας ἀπόλυσις Ἑλλήνων ὑπαλλήλων, ὁ ἐξοπλισμὸς τῶν Τούρκων χωρικῶν, ἰδίᾳ τῶν κατοικούντων τὰ παράλια, ὁ ἀφοπλισμὸς ἐξ ἄλλου τῶν Χριστιανῶν, τῶν ὁποίων ἀφηρεθῇ καὶ τὸ κυνηγετικὸν ἀκόμη ὄπλον, ἡ καταπίεσις τῶν προϋχόντων τῶν βίλαετιῶν Προύσης καὶ Ἀϊδινίου, ἡ ἀπέλασις τῶν Ἑλλήνων προϋχόντων Σμύρνης, ὁ διορισμὸς εἰς θέσεις ἐμπιστευτικὰς φανατικῶν πρακτόρων, ἐπὶ τῶν ὁποίων ὑπάρχει ἀπόλυτος ἐμπιστοσύνη διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ καταστρωθέντος σχεδίου.

«Πρὸς πραγματοποιήσιν τοῦ σχεδίου τούτου μυστικαὶ ὁργανώσεις

εργάσθησαν ὑπὸ τὴν ἐπαγρύπνησιν, τὴν διεύθυνσιν καὶ τὴν προστασίαν τῶν κυβερνητικῶν ὀργάνων ἀποτελεσματικώτατα.»

Ἐν τῇ πανωλεθρίᾳ ταύτῃ τῶν Ἑλλήνων τῆς Μικρασίας, κατὰ τὰς

Ὁ Πρωτοσύγκελλος τῆς Μητροπόλεως Κυδωνιῶν κ. Ἀρσένιος Μενεξές.

Εἶνε ὁ ἡρωϊκός, ὡς ἐκλήθη, Πρωτοσύγκελλος, γνωστότατος διὰ τοὺς ἀγῶνάς του καὶ διὰ τὰς ἐθνικὰς του ὑπηρεσίας ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ γέροντός του Μητροπολίτου Κυδωνιῶν κ. Γρηγορίου, πρὸς διάσωσιν τῶν ἐλληνικωτάτων Κυδωνιῶν. Εἶνε ὁ φιλόanthropos καὶ φιλογενής κληρικός, ὅστις ἀνέλαβε τὴν 3 Μαΐου 1917 ὅτε, πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ ἐνεργουμένου βιαίου ἐκτοπισμοῦ τῶν

καταγγελίας τῶν Μητροπολιτῶν τῆς Ἰωνίας, πρωτοστατεῖ ὁ Γενικός Διοικητής. Τηλεγράφημα τῆς ἑλληνικῆς Κοινότητος Θειρῶν πιστοποιεῖ, ὅτι «ἀπὸ τῆς εἰς τὴν κωμόπολιν ἐκείνην μεταδόσεως τοῦ Γεν. Διοικητοῦ τὸ μπουκοτάζ κατέστη σφοδρότερον. Ἡ ἀγορὰ ἐκλείσεν· αἱ καπνοφυτεῖαι καὶ οἱ ἀγροὶ ἐγκατελείφθησαν. Οἱ καλλιεργηταὶ φοβοῦνται νὰ μεταβῶσιν εἰς τὰς ἐργασίας των. Οἱ πληθυσμοὶ ζητοῦσι νὰ μεταναστεύσωσιν. Ἡ Κυβέρνησις ἐμποδίζει.»

Καὶ καταλήγει ἡ διαμαρτυρία αὕτη διὰ τῶν ἐξῆς προτάσεων, πρὸς ἐξασφάλισιν «ζωῆς ἀνεκτῆς τῶν Χριστιανῶν ἐν Τουρκίᾳ» κατὰ τὰς ἀξιώσεις τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ αἵτινες ἦσαν:

1) Ἐπιστροφὴ τῶν Προσφύγων εἰς τὰς ἐττίας των.

2) Ἀπόδοσις τῶν περιουσιῶν των.

3) Ἀποζημιώσεις.

4) Κατάπαυσις τοῦ μπουκοτάζ.

5) Ἐγγυήσεις.

6) Σχηματισμὸς μικτῆς ἐπιτροπῆς πρὸς διενέργειαν τῆς ἐκ νέου ἀποκαταστάσεως τῶν προσφύγων εἰς τὰς ἐττίας των.»

Κυθωνιατῶν διετάρχη ὑπὸ τῶν σωβινιστῶν νεοτούρκων ὁ ἐκτοπισμὸς καὶ τῶν ἐν τῇ ὀρφανοτροφείῳ Κυθωνίων διαπαιγμένων 36 ὀρφανῶν ἑλληνοπαίδων, ἡλικίας ἀπὸ 6 μηνῶν μέχρι 12 ἐτῶν, νὰ τοὺς διασώσῃ, ἵνα ἐκλείψῃ καὶ οὗτος, διότι ἦτο κάρφος εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν νεοτούρκων ὁ Πρωτοσύγκελλος κ. Ἀρσένιος διὰ τὰ ἐγνωσμένα ἀκραίφνη αὐτοῦ πατριωτικὰ αἰσθήματα καὶ τὸ θάρρος, ὅπερ ἐπεδείκνυε καυτηριάων τὰς ἀγρίας καὶ βανδαλικὰς αὐτῶν πράξεις. Τριᾶκοντα καὶ πέντε ὁλόκληρα ἡμερονύκτια ἐβάδιζεν ὁ ἡρωϊκὸς Πρωτοσύγκελλος μετὰ τὰ ὀρφανὰ ἑλληνοπούλα, διασχίζων ἀπότομα ὄρη καὶ δυσβάτους ἀτραπούς, ὑπὸ τὰς βαναύσους ὕβρεις τῶν συνοδευόντων αὐτὸν καρραγωγέων καὶ χωροφυλάκων. Καὶ ὑπὸ τοιαύτας μαρτυρικὰς συνθήκας ἐφθάσε τὴν 35ην ἡμέραν εἰς τὸ παρὰ τὸ Μπιλετζίκ τῆς Βιθυνίας χωρίον Κιουπλά, ἐνθα καὶ ἐγκατέστησαν αὐτὸν καὶ τὰ μετ' αὐτοῦ ὀρφανὰ αἱ ἀπάνθρωποι τουρκικαὶ στρατιωτικαὶ ἀρχαὶ ἐντὸς ἀκαθάρτου τινὸς σταύλου. Ἐκεῖ ἐγκαταλειφθεὶς ὑπὸ πάντων διέθρεψε μετὰ πολλῶν κόπων καὶ βαρύνων ἐπὶ 22 ὁλοκλήρους μῆνας τὰ 36 ὀρφανὰ του, μετ' ἔθνικῆς ὄντως ὑπερηφανείας, κατορθώσας τὰ ἐπιζήσαντα ἐκ τῶν κακοηγιῶν καὶ ἀσθενειῶν ἐξ αὐτῶν 22 νὰ ἐπαναφέρῃ ἅμα τῇ ἀναχωρῇ εἰς Κυθωνίας, ἐγκαταστήσας αὐτὰ καὶ πάλιν εἰς τὸ ἑλληνικὸν ὀρφανοτροφεῖον. Διὰ τὴν πατριωτικὴν καὶ φιλόανθρωπον ὁσον καὶ ἐξόχως ἡρωϊκὴν ταύτην πράξιν τοῦ Πρωτοσυγγέλλου, ὥς καὶ διὰ τὴν ἀπὸ τῆς ἀναχωρῆς μέχρι τῆς καταλήψεως τῶν Κυθωνίων ὑπὸ τῶν ἑλληνικῶν στρατευμάτων διηνεκὴ του μέριμναν καὶ εὐστοχον ὁσον καὶ διπλωματικὴν του ἐνέργειαν, πρὸς πρόληψιν νέων σφαγῶν καὶ νέων κακουργημάτων, ἡ Ἑλλήν. Κυβέρνησις ἀπένειμεν εἰς αὐτὸν τὸν ἀργυροῦν σταυρὸν τῶν ἱπποτῶν τοῦ Σιωτῆρος.

Ταῦτα ἐγράφοντο τὴν 12ην Ἰουνίου τοῦ 1914, δύο μῆνας πρὸ τῆς ἐκρήξεως τοῦ παγκοσμίου πολέμου. Μάταιαι εὐχαὶ καὶ ἐπικλήσεις. Ἐξερρήγνυτο τὸν μῆνα Αὐγούστου ὁ πόλεμος. Μετά τινες μῆνας συμμετείχεν εἰς αὐτὸν παρὰ τὸ πλεονὲς τῶν Κεντρικῶν Αὐτοκρατοριῶν, καὶ ἡ ὀθωμανικὴ Αὐτοκρατορία. Ἦτο ἐπόμενονον ἡ κατάστασις τῶν ἐν αὐτῇ ἀπομεινάντων ἐλληνικῶν πληθυσμῶν νὰ ἐπιδεινωθῇ καὶ ἰδίᾳ ἡ τῶν παραλλίων. Νέαι ἀπελάσεις, ἐκτοπίσεις ἕνεκα στρατιωτικῶν ἀναγκῶν. Τὸ ἔργον τῆς καταστροφῆς καὶ τῆς ἐρτημώσεως ἐξηκολούθησεν ἐπὶ τὰ χεῖρω.

Μόλις μετὰ τὴν συνομολόγησιν τῆς ἀνακωχῆς μεταξὺ τῶν νικητῶν Συμμάχων καὶ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης κατωρθοῦτο νὰ ἐπιτευχθῇ εἰς τὸ πάτριον ἔδαφος ἡ παλινόστησις τῶν Προσφύγων. Ἄλλ' ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς Ἀγκύρας οἱ ἐλληνικοὶ διωγμοὶ ἐξακολουθοῦσι. Καὶ πρὸς ἐπίμετρον, κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην Σύμμαχοι τῆς νέας ταύτης τουρκικῆς Δυνάμεως τοῦ ἀρχιστασιαστοῦ Μουσταφᾶ Κεμάλ εἶνε αἱ χριστιανικαὶ Κυβερνήσεις τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἰταλίας! ἐκ τῶν οἰκονομικῶν αὐτῶν συμφερόντων. Ἐν προσφάτῳ αὐτοῦ ἀγορεύσει πρὸ τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ γαλλικοῦ λαοῦ ὁ πρωθυπουργὸς τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας εἶπε μετὰ παρρησίας, ὅτι ὁ συμπαθητικώτερος λαὸς τῆς Ἀνατολῆς εἶνε οἱ Τοῦρκοι!...

* *

Τὸ ἐλληνικὸν Γένος ἐν Μικρασίᾳ ὀφείλει νὰ μὴ ἀπολέσῃ τὰς κλείδας αὐτοῦ ἐπὶ τὴν αἰσίαν ἔκδοσιν τῶν ἐθνικῶν πραγμάτων, καθήκον ἔχει νὰ ἐργηγορῇ, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐργάζεται. Διήλθον ἐπ' αὐτοῦ ἡμέραι στυγερώτεραι, ἀλλὰ περισώθη. Μέγας ὁ Θεὸς τῆς Ἑλλάδος. Εἰς αὐτὸν ὅς ἀναθέσῃ τὰς ἐλπίδας του, ἀλλὰ ταῦτοχρόνως καὶ εἰς τοὺς ἀγῶνας αὐτοῦ καὶ τὰς θυσίας. Ἐν τούτῳ ἡ νίκη.

Ἡ ἐλληνικὴ Ἐκκλησία δὲν θέλει δειχθῇ καὶ κατὰ τὰς κρίσεις ταύτας ἡμέρας ὅς διέρχεται τὸ Γένος, μαχόμενον ὑπὲρ βωμῶν καὶ ἑστιῶν κατὰ τοῦ προαιωνίου ἐχθροῦ, ὑποδεεστέρα τοῦ παρελθόντος, τῶν ἱστορικῶν καὶ ἐθνικῶν αὐτῆς καθηκόντων. Τὴν νέαν ταύτην θυσίαν ἀναμένει παρ' αὐτῆς ἡ ἐθνικὴ ἱστορία, προπαρασκευαζομένη ν' ἀφιερῶσιν εἰς τὴν θυσίαν ταύτην μίαν τῶν εὐγενεστέρων σελίδων. Ὅπως καὶ τὸ παρελθόν, ἡ ἐλληνικὴ Ἐκκλησία ἔσται ἡ κιθωτὸς τῆς σωτηρίας, ἡ προωρισμένη νὰ περισώσῃ ἀπὸ τοῦ κατακλυσμοῦ τὸ ταλαιπωρούμενον, τὸ περιδινούμενον ἐλληνικὸν Γένος.

**Ὁ Πανοσιολογιώτατος Πρωτοσύγκελλος κ. Κύριλλος Ψύλλας
Τοποτηρητὴς τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Ἐφέσου.**

Ἐγεννήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1867, ὅπου καὶ ἐπεράτωσε τὰς ἐγκυκλίους σπουδὰς του. Ἐγκρίσει τῆς Ἱ. Συνόδου τῶν Πατριαρχείων ἐχειροτονήθη διάκονος κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1887. Τῷ 1891 προσελήφθη ὡς ἀρχιδιάκονος τοῦ ἀειμνήστου γέροντος μητροπολίτου Ἐφέσου Ἰωακείμ Εὐθυβούλη, τότε Χαλκηδόνος. Τῷ 1897 χειροτονήθεις ἱερεὺς καὶ προαχθεὶς εἰς υφχιμανδρίτην, εἰς ἀμοιβὴν τῶν εὐδόκων αὐτοῦ ὑπηρεσιῶν, διορίσθη ἀρχιερατικὸς ἐπίτροπος τῆς περιφέρειας Ἀδραμυττίου—Ὁδεμνίου ἐν Μ. Ἀσίᾳ. Ἀργότερον ἀνετέθη αὐτῷ ὑπὸ τῶν Πατριαρχείων ἡ διεύθυνσις τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Ἡλιουπόλεως. Εἶτα τῷ 1909 διορίσθη ἀρχιερατικὸς Ἐπίτροπος Βρυούλλων καὶ τῷ 1914 πρωτοσύγκελλος τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Ἐφέσου, ὑποστὰς κοί οὗτος, μετὰ τοῦ ἀειμνήστου γέροντός του Ἐφέσου, πολλὰς κακουχίας καὶ δοκιμασίας.

Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΕΘΝΙΚΟΥΣ ΑΙΩΝΑΣ ΤΗΣ ΤΕΛΕΥΤΙΑΙΑΣ ΔΕΚΑΕΤΗΡΙΔΟΣ

Μεγίστη ὑπῆρξε πάντοτε ἡ ἐθνικὴ δρᾶσις καὶ ἡ ἠθικὴ συμβολὴ εἰς τὸν ἐθνικὸν ἀγῶνα ἐκ μέρους τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἥτις πάντοτε ἐπρωτοστατεῖ καὶ ἐνεψύχου τὸν Ἑλληνικὸν λαὸν εἰς τοὺς ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος ἐθνικοὺς ἀγῶνας καὶ ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος παράγων τῆς ἐθνικῆς δράσεως καὶ τῆς ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας, τόσον κατὰ τοὺς χαλεποὺς καιροὺς τῆς δουλείας, ὅσον καὶ κατὰ τοὺς θρυλλικοὺς χρόνους τῶν μεγαλουργημάτων τῆς γιγαντομαχίας τοῦ 21. Καὶ ἔκτοτε δὲ εἰς πᾶσαν ἐθνικὴν περιπέτειαν καὶ εἰς πάντα νέον διαξαγόμενον ἐθνικὸν ἀγῶνα, συμπληρωματικὸν τοῦ ἀναρξαμένου ὑπὸ τῶν γιγαντομάχων ἐκείνων προγόνων ἡμῶν ὑπερανθρώπου ἔργου τῆς καταλύσεως τῆς Τουρκικῆς τυραννίας καὶ ἀνακτήσεως τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ὑπερασπίσεως Πατρίδος καὶ θρησκείας, δὲν ἔλειπεν ἐκ τῶν πρώτων πάλιν ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία νὰ προσφέρῃ τὰς ἑαυτῆς ὑπηρεσίας καὶ ἀναγκαίας θυσίας, πλήρη ἔχουσα συναίσθησιν τοῦ πρὸς τὴν Πατρίδα ἱεροῦ καθήκοντος καὶ μετ' αὐταπαρνήσεως καὶ ζήλου ἀπακδυομένη εἰς τὸν ἀγῶνα, ὡς ἐν τοῖς προηγουμένοις κεφαλαίοις ἀνεπτύχθη ἐν ἐκτάσει. Ὡσαύτως καὶ κατὰ τοὺς τελευταίους θρυλλικοὺς καὶ ὑπερανθρώπους ἐθνικοὺς ἀγῶνας τῆς τελευταίας δεκαετίας, τῆς ἐνδόξου ταύτης ἐποχῆς τῶν ἐθνικῶν μεγαλουργημάτων καὶ ὑπερτάτων θυσιῶν τοῦ πανελληνίου, δὲν ὑστέρησε πάλιν ἡ Ἐκκλησία, συνδραμοῦσα ποικιλοτρόπως, δι' ὧν ἐπέκτητο ὕλικῶν καὶ ἠθικῶν μέσων, τὸ μέγα ἔργον τῶν τελευταίων ἐθνικῶν θριάμβων καὶ πολεμικῶν κατορθωμάτων, ἅτινα ἐπεσφράγισαν τὸν ἐθνικὸν καὶ ἱστορικὸν τόμον τῆς ληγοῦσης ἑκατονταετηρίδος διὰ χρυσῶν ἐπίσης σελίδων, ἐπαξίως τῶν πρώτων ἐκείνων σελίδων, δι' ὧν ἤρχισαν τὴν διὰ τοῦ Σταυροῦ καὶ τῆς σπάθης καὶ τοῦ ἐκχυθέντος αἵματος τῶν ἀναριθμήτων ἐθνομαρτύρων, ἐν οἷς τὸ ἀκροθόλιον πάλιν ἀπετέλει ὁ Ἰερός τῆς Ἑλλάδος Κλῆρος, συγγραφὴν τοῦ ὁλοχρύσου καὶ ὑπερφώτου τούτου τόμου τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ἱστορίας κατὰ τὴν λήξασαν ἑκατονταετηρίδα.

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΗΘΙΚΗ ΠΡΑΞΙΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΥΣ ΕΘΝΙΚΟΥΣ ΑΓΩΝΑΣ

«Τὸ γράμμα κτείνει, λέγει ὁ Θεοκλήρως τῶν ἐθνῶν Ἀπόστολος Παῦλος, τὸ πνεῦμα ζωοποιεῖ». Καὶ εἶνε αὕτη μία ἀλήθεια φιλοσοφική, ψυχολογική ἀναμφισβήτητος. Παρατηρεῖται δὲ πρωτίστως περὶ τοῦ ἀνθρώπου, παρ' ᾧ ἡ ἐμφυχοῦσα καὶ ζωοποιοῦσα τὸ ἄλλως ἄδρανές σῶμα, εἶνε ἡ ψυχὴ. Καὶ ὅπως ἡ ὀργανικὴ μὲν λειτουργία τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, ἡ ἀρτιότης, κανονικότης καὶ εὐρωστία αὐτοῦ καὶ πρὸς τοῦτο ἡ τροφοδοσία καὶ λοιπὴ περίθαλψις καὶ διαίτα τοῦ σώματος εἶνε ἀπαραίτητος ὅπως ζῇ καὶ δρᾷ ὁ ἀνθρώπος, διότι οὕτω μόνον καὶ διὰ τοιοῦτου σώματος δύναται νὰ ἐκδηλοῖ τὰς πνευματικὰς τῆς λειτουργίας ἡ ψυχὴ, τὸ πνεῦμα τὸ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, ὅταν ὅμως τοῦτο λείπῃ, τότε τὸ σῶμα, ὅσον εὐτραφές καὶ εὐρωστον καὶ ἂν ἦγε, ἄδρανεῖ καὶ εἰς οὐδὲν ὠφελεῖ. Οὕτω καὶ ἐν παντὶ κοινωνικῷ ὀργανισμῷ, ἐνὶ σωματείῳ, τῷ Κράτει, τῷ Στρατῷ, βεβαίως εἶνε ἀπαραίτητος ἡ ὀλικὴ καὶ σωματικὴ δύναμις καὶ ὀργάνωσις, τὸ χρῆμα, ἡ ἀσκησις, ὁ ὀπλισμός, ὁ ἀφθονος εἰς πολεμefόδια καὶ ζωοτροφίας ἐφοδιασμός, ἀλλὰ ταῦτα ἄνευ τοῦ πνεύματος, ἄνευ δηλαδὴ τῆς καλῆς καὶ συνετῆς διοικήσεως, ἄνευ τῆς πειθαρχίας καὶ τοῦ σεδασμοῦ, τῆς ὑπακοῆς καὶ τῆς ὀλοφύχου ἀφωσιώσεως πρὸς τοὺς νόμους, τὰς ἐξουσίας καὶ τὰς Ἀρχὰς τῆς Πατρίδος, ἄνευ πίστεως εἰς τὸν Θεόν, τὸν Βασιλέα, τὸν ἄρχον καὶ τὴν σημαίαν, ἄνευ ἀνεπτερωμένου φρονήματος καὶ ἀνεζωπυρωμένου αἰσθήματος, ἄνευ τῶν πνευματικῶν, λέγω, τούτων ἐφοδίων, εἰς οὐδὲν ἰσχύουσιν, οὐδόλως ὠφελοῦσι πάντα τὰ ἄλλα ὀλικά ἐφόδια, οὐδὲν μέγα δύνανται νὰ ἐπιτελέσωσιν οἱ ξηροὶ στόλοι καὶ οἱ ἄνευ φρονήματος στρατοί. Εἰς ἀνάπτυξιν δ' ἄρα πάντων τούτων τῶν ἡθικῶν καὶ πνευματικῶν ἐφοδίων καὶ ἐπίρρωσιν τοῦ ἡθικοῦ φρονήματος παρὰ τῷ ἀγωνιζομένῳ στρατῷ καὶ τῷ δοκιμαζομένῳ καὶ εἰς ὑπερτάτας θυσίας ὑποβαλλομένῳ λαῷ, ἐν καιρῷ ἰδέως πολέμου, ὁ ὀψιστος καὶ πρωτίστος παράγων εἶνε ἡ θρησκεία, καὶ μάλιστα ἡ Ὀρθόδοξος Χριστιανική, ἣν ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν ἐκπροσωπεῖ. Σημαντικώταται ἐπομένως καὶ λυσιτελέσταται εἶνε αἱ ὑπηρεσίαι αἱ πνευματικαὶ καὶ ἡθικαί, ἃς αὕτη καὶ πάντοτε μὲν, ἀλλὰ κυρίως κατὰ τὰς κρίσεις ἐθνικὰς περιστάσεις καὶ ἐν καιρῷ πολέμου διὰ τῶν φιλοπατρί-

Ἡ Α. Πανιερότης ὁ Μητροπολίτης Ἀθηνῶν κ. Θεόκλητος Μηνόπουλος.

Ἐγεννήθη ἐν Τριπόλει τῆς Πελοποννήσου τῷ 1848. Ἡ οἰκογένεια αὐτοῦ κατήγετο ἐκ τοῦ ἡρωικοῦ Σουλίου τῆς Ἠπείρου. Ἐσπούδασε τὴν Θεολογίαν ἐν τῷ

δων αὐτῆς λειτουργῶν εἰς τὴν Πατρίδα προσφέρει. Αἱ κυριώτεραι δὲ ὑπηρεσίαι τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὴν Πατρίδα, ἐν καιρῷ πολέμου, εἶνε :

Πανεπιστημίῳ τῶν Ἀθηνῶν, γενόμενος μετ' εὐδοκίμου ἐξετάσεως διδάκτωρ τῆς Θεολογ. Σχολῆς. Συνεπλήρωσε δὲ τὰς σπουδὰς του ἐν Γερμανίᾳ.

Ἐπανελθὼν ἐκεῖθεν διηύθυνεν ἐπὶ τινα χρόνον, λίαν εὐδοκίμως, τὴν Ἱερατικὴν Σχολὴν Τριπόλεως, ἐπισπάσας πάντων τὴν ἀγάπην, τὴν ἐκτίμησιν καὶ τὸν σεβασμὸν διὰ τὴν ἀρετὴν καὶ φιλοπονίαν καὶ μόρφωσιν του.

Ἐκλεγείς Ἐπίσκοπος Σπάρτης, διηύθυνεν ἀριστα τὴν Ἐπισκοπὴν του εἰσαγαγὼν τάξιν εἰς τὰ μοναστήρια καὶ εἰς τὸν κλῆρον αὐτῆς. Ἀνώτερος ὢν χρημάτων καὶ ἀποφυγὼν νέας χειροτονίας, ἐπέτυχεν ὥστε νὰ ἐλαττωθῇ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐφημερίων εἰς τὸν ἀπολύτως ἀναγκαῖον ἀριθμὸν καὶ κατάρθωσεν οὕτως ἵνα οἱ ἱερεῖς συντηρῶνται ἀξιοπρεπῶς. Τὸ σέβας καὶ τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ ἐν Σπάρτῃ ἦτο μέγιστον πρὸς αὐτόν. Τοῦτο παρετήρησε καὶ ὁ αἰδίδιμος Βασιλεὺς Γεώργιος διερχόμενος διὰ Σπάρτης καὶ ἔκτοτε ἐσχημάτισε τὴν ἀρίστην ἰδέαν περὶ αὐτοῦ καὶ πάντοτε ἐπῆνε αὐτόν ἐξαιρετικῶς, ὡσάκις ἐγένετο λόγος περὶ ἀρχιερέων.

Ἡ φήμη του κατὰ μικρόν, ὡς ἀρίστου ὑπὸ πᾶσαν ἐποψιν ἱεράρχου, ἔκτοτε διεδόθη πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος.

Διὰ τοῦτο χρηρέσαντος τοῦ Μητροπολιτικοῦ Θρόνου Ἀθηνῶν, κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1901 διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Προκαπίου, ἐστράφησαν τὰ βλέμματα τοῦ Βασιλέως, τῆς Κυβερνήσεως καὶ τοῦ Κλήρου καὶ τοῦ κοινοῦ πρὸς τὸν Σπάρτης Θεόκλητον, ὅστις μετὰ ἓν ἔτος, ἦτοι τῇ 4ῃ Νοεμβρίου τοῦ 1902 ἐξελέγη ὁμοφώνως Μητροπολίτης Ἀθηνῶν καὶ Πρόεδρος τῆς Ἱ. Συνόδου τῆς Ἑλλάδος, μετατεθείς, κατὰ τὸν νόμον, ἐκ Σπάρτης.

Ὡς Μητροπολίτης Ἀθηνῶν ἐφάνη ἀντάξιος τῶν προσδοκιῶν πάντων. Ἡ ἀρετὴ αὐτοῦ, ἡ εὐσέβεια καὶ ἡ χρηστότης εἰλκυσαν ἀμέσως τὴν ἐκτίμησιν πάντων τῶν κατοίκων τῆς πρωτευούσης. Καὶ Βασιλεὺς καὶ Κυβέρνησις, ὁ Κλῆρος καὶ λόγοι καὶ λαὸς ἔτρεφον αὐτὸν ἀρχῆς καὶ τρέφουσι μέχρι τοῦ νῦν ἀπειρον πρὸς αὐτόν ἐκτίμωσιν καὶ σεβασμὸν.

Τὸ πρῶτον τὸ ὅποιον ἐπραξεν ὡς Μητροπολίτης ἦτο, ὅτι ἔπαυσε τὰς χειροτονίας νέων ἱερέων. Διότι ἐνεκα τῶν πολλῶν χειροτονιῶν εἶχον πληρωθῇ αἱ πόλεις καὶ τὰ χωρία τῆς Ἀττικῆς ἱερέων, οἵτινες δὲν ἠδύναντο νὰ ζήσωσιν ἐπαρκῶς καὶ ἀξιοπρεπῶς. Ὁ Μητροπολίτης Θεόκλητος περιώρισε τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν εἰς τοὺς ἀναγκασιτάτους. Οὐ μόνον δὲ δὲν ἐχειροτόνησε νέους, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς τῶν ὑπαρχόντων, τοὺς μὴ θεολόγους ἱερομονάχους, ἀπέστειλεν εἰς τὰς μονὰς των. Οὕτως ἐπῆλθε μεγάλη ἐκκλησιαστικὴ τάξις ἐν τῷ κλήρῳ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν. Ἵνα μὴ γίνωνται δὲ τοῦ λοιποῦ ἀπαίδευτοι ἱερεῖς ἔπεισε τὴν Κυβέρνησιν νὰ ἐπαναφέρῃ εἰς ἰσχύν, δι' ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα, τὸ περὶ προσόντων τῶν ἱερέων Β. Δ. τοῦ ἀειμνήστου ὑπουργοῦ Ἀγγέλου Βλάχου, τὸ ὅποιον εἶχε περιτέσει εἰς ἀχρησίαν, ὥστε τοῦ λοιποῦ ἐν ταῖς πόλεσι μόνον τελειόφοιτοι τῶν Θεολογικῶν καὶ Ἱερατικῶν Σχολῶν, ἡ διδασκαλισταί, ἡ ἀπόφοιτοι τῶν Γυμνασίων ἠδύναντο νὰ γίνωνται ἱερεῖς, μόνον δὲ τῶν χωρίων οἱ ἐφημέριοι ἤρχει νὰ ἔχουσι πτυχία ἑλληνικοῦ σχολείου.

Περιώρισε δὲ καὶ τὰς καταχρήσεις τῶν μοναχῶν καὶ ὑπέβαλεν εἰς αὐστηράν ἐξέλεγχιν τὴν διαχείρισιν τῶν μοναστηριακῶν περιουσιῶν. Ἐκτοτε ἔπαυ-

α'). Το κήρυγμα τοῦ Θεοῦ λόγου καὶ ὁ δι' αὐτοῦ φρονητισμὸς τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ στρατοῦ.

β'). Ἡ λειτουργικὴ ὑπηρεσία, ἥτοι ἡ τέλεσις τῶν Ἱερῶν Μυστη-
σαν τὰ φοβερά σκάνδαλα, ἅτινα συχνάκις ἰσχυόντο ἄλλοτε ἐν ταῖς μοναῖς τῆς Ἀττικῆς. Οἱ μοναχοὶ ἠναγκάσθησαν νὰ φέρωνται κοσμίως καὶ ἱεροπρεπῶς ὡς ἐμπρέπει εἰς μονάζοντας, διότι ἡ τιμωρία κατὰ τῶν παρεκτροπομένων κατεφέ-
ρετο αὐστηρὰ καὶ ἀμείλικτος.

Ἐμερίμνησε δὲ καὶ περὶ βελτιώσεως τῆς Ἐκκλησ. Μουσικῆς, καλέσας ἐκ Κων/πόλεως, συστάσει τοῦ Πατριάρχου Ἰωακείμ τοῦ Γ', τὸν μουσικολογίω-
τον κ. Γ. Ψάχον, γνῶστην τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς καὶ ιδρύσας Σχολὴν Ἐκκλ.-
Μουσικῆς ἐν τῷ Ὁρθεῖῳ τῶν Ἀθηνῶν. Καὶ πρὸς ἀνύψωσιν τῆς Ἱερ. Ζωγραφι-
κῆς ὥρισεν ἐπιτροπὴν ἐκ καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου, ἵνα ἐπιβλέπη τὰς εἰς
τούς ναοὺς εἰσαγομένας εἰκόνας.

Ἄλλο διὰ τὸ ὅποιον πρέπει νὰ ἐπαινεθῇ ὁ Μητροπολίτης Ἀθηνῶν κ. Θεό-
κλητος εἶνε, ὅτι κατέστησε τὰς σχέσεις τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὸν
Οἶκον. Πατριάρχην στενότερας, συνεννοούμενος πολλάκις μετ' αὐτοῦ ἀδελφι-
κῶς περὶ σπουδαίων ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων καὶ διατηρῶν τακτικὴν ἀλλη-
λογραφίαν μετ' αὐτοῦ. Καρπὸς τῶν συνεννοήσεων τούτων ὑπῆρξεν, ὅτι συνεφω-
νήθη μετὰξὺ αὐτῶν, ἵνα πάντες οἱ ἑφημέριοι τῶν πανταχοῦ τοῦ κόσμου διε-
σπαρμένων ὀρθοδόξων Κοινοτήτων ἐν τῇ Δυτ. Εὐρώπῃ, Ἀμερικῇ, Ἀφρικῇ,
Ἀσίᾳ καὶ Αὐστραλίᾳ διορίζωνται παρὰ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας
τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐξαρτῶνται ἐξ αὐτῆς, ἔχοντες τὴν προστασίαν τῶν ἐλληνικῶν
διπλωματικῶν ἀρχῶν.

Ὁ Μητροπολίτης Ἀθηνῶν κ. Θεόκλητος συνέτεινε τὰ μέγιστα ἵνα ἰδρυθῇ
ἐν Ἀθήναις τῷ 1909 τὸ *Κεντρικὸν Ἐκκλησιαστικὸν Ταμεῖον* ἐκ τῶν περισσευ-
μάτων μονῶν (τοῦ ἐνὸς δεκάτου δηλαδὴ τοῦ εἰσοδήματος αὐτῶν), ἐκ τοῦ μονο-
πωλείου τοῦ κηρίου καὶ ἐξ ἄλλων πόρων, διευθυνόμενον παρὰ τοῦ Μητροπολί-
του Ἀθηνῶν, δύο Συνοδικῶν, τοῦ Β. Ἐπιτρόπου παρὰ τῇ Ἱ. Συνόδῳ καὶ ἐνὸς
Τμηματάρχου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν, τὸ ὅποιον ἀνέλαβε νὰ μισθοδοτῇ τοὺς Ἀρ-
χιερεῖς, τοὺς ἱεροκλήρυκας, τοὺς Καθηγητὰς τῶν ἱερῶν τῶν Γυμνασίων καὶ Σχο-
λείων, τοὺς γέροντας καὶ πάσχοντας ἑφημέριους, συντηρῇ δὲ καὶ τὰς ἰδρυθησο-
μένας ἱερὰς. Σχολὰς, αἵτινες ἄλλοτε κακῶς διελύθησαν.

Διὰ τὸ ταμεῖον τοῦτο, τὸ ὅποιον ἐπὶ τοῦ παρόντος εἶνε ἐγκαθιδρυμένον ἐν
τῷ Μητροπ. Μεγάρῳ, κατέβαλε καὶ καταβάλλει ὁ Μητρ. Θεόκλητος ἀτρύτους
καὶ ὑπερανθρώπους κόπους, ὅπως ὑπερνικηθῶσιν αἱ δυσκολίαι αἱ πιερωσιασθεῖ-
σαι κατὰ τὴν πρώτην σύστασιν αὐτοῦ καὶ ἐπιτύχῃ ὁ σκοπὸς αὐτοῦ. Τοιοῦτοτρό-
πως ἐσώθη ὁ ἐκκλησιαστ. πλοῦτος, ὅστις ἄλλοτε ἐσπαταλᾶτο ἀσκοπῶς καὶ διηρ-
πάζετο ὑπὸ λυγρῶν πολιτικῶν προσώπων, χάριν τῶν προστατευομένων ὑπ' αὐ-
τῶν, ὑπὸ τὸν τύπον ὑποτροφίῶν ἢ βοηθημάτων χρῶν κτλ., ἀφαιρούμενος ἀπὸ
τῶν μονῶν καὶ ἐκκλησιῶν. Νῦν δύναται, κατὰ τὸ ἐνόν, ἡ Ἐκκλησία καὶ νὰ πλη-
ροῖ τὰς ἀνάγκας τῆς, χωρὶς νὰ ἀναγκάζεται νὰ ἐπαιτῇ τὴν χρηματικὴν ἀρωγὴν
τοῦ Κράτους. Τοῦτο καθιστᾷ τὴν Ἐκκλησίαν ἀνεξάρτητον καὶ ἀπὸ πάσης ὑπερ-
βολικῆς ἐπιρροῆς καὶ πίεσεως τοῦ Κράτους καὶ τῶν πολιτικῶν.

Τῇ ἐπιμονῇ δ' αὐτοῦ πατρικῇ φροντίδι ἐγένετο καὶ ὁ τελευταῖος *περὶ ἱνο-
ρεῶν νόμος* κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1910, ὅστις ὥρισεν ἀκριβέστερον τὰ περὶ τῶν

ρίων καὶ τῶν λοιπῶν ἀπαραιτήτων τοῖς Χριστιανοῖς, ζῶσι καὶ τεθνεῶσι, ἱεροτελεστιῶν καὶ θρησκευτικῶν ἐν γένει καθηκόντων.

προσόντων τῶν ἐφημερίων καὶ τῆς μισθοδοσίας καὶ τοῦ ἀριθμοῦ αὐτῶν.

Ὁ Μητροπολίτης Ἀθηνῶν κέκτηται πρὸς ταῖς ἄλλαις ἀρεταῖς, εἰς ὑπερτον βαθμόν, καὶ τὸ θάρρος καὶ τὸ ἀνεξάρτητον τοῦ χαρκτηῆρος, πρὸ οὐδενὸς πτοούμενος, ὅταν ἔχῃ ὑπὲρ αὐτοῦ τὸ δίκαιον καὶ πρόκειται νὰ ὑπερασπίσῃ τοὺς πανόνας, τὰ δικαιώματα καὶ τὴν ἀξιοπρέπειαν τῆς Ἐκκλησίας. Τὸν διακρίνει ἄκρα εὐσέβεια καὶ ἀξιοθαύμαστος φιλοπονία.

Ἐν τέλει σημειοῦμεν ὅτι ὁ Μητροπολίτης Θεόκλητος ἐδειξε πάντοτε φιλανθρωπώτατα αἰσθήματα καὶ ἐθνικώτατα φρονήματα, συνεισφέρον πρῶτος, ἀείποτε ἐπὶ κορυφῆς πάσης ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ καλοῦ ἐνεργείας, ὑπὲρ φιλανθρωπικῶν καὶ ἄλλων κοινωφελῶν σκοπῶν ἢ ὑπὲρ ἐθνικῶν ἀναγκῶν, ἐπιμόνως ζητούμενος ὡς Πρόεδρος πασῶν σχεδὸν τῶν Ἐπιτροπῶν τῶν ἐργαζομένων πρὸς τοιοῦτους σκοπούς. Οἱ ὁμογενεῖς ἡμῶν, οἱ πλούσιοι ἡμῶν, καὶ ἐν γένει τὸ κοινὸν ἐμπιστεύονται εἰς χειρὰς τοῦ περισσότερον παντὸς ἄλλου τὰς εἰσφορὰς αὐτῶν, γνωρίζαντες τὴν τιμὴν καὶ ἀψογον διαχειρίζειν αὐτοῦ. Ὁ Μητροπολίτης Θεόκλητος εἶνε ὁ ἀσφαλέστερος ταμίας τῶν διὰ τὸ Ἔθνος προωρισμένων χρημάτων.

Κατὰ δὲ τοὺς τελευταίους πολέμους ἐπράξε πᾶν ὅ, τι ἦτο δυνατόν πρὸς ἐνθάρρυνσιν διὰ θρησκευτικῶν ἐμπνεύσεων καὶ παρακλελεύσεων τῶν ἀγωνιζομένων, ἀποστείλας τοὺς ἀναγκαίους ἱερεῖς καὶ ἱεροκήρυκας εἰς τὰς διαφόρους μεραρχίας καὶ ἐπισκεπθεὶς ἐπανειλημένως αὐτοπροσώπως, ἐν τῷ μέσῳ δριμυτάτου χειμῶνος καὶ ἀπεριγράπτων κακουχιῶν τὰ στρατόπεδα ἡμῶν, μετὰ κινδύνου πολλάκις προφανοῦς τῆς ζωῆς αὐτοῦ, ἐγείρων πανταχοῦ τὸ αἶσθημα τῆς πίστεως εἰς τὸν Θεὸν καὶ μεριμνῶν πατριώτατα ὑπὲρ τῶν οἰκογενειῶν τῶν ὁρφανῶν καὶ χηρῶν τῶν ἀποστράτων.

Ὁ Πανιερώτατος Μητροπολίτης Ἀθηνῶν κ. Θεόκλητος, ὡς Πρόεδρος τῆς ἐπὶ τούτῳ ὀρισθείσης Ἐπιτροπῆς, διὰ τῶν προσωπικῶν ἰδίως ἐνεργειῶν αὐτοῦ, συνέλεξεν ὑπὲρ τὸ ἐν ἑκατομμύριον δραχμῶν διὰ τὸν Μακεδονικὸν ἀγῶνα, τοῦ ὁποῖου ὑπῆρξεν ὁ θερμουργὸς ὑποστηρικτῆς.

Τὸν τιμιώτερον καὶ φωτεινότερον στέφανον τοῦ ἐθνομάρτυρος ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ ἔθετο ὁ Πανιερώτατος Μητροπολίτης Ἀθηνῶν κ. Θεόκλητος, διὰ τῆς εὐδαρμοῦς καὶ ἀξιοπρεπεῖς στάσεως, ἣν ἐτήρησε κατὰ τὴν τελευταίαν ἀποφράδα ἐποχὴν τῆς ἐθνικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν περιπετείας, συνεπεία τοῦ γνωστοῦ στασιαστικοῦ κινήματος, ἐνθεν μὲν μετ' αὐταπαρνήσεως προασπισθεὶς, καθὼ εἶχε δικαίωμα καὶ καθήκον, τὸ γόητρον τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς διακομῆνης Ἱεραρχίας αὐτῆς, ἐνθεν δὲ τὴν ἱερότητα τῆς Βασιλείας καὶ τὴν ἀθωότητα τοῦ ἀδικουμένου λαοφιλοῦς Βασιλέως καὶ ἐν τῷ προσώπῳ αὐτοῦ αὐτὴν τὴν Πατρίδα. Μετὰ δὲ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ ἐπαναστατικοῦ Καθεστώτος καὶ τὸν διωγμὸν ἐκ μέρους αὐτοῦ τῆς Ἐκκλησίας καὶ πρώτου αὐτοῦ, ὡς Ἀρχηγοῦ αὐτῆς, ὅπως παρανόμως, ἀντικανονικῶς καὶ βαναύσως καθαιρεθέντος καὶ ἐξορισθέντος, ἀφθεῖς εἰς τὸ ὕψος Ἱεράρχου, πλήρη συνειδήσιν ἔχοντος τῆς ἑαυτοῦ ἀποστολῆς καὶ ἀψηφούντος τὸ ἑαυτοῦ σαρκίον πρὸ τοῦ ἱεροῦ αὐτοῦ καθήκοντος, καὶ λίαν εὐδαρῶς ἀντιμετωπίσας τὴν τότε τρομοκρατίαν καὶ μετὰ παρησίας, ἐπικρίνας τόσον τὸ ἀντικανονικὸν Ἐκκλησιαστικὸν Ἐκτακτὸν Δικαστήριον, πρὸ τοῦ ὁποῖον ἐκλήθη (παρὰ πάντα νόμον καὶ κανόνα) εἰς ἀπολογία, ὅσον καὶ τὴν παράνομον.

γ.) Ἡ παραμυθητική, ἡθική καὶ ὁλική συμβολή τῆς Ἐκκλησίας διὰ τῆς παρηγορίας ἀφ' ἑνὸς καὶ ἐνθαρρύνσεως, τῆς ὑπομονῆς καὶ τῆς

ἀντικανονικὴν καὶ ἀδικον καταδικαστικὴν ἀπόφασιν αὐτοῦ, ὅσον ἐπίσης καὶ τὴν τορानνικὴν Κυβέρνησιν, τὴν κρυπτομένην ὀπισθεν ἐκείνου. Χάρis τῷ Θεῷ ὁμοῦς, *ὅτε ἀπεκατεστάθησαν, θεία προνοία, τὰ τε πολιτικά καὶ ἐκκλησιαστικά ἡμῶν πράγματα καὶ ἠκυρώθησαν πάντα τὰ ἀντικανονικῶς γεγόμενα κατὰ τὸ πρῶτον καθυστάς, τότε ἀπεδόθη τὸ δίκαιον πανηγυρικῶς καὶ εἰς τὸν ἀδικηθέντα καὶ πολλὰ παθόντα γεραρὸν Ἐθνομάρτυρα Μητροπολίτην, ὡς καὶ εἰς τοὺς ὁμοιοπαθεῖς Ἱεράρχας, παρὰ μὲν τοῦ ποιμνίου τῶν καὶ ἐν γένει τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ τυχόντας πανηγυρικῆς καὶ θριαμβευτικῆς ὑποδοχῆς καὶ τιμῆς, παρὰ δὲ τῆς συγκληθείσης Ἱεραρχίας ἀποκατασταθέντας κανονικώτατα εἰς τοὺς ὕφους τῶν διὰ τῆς ἐξῆς ἱστορικῆς ἀποφάσεως:*

«Ἡ Σύνοδος τῶν Ἱεραρχῶν τῆς Αἰτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἀποκρίσας τὴν ἦν ἐκ τῶν Ἱερῶν Κανόνων κέκτηται ὑπερτάτην δικαστικὴν ἐξουσίαν καὶ ἐνεργοῦσα νομίμως, δυνάμει τοῦ ἀπὸ 28 Νοεμβρίου 1920 Βασιλικῆς Διατάγματος, τοῦ διατάσσοντος τὴν συγκρότησιν αὐτῆς, λοβοῦσα δι' ὑπ' ὧν πάντας τοὺς ὑπὸ τοῦ Σεβασμιωτάτου ἐπισκόπου Μοιτμβασίας καὶ Δαμασκίου ἐκτεθέντας βασίμους καὶ ὁρθοὺς λόγους, δι' ὧν ἐλέγχεται ἀπολύτως τὸ ἀντικανονικὸν τῆς συγκροτήσεως τῶν κατὰ τὰ ἔτη 1917 καὶ 1919 συνελθόντων δικαστηρίων ὑπὸ τὸ ὄνομα «Ἀνώτατον Ἐκκλησιαστικὸν δικαστήριον», καὶ δι' ὧν λόγων ἐλέγχεται ὡσαύτως πλήρης ἡ ἀκανονικότης τῶν ἀποφάσεων αὐτῶν, σὺ μὴν ἀλλὰ καὶ ὅτι κατὰ τὸ περιεχόμενον αὐτῶν αἱ ἀποφάσεις οὗται δὲν στηρίζονται εἰς τοὺς Ἱεροὺς Κανόνας καθ' ὅσον οἱ ὑπ' αὐτῶν ἀναφερόμενοι Κανόνες οὐδεμίαν σχέσιν ἔχουσι πρὸς τὰ κριθέντα ἀδικήματα.

Ἀποφαίνεται

Κηρύσσει ἀντικανονικὰ καὶ ἄκυρα τὰ κατὰ τὰ ἔτη 1917 καὶ 1919 συνελθόντα δικαστήρια ὑπὸ τὸ ὄνομα «Ἀνώτατον Ἐκκλησιαστικὸν δικαστήριον», συνεπῶς δὲ καὶ τὰς διὰ τῶν ἀποφάσεων αὐτῶν ἐπιβληθείσας λοιπὰς ποινὰς εἰς πάντας τοὺς ὑπὸ τῶν δικαστηρίων τούτων δικασθέντας Ἱεράρχας, κηρύσσει καὶ ταύτας ἀντικανονικὰς, ἀκύρους καὶ μὴ ὑπαρχούσας, ἀγνωρίζουσα κανονικοῦς ἐπισκόπους τῆς μὲν Μητροπόλεως Ἀθηνῶν τὸν Σ. Μητροπολίτην Θεόκλητον, τῆς ἐπισκοπῆς δὲ Λαρίσης τὸν Σ. Μητροπολίτην Ἀρσένιον.

Ὡσαύτως ὀνομάζει καὶ κηρύσσει ἀνυπόστατους καὶ μηδέποτε σπούδους κύρος τὰς ποινὰς ἐκπτώσεως ἀπὸ τοῦ ἐπισκοπικοῦ αὐτῶν θρόνου, τὰς ἐπιβληθείσας εἰς τοὺς Σ. ἐπισκόπους 1) Ἡλείας Δαμασκηνόν, 2) Φωκίδες Ἀμβρόσιον, 3) Κεφαλληνίας Δαμασκηνόν, 4) Μεσσηνίας Μελέτιον, 5) Μαντινείας καὶ Κυνουρίας Γερμανόν, 6) Πατρῶν Ἀντώνιον, 7) Λευκάδος καὶ Ἰθάκης Δανιήλ, 8) Ὑδρας καὶ Σπερσιῶν Πρακότιον, 9) Καλαβρυτινὸν καὶ Αἰγιαλείας Τιμόθεον, καὶ 10) Ἀργεῖς Σπυρίδωνα, καὶ ὅτι οἱ ἐν λόγῳ Σ. ἐπίσκοποι οὐδέποτε παύσαντες ὅντες οἱ νόμιμοι καὶ κανονικοὶ κυρίαρχοι τῶν ἐκτῶν θρόνων, καλῶς καὶ αὐτοδικαίως ἀνέλαβον τοὺς οἰκείους αὐτῶν θρόνους προστασίᾳ καὶ ἐνεργείᾳ τῆς Πολιτείας, ὡς βίᾳ ἀπομακρυνθέντες αὐτῶν.

Τοιοῦτος δὲ ἡρξεν ὁ μέχρι τοῦδε βίος τοῦ Πανερωτάτου Μητροπολίτου Ἀθηνῶν κ. Θεοκλήτου, τοιαύτη ἡ ἐκκλησιαστικὴ καὶ ἐθνικὴ του δράσις.

παραμυθίας τῶν τραυματιῶν καὶ τῶν ἀσθενῶν, τῶν χηρευσουσῶν καὶ ἀπορφανιζομένων καὶ τῶν πολυειδῶς ἐν ἐμπολέμῳ καταστάσει τεθλιμμέ-

Ὁ Σεβασμιώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ζακύνθου κ. Διονύσιος Α. Πλαίσας.

Ἐγεννήθη ἐν Ζακύνθῳ τῇ 14ῃ Σεπτεμβρίου 1852. Παιδιόθεν ἐπίδειξάμενος ἐνθεον ζῆλον καὶ κλίσιν εἰς τὰ θρησκευτικά, ἀφῆκε τὸν πατρικὸν οἶκον καὶ κατετάχθη ὡς μοναχὸς εἰς τὴν ἱερὰν Μονὴν Στροφάδων—Ἀγίου Διονυσίου, μετονομασθεὶς ἀπὸ Δημητρίου Διονυσίου, καὶ παρακολουθῶν ταύτοχρόνως τὰ μαθήματα τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως ἐν τῇ ἐαυτοῦ γετεσίῳ. Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τούτων, ἐγγράφεται ὡς σπουδαστὴς τῆς Θεολογίας ἐν τῷ Ἐθν. Πανε-

νων και ἀπελπιζομένων, οὐ μόνον τῶν ἐν τοῖς πεδίοις τῶν μαχῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐν τῇ λοιπῇ χώρᾳ εὐρισκομένων, καὶ ἀπ' ἐτέρου διὰ τῆς φιλανθρωπικῆς αὐτῆς δράσεως διὰ τῆς πρωτοστασίας τῶν λειτουργῶν τῆς Ἐκκλησίας ἐν πάσῃ φιλανθρωπικῇ κινήσει καὶ ὕλικῇ ἀρωγῇ τῶν ὕλικῶς στενοχωρημένων καὶ ἀνάγκην τῆς συνδρομῆς τῶν εὐπόρων ἐχόντων.

Ἀπὸ τῆς τριπλῆς ταύτης ἀπόψεως οὐ σμικρὰ ὑπῆρξεν ἡ συμβολὴ τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν κατὰ τοὺς τελευταίους ἐθνικοὺς ἀγῶνας, καὶ δὴ μᾶλλον συστηματικῇ καὶ διοργανωμένῃ, ἢ εἰς προγενεστέρas ἐποχάς.

Ἀναλύσωμεν λοιπὸν τὴν δράσιν ταύτην τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, ἵνα ἐννοήσωμεν τὸ μέγεθος τῆς ἐθνικῆς αὐτῆς συμβολῆς εἰς τὸν ἐσωμὸν τῆς Πατρίδος.

α'. Τὸ θεῖον κήρυγμα ἐν τῷ Στρατῷ.

Ἦδη ἐν τῇ Π. Δ. κατεννόηθη ἡ μεγάλη σημασία τῆς πρωτοστασίας τοῦ ἱεροῦ Κλήρου ἐν τοῖς πολέμοις καὶ τῆς ἀναζωπυρήσεως τοῦ φρονήματος τοῦ Στρατοῦ διὰ τῆς θρησκείας καὶ τοῦ θείου κηρύγματος. Οὕτω

πιστημῶ, ἐξ οὗ ἐξῆλθεν οὐ μόνον μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ διδάκτορος ἀλλὰ καὶ μὲ τὸν τίτλον τοῦ ὑφηγητοῦ διὰ τῆς πολυτίμου ὄντως συγγραφῆς του «Παρίστασις τῆς Θ. Λειτουργίας κατὰ τὴν Κ. Διαθήκην» ἐν Ἀθήναις 1886. Ἐπιστρέψας εἰς Ζάκυνθον, ὁμιλεῖ κατὰ πρῶτον ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τοῦ πολιούχου τῆς νήσου Ἀγ. Διονυσίου. Μετ' ὀλίγον χειροτονηθεὶς διάκονος καὶ πρεσβύτερος καὶ ἀρχιμανδρίτης παρὰ τοῦ τότε Ἀρχιεπισκόπου Διονυσίου Λάττα, προσκαλεῖται ὡς ἐφημέριος τῆς ἐν Λονδίνῳ πάντοτε ἀκμαζούσης ὀρθοδόξου Ἑλλην. Κοινότητος, ἐνθα ἐπὶ 12ετίαν περίπου ποιμάνας αὐτήν, εὐδοκίμως τιμήσας ἐν τῷ προσώπῳ αὐτοῦ τὴν Ἑλλην. Ἐκκλησίαν. Ἀποθανόντος τέλος τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Λάττα, ἐκλέγεται ὑπὸ τῆς Ἱ. Συνόδου καὶ χειροτονεῖται τῇ 20 Νοεμβρίου 1894 εἰς Ἀρχιεπίσκοπον τῆς ἀγιοτάτης Ἀρχιεπισκοπῆς Ζακύνθου ἐν τῷ μητροπολιτικῷ ναῷ τῆς πρωτεύουσας.

Ἡ ἀφιξὶς καὶ ὑποδοχὴ τοῦ νέου Ἀρχιεπισκόπου εἰς Ζάκυνθον (13 Δ)βρίου 1894) ὑπῆρξε πράγματι ἀποθεωτικῇ. Ὁ δὲ ἐνθρονιστήριος λόγος του ἀπέπνεεν ὁμολογουμένως ὅλον τὸ ἄρωμα τῆς σεμνότητος, τῆς εὐσεβείας καὶ ταπεινοφροσύνης τοῦ κλεινοῦ τούτου Ἱεράρχου. Ἔχει καρδίαν εὐγενῆ, χαρακτῆρα μετρίχιον καὶ γλυκύ, ἀπληλαγμένον πάσης προσποιήσεως, τὸν διακρίνει δὲ θερμὴ πρὸς τὸν Θεὸν πίστις καὶ πεποιθήσις.

Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ζακύνθου τῇ 20 Ν)βρίου 1919 ἐώρτασε τὴν 25ετιασθερίδα του ἀπὸ τῆς ἀναρρήσεώς του εἰς τὸν ἀρχιεπισκοπικὸν θρόνον τῆς γενετέρας. Τὸ δὲ ποίμνιόν του κυριολεκτικῶς τὸν λατρεῖ. Εἶχε τὸ ἀτύχημα, ἀλλὰ καὶ τὴν τιμὴν πρῶτος οὗτος ἐκ τῶν Ἐπισκόπων τῆς Ἑλλάδος νὰ ἐξωσθῇ βίᾳ ἐκ τῆς Ἐπισκοπῆς αὐτοῦ, διὰ τὰ δεδηλωμένα φιλοβασιλικά αἰσθηματά του καὶ νὰ ὑποστῇ ἀγογγύστως τὰ δεινοπαθήματα τοῦ ἐκ μέρους τῆς ἐπαναστατικῆς Κυβερνήσεως διωγμοῦ.

ἐν τῷ Δευτερονομίῳ (κεφ. Κ. 1—5) ὑποδεικνύεται καὶ αὐτὸ τοῦτο ἐπιβάλλεται τὸ ἱερὸν τοῦτο καθήκον τῷ ἱερῷ Κλήρῳ καὶ δίδεται καὶ ἐν οἷοναί ὑπόδειγμα καὶ περιληπτικὸς τύπος τοιοῦτου φρονηματιστικοῦ κηρύγματος πρὸς τοὺς στρατευομένους, οἷον τὸ ἑξῆς :

«Καὶ ἔσται, ὅταν ἐγγίσῃ τῷ πολέμῳ, καὶ προσεγγίσας ὁ Ἱερεὺς
 » λαλήσει τῷ λαῷ καὶ ἐρεῖ πρὸς αὐτούς : Ἄκουε ! Ὑμεῖς προσπορεύε-
 » σθε σήμερον εἰς πόλεμον ἐπὶ τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν. Μὴ ἐκλυέσθω ἡ καρ-
 » δία ὑμῶν, μὴ φοβείσθε, μηδὲ θραύεσθε, μηδὲ ἐκκλίνετε ἀπὸ προσώ-
 » που αὐτῶν : ὅτι Κύριος ὁ Θεὸς ὁ προπορευόμενος μεθ' ὑμῶν συνεκπο-
 » πολεμήσαι μεθ' ὑμῶν τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν καὶ διασῶσαι ὑμᾶς».

Ἄν λοιπὸν τόσον ἐπιτακτικὸν ἦτο τὸ καθήκον τοῦτο καὶ τόσον συν-
 τελεστικὸν εἰς τὸν φρονηματισμὸν τοῦ παλαιοῦ Ἰσραὴλ τὸ κήρυγμα
 καὶ ἡ παρουσία τοῦ Κλήρου ἐν τῷ Στρατῷ ἐν καιρῷ πολέμου, πόσον
 ἐπιτακτικώτερον εἶνε τὸ καθήκον τοῦτο καὶ πόσον συντελεστικώτερον
 εἰς τὸν φρονηματισμὸν τοῦ νέου Ἰσραὴλ, τῶν χριστιανικῶν δηλ. λαῶν
 καὶ στρατῶν, καὶ πόσῳ μείζων ἐπομένως εἶνε ἡ δύναμις καὶ κατὰ συνέ-
 πειαν ἡ ἀνάγκη τοῦ κηρύγματος τῆς Καινῆς Διαθήκης, τῆς νέας δηλ.
 πίστεως τοῦ Ἑσταυρωμένου, ἀλλὰ καὶ ἐκ νεκρῶν Ἀναστάντος Ἰησοῦ,
 τοῦ Ἀρχηγοῦ τῆς πίστεως ἡμῶν καὶ τελειωτοῦ, ἐν τῷ Χριστιανικῷ
 στρατῷ, καὶ δὴ τῷ Ἑλληνικῷ, παρ' ᾧ ἀρρήκτως εἶνε συνδεδεμένη ἡ θρη-
 σκεία πρὸς τὸν ἐθνισμὸν μας, τόσον δ' ἱεραὶ εἶνε αἱ ἰδέαι Πίστις καὶ
 Πατρίς!

Ἄν τοιαύτην καὶ τοσαύτην εἶχεν ἐπιρροὴν εἰς τὸν φρονηματισμὸν
 τῶν Ἑβραίων ἡ ἰδέα, ὅτι προπορεύεται, ὁ Θεὸς τῶν πολεμούντων, ὡς
 καὶ παρουσιάζετο ὄντως πολλάκις ἐνώπιόν των αἰσθητῶς καὶ παραστα-
 τικῶς, ἄλλοτε ὑπὸ μορφήν νεφέλης, καὶ ἄλλοτε ὑπὸ τὴν μορφήν Ἀγ-
 γέλου καὶ ἄλλοτε ὑπὸ τὴν κιβωτὸν τῆς Διαθήκης συμβολικῶς, ὅποιον
 θάρρος καὶ πεποίθησιν, αὐταπάρνησιν καὶ ἡρωϊσμὸν δύναται νὰ ἐμ-
 πνεύσῃ καὶ μὲ ποίαν ἠθικὴν δύναμιν δύναται νὰ ἐπλήσῃ τὸν Χριστιανὸν
 στρατιώτην ἡ ἰδέα καὶ ἡ πίστις, ὅτι ἔχει ἐντός του τὸν Χριστόν, τὸν
 ἐπαγγειλάμενον ὅτι ἔσται κατὰ πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς μας μετὰ
 τῶν πιστευόντων καὶ ἀγαπώντων Αὐτόν. (Ματθ. κη'. 20) καὶ διὰ τῆς
 θείας Κοινωνίας ἐνουμένων πρὸς Αὐτόν!

Ὅποیان ἐπίσης δύναμιν ἠθικὴν καὶ ὅποیان αὐταπάρνησιν δύναται
 νὰ γεννήσῃ εἰς τὰς καρδίας τῶν ἀγωνιζομένων τὸν ἱερὸν ἀγῶνα ὑπὲρ
 Πίστεως καὶ Πατρίδος τὸ κήρυγμα τῆς ὑπερόχου τοῦ Χριστοῦ διδα-

σκαλίας καὶ τοῦ ἔτι ζωτικωτέρου Αὐτοῦ ποραδείγματος τῆς αὐταπαρνήσεως, Αὐτοῦ πρώτου ἄραντος τὸν Σταυρὸν αὐτοῦ καὶ θυσιασθέν-

Ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Λαρίσσης καὶ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν.

Ἐγεννήθη ἐν Πλατείῳ τῆς ἐπαρχίας Μυριαφύτου τῷ 1871, ὅπου καὶ ἐδιδάχθη τὰ πρῶτα γράμματα. Εἶτα εἰσιχθὴ εἰς τὴν ἐν Χάλκῃ Θεολογικὴν Σχολὴν, τῆς ὁποίας ἐξῆλθεν ἀριστοῦχος τῷ 1894, ὁπότε καὶ προσελήφθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ αἰμνήστου Μητροπολίτου Ἐφέσου ὡς ἀρχidiaκονος καὶ εἶτα ὡς πρωτοσύγκελλος αὐτοῦ. Ὁ αἰμνήστος Ἐφέσου ἀμείβων τὸν ξηλὸν του καὶ τὴν εἰς τὸ καλῶς ἀκρὰν αὐτοῦ ἀφοσίωσιν, τὸν προήγαγεν εἰς τιτουλάριον βοηθὸν ἐπίσκοπον ὑπὸ τὸν τίτλον Εἰρηνοπούλεως. Ὡς τοιοῦτος ὑπηρέτησεν εὐδοκίμως

τος ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ ὑπὲρ τῆς ἰδέας τῆς τοῦ κόσμου σωτηρίας καὶ ἀπαλλαγῆς αὐτοῦ ἀπὸ τῆς πνευματικῆς δουλείας τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ θανάτου καὶ τῆς τοῦ νοητοῦ Τυράννου, τοῦ Διαδόλου, κυριαρχίας, καὶ ὁμοίαν αὐταπάρνησιν ἀπαιτοῦντος παρὰ τῶν ὁπαδῶν αὐτοῦ. «Ὅστις θέλει ὀπίσω μου ἔλθειν, λέγοντος. ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν καὶ ἄράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθήτω μοι».

Ὅποιαν περιφρόνησιν πρὸς τὸν θάνατον δὲν ἐμπνέει εἰς τοὺς ἀγωνιστὰς παντὸς ἱεροῦ ἀγῶνος ὑπὲρ πάσης εὐγενοῦς ἰδέας, ὑπὲρ παντὸς δικαίου καὶ ἀλτρουϊστικοῦ σκοποῦ καὶ ἱερᾶς ἀμύνης τὸ κήρυγμα τὸ Χριστιανικόν, ὅτι ὁ θάνατος δὲν εἶναι παρὰ μετάδοσις ἐκ τοῦ θανάτου πρὸς τὴν ζωὴν, καὶ ὅτι τοῖς τὸν καλὸν ἀγῶνα ἀγωνιζομένοις ἀπόκειται ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος, ὃν ἀποδώσει αὐτοῖς Κύριος ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, ὥς καὶ πᾶσι τοῖς ἡγαπηκόσι τὴν ἐπιφάνειαν Αὐτοῦ;

Ὅποιαν εὐχαρίστησιν καὶ προθυμίαν πρὸς τὰς θυσίας καὶ τοὺς ἀγῶνας δὲν γεννᾷ ἡ ἰδέα τῆς ἐπιτελέσεως τοῦ καθήκοντος πρὸς τὴν Πίστιν, πρὸς τὴν Πατρίδα, πρὸς τοὺς ὑπὸ τὸν ζυγὸν στεναζόντας ἀδελφοὺς καὶ πρὸς τοὺς κινδυνεύοντας τὸ πᾶν νάπολέσωσιν ἐλευθέρους ἐκ τῆς ἐχθρικῆς ἐπιδουλείας καὶ ἐπιδρομῆς, καὶ ὅτι τοῖς μὲν ἐπιζῶσιν ἐξασφαλίζουσι τὴν ἐπίγειον βασιλείαν εἰρηνικὴν καὶ τὴν ἀσφάλειαν τῆς ζωῆς, περιουσίας καὶ τιμῆς, ἑαυτοῖς δ' ἐνδόξως πίπτουσιν ἐν τῇ ἱερᾷ ἀγῶνι, ἐξασφαλίζουσι τὴν ἀπόλαυσιν τῆς οὐρανόου Βασιλείας, τῆς πραγματικῆς μακαριότητος καὶ αἰωνίου ζωῆς;!

Ποίαν πεποιθήσιν καὶ ἀνδρείαν, ὁποῖαν ὑπομονὴν καὶ καρτερίαν

ἐπὶ ἐξαιτίαν, ὅποτε ἡ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ προήγαγεν αὐτὸν τῷ 1910 εἰς τὴν ἐν Μακεδονίᾳ Μητροπόλιν Τιβεριοπόλεως καὶ Στρωμνίτης. Ἐν Μακεδονίᾳ παρέσχεν ὑψίστας ἐθνικὰς ὑπηρεσίας καὶ διὰ τοῦτο οἱ Βούλγαροι τὸν κατεδίωξαν ἀπηνῶς κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Ἑλληνοβουλγαρικοῦ πολέμου, ὅποτε μετὰ πολλὰς δοκιμασίας ἐφθασεν εἰς Ἀθήνας. Ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἐκτιμῶν τὰς πολλαπλὰς πρὸς τὸ ἔθνος καὶ τὴν Ἐκκλησίαν ὑπηρεσίας τοῦ Μητροπολίτου Τιβεριοπόλεως καὶ Στρωμνίτης συνέστησεν αὐτὸν ἐνθέρμως εἰς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον καὶ τὴν Κυβέρνησιν καὶ ἐξελέγη οὗτος τὸν Ἰούλιον τοῦ 1914 Μητροπολίτης Λαρίσης, ὅπου καὶ ἐργάσθη μετὰ ζήλου μέχρι τοῦ 1917. Μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τῆς ἐπαναστατικῆς Κυβερνήσεως ὁ Μητροπολίτης Λαρίσης κατεδιώχθη καὶ ἀπεμακρύνθη τῆς ἐπαρχίας του, ὑποβληθεὶς εἰς πλείστας ὅσας κακουχίας, ὡς ὑπέστη μετὰ θαυμαστῆς καρτερίας, τιμῆσας διὰ τῆς ἀξιοπρεποῦς αὐτοῦ στάσεως καὶ ἑαυτὸν καὶ τὴν Ἐκκλησίαν. Μετὰ τὸ ἐκλογικὸν ἀποτέλεσμα τῆς 1ης Νοεμβρίου 1920 ἐπανήλθε πανηγυρικῶς καὶ ἀνέλαβε τὴν ποιμαντορίαν τοῦ λατρεύοντος αὐτὸν ποιμνίου.

δὲν προκαλοῦν τὰ παραδείγματα τῶν μυριάδων μαρτύρων τῆς Πίστεως καὶ τῆς Πατρίδος καὶ τῶν Ἀγίων ἀνδρῶν τῆς τε Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ τῆς Καινῆς, καταλλήλως προβαλλόμενα καὶ ὑπομνησκόμενα διὰ τῶν ἐπικαίρων καὶ ἐνθουσιαστικῶν κηρυγμάτων τῶν ἐν τῷ στρατεύματι ἱεροκηρύκων καὶ κληρικῶν ;

Τὶς δὲν φαντάζεται πόσον συντελεστικά εἶναι πρὸς παραγωγὴν πεποιθήσεως ἐπὶ τὴν νίκην καὶ κατασυντριβὴν καὶ πολλῇ ἰσχυροτέρων ὀλικῶς καὶ ἀριθμητικῶς ἐχθρῶν, διὰ τῆς θείας βοήθειας καὶ ἀνωθεν ἀντιλήψεως καὶ συνδρομῆς, τὰ παραδείγματα, τοῦ Δαυὶδ τε καὶ Σαμφὼν Βαράκ τε καὶ Γεδεὼν καὶ λοιπῶν, «οἱ διὰ πίστεως κατηγωνίσαντο βασιλείας . . . ἐγεννήθησαν ἰσχυροὶ ἐν πολέμῳ, παρεμβολὰς ἐκλιναν ἀλλοτρίων», κατὰ τὸν Ἀπόστολον Παῦλον. ἢ τῶν θριάμβων τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου διὰ τῆς θεοσημείας καὶ ἐν τῷ οὐρανῷ ἐπιφανείας τοῦ ζωοποιοῦ Σταυροῦ, τὸ κατόρθωμα τοῦ Ἀγίου Νέστορος καὶ τοῦ Μεγαλομάρτυρος Δημητρίου καὶ τῶν τροπαίων τοῦ ὑπὲρ τοῦ Τιμίου Εὐλοῦ τοῦ Σταυροῦ μέχρι τῆς Περσίας νικηφόρως ἐκστρατεύσαντος Αὐτοκράτορος Ἡρακλείου ; Καὶ τέλος τὰ γιγάντια κατορθώματα τῶν ἀγωνιστῶν τοῦ 21, ὀφειλόμενα καὶ εἰς τὴν ἀπαράμιλλον ἀνδρείαν καὶ αὐταπάρησιν τῶν ὑπὲρ Πίστεως καὶ Πατρίδος ἀγωνιζομένων, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν εὐλογίαν καὶ ἐμπνευσιν, ἣν παρέσχεν αὐτοῖς τὸ ἱερόν τῆς Ἀγ. Λαύρας λάβαρον καὶ αἱ ὀπτασίαι τοῦ Στρατάρχου, ἐνθαρρυνομένου εἰς τὸν ἀγῶνα πότε ὑπὸ τῆς ὑπερμάχου Στρατηγοῦ καὶ πότε ὑπὸ τοῦ ὁμωνύμου του Μεγαλομάρτυρος Γεωργίου ;

Οὐδεὶς ὁ δυνάμενος ν' ἀρνηθῇ τὴν ψυχολογικῶς καὶ ἱστορικῶς ἐπιμαρτυρουμένην ἀλήθειαν περὶ τῆς μεγίστης ἠθικῆς ἐπιρροῆς ἐπὶ τοῦ στρατοῦ τοῦ Χριστιανικοῦ κηρύγματος καὶ τῆς δυνάμεως τῶν ἀρχῶν καὶ τῶν παραδειγμάτων τῆς θρησκείας καὶ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς καὶ ἔθνικῆς ἡμῶν Ἱστορίας.

Πολλῇ μᾶλλον ἐπίγνωσιν ἔχουσι τῆς ἠθικῆς ταύτης δυνάμεως ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις καὶ ἡ Ἐκκλησία ἐφρόντισαν ὅπως κατὰ τοὺς τελευταίους θριαμβευτικοὺς πολέμους τῆς τελευταίας δεκαετίας, χρησιμοποιήσωσι τὴν δύναμιν ταύτην, ἐφ' ᾗ διέταξαν τοὺς ἱεροκήρυκας τοῦ Κράτους, ὅπως παρακολουθήσωσι τὸ στράτευμα κατὰ τὰς τελευταίας ἐκστρατείας, τοποθετούμενοι ὡς ἱεροκήρυκες καὶ ἐφημέριοι εἰς τὰ διάφορα συντάγματα, ἢ τοῦλάχιστον παρ' ἐκάστη Μεραρχίᾳ, ὅτε ἀτυχῶς μὴ ἐπαρκοῦντος τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐν ὑπηρεσίᾳ ἱεροκηρύκων

καὶ στρατιωτικῶν μονίμων ἱερέων, ἀναπληρωθέντων ὅμως ὑπὸ ἐθελον-
τῶν τοιούτων, ἢ ἀπλῶν, ἀλλὰ ζηλωτῶν καὶ ἐνθουσιῶντων ἱερέων.
Ἄτυχως ὅμως τὸ ζήτημα τῆς μισθοτροφοδοσίας τούτων, ὧν τινες καὶ

Ὁ Σεβασμιώτατος Ἐπίσκοπος Φωκίδος καὶ Ἀμβρακίου.

Ἐγεννήθη ἐκ γονέων εὐσεβῶν ἐν τῇ νήσῳ Καλύμνῳ τῇ 28 Αὐγούστου τοῦ 1864. Τὰς πρῶτας σπουδὰς αὐτοῦ διήνυσεν ἐν τῇ γενετείρᾳ του. Εἶτα ὁ τότε Ἐπίσκοπος Πλαταμῶνος καὶ κατόπιν Λαρίσης Ἀμβρόσιος, Καλύμνιος καὶ οὐ-

οικογενειάρχαι, δὲν ἔκανονίσθη ἑπαρκῶς καὶ ἤναγκάσθησαν πολλοὶ ἐξ αὐτῶν μετ' οὐ πολὺ νὰ παραιτηθῶσιν. Ὅποια δὲ ὑπῆρξεν ἡ συμβολὴ τῶν ἱεροκλήρυκων εἰς ἡθικὴν ἐπίρρωσιν τοῦ ἀγῶνος, μαρτυροῦσιν ἐν πρώτοις αἱ θερμαὶ καὶ ἐνθουσιώδεις ἐκθέσεις τῶν στρατιωτικῶν Σωματαρχῶν περὶ τοῦ ἔργου αὐτῶν καὶ τῶν μεγάλων ὑπηρεσιῶν, ἃς παρέσχον οὗτοι εἰς τὸ στράτευμα ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς ἡθικῆς ἐνισχύσεως αὐτοῦ. Ἐπειτα ἡ πρᾶξις τῆς Βασιλικῆς Κυβερνήσεως, ὑποδειξάσης εἰς τὸν σεπτὸν Ἀνακτα καὶ Στρατηλάτην, τὸν καὶ ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως ἐκτιμήσαντα τὸ ἔργον τῶν ἱεροκλήρυκων ἐν τῷ στρατῷ, τὴν παρασημοφορίαν αὐτῶν διὰ τοῦ ἀργυροῦ Σταυροῦ τοῦ τάγματος τῶν ἱπποτῶν τοῦ

τος, τὸν προσέλαβεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ χειροτονήσας αὐτὸν διάκονον. Κατὰ δὲ τὸ ἔτος 1883, ὅτε ὁ εἰρημένος Ἐπίσκοπος διηύθυνε τὴν ἐν Ἀθήναις Ἐκκλησιαστικὴν Ρίζαρειον Σχολὴν, εἰσῆχθη καὶ ὁ Ἀμβρόσιος εἰς αὐτὴν, διελθὼν καὶ τὰς πέντε ταξεῖς αὐτῆς, λαβὼν ἀπολυτήριον αὐτῆς τὸ ἔτος 1887, συνειπλήρωσεν ἐπὶ μίαν τετραετίαν τὰς περαιτέρω θεολογικὰς αὐτοῦ σπουδὰς ἐν τῇ Θεολογικῇ σχολῇ τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου, ἀποσταλεὶς ἐν τῷ μεταξὺ τῷ 1889 ὡς διάκονος εἰς τὴν ἐν Πιερρουπόλει Ἑλληνικὴν Πρεσβειαν καὶ κοινότητα, ὁπόθεν ἐπιστρέψας μετὰ ἐν ἔτος καὶ συνεχίσας τὰς ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ θεολογ. σπουδὰς τοῦ ὑπέστη τὰς διδακτορικὰς αὐτοῦ ἐπὶ διπλωματι ἐξετάσεις, τῇ 28 Νοεμβρίου τοῦ 1892, ὡς ἀριστεύσαντι δὲ αὐτῷ μόνῳ κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο ἐν τῇ θεολογικῇ Σχολῇ τῷ ἀπενεμήθη ὑπὸ τῆς Συγκλήτου τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου το ἔκ 1200 δραχμῶν Ράλλειον βραβεῖον. Εὐθὺς δ' ἀμέσως διαφύσθη Ἱεροκλήρυξ εἰς τὸν Νομὸν Τρικαλῶν, τὸ ἔτος 1893 χειροτονηθεὶς εἰς πρεσβύτερον καὶ προαχθεὶς εἰς ἀρχιμανδρίτην ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου συγγενοῦ του, ἐκ Καλύμνου καὶ τουτου ὁρμωμένου, Θαυμακοῦ Μισαήλ, τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1892, μετατεθεὶς δὲ ὡς τοιοῦτος εἰς τὸν Νομὸν Φθιωτιδοφωκίδος τῷ 1895 ἐπὶ Ἐπισκόπου Φθιώτιδος Κωνσταντίνου Καλοζύμη, ἐξαίτησάμενον αὐτὸν παρὰ τῆς Ἱ. Συνόδου ἵνα μετατεθῇ εἰς τὴν Ἐπισκοπὴν αὐτοῦ καὶ ἀναθέσαντος εἰς αὐτὸν μετὰ ἐν ἔτος προσωρινῶς καὶ τὴν ἡγουμενίαν τῆς Ἱ. Μονῆς Ἀγάθωνος, διέμεινεν ἐν τῇ θέσει του μέχρι τοῦ 1899, ὁπότε μετὰ τῶν πρώτων προταθέντων καὶ διορισθέντων Ἱεροκλήρυκων καὶ ἐφημερίων εἰς τὸν Ἐθνικὸν Στόλον, προήχθη εἰς τὴν θέσιν τοῦ ἱεροκλήρυκος καὶ ἐφημερίου τοῦ Β. Ναυστάθμου διαμείνας ἐν τῇ θέσει ταύτῃ ἐπὶ διετίαν μέχρι τοῦ 1901, προαχθεὶς ἀπὸ τῆς θέσεως ταύτης εἰς τὸν τοῦ Ἐπισκόπου βαθμὸν προταθείς ὑπὸ τῆς Ἱ. Συνόδου τῇ 6 Ἰουλίου τοῦ ἰδίου ἔτους 1901, ὡς Ἐπίσκοπος Φωκίδος καὶ χειροτονηθεὶς ἐν τῷ ἐν Ἀθήναις ἱερῷ ναφ τοῦ Ἀγ. Γεωργίου Καρύστη τῇ 8 τοῦ ἰδίου μηνός, ἔκτοτε πλὴν τῶν τριῶν ἐτῶν τῆς ἀπὸ τῆς Ἐπισκοπῆς Φωκίδος βιαίας, αὐθαιρέτου καὶ παρανόμου ἀπομακρύνσεως αὐτοῦ δ' ἀ τούτους γνωστοὺς λόγους τοῦ ἀναθέματος καὶ τῆς ἐνεκα τούτου καταδίκης του ὡς συνέδρου καὶ συνωδικοῦ διατελοῦντος κατὰ τὸ ἔτος 1916 διαμένει ὡς τοιοῦτος. Ἐσχάτως, λόγῳ πολυετῶν ὑπηρεσιῶν, ἃς προσήνεγκε τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ τῷ ἔθνει, τῷ ἀπενεμήθη ὁ χρυσοῦς Σταυρὸς τοῦ Τάγματος τῶν ἱπποτῶν τοῦ Βασιλέως Γεωργίου τοῦ Α'.

Σωτήρος, εἶνε ἐνδεικτικὴ τῆς σημασίας τῆς τούτων συμβολῆς εἰς τὸν ἐθνικὸν ἀγῶνα.

Οὐχ' ἤττον ἐπίσης ἀνεγνωρίσθησαν αἱ ὑπηρεσίαι αὐταὶ τοῦ ἱεροῦ Κλήρου ἐν τῷ Στρατῷ καὶ ὑπὸ τῶν παρακολουθούντων τὸ στράτευμα δημοσιογράφων, εἴτινες λίαν κολακευτικῶς καὶ εὐφήμεως ἔκριναν καὶ περιέγραψαν τὸ ἔργον τοῦ ἱεροῦ Κλήρου ἐν τῷ Στρατῷ καὶ τὴν δράσιν αὐτοῦ κατὰ τοὺς τελευταίους πολέμους, εἴτε ἐν ταῖς ἑαυτῶν ἐφημερίσιν, εἴτε ἐν ἰδιαιτέραις περιγραφαῖς τῶν τελευταίων πολέμων.¹⁾

1) Παραθέτομεν ὧδε μίαν τῶν τοιούτων δημοσιογραφικῶν ἐντυπώσεων περὶ τοῦ Κλήρου ἐν τῷ Στρατῷ δημοσιευθεῖσαν ἐν τῇ «Ἑστία» τῶν Ἀθηνῶν τῆς 8ης Μαρτίου τοῦ 1914, ὡς λίαν ἐκφραστικὴν καὶ παραστατικὴν:

ΠΑΠΑΔΕΣ

Δὲν ἐνθυμοῦμαι στὰ 97 οὔτε ἓνα. Μὰ τώρα στοὺς δύο πολέμους τὸ ράσο ἐμαύριζε ἀνάμεσα στὸ χακὶ παντοῦ, καὶ μέσα στοὺς κάμπους μὲ τὰ ἑλαιοῦρα, καὶ ἐπάνω στῆς κορυφῆς μὲ τὰ χιόνια, καὶ ἐκεῖ ποῦ ἀκούγето τὸ ντουφέκι, καὶ ἐκεῖ ποῦ ἔβροντοῦσε τὸ κανόνι.

Ἐκεῖνοι ποῦ βογγοῦσαν ἀπὸ τοὺς πόνους τοῦ κομποῦ τὸν ἔβλεπαν ἐμπρὸς τῶν πάντων. Καὶ ἐκεῖνοι ποῦ ξεψυχοῦσαν ἔβλεπαν τὴν μάση σιλουέττα του ἔξαφνα ἐμπρὸς του καὶ ἀκούγαν ἀπὸ τὸ στόμα του λόγια παρηγοριάς.

Καὶ ὁ θάνατος κατέβαινε περὶ ἡσυχᾶ καὶ περὶ γλυκῆ—ἦν ἡμπορὴ νὰ πῇ κανεὶς αὐτὴ τὴ λέξι—μαζὶ μὲ μιὰ ἀνακοίνωσι καὶ παρηγοριά. Ἐλαμπε στὰ μάτια τῶν ἐτοιμοθανάτων.

Ἔχει δύναμι μεγάλη. Ἔχει ἐπιρροή βαθεῖα ἀκόμη στὴν Ἑλληνικὴ ψυχὴ, τὸ σχῆμα τοῦ παπῆ.

Τὸν λησμονοῦν τὸν παπᾶ μέσα στὴ χώρα, ἐκεῖ ποῦ ἡ εὐμάρεια βασιλεύει καὶ ἡσυχὴ ζωὴ διοῦνει μαζοῦ τὴν ἰδέα τοῦ θανάτου.

Ἄλλ' ἐκεῖ ποῦ ὁ θάνατος τεντώνει τὸ μαῦρο φτερό του, καὶ κάμνει σιγὰ γύρους ἐπάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια καὶ μπορεῖ νὰ σὲ χαϊδέψῃ μὲ τὰ φτερά του ἀπὸ τὴν μιὰ στιγμὴ στὴν ἄλλη, δὲν τὸν λησμονεῖς τὸν παπᾶν, καὶ εἶνε αὐτὸς τὸ σύμβολο, ποῦ σὲ συνδέει μὲ τὴν ἄλλη ζωὴ, καὶ ἀντὶ νὰ τὸν ἀποφύγῃς, τὸν ἀποζητεῖς.

Ὅταν τὸ ντουφέκι ἀντηχοῦσε καὶ ἐφαίνετο τὸ ράσο γάπου, ἐκεῖ σὲ μιὰ ἄκρη μισοκαρυμμένο μὲ ἓνα μανδύα χακὶ, ἐστρέφοντο ἢ ἢ ματιές κατὰ ἑκεί χωρὶς νὰ τὸ θέλουν, καὶ ἔπαιρναν ἓνα θάρρος ἀνεξήγητο καὶ μιὰ δύναμι ἀόρατη.

Ἔτσι χρόνια πολλὰ πρὶν, ὁ παπᾶς εἶχε θαυματουργήσει καὶ τότε τὸ ράσο ἐκρεμάστηκε· τὸ ράσο ἐσουβλίτιζε, τὸ ράσο ἔπαιε τὸ καριοφύλλι καὶ τὴν πάλαι!

Καὶ τώρα πολλὰς φορές ἐσφίγγε τὸ Μάνλιζερ.

Ἄλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ μετασχόντες τῶν διαφόρων ἐκατραπεσιῶν λόγιοι κληρικοί, εἴτε ἐν ταῖς πρὸς τὴν προΐσταμένην Ἐκκλησιαστικὴν Ἀρχήν, εἴτε ταῖς πρὸς τὸ Σεβαστὸν Ὑπουργεῖον ἐκθέσειν αὐτῶν, εἴτε ἐν δη-

«Γιὰ καλὸ καὶ γιὰ κακὸ, δόστε καὶ μένα ἓνα ντουφέκι».

Ἔλεγεν ὁ κάθε παπᾶς.

Ἔτσι εἶδα καὶ τὸν παπὰ τῆς ἐνορίας μου νὰ εὐλογῇ τὸ παιδί του σκοτωμένο κ' ἔπειτα νὰ τρέχῃ ἀπὸ βουνὸ σὲ βουνὸ καὶ ἀπὸ ῥάχι σὲ ῥάχι κρατώντας μὲ τὸ ἓνα χέρι τὸ Σταυρὸ καὶ μὲ τὸ ἄλλο σφικτὰ-σφικτὰ τὸ ντουφέκι του.

Καὶ ὅταν τὸν ῥώτησα, πῶς ταιριάζουν αὐτὰ τὰ δύο πράγματα.

— Ἔτσι φαίνεται· καμμιά φορὰ σμίγουν καὶ ταιριάζουν, μοῦ εἶπε· καὶ με σκοῦφο στραβὰ στὸ κεφάλι, μὲ τὴν κάπλα μισοριγμένη στὸν ὦμο, μάζευσε τὸ ῥάσο του ἀνάμεσα ἀπὸ κλαριά καὶ τῆς πέτρες καὶ τράβηξε πάλι γοργά-γοργὰ τὴν ψηλὴ ῥάχι του.

* *

Ἄλλοι ἄφιναν τῆς μικρῆς ἐνορίας τους, ἄλλοι τὰ χωριά τους, τὴν φαμίλια τους, τὴν γλύκα τοῦ σπιτιοῦ, τὴν ἀνάπαυσι, ποῦ χρειάζεται περὶ ἡ περασμένη ἡλικία τους, καὶ ἐξεκίνησαν γιὰ τὸν ἱερὸ σκοπὸ του.

Μέρα νύχτα ἀκολουθοῦσαν τὰ παλληκάρια. Πάντοτε μαζῇ· καὶ στῆς στιγμῆς τῆς καλῆς τῆς χαρᾶς καὶ τῆς δόξης, καὶ στῆς δύσκολες ὥρες τῆς ἀτυχίας.

Πέρασαν τὴν ἴδια ζωὴ, τοὺς κόπους, καὶ τῆς ἰδίας στερησεις, τοὺς ἴδιους κινδύνους, μὲ ἓνα κομμάτι γαλέττα κάτω ἀπὸ τὸ ἀντίσκηνο.

Μὲ τὰ λερωμένα ῥάσα τους σχισμένα, μὲ τὰ τσαρούχια του ἑλεεινὰ μὲ τὰ πρόσωπα καὶ τὰ χέρια ἀκάθαρτα, μὲ τὰ γένεια καὶ τὰ μαλλιά ἀτακτα καὶ ἀκτένιστα, εἶχαν κατὶ τὸ ἄγριον καὶ τ' ἀρρενωπὸ τὸ ἀσχημο μαζῇ καὶ τὸ σεβάσμιο· τὸ ἀποκρουστικὸ μαζῇ καὶ τὸ ὑπέθρειο. Τὰ μάτια τους ἦσαν κόσμος δλόκληρος. Ὅταν ἄρχιζε τὸ ντουφέκι, πετοῦσαν φωτιές, καὶ ὅταν ἤρχοντο βράδυ-βράδυ νὰ εἰποῦν τὴν τελευταία εὐχὴ ἐπάνω στοὺς ἀνοικτοὺς λάκκους, ἐγέμιζαν δάκρυα.

Ἄλλες στιγμῆς ἐγθρίζαν ἀκούραστοι παντοῦ· πολλές φορές, μέσα στὴ φωτιά, ἐσκορπιζαν λόγια μεγάλα καὶ δυνατά, ἐδίδαν θάρρος σ' ἐκείνους, ποῦ λιποψυχοῦσαν, ἐμοίραζαν παρηγοριᾶς σ' ἐκείνους, ποῦ κτυπήθηκαν, καὶ ἐπιθύριζαν πολὺ σιγὰ στὸ αὐτὶ ἐκείνων, ποῦ ξεψυχοῦσαν τὰ μεγάλα ἐμπνευσμένα λόγια, ποῦ γεννᾷ ἡ ἰδέα τῆς ἄλλης ζωῆς.

* *

Καὶ ὅμως οἱ περισσότεροι ἦσαν ἀγράμματοι, ἦσαν ἄεστοι, χωρὶς καμμιά ἀνάπτυξι, χωρὶς καμμιά σπουδὴ. Καὶ τὰ λόγια ἐκεῖνα τοὺς ἤρχοντο μόνον στὰ χεῖλη τους, χωρὶς καὶ αὐτοὶ νὰ ἐννοοῦν πῶς. Ἐκεῖνες τῆς στιγμῆς ἐγίνοντο σοφοί, ὅπως ἔγειναν ἄλλοτε σοφοὶ καὶ οἱ Ἀπόστολοι, χωρὶς νὰ τὸ καταλάβουν καὶ αὐτοὶ πῶς.

μοσιευθείσαις περιγραφαῖς καὶ λόγοις, εἴτε διὰ τοῦ θρησκευτικοῦ καθημερινοῦ Τύπου, εἴτε ἐν ἰδιαιτέροις φυλλαδίοις ἀφ' ἐνὸς μὲν ἀπεικόνισαν πιστῶς καὶ λεπτομερῶς τὰ τῆς δράσεως αὐτῶν κατὰ τοὺς πολέμους, εἴτε συνετέλεσαν ἐπιπροσθέτως εἰς τὴν ἀναζωπύρῃσιν τοῦ φρονήματος τοῦ στρατοῦ καὶ λαοῦ διὰ τῆς δημοσιεύσεως καὶ κυκλοφορίας αὐτῶν.¹⁾

**β'. Ἡ τελετουργικὴ ᾠδή τοῦ Ἑκκλησίας
κατὰ τοὺς τελευταίους πολέμους.**

Πλὴν τῆς διὰ τοῦ θεοῦ κηρύγματος ἠθικῆς συμβολῆς τῆς Ἑκκλησίας κατὰ τὸν πόλεμον, οὐχ ἥσων ὑπῆρξεν ἡ ἠθικὴ αὐτῆς συμβολὴ παρά τε τῷ στρατῷ καὶ λαῷ διὰ τῆς ἐξασκήσεως τῶν λοιπῶν πνευματικῶν αὐτῆς καθηκόντων, καὶ δὴ τῆς τελέσεως τῶν ἱερῶν Μυστηρίων.

Ὅποیان ὄντως ἐνίσχυσιν καὶ παρηγορίαν δύνανται νὰ παράσχῃ εἰς

Καὶ μὲ τὸν παπᾶν ἀρματωμένο ἐνόησαμε καλλίτερα, πῶς εἶχε ἀναστηθῇ πάλι μιὰ παλῆά ἐποχὴ μεγάλῃ ἐκεῖ ἔμπρὸς μας. Καὶ παρουσιάσθηκε ὕστερα ἀπὸ ἑκατὸ χρόνια πάλι ὁ παπᾶς-ρήτωρ καὶ ὁ παπᾶς-πατέρας, ὁ παπᾶς-μαχητὴς καὶ ὁ παπᾶς μὲ τὰ γλυκὰ του λόγια, μὲ τὸ σταυρὸ καὶ μὲ τὸ ντουφέκι.

Ὁ παπᾶς κρεμασμένος, ὁ παπᾶς ἀνασκολοπισμένος, ὁ παπᾶς ὑπέρθετος καὶ μεγάλος. Ὁ Ἕλλην ἱερωμένος τοῦ 21.

Καὶ θὰ παρουσιασθῇ καὶ πάλι, ὅταν τύχῃ περίστασις, καὶ θὰ ξετρυπώσῃ πάλι ἀπὸ τὴν μικρὴν του ἐνορία, ἀπὸ τὸ εἰρηνικὸ του σπιτάκι καὶ ἀπὸ τὸ ἄσχημο χωριό του, γιὰ νὰ πετάξῃ πάλι ψηλὰ στῆς κορυφές, γιὰ νὰ τρέξῃ στοὺς κάμπους, γιατί αἰσθάνεται ὅτι, μὲ ὅσα καὶ ἂν λέγουν μερικοί, χωρὶς αὐτὸν δὲν γίνεται τίποτε καὶ διότι περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο ἔχει ἓνα ὄνειρο ριζωμένο καὶ ἐπίμονο, καὶ ἓνα πόθο ἀσβεστο μέσα του : νὰ λειτουργήσῃ καὶ αὐτὸς μιὰ μέρα... κάπου.

1) Τοιαύτας περιγραφὰς καὶ μελέτας, μᾶλλον ἐμπεριστατωμένας ἐν ἰδιαιτέροις τόμοις, ἐξέδωκαν οἱ ἑξῆς ἱεροκήρυκες : 1) Ὁ παρὰ τῇ Ε'. Μεραρχίᾳ τοιοῦτος Καλλίμαχος Δημήτριος εἰκονογραφημένον ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐντυπώσεις ἐκ τοῦ Βουλγαρικοῦ πολέμου». 2) Ὁ παρὰ τῷ 5ῳ Συντάγματι τῆς Α'. Μεραρχίας ἱεροκήρυξ Ἀρχιμανδρίτης Πολύκαρπος Ζάχος δίτομον ἔργον ὑπὸ τὸν τίτλον «Πολεμικά», ἐν μὲν τῷ Α' τεύχει διάφορα θεωρητικὰ πατριωτικὰ ζητήματα, ὑπὸ τὸν τίτλον : «Πατριωτισμὸς—Χριστιανισμὸς—Πόλεμος», ἐν δὲ τῷ Β' περιγραφὴν ὄν μετέσχεν ἐκστρατειῶν καὶ μαχῶν, καὶ ἐντυπώσεις καὶ κρίσεις ἐπ' αὐτῶν, ὑπὸ τὸν τίτλον : «Πολεμικαὶ σελίδες», ἀφιερωθὲν εἰς τὸν σεπτὸν ἡμῶν Ἀνακτα καὶ ἐκδοθὲν ἐν ἔτει 1915. 3) Ὁ ἱεροκ. Ἀττικῆς Παντελεήμων Φωστίνης, διαφόρους ἐντυπώσεις πολεμικὰς εἰς διάφορα περιοδικὰ καὶ ἡμερηΐδας καὶ ἐν τῷ ὑπὸ τὸν τίτλον «Πράγματα καὶ Στοχασμοὶ» φυλλαδίῳ του.

τὸ ἀγωνιζόμενον στράτευμα ἐν μέσῳ τῶν συνεχῶν κινδύνων καὶ ταλαιπωριῶν τοῦ πολέμου καὶ ἐν τῇ διαρκεῖ ἀντιμετωπίζει πρὸς τὸν θάνα-

Ὁ Σεβασμιώτατος Ἐπίσκοπος Φαναρίου, Θεσσαλιώτιδος καὶ Φαρσάλων
κ. Εὐθύμιος Πλατὺς.

Ἐγεννήθη ἐν Κυριακῇ τῆς Λεβαδείας τῷ 1846, ὅπου καὶ ἐδιδάχθη τὰ
πρῶτα γράμματα. Εἶτα μετέβη καὶ ἐπεράτωσε τὰς γυμνασιακὰς αὐτοῦ σπου-
δὰς εἰς τὸ ἐν Πάτραις Γυμνάσιον. Μετὰ ταῦτα ἦλθε καὶ ἐνεγράφη εἰς τὴν Θεο-

τον ἢ παρουσία τῶν λειτουργῶν τοῦ Ὑψίστου καὶ ἡ τέλεις τῶν ἱερῶν Μυστηρίων καὶ τῶν λοιπῶν πνευματικῶν λειτουργιῶν καὶ θρησκευτικῶν καθηκόντων, πᾶς τις δύναται νὰ φαντασθῇ. Γνωστοῦ ὄντος, ὅτι ἐν καιρῷ τῶν κινδύνων καὶ τῶν κακουχιῶν τὸ θρησκευτικὸν αἶσθημα ἐντείνεται, ἡ καὶ λανθάνον παρὰ πολλοῖς ἐν εἰρήνῃ καὶ ἡσυχίᾳ, τότε ἀναφαίνεται καὶ ἐκδηλοῦται, εὐνόητον ψυχολογικῶς πόσον αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκην τῆς θρησκείας καὶ τὴν ἐπίκλησιν τῆς θείας ἀντιλήψεως καὶ βοηθείας ὁ ἀγωνιζόμενος στρατιώτης καὶ ὅποιον ἐπομένως ψυχολογικὴν τοῦλάχιστον ἐπήρειαν δύναται ν' ἀσκήσῃ παρὰ τῷ στρατεύματι ἐν καιρῷ πολέμου ἢ θρησκεία, καὶ δὴ ἡ Χριστιανικὴ, καὶ οἱ ἱεροὶ αὐτῆς λειτουργοί. Καὶ μόνῃ ἢ ἀπλῇ θεᾷ πολλάκις τοῦ Ἱερῆως ἐν καιρῷ ἐκστρατείας καὶ μάλιστα κατὰ τὰς κρίσιμους στιγμὰς τῶν μαχῶν, ἦτο ἱκανὴ νὰ προκαλέσῃ ρίγη θρησκευτικοῦ καὶ ἔθνικοῦ ἐνθουσιασμοῦ καὶ ἀφαντάστου θάρρους καὶ αὐταπαρνήσεως, ἅτινα εἰς τὸ ζενίθ ἐκορυφούντο, ὅταν ἐβλεπον αὐτὸν περιβεβλημένον τὰ ἱερά αὐτοῦ ἄμφια, ἡ ὑφούντα τὸ ἱερὸν τῆς αὐταπαρνήσεως, ἀλλὰ καὶ τῆς νίκης, κατὰ τῶν ὁρατῶν καὶ ἀοράτων ἐχθρῶν, σύμβολον, τὸν Τίμιον Σταυρόν, ἡ ἤκουον αὐτὸν ἀπαγγέλλοντα κατανυκτικὴν τινα εὐχὴν, ἡ φάλλοντα ἐνθουσιαστικόν τι καὶ παρήγορον τροπάριον, οἷα τὸ: «Σῶσον, Κύριε, τὸν λαόν σου . . .», ἡ τὸ «Ὁ ὕψωθεις ἐν τῷ Σταυρῷ ἐκουσίως . . .», ἡ τὸ γνωστὸν ἱστορικὸν θούριον τῆς Προστατρίας τῆς Βασιλίδος τῶν πόλεων Θεομήτορος: «Τῇ Ὑπερμάχῃ Στρατηγῇ τὰ νικητήρια . . .» κ.τ.λ. Ἐπίσης τὰς λίαν καταλλήλους τῇ ἐμπολέμῃ καταστάσει εὐχάς, ἀρχαίας καὶ νεωτέρας, ἃς ἡ Ἐκκλησία ὑπὲρ τοῦ ἀγωνιζομένου ἔθνους καὶ στρατοῦ καὶ τοῦ δοκιμαζομένου λαοῦ συνέταξε καὶ ἀνέπεμπε.

Ὑπὲρ πάντα ὅμως ἐκαίνο, τὸ ὅποιον οὐ μόνον ψυχολογικῶς, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τοῦτο ὑπερφυσικῶς, συνετέλει εἰς ψυχικὴν καὶ σωματικὴν ἐνίσχυσιν τοῦ πιστοῦ καὶ φιλοχρίστου στρατοῦ, ἦτο τὸ μέγα καὶ φρικτὸν Μυστήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας, ἐπιτελούμενον ὑπὸ τῶν λει-

λογικὴν Σχολὴν τοῦ ἡμετέρου Πανεπιστημίου, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐξῆλθε διπλωματοῦχος. Μετὰ τὸ πέρας τῶν θεολογικῶν αὐτοῦ σπουδῶν διορίσθη β' γραμματεὺς τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, ἐν ᾗ ἐπ' ὀλίγον ἐργάσθη, εἰτα δ' ἀπεστάλη ὡς ἱερατικῶς προϊστάμενος τῆς ἐν Καλκούτῃ Ἑλληνικῆς Ὁρθοδόξου Κοινότητος. Ἐν τῇ μεγάλῃ πρωτεύουσῃ τῶν Ἰνδιῶν ἐργάσθη μὲ πολὺν ζῆλον, ὁπόθεν προσεκλήθη ὑπὸ τῆς Ἱ. Συνόδου ἐκλεγεῖς τῷ 1901 Ἐπίσκοπος Θεσσαλιώτιδος. Τὴν ἐπαρχίαν ἐξακολουθεῖ νὰ διευθύνῃ μέχρι σήμερον εὐδοκίμως.

τουργών του Ὑψίστου ἐν ἰδιαζούσῃ κατανύξει, εἴτε ἐν ἐρημικῇ τινι παρεκκλησίῃ, εἴτε ἐπὶ προχείρου τραπέζης, ἢ καὶ ἐπὶ ὁμαλοῦ τινος λίθου, ἀπλουμένου ἐπ' αὐτοῦ τοῦ ἱεροῦ ἀντιμνησίου, ἐν τετραγώνῳ τῶν στρατιωτῶν παρατεταγμένων, μεταξὺ τῶν ὁποίων εὕρισκοντο συνήθως καὶ οἱ χρέη ἱεροψαλτῶν ἐπιτελοῦντες. Διότι αὐτὸς πλέον ὁ Θεάνθρωπος Ἰησοῦς συμπαρίστατο κατ' αὐτὸ μυστικῶς καὶ ἀοράτως εὐλογῶν καὶ ἐνισχύων καὶ νίκας χορηγῶν κατὰ τῶν πολεμίων· καὶ μάλιστα διὰ τῆς θείας Κοινωνίας ἐνουμένων τῶν ἀγωνιστῶν μετ' Αὐτοῦ.

Ἀλλὰ καὶ τὰ ἄλλα μυστήρια καὶ ἱεροτελεστία ἐπιτελούμενα, ἀρκοῦσαν παρεῖχον τὴν πνευματικὴν καὶ ἡθικὴν συμβολήν.

Ἡ ἱερὰ λ. χ. ἐξομολόγησις καὶ πνευματικὴ προετοιμασία τῶν στρατιωτῶν, εἴτε ἐν τῇ ἐκστρατείᾳ, εἴτε καὶ πρὸ τῆς ἐκκινήσεως, ὥστε ἔτοιμοι πνευματικῶς ν' ἀντιμετωπίζωσι μετὰ μείζονος ἀπαθείας τὸν θάνατον καὶ τὴν μετ' αὐτὸν τύχην τῶν. Καὶ μάλιστα ἐν περιπτώσει θανάσιμου τραυματισμοῦ αἰσθανόμενοι παρὰ τὸ πλευρόν των, ἢ παρὰ τὴν κλίνην τοῦ χειρουργείου, ἐν ᾧ περιεβάλλοντο, τὸν λειτουργὸν τῆς θρησκείας παρηγοροῦντα αὐτόν, ἐξομολογοῦντα καὶ ἐφοδιάζοντα μὲ τὸ ἔσχατον τῆς θείας Κοινωνίας ἐφόδιον, πόσον παρηγοροῦντο!

Ἡ τέλεις ἐπίσης τοῦ Ἀγιασμοῦ ἡ ἡ ψαλμωδία τῆς πρὸς τὴν θεομήτορα Παρακλήσεως ἐν τοῖς καταυλισμοῖς τοῦ στρατεύματος, ἡ καὶ ἐν καιρῷ πολλάκις τῆς ἀκμῆς τῶν μαχῶν, ὑπὸ τὴν προκάλυψιν χαράδρας τινός, ἢ καὶ εἰς τὴν περίοπτον κορυφὴν προσκειμένου τινὸς λόφου, ὡς πάλαι ποτὲ ἀγωνιζομένων τῶν Ἰσραηλιτῶν ὑπὸ τὸν Ἰησοῦν τοῦ Ναυῆ, ὁ Μωϋσῆς, ἀναπεπταμένος ἔχων πρὸς τὸν οὐρανὸν σταυροειδῶς τὰς χεῖρας εἰς τύπον Σταυροῦ, προσηύχετο ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους ὑπὲρ τῶν πολεμιστῶν, καὶ οὕτω τὸν πανίσχυρον αὐτῶν ἐχθρὸν Ἀμαλήκ ἄνωθεν ἐνισχυόμενοι ἐτροποῦντο. Ὡς ὁ Γερμανὸς Ἐπίσκοπος Πατρῶν Ὑφου τὸ ἱερὸν λάβαρον καὶ ἡλόγει τὸν ἱερὸν ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνα τῶν λεοντοθύμων ἀγωνιστῶν τοῦ 21, ἐξομολογηθέντων πρῶτον καὶ κοινωνησάντων ἐν τῇ ἱερᾷ Μονῇ τῆς Λαύρας.

Τέλος καὶ κατ' αὐτὴν τὴν ἐσχάτην καὶ ἱερὰν στιγμήν τοῦ ἡρώκου καὶ ἐνδόξου τῶν προασπιστῶν τῆς Πίστεως καὶ τῆς Πατρίδος θανάτου αἱ νενομισμέναι εὐχαὶ τῆς Ἐκκλησίας προπέμπουσαι τὰς πρὸς τὸν οὐράνιον Πατέρα καὶ τὴν αἰωνίαν Πατρίδα καὶ Βασιλείαν καὶ τὴν ἀφθιτον δόξαν ἀφιπταμένας ψυχάς, καὶ συνοδεύουσαι τὰ σώματα τῶν ἐνδόξων καὶ ἡρωϊκῶς πεσόντων εἰς τὴν τελευταίαν αὐτῶν κατοικίαν,

παρεῖχον μεγάλην τὴν πνευματικὴν ἐνίσχυσιν καὶ παρηγορίαν καὶ εἰς τοὺς ἐπιζῶντας καὶ ἀγωνιζομένους ἀδελφούς.

Ἄν εἰς ἄλλα Κράτη, καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Γαλλίαν, κατεδείχθη περι-

Ὁ Σεβασμιώτατος Ἐπίσκοπος Μεσσηνίας κ. Μελέτιος Σακελλαρόπουλος.

Ἐγεννήθη τῷ 1852 ἐν Βασσαρῷ τῆς Λακεδαιμόνος. Τὰς γυμνασιακάς του σπουδὰς ἀπεπεράτωσεν ἐν τῷ Γυμνασίῳ Σπάρτης, εἶτα δὲ ἐνεγράφη εἰς τὴν Θεολογ. Σχολὴν τοῦ Ἑθν. Πανεπιστημίου ἀνακηρυχθεὶς διδάκιωρ τῆς Θεολογίας τῷ 1885.

Ἀπεστάλη εἰς τὸ Μόναχον τῆς Βαυαρίας τῷ 1892, ὡς ἱερατικὸς προῖστά-

τράνωσ κατά τὸν τελευταῖον πόλεμον, πόσον μέγαν βόλον παίζει ἡ θρησκεία κατὰ τὰς τοιαύτας κρίσεις περιστάσεις, καὶ πόσον μεγάλαι ὑπῆρξαν αἱ ὑπηρεσίαι, ἃς παρέσχεν ἡ Ἐκκλησία εἰς τὴν Πατρίδα, ὥστε καὶ αὐτοὶ οἱ ταύτης διώκται νὰ ὁμολογήσουν τὴν πλάνην των (ἴδε καὶ δηλώσεις Κλεμανσώ ἐν τῇ «Ἀναπλάσει» τοῦ Φεβρουαρίου ἐ.ξ. ἀριθ. 62) καὶ νὰ ἀποτίσουν πρὸς αὐτὴν ἐν εὐκρινείᾳ φόρον εὐγνωμοσύνης, πόσον μάλλον ἀληθεύει τοῦτο περὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους καὶ τῆς Ὀρθοδόξου Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, ἅτινα εἶνε τόσον πρὸς ἀλλήλα συνδεσμένα καὶ ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς καὶ ἡ ἱστορία του ζυμωμένα μετὰ τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν του καὶ τὴν θρησκείαν τῶν Πατέρων του; Συχνὰ δὲ καὶ οἱ Ἐπίσκοποι ἐπισκέπτοντο τὸν στρατὸν εἰς τὸ μέτωπον, καὶ αὐτὸς ὁ Πανιερώτατος Μητροπολίτης Ἀθηνῶν, Κύριος Θεόκλητος, ἔστις παρηκολούθησε τὸν θριαμβευτικῶς προελαύνοντα Ἑλληνικὸν στρατὸν μετὰ τοῦ ἀειμνήστου Βασιλέως Γεωργίου καὶ μέχρι τῆς Μακεδονικῆς Μητροπόλεως, τῆς Θεσσαλονίκης, ὅπου καὶ συνεδοξολόγησε τὸν Θεὸν ἐπὶ ταῖς νίκαις μετὰ τῶν Μητροπολιτῶν καὶ Ἐπισκόπων τῶν ἀπελευθερωθεῖσων Νέων Χωρῶν.

Ἐπίσης διὰ τῶν ἐκάστοτε ἀπολυομένων ἐπικαίρων ἐνθουσιαστικῶν καὶ παρηγορητικῶν ἐγκυκλίων εἴτε ἐνίσχυε τὸ φρόνημα τοῦ στρατοῦ ἢ Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, εἴτε ἀπαρηγόρει καὶ ἐστηρίζε τὸν δοκιμαζόμενον λαόν.

μενος τῆς ἐκεῖ Ἑλληνικῆς Ὀρθοδόξου κοινότητος. Συγχρόνως δὲ φλεγόμενος ὑπὸ ζωηρᾶς ἐπιθυμίας νὰ συμπληρώσῃ τὰς σπουδὰς του, ἐνεγράφη εἰς τὸ ἐκεῖ Πανεπιστήμιον. Μετὰ τετραετὴ ἐπιμελὴ φοίτησιν ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῆς Φιλοσοφίας. Ὡς ἱερατικὸς προϊστάμενος ἔμεινεν ἐν Μονάχῳ μέχρι τοῦ 1901 ἐργαζόμενος θεαρέστως καὶ ἐθνωφελῶς κατὰ τὴν κοινὴν ὁμολογίαν τῶν ἐκεῖ ὁμογενῶν, οἵτινες τὸν περιέβαλλον μετὰ πολλὴν ἐκτίμησιν καὶ ἀγάπην.

Τῷ 1901 ἐκλήθη ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν, προτάσει τῆς Ἱ. Συνόδου τῆς Ἑλλάδος, ὡς α'. Γραμματεὺς αὐτῆς, διατελέσας τοιοῦτος ἐπὶ τριετίαν, ὅποτε ἡ Ἐκκλησία ἀμείβουσα τὴν πολυμάθειαν, τὸν ἐνθεον αὐτοῦ ζῆλον καὶ τὴν διοικητικὴν του ἱκανότητα προήγαγεν αὐτὸν τῷ 1904 εἰς τὴν Ἐπισκοπὴν Μεσσηνίας, τὴν ὁποίαν ποιμαίνει εὐδοκίμως μέχρι τῆς σήμερον.

Εἶνε τετιμημένος διὰ τοῦ ὁμοσυναινετοῦ παρασίσμου τῆς Ἀγ. Ἀννης καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ χρυσοῦ Σταυροῦ τοῦ Σωτήρος.

Συνέγραψε δὲ τὰ ἑξῆς: Ἡ Ἀνάστασις τοῦ ἱ. Χριστοῦ, μετάφρασις ἐκ τοῦ γαλλικοῦ, Ἐκκλησιαστικὸν Δίκαιον. Ἡ ἐν Μονάχῳ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία (Γερμανιστὴ). Ὁ βίος τοῦ Ἰησοῦ (Ἐκδοσις Συλλόγου τῶν ὠφελίμων βιβλίων). Ἡ Ἱερὰ Μονὴ τῶν Ἀγίων Τεσσαράκοντα καὶ διαφόρους ἄλλας περισπουδάστους πραγματείας εἰς ἐπιστημονικά Περιοδικά, λόγους Ἐκκλησιαστικοὺς κ.λ.π.

Καί τινες τῶν Ἐπισκόπων πλὴν τῶν κηρυγμάτων αὐτῶν καὶ τελετουργιῶν ἐξέδιδον καὶ ἰδιαιτέρας πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ ἰδίου των ποιμνίου ἐγκυκλίους καὶ φυλλάδια ἐπίκαιρα.

γ') Ἡθικὴ καὶ φιλανθρωπικὴ δρᾶσις τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τοὺς τελευταίους ἀγῶνας.

Οὐ μικρὰ ἐπίσης ὑπῆρξεν ἡ ἠθικὴ καὶ φιλανθρωπικὴ δρᾶσις τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐκτὸς τῶν πεδίων τῶν μαχῶν καὶ τοῦ ἀγωνιζομένου στρατοῦ, ἐν μέσῳ τοῦ δοκιμαζομένου λαοῦ καὶ ἀπέναντι τῶν λοιπῶν ἀναγκῶν τῆς Πατρίδος ἀπὸ ἀπόψεως ἠθικῆς καὶ φιλανθρωπικῆς.

Μεγίστη, ὡς εἶδομεν ἐν προηγουμένοις παραγράφοις, ὑπῆρξεν ἡ ἠθικὴ αὐτῆς συμβολὴ διὰ τοῦ τελετουργικοῦ αὐτῆς μέρους καὶ τῆς ἐξασκήσεως τῶν πνευματικῶν αὐτῆς καθηκόντων καὶ τῆς διδακτικῆς αὐτῆς ἐπιρροῆς ἐπὶ τοῦ φρονήματος καὶ τῆς ἀντοχῆς τοῦ λαοῦ. Ἄλλ' οὐχ ἥττονος σημασίας ὑπῆρξαν αἱ πρὸς τοὺς τραυματίας καὶ ἀσθενεῖς, τοὺς νοσηλευομένους εἰς τὰ διάφορα νοσοκομεῖα τῶν πόλεων, ὡς καὶ πρὸς τὰς ἀπορφανιζομένας ἢ στερουμένας τῶν προστατῶν αὐτῶν καὶ πῶρων οἰκογενείας τῶν ἐπιστράτων καὶ τῶν ἐνδόξως πιπτόντων ἐν τῷ ἱερῷ ἀγῶνι, παρεχόμεναι ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ὑπηρεσίαι, εἴτε διὰ τῶν μητρικῶν αὐτῆς περιθάλψεων καὶ παρηγοριῶν, εἴτε διὰ τῶν ἐνεργωτέρων καὶ ὑλικωτέρων αὐτῆς μεριμνῶν καὶ συνδρομῶν.

Οἱ Ἐπίσκοποι, ἐπὶ κεφαλῆς συνήθως πάσης πρὸς συλλογὴν ἐράνων ὑπὲρ ἐθνικῶν καὶ φιλανθρωπικῶν σκοπῶν ἐπιτροπῆς, συνετέλουν εἰς τὴν μέγιστον ἐπιτυχίαν καὶ τελεσφορίαν αὐτῶν.

Διὰ προτρεπτικῶν δὲ ἢ παραινετικῶν ἐγκυκλίων αὐτῶν, ἢ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου καὶ διὰ τῶν ἀνὰ τοὺς ἱεροὺς Ναοὺς περιαγομένων δίσκων καὶ τῶν ἐν τοῖς προϋπολογισμοῖς τῶν ἱερῶν Μονῶν ἀναγραφομένων τακτικῶν κονδυλίων καὶ ἐκτάκτων συνδρομῶν ἐπίσης μεγάλως συνετέλουν εἰς τὴν ἀνακούφισιν τῶν παντοίων τοῦ λαοῦ ἀναγκῶν.

Οἱ Ἱερεῖς ἐπίσης μετὰ τῶν διδασκάλων ἀπετέλουν τὰ κύρια μέλη τῶν ἐπὶ τῆς διανομῆς τῶν ἐπιδομάτων εἰς τὰς οἰκογενείας τῶν ἐπιστράτων ἐπιτροπῶν.

δ'. Ἄλλη συνδρομὴ τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὸν Ἑθνικὸν ἀγῶνα, καὶ θυσία χεῖματος.

Καίτοι ἡ σημερινὴ διοργάνωσις καὶ ἐπάρκεια τοῦ στρατοῦ δὲν εἶχεν ἀνάγκην τῆς ἐνόπλου συνδρομῆς τοῦ Κλήρου, ἀναγνωρισθείσης ὡς

πολύ συντελεστικώτερας τῆς πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς αὐτοῦ ὑπηρεσίας ἐν τῷ ἁγῶνι, ἐν τούτοις δὲν ἔλειψαν καὶ παραδείγματα ζηλωτῶν καὶ ἐνθουσιωδῶν ὑπερπατριωτῶν καὶ ὁρμητικῶν κληρικῶν, οἵτινες περι-

Ὁ Σεβασμιώτατος Ἐπίσκοπος Πατρῶν κ. Ἀντώνιος Παρούσης.

Ἐγεννήθη ἐν Ζακύνθῳ τῷ 1858, ὅπου καὶ ἐδιδάχθη τὰ ἐγκύκλια ὡς καὶ γυμνασιακὰ μαθήματα· εἶτα ἐφοίτησεν εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου. ἐξ ἧς ἐξῆλθεν ἀριστοῦχος, ἐφιέμενος δ' εὐρυτέρων Θεολογικῶν σπουδῶν, μετέβη εἰς Γερμανίαν, ἐνθα διήκουσε θεολογικὰ μαθήματα ἐν τοῖς Πα-

βληθέντες και πανοπλίαν πολεμιστοῦ συμμετέσχον και τῆς ἐνόπλου δράσεως τοῦ Στρατοῦ.

Μάλιστα ἀξία ἰδιαίτερας μνείας εἶνε ἡ τοιαύτη δρᾶσις τοῦ μακαρίτου Ἐπισκόπου Τρίκκης και Σταγῶν Ἀνθίμου, ὅστις κατὰ τὰς ἀρχάς τοῦ πολέμου τοῦ 1912 κατήρτισε και ἰδιαίτερον ἐνοπλον σῶμα ἐκ μοναχῶν και ἀγάμων ἢ χηρευόντων κληρικῶν, παρακολουθήσαν μέχρι τινὸς σημείου τὸν ἀγωνιζόμενον στρατόν μας.

Βεβαίως ἀπὸ πολεμικῆς ἀπόψεως ἐλαχίστη, ἡ περιττή, ὑπῆρξεν ἡ εἰς τὸν τελείως διοργανωμένον στρατόν μας συμβολή αὐτῶν, διὸ και ὑπεδείχθη κατόπιν αὐτοῖς ὑπὸ τῶν στρατιωτικῶν Ἀρχῶν, ὅτι προτιμότερα ὑπῆρξεν ἡ ἄλλη ἠθικὴ και πνευματικὴ αὐτῶν δρᾶσις και συμβολή εἰς τὸν ἀγῶνα, παρὰ ἡ πολεμικὴ, διὸ και τυχόντες τῶν εὐχαριστιῶν και συγχαρητηρίων τῶν Σωματαρχῶν, ἐπανήλθον εἰς τὰ ἴδια ἐπιδοθέντες εἰς τὸ κύριον ἔργον αὐτῶν, τινὲς δ' αὐτῶν παρηκολούθησαν τὸν στρατόν ὑπὸ τὸν κύριον αὐτῶν πνευματικὸν προορισμόν. Οὐχ ἦττον ὁμως και τὰ ὀλίγα αὐτὰ παραδείγματα δὲν ἔμειναν ἐντελῶς ἀτελεσφόρητα, διότι οὐ μικρὸν ἐνθουσιασμόν προῦκάλεσαν παρὰ τῷ Στρατῷ και Λαῷ, ὑπομνήσαντα ἀρχαιότερα παραδείγματα τοιαύτης δράσεως τοῦ Κλήρου εἰς ἄλλας ἐποχάς, ὅτε ἴσως ᾔτο ἀναγκαῖα και ἀπὸ τοιαύτης ἀπόψεως ἡ συμβολή αὐτοῦ εἰς τὸν ἐθνικὸν ἀγῶνα, ὡς κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 21 ὡς και κατὰ τὸν Μακεδονικὸν ἀγῶνα.

Ὑπὲρ τὴν ἐνοπλον δρᾶσιν τοῦ Κλήρου συντελεστικωτέρα εἰς τὸν

νεπιστημίους τοῦ Μονάχου και τῆς Λειψίας. Ἐπανελθὼν προαχθεῖσθαι μοναχὸς και εἰτα ἱεροδιάκονος και πρεσβύτερος ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου τότε Ἀρχιεπισκόπου Ζακύνθου τοῦ πολλοῦ Διονυσίου Λάτα. Προαχθεὶς εἰς ἀρχιμανδρίτην διορίσθη ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως ἱεροκῆρυξ Ζακύνθου, ἐνθα ὑπηρέτησεν εὐδοκίμως ἐπὶ διετίαν. Μετὰ ταῦτα προσεκλήθη ἐγκρίσει τῆς Ἱ. Συνόδου, ἱερατικὸς Προϊστάμενος τῆς ἐν Τεργέστη Ἑλληνικῆς Ὁρθοδόξου Κοινότητος, ὅπου διέμεινεν ἐπὶ διετίαν, ὁπόθεν προσεκλήθη, ὑπὸ τῶν ὁμογενῶν τῆς ἐν Λονδίνῳ Ἑλληνικῆς Ὁρθοδόξου Κοινότητος ὡς ἱερατικὸς Προϊστάμενος αὐτῆς· ἐν Λονδίνῳ διέμεινεν ἐπὶ 12 ὅλα συναπτά ἔτη, ἐκτιμώμενος και ἀγαπώμενος ὑπὸ πάντων διὰ τὸ ἱεροπρεπὲς τοῦ ἥθους του, διὰ τὴν μόρφωσιν και εὐγένειαν τῶν τρόπων και τοῦ χαρακτῆρός του.

Τῷ δὲ 1906 ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ἀμείβουσα αὐτόν, τὸν προέτεινε διὰ τὴν Ἐπισκοπὴν Πατρῶν και ἡ Β. Κυβέρνησις τὸν προσέκρινε μεταξύ τῶν ἄλλων ὑποψηφίων.

Ὁ Σεβασμιώτατος Ἐπίσκοπος Πατρῶν κ. Ἀντώνιος συνεχίζει ποιμαίνων θεαρέτως τὴν ἐμπιστευθεῖσαν αὐτῷ ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν Πατρῶν.

ἐθνικὸν ἀγῶνα καὶ καρποφορωτέρα ὑπῆρξεν ἢ εἰς θυσίας αἵματος συμβολὴ τῆς Ἐκκλησίας, ἐν ᾗ οὐχ ὑστέρησεν αὐτὴ καὶ κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετηρίδα, ὅτε οὐκ ὀλίγα ὑπῆρξαν τὰ θύματα ἀνταξίων τῆς ἀποστολῆς των καὶ τῆς ἐθνικῆς των ἱστορίας κληρικῶν, κυρίως τῶν Νέων Χωρῶν, περὶ ὧν ἐμνήσθημεν ἐν τοῖς προηγουμένοις.

* *

Ἐν τῇ χορείᾳ τῶν ἐθνομαρτύρων καὶ ὁμολογητῶν τῆς Πίστεως καὶ τῆς Πατρίδος δεόν νὰ καταταχῶσι καὶ ὅλοι ἐκεῖνοι οἱ Ἱεράρχαι καὶ Κληρικοί, τῆς τε Παλαιᾶς Ἑλλάδος καὶ τῶν Νέων Χωρῶν, οἱ δεινοπαθήσαντες καὶ διωχθέντες καὶ παντοιοτρόπως κατατυραννηθέντες ὑπὸ τοῦ καταλυθέντος τυραννικοῦ Καθεστώτος, οἵτινες ἐπέβαλλον τὴν βέβηλον αὐτῶν χεῖρα μετὰ τὴν Βασιλείαν καὶ εἰς τὴν ὁδόδοξον Ἐκκλησίαν, ἀπὸ τοῦ ἀνωτάτου Ἀρχηγοῦ αὐτῆς, τοῦ ἐθνομάρτυρος Πανιερωτάτου Μητροπολίτου Ἀθηνῶν Κυρίου Θεοκλήτου καὶ τῆς περὶ αὐτὸν Ἱ. Συνόδου, μέχρις Ἱεροκηρύκων καὶ Ἱερέων καὶ Ἱεροδιακόνων καὶ Μοναχῶν, ὧν ἔπεται λεπτομερὲς κατάλογος, ὃν δὲν θ' ἀπομακρυνθῶμεν πολὺ τῆς ἀκριβείας, ἂν χαρακτηρίσωμεν ἀληθὲς μάρτυρολόγιον.

Ἡ ΑΠΟ ΤΟΥ 1821 ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΟΝ ΔΡΑΣΙΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΕΝ ΤΩ ΠΟΛΕΜΙΚΩ ΝΑΥΤΙΚΩ

Εἶναι ἀναμφισβήτητον ὅτι αἱ ὑπηρεσίαι τοῦ ναυτικοῦ κατὰ τὸν μέγαν ἐκείνον ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα ἦσαν ἐξοχοί. Ἄνευ ναυτικῶν κανονισμῶν, ἄνευ προηγουμένης συστηματικῆς μορφώσεως ἐν ναυτικαῖς σχολαῖς, οἱ ναῦται τῶν ἐμπορικῶν πλοίων τῆς Ὑδρας, τῶν Σπετσῶν καὶ τῶν Ψαρῶν, ἀπέδωκαν οἱ δοκιμώτεροι τῶν μυστῶν τῆς θαλασσίας πολεμικῆς τέχνης, μετατρέψαντες τὰ ἐμπορικὰ αὐτῶν πλοῖα εἰς πολεμικά, ἅτινα κατέπλεον εἰς τοὺς οἰκείους λιμένας οὐχὶ πλέον τὰ ὀλικά κέρδη τῆς ναυτικῆς ἐμπορίας, ἀλλὰ τὸ ἡθικόν κέρδος τῆς κατατροπώσεως καὶ καταναυμαγήσεως τοῦ βαρβάρου καὶ ἀθαλασσωτοῦ ἐχθροῦ καὶ τῆς ταπεινώσεως αὐτοῦ ὡς βαρυτιμότεον φορτίον ὑπερῆφάνως κομίζοντα.

Ὁ ἐξετάζων φιλοσοφικῶς τὴν ἱστορίαν τῶν τριῶν τούτων νήσων, αἵτινες κατ' ἐξοχὴν καὶ σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ἐκπροσωποῦσι τὴν ναυ-

τικὴν ἰσχὺν καὶ ἰδιοφυΐαν τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὸ 1821, πείθεται ὅτι ἡ
 θρησκεία ἦτο ἡ μόνη πηγὴ τῆς μορφώσεως καὶ τῆς ἐμπνεύσεως τῶν θα-

*Ὁ Σεβασμιώτατος Ἐπίσκοπος Μονεμβασίας καὶ Λακεδαιμόνος
 Γερμανὸς Τρωϊάνος.*

Ἐγεννήθη ἐν Ἀργυροπολίῳ τῆς Κεφαλληνίας τῷ 1869. Περαιτώσας τὰ ἐγκύ-
 κλια μαθήματα ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ Πατρὶδι εἰσῆλθη, τῇ πατρικῇ μερίμνῃ τοῦ τότε
 ἀρχιεπισκόπου Κεφαλληνίας, εἰς τὴν Μητροπολίτιν Ἀθηνῶν ἀοιδίμου Γερμανοῦ.

Σημείωσις. Δὲν ἐτηρήθη, ἐν τῇ δημοσίευσί τῶν εἰκόνων ἡ δευτέρα ταξὶς τῶν πρεσβείων
 τῆς χειροτονίας, καθ' ἣσαν ὅν μας ἐστάλησαν ἐγκρίτως τινες ἐξ αὐτῶν.

λασσοχαρῶν ἐκείνων νησιωτῶν. Σχολεῖα παρ' αὐτοῖς πρὸ τοῦ ἀγῶνος, ἢ οὐδ' ὁλως ὄπηρχον, ἢ παρείχον στοιχειωδεστάτην μόρφωσιν, περιοριζομένην εἰς ἀπλὴν ἀνάγνωσιν καὶ γραφήν. Συνεπῶς οὐδεμία ἄλλη δύναμις ἐξηυγένισεν, ἐνέπνευσε καὶ ἐφρονημάτισεν αὐτούς, εἰμὴ μόνη ἡ δύναμις τῆς πατροπαραδότου θρησκευτικῆς καὶ ἠθικῆς μορφώσεως, ἡ δύναμις τῆς πολυπαθοῦς ἡμῶν Ἐκκλησίας, ἥτις διαφυλάξασα καὶ διαθερμάνασα τὰ ἐθνικὰ ἰδεατά, ἐμυσταγώγει εἰς αὐτὰ τοὺς πατέρας καὶ προπάτορας ἡμῶν καθ' ἅπασαν τὴν ζσφερὰν ἐκείνην τῆς δουλείας περιόδον.

Οἱ κάτοικοι τῶν Σπετσῶν καὶ τῆς Ἰδρας, κατὰ τὸ πλεῖστον Μωραῖται, ἀποικισθέντες ἕνα περίπου αἰῶνα πρὸ τοῦ ἀγῶνος ἐκ τῶν ἀπέναντι Πελοποννησιακῶν χωρῶν, ἔφερον ἐν ἑαυτοῖς ὅλον ἐκεῖνο τὸ ἱερὸν πῦρ, ὅπερ ἐπυρπόλει κατὰ τὴν δουλείαν τὸν Μωρέα, τὴν ἀκρόπολιν ταύτην τοῦ ὀρθοδόξου χριστιανικοῦ φρονήματος καὶ τοῦ ἀκραιφνοῦς ἑλληνικοῦ αἰσθήματος, τὴν ἀναδείξασαν ἕνα Γρηγόριον Ε', ἕνα Παλαῖων Πατρῶν, ἕνα Κολοκοτρώνην καὶ τὴν λοιπὴν χορείαν τῶν εὐκλεῶν ἱερομαρτύρων καὶ ἐθνομαρτύρων.

Οἱ κάτοικοι τῶν Ψαρῶν ἐκ τῆς ἀπέναντι χώρας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἐκ τῆς ὁποίας ἤκουον εὐκρινῶς τὰς ἀποστολικὰς φωνὰς ἐνὸς Παύλου, ἐνὸς Ἰωάννου Θεολόγου καὶ τόσων ἄλλων ἱερῶν καὶ «μεγάλων στοιχείων, τὰ ὅποια ἐν αὐτῇ κεκοίμηνται», ἐκ τῆς χώρας ταύτης, τῆς πε-

εἰς τὴν κατὰ Χάλκην Θεολογικὴν Σχολήν, ἐνθα καὶ ἐπὶ ἐπταετίαν διέμεινεν. Ἐξελθὼν τῆς Σχολῆς τῷ 1893 ἀπεστάλη ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως εἰς Μοναχὸν τῆς Γερμανίας, ἐνθα ἐπὶ πενταετίαν φοιτήσας ἐν τῷ ἐκεῖ Πανεπιστημίῳ ἔλαβε, μετὰ νόμιμον καὶ ἐπιτυχὴ δοκιμασίαν, δίπλωμα διδάκτορος φιλοσοφίας.

Μετὰ ταῦτα διωρίσθη ἐφημέριος τῆς Ἑλληνικῆς κοινότητος Βουδαπέστης καὶ εἴτα Δρέσδης. Τῷ 1904 κατελθὼν εἰς Ἑλλάδα διωρίσθη κατ' ἀρχὰς ἱεροκήρυξ Χαλκίδος καὶ εἴτα Ἀττικῆς καὶ τέλος Ἀ' Γραμματεὺς τῆς Ἱ. Συνόδου τῆς Ἑλλάδος. Τῷ δὲ 1907 προήχθη, εἰς ἀμοιβὴν τῶν μετὰ πολλοῦ ζήλου προσενηχθειῶν ὑπηρεσιῶν του, εἰς Ἐπίσκοπον Μονεμβασίας καὶ Λακεδαιμόνος ποιμνίων μέχρι σημερον αὐτὴν λίαν εὐδοκίμως.

Ὁ Ἐπίσκοπος Μονεμβασίας τυγχάνει εἰς τῶν μάλιστα εὐπαιδεύτων κληρικῶν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ὁμιλεῖ ἀπταίστως τὴν Γαλλικὴν καὶ Γερμανικὴν, τὸν διακρίνει δὲ εὐφροσύνη καὶ παρηγοία γνώμης. Ἐνεκεν δὲ τῆς δημιουργηθείσης ἐν Ἀμερικῇ ἀνωμάλου ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως, λόγῳ τῆς ὡς μὴ ὤφελεν ἀναφανείσης αὐτόθι ἐκκλησιαστικῆς ἀνωμαλίας, ὡς ἐκ τῆς ἐκεῖ παρουσίας τοῦ πρώην Κιτίου Μελετίου καὶ τοῦ Ροδοστόλου, ἡ Ἱ. Σύνοδος εἰς αὐτὸν ἀπέβλεπε διὰ τὴν διευθέτησιν τῶν αὐτόθι ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων, ἀποστείλῃσα αὐτὸν τελευταίως Συνοδικὸν Ἐξαρχον ἐν Ἀμερικῇ.

ρικλειούσης θρησκευτικῆς καὶ ἐθνικῆς ἀναμνήσεως καταπληττούσας, πλουσίως ἐτροφοδοτοῦν τὴν θρησκευτικὴν καὶ ἐθνικὴν αὐτῶν συνείδησιν. Ἡ πρὸ τοῦ ἀγῶνος ὑπαρξίς ἐπισκοπῆς Ψαρῶν καὶ ἡ εἰς αὐτὴν ἐγκαθίδρυσις ψαρινοῦ κληρικοῦ δύνανται νὰ μαρτυρήσῃ τὴν θρησκευτικὴν προκοπὴν καὶ τῆς πολυδόξου ταύτης νησιδος.

Εἰδικώτερον δὲ οἱ σπουδαιότεροι τῶν συντελεστῶν τῆς τοσαύτης θρησκευτικῆς τონώσεως καὶ προόδου τῶν νησιωτῶν, ἧτις τοσοῦτῃ ἐναργεῖς κατεδηλώθη κατὰ τὰ ἐθνικὰ αὐτῶν τρόπαια, εἶναι οἱ νεομάρτυρες τῆς Ὑδρας καὶ τῶν Σπετσῶν.

Ὁ ἐν Ρόδῳ τῷ 1800 μαρτυρήσας Κωνσταντῖνος ὁ Ὑδραῖος, ὁ ὑπὸ τῶν υἱῶν τῆς Ἀγαρ πολυειδῶς κακωθείς καὶ εἰς τέλος ἀπαγχονισθεὶς, ἀπέβη διὰ τὴν γενέτειραν Ὑδραν ὁ ἀριστος ἐθνικός κήρυξ. Ἡ εἰς τὴν ἰδιαιτέραν αὐτοῦ πατρίδα μετακομισθεῖσα σοφὴ τῶν ἱερῶν τούτου λειψάνων ἐξέπεμπε φωνὴν μυρίων σαλπίγγων ὀξυτέραν, τὴν φωνὴν τὴν ἐπαναλαμβάνουσιν οἶονεὶ τὸ ἀποστολικὸν λόγιον καὶ λέγουσαν: «μνηταί μου, ὦ Ὑδραῖοι, γίνεσθε χάριν τῆς κατοχυρώσεως τῆς Πίστεως καὶ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Πατρίδος».

Οἱ ἐν Χίῳ περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἀγῶνος ὡσπύτως ὑπὲρ Χριστοῦ μαρτυρήσαντες Σπετσιῶται: νεομάρτυρες, Σταμάτιος, Νικόλαος καὶ Ἰωάννης τὴν αὐτὴν προτροπὴν ἐκ τῆς μυροδόλου νήσου ἀπηύθυνον πρὸς τὴν περιλημμένην τῶν Σπετσῶν πατρίδα, ἧτις φωνὴ εὐκρινέστατα ἤκούετο καὶ ἐν τῇ πλησιεστάτῃ νήσῳ τῶν Ψαρῶν καὶ παρήγε καὶ ἐν αὐτῇ τὰ αὐτὰ ἱερὰ ῥίγη καὶ τὴν αὐτὴν ἱερὰν ἀγανάκτησιν κατὰ τῶν τυράννων, καθόσον αἱ δύο αὗται νῆσοι πρὸ πολλοῦ εἶχον ἀδελφωθῆ ἐν τῇ ναυτικῇ ἐπιδόσει καὶ πρὸ πολλοῦ Σπετσιῶται καὶ Ψαριανοὶ προσωπικῶς ἐγνώριζον ἀλλήλους καὶ φιλίως ἐπεκοινωνοῦν εἰς τοὺς διαφόρους ἐμπορικοὺς λιμένας τῆς Μεσογείου θαλάσσης καὶ τοῦ Εὐξείνου πόντου, ὡς ἀποδεικνύει καὶ ἡ ἐγκάρδιος δεξιότης καὶ φιλοξενία, ὧν ἔτυχον οἱ Ψαριανοὶ ἐν Σπέτταις μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς πατρίδος αὐτῶν.

Τὸ γραφόμενον παρὰ Νικοδήμου τοῦ Ἀγιορείτου ἐν τῇ ἀκολουθίᾳ τοῦ νεομάρτυρος Κωνσταντίνου, ὅτι τουτέστιν οὗτος κατέστη «Ἀ γ α ρ η ν ῶ ν ὁ π ρ η σ τ ῆ ρ» εἶναι ἀληθέστατον καὶ δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ καὶ περὶ τῶν λοιπῶν Σπετσιωτῶν καὶ νεομαρτύρων. Ὅντως διὰ τοῦ μνημοευθέντος λόγου οἱ ἐχθροὶ τῆς Πίστεως καὶ τοῦ Ἰένους ἦτο ἀδύνατον νὰ εὗρωσιν ἀλγεινότερους πρηστήρας!

Ἀλλὰ πλὴν τῶν ἁγίων τούτων εἶναι δίκαιον νὰ μνημονευθῶσι καὶ ἐξαρθῶσι καὶ τὰ ἐπόμενα μοναστηριακὰ καθιδρύματα, ἐν οἷς ἀνεμοχλεύθη ἡ ἔθνικὴ ἐκδίκησις τοῦ ναυτικοῦ κόσμου τοῦ ἀγῶνος :

Ὁ Σεβασμιώτατος Ἐπίσκοπος Δημητριάδος κ. Γερμανὸς Μαρκομάντης.

Θρέμμα καὶ ἀνάστημα τῶν ἡρωικῶν Ψαρῶν, ἔχει λάβει καὶ τι τὸ ἀγίῳ εἰς τὴν ὕλην τοῦ εμφάνισιν, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ἐκδηλοῦται εἰς τὸν πολυπραγμονα ἐκκλησιαστικόν τοῦ βίου. Εἰς τὴν μεχρι τοῦδε ποιμαντικὴν ἱστορίαν του ἔχει νὰ παρουσιάσῃ τίτλους ἐκκλησιαστικῶν ἀγῶνων, δι' ὧν ἐτίμησε καὶ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ἑαυτὸν. Τὸ ζήτημα τῶν ἀθεϊστῶν τοῦ Βόλου, τῶν μαλλιαρῶν, καὶ τὸ τοῦ διορισμοῦ φαλτῶν καὶ νεωκόρων εὗρε τὸν σεβαστὸν ἱεράρχην εἰς τὴν

Ἡ Κοίμησις τῆς Θεοτόκου ἐν Ὑδρᾷ, ὁ Ἅγιος Νικόλαος ἐν Σπέτταις καὶ ὁ Ἅγιος Νικόλαος ἐν Ψαροῖς.

πρώτην γραμμὴν τῆς ἀμύνης καὶ τῆς προαπώσεως τῶν ἀλαβήτων παραδόσεων τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Γένους καὶ τῶν τιμῶν συμφερόντων τῆς μετὰ γνώσεως πίστεως.

Ὁ Σεβ. Δημητριάδος ἐφοίτησεν ἐν τῷ Γυμνασίῳ τῆς Χίου ὑπὸ τὴν σοφὴν ποδηγεσίαν τοῦ ἀειμνήστου Γυμνασιάρχου, τοῦ πολλοῦ Ζολώτα, ἐμορφώθη τὴν ἄλληγορητικὴν ἐκείνην μὲρψωσιν, ἥτις ρυθμίζει τὴν περαιτέρω σταδιοδρομίαν τοῦ ἀνθρώπου. Διπλωματοῦχος τοῦ ἐν Χίῳ Γυμνασίου ἐνεγράφη εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου καὶ μετὰ ἐπιτυχὴ διδακτορικὴν ἀναγρῶσιν ἐχειροτονήθη διάκονος ὑπὸ τοῦ ἀοιδίμου Μητροπολίτου Ἀθηνῶν Γερμανοῦ Καλλιγᾶ, ὅστις καὶ διαγνώσας τὰ προσόντα τοῦ νεαροῦ καὶ εὐέλpidος κληρικοῦ, εἰς φιλικὴν παράκλησιν τοῦ ἀειμνήστου Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Σωφρονίου, ὅπως τῷ συστήσῃ εὐπαίδευτον καὶ ἱκανὸν κληρικόν διὰ τὴν διεύθυνσιν τῶν Πατριαρχικῶν γραφείων Ἀλεξανδρείας, συνέστησεν αὐτῷ τὸν Γερμανὸν Μαυρομάτην. Ἐν τῇ πρωτεύουσῃ τῆς Αἰγύπτου ἀνεδέχθη ἡ ἀξία, ἡ δύναμις καὶ ἡ ἱκανότης καθ' ὅλας τὰς πολυμερεῖς ἐκδηλώσεις τῆς ἐκκλησιαστικῆς καὶ κοινωνικῆς του δράσεως.

Ὅτε βραδύτερον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ γεγραφοῦ Πατριάρχου Σωφρονίου κατήλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ εἰργάσθη ὡς ἱεροκήρυξ εἰς τὰς ἐπαρχίας Δημητριάδος, Θεσσαλιώτιδος καὶ Ἠλείας, ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος, ἀμείβουσα τὸς μέχρι τοῦδε πολυτίμους ὑπηρεσίας του, ἐξελέξατο αὐτὸν Ἐπίσκοπον Δημητριάδος τῷ 1907.

Ἐκτοτε ἤρξατο ἡ θερμουργὸς δράσις τοῦ ἰσχυροῦ ποιμένου· πρῶτος ὁ Δημητριάδης Γερμανὸς ἤγειρε φωνὴν διαμαρτυρίας ἐναντίον τῆς σπειρας τῶν ἀναρχικῶν, τῶν ἀθεϊστικῶν καὶ μαλλιαρῶν τοῦ Βόλου. Ἐν ἐκ τῶν πρώτων καὶ ἐξόχων σημείων τῆς ποιμαντορικῆς του δράσεως ὑπῆρξεν ὁ ἀγὼν αὐτοῦ οὗτος. Ἀφορμὴν πρὸς τοῦτο ἔδωκε τὸ ὑπὸ τοῦ πρωτοπρωτοῦ καὶ εἰσηγητοῦ τῆς Ἱδεολογίας ταύτης Δελμούζου ἱδρυθῆν ἐν Βόλῳ ἀνώτερον Παρθεναγωγεῖον, ὅπου ἤρξατο οὗτος τῶν πρώτων αὐτοῦ ἀποπειρῶν πρὸς διαστροφὴν τῆς γλώσσης καὶ διάδοσιν τῆς τῶν μαλλιαρῶν Ἱδεολογίας. Τοῦθ' ὅπερ ἀντιληφθεὶς ἐγκαίρως ὁ θερμουργὸς καὶ εὐθαρσὴς τῶν πατρῶν ἀμύντωρ, ὁ Ἐπίσκοπος Δημητριάδος, διὰ καταλλήλου ἐνεργείας καὶ διαφωτίσεως τῆς κοινῆς γνώμης προὐκάλεσε τοιαύτην ἐξέγερσιν τῆς εἰσαβεῦς καὶ συντηρητικῆς κοινωνίας τοῦ Βόλου, ὥστε ἐσάρωσε τόσον τὸ ἐν λόγῳ παρθεναγωγεῖον, τὴν ἐσίαν ταύτην τοῦ μαλλιαρισμοῦ ὅσον καὶ τοὺς ἱδρυτὰς καὶ ὑποστηρικτὰς αὐτοῦ, ὡς ἐπίσης ἀνέκοψε τὰς ἀναρχικὰς τάσεις καὶ προσηλυτιστικὰς ἐνεργείας τῶν συνεργατῶν τοῦ Δελμούζου σοσιαλιστῶν καὶ ἀθέων. Ὁ ἀγὼν καὶ ἡ στάσις αὕτη τοῦ Ἐπισκόπου Δημητριάδος ἐγένετο ἀφορμὴ γενικῆς σχεδὸν ἐξεγέρσεως τῆς πανελληνίου γνώμης, ὡς καὶ τῆς μεζονος μερίδος τοῦ ἑλληνικοῦ τύπου κατὰ τῶν ὑπονομευτῶν τῆς πίστεως, τῆς πατρίδος καὶ τῆς γλώσσης καὶ πλεῖστοι ἄλλοι ἱεράρχαι λαβόντες ἐντεῦθεν ἀφορμὴν ἐκαυτηρίασαν τὴν ἐπικίνδυνον ταύτην Ἱδεολογίαν αὐτῶν καὶ ὕψωσαν φωνὴν διαμαρτυρίας κατὰ τῶν ὀλεθρίων καὶ ἀντεθνικῶν τούτων ἀρχῶν.

Ἡ πατρικὴ αὕτη καὶ εὐθαρσὴς ἐνέργεια τοῦ Ἐπισκόπου Δημητριάδος ἐπηνέθη ὑπὸ πάντων τῶν συντηρητικῶν στοιχείων καὶ συνετέλεσεν εἰς τὴν ἔξαρσιν τοῦ ἐπισκοπικοῦ αὐτοῦ γοήτρου καὶ ἀξιώματος.

Τὰ καθ' ἑρύματα ταῦτα συνδέονται ἀναποσπᾶστως μὲ τὰς κρισιμωτέρας, ὥραιότερας καὶ ἐνδοξοτέρας ἡμέρας τῶν τριῶν νήσων· εἶναι ἄλλαι κολυμβήθραι, ἐν αἷς ἐβαπτίσθη τὸ Ναυτικὸν τοῦ ἀγῶνος καὶ ἐξ ὧν ἐξῆλθε ψυχικῶς ρωμαλεώτερον· εἰς τοὺς ναοὺς τούτων ἐξήτειτο ἡ θεία

Ὁ Σεβ. Ἐπίσκοπος Χαλκίδος καὶ Καρυστίας κ. Χρυσάνθος Προβανᾶς.

Ἐγεννήθη ἐν Κερκύρᾳ κατὰ τὸ ἔτος 1869. Τὰ ἐγκύκλια αὐτοῦ μαθήματα ἐπεράτῳεν ἐν τῇ πατρίδι του. Μετὰ ταῦτα χειροτονηθεὶς ἱερεὺς καὶ προαχθεὶς εἰς ἀρχιμανδρίτην, ἀπεστάλη τῷ 1903 ἐφημέριος τῆς Ἑλληνικῆς κοινότητος Βρινησίου, ἔνθα ἐπ' ὀλίγον διέμεινεν. Ἐπανελθὼν εἰς Ἑλλάδα διορίσθη ἡγούμενος τῆς ἐν Εὐβοίᾳ ἱερᾶς καὶ ἱστορικῆς Μονῆς Γαλατάκη, ἣν ἐντὸς βραχυτά-

ἐνίσχυσιν πρὸ τοῦ ἀπόπλου καὶ ἐτελοῦντο δοξολογίαι μετὰ τὸν κατὰ-
πλουν εἰς τὰ κελλία τούτων ἐλάβανον χώραν αἱ σπουδαιότεραι συγ-
κεντρώσεις τῶν προκρίτων. ἀπεφασίζοντο καταπληκτικαὶ διὰ τὴν τόλ-
μην καὶ τὴν γενναιοφυλίαν ναυτικαὶ πολεμικαὶ ἐπιχειρήσεις, τὰς ὁποίας
ὁ μὴ ἐμβαθύνας εἰς τὸ μυστήριον τῆς ἑλληνικῆς ναυτικῆς καρδίας ἤθε-
λεν ἐκλάβῃ ἐκ τῆς πρώτης στιγμῆς ὡς ἀποφάσεις παραφρόνων. Τὴν
εἰκόνα τῆς Κοιμήσεως ἡσπάσθη ὁ Θεμιστοκλῆς τῆς νεωτέρας Ἑλλά-
δος, ὁ Μισούλης. ὅτε ἀνέλαβε τὴν ναυαρχίαν τοῦ Ἰδραϊκοῦ Στόλου
καὶ προὔκειτο νὰ ἐπιβῇ αὐτοῦ. Τὴν εἰκόνα τοῦ Ἀγίου Νικολάου τῶν
Σπετσῶν ἡσπάσθη ὁ Κοσμάς ὁ Μπαρμπάτσος, ὅτε μόνος τῇ 8ῃ Σεπτεμ-
βρίου τοῦ 1822 προὔκειτο νὰ ἐπιβῇ μικρᾷ λέμβου καὶ νὰ πλησιάσῃ
τὴν Τουρκικὴν Ναυαρχίδα, τὴν ὁποίαν διὰ τῶν ἀπειλῶν αὐτοῦ κατε-
πτότησε καὶ ἔτρεψεν εἰς ἐπονείδιστον φυγὴν. Τὴν εἰκόνα τοῦ Ἀγίου Νι-
κολάου τῶν Ψαρῶν ἡσπάσθη ὁ Κανάργης, ὅτε ἐπέστρεψεν εἰς τὴν γενέ-
τειραν μετὰ τὴν πυρπόλησιν τῆς Τουρκικῆς Ναυαρχίδος καὶ ἐπέδωκε
τὰ εὐχαριστήρια εἰς τὸν προστάτην αὐτοῦ Ἅγιον!

Οἱ μοναχοὶ τῶν τριῶν τούτων Μονῶν εἶναι ἄξιοι τῆς πανελλη-
νίου εὐγνωμοσύνης, διότι διετήρουν ἀσβεστον τὸ ἱερὸν πῦρ τῆς πίστεως
καὶ τῆς φιλοπατρίας εἰς τὰς καρδίας τῶν ἀγαθῶν καὶ γενναίων ναυ-
τικῶν, κατορθοῦντες τοῦτο οὐχὶ διὰ ρητορικῶν σχημάτων καὶ πομπ-
ωδῶν φράσεων, ἀλλὰ διὰ τῆς γλώσσης τῆς καρδίας, τῆς γλώσσης
ἐκείνης, ἥτις συνταράσσει καὶ κατὰνύσσει καὶ δημιουργεῖ τοὺς λέοντας

τοῦ χρονικοῦ διαστήματος κατώρθωσε νὰ διοργανώσῃ ἄριστα, βελτιώσας πρὸ
παντὸς τὰ οἰκονομικὰ τῆς Μονῆς ταύτης. Ἡγούμενος ὢν τῆς εἰρημένης Μονῆς
ἐφοίτα συγχρόνως καὶ ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ τοῦ Ἑθνικοῦ Πανεπιστημίου δια-
κρινόμενος διὰ τὴν ἐπιμέλειάν του καὶ τὴν χρηστότητα τοῦ ἤθους του.

Τῇ 1907 προήχθη εἰς Ἐπίσκοπον Χαλκίδος καὶ Καρυστίας. Ἐν τῇ ποιμαν-
τορίᾳ τῆς λαοῦσης αὐτῷ ἐπαρχίας ἐπεδόθη μὲ πολλὴν ἐνθεον ζήλον. Ἰδίως
δέον νὰ ἐξαρθῇ ἡ συστηματικὴ τῆς Α. Σεβασμιότητος ἐργασία πρὸς διάψωσιν
τῶν περιουσιῶν τῶν ἐν τῇ Ἐπισκοπῇ τοῦ Ἱ. Μονῶν καὶ ἡ φιλότιμος αὐτοῦ
πρωτοβουλία τοῦ ν' ἀναδειχθῶσιν αὐταὶ εὐαγῇ καὶ ψυχροσπότηρια ἱδρύματα.
Καὶ διὰ τὴν ἀνύψωσιν τοῦ ἐνοριακοῦ κλήρου εἰργάσθη ἀοκνῶς καὶ μετὰ ζήλου
ὁ Σεβασμιώτατος, ἱδρύσας Ἱερατικὸν Ταμεῖον ἐν τῇ Ἐπισκοπῇ του, πρὸς πα-
ροχὴν συντάξεως εἰς τοὺς ἀνικάνους ἱερεῖς καὶ τὰς ἀπορφανιζομένους ὀικογε-
νείας τῶν ἐξ αὐτῶν ἀπόρων· πρὸς τούτοις αὐτοπροσώπως ἐπιβλέπει διὰ τὸν ἐξω-
ραϊσμόν τῶν πλείστων ναῶν τῆς Ἐπισκοπῆς του καὶ διὰ τὸ ἐν αὐτοῖς τακτι-
κὸν κήρυγμα, πρὸς καλλιέργειαν καὶ ἐπίρρωσιν τοῦ θρησκευτικοῦ παρὰ τῇ λαῶ
συναισθήματος.

ἐν τῷ πολέμῳ καὶ τὰ ἄκακα ἀρνία ἐν τῇ εἰρήνῃ· διότι οὗτος εἶναι ὁ ἀκριβὴς χαρακτηρισμὸς τῶν νησιωτῶν, αὐτὴ εἶναι ἡ ἀλάθητος αὐτῶν ψυχολογία· ὁ Ἑλλήν νησιώτης εἶναι θηρίον ἀνήμερον κατὰ τοὺς θαλασσίους πολέμους καὶ κινδύνους καὶ τὸ μᾶλλον ἡμέρον ἀρνίον κατὰ τὴν ἐν εἰρήνῃ κοινωνικὴν συμπεριφορὰν καὶ πολιτείαν.

Αἱ Μοναὶ αὗται σήμερον δὲν ἀριθμοῦσι πλέον μοναχοὺς· τὰ κελ-
λῖα αὐτῶν ἡρειπώθησαν καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον ἀνψκοδομήθησαν ἢ ἐπε-
σκευάσθησαν· οἱ ναοὶ αὐτῶν τυγχάνουσι σήμερον λίαν δικαίως καθε-
δρικοὶ ναοὶ τῶν νήσων τούτων. Πλὴν οἰασθήποτε ἀλλοιώσεις καὶ με-
ταβολὰς ἐν τῇ πορείᾳ τῶν αἰώνων καὶ ἀν' ὑποστῶσι, πάντοτε θὰ παρα-
μείνωσι τὰ ἀχραντὰ προσκυνήματα τοῦ Γένους, διότι περὶ αὐτὰ
πάντοτε περιπολοῦσιν αἱ ψυχαὶ τῶν ἐλευθερωτῶν τῆς Πατρίδος!

Πλὴν ὅμως τῶν μοναχῶν τῶν εἰρημένων τριῶν Μονῶν καὶ ἄλλοι
κληρικοὶ μεγάλως συνετέλεσαν εἰς τὴν εὐόδωσιν τοῦ ναυτικοῦ ἀγῶνος,
ἐμπνεύσαντες καὶ ἠλεκτρίσαντες τὸ ἔνδοξον καὶ ἀήττητον Ἑλληνικόν
Ναυτικόν καὶ διὰ τῆς ἐκ τῆς θρησκείας μεγίστης ἠθικῆς ἐπιρροῆς ζωη-
ρῶς χρωματίσαντες τὸν διεξαγόμενον ἀγῶνα ὥς κατ' ἐξοχὴν ἀγῶνα
ὑπὲρ Πίστεως.

Εἶναι βεβαίως δυσχερὲς νὰ συντάξῃ τις λεπτομερῆ καὶ πλήρη τὸν
κατάλογον τούτων· θέλομεν ὅμως προσπαθήσῃ νὰ παραθέσωμεν ὅσα
ἐνόματα διέσωσεν ἡ γραπτὴ ἱστορία, ἢ ἡ προφορικὴ τῶν Νήσων πα-
ράδοσις. Ἐκ τούτων διακρίνομεν τρεῖς κατηγορίας:

α'.) Τοὺς ἐπὶ τῶν πλοίων ὑπηρετήσαντας, ἱεουργήσαντας δηλαδὴ,
ἢ κηρύξαντας.

β'.) Τοὺς ἐν ταῖς ναυτικαῖς νήσοις.

καὶ γ'.) Τοὺς ἔξω αὐτῶν δι' ἀλληλογραφίας ἐπικοινωνήσαντας
πρὸς τοὺς νησιώτας καὶ δι' ἀλληλογραφίας καὶ ἄλλων ἐνεργειῶν πο-
λυειδῶς καὶ πολυτρόπως ἐνθαρρύναντας αὐτούς.

α') Οἱ ἐπὶ τῶν πλοίων.

Ὁ Ἀρχιμανδρίτης Νικηφόρος Ρωμανίδης, παρακολουθῶν τὸν
στόλον τὸν Ὑαριανῶν, ὡς ἱερεὺς καὶ κήρυξ, ἐτραυματίσθη δις ἐν ὤρχεις
ναυμαχιῶν.

Ὁ ἱεροδιάκονος Θεοφάνης Σιατιστεύς, ὁ τῷ 1852 χειροτονηθεὶς
ἀρχιεπίσκοπος Μαντινείας καὶ Κυνουρίας, διετέλεσε γραμματεὺς τοῦ

Ὁ Σεβασμιώτατος Ἐπίσκοπος Λευκάδος καὶ Ἰθάκης κ. Δανιὴλ Σουλίδης.

Ἐγεννήθη ἐν Ζακύνθῳ ἐν ἔτει 1864. Τὰ πρῶτα γράμματα ἔμαθεν ἐν τῇ πα-

τρίδι αὐτοῦ, εἶτα δ' ἐμαθήτευσεν ἐν τῇ κατὰ Χάλκην Θεολογικῇ Σχολῇ. Μετὰ τριετείς σπουδὰς ἐν τῇ ὡς ἄνω Σχολῇ, ἀποφοιτήσας ἐξ αὐτῆς, εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ριζάρειον Ἐκκλησιαστ. τοιαύτην, ἐνθα ἐπὶ τριετίαν διαμείνας ἀπέκτησε τὸ δίπλωμα τῆς Σχολῆς ταύτης. Μετὰ τὸ πέρας τῶν σπουδῶν του διορίσθη καθηγητὴς ἐν τῇ Ἀμπετεῖῳ Σχολῇ, ἐνθα καὶ ἐδίδαξεν ἐπὶ ἑπταετίαν, ὄν συγχρόνως καὶ γραμματεὺς τῆς ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Σινᾶ, ἀφήσας ἐκεῖ τὰς ἀρίστας τῶν ἀναμνήσεων διὰ τὴν κατὰ πάντα εὐδοκίαν αὐτοῦ ὑπηρεσίαν. Μετὰ ταῦτα, τῷ 1901, διορίσθη ἀντιπρόσωπος τῆς ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Σινᾶ ἐν Κων/πόλει καὶ ἐκεῖ ἐργασθεὶς μετ' ἀξιεπαίνου ζήλου ἐν τῇ προασίψει τῶν συμφερόντων τῆς ἱερᾶς Μονῆς. Ἐντεῦθεν δὲ ἡ Ἱ. Σύνοδος τῆς Ἑλλάδος ἐκτιμῶσα τὰς χριστιανικὰς αὐτοῦ ἀρετὰς καὶ θεωροῦσα αὐτὸν ἄξιον διὰ τὸ ὕψηλόν αἰξίωμα τοῦ Ἐπισκόπου προήγαγεν αὐτὸν τῷ 1907 εἰς Ἐπίσκοπον Λευκάδος καὶ Ἰθάκης. Τὴν Ἐπισκοπὴν ταύτην μέχρι τοῦδε ἐξακολουθεῖ νὰ ποιμαίνει θαρρῶτως καὶ εὐδοκίμως, ἀγαπώμενος καὶ ἐκτιμώμενος παρὰ τοῦ ποιμνίου του.

ἐκ Σπετσῶν πλοιάρχου Γεωργίου Ἀνδρούτσου καὶ ἱεροκίρυξ ἐπὶ τῶν Σπετσιωτικῶν πλοίων.

Ὁ Σεβασμιότατος Ἐπίσκοπος Θήρας κ. Ἀγαθάγγελος Γεωργιάδης.

Ἐγεννήθη τῷ 1830 ἐν τῷ Δήμῳ Κερπινῆς τῶν Καλαβρυτίων· δωδεκαετὴς προσήλθεν ὡς δόκιμος καὶ ὑποτακτικὸς τοῦ θείου του Θεοφίλου, ἱερομονάχου, εἰς τὴν ἱερὰν Μονὴν τῶν Ταξιαρχῶν τῆς Αἰγιαλείας· διακόνους τὰ ἐν αὐτῇ μαθήματα τοῦ Σχολαρχείου ἐχειροτονήθη διάκονος καὶ μετέβη εἰς τὸ ἐν Ναυπλίῳ Γυμνάσιον, διακονῶν συνάμα ἐν τῷ αὐτόθι Μητροπολιτικῷ ναφ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. Εἶτα μετέβη εἰς Ἀθήνας καὶ ἐνεγράφη ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ, μετὰ τὸ τέλος δὲ τῶν σπουδῶν του προσελήφθη παρὰ τοῦ Μητροπολίτου Ἀθη-

6.) Οἱ ἐν ταῖς ναυτικαῖς νήσοις.

Ὁ ἐκ Μεσσηνίας Οἰκουμενικός Πατριάρχης Προκόπιος. Οὗτος μετὰ τὴν ἀπὸ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου παραίτησιν αὐτοῦ, μεταβάς εἰς Ὑδραν τῷ 1801, μεγάλως συνεκίνησε καὶ ἐνεθουσίασε τὸν λαόν, λόγῳ τῆς ἀπὸ τοῦ ἀξιώματος ἐπιβολῆς αὐτοῦ· ἦλθε δὲ καὶ εἰς ἰδιαιτέρας συνομιλίας μετὰ τῶν προϋχόντων τῆς Ὑδρας καὶ ὑπέδειξεν εἰς αὐτοὺς τὴν μεγάλην συμβολήν, ἣν ἡδύνατο νὰ ἐξασκήσῃ τὸ ναυτικὸν κατὰ τὸν ἀγῶνα, περὶ οὗ τὰ πράγματα ἐδόκουν ὅτι, δὲν ἀπείχεν εἰσέτι ἐπὶ πολὺ· ἡ τοιαύτη δ' ἐνέργεια τοῦ Πατριάρχου ἔμεινεν ἐν Ὑδρᾷ ἀνεξάλειπτος, ζωογονουμένων τῶν Ὑδραίων ναυτικῶν ἐν πάσῃ κρισίμῳ τοῦ ἀγῶνος στιγμῇ ἐκ τῶν πατριαρχικῶν συμβουλῶν καὶ εὐλογιῶν.

Ὁ Μητροπολίτης Ρέοντος καὶ Πραστοῦ (ἐν Κυνουρίᾳ) Διονύσιος, ὁ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν Κυνουρίας Μητροπολίτης καὶ ἐπὶ τινα ἔτη Πρόεδρος τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ὁ ἐγκάρδιος οὗτος φίλος καὶ ἐνθερμος ὑποστηρικτὴς τῶν ἀρχῶν Κωνσταντίνου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων. Ὁ Διονύσιος οὗτος μεγάλως ἐπεκαινώνησε μετὰ τοῦ λαοῦ τῶν Σπετσῶν· ἐτέλεσε τὰ ἐγκαίνια ἐκκλησιῶν τινων τῆς νήσου κατὰ τὸν ἀγῶνα, καθόσον αἱ Σπέτσαι στερούμεναι κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτοῦ κανονικοῦ Ἱεράρχου, ἅτε τοῦ Μητροπολίτου Ναυπλίου καὶ Ἀργους Γρηγορίου, ὅφ' ὃν ἡ νῆσος ὑπήγχετο, ἀποθανόντος ἐν ἀρχῇ τοῦ ἀγῶνος, ἐκάλουν διὰ τὰς ἀρχιερατικὰς ἱεροπραξίας τὸν ἐν τῇ ἀπέ-

νῶν Γεωργιάδου Προκοπίου ὡς διάκονος καὶ γραμματεῦς τῆς Μητροπόλεως. Μετὰ πενταετὴ ὑπηρεσίαν ἐν τῇ Μητροπολιτικῇ γραφείῳ μετέβη εἰς τὴν Γερμανίαν τῷ 1887 καὶ ἐνεγράφη ἐν τῇ Πανεπιστημίῳ τοῦ Μονάχου καὶ εἶτα εἰς τὸ ἐν Ἑρλάγγῃ, ἐνθα ὑπέστη εὐδοκίμως τὰς διδακτορικὰς αὐτοῦ ἐξετάσεις, καὶ μετὰ τὰς ἐξετάσεις μετέβη εἰς Βερολίνον καὶ Λειψίαν. Ἐπανελθὼν ἐκ Γερμανίας διορίσθη Σχολάρχης ἐν τῷ Νομῷ Ἀχαΐας, ἐκεῖθεν δὲ προσκληθεὶς παρὰ τῆς Ἱ. Συνόδου τῷ 1894, τῇ προτάσει τοῦ ἀλήστου Μητροπολίτου Ἀθηνῶν Γερμανοῦ ἐστάλη εἰς τὴν Πετρούπολιν ὡς ἱερατικὸς προϊστάμενος τῆς αὐτῇ Ἑλληνικῆς Πρεσβείας καὶ τῆς Ἑλληνικῆς παροικίας. Τῷ 1907 ἐχειροτονήθη Ἐπίσκοπος Θήρας. Τῇ 25 Ἀπριλίου 1917 ἀπηλάθη ἐν καιρῷ νικτὸς ἡμίγυμνος καὶ ὑπὸ συνοδείαν χωροφυλάκων βιαίως εἰς Σύρον καὶ ἐκεῖθεν εἰς Μύκονον ἐν τῇ μοιῇ Τυρολικτῇ, διότι ἠρνήθη ὅπως μεταβῇ εἰς Θεσσαλονίκην τῇ προσκλήσει τῆς προσωρινῆς Κυβερνήσεως καὶ λάβῃ μέρος εἰς τὸ Ἀρχιερατικὸν Συνέδριον.

Ὁ Σεβασμιώτατος Θήρας κ. Ἀγαθάγγελος καθ' ὅλον τὸ δεκατετραετὲς διάστημα τῆς ἀρχιερατικῆς ποιμαντορίας του διεκρίθη διὰ τὴν σύνεσίν του, τὸ ἱεροπρεπὲς τοῦ ἤθους του, τὴν ἀγάπην του πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸν ἔνθεον ζῆλον τοῦ νὰ ἐργάζητε ἀόκνως ὑπὲρ τῆς Ἐπισκοπῆς του.

ναντι Πελοποννησιακῇ χώρᾳ τῆς Κυνουρίας Ἱεράρχην. Ὁ Ρέοντος ἐτιμᾶτο παρὰ τῶν Σπετσιωτῶν ὡς ἅγιος· συμπύπτουσι τὰ προτερήματα τοῦ Ἱεράρχου τούτου, ἅτινα ἡ προφορικὴ τῆς νήσου παράδοσις διέσωσε, πρὸς ἐκεῖνα, ἅτινα ἀποδίδει εἰς αὐτὸν ὁ Οἰκονόμος· ἦτο Ἱεράρχης ἐνθουσιώδης, ζηλωτὴς ὑπὲρ τῶν πατρίων, ἀσκητικὸς. Πολλάκις ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Νικολάου, πρὸ τοῦ ἐκπλου τῶν πλοίων πρὸς διαφόρους πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις, προσεφώνησεν ἐνθουσιωδῶς τὰ ναυτικὰ πληρώματα καὶ ἀνεξωπύρρησεν εἰς αὐτὰ τὴν φλόγα τῆς φιλοπατρίας.

Ὁ ἐπίσκοπος Μυρρινῆς (ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ) Σωφρόνιος. Οὗτος συνέδετο πρὸς τὸν Κανάρην διὰ στενῆς φιλίας καὶ μεγάλως ἐπέδρα ἐπὶ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ· ὠμίλησε πολλάκις πρὸς τὸν λαὸν τῶν Ὑάρων· μετὰ δὲ τὸ ἀνδραγάθημα τοῦ Κανάρη, πυρπολήσαντος τὴν Τουρκικὴν Ναυαρχίδα, ὑπεδέχθη αὐτὸν ὡς θριαμβευτὴν ἐπανελθόντα εἰς τὰ Ὑάρᾳ καὶ προέστη τῆς ἐπὶ τῷ γεγονότι τούτῳ τελεσθείσης πανδύμου δοξολογίας, καθ' ἣν μετέδωκεν εἰς τὸν γονυπετῆσαντα καὶ δακρύοντα πυρπολητὴν τὰ ἄχραντα μυστήρια.

Ὁ ἱερομόναχος Θεόφιλος Καίρης. ὁ τῶν μαθηματικῶν καὶ φυσικῶν ἐπιστημῶν ἐγκρατέστατος καὶ ἐπὶ ναυτικῇ ἐμπειρίᾳ διακριθεὶς. Ἡ φιλοπατρία τοῦ κληρικοῦ τούτου κατὰ τὴν ἐπανάστασιν καὶ ἡ εὐσέβεια εἶναι πανθομολογούμεναι· ἡ εὐγλωττία αὐτοῦ καταπληκτικὴ. Κατὰ τὸν ἀγῶνα ἔμεινεν ἐπ' ἀρκετὸν εἰς τὰ κελλία τοῦ Ἁγίου Νικολάου τῶν Ὑάρων καὶ ἀπὸ τοῦ ἀμύθου τοῦ ναοῦ τούτου πολλάκις συνήρπασε τοὺς Ὑαριανούς, ὑπομιμνήσκων τὰ κατὰ θάλασσαν τρόπαια τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος καὶ διεγείρων τὴν ἀμιλλαν πρὸς ἐπανάληψιν αὐτῶν· συνέλεξεν ἐν Ὑαροῖς καὶ ἑράνους ὑπὲρ τῆς συγκροτήσεως τῶν ναυτικῶν πληρωμάτων καὶ καθόλου εἰπεῖν εἶναι ἐκ πάντων τῶν ἄλλων κληρικῶν ὁ λυσιτελέστερον καὶ ἀποτελεσματικώτερον δράσας ἐν τῷ ναυτικῷ τῆς ἀγωνιζομένης Ἑλλάδος. Μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Ὑάρων ὁ ἀκάματος Ἄνδριος κληρικὸς ἐπετκέφθη καὶ τὰς ἑτέρας δύο ναυτικὰς νήσους, πρὸς ἃς μετέδωκε τὸν ἐνθουσιασμόν καὶ τὴν αὐταπάρνησιν, ἣν ἐνέκλειεν εἰς τὰ στήθη αὐτοῦ. Τὴν ναυτικὴν ἰδιοφυϊαν καὶ ἰκανότητα τοῦ Καίρη ἀποδεικνύει τὸ ἐπόμενον περίστατικόν, τὸ ὅποιον ἐκ προφορικῆς παραδόσεως παρελάβομεν. Ἐταξείδευέ ποτε εἰς Ἀγγλίαν, ὅπως συλλέξῃ ἑράνους ὑπὲρ τοῦ ὀρφανοτροφείου αὐτοῦ, ὅπερ προϋτίθετο νὰ ἱδρῇ ἐν Ἀνδρῶ καὶ ἐν τῷ ὅποιῳ περιτυνελέγησαν πλεῖστα ὀρφανὰ τοῦ ἀγῶνος κατὰ τὸ τεξείδιον τὸ πλοῖον ἀπώλεσε τὴν

ἀληθῆ αὐτοῦ πορείαν λόγῳ παρεκτροπῆς τῆς ναυτικῆς πυξίδος· τοῦτο μόνος ἐκ τῶν ἐν τῷ πλοίῳ ὁ Ἡγέρης κατανόησας, ἀνέλαβε, παρακληθεὶς παρὰ τῶν πλοιαρχῶν αὐτοῦ, τὴν κυβέρνησιν τοῦ πλοίου, ὅπερ δεξιῶς

Ὁ Σεβ. Ἐπίσκοπος Θεσσαλονικῶν καὶ Λεβεδείας κ. Συνέσιος Ζ. Φιλιππίδης.

Ἐγεννήθη ἐν Τήνῳ κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1868. Ἀνετράφη ἐν Πειραιεῖ, ὅπου ἐτέλεσε τὰς πρῶτας αὐτοῦ γυμνασιακὰς σπουδὰς· εἶτα ἐνεγράφη εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου, οὗ ἀνηγορεύθη διδάκτωρ. Ἐν Πειραιεῖ ἐδίδαξεν ἐπὶ εἰκοσαετίαν ὅλην ἐν δημοσίοις καὶ ἰδιωτικοῖς παιδευτηρίοις ἁρρένων καὶ θηλέων. Ὑπῆρξεν ἐκ τῶν ἰδρυτῶν καὶ στυλοβατῶν τοῦ «Πειραιικοῦ Συνδέσμου», ἐργασθεὶς ἐξαιρετικῶς μετ' ἀξιεπαίνου ζήλου διὰ τὴν πρόσδον τῶν νυκτερινῶν αὐτοῦ Σχολῶν. Ἰεροκλήρυσ' ἐπὶ δεκαετίαν ἐν Χαλκίδι καὶ Ἀθήναις, ἐξετιμῆθη διὰ τὸν ἐνθρον. αὐτοῦ ζῆλον καὶ διὰ τὸ πρακτικὸν καὶ ἐποικοδομητικὸν τῶν λό-

καὶ αἰσίως καθωδήγησεν εἰς Ἀγγλίαν. Ὁ Κατῆρς αὐτός ἀτυχῶς μετὰ τὸν ἀγῶνα ἀρνηθεὶς τὴν πατρῶαν πίστιν καθηρέθη τῆς ἱερωσύνης καὶ ἐτέθη ἔξω τοῦ περιβάλου τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας.

Ὁ ἱεροκῆρυξ Βενιαμίν. Οὗτος ἔδρασεν εἰς τὰ Ψαρά, πλὴν εἰς τὸ τέλος δυσηρέστησε τοὺς Ψαριανοὺς ἐπειδὴ μετεχειρίζετο δριμεῖαν γλῶσσαν κατὰ τὰ κηρύγματα αὐτοῦ, παρ' ὅλην τὴν εὐγενῆ τῆς ψυχῆς του πρόθεσιν.

Ὁ ἱερεὺς Ἀντώνιος Κριεζῆς. Οὗτος ἐκ τῶν μᾶλλον σεδασμίων, λόγῳ ἡλικίας καὶ οἰκογενείας κληρικῶν τῆς Ὑδρας τυγχάνων, μεγάλως ἠκούετο παρὰ τῶν Ὑδραίων προϋχόντων, παριστάμενος εἰς τὰς συσκέψεις αὐτῶν.

Ὁ Ἐπίσκοπος Ἀρδαμερίου Ἰγνάτιος, ὁ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ἐπίσκοπος Γορτύνης διορισθεὶς. Οὗτος κατὰ τὸν ἀγῶνα, προσφυγὼν εἰς Σπέτσας, ἦναιξε σχολεῖον καὶ ὁ ἴδιος ἐδίδασκε τὰ τέκνα τῶν ἀγωνιζομένων ναυτικῶν, συγχρόνως δ' ἐκήρυττε καὶ πρὸς τὸν λαὸν τῆς νήσου.

Ὁ Μητροπολίτης Αἰγίνης καὶ Ὑδρας Γεράσιμος, ὁ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν μητροπολίτης Ὑδρας καὶ Σπετσῶν διορισθεὶς. Οὗτος, ὡς κανονικὸς τῆς Ὑδρας Ἱεράρχης καθ' ὅλον τὸν ἀγῶνα, πολλάκις ἐπεσκέφθη αὐτὴν καὶ μετέσχε τῶν συμβουλίων τῶν προϋχόντων τῆς νήσου καὶ αὐτοπροσώπως ἠυλόγει τοὺς ναυτικούς ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ, ἐν τῇ Μονῇ τῆς Κοιμήσεως καὶ ἐπὶ τῶν Ὑδραϊκῶν πλοίων. Ἡ παράδοσις διέσωσε τοῦτον ὡς σεμνὸν καὶ φιλόπατριν, καίτοι ἡ ἐν Ὑδρα

γων του. Οἱ ἐν τῇ Μητροπόλει Ἀθηνῶν ἐκφωνηθέντες λόγοι του εἰς τὴν Μ. Παρασκευὴν, μεστοὶ ρητορικῶν κάλλους καὶ ἀδρῶν ἐπιχειρημάτων, ἐστερέωσαν τὴν φήμην του ὡς διακεκριμένου ἱεροκήρυκος. Ἐκ τῶν συγγραφῶν καὶ δημοσιευμάτων του, ἡ «περὶ παιδων ἀγωγῆς» μελέτη του θεωρεῖται καὶ εἶνε χρησιμώτατον βιβλίον διὰ πᾶσαν οἰκογένειαν.

Ἔχει ἐτοίμην πρὸς ἐκδοσιν περισπούδαστον ἐργασίαν, τοὺς «Λόγους του εἰς τὴν Μ. Παρασκευὴν» καὶ τὰ «Κυριακά», ἥτοι συντόμους πρακτικῆς ὁμιλίας καθ' ὅλας τὰς Κυριακάς τοῦ ἐνιαυτοῦ, καταλλήλους πρὸς ἀνάγνωσιν ὑπὸ τῶν κατὰ τόπους ἄφημεριῶν.

Ποιμαίνει θεαρέστως ἀπὸ τοῦ 1812 τὴν Ἐπισκοπὴν Θηβῶν καὶ Λεβαδείας, ἀπολαμβάνων ἀμερίστου σεβασμοῦ καὶ ἀγάπης παρὰ τοῦ ποιμνίου του, ὅπερ δὲν παύεται διδάσκων καὶ καθοδηγῶν εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς καὶ τοῦ καθήκοντος.

Ἰδιαίτερα χαρακτηριστικά : Χαρακτὴρ σταθερώτατος, μετριοφροσύνη καὶ ἀπλότης ἀπαράμιλλοι. Πρότυπον καλοῦ ποιμένου.

ἐπιτροπὴ αὐτοῦ ὑπαλείπετο τῆς ἐν Σπέτσαις τοιαύτης τοῦ Ρένουτος Διονυσίου.

Ὁ ἱερομόναχος Θεόκλητος Φαρμακίδης, ὁ μετὰ ταῦτα καθηγητὴς τῆς Θεολογίας ἐν τῇ Πανεπιστημίῳ καὶ πρῶτος γραμματεὺς τῆς Ἱερᾶς Συνόδου. Οὗτος ἔδρασεν ἐπὶ τι διάστημα ἐν Ὑδρᾷ. ἔνθα καὶ ἐξέδιδεν ἴδιον περιοδικόν.

Ὁ ἐπίσκοπος Ταλαντίου Νεόφυτος, ὁ μετὰ ταῦτα μητροπολίτης Ἀθηνῶν. Τούτου πανθομολογούμενῃ, τυγχάνει ὁ ἐπίδροσις ἐπὶ τοῦ κατὰ ξηρὰν στρατοῦ, ἐδόθη δ' εἰς αὐτὸν ἀπορροή, ὥπως λυσιτελῶς ἐράσῃ καὶ ἐν τῇ ναυτικῇ, ἕτε ἐπὶ τι διάστημα διαρκούντος τοῦ ἀγῶνος διετέλεσεν ἀρχιερατικὸς ἐπίτροπος ἐν Ὑδρᾷ, ἀντιπροσωπεύσας τὸν ἐν Αἰγίνῃ ἐδρεύοντα μητροπολίτην Αἰγίνης καὶ Ὑδρᾶς Γεράσιμον.

Ὁ ἀρχιδιάκονος τοῦ μητροπολίτου Ναυπλίου καὶ Ἀργούς Ἀθανάσιος.

Ὁ πρῶτον μητροπολίτης Τριπόλεως Διονύσιος.

Ὁ ἐπίσκοπος Δαμαλῶν Ἰωάννης, ὁ κατὰ τὸν ἀγῶνα ἀπὸ τοῦ 1825 διατέλεσας καὶ ὑπουργὸς ἐπὶ τῆς Ὁρησκείας.

Ὁ ἐπίσκοπος Ἡλιουπόλεως Ἀνθιμος, ὁ μετὰ ταῦτα Κυκλάδων ἐπίσκοπος διορισθείς.

Οὗτοι ἐπέκοινωνησαν μετὰ τῶν Σπετσῶν, οἱ μὲν τρεῖς πρῶτοι ὡς τοποθετηταὶ τῆς μητροπόλεως Ναυπλίου καὶ Ἀργούς, ὁ δὲ τέταρτος ὡς πρόσφυξ· ἐπισκεφθέντες τὴν νήσον, ἐκήρυξαν ἐν αὐτῇ.

γ.) Οὗτοι δὲ ἄλληλογραφεῖας καὶ ἄλλων ἐνεργειῶν ἐνθαυρμούνοντες τοὺς νησιώτας.

Πάντες οἱ ἐπίσκοποι καὶ λόγιοι κληρικοὶ τῆς Ἑλλάδος διατήρουν ἀλληλογραφίαν μετὰ τῶν νησιωτῶν, ἀλλ' ἐνταῦθα ἀναφέρονται τοὺς ἐξ αὐτῶν συχνότερον ἐπικοινωνήσαντας διὰ τῆς γραφίδος. Οὗτοι τυγχάνουσιν οἱ ἐπόμενοι :

Ὁ Βρεσθάνης Θεοδώρητος.

Ὁ Μενδενίτης Γρηγόριος.

Ὁ Λαδορικίου Ἰωαννίκιος.

Ὁ Καρύστου Νεόφυτος.

Ὁ πολλὸς Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος, ὁ ἔξ Οἰκονόμων.

Ὁ Τριπόλεως Δανιήλ.

Ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανός.

Ὁ Ἀνδρούσης Ἰωσήφ, ὁ κατὰ τὰ τέσσαρα πρῶτα ἔτη τοῦ

Ὁ Σεβασμιώτατος Ἐπίσκοπος Ἀργολίδος κ. Ἀθανάσιος Λάσκαρης.

Ἐγεννηθῆ ἐν Μαδύτῳ τοῦ Ἑλλησπόντου τῷ 1669. Μετὰ τὴν ἐκμάθησιν τῶν πρώτων γραμμάτων εἰσῆλθῆ εἰς τὴν Ἱερατικὴν Σχολὴν Κηπόλεως, αὐτὸς ἰδιαιτέρως ἐκιδεικνύων κλῆσιν πρὸς τὸ ἱερατικὸν στάδιον. Μεθ' οὗ κληθεὶς ὑπὸ τοῦ θείου τοῦ, Μητροπολίτου Σερρῶν, ἐποτίτησεν εἰς τὸ Γυμνάσιον Σερρῶν, καὶ μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν αὐτοῦ εἰσῆλθῆ εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τῆς Χάλκης.

ἀγώνος ὑπουργός ἐπὶ τῆς Θρησκείας διατελέσας.

* *

Μετὰ τὸν ἀγῶνα ἐγκατασταθέντος τοῦ Ναυστάθμου ἐν Πόρῳ, εἰργάσθησαν ὑπὲρ τοῦ πολεμικοῦ ἡμῶν ναυτικοῦ ὁ ἐν Πόρῳ ἐφημέριος Ἰωάννης Σακελλαριάδης κατὰ τὴν ἑκτὴν δεκαετηρίδα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος καὶ ὁ ἐπίσκοπος Ὑδρας καὶ Σπετσῶν Νεόφυτος, εἰς οὗ τὴν δικαιοδοσίαν ὑπῆγετο ὁ Πόρος· ὁ πρῶτος τούτων μὴ ὢν τακτικὸς ἱερεὺς τῶν πλοίων, ἀλλ' ἐν Πόρῳ ἐφημερεύων, πρόσελαμβάνετο ἐπ' αὐτῶν ἐκτάκτως καὶ προσωρινῶς, ὡς ὅτις ἐμύλλεν ὁ στόλος νὰ ἐπιχειρήσῃ μακροὺς ὁπωσδήποτε πλόας, ὁ δὲ δεῦτερος ὢν δεξιὸς χειριστὴς τοῦ λόγου ἐκήρυττε καὶ πρὸς τοὺς ναύτας ὡς ὅτις ἐπεσκέπτετο τὸν Πόρον, γνωστῆς ἄλλως τε οὐσίας καὶ ἐν ταῖς νήσοις τῆς Ὑδρας καὶ τῶν Σπετσῶν τῆς ἀποσιώσεως αὐτοῦ εἰς τὴν διακονίαν τοῦ κηρύγματος. Μετὰ τούτους εἰργάσθη καὶ ὁ ἀρχιμανδρίτης Ἰερώνυμος Βλαχάκης. ὁ μετὰ ταῦτα ἐπίσκοπος Θηβῶν, ὅστις ἐξωμολόγει τοὺς ναυτικούς δοκίμους καὶ ἐκήρυττε πρὸς αὐτοὺς ἐπὶ τινα ἔτη.

Πλὴν μονίμους καὶ τακτικούς ἱερεῖς, εὐμοιρήσαντας θεολογικῆς μορφώσεως, δὲν εἶχαν ἀποκτήσῃ τὸ ναυτικὸν μέχρι τοῦ 1899, παρ' ὅλας τὰς διαμαρτυρίας τοῦ Οἰκονόμου, ὅστις λίαν ἐγκαίρως εἶχε κατα-

Μετὰ τὸ πέρας τῶν σπουδῶν του, τῷ 1896, προσεκλήθη ὡς ἀρχιδιάκονος τοῦ θεοῦ τοῦ Μητροπολίτου Σερρών καὶ εὐκαίρως ἐπαρτίσθη ἱερατικὸς προϊστάμενος τῆς πολυπληθοῦς Κοινότητος Βλάγκας ἐν Κωνσταντινίᾳ. Μετ' εὐδόκιμον ὑπηρεσίαν ἐν τῇ ἐν λόγω Κοινότητι, τῇ ἐπιμόνῳ αἰτῇσει ταύτης, προήχθη τῷ 1904 ὑπὸ τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινέως εἰς χωρεπίσκοπον Βλάγκας ὑπὸ τὸν τίτλον τῆς πάλαι ποτὲ διαλαμφθείσης Ἐπισκοπῆς Μυρέων. Ἡ Ἐκκλησία Κωνσταντινέως ἐκτιμῶσα τὸν ζῆλόν του ἀπέστειλεν αὐτὸν Βοηθὸν Ἐπίσκοπον τοῦ Μητροπολίτου Ξάνθης καὶ Καβάλλας. Ὁ Βαλκανικὸς πόλεμος εὗρε τὸν Σερβ. Ἐπίσκοπον Μυρέων ἐν Καβάλλᾳ, ἐνθα ἡ ἔδρα του, ἐκεῖ ἀπέδειξεν ὅλον τὸ ἀξιοθαύμαστον σθένος του καὶ τὴν φλογερὰν φιλοπατρίαν του κατὰ τὸ ὀκτάμηνον διάστημα τῆς κατοχῆς τῆς ἑλληνικωτάτης πόλεως Καβάλλας, καθ' ὃ εὐθαρσῶς ὑπερημύνθη τῶν δικαίων τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ ἔθνους μὲ παρρησίαν καὶ αὐταπαρνήσιν ἐκκλησιτοῦσαν. Ἡ αἰχμαλωσία αὐτοῦ ὑπὸ τῶν Βουλγάρων κατὰ τὰς παραμονάς τοῦ Βουλγαροελληνικοῦ πολέμου καὶ αἱ βάσινοι, ὡς κατ' αὐτὴν ὑπέφερε, κατέστησαν αὐτὸν ἀληθῶς ἔθνομάρτυρα. Εἰς ἀμοιβὴν τῶν πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὴν Πατρίδα ὑπηρεσιῶν του ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος, σύμφωνον πρὸς τοῦτο ἔχουσα καὶ τὴν ἐκδηλωθεῖσαν γνώμην τοῦ Σεπτοῦ ἡμῶν Ἀνακτος, προέκρινεν αὐτὸν τῷ 1914 εἰς τληρωσὴν τῆς χηρευούσης Ἐπισκοπῆς Ἀργολίδος, ἐν τῇ ποιμαντορίᾳ τῆς ὁποίας τὰ μάλιστα εὐδοκμεῖ, ἀπολαύων τῆς ἀμερίστου ἐκτιμήσεως καὶ ἀγάτης τοῦ ποιμνίου του.

**Ὁ Σεβασμιώτατος Ἐπίσκοπος Ναυπαντίας καὶ Εὐρυτανίας
κ. Ἀμβρόσιος Νικολαΐδης.**

Ἐγεννήθη ἐν Προύσῃ τῆς Μ. Ἀσίας τῷ 1880 ἐκ πατρὸς Ἀθανασίου Νικολαΐδου καὶ μητρὸς Βασιλικῆς Φιλίππου, φέρον κατὰ κόσμον τὸ ὄνομα Ἀριστοτέλης.

Διακούσας τὰ ἐγκύκλια μαθήματα ἐν τῇ σχολῇ τῆς πατρίδος του, εἰσήχθη τῷ 1897 εἰς τὴν Ἱ. Θεολ. Σχολὴν Χάλκης, ἐξ ἧς ἀπεφοίτησε τῷ 1903 ἀριστεύων εἰς ὅλας τὰς τάξεις καὶ τὰ μαθήματα.

Μετὰ τὴν ἐκ τῆς Θεολ. Σχολῆς ἀποφοίτησίν του διορίσθη διδάσκαλος ἐν

δείξη τὴν ἀνάγκην ταύτην, ἵνα πάντοτε ζωογονηται ἡ πατρίς ἐν τῷ ναυτικῷ παράδοσις τῆς εὐσεβείας, τῆς φιλοπατρίας καὶ τῆς δόξης αὐτοῦ.

Πρὸ εἰκοσαετίας ὅμως, σχεδὸν δι' ἐνεργειῶν τοῦ ἀειμνήστου Μητροπολίτου Ἀθηνῶν Προκοπίου τοῦ Οἰκονομίδου, ἡ Κυβέρνησις ὥρισε τακτικὰς καὶ μονίμους θέσεις ἱερέων τοῦ Π. Ναυτικοῦ καὶ ἔταξε δι' αὐτὰς ὡς προσὸν τὸ πτυχίον τῆς θεολογικῆς, ἢ τῆς φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου. Κατ' ἀρχὰς αἱ θέσεις ὠρίσθησαν εἰς τρεῖς· μία διὰ τὸν Πόρον, ἐν ᾧ παρέμενε μόνον τὸ Ναυτικὸν Προγυμναστήριον, καθάσον ὁ Ναύσταθμος πρὸ πολλοῦ εἶχε μετενεχθῆ εἰς τὴν Σαλαμίνα, μία διὰ τὸν Ναύσταθμον, καὶ μία διὰ τὰ πλοῖα. Βραδύτερον τῷ 1912

τοῖς Κεντρ. Εὐγενιδεῖσις Ἐκπαιδευτικοῖσι Προύσης καὶ ἐχειροτονήθη διάκονος τῷ 1904 ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Μητροπολίτου Προύσης Ναθαναὴλ κατ' Ἀθῶνιστιν δὲ τοῦ ἰδίου ἔτους προσελήφθη ὡς ἀρχιδιάκονος τοῦ τότε Μητροπολίτου Νοτακισαρείας κ. Ἀμβροσίου. Ἀποχωρήσας ἐκ τῆς ὑπηρεσίας τούτου μετὰ ἔτος διὰ λόγους ὑγείας, ἐπηρέτησεν ἐπὶ μικρὸν ἐν τῇ Μητροπόλει Κασσανδρείας, ὅτε ὁ εἰς τὴν Μητροπολιν Βεροῖας προαχθεὶς διευθυντὴς τῆς Ἱ. Θεολ. Σχολῆς διδάσκαλος αὐτοῦ ἀειμνήστος Ἀπόστολος προσεκάλεσεν αὐτὸν παρ' ἑαυτοῦ κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1906, προαγαγὼν αὐτὸν εἰς Πρωτοσύγκελλον τῇ 15 Αὐγούστου ἰδίου ἔτους. Ἐν Βεροῖαις διηύθυνε μετὰ περισσῆς συνέσεως καὶ ἀξιοπαίνου θάρρους καὶ αὐταπηνήσεως τὸν ἀμυντικὸν ἀγῶνα, ἐπὶ τριετίαν ἀκολουθήσας τῷ 1909 τὸν γέροντά του κ. τῇ Μητροπόλιν Σερρών, εἰς ἣν προήχθη. Ἐνταῦθα τῇ 5 Ἰουλίου 1911 χειροτονήθη εἰς Βοηθὸν Ἐπίσκοπον Χριστουπόλεως, προαχθεὶς ὑπὸ τῆς Ἱ. Συνόδου τῶν Πατριρχείων εἰς ἀμοιβὴν τῶν ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας πολυτίμων ὑπηρεσιῶν του. Ὅσον δε τοιαῦται αὐταί, ὥστε γράμμα ἐπίσημον τῆς Ἱ. Συνόδου ἀπὸ Ὀκτωβρίου τοῦ 1911 ἐγνώριζεν αὐτῷ, ὅτι καθ' ὅς Αὕτη εἶχε πληροφορίας κατεδικάσθη εἰς θάνατον ὑπὸ τοῦ νεοτουρκικοῦ Κομιτάτου καὶ τῷ σπῆστα τὴν προφύλαξίν του πρὸς ματαίωσιν τῶν τεκταινομένων. Πράγματι δὲ ἐγένοντο ἐναντίον του δύο ἐν Σέρραις ἀποπειραὶ δολοφονίας, ἀποτυχοῦσαι εὐτυχῶς ἀμφοτέραι.

Κατὰ τοὺς βαλκανικοὺς πολέμους, ὁπότε ἐγένετο ἡ πρώτη ὑπὸ τῶν ἀπαισίων Βουλγάρων κατοχὴ τῶν Σερρών, εὗρίσκετο ἐν ταύταις. Καταδικασθεὶς καὶ ὑπὸ τούτων εἰς θάνατον μετ' ἄλλων προυχόντων τῆς πόλεως διέφυγεν ὡς ἐκ θαύματος, ἐν ᾧ ὑπέκυπτον δυστυχῶς οἱ πλείστοι τῶν συγκатаδικασθέντων, καὶ ἀνεχώρησε μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς πόλεως.

Ἐλθὼν εἰς Ἀθήνας ἐξελέγη κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1914 Ἐπίσκοπος Ναυπακτίας καὶ Εὐρυτανίας ὑπὸ τῆς Ἱ. Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος πατρικῇ μερίμνῃ τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως.

Ὁ Σεβ. Ἐπίσκοπος Ναυπακτίας διακρίνεται διὰ τὴν γλωσσομάθειάν του ὁμιλεῖ τὴν Γαλλικὴν, Ἀραβικὴν, Τουρκικὴν καὶ Ρωσικὴν.

τηρήθησαν εἰς τέσσαρας καὶ μετὰ ταῦτα τῷ 1914, εἰς εἴς ἐπ' ἐσχάτων ὅμως πάλιν περιωρίσθησαν εἰς τρεῖς.

Οἱ εἰς τὰς ὀργανικὰς ταύτας θέσεις τῶν ἱερέων τοῦ Π. Ναυτικῆς

Ὁ Σεβασμιώτατος Ἐπίσκοπος Κεφαλληνίας κ. Λαμασκηνὸς Πολεδώρου.

Ἐγεννήθη τῷ 1885 ἐν Δεσινῇ τῶν Καλαβρυτίων καὶ ἐμίνασεν ἐν τῇ ιστορικῇ Μονῇ τῆς Ἁγίας Λαύρας.

Ἐφάμιλλος διάδοχος τῶν προατόχων αὐτοῦ Γερασίμου Δουζῆ καὶ Γερμανοῦ Καλλιγῆ, τεγγάνει ἀριστοῦχος προλύτης τῆς Θεολ. Σχολῆς τοῦ Ἑθν. Πανεπιστημίου. Ὅτε ἀπεφασίσθη καὶ ἤρξατο ἡ ἀνέγερσις τῆς Ἱερατικῆς Σχο-

διορισθέντες, προτάσει τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐγκρίσει τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ναυτικῶν, τυγχάνουσιν οἱ ἐπόμενοι ἀρχιμανδρίται :

Ἀμβρόσιος Τσάπος (1899—1981) ἐν Ναυστάθμῳ. Εἶτα ἐγένετο Ἐπίσκοπος Φωκίδος.

Ἀνθίμος Παντελάκης (1899—1907) ἐν τῷ Ναυτικῷ Προγυμναστηρίῳ. Εἶτα ἐγένετο Ἐπίσκοπος Τρίκης καὶ Σταγῶν.

Ἀθανάσιος Λεβεντόπουλος (1900—1907) ἐπὶ τῆς θωρηκτῆς μοίρας. Εἶτα ἐγένετο Ἐπίσκοπος Σόρου, Τήνου καὶ Ἀνδρου.

Πανάρετος Κωνσταντινίδης (1902—1909) ἐν Ναυστάθμῳ.

Προκόπιος Καραμᾶνος (1907—1912) ἐπὶ τῆς θωρηκτῆς μοίρας. Εἶτα ἐγένετο ἐπίσκοπος Ὑδρας καὶ Σπυτιῶν.

Πανάρετος Κορακᾶς (1910—1912) ἐν Ναυστάθμῳ.

Φιλάρετος Κωνσταντινίδης (1907—σήμερον) ἐν τῷ Ναυτικῷ Προγυμναστηρίῳ.

Διονύσιος Δάφνος (1912—1914) ἐπὶ τῆς θωρηκτῆς μοίρας. Εἶτα ἐγένετο ἐπίσκοπος Γυθείου καὶ Οἰτύλου.

Θεοφύλακτος Παπακωνσταντίνου (1913—1917) καὶ ἀπὸ τοῦ 1920—σήμερον) ἐπὶ τῆς θωρηκτῆς μοίρας τὸ πρῶτον καὶ μετὰ ταῦτα ἐν Ναυστάθμῳ.

λῆς, ὁ ἀείμνητος Μητροπολίτης Ἀθηνῶν Γερμανὸς αὐτὸν ἐξέλεξε καὶ ἀπέστειλεν εἰς Ἑλβετίαν, ὅπως προσηκόντως περὶ τὰ παιδαγωγικὰ καταρτιζόμενος ἀναλάβῃ τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐν λόγῳ Σχολῆς. Ὁ ἐπελθὼν θάνατος τοῦ Γερμανοῦ ἐματαίωσε προσωρινῶς τὸ ἔργον ἐκεῖνο καὶ ὁ Δαμασκηνὸς ἔμεινε ἐν Γενεύῃ τὸ μὲν σπουδάζων, τὸ δὲ καὶ ἐκπληρῶν χρέη λειτουργοῦ ἐν τῷ ἐκεῖ ὀρθοδόξῳ ναῷ. Πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς του εἰς Ἑλβετίαν ὑπηρέτησεν ὡς ἐφημέριος ἐν ταῖς σοφρονιστικαῖς φυλακαῖς Συγγροῦ, ἐκδίδων ἅμα τὸ θρησκευτικὸν καὶ ἠθικοκοινωνικὸν περιοδικὸν «Φιλανθρωπία». Καὶ ἐν Ἑλβετίᾳ παραμένων συχνάκις ἐδημοσίευσεν ἀξιολόγους πραγματείας ποικίλης ἠθικῆς καὶ παιδαγωγικῆς φύσεως ἐν περιοδικοῖς.

Ἐν τῇ λαοῦσιν αὐτῷ ἐπαρχίᾳ τὸν Ἰούλιον τοῦ 1901 εἰργάσθη μετ' ἀξιεπαίνου ἤλθου δικαιοῦσα, τὰς ἐπ' αὐτὸν στηριχθείσας ἀγαθὰς προσδοκίας.

Εἶνε γλυκὴς τὴν μορφήν, τὸν χαρακτῆρα ἡπῖος, προσηνὴς καὶ σεμνὸς τὸ ἦθος.

Τὴν εὐδόκιμον ποιμαντορικὴν του δρᾶσιν ἀνέκοιψεν ἡ ἐπαναστατικὴ Κυβέρνησις διὰ τὰ φιλοβασιλικά αὐτοῦ αἰσθήματα. Ἦδη μὲ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν πολιτικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων ἀπεδόθη ὁ καλὸς ποιμὴν εἰς τὴν πνευματικὴν διακυβέρνησιν τῆς Ἐπαρχίας του.

Ἀνδρέας Τριανταφίλλου (1913—1917) ἐν Ναυστάθμῳ τὸ πρῶτον καὶ μετὰ ταῦτα ἐπὶ τῆς θωρηκτῆς μοίρας καὶ ἀπὸ τοῦ 1920—σήμερον ἐπὶ τῆς θωρηκτῆς ὠσαύτως μοίρας.

Ὁ Σεβ. Ἐπίσκοπος Ὑδρας καὶ Σπετσῶν κ. Προκόπιος Καραμάνος.

Ἐγεννήθη ἐν Σταυροδρομίῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐξ ἀριστοκρατικῆς οἰκογενείας. Ἡ καταγωγή του ἔσχε βαθεῖαν τὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ἀριστοκρατικῆς ἀληθῶς ἀγωγῆς τοῦ λαμπροῦ Ἱεράρχου. Μετὰ τὰς ἐγκυκλίους γυμνασιακὰς σπουδὰς του ἐνεγράφη ἐν τῇ Νομικῇ Σχολῇ τοῦ Ἑθνικοῦ μας Πανεπιστη-

Ἰωάννης Γερμανός (1914—1917) ἐπὶ τῆς θωρηκτῆς μοίρας.

Ἰωάννης Μαλαχίας (1914—1917) ἐπὶ τῆς θωρηκτῆς μοίρας.

Δαμασκηνός Ξένος (1919—σήμερον) ἐν Ναυστάθμῳ.

Ἐκ τούτων ἐδημοσίευσαν ναυτικά κηρύγματα ὁ μὲν Ἀθανάσιος Λεβαντόπουλος ὡς Ἐπίσκοπος Σύρου ἐν τῷ πρώτῳ τόμῳ τῶν «Θρησκευτικῶν Μελετῶν» αὐτοῦ, ὁ δὲ Διονύσιος Δάφνης ὡς ἀρχιμανδρίτης ἐν ἰδίῳ τεύχει ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Πολιτικά Κηρύγματα» ἐδημο-

μίῳ, ἐξ ἧς ἐξῆλθεν ἀριστοῦχος διδάκτωρ καὶ μετὰ ταῦτα ἠκολούθησεν ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ θεολογικὰς σπουδὰς ἀναγορευθεὶς τῷ 1902 διδάκτωρ. Εἰτα ἐχειροτονήθη διάκονος κατ' ἀπόλυτον ἐκτίμησιν τοῦ ἀειμνήστου Μητροπολίτου Ἀθηνῶν Προκαλίου παρακληθεὶς, θύναται τις εἰπεῖν, νὰ καταταχθῇ εἰς τὴν ἐκλεκτὴν χορείαν τοῦ Ἑλλήν. Ἱερατείου. Ἀκολουθῶς μετὰ δοκιμωτάτην διακονίαν ἐν τῷ ἐν Ἀθήναις ἱ. ναφ. τοῦ ἁγίου Ἰωργίου τοῦ Καρύστη προήχθη εἰς πρεσβύτερον καὶ προσχειρίσθη εἰς ἀρχιμανδρίτην τοῦ Στόλου καὶ Καθηγητὴν ἐν τῇ Σχολῇ τῶν Δοκίμων. Ἐν τῇ ἐπισήμῳ ταύτῃ διακονίᾳ ἐφελκύσας τὴν ἀγάπην καὶ τὴν ἐκτίμησιν τοῦ πνευματικοῦ κόσμου, εἰς ἀμοιβὴν δὲ τῶν ἐν τῷ Ναυτικῷ κολλυτίσμων ὑπηρεσιῶν του, προετράθη τῷ 1912 καὶ προεκρίθη διὰ τὴν Ἐπισκοπὴν τῶν ἡρωϊκῶν νήσων Ὑδρας καὶ Σπετσῶν.

Ὁ Σεβ. Ὑδρας καὶ Προκόπιος καὶ ὡς Ἱεράρχης ὑψώθη εἰς τὴν ὑψηλὴν ἐκείνην βαθμὴν τῆς πνευματικῆς δράσεως καὶ τῆς ἐπιβολῆς τῶν δικαίων τῆς Ἐκκλησίας ἀκρίπτως ἀντεχόμενος τῆς Ποιμαντορικῆς ὁμολογίας, ἣν ἔδωκεν ὅτε ἀνίστατο πρὸς ἱεραρχικὸν θρόνον τῶν δοξαζομένων νήσων τοῦ Ἀγῶνος. Τῇ πλούσιᾳ ἐφόδιον τῆς ἀποστολικῆς πορείας καὶ θεολογικῆς του συγκροτήσεως τῷ παρέσχον ὅλα ἐκεῖνα τὰ ἱερὰ στοιχεῖα τῆς διοικητικῆς καὶ πνευματικῆς εὐδοκίμησης ἐν τῇ ποιμαντορικῇ τῆς Ἐπισκοπῆς του.

Οἱ σπινθηροβόλοι ὀφθαλμοὶ του, οἱ κορυβδίζοντες ἐν τῇ εὐφρίᾳ καὶ ὀλην τὴν φλόγα καὶ τὴν δύναμιν καὶ διάθεσιν πρὸς ἐργασίαν, λέγουσι πολὺ περισσότερα ἀπὸ τὴν πενιχρὰν κρίσιν μιᾶς ἀτελοῦς σκιαγραφίας.

Ἡ ἐπιτεκνῶσα τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸ ἔθνος θέλλα ἀπὸ τοῦ 1917 καὶ ἐντεῦθεν ἐδοκίμασε καὶ τὴν εὐδαρὴ καὶ ἰσχυρὴν Ποιμένα, ὅστις πανθομολογουμένως ἐκράτησεν εἰς τὸ ἔθνος τὴν ἀρχιερατικὴν τιμὴν. Κατὰ τὴν δίχην του ἰδία, ὁπότε μετὰ ἐπισημίας καὶ ἀδράς τοιαύτης ἐπιχειρηματολογίας ὑψώθη εἰς ἀληθινὸν τῶν ἐπὶ τῇ ἀδικίᾳ, τῆς ἐκνομίας καὶ τῆς καταγραφώσεως τῶν κανονικῶν διατάξεων τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ τῷ ἐπέσχεσε βεβαίως προσκαίρως ὁ θρόνος του ἡ διαλάμψασα τότε μνηστευθεὶς ἀπόλογός του, ἀλλ' ὅμως διὰ τὴν Ἱστορίαν τῆς Ἐκκλησίας διεχάρησε τὸ θνητὸν τοῦ ἰσχυροῦ φωτεινοῦ καὶ ἀξιόλογον σημασίας διὰ τὸ γόητρον τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ Σεβ. Ἐπίσκοπος Ὑδρας ἐμφανίζει κατὰ πάσας τὰς ὁψεις Ποιμενάρχην δυνάμει, κύρους καὶ ἀξίας οὗ τῆς τυχοῦσης.

Ὁ Σεβ. Ἐπίσκοπος Ὑδρας διακρίνεται διὰ τὸν δικαῖον ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας ζήλόν του, τὸ ῥηξικέλευθον πνεῦμά του, τὴν ἰσχυράν του θέλησιν καὶ διὰ τὸ φιλάδελφόν του· διὰ τῶν προσόντων τούτων κατώρθωσε νὰ καταλάβῃ ἐν τῇ Ἱεραρχίᾳ ἀξιοζήλευτον καὶ ἐπιφανῆ ἀληθῶς θέσιν.

σίευσε λόγους, οὓς ἐξεφώνησεν ἐπὶ τῶν θωρηκτῶν καὶ ἰδίᾳ ἐπὶ τῆς ναυαρχίδος «Ἀδέρωφ» κατὰ τὸ διάστημα τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων τοῦ 1912 καὶ 1913.

Ἡμεῖς ἐδημοσιεύσαμεν ἐν τῷ Ἱερῷ Συνδέσμῳ τοῦ ἔτους 1916

Ὁ Σεβ. Ἐπίσκοπος Παροναξίας κ. Ἱερόθεος Παρασκευάπουλος.

Ἐγεννήθη ἐν Καστελλίῳ τῶν Καλαβρύτων τῷ 1878. Ἐνδεκαετὴς εἰσήχθη εἰς τὴν Ἱ. Μονὴν τῆς Ἀγίας Λαύρας ὑπὸ τὸν γέροντα Διονύσιον Παϊσόπουλον, ἡγούμενον ἤδη τῆς ἐν Πριγκήτῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ἱ. Μονῆς τοῦ Ἀγίου Γεωργίου Κουδουνᾶ. Τὰς γυμνασιακὰς του σπουδὰς ἐπεράτωσεν

ἐν Καλαβρύτοις. Τῷ 1900 ἐνεγράφη εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου, οὗ ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῷ 1905, ὁπότε καὶ διαρίσθη διευθυντὴς τῆς ἐν Τριπόλει Ἱερατικῆς Σχολῆς, καὶ εἰτα ἱεροκήρυξ εἰς διαφόρους ἐπαρχίας, ἐν αἷς διεκρίθη διὰ τὴν εὐδόκιμον ἐπιτέλεσιν τῶν καθηκόντων καὶ διὰ τὸν ἐν γένει ἱεροπρεπῆ βίον του.

Ὡς Ἱεροκήρυξ ἔλαβε μέρος καὶ κατὰ τοὺς δύο Βαλκανικοὺς πολέμους, ὅπου μετὰ ζήλου καὶ αὐταπαρνήσεως ἐπετέλεσε τὸ ἑαυτοῦ καθήκον, ἐξαρθείσης τῆς ἐν τῷ στρατῷ δράσεως αὐτοῦ δι' ἐπαινετικῶν ἐκθέσεων τῶν προϊσταμένων του στρατιωτικῶν ἀρχῶν. Τῷ 1914 εἰς ἀμοιβὴν τῶν ὑπηρεσιῶν του προήχθη ὑπὸ τῆς Ἱ. Συνόδου εἰς τὴν Ἐπισκοπὴν Παροναξίας, ἣν ποιμαίνει μετὰ πολλοῦ ζήλου μέχρι σήμερον.

«Θέματα καὶ διαιρέσεις λόγων ἐν τῷ Βασιλικῷ Ναυτικῷ», ἐν οἷς πα-
ρέχονται σκελετοὶ ναυτικῶν κηρυγμάτων δι' ἀπάσας τὰς Κυριακὰς καὶ
ἐορτὰς ἐπὶ τῇ βάσει τῶν Εὐαγγελικῶν περικοπῶν αὐτῶν. Ὡσαύτως καὶ

Ὁ Σεβ. Ἐπίσκοπος Γυθείου—Οἰτύλου κ. Διονύσιος Γ. Δάφνης.

Ἐγεννήθη ἐν Ζακύνθῳ τῇ 7 Φεβρουαρίου 1877· ἐν Πειραιεὶ δὲ ἐγκατε-
στάθη οἰκογενειακῶς ἀπὸ τοῦ ἔτους 1890 καὶ διέμεινε μέχρι τῆς χειροτο-
νίας του εἰς ἐπίσκοπον. Λόγῳ οἰκονομικῶν δυσχερειῶν διέκοψε τὰς σπουδὰς
του, τὰς ὁποίας ἐσυνέχισε διὰ τῆς χρηματικῆς ὑποστηρίξεως καὶ ἐνεργείας τοῦ
αἰοιδίμου ἐν Πειραιεὶ ναυπηγοῦ Παντελῆ Νικολέτου καὶ διὰ τῆς ἐν τῷ Ἐ-

ὁ Ἰωάννης Γερακάρης ἐδημοσίευσε ναυτικούς τινες λόγους ἐν περιοδικοῖς. Ὁ αὐτὸς διηύθυνε κατὰ τὸ 1916 καὶ τὸ ἐπὶ τοῦ θωρηκτοῦ «Δήμνος» ἐκτυπούμενον ὑπὲρ τῶν ναυτῶν περιοδικόν, τὸ ἐπιγραφόμενον «Σύντροφος τοῦ Ναύτου», περιέχον ὕλην θρησκευτικὴν, ἠθικὴν καὶ ἐθνικὴν.

Ὁ ναυτικὸς τῆς Ἑλλάδος κόσμος χορηγεῖ εἰς τὸν κληρικόν ψυχὰς εὐπλάστους, εὐεπιδέκτους τῶν ἱερῶν ἀληθειῶν καὶ τῶν εὐγενῶν συναισθημάτων. Ἡ θάλασσα παρέσχεν ἐπομένως εὐρὺ καὶ οὐχὶ δύσκολον

θνικῇ Πανεπιστημίῳ ὑποτροφίας τοῦ Ἀνδρέα Παπαδάκη, ἡς ἐγένετο ὑπότροφος, ἐπιτυχὼν εἰς τὸν προκηρυχθέντα διαγωνισμόν κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1900. Προλύτης τῆς θεολογίας ἀνηγορεύθη κατὰ τὸ ἔτος 1902 καὶ ἀμέσως διωρίσθη Καθηγητὴς τῶν θρησκευτικῶν ἐν τῷ Γυμνασίῳ Πειραιῶς, εἰς τε τὰ ἰδιωτικὰ Λύκεια καὶ Παρθεναγῶγεῖα, διδάσας εὐδοκίμως ἐπὶ ὅλην ἑννεατίαν. Ἐγένετο ἐπίσης συνιδρυτὴς καὶ συνέταιρος τοῦ «Πειραϊκοῦ Λυκείου», τὸ ὁποῖον ἔπειτα ἐγκατεστάθη ἐν Ἀθήναις ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν Ἑλληνογαλλικῆ Σχολῆς καὶ εἶνε νῦν ὑπὸ τὴν ἀπόλυτον ἰδιοκτησίαν καὶ διαύθυνσιν τοῦ κ. Γ. Μεταξῆ. Ὑπὸ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ζακύνθου Διονυσίου Πλαῖσα χειροτονήθη ἐν τῷ ναφὶ τοῦ Πολισύχου τῶν Ζακυνθίων διάκονος τῇ 25 Ἰουνίου 1910, ὀλίγους δὲ μῆνας βραδύτερον ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Πατρῶν Ἀντωνίου Παράσχου, τῇ 7 Νοεμβρίου τοῦ ἰδίου ἔτους, εἰς πρεσβύτερον, λαβὼν καὶ τὸ ὄφριμον τοῦ Ἀρχιμανδρίτου, διωρίσθη ἐν τῷ ἐν Πειραιεὶ ναφὶ τῆς Ἀγίας Τριάδος ὡς ἱεροκήρυξ, διδάσκων ἀνελλιπῶς καὶ Κατηχητικὰ μαθήματα μέχρι τῆς 8 Ἰουνίου 1912, ὅτε προτάσσει τῆς Ἱερᾶ Συνόδου διωρίσθαι ἐφημέριος τοῦ Στόλου βαμβᾶς τοῦ βαφτιστηρίου θωρηκτοῦ «Γ' Ἀβέρωφ». Ἐπὶ τοῦ «Ἀβέρωφ» ὑπηρέτησε καθ' ὅλην τὴν ἐνδοξὴν πολεμικὴν περιόδον τοῦ Β. Ναυτικοῦ κατὰ τὸ 1912—1913. Τὰς ἐκφωνήσεις κατὰ τὴν πολεμικὴν περίοδον τοῦ Β. Ναυτικοῦ ὁμιλίας του ἐξέδωκεν ἐν ἰδίῳ τεύχει ὑπὸ τὸν τίτλον «Θρησκευτικὰ Κηρύγματα», ἐπίσης ἐδημοσίευσε κατὰ καιροὺς καὶ πολλὰς ἄλλας ὁμιλίας καὶ θρησκευτικὰς μελέτας ἐν τε τῷ Περιοδικῷ Ἐκκλησιαστικῷ τύπῳ καὶ εἰς τὰς Πειραιϊκὰς ἐφημερίδας.

Ἡ Ἱερὰ Σύνοδος κατὰ Ὀκτώβριον τοῦ 1914 προέτεινε μεταξὺ ἄλλων καὶ τὸν Διονύσιον Δάφνον διὰ τὴν Ἐπισκοπὴν Γυθείου καὶ Οἰτύλου, ἡ δὲ Πολιτεία, λαβοῦσα ὑπ' ὅψει τὴν ἐθνικὴν δοξασίαν του ἐν τῷ Π. Ναυτικῷ καὶ μάλιστα κατὰ τὰς Ναυμαχίας, προέκρινεν αὐτὸν καὶ οὕτω ἐγένετο ἡ χειροτονία του ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ ναφὶ ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, ἐν πρωτοφανεῖ συρροῇ πλὴθους τῇ 21 Δεκεμβρίου 1914. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς χειροτονίας του ἡ ἐκτίμησις καὶ ὁ σεβασμὸς καὶ ἡ ἀγάπη τῶν Πειραιωτῶν ἐδείχθησαν κατὰ μοναδικὸν ἀληθῶς τρόπον, διότι καὶ ὁ ἄνθρωπος Πειραιῶς καὶ ὁ Πειραιϊκὸς Σύνδεσμος καὶ πλεῖστοι ἐγκριτοὶ ἔμποροι προσέφερον αὐτῷ διάφορα ἀρχιερατικά δῶρα.

στάδιον ἐνεργείας εἰς τὸν λειτουργὸν τῆς θρησκείας. Αὐτὸ τοῦτο τὸ ὕψος στοχεῖον μετὰ τῶν ποικιλωτάτων μεταλλαγῶν αὐτοῦ καὶ ἐντο-

Ὁ Σεβασμώτατος Ἐπίσκοπος Τρίφυνης καὶ Σταγῶν κ. Πολύκαρπος Θωμᾶς.

Ἐγεννήθη ἐν Προμητῇ τῇ 1876, ἐνθα καὶ ἐσπούδασε τὰ πρῶτα γράμματα. Μετὰ ταῦτα ἐφοίτησεν εἰς τὴν Ἐκκλ. Ριζάρειον Σχολήν, ἐξ ἧς ἐξῆλθεν ἀριστοῦχος. Εἶτα ἐνεγράφη εἰς τὴν Θεολ. Σχολήν τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου. ἀναγορευθεὶς τῇ 1902 διδάκτωρ τῆς θεολογίας μετὰ τοῦ ἐπιζήλου βαθμοῦ ἀριστα. Ἐμείμενος ἀνωτέρων σπουδῶν μετέβη εἰς Γερμανίαν καὶ ἐνεγράφη

πώσεων, αὐτὲς ὁ βίος τοῦ ναυτικοῦ, αἱ ἰδιαιτεραὶ αὐτοῦ συνθήκαι, ἀνοίγουσι στάδιον δράσεως ἐκκλησιαστικῆς, παρέχουσι πλουσιωτάτην ὕλην διὰ τὸ κήρυγμα, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ προσανατολίζηται πρὸς τὴν ναυτικὴν καρδίαν καὶ ζωὴν καὶ νὰ φέρῃ, οὕτως εἰπεῖν, ναυτικὴν ἀπόχρωσιν.

Πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις ταύτας ἀνταπεκρίθησαν οἱ κληρικοὶ οὗτοι καὶ πάντες ἐφιλοτιμήθησαν ὅπως ἐκπληρώσωσι τὸ καθήκον αὐτῶν πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ προορισμοῦ τοῦ Ναυτικοῦ, ὅστις εἶναι ἡ ἀνάδειξις καὶ διάπλασις θρησκευτικῶν καὶ ἠθικῶν ἀνδρῶν, ἐν εἰρήνῃ μὲν ἡσυχως, σεμνῶς καὶ κοινωνικῶς βιοούντων, ἐν πολέμῳ δὲ γενναίως πολεμούντων καὶ πιπτόντων.

Ἡ Ἐκκλησία καὶ ἐν τῇ μέλλοντι, ἐπωφελουμένη τῶν ἔρων τῆς ναυτικῆς θητείας, ἥτις ἐπὶ τῶν πλοίων ἰδίᾳ ἀποτελεῖ βίον στενὸν καὶ περιωρισμένον, καὶ τῆς ἐντεῦθεν διηγετοῦς ἐπικοινωνίας τοῦ ἱερέως μετὰ τῶν ναυτικῶν πληρωμάτων, δύναται νὰ ἀναδείξῃ τὰ πολεμικὰ πλοῖα τὸ ἀριστον θρησκευτικὸν καὶ ἠθικὸν ἐργαστήριον, τὸ κατεργαζόμενον τοὺς εὐσεβεῖς, τοὺς γενναίους, τοὺς εὐλκιρνεῖς καὶ τοὺς τίμλους χαρακτήρας!

Ἀρχιμ. ΑΝΔΡΕΑΣ ΧΡ. ΤΡΙΜΠΑΦΥΛΛΟΥ

εἰς τὴν Φιλοσοφικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Βερολίνου τοῦ ὁποίου μετὰ τριετεῖς λαμπρὰς σπουδὰς καὶ μετ' ἐπιτυχῆ δοκιμασίαν ἐξῆλθε διδάκτωρ τῆς Φιλοσοφίας.

Ἐπανελθὼν εἰς Ἀθήνας διορίσθη Ἀ' Γραμματεὺς τῆς Ἱ Συνόδου, ὁπότε τῷ 1914 εἰς ἀμοιβὴν τῶν ὑπηρεσιῶν του ἐξελέγη Ἐπίσκοπος Τρίκκης καὶ Σταγῶν, ἐνθα ὑπηρετεῖ μετὰ πολλοῦ ζήλου καὶ ἀκρας πρὸς τὸ καθήκον ἀφοσιώσεως.

Ὁ Σεβασμιώτατος Ἐπίσκοπος Τρίκκης καὶ Σταγῶν κ Πολύκαρπος εἶνε ἐκ τῶν ἀριστα μεμορφωμένων Ἱεραρχῶν τῆς Π. Ἑλλάδος, τὸν χαρακτηρίζει δὲ ἀκρά προσήνεια καὶ σεμνότης ἡθους.

ΤΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΠΑΝΑΓΙΟΝ ΤΑΦΟΝ

ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ

Εισαγωγή εις τὴν περὶ τῶν ἱερῶν Προσκυνημάτων κατωτέρω ἐκτιθεμένην πραγματείαν τοῦ Ἀρχιμανδρίτου κ. Τιμοθέου, Πυθαγόρα Θέμελη, Ἀρχιεραματέως τοῦ Πατριαρχείου τοῦ Παναγίου Τάφου.

Ἀνάγκη νὰ προταχθῶσι ταύτης αἱ ἑξῆς ἱστορικαὶ εἰδήσεις :

Ἡ ἱστορία τῶν ἱερῶν προσκυνημάτων ἐν τοῖς Ἁγίοις Τόποις ἀρχεται κυρίως ἀπὸ τοῦ Δ' μ. Χ. αἰῶνος, ὅτε μετὰ τὴν ὀριστικὴν διὰ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου ἐπιτευχθεῖσαν νίκην καὶ ἐπικράτησιν τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας ἐν Ἀνατολῇ, καὶ δὴ καὶ ἐν τοῖς Ἁγίοις Τόποις, καθωριζόντο οἱ εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου ἀναφερόμενοι Ἱεροὶ Τόποι, ἀνεκαλύπτοντο δὲ καὶ τὰ ἱερὰ σεβάσματα τῶν Χριστιανῶν, τὸ τίμιον καὶ ζωοποιὸν ξύλον τοῦ Τιμίου Σταυροῦ καὶ ὁ τάφος τοῦ Χριστοῦ καὶ ἄλλα μετὰ τῶν παθῶν, τῆς ταφῆς καὶ τῆς ἀναστάσεως καὶ τῆς ἐν δόξῃ ἀναλήψεως τοῦ Κυρίου σεβάσματα. Ἀπὸ δὲ τοῦ εἰρημένου αἰῶνος, ὅτε καὶ ἡ τέως ἀπὸ τῆς μητροπόλεως Καισαρείας Παλαιστίνης ἐξαρτωμένη Ἐκκλησία τῆς ἁγίας πόλεως Ἱερουσαλὴμ (Αἰλίας, ὡς ἐκαλεῖτο τότε), διὰ τοῦ Ζ' Κανόνος τῆς Α'. Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἀνεκηρύχθη ἀνεξάρτητος (βραδύτερον δὲ ἐγένετο καὶ Ἐκκλησία πατριαρχικὴ) φαίνεται, ὅτι ἡ ἐπιμέλεια καὶ ἐπιστάσις τῶν ἱερῶν σεβασμάτων καὶ τοῦ Κοινοῦ τοῦ Ἀγίου Τάφου ἀνετέθη εἰς τάγμα ἀδελφῶν μοναχῶν, ἔχον ἀρχηγὸν αὐτοῦ τὸν Πατριάρχην Ἱεροσολύμων, οὗ τάγματος μετεῖχον, πλὴν τῶν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, εἰς οὓς ἀνήκε καὶ ὁ Πατριάρχης, καὶ μοναχοὶ τῆς Λατινικῆς γλώσσης (βραδύτερον ἱδρυσαν οὗτοι ἴδιον μοναστήριον ἐπὶ τοῦ ὄρους τῶν Ἑλαιῶν). Ἕλληνες καὶ Λατίνοι μοναχοὶ ἐν ὁμονοίᾳ πρὸς ἀλλήλους ἐφύλαττον τὰ ἱερὰ σεβάσματα, ὑπὸ τὴν ὑπερτάτην διοίκησιν τοῦ Πατριάρχου καὶ ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Αὐτοκράτορος, ἐφ' ὅσον ἡ τοῦτου κυριαρχία ἐπεκράτει ἐν τοῖς Ἁγίοις Τόποις. Ἀλλὰ καὶ ἀφ' οὗ τῷ 637 μ. Χ, ἤ τε ἁγία πόλις καὶ πᾶσα ἡ Παλαιστίνη περιήλθεν ὑπὸ τὸ κράτος τῶν μωαμεθανῶν (Ἀράβων), ἡ τάξις αὕτη ἐτηρήθη καὶ ὑπὸ τὸ κράτος τῶν Ἀράβων, ἀφ' οὗ διὰ τῆς μετὰ τοῦ Πατριάρχου Σωφρονίου Β' καὶ

τοῦ μωαμεθανοῦ χαλίφου Ὁμάρ Α'. συμβάσεως ἀφέθη ἐλευθερία θρησκευτικῇ τοῖς Χριστιανοῖς καὶ τὰ ἱερὰ σεβάσματα ἔμειναν ἐν τῇ κτῆσει τῶν Χριστιανῶν, ἐξαιρουμένων ἱερῶν τινῶν ναῶν (οἷον τοῦ ἐγγύς τοῦ χώρου τοῦ Σολομῶντος ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ κτισθέντος ναοῦ τῆς Θεοτόκου καὶ ἄλλων τινῶν). Ἀλλὰ μεγάλα δεινὰ ἐνέσκηψαν εἰς τοὺς Ἀγίους Τόπους κατὰ τὸν 11ον μ. Χ. αἰῶνα, ὅτε περιελθούσης τῆς ἁγίας πόλεως ὑπὸ τὸ κράτος τῶν ἐν Αἰγύπτῳ Φατιμιδῶν, ὁ ἐκ τούτων παράφορος χαλίφης Χάκεμ κατεδίωξεν ἀπηνῶς τοὺς Χριστιανοὺς καὶ διέταξε τὴν κατεδάφισιν τοῦ ὑπὸ τῆς βασιλείας Ἑλένης (μητρὸς τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου) ἐκτισμένου ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως, οὗ ἐν τῷ περιβόλῳ καὶ ὁ Πανάγιος Τάφος. Ἀλλ' ἐπὶ τοῦ διαδόχου τοῦ εἰρημένου Χαλίφου ὁ ναὸς ἀνφοδομήθη καὶ ἐνεργεῖα καὶ δαπάνη τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου Θ'. τοῦ Μονομάχου, οὗ τὴν προστασίαν ἐπεκαλέσαντο οἱ ἐγχώριοι Χριστιανοὶ τῆς ἁγίας πόλεως καὶ ὅστις διατελὼν εἰς φιλικὰς σχέσεις πρὸς τοὺς μνημονευθέντας διαδόχους τοῦ Χάκεμ χαλίφας τῆς Αἰγύπτου, ἐπέτυχε τὴν τούτου συναίνεσιν εἰς τὴν ἀνέγερσιν τοῦ ναοῦ.

Περὶ τὰ μέσα τοῦ 11ου μ. Χ. αἰῶνος οἱ Ἀγιοὶ Τόποι ὑπέκυψαν εἰς τὸ κράτος τουρκικῶν τινῶν μωαμεθανικῶν φυλῶν τῆς Ἀσίας, αἵτινες κτεδίσκον τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν καὶ πολλαχῶς παρηνώχλουν τὴν λατρείαν αὐτῆς καὶ ἐκακοποιῶν τοὺς Χριστιανούς. Τούτων δὲ τῶν διωγμῶν τὸ ἐν Εὐρώπῃ ἄκουσμα προὐκάλεσε τὴν πρώτην τῶν Φράγκων εἰς τοὺς Ἀγίους Τόπους στρατείαν, ἥς ἀποτέλεσμα ἦτο ἡ ὑπὸ τῶν Λατίνων κατάληψις καὶ ἐπὶ μακρὸν χρόνον κατοχὴ πάντων τῶν ἱερῶν σεβασμάτων, τοῦ Ἑλληνικοῦ κλήρου καταδιωκομένου καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἑλληνος Πατριάρχου Ἱερουσαλὴμ καταλιπόντος τὴν ἁγίαν πόλιν καὶ διαμείναντος ἐν Κωνσταντινουπόλει. Μέχρι τοῦ χρόνου τούτου τῶν Σταυροφοριῶν οὐδεμία ὑπῆρχεν ἐν τοῖς Ἀγίοις Τόποις ἐρὶς μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Λατίνων. Ἡ ἐν Ἱερουσαλὴμ ἐν τῇ ἐπὶ τοῦ ὄρους τῶν Ἑλαιῶν Λατινικῇ μονῇ ἀκουσθεῖσα (περὶ τὸ 800 μ. Χ.), τὸ πρῶτον ἐν Ἀνατολῇ, προσθήκη τοῦ «ἐκ τοῦ Υἱοῦ» καὶ τὸ σύμβολον τῆς πίστεως ἐπὶ μικρὸν μόνον εἶχε ταραξεί τὴν σύμπνοίαν. Ἀλλ' ἡ 50 περίπου ἔτη πρὸ τῆς πρώτης Σταυροφορίας ἐπελθούσα μεταξὺ Ρώμης καὶ Κωνσταντινουπόλεως ὀριστικὴ θρησκευτικὴ ρῆξις, εἶχε καταστήσει τοὺς Σταυροφόρους πολεμίους τῆς τε Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν Ἑλλήνων. Ἐντεῖθεν δὲ προήρχετο καὶ ἡ ἀνωτέρω μνημονευθεῖσα πρὸς

*Ἡ Α. Θ. Μακαριότηης ὁ Πατριάρχης Ἱερουσολύμων Κύριος Δαμιανὸς Α'.**

Ἐ ἐνήθη ἐν τῇ κωμοπόλει Μαραθοκάμπῃ τῆς νήσου Σάμου τῇ 18.8, μετέβη δὲ εἰς Ἱεροσόλυμα κατὰ τὸ 1872. Ἐν ἀρχῇ προσελήφθη ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τοῦ Ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως, ἐνθα ἐκίρη Μοναχός. Μετὰ πολλὰς δὲ καὶ διαφόρους

Ἀξιογραφίαι τῆς Α. Θ. Π. τοῦ ἀπηνήστον Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχοῦ Γεωργίου Γ' καὶ τῆς Α. Θ. Μ. τοῦ Πατριαρχοῦ Ἱερουσολύμων Κυρίου Δαμιανῶν ἐγκρατήσαν ὑπὸ τοῦ πορτοῦ καθήκοντος τοῦ Ἑθν. Πανεπιστημίου κ. Παύλου Καρολίδου.

τὸν Ἑλληνικὸν κληρὸν διαγωγῇ τῶν Σταυροφόρων. Ἀλλ' ἡ περὶ τὰ τέλη τοῦ 1910 αἰῶνος ἐπελθοῦσα ἐκ τῶν Ἀγίων Τόπων ὑπὸ τῶν Μα-

ἐκκλησιαστικῶν ὑπηρεσίαις, ὡς ἐξετέλεσε μετ' ἀξιεπαίνου ζηλοῦ, διορίσθη Ἐξαρχος τοῦ Παναγίου Τάφου ἐν Καυκάσῳ καὶ εἶτα ἐν Κωνσταντινουπόλει. Κατὰ τῷ 1893 ἐχειροτονήθη Ἀρχιεπίσκοπος Φιλαδελφείας καὶ διορίσθη Πατριαρχικὸς Ἐπίτροπος ἐν τῷ πανσέπτῳ Προσκυνήματι τῆς Γεννήσεως ἐν Βηθλεέμ. Κατὰ τὸ 1896 ἀπεστάλη εἰς Ρωσίαν ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Ἐκκλησίας Ἱεροσολύμων κατὰ τὴν στέψιν τοῦ Τσάρου Νικολάου. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πατριάρχου Γερασίμου ἐξελέγη Τοποτηρητὴς τοῦ θρόνου, κατ' Αἰγυπτὸν δὲ τοῦ 1897 ἐξελέγη Πατριάρχης Ἱεροσολύμων.

Ἐπὶ ᾧ ἦν ἐκ τῶν πάνυ ἐξόχων πρωθιεραρχῶν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐν τοῖς κατ' ἡμᾶς χρόνοις. Ἡ πατριαρχία αὐτοῦ ἐν τοῖς Ἀγίοις Τόποις ὑπῆρξεν ὠφελιμωτάτη εἰς τὰ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Γένους ἐν τοῖς τόποις ἐκείνοις συμφέροντα, οὐ μόνον δι' ὅσων ἐπραξεν ἔργων ἀγαθῶν, ἀλλὰ καὶ δι' ὅσους ἀπεσόβητε κινδύνους ἐναντίον τῶν δικαιωμάτων τοῦ Ἰένους. Ἐπὶ ᾧ ἦν ἀνὴρ ἀφοσιώσας ἑαυτὸν ὁλοσχερῶς εἰς τὸ ἔργον τῆς ἱερᾶς αὐτοῦ ἀποστολῆς. Ὡς ἄρχων ἐκκλησιαστικῆς πολιτείας μετὰ πεφωτισμένης διανοίας, ἀφιλοκερδῆς, ἀφιλοχρήματος, λιτός τὴν διαίταν, ἀγαθὸς τὴν ψυχὴν, ἀπειράκακος καὶ ἀμνησίκακος, ἀποφεύγων τὰς ματαίας φιλοδοξίας ἐπιδείξεις, ἐν πᾶσιν, οὐκ ἔδοκεν ἄλλ' εἶναι ἀριστος βουλόμενος, οὐδεμίαν ἄλλην φιλοδοξίαν γινώσκει ἢ τὴν τῆς ἐκκληρώσεως τοῦ καθήκοντος. Ἀμα τῇ εἰς τὸν θρόνον τὸν πατριαρχικὸν ἀνόδῳ ἐπέστησε τὴν προσοχὴν αὐτοῦ εἰς δύο πρὸ πάντων πράγματα: εἰς τὴν ἐμπέδωσιν τῆς ἐσωτερικῆς τάξεως ἐν τῇ πολιτείᾳ τῆς ἱερᾶς Ἀδελφότητος καὶ εἰς τὴν εὐτακτοὺν ρύθμισιν τῶν οἰκονομικῶν τοῦ ἱεροῦ Κοινοῦ. Οἱ γινώσκοντες τὸ τῶν Ἀγίων Τόπων οἰκονομικὸν σύστημα ἐννοοῦσι πόσον δύσκολον ἦτο τὸ ἔργον, εἰς οὗ τὴν ἐκτέλεσιν ἐπεβλήτετο ὁ Πατριάρχης. Ἐν τῇ ἱερᾷ Ἀδελφότητι τὸ λεγόμενον πατριαρχικὸν ταμεῖον, τὸ τροφοδοτοῦν ἅπασαν τὴν ἱερὰν Ἀδελφότητα καὶ αὐτοὺς ἔτι τοὺς ὀρθοδόξους οἰκίτορας τῆς Ἱερουσαλὴμ, ὄντας τὸ πλείστον πένητας, εἰς οὓς καὶ ὁ ἄρτος καὶ ἡ κστοικία καὶ ἡ ἱατρικὴ θεραπεία καὶ τὰ φάρμακα δίδονται δωρεὰν ἐκ τοῦ ἱεροῦ Κοινοῦ, τὸ ταμεῖον τοῦτο ἔχει πόρους κυρίως ἐκ τῶν ἐν Ρωσίᾳ (Βεσσαραβία καὶ Καυκάσῳ) κτημάτων (τῶν ἐν Βλαχίᾳ καὶ Μολδαυίᾳ δημευθέντων, ὡς γνωστὸν, πρὸ 60 ἐτῶν), ἐνφ' τὰ πλούσια εἰσοδήματα τῶν διαφόρων σεβασμάτων, ἰδίως αὐτοῦ τούτου τοῦ Παναγίου Τάφου, ἀποτελοῦσιν ἰδιαιτέρον ταμεῖον μὴ ὑποκείμενον εἰς οἰονδήποτε ἔλεγχον. Ἡ ἐκ τῆς τοιαύτης διαρρέσεως τῶν προσόδων προερχομένη στενοχωρία τοῦ πατριαρχικοῦ ταμείου ἐβάρυνεν αὐτὸ διὰ πολλῶν χρεῶν ἐντόκων, μεγάλως βλαπτόντων τὴν εὐημερίαν τοῦ ἱεροῦ Κοινοῦ. Πρὸς κατάπausιν τῆς τοιαύτης καχεξίας καὶ πρὸς βελτίωσιν τῆς ὅλης καταστάσεως ὁ Πατριάρχης Δαμιανὸς συνέταξεν ὁλόκληρον πρόγραμμα μεταρρυθμίσεων καὶ μετὰ τὴν κατὰ τὸ 1901 εἰς τὸν Οἰκουμενικὸν θρόνον ἀνάρρησιν τοῦ κλεινοῦ Ἰωακείμ Γ'. μετέβη εἰς τὴν Κωνσταντινουπόλιν, ἵνα ἐπικαλεσθῇ τὴν ἀδελφικὴν σύμπραξιν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, πρὸς βελτίωσιν τῆς ἐν Ἱερουσαλὴμ καταστάσεως. Τότε δὲ ἀπεφασίσθη καὶ ἡ συγχώνευσις τῶν δύο ταμείων καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τούτου ὁ Πατριάρχης Δαμιανὸς ἐξητήσατο παρὰ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως τὴν ἀποστολὴν ἀνδρὸς εἰδικοῦ περὶ τὰ οἰκονομικά, ὡς καὶ ἐστάλη καὶ ἐπὶ ἔτος εἰργά-

μελούκων Σουλτάνων εκδίωξης τῶν Λατίνων καὶ αἱ φιλικαὶ σχέσεις τῶν Ἑλλήνων Αὐτοκρατόρων πρὸς τοὺς Μαμελούκους Σουλτάνους τῆς Αἰ-

σθῆ πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς ἀποφασισθείσης μεταρρυθμίσεως τῶν οἰκονομικῶν. Ἄλλ' ἀτυχῶς ἡ ἐκτέλεσις προσέκρουσεν εἰς ποικίλας δυσχερείας. Τοῦτο δὲν ἀπεθάρρυνε τὸν ὀτρηρὸν Πατριάρχην ἐν τῇ ἐπιδιώξει τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ. Ἄλλ' ἐν τῇ μέσῳ τῶν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἀγώνων αὐτοῦ φοβερά παρεσκευάσθη ἐναντίον αὐτοῦ ἐπιβουλὴ, πολλοὺς ἐπικρεμάσασα κινδύνους εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἱερουσαλὴμ καὶ εἰς τὸ Κοινὸν τοῦ Παναγίου Τάφου.

Καὶ τοιαύτη εἶνε ἡ κατὰ τὸ 1908 ἐκραγείσα κατὰ τοῦ Πατριάρχου Κυρίου Δαμιανοῦ τεχνιτῇ κατακραυγῇ καὶ αἱ ταύτην ἐπακολουθήσασαι γνωσταὶ ταραχαί, τῆς Ἀγιοταφικῆς Ἀδελφότητος διαιρεθείσης εἰς δύο ἀντιμαχόμενα στρατόδεα ὑπὲρ καὶ κατὰ τοῦ Πατριάρχου.

Ἡ Τοπικὴ Κυβέρνησις ἐπιθυμοῦσα τὴν ἡσυχίαν καὶ τὴν τάξιν ἐν Ἱεροσολύμοις, ἐξετάσασα δέξτά πράγματα δι' ἰδίου αὐτῆς ἀπεσταλμένου, ἔκρινε καλὸν νὰ ἀπομακρύνῃ ἐκεῖθεν τρεῖς τῶν Ἀγιοταφικῶν κληρικῶν. Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τούτων πλήρης ἐπὶ ἤλθεν ἡ εἰρήνη καὶ σύμπνοια εἰς τὴν Ἀγιοταφικὴν Ἀδελφότητα· οἱ δι' ἰστάμενοι συνεφιλιώθησαν μετὰ τῆς Αὐτοῦ Μακαριότητος καὶ συνελειτουργήσαν ἐν τῇ φρικτῇ Γολγοθῇ μετ' Αὐτοῦ. Τὴν οὕτως ἐπιτενεχθεῖσαν ποθὴν ὁμόνοιαν καὶ ἀγάπην ἐν τοῖς Ἁγίοις Τόποις ἐπεδοκίμασε καὶ ἡ Ἑλλ. Κυβέρνησις.

Χαρακτηριστικὸν τῆς ἀνεξικκίας τοῦ Πατριάρχου Δαμιανοῦ εἶνε ὅτι, ὅταν οἱ ἀπομακρυνθέντες ἐξ Ἱεροσολύμων ἀντιφρονοῦντες Αὐτῷ κληρικοὶ Ἀρχιμανδρίτης κ. Μεταξάκης, Ἀρχιεπίσκοπος κ. κ. Γλυκερίος καὶ Θεοφάνης καὶ Μέγας Σκευοφύλαξ Ἀρχιμανδρίτης κ. Εὐθύμιος, ὡς καὶ οἱ οἰκείᾳ βουλῇ φυγόντες ἐξ Ἱερουσαλὴμ καὶ Παλαιστίνης ἀγιοταφίται κληρικοὶ, μετανόησαντες ἐκήρυξαν ὑποταγὴν πρὸς Αὐτόν, οὐ μόνον προθύμως ἡμνήστευσεν αὐτοὺς, ἀλλὰ καὶ θέσεις καὶ ὑποურγήματα ἔδωκεν αὐτοῖς. Καὶ πρὸς αὐτὸν ἐπὶ τὸν Πατριάρχην Ἀλεξανδρείας Κύριον Φώτιον, καίπερ ἀδιάλλακτον μένιναντα μέχρι σήμερον, ὁ Πατριάρχης κ. Δαμιανὸς δὲν ἔλιψε, χριστιανικῶς φερόμενος, τηρῶν πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν τῶν Ἀλεξανδρέων σχέσεις ἀγάπης καὶ εἰρήνης χριστιανικῆς. Ἀντίστη μάλιστα ἐπιμόνος, ὅταν ἠξίωσαν οἱ Ἀγιοταφίται Πατέρες καὶ ἡ Ἀγιοταφικὴ Ἱ. Σύνοδος, ἵνα ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας, ὅστις σημειωτέον καὶ Ἀλεξανδρείας γενόμενος ἐξηκολούθει δικτελῶν μέλος τῆς Ἀγιοταφικῆς Ἀδελφότητος, παύσῃ νὰ ᾔηγε τοιοῦτος.

Μετὰ τὴν εἰρηνευσιν τῶν Ἀγιοταφικῶν πραγμάτων καὶ τὴν ἐμπέδωσιν τῆς θέσεως καὶ τοῦ κύρους τοῦ πατριαρχικοῦ, ὁ Πατριάρχης Κύριος Δαμιανὸς ἔλυσεν ἐπιτυχῶς τὸ ἀκανθωδέστατον ζήτημα τῆς εἰς τὰ τοῦ Ἱ. Κοινοῦ τοῦ Παναγίου Τάφου συμμετοχῆς, προσβάς μὲν χάριν τῆς εἰρηνεύσεως εἰς ἀπαραιτήτους παραχωρήσεις εἰς τοὺς Ὀρθοδόξους Ἀραβοτῶνους, ἀλλὰ διατηρήσας ἐν τῇ ὁλῳ ἀνέπαφα τὰ δικαιώματα τῆς τε Ἱερᾶς Ἀδελφότητος καὶ τοῦ ὅλου Ἑλληνικοῦ Γένους.

Ὁ Πατριάρχης Δαμιανὸς πρὸς τὴ βαθυτάτῃ αὐτοῦ εὐσεβεῖα καὶ εὐσεβεῖ πρὸς τὰ τῆς Ἐκκλησίας δικαιώματα, νόμους καὶ θεσμούς ἀφοσιώσει, διακρίνεται ἐπὶ ἀκραίῳ φιλογενεῖᾳ, κάταπολεμῶν μετὰ χριστιανικῆς γενναιοφροσύνης, ἀλλὰ πάντοτε τελεσφορῶς πᾶσαν ἀνθελληνικὴν ἐτέργειαν καὶ νικηφόρως

γύπτου, ἀπεκατέστησαν τὸν Ἑλληνικὸν κλῆρον ἐν τοῖς Ἀγίοις Τόποις, περιελθόντων καὶ ἱκανῶν ἐκ τῶν σεβασμάτων εἰς τοὺς Ὁρθοδόξους. Καταλυθέντος περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 16ου αἰῶνος (τῷ 517 μ. Χ.) τοῦ κράτους τῶν Μαμελούκων καὶ τῶν Ἀγίων Τόπων περιελθόντων ὑπὸ τὸ

ἀντιδράσας ἰδίως ἐναντίον τῆς ἀνθελληνικῆς πολιτείας τῆς Ρωσικῆς Παλαιστινείου Ἐταιρείας. Τὰ λεγόμενα περὶ τῆς ρωσοφιλίας αὐτοῦ μόνην ὑπόστασιν εἶχον τὴν πρὸς αὐτὸν μεγάλην ἀγάπην καὶ φιλίαν τοῦ τελευταίου Τσάρου Νικολάου Β', καλοῦντος ἐπιδεικτικῶς τὸν Πατριάρχην φλὸν αὐτοῦ προσωπικόν, τὸ μὲν διότι ἐξετίμησε σφόδρα τὰς ἀρετὰς αὐτοῦ, διὰ τὸ ἀναρρηθῆναι εἰς τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον. Ἀντιρροσωπεύων τὴν Ἐκκλησίαν τῆς ἁγίας πόλεως παρέστη εἰς τὴν τελετὴν τῆς στέψεως τοῦ Τσάρου, τὸ δὲ διότι ὁ μνημονευθεὶς Τσάρος τὴν ἀπὸ φοινικῆς ἀποπείρας σωτηρίαν αὐτοῦ ἀπέδωκεν εἰς τὸ θαῦμα τῆς ἱερᾶς εἰκόνας, ἣν ὁ Πατριάρχης εἶχε πέμψει τῷ Τσάρῳ μετὰ τῶν εὐλογιῶν αὐτοῦ καὶ ἦν εἰκόνα ἔλαβεν ὁ Τσάρος ἀκριβῶς ὁλόγας ὥρας πρὸ τῆς φοινικῆς ἀποπείρας, καὶ εἰς τὴν θαυματουργικὴν δύναμιν ταύτης καὶ τὰς εὐλογίας τὰς πατριαρχικὰς ἀπέδωκε τὴν σωτηρίαν αὐτοῦ.

Ὡς τεκμήριον μέγα τῆς ἑλληνικῆς φιλογενείας τοῦ Πατριάρχου Δαμιανοῦ ἀναφέρω καὶ τὸδε : Παλαιστινὸς τις ὀρθόδοξος λόγιος ἐκ τῶν ὑπὸ τῆς Παλαιστινείου Ἐταιρείας εἰς Ρωσίαν πρὸς ἐκπαίδευσιν πεμφθέντων καὶ ἐν ρωσικοῖς πανεπιστημίοις παιδευθέντων, διορισθεὶς καθηγητὴς ἐν τῇ Πανεπιστημίῳ Καζάν, ἔγραψε ρωσιστὶ ὑπὸ ἑμπνευσιν ἀνθελληνικὴν πραγματείαν, δι' ἣς ἐπεφύτο νὰ ἀποδείξῃ ὅτι, οἱ ὀρθόδοξοι Ἀραβόφωνοι τῆς Παλαιστίνης καὶ Συρίας δὲν ἦσαν καταγωγῆς Ἑλληνικῆς, ἐνεκα καιρικῶν περιστάσεων ἀπολέσαντες τὴν ἑθνικὴν αὐτῶν γλῶσσαν, ἀλλὰ καταγωγῆς Συριακῆς ἢ Ἀραμαϊκῆς. Ἀμα μαθὼν τοῦτο ὁ Πατριάρχης Δαμιανὸς ἐνήργησε τὴν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἐν χειρογράφῳ μετάφρασιν τῆς εἰρημένης πραγματείας καὶ τὴν εἰς τὸν γράφοντα τὸς γραμμὰς ταύτας ἀποστολὴν τοῦ χειρογράφου, ἵνα μελετωμένη ὑφ' ἡμῶν, λάβῃ τὸν προσήκοντα ἐλεγχον. Ὁ φιλογενέστατος Πατριάρχης δι' ἰδιαιτέρου πατριαρχικοῦ γράμματος ἐπεκαλεῖτο τὴν ἡμετέραν φιλοπατρίαν, ἵνα ἐργασθῶμεν εἰς ἀνάφρασιν τῶν γραφομένων. Ἡμεῖς δὲ ἐργασθέντες ἐπὶ διέτιαν καὶ πλέον συνεγράψαμεν πραγματείαν ἐκ πολλῶν ἑκατοντάδων σελίδων συγκεimenήν (ἐπιγραφομένην «Περὶ τῆς ἑθνικῆς καταγωγῆς τῶν Ὁρθοδόξων Συρίας καὶ Παλαιστίνης») καὶ ἀναυροῦσαν μὲν τὰς θεωρίας τοῦ εἰρημένου τροφίμου καὶ διδασκάλου τῶν ρωσικῶν σχολῶν λογίου Παλαιστινοῦ, ἐξετάζουσαν ἀπὸ πλείστων ἀπόψεων τὸ ζήτημα καὶ ἀποδεικνύουσαν τὴν Ἑλληνικὴν καταγωγὴν τῶν Ὁρθοδόξων τῶν εἰρημένων χωρῶν Συρίας καὶ Παλαιστίνης. Ἡ πραγματεία ἐξεδόθη ἐν πολλοῖς ἀντιτύποις, μεταφρασθεῖσα δέ, φροντίδι τοῦ Πατριάρχου, ὑπὸ Παλαιστινοῦ, γινώσκοντος καλῶς τὴν Ἑλληνικὴν, διεδόθη κατὰ χιλιάδας ἐν μέσῳ τοῦ Ἀραβόφωνου Ὁρθοδόξου πληθυσμοῦ τῶν εἰρημένων χωρῶν καὶ συντελέσασα τὰ μέγιστα εἰς τὴν διαφώτισιν τῆς ἑθνικῆς συνειδήσεως αὐτῶν.

Πολλὰς ἄλλας δύναται τις νὰ ἐπικαλεσθῇ μαρτυρίας πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ἀκραιφνοῦς φιλοπατρίας τοῦ Πατριάρχου Δαμιανοῦ, ἀλλὰ καὶ ταῦτα ἀρκοῦσιν ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τῆς πρὸς ταῖς ἄλλαις ἡθικαῖς ἀρεταῖς περικουμούσης τὸν ἄνδρα ἀρετῆς τῆς γνησίας φιλοπατρίας καὶ φιλογενείας.

κράτος τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀρχόντων, Ὁθωμανῶν Σουλτάνων, ὁ ὀρθόδοξος Κληρὸς, ὡς ὑπῆκοος τοῦ Σουλτάνου, ἴσχυσεν αὐθις ἐν τοῖς Ἀγίοις Τόποις. Ἀλλὰ καὶ οἱ Λατίνοι ἔνεκα τῶν πρὸς τοὺς Σουλτάνους φιλικῶν σχέσεων τῶν βασιλέων τῆς Γαλλίας καὶ τῆς εἰς αὐτοὺς ἐκ μέρους τοῦ Σουλτάνου ἀναγνωρίσεως προστασίας ἐπὶ τὰς λατινικὰς ἐν Ἀνατολῇ Ἐκκλησίας, κατῴρθουν νὰ μετέχωσι τῆς κινήσεως πολλῶν σεβασμάτων. Ὡσαύτως δὲ καὶ οἱ Ἀρμένιοι, ὡς ὑπῆκοοι τοῦ Σουλτάνου, ἔλαβον μετοχὴν τινα εἰς τὰ σεβάσματα ταῦτα ἔχοντες καὶ ἴδιον Πατριαρχεῖον ἐν Ἱερουσαλὴμ, ὅπως καὶ οἱ Μονοφυσῖται τῆς Συρίας καὶ οἱ Νεστοριανοί. Ἐντεῦθεν δὲ πολλὰ μεταξὺ τῶν εἰρημένων διαφόρων χριστιανικῶν Κοινοτήτων συνέδχινον ἔριδες καὶ προστριβὰι, ἃς βλέπει ὁ ἀνχνώστης ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ Ἀρχιμανδρίτου κ. Τιμοθέου ἐκτιθεμένῃ ἱστορίᾳ τῶν ἀπὸ τοῦ 1821—1921 ἐν τοῖς Ἀγίοις Τόποις ὡς πρὸς τὰ ἱερὰ σεβάσματα συμβάντων.

Π. ΚΑΡΟΛΙΔΗΣ

Ο ΑΓΙΟΤΑΦΙΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΑΙ ΠΡΟΣ ΤΟ ΕΘΝΟΣ ΥΠΗΡΕΣΙΑΙ ΤΟΥ

Ὁ ΙΘ'. αἰὼν ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῶν Προσκυνημάτων ἀρχεται μετ' ἀποπειρῶν τῶν Ἀρμενίων, ὅπως εἰσδύσωσιν ἐν τοῖς Προσκυνήμασι τῆς Βηθλεὲμ καὶ τῆς Γεθσημανῆς.

Τοῦ Γιοῦσεφ Πασσᾶ διωκοῦντος τὰ Ὁθωμανικὰ στρατεύματα καὶ καταντήσαντος ἐν Ἰόππῃ κατὰ Μάρτιον τοῦ 1800, ὁ ἐν Ἱερουσαλὴμ Πατριάρχης τῶν Ἀρμενίων ἐφοδιασθεὶς διὰ πολυτίμων δώρων κατήλθεν εἰς Ἰόππην καὶ τῇ βοήθειᾳ τοῦ Ἀρμενίου ἀργυραμοιβοῦ Κιρκόρ, ὄντος ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τοῦ Πασσᾶ, ἐπέτυχεν παρ' αὐτοῦ ὀρισμὸν κρυφίως ἐκδοθέντα, ὅπως τελῶσι τὰ ἔθιμα αὐτῶν ἐν Βηθλεὲμ καὶ Γεθσημανῇ καθὼς καὶ ἐν τῇ Ναφ τῆς Ἀναστάσεως.

Ἡ ἐπιτυχία αὕτη τῶν Ἀρμενίων κατεπολεμήθη ὑπὸ τοῦ Ρώσσου Φραγκίνῃ καὶ ἰδίᾳ ὑπὸ τοῦ Γεωργίου, υἱοῦ τοῦ Νικολάου Βασβόδα, χρηματίσαντος Μεγάλου Διερμηνέως τοῦ Στρατοῦ. Οὗτος κατέπεισε τὸν Βεζύρην καὶ ὁ τοῖς Ἀρμενίοις δοθεὶς ὀρισμὸς ἐκηρύχθη ἄκυρος.

Τῷ 1801 οἱ Φράγχοι ἐπεσκεύασαν τὸ Σπήλαιον τῶν Ἀποστόλων ἐν Γεθσημανῇ καὶ τὸ ἀκόλουθον ἔτος ἔστησαν θύραν σιδηρᾶν. Τὸν Ἰούνιον τοῦ αὐτοῦ ἔτους οἱ Ἀρμένιοι ἔδειραν τὸν ἡμέτερον κανδηλάπτην ἐν Γεθσημανῇ.

Τῇ 21 Ἰουλίου 1803 οἱ Ἀρμένιοι προύβησαν εἰς ἕτερον πραξικό-
πημα ἐν Γεθσημανῇ ἀναρτήσαντες τρεῖς κανδήλας, αἵτινες ὁμῶς δὲν
ἔμειναν ἐπὶ πολὺν καιρὸν, καθόσον Σουλτανικὸν Διάταγμα κατεδίβασεν
αὐτάς. Τὴν αὐτὴν τύχην ἔσχε καὶ ὁρισμὸς τῶν Λατίνων πρὸς ἀνακαί-

Ὁ τοῦ Παναγίου Τάφου Μέγας Σκευοφύλαξ Πανοσιολ. Ἀρχιμανδρίτης
κ. Γεράσιμος.

Ἐγεννήθη ἐν Καλαυρατί, κώμῃ τῆς Τρωάδος, τῷ 1817, ὑπὸ γονέων εἰς
ἄκρον εὐσεβούν καὶ εὐπόρων. παρ' ὧν ἔλαβε παιδιόθεν χριστιανοπρεπῆ ἀνα-
τροφὴν. Νεὸς ἔτι ὧν ἐνεφορεῖτο ὑπὸ θείου ζήλου πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν Ἁγίων
Τόπων. Πρὶν τούτους ὁμῶς ἀπεδήμηтен εἰς Ἅγιον Ὄρος ἔνθα ἐνέκυψεν ἐπιμε-

νισιν τοῦ Μικροῦ Τρούλλου τοῦ Ἀγίου Κουδουκλίου. Ἡ ἀποτυχία αὕτη τῶν Λατίνων ἐξώθησεν αὐτοὺς εἰς ἑτέραν ἐνέργειαν εἰσδύσεως ἐν Γεθσημανῇ, ἐξ ἧς ἀπεκρούσθησαν, ἀλλ' ἐστερέωσαν τὴν θέσιν αὐτῶν ἐν τῇ παρακειμένῳ Σπηλαίῳ, ἐνθα φρονεῖσιν, ὅτι ὁ Κύριος ἡμῶν διενυχτέρευσεν μετὰ τῶν Ἀποστόλων.

λῶς ἐν τῇ σπουδῇ τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, μεθ' ἧς ἐξεπλήρωσε τὸν πόθον του μεταβὰς εἰς Ἱερουσόλυμα.

Εἰς Ἱερουσόλυμα ἐλθὼν, ἐτάχθη τὸ πρῶτον εἰς τὴν διακονίαν τῆς ἁγίας Γεθσημανῆς, ἐν ᾗ ὁ τάφος τῆς Θεοτόκου, ὡς ἱεροψάλτης ἐπὶ τριετίαν ὑπηρετήσας καὶ ἐπιδειξάμενος ζῆλον ἀξιεπαίνον περὶ τὴν αὐτοῦ διακονίαν. Ἡ ἐνάρετος καὶ σεμνὴ αὐτοῦ πολιτεία ἐπεσπάσατο τὴν προσοχὴν καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ τότε Σκευοφύλακος, αἰοδίου Γέροντος Σεραφεῖμ, τοῦ ἀπὸ Λέσβου, ὅστις προσελάβετο τὸν νεαρὸν Γεωργίου παρ' αὐτοῦ, ἐν τῇ διακονίᾳ τοῦ πανιέρου ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως καὶ λίαν ταχέως προήγαγεν αὐτὸν εἰς τὸ τοῦ ἱεροδιακόνου ἀξίωμα καὶ μετὰ μικρὸν εἰς τὸ τοῦ ἱερομονάχου, ἐπονομάσας αὐτὸν ἀπὸ Γεωργίου Γεράσιμον τῷ 1878, ἀλλὰ μετὰ ἑτῆ ἐπτά, ἤτοι τῷ 1895, ἀποθανόντος τοῦ Γέροντός του, πατριαρχικῇ διαγνώμῃ καὶ συνοδικῇ ἀποφάσει, ὁ ἱερομόναχος Γεράσιμος προήχθη, μετὰ τοῦ βαθμοῦ τοῦ ἀρχιμανδρίτου, εἰς τὸ τοῦ παρασκευοφύλακος ἀξίωμα, τοῦ τέως τοιοῦτου Ἀρχιμανδρίτου Εὐθυμίου προαχθέντος εἰς τὸ μέγα καὶ ὑψηλὸν τοῦ Μεγάλου Σκευοφύλακος.

Ἐκτοτε ἐπὶ εἴκοσι καὶ δύο συναπτά ἔτη ὁ παρασκευοφύλαξ Γεράσιμος μετ' αὐταπαρνήσεως ὑπηρετεῖ ἐν τῷ θείῳ Ναῷ, ὡς τις ἀγρυπνος φρουρὸς καὶ φύλαξ τῶν ἱερῶν προσκυνημάτων καὶ τῶν πολυτίμων καὶ ἀνεκτιμήτων ἱερῶν κειμηλίων τοῦ Γένους καὶ τῆς Ἐκκλησίας.

Ὁ Πανοσιολ. ἀρχ. κ. Γεράσιμος πολλὰ τῶν παναγίων προσκυνημάτων πλουσίως κατεκόσμησε καὶ μάλιστα πάντων τῶν φρικτῶν Γολγοθᾶν, ὃν δι' 25 μεγάλων καὶ πολυτίμων κανδηλῶν κατεστόλισε, τῆς ἀξίας αὐτῶν ἀνερχομένης εἰς 80,000 φράγκων. Ἐκεῖνο ὅπερ ἀπηθανάτισε τὸ ὄνομα τοῦ ἐναρέτου ἀνδρὸς ἐστὶν ἡ ἰδρυσις τοῦ ἱερωτάτου τῶν προσκυνημάτων, τῆς Ἀγίας Σιών, ἧς τὸ μεγαλοπρεπὲς κτίριον περιέβαλε μὲ εὐρύτατον κήπον. Πρὸς τοῦτοις καὶ τὰ ἐν Ἱερουσαλὴμ λεγόμενα ἱδρύματα καὶ κτίρια τοῦ Εὐθυμίου, καὶ ταῦτα ἔτυχον τῆς ἐνδελεχοῦς καὶ δραστηρίας ἐπιστασίας τοῦ παρασκευοφύλακος Γερασίμου. Μετ' εἰσῆρχον εἴκοσι καὶ δύο ἐτὶν ὑπηρεσίαν ἀποθανόντος τοῦ αἰμνέστου Μ. Σκευοφύλακος Εὐθυμίου, ψήφῳ κοινῇ Πατριάρχου, Συνόδου καὶ πάσης τῆς Ἀδελφότητος, ὁ τέως παρασκευοφύλαξ Γεράσιμος προήχθη εἰς τὸ ὑψηλὸν τοῦ Μ. Σκευοφύλακος ἀξίωμα.

Ὁ νῦν Μ. Σκευοφύλαξ τοῦ Π. Τάφου Ἀρχιμανδρίτης κ. Γεράσιμος περικοσμεῖται ὑπὸ πολλῶν χριστ. ἀρετῶν, διακρινόμενος διὰ τὸν ἔκθεον αὐτοῦ ὅπερ τοῦ Παναγίου Τάφου ζῆλον καὶ τὴν πολύτιμον αὐτοῦ ἐθνικὴν καὶ φιλανθρωπικὴν δράσιν.

Τῷ 1807 ἕνεκα τοῦ τότε Πολέμου οἱ Ἀρμένιοι ἐτόλμησαν νὰ καταλάβωσι τὰ Προσκυνήματα, ἀλλ' ὁ Πατριάρχης Ἀνθίμος δι' ἀναφορὰς πρὸς τὸν Σουλτᾶνον Μουσταφᾶν Δ' ἐμπαίωσε τὰ Ἀρμενικὰ σχέδια.

Τῇ 30 Σεπτεμβρίου, ἡμέρᾳ Τετάρτῃ 1808, πυρπολεῖται ὁ Ναὸς τῆς Ἀναστάσεως καὶ ἐν τῷ γεγονότι τούτῳ δείκνυται ἡ μεγάλη δύναμις τοῦ Ἀγιοταφισμοῦ, ἀνοικοδομήσαντος τὸν πυρποληθέντα Ναὸν διὰ κοινῆς συνεισφορᾶς τοῦ Ἑλληνικοῦ Γένους, ὡς καὶ εἰς προγενεστέρας περιπτώσεις ἐπραττε τοῦτο.

Τῇ 12 Σεπτεμβρίου 1810 ἐπερατώθη ἡ ἀνακαίνισις καὶ τῇ 13 Σεπτεμβρίου ἐτελέσθησαν πανηγυρικῶς τὰ ἐγκαίνια ὑπὸ τῆς Ἀγιοταφτικῆς Ἀδελφότητος.

Τῷ 1810—12 ἐξακολουθοῦσιν αἱ καθ' ἡμῶν σφοδραὶ ἀντιδράσεις τῶν Λατίνων καὶ τῶν Ἀρμενίων καὶ συνεχίζονται ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν.

Τῷ 1811 οἱ Λατίνοι διὰ προέλονος ἔκοψαν καὶ κατέρριψαν τὸν ἐπὶ τοῦ Τρούλλου τοῦ Κουβουκλίου ἡμέτερον Σταυρόν, ὡς καὶ τοὺς ἐπὶ τὰ πτερύγια τοῦ Ἱεροῦ Κουβουκλίου μολυβδίνους ἀετοὺς καὶ ὀρειχαλκί-
νους Σταυροὺς.

Τῷ 1812 ἀπεδόθη ἡμῖν τὸ Τρικάμαρον, κατεβιδάσθησαν ἐκεῖθεν αἱ κανδήλαι καὶ τὰ λοιπὰ πράγματα τῶν Λατίνων καὶ περιορίσθη ἡ πολυφωνία τῶν ὀργάνων. Τότε διὰ τὸ ζήτημα τῆς εὐρέσεως τοῦ Σταυροῦ οἱ Λατίνοι ἐπετέθησαν κατὰ τῶν ἡμετέρων καὶ διέρρηξαν ἓν κρανίον. Δι' ἐλα δὲ τὰ κινήματα τῶν Λατίνων οἱ ἡμέτεροι ἐδαπάνησαν τότε 100 χιλιάδας γροσίων. Τῷ αὐτῷ ἔτει οἱ Ἀρμένιοι ἐσημείωσαν μεγά-
λας ἐπιτυχίας ἐν τοῖς προσκυνήμασι τῆς Γεθσημανῆς καὶ τῆς Βηθλεέμ, ὅτ' ἐδόθη αὐτοῖς ὁ ἀριστερὸς χορὸς τοῦ Ναοῦ καίτοι ἐζήτουν τὸ ἥμισυ τοῦ ὅλου Ναοῦ ἀπὸ ἀνωθεν ἕως κάτω. Τότε ἐκρέμασαν κανδήλας ἐν τῷ Σπηλαίῳ καὶ ἤρξαντο τῆς καθεκάστην λειτουργίας κατόπιν τῆς ἡμετέρας.

Τῷ 1815 οἱ Φράγχοι αὐξήσαντες τὴν φωνὴν τῶν ὀργάνων αὐτῶν διὰ τῆς προσθήκης 49 συρίγγων ἡχητικῶν παρηνώχλουν τὰς ἀκολουθίας ἡμῶν, οὗ ἕνεκα ἐγένοντο ἔντονοι διαμαρτυραὶ ἐξετασθεῖσαι ἐπὶ τόπου τῷ 1816.

Τῷ 1817 ὁ Πατριάρχης Πολύκαρπος λαμβάνει σουλτανικὴν διαταγὴν περὶ λειτουργίας ἡμῶν ἐν τῷ Ἱερῷ Κουβουκλίῳ καὶ ἡ λειτουργία ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Πέτρου Μισαήλ τῇ 28 Δεκεμβρίου.

Τῷ 1819 καθορίζονται τὰ δίκαια τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Λατίνων

ἐν τῷ Κουβουκλίῳ καὶ τῷ 1820 ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει Γαλλικὴ Πρεσβεία περιποιεῖται φιλικῶς τὸν Πατριάρχην. Τῷ αὐτῷ ἔτει ἀνφ-

Ὁ Πανοσιολογιώτατος Ἀρχιεπίσκοπος καὶ Τιμόθεος Πυθαγόρα Μέγας

Ἐγεννήθη ἐν Σάμῳ τῷ 1878. Τὰ πρῶτα γράμματα ἐδιδάχθη ἐν τῇ πατρίδι του. Τῷ 1899 μετέβη εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ εἰσῆλθον εἰς τὴν ἐκεῖ Θεολογικὴν Σχολὴν τοῦ Σταυροῦ, ἐξ ἧς ἀποφοιτήσας τῷ 1906 μετέβη πρὸς συμπλήρωσιν τῶν Θεολογικῶν αὐτοῦ σπουδῶν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Ὁξφόρδης. Ἐπιστρέψας ἐξ Ἀγγλίας διορίσθη ὡς γραμματεὺς καὶ διαχειριστὴς τοῦ θρησκευτικοῦ περιοδικοῦ τῶν Ἱεροσολύμων «Νέα Σιών», εἰτα ὡς βιβλιο-

κοδομήθη μέγα μέρος τοῦ ἐν Βηθλεὲμ Μοναστηρίου. Τότε διὰ κυβερνητικοῦ ἐρίσμου οἱ Λατῖνοι διὰ παντός ἀπεμακρύνθησαν ἐκ τῆς Ἐκκλησίας τῶν ποιμένων, εἰς ἣν πρὸ μικροῦ εἶχον εἰσπηδήσει, διανείμεντες πολλὰ χρήματα.

Ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1821 ἔτχε ζωηρότατον ἀντίκτυπον ἐν τοῖς Ἀγίοις Τόποις καὶ οἱ καθ' ἡμῶν ἐπωφεληθέντες τῶν περιστάσεων πολλὰ ἐκέρδησαν καὶ ἴδ' οἱ Λατῖνοι ἀπέκτησαν πολλοὺς προσηλύτους.

Τῷ 1823 οἱ Ἀρμένιοι ἀφήρπασαν ἀφ' ἡμῶν ἐκ τῶν ἐν τῇ ἀγίᾳ Σιών μνημάτων περὶ τοὺς 50 παρουσιάσαντες μάρτυρας Τούρκους, ἐτι ταῦτ' ἀνήκόν ποτε τοῖς Συριάνοις, οἵτινες ἦσαν ὑποταττόμενοι αὐτοῖς. Διὰ τὰς τότε ἀνωμαλίας τὰ ἔξω τῆς Ἱερουσαλὴμ μοναστήρια, ὁ Σταυρός, ὁ Προφήτης Ἠλίας, ἡ Βηθλεὲμ καὶ ὁ Ἅγιος Σάββας ὑφίσταντο

φύλαξ, ὡς διευθυντὴς τῆς «Νέας Σιών», τὴν ὁποίαν ἀνήγαγεν εἰς τὴν περσιωπὴν, εἰς ἣν ἐμφανίζεται σήμερον. Τῷ 1914 ἡ Α. Θ. Μακαριότης ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων Κύριος Ἀσμιανὸς τὸν προήγαγεν, εἰς ἀμοιβὴν τοῦ θερμοῦ αὐτοῦ ζήλου διὰ τὴν εἰσορκοῦ ἐξυπηρέτησιν τοῦ Ἱ. Κοινοῦ τοῦ Παναγίου Τάφου, εἰς ἀρχιμανδρίτην καὶ γραμματέα τῆς Ἱ. Συνόδου καὶ τῷ 1917 ἀρχιγραμματέα καὶ μέλος τῆς Ἱ. Συνόδου τοῦ Πατριαρχείου τῶν Ἱεροσολύμων.

Ὁ ἀρχιμανδρίτης Τιμόθεος εἶνε εἰς τῶν ἀριστα μεμορφωμένων κληρικῶν τῆς Ἀγιοταφικῆς Ἀδελφότητος καὶ συγγραφεὺς πολυγραφώτατος, συγγράφας καὶ ἐκδοὺς τὰ ἐξῆς περισπούδαστα ἔργα :

«Ἀνά τὰ Προσκυνήματα»	1909
Ἐκατονταετηρίς τοῦ Πανιέρου Ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως (1810-1910)	1910
Ἡ ὁδὸς τοῦ Μαρτυρίου,	1910
Ἑρμηνεῖα τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου,	1911
Ἀνασκευὴ πεπλανημένων θεωριῶν ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῆς Ἐκκλησίας Ἱεροσολύμων,	1911
Ἐκδρομὴ εἰς τὴν Λαύραν τοῦ Ἀγίου Σάββα	1912
Ἐπίσημα ἔγγραφα περὶ τῶν δικαιῶν τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων (1908—1913)	1914
Οἱ Ἕλληνες ἐν τοῖς Ἀγίοις Τόποις	1919
Ἕλληνες καὶ Φραγκισκανοὶ ἐν τοῖς Ἀγίοις Τόποις	1919
Κύριλλος Ἱεροσολύμων ὁ Κατακτητὴς	1920

Ἰδρυσε τὸ ἐπιμελητήριον γυναικείας ἐργατίας ἐν Ἱεροσολύμοις διὰ τῶν πτωχῶν, δι' ἐράνων καὶ ἐκκλησέων, προσέθηκε πολλὰ νεώτερα βιβλία ἐπιστημονικὰ εἰς τὴν Κεντρικὴν Βιβλιοθήκην τοῦ Παναγίου Τάφου καὶ τὸ τρίτον ἡρξάτο τῆς ἐκ νέου ἐκδόσεως τῆς «Νέας Σιών».

πολλὰς κακουχίας, ἐπειδὴ ἐχρησιμοποιοῦντο ὡς φρούρια καὶ καταφύγια τῶν διοπληκτιζομένων πατριῶν τῶν φελλάχων.

Τῷ 1824 οἱ Λατίνοι προσδεύουσιν ἐν ταῖς προσηλυτιστικαῖς αὐτῶν ἐνεργείαις ἐν Βηθλεέμ, Πετζαχοῦρ καὶ Πετζάλλα.

Τῷ 1826 οἱ ἡμέτεροι διὰ πέναν ἀφόρητον ἐδανείσθησαν παρὰ τινος Εὐρωπαίου 10000 γροσίων, ὅπερ μαθόντες οἱ Λατίνοι ἀφώρσαν αὐτόν.

Τῷ 1827, Δεκεμβρίου 17, ἀπόπειραι τῶν Ἀρμενίων, ὅπως λειτουργήσωσιν ἐπὶ τοῦ Γολγοθᾶ ἀπέτυχον.

Τῷ 1828 οἱ Ἀρμένιοι ἐπέτυχον νὰ λειτουργῶσιν ἐπὶ τοῦ Ἀγίου Τάφου καὶ τότε διερρυθμίσθη τὸ ζήτημα τῶν πρὸ τοῦ Κουδουκλίου ἐκόνων. Οἱ Ἀρμένιοι πρώτην φοράν ἐλειτούργησαν τῇ 3 Σεπτεμβρίου καὶ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο συνέρρευσαν 500 προσκυνητῶν Ἀρμενίων ἐνθ' οἱ ἡμέτεροι μόλις συνεποσώθησαν εἰς 300.

Τῷ 1832—3 διεξήχθη ἐν τῷ Ναῷ μεγάλη συμπλοκὴ μεταξὺ τῶν ἡμετέρων καὶ τῶν Ἀρμενίων διὰ τὸ προσκύνημα τῶν Μυροφόρων.

Τῷ 1833, τῇ Κυριακῇ τῶν Βαΐων, ἀπεκρούσθη ἡ καινοτομία τῶν Λατίνων, ἀποπειραθέντων νὰ ἐξαρτήσωσι περίξ τοῦ Ἱεροῦ Κουδουκλίου πορφυρὰ παραπετάσματα.

Τῷ 1834, τῇ ἐπεμβάσει τοῦ Ρώσου ἀξιωματικοῦ Ἰακώβ, κατὰργεῖται ἡ ἐνὶ ἐκάστῳ τῶν Προσκυνητῶν ἐπιθεδλημένη φορολογία ἐξ 25 γροσίων. Ἀποκρούεται νέα ἀπόπειρα τῶν Λατίνων, ὅπως κοσμήσωσι τὸ Ἱερὸν Κουδουκλίον καὶ διεξάγεται τὴν παραμονὴν τῆς Κυριακῆς τῆς Ὁρθοδοξίας βία καὶ σύγκρουσις ἡμετέρων καὶ Ἀρμενίων, τῶν τελευταίων ραπισάντων ἡμέτερον προσκυνητὴν, ὅθεν ἀνήφθη ἡ πυρκαϊά. Τῇ 15 Ὀκτωβρίου ἤρξατο καὶ ἡ ἐπισκευὴ τοῦ ἐπὶ τοῦ θρόνου τῶν Ἑλλαιῶν Τρούλλου τῇ συνεργασίᾳ τῶν ἐνδιαφερομένων τριῶν ἐθνοτήτων. Τῷ αὐτῷ ἔτει οἱ ἡμέτεροι ἐπισκευάζουσι τὸν ἐκ σεισμοῦ (13 Μαΐου) παθόντα Τρούλλον τοῦ Καθολικοῦ, ὅτε ἤνοιξαν καὶ τὰ περίξ παράθυρα, ἐφ' ᾧ διεβληθέντες ὑπὸ τῶν Λατίνων ἐπλήρωσαν γενναίᾳ ποσά.

Τῷ 1835 διεξάγεται σφοδρὰ συμπλοκὴ ἡμετέρων καὶ Λατίνων, καθ' ἣν ἀπαγορεύεται τοῖς τελευταίοις νὰ διέρχωνται πρὸ τοῦ Ἀγίου Κουδουκλίου διαρκούσης τῆς λειτουργίας ἡμῶν. Τῷ αὐτῷ ἔτει οἱ Ἀρμένιοι ἐξαπολύσουσι νέας ἐφόδους καθ' ἡμῶν ἐν Βηθλεέμ καὶ ἐν τῇ ἀποτυχίᾳ αὐτῶν στρέφονται εἰς Κωνσταντινούπολιν (1836), ὅπου ἐπιτυγχάνουσι νέους ὀρισμοὺς περὶ Βηθλεέμ, θρόνους Ἑλλαιῶν καὶ Ν. αὐτοῦ Ἀνα-

στάσεως. Τότε ἐγένετο καὶ ἡ σοβαρὰ κρισιολογία μεταξὺ ἱμῶν καὶ τῶν Ἀρμενίων ἐν τε Βηθλεὲμ καὶ Ἱερουσαλὴμ διὰ τὴν Βασιλικὴν τῆς Γεννήσεως.

Τῷ 1836 παρουσιάζονται τὰ 16 Ἀμαρτωλὰ κεφάλαια τῶν Λατίνων,

Ὁ Πανοσιολογιώτατος Ἀρχιεπίσκοπος κ. Παντελεήμων.

Ἐγεννήθη ἐν Ἀργεῖ τῷ 1870 ἐκ γονέων εὐσεβῶν Ἀθανασίου καὶ Σοφίας, Παναγιώτης ἐν τῷ βαπτίσματι καλούμενος. Τὰ πρῶτα μαθήματα δίδουσεν ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ.

Ἀφικόμενος δ' εἰς Ἱεροσόλυμα τῷ 1890, ἀμέσως προσελήφθη ὑπὸ τοῦ ἱερομονάχου Σωφρονίου Τράγου, ἡγουμένου τότε τῆς ἱερᾶς Μονῆς Προφήτου Ἡλιοῦ, ἐνθα ὑπηρέτησεν ἐπὶ ἐν ἔτος. Εἶτα προσελήφθη ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ τότε Ἀρχιεπισκόπου, νῦν δὲ κοσμοῦντος τὸν Πατριαρχικὸν τῶν Ἱεροσολύμων Θρόνον Κυρίου Δαμιανοῦ, τελούντος χρέη Πατριαρχικοῦ ἐν Βηθλεὲμ Ἐπιτρό-

δι' ὧν ἤξιωσαν τὴν τελείαν κατοχὴν τῶν Ἀγίων Τόπων ἐν τῷ Ναφ τῆς Ἀναστάσεως. Αἱ ἀξιώσεις αὗται ἔμειναν ἐφησυχάζουσαι ἐπὶ τοῦ χάρι-
του μέχρι τοῦ 1838, ὅτε οἱ Λατίνοι ἀνεκίνησαν τὸ ζήτημα μετὰ πλῆ-
ρους ἀποτυχίας.

Τῷ 1837 ἀποκρούονται πᾶσαι αἱ Ἀρμενικαὶ ἀξιώσεις καὶ ἀπόπει-
ραι ἐπὶ τοῦ Προσκυνήματος καὶ κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1839 πᾶσα
Ἀρμενικὴ προσθήκη ἢ ἐπισκευὴ ἐπὶ τοῦ Προσκυνήματος τοῦ Ὁρους
τῶν Ἑλαιῶν ἤρθη.

Τῷ 1841 αἱ ὑπὸ τῶν Ἀρμενίων ἐξαρτηθεῖσαι κανδήλαι ἐν τῇ κα-
μάρα πρὸς τὸ μέρος αὐτῶν ἐν Βηθλεὲμ κατεβιδάσθησαν καὶ ἡ ἄλυσις
ἔμεινε γυμνή,

Τῷ 1842 συντελέσθη τὸ πλακόστρωμα τῆς Βασιλικῆς τῇ Βη-
θλεὲμ μετ' ἄλλων σοδαρῶν ἐπισκευῶν, τότε ἐκτίσθη ἡ λιθίνη κλίμαξ

που, τῇ προτάσει τοῦ ὁποίου ἐκάρη ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Πατριάρχου Γερασί-
μου Μοναχὸς μετονομασθεὶς Παντελεήμων. Τῷ 1893 τῇ προστασίᾳ τοῦ Γέρον-
τος αὐτοῦ εἰσήχθη εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τοῦ Σταυροῦ, ἐν ἣ διακούσας
τακτικῶς καὶ ἐπιμελῶς τὰ ἐν αὐτῇ διδασκόμενα μαθήματα ἀπεφοίτησε τῷ
1900 χειροτονημένος ἡδὴ Ἱεροδιάκονος ἀπὸ τοῦ Δεκεμβρίου 1897.

Εὐθύς αἶμα τῇ ἀποφοιτήσει του, Πατριαρχικῇ καὶ συνοδικῇ ἀποφασεὶ καὶ δια-
γνώμῃ, ἀνετέθη αὐτῷ ἡ Διεύθυνσις τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις Ἱερατικῆς Σχολῆς τοῦ
Παναγίου Τάφου, ἐν ἣ πρὸς τῷ ἐξωτερικῷ τμήματι, ὑπῆρχε καὶ ἐσωτερικόν, ἐν
ᾧ ὑπῆρχον δι' ὑπότροφοι τὸ πλεῖστον ἐκ τῶν Ἑπαρχιῶν τοῦ Θρόνου.

Ἐπὶ τετραετίαν δ' ὅλην λιαν δεξιῶς καὶ καρποφόρως διευθύνας αὐτὴν ἀνέ-
γαγεν εἰς περὶωπὴν. Τῷ 1905 ἀνετέθησαν αὐτῷ καθήκοντα Οἰκονομικοῦ Ἐπι-
θεωρητοῦ καὶ Γραμματέως τοῦ Ἑλεγκτικοῦ Σώματος, χειροτονηθεὶς Ἱερομό-
ναχος τοῦ Ἱεροῦ Κοινοῦ τοῦ Παναγίου Τάφου. Ἐν τῇ διακονίᾳ ταύτῃ βραχὺ
μόνον διάστημα διηκόνησεν. Διότι συστάσης τότε ὑπὸ τοῦ Πατριαρχείου ἐν
Ἱόππῃ μεγάλης Ἐμπορικῆς καὶ Γλωσσικῆς, ἣς ἡ διοργάνωσις εἰδικῶς αὐτῷ ἀνε-
τέθη ἐξ Ἑλβετίας προσκληθέντι, ἡ Ἱερὰ Σύνοδος προνοοῦσα ἐξείρεσιν καταλ-
λήλου Διευθυντοῦ, πρὸς τὸν Ἱεροδιάκονον Παντελεήμονα ἀπέβλεπε καὶ τούτῳ
τὴν Διεύθυνσιν ἀνέθηκε βεβαία οὖσα, ὅτι οὕτως ἡ Σχολὴ ἀποκτῇ τὸν δεδοκιμα-
σμένον αὐτῇ καὶ ἄξιον Διευθυντὴν. Ἐπὶ δύο συναπτά ἔτη διευθύνας τὴν Σχο-
λὴν ταύτην ἀνέδειξεν αὐτὴν ὑπερτέραν πασῶν τῶν ἐν Ἱόππῃ ὁμοίων Σχολῶν
τῶν ἄλλων Ἐθνοτήτων, συντελέσας ὅπως προσέλθωσι μαθηταὶ καὶ ἐξ Αἰγύπτου.

Τῷ 1907 κατὰ Φεβρουάριον μῆνα προαχθεὶς εἰς Ἀρχιμανδρίτην διορισθῇ
Ἐξαρχος τοῦ Παναγίου Τάφου ἐν Ταϊγανίς, ἐνθα ἐπὶ δύο ἔτη παραμείνας ἐν
τῇ διακονίᾳ ταύτῃ συνεπέα, τῆς κατὰ τὸ 1908 δημιουργηθείσης, ὡς μὴ ὤφελεν,
ἐν Ἱεροσολύμοις Πατριαρχικῆς κρίσεως, τηλεγραφικῶς ἐνετάλη, ἵνα μεταβῇ εἰς
Κωνσταντινὴν καὶ ἀναλάβῃ τὴν ἐκεῖ ἀντιπροσωπείαν τοῦ Παναγίου Τάφου. Ὅποια
πράγματι ὑπῆρξεν ἡ συνετὴ καὶ εὐστοχος κατὰ τὴν περιστάσιν ταύτην δράσις
καὶ ἐνέργεια τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Παντελεήμονος, ποία δὲ τὰ λυσιτελεῖ ἀποτε-

της νοτίου πτέρυγος τοῦ Ναοῦ, δι' ἧς ἀνέρχεται τις εἰς τὸ Μοναστήριον ἡμῶν, καὶ ἥτις πρότερον ἦτο ξυλίνη καὶ οὐρανοθεμένη, ὥς καὶ αἱ ἐκατέρωθεν τοῦ Καθολικοῦ λίθιναι μικραὶ βαθμίδες, ὧν τὴν ἄρσιν πεισμώνως ἀπήτησαν οἱ Ἀρμένιοι, τῷ αὐτῷ ἔτει οἱ ἡμέτεροι εἶχον λάβῃ Φιρμάνιον περὶ ἐπισκευῆς τοῦ μεγάλου Τρούλλου καὶ ἄλλων μερῶν τοῦ Ναοῦ, ὥς καὶ τῶν λοιπῶν προσκυνημάτων. ἀλλ' ἀντέδρασαν οἱ Λατίνοι καὶ τὸ ἔργον ἐν τισι σημείοις ἀνεβλήθη μετὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον, ἕως οὗτου διὰ πρωτοκόλλου ἤρχισαν τὴν ἐπισκευὴν ἀπὸ κοινοῦ Ρωσσία Γαλλία καὶ Τουρκία, εἰ καὶ ἀπὸ τοῦ 1853 Ἀπριλίου 19 εἶχεν ἐκδοθῇ πρὸς τὸν Πατριάρχην ἕτερον Φιρμάνιον περὶ ἐπισκευῆς τοῦ Τρούλλου. Τῷ 1842 μνημονεύονται ἐπιθέσεις καὶ συγκρούσεις τῶν Ἀρμενίων κατὰ τῶν ἡμετέρων ἐν τε τῷ Ναῷ καὶ ἔξωθεν τοῦ Μοναστηρίου αὐτῶν κατὰ τῶν ἡμετέρων προσκυνητῶν. Τότε ἡγοράσθησαν ὑπ' ἡμῶν παράτινων τῶν κατοίκων τοῦ Πετσαχοῦρ διάφορα μέρη ἀγροτικά καὶ ἀστυκά.

Τῷ 1844 οἱ ἡμέτεροι ἐπεσυνέασαν τὴν αὐλὴν τῆς Μονῆς τοῦ Ἀβραάμ καὶ διὰ τὰς Ἀρμενικὰς ἐπηρείας ἐπληρώθησαν παρ' ἡμῶν 25000 γρόσια. Τῷ αὐτῷ ἔτει σφοδραὶ ἐνοχλήσεις τῶν Λατίνων καθ'

λέσματα τῶν ἐνεργειῶν αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν καλῶς νοουμένων συμφερόντων τῆς Ἀγιοτάτης Μητρὸς τῶν Ἐκκλησιῶν, δύνανται νὰ μαρτυρήσωσιν οἱ μετ' αὐτοῦ συνεργασθέντες πρὸς ἀποσόβησιν τῶν ἐπιπειλούντων τὸ Πατριαρχεῖον Ἱεροσολύμων κινδύνων.

Μετὰ τὴν σχετικὴν τῶν πραγμάτων καθουσίαν, προσελήθη εἰς Ἱεροσόλυμα, ἐνθα εἰς ἀμοιβὴν τῶν πολλαπλῶν καὶ εἰλικρινῶν αὐτοῦ ὑπηρεσιῶν ὠρίσθη μὲν μέλος τῆς ἁγίας καὶ ἱερᾶς Συνόδου, ἀνιετὴς δ' αὐτῷ, ὡς τρίτῳ ἐκ τῶν προτέρων αὐτοῦ εὐδοκίμων ἐν τοῖς ἐκπαιδευτικοῖς διακονίαις, συγχρόνως ἡ εὐθύνης τῆς ἐπὶ τῶν ἐκπαιδευτικῶν Ἐπιτροπείας.

Τῷ 1910 διατελὼν μέλος τῆς ἁγίας καὶ ἱερᾶς Συνόδου ὠρίσθη συνάμα καὶ Ἡγούμενος τοῦ Σεπτιοῦ ἐν Γεθσημανῇ Προσκυνηματος, ἐν ᾗ διακονίᾳ διέμεινεν ἐπὶ τριετίαν ὅλην.

Τῷ 1914 κατὰ μῆνα Αὐγούστου ὠρίσθη μέλος τῆς Οἰκονομικῆς Ἐπιτροπείας, ἧς κατὰ Αὐγούστου τῷ 1915, Πατριαρχικῇ καὶ συνοδικῇ ἀποφάσει, ὠρίσθη Πρόεδρος, ἐν ᾗ διακονίᾳ διατελεῖ μετ' ἀξιοθαυμάστου ζήλου ἐργαζόμενος μέχρι τοῦδε.

Τῇ 11 Νοεμβρίου 1917 σὺν τῷ Μακαριωτάτῳ Πατριάρχῃ καὶ τοῖς λοιποῖς μέλεσι τῆς ἱερᾶς Συνόδου ἀπήχθη ὑπὸ τῶν Τουρκικῶν ἀρχῶν εἰς Λαμασκόν, ὁπόθεν ἐπανέκαμψε κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1918.

Ὁ Ἀρχιμανδριτὴς Παντελεήμων, κατὰ τὴν ἐν Ταϊγανίρ διακονίαν αὐτοῦ ἐξέδωκε λόγους Ἠθικοὺς καὶ Παιδαγωγικοὺς. Διαπρέπει δὲ καὶ ὡς κήρυξ τοῦ Θεοῦ λόγου.

ἡμῶν διὰ τὸ Προσκύνημα τῶν Ποιμένων, αἵτινες πλειστάκις ἐπανελη-
φθῆσαν.

Τῷ 1846 ἀνέλαβε τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον τὴν ἐπίλυσιν ἐκ-

*Ὁ Πανοσιολογιώτατος Ἀρχιμανδρίτης κ. Δαμασκηνὸς Σμυρνόπουλος,
Ἐξαρχος τοῦ Παναγίου Τάφου ἐν Κύπρῳ,*

Ἐγεννήθη ἐν Σμύρνῃ τῷ 1878. Ἐφοίτησεν ἐν τῇ Εὐαγγελικῇ Σχολῇ, ἥς ἀπόφοιτος γενόμενος μετέβη εἰς τὴν ἐν Ἱεροσολύμοις Θεολογικὴν Σχολὴν τοῦ Σταυροῦ. Ἀποφοιτήσας καὶ ταύτης μετέβη εἰς τὰς γλωσσικὰς σχολὰς τῆς Συρίας πρὸς ἐκμάθησιν ξένων γλωσσῶν. Διωρίσθη τὸ πρῶτον γραμματεὺς τῆς ἐπὶ τοῦ ἐλέγχου Ἐπιτροπείας τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων, εἰτα Λαμπαδάριος τοῦ Παναγίου Τάφου καὶ ἔπειτα πατριαρχικὸς Ἐξαρχος ἐν Κύπρῳ.

Ἡ ἐν Κύπρῳ δρασίς του προσέβλεπε τὴν ἐκτίμησιν καὶ ἀγάπην τῶν Κυπρίων καὶ δὴ τοῦ μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Κύπρου Κυρίλλου Γ', ὁστις ἐκ-

κρεμών ζητημάτων τῆς Βηθλεέμ, ἀλλ' οὐδὲν κατωρθώθη καὶ τὸ ἀκόλουθον ἔτος νέαι κρισολογίαι καὶ συμπλοκαὶ ἐγένοντο ἐν Βηθλεέμ, ὅτε ἀπωλέσθη ὁ Ἀσθὴρ τοῦ Σπηλαίου.

Τῷ 1847 ἐξακολουθοῦσιν ἐν Βηθλεέμ αἱ καθ' ἡμῶν ἀντιδράσεις τῶν Λατίνων καὶ Ἀρμενίων, καὶ ἰδίᾳ ἠνώχλησαν ἡμᾶς διὰ τὰ ἐν τῇ Νεκροταφείῳ ὑπὸ τῶν Λατίνων γενόμενα, ὅτε καὶ ἐπιθέσεις διὰ ροπάλων ἐλαδον χώραν κατὰ τοῦ Βηθλεέμ Λιονουσίου. Τῷ αὐτῷ ἔτει οἱ Λατίνοι ἀνακινοῦσι ζήτημα περὶ ἄρσεως τοῦ καταναρχίου τῆς Ἁγίας Τραπεζῆς τοῦ Γολγοθᾶ κατὰ τὴν Μεγάλην Παρασκευὴν τῶν Λατίνων, ὅπερ καὶ πρὸ δύο ἐτῶν παρουσιάσθη, ἐξηκολούθησε δὲ ἡ περὶ τούτου διένεξις καὶ κατὰ τὸ 1848.

Τὸν Φεβρουάριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ὁ ἡμέτερος δραγουμάνος Πολύκαρπος ἐγρονθοκοπήθη ὑπὸ τῶν Φραγκισκανῶν ἐν τῷ Σπηλαίῳ τῆς Γεννήσεως καὶ λήγοντος τοῦ μηνὸς τούτου ἐγένετο σοβαρὰ συμπλοκὴ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Βηθλεέμ δαρέντος τοῦ ἡμετέρου κανδηλάπτου. Τὸν Μάρτιον ἐπαγαλαμβάνεται ἡ συμπλοκὴ μετὰ τραυματιῶν. Ἀπόπειρα τῶν Λατίνων, ὅπως στρωννύωσι τάπητα καὶ προσεύχονται ἐν τῇ Βασιλικῇ τῶν Κολωνῶν ἀπεκρούσθη ὑφ' ἡμῶν.

Αἱ λατινικαὶ ἐπὶ ἡμέραι τοῦ 1849 τοσοῦτον ἐπετάθησαν ἐν Βηθλεέμ, ὥστε οἱ ἡμέτεροι ἐζήτησαν τὴν συνδρομὴν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου.

Τῷ 1850 διεξάγονται μεταξὺ ἡμῶν καὶ τῶν Λατίνων συζητήσεις περὶ τοῦ ἐν Βηθλεέμ Σπηλαίου, ἔτιραι δ' ἐνέργειαι τῶν ἡμετέρων καταβάλλονται ἐν Κωνσταντινουπόλει διὰ τὸ ζήτημα τοῦ Τρούλλου.

Τῷ 1851 ἡ Βελγικὴ Κυβέρνησις ἀνακινεῖ τὸ ζήτημα τῶν τάφων τῶν Σταυροφόρων Βασιλέων. Κατ' αὐτὸ τὸ ἔτος ἐγένοντο ὑπὸ τῶν ἡμετέρων νέαι οἰκοδομαὶ παρὰ τὴν Μονὴν τοῦ Προδρόμου καὶ παρὰ τὰς διαμαρτυρίας Ἰορπησίων τινῶν ἀποφασίζεται ἡ ἐκεῖ ἐκκλησίᾳ νὰ κτισθῇ ἐν τῷ περιδόλῳ τῆς Μονῆς. Λατινικὴ ἀπόπειρα περὶ ἐπισκευῆς ἐν Γεθσημανῇ ἀναυάγησεν. Τότε συνέβησαν καὶ αἱ φιλονεικίαι τῶν Λατίνων διὰ τὴν Αὐλὴν τῆς Βηθλεέμ καὶ τὸ παρακείμενον ἡμέτερον Να-

δηλῶν τὴν πρὸς αὐτὸν εὐνοίαν καὶ ὑπόληψιν παρέλαβεν αὐτὸν ὡς ἀκόλουθόν του κατὰ τὴν εἰς Εὐρώπην μετάβοιν τῆς Κυπριακῆς Ἀποστολῆς διὰ τὴν μετὰ τῆς Μητρὸς Ἑλλάδος ἐνωσιν τῆς Μεγαλονήσου Κύπρου.

Ὡς Λαμπιδάριος τοῦ Παναγίου Τάφου ἐξέδωκε κατὰ τὸ 1908 καλλιτεχνικὸν Λεύκωμα ὑπὸ τὸν τίτλον «Εὐθύμιον τῶν Ἁγίων Τόπων».

κροταφείον, αἱ περὶ τοῦ ὁποίου ἔριδες ἔλαβον μακρὰς δικαστάσεις.

Ἀπὸ τοῦ 1850 διὰ τῆς γαλλικῆς ἐπιρροῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀνακινεῖται τὸ ἔλθον προσκυνηματικὸν ζήτημα καὶ ἀπέναντι ταύτης ἵσταται ὑπὲρ ἡμῶν ἡ ρωσικὴ ἐπιρροή. Μετὰ μακρὰς συζητήσεις ἐξεδόθησαν τὰ ἐπίσημα Φερμάνια τοῦ Προσκυνηματικοῦ Καθεστώτος (15 Μαρτίου 1852—3) καὶ ἐκτοτε ὅπωςδήποτε ὠρίσθη σταθμὸς ἀσφαλῆς ὑπὲρ τῶν δικαίων ἡμῶν ἐναντι τῶν ἰσχυρῶν ξένων ἐπιρροῶν.

Τῷ 1852 ἐφθασαν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως τὰ μεγάλα μαρμάρινα μανουάλια τοῦ Καθολικοῦ, ὡς καὶ τὸ μαρμάρινον προσκύνημα τοῦ «Μῆ Μου ἅπτου» ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἁγίου Ἰακώβου διὰ τὴν προσαρμογὴν τοῦ ὁποίου ἀφίκετο ἐκ Κωνσταντινουπόλεως εἰδικὸς τεχνίτης, ὁ Χατζῆ Μιχάλης. Τῷ αὐτῷ ἔτει ἀπόπειρα τοῦ Λατινοπατριάρχου πρὸς τέλεσιν τοῦ Χρίσματος (διαδεβαίωσις) πρὸ τοῦ Κουδουκλίου ἐναυάγησεν. Ἐν Γεθσημανῇ διεξήχθη αἵματηρὰ συμπλοκὴ μεταξὺ τῶν κανδηλαπτῶν, ἐν Ἰόππῃ ἤρξατο ἡ ἀνοικοδόμησις τῆς ἐκκλησίας καὶ κατετέθη ἰδιαίτερη χρηματικὴ προσφορὰ πρὸς ἀνέγερσιν νέων δωματίων ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Ἁγίου Σάββα.

Τῷ 1853 συντελεῖται τὸ Εἰκονοστάσιον τῆς ἐν Βηθλεὲμ Βασιλικῆς καὶ τοποθετοῦνται ὑπὸ τὴν Βασιλικὴν Κεμάρν ἐν τῷ Ναῷ τῆς Ἀναστάσεως αἱ σιδηραὶ κιγκλίδες. Τὸν Ἰανουάριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους προπαρασκευάζοντο σοβαραὶ ἐπιθέσεις κατὰ τῶν ἐν Γεθσημανῇ δικαίων ἡμῶν καὶ τῇ 5 Μαρτίου ἀνγγέλλετο, ὅτι τὸ περὶ Προσκυνημάτων ζήτημα θὰ συνεζητεῖτο μεταξὺ τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Ρωσσίας καὶ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, ὅθεν εἰκάζετο, ὅτι ὁ κλαυθμὸς θὰ μετεβάλλετο εἰς ἀγαλλίαςιν. Τῇ 9 Μαρτίου συμπλοκὴ ἐγένετο μεταξὺ Ἀρμενίων καὶ Συριάνων ἐν τῷ Ναῷ, εἴτα δὲ καὶ μετὰ τῶν Ορθοδόξων μετὰ τραυματιῶν ἐκατέρωθεν. Τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1853 ἐκοινοποιεῖτο, ὅτι ὁ ἀπολεσθεὶς Ἀστὴρ τοῦ Σπηλαίου τῆς Βηθλεὲμ ἀντικατέστη δι' ἄλλου ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου, καὶ ὡς τοιοῦτος θὰ ἀναγνωρίζεται ἐν τῷ μέλλοντι, δηλονότι ὡς δῶρον τοῦ Σουλτάνου. Κατ' αὐτὸ τὸ ἔτος ἐξεδόθη νέον Φερμάνιον, ἀπιβεβαιωτικὸν τοῦ προηγουμένου, περὶ τοῦ Προσκυνηματικοῦ Καθεστώτος.

Τῷ 1856 ἀναφαίνονται νέαι κινήσεις τῶν Λατίνων διὰ τὴν Βηθλεὲμ καὶ τὴν ἐκκλησίαν τῶν Πομένων, καθὼς καὶ τῶν Ἀρμενίων δι' ἐπισκευὰς ἐν τῷ Ναῷ τῆς Ἀναστάσεως, πλὴν ἀνευ εὐοδώσεως. Κατὰ τὸ Μέγα Σάββατον ἐξ ἀφορμῆς Ἀρμενίων προσκυνητῶν διεξήχθη σφο-

δρά σύγκρουσις Ἑλλήνων καὶ Ἀρμενίων καὶ μάλιστα τῇ ἐπεμβάσει τῆς

Ὁ Πανοσιολογιώτατος Ἀρχιμανδρίτης κ. Εἰρήναρχος Λεοντίδης.

Ἐγεννήθη ἐν Μυτιλληνοῖς Σάμου, τῇ 26 Σεπτεμβρίου τοῦ 1876ου ἔτους, παρὰ γονέων εὐσεβῶν καὶ τὰ πάτρια εὐλαβῶς περιεπόντων, Παναγιώτου καὶ Μαρίας.

Τὰ πρῶτα μαθήματα ἐν τῇ Σχολῇ τῆς πατρίδος αὐτοῦ λαβὼν, ἀπῆλθεν ἐκεῖθεν δεκαεξαέτης ποντὴν ἡλικίαν εἰς Ἱεροσόλυμα, ἐνθα παρὰ τῷ αὐτοῦ σεβαστῷ Γέροντι ἀοιδίμῳ Ἀρχιμανδρίτῃ Παρθενίῳ Καμαράση προσκολληθεὶς καὶ ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ τοῦ Σταυροῦ, τῇ κηδεμονίᾳ αὐτοῦ ἐκπαιδευθεὶς, ἐξυπηρετῇ ἔκτοτε τὴν Ἱερὰν αὐτοῦ Μετάνοian, τὸ Ἱερὸν Κοινὸν τοῦ Παναγίου Ταφου, ἐν διαφόροις διακονίαις ἐν τῷ κεντρικῷ Μοναστηρίῳ, ἐν Ρωσσίᾳ καὶ ἐν Παλαιστίνῃ, ἀόκνως ἐθνωφελῶς καὶ εὐθαρσῶς πάντοτε, ὡς ἀρμόζει ἐνὶ ἐκάστῃ γνησίῳ Ἀγιοταμίῃ.

στρατιωτικῆς ἀρχῆς ἀπεσοβήθησαν μείζονες κίνδυνοι. Τότε κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο εἶχομεν 1600 προσκυνητάς, ὧν οἱ 900 ἦσαν Κύπριοι.

Ἡ κατὰ τὸ ἐπὶ τὸν ἔτος συναυλία Λατίνων καὶ Ἀρμενίων διὰ τινὰς καινοτομίας ἐν τῷ Ναῷ τῆς Ἀναστάσεως συνήντησαν ἀποτελεσματικὴν τὴν ἐκ μέρους ἡμῶν ἀντίδρασιν. Ἀλλὰ τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ Αὐστριακοῦ Προξένου ἐτοποθετήθη μαρμαρίνη τράπεζα μετ' ἀνδριάντος τῆς Ἀγίας Ἐλένης ἐν τῷ Τόπῳ τῆς Εὐρέσεως τοῦ Σταυροῦ, δῶρα τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Μαξιμιλιανοῦ, αὐταδέλφου τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας.

Τῷ 1858 Λατινοαρμενικὸς συνδυασμὸς ἐν Βηθλεὲμ διὰ τὸ ζήτημα τῆς Αὐλῆς προὔκალεσε συμπλοκὴν μετὰ τῶν ἡμετέρων, ὅτε ἔσχομεν καὶ τραυματίας, ἀλλ' ὁ ἀγὼν ἐξέβη ὑπὲρ τῶν ἡμετέρων δικαίων. Ἔτεροι δ' ἀξιώσεις τῶν Ἀρμενίων ἐπὶ τῆς Βασιλικῆς προὔκალεσαν συμπλοκὴν καὶ οἱ Ἀρμένιοι ἐδάρησαν, οἱ δὲ Λατίνοι δημιουργοῦσι ζήτημα διὰ τὸ ἀνοιγμα τῆς θύρας τῆς Βασιλικῆς.

Τῷ 1859 ὑφίστανται διαφοραὶ πρὸς τοὺς Ἀρμενίους περὶ προῦπαντήσεως ἐν Βηθλεὲμ καὶ περὶ τῆς διὰ τῆς Βασιλικῆς διαβάσεως αὐτῶν. Τότε γίνονται αἱματηραὶ συγκρούσεις πρὸς τοὺς Λατίνους διὰ τὸ σκούπισμα.

Τῷ 1861 οἱ Λατίνοι ἐγείρουσιν ἀξιώσεις ἐπὶ τοῦ γηπέδου ἐν ᾧ σκηνοῦμεν κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς Γεθσημανῆς. Τῷ αὐτῷ ἔτει ἀγοράζονται τεμάχια γῆς παρὰ τὸ Προσκύνημα τῶν Ποιμένων.

Τῷ 1861—3 διεξάγονται διαπραγματεύσεις μεταξὺ τῶν Κυβερνήσεων Τουρκίας, Ρωσσίας καὶ Γαλλίας περὶ ἀνακαινίσεως τοῦ Μεγάλου Τρούλλου καὶ τῷ 1866 οἱ ἡμέτεροι συγκατατίθενται, ὅπως, διὰ τὴν ἐπισκευὴν ἀρθῶσιν αἱ ἡμέτεραι εἰκόνες τῶν 4 Εὐαγγελιστῶν μετὰ τοῦ ἱ. Σταυροῦ καὶ τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων.

Τῇ 6ῃ Αὐγούστου 1862 τελοῦνται ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου τὰ ἐγκαίνια τῆς ἐν Θαδὼρ οἰκοδομηθείσης Ἐκκλησίας.

Τῷ 1863 διεξάγεται ἐν τῷ Σπηλαίῳ τῆς Βηθλεὲμ αἱματηρὰ ἐπίθεσις τῶν Λατίνων κατὰ τῶν ἡμετέρων ἕνεκα τῶν ἐν τῇ Φάτνῃ παρταταμένων λειτουργιῶν.

Τῷ 1864 ἀναφύεται τὸ ζήτημα τῶν δύο πυλῶν τῆς Αὐλῆς τοῦ Ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως, Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς, καὶ λύεται διὰ τῆς Κυβερνήσεως, ἐν δὲ τῇ Βηθλεὲμ ἑτέρα σύγκρουσις λαμβάνει χώραν ἡμετέρων καὶ Ἀρμενίων μετ' ἱκανῶν τραυματιῶν.

Τῷ 1865 καὶ 1869 διεξάγονται ἄκαρποι συζητήσεις περὶ τοῦ Σπηλαίου τοῦ Γάλακτος.

Τῷ 1866 ὁρίζονται τὰ ὅρια τοῦ ἐν Σιών Νεκροταφείου καὶ λήγοντος τοῦ ἔτους τούτου καθορίζονται πᾶσαι αἱ συμφωνίαι περὶ ἐπισκευῆς τοῦ Τρούλλου ὑπὸ τῶν τριῶν Κυβερνήσεων, ὅτε ἡ ἐργασία ἤρχισε περὶ τὰ τέλη Δεκεμβρίου καὶ ἔληξε τῷ 1868. Τῷ 1868 ἐγένετο κοινὴ διαμαρτυρία ἡμετέρων καὶ Ἀρμενίων κατὰ τῶν Λατίνων ζητησάντων νὰ σφετερισθῶσι τὸ «Πάτερ ἡμῶν».

Κατὰ τὸ 1869 συνεβη πυρκαϊὰ ἐν τῷ Σπηλαίῳ τῆς Γεννήσεως καὶ κλοπὴ ἐννέα εἰκόνων, ὅθεν προὐκλήθησαν λίαν σοβαρὰ ἐπεισόδια. Οἱ Λατίνοι ἀντιδρῶσι καθ' ἡμῶν διὰ τὴν ἀνέγερσιν τῆς ἐν Αὐδῇ ἐκκλησίας τοῦ Ἀγίου Γεωργίου.

Τῷ 1870 γίνεται ἐπίσημος κρισιολογία περὶ τῆς ἐν Αὐδῇ ἐκκλησίας καὶ ἀρχονται αἱ ἐνέργειαι τῶν Λατίνων πρὸς κατάληψιν τῆς Χάγκε, ἀλλὰ δὲν ἐπιτυγχάνουσι. Συντελεῖται ἡ οἰκοδομὴ τῆς ἐν Τιθεριάδι ἐκκλησίας καὶ ἡ ἀνέγερσις τοῦ ἐν Ἱεροσολύμοις Νοσοκομείου.

Τῷ 1871 αἰρόνται πᾶσαι αἱ ἀντιδράσεις καθ' ἡμῶν διὰ τὴν ἐν Αὐδῇ ἐκκλησίαν καὶ διαφωνοὶ ἐγείρονται μεταξὺ ἡμῶν καὶ τῶν Ἀρμενίων ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῶν ἐπισκευῶν ἐν τῷ Ναῷ.

Τὸν Αὐγούστου τοῦ 1872 ὑπεβλήθη ὑφ' ἡμῶν διαμαρτυρία διὰ τὸ Σπήλαιον τοῦ Γάλακτος.

Κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1873, ἣ κατ' ἄλλην πληροφορίαν, τοῦ 1874, οἱ Λατίνοι ἀνήρτησαν ἐν τῷ Σπηλαίῳ τῆς Γεννήσεως τὰ παραπετάσματα παρὰ τὰς διαμαρτυρίας ἡμῶν. Εἰς ἀπεπειράθησαν νὰ ἀποκτήσωσι δικαιώματα ἐπὶ τῆς Βασιλικῆς τῶν Κολωνῶν καὶ εἰς τοῦτο συνειργάσθησαν μετὰ τῶν Ἀρμενίων.

Τῷ 1874 ἀναφαίνονται διαφοραὶ τινες περὶ τῶν συνόρων ἐπὶ τοῦ Ὄρους Θαδῶρ καὶ λύονται εἰρηνικῶς. Ἐν Βηθλεὲμ γίνονται πολλὰ ἀπόπειραι καὶ καινοτομίαι Ἀρμενο-λατινικαὶ πρὸς παραδίασιν τοῦ Καθεστῶτος. Τότε ἀνηρτήσαμεν ἐν τῷ Σπηλαίῳ ἑξ εἰκόνας.

Τῷ 1875 συνεζητοῦντο τὰ ἡμέτερα δίκαια περὶ τῆς διὰ παραπετάσματων καλύψεως τῆς ὀροφῆς τοῦ Σπηλαίου καὶ περὶ τοῦ ἂν ἔχωσι δικαίωμα οἱ Ἀρμένιοι, ἵνα διέρχωνται ἐπιστήμως διὰ τῆς Βασιλικῆς τῶν Κολωνῶν.

Τῷ 1876 ἐξαντλεῖται ἐν ταῖς ἀνεξαντλήτοις συζητήσεσι τῶν Ἀρμενίων περὶ τῶν ἀξιώσεων αὐτῶν ἐν Βηθλεὲμ.

Τῷ 1878 κατὰ τὴν τελετὴν τοῦ Ἁγίου Φωτός ἐγένετο μεγάλη σύρραξις ἡμετέρων καὶ Ἀρμενίων· νέαι προστρίδαί ἐπαναλαμβάνονται τῷ 1896.

Τῷ 1879 οἱ Ἀρμένιοι ἐπιτίθενται κατὰ τῶν ἡμετέρων ἐξ ἀφορμῆς τοῦ ἡμετέρου κανδηλάπτου.

Ὁ Πανοσιολογιώτατος Ἀρχιμανδρίτης κ. Ἀρτέμιος Ρεμπάκης.

Ἐγεννήθη ἐν Ἡρακλείτῳ τῶν Ἰανοχώρων τῆς Θράκης. Μικρὸς τὴν ἡλικίαν μετέβη εἰς Ἱεροσόλυμα, ὅπου ἐνεγράφη μέλος τῆς Ἀγιοταφίτικῆς Ἀδελφότητος, ἣν ὑπηρέτησε μετ' ἀξιεπαίνου ζήλου καὶ αὐταπαρνήσεως καὶ εἰς διαφόρους θέσεις τοῦ Ἱεροῦ Κοινοῦ τοῦ Παναγίου Τάφου καὶ εἰς πολλὰς ἐπαρχίας ὡς Πατριαρχικὸς ἑξαρχος καὶ ἡγούμενος. Ὅτε δὲ πρὸ τινῶν ἐτῶν, πατριαρχικῇ ἀδείᾳ, μετέβαινεν εἰς τὴν γενέτειράν του, πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν οἰκείων του, ἡ Α. Θ.

Τῷ 1880 παρουσιάζεται ζήτημα σοβαρὸν περὶ τοῦ τίνοι ἀνήκουσι τὰ ἐρείπια ἀρχαίων Ἐκκλησιῶν καὶ ἱερῶν Τόπων, ἐγείρεται ἡ Μονὴ τοῦ Ἀββᾶ Γερασίου, ἀφιεροῦνται τὸ Καταμόνας ὑπὸ τοῦ Τζαπῆ Ἀβραμίου τῷ Ἱ. ἡμῶν Κοινῷ καὶ ἐπισκευάζονται δι' ὧν τὰ παράθυρα τῆς βορείου πλευρᾶς τῆς Βασιλικῆς παρὰ τὰς διαμαρτυρίας τοῦ Γάλλου Προξένου.

Τῷ 1881 γίνονται ἐν τῷ Σπηλαίῳ τῆς Βηθλεὲμ ἀνανεώσεις παλαιῶν εἰκόνων τῇ συνενοήσει καὶ τῶν τριῶν Ἑθνῶν εἰρηνικῶς. Τότε κατεβλήθησαν ἐνέργειαι πρὸς περιτείχισιν τοῦ ἐν Σιών Νεκροταφείου, ἀνεγείρεται ἡ Μονὴ τοῦ Ἀβραὰμ καὶ ἀρχονται αἱ οἰκοδομαὶ τοῦ μοναχοῦ Ἀνανίου Δραγουμάνου καὶ συμπληροῦνται ἡ Μονὴ τοῦ Καταμόνας.

Τῷ 1882 καινοτομία: τῶν Λατίνων ἐν τῷ τόπῳ τῆς Εὐρέσεως ἀνεστάλησαν.

Τῷ 1883 ἀπόπειρα Λατινικῇ πρὸς παραβίασιν ἡμετέρων συνθηκῶν ἐν τῇ Εὐρέσει: ἐματαιώθη, ὡς αἱ ἀξιώσεις αὐτῶν διὰ τὰς φορητὰς κλίμακας ἡμῶν ἐν τῷ Ἑπτακάρῳ.

Τῷ 1884 ἀνακαινίζεται ἡ ἐκκλησίᾳ τῆς Μονῆς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ κατὰ τὴν Ἑβραϊκὴν Συνοικίαν καὶ ἡ ἐν Νεαπόλει ἐκκλησίᾳ. τίθεται ὁ θεμέλιος λίθος τῆς ἐν Γαλιλαίᾳ Μονῆς, ἐγείρεται ἡ Μονὴ τοῦ Προφήτου Ἐλισσαίου ἐν Ἱεριχοί, διαφοραὶ ἀνακινοῦνται μεταξὺ ἡμῶν καὶ τῶν Ἀρμενίων ἐν Γεθσημανῇ ἐξ ἀφορμῆς δύο κανδηλαπτῶν ἐν τῷ Τάφῳ· οἱ Λατίνοι δημιουργοῦσι τὸ ζήτημα τοῦ Καρφίου ἐν τῷ Ἑπτακαμάρῳ καὶ διὰ τῆς Κυβερνήσεως λύεται ὑπὲρ ἡμῶν. Βλέφεις κατακτήσεως ἔχοντες· οἱ Λατίνοι ἐπὶ τοῦ Ἑπτακαμάρου ἀνακινοῦν ζητή-

Μακαρότης ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Κύριος Φώτιος ἐκτιμῶν τὰς πολλὰς αὐτοῦ ἀρετάς, διώρισε αὐτὸν κατ' ἀρχὰς μὲν ὡς προσωρινὸν ἐφημέριον ἐν τῷ Πατριαρχικῷ ναῷ τοῦ Καΐρου, βραδύτερον δὲ ἀπέστειλεν αὐτὸν ὡς ἱερατικὸν προϊστάμενον τῆς πρωτεύουσας τῆς Ἀβυσσηνίας Ἀδδῆς Ἀμπάμπα. Ἐκεῖ ὁ πανσιώτατος ἱερομόναχος Ἀρτέμιος ἀνέπτυξεν ὅλον αὐτοῦ τὸν ἐνθεον καὶ πατριστικὸν ζῆλον. Ἰδρυσεν τῇ ἐπιμόνῳ αὐτοῦ ἐνεργείᾳ καὶ συνεργασίᾳ τῶν ἐκεῖ φιλοτίμων ὁμογενῶν, εὐκτίριον οἶκον, μικτὴν Ἑλληνικὴν Σχολήν, καὶ Ἑλληνικὸν Νεκροταφεῖον. Πρωτοστατεῖ μετ' ἐνθουσιασμοῦ εἰς πᾶν καλὸν καὶ θεάρεστον ἔργον ἐν τῇ Ἀβυσσηνακῇ Πρωτεύουσῃ, ὡς κληρικός καθ' ὅλα ἀξίος τῆς ἀποστολῆς του.

Εἶνε τετιμημένος διὰ τοῦ παροσήμου τοῦ Ἀβυσσηνακοῦ Ἀστέρος καὶ τοῦ Σολομώντος, διὰ τοῦ Ρωσικοῦ Μεταλλείου καὶ τοῦ τῆς Ἁγίας Ἀννης καὶ τοῦ Ὀθωμανικοῦ Μετρηδιέ.

ματα ἀσημάντου φύσεως καὶ ἀνήγγχον αὐτὰ εἰς περιωπὴν διὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Γαλλικῆς Πρεσβείας.

Τῷ 1885 εἰρηνικῶς λύονται ἐν Βηθλεὲμ διάφορα ζητήματα τῇ συν-
εννοήσει τῶν τριῶν Ἐθνῶν καὶ οὕτως ἐγένοντο ἀντικαταστάσεις εἰκό-
νων, ὁ καθαρισμὸς τῶν ὁρίων καὶ ἡ μαρμαρόστρωσις τοῦ ἐδάφους.
Ἐξεδόθη Φιρμάνιον διὰ τὴν ἐν Κανᾷ ἐκκλησίαν καὶ μετετέθη ὁ θεμέ-
λιος λίθος τῆς Βηρσαβεῖ (Grand New Hôtel.)

Τῷ 1885—1886 παρουσιάζεται τὸ ζήτημα τῶν ἐν Γαλλιλαίᾳ δύο
στηλῶν καὶ τῇ 24 Δεκεμβρίου 1887 ἀντικατέστη ὁ πεπαλιωμένος
Σταυρὸς ἐπὶ τοῦ Τρούλλου τοῦ ἡμετέρου Καθολικοῦ διὰ νέου ὀρειχαλ-
κίνου, παρ' ὅλας τὰς διαμαρτυρίας τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Γαλλικῆς
Πρεσβείας. Παρέχεται ἄδεια πρὸς ἀνέγερσιν τοῦ Ξενῶνος τοῦ Ἁγίου
Ἰωάννου καὶ ἱερέται ἡ μικρὰ Ζαριφίε.

Τῷ 1888 πολλὰς Λατινικαὶ ὑπερβασίαι γίνονται ἐν Βηθλεὲμ καὶ
καθορίζεται ὁ ἐν Γεουθμανῇ Μαγαράς.

Τῷ 1889 ἡ ὁφ' ἡμῶν ἀντικατάστασις παλαιῶν εἰκόνων διὰ νέων
ἐν ταῖς Κλάπαις προὐκάλεσεν ἀνωφελεῖς διαμαρτυρίας τοῦ Γαλλικοῦ
Προξενείου. Συντελοῦνται οἱ οἰκοδομαὶ τῆς μεγάλῃς Ζαριφίε. παρέχε-
ται ἄδεια εἰς ἀνέγερσιν νέων οἰκοδομῶν ἐν τοῖς λεγομένοις Κήποις
τοῦ Ἀνθίμου καὶ τῷ παρακειμένῳ κήπῳ τοῦ Μοναχοῦ Καισαρίου καὶ
οἰκοδομεῖται ἡ ἐκκλησία τοῦ Προσκυνήματος τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς
Θεοτόκου ἐπὶ τῇ Κοιμῇ αὐτῆς ἐν τῇ μικρᾷ Γαλλιλαίᾳ.

Ἀπὸ τοῦ 1890 παρουσιάζονται ὡς σοβαρὰ ἐνόχλησις διὰ τοὺς Λατί-
νους αἱ διὰ τῆς Βορείου Πύλης τοῦ Σπηλαίου διαβάσεις ἡμῶν καὶ τῇ
8 Φεβρουαρίου 1891 οἱ Λατῖνοι δι' αἰφνιδισμοῦ ἐπετέθησαν κατὰ
τῶν ἡμετέρων καὶ κτηνέγκων τραύματα καὶ θαρμούς. Τῷ αὐτῷ ἔτει
ἐγείρονται μαγαζεῖα μεταξὺ Βηρσαβεῖ καὶ Νοσοκομείου.

Τῷ 1892 ἐξεδόθη Λημαρχιακὴ ἄδεια διὰ τὸ περιτεῖχισμα τοῦ ἐν
Σιών νεκροταφείου καὶ ἐγένοντο μερικαὶ ἐπισκευαὶ τοῦ Τρούλλου τοῦ
Καθολικοῦ, ὅπερ προὐκάλεσε τὰς διαμαρτυρίας τῶν Φραγκισκανῶν.
Ἀπόπειραι τῶν Ἀρμενίων καὶ Φραγκισκανῶν πρὸς ἐπισκευὴν διαφό-
ρων μερῶν ἐν τῷ Ναῷ, κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1892, ἐσταμάτησαν ἄνευ
ἀποτελέσματος, ἐπιτελεῖται ἡ διὰ τῆς Βορείου Πύλης τοῦ Σπηλαίου
ἐπίσκημος διάβασις τοῦ Ἀρχιερέως ἡμῶν, ἐνδεσδυμένου τὴν Ἀρχιερατι-
κὴν αὐτοῦ στολὴν καὶ παραχωρεῖται ἡ ἄδεια διὰ τὴν ἀνέγερσιν τῶν
κτημάτων Ζαριφίε ἐν Ἰόππῃ.

Τῷ 1893 ἐγένετο ἡ διὰ Βακουφναμέ ἀφιέρωσις τοῦ ἀγροῦ, ἐν ᾧ ὑπάρχει τὸ Φρέαρ τοῦ Ἰακώβ καὶ ἐξησφαλίσθη ἡ κατοχὴ τοῦ Ἱεροῦ ἡμῶν Κοινοῦ, περιτειχίσθη δὲ τοῦ Προσκυνήματος τῶν Ποιμένων Ἑλαιῶν, παρὰ τὰς ἀντιδράσεις τῶν Λατίνων, ἡγοράσθη γήπεδον ἐν Πετζαχοῦρ πρὸς Ἰδρυσιν ἐκκλησίας, ἐκτίσθη ἡ ἐναντι τοῦ Νοσοκομείου ἀγορά, ἐπηπειλήθη πυρκαϊὰ ἐν τῷ Ναῷ τῆς Ἀναστάσεως ἐκ τινος Ἀρμενικοῦ καλλιῶ, ἀλλ' ὁ κίνδυνος ἀπεσοδίσθη. Παρεδίδασθη ὅμως ἡ Πύλη τοῦ Ναοῦ, ἣς οἱ μοχλοὶ ἀθραύσθησαν καὶ ἀνεκαινίσθησαν ὑστερον ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως. Τῷ αὐτῷ ἔτει ὁ ραβδόδοχος τῆς Παλαιστινέου Ἑταιρείας ἀπυροδόλησε καὶ ἀτραυμάτισε θανάσιμως δύο Φραγκισκανοὺς ἐν τῷ Σπηλαίῳ τῆς Γεννήσεως. Τῷ 1893—4 διαφοραὶ διαφωνίαι ὑφίστανται ἐν Γεθσημανῇ μετὰ Ἀρμενίων διὰ τὴν ὁπισθεν τῆς στέρας διάδασιν καὶ διὰ τὸν Τάφον.

Τῷ 1894 ἀγοράζονται τὰ ἐρείπια τῆς Μονῆς τοῦ Ἀββᾶ Θεοδοσίου, κατατίθεται δὲ θεμέλιος λίθος τῆς ἐν Τιβεριάδι ἰ. Μονῆς καὶ ἀνακαινίζεται ἐκ βάθρων ἡ ἐκκλησία τῆς Ἀγίας Αἰκατερίνης.

Τῷ 1895 οἱ Λατίνοι προκαλοῦσι καὶ αὖθις τὸ ζήτημα τῆς διαδόσεως τοῦ ἡμετέρου Ἀρχιερέως διὰ τῆς Βορείου Πύλης τοῦ Σπηλαίου κατὰ τὴν νύκτα τῆς Ἑορτῆς καὶ τὸ περὶ τῶν παραθύρων τῆς Βασιλικῆς. Τὸ ζήτημα τῆς διαδόσεως συζητεῖται καὶ κατόπιν μέχρι τοῦ 1899, ὅπερ εἶχε παρουσιασθῇ κυρίως ἀπὸ τοῦ 1890. Ταραχαὶ ἐγένοντο ἐν Γεθσημανῇ ὑπὸ τῶν Ἀρμενίων καὶ οἱ Λατίνοι ἀπεπειράθησαν τὴν ἀρπαγὴν τοῦ Φρέατος τοῦ Ἰακώβ.

Τῷ 1896 οἱ Λατίνοι ἐποικοδόμησαν ἐν τῷ Ναῷ νέον ὄργανον, δωρηθὲν ὑπὸ τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ ὀργανοποιεῖου τῆς Βιέννης, παρὰ τὰς διαμαρτυρίας τῶν ἡμετέρων. Κατετίθη δὲ θεμέλιος λίθος τοῦ περιδόλου τῆς Μονῆς τοῦ Ἀββᾶ Θεοδοσίου καὶ ἰδρύεται τὸ παρεκκλήσιον τῆς θαλάσσης τοῦ Ἀβραάμ.

Τῷ 1898 συνετελέσθη τὸ περιτείχισμα τοῦ Φρέατος τοῦ Ἰακώβ. Οἱ Γερμανοὶ Καθολικοὶ κατεδάφισαν τὸν ἐν Σιών τοῖχον, τὸν χωρίζοντα τὴν ἐδὲν ἀπὸ τοῦ δεδωρημένου τῷ Αὐτοκράτορι τῆς Γερμανίας γηπέδου. καὶ ἤραν τοὺς λίθους, ἐνθα ἐταλείτο ἡ γονυκλισία τῆς Πεντηκοστῆς.

Τῷ 1899 ἀνεκαινίσθη τὸ πρῶτον ἐκ θεμελίων μέρος τοῦ Κεντρικοῦ Μοναστηρίου ἐν τῇ θέσει τῆς Μονῆς τοῦ Ἀγίου Δημητρίου ὡς Ἱερατικὴ Σχολή.

Τῷ 1900 ἀνακαινίζεται ἡ Μονὴ τοῦ Ἀγίου Χαλαλάρους.

Ἀπὸ τοῦ 1901—4 ἀπησχόλησε τὴν Ἀδελφότητα σοβαρῶς καὶ αἵματηρὰ συμπλοκὴ ἐγένετο διὰ τὸ σάρωμα τῆς Ἀγίας Αὐλῆς, οὗ ἕνεκα τόσαι Εὐρωπαϊκαὶ Διπλωματικαὶ ἐκινήθησαν καὶ ἰδίᾳ ἡ Γερμανικὴ. Τότε ἡγέρθησαν τὰ ἐν Σμύρνῃ κτίρια «Βεργανή» ἀντὶ 1003793 γροσίων.

Τῷ 1902 περιτεγχίζεται ἡ τῆς Μητροπόλεως Ναζαράτ περίβολος ἀντὶ 102252 γροσίων. Ἀνακαινίζεται ὁ ἐν Ταϊγανίφ ναὸς τοῦ Μετοχίου ἀντὶ 2500 ρουβλίων καὶ ὁ ἐν Μόσχᾳ ναὸς τοῦ Μετοχίου καὶ ἐνεκαινιάσθη τῇ 17 Σεπτεμβρίου. Δικαστικῶς κατακυρώθη τὸ Φρέαρ τοῦ Ἰακώβ ὡς καθαρὰ ἰδιοκτησία τοῦ Μακαριωτάτου.

Τῷ 1903 ἱδρύθη ἐκκλησία ἐν τῷ χωρίῳ Μάκερ ἀντὶ 13837 γροσίων, ἡγοράσθη οἰκία παρὰ τὸ ἐν Ρέμλῃ ἡμέτερον Μοναστήριον ἀντὶ 180 λιρῶν Γαλλίας, ὅπερ ἐπεδιώκετο ἀπὸ τοῦ 1893, ἐγκρίνεται ἡ ἀγορὰ νεκροταφείου ἐν Σάλτῃ, οἰκοδομὴ ἐκκλησίας ἐν Μουδζέδελ καὶ ἡγοράσθη καὶ περιτεγχίσθη ἡ δεξαμενὴ τοῦ Σιλῶν καὶ νοτιώτερον αὐτῆς ἕτερον γήπεδον. Τότε ἐνεκρίθη καὶ ἡ ἐν Ρέμλῃ Ἱδρυσις Σχολῆς.

Τῷ 1904 ἔχομεν ζήτημα περὶ τοῦ Σπηλαίου τῆς Βηθλεέμ, ἐν Γεθσημανῇ περὶ κατασκευῆς βαθμίδων παρὰ τοῖς δράχοις τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων, καὶ περὶ τοῦ σιδηροπλέκτου παραπετάσματος ἐν τῷ Σπηλαίῳ. Ἐγκρίνεται ἡ ἐν Ἡρακλείῳ ἀγορὰ οἰκοπέδου, ἐκ 1782 τ. μ. ἀντὶ 2000—2200 λ. Γ., καὶ ἡ ἐν Ρέμλῃ ἀνέγερσις τεσσάρων μαγαζίων ἀντὶ 150 λιρῶν. Τελοῦνται τὰ ἐγκαίνια τῆς νεοδμήτου ἐκκλησίας ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Ἀγίου Ὀνουφρίου, κατατίθεται ὁ θεμέλιος λίθος τῆς ἐκκλησίας ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Ἀβδᾶ Θεοδοσίου, μεταγράφεται τὸ ἐν Ἱεριχοῖ γήπεδον τοῦ Θαδωρίου Στεφάνου εἰς τὸ Ἱερὸν Κοινόν, ἐγκαινιάζεται ἡ ἐν Μουδζέδελ ἐκκλησία τῇ 5 Δεκεμβρίου καὶ ἀγοράζεται τὸ κάτωθεν τοῦ Ἀγίου Ὀνουφρίου γήπεδον ἀντὶ 400 λ. Γαλλίας κατὰ τὸ 1905.

1905. Καὶ πάλιν ζήτημα περὶ τῆς διαβάσεως τῶν θυμίωντων διακόνων ἐν Βηθλεέμ, συζητεῖται τὸ περὶ τοῦ γενικοῦ παρώματος ζήτημα ἐν τῇ Ναφ τῆς Ἀναστάσεως, γίνονται ἐξετάσεις Κυβερνητικαὶ περὶ τοῦ ἐν Βηθαδρχᾷ Προσκυνήματος, ὑποβάλλονται διαμαρτυρίαι διὰ τὰς ἐν τῷ Προσκυνήματι τῆς Βηθανίας οἰκοδομὰς, ἀναφύεται ζήτημα διὰ τὰ πρὸ τοῦ Κουβουκλίου καθίσματα, περὶ τοῦ Ἀγίου Γεωργίου ἐν Νι-

κηφορία, περί τῶν παρὰ τὸν Ἰορδάνην γαιῶν, ἐπισκευάζονται τὰ κλειθρα τῶν θυρῶν τῆς Ἀγίας Αὐλῆς καὶ ἡ θύρα τοῦ Ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως. Ἀνακαινίσθη ἡ ἐν τῷ νεκροταφείῳ Ἰόππης ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ἐγκρίνεται ἡ οἰκοδόμησις τοῦ Πραιτωρίου, παρέχεται ἡ ἄδεια ἰδρύσεως ἐκκλησίας ἐπὶ τοῦ φρέατος τοῦ Ἰακώβ, ἡγοράσθη τὸ παρὰ τὸ Σπήλαιον τοῦ Γάλακτος ἐν Βηθλεὲμ γήπεδον διὰ νεκροταφείον, τὸ παρὰ τὴν αὐλὴν τῆς Βασιλικῆς, ἀντὶ 118039 γρ. μετὰ 2507 γρ. ὡς φιλοδωρημάτων καὶ διὰ τὴν περιτείχισιν τοῦ νέου ἐδαπανήθησαν 44019, ἡγοράσθη ἡ ἐν Μόσχᾳ οἰκία τῆς Ὁλγας Συριδώνοβας, δι' ἣν ἐξητήθησαν κατ' ἀρχὴν 12000 ρ., παρέχεται ἄδεια τῷ Ἀρχιμανδρίτῃ Κορνηλίῳ διὰ τὴν ἰδρυσιν μαγαζιῶν καὶ οἰκίας, παραχωρεῖται ἄδεια πρὸς ἀποτελείωσιν τοῦ Ἀστεροσκοπείου καὶ ἀποφασίζεται, ἵνα κτισθῇ ὁ λουτρὸς καὶ ξενὼν παρὰ τὴν πύλην τοῦ Ἁγίου Στεφάνου. Ἐν Ἀποδὲ ἐκτίσθη δωμάτιον καὶ ἡγοράσθη οἰκία ἐν Πιρζέτ, διὰ σχολῆν, ἀντὶ 110 λ. Γαλλίας.

Τῷ 1906 διεξάγεται τὸ ὀχληρὸν ζήτημα τοῦ Ἀγν-Φάραχ, ἐγκρίνεται ἡ κατασκευὴ παραπήγματος παρὰ τὰς ὀχθὰς τοῦ Ἰορδάνου, γίνεται διαμαρτυρία κατὰ τῶν Κοπτῶν, ὡς θορυβοποιούντων κατὰ τὰς λειτουργίας ἡμῶν, ἐκδίδεται τὸ φερμάνιον διὰ τὴν ἀνέγερσιν ἐκκλησίας ἐν τῷ φρέατι τοῦ Ἰακώβ, ὑφίστανται διαφοραὶ μετὰ τῶν Λατίνων διὰ τὸν τοίχον παρὰ τὴν μικρὰν λιθίνην γέφυραν ἐν Γεθσημανῇ. Ἀνακαινίσθη ἡ ἐξωτερικὴ αἰθουσα τοῦ Πατριαρχείου, ἰδρυθέντων καὶ τινῶν δωματίων, ἀντὶ 127450 γροσίων, ἡγοράσθη ἐν Σαύφ (Ἀτζλουν) οἰκόπεδον διὰ τὴν σχολὴν ἀντὶ 4002 γροσίων καὶ οἰκία ἐν Ἰόππῃ. Ἐν Κρήτῃ ἡγοράσθη οἰκόπεδον ἐν Βαζιρ-Τσαρσί, ἀντὶ 24000 γροσίων, ἐπισκευάσθη τὸ τεῖχος τῆς Μονῆς τοῦ Ἁγίου Σάββα ἀντὶ 46650 γροσίων. Ἐγκρίνεται ἡ ἀγορὰ οἰκοπέδου ἐν Κάρακ διὰ σχολὴν ἀντὶ 105 λ. Γαλλίας. Ἀνακαινίζεται ἡ Πλατυτέρα τῆς Γεθσημανῆς καὶ τοποθετεῖται μαρμαρίνη Πρόθεσις. Συμπληροῦνται ἐν Μόσχᾳ οἰκοδομαί, ἀρξάμενοι ἀπὸ 1 Μαΐου 1904 μετὰ ὀλίγης δαπάνης 466211 ρουβλίων, καὶ ἀποφασίζεται ἐτησίαι πρόσοδος ἐξ 60000 ρουβλίων.

Τῷ 1907 διεξάγεται τὸ πολύπλοκον ζήτημα τοῦ Νεκροταφείου τῆς Σιών διὰ τὴν πτώσιν τοῦ δυτικοῦ τοίχου, θραύεται μέρος τοῦ λιθίνου πλαισίου τοῦ Παναγίου Τάφου, γίνονται ἐπισκευαὶ ἐν τῷ ἐν Βηθλεὲμ Προσκυνήματι καὶ συζητοῦνται τὰ περὶ τοῦ Προσκυνήματος τῆς Γαλιλαίας. Ἐτελείσθησαν τὰ ἐγκαίνια τοῦ Ξενῶνος τῶν Προσκυνητῶν ἐν

Δαπάνη καὶ τὰ ἐγκαίνια τῆς Μικρᾶς Γαλιλαίας 8 Ἀπριλίου. Παραχωρεῖται πρὸς οἰκοδομὴν ὑπὲρ τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Ἰουστίνου ὁ ἐν Ρέμλῃ μοναστηριακὸς Λουτρὼν ἀντὶ 400 λιρ. Γαλλίας. Ἐγκρίνεται ἡ ἀνοικοδόμησις τῆς Μονῆς τοῦ Ἁγίου Νικοδήμου (τῆς Φακῆς), κατατίθεται ὁ θεμέλιος λίθος ἐν Σιών τῇ 5 Ἰουνίου ἀδείᾳ Κυβερνητικῇ, τῇ 16 Ἰουλίου τίθενται τὰ θεμέλια τῆς ἐν Βηθλεὲμ Σχολῆς ἀντὶ δαπάνης 1750 λ. Γαλ. Ἠγοράσθη τὸ πρὸς Ἀνατολὰς τοῦ Ἁγίου Ὀνουφρίου οἰκόμεδον ἐξ 6081 τ. μ. ἀντὶ 16455 γροσίων. Ἐπεσκευάσθησαν τὰ ἐν Ρέμλῃ προσοδοφόρα κτήματα ἀντὶ 19452 γροσίων. Ἀνεκαινίσθησαν δύο μοναστηριακαὶ οἰκίαι ἀντὶ 10789 γροσίων. Ἐπεσκευάσθη ἡ Μονὴ τοῦ Ἁγίου Σάββα ἀντὶ 26778 γροσίων. Ὁικοδομήθησαν ἐν Βηθλεὲμ δπισθεν τοῦ Τεμένους Ὁμάρ δύο ἐργαστήρια ἀντὶ 5651 γροσίων. Ὁικοδομήθη δωμάτιον ἐπὶ τῆς βακουφικῆς οἰκίας Θεοδώρου Κρέτμ ἀντὶ 4286 γροσίων. Ἠγοράσθη γῆπεδον μετ' ἐλαιῶν ἐκ μέτρων 6081 παρὰ τὸν Ἁγίον Ὀνουφρίον ἀντὶ 16455 γροσίων. Ὁικοδομήθη οἰκία παρὰ τὴν Μονὴν τοῦ Ἁγίου Βασιλείου ἀντὶ 4982 γροσίων. Ἀνεκαινίσθη βακουφικὴ οἰκία, δπισθεν τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης, ἀντὶ 5666 γροσίων.

Τῇ 1908 ἐγκρίνεται ἡ ἐπὶ τοῦ Καρμηλίου Ὅρους ἀγορὰ ἐκτάσεως γῆς 24810 τ. κ. ἀντὶ 21810 φράγκων. Ἠγοράσθησαν δύο τεμάχια γῆς παρὰ τὴν Μονὴν τοῦ Ἀββᾶ Θεοδοσίου, ἐν Ταρσέχ· ἠγοράσθη οἰκόμεδον δι' ἐκκλησίαν ἀντὶ 9664 γροσίων, μία Χακούρα παρὰ τὴν Μονὴν τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος ἀντὶ 18530 γροσίων, οἰκόμεδον μετὰ ἐννέα ἐλαιῶν καὶ Χακούρας ἐν Βεθανίᾳ ἀντὶ 16111 γροσίων, οἰκία ἐν Βηθφαγῇ μετ' ἀμπέλου καὶ ἐλαιῶν ἀντὶ 24525 γροσίων. Ὁικοδομήθη δωμάτιον ἐπὶ τῆς βακουφικῆς οἰκίας Χρυσάνθου καὶ ἕτερον δωμάτιον ἐπὶ τῆς βακουφικῆς οἰκίας Μπουλλάτα ἀντὶ 5559 γροσίων, ἐπεσκευάσθη τὸ Νοσοκομεῖον ἀντὶ 9820 γροσίων, ἠγοράσθησαν ἐξ κεράτια τοῦ ἔξω τῆς Πύλης Δαμασκοῦ ἐλαιοτριβεῖου, ἠγέρθη εὐκτήριος οἶκος ἐν Σάτανᾳ ἀντὶ 45011 γροσίων, ἠγοράσθη τεμάχιον τῆς ἐν Φχὲς δι' ἐκκλησίαν, ἐκτίσθη δωμάτιον ἐπὶ τῆς μοναστηριακῆς οἰκίας Χαράμη, ἐκπληρώθησαν διὰ τὸν ἐν Χμοῦδ εὐκτήριον οἶκον 26576 γρόσια. Ἐν Κανᾷ ἠγοράσθη οἰκία καὶ γῆπεδον καὶ ἐπεσκευάσθη ἡ ἐναντι τῆς Μονῆς τοῦ Ἁγίου Εὐθυμίου βακουφικὴ οἰκία ἀντὶ 155 λιρῶν Γαλλίας.

Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἐν τοῖς Πρασκυνηματικοῖς ζητήμασι παρουσιάζονται πλείστα δυσχέρεια διὰ τὸ παρὰ τὸν Ἰορδάνην παράπηγμα, ἀποκόπτεται τεμάχιον μαρμάρου ἐκ τοῦ Παναγίου Τάφου, οἱ Ἀριε-

νιοι ἐγείρουσι νέας ἀξιώσεις ἐν Γεθσημανῇ, ἀποσπῶνται: τεμάχια μό-
λύβδου ἐκ τοῦ Ἀστέρος τοῦ Σπηλαίου, ἀνανεοῦνται τὰ μακάτια τῶν
θυρωρῶν τοῦ Ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως καὶ ἐπιπροστίθενται πολλὰ στενο-

**Ὁ Πανοσιολογιώτατος Ἀρχιεπίσκοπος κ. Σίλβεστρος Φραγκούλης,
ἡγούμενος τῆς ἐν Παλαιστίνῃ Λαύρας τοῦ Ἁγίου Σάββα.**

Ἐγεννήθη εἰς τὸ χωρίον Ἐγκλουβὴ τῆς Λευκάδος τῷ 1869, ὅπου καὶ ἐδίδα-
χθη τὰ πρῶτα μαθήματα. Ἐκπληρῶν εὐσεβῇ αὐτοῦ ἐπιθυμίαν μετέβη εἰς τὰ Ἱε-
ροσολύμια καὶ ἐκεῖ ἐπὶ 17 συναπτά ἔτη ἐξυπηρέτησε μετὰ ζήλου ἀξιεπαίνου τὴν
Ἀγιοταφίτικὴν Ἀδελφότητα. Τὴν 8ην Ὀβρίου τοῦ 1918, κοινῇ διαγνώμῃ καὶ
ψηφῇ τῆς Α. Θ. Μ. τοῦ Πατριάρχου Κυρίου Δαμιανοῦ καὶ τῆς περὶ αὐτὸν Ἱερᾶς
Συνόδου, διορίσθη, εἰς ἀμοιβὴν τῶν πολυτίμων ὑπηρεσιῶν καὶ τῆς πανθομο-
λογουμένης δραστηριότητός του, ἡγούμενος τῆς ἱστορικῆς Λαύρας τοῦ Ἁγίου
Σάββα ἐν Παλαιστίνῃ, ἐνθα συνεχίζει μὲ θερμοσφγὸν ζῆλον τὰς πρὸς τὴν ἱερὰν
Ἀδελφότητα καὶ τὸν Πανάγιον Τάφον ὑπηρεσίας του.

χωρίαι διὰ τὰς ὑπερβολὰς τῆς Ρωσικῆς Παλαιστινείου Ἑταιρείας διὰ τὴν ἐν Χερβῶνι ἐκκλησίαν καὶ διὰ τὸ Ἄεν Φάρα.

Τῷ 1909 ἐπεσκευάσθη ἡ μοναστηριακὴ οἰκία Μιχαὴλ Καδάση ἀντὶ 11227 γροσίων, ὃ ἐν Ἰόππῃ λουτρὸς ἀντὶ 12480 γροσίων. Ἠγοράσθησαν τὰ ἐννέα μερίδια τῆς παρὰ τὸν Τάφον τοῦ Λαζάρου οἰκίας ἀντὶ 17052 γροσίων. ἀνακαινίσθη ἡ μεγάλη στέρνα τοῦ κτήματος «Μπὴρ-Ἀργῶν» ἀντὶ 17898 γροσίων, ἐκτίσθησαν παρὰ τὸ Τυπογραφεῖον πέντε νέα Γραφεῖα ἀντὶ 87955 γροσίων. Ἠγοράσθησαν νέα γαίαι παρὰ τὸν Κρημνὸν τῆς Ναζαρέτ καὶ ἐν Ρένε, ἐπληρώθησαν διὰ τὴν ἐν Πατζαλλᾷ ἱδρυθεῖσαν νέαν Σχολὴν 160569 γρόσια καὶ διὰ τὴν οἰκίαν τοῦ προσφυτέρου Γεωργίου Δαππίκῃ ἐπληρώθησαν 300 λίραι Παλλίας.

Τῷ 1910 ἐγκρίνεται ἡ περιτείχισις καὶ ἀνέγερσις Νάρθηκος ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς Μαδηβᾶς.

Τῷ 1911 ἐγκρίνεται ἡ ἀγορὰ γηπέδου ἐν Ἀκρῇ, γίνεται ἡ μεγάλη ἀγορὰ τῆς Καισαρείας, ἐγείρεται ζήτημα τοῦ Ἀστέρος ἐπὶ διασάλευσι τῶν ἔλων, ἀρχεται ἡ κατεδάφισις τοῦ Κεντρικοῦ Μοναστηρίου πρὸς ἀνακαινίσιν ἐκ βάθρων καὶ κατατίθεται πανηγυρικῶς ὁ θεμέλιος λίθος, γίνονται ἐξωτερικαὶ ἐπισκευαὶ τοῦ Τρούλλου τοῦ Καθολικοῦ, προυνσιάζεται ζήτημα περὶ τοῦ ἀνοίγματος τῆς Ἁγίας Πόρτας τοῦ Ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως.

Τῷ 1913 παρέχεται ἄδεια εἰς ἀνάδειξιν τοῦ μέρους τοῦ Πατριάρχου Μοδέστου (Ἀποῦ Τόρι, ἀποφασίζεται ἡ ἱδρυσις νέας ἐκκλησίας ἐν Σάλτῃ, ἀνακαινίζεται καὶ ἐξωραίζεται ἡ ἐν τῷ Μετοχίῳ Κωνσταντινουπόλεως ἐκκλησία, γίνονται τὰ ἐγκαίνια τῆς ἀνακαινισθείσης Μονῆς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ἐν Πατζαλλᾷ. ἐξετάζεται καὶ πάλιν τὸ ζήτημα τῆς Βηθαβαρᾶς, χορηγεῖται ἄδεια πρὸς ἀνέγερσιν ἱεροῦ καθιδρύματος παρὰ τὸ Προσκύνημα τῆς Ἀναλήψεως, γίνονται μεγάλα ἐπισκευαὶ ἐν τοῖς ἀποχωρητηρίοις τοῦ Ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως, ἀνακαινίζεται τὸ ἐν Σάμφ Ἀγιοταφίτικόν Μετόχιον.

Τῷ 1915 ἀνακινεῖται ζήτημα περὶ τῶν παρὰ τὸν Ἰορδάνην γαιῶν καὶ περὶ τῶν ἐν Πίρε ἐρειπίων τῆς ἐκκλησίας.

Τῷ 1916 γίνεται μικρὸν ζήτημα περὶ τεμαχίου λίθου, θραυσθέντος νυκτὸς ἐκ τῆς πλακὸς τῆς Ἀποκαθηλώσεως. Αἴρεται ὁ παρὰ τὸν Ἰορδάνην φορητὸς εὐκτήριος ἡμῶν οἶκος ὑπὸ τῆς τουρκικῆς Κυβερνήσεως, ἀποτολμῶνται λατινικαὶ καινοτομίαι ἐν τῷ Ναῷ τῆς Ἀναστάσεως.

Τῷ 1917 οἱ Λατίνοι ἀποπειρῶνται νὰ τελέσωσι λειτουργίαν ἐν τῇ Βασιλικῇ τῆς Βηθλεέμ, ἐξακολουθεῖ τὸ ζήτημα περὶ Βηθθαβάρᾶς καὶ τῶν ἐν Χαράρ γαιῶν, ἀνακινεῖται ζήτημα ἡμῶν καὶ τῶν ἐν Χαράρ γαιῶν, ἀνακινεῖται ζήτημα μεταξὺ ἡμῶν καὶ τῶν Ἀρμενίων διὰ τὴν Βηθλεέμ, καταλαμβάνεται τὸ ἱερὸν καθίδρυμα τῶν Θεοπατόρων Ἰωακείμ καὶ Ἀννης ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἀποτυγχάνει λατινικὴ ἀπόπειρα ἐν τῇ Προσκυνήματι τῆς Εὐρέσεως καὶ ὑποβάλλεται ἐντονος διαμαρτυρία κατὰ τῶν λατινικῶν ἀποπειρῶν πρὸς παραβίασιν τοῦ Προσκυνηματικοῦ Καθεστώτος, ἐγένοντο συλήσεις τοῦ Σκευοφυλακείου καὶ τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Πανιέρου Ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως, ἀποκρούεται ἡ ἀπόπειρα τῶν Λατίνων, ὅπως πανηγυρίσωσι τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἁγίου Τάφου.

Λήγοντος τοῦ 1917 ἡ Ἐκκλησία Ἱεροσολύμων, ἀδουλίᾳ τουρκικῇ, ἀπήχθη εἰς ὑπερρίαν μέχρι Δαμασκοῦ, ὅπου διέμεινεν ἐπὶ ὀλόκληρον ἔτος καὶ λήγοντος τοῦ 1918 ἐπανήλθεν, ὅτε δύο Προσκυνηματικὰ ζήτήματα συνέδισαν, ταραχὴ τῶν Ἀρμενίων διὰ τὴν τελετὴν τοῦ Ἁγίου Φωτός καὶ ἡ ἄρσις τοῦ μετσοίχου τῆς Βασιλικῆς τῆς Βηθλεέμ μεθ' ὧν τῶν συμπαρομαρτούντων ἀντικειμένων, εἰκόνων καὶ κανδηλῶν.

Ἐν τῇ προχείρῳ τούτῳ σημειώματι, ἐν ᾧ ἀτελῶς παρελαύνει ἡ πολυμερὴς δρᾶσις τῆς Ἀγιοταφίτικῆς Ἀδελφότητος καὶ πολλὰ κεφάλαια ἕτερα προσκυνηματικῆς φύσεως, πολλοὶ οἰκοδομαὶ μονῶν καὶ ἐκκλησιῶν ἀνὰ τὴν Παλαιστίνην, πολλοὶ ἀγῶνες κατὰ τῶν Προπαγανδῶν, διαπάλαι κατὰ τῆς Παλαιστινείου Ἑταιρείας, ἀγῶνες καὶ ἀγωνίαι πρὸς ἐπιτοπίους συνθήκας, μόχθοι διὰ τὴν πνευματικὴν κίνησιν, δαπάναι πρὸς ἐμπλουτισμὸν ἀνεκδιήγητον τοῦ Σκευοφυλακείου, σιγῇ παρέρχονται, δύνανται τις νὰ σχηματίσῃ εἰκόνα σαφῇ τοῦ Ἀγιοταφισμοῦ. Οὐδαμοῦ οὐδεμίᾳ δρᾶξ τοῦ Ἑλληνισμοῦ δύνανται νὰ παρουσιάσῃ τηλικαύτην ζωτικότητα καὶ τοιαύτην ἀκαταμάχητον δύναμιν ἐν τῇ διατηρήσει τῶν κεκτημένων καὶ ἐν τῇ προσκλήσει νέων. Οὕτω, τὸ μὲν παρελθὸν ἐπιδεικνύει μεγαλεῖον δημιουργηθὲν ἐν ἀγωνίαις, ἐξ ὧν ἐπιστέφεται ὁ βίος τοῦ Ἀγιοταφισμοῦ, τὸ δὲ μέλλον ἀνέχει εἰς τοὺς νεωτέρους, περὶ ὧν εὐχόμεθα, ὅπως φανῶσιν ἀντάξιοι τῶν προγόνων.

Ἀρχμ. ΤΙΜΟΘΕΟΣ ΠΥΘΑΓΟΡΑΣ ΘΕΜΕΛΗΣ

ΚΛΗΡΟΣ ΚΑΙ ΠΑΙΔΕΙΑ

Ἀποδιδόντες δικαιοσύνην εἰς τοὺς ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας ἐθνικότητος ἀγῶνας τοῦ ἱεροῦ ἡμῶν κλήρου, δραττόμεθα τῆς ἐκατονταετηρίδος τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ἀναστάσεως, ἵνα μίαν ὄψιν τῆς ἐξοφλήσεως τῶν πρὸς τὴν ποιμαίνουσιν Ἐκκλησίαν ὀφειλῶν ἡμῶν ἐξετάσωμεν. ἔχει διότι νῦν μόνον πρέπει· ἵνα πράξωμεν τοῦτο, ἀλλὰ νῦν ὑπὲρ ποτε μετὰ τινος προσοχῆς. Ἐκ μακρᾶς ἱστορικῆς ἐρεύνης ἀποσπᾶται, οἷον εἶπειν, ἡ ἐξέτασις μιᾶς ἱστορίας ἑκατὸν ἐτῶν. Καὶ αὕτη θὰ δεῖξη συνέχειαν ἐργασίας, εἰς τὸν ἱερὸν τῶν τελευταίων ἑκατὸν ἐνιαυτῶν κλήρον κληροδοτηθείσης ὑπὸ τοῦ κλήρου δυσχειμέρου χρονικῆς περιόδου, συνεχίσαντος τὸ ὑπὲρ τῆς «εὐσεβοῦς παιδεύσεως» ἔργον τῆς ποιμανούσης Ἐκκλησίας τῆς ἐπὶ τῶν ἐλλήνων αὐτοκρατόρων τῆς χριστιανικῆς Ἀνατολῆς ἀκμασάσης· διότι κ' ἐκείνη ἐπίστευε τὴν ἀληθῆ παιδευσιν οὐ δυναμένην ἢ ἐν παιδείᾳ καὶ νοουθεσίᾳ Κυρίου ἵνα διεξαχθῇ, σύμφωνα ἐν τῇ τοιαύτῃ πεποιθήσει τὴν κοσμικὴν ἐξουσίαν ἔχουσα· κ' ἐκείνη, καθὼς ἡ τῶν κάτω χρόνων ἐλληνικὴ γενεὰ ἐπίστευον ἔργον καὶ καθήκον καὶ δικαίωμα τοῦ ἱεροῦ ἡμῶν κλήρου τὴν ἐποπτεῖαν, ἀλλὰ καὶ τὴν μέριμναν τῆς ἐν νοουθεσίᾳ Κυρίου θρησκευτικῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν πατέρων καὶ προπατόρων ἡμῶν, ἣν ἐκπαιδευσιν ὑπεστήριζεν ὁ μετὰ τὴν ἄλλωσιν ἱερὸς ἡμῶν κλήρος δι' ὧν ἐγίνωσκε μέσων.

Τὴν τῶν ἀγῶνων ἐκείνου συνέχισιν ἐπίστευσε καθήκον αὐτοῦ καὶ ὁ κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην ἐκατονταετίαν ἱερὸς κλήρος. Ἐπηραζομένην βλέπων τὴν «εὐσεβῆ παιδευσιν» ἐσπευδεν εἰς σωτηρίαν αὐτῆς, εἰς ἐνίσχυσιν, εἰς σύνταξιν τῶν κατ' αὐτήν. Ἡ προφύλαξις αὐτῆς ἀπὸ τῶν ἐξωθεν ἢ ἐνδοθεν ἐπισκηπτουσῶν ἢ ἀναθρῶσκουσῶν καινῶν διδασχῶν, καὶ πρὸ τῆς ἀλώσεως παρατηρουμένη, ἐφάνη μετὰ πολλῆς θρασύτητος πειράζουσα τὸ ἔθνος ἔτι ἀπὸ τοῦ 1821 λαθροβίως πως, φανερώς δὲ μετὰ τὸ 1823, ἕτε πάσῃ μηχανῇ καὶ πάσῃ δυνάμει ἐπέζητεῖτο ἡ ὑπὸ τοῦ Πατριαρχείου Κ[]πλόεως εὐλογία καὶ κύρωσις τῆς ὑπὸ τῶν Βιβλικῶν Ἐταιριῶν ἐκχυδασσεως τῶν Ἀγίων Γραφῶν. Εἶχον, ὡς ἔλεγον οὗτοι, τὴν ἐγκρίσιν τοῦ μακαρίου πατριάρχου Γρηγορίου Ε' καθὼς καὶ τοῦ Ἱεροσολύμων Πολυκάρπου πρὸς τὴν τοιαύτην μετάφρασιν, ἣν ἤρξαντο δῆθεν ἐκτυποῦντες ἐν τῇ πατριαρχικῇ τυπογραφίᾳ μικρῇ πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως, ἐργασθέντος πολὺ πρὸς τοῦτο τοῦ ἱεραποστόλου

Πίγκερτων. Ἀλλ' ἀπὸ τοῦ 1823 ἡ Μ. Ἐκκλησία ἀπεδοκίμασεν ἀπορραπίσασα πᾶσαν ἀμαρῶσιν τοῦ γλωσσικοῦ κάλλους τῶν Ἰσραφῶν, δυναμένην ἵνα υποκρύψῃ καὶ τινα ἐπαισθητόν, ἡ ἀνεπαίσθητον, ἀπὸ τοῦ δογματικοῦ, οὕτως εἰπεῖν, καθεστῶτος ἐκτροχιασμέν τῆς ἑλληνικῆς ὀρθοδόξου νεολαίας. Οὕτως ἐστῆσε τὴν ἑρμῆν τῆς τῶν Γραφῶν ἐκχυδαΐσεως ὁ πατριάρχης Ἀνθιμος Γ' ὁ ἀπὸ Χαλκηδόνος, εἰς τὸν πεπαιδευμένον μητροπολίτην (γέροντα) Κυζίκου Ματθαῖον ἐμπιστεύσας τὴν ἀναίρεσιν τῆς γνώμης τῶν νομιζόντων οὐχ! δῆθεν ἐπιδλαβὴ τῷ δόγματι τὴν ἐκχυδαΐσιν.

Εἶχε δὲ καθήκον, οὕσα συνεπὴς ἑαυτῇ, ἡ ποιμαίνουσα τὴν Ἑῶαν λῆξιν Ἐκκλησία ἵνα προσεναχθῇ τοιοιυτοτρόπως. Ἀπὸ τῶν πρώτων ἑτῶν τῆς ἐπαναστάσεως, καὶ μικρῇ πρὸ αὐτῆς, ἦν ἀρξαμένη ἐν τε Μελίτῃ καὶ ἐν Κπόλει ἡ ἐκδοσις μικρῶν τὸ σχῆμα καὶ τὴν ἑκτασιν βιβλιδίων, ὑπὸ ποικίλους τίτλους, παρεχομένων πνευματικὴν τροφὴν εἰς τὸν ἑλληνικὸν λαόν. ὑποπτον ὡς πρὸς τὴν διδασκαλίαν τοῦ δόγματος, καὶ τὰ βιβλίδια ταῦτα, μετὰ τὴν φήμην τῆς ὑπὸ δύο πατριαρχῶν ἀναγνωρίσεως τοῦ ἔργου τῆς ἐν Λονδίῳ Βιβλικῆς Ἑταιρίας, ἀδεῶς ἀνὰ τὴν καθ' ἡμᾶς Ἀνατολὴν διασπειρόμενα, διέδιδον ὀθνεῖας, ἐπιζημίους ἔθνικῶς καὶ θρησκευτικῶς, ἰδέας. Παρετείνετο δὲ ὁ τῆς παλιγγενεσίας ἡμῶν ἀγὼν, καὶ θρήνων ἦν καὶ διωγμῶν ἀνάπλεως ἡ ὀρθόδοξος Ἀνατολή, καὶ εἰς τὴν φοδερὰν καθ' ἡμῶν καταιγίδα, ὅτε οὐδεὶς ἦν ὁ βοηθῶν ἡμῖν ἐν τῇ ἑλληνικῇ Ἀνατολῇ, καὶ φυλλάδες τοῦ τυπογράφου Γρίφφητ ἐπλημμύρουν τὰς ἑλληνικὰς κοινότητας, καὶ προσηλυτευταὶ ἐξ Ἀμερικῆς τε καὶ Ἀγγλίας ἤγγρευον εἰς τὰς χρυσοπλέκτους σαγήνας αὐτῶν τοὺς χλιαροὺς τῇ πίστει, καὶ διδάσκαλοι, δυστυχῶς, Ἕλληνες. εἰς ὑποσχέσεις ἐμπραγμάτων ὑπέκοντες καὶ μέλλον εἰς ἑαυτοὺς τε καὶ τὰ τέκνα αὐτῶν εὐδαιμον ἐξασφαλίζοντες, καὶ προστασίαν ἐξωτερικὴν κατὰ βιαιοτήτων τουρκικῶν κτῶμενοι, φοδερώτεροι εἰς τοὺς ὁμοεθνεῖς αὐτῶν ἠδύναντο ἢ ἀποδῶσιν, υἱοὶ γέννης, διπλότεροι ἑαυτῶν, κατὰ τὸ εὐαγγελικόν, ἀποδεικνύμενοι. Καὶ ἐδίδασκον οὗτοι πάντες εἰς σχολεῖα κοινοτικά ὅσοι λαθροδίατον εἶχον τὴν οὐκ ὀρθόδοξον πίστιν, ἐδίδασκον καὶ εἰς σχολεῖα ὑπὸ ξένων ἰδρυόμενα καὶ συντηρούμενα. Διδασκάλους τοιοῦτους ἦν ἀδύνατον ἢ ἀνεχθῆ ἑντὸς τῶν ἑαυτῆς σπλάγγνων ἡ Μ. Ἐκκλησία Κηπόλεως, ἀλλ' οὐδ' ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις ἠνεύχετο, ἀνεχομένη τὴν δυσμένειαν τῶν τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας ἱεραρχῶν κατὰ τῶν ἐξ ἀφανοῦς τε καὶ ἐμφανοῦς ὑπονομευόντων τὰ θεμέλια τῆς ἐθνι-

κῆς ἡμῶν ὑπάρξεως. Ἦν δὲ συνεχῆς ὁ τοῦ Πατριαρχείου κατὰ τῶν τοιούτων διδασκάλων καὶ τῶν διδασκαλιῶν πόλεμος, ἀπὸ τοῦ 1823, ὅτε ὁ μεταφράστης τῶν Γραφῶν Ἰλαρίων ὁ Σιναΐτης, ὁ ἐκ Κρήτης πεπαιδευμένος ἱεράρχης τοῦ βουλγαρικοῦ Τορνόβου, διαταγὴν ἐντονον ἐλάμβανε τοῦ πατριάρχου Ἀνθίμου, ἵνα παύσῃ πολυπραγμονῶν τὰ κατὰ τὴν ἐκχυδαΐσιν τῶν Γραφῶν, ἧς ἦν ὑπέρμαχος. Συνεχεῖς ἐπιστολαὶ ποιμαντικά, καὶ συμβουλαὶ καὶ διαταγαὶ ἐξεπέμποντο πρὸς τοὺς ἐν Ἀνα-

Ὁ ἀείμνηστος πατριάρχης Ἐπόλεως Γρηγόριος Ξ' ὁ ἀπὸ Σερρών
(1835—40 καὶ 1867—71).

τολῇ κατοικοῦντας ἑλληνας, τῶν δὲ ἱερατικῶν ἀγώνων κατὰ τῶν τῷ ἀκίβδηλον κινδηλευόντων τῆς ὀρθοδοξίας νόμισμα τὸ θαυμασιώτερον τεκμήριον, κατὰ τὴν πρώτην ἱερατείαν αὐτοῦ, ἔδωκεν ὁ ἀείμνηστος ἐν πατριαρχαῖς Γρηγόριος Ξ' ὁ ἀπὸ Σερρών.

Λόγος περὶ αὐτοῦ πρέπει ἵνα συνυφανθῇ μακρότερος, διὰ τὸ ἔξαγον τοῦ ἀνδρός, ὑπὲρ τὰς τρεῖς ἀνθρώπων γενεὰς ζήσαντος καὶ τὸ πρὸς τὸ

ἔθνος καθήκον λελογισμένως ἐπιτελέσαντος. Ἐρρωμένεστερον ἄλλων ἀνέλαβε τὸν κατὰ ψευδαδέλφων ἀγῶνα, διδάσκων καὶ γράφων καὶ ἐνεργῶν κατὰ πάσης ψευδωνύμου διδασκαλίας, καί, κατὰ τινα μεσαιωνικὴν ὁρμὴν ἢ συνήθειαν, διατάξας καὶ πραγματοποιήσας, ἐν τῇ αὐτῇ τῆς πατριαρχικῆς ἐκκλησίας, ὡς ἐκ παραδόσεως ἔχομεν μαθόντες, τὴν ὁλοκαύτως καὶ πάσης ἐντύπου ἐκχυδαίσεως τῶν Ἀγίων Γραφῶν καὶ πάσης μικροσχήμου ἐκδόσεως τῶν «μαλτέζικων» βιβλίων, ἅπερ ἐφοδοῦντο πάντες οἱ ὀρθόδοξοι ἵνα ἀναγνώσων, ἵνα μὴ τὴν θείαν ἐπισύρῃσιν ὀργὴν καὶ τὴν κατάραν τοῦ εὐσεβεστάτου Γρηγορίου. Ἐπέβαλλε δ' εἰς τοὺς τῶν σχολείων λαϊκοὺς ἐφόρους τὴν τε καταδίκην τῶν βιβλίων τούτων καὶ τὴν καταδίωξιν διδασκάλων ἐλευθεριαζόντων ἐν τῇ πίστει, τούτους δὲ οὔτε ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις ἡνείχετο, καθὼ μετοχτεύοντας ἰδέας ἀνατρεπτικὰς τῶν θεμελίων χρηστῆς κοινωνίας καὶ ἡ συνεννόησις ἐν τῇ ὑποθέσει ταύτῃ κυβερνητικῶν ὑπαλλήλων καὶ κληρικῶν ἑλλήνων διήρκεσε καὶ μέχρι τοῦ κριμαϊκοῦ πολέμου καὶ τῆς μετ' αὐτὸν γενομένης συνθήκης (1856), ὅτε τὸ μὲν φῶς τοῦ τύπου δι' ἐφημερίδων καὶ βιβλίων ὑπενθύμιζεν εἰς τοὺς Ἕλληνας τὸ καθήκον ἐκάστου, αὐθαδῶς δ' ἐπὶ τῆς Ἀνατολῆς τῆς ὀρθοδόξου ἐπέσκηψαν ἀπὸ Δύσεως ἑτέρα καταιγίς πολὺ τὴν Ἐκκλησίαν ἡμῶν ἐπηρεάσασα, καὶ λωφίσασα μετὰ καὶ τῆς πτώσεως τοῦ Γ' Ναπολέοντος.

Τὸ παράδειγμα τοῦ Γρηγορίου καθήκον εἶχον ἵνα συνεχίσωσι καὶ οἱ μετ' αὐτὸν πατριάρχαι καὶ οἱ ἀρχιερεῖς, μετὰ τὴν σύνταξιν μάλιστα νόμων τινῶν διαπόντων τὴν τοῦ ἔθνους ἐκπαίδευσιν καὶ ἐξηκολούθησαν αὐτὸ οἱ τῆς Ἀνατολῆς κληρικοὶ μάλιστα, διὰ τε κηρύγματος καὶ διὰ διδασκαλίας. Σπουδαιότατον ἔργον, ὡς πρὸς τοῦτο τὸ κεφάλαιον, ἀποδείκνυται ἡ τοῦ ἀειμνήστου διδασκάλου μου Εὐσταθίου Κλεοβούλου, μητροπολίτου Καισαρείας τῆς Α' Καππαδοκίας, Ἐπιστολιμαία Λιατριδὴ πρὸς Ἕλληνα τινὰ διδασκαλὸν Εὐθύμιον, τὸ δόγμα τὸ προτεσταντικὸν ἐνστερνισθέντα. Ἐξεδόθη τύποις αὕτη καὶ μετὰ καρποφορίας πνευματικῆς ἀναγινώσκεται ὅσον κἂν ἡ μακρὰ, φαίνεται μοι δὲ μεταγραφείσα κατόπι καὶ ὑπὸ ἄλλων. Μακρὸν ἄμα καὶ καρποφόρον ἀγῶνα διεξήγαγεν ἐπὶ τεσσαρακονταετίαν περίπου καὶ Φίλιππος Ἀριστόδουλος, μαθητὴς ἀρχαῖος τῆς ἐν Χάλκῃ σχολῆς, διδάσκαλος ἀριστος, ἱεροκλήρυξ θαυμασίας, ἑγγαμὸς μὲν καὶ λαϊκός, ἀλλ' ἐπὶ ζωῆς τηρήσας τὴν καλογηρικὴν περιβολήν. Αὕτη δέ με παρορμᾷ εἰς τὴν τοῦτου μερίαν ἐν λόγῳ περὶ κλήρου.

Ἄλλ' ἐπὶ τοῦ Γρηγορίου Γ' ἑτέρα τις ἐξερράγη διδασκαλία κατὰ τῆς χριστιανικῆς πίστεως ἀσεθῆς, ὁ θεοσεβισμὸς τοῦ Θεοφίλου Καΐρη, καὶ τοῦτον πρῶτος ὁ Γρηγόριος ἐξώντωσεν ἐξ Ἑλλάδος, ἐπικινδυνώτατον ὄντα εἰς τὴν «εὐσεβῆ» παιδευσιν, τὴν πάτριον παιδευσιν. Εἶχον ἤδη δτλητηριασθῇ πολλοὶ νέοι ἀπὸ τῆς διδασκαλίας τοῦ Θεοφίλου, οὐ καὶ ἡ μορφή, καὶ ἡ πολιτεία, καὶ αἱ γνώσεις πολλὴν ἐξήσκουν ἐπὶ νεαρῶν μωθητῶν τὴν γοητείαν. Οἱ ἐκ τοῦ παιδοφθόρου αὐτοῦ «Ὁρφανοτροφείου» ἐξαπολυόμενοι νέοι, συνήθως ἔχοντες ἡλικίαν μεταξύ εἰκοσιπέντε καὶ τριάκοντα ἐτῶν, προσεκαλοῦντο ὡς διδάσκαλοι κοινοτήτων ἑλληνικῶν, ἥδη θρησκευτικῶς διεφθαρμένοι, βλάβης ἡμῖν πρόξενοι. Ὁ μακάριος Γρηγόριος ἀπέστειλε διαταγὰς, ἵνα προσέλθωσιν εἰς τὴν Κηπολιν καὶ, καταλλήλως ἐξεταζόμενοι καὶ εἰς συγγραφὴν λιδέλλου πίστεως ὑποβαλλόμενοι, τύχωσιν εἰτα τῆς ἀδείας τοῦ διδάσκειν. Ἦλθον πολλοί· σχεδὸν πάντες, οὐαὶ δὲ τῷ τὸν ὅρκον ἀθετοῦντι, διότι βεβαία ἦν ἡ τε ἐκκλησιαστικὴ καὶ ἡ πολιτικὴ αὐτοῦ καταδίκη.

Κατηγγέλλοντο δὲ οὗτοι καὶ εἰς τὴν τουρκικὴν κυδέρνησιν, ἐκ τοῦ κράτους τοῦ τουρκικοῦ διωκόμενοι, ἀλλὰ ἀνοίξαντες τὴν θύραν εἰς διακαίᾳς ἰσως παρεμβάσεις τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, ἥδη ἀπὸ τοῦ 1837, ὅτε γενικὸν ἐξέφηγε τὸν διωγμὸν τῶν ξένων ὑπηκοότητα κεκτημένων διδασκάλων. Ἄλλ' οὐδὲ ἦν ἐπιβλαβὴς εἰς ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας ἡ τοιαύτη ξενηλασία, πολλῶν κακοδόξων διδασκάλων ἀπελαυνομένων. Εἶχομεν ὅμως χρηστοὺς καὶ σεμνοὺς καὶ δοκίμους ἐν ᾗθει, ἐν φρονήματι, ἐν γνώσει τῆς ἑλληνικῆς, ἐν ἐπιγνώσει τῆς πίστεως αὐτῶν διδασκάλους ὅχι ὀλίγους. Ἐν Φαναρίῳ ἐπὶ Γρηγορίου Γ' καὶ πρὸ αὐτοῦ διέπρεπον ὁ πρῶτον μὲν Βασίλειος, ἐπ' αὐτοῦ Συννάδων Βενιαμίν, εἰς τὴν τοῦ Ἀγιοταφίτικοῦ Μετοχίου σχολὴν· εἰς τὴν τοῦ Μουσουλίου Φιλόθεος, διάκονος, ὁ ἐκ Μηλίου τῶν Γανοχώρων· ἐν Ψαμαθίᾳ Ἰωσήφ μοναχός, ὁ μνήμην ἀνδρός δαίλου καταλιπών· ἐν Ἐηροκρήνῃ ἤρκει καὶ μόνος Σαμουήλ ὁ Κόμπριος, διάκονος καὶ κατόπι (1825) μητροπολίτης. Τῷ 1839 διαρρυθμίσθησαν ἐπὶ Γρηγορίου, τὰ κατὰ τὴν πατριαρχικὴν ἡμῶν ἀκαδημίαν (Μ. τοῦ Γένους Σχολήν), ἰδρυθείσης ἅμα καὶ στοιχειώδους θεολογικῆς σχολῆς, τῆς τελειωτέραν ἐν Χάλκῃ τῷ 1844 συνέστησε Γερμανὸς ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης ὁ ἀπὸ Δέρκων, μετ' ὀλίγα δ' ἔτη ἐπαύσατο, δυστυχῶς, ἐργαζομένη ἡ Ἱερατικὴ, ἡ μᾶλλον Θεολογικὴ τῆς Καισαρείας σχολή, ἕως ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς ΙΗ' ἑκατονταετηρίδος ὑπάρχουσα, διδάσκαλον πρὸ παλαι σχολῶσα Παῖσιον τὸν μετὰ ταῦτα (1831—1871)

Καισαρείας, ὑπερεννενήκοντα μὲν ἔτη ζήσαντα, πλέον δὲ τῶν ἐδομη-
κοντα εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ἐκκλησίας καθοσιώσαντα. Ἐξήλθον δὲ
τῆς καισαρειακῆς σχολῆς ἱεράρχαι δόκιμοι καὶ διδάσκαλοι, καὶ αὐτοὶ

Ὁ αἰμόνητος πατριάρχης Κypιανὸς Γερμανὸς Δ' ὁ Βυζάντιος
(1842—1845, 1852—1853).

Ἐὲ καὶ οἱ ἀπὸ τῆς Μ. τοῦ Ι'. Σχολῆς καὶ οἱ ἀπὸ τῆς Χαλκιδεῖδος ἀπολυ-
μενοί, διδάσκαλοι γινόμενοι, συνετέλουν εἰς στηριγμὸν τοῦ δόγματος, καὶ
διέδιδον γνώσεις ἐπιστημῶν, καὶ γινώσκιν ἐπέβαλλον τῆς μητρικῆς ἡμῶν

γλώσσης, οὐχὶ τῆς τερατώδους, ἦν ὡς ἑλληνικὴν ἀπεπειράθησαν ἀπὸ δεκαπενταετίας ἤδη 'να διαδώσωσιν οἱ καινόσπουδοι καὶ ἀδάσιμον λαβόντες τὴν διδασκαλίαν τῆς ἑλληνικῆς ἐμβρόντητοι νεανίσκοι. Τὴν πρὸς διαφθορὰν τῆς τοιαύτης παραλόγου γλώττης τάσιν ἀπεδοκίμαζε

Ὁ αἰμνήστος Πατριάρχης Ἱεροσολύμων Κύριλλος Β'.

Ἐγεννήθη ἐν Σάμῳ τῷ 1792, Κωνσταντῖνος ὀνομασθεὶς ἐν τῷ βαπτίσματι. Μοναχὸς καὶ διάκονος μονῆς τινος ἐν Σάμῳ, κατῆλθεν εἰς Ἱερουσαλὴμ πρὸ τοῦ 1821, ἐχειροτονήθη τῷ 1831 ἀρχιεπίσκοπος Σεβαστείας, ὕστερον ἐγένετο Λύδδης ἀρχιεπίσκοπος καὶ τῷ 1845 ἐξελέγη πατριάρχης, διατελέσας το οὗτος ἄχρι

Σύγχρονος Ἑλληνικῇ Ἐκκλησίᾳ

25

διαρκῶς ὁ μακάριος πατριάρχης Ἰωακείμ Γ', δεικνύων καὶ ἐν τούτῳ τὸν ἱερὸν ἡμῶν κληρὸν ὑπερμαχοῦντα τῆς ἀνοθεύτου γλώσσης, καὶ τὴν ἐν τούτῳ ἰδέαν αὐτοῦ ὡσεὶ κληρονομίαν ἱερὰν παραπέμπαντα τοῖς μετ' αὐτὸν, οἵτινες πρὸ ἐνὸς σχεδὸν ἔτους ἀπεδοκίμασαν εὐγενῶς καὶ ἡπίως τοὺς φθορεῖς, ἀρχιερέων φιλογενῶν προεξαρχόντων.

Κατὰ τὴν τελευταίαν πεντηκονταετίαν ὁ μὲν ἱερὸς ἡμῶν κληρὸς ἐπώπτευε τὴν εὐσεβῆ καὶ δευσιν, τὸ δὲ ἔθνος, ἀπὸ συλλογικῶν βημάτων καὶ δι' ἐφημερίδων καὶ περιοδικῶν φωτιζόμενον, ἐθεώρει καθήκον «αἰ ἀριστεύειν καὶ ὑπέροχον ἔμμεναι ἄλλων—μηδὲ γένος πατέρων αἰσχυνέμεν, οἳ μέγ' ἀριστοί».

Ἐσπευδον δ' ἀριστεύειν κληρικοὶ διδάσκαλοι, πολλοὶ μὲν μέχρι τοῦ 1849 ὄντες, ὅτε τοὺς πρῶτους αὐτῆς τελειοφοίτους ἀπέλυσεν ἡ σχολὴ τῆς Χάλκης, πλείονες δὲ μετὰ δέκα ἄλλα ἔτη γενόμενοι, διότι, ὡςδεκαετίαν κατόπι τῆς ἐν Χάλκῃ, ὁ διὰ τὴν φιλομουσίαν καὶ φιλαν-

τέλους 1872, ὅτε ἐπαύθη ὑπὸ τῆς συνόδου αὐτοῦ, καθὼ ἀντιτιθέμενος εἰς τὴν κήρυξιν τοῦ βουλγαρικοῦ λαοῦ ὡς σχισματικοῦ, καίπερ θέλων τὴν τιμωρίαν τῶν εἰς πολλὰς ἀντικανονικὰς καὶ μισαδέλφους πράξεις ἐξολισθησάντων βουλγαρικῶν κληρικῶν. Ἀπεβίωσε κατὰ τὸν αὐγουστὸν τοῦ 1877, ἀφοῦ πρότερον ἐζήτησαν ἀπ' αὐτοῦ συγγνώμην οἱ πρὶν διώχται αὐτοῦ, ζητήσαντος καὶ τούτου λήθην τῶν γενομένων. Ἐκτὸς τῆς θεολογ. σχολῆς τοῦ Σταυροῦ, εἰς τὴν ὁποίαν μέχρι τοῦ 1906 ἐδίδαξαν διακεκριμένοι τοῦ Γένους διδάσκαλοι, τῶν ὁποίων τινὲς καὶ συγγράμματα ἐξέδοκαν ἀξιανάγνωστα, ὁ Κύριλλος συνέστησε πρὸ τῆς ἰδρύσεως τῆς σχολῆς καὶ τυπογραφεῖον ἑλληνικόν, πολλὰ βιβλία ἐκτυπῶσαν, καὶ πολλὰν ἑλληνικῶν βιβλίων διέταξε τὴν ἀραβιστὶ μετάφρασιν καὶ τὴν δωρεάν εἰς τοὺς ὀρθόδοξους τῆς Παλαιστίνης ἀραβας διανομὴν. Ἰδρυσεν ἑλληνικὰ σχολεῖα πολλὰ, μεγάλα καὶ μικρά, ἀνά τὴν Παλαιστίνην, ἤγειρε καὶ ἐπεσκεύασε κολοῦς πολλούς, ἐχορήγησεν εἰς ἐκτύπωσιν βιβλίων πλείστων χρησίμων εἰς στήριξιν τοῦ δόγματός, συνέστησε δὲ ἐν Κωνσταντινῇ, πλησίον τοῦ Ἀγιοταφίτικοῦ Μετοχίου, τοῦ ἐν Φαναρίῳ, τὸ τότε μέγα Ἀγιοταφίτικόν Παρθεναγωγεῖον, γυμνάσιον τῶν θηλέων, ἀπολύσαν ἀπὸ τοῦ 1855 μέχρι τοῦ 1875 (ὅτε συνεστήθη τὸ Ζάπειον, προὔπαρχοντος (τῷ 1874) καὶ τοῦ παρθεναγωγείου Παλλάδος), πάσας σχεδὸν τὰς ἑλληνίδας διδασκαλίσας τῆς Κωνσταντινῆς καὶ τῶν ἐπαρχιῶν. Τῆς φιλανθρωπίας αὐτοῦ καὶ φιλομουσίας τεκμήριον ἦτο καὶ ἡ ἰδρύσις στοιχειώδους ἐκθετογραφεῖου (ἐν Φαναρίῳ), τοῦ ὁποῦν τὰ μὲν θήλεα εἰς ὥραν γάμου φθάνοντα ἐνύμφευε, προικοδοτῶν, τὰ δὲ ἄρρενα ὑπεστήριζε πρὸς ἐκμάθησιν γραμμάτων ἢ βασιλεῦσιν τινὸς τέχνης, ἐν δὲ τῷ Μετοχίῳ (Φαναρίῳ) μέχρι τοῦ 1872 εἶχε σιτιζομένους πολλοὺς πτωχοὺς καὶ φιλομαθεῖς μαθητάς. Αὐτὸς εἶχεν εἰς χεῖρας αὐτοῦ τὰ εἰσοδήματα τοῦ Ἁγίου Τάφου, ἀλλ' οὐδεὶς τῶν ἑλλήνων πατριαρχῶν τοῦ 19^{ου} αἰῶνος ἐξώδευσεν ὑπὲρ σκοπῶν ἐθνικῶν καὶ ἱερῶν ἱερὰ χρήματα τόσον πολλὰ μετὰ τόσου πατριωτισμοῦ καὶ φιλαδελφείας, ὅσα ὁ ἀείμνηστος Ἱεροσολύμων Κύριλλος Β' ὁ ἀπὸ Λύδης ὁ ἱσάμιος.

θρωπίαν αὐτοῦ μακαριζόμενος πατριάρχης Ἱεροσολύμων Κύριλλος ὁ ἐκ Σάμου («γέρωντας» τοῦ νῦν μακαριωτάτου κ. Δαμιανοῦ καὶ συμπολίτου αὐτοῦ) συνίστα τὴν Θεολογικὴν ἐν Ἱεροσολύμοις σχολὴν τοῦ Σταυροῦ, τὴν ὁποίαν διετήρησαν καὶ οἱ ἀοιδίμοι πατριάρχαι Νικόδημος ὁ ἀπὸ Θαβωρίου καὶ Γεράσιμος ὁ Ἀντιοχείας, καὶ ὁ νῦν, μέχρι πρό τιος, ἀντικατασταθεῖσαν διὰ πλήρους Ἱερατικῆς, ἀρίστα τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὴν «εὐσεβῆ παιδείαν» ὑπηρετούσης καὶ προαγούσης. Παρήγαγε δὲ διδασκάλους καὶ ἡ τῆς Ἁγίας Τριάδος (Χάλκης) καὶ ἡ τοῦ Σταυροῦ (Παλαιστίνης), ἀλλὰ παρήγαγον ἀμφότεροι καὶ κήρυκας καὶ ποιμένας «εἰς ἔργον διακονίας, εἰς οἰκοδομὴν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ». Τοῦ δὲ λόγου γινομένου περὶ διδασκάλων κληρικῶν καὶ διδασκαλίας αὐτῶν, καὶ προαγωγῇ τοῦ ἔργου τῶν σχολείων, ὑποστηριζομένου καὶ συμπληρωμένου χριστιανικῶς ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ ἁμώνους, καθήκον ἔχομεν ν' ἀναγράψωμεν τὰς ὑπηρεσίας κληρικῶν κατὰ μέρος ἐργασθέντων, καὶ τῶν ὁποίων ἡ ἐργασία στερεῖται μὲν τῆς πολλᾶς κενόγκου φήμης τῶν «ἐθνικῶν» καὶ «πατριαρχικῶν» καὶ «κεντρικῶν» ἱδρυμάτων, ὁμολογεῖται ὅμως εἰς τὴν ἠθικὴν καὶ κοινωνικὴν καὶ θρησκευτικὴν τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας συντελέσασα διάπλασιν, ἀνάπτυξιν, πρόοδον. Νοῶ δὲ τὰς ὑπὸ μοναχῶν ἱδρυθείσας καὶ ἐπὶ τι χρονικὸν διάστημα διατηρηθείσας σχολάς.

Βεβαίως πρώτη θὰ ταχθῇ ἡ τῶν ἀγιορειτῶν εὐαγῆς ἀδελφότης, ἡ ἐπὶ ἑκατὸν περίπου ἔτη ὅπωςδὴποτε διατηρήσασα σχολὴν κεντρικὴν ἐν Καρυαίς. ἤς ἡ ἐργασία ἀνεστάλη, κατὰ τὴν ἑλληνικὴν ἐπαναστασιν καὶ μικρῷ κατόπι. Ἀλλ' ἀπὸ σχεδὸν ὀγδοήκοντα ἐτῶν ἐδίδαξαν ἐν αὐτῇ κληρικοὶ διαπρεπεῖς ἐπὶ μαθήσει Ἀντιῆλ ὁ Μάγνης καὶ Χριστόφορος Προδρομίτης ὁ ἐκ Σερρῶν, καὶ Ἰωάσαφ Σιάκος (ὁ κατόπιν ἐπίσκοπος Ὑδρας), καὶ Χρυσόστομος ἀρχιμ. Λαυριώτης, καὶ Χριστόφορος ἀρχιμ. Ἰβηρίτης ὁ Κτενάς, καὶ Ἀθανάσιος μοναχὸς Βατοπεδινός, ἐνῶ καὶ ἡ τοῦ Βατοπεδίου καὶ τῶν Ἰβήρων μοναὶ καὶ ἡ τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος ἡ ρωσικὴ συνετήρουν ἐν αὐταῖς σχολεῖα στοιχειώδη. Στοιχειώδεις, ἡ καὶ προγράμματος εὐρυτέρου, σχολὰς διετήρησαν, ἐπὶ βραχὺν ἢ μακρὸν χρόνον, ὡς Ἱερατικὰς, ἕως ὅδε καὶ πρὸ ἡμῶν, αἱ μοναὶ Σουμελά τῆς Τραπεζοῦντος, Σάμου, Σερρῶν τοῦ Προδρόμου, Ἁγίας Ἀναστασίας τῆς Χαλκιδικῆς, τῆς Ἐλεούσης ἐν τῇ νήσῳ τῶν Ἰωαννίνων, ἀπὸ τοῦ 1868, καὶ εἰς τὴν τεσσαράκοντα τῆς ζωῆς ἔτη κατηνάλωσεν ὁ ἱερώτατος ἐπίσκοπος Περιστερᾶς κ. Μελέτιος. Ὑπὲρ ταύτας

πρέπει ἵνα τάξωμεν τὴν τῆς Καισαρείας, μέχρι σχεδὸν τῶν μέσων τοῦ Ιθ' αἰῶνος διατηρηθεῖσαν καὶ θαυμασίως τὴν εὐσεβῆ καὶ πάτριον παιδευσιν ὑποστηρίξασαν, καὶ ἀπὸ τοῦ 1882 τὴν ἐθνωφελῆ λειτουργίαν αὐτῆς ἐπαναλαβοῦσαν. Μετ' αὐτὴν τὰς βραχυδύους, τὴν τῆς Κ]πόλεως (1877 ἐπὶ Ἰωακείμ Β' καὶ 1879—89) συσταθεῖσαν μὲν ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Ἰωακείμ Γ', διατηρηθεῖσαν ἐπὶ Ἰωακείμ Δ' καὶ διαλυθεῖσαν ἐπὶ Διονυσίου Ε', καρποὺς ἀγλαοὺς παραγαγοῦσαν, τὴν τῆς Ἀγίας Τριάδος ἐν Κρήτῃ (ὑπὸ διευθυντὴν τὸν ἀειμνηστον ἀρχιμ. Χρῦσανθον Τσπετάκην), τὴν ἐν Βερροίᾳ, ἐνταῦθα δὲ τὰς ἐν Σύρῳ καὶ Τριπόλει καὶ Ἀρτῇ καὶ Κερκύρᾳ κλπ.

Ἐπράξε δ' ὁ ἱερός ἡμῶν κλῆρος τὸ καθήκον, εἰς ἀνάπτυξιν ἑαυτοῦ καὶ τῶν ὁμοίων αὐτοῦ συντελέσας, τὸ δὲ τοῦ ἀληθμονήτου κυδερνήτου τῆς Ἑλλάδος Ἰωάννου Καποδιστρίου (1830) ὄνειρον τῆς ἰδρύσεως ἐκκλησιαστ. ἀκαδημίας ἐν Πόρῳ, εἰς τὴν Βενέδικτος καὶ Προκόπιος ὠρίσθησαν διδάσκαλοι κληρικοὶ, ἔλαβε σάρκα καὶ ὀστέα διὰ τῆς εὐσεβείας τῶν ἀδελφῶν Ριζαρῶν, ὧν ἡ φερώνυμος σχολή, ὡς ἱερατικῇ, δευτέρα ἢ μᾶλλον τρίτῃ ἐτάχθη μετὰ τὴν ἐν Πόρῳ καὶ μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Γ' τοῦ ἀπὸ Σερρῶν ἐν Φαναρίῳ τῷ 1839 συσταθεῖσαν. Τοῦτον ἐμιμήθη Μελέτιος ὁ ἀοίδιμος ἀπὸ Λαοδικείας πατριάρχης Ἀντιοχείας, ἰδρύσας τὴν Ἱερατικὴν ἐν Παλλε-μόντῃ σχολὴν, διατηρηθεῖσαν μετὰ ζήλου, καθ' ὅν καιρὸν πλουσιώταται ἀλλαχοῦ μόναι—ἀκριδέστερον, μία πλουσιωτάτη, μακρὰν ἡμῶν κοιμωμένη—ἄγνωστον πόσα διαθέτει πρὸς σύστασιν ἢ προαγωγὴν ἐκπαιδευτικοῦ τινὸς θεσμοῦ—ἐὰν καὶ ὅλως ὑποτεθῇ καθήκον αὐτὴ ὑποθέτουσα.

Συντελέσας δ' ὁ ἱερός κλῆρος, ὁ λεγόμενος ἀνώτερος, καὶ προτρέψας εἰς ὑποστήριξιν τῆς παιδείας, αὐτὸς ἔδωκε τὸ παράδειγμα τῆς ἠθικῆς ὑποστηρίξεως, διὰ τῆς ἐν τοῖς σχολείοις, ἀνωτέροις ἢ κατωτέροις διδασκαλίαις. Ἐχρημάτισαν δὲ διδάσκαλοι, πρὸ τῆς προαγωγῆς αὐτῶν, οἱ πατριάρχαι Κων]πόλεως Ἀνθιμος Ζ' ὁ Τσαῦσος, ἐν Ἰωαννίνοις, Κωνσταντῖνος Ε' ὁ Βαλλιᾶδης, ἐν Σινώπῃ, καὶ, πρὶν τοῦ 1850, ἐν τινὶ κατὰ τὴν ἀνατολικὴν Θράκην γραμματοδιδασκαλείῳ, Διονύσιος Ε' ὁ Χαριτωνίδης, ὡς αὐτὸς ἔλεγέ μοι ποτε σεμνονόμενος ἐπὶ τούτῳ—καὶ ὁ ἀπὸ Ἀντιοχείαν Ἱεροσολύμων Γεράσιμος ὁ Πρωτοπαπᾶς ἐν τῇ σχολῇ τοῦ Σταυροῦ, τὰ μαθηματικά, ἃ εἴκοσι μετ' αὐτὸν ἔτη καὶ Νικόδημος ἐδίδαξεν ὁ νῦν μητροπολίτης Αἰτίτισης, Δημήτριος Γκέντζογλου κατὰ κόσμον καλούμενος, ἐν Ἀθήναις ἀμφότεροι ταῦτα διδασχθέντες.

Τοῦ δὲ ἱεροῦ τῶν ἀρχιερέων θιάσου, ἵνα μόνον εἰς αὐτοὺς περιορισθῶμεν. ἐχρημάτισεν εἰς σχολὰς ἐπαρχιακὰς ἢ ἐν τῇ πρωτευούσῃ, μεγάλας ἢ μικράς, διδασκαλοὶ, πρὸ τῆς προαγωγῆς αὐτῶν, οἱ μητροπολίται Καίσαρείας Καππαδοκίας Παΐσιος (αὐτὸς καὶ πρὸ τοῦ 1821), Εὐστάθιος Κλεόβουλος, Μεθόδιος Ἀρώνης (ὁ πρότερον Μιτυλήνης), Ἰωάννης Ἀναστασιάδης, Ἀμβρόσιος Σταυρινὸς (σχολάζων νῦν) καὶ Νικόλαος Σακόπουλος ὁ νῦν μητροπολίτης—Κυζίκου Νικόδημος Κωνσταντινίδης (ἐν τῇ σχολῇ τοῦ Σταυροῦ) καὶ ὁ νῦν Κωνσταντίνος Ἀράπογλους (ἐν Κηπόλει)—Νικομηδείας Φιλόθεος Βρυέννιος (ἐν Χάλκῃ καὶ ἐν τῇ Μ. τοῦ Γένους Σχολῇ (1862—75)—Νικαίας Βασίλειος, ὁ νῦν—Θεσσαλονίκης (ὁ νῦν) Γεννάδιος Ἀλεξιάδης — Ἀδριανόπολεως Πολύκαρπος Βαρβάκης — Ἀμασειας (ὁ νῦν) Γερμανὸς Καραβαγγέλης—Προῦσης Δωρόθεος Μαρμέλης (ὁ πρὸ τριμηνίας ἀποθανὼν)—Βερροίας Ἀπόστολος Χριστοδοῦλου, Καλλίνικος Δελικάνης—Κρήτης Εὐμένιος Ξηρουδάκης—Φιλιπποπόλεως Βενιαμὴν Κυριακοῦ—Νικοπόλεως (Πρεβέζης) Ἰωακείμ Βαλασιάδης—Διδυμοτείχου Φιλάρετος Βαφειδης καὶ ὁ πρὸ αὐτοῦ Κωνσταντίνος (ὁ καὶ ἀδελφὸς αὐτοῦ) ἐν Χάλκῃ (1875—88—Σερρῶν Χριστοφόρος Κνήτης—Μαρωνίας Χρῦσανθος Ἱεροκλῆς—Καστορίας Ἰωακείμ Βαξεβανίδης—Σισανίου Ἀλέξανδρος Λάσκαρις (πρὸ τοῦ 1864)—Μελνίκου Ἀλέξανδρος Τριανταφυλλίδης—Αἰνου Γερμανὸς Θεοτοκὰς καὶ ὁ πρὶν αὐτοῦ Λεόντιος Ἐλευθεριάδης—Μιτυλήνης Μελέτιος, Ἀἰμῶνι Δανιήλ, Σαμουήλ Μεσημερίας, Παΐσιος Λάμπης καὶ Σφακίων, ἐν τῇ Μ. τοῦ Γένους Σχολῇ οἱ τέσσαρες (1821—63) — Ἐλασσώνος Νεόφυτος Εὐαγγελίλος (ὁ πρὸ ἐπταετίας θανὼν)—Μεθύμνης Στέφανος Σουλίδης καὶ ὁ πρὶν αὐτοῦ Νικηφόρος Γλυκὰς—Βάρνης Πολύκαρπος καὶ ὁ ἐκ τῶν πρὸ αὐτοῦ Γαβριήλ Ἰατρουδάκης—Κρήνης Θεόκλητος—Ἀνέων (Σώκεια) Ἀλέξανδρος Δηλανάς—Κασανδρείας Εἰρηναῖος Παντολέοντος—Δράμας Γερμανὸς Μιχαηλίδης καὶ ὁ(νῦν) Ἀγαθάγγελος Κωνσταντινίδης—Γ'ρεβενῶν Αἰμιλιανὸς Δάγγουλας—Δρυϊνοπόλεως καὶ Δελβίνου Βασίλειος Παπαχρήστου—Καρπάθου Εὐγένιος Μαστοράκης, καὶ ὁ μέχρι τοῦ 1864 Μεθόδιος—Λήμνου Ἱερόθεος (ἐν τῇ σχολῇ τοῦ Σταυροῦ) καὶ Διόδωρος Μάσχας—40 Ἐκκλησιῶν Ἀγαθάγγελος—Ἀγύρας καὶ Δορυλαίου Γερβάσιος—Δαρδανελλίων καὶ Λαμφάκου Εἰρηναῖος.—Ταῦτα τοποθετοῦμεν ἐνταῦθα τὰ ὀνόματα παρα-

τρέχοντες τοὺς ἀρχιερεῖς τῶν παλαιῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ἑλλάδος, πάντας σχεδὸν μετελθόντας καὶ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν καὶ κατόπι καὶ μέχρι σήμερον τὸ διδασκαλικὸν ἐπάγγελμα. Περιττὸν δὲ ἵνα ἐξηγήσω ὅτι, τὴν κατ' Ἀνατολὴν ὀρθόδοξον ἐλληνικὴν ἱεραρχικὴν ἐπισκοπῶν ἀδελφότητα, τὰς ἐθνωφελεῖς αὐτῆς ἐργασίας ὑπ' ὅψιν ἔχω. Καὶ ἡ μὲν ἐν τοῖς σχολείοις διδασκαλία θεωρεῖται ὑπηρεσία πρὸς τὴν ἐν γένει παιδείαν τοῦ ἔθνους· ἀλλ' ὑπηρεσίαν ἐπίσης σπουδαίαν προσήνεγκον ὅσοι συνετέλεσαν εἰς οὐσασιν οἱ μὲν, εἰς ὑποστήριξιν οἱ δὲ σχολείων.

Ἀμερόληπτος χρονογράφος τὴν πρώτην θέσιν πρέπει ἵνα παραχωρήσῃ εἰς δύο ἀρχιερεῖς, οὓς οἱ σύγχρονοι αὐτῶν ἐνόμιζον ἀγραμμάτους, ἐγὼ δὲ ἐν ταῖς ἰδιογράφοις αὐτῶν ἐπιστολαῖς ἀνεκάλυφα ἀνθρώπους ἀρκετὴν τῆς ἐλληνικῆς ἰδέαν καὶ γνώσιν ἔχοντας, φιλογενεῖας δὲ συναίσθημα ἀκραιφνές. Ὁ παλαιότερός ἐστιν ὁ πρότερον ἐπίσκοπος Μετρῶν, εἰτα μητροπολίτης Σηλυβρίας Ζαχαρίας, ἐν τῇ θρακικῇ Πανίῳ (Πάνιδον) γεννηθείς. Ἐπαρχέστατον ἐκληροδότησε ποσὸν πρὸς συντήρησιν τῆς ἐλληνικῆς ἐν Πανίῳ σχολῆς, ἥς εἰς τὴν αἰθούσαν ἐσιώζετο ἡ ἐλαιογραφικὴ προσωπογραφία αὐτοῦ, ὑπὸ τῶν εὐγνωμόνων αὐτοῦ συμπολιτῶν ἀνστηλωθεῖσα, διότι καὶ τὸ ἀπέριτον κτίριον τῆς σχολῆς ἀνηγέρθη δαπάναις αὐτοῦ. Σήμερον οὔτε σχολή, οὔτε εἰκὼν ἀπέμεινεν ὥς ἐκ τῶν βουλγαρικῶν καὶ τουρκικῶν τελευταίων ἐπιδρομῶν, πυρπολήσεων, ληστειῶν καὶ κακώσεων—ἀγνοῶ δ' εἴπερ ἐσώθησαν ἑλληνικοῦ συνοικισμοῦ ἑλκεϊνὰ λείψανα. Ὁ νεώτερος ἐγένετο γνωστός τοῖς συγχρόνοις διὰ τὴν γενναίαν, θαυμαστὴν ὑπὲρ πάσαν ἀντίληψιν φιλοπατρίαν αὐτοῦ. Παρθένιος οὗτος· ὁ δεκαοκταετὴν μητροπολίτης Σωζαγαθοπόλεως, 26 ἔτη πρότερον Γάνου καὶ Χώρας, καὶ ἐν μητροπολίτῃ Προικοννήσου, ὅπου καὶ μετέστη πρὸς Κύριον. Ὑπὲρ τὰς τριάκοντα χιλιάδας δραχμῶν ἐδωρήσατο ἐνταῦθα, πρὸς σπουδὴν φιλομαθῶν ἐλληνοπαίδων, ὑποχρεωθησομένων ἵνα, μετὰ τὰς ἐν τῇ Ριζαρείῳ Σχολῇ σπουδὰς, ἐπανέλθωσιν εἰς τὰς πατρίδας αὐτῶν (ἐν Κυζίκῳ), προσφέροντες ἕκαστος ὡς ἱερεὺς ἢ καὶ διδάσκαλος τὰς εἰς ἕκαστον εὐσυνείδητον ἐπιβαλλομένας ὑπηρεσίας. Ἡ χορηγία μεγίστη· ὁ Παρθένιος ἐποίησε χριστιανούς ὀρθοδόξους ἐπαρχιῶν δύο πτωχῶν· αἱ δύο ἡμοὶ μόλις ἐχορήγουν εἰς τὸν μητροπολίτην τότε τὸ ἐν τρίτον δσων ἡ ἐπαρχία Χαλκηδόνος χορηγεῖ· καὶ ὁ αἰμῆνητος Παρθένιος ἔζη καὶ ἀξιοπρεπῶς, δίδων καὶ εἰς συγγενεῖς, χορηγῶν δὲ καὶ εἰς τινὰς ἀγύρτας περισσάινοντας ἢ ἐπιτρέχοντας τὸ βαλάντιον αὐτοῦ τὸ πτωχόν. Καὶ ἐν τούτοις, ἀπεμό-

νωσε τριακονταχιλιάς δραχμὰς πρὸς ἐκπαίδευσιν πεπαιδευμένων ἱερέων, ὧν εἶχεν ἀνάγκην ἡ ἐπαρχία Κυζίκου, ἧς εἰς τὴν ἐνορίαν εὐρηται ἡ κομόπολις Μηχανιώνα. Εἰς αὐτὴν ἴσως ἐγεννήθη καὶ ὁ βαθύπλουτος πατριάρχης Ἱεροσολύμων Νικόδημος.

Ὑπὸ τὴν ἐποφὴν τῆς ὕλικης ὑποστηρίξεως, ἐὰν ὑπ' ὅψιν λάβωμεν καὶ τὰς σπουδαιότερας καὶ τὰς μικροτέρας δωρεὰς, ἡ κληροδοτήματα, θὰ καταστήσωμεν ὀγκώδη τὴν ἀναγραφὴν. Μεταξὺ τῶν παλαιότερων θὰ εὐρωμεν ὄνομα τίμιον, τὸ τοῦ πρεσβυτέρου Ναρκίσσου Μορφινου, ἐξ Ἀστυपालαίας τῆς Δωδεκανήσου, κληροδοτήσαντος τῇ πατρίδι ποσὸν ὑπὲρ τῶν ἐν αὐτῇ σχολείων ἐπαρκές. Τοῦτου τὰ αἰσθήματα ἐκέκτητο, τιμῶν τὸν κλῆρον, ὁ ἐν Καλύμνῳ πρὸ ὀλιγίστων ἐτῶν ἀποδιώσας πρεσβύτερος Νικηφόρος Ζερβός, ὁ ἐκ Καλύμνου, γενναῖος τῆς αὐτόθι σχολῆς εὐεργέτης ἀναδειχθεὶς. Τοιοῦτος ἀνεδείχθη διὰ τὴν γενέτειραν κώμην ὁ ἐκ Κύπρου πρεσβύτερος Ἱερώνυμος Μυριανθεὺς, μέχρι πρὸ τριακονταετίας περίπου ἐπὶ χρόνον πολὺν διατελέσας προϊστάμενος τῶν ἐν Λονδίῳ ἐλλήνων, ὧν τὴν ἐφημέριος πρὸ τοῦ 1871 ἐπὶ πολὺ ὁ Μορφινός, ὡς ἦτο τῶν ἐν Λιβερπούλ ἔτι, πολλὰ ὁ Ζερβός. Κληρικὸς οὐχὶ διὰ ρεκλάμας ἀναδειχθεὶς, ὁ Γρηγόριος Ἀγαθοδούλος, ἐκ Σερεντζίου τῆς Θράκης (Στράντζας), ὑπὲρ τὰς δώδεκα χιλιάδας δραχμῶν ἐκληροδότησεν εἰς τὰ σχολεῖα τῆς πατρίδος αὐτοῦ, νοημόνως αὐτὰ ἐξασφαλίσας. Ἐφημέριος ἀπλοῦς ἐν Σταυροδρομίῳ (Κηπόλεως) ὁ Νεόφυτος Ρωμανίδης ἀρκετὸν ποσὸν, περισσότερον τοῦ ὑπὸ Ἀγαθοδούλου δοθέντος, ἔδωκε διὰ τὸ σχολεῖον τῆς πτωχῆς αὐτοῦ γενετέρας Σκοπιάς τῆς Προικονήσου, τὴν ὁποίαν ἐπίσης εὐεργέτησεν ἕτερος αὐτῆς υἱός, ὁ μητροπολίτης Σωφρόνιος Χρηστίδης, ὡς Ἰωαννίνων μᾶλλον γνωστός ὢν ἢ ὡς Θεσσαλονίκης. Ἀνθίμος Ἀλεξούδης ὁ πρῶτον μὲν Βελεγράδων, Ἀρμασείας δὲ μετὰ ταῦτα μητροπολίτης, ἀρκετὰ χρηματικὰ ποσὰ κατὰ καιροὺς ἔδωκεν εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ Μάδουτον. Ὑπὲρ τῆς πατρίδος αὐτοῦ σπουδαῖον ποσὸν ἔδωκεν ὁ μητροπολίτης πρῶτον Λαρίσσης Δωρόθεος ὁ Θεσσαλός, κληροδοτήμα γενναῖον ὄρισας καὶ πρὸς προαγωγὴν ἐν Ἑλλάδι τῆς θεολογικῆς ἐπιστήμης. Ὑπὲρ τῆς αὐτῆς δόσιας ἰδέας Εὐθύμιος Πατλάκος, ὁ σκευοφύλαξ τοῦ Παναγίου Τάφου, πολλὰ ἐπραξεν, ὡς ὑπὲρ τοῦ ἔθνικοῦ πανεπιστημίου Ἀνανίας ὁ ἡπειρώτης μοναχός, ὁ τιμήσας τὴν γεραρὰν τοῦ Βατοπεδίου μονῆν, τὴν γενναίως συνεισενεγκούσαν ὑπὲρ οἰκοδομῆς τοῦ μεγαλοπρεποῦς κτιρίου τῆς πατριαρχικῆς ἡμῶν ἀκαδημίας (Μ. τοῦ Γ. Σχολῆς), εἰς τὴν ἐχορήγησεν οἰκόπεδον

μέγα, χιλιάδων πολλῶν δραχμῶν ἀξίας ἢ μεγάλη τῶν Ἰδίων μονή.

Εἰς τὸν ἱερὸν κληρὸν ἀνήκουσιν εὐεργέται καὶ δωρηταὶ πολλοὶ τοῦ τε ἐθνικοῦ πανεπιστημίου καὶ ἄλλων ἀνωτέρων ἐν τῇ βασιλείῳ τῆς Ἑλλάδος σχολείων, κατάλογος δ' αὐτῶν θὰ ἀποδῇ μακρότατος Ἑλπί-

Ὁ ἀείμνητος πατριάρχης Κ[]πόλεως Σωφρόνιος Γ' (1863—66)
δ εἶνα Ἀλεξανδρείας (1870—1899).

ζομεν ὥμως ὅτι θὰ συμφωνήσωσι μετ' ἑμοῦ οἱ εὐμενεῖς ἀναγνώσται ἐν τούτῳ· ὅτι, τόσον οἱ χορηγήσαντες ὑπὲρ σχολείων ἑλληνικῶν κληρικοὶ, ὅσον καὶ οἱ διὰ λόγου καὶ διδασκαλίας καὶ διὰ γραφῆς συντελέσαντες

εἰς εὐδόωσιν ὁμοίας ἐθνικῆς ὑπηρεσίας καὶ ἀνάγκης, τῆς αὐτῆς εὐνοΐ-
κῆς, τῆς αὐτῆς εὐγνώμονός εἰσι μνείας ἀξιοί.

Ἐμνήσθημεν ἀνωτέρω τοῦ πατριάρχου Κ]πόλεως Γερμανοῦ Δ',
ἰδρυτοῦ τῆς ἐν Χάλκῃ θεολογικῆς σχολῆς καὶ τοῦ Ἑθν. Ὀρφανοτρο-
φείου, τοῦ ἔξω τῆς πόλεως Ρηγίου (Βελγρὰδ-καποῦ), ἔχοντος ἐν αὐτῷ
καὶ σχολὴν μικράν. Ὡς εἰς τὸν Γερμανὸν ἡ θεολογικὴ τὴν ἔδρυσιν, εἰς
τὸν πατριάρχην Κωνσταντῖνον Α' ὀφείλει τὴν εὐδόωσιν τῆς συστάσεως
ἡ ἐν Χάλκῃ ἐμπορικῇ σχολῇ, τὴν ὅποιαν ἠθικῶς καὶ ὀλικῶς ὑπεστή-
ριξεν ὁ πατριάρχης Ἱεροσολύμων Κύριλλος. Ἐάν δ' εἰς τὰς ἐνεργείας
τοῦ Ἰωακείμ Γ' καὶ τὴν φιλοπατρίαν αὐτοῦ καὶ φιλοτιμίαν ὀφείλωμεν
τὴν Ἱερατικὴν (ἐν Εὐλοπόδρτῃ), τὴν ἐν Κ]πόλει σχολὴν ἐμπορίου καὶ
γλωσσῶν, τὸ ἐθνικὸν Ἰωακείμιον παρθεναγωγεῖον, τὰ Ὀρφανοτροφεία
ἀρρένων καὶ θηλέων (νῆσων Πριγκήπου καὶ Πρώτης) μετὰ τῶν ἐν αὐ-
ταῖς σχολείων, καὶ τὸ μεγαλοπρεπὲς κτίριον τῆς Μ. τοῦ Γ. Σχολῆς,
καὶ τὴν ἐπανόρθωσιν τῆς πατριαρχικῆς βιβλιοθήκης, καὶ τὴν ἐπανασύ-
στασιν τοῦ πατριαρχ. τυπογραφείου, δι' ὧν ἀπάντων ἡ «εὐσεβὴς παί-
δευσις» ἡ πάτριος προαγομένη διεδίδετο, οὕτως ὀφείλωμεν τὴν ὀλικὴν
ὑποστήριξιν τῆς Μ. Σχολῆς εἰς τὸν πατριάρχην Σωφρόνιον Γ' τὸν βυ-
ζάντιον. Τῷ 1864 κίνδυνον ἔτρεχε διακοπῆς ἐργασιῶν ἡ Μ. Σχολή. Ὁ
ἀείμνηστος Σωφρόνιος ἐπεκαλέσθη συνδρομὰς ὁμογενῶν πολλὰς, συνέ-
στησε δὲ καὶ τὴν Κεντρικὴν Ἐκπαιδευτικὴν Ἀδελφότητα τῷ 1866.
ἀρκετὰ χρήματα συναθροίσασαν ὑπὲρ τῆς Σχολῆς, τῶν ὁποίων μέρος
σπουδαῖον—ἔχι μικρὸν—ἐπαθε καταποντισμὸν, ὡς ἠκούσθη, εἰς τὸ τα-
μεῖον ἐπιφανοῦς τινός, ὃχι κληρικοῦ. Βεβαίως καὶ ἕτεροι φιλόμου-
σοι συνίστων εἰς τὴν τοῦ Σωφρονίου μέριμναν τὴν πληρῶσιν ἐθνικῶν
ἀναγκῶν ὁ ἀγαθὸς πατριάρχης ἀπεδέχετο τὰς προτάσεις, εἶχε δὲ βρα-
χύλονα δεξιὸν τὸν ἀγαπητὸν αὐτοῦ διάκονον Κωνσταντῖνον Βαλλιᾶδην,
τὸν εἰτα Μιτυλήτης (1876), Ἐφέσου (1893), καὶ πατριάρχην (1897—
1901). Συνεχῶς ἐπεσκέπτετο τὴν Μ. τοῦ Γ. Σχολὴν. ὑπὲρ ἧς εἰργά-
σθη καὶ ὡς ἑφορος, πρὸ τοῦ 1860, καὶ ἡς σχολάρχην ἐγκατέστησε τὸν
ἀείμνηστον διδάσκαλον Εὐστάθιον Κλεόβουλον, τὸν λίαν ὑπὲρ ἀκαδη-
μαϊκῆς προαγωγῆς καὶ φήμης τῆς σχολῆς ἐργασθέντα. Καὶ ἐν τῇ
ἐπαρχίᾳ δ' Ἀμάσειας εἰργάσθη ὑπὲρ ὑποστηρίξεως καὶ προαγωγῆς τῶν
κοινοτικῶν ἐκπαιδευτηρίων ὁ Σωφρόνιος, ἠκολούθησε δὲ τοῖς ἐκεῖ ἔχουσιν
αὐτοῦ καὶ κατὰ τινὰς ὑπερέβαλεν αὐτὸν ὁ κατ' ἀρχὰς τοῦ 1864 μετα-
τεθεὶς ἀπὸ Ἀρτης εἰς τὴν ἀφνειὰν Ἀμάσειαν νεώτερος Σωφρόνιος. Ὁ

φίλος αὐτοῦ καὶ ἀνταποκριτὴς ἐν Φαναρίῳ συντάκτης τοῦ «Ἀνατολικοῦ Ἀστέρος» ἀνεβίβαζεν εἰς τεσσαράκοντα τὰ ἐν Ἀμασειᾷ, προτροπαῖς τοῦ νεωτέρου Σωφρονίου. συσταθέντα σχολεῖα, δι' ἃ καιρὸν εἶχε πολλὸν ἀπερισπάστως τοῦντεῦθεν ἵνα σκέπτηται, μακρυνθεὶς τοῦ Φαναρίου καὶ τῶν κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν φοβερωτέρων ραδιουργιῶν οὐ ραδίως τῷ τότε χρόνῳ τυρουμένων. Ἀπῆκε δὲ Σωφρόνιος οὗτος ὁ νεώτερος καὶ μνήμην φιλομουσίας ἐν τῷ προσώπῳ δύο νέων κληρικῶν, οὓς προστατεύσας ἀνέδειξεν, ἀναδειχθέντας ἀληθῶς στρατιώτας τοῦ ἔθνους εὐθαρσείς καὶ νοήμονας· ἦσαν δ' οὗτοι Σωφρόνιος ὁ Βερροίας (1863), Ἰωαννίνων (1869), Θεσσαλονίκης (1889—93), Λέρου (1895), Νικαίας (1897), καὶ πάλιν (1902—906) Ἰωαννίνων — καὶ Ματθαῖος ὁ Δρυϊνοπόλεως (1867), εἶτα (1876) Πελαγονίας, καὶ (1887—90) Ἀδριανοπόλεως, ἀμφότεροι μακρὰν τῆς ἐνεργοῦ ἱερατείας ἀποθανόντες.

Ἐὰν ὁ ἀριθμὸς τῶν σχολείων πρέπει ἵνα συστήσῃ εἰς τὴν κοινὴν εὐγνωμοσύνην τὸν ἐξιστοροῦντα πράξεις φιλογενεῖς, εἰς τρεῖς κληρικούς, ζήσαντας καὶ ἀκμάσαντας ἀπὸ τῶν μέσων τῆς 18^{ης} μέχρι τῶν ἀρχῶν τῆς 19^{ης} ἑκατονταετηρίδος, δεόν ἵνα δοθῇ τῆς ἐθνικῆς τιμῆς ὁ ἀμάραντος στέφανος. Δώμεν πρῶτον τῷ πρωτοθρόνῳ Καισαρείας Ἰωάννη τὴν τιμὴν. Εἰργάσθη μετὰ πολλῆς ἀφοσίωσης, κυβερνητικὴν δυσμένειαν ἐφελκύσας ἐφ' ἑαυτῷ, ὑπὲρ τριῶν κεντρικῶν ἐκπαιδευτηρίων τῆς ἐπαρχίας, τῆς καὶ πατρίδος αὐτοῦ, ἀπὸ τοῦ 1878—1902. Ἐξησφάλισε τὴν τῆς Ἱερατικῆς ἐν Καισαρείᾳ σχολῆς συντήρησιν, κινδυνώδεις ἀνολαβὼν ταξείδιον εἰς κράτος ξένον—ἐξησφάλισε τὴν ὑπαρξιν καὶ τὴν φιλογενῆ λειτουργίαν κεντρικοῦ Παρθεναγωγείου ἐν Καισαρείᾳ, — ἐξησφάλισε τὴν φιλάνθρωπον ἐπὶ τῶν ἑλλήνων μικρασιατῶν ἐνέργειαν Ὀρφανοτροφείου καππαδοκικοῦ ἐν Καισαρείᾳ· καὶ τὴν ἐπαρχίαν ταύτην εἰπερ ἐζῶμεν ἐν καιροῖς ἐλευθέρας ζωῆς, ὁ Καισαρείας Ἰωάννης—ἀλλὰ μόνος αὐτὸς— ἤθελε καταστήσει «μητρόπολιν καὶ καθηγεμόνα τῶν λόγων», οἷα ἦν ἐπὶ Μ. Βασιλείου.

Δευτέρως, ἴσως πρώτης, τιμῆς, ἀξίον θὰ κρίνωμεν τὸν τῆς Ἐφέσου μητροπολίτην Ἀγαθάγγελον Γαβριηλίδην, διότι κυρίως, μὴ μετασχὼν παιδείας συστηματικῆς, συνετέλεσεν εἰς Ἰδρυσιν σχολείων ἀρχαίων ἀνὰ τὴν ἐπαρχίαν, τὴν καὶ γενέτειραν αὐτοῦ, προστάτης δ' ἐγένετο πολλῶν φιλομαθῶν νέων, ὧν τινὲς, εἰς ἀνωτέρους τοῦ ἱεροῦ κλήρου βαθμοὺς ἀνελθόντες, ἐτίμησαν τὸ διαγνωστικόν, οὕτως εἰπεῖν, τοῦ Ἀγαθαγγέλου, τῆς φιλομουσίας αὐτοῦ ζῶντες καὶ ἀψευδεῖς μάρτυρες ὁμο-

λογούμενοι. Τοιοῦτοι ἐγένοντο οἱ ἀείμνηστοι Νεόφυτος Ἐλευθεροπό-
λεως, εἶτα Φιλιπποπόλεως, Ἀδριανοπόλεως, Πελαγονίας, Νικοπόλεως
(1869—1872—1880—1887—1891) καὶ πατριάρχης (1891—94)—
Ταράσιος ὁ Χριστοπόλεως, εἶτα μητροπολίτης Ἡλίουπόλεως (1867—
1910), θανόντες = ὁ νῦν Ἀδριανοπόλεως Πολύκαρπος, ὁ νῦν Δράμας
Ἀγαθάγγελος, ὁ νῦν Κῶων Ἀγαθάγγελος, ὁ πρὸ τεσσάρων ἐτῶν ἀπο-
θανὼν ἐπίσκοπος Ἀνέων Ἀνθίμος Χειρώνιος, καὶ ὁ πρὸ πολλοῦ τῆς αὐτοῦ
φιλογενείας, τῆς ἀκραιφνεῦς, ἐπανελημμένα παρασχόμενος τεκμήρια
Νεῖλος Σμυρνητοπούλος ἐπίσκοπος Ἐρυθρῶν καὶ κατόπι Καρπάθου,
ἐὰν τοὺς κυριωτέρους ὅπ' ὄψιν λάβωμεν.

Ἵπὲρ ἰδρύσεως σχολείων καὶ συστάσεως τοπικῶν βιβλιοθηκῶν εἰρ-
γασθῇ μετ' ἀκαταπτοήτου πατριωτισμοῦ ὁ Σερβίων καὶ Κοζάνης Κων-
στάντιος, ποθὼν ἵνα ἴδῃ τὴν ἐπαρχίαν, τὴν καὶ γενέτειραν αὐτοῦ, προ-
γομένην ἠθικῶς καὶ κοινωνικῶς ὑπὲρ πᾶσαν ἐν Μακεδονίᾳ. Κατὰ τινα
συνοδικὴν περίοδον κατέφκασε παραπλεύρως τῆς οἰκίας μου, τούτου δ'
ἐνεκα συνεχῶς ἐπεσκεπτόμεν αὐτόν, ἡμέρας τε καὶ νυκτός. Ἀείποτε
ἐδλεπον τὸν ἀλησμόνητον ἐκείνον τύπον τῆς ἀδαμάστου φιλοπατρίας
καὶ γράφοντα διαρκῶς προτρεπτικὰς ἐπιστολάς πρὸς ἐπαρχιώτας αὐτοῦ,
διεσπαρμένους ἐν Ἀμερικῇ καὶ Ρουμανίᾳ, καὶ ἐπαιτοῦντα χρήμα πρὸς
ἱδρυσιν σχολείων, γράφοντα πρὸς ἐμοεθνεῖς Ἕλληνας ζητοῦντα βιβλία
πρὸς σύστασιν χωριατῶν ἢ κωμικῶν βιβλιοθηκῶν — δυνατόν ν' ἀπο-
κληθῇ κωμικός καὶ ὁ εἰς κώμην ἀνήκων. — Ἐδλεπον δὲ καὶ γράμμασιν
στελλόμενα πρὸς αὐτόν ἐξωθεν, καὶ τὴν προθυμίαν τῶν ἐπαρχιωτῶν καὶ
συμπολιτῶν αὐτοῦ πρὸς πραγματοποιήσιν τῶν ζητουμένων· μάλιστα
δ' ἐκ μέρους τῶν ἐν Ἀμερικῇ βελδενδινῶν. Οἱ κοζανῖται τῆς προπα-
ρελθούσης γενεᾶς εὗρισκον ἀλησμόνητον καὶ ἀξιον μνείας εὐγνώμονας
τὸν ἐπὶ τῆς ἐθνεγερσίας ζήσαντα Βενιαμὶν τὸν Σερβίων καὶ Κοζάνης.
Οἱ σύγχρονοι ἡμῖν πρέπει ἵνα διδάσκωσιν εἰς τὰ τέκνα αὐτῶν ὅτι τρεῖς
μητροπολῖται ἠγάπησαν ὡς υἱοὶ εὐγενεῖς τὰς πατρίδας καὶ ἐπαρχίας
αὐτῶν· ὁ Κοζάνης Κωνστάντιος, ὁ Ἐφέσου Ἀγαθάγγελος, ὁ Καιτα-
ρείας Ἰωάννης. Οἱ Ἕλληνες τῶν ἐπαρχιῶν τούτων προθύμως ἤκουον τὰς
προτροπὰς αὐτῶν, διότι καὶ ἐδλεπον ἐργαζομένους αὐτοὺς, ὅσον οὐδεὶς
ἕτερος κληρικὸς, ἐννοῶ δὲ ἀρχιερεῖα· διάκονος, πρεσβύτερος, μοναχὸς
τίθενται κατὰ μέρος· ὁ τοιοῦτος, ὁσηνδήποτε καὶ ἀπολαμβάνῃ τιμὴν
καὶ σέβας, δυσκόλως δύναται ἵνα ἐπιβληθῇ πολλοῖς, ὅν τρόπον ὁ ἀρχιε-
ρεὺς ἐπιβάλλεται, δυσκόλως δὲ θὰ δυνηθῇ ἵνα διεξαγάγῃ μετ' ἀποτελέ-

σματος ἀγώνα μακρὸν ὑπὲρ σχολείων, ἰδρύων ἅμα καὶ τὴν διατήρησιν ἐξασφαλίζων. Οὐδὲ θέλω ἵνα μνησθῶ τοιούτων ἐργασιῶν καὶ τοιούτων ἀγώνων. Ἀνοίξατε τὴν «περὶ τῶν ἐν Ἡπείρῳ ἀγαθοεργημάτων» δίτευχον δέλτον τοῦ Ἰω. Λαμπρίδου, καὶ θὰ εὗρητε μεγάλας = ἀσημάντους εἰς διαρκῆ πρὸς σχολεῖα βοήθειαν = καὶ μικρὰς χορηγίας, κληροδοτήματα, δωρεὰς κληρικῶν. Ἀνάγνωτε μονογραφίας περὶ ἐπαρχιῶν, ἢ πόλεων καὶ νήσων, ἢ μοναστηρίων, καὶ θὰ συναντήσητε κληρικῶν ὀνόματα πολλῶν, ὅχι δυσμνημονεύτων, διότι μικρὰ διάνοια πάντοτε, χωρὶς τῆς ἐκ τοῦ συνεγγύς συμβουλῆς καὶ παροτρύνσεως, οὐχὶ μέγала σκέπτεται, οὐχὶ μέγала διαπράττει. Εὐλογήσουσι δ' ὅμως οἱ στηλογραφοῦντες ἀγῶνες καὶ θαυμάσια τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ζωῆς τὰ ὀνόματα πάντων, ὅσοι κατὰ τὴν τελευταίαν ἑκατονταετίαν ἢ κατέβαλον ἐξ ἰδίων καὶ καταδελόντες ἔδρυσαν ἐν μικρῶν ἢ μέγα σχολείων, κλεισθὲν ὑφ' ἐτέρου κατόπιν, ὀλιγοπίστου, κατὰ τὸ εὐαγγελικόν, καὶ διστάσαντος, ἢ συνεβούλευσαν, ἰδίᾳ τε καὶ δημοσίᾳ κηρύξαντες ἡμῖν, ὡς ὁ ἀείμνηστος Κασσρέας Κλεόβουλος, ὅτι καὶ τὸ σχολεῖον ναὸς ἐστὶ τοῦ Θεοῦ, εἰς τὸν ὅποιον ὑμνεῖται ἡ σοφία αὐτοῦ, ὡς ἐν τοῖς ναοῖς ὑμνοῦμεν τὴν τριλαμπὴ φιλανθρωπίαν αὐτοῦ καὶ τὴν ἀπειρον ἀγαθότητα.

Καὶ διὰ μὲν προτροπῶν πρὸς ἔδρυσιν, διὰ παρορμήσεων πρὸς ὑποστήριξιν, καὶ διὰ καταθέσεων χρημάτων πρὸς οἰκοδομὴν ἢ καὶ πρὸς συντήρησιν ἐκπαιδευτηρίων εὐρίσκομεν τὸν ἱερὸν ἡμῶν κλῆρον κατὰ τὴν τελευταίαν ἑκατονταετίαν ἐργασθέντα πρὸς ἐνίσχυσίν τε καὶ σωτηρίαν τῆς «εὐσεβοῦς» καὶ πατρὶου παιδεύσεως· ἀλλὰ μανθάνομεν αὐτὸν ἐργασθέντα πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον καὶ διὰ συγγραφῆς διδακτικῶν βιβλίων. Πρῶτος δὲ κληρικὸς, καὶ μόνος κληρικὸς, Ἕλλην, μόνος πανοπῆεσαν παραστήσας τὴν ἀρετὴν Ἕλληνος διδασκάλου κληρικοῦ, πληροὶ φήμης τὴν μακρὰν ταύτην χρονικὴν περίοδον Νοόφυτος ὁ Δούκας, ὁ καὶ γράψας ὅσα ἐδίδαξε, καὶ διδάξας ὅσα ἔγραφε, καὶ πιστεύσας εἰς ὅσα ἐδίδασκε καὶ ἔγραφε, καὶ ταῦτα τύποις ἐκδοῦς ἐξ ἰδίων, καὶ δωρεὰν διανείμας εἰς τὰς πτωχὰς καὶ πλουσίας ἑλληνικὰς σχολὰς καὶ κοινότητα. Οὕτω τῆς εὐεργετικῆς αὐτοῦ διδασκαλίας τὰς ἀειλαμπεῖς ἀκτίνας ἀνὰ τὸ σῦμπαν ἑλληνικὸν διασκορπίσας, ζῇ καὶ ζήσεται εἰς αἰῶνας, ἐν ἡμῖν. Οἷος πέπνυται· τοῖ δὲ σικαὶ αἴττουσι.

Μετὰ τὸν μακάριον Δούκαν, κληρικοὺς διδακτικὰ βιβλία γράψαντας ἀναφέρομεν τὸν ἱατροφιλόσοφον Διονύσιον Πύρρον, ἀρχιμανδρίτην, τὸν θεσσαλόν, καὶ πρὸ τοῦ 1821 καὶ μετ' αὐτὸ γράψαντα καὶ ἐκδόντα καὶ

Γραμματικῇ, καὶ Γεωγραφίᾳ — τὸν Ἀρσένιον Πανδὴν, Ἱερὸν Ἰστορίαν, ἐν Κερκύρᾳ — τὸν μοναχὸν καὶ πρεσβύτερον Βαρθολομαῖον Κουτλουμουσιανόν — τὸν διάκονον Δανιὴλ Μάγνητα, Θεσσαλόν, Γραμματικῆς ἐγγχειρίδια γράψαντας — τὸν ἱερομόναχον Νεόφυτον Βάμβαν ἐκ-

Ὁ ἀρίμνητος Μητροπολίτης Καισαρείας Εὐστάθιος Κλεόβουλος (1871).

Ἐν τῶν κλείσματων τῆς Ἐκκλησίας τοῦ κλίματος τοῦ Οἰκουμενικοῦ θρόνου καὶ τοῦ Γένους ἀπὸ τε μορφώσεως, δράσεως καὶ ἡθους εἶναι ὁ Εὐστάθιος Κλεόβουλος.

Ἐγεννήθη τῷ 1824 ἐν Παλλαδαρίῳ τῆς Προύσης, ἐκ πατρὸς Χατζῆ Ἰωάννου Ἰσιδώρου, ὀνομασθεὶς Εὐστράτιος. Ὁ Εὐστράτιος τὰ πρῶτα ἱερά γράμ-

δόντα καὶ πάλιν τὰ πρὸ τοῦ 1821 ἐκδοθέντα Στοιχεῖα φιλοσοφίας καὶ Ρητορικῆν — τὸν πρωτοπρεσβύτερον Παναγιώτην Ρομπότην, οὗ τὴν Λειτουργικὴν ὑπὲρ πάσης προκρίνω — τὸν ὀρχημανδρίτην Νεόφυτον Παγίδαν μετάφρασιν ἡμῖν δωροφορήσαντα τῆς Ἱστορίας τῶν ἁγίων πατέρων τοῦ ρώσσου Φιλαρέτου — τὸν ἀρχιμ. Ἀγγελον Πεφάντην κατηχητικά τινα καὶ ἱστορικά δοκίμια γράψαντα — τὸν ἐν Τεξᾷ τῆς βορείας Ἀμερικῆς ἀποθανόντα ἀρχιμ. Θεόκλητον Τριανταφυλλίδην, ἐκδόντα Ἱστορίαν τῆς φιλοσοφίας — Μισαήλ Ἀποστολίδην τὸν ἐκ Κρήτης, ἀρ-

ματα ἐδιδάχθη παρὰ τῷ γηραιῷ καὶ σεβασμίῳ αὐτοῦ θεῷ, ἡγουμένῳ τῆς παρὰ τὸ χωρίον Ἐλημμοῖ ἱ. μονῆς τῆς Θεοτόκου. Ἐκεῖθεν στέλλεται παρ' αὐτοῦ εἰς Χίον καὶ Κωνσταντινούπολιν, ὅπου διήκουσε τὰ ἐγκύκλια μαθήματα παρὰ διακεκριμένοις διδασκαλοῖς καὶ διη συναντήσεως τὴν σειράν αὐτῶν ἐν τῇ ἀκμαζούσῃ ἑκτοτὲ Μεγάλῃ τοῦ Γένους Σχολῇ, ἐν ᾗ ἐνεργήθη δεκαεξαίτης ἔτι ὢν διατηρούμενος καὶ προστατευόμενος ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Δεσφῶν Γερμανοῦ.

Μετὰ δὲ τὴν ἐκ τῆς Μ. τοῦ Γένους Σχολῆς, ἐν ᾗ ἐπιμελῶς καὶ καρποφόρως ἐμαθήτευσεν, ἀποφοίτησιν αὐτοῦ, ἀποστέλλεται, θαλάσσις τοῦ εἰρημένου Γερμανοῦ, Οἰκουμενικοῦ ἡδὴ Πατριάρχου γενομένου, εἰς Ἀθήνας, ἐνθα ἐνδλεχῶς καὶ λυσitteλέστατα ἐσπούδασε καὶ ἐτελειοποιήθη ἐν παντί, οὐ μικρὸν ὠφεληθεὶς καὶ ἐκ τῆς παρὰ τῷ Μεγ. Οἰκονόμῳ τῷ ἐξ Οἰκονόμων συνδιατριβῆς καὶ στενῆς μετ' αὐτοῦ σχέσεώς τε καὶ φιλίας.

Ἐπανελθὼν δ' ἐξ Ἀθηνῶν εἰς Κη-πολιν ἐν ἔτει 1848, μόλις εἰκοσιτετραετῆς τὴν ἡλικίαν, διορίζεται καθηγητὴς τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Λατινικῆς φιλολογίας ἐν τῇ κατὰ Χάλκην Ἱ. Θ. Σχολῇ, ἐνθα ἐδίδαξε μετὰ σπανίας πολυμαθείας καὶ σπουδῆς μέχρι τοῦ 1850, ὅτε καὶ ἐξέδωκε τὸ πρῶτον αὐτοῦ φιλολογικὸν ἔργον, ὑπερ' ἐληκολούθησε καθ' ὅλην τὴν πνευματικὴν αὐτοῦ σπουδαιοδωρίαν ὁρμαθῶς ὅλος ἐμβριθῶν ἐπιστημονικῶν, ἐκκλησιαστικῶν καὶ ἔθνικῶν μελετῶν, προσφωνήσεων καὶ λόγων περιστάτικῶν, στατιστικῶν καὶ ἐπιστολῶν (ὅν τινα καὶ μένουσιν ἔτι ἀνέκδοτα), περὶ τὰ 20 ἔργα, πλὴν πολυκυρίων λογιῶν αὐτοῦ Ἐκκλησιαστικῶν ἐκφραγνθέντων ὑπ' αὐτοῦ καὶ ἀναριθμήτων ἐπιστολῶν, ἐπισήμων τε καὶ δικαίων, περὶ ἐκκλησιαστικῶν καὶ ἔθνικῶν ζητημάτων κατ' ἐκτασιν πραγματευομένων. (Ἴδε κατὰλογον αὐτῶν ἐν «Τὰ κατὰ τὴν μνημόσυνον τελετὴν τῆς ἀδελφότητος Ξηροκρήνης ἐπὶ τῷ θανάτῳ αὐτοῦ» ἐκδ. Κητολεπ: 1876 σελ. 17—19). Τῷ 1850 τῇ συστάσει τοῦ Μ. Οἰκονομοῦ προσλαμ. ἀνταί ὁ Εὐστράτιος οἰκονομολογίας εἰς τὸν ἱεραρχαὶνον οἶκον τοῦ Μ. Λογοθέτου Νικολ. Ἀρσιπύχῃ μέχρι τοῦ 1853, ὅτε καὶ ἐχειροτονήθη διάκονος μετονομασθεὶς Εὐσταθίος. Καὶ μετ' οὐ πολὺ ἀποστέλλεται ὑπὸ τῆς Μ. Ἐκκλησίας εἰς Τραπεζοῦντα ὡς Σχολάρχης, ἐνθα ἔλασεν εὐδοκίμως ἐπὶ διετίαν, συντελέσας καὶ εἰς τὴν εἰρηνοποίησιν καὶ συμφιλίωσιν τῶν εἰς διόρισσιν πρὸς ἑλληνοὺς διατελούντων τότε Τραπεζοῦντιῶν. Μεθ' ὃ ἐπινέργεται ἐν ἔτει 1855 εἰς Κηπολιν, ὅπου πάλιν προσλαμβάνεται ὡς οἰκοδιδάκαλος εἰς τὸν οἶκον τοῦ Μ. Λογοθέτου ἐπὶ μίαν ἐτι τριετίαν, ὅτε ἐν ἔτει 1858 ἀποστέλλεται εἰς Ἑσπερίαν πρὸς συμπληρωσιν τῶν αὐτοῦ σπουδῶν εἰς τὰ κυριώτερα ἐπιστημονικά κέντρα, ἥτοι Λειψίαν, Βερολίνον καὶ Παρισίους ἐπ' ὁδοῖς εἰς θεολογικὰς, φιλοσοφικὰς καὶ ἀλ-

χιεπίσκοπον Πατρῶν πρότερον, ὑπερον (1852—62) Ἀθηνῶν, γνωστόν Χριστιανικῆς Ἠθικῆς συγγραφέα, τὸν ἀρχιεπίσκοπον Μαντινείας Θεόκλητον Βίμπον, Γραμματικὴν ἐβραϊκὴν γράψαντα—Νικηφόρον Καλογεράν, ἀρχιεπίσκοπον Πατρῶν, καταβαλόντα τὰ θεμέλια συγγραφῆς ἐγχειριδίου Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογίας—τὸν Βαρβολομαῖον Γεωργιά-

δας ἐπιστημονικῶς σπουδᾶς, ὅτε ἀπιστῶντας ἐν ἔτει 1863 εἰς Κηλοῖν, κάτοχος τῆς Γαλλικῆς, Γερμανικῆς καὶ Λατινικῆς, τῆς Θεολογίας, τῆς Φιλοσοφίας, τῆς Φιλολογίας καὶ τῆς Ἱστορίας, τῆς Ἀνθρωπολογίας, τῆς Χημείας, τῶν Μαθηματικῶν καὶ τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς. Τοσαύταις καὶ τοιαύταις γνώσεσι πεποικισμένος ἐκφωνεῖ κατ' Ὀκτώβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐν τῷ Πατριαρχικῷ Ναῷ τὴν κατάλληλον προσλαλίαν ἐπὶ τῇ ἐνθρόνισι τοῦ Οἴκου. Πατριάρχου Σωφρονίου τοῦ Γ', ὅτε ἀνέλιπον καὶ τὰ ἑορτοκὰ αὐτοῦ χαρίσματα· ἐφ' ᾧ καὶ προχειρίζεται μετ' ὀλίγον εἰς τὸ τοῦ Ἀρχιμανδρίτου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου ἀξίωμα, διορισθεὶς ὑπὸ τοῦ Πατριαρχείου καὶ ὡς Σχολάρχης τῆς Μεγ. τοῦ Γένους Σχολῆς (ἐν ἔτει 1864). Ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Κλεοβούλου εὗρεν ἡ Σχολὴ αὕτη τὸν ἀντάξιον αὐτῆς προσεδρον καὶ πηδαλιούχον, ἐργαζόμενον ἀόκνως καὶ εὐεργετικῶς ἐπὶ τριετίαν ἐπὶ τῆς προσόδου καὶ ἀριωτέρου αὐτῆς καταρτισμοῦ διὰ σπουδαιοτάτων μεταρρυθμίσεων.

Σὺν ἄλλοις δὲ ἐπλεῖσσε καὶ τὴν Βιβλιοθήκην τῆς Σχολῆς διὰ τῆς προσθήκης 1800 ἔτι τόμων. Συνελόντι εἰπεῖν ἡ τριετής Σχολαρχεῖα τοῦ Εὐσταθίου Κλεοβούλου ἀποτελεῖ ἐποχὴν διὰ τὸν βίον τῆς Σχολῆς. Ἐν ἔτει δὲ 1867 διορίσθη ὁ Εὐστάθιος Μέγας Πρωτοσύγκελλος τοῦ Οἴκου, Θρόνου ἐπὶ τῆς Πατριαρχείας Γρηγορίου τοῦ ΣΤ'. Αἱ ἐν τῇ ὑψηλῇ ταύτῃ διακονίᾳ πρὸς τὴν Μεγ. Ἐκκλησίαν καὶ τὸν εὐκλεῶς αὐτῆς προσερχόμενον ὑπηρεσίαι αὐτοῦ ὑπῆρξαν σπουδαίαι καὶ πολυάριθμοι. Τὰς μεγάλας αὐτοῦ ὑπηρεσίας καὶ τὰ πνευματικὰ αὐτοῦ προϊόντα ἐκτιμῶν ἡ Μεγ. Ἐκκλησία καὶ τῇ πανδήμῳ καὶ ὁμοθυμῇ ἀπαιτήσῃ τοῦ λαοῦ τῆς χερουάτης Μητροπόλεως Καισαρείας ὑπείκουσα, ἐψηφίσαντο αὐτόν. Πατριαρχεῦσαντος τὸ τρίτον ἰδίᾳ Ἀνδίου τοῦ ΣΤ', εἰς τὴν Μητροπόλιν Καισαρείας Καπαδοκίας, ἐν ἔτει 1871.

Ἀναλαβὼν τὰ ἡνία τῆς Μητροπόλεως ταύτης, ἥς οἱ χριστιανοὶ διὰ τοῦ γνωστοῦς λόγους μητροκὴν αὐτῶν γλῶτταν ἐκέκτηντο τὴν Τουρκικὴν, ἐν τῶν πρωτίστων αὐτοῦ μελημάτων ἔσχεν ὁ ἀείμνηστος Μητροπολίτης τὴν διάδοσιν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ διανοητικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ποιμανίου του. Καὶ ἡ ὅλη ἐν γένει καὶ πολλαπλὴ ποιμαντορικὴ δοῖσις αὐτοῦ ὑπῆρξεν ἀτιμολόγητος.

Ἀτυχῶς ὅμως ὁ θάνατος ἀπῆρπασεν αὐτὸν προάφως σχετικῶς, ἐν ἡλικίᾳ 2 μόλις ἐτῶν ἱσοκρίναντι εἰς δεκαπενθήμερον ἀπὸ τῆς ἀτιμολόγητης καὶ τῆς 25ην Ἰανουαρίου 1875 μεταπράντα πρὸς Κύριον.

Τοιοῦτοι ἀστέρες διαλάμπαντες εἰς τὸ νοητὸν στερέωμα τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν κατὰ τὴν σύγχρονον ἐποχὴν εἶνε λίαν σπάνιοι, ἀλλ' ἐδιαχέουσι τηλαυγὴ τὴν ἑαυτῶν λάμψιν εἰς τὸν νοητὸν ὁρίζοντα αὐτοῖς καὶ δοῦν ἀφύπνιον τῇ Ἐκκλησίᾳ ἡμῶν καὶ τῷ Γένει.

δην, Κορινθίας ἀρχιεπίσκοπον. γράψαντα συντομωτάτην Λειτουργικὴν καὶ Κατήχησιν—τὸν Κωνσταντῖνον Στρατοῦλην, τὸν ἐξέπειτα Κηθύρων ἐπίσκοπον, ἀξιόλογον γράψαντα σύνταγμα Φιλοσοφίας. Τοὺτους ἐκ τῶν θανόντων παρατάττω· διαπρεπὴ δὲ θέσιν μεταξὺ τῶν ζώντων κληρικῶν θὰ χορηγήσωμεν εἰς τὸν σεβασμιώτατον μητροπολίτην Ἀθηνῶν κ. Θεόκλητον Μηνόπουλον, ἀξίαν λόγου Κατήχησιν ἐκδόντα τύποις, ὡς ἀξίον λόγου βιβλίον ἐχορήγησε τοῖς σπουδασταῖς τῆς θεολογίας Εὐρετήριον ἐκκλησιαστικῶν διδασκῶν, ἐκδομένον τῇ 1896, ἂν μὴ ἀπαιτῶμαι, ὅτε τοὺς ὀρθοδόξους ἐποίμαινε Μονεμβασίας καὶ Σπάρτης, μὴ ὑποτιμῶντες καὶ τὸ ἀξιανάγνωστον Ἐκκλησιαστικὸν Δίκαιον τοῦ πκνιερ. ἀρχιεπισκόπου Μεσσηνίας κ. Μελετίου Σακελλαροπούλου.

Τῶν εἰς πατριαρχικὰς ἐνορίας ἀνηκόντων μνημονεύμεθα τοῦ πρὸ δέκα μηνῶν μεταστάντος εἰς τὴν ἀγίῳ ζωὴν Νεκταρίου Κεφαλᾶ, μητροπολίτου Πενταπόλεως Ἀλεξανδρείας Πατριαρχείου, ὃς ἐγραψεν Ἠθικὴν, ἀλλὰ καὶ τῶν τὴν ὁμιλητικὴν σπουδάζόντων ἠνέκλυνε τὰς μελέτας, συλλέξας καὶ ἐκδοὺς Ἱερῶν καὶ φιλοσοφικῶν λογίων ἀπάνθισμα—Τῶν εἰς τὸ Πατριαρχεῖον τῆς Ἀγίας Πόλεως ἀνηκόντων γινώσκω Στέφανον Ἀθανασιάδην, βυζάντιον, ἀρχιεπίσκοπον Θαλωρείου, ἐκ δόττην Χρηστομαθείας ἀγγλαραδικῆς· καὶ τὸν ἀρχιμ. Βενιαμὴν Ἰωαννίδην, ἐκδόντα τὴν Ρητορικὴν τῶν ἐλλήνων πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, ἐπειδὴ δ' ἔλεγεν ὅτι εἰς τὴν ἀλεξανδρινὴν ἀνήκεν Ἐκκλησίαν, ταχθῆτω εἰς αὐτὴν ὁ φιλόπονος πρωτοσύγκελλος Μελέτιος Ἀποστολόπουλος, ὁ καλὰ βιβλία προμηθεύσας τοῖς φιλομαθεῖσι τῶν ἡμετέρων, κατὰ μετάφρασιν ἐκ τοῦ γερμανικοῦ, τὸ Ἐκκλησιαστικὸν Δίκαιον τοῦ Νικοδήμου Μιλᾶς, ἐπισκόπου Ζάρας καὶ τὸ περὶ γάμου ἔργον τοῦ Ζήσαν.

Πλείονες δ' ἀνεδείχθησαν ἐκ τῶν κληρικῶν τοῦ Πατριαρχείου Κιππόλεως οἱ συγγραφεῖς διδασκτικῶν βιβλίων χρησίμων εἰς τε δημοτικὰ σχολεῖα, πλήρη ἢ κολοβά, καὶ εἰς τὰ γυμνάσια. Θεωρῶ δὲ τούτων παλαιότερον τὸν ἐν Χάλκῃ καὶ Ρωσσίᾳ τὰς θεολογικὰς σπουδὰς διανύσαντα Ἀλέξανδρον Δάσκαριν, ἐν Σταυροδρομίῳ καὶ κατοπιν ἐν τῇ Μ. τοῦ Γένους Σχολῇ 1862—64, διδάξαντα, δοκιμώτατον ἱεροκλήρυκα, μητροπολίτην Σισανίου καὶ Σιατίστης ἀπὸ τοῦ 1864 μέχρι τοῦ 1869, ὅτε ἀπέθανε, ζηλητηριασθεὶς ὑπὸ τῶν τούρκων, καθὼς διεδόθη. Ἐγραψεν Ἱερὰν Ἱστορίαν, καὶ Ἐκκλησι. Ἱστορίαν διτευχον, ἐκ τοῦ ρωσικοῦ (1862—63).—Ἄλλ' ἐκ τοῦ ρωσικοῦ μεταφράσας ἐξέδωκε λαμπρὰν Χριστιανικὴν Ἠθικὴν (1859) ἢ ἐν τῇ θεολογικῇ διδάσκαλος ἐκ

Λέσδου) Γρηγόριος ὁ Γῶγος, ὁ μετὰ ταῦτα (1872—1898) ἐν Ρουμανίᾳ, ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ ἐν Βουδαπέστῃ (μακρὸν χρόνον) ὡς ἐφημέριος τῆς ἑλληνικῆς ἐκεῖ κοινότητος παραμείνας. Ἐγγράφε δὲ (κατὰ τὸ ρωσσικὸν) καὶ ἐγχειρίδιον τοῦ ὀρθοδόξου ἱερέως — Συγχρόνως τῷ Ἀλεξάνδρῳ Λα-
σκάρεϊ ὁ ἐκ Κων) πόλεως ἱεροκήρυξ Σμύρνης Γεννάδιος διάκονος ὁ Σχο-
λάριος ἐξέδιδε, τὸ τέταρτον, ἢ τὸ τρίτον, τὴν ὑπὸ Στεφάνου Κομνητῆ
γενεμένην ἐπιτομὴν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας τοῦ ἀειμνήτου
Μελετίου Ἀθηνῶν, τοῦ κατὰ κόσμον Μιχαὴλ Μητρου — Ἱερὰν Ἱστο-
ρίαν δὲ καὶ Κατήχησιν Ἱερὰν, καὶ Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν, ἐκτε-
νεῖς τε καὶ συντόμους, ἔγγρ' φαν οἱ ἀδελφοὶ Βαφειδαί, Κωνσταντῖνος ὁ
τὸ πρῶτον Μαρωνείας (1885) καὶ τελευταῖον Διδυμοτείχου, θανὼν τῷ
1899, καὶ Φιλάρετος ὁ ἀπὸ τοῦ 1899 μέχρι σήμερον Διδυμοτείχου καὶ
ἐπὶ δέκα ἔτη, (1889—99) Κεχροτίας — Χάριν δὲ τῆς διδασκαλίας τῶν
ἱερῶν ἔγραψεν εὐληπτὰ βιβλία, πολυσέ:δα ἢ ὀλιγόφυλλα Ἀπόστολος
Χριστοδούλου, μητροπολίτης Σταυροπόλεως (1902), εἰτα Βερροίας
καὶ Σερρών (1906—1909†1917), συγγραφεὺς Ἐκκλησιαστικοῦ Δι-
καίου καὶ Πατρολογίας (1894) — Γερμανὸς Θεολογός, ἐπίσκοπος Μυ-
ρέων, εἰτα (1899—1903†1918) μητροπολίτης Αἰνίου, κατόπι δὲ Λέ-
ρου — Ἀγαθάγγελος Κωνσταντινίδης, μητροπολίτης πρῶτον Γρεβενῶν,
εἰτα (1901, 1910) Δράμας. Σημεῖ: ὁ τὸν μακαρίτην πρωτοπρεσβύτερον
Κωνσταντῖνον Παρίτην, εὐσχηριστὸν τι, διὰ τὸ τοῦ ὕψους στρυφνόν,
βιβλίον γράψαντα, καὶ τὸν ἀρχιμ. Γρηγόριον Παλαμῆν, ἀμφοτέρους θι-
νόντας πρὸ πολλοῦ· ὁ Παλαμὸς ἔγραψεν ἀνάξια λόγου β.βλῖα Λειτουργ-
γικῆς καὶ Χριστιανικῆς Ἠθικῆς· ἀλλ' ἦν ἤδη γνωστὸς ἀπὸ τοῦ 1864
διὰ τ,ς «Ἱεροσολυμιάδος» αὐτοῦ, συμπιλιματός ἐκ τῆς ἐντύπου Δω-
δεκαβιββίου τοῦ Δοσιθέου, καὶ τῶν χειρογράφων τοῦ Διονυσίου Κ)εόπα,
γράφαντος «Ἱεροσολυμιάδα», καὶ τοῦ ἄλλοτε ἐν Ἱεροσολύμοις ἐπιφα-
νοῦς ἀρχιγραμματέως τοῦ Παναγίου Τάφου Νεοφύτου Κυπρίου, ἐξ ὧν
παρήγαγε σύγγραμμά τι, χρήσιμον ἴσως εἰς ἐκείνους, δυνάμενατοσι
να κατέχωσι το διὰ σπανιότητα δύσκτητον ἀλλὰ γιγάντειον ἔργον τοῦ
ἁγιομασιωτάτου Δοσιθέου. — Εἰς τὸν θάλασον τῶν κληρικῶν συγγραφέων
διδασκτικῶν βιβλίων προσθετέον τὸν τοῦ ἡμετέρου πανεπιστημίου διδά-
κτορα ἀρχιμ. Εὐγένιον Κωσταρίδην, γράψαντα δυο πολλοὺς λόγους ἀξια
διδασκτικὰ βιβλία Ὁρθόδοξον Χριστιανικὴν Κατήχησιν καὶ Ὁρθόδοξον
Χριστιανικὴν Λειτουργικὴν.
Ἰσως παρέλκει τὸν λόγον ἡ μνηεῖα μεγάλου τινὸς Ἐπιστολαρίου.

συλλεγέντος καὶ τύποις ἐκδοθέντος ὑπὸ Μελετίου διακόνου τῷ 1848 — ἀλλὰ κατὰ τοῖς χρόνους ἐκείνους εἰς τὰς ἀνωτέρας σχολὰς ἐδιδάσκοντο, μετὰ καὶ τῆς ρητορικῆς, οἱ «Ἐπιστολικοὶ τύποι». Οὐδὲ παρέλκει ἴσως εὐμενὴς μνεία τῆς Χρηστομαθείας ἢ Γραμματικῆς τῆς σλαυονικῆς γλώσσης, ἣν ἐξέτωκεν, ὀλίγα ἔτη μετὰ τὴν ἱδρυσιν τῆς ἐν Χάλκῃ Θεολογικῆς, ὁ πρῶτος αὐτῆς σχολάρχης Κωνσταντῖνος Τυπάλδος ὁ μητροπολίτης (ἐπ' ὀνόματι φιλῆ) Σταυροπόλεως, θέλων ἵνα χειραγωγήσῃ εἰς τὴν γνῶσιν τῆς σλαυονικῆς τοὺς τελειοδιδάκτους τῆς σχολῆς, ὅσοι προϋτίθεντο ἵνα μεταβῶσιν εἰς τὰς ὑπὸ βουλγάρων οἰκουμένας ἐπαρχίας τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου Κ]πόλεως. Θὰ μείνωσιν ὁμῶς ἔξω τῆς τῶν δοκίμων παρεμβολῆς καὶ οἱ γελοιοὶ «Συγγραφεῖς» οἱ χάριν τῶν σχολείων μιᾶς πλουσίας ἐπαρχίας τολμήσαντες διδασκτικόν τι ἵνα γράψωσιν βιβλίον — θὰ ἀποκλεισθῇ δὲ καὶ γεναρὸς τις καὶ πεπαιδευμένος μοναχὸς τοῦ Ἁγίου Ὁρους, Ἀριθμητικὴν μὲν γράφας, ἀλλὰ παραδοὺς ἡμῖν ἔχον φοβερώτατον πλήρη ἀριθμῶν χρητίμων ἴσως εἰς ὅλον τὸν κόσμον, ἀλλ' ἀχρήστιον εἰς τοὺς ἔχοντας ἀνάγκην ἵνα μάθωσι τὴν λεγομένην κοινῶς Ἀριθμητικὴν.

Καὶ ἐπειδὴ γίνεται λόγος περὶ διδασκτικῶν βιβλίων, γραφέντων ὑπὸ κληρικῶν ὀρθοδόξων, παρασκευάζομεν δὲ οἱ δυνάμενοι τὸ ὕλικόν τὸ χρήσιμον πρὸς σὺμπληξιν ἱστορικῆς ἀνασκοπῆς τῆς τελευταίας ἑκατονταετίας, προσφυῆς τῆς ἐμῆς διατριβῆς συμπλήρωμα κρίνω τὴν μνείαν τῶν ἐργασιῶν τῶν κληρικῶν ἐπὶ διαφωτίσει τοῦ παρελθόντος τῆς ἑλληνικῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας· διότι καὶ τὸ ἔργον τοῦτο διεξήγαγον ὡς καθήκον. Προηγεῖται δὲ πάντων ὁ τῆς Μ. Ἐκκλησίας μέγας οἰκονόμος Κωνσταντῖνος ὁ ἐξ οἰκονόμων, γράφας χρονογραφίαν ἀκριδῇ τῶν ἐν Ἑλλάδι συμβάντων, τῶν ἐκκλησιαστικῶν, ἐπὶ μίαν (1828—52) τριακονταετίαν, ἐκδοθεῖσαν ἐν τῷ Β' καὶ Γ' τόμῳ τῶν «Ἐκκλησιαστικῶν Σωζομένων» αὐτοῦ, ὑπαγορευσάντα τῷ «ἱερχιδιακόνῳ» Ζαχαρίᾳ Μαθᾷ τὸν γνωστὸν «Κατάλογον» τῶν πατριαρχῶν Κ]πόλεως, συντάξαντα «Κτιτορικόν» τῆς μονῆς τοῦ Μ. Σπηλαίου, καὶ τὸν «Σιωνίτην προσκυνητήν», ὅπου μακρὸν παρέθηκε κατάλογον τῶν ἀπ' ἀρχαίων χρόνων τὸν Ἅγιον Τάφον ἐπισκεψαμένων. Τάττω νῦν κατὰ σειρὰν, ἐκ τῶν τοῦ ἐλευθέρου ἑλληνικοῦ βασιλείου, τὸν ἀρχιεπίσκοπον Ζακύνθου Νικόλαον Καδραμῆν, γράψαντα περὶ τοῦ ἐν Νεαπόλει τῆς Ἰταλίας ἑλληνικοῦ ναοῦ, συνείραντα λόγον μακρὸν «περὶ τῆς πατρίδος Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρου», καὶ λιπόντα μνημεῖον κάλλιστον φίλο

πονίας ἅμα καὶ φιλοπατρίας τὰ «Φιλολογικὰ Ἀνάλεκτα Ζακύνθου» — τὸν ἀρχιεπίσκοπον Κερκύρας Εὐστάθιον Βουλισμάν, πολλὰς ἱστορικὰς ἐκδόντας διατριβάς εἰς τὴν «Ἐκκλησ. Ἀλήθειαν» καὶ τὸ «Ἀττικὸν Ἡμερολόγιον» καὶ εἰς ἰδίᾳ τεύχη—τὴν πολυμαθεῖ πρεσβύτερον Ἀνδρέαν Ἰερωμένον, ἐν ἡμερολογίοις, ἰβίοις τεύχεσι καὶ περιοδικοῖς διασπείραντα τῆς φιλοπατρίδος αὐτοῦ πολυμαθείας τὰ προϊόντα=εὐχόμενος ἐν οὐ μακρῷ χρόνῳ νὰ ἴδῃ τύποις ἐκδιδόμενα τὰ Ἀπομνημονεύματα τοῦ περιλαλήτου (1835—41) ἱεροκήρυκος τῆς Μ. Ἐκκλησίας Εὐσεβίου Παναῆ, τοῦ ἐκ Κεφαλληνίας—Προστίθιμι τὸν ὀλίγης παιδείας μετασχόντα μητροπολίτην Ἀρτίης (1864—1893) Σεραφεῖμ Ξανόπουλον, ἐκδόντα περιγραφὴν τῆς ἐπαρχίας ταύτης ὁπωσοῦν ἀνεκτὴν—τοὺς ἐξ Ἀνδρου ἀρχιερεῖς Διονύσιον Μπίστην, ἄλλοτε Ξάνθης μητροπολίτην καὶ τὸν ἐπίσκοπον Σταυροπόλεως Κωνσταντίνον Πληξιώτην γράψαντας, τὸν μὲν περὶ Ἁγίου Ὁρους ἀστειῶν τι βιβλίον, τὸν δὲ περὶ τῶν ἐπιφανῶν ἀνδρῶν τῆς Ἀνδρου. Καθῆκον πρὸς τὸ ἔθνος ἐπετέλεσαν οἱ ἀρχιμανδριταὶ ὁ τοῦ πατριαρχ. θρόνου Κιππόλεως Ἰεζεκιήλ Βελανιδιώτης καὶ ὁ τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων Χρυσόστομος Παπαδόπουλος, ὁ μὲν πρῶτος διατριβάς ἐκδοὺς εἰς τὴν ἱστορίαν ἀναφερομένας καὶ τὴν χωρογραφίαν ἐκκλησιαστικῶν τινῶν παροικιῶν τῆς Ἑλλάδος, ὁ δὲ δεύτερος εἰς τὴν ἱστορίαν κυρίως ἐγκύψας τῆς Ἐκκλησίας Ἱεροσολύμων καὶ Παλαιστίνης, καὶ τελευταῖον ἐκδοὺς τὸν Α' τόμον τῆς ἱστορίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

Ἀλλὰ συνετέλεσαν εἰς τὴν δημοσίευσιν ἱστορικοῦ ὀλικοῦ πλουσίου, διὰ τῆς ἐκδόσεως καὶ τῆς προστασίας συλλογῶν εἰδικῶν, ὁ μακάριος πατριάρχης Νέας Ρώμης Ἰωακείμ Γ' διὰ τῆς ἰδρύσεως τοῦ περιοδικοῦ τῆς «Ἐκκλησ. Ἀληθείας» κυρίως, ὡς καὶ διὰ τῆς ἐκδόσεως τῶν πατριαρχικῶν γραμμάτων τῶν ἀναφερομένων (Α' τόμ.) εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος, εἰς τὰς Ἐκκλησίας (ἐν τόμῳ Β') Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας, Ἱεροσολύμων, Κύπρου, καὶ (ἐν τόμῳ Γ') εἰς τὰς αὐτοκεφάλους Ἐκκλησίας Μολδαβίας, Βλαχίας, Σερβίας, Ἀχριδῶν, Πεκίου—οἱ πατριάρχαι Ἀλεξανδρείας κ. Φώτιος, Ἀντιοχείας κ. Γρηγόριος, καὶ Ἱεροσολύμων κ. Δαμιανὸς, συστήσαντες τὸν «Ψάρον τῆς Ἀλεξανδρείας» ὁ πρῶτος, τὴν Ἑλ-μινέτ (ἀραδιστὶ γραφομένην=Χάριν) ὁ δεύτερος τὴν «Νέαν Σιών» ὁ τρίτος, ἀξιανάγνωστα περιοδικὰ—ὁ τῆς Ἁγίας Σιών, ἐν μέσῳ μισαδέλφων ἐπηρεασμῶν ἐξετύπωσε καὶ τὸν αἰνὸν καὶ πολῦτιμον πεντηκονταετηρικὸν τόμον τῆς θεολογικῆς σχολῆς τοῦ Σταυ-

ΕΠΙ ΤΗΣ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ, ΠΑΡΑ ΤΟΝ ΠΑΡΘΕΝΩΝ

Οἱ Ἱεράρχαι τῆς Παλαιᾶς καὶ Νέας Ἑλλάδος συγκεντρωθέντες ἐν Ἀθῇ

αὐτὸς μετὰ τὴν κηδείαν τοῦ ἀειμνήστου Βασιλείου Γεωργίου τοῦ Α΄.

τοῦδε, κόπον πολὺν, καὶ χρόνον μὲν, καὶ χρῆμα μικρὸν θυσιάσας ὑπὲρ ἔργασίας σπουδαίας, ἐπιπολαίως ὥς ἐπὶ τὸ πολὺ διεξ-
 ἔχθη. Ἐγραψε περιγραφὰς πολλῶν βυζαντινῶν χειρογράφων, ἐξέδωκε ἀρ-
 κετὰ ἔργα, γράφας καὶ «Σύντομον ἱστορικὴν περιγραφὴν τῆς ἱε-
 ρᾶς μητροπόλεως Βελεγράδων» ἐν (Κερκύρα, 1868). Περιελθὼν ἐπαρ-
 χίας τινὰς μακεδονικὰς καὶ τῆς Ἑπείρου (1855—1886) συνῆθροισεν
 οἰαδήποτε γράμματα. Ἰδιωτικὰ τε καὶ ἐπίσημα, καὶ τοῦτα συγρᾶφας
 ἐπιμελῶς, ἀπετέλεσε παμμεγέθεις κώδικας πολυτιμότητος, δωρητά-
 μενος αὐτοὺς εἰς τὸ ἀρχεῖον τοῦ Πατριαρχείου Κ]πόλεως— ὑπὸ τὴν
 ἐποφὴν τῆς συλλογῆς καὶ σωτηρίας ἐγγράφων—ὅσα ἀπέμειναν—ἀπο-
 νέμω φόρον εὐγνωμοσύνης εἰς τὸν αἰμνιστὸν πατριάρχην Ἱεροσολύ-
 μων Γεράσιμον τὸν κατὰ κόσμον Πρωτοπαπᾶν, ὃς ἐν Κ]πόλει μένων
 ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Παναγίου Τάφου (1878—84) συνῆθροιστε καὶ
 συνέγραψε χιλιάδας ἰδιωτικῶν καὶ ἐπισήμων γρῆμάτων εἰς μεγά-
 λους κώδικας, ἀγνώστους σήμερον εἰς πολλοὺς καὶ εἰς ἐμέ.

17^ο
 γεγρα

Διατριδὰς ἱστορικὰς ἔγραψεν ὁ μητροπολίτης Χίου Γρηγόριος Παυ-
 λίδης Ὑπτερον (1879—88) Ἑρακλείας) περὶ τε τῆς ἀρμενικῆς Ἐκ-
 κλησίας, ὡς καὶ «Περὶ τῆς κανονικῆς δικαιοδοσίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ
 Πατριαρχείου ἐπὶ τῶν ἐν Βουλγαρίᾳ ἐπαρχιῶν», καὶ «Δευκρίνητιν
 τοῦ βουλγαρικοῦ ζητήματος» (συγγραφεὺς σημειοῦται Μ. Χ. Γ.) καὶ
 «Ἀνασκευὴν διαμαρτυρήσεως ὁ συνοδικῶν» καὶ πρὶν τούτων, τὴν «Φω-
 νὴν τῆς ἀληθείας» (1861) ἑλληνιστί, καὶ γαλλιστί, καὶ βουλγαριστί
 (εἰς τρεῖς ἐκδόσεις δηλ.) κατὰ βουλγάρων, καὶ τὴν «Φωνὴν τῆς ὀρθο-
 δοξίας» (Α' μέρος μόνον) κατὰ κατολίκων, κλπ. Γρηγόριος Φωτεινὸς
 (εὐχέτης παντοτεινός, ὡς ὑπεγράφεται), Μυριοφύτου κατόπιν ἐπίσκοπος
 (1882—91), ἐξέδωκε πολλὰ γράμματα παλαιὰ εἰς τὰ «Νεγμονήσια»
 αὐτοῦ, βιβλίον χρήσιμον τοῖς ἐρευνῶσι τὴν ἱστορίαν τῆς Χίου. Βασι-
 λειος ὁ Σμύρνης ἀξιολόγους διατριδὰς ἀναφερρομένας εἰς τὸ ἐκκλησια-
 στικὸν δίκαιον, ἐν τῇ ἐφημερίδι «Κωνσταντινουπόλει», καὶ ἀναγρα-
 φὴν μητροπολιτῶν Σμύρνης (ἐν Ἑμερολογίῳ «Ἀμαλθείας»). Νικόδη-
 μος ὁ Κυζίκου συνέγραψεν ἐμπόνως πρόλογον εἰς τὴν Ἀκολουθίαν τοῦ
 Αἰμιλιανοῦ, διαφωτίσας τὴν ἐκκλησιαστικὴν χωρογραφίαν τῆς Κυζί-
 κου, τῆς ὁποίας Ἱστορίαν, ἐκ τοῦ γερμανικοῦ μεταφρασθεῖσαν, ἐξέ-
 δωκε τῷ 1880 ὁ ἀρχιμανδρίτης Κύριλλος Γρηγοριάδης. Ἰωακείμ Φο-
 ρόπουλος ὁ Πελαγονίας ἐξέδωκεν Ἱστορίαν τῶν ἀρεικῶν, ἐκ τῆς ἀγ-
 γλικῆς μεταφράσεως. Ἀπόστολος Χριστοδούλου μητροπολίτης Σερρών

τὸν Α' τόμον Ποιροῦ ο. ές, ἡς ἔργον τρίτον, δέθεν τέλειον, ἐκ τοῦ ρωσικοῦ μετοφράτας ὁ ἀρχιμ. Νεόφυτος Παγίδας ἐξέδωκεν ἐν Ἱεροσοιύμοις, δαπάνῃ τοῦ Πατρισρχείου τῆς Ἀγίας Γῆς. Μελισσηνὸς Μαρωνείας ἡτοχολήθη (ματαίως) εἰς τοπογραφικὰ θράκης καὶ τὰ ταῦτα (Κ]πώλεις), οὐκ ἀτυχῶς δὲ εἰς τὸ δίκαιον τοῦ γόμου παρ' ἡμῖν. Φιλόθεος Βρυέννιος ὁ μητροπολίτης Σερρών πρὶν, εἰτα Νικαμηδείας (1875—77—1910), ἐδ' ἔδωκεν ἐπὶ δευτερίαν μέχρι τοῦ 1867 ἐν Χάλκῃ τὴν Ἑκκλησίας Ἱστορίαν, ἡς ἔγραψεν ἑκτενὲς ἔργον, διάδοχον τῆς διδα-

Ὁ ἀείμνητος Μητροπολίτης Νικαμηδείας Φιλόθεος Βρυέννιος.

σκαλλας σχὼν τὸν ἀνεψιὸν αὐτοῦ Φιλάρετον Βαφείδην, μητροπολίτην Διδυμοτείχου, συγγραφεὴ «Ἑκκλησ. Ἱστορίας» δόκιμον, οὗ τὸν Γ' τόμον κατὰ τὸ τρίτον, ἢ κατὰ τὸ ἡμῖς, ἔχομεν ἐκδεδομένον. Δωρόθεος Εὐελπίδης ὁ μητροπολίτης Κορυτσᾶς ἔγραψε λαμπρὰν εἰσογραφίαν Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστομοῦ. Εὐστάθιος Κλεόδουλος ὁ Καισαρείας ἐξέδωκε μὲν τὸν «Βουλγαρισμὸν», ἀνέκδοτα δ' ἔλιπον ἐν χειρογράφοις σπου-

δαιότατον ὀλίκον εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἐν γένει τῆς Καππαδοκίας ἱστορίαν ἀναφερόμενον, ληστευθὲν ἐγκλίρως ὑπὸ διδασκάλου τινὸς, ὡς πολυμαθοῦς ἀναγνόντος, τῷ 1885. Τίς εἶδεν ὑπὸ τίνος ἐληττεύθη ἢ ὑπ' αὐτοῦ γραφεῖται Ἐκκλησιαστ. Ἱστορία, ἐξ ἧς ἐβίβασκεν ἡμᾶς ἐκτενῶς — εἰς εἴκοσι λ. χ. μαθήματα ἄνευ ἐξετάσεως καθημερινῆς, μόνον τοὺς βίους τῶν ἀποστόλων — καὶ ἡ Ἱστορία τῆς παρ' Ἑλλήσι φιλοσοφίας, ἣν ἐβίβασε τῷ 1866.

Μετὰ λύπης ἀναφέρω τὴν μέχρι σήμερον (ἄγνωστον παρὰ τίσιν) ἀπόκρυψιν τῶν Ἀπομνημονευμάτων Παΐσιου τοῦ Καισαρείας, εἰς τὸν διδάσκαλον Ἡρόδομον Ψυχαιάδην ὑπαγορευθέντων 1855 καὶ περιγραφόντων ἑκατὸν πενήντα ἔτων, ἀπὸ τοῦ 1700, κατάστασιν θρησκευτικὴν, ἠθικὴν καὶ κοινωνικὴν τῆς Καππαδοκίας. Μετὰ λύπης ἀναφέρω τὴν ἀπώλειαν ἐκτενοῦς περιγραφῆς τῆς Μικρωνείας, ἧς ἀνεγίνωσκέ μοι τινα μέρη ὁ συγγραφεὺς αὐτὴν Μικρωνείας Ἀνθίμου. Ἡρεύνηται ματαίως ἐπὶ τεσσαρακονταετίαν τὴν τύχην τῶν χειρογράφων τούτων, ὡς καὶ τοῦ ἀκριβεστάτου καταλόγου τῶν ἀπὸ τοῦ 1550 — 1871 μητροπολιτῶν καὶ ἐπισκόπων τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως, συνταχθέντος ὑπὸ Δωροθέου Εὐελπίδου, ταξειδεύσαντος εἰς Ἰλλυρίαν τοῦ καταλόγου, μετὰ τοῦ μητροπολίτου Βελεγράδων Ἀνθίμου τῷ 1874, ἐπιστραφέντος ὕστερον, ἀλλ' ἀποκρυθέντος. Ματαίως ἐρευνᾷ τὴν τύχην τῆς Ἱστορίας τῆς Κυζίκου, γραφεύσης (1823) ὑπὸ Ματθαίου τοῦ πεπαιδευμένου μητροπολίτου Κυζίκου, σωθέντος ἐξ αὐτῆς ἐνὸς μέρους, ἕπερ καὶ χειρόγραφον ἐν ἐδωρητάμῳ εἰς τὴν βιβλιοθήκην τῆς τῶν Ἑλλήνων Βουλῆς. Ἄγνοα ποῦ παρέπεσε περιγραφή βραχεῖα τῆς ἐκκλησιαστικῆς παροικίας Χαλκηδόνος καὶ κατάλογος τῶν μητρολιτῶν αὐτῆς, ἀμρότερα συνονθύλευμα τοῦ Χαλκηδόνος (1875 — 89) Καλλινίκου Θωμάδου. Χειρόγραφον κατάλογον μητροπολιτῶν Ἀγγιᾶλου, ὑπὸ Βασιλείου Σμύρνης συνταχθέντα, περιέσωσα ἐγὼ, ὡς ἀποσπάσματα ἐκ τοῦ κατατεμαχισθέντος, καθ' ὃ μανθάνω κώδικος τῆς μητροπόλεως Νικαίας.

Ὀλίγιστοι κληρικοὶ τῆς Μ. Ἐκκλησίας ἠσχολήθησαν εἰς ἐξακριβωσιν ἔξοφισμένων τῆς ἐθνικῆς ζωῆς σελίδων, οἱ δὲ τελευταῖοι ἐν τῇ Ἐκκλ. Ἀληθείᾳ. — Τῷ Γρηγορίῳ Παλαμᾷ τῆς Θεσσαλονίκης — καὶ τῷ Νέμ. Ποιμένῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐκδόντες ἐπίσημα γράμματα καὶ διατριβὰς δεικνύουσι διάθεσιν ἀξιέπαινον ἐρεῦνης ὀψιγενεῖς. Ἐκ τῶν ἁγιορειτῶν μόνον ἓνα σημειούμεν — ἐκ τῶν θανόντων, τὸν μοναχὸν Ἀλέξανδρον Λαυριώτην τὸν ἐξ Ἀδριανουπόλεως, ἐκδόντα βυζαντινὰ καὶ

μετὰ τὴν ἄλωσην γράμματα, τῶν ὁποίων ἐπιβάλλεται δευτέρα ἐκδοσις ἐπιμελῆς καὶ μετὰ προσοχῆς ὑπὸ ἀνθρώπου γινώσκοντος καὶ τὴν παλαιογραφίαν καλῶς καὶ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν τελείως—τὸν τῆς μονῆς Ἁγίου Παύλου πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἡγούμενον Σωφρόνιον Καλλιγὰν, ἐκδόντα διήθεν ἱστορίαν τοῦ Ἁθῶ, κατ' ἄτεχνον καὶ ἀδόκιμον λεγέσθαι τῆσιν τοῦ χειρογράφου τοῦ Θεοδώρητου, καὶ τὸν μετὰ προσοχῆς περιγράφαντα χάριν τοῦ τότε (1883—84) ἀρχισυντάκτου (ἐμοῦ) τῆς «Ἐκκλησιαστικῆς Ἀληθείας», τὸ «λεγόμενον Εὐαγγέλιον Ἰωάννου τοῦ Καλυβίτου» καὶ τὴν εὐπῶ μελετηθεῖσαν, δυστυχῶς, μεγάλῃν βίβλιν Ἰωσήφ τοῦ Καλοθέτου—καὶ ἕνα ζῶντα τὸν εὐσυνειδήτως τὴν ἐθνικὴν ἱστορίαν μελετῶντα διάκονον Κοσμὸν κατὰ κόσμον Βλάχον, τὸν ἐκ τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Παύλου. Οἱ μοναχοὶ Χριστοφόρος Κτενάς ἀρχιμανδρίτης, Ἰωακείμ Ἰδριτίης καὶ Γαβριὴλ Σταυρονικητινός, ἀρκετὰ τῶν ἐν Ἀγίῳ Ὅρει σωζομένων ἐπισήμων γραμμάτων γνωστὰ καταστήσαντες ἡμῖν, δικαιοῦνται μνείας εὐφύμου· ἀλλ' εὐφρομότερος εἰσὶν ἄξιοι οἱ φιλογενέστατοι κληρικοὶ τῆς ἀγιωτάτης τῶν Ἐκκλησιῶν μητρὸς, τῆς Ἁγίας Πόλεως, ἐκ μὲν τῶν θανόντων εἰς ἀρχιμανδρίται· Νεόφυτος κύπριος ὁ ἀρχιεπίσκοπος (ἐξ οὗ Γρηγόριος Παλαμὸς ἠντλησε καὶ Κύριλλος Ἀθανασιάδης—ἐκ δὲ τῶν ζώντων Τιμόθεος ὁ κατὰ κόσμον Πυθαγόρας Θέμελης, ὁ ἀρχιεπίσκοπος, Χρυσόστομος Παπαδόπουλος, ὁ πλείονα πάντων γράψας, Κλεώπας, καὶ Κάλλιστος, ὧν ἐπὶ τὰ ἔχον, καὶ ἕτεροί εἰσι πρόθυμοι ἵνα βεβίωσιν.

Ἐπετέλεσα λοιπὸν ὁ κληρὸς ὁ ὀρθόδοξος καλῶς τὸ καθήκον, ἔπερ εἶχε, πρὸς διαφώτισιν ἀγνοουμένων ἢ σκοτεινῶν τῆς ἐθνικῆς ἱστορίας σελίδων. Οἱ ἐρευνήσαντες ἠδύναντο ἵνα ὥς πολλὰ πλείονες, ἰδίᾳ δὲ οἱ καλόγηροι τῶν ἱερῶν μονῶν, ἐν ἀνέσει δυνάμενοι καὶ τὰ κειμήλια τῶν μονῶν ἵνα περιγράφωσιν, ἐκδιδόντες, καὶ τὴν ἱστορίαν τῶν μονῶν αὐτῶν καὶ ἐν τούτοις τριῶν μονῶν ἢ τεσσάρων τῆς Μακεδονίας ἔχομεν ἐκδεδομένας περιγραφάς, ὑπὸ κληρικῶν γραφεῖσας, ὧν τρεῖς ἀρχιερεῖς, μίαν τῆς ἐν Πόντῳ Βαζελωνος ὑπὸ τοῦ φιλοπάτριδος αὐτῆς ἡγουμένου Παναρέτου, καὶ μίαν ὑπὸ τοῦ πανιερ. ἀρχιεπισκόπου Μετσηνίας κ. Μελετίου Σκελλαροπούλου. Ἐάν δ' οἱ «βίοι καὶ πολιτεῖαι» μαρτύρων καὶ ἁγίων ἀνδρῶν κρίνονται μνημεῖα ἱστορικὰ σπουδῆς ἁξία, ἄξιος ἐνταῦθα μνείας ἐντίμου ὁ τὸν δεκατετράτομον ἐκδὼς Συναξαριστὴν Κωνστ. Δουκάκης καὶ οἱ κληρικοὶ οἱ βοηθήσαντες αὐτῷ πρὸς συλλογὴν ὅλης ἀξιοσπουδαστοῦ.

Ἐξαντληθέντων πάντων τῶν θεμάτων τῆς παρούσης διατριβῆς, μεταβαίνομεν εἰς τὸ σπουδαιότερον, ὅπερ ἔπρεπεν ἔκτενέστατα ἢ ἀναπτυχθῆ.

Εἰργάσθησαν οἱ πατέρες ἡμῶν πρὸς ὄφρυσιν σχολείων, λαὸς καὶ κληρὸς ἐπροικοδότει ταῦτα, προέτρεψεν δὲ κληρὸς, ἐκήρυξε περὶ παιδείας καὶ τῶν ἐξ αὐτῆς ἀγαθῶν, ἐδίδαξεν εἰς σχολεῖα, καθὼς ἐδίδασκον καὶ κατ' οἴκους σεβάσμιοι κληρικοὶ μέχρι καὶ τοῦ 1840 καὶ μέχρι τοῦ 1850. Ἐσχέψαντο ὁμῶς οὗτοι πάντες ὅτι ἡ τοῦ ἔθνους ἐκπαίδευσις ἔπρεπε ἵνα στηρίζεται, διεξάγεται, ἐξασφαλίζεται ἐπὶ τινων νόμων, ἢ κανονισμῶν, ἐπιβαλλομένων εἰς πάντας τοὺς ὀρθοδόξους, εἰς πάντας τοὺς Ἕλληνας. Τίνες οἱ κρατοῦντες παρὰ βυζαντινοῖς ἐκπαιδευτικοὶ θεσμοὶ, ἀναστηλούμενοι «ἐκ σημείων καὶ ἐξ εἰκότων», κατὰ τὴν λογικὴν, ἐξεθέμην δι' ὀλίγων ἐν τῇ «Ἐκκλησιαστικῇ Ἀληθείᾳ» (τόμῳ ΚΘ'), κατὰ τὸν θρησκευτικὸν χαρακτήρα τῆς πατρίου παιδεύσεως, ἐπιτρέποντα καὶ ἐπιβάλλοντα καὶ τὴν ἐνεργὸν ἀνάμειξιν καὶ τὴν ἐποπτείαν τῆς ποιμαίνουσας Ἐκκλησίας, ἥς τὸ τοιοῦτο δίκαιον οὐδέποτε ἡμφισθέτησεν ἡ κοσμικὴ τῶν χριστιανῶν ἐλλήνων αὐτοκρατόρων ἐξουσία. Διάδοχοι δ' ἐξ ἑρπαγῆς τοῦ τῶν βυζαντινῶν ἀρχόντων ἔργου οἱ μωμεθανοὶ σουλτάνοι οὐδ' αὐτοὶ ἡμφισθέτησαν. Ἡ ἀμφισθέτησις ἤρξατο μετὰ τὸ 1856 καὶ μάλιστα ἐπὶ τῆς δυναστείας τοῦ Χαμήτ (1876 1909).

Νόμους τινάς, ἢ μᾶλλον τάξιν εἰς τὴν διοίκησιν τῶν σχολείων, καὶ κυρίως εἰς τὴν ἐξασφάλισιν τῆς συντηρήσεως αὐτῶν, εἰσήγεν ἡ Μ. Ἐκκλησία ἀπὸ τῶν μέσων τῆς ΙΖ' ἐκατονταετηρίδος, ὅτε γινώσκω σιγγίλιον τοῦ πατριάρχου Διονυσίου Γ' τοῦ Βαρδαλῆ περὶ τῆς παλαιάτου πατριαρχικῆς ἡμῶν ἀκαδημίας· ἀλλὰ καὶ μέχρι τοῦ 1821 γινώσκουμεν πολλὰ σιγγίλια περὶ σχολείων. Ἀπὸ τοῦ 1821, ἐπὶ μίαν ἐκατονταετίαν μέχρι σήμερον ἐξέδιδε μὲν τὸ Πατριαρχεῖον Κ]πόλεως σιγγίλια κατοχυροῦντα τὴν ὑπαρξιν καὶ ἐξασφαλίζοντα τὴν συντήρησιν τῶν κατὰ καιροὺς συνιστωμένων σχολείων, ἀλλ' αἱ διατάξεις αὐτῶν ἀφορῶσιν εἰς συντήρησιν αὐτῶν, εἰς διαχείρισιν τῶν πόρων, καὶ τὰ παραπλήσια· οὕτως ἔχομεν τὰς τῶν πατριαρχῶν Κωνσταντίου καὶ Γρηγορίου, τοῦ μὲν περὶ τῶν ἐν Αἰνῷ σχολείων, τοῦ δὲ περὶ τῆς ὑπὸ Ριζάρη συστηθείσης ἐν τινι χωρίῳ τῆς Ἠπείρου σχολῆς· τοῦ Γερμανοῦ Αἰθίου
 ΣΤ' Δ' περὶ τῆς ἐν Κ]πόλει Μακεδονικῆς Φιλεκπαιδευτικῆς Ἀδελφότητος· τοῦ Διονυσίου Ε' περὶ τοῦ Τραμπαζεῖου γυμνασίου· τοῦ Ἰωακείμ Γ' περὶ τῶν Εὐγενιδείων ἐκπαιδευτηρίων καὶ οἰουδήτινος ἄλλου, οὐδε-

μίαν εισάγοντα περί θεσμών εκπαιδευτικών εισησιν. Ἡ τάξις εἰς τὰ σχολεῖα, ἡ ἀσφάλεια τῆς τοῦ διδασκάλου θέσεως ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἀφείλεται εἰς τὸν πατριάρχην Γρηγόριον Σ' τὸν ἀπὸ Σερρῶν.

Ἐχῶ καθήκον πρὸ τοῦ Γρηγορίου ἵνα μνησθῇ τοῦ πατριάρχου Κωνσταντίνου Α' τοῦ ἀπὸ Σιναίου, καθότι πρῶτος αὐτὸς εἰσήγαγεν ἐν Κ)πόλει καὶ δι' αὐτῆς εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας τὴν ἀλληλοδιδασκτικὴν, ἢ λαγκαστριανὴν λεγομένην μέθοδον τῆς διδασκαλίας τῶν ἑλληνικῶν, κατὰ τὸ 1831, ἑνδεκα ἔτη κληρικὸς ἐπιφανὴς μετὰ κληρικῶν οὐκ ἀφανῇ τῆς ἐν τῷ διδάσκειν μεθόδου γενόμενος εἰσηγητής, διὰ τῆς ἐν Φαναρίῳ, παρὰ τὸ πατριαρχεῖον ἰδρυθείσης ἀλληλοδιδασκτικῆς σχολῆς. Τῷ 1820, Μακάριος ἐπίσκοπος πρώην Ρωγῶν, τοποτηρητὴς ὄν τοῦ μητροπολίτου Κερκύρας συνίστα τὴν ἐν Ἑπτανήσῃ σύστασιν ἀλληλοδιδασκτικῶν σχολείων.

Γρηγόριος δ' Σ' ὁ ἀπὸ Σερρῶν εἶδε τὴν ἀνάγκην τοῦ καθορισμοῦ νόμων τινῶν ἀφορώντων εἰς τὴν «εὐσεβῇ παιδευσιν» ἐν γένει, τὴν ἀναφανδὸν ἐπηρεαζομένην ὑπὸ τε τῶν προτεσταντῶν ἐπιδρομέων καὶ τῆς ἐπισκλήψεως τῶν «μαλτέζικων βιβλίων» ἀνὰ τὴν ὀρθοδοξοῦσαν Ἀνατολήν. Ἀξιωμακόμενος ἡ προτρεπτικὴ καὶ διασαφητικὴ ἐγκύκλιος περὶ τῆς συσταθείσης ἐν μηνὶ Φεβρουαρίῳ 1836 «Ἐπιτροπῆς Ἐκκλησιαστικῆς καὶ Πνευματικῆς». Συνυπογράφη τῷ Γρηγορίῳ ἡ «καθευρεθείσα» σύνοδος ἀρχιερέων ἑπτακαίδεκα, ἐξ ὧν ἐγένοντο πατριάρχαι Κ)πόλεως μετὰ τὸν Γρηγόριον ὁ Δαρίσσης (ἑστέρον (1837) Νικομηδείας) Ἀνθίμος, ὁ Λέρκων Γερμανὸς, ὁ Θεσσαλονίκης (εἶτα (1841) Κυζίκου) Μελέτιος, καὶ ὁ Ἰωαννίνων (εἶτα (1845) Κυζίκου) Ἰωακείμ. Ὁ ἀείμνηστος Γρηγόριος ἰδρύει τὴν Ἐπιτροπείαν ταύτην ὥσανεὶ τινα δευτέραν διαρκῆ σύνοδον, ἀλλὰ καὶ συσκέπτεται καὶ συναποφασίζει μετὰ τῶν ἀρχιερέων μόνον, οὐδένα τῶν «λογάδων» καὶ τῶν «ἀρχόντων» τῶν λαϊκῶν ἀναμίξας. Εἰς τὴν Ἐπιτροπείαν, διορίσας μέλη τὸν μητροπολίτην Μεσημβρίας Σχμουῦλ τὸν Κύπριον, εὐσεβέστατον καὶ πεπαιδευμένον κληρικόν, τὸν ἐπίσκοπον Ρεθύμνης Ἰωαννίκιον, καὶ τὸν μέγαν ἱεροκέρυκα τῆς Μ. Ἐκκλησίας Εὐσέβιον Πανὰν μετὰ συμδοθηδὼν Βενιαμίν, τοῦ κατόπι Συννάδων ἐπισκόπου καὶ Διονυσίου Ἀγιορείτου, γενικὸν ἑφορον τῆς παιδείας καὶ πατριαρχικὸν ἐπιτροπον ἐν τούτῳ γε κατέστησε τὸν Εὐσέβιον. Εἰς τοὺς συγγραφεῖς τῶν βιβλίων καὶ εἰς ἕκαστον «Ὁ βλοσιπῶλον» ἔθηκε εὐσεβεύκτους περιορισμοὺς, διότι τὸ Πατριαρχεῖον τότε εἶχε καὶ τὴν τῆς Ὑ. Πύλης συναρωγὴν εἰς πᾶν

ἔπερ ἀπεφάνισεν περὶ τῆς τάξεως, εὐκοσμίας καὶ χρηστῶν ἡθῶν, μάλιστα δὲ πρὸς στήριξιν τοῦ δόγματος. Ἡ δὲ παιδευσίς, θρησκευτικὴν ἔχουσα πάντοτε χροιάν, ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας, οὔτε, καθὼς σήμερον, ἐποπτευομένη καὶ διεπομένη ὑπὸ συλλόγων ἡμεροθίων καὶ λαϊκῆς τάξεως, πολλάκις ἀνεπιλήπτου κουφότητος. ἀλλ' ὑπὸ τοῦ κλήρου τοῦ ἀνωτέρου ἐποπτευομένη καὶ κηδευομένη, ἀπεδεικνύετο πρὸ τῶν οὐμά-ωηδονομοι των τῆς καχυπόπτου τουρκικῆς πολιτικῆς, ὡσεὶ μέρος τοῦ δογματικοῦ καθεστώτος, ἀκριδῶς δι' ὃν ἐδίδομεν θρησκευτικὸν χαρακτήρα· ὁ δὲ Γρηγόριος ἐγκαθίστα τὸν Εὐσέβιον ἑφορον παιδείας, ἀντικαθιστώντα τὸν πατριάρχην αὐτὸν εἰς τὸ καθήκον τῆς ἐπιτηρήσεως καὶ διευθύνσεως τῶν κατὰ τὴν «εὐσεβῆ παιδευσιν» τοῦ Γένους.

Καὶ λοιπὸν ἐκηρύττετο ἀδύνατος ἡ σύστασις σχολείου ἀνευ προηγούμενης ἀδείας τοῦ ἐφόρου, ταῦτ' ἐλεῖν τοῦ πατριάρχου· ἀδύνατος ἡ ἀποβολὴ διδασκάλων καὶ μαθητριῶν καὶ μαθητῶν, ἀνευ τῆς εἰδήσεως τοῦ ἐφόρου· ἀδύνατος ἡ πρόσκλησις διδασκάλου νέου, ἀνευ ἀδείας τοῦ ἐφόρου, ὅστις ἡδύνατο καὶ νὰ συστήσῃ διδασκαλόν, ἐὰν τυχὸν ἤθελε ζητήσῃ ἡ κοινότης τις διδάσκαλον, ἢ διδάσκαλός τις σχολεῖν· ἀλλ' οὔτε ἑφορος σχολῆς ἡδύνατο νὰ παυθῇ ὑπὸ τῶν ἐκλεξαμένων αὐτὸν, ἀνευ τῆς ἀδείας καὶ γνώσεως τοῦ ἐφόρου, ἀλλ' οὔτε καὶ νὰ ἐκλεγῇ. Θαυμασιώτατα δὲ πράττων ὁ Γρηγόριος περιώρισε καὶ τοὺς ὑπὸ τοῦ λαοῦ κακῶς ἐπικληθέντας ἔκτοτε «ἐμφόρους» ἐντὸς τῶν πραγματικῶν αὐτῶν καθηκόντων· μόνον καὶ μόνον εἰς τὰ ὑλικά τῶν σχολείων, δηλαδὴ εἰς τοὺς μισθοὺς τῶν διδασκάλων, εἰς τὴν φροντίδα τῶν πόρων, καὶ ἄλλα ἀναγκαῖα ἐφόδια τῶν σχολείων, χωρὶς νὰ ἐπεμβαίνωσιν εἰς τὰ ἀποβλέποντα τὴν παιδείαν, τὰ μαθήματα, τὰ φρονήματα, τὰ ἡθικὰ καὶ τὴν διαγωγὴν τῶν διδασκάλων καὶ μαθητῶν· διότι ταῦτα ἀνήκουσιν ὅλως διόλου εἰς τὸν «γενικὸν ἑφορον τῆς παιδείας». Εἰς τὸν Εὐσέβιον ἐπεβλήθη νὰ περιέρχεται τὰ σχολεῖα ἐξετάζων ἂν ὑπάρχωσι που διδάσκαλοι διεφθαρμένοι ἢ μαθηταὶ τοιοῦτοι. Τὸ τοιοῦτον ἔπρεπε νὰ γίνηται γνωστὸν ἀμέσως εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν, ἥτις ἐν ἀνάγκῃ συνεδρίαζε καὶ μετὰ τῆς ἱερᾶς συνόδου.

Τοιοτοτρόπως ἐτίθετο κατὰ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Γρηγορίου τάξις καὶ νόμος εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν τὴν καθ' ἡμᾶς, οἱ ἀσεβεῖς διδάσκαλοι, καὶ οἱ διεφθαρμένοι ἡθικῶς, ἀνακαλυπτόμενοι ἐξεδιώκοντο· οἱ νεωστὶ τὸ κοινωφελὲς ἐπάγγελμα τοῦτο ἐνατερνιζόμενοι ἐξητάζοντο πρότερον, τὰ εἰσάχθησόμενά εἰς τὰς σχολὰς βιβλία φοδερὰν ἐξονύχισιν ὑφίσταντο, οἱ

δὲ «βιβλιοπώλοι» οὐδὲν ἠδύναντο ἵνα ἐκδώσωσι βιβλίον, οὔτε μύθους, οὔτε διήγημα πρὸς ἀνάγνωσιν τοῦ λαοῦ πρὶν ὑποβάλωσι τοῦτο τῇ ἐπιτροπῇ τῇ Ἐκκλησιαστικῇ καὶ Πνευματικῇ. Εἶχε δ' αὖτε καθήκον ἵνα ἐξετάζῃ τὰ τε βιβλία τὰ ἐκδοθησόμενα καὶ ὅσα ἐκδεδομένα ἤδη εἶχεν ὁ «βιβλιοπώλος» εἰς τὸ κατὰστημα αὐτοῦ· ἵνα ἐξετάζῃ τὸν βίον, γνώσεις, πολιτεῖαν τῶν μελλόντων ἵνα χειροτονηθῶσι, τὸ ἐπάγγελμα τῶν πνευματικῶν (ἐξομολογητῶν), τὴν εὐταξίαν τῶν ναῶν, τὴν ἐκτέλεισιν ἱερῶν ἀκολουθιῶν, τελετῶν, μυστηρίων, καὶ ἵνα ἐποπτεύῃ, τέλος, ἐπὶ τὴν εὐπρεπῆ παράστασιν, τὸ σεμνὸν τοῦ βίου, τὸ κόσμιον τῆς ἀναστροφῆς τοῦ ἐνοριακοῦ κλήρου.

Θρησκεία καὶ παιδείαις, ἥ τε τοῦ κλήρου βιοτὴ καὶ τῶν διδασκάλων ἡ πολιτεία ἦσαν τῷ τότε χρόνῳ συνδεδεασμένα· ὥς δ' ἐλαμβάνετο μέριμνα περὶ βιβλίων καὶ διδασκάλων εὐσεβῶν καὶ χρηστογῶν, οὕτως ἐλαμβάνετο καὶ φροντίς περὶ «μονιμότητος» τοιούτων ὑπαλλήλων, τῆς τάξεως ταύτης τῶν «δημιουργῶν». Ἡ παῦσις τοῦ διδασκάλου ἐξηρτάτο μετὰ τὸ 1836 οὐχὶ ἐκ τῶν ἰδιοτροπιῶν τῶν «ἐμφόρων» τῶν σχολείων, καίτοι δ' ἐγίνοντο καταστρατηγήσεις τοῦ σωτηρίου θεσμοῦ τούτου, ἀλλ' οἱ διδάσκαλοι ἔμενον εἰς τὰς θέσεις, ἐφ' ὅσον ἐξήσκουν τὸ καθήκον εὐσεβῶς καὶ νομοταγῶς.

Ὁ πατριάρχης Γρηγόριος καὶ μετ' αὐτὸν ὁ ἀπὸ Νικομηδείας Ἀνθίμος καθορίζουσι τὰ κατὰ τὴν ἐν Φαναρίῳ στοιχειώδη θεολογικὴν, πρὸς ἐκπολέμισιν τοῦ «θεοσεβισμού» σχολήν, ἀλλὰ τῷ 1846 συντάσσεται καὶ τίθεται εἰς ἐφαρμογὴν ἄλλος διπλοῦς ἢ τριπλοῦς κανονισμὸς σχολείων ἀλληλοδιδασκτικῶν καὶ σχολείων ἑλληνικῶν, ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Ἀνθίμου ζ' τοῦ ἀπὸ Ἐφέσου. Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ἐγίνωσκεν ὀλίγα γράμματα, φίλος ἦν τοῦ χρυσοῦ διαβεβημένος ἐπὶ ποικίλαις μηχαναῖς ἀργυρωρύχοις, ἀλλ' ἦν αὐστηρὸς εἰς ἐφαρμογὴν τῶν ἀποφασισθέντων, διεκρίθη δὲ καὶ ἐπὶ ἐποπτεία, κατὰ τινα κατασκοπεύων τρόπον λαθροδίατον, τῶν τὰ καθήκοντα παραβαινόντων κληρικῶν. Ὑπῆρχεν ἐλπίς ἐφαρμογῆς τῶν θεσμοθετηθέντων, ὧν κυριώτερον ἡ «μονιμότης» τῶν διδασκάλων καὶ ἡ τιμὴ τῶν τὸ ἔργον αὐτῶν ἐπιμελῶς καὶ μετ' ἐκκαρτερίας ἐπιτελούντων, εἰς οὓς καὶ ἄνωρον ὤρισθη ἵνα διδῇται χρηματικόν. Ἦρξαντο συγγραφόμενα τότε καὶ διδασκτικά τινα βιβλία, καὶ κανονισμοὶ σχολείων μετ' οὐ πολὺ, πρῶτον δὲ πάντων σὶ τῶν ἐν Φιλαδέλφειᾳ τοῦ Βοσπόρου (Βογιατζήκιοι) καὶ τῆς εἰς τὰ ταῦτα νεοτεύκτου συνοικίας Εὐαγγελιστρίας, ὡς καὶ τῆς Ἐμπορικῆς ἐν Χάλκῃ σχο-

λῆς, μεθ' ὅν (1845) τῆς θεολογικῆς. Ἄξιός δὲ μνείας εὐφρημοτάτης δ διδάσκαλος Δ. Ν. Φωτήλας, ἐκδούς, τῇ ἀδείᾳ τῆς Μ. Ἐκκλησίας ἑβδομήκοντα σχεδὸν ἔτη πρὶ τῆς παρούσης διατριβῆς, ἰδίαν Ἑγκυκλοπαι-

Ὁ ἀείμνηστος Πατριάρχης Κρήτης Ἀνθίμος ΣΤ' ὁ Κουταλιανός
(1845—1853, 1871).

δεῖαν τῶν κορασίων τὴν καὶ πολλοῖς σχολείοις σήμερον καὶ πολλὰς διδασκαλίαις καὶ μαθητείας τῆς σήμερον χρησιμωτάτην.

Οἱ κανονισμοὶ ἐκυρώθησαν καὶ ἡ ἰσχὺς αὐτῶν ἐπεβάλλετο ὡς ἀφι-

κτον μάθημα τῶν «ἐμφόρων» καὶ τῶν ἐφορευομένων, διδασκόντων τε καὶ διδασκομένων, καὶ ἐπεβλήθησαν ἐν μέσῳ συγκρούσεων καὶ προστριβῶν καὶ διαπληκτισμῶν προκρίτων τοῦ Γένους κληρικῶν καὶ λαϊκῶν, τῶν φρουαττόντων κατὰ τῆς ἰσχυρᾶς ἐν τῇ διοικήσει τῶν κοινῶν ἐξουσίας τοῦ κλήρου, καὶ μάλιστα τῶν ἐπὶ τῇ ὀκτῷ πρώτων τῇ τάξει μητροπολιτῶν τῶν «γερόντων» λεγομένων καὶ μόλις ἡσυχία σχετικῇ ἐπῆλθεν, ἤλθεν ὁ κριμαϊκὸς πόλεμος καὶ μετὰ τὴν ἐν Παρίσιος συνθήκην τοῦ 1856, ληξάσης τῆς περιόδου τῆς πολεμικῆς, εἰρηνικῇ κατόπιν ἀναστάσεως ἤρξατο. Ἀγθεν ἰδεαὶ μεταρρυθμιστικαί, καθὼς καὶ νῦν μετὰ τὴν δῆθεν ἀνακωχὴν, διεδίδοντο, πόλεμος δὲ κατὰ δῆθεν παλαιῶν ἰδεῶν κατήντησε πόλεμος ἐναντίον γερόντων ἢ καθεστηκότων τῆν ἡλικίαν.

Κατεσκευάσαμεν νέους κανονισμοὺς διευθετήσεως τῶν κοινῶν ἡμῶν πραγμάτων, μᾶλλον δὲ ἀπεδεξάμεθα ὅσα κατεσκευάσεν ὁ τὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν καὶ τὴν ἱεραρχίαν αὐτῆς ἐξ ἐμφανοῦς τε καὶ ἀφανοῦς καταδιώξας μέγας βεζίρης Μεχμέτ-Ἐμὴν-Ἀαλή, καὶ λαϊκῇ προφανῆς ἐπέμβασις εἰς τὰ τῷ κλήρῳ ἰδιόζοντα ἤρξατο ἐπιζημίως ἡμῖν πραγματοποιουμένη ἀπὸ τῆς τῶν νέων κανονισμῶν ἐπικυρώσεως. Εἴπαρ ὠφέλησεν ἡ ἐπίστασις ἡ οὐ «Κύριος κρινάτω». Ἐνθυμοῦμαι ὅμως ὅπως ἐπῆλθεν πρὸ πεντηκονταετίας σχεδὸν ἀπὸ λαϊκῶν πεπαιδευμένων ὅτι «τὴν καλὴν πορείαν τοῦ κατὰ βουλγάρους ἐκκλησιαστικοῦ ζητήματος ἀνέτρεψαν οἱ λαῖκοι, ἐνῷ οἱ κληρικοὶ συνετῶς πρὸ τοῦ 1868 διεξήγον». Ἄλλως τε πολλαὶ τάξεις καὶ καθεστῶτα ἀνεδράπησαν, λόγῳ δῆθεν διορθώσεως, καὶ οὐδεὶς ὁ λαλῶν.

Γρηγόριος ὁ Σ' ἀνερρῦθμισε, κατὰ τὴν δευτέραν ἱερατείαν αὐτοῦ (1867—71) τὴν διοίκησιν καὶ διήρθρωσε καλλίτερον καθύκοντά τε καὶ δικαιοδοσίαν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς, ἀλλ' ἡ περὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως φροντίς, ὅσον εἰς τὴν ἀρχιεπισκοπὴν ἀφορᾷ τοῦ Κηπόλεως, εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν ταύτην ἀφῆθη καὶ πάλιν. ἐκκλησιαστικοῦ σωματείου δικαίωμα ἀναγνωρισθεῖσα. Μετὰ τὴν ἀπὸ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου παραίτησιν τοῦ Γρηγορίου, τὸ τρίτον ἐπανήλθεν ὁ Ἀνθίμος Σ', ἐπ' αὐτοῦ δὲ τὸ ὅλον τῆς Ἐπιτροπῆς ἔργον διηρέθη, καὶ τοιοῦτοτρόπως κατεσκευάσθησαν Ἐπιτροπαί, ἡ Κεντρικὴ Πατριαρχικὴ Ἐκκλησιαστικὴ Ἐπιτροπὴ, καὶ ἡ Κεντρικὴ Πατριαρχικὴ Ἐκπαιδευτικὴ Ἐπιτροπὴ, ἐπιμήκεις ὀνομασίαις ἀμφότεραι φέρουσαι. Καὶ ἡ μὲν πρώτη ἔλαβεν ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν αὐτῆς ἱερεῖς, διακόνους, ψάλτας καὶ νεοκόρους καὶ τὰς ἱερὰς ἀκολουθίας καὶ τελετὰς. ἐξ ἱερωμένων ἀποτελου-

ἐπέμβασις

ην

μένη· ἡ δὲ Ἐκπαιδευτικὴ ἐκράτησεν εἰς τὴν ἑαυτῆς δικαιοδοσίαν διδασκάλους καὶ διδασκαλίαν, ἐκ λαϊκῶν καὶ ἱερωμένων ἀποτελουμένη. Καὶ κανονισμοὶ λοιποὶν διὰ τὴν τάξιν τὴν ἐν τοῖς σχολείοις συνετάχθησαν καὶ τύποις ἐξεδόθησαν, τῶν ὁποίων ἐπεκυροῦντο τινες ὑπὸ τοῦ πρώτου συσταθέντος Ἐθνικοῦ Μικτοῦ Συμβουλίου, πρῶτος δὲ σχολῆς μεγάλης κανονισμὸς ἐπεκυρώθη (1862) ὁ τῆς Μ. τοῦ Γένους Σχολῆς, ἀλλ' ἐπὶ τῆς ἱερατείας τοῦ Ἀνθίμου Γ' ταύτης ἐξετυπώθησαν κανονισμοὶ συλλόγων ἀναριθμητῶν, δι' ὧν λαϊκοὶ μεγαλοπράγμονες εἶχον ἀναλάβει ἡ ἀσώσῃ τὸ ἔθνος, ὑποκαθιστῶντες εἰς τὸ αἰωνόδιον πολιτεῦμα καὶ τὸ δίκαιον τῆς ποιμαίνουσας Ἐκκλησίας τὰς ἀξιώσεις σωματείων ἡμεροβίων, ὧν τὰ πλεῖστα, εἰ μὴ πάντα, ἀπῆνθησαν μαρανθέντα ὡς ὁ χόρτος τοῦ ἀγροῦ, ὁ νῦν ὢν, αὖριον δὲ βαλλόμενος εἰς κλίβανον. Ἐπὶ τῆς δευτέρας ἱερατείας τοῦ πατριάρχου Ἰωακείμ Β' τοῦ ἀπὸ Κυζίκου (1873—78), ἡ Ἐκπιδ. Ἐπιτροπὴ κύριον ἔσχε μέλημα ἡ ἐξετάζῃ πάντας τοὺς διδασκάλους τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Κ)πόλεως καὶ ἡ χορηγῇ αὐτοῖς ἐνδεικτικὰ ἐπίσημα ἀδείας διὰ διδασκαλίαν. Προσῆρχοντο δὲ καὶ ἐξ ἐπαρχιῶν διδάσκαλοι, ἐκ τῶν κεκτημένων πείραν καὶ αὐτοὶ οἱ μόλις ἀκροσάμενοι μαθημάτων γυμνασιακῆς πρώτης τάξεως. Ἡ Ἐπιτροπὴ ἐσκέψατο καὶ περὶ τῆς ἐν τοῖς σχολείοις ὁμοιόμορφου διδασκαλίας, ἀλλὰ περὶ αὐτῆς ἐμερίμνησε μᾶλλον κατὰ τὴν τὴν πρώτην ἐφημερίαν αὐτοῦ Ἰωακείμ ὁ Γ' (1878—84), μετατυπώσας τὸ πρόγραμμα τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ διδασκαλείου καὶ πολλοὺς ἐξ αὐτοῦ τελειοφοίτους προσκαλέσας εἰς Κ)πολιν ὡς διδασκάλους, συστήσας δὲ καὶ τὸν θεσμὸν ἐπόπτου (ἱερωμένου) τῶν ἐν τῇ ἀρχιεπισκοπῇ Κ)πόλεως σχολείων. Ἀλλὰ καταλόγου τῶν ἐν αὐτῇ σχολείων ἐκδομένου τύποις ἐστερούμεθα· μόνον δ' ἅπαξ, ἐπὶ Γρηγορίου Γ', συνέταξε τῇ 1870 ὁ μέγας πρωτοσύγκελλος αὐτοῦ Εὐστάθιος Κλεόβουλος καὶ ἐξέδωκε, δαπάνῃ μικρᾷ τοῦ νῦν γερουσιαστοῦ τῆς πρώτης τουρκικῆς αὐτοκρατορίας Σταύρου Ἀριστάρχου.

Ἀπὸ τοῦ Ἰωακείμ Δ' (1884—86) τοῦ φροντίσαντος ἐπιτυχῶς περὶ τυναθροίσεως ἀδίκου χρήματος δι' ἑαυτὸν, ἠρξάμεθα ἡ ἀποβάλλωμεν ἐκ τῶν ἡμετέρων σχολείων τὰ κρινόμενα, κατὰ περιστάσεις, ὑπὸ τῶν τούρκων ἐπιλήψιμα διδασκτικὰ βιβλία, ἐξ ὧν ἀπεσχυδαλίζετο ἀδίκως μὲν ὁ προσφιλεῖς πᾶσι Γεροστάθης τοῦ Λέοντος Μελά, δικαίως δὲ ἡ μεγάλη Κατήχησις τοῦ Δημητρίου Βερναρδάκη, καθαπτομένη πολὺ τῆς μωαμεθανικῆς θρησκείας ἐν ὑποσημείωσει τινὶ τοῦ βιβλίου, ἀνιχνευ-

θείση σχεδὸν ὀκτὼ μετὰ τὴν ἐκτύπωσιν ἔτη. Βραδύτερον ἐζητήετο ἡ ἀπὸ τῶν σχολείων ἀποβολή καὶ τινων ἄλλων, καὶ σχεδὸν διαρκῶς,

Ὁ Σεβασμ. Μητροπολίτης Κορυθαῶς καὶ Σελασφόρου κ. Γερμανός.

Ὁ ἀείμνηστος ἐθνομάρτυς Μητροπολίτης Κορυθαῶς Φώτιος Καλπίδης ἐγεννήθη ἐν τῷ χωρίῳ Τσαγρὰκ τῆς πόλεως Κεραισοῦντος τῷ 1862, ὅπου καὶ ἐδιδάχθη τὰ πρῶτα μαθήματα. Εἵτα εἰσήλθεν εἰς τὴν ἐν Χάλκῃ Θεολο-

ὥστε ὡ ἀναγκασθῇ τὸ Πατριαρχεῖον μετὰ τὸν Ἰωακείμ Δ' καὶ τὸν Διονύσιον Ε' ὡ ἐκδίξῃ κατ' ἔτος σχεδὸν κατὰ τὸν ἑκατομῆτον ὡπ' αὐτοῦ διδασκτικὸν βιβλίον, πρὸς εἰδησίην ἐφόρων καὶ διδασκάλων καὶ ἀνακοπὴν τῆς περαιτέρω κατὰ βιβλίων ἑλληνικὴν ἐπελάσεως τῆς τούρκικῆς δῆθεν λογοκρισίας.

Ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Κωνσταντίνου Ε' τοῦ Βαλλιάνου (1897—1901) ἐγένετό τις ἀπόπειρα πρὸς οἰκοδομὴν ἐκπαιδευτικῶν τινῶν συνεδρίων (1899), εἰς ὃ προσεκλήθησαν καὶ ἄνθρωποι οὔτε ἔμποροι χρηματίσαντες, οὔτε διδάσκαλοι. οὔτ' ἀναγκάσαντες ποτε τὸν ἐγκέφαλον αὐτῶν ὡ σκεφθῇ περὶ σχολείων· ἄλλῃ ἀπόπειρα ἀνοικοδομήσεως ἄλλου δῆθεν ἐκπαιδευτικῶν ἐμίλου, ἐπὶ Ἰωακείμ Ι', ἀπεδείχθη παρὰ τοῖς τὰ πράγματα καὶ τὰ πρόσωπα γινώσκουσιν, ἀτεχνῶς ἀπόπειρα δημοκρατίας ἀνδρῶν λαϊκῶν, τὴν κακοτεχνίαν ταύτην καὶ κληρικῶς διδασκόντων· διὸ καὶ οὐδὲν ἔσχεν ὡπὲρ τῆς εὐσεβοῦς καὶ πατρὸς παιδεύσεως ἀποτέλεσμα. Ἦδη ἔν καλὸν θεσμοθέτημα εἶχεν ἐπιτευχθῇ μέχρι τῶν ἀρχῶν τῆς Κ' ἑκατονταετηρίδος, ὅτι οὐδεμία ἐφορία σχολῆς ἤδύνατο ὡ παύσῃ διδασκαλὸν πρὸ τῆς 20 Ἰουλίου, ἐκτὸς αἰτίας εὐλόγου, κακοδοξίας, ἀμελείας ἐν τῇ ἐργασίᾳ, καταχρήσεως ἡθικῆς ἢ ὡλικῆς, ἢ ὡδρεως πρὸς τοὺς ἐφόρους.

Κατὰ τὴν τελευταίαν τεσσαρακονταετίαν ἔν μέγα σφάλμα διεπρά-

γικήν Σχολὴν ὡπου καὶ διεκρίθη διὸ τὴν ἐπιμέλειαν καὶ χρηστοφειαν τοῦ διδάκτορος τῆς Θεολογίας ἀναγορευθεὶς διορίσθη τὸ πρῶτον εἰς Κεραισσινὰ ὡς διευθυντὴς τῶν ἐκεῖ Σχολῶν καὶ ἱεροκήρυξ. Τῷ 1893 προσελήφθη ὡς ὡταγματὴς τῆς Ἱ. Συνόδου τῶν Πατριαρχείων, προχειρισθεὶς εἰς Ἱερὰ καὶ Ἀρχιεπισκοπὴν. Τῷ 1902 ἀπὸ ἀρχιεπισκοπῆς τῆς Ἱ. Συνόδου τῶν Πατριαρχείων, ἢ Ἱ. Σύνοδος, εἰς ἀμοιβὴν τῶν ἐφόρων αὐτοῦ ὡπηρεσιῶν, τὸν ἐξέλεξε πατριάρχην Μητροπολίτην Κορυθαῖς. Ἐν Κορυθαῖς ἐπὶ τετραετίαν εἰργασθὴ με περισσὴν αὐταπάνησιν ὡπὲρ τοῦ ἐμπιστευθέντος αὐτῷ ποιμαντικῶν καὶ προτρέπων αὐτὸ εἰς τὴν ὡρησκειαν τῶν Πατέρων τοῦ Ἀποχρῶς τὴν 9 Σεπτεμβρίου τοῦ 1905 ἐπιατε θῦμα ὡπὸ χάλαζαν σφαιρῶν ἀγρίων ἐχθρῶν τῆς Ὄρθοδοξίας καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἐξῶθεν τοῦ χοροῦ τῆς ἐπαρχίας τοῦ Προτοβιάστου καὶ οὔτω ἐξέλιπεν εἰς εἰσέτι τῆς Ὄρθοδοξίας εὐθαρσείας πρῶταμος, τύπος τέλειος ὡλοστόργου πνευματικοῦ πατρός, ὡβυνε με τοιοῦτον σπαραξικάρδιον θάνατον.

Ἀμα τῷ ἀγγέλει τοῦ στυγεροῦ ἐγκλήματος καὶ τοῦ ὡδίου θανάτου τοῦ ἀοιδίου Μητροπολίτου Κορυθαῖς Φωτίου ἀνεπέμψθησαν ἐπιταφιασμοὶ δεήσεις καὶ ὡπαντα τὸν δοῦλον καὶ ἐλεύθερον Ἑλληνισμὸν.

ξαμεν, ἵνα χωρίσωμεν δηλαδὴ τὴν τοῦ ἱεροῦ κλήρου δικαιοδοσίαν ἐπὶ τῆς πατρίου παιδεύσεως, ἐνῶ ὁ Ἰργιέριος ἡ σαφῶς καθώρισε τὰ ὅρια τῆς κληρικῆς καὶ τῆς λαϊκῆς δικαιοδοσίας, ἐνῶ ἡμεῖς ἐδείξαμεν εἰς ξένην καὶ τυραννικὴν καὶ καχύποπτον κυβέρνησιν ὅτι οὐδὲν εἶχε ἐκάλωμα ἢ ποιμαίνουσα Ἐκκλησία εἰς τὸ διναστικόν καὶ καθ' ὅπως παιδευτικόν ἡμῶν ἔργον. Ἀπὸ τοῦ 1891 μάλιστα, μετὰ τὴν γελοίαν λύσιν τοῦ λε-

διδασκίου

Οἱ ἐξόχως διακριθέντες ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ καὶ ἐθνικῇ δράσει ἀείμνηστοι Μητροπολῖται Ἀθηνῶν :

Ο ἀείμνηστος Μητροπολίτης Ἀθηνῶν Νεόφυτος δ' ἀπὸ Ταϊαντίου (1861).

γομένου προνομιακοῦ ζητήματος, πολλάς, σχεδὸν πάσας τὰς ἐφοροεπι-
τροπὰς ἀνεσκολοπίσαμεν καὶ εἰς τὸν μᾶλλον ἀσήμενον συναικισμὸν
μίαν ἐφορίαν διὰ τὸ σχολεῖον καὶ μίαν ἐπιτροπείαν διὰ τὸν ναὸν κατε-
σκευάσαμεν, ἰδίᾳ καὶ διακρυδὸν ἐργαζομένης, οἷον εἰ ἀρνούμενοι τὸ
ἔργον καὶ τὸ δίκαιον τῆς ποιμαινούσης Ἐκκλησίας ἐν τῇ τοῦ ἔθνους
ὕψει καὶ ὀρθῇ ἐκπαιδεύσει, φανερώς δὲ ὑποδεικνύοντες, ἢ δεικνύοντες
εἰς τὴν μετὰ τὸ 1897 ἀπυθαδιάσαν Ὑψ. Πύλιν διτι εἴτε ἂν ἐλέγομεν,

Ὁ δαίμνητος Μητροπολίτης Ἀθηνῶν Θεόφιλος (1862—1873).

εἴτι ἂν πράττωμεν ἐν γε τούτῳ τῷ κεφαλαίῳ ἦσαν φανακισμοὶ, ἀποτρέπων πᾶσαν ἐν τῇ ἐκπαιδεύσει τοῦ ἔθνους τουρκικὴν ἐπέμβασιν. Οὕτως ἐπληθύνοντο αἱ τῆς Ὑψ. Πύλης ἐπεμβάσεις αἱ τοιαῦται καὶ σκοπὸς αὐτῶν ἀπροκαλύπτως ἀναίδης ἦν ἡ ἀφαιρέσῃ καὶ τὸν ἐλληνικὸν τῆς ἡμετέρας παιδείσεως χαρακτῆρα, μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν λαϊκῶν ἀφαίρεσιν τοῦ θρησκευτικοῦ.

Ἐπὶ τῆς ἱερατείας τοῦ πατριάρχου Γερμανοῦ Ε' τοῦ Καδακοπού-

Ὁ ἀείμνηστος Μητροπολίτης Ἀθηνῶν Γερμανὸς Καλλιγὰς (1882–1895).

λου αἱ ἐπεμβάσεις, συνεργούντες τοῦ πολέμου παρ' ἡμέραν, αὐθαδέστεραι καθίσταντο καὶ συνεχεῖς, ἀπεσείσμεν δὲ πᾶσαν οἰανδήποτ' οὖν ἐπ' ἡρείαν τουρκικὴν καὶ πᾶσαν ἀξίωσιν παλαιὰν—ὅχι τῆς Κ' ἑκατοντοετηρίδος—εὐλογον μετὰ τὸν ὀκτώβριον τοῦ 1918 καὶ ἔκτοτε, τοῦ κλήρου συνεργούντος, καὶ ἐνλίτε εἰσάγοντες εἰς τὴν Ἑκπαιδευτ. Ἐπιτροπὴν ἀνθρώπους ἀρμοδίους ἢ διὰ θεατρικὰς ἐπιθεωρήσεις, ἢ διὰ συγγραφὴν διηγημάτων, ἢ κατασκευὴν οἰκοδομησίμων ὀλικῶν—ἕως ἀπὸ τοῦ 1890—παλαιῶν ἀμπλακημάτων τὸν ρύπον κατωρθώσαμεν ὡς ἀποπλύνωμεν, ἔκτοτε, λέγω, ἐν διαστήματι δύο καὶ ἡμίσεος ἐτῶν, μέχρι τοῦ ἀπριλίου 1921, καθωρίσαμεν τάξεις καὶ βαθμοὺς—καί, τὸ ἀτυχεστέρον, ἀμελετήτως καὶ ἀνοήτως, μισθοὺς διδασκάλων, κατὰ τὸ πλεῖστον ἀνεφάρμοστα κυνηγήσαντες ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ πράγματα, τῶν λαϊκῶν μόνον γινωσκόντων καὶ νομοθετούντων, ἢ καὶ ἔσθ' ὅτε—ἂν μὴ πάντοτε—ἐπιτρεπόντων δυστυχῶς καὶ τῆς θείας ἡμῶν γλώσσης τὴν καταστροφὴν, ἀνεχομένων δὲ τὴν διάδοσιν τῆς μαλλιαρικῆς τερθρείας. Εὐτυχῶς αὐτὴν ἐπολέμησεν ὁ ἱερὸς κλῆρος, ἐπιτυχῶν τῆς ἀπὸ τῶν σχολείων ἐξώσεως τῶν γλωσσικῶς κακοδόξων βιβλίων, ἐν ἔτος σχεδὸν πρὶν ἀποφασίσῃ τοῦτο ἡ κυβερνώσα τὴν Ἑλλάδα σήμερον ἀρχή. Ἐχομεν τὴν ἐλπίδα τῆς μετ' ὀλίγον ἐξώσεως καὶ τῶν ζώντων καὶ λαλούντων τὴν ἐλληνικὴν βωλαπήκ διδασκάλων. Οὕτε λησμονοῦμεν ὅτι κληρικὲς, ἐπιφανὲς ἀπὸ τῆς εὐσεβείας καὶ φιλοπατρίας αὐτοῦ ὁ μακάριος ἐν πατριάρχαϊς Ἰωακείμ Γ' πολλάκις, ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ ἀπεδοκίμαζε γλώσσαν ὅλως ἄγνωστον καὶ τοῖς πεπαιδευμένοις καὶ τοῖς ἀπαιδεύτοις ἡμῖν. Ἴσως δὲ ὁ ἀναίμακτος ἄγων οὗτος τοῦ ἱεροῦ κλήρου ὑπὲρ τῆς μητρικῆς ἀληθοῦς ἡμῶν γλώσσης ἔσται στέφος κάλλιστον τῶν ἐπὶ μίαν ἑκατονταετίαν ὑπ' αὐτοῦ πραχθέντων ὑπὲρ τῆς εὐσεβοῦς ἡμῶν πατρὸς παιδεύσεως.

*Ὁ Μέγας Χαρτοφύλαξ καὶ Χρονογράφος
τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας*

Μ. Ι. ΓΕΔΕΩΝ

Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΛΗΘΕΑΣΑΝ ΕΚΑΤΟΝΤΑΕΤΙΑΝ (1821—1921)

Α'.

**Εκπαιδεύσεις τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἐν γένει
ἀρχομένης τῆς ληγοῦσας ἐκατονταετίας.**

Ἦν καὶ κατὰ τὴν μακράϊωνα ἐποχὴν τῶν ζοφερῶν χρόνων τῆς ὑπὸ τὸν Τουρκικὸν ζυγὸν δουλείας τῆς Ὁρθοδόξου Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, τὰ διάφορα αὐτοκέφαλα τμήματα αὐτῆς, χάρις εἰς τὰς παρὰ τοῦ Κατακτητοῦ κατὰ θεῖαν οἰκονομίαν παραχωρηθείσας Αὐτῇ προνομίαις ἀνέπτυξαν ἀρκετὴν δράσιν. τόσον ὡς πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν διοργάνωσιν καὶ διοίκησιν τῶν ἑαυτῶν ποιμνίων, ὅσον καὶ ὡς πρὸς τὰς σχέσεις καὶ τοὺς ὑπερῷον ἀνταρξίας ἀγῶνας ἀπέναντι τῆς κυριάρχου Τουρκικῆς Αὐτοκρατορίας, ὅσον καὶ ἀπέναντι τῶν ξένων καὶ ἀλλοδόξων Ἐκκλησιῶν καὶ τῶν προπαγανδιστικῶν αὐτῶν ἐνεργειῶν, ἐν τοῦτοις αἱ τότε συνῆλθαι καὶ αἱ πολιτικοὶ καὶ πνευματικοὶ περιορισμοὶ καὶ αἱ ὅλκιμα στενοχωρίαι περὶ ὧν ἔκρινεν ἐπαισθητῶς τὴν τῆς Ἐκκλησίας δράσιν.

Ἀφ' οὗτου ὅμως, συνεπέλα τῶν πολιτικῶν γεγονότων τῆς διαρρευσμένης ἐκατονταετίας, ἐταπεινώθη μὲν καὶ περιορίσθη ἡ Τουρκικὴ Αὐτοκρατορία καὶ καθαιρέθη διὰ τῶν κατὰ διαφόρους περιστάσεις συναυθειῶν μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῶν Μεγ. Δυνάμεων συνθηκῶν, ἡλευθερώθησαν τμήματά τινα τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἐκτῆσαντο δὲ μέζονα πολιτικὴν καὶ ἐκκλησιαστικὴν ἐλευθερίαν καὶ αὐταὶ αἱ ὑποδουλοῦσαι Ἐκκλησίαι καὶ ἀπῆλυσαν πλειόνων προνομίων. Δυνάμει μάλιστα τοῦ ἐπιδόλῃ τῶν Δυνάμεων ἐκδοθέντος ὑπὸ τῆς Πύλης Χάττι - Χουμαγιούν, ἔκτοτε καὶ ἡ Ἐκκλησία ἤρξατο συστηματικώτερον καὶ εὐρύτερον δράσαι καὶ διοργανουμένη ἐσωτερικῶς τε καὶ ἐξωτερικῶς. Ἦνεν μὲν, δηλαδὴ, τελειοποιούσα τὸ ἑαυτῆς διοικητικὸν σύστημα καὶ ἀναπτύσσουσα μέζονα πνευματικὴν δράσιν καθ' ἑαυτήν, Ἦνεν δὲ κανονίζουσα ἀξιοπρεπέστατον καὶ εὐρύτερον ἐποικτείνουσα τὰς σχέσεις αὐτῆς καὶ ἐνεργείας αὐτῆς ἀπέναντι τῶν κυριάρχων πολιτικῶν Ἐξουσιῶν, ὅσον καὶ ἀπέναντι τῶν ἄλλων ἐμοδόξων, ἢ τῶν ἀλλοδόξων Ἐκκλησιῶν.

Ὅπως ἐγένετο καταφανέστερον ἐπὶ τῇ Ἑλληνικῇ Ὁρθόδοξῃ Ἐκκλησίᾳ.

σία, παρὰ τὸ περιπετειώδες τῶν περιστάσεων καὶ τὴν πενιχρότητα τῶν ὑλικῶν καὶ πολιτικῶν μέσων κατὰ τὸ πρῶτον κυρίως ἡμῖς τοῦ παρελ-

Ἡ Ἱεραρχία τῶν Νέων Χωρῶν

Ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Ἑρακλείας κ. Γρηγόριος Καλλίδης

Ἐγεννήθη κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1844 εἰς Κούμβιον τῆς παραλίας τῆς Θράκης. Διήκουσε μαθημάτων ἐν τῇ Θεολ. Σχολῇ Χάλκης, προσληφθεὶς εἰτα εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Μητροπολίτου Σηλυβρίας Μελετίου τοῦ Θεσσαλονικέως καὶ μετὰ ταῦτα Σερρών, παρ' οὗ ἐκκροτονήθη τῇ 1862 διάκονος. Ἐν τῷ μεταξύ ἐμαθήτευσε παρὰ τῇ Ἱ Πανταζίδῃ, διευθυντῇ τότε τῶν ἐκπα.δευτηρίων Σερρών καὶ μετὰ ταῦτα καθηγητῇ τοῦ Πανεπιστημίου. Εἰτα δὲ πρὸς συμπλήρωσιν τῶν πρὸς αὐτὸν ἀφικόμενος εἰς Ἀθήνας, ὑπηρετήσεν ὡς ἀρχιδιάκονος ἐν τῇ μητροπολ. ναφ' ἑρ' ἱκανὸν χρόνον, ὁμοί μετὰ τοῦ τότε διακόνου Φωτίου Μανιάτη ἰνὸν Μητροπολίτου Σεβρίων καὶ Κοζάνης) παρὰ τῷ αἰοδίμῳ Μητροπολίτῃ Ἀθηνῶν Θεοκλήτῳ Βλαχοπαπαδιοπούλῳ. Ἔλαβε τότε μέρος εἰς τὴν δοξολογίαν ἐπὶ τῇ εἰς Ἀθήνας ἀφίξει τῆς Α. Μ. τῆς νόμφης Βασιλείσης Ὁλγας καὶ εἰς τὴν βάπτισιν τοῦ α' Διαδόχου τοῦ Ἑλλην. Θρόνου Κωνσταντίνου. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ αἰοδίου Θεοκλήτου, τῇ 1873, προσ-

θόντος αιώνας, ἐκ παραλλήλου πρὸς τὴν ἀνεκτίμητον συμβολὴν τῆς ὑπὲρ τῆς πολιτικῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ ὑπὸ τὸν ζυγὸν ποιμνίου τῆς, ἀπέδειξεν ὅτι εἶχε καὶ ἐν ἐκυτῇ ἐπαρκῇ ζωὴν καὶ προοδευτικότητα, ἐκδηλωθεῖσαν ἐν τε τῇ διοικητικῇ, τῇ πνευματικῇ καὶ κοινωνικῇ πεδίῳ, μολονότι, προκειμένου ἰδίᾳ περὶ τοῦ αὐτοκεφάλου τμήματος τῆς Ἐκκλησίας τῆς ἀπε-

εκλήθη ἱεροκῆρυξ καὶ σχολάρχης Ραιδεστοῦ, τῷ 1874 προαχθεὶς εἰς ἐπίτροπον τοῦ Μητροπολίτου Ἡρακλείας καὶ Ραιδεστοῦ Παναρέτου καὶ τῷ 1875 εἰς βοηθὸν ἐπίσκοπον αὐτοῦ, ὑπὸ τὸν τίτλον Ναζιανζοῦ. Μετὰ τῶν προκρίτων τῆς χώρας διεφύλαξε τὴν πόλιν Ραιδεστὸν ἐκ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν ἐκεῖθεν διελθόντων 45 χιλ. Κιρκασίων καὶ ὑπεδέχθη τοὺς Ροῖσσοις. Ἀπεστάλη εἰς Ἀδριανούπολιν ὡς ἑξαρχος, ὅτε οἱ Βούλγαροι ἔσυραν ἀπὸ τοὺς πόδας τὸν Ἀδριανουπόλεως Διονύσιον. Μετὰ τετραετίαν ἐν ταῖς ὑπηρεσίαις ταύταις, τῷ 1879, ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Ἰωακείμ Γ' προήχθη εἰς τὴν Μητρόπολιν Τραπεζοῦντος, ἀπὸ τῆς ὁποίας μετὰ 23 ἔτη ἐστάλη Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης, τῷ δὲ 1889 Μητροπολίτης Ἰωαννίνων, προφυλάξας τὰ Ἰωάννινα μετὰ τῶν Γενικῶν Προξένων κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1897, ὁπότε καὶ ἐτιμήθη παρὰ τοῦ Ἀντιβασιλεύοντος τότε Διαδόχου Κωνσταντίνου διὰ τοῦ Ἑλλήν. παρασήμου τῶν Ἀνωτέρων Ταξιαρχῶν τοῦ Σωτήρος, παρὰ τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Ρωσίας τοῦ Μεγαλοσταύρου τῆς Ἀγ. Ἀννης καὶ παρὰ τοῦ ἡγεμόνος τοῦ Μοναχοβουνίου τοῦ Μεγαλοσταύρου τοῦ Δανιήλου. Προσεκλήθη Συνοδικὸς ἐπὶ τῶν Πατριαρχῶν Νεοφύτου, Κωνσταντίνου καὶ Ἰωακείμ Γ', χρηματίσας ἐν ταύτῃ Πρόεδρος τοῦ Διαρκoῦς Ἑθν. Μικτοῦ Συμβουλίου τῶν Πατριαρχείων καὶ μέλος πολλῶν ἄλλων πατριαρχ. ἐπιτροπῶν, ὁπότε ἐτιμήθη καὶ διὰ τοῦ Σερβικοῦ Μεγαλοσταύρου τοῦ Ἀγ. Σάββα. εἰς τὴν Μητρόπολιν Ἰωαννίνων παρέμεινεν ἐπὶ δεκαετία ὅλα ἔτη, μέχρι τῶν μέσων τοῦ 1902, εὐαρεστών, ὡς καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις ἐπαρχίαις, ὡς ἐποίμανεν, ἐφ' ᾧ ἐπὶ Πατριάρχου Ἰωακείμ Γ' ἐξελέγη Μητροπολίτης Ἡρακλείας καὶ Ραιδεστοῦ, εἰς ἣν ἐπαρχίαν καὶ ἡ πατρὶς αὐτοῦ πνευματικῶς ὑπόκειται. Τότε ἐτιμήθη ὑπὸ τῆς Αὐστριακῆς Κυβερνήσεως διὰ τοῦ Μεγαλοσταύρου τοῦ Φραγκίσκου Ἰωσήφ, ἐπεὶδὴ προσέστη τῆς παραδόσεως εἰς Οὐγγρικὴν Ἀντιπροσωπείαν τῶν ὁσῶν τῆς ἀκολουθίας τοῦ Πρίγκηπος τῆς Τρανσυλβανίας Ρακότσκη. Τυχάνει ἐπίσης τιμημένος δι' ἄνωτέρων Ὄθωμανικῶν παρασήμων, ὡς καὶ Περσικοῦ.

Τὸν γέροντα Ἡρακλείας σεβασμ. κ. Γρηγόριον τιμᾷ ἐπαξίως καὶ συνιστᾷ εἰς τὸν σεβασμὸν ἰδιαιτέρως πάντων ἡ ὑπερεσσαρακονταπενταετῆς ὡς ἱεράρχου ἔμφρων πρὸς τὸ ἔθνος ἡπηρεσία αὐτοῦ, τεκμηριωθείσα μάλιστα ἐν τῇ τῆς Ἡρακλείας ἐπαρχίᾳ, δοκιμασθεῖσα παντοιοτρόπως μετὰ τοῦ ἀκαταβλήτου καὶ ἀχμαίου τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν ποιμένος αὐτῆς πρὸ καὶ ἐσχάτως ἐπὶ δώδεκα ἔτη, καθ' ᾧ κινδύνους ἀντιπαρελθὼν βουλγαρικοὺς καὶ τουρκικοὺς ἀλλεπαλλήλως πλείστους ὁσους, ἐπετέλεσε σθεναρώτατα τὸ καθήκον, μεχρισότου ἡξιώθη νὰ ὑποδεχθῇ τῇ 7ῃ Ἰουλίου 1920 τὸν Ἐλευθερωτὴν Ἑλλ. Στρα-

λευθερωθείσης ἤδη Ἑλλάδος θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπιδειχθῇ μείζων ἐτι δρα-
σις καὶ πρόοδος καὶ θὰ ἐπεδεικνύετο. ἂν μὴ ἡ Ἐκκλησία αὕτη εὐθὺς
ἐξ ἀρχῆς προσέκρουεν εἰς τὰς ἐπικυριαρχικὰς καὶ ἐκλαϊκευτικὰς τάσεις

τὸν τῆς Στρατιᾶς Σμύρνης καὶ αὐθιμερὸν τὴν Α. Μ. τὸν αἰμὴνιτον Βασι-
λέα Ἀλέξανδρον.

Ἐν Ραιδεστῷ κατέθηκε τῷ 1873 τὸν θεμέλιον τοῦ Κεντρ. Παρθενα-
γωγείου «Θεοδώρεια», τοῦ ἀρρεναγωγείου «Γεωργιάδειον» καὶ τῆς μεγάλης
κοινοτικῆς ἀποθήκης ἐν τῇ ἀποβάθρᾳ τῆς πόλεως. Ἠγόρασε καὶ ἐπεσκέυασεν
ἐξ ἰδίων τὴν οἰκίαν Γιάγκου, ἣν καὶ ἐδώρησεν ὡς Μητρόπολιν εἰς τὴν Κοι-
νότητα Ραιδεστοῦ, ἐπὶ τῷ ὄρῳ νὰ δίδῃ ὁ κατὰ καιροῦς Ἡρακλείας εἰς τὰ
σχολεῖα τῆς Κοινότητος 35 λίρας ἐτησίως. Διὰ πάντα ταῦτα ἡ Κοινότης Ραι-
δεστοῦ ἀναγράφει ἐν τῷ ἐπιστήμῳ Κώδικι τὴν Α. Σεβασμιότητα «Μέγαν Εὐερ-
γέτην» καὶ ἀναστήλωνει τὴν εἰκόνα αὐτοῦ μεταξὺ τῶν Μ. Εὐεργετῶν αὐτῆς.
Τὰς λοιπὰς οἰκονομίας αὐτῆς ἡ Α. Σ. κατέθεσεν εἰς τὴν Ἐθν. Τράπεζαν πρὸς
συντήρησιν τοῦ μισθοῦ τοῦ διδασκάλου τῆς πατρίδος του Κουμβάου, ἥτις
ὠνόμασε τὴν Σχολὴν «Καλλίδειον».

Ὁ Σεβ. Ἡρακλείας καὶ Ραιδεστοῦ εἶνε, ὡς γνωστὸν, μέλος πάσης ἐκλο-
γικῆς τοῦ Πατριάρχου Συνελεύσεως καὶ ἐγχειρίζει εἰς τὸν ἐκάστοτε νέον Πα-
τριάρχη τὴν πατριαρχικὴν ράβδον, καθ' ὅσον τὸ Βυζάντιον τὸ πάλοι ὑπῆρ-
ξεν Ἐπισκοπὴ τῆς Μητροπόλεως Ἡρακλείας (Βισάνθη). — Τὸ δεύτερον ἐπεσκέ-
φθη τὰς Ἀθήνας μετὰ τῶν πνευματικῶν ἀρχηγῶν καὶ πληρεξουσίων τῆς Θρά-
κης πρὸς ὑποδοχὴν τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου. Νῦν δὲ ὁ Ἡρα-
κλείας κ. Γρηγόριος Καλλίδης προεξάρχει λαμπροῦ ἀγῶνος, τοῦ συντηρηθῆαι
θεσμοὺς ἱερῶν Πατέρων χλευαζομένους, προϊστάμενος δὲ τοῦ ἔργου τῆς ἐπα-
νόδου εἰς τὰς ἐστίας τῶν τῶν προσφύγων Θρακῶν, ἀκούραστος μέχρι σήμε-
ρον παραμένει εἰς τὴν Θρακικὴν ἑπαλξιν ἐργαζόμενος ὑπὲρ τῆς ἀποκαταστά-
σεως τοῦ παιμνίου του καὶ συναπολαύων τῶν ἀγαθῶν τῆς κτηθείσης Ἐλευ-
θερίας.

Ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω, κατὰ τὴν μακροχρόνιον ἀρχιερατείαν αὐτοῦ ὁ Σεβ.
Μητροπολίτης Ἡρακλείας ἀναφέρεται ἰδιαιτέρως διὰ τὰς ἐξόχους πρὸς τὴν
Ἐκκλησίαν καὶ τὸ ἔθνος ὑπηρεσίας αὐτοῦ. Μία ἐξ αὐτῶν. ἐκ τῶν μεγαλει-
τέρων, ἀξία ἰδιαιτέρας μνείας, ἀναφέρεται καὶ ἡ ἐξῆς : Ἐπὶ τῆς ἀνταρτικῆς
κυριαρχίας ἐν Θράκῃ τοῦ Δξαφὲρ Ταγιάρ, ἡ Α. Σεβασμιότης, χάρις εἰς τὴν
συνετὴν πολιτείαν καὶ συμπεριφορὰν αὐτῆς ἐναντι τῶν περὶ τὸν ἀρχηγὸν τῆς
ἐπαράτου Τουρκικῆς Ὀργανώσεως κατώρθωσε νὰ σώσῃ τὴν Ραιδεστον, κιν-
δυνεύσασαν νὰ γείνῃ παρανάλωμα πυρὸς καὶ τοῦς Ἕλληνας κατοίκους αὐτῆς
κινδυνεύσαντας νὰ διέλθωσι διὰ στόματος μαχαίρας. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ Ραι-
δεστινοὶ οὐ παύονται βαδιστῆν εὐγνωμοσύνην νὰ αἰσθάνωνται καὶ εὐκρινῇ
λατρείαν ν' ἀπονέμωσι πρὸς τὸν σεβαστὸν αὐτῶν πατέρα καὶ Δεσπότην Σε-
βασμ. κ. Γρηγόριον Καλλίδην.

και αντικανονικάς εἰς τὰ ἐσωτερικά αὐτῆς ἐπεμβάσεις τῆς ἀρτισυστάτου Πολιτείας.

Β'.

**Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως
τῆς Ἐπαναστάσεως μέχρι τῆς ἀνακηρύξεως
τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου.**

Εὐνόητον ὅτι ἐκραγείσης τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως διὰ τῶν ἀλλεπαλλήλων διωγμῶν καὶ σφαγῶν, εἰς ὅς ἐξεμάνη ἡ τουρκικὴ τυραννίς, ὁ Ἑλληνικὸς Κλήρος, καὶ δὴ ὁ ἐν τῇ κυρίῳ Ἑλλάδι, εἶχεν ἐλαττωθῆ μεγάλης, καὶ κατὰ συνέπειαν, ἐν ταῖς ἐν ἐπαναστάσει ἐπαρχίαις ἡ Ἐκκλησία εἶχε παραλύσει διοικητικῶς. Ἡ ἐκ τῆς ἐπαναστάσεως μακροχρόνιος διακοπὴ πάσης μετὰ τοῦ Οἴκου. Πατριαρχεῖου καὶ τῶν ἄλλων Ἐκκλησιαστικῶν Κέντρων ἐπικοινωνίας, ἡ διὰ συχῶν θανάτων καὶ ἐξορίων, ἐκουσίων ἢ ἀκουσίων. τῶν ἐξεχόντων κληρικῶν ἐλάττωσις τοῦ Ἑλληνικοῦ Κλήρου εἰς τὸ ἐλάχιστον, ἡ δι' ἑλλειψιν ὀλικῶν καὶ πνευματικῶν μέσων καὶ ἰδίᾳ ἡσυχίας καὶ ἀσφαλείας. εἰς τὸν ἑσχατον βαθμὸν μορφώσεως καὶ παιδείας κατὰπτωσις τοῦ τε Κλήρου καὶ τοῦ Λαοῦ τῆς πολυπαθοῦς Ἑλλάδος, ταῦτα πάντα φυσικὰ συνετέλεσαν εἰς τὴν διοικητικὴν χαλάρωσιν καὶ πνευματικὴν παρακμὴν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Ἐν τούτοις ἡ ἡθικὴ δύναμις τοῦ μικροῦ τούτου ἀλλὰ πιστοῦ ποιμνίου καὶ τῶν ἐλαχίστων ἀπομεινάντων ποιμένων αὐτοῦ ὑπῆρξε μεγάλη, καὶ παρὰ τὸν μικρὸν ἀριθμὸν καὶ δὴ τὴν ἀπαιδευσίαν τῶν πλείστων ἐξ αὐτῶν, μεγίστη ὑπῆρξεν ἡ ἀφοσίωσις των καὶ ὁ ζήλος διὰ τε τὴν Ἀγίαν τοῦ Χριστοῦ Πίστιν, καὶ διὰ τὴν Πατρίδα ἀπαράμιλλος ἢ αὐταπάργησις, δι' αὐτὰ τὰ δύο ἀδιστάκτως καὶ εἰς τὰς ὑψίστας θυσίας ὑποβαλλομένων. Ἀπειρα ὑπῆρξαν τὰ παραδείγματα καὶ τὰ θύματα αὐταπαρνήσεως, ἀλλὰ καὶ φρονήσεως καὶ διοικητικῆς ἱκανότητος τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἑλλάδος Κλήρου, τόσον ἐν τῷ ὑπὲρ τῆς Ἀνεξαρτησίας τῆς Πατρίδος ἀγῶνι, ὅσον καὶ κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς Παλιγγενεσίας ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ καὶ πολιτικῇ ὀργάνωσει καὶ διοικήσει καὶ τῇ πνευματικῇ τοῦ λαοῦ ποιμαντορίᾳ καὶ μορφώσει. Ταῦτα πάντα ἀποδεικνύουσι τρανῶς τὸ ὑψηλὸν θρησκευτικὸν καὶ πατριωτικὸν φρόνημα, ὅφ' οὗ κατὰ τὴν κρίσιμον ἐκείνην ἐποχὴν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως διεπνέετο ὁ Ἑλληνικὸς Κλήρος, καὶ τὴν μεγίστην συμβολήν, ἣν οὗτος προσέφερεν εἰς τὴν ἐπιτυχῇ

διεξαγωγὴν τοῦ Ἱεροῦ ἀγώνος καὶ εἰς τὴν ρύθμισιν τοῦ ἔθνικοῦ καὶ
θρησκευτικοῦ τοῦ λαοῦ φρονήματος καὶ τὴν ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῶν συγ-

Ὁ Παναγιώτατος Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης κ. Γεννάδιος Ἀλεξιάδης

Ἐγεννήθη ἐν Μεσαιπόλει τῆς ἐπαρχίας Προύσης τῆς Βιθυνίας, σπουδᾶ-
σας ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ τῆς Χάλκης καὶ λαβὼν πτυχίον τῷ 1894. Ἐγ-
κολωθεὶς τὸ διδασκαλικὸν ἔργον κατ' ἀρχάς ἐδίδαξεν ἐν Μακρονείᾳ μέχρι τοῦ
1897, ὅτε διωρίσθη β' γραμματεὺς τῆς Ἱερᾶς Συνόδου Κηπόλεως προαχθεὶς
εἰς τὴν θέσιν ἀρχιγραμματέως τῷ 1902. Τῷ 1905 ἐχειροτονήθη, εἰς ἀμειβὴν
τῶν ἐπηρεσιῶν του, ἐκ τοῦ Πατριάρχου Ἰωακείμ Γ'. Μητροπολίτης Αἰ-

κρότησιν τῆς ἀναγεννηθείσης Ἑλληνικῆς Πατρίδος καὶ Ἐκκλησίας, ἐν ᾗ οἱ ἐπιζητήσαντες, ἢ καὶ διαδεχθέντες αὐτοὺς ταγοὶ συνεπλήρωσαν τὸ ἔργον ἐκείνων, συντελέσαντες καὶ συμμετασχόντες τόσον εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν, ὅσον καὶ εἰς τὴν πολιτικὴν διοίκησιν καὶ διοργανώσιν τῆς ἐλευθερωθείσης Πατρίδος, ἢς τὰ πρῶτα ἐκκλησιαστικὰ ὀργανικὰ νομοθετήματα διεπνέοντο ὑπὸ τῆς πατροπαραδότου εὐσεβείας καὶ συντηρητικότητος.

Τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος ὄντως ἐν πλήρει συνειδήσει καὶ ἐκτιμήσει τοῦ τί ὤφειλεν ἐν τῷ παρελθόντι εἰς τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν καὶ τοῦ τί ἠδύνατο νὰ ἐλπίζῃ ἐξ αὐτῆς ἐν τῷ μέλλοντι διὰ τὴν θεμελιώσιν, εὐλογίαν, πρόοδον καὶ εὐημερίαν τοῦ νεοπαγοῦς Κράτους, ἐθεώρησε πρῶτον αὐτοῦ καθήκον τόσον ἐν ταῖς διαφόροις ἐθνοσυνελεύσεσιν, ὅσον καὶ ἐν τῇ συντάξει καὶ ψηφίσει τοῦ Συντάγματος κατόπιν νὰ ἐξασφαλίσῃ τὸ κύρος καὶ τὴν τιμὴν τῆς ὀρθοδόξου αὐτοῦ Πίστεως καὶ Ἐκκλησίας, ἐκ παραλλήλου πρὸς τὴν ἐθνικὴν αὐτοῦ γλῶσσαν, ἢ μᾶλλον νὰ θεμελιώσῃ ἐπ' αὐτῆς τὴν πᾶσαν κρατικὴν αὐτοῦ ὀργάνωσιν.

Οὕτως ἡ μία τῶν Διοικητικῶν Ἀρχῶν τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 21, ἢ οὕτως ἐπονομασθεῖσα Ἀρειὸς Πάγος, ἐν τῇ νομικῇ αὐτῆς διατάξει, ἐν πνεύματι ἀφοσιώσεως καὶ εὐγνωμοσύνης πρὸς τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ χαρακτηριζούσῃ τὸν χριστιανικὸν πολιτισμὸν θεμελιώδει ἀρχῇ τῆς ἀνεξιθρησκείας, ψηφίζει : « Ἄν καὶ ὅλας τὰς θρησκείας δέχεται ἡ Ἑλλάς, καὶ τὰς τελετὰς καὶ τὴν χρῆσιν αὐτῶν κατ' οὐδένα τρόπον ἐμποδίζει, τὴν Ἀνατολικὴν ὁμῶς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν καὶ τὴν σημερινὴν γλῶσσαν μόνας ἀναγνωρίζει ὡς ἐπικρατούσας θρησκείαν καὶ γλῶσσαν τῆς Ἑλλάδος ».

Ἐπίσης ἡ μετ' ὀλίγον συνελθοῦσα ἐν Ἐπιδαύρῳ Α' Ἐθνικὴ Συνέ-

μνου, κληθεὶς δὲ τῷ 1911 μέλος τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, μετετέθη τῷ 1912 εἰς τὴν Μητρόπολιν Θεσσαλονίκης, ἐν αὐτῇ δὲ ἔμενε, σύνοσιν πολλὴν ποιμενικὴν καὶ διοικητικὴν ἐπιδειξάμενος, καὶ κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν ἡμετέρων στρατευμάτων, καὶ κατὰ τὰς μετὰ ταῦτα βουλγαρικὰς ἀφροσύνας, τὰς προκαλεσάσας τὸν δικαιοτάτον τῆς Ἑλλάδος κατὰ τῶν Βουλγάρων πόλεμον. Εὐγενὴς καὶ λεπτὸς τοὺς τρόπους, διεξάγει τὸ ἔργον τοῦ ποιμένος μετὰ συνετοῦ πατριωτισμοῦ. Συνέστησεν ἐν Θεσσαλονίχῃ τὸ ἐκκλησιαστικὸν περιοδικὸν «Γρηγόριον Παλαμάν». Ὁ Παναγιώτατος κ. Γεννάδιος Ἀλεξιάδης ὑπερέβη τὸ πενήτηστόν τῆς ἡλικίας ἔτος.

λευσις (20 Δεκεμβρίου 1821) ανακηρύσσει ότι: «Ἡ ἐπικρατοῦσα θρησκεία εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπικράτειαν εἶνε ἡ τῆς Ἀνατολικῆς Ὁρθοδόξου τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, ἀνέχεται ὁμῶς ἡ Διοίκησις τῆς Ἑλλάδος πᾶσαν ἄλλην θρησκείαν, καὶ αἱ τελεταὶ καὶ ἱεροπραγαί· ἐκάστης αὐτῶν ἐκτελοῦνται ἀκωλύτως» (Ἀρθρ. Α')¹. Τὰ αὐτὰ ἐψήφισε καὶ ἡ ἐν Τροιζήνι Ἐθνικὴ Συνέλευσις τοῦ 1827. Καὶ ὁ ἀειμνήτορος δὲ Κυβερνήτης, ὁ διακρινόμενος ἐπὶ γνησίῳ θρησκευτικῷ ζήλῳ καὶ ἀνυποκρίτῳ εὐσεβείῳ, ἔδειξε τὸν ἀπαιτούμενον σεβασμὸν πρὸς τοὺς Ἱ. Κανόνας καὶ τὰ πνευματικὰ καθήκοντα τῆς Ἐκκλησίας. «Ὁ Ἐπίσκοπος, ἐγγράφει ποτε πρὸς τὸν Στρατάρχην Ὑψηλάντην, δὲν εἶνε πολιτικὸς ὑπάλληλος (employé), οὐδὲ ἀνήκει εἰς τὴν Κυβέρνησιν νὰ διαθέσῃ περὶ αὐτοῦ, εἰμὴ μόνον τὰ πρὸς τὴν πολιτικὴν χρεῖαν» (Ἐπιστ. Καποδίστρια ἐξελληνισθεῖσα ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ ὑπὸ Μ. Σχοινᾶ. Τόμ. Β', σ. 742). Ὁ δὲ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Γραμματεὺς τοῦ Χρυσόγελος ἐν τῇ πρὸς τὴν Ἐ. Ἐθνικὴν Συνέλευσιν τῶν Ἑλλήνων ἀναφορᾷ αὐτοῦ (σ. 4—5) διεκήρυξε τάδε: «.... Ταῦτα περὶ τῆς ὕλικῆς καταστάσεως τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων, ὅσον δὲ ἀνήκειν εἰς τὴν πνευματικὴν διοίκησιν, περιοριζόμενος (ὁ Κυβερνήτης) εἰς τὴν σφαῖραν τῶν καθηκόντων, τὰ ὅποια εἶνε ἀχώριστα ἀπὸ τὴν κοσμικὴν ἐξουσίαν. ἀφῆκεν εἰς τοὺς πνευματικοὺς ἀρχηγοὺς καὶ ποιμένας... τὰς παρούσας ἐκκλησιαστικὰς ὑποθέσεις, ὁδηγὸν ἐν πᾶσιν αὐτοῖς προβαλλόμενος τοὺς ἱεροὺς τῆς Ἐκκλησίας νόμους καὶ διατάξεις, καὶ μάλιστα περὶ τὰς χειροτονίας τῶν ἱερέων κ.τ.λ.».

Γ'.

Τὰ ἐπὶ τῆς Ἀντιβασιλείας.

Ἀνακηρυχθεῖσης τῆς Ἑλλάδος εἰς Βασιλείον, ὁ πρῶτος βασιλεὺς Ὅθων ἐν τῶν πρώτων αὐτοῦ καθηκόντων ἔθετο τὴν περὶ διοργανώσεως τῆς ἐν Ἑλλάδι Ἐκκλησίας μέριμναν.

Ἀμέσως λοιπὸν διὰ τοῦ ἀπὸ 13 Μαρτίου 1833 Β. Διατάγματος καθιστᾷ ἐπιτροπὴν «πρὸς μελέτην τῆς καταστάσεως τῆς Ἐκκλησίας καὶ ὑπόδειξιν τῶν μέσων πρὸς βελτίωσιν τῆς θέσεως αὐτῆς καὶ καταρτισμὸν ὀργανισμοῦ τοῦ ἀνωτέρου καὶ κατωτέρου Κλήρου καὶ τῆς συ-

1 Ἡδε: «Τὰ κατὰ τὴν ἀναγίνωσιν τῆς Ἑλλάδος κλπ.» ὑπὸ Ζ. Μάρκου Τόμ. Α' σελ. 3—127. Τόμ. Β', σελ. 15. Παρ. «Ἐφημερίδα Ἀθηνῶν» ἀρ. 9, 23.

Ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Ἰωαννίνων κ. Σπυρίδων Βλάχος

Ἐγεννήθη κατὰ τὸ 1875 ἐν τῇ χωροπόλει Χιλῇ τῆς πρὸς Εὐξείνου Βιθυνίας, ἀνήκει δ' εἰς οἰκογένειαν Ἡπειρωτικὴν. Ἐν τῇ κατὰ Χάλκην Θεολογικῇ Σχολῇ σπουδάσας ἔλαβε τὸ πτυχίον τῷ 1899 μετὰ βαθμὸν ἀρίστα. Διετέλεσεν

στάσεως μονίμου Ἐκκλησιαστικῆς Διοικητικῆς Ἀρχῆς ἦτοι Ἰ. Συνόδου διὰ τὰς Ἐκκλησιαστικὰς ὑποθέσεις».

Ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη ἀπετελέσθη ἐκ τεσσάρων λαϊκῶν προσώπων, δύο Ἀρχιερέων καὶ ἐνὸς ἱερομονάχου, τοῦ Θεοκλήτου Φαρμακίδου.

Ἀλλὰ δυστυχῶς τὰ ψηφισθέντα κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐκκλη-

ἐπὶ τινὰ χρόνον Ἱεροκλήρῳ τῶν ναῶν Γαλατῶν τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Κων/πόλεως, εἴτα δὲ τῷ 1900 προσελήφθη ὡς Ἀρχιερατικὸς Ἐπίτροπος τοῦ Μητροπολίτου Σάμης ἐν Καβάλλᾳ. Ἐνταῦθα παραμείνας ἐπὶ ἑξαετίαν ὁλόκληρον, οὐ μόνον τὸν ἐν τῇ γενέσει ἐβρισκόμενον Μακεδονικὸν ἀγῶνα ποικιλοτρόπως ἐξυπηρέτησε καὶ τὴν ἐκπαίδευσιν ἀνύψωσεν, ἀλλ' ὑπῆρξεν ὁ προστάτης καὶ εὐεργέτης τοῦ ἐργάτου, ὁ προσφιλεὶς Ἱεροκλήρῳ, εἰς τρόπον ὥστε παρέμεινεν ὁ μοναδικὸς «Ἀρχιμανδρίτης μας», ὅπως συνθίζουσι νὰ τὸν ὀνομάζωσιν οἱ κάτοικοι Καβάλλας καὶ σήμερον ἀκόμη, μνηδενὸς τῶν πρὸ αὐτοῦ ἢ μετ' αὐτὸν ὑπηρετησάντων ἐκεῖσε δυνηθέντος νὰ τὸν ὑπερβάλῃ καὶ ἀποσβέσῃ, ἢ ἀμυνώσῃ τὴν παρ' αὐτοῖς ἀνάμνησιν του. Κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1906 ἐπὶ τοῦ Πατριάρχου Ἰωακείμ τοῦ Γ' ἐχερσοτονηθῇ Μητροπολίτης Βελλῶς καὶ Κονίτσης ἐν τῇ ἰδιαιτέρᾳ του πατριδί. Ἡπεῖρῳ, ὅπου εὐρύτατον διανοίγεται ἐνώπιόν του στάδιον δράσεως τόσον ἐσωτερικῶς, ἐν τῇ ἀναδιοργανώσει τῶν Κοινοτήτων καὶ τῶν Σχολείων, — ἅτινα κατώρθωσε νὰ ἀνυψώσῃ εἰς τοιοῦτον ἐπίζηλον σημεῖον, ὥστε οἱ φύσει φιλόμουσοι Ἡπειρώται μετὰ νοσταλγίας ἀναπολοῦσι καὶ σήμερον ἀκόμη τὴν λαμπρὰν ἐκείνην σχολικὴν περίοδον, ὅσον καὶ ἐξωτερικῶς ἐν τῇ καταπολεμήσει τῶν διαφόρων προπαγανδῶν, Ἀλβανικῆς καὶ Ρουμανικῆς, αἵτινες σκανδαλωδῶς ὑπεστηρίζοντο ὑπὸ τοῦ κρατοῦντος τότε Τουρκικοῦ καθεστώτος, πρὸς ἐξασθένειν τοῦ ἀνθούντος ἐν Ἡπειρῷ ἑλληνικοῦ στοιχείου. Ἐν τῷ ἀγῶνι δὲ τούτῳ οὐχὶ ἀπαξ διεκινδύνευσεν τὴν ζωὴν του κατορθώσας νὰ ἀντεπεξέλθῃ ἀποτελεσματικῶς κατὰ πάσης ἐπιβουλῆς. Ἐν ἔτει 1913 ὁ προσελθὼν νικηφόρος Ἑλληνοὶ στρατὸς εἶδεν αὐτὸν ἐγκάθειρτον ἐν Κονίτῃ μοιᾷ διαφυγόντα τοῦ θύχους τοῦ γνωστοτάτου Τζαβῆτ πασᾶ παρασκευάζοντος εἰς αὐτὸν μαρτυρικὸν θάνατον.

Κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1913 ἐκλήθη συνοδικὸς καὶ μετέβη εἰς Κων/πολιν, ὅπου ὅμως δὲν παρέμεινεν εἰμὴ δύο μόνον μῆνας, καθ' ὅσον ἡ ὑπὸ τῆς τότε Κυβερνήσεως ἐγκαταλειφθεῖσα εἰς τοὺς Ἀλβανοὺς Βόρειος Ἡπείρου ἐκάλεσεν αὐτὸν ἀποπεμπμένως διὰ τῶν καταρτισθειῶν τότε Ἐπιτροπῶν Ἀμύνης, ἵνα ἀναλάβῃ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἀπεγνωσμένου ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἀγῶνος.

Ἐσπευσε τότε νὰ ἀνταποκριθῇ εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ κατήλθεν εἰς Ἡπειρον, ὅπου ἀνέλαβε τὴν ὁργάνωσιν τοῦ κινήματος ἐν μέσῳ ἀπείρως δυσχερεῶν καταδικασθέντος οὐ μόνον ὑπὸ τῶν Ἀλβανῶν, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῶν δυο κούντων τὴν Ἑλλάδα, οἵτινες ἐθεώρουν τὸ κίνημα ἀπονενομημένον καὶ παράφρον, καταδικασμένον δὲ εἰς οἰκτρὰν ἀποτυχίαν. Ἀπηλλαγμένος μικροφιλοτιμιῶν, ἀν καὶ εἰς αὐτὸν προσεφέρθη ἡ ἀρχηγία τοῦ ἀγῶνος, αὐτεὶνος κατὰ πάγκοινον ὁμολογῶν ἀπετέλει τὴν ψυχὴν, ὅμως, χάριν τῆς ἐνισχύσεως τῆς ἡθικῆς καὶ ὕλικῆς τοῦ ἀγῶνος, κατέβαλε πᾶσαν προσπάθειαν καὶ διὰ τῆς ἐπιμονῆς του ἐπέτυχεν ὅπως ἀνατεθῇ ἡ ἀρχηγία εἰς τὸν ἀείμνηστον Γ. Χρηστάκη Ζωγράφον, διὰ τῆς πο-

σιαστικά νομοθετήματα, παρά την βελτίωσιν καὶ τάξει, ἣν ἐπήνεγκαν εἰς τὰ ἐκκλησιαστικά πράγματα καὶ τὸν Κληρὸν, ὑπέστησαν οὐ μικρὰν τὴν ἐπήρειαν ἀφ' ἐνὸς τῶν μελῶν τῆς ἀλλοδόξου Ἀντιδασειᾶς, καὶ μάλιστα τοῦ φανατικοῦ παθεῖ τοῦ Προτεστантиσμοῦ Μάουρερ, καὶ ἀφ' ἑτέρου τοῦ εἰς προτεσταντικά Κράτη καὶ Σχολὰς σπουδάζαντος καὶ ἐκ τῶν ἐλευθεριαζουσῶν ἀρχῶν τῆς Ἑσπερίας ἐπηρεασμένου Γραμματέως τῆς τε ὡς ἄνω καταρτισθείσης ἐπιτροπῆς καὶ τῆς κατόπιν συστάσης Α' Ἱερᾶς Συνόδου ἱερομονάχου Θεολόγου Φαρμακίδου. Τὰ πρῶτα ἐκκλησιαστικά νομοθετήματα ἐνεῖχον τὰ σπέρματα πολλῶν ἀντικανονικῶν καὶ προτεσταντικῶν, ἐκλαϊκευτικῶν τῆς Ἐκκλησίας ἀρχῶν, αἵτινες οὐ μόνον ἀνέκοψαν καὶ ὠπισθοδρόμησαν κατὰ πολὺ τὴν διοικητικὴν πρόδον τῆς ἐν Ἑλλάδι Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ πολλῶν ἐκκλησιαστικῶν σκανδάλων καὶ συγκρούσεων Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας αἰτία ἐγένοντο, ὡς θέλομεν ἴδει περαιτέρω.

Ἐν πρώτοις αὕτῃ ἡ κατὰ πλειοψηφίαν τῶν λαϊκῶν μελῶν, καὶ δὴ

λυτίμου συνεργασίας τοῦ ὁποίου ὁ ἀγὼν ἤχη εἰς αὐτοὺς πέρας. Καὶ εἶνε πλεον ἀναμφισβήτητον ὅτι βραδύτερον καὶ σήμερον ἀποδοῖ αἱ ἀξιώσεις τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τῆς αὐτοῦς ἐκείνης χώρας ἐστηρικθῆσαν καὶ στηρίζονται εἰς τὸν ὑπὸ τῶν τότε ἐπισήμων καταδικαζόμενον ἀγῶνα, οὗτινος πανθομολογουμένως ὁ τότε Μητροπολίτης Βελῆς ἐπήρξεν «ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ γένεσις» κατὰ τὴν φράσιν τοῦ δοιδίμου Ζωγράφου.

Ἐν ἔτει 1916 ἀποθανόντος τοῦ ἀειμνήστου Μητροπολίτου Ἰωαννίνων Γερβασίου ἡ Ἱερωσιτικὴ συνέλευσις αὐτὸν ἐδεώθησεν ἐνδεδειγμένον νὰ καταλάβῃ τὸν Μητροπολιτικὸν θρόνον τῆς Ἱερωσιτικῆς πρωτοεῖρας, εἰς τὴν ἐπιτακτικὴν δὲ αὐτὴν πειραιστικὴν ἀπόσιν ὑπαίχοντα τὰ Πατριαρχεῖα ἐπὶ τοῦ Πατριάρχου Γερμανοῦ τοῦ Π' μετέθεσαν αὐτὸν εἰς Ἰωάννινα κατὰ Ὀκτώβριον τοῦ 1916, ἐγκαταλείποντα Ἑλληνικὴν ἐκτετατήν ὀργανωμένην κοινωνικῶς καὶ ἐκπαιδευτικῶς καὶ πεποιτημένην διὰ προτύπου ἱεροδιδασκαλείου, τοῦ ἱεροδιδασκαλείου Βελῆς ὅπου αποκλειστικῶς ἰδικὸς του, δημοεργηθέντος κατόπιν μόχθου καὶ ἀγῶνος.

Ἐν τῇ νύκτι τοῦ Ἑλληνικῆς κατὰ τὴν φοβερὰν δοκιμασίαν τοῦ ἀποκλεισμοῦ ὁ δραστήριος Ἱερωσιτὴς ἐκτετατάσθη, ἰδρύων σχολὰς καὶ πνευματοεργαζόμενος τὸ πάσχον πᾶν τὸν τοῦ. Ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1917, καίτοι οὐδὲν ἑλλογὸς ὑπομὴν ἀπὸ τῆς, καίτοι οὐδ' εἰς αὐτὸ τὸ ἀνάθεμα ἀνεμίσθη, ἀπεμακρυνθὴ τῆς ἑδρᾶς τῆς, τῇ ἀπαιτήσει ἰσχυρῶν π λειτουρῶν, ἐπὶ τριετίαν ὁλοκλήρως, ἀνεπὶ οὐδὲν οὐσιαστικῶς ἡ τυπικῶς λόγῳ, κατὰ τὴν ὁμολογίαν καὶ αὐτῶν τῶν τότε ἐκτετατῶν ἀναγνωρίζοντων τὸ ἀδικεῖν. Ἡδὴ ἐπανελθὼν εἰς τὴν ἑδρὰν τοῦ, συνεχίζει τὴν πολέμιον δριμύνην του ὑπὲρ τῶν τοιαυτῶν Ἱερωσιτικῶν καὶ τῶν ἐκτετατῶν ἐθνικῶν συμπεριφορῶν, τιμώμενος καὶ ἀγαπώμενος παρὰ πάντων τῶν ὁμοσυνήτοις ἀρχομένων εἰς σχέσεις μετ' αὐτοῦ.

άνωτέρων υπαλλήλων τῆς Πολιτείας, σύστασις τῆς εἰρημένης ἐπιτροπῆς καὶ ὁ παρ' αὐτῇ διορισμὸς τοῦ ἐκκεντρικοῦ Φαρμακίδου ἦτο ἀρ-

Ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Ἀδριανουπόλεως
κ. Πολύκαρπος Βαρθάνης

Ἐγεννήθη ἐν Ἀλαϊπάτοις τῆς Ἐρυθραίας, Πέτρος πρὸ τῆς χειροτονίας
καλούμενος. Ἐπαύδατεν ἐν Χάλκη, ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Γέροντος αὐ-

κούντως ένδεικτική τῶν προθέσεων τῆς Πολιτείας καὶ προσιωνιστικῇ τοῦ καταντήματος τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς. Τὸ δ' ὑπ' αὐτῆς καθαρτισθὲν «Σχέδιον κανονισμοῦ ἢ Συντάγματος ἐκκλησιαστικοῦ τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος» πλὴν ἄλλων ἀντικανονικῶν καὶ ἐκλαϊκευτικῶν, ἦτοι ὑποδουλωτικῶν τῆς Ἐκκλησίας ὑπὸ τὴν Πολιτείαν ἀρθρῶν, ἀνακηρύσσει τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος «αὐτοκέφαλον καὶ ἀνεξάρτητον ἀπὸ πάσης ἄλλης ἐξουσίας, ὅπως ἀντικανονικῶς, τῆς ἀντικανονικότητος ἐγκειμένης οὐχὶ βεβαίως εἰς τὸ ὅτι ἡ πράξις αὕτη καθ' ἑαυτὴν ἀντίκειται εἰς τοὺς Ἱεροὺς Κανόνας καὶ τὴν ἀνέκαθεν πρᾶξιν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὴν ἱστορίαν, οὔτε εἰς τὸ ὅτι ἄκαιρος καὶ ἀνωφελὴς ἦτο, ὡς τινες ἐν ὑπερβάλλοντι ζήλῳ ἠθέλησαν νὰ παραστήσωσιν, ἀπολύτως κατακρίναντες τὸ πρᾶγμα, ἀλλ' εἰς τὸν τρόπον τῆς ἀνακηρύξεως τῆς ἀνεξαρτησίας αὐτῆς· εἰς τὸ ὅτι δηλ. ἐγένετο αὕτη αὐθαίρετως καὶ οἶονεὶ ἀνταρτικῶς ἐκ μέρους τῆς θυματρῆς, ἀποσπασθείσης τῆς Μητρὸς Μεγάλης Ἐκκλησίας, τοῦ Οἴκουμενικοῦ δηλαδὴ Πατριαρχείου, ὑφ' ᾧ τέως διοικητικῶς ὑπήγετο, ἄνευ προηγουμένης γνωμοδοτήσεως καὶ αὐτοδοῦλου παρο-

τοῦ ἀειμνήστου Μητροπολίτου Ἐφέσου Ἀγαθουγγέλου, λαβεῖν πτυχίον τῷ 1837 Ὑπηρέτητε παρὰ τῇ ἱερᾷ Μητροπόλει Ἐφέσου καὶ εἰς τὰ Πατριαρχεῖα ὡς Μ. Ἀρχιμανδρίτης, δηλαδὴ πρῶτος τῶν ἐφημερίων τοῦ Πατριαρχικοῦ Ναοῦ. Τῷ 1894 ἐχειροτονήθη Ἐπίσκοπος Λεύκης, διορισθεὶς Ἠγούμενος τῆς περικλεοῦς Μονῆς τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, καὶ περὶ τὰ τέλη τοῦ 1900 προήχθη εἰς τὴν Μητροπόλιν Ἐλασσῶνος καὶ Δομενίκου, προβιβασθεὶς τῷ 1910 εἰς τὴν τῆς Ἀδριανουπόλεως. Ὑπῆρξεν ἐπίλεκτον μέλος τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῷ 1909 καὶ 1910, διεκρίθη δὲ καὶ ἐνταῦθα καὶ ὅπου ἔαξεν αὐτὸν ἡ Ἐκκλησία διὰ ζήλον πολὺν καὶ νοημοσύνην, ἀλλὰ καὶ λελογισμένον πατριωτισμόν, ἐφελέκυσσε τὴν ἀγάπην καὶ τὴν τιμὴν, οὐ μόνον ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ τούρκων, καὶ ἐβραίων, καὶ ἀρμενίων, καὶ βουλγάρων, ἀνδρὸς ἀρετὴν θαυμάζόντων. Ἀπὸ τοῦ 1912—1920 ἔσωσε τοὺς χριστιανοὺς τῆς ἐπαρχίας αὐτοῦ, εἰς αὐτοὺς καὶ μόνους καὶ τὴν σωτηρίαν αὐτῶν περιοριζόμενος, οὔτε ἐπιζητήσας θεσιν ἐν τῇ Ἱ. Συνόδῳ, ὅπου διὰ τὴν διοικητικὴν ἐμπειρίαν αὐτοῦ καὶ σύνεσιν εἶνε βέβαιον ὅτι θὰ διέκρινεν.

Ἡ ἔθνικὴ δράσις τοῦ Μητροπολίτου Ἀδριανουπόλεως μῆς ὑπομινῆσκει πρᾶγματι ἱεραρχικοὺς ἡρωϊσμούς, χρόνων παλαιῶν, οἱ ὅποιοι μαρτυροῦν, ὅτι ἐν ὥραις κινδύνων καὶ διωγμῶν δὲν ἐπιλείπει τοὺς λειτουργοὺς τῆς Ἑλλην. Ἐκκλησίας τὸ σθένος ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον ἀντλοῦσιν ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τῶν Μαρτύρων καὶ Ὁμολογητῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ὅλγοι Ἀρχιερεῖς ἔχουν νὰ ἐπιδείξουν τὸ ὁσιπλον παρελθόν καὶ τὰς ἀνυ-

χ' ης έκ μέρους αὐτοῦ τῆς ἀνεξαρτησίας εἰς τὴν πολιτικῶς ἤδη ἀποσπασθεῖσαν θυγατέρα Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος, τοῦθ' ὅπερ δικαίως προῦκάλεσε τὴν δυσἀρέσκειαν καὶ ἐπίκρισιν τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας κατὰ τοῦ πραξικοπήματος τούτου, συνέπεια τοῦ ὁποίου ὑπῆρξεν ἡ ἐπὶ 17 ἔτη διάστας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας.

Ἐπειτα ἐν τῇ προσχεδίῳ ἐκείνῳ ἀπεφεύγεται ἐπιμελῶς νὰ δηλωθῇ, ὅτι ἐπέμβαις τῆς Πολιτείας ἢ τοῦ Βασιλέως ἐν τῇ Διοικήσει τῆς Ἐκκλησίας ἐπιτρέπεται, ἐφ' ὅσον δὲν ἀντίκειται εἰς τοὺς Ἱεροὺς Κανόνας.

Ἐν τῷ 2ῳ λ. γ. ἀρθρῳ τοῦ ἐν λόγῳ Καταστατικοῦ Σχεδίου λέγεται: «Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος... πολιτικὸν ἢ ἐξωτερικὸν Ἀρχηγὸν τῆς ἀναγνωρίζει μόνον τὸν Βασιλέα τῆς Ἑλλάδος».

Ἐνταῦθα ἑμὲς ἐδοῦθα ἡ πρώτη ἀφορμὴ τῆς δράσεως τῆς Ἑλληνικῆς Ἱεραρχίας ὑπὲρ τῶν Ἱερῶν Κανόνων καὶ τῶν δικαιωμάτων τῆς Ἐκκλησίας. Διότι οἱ Ἀρχιερεῖς οἱ ὑπογράψαντες τὸ ἐν λόγῳ Σχέδιον, ὑποδληθέν ὑπὸ τὴν ἐγκρίσιν των, ἐποίησαντο τὴν ἐξῆς ἐπεξηγηματικὴν προσθήκην ἐν τῷ γραφέντι πρωτοκόλλῳ:

«Κατὰ δὲ τὸ εἰς τὴν Βασιλικὴν θρόνον ἀνήκον διοικητικὸν τῆς

πολογίστους ὑπηρεσίας τοῦ Σεβ. Ἀγίου Ἀδριανουπόλεως κ. Πολυκάρπου. Περὶ τοῦ Ἀγ. Ἀδριανουπόλεως δύνανται τις νὰ εἴπῃ, ὅτι ὑπῆρξε καὶ εἶνε ὁ τύπος καὶ ὁ ὑπογραμμὸς τοῦ Ἀρχιερέως καὶ κληρικοῦ, τοῦ γινώσκοντος τὴν μεγάλην καὶ ἱερὴν τοῦ ἀποστολίου. Ἀλτρονιστὴς μέχρις αὐτοθυσίας ὁ Ἀγ. Ἀδριανουπόλιως ἠδυνήθη, καὶ τὸ κατόρθωμα εἶνε μέγιστον, νὰ περισώσει τὴν ἐπαρχίαν αὐτοῦ ἀπὸ τοῦς Βουλγάρους ἄλλοτε καὶ τελευταίως ἀπὸ τοῦς τυράννους τοῦ Νεοτουρκικοῦ κομμάτου, τιμῶντας τὴν εὐλικρίνειαν, πρᾶγματα καὶ τὸ ἀνεξίκακον τοῦ τετιμημένου Ἀρχιερέως.

Ἄλλ' ὑπὲρ πᾶν ἄλλο τὸν Σεβ. Μητροπολίτην Ἀδριανουπόλεως διακρίνει ὁ ἁδολος πατριωτισμὸς του. Ὡς Πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς, τῆς διεξαγαγούσης τὰς διαπραγματεύσεις διὰ τὴν παράδοσιν εἰς τὰ ἑλληνικὰ στρατεύματα τῆς πρωτευούσης τῆς Θωάκης, ἐλέδειξε τόσῃν ἀγχιστροφίαν καὶ ἐπιδεξιότητα, ὥστε κυριολεκτικῶς ἐθαυμάσθη ὑπὸ πάντων ὡς διπλωμάτης ἐκ τῶν σπανίων.

Ὁ ἀείμνηστος Βασιλεὺς Ἀλέξανδρος ἀναγνωρίσας τὰς πατριωτικότητας ταύτας θηρεαίας τοῦ θεαρχοῦ Ἀρχιερέως εὐεργετήθη, ἵνα ἰδιοχείρως ἐγγείρῃ αὐτῷ, κατὰ τὴν ἱστορικὴν εἰς τὴν ἱερὰν Μητρόπολιν Ἀδριανουπόλεως ἐπίσκεψίν του, τὰ διάσημα τοῦ Ἀνωτέρου Ταξιάρχου.

Ἡ Α. Σεβασμιότης εἶνε τετιμημένη καὶ διὰ τοῦ Ἀνωτέρου Ταξιάρχου Γεωργίου Α', τοῦ ἑλλήν. Πολεμικοῦ Σταυροῦ καὶ τοῦ σερβικοῦ Ἀνωτέρου Ταξιάρχου τοῦ Ἀγίου Σάββα.

Ἐκκλησίας μέρος, μὴ ἀντιθαίνον εἰς τοὺς Ἱερ. Κανόνας, γνωρίζει ἀρχηγὸν τὴν Α. Μ. τὸν Βασιλέα τῆς Ἑλλάδος». Καὶ κτω-

Ὁ Σεβασμ. Μητροπολίτης Νεοκαισαρέας κ. Πολύκαρπος Ψωμιάδης

Ἐγεννήθη εἰς Κοτύωρα (Ὁρδὸν) τοῦ Πόντου τῷ 1864. Ἐσπούδασεν ἐν τῇ Θεολ. Σχολῇ τῆς Χάλκης, ὅπουθεν ἀπεφοίτησε τῷ 1882. Ἐν ἔτει 1888 ἐχειροτονήθη διάκονος, τῷ δὲ 1892 ἐχειροτονήθη ποιεσβύτερος, προαχθεὶς ἅμα εἰς Ἀρχιμανδρίτην ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Πατριάρχου Νεοφύτου τοῦ Η'. Τῷ 1899 ἐχειροτονήθη Μητροπολίτης Κολωνίας, τὴν ὁποίαν ἐποιίμανεν ἐπὶ 12 συναπτά ἔτη, μεγάλας καταβαλὼν προσπάθειας, ἰδίᾳ περὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως τῆς νεότητος, ἐν αἷς σημειοῦται ἡ ἱδρυσις τοῦ «Εὐδανθείου» Παρθεναγωγείου. Πιρρίγμει μεγάλη ὑπῆρξεν ἡ φιλομουσίᾳ τῶν κατοίκων, ὥστε ἡ Ἐπαρχία εἶχε καταστήσῃ

λευτή μεταξὺ τῶν περιοίκων διὰ τὴν εἰς τὰ γράμματα ἐπίδοσιν. Τῷ 1911 προήχθη εἰς Μητροπολίτην Νεοκαισαρείας—Κοτύρων. Ἐνταῦθα δὲν ἀπέλυε τὸν σεβαστὸν Ἱεράρχην ἢ πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς παιδείας διακαῆς ἐπιθυμία, δι' ἡκολουθῶν τὸ παλαιὸν πρόγραμμά του ἰδρύει, ἰδίῳις ἀναλώμασι, τὸ «Πολυκάρπειον» Παρθεναγωγεῖον, ἐξασφαλίσας ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ ἱκανοὺς σταθεροὺς πόρους, διὰ τῆς δωρεᾶς τεσσάρων λιθοκτίστων μαγαζείων καὶ ἄλλων κτημάτων. Ἐδρα Μητροπόλεως τὰ Κοτύωρα, ἡ γενέτειρά του. Ἐτιμήθη διὰ τῶν ὁθωμαν. παρασῆμων γ' τάξεως Μετσηδιῆ καὶ Ὁσμανιῆ καὶ ἑτέρων ὁθωμαν. μετὰλλιον, καθὼς καὶ διὰ τοῦ Σερβικοῦ παρασῆμου τοῦ Ἁγίου Σάββα β' τάξεως. Συνέγραψε δέ: Τὴν περὶ Νηστείας ἐπιστολιμαίαν Διατριβήν, περὶ Ἀγμενικῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ ἀπόψεως Ὁρθοδόξου, Μονογραφίαν περὶ τῆς ἐν τῇ Ἀποστολικῇ ἐποχῇ ἱερᾶς ψαλμωδίας καὶ περὶ Ἱεροῦ Κλήρου, ἀμφοτέρας δημοσιευθείσας ἐν τῇ Ἐκκλησιαστικῇ Ἀληθείᾳ τῶν Πατριαρχείων. Ἐπίσης συνέγραψεν Ἐκδρομὴν ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Ἱεροσόλυμα, ἐν ᾗ ἐκτίθενται καὶ τινες σκέψεις καὶ κρίσεις περὶ τῆς τότε ἐν Ἱεροσολύμοις καταστάσεως καὶ πλείστους ὅσας διατριβάς, δημοσιευθείσας ἀνωνύμως καὶ διὰ μονογράμματος εἰς Ἡμερολόγια καὶ ἡμερήσια φύλλα, ἢ περιοδικά.

τέρω, προκειμένου περὶ τοῦ ἔργου καὶ τῶν δικαιωμάτων τῆς Ἱ. Συνόδου, παρατηροῦσιν : «Νὰ συσταθῇ Διαρκὴς Σύνοδος συγκειμένη ἀπὸ

Ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Ρόδου κ. Ἀπόστολος Τρύφωνος

Ἐγεννήθη ἐν Κριθιᾷ τῆς Θερμακῆς Χερσονήσου τῷ 1876. Τὰ ἐγκύκλια μαθήματα ἐδιδάχθη ἐν τῇ πατρίδι του, εἰτα μεταβὰς εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐνεγράφη εἰς τὴν Μεγ. τοῦ Γένους Σχολὴν ὑπὸ τὴν πατρικὴν προστασίαν τοῦ Διευθυντοῦ αὐτῆς δεινότητος Μητροπολίτου Σάρδεων Μιχαὴλ Κλεοβούλου. Μετὰ ταῦτα ἐφοίτησεν εἰς τὴν Θεολ. Σχολὴν Χάλκης, ἐξ ἧς ἐξῆλθεν ἀριστοχὸς τῷ 1902. Μετὰ τὴν ἐκ τῆς Θεολ. Σχολῆς ἀποφοίτησίν του προσελήφθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν Πατριαρχείων ἐπὶ Ἰωακείμ Γ' ὡς διάκονος τῆς σειρᾶς, προβιβασόμενος δὲ ἱεραρχικῶς ἐγένετο Ἀρχιγραμματεὺς τῆς Ἱ. Συνόδου τῶν Πα

τριαρχείων, θέσιν, ἣν ἐκίμητε κυριολεκτικῶς ἐπιδειξάμενος φιλοπονίαν, ὀξυδερχειαν, σύνεσιν καὶ ἀκριβοδικαιοσύνην ἀξιοθαύμαστον. Τῷ 1913 ἐξελέγη παμνηφει Μητροπολίτης Ρόδου εἰς ἀμοιβὴν τῶν πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν πηρεσιῶν του.

Ἡ ἐν Ρόδῳ δράσις του εἶνε δράσις ἀκτινοβόλος καὶ φαεινὴ ἐμπνευσμένου ἱεράρχου ἄμα καὶ ἐθνάρχου, ἀντιλαμβανομένου τὸ διπλοῦν καθήκον τῆς ἱερᾶς ἀποστολῆς, ἣν ὁ μητροπολιτικὸς θρόνος συνεπάγεται. Ἄμα τῇ ἀφίξει του εἰς Ρόδον εὗρε τὸ ποίμνιόν του κατεπτοημένον μὲν ἔνεκεν τῶν ἀπελάσεων, τῶν φυλακίσεων καὶ τῶν ποικίλων μεσαιωνικῶν βωσανιστηρίων, τὰ ὅποια ἐπέβαλλον εἰς αὐτὸ αἱ ἐν Ρόδῳ Ἰταλικαὶ ἀρχαί, ἀλλὰ μὲ φρόνημα κοχλάζον ὡς ἡγαστειον, ἔτοιμον νὰ ἐκσπάσῃ, εὐκαιρίας δοθείσης, καὶ νὰ ἀναλάβῃ νέους ἀγῶνας, ἵνα ἐπιτύχῃ τοῦ προαιωνίου αὐτοῦ κόθου, τῆς ἐνώσεώς του μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος. Ὡς ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς τοῦ Εὐαγγελίου, οὕτω καὶ ὁ Μητροπολίτης Ἀπόστολος, ἀπεφάσισε νὰ ἐνώσῃ τὴν τύχην του μετὰ τοῦ ποιμνίου του. Ἀνέλαβε τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν καὶ ὡς πολίτης πλέον Ρόδιος διεξήγαγεν αὐτὸν μετὰ θάρρους καὶ αὐταπαργήσεως.

Ὁ Μητροπολίτης Ἀπόστολος ἦτο ὁ ἀκλόνητος βράχος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου προσέκρουον ἀνὰ πᾶν βῆμά των αἱ Ἰταλικαὶ ἀρχαί. Σώφρων, γενναῖος, ἀπτόητος ἀνελάμβανε αὐτός, ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ λαοῦ, τὴν ἐδῶν τῶν ἐκάστοτε διεξαγομένων συλλαλητηρίων καὶ εἶνε χαρακτηριστικὴ τῆς μεγάλης του ψυχῆς ἡ ἀπάντησις, ἣν ἔδωκεν ὅταν τὸν ἠπείλησαν ὅτι διατρέχει κίνδυνον ἡ ζωὴ του. Θὰ εἶνε τιμὴ μου—εἶπεν ὁ ἐμπνευσμένος Μητροπολίτης—νὰ θυσιάσω τὴν ζωὴν μου ὡς ἄλλος Γρηγόριος Ε΄.

μόνο υς Ἀρχιερεῖς (τογίζει δὲ τοῦτο, διότι τὸ Σχέδιον δίδει τὸ δικαίωμα ἵνα τὰ δύο ἐκ τῶν μελῶν νὰ δύνανται νὰ εἶνε καὶ Ἀρχι-

Ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Σερρών κ. Χριστοφόρος Κνήτης

Ἐγεννήθη ἐν Σάμῳ τῷ 1872, ἐσπούδασεν ἐν τῇ Πυθαγορείῳ Γυμνασίῳ τῆς πατρίδος του καὶ ἐν τῇ Θεολ. Σχολῇ Χάλκης, ἐξ ἧς ἀποφοιτήσας ἀριστοῦχος ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῆς Ὁρθοδ. Θεολογίας. Μετὰ τὴν ἀποφοίτησίν του ἀποδίδων τὰ τροφεῖα εἰς τὴν γενέτειράν του ἐδίδαξεν ἐπὶ ὁκταετιαν εὐδοκίμως τὰ ἱερὰ ἐν τῇ Πυθαγορείῳ Γυμνασίῳ.

Τῇ πατρικῇ εἰτα μερίμνῃ τοῦ Οἴκου. Πατριάρχου Ἰωακείμ Γ' ἐστάλη εἰς Ἀγγλίαν πρὸς συμπλήρωσιν τῶν θεολογικῶν του σπουδῶν ἐν τοῖς αὐτοῖσι πανεπιστημίσι, γενναιοφρόνως πρὸς τοῦτο χρησιγούτων τῶν ἐν Λονδίῳ ὁμογενῶν. Καὶ ἐπὶ τετραετίαν ὅλην ἐφοίτησεν εἰς τὸ πρῶτον Πανεπιστήμιον τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου ἐν Σκωτίᾳ καὶ εἰτα ἐν τῇ παγκοσμίου φήμης τοιαύτῃ τῆς Ὁξφόρδου.

ἐν τῇ ὑποστάσει ἀποστηρῶν δοκιμασίαν ἀνηγόρευθη τῷ 1909 «Bachelor of letters with high standart of merit». Ὑποβαλὼν δὲ ἐναίσιμον διατριβὴν ὑπὸ τὸν τίτλον «Ortification and matrimony in the Eastern orthodox church» προὔκαλεσε σθερμὰ συγχαρητήρια ἐκ μέρους τῶν σοφῶν καθηγητῶν του διὰ τὴν ἐπανθούσαν ἐν τῇ ἔργῳ πολυμάθειαν καὶ ἰδίως διὰ τὴν πρωτοτυπίαν. Ἡ ἐν λόγῳ περικοπώδης διατριβὴ ἐκρίθη ἀξία ὑπὸ τοῦ μελετήσαντος αὐτὴν διαπρεκοῦς Ἀγγλου καθηγητοῦ κ. Brightman καὶ ἐδημοσιεύθη εἰς ἓν τῶν σοβαρωτέρων θεολογ. περιοδικῶν τῆς Ὁξφόρδης.

Ἐπανακρίμας εἰς Κωνσταντινούπολιν προσελήφθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Οἰκον. Πατριαρχείου ὡς ἀρχαιοφύλαξ καὶ μετὰ εὐδόκιμον ὑπηρεσίαν προήχθη τῷ 1910 εἰς ἀρχιερετικὸν προϊστάμενον Πέραν ὑπὸ τὸν τίτλον Σταυρουπόλεως. Ὡς τοιοῦτος εἰργάσθη μέχρι τοῦ 1918, ὅποτε ἐξελέγη Μητροπολίτης Σεργείων. Εἰς τὴν λαοφιλὴν αὐτῷ ἐπαρχίαν μετέβη ἐσχάτως, ἐπεδόθη δὲ εἰς τὴν ποιμαντικὴν αὐτοῦ μετ' εὐδόκου ζήλου.

μανδρῆται ἡ Ἱερομόναχοι, φροντίσαντος τοῦ Γραμματέως τῆς Ἐπιτροπῆς, ἡ μᾶλλον συντάκτου τοῦ σχεδίου Ἱερομονάχου Φαρμακίδου, ἵνα ἐξασφαλίσῃ δι' αὐτὸν θέσιν παρέδρου καὶ ἐν τῇ μελλούσῃ νὰ συγκροτηθῇ Ἱερὰ Συνόδος, καθιςταμένη πρὸ τοῦ Βασιλέως καὶ θεωρουμένη ὡς ὑπερτάτη Ἐκκλησιαστικὴ Ἀρχή, διευθύνουσα τὰ τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τοὺς Ἐκκλησιαστικοὺς Κανόνας.

(Ἰδε σχετικὸν Πρωτοκ. ἀπὸ 15 Ἰουλίου 1833 ἐν συλλογῇ Ἱερῶν Ἐγκυκλίων Στεφ. Γιαννοπούλου σελ. 15).

Ἀτυχῶς ὅμως καὶ ἡ διαμαρτυρία, οὕτως εἰπεῖν, αὕτη τῶν Ἱεραρχῶν ἔμεινεν ἀτελεσφόρητος· διότι τὸ ἐν λόγῳ Καταστατικὸν ἐδημοσιεύθη τῇ 23 Ἰουλίου ἱδ. ἔτους ὑπὸ τῆς Ἀντιβασιλείας ἀνευ τῶν ὑπὸ τῶν Ἀρχιερέων γενομένων προσθηκῶν.

Ἐπηκολούθησε δὲ καὶ διάταγμα καταρτισμοῦ, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἐν λόγῳ Καταστατικοῦ, τῆς πρώτης Ἱ. Συνόδου μὲ γραμματεὰ τὸν εἰρημένον Φαρμακίδην.

Μετά τινας δ' ἡμέρας ὀρκισθείσης καὶ ἐγκαθιδρυθείσης ἐπισήμως αὕτης, πολλάι πολλαχόθεν ἠκούσθησαν διαμαρτυρίαι καὶ ἐπικρίσεις ἐπὶ τῶν ἀντικανονικῶς πεπραγμένων καὶ τῆς ἀντισυνταγματικότητος τοῦ Καταστατικοῦ παρὰ διαφόρων λογίων καὶ συντηρητικῶν Κληρικῶν τε καὶ λαϊκῶν, ὧν αἱ φωναὶ κατεπνίγησαν διὰ ποινικῶν καταδικῶν καὶ ἐξορίων, οὐ μικρὰ δὲ παρατηρήθη ἐξέγερσις καὶ παρὰ τῷ λαῷ, (Ἰδε Οἶκον. «Σωζόμενα» § 1α' σελ. 187 13' σελ. 190 καὶ ἐφημ.

Ἀθηνᾶς ἀριθ. 137 σελ. 551)· καὶ πολλοὶ δὲ ἐκ τῶν ὑπογραψάντων εἰς τὸ πρωτόκολλον ἀποδοχῆς τοῦ Καταστατικοῦ Ἀρχιερέων διαμαρτύροντο ἐπὶ ἀπάτῃ (ἔτι δηλ. ἀπατηθέντες ὑπέγραψαν).

Καὶ αὕτη δὲ αὕτη ἡ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ προσχεδίου τούτου τοῦ Καταστατικοῦ Νόμου καταρτισθεῖσα Ἱερὰ Σύνοδος, δὲν ἤργησε πολὺ νὰ δοκιμάσῃ τοὺς μικροὺς καρποὺς τῶν ἐν ἐκείνῳ τεθέντων σπερμάτων τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ὑπὸ τὴν Πολιτείαν ὑποδουλώσεως καὶ κατὰ συνέπειαν νὰ διαμαρτυρηθῇ κατὰ τῶν τοιούτων ὑπερδρασιῶν τῆς Πολιτείας, ὑποβαλοῦσα εἰς τὴν Γραμματεῖαν καὶ ἐκθεσιν τροποποιητικὴν τοῦ ἐν λόγῳ Καταστατικοῦ Νομοσχεδίου.

Ὅτε δηλ. τὴν 15 Αὐγούστου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ἐξέδωκεν ἡ Γραμματεία τὸ κανονιστικὸν Διάταγμα τῆς Ἀντιβασιλείας, ἐπεξηγηματικὸν τρόπον τινὰ τῶν ἐργασιῶν τῆς Ἱ. Συνόδου καὶ τῶν καθηκόντων

καὶ δικαιωμάτων αὐτῆς, ἐν ᾧ ὥριζεν, ὅτι πρὸς κύρωσιν πάσης ἀποφάσεως τῆς Ἱ. Συνόδου καὶ αὐτὰ τὰ ἐξωτερικὰ (πνευματικὰ ἢ δογματικὰ) ζητήματα ἀφορώσης, ἀπηρτίτο τῆς Κυβερνήσεως μὲν ἢ ἐγκρίσις ἐπὶ νέων νόμων καὶ διατάξεων αὐτῆς, μὴ προβλεπομένων ὑπὸ νόμων ἢ διατάξεων, τοῦ Βασιλικοῦ δ' Ἐπιτρόπου ἢ ἐπικυρωσις ἐπὶ πασῶν τῶν λοιπῶν ὑποθέσεων. μὴ δ' αὐτῆς τῆς χειροτονίας ἱερέων καὶ διακόνων ἐξαιρουμένης, τότε ἀντελήφθη ἡ Ἱ. Σύνοδος τὰς ὑποδουλωτικὰς καὶ κυριαρχικὰς ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας διαθέσεις τῆς Πολιτείας καὶ ἐξανέστη πολὺ ἀργὰ δυστυχῶς κατὰ τῆς θρασυότητος ταύτης τῆς Ἀντιδασιλείας, ἐπιστρέψασαν καὶ τὸ ἐν τῷ μεταξὺ διαβιβασθὲν αὐτῇ ὑπὸ τῆς Γραμματείας (τῇ τῷ Αὐγουστοῦ) Σχέδιον τῆς ἐπταμελοῦς ἐπιτροπῆς, ἵνα ἐπενέγκῃ ἐπ' αὐτοῦ «ὡς ἤθελε» κρίνει ἀπαιτούμενας ἀναπτύξεις, ὡς διασαφήσεις περὶ ἐν ἑκάστον τῶν διαλαμβανομένων ζητημάτων», καὶ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ διαμαρτυρηθεῖσα, δι' ὧν ἀπήρτισε τροποποιήσεων ἐν τοῖς κυριωτέροις καὶ δὴ ἀπαιτήσασα καὶ αὐτὴ ἦν καὶ κατὰ τὴν ὑπογραφήν τοῦ σχετικοῦ πρωτοκόλλου ὑπέβαλλον οἱ Ἀρχιερεῖς τροποποιήσιν καὶ προσθήκην εἰς τὸ α' ἄρθρον τήν, ὡς εἰπομεν ἀνωτέρω, κατὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ Καταστατικοῦ ἀφαιρέθεισαν, ὅτι «εἰς ὅσα μὴ ἀντιβαίνουν τοῖς Ἀποστολικαῖς καὶ συνοδικαῖς κανόσιν» ἔχει τὸ δικαίωμα ἐγκρίσεως ἡ Πολιτεία.

Ἐπίσης δὲ καὶ ὡς πρὸς αὐτὰ τὰ ἐξωτερικὰ καθήκοντα τῆς Ἱερός Συνόδου περιώρισε τὸ ἐπικυρωτικὸν δικαίωμα τῆς Πολιτείας, γνωμοδοτήσασα, ὅπως ἡ βασιλικὴ ἐγκρίσις ζητῆται εἰς μόνας τὰς ἐπισήμως Συνοδικὰς πράξεις, καὶ οὐχί, ὡς ὥριζε τὸ 111ον ἄρθρον τοῦ Καταστατικοῦ, ὅτι «χωρὶς τήν ἐγκρίσιν καὶ ἐπικύρωσιν τοῦ Βασιλέως καμμία πράξις τῆς Συνόδου ἀφ' ὅσας ἀνάγονται εἰς τὰ ἐξωτερικὰ αὐτῆς καθήκοντα, δὲν ἐνεργεῖται, οὔτε ἔχουσιν ἰσχύν».

Δυστυχῶς ὅμως κατόπιν ἐξασκήσεως διαφόρων πιέσεων καὶ ψυχολογικῆς βίας ἐπὶ τῶν Συνοδικῶν ἐκ μέρους τῆς Πολιτείας ὑπεχώρησεν ἡ Ἱ. Σύνοδος ἐκείνη εἰς τὰς ἀξιώσεις καὶ ἐπιταγὰς τῆς Πολιτείας· πῶς γὰρ οὐ; ἀφ' οὗ ἤδη εἶχε δεσμευθῇ ὑπ' αὐτοῦ ἐκείνου τοῦ ψήφισθέντος Καταστατικοῦ τῆς συγκροτήσεως αὐτῆς.

Ἐν ἀντιθέσει ὅμως πρὸς τὴν ὑποχωρητικὴν στάσιν τῆς Ἱ. Συνόδου, ὁ τῶν πατρίων ἐχόμενος καὶ τὰς παρὰνόμους καὶ ἀντισυνταγμα-

τικὰς ἀποφάσεις καὶ ἐνεργείας ἐλευθεριάζουσης Κυβερνήσεως καὶ δει-
λιώσης Συνόδου μὴ ἀνεχόμενος εὐσεβὴς ἑλληνικὸς λαὸς κατεκράγαν

Ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Μονιῆς καὶ Κυλλαρῶν Μουμτζῆς

Ἐγεννήθη τῷ 1867 ἐν Σινώπῃ τοῦ Πόντου, ἐνθα ἐσπούδασε τὰ ἐγκύκλια μα-
θήματα· εἶτα ἐξηκολούθησε τὰς σπουδὰς του ἐν τῇ Θεολ. Σχολῇ τῆς Χάλκης,
ὅποθεν τῷ 1889 ἀποφοιτήσας, προσελήφθη εἰς τὰ Πατριαρχεῖα ὡς ὑπογραμμα-
τεὺς τῆς τότε, μετὰ τὴν ἐπίλυσιν τοῦ προνομιακοῦ ζητήματος, ἀναδιοργανω-
θείσης Ἐκπαιδευτικῆς Ἐπιτροπῆς. Τῷ 1893 προσήχθη εἰς Ἀρχιγραμματεῖα τῆς
Ἱ. Συνόδου καὶ Ἀρχιμανδρίτην, ὑπηρετήσας ὡς τοιοῦτος ἐπὶ τριετίαν. Τῷ
1897, παραιτηθέντος τοῦ Πατριάρχου Ἀνθίμου τοῦ Σ', καὶ κενωθείσης τῆς θέ-
σεως τῆς Μ. Πρωτοσυγκελλίας, ὑπηρετήσεν ὡς Τοποτηρητὴς αὐτῆς, ἐκτὸς
καὶ τὴν θέσιν αὐτοῦ ὡς Ἀρχιγραμματεὺς τῆς Ἱ. Συνόδου. Ἀμα τῇ ἐκλογῇ ὡς

Οίκουμενικοῦ Πατριάρχου τοῦ ἀπὸ Ἐφέου Κωνσταντίνου, χρηματούσης τῆς ἐκ τῆς Μητροπόλεως Μυτιλήνης ἐξελέγη Μητροπολίτης τῆς ἐν λόγῳ Ἐπαρχίας, τὴν ὁποίαν ἔκτοτε ἐξακολουθεῖ νὰ ποιμαίνει. Ἐπὶ Πατριάρχου Ἰωαννίμ τοῦ Γ' προσεκλήθη τὸ πρῶτον Συνοδικῶς ἐν ἔτει 1903, κατὰ τὴν συνοδικήν του ταύτην περίοδον χρηματίσας Πρόεδρος τοῦ Διαρκοῦς Ἐθνικοῦ Μικτοῦ Συμβουλίου καὶ τῆς Ἐφορίας τῆς τότε οὐσιώσης Σχολῆς τῶν Γλωσσῶν καὶ τοῦ Ἐμπορίου. Ὡς Συνοδικῶς προσεκλήθη καὶ τῷ 1910, χρηματίσας καὶ κατὰ τὴν περίοδον ταύτην Πρόεδρος τοῦ Δ. Ε. Μ. Συμβουλίου καὶ τῆς Ἐφορίας τῆς Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς. Πρὸς τοῦτοις ὑπηρέτησεν εἰς διαφόρους ἐπιτροπὰς εἴτε ὡς πρόεδρος, εἴτε ὡς μέλος αὐτῶν. Εἶνε τετιμημένος διὰ τοῦ Ὁθωμ. παρασήμου Μετσηδιέ β' τάξεως καὶ διὰ τῶν Ἑλληνικῶν παρασημῶν τοῦ Ἀργυροῦ καὶ Χρυσοῦ Σταυροῦ τοῦ Σωτήρος Χριστοῦ.

ἐναντίον αὐτῶν διὰ τὰ περὶ τὴν Ἐκκλησίαν τετολημμένα καὶ εἰς τινὰς ἐπαρχίας καὶ εἰς στασιαστικὰ κινήματα ἢ ἀγανάκτησις αὐτοῦ ἐξεργή-
γυντο· τοῦθ' ὅπερ συνέβη εἰς τὴν Μάνην κατ' Ἀπρίλιον τοῦ ἔτους
1834 καὶ κατόπιν εἰς Μεσσηνίαν καὶ Ἀρκαδίαν καὶ ἀλλαχοῦ.

Ἀλλὰ καὶ τῆς Β' περιόδου ἡ Σύνοδος οὐχ ἤττον δειλὴ καὶ ὑπο-
χωρητικὴ τῆς προκατόχου αὐτῆς ἐδείχθη, φθάσασα μέχρι τοῦ σημείου
ἓνα καὶ πολιτικὸν συνάλλαγμα τὸ τοῦ γάμου μυστήριον κατὰ
τὰς ἐμπνεύσεις τῆς πολιτικῆς Ἐξουσίας (συμφώνως πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ
Μάουρερ συνταχθεῖσαν πολιτικὴν Δικονομίαν) ἀνακηρύξῃ δι' ἐγκυκλίου
αὐτῆς ὑπ' ἀριθμὸν 2676 καὶ ἀπὸ 15 Μαΐου 1835 πρὸς τοὺς ἀνὰ τὸ
Κράτος Ἐπισκόπους, διατάσσουσα αὐτοὺς ὅπως τοῦ λοιποῦ περιορί-
ζονται αὐτοὶ μόνον εἰς τὴν σύστασιν τοῦ γάμου (τ. ἔ. τὴν ἱερολογίαν),
τῆς ἐπικυρώσεως τοῦ συνοικεσίου (τοῦτ' ἔστι τῆς ἀδείας) καὶ τῆς δια-
λύσεως τοῦ ἐγκύρου τοιοῦτου (τ. ἔ. τοῦ διαζυγίου) ἐπαφιεμένης τῶν
πολιτικοῖς δικαστηρίοις, ὧν τὰς ἀποφάσεις καὶ ἐντολάς, ὡς ἄπλοοι
ὑπάλληλοι οἱ Ἐπίσκοποι νὰ ἐκτελῶσιν.

Ἡ διάδοχος ὁμοῦς ταύτης Σύνοδος, ἥς προέστατο ὁ Κυνοουρίας
Διονύσιος, ἀνὴρ μελίζονος εὐτυχῶς συντηρητικότητος καὶ σθένους
ἐκδίδει νέαν ἐγκύκλιον (ὑπ' ἀριθ. 3633 ἀπὸ 12 Νοεμβρίου 1835) ἀνα-
τρεπτικὴν τῆς προηγουμένης, δι' ἧς ἀνακηρύττει τὸν γάμον μυστή-
ριον καὶ ἐντέλλεται τοῖς Ἐπισκόποις, ὅπως καὶ μόνον τὴν ἀπόφασιν
περὶ διαζυγίου τῶν πολιτικῶν δικαστηρίων ἂν ἔχωσιν, δίδωσι τὸ δια-
ζύγιον, μὴ ἀνιχνεύοντες ἰδιαιτέραν πρὸς τοῦτο πρόσκλησιν παρὰ τοῦ
πολιτικοῦ δικαστηρίου· τοῦναντίον δὲ νὰ μὴ δίδωσιν ἀδειὰν γάμου
εἰς διεζευγμένους πολιτικῶς μόνον, καὶ οὐχὶ ἐκκλησιαστικῶς.

Ὅτε δὲ κατόπιν τῇ 10ῃ Ἰανουαρίου 1836 διὰ Β. Διατάγματος ἡ
Κυβέρνησις συνέστησεν ἐνδεκαμελὴ ἐπιτροπὴν συγκειμένην ἐκ δύο ἀρ-
χιερῶν, τοῦ Ἀττικῆς καὶ τοῦ Κυκλάδων, καὶ δύο ἄλλων Ἐκκλη-
σιαστικῶν καὶ ἑτέρων κοσμικῶν νομομαθῶν πρὸς σύνταξιν Ἐκ-
κλησιαστικῆς νομικῆς διαδικασίας (δικονομίας), ἀφω-
ρώσεως τὰ καθήκοντα τῶν Ἐκκλησιαστικῶν, τὴν συ-
στηματικὴν δηλονότι κατάταξιν τῶν ἱερῶν Κανόνων καὶ Νόμων, ἧτις
ἐπιτροπὴ καὶ ἤρξατο τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς, ἐπειδὴ ἐν τῷ μεταξύ τούτῳ
ἡ Γραμματεία δι' ἐπιστολῆς αὐτῆς (ἀπὸ 21 Ἰανουαρίου) πρὸς τὴν ἐπι-
τροπείαν ὑπέβαλλεν, ἂν μὴ ἐπέβαλλεν αὐτῇ τὴν γνώμην, εἶτι μέρος
τῆς ἐκκλησιαστικῆς δικονομίας εἶνε καὶ ὁ ποινικὸς κώδιξ, αὐτίνος

εἰσὶν ὅλη οἱ κατὰ τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν Ἀποστολικοὶ καὶ Συνοδικοὶ Κανόνες» καὶ ἔπειτα προσέθετεν, ὅτι «προσθετέον καὶ ὅσα ἄλλα τῆς ἐν ἰσχύϊ πολιτικῆς νομοθεσίας τοῦ Κράτους ἀφορῶσι τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸν Κλῆρον, καὶ ἰδίως τὰ εἰς τὸ 14 ἄρθρον τοῦ Καταστατικοῦ τῆς Συνόδου Διατάγματος ὀριζόμενα ὑπὸ τὸ ὄνομα «ἀντικείμενα συμμίκτου εἰδους», συνιδόντα τὰ Κληρικὰ μέλη τῆς ἐπιτροπῆς τὸν διὰ τῆς ἀντικανονικῆς ταύτης προτάσεως ἐπιδιωκόμενον πονηρὸν σκοπὸν τῆς μεζονος ὑποχειρίσεως τῆς Ἐκκλησίας ὑπὸ τὴν Πολιτείαν, ἀντέστησαν ἐρρωμένως εἰς τὴν ὑπὸ τοιοῦτον πνεῦμα ἐκλαϊκεύσεως τῆς Ἐκκλησίας σύνταξιν τῆς μελετωμένης ἐκκλησιαστικῆς διαδικασίας, ὥστε πλεῖσται ὅσαι κατηναλώθησαν συνεδριάσεις τῆς ἐπιτροπῆς, διαφωνούσης, ἀνευ ἀποτελέσματος. Τινὲς μάλιστα τῶν διαφωνούντων καὶ ἀπεῖχον τῶν συνεδριάσεων. Δι' ἐπανειλημμένων δ' ἐγγράφων ἡ Γραμματεία ἐπέσπευδε τὰς ἐργασίας τῆς ἐπιτροπῆς καὶ παρώτρυνε τοὺς ἀνθισταμένους Ἀρχιερεῖς νὰ δώσωσι πλεον πέρας εἰς τὴν συζήτησιν ὑποχωροῦντες εἰς τὴν Κυβερνητικὴν πρότασιν, ὅτε ἐγερθεὶς ἐν τῇ τελευταίᾳ συνεδριάσει ὁ γηραιὸς Ἀττικῆς Νεόφυτος ἐν θαλῇ ζήλῳ καὶ ἱερᾷ ἀγανακτήσει ἀνέκραξεν, διαμαρτυρόμενος κατὰ τῶν τοιούτων ἀξιώσεων καὶ ἐπεμβάσεων καὶ ὑποδουλωτικῶν τάσεων τῆς Πολιτείας : «Ζῇ Κύριος ! ἐγὼ μὲν καὶ οὗτος (δεικνύων τὸν συνεπισκοπὸν Κυκλάδων) μίαν καὶ μόνην ἐκκλησιαστικὴν δικονομίαν γνωρίζομεν, τὸν Κώδικα τῶν Ἀποστολικῶν καὶ Συνοδικῶν ἀγίων θεσμῶν, οὓς οἱ ἀοίδιμοι Αὐτοκράτορες ἰσχυροτέρους ἐκέλευσαν εἶναι τῶν νόμων. Πᾶσιν δὲ τούτων ἀναιρετικὴν Δικονομίαν ἄθεσμον ἡγοῦμεθα καὶ φρίττομεν, ὡς προφανῆ κατὰ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐπιβουλὴν. Διὰ ταῦτα τοίνυν ἐγὼ πιστὸς εἰς τὰ πάτρια μέχρι τέλους ἐμμένων, παραιτοῦμαι ταύτης τῆς Ἐπιτροπῆς». Μεθ' οὗ συνέκραξε καὶ ὁ Κυκλάδων : «Κἀγὼ συμπαιροῦμαι» καὶ τρίτος τις ἄλλος ὁμοίως καὶ τέταρτος ἐκ τῶν λοιπῶν οὕτω διελύθη καὶ αὕτη τοῦ ματαιοσκόλου σοφίσματος ἡ σκηνὴ, χάρις εἰς τὴν ὅπερ τῶν πατρῶν ἀμυναν τῶν γεραρῶν Ἱεραρχῶν. (Οἰκον. τοῦ ἔξ Οἰκονόμων «Σωζόμενα» Τόμ. Β' τμήμα β' κεφ. ζ' § 1στ' σελ. 340—341).

Ἡ αὕτη Σύνοδος, λαβοῦσα ἀφορμὴν ἐκ νέου τινὲς κανονιστικοῦ Διατάγματος περὶ Διαιρέσεως τῶν Ἐπισκοπῶν, ἐν τῇ πρὸς τὴν Γραμματεῖαν ἀπαντήσῃ αὐτῆς, ἐπικρίνει τὸ τε διάταγμα τοῦτο, ὡς ἄθεσμον

καὶ ἄτοπον καὶ τὸν ἐν γένει ἐκκλησιαστικὸν ὀργανισμόν, ὡς αἴτιον τῆς ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς παρატηρουμένης ἀκαταστασίας, γράφουσα :

« ἔταν τὰ θεμέλια τοῦ οἰκοδομήματος τεθῶσι σα-

Ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Διδυμοτείχου κ. Φιλάρετος Βαφείδης

Ἐγεννήθη ἐν Κωνσταντινίᾳ τῷ 1850 ἐκ γονέων εὐσεβῶν, ἐκ Τεσσαράκοντα Ἐκκλησιῶν τῆς Θράκης ὁρμηθέντων, Ἰωάννου Βαφείδου καὶ Θωμαΐδος. Μετὰ τὰς ἐγκυκλίους τοῦ σπουδᾶς, τῷ 1865, νεαρὸς ἔτι εἰσῆχθη εἰς τὴν ἐν Χάλκῃ Θεολ. Σχολὴν καταταχθεὶς εἰς τὴν β' τῆς Σχολῆς τάξιν. Μετὰ ἐξαετίαν ἀποφοιτήσας μετὰ βαθμοῦ «ἀρίστα» παμψηφεί καὶ χειροτονηθεὶς ἱεροδιάκονος, μετονομάσθη ἀπὸ Χρήστου Φιλάρετος, μετέβη εἰς Λεϊψίαν τῆς Σαξωνίας πρὸς ἐξακολουθήσιν τῶν φιλοσοφικῶν καὶ θεολογικῶν τοῦ σπουδῶν, ἐπὶ τε-

θρά, σαθρὸν γίνεται καὶ τὸ οἰκοδόμημα· καὶ ἡ πείρα ἀπέδειξεν ἐν τῷ μεταξὺ, ὅτι· ἡ Ἐκκλησία τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος ἀντὶ τοῦ νὰ κατασταθῇ,

τραστὶαν ἀκροατῆς γενόμενος τῶν ἐπισημοτέρων τῆς ἐποχῆς καθηγητῶν, τῶν θεολόγων Κάνις καὶ Λουθάριου, τῶν φιλοσόφων Θρόπις καὶ Στρούμπελ, τοῦ φιλολόγου Κουρτίου καὶ ἄλλων, ὑπέστη ἐξετάσεις διδακτορικὰς τῇ 1875 καὶ ἀνεκηρύχθη διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας καὶ μάγιστρος τῶν καλῶν τεχνῶν. Κατὰ τὴν εἰς Παρίσιους μετάβασίν του, διελθὼν διὰ τῆς Βόννης, ἔλαβε μέρος εἰς τὸ ἐκεῖ συγκροτηθὲν συνέδριον τῶν Παλαιοκαθολικῶν, ἐν ᾧ παρήσαν ἐκ τῆς ἡμετέρας ἐν Κων/πόλει Ἐκκλησίας, ὡς ἀντιπροδωσοί, οἱ τότε ἀρχιμανδρίται Φιλόθεος Βρυέννιος καὶ Ἰωάννης Ἀναστασιάδης, ἐξ Ἀθηνῶν οἱ καθηγηταὶ Ν. Δικαλᾶς καὶ Ζήκος Ρώσης καὶ ἄλλαχόθεν ἄλλοι. Μετὰ τὴν λήξιν τοῦ συνεδρίου μετέβη εἰς Παρίσιους μετὰ τοῦ θείου του Φιλοθέου Βρυεννίου σκοπῶν, ἵνα καὶ ἐκεῖ ἀκροασθῇ τῶν ἐπισημοτέρων καθηγητῶν, ἀλλ' ὅτε τοῦ Φιλοθέου Βρυεννίου ἐκλεγέντος Μητροπολίτου Σεργῶν, εἰς τὴν θείαν δὲ τοῦ διευθυντοῦ τῆς Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς διορισθέντος τοῦ Ἰωάννου Ἀναστασιάδου καὶ κενωθείσης ἐπομένως τῆς θέσεως τοῦ καθηγητοῦ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας ἐν τῇ κατὰ Χάλκην Θεολογικῇ Σχολῇ, προσεκλήθη ὡς τοιοῦτος τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1875 ἀναλαβὼν ἔκτός τοῦ μαθήματος τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας καὶ τὸ τῆς Χριστιανικῆς Ἠθικῆς, ἀκολουθῶν δὲ ἐπὶ τινὰ ἔτη καὶ τὰ φιλοσοφικά. Ὡς καθηγητὴς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς ἐξηκολούθει διδάσκειν μέχρι τοῦ Μαΐου τοῦ 1888, ὅτε ἐξελέγη Μητροπολίτης Τραπεζοῦντος, ὅθεν μετὰ δεκαπεντάμηνον ποιμαντορίαν, τὸν Αὐγούστου τοῦ 1889 μετετέθη εἰς τὴν Μητρόπολιν Καστορίας. Ἐπὶ δεκαετίαν ὅλην ποιμάνας τὴν ἐπαρχίαν ταύτην, ἐν μέσῳ ἀγώνων κατὰ τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν Ρουμανιζόντων, τὸν Μάϊον τοῦ 1899 ἀποθανόντος τοῦ ἀδελφοῦ του Μητροπολίτου Διδυμοτείχου Κωνσταντίνου, διεδέχθη ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ, ἣν ποιμαίνει θεαρεστῶς ἐπὶ 21 ἔτη.

Ἡ ἐν Διδυμοτείχῳ ποιμαντορία του ἦν σχετικῶς ἡσυχος καὶ ἀνέφελος, διαταράχθη δ' αὕτη, τὸν Ἰούνιον τοῦ 1917, ὅτε οἱ Βούλγαροι, ἀποῦ τὸν ἐπρωσωποκράτησαν ἐν τῇ Μητροπόλει του καὶ τὸν ἐφυλάκισαν ἐν τῷ διοικητηρίῳ, τὸν Αὐγούστου τοῦ ἰδίου ἔτους τὸν ἀπήγαγον ἐξόριστον εἰς τινὰ μονὴν τοῦ Καπινόβσκη πλησίον τοῦ Μεγ. Τουρνόβου, ἐνθα διαμείνας ἐπὶ μῆνας τρεῖς, μετέβη εἴτα εἰς Σόφιαν, ὅπου ἀνευ τινὸς προστασίας ἀπὸ μέρους τῶν Βουλγάρων, ἔμεινε μέχρι τοῦ Μαρτίου τοῦ 1919, ἐκεῖθεν δὲ διὰ τῆς Ἑλληνικῆς στρατιωτικῆς ἀποστολῆς μετέβη εἰς Θεσσαλονίκην. Ἐνταῦθα ἔμεινε μέχρι τῆς 13 Νοεμβρίου 1919, ὅτε μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων κατοχὴν τῆς ἐπαρχίας του, ἐπέστρεφεν εἰς Διδυμοτεῖχον, γενόμενος ἐνθουσιωδῶς δεκτὸς ὑπὸ τοῦ ποιμνίου του.

Ὡς καθηγητὴς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς ἐξεφώνησεν ἐν τῷ Πατριωρικῷ Ναφ̄ κολλοῦς καὶ διαφόρους λόγους, συνέγραψε δὲ διάφορα κείμενα περὶ δι-

κατήντησεν εἰς ἀκαταστασίαν μεγάλην. Καὶ τοῦτο δὲν προξενεῖ μόνον λύπην εἰς τὸν Κλήρον αὐτῆς, ἀλλὰ φέρει καὶ ὄνειδος. Καὶ πόθεν τοῦτο; Ἐκ τοῦ ἐξαρχῆς κακοῦ ὀργανισμοῦ αὐτῆς. Ἀλλ' ἀπορεῖ ἡ Σύνοδος βλέπουσα καὶ εἰς τὸ σχέδιον τοῦ περὶ τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου (τῆς διαιρέσεως τῶν Ἐπισκοπῶν) νέου Βασ. Διατάγματος διατηρουμένην τὴν αὐτὴν, ἐναντίον τῶν Κανόνων καὶ τῶν ἀνέκαθεν ἐθίμων τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας διαίρεσιν εἰς δέκα (10) μονίμους καὶ τὰς λοιπὰς προσωρινὰς Ἐπισκοπὰς κ. τ. λ. (Τῇ 10ῃ Φεβρουαρίου 1837 ἀριθ. ἐγγράφου 5361)

Δ.

Τὸ Α'. Ἑλληνικὸν Σύνταγμα ὑπὲρ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ ἡ ἐπακολουθήσασα νομοθετικὴ ἐκκλησιαστικὴ ἐργασία.

Κατόπιν τῶν γνωστῶν πολιτικῶν καὶ διπλωματικῶν γεγονότων, ἅτινα ἔλαβον χώραν ἐν Ἑλλάδι, καὶ τῆς ἀνακηρύξεως καὶ καταστά-

δασκαλίαν τῶν μαθητῶν του, ἐξ ὧν ἐξέδωκεν Ἱερὰν Ἱστορίαν, Ἐκκλ. Ἱστορίαν ἐπίτομον καὶ δύο τόμους τῆς ἐκτενοῦς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας μέχρι τοῦ 1453. Τυχὼν δὲ εὐκαιρίας ὡς Μητροπολίτης Διδυμοτείχου ἠσχολήθη εἰς τὴν ἀποτελείωσιν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς του Ἱστορίας, ἐξέδωκε δὲ τῇ 1912 τὸ Α', μέρος τοῦ Γ'. τόμου μέχρι τοῦ 1.700, ἔχει δὲ ἑτοιμον πρὸς ἔκδοσιν καὶ τὸ Β' μέρος, ἐξικνούμενον μέχρι τοῦ 1.908. Ἐκτὸς τούτων συνέγραψε καὶ ἐξέδωκε διαφόρους λόγους ἐκκλησιαστικοὺς καὶ διατριβάς καὶ μελέτας περισπουδάστοις ἐν τῇ «Ἐκκλ. Ἀληθείᾳ», τῇ «Γρηγορίῳ Παλαμῷ» καὶ ἄλλοις περιοδικοῖς.

Ὡς καθηγητὴς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῇ 1887 ἀπὸ μέρους τῶν Πατριαρχείων ἐπὶ τοῦ Πατριάρχου Διονυσίου ἐστάλη εἰς Στοκχόλμην τῆς Σουηδίας ἵνα στέμῃ τὸν ἐκεῖ πρεσβευτὴν τότε τῆς Τουρκίας Ἰωάνν. Καρατζᾶ πασσάν. Ὡς μητροπολίτης δὲ Διδυμοτείχου ἐπὶ Πατριάρχου Ἰωακείμ τοῦ Γ'. ἐξελέγη ὡς μέλος τῆς Ἱ. Συνόδου τρίς, τῇ 1902—1904, τῇ 1907—9 καὶ τῇ 1911—13. Κατὰ τὰς συνοδικὰς ταύτας περιόδους ἐκτὸς τῶν ἐν τῇ Ἱ. Συνόδῳ καὶ τῇ Μικτῇ Συμβουλίᾳ καθηκόντων, ἐξεπλήρωσεν εὐόρκως καὶ ἄλλα, ὡς τὸ τοῦ Ταμίου καὶ Προέδρου τῆς Ἐφορίας τῆς Θεολογ. Σχολῆς, τὸ τοῦ Προέδρου τῆς «Ἐκκλησιαστικῆς Ἀληθείας», τοῦ Προέδρου τῆς Ἐφορίας τοῦ Ζαπτείου καὶ τὸ τοῦ Προέδρου τῶν Ἐφοριῶν τῶν Ὁρφανοτροφείων ἀρρένων ἐν Πριγκήφῳ καὶ θηλέων ἐν Πρώτῃ.

*Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Διδυμοτείχου ἀποτελεῖ μίαν τῶν ἐπιστημονικῶν κορυφῶν ἐν τῇ συγχρόνῳ Ἱεραρχίᾳ.

σεως τοῦ Συντάγματος τῇ 3ῃ Σεπτεμβρίου 1843, προκειμένου νὰ συγ-
κληθῇ ἐν Ἀθήναις ἡ Ἐθνικὴ Συνέλευσις πρὸς σύνταξιν καὶ ἐπιψήφι-

Ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Αἴνου κ. Ἰωάνειμ Γεωργιάδης

Ἐγεννήθη ἐν Πριγκήπῳ τῆς Προποντίδος, Ἐπαμεινώνδας Γεωργιάδης πρὸ
τῆς χειροτονίας καλούμενος, ἐσπούδασεν ἐν τῇ Χάλκῃ, ὑπὸ κηδεμόνα τὸν
μακαρίτην Μητροπολίτην Ξάνθης καὶ Καβάλλας (1891—1910) καὶ κατόπι
(1910—12) Ἰωάνειμ Σγουρόν, λαβὼν τὸ πτυχίον τῇ 1897. Διάκονος καὶ
ἀπὸ τοῦ 1903 βοηθὸς ἐπίσκοπος [Χριστουπόλεως] τοῦ Ξάνθης, προήχθη τῇ
1907 εἰς τὴν Μητροπολιν Αἴνου καὶ Τραϊανουπόλεως, καὶ κατὰ Βουλγάρων

μὲν διαρκῶς, ἐν τινι δὲ μέτρῳ καὶ κατὰ Τούρκων ἀγῶνα συνῆψεν ἡρωϊκόν, οὐχ ἅπαξ διαφυγὼν ἐνέδρας καὶ δολοφονίαν. Μέλος τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ἀπὸ τοῦ 1913—17 καὶ ἀπὸ τοῦ 1919 μέχρι σήμερον, τολμηρὰν ἐπεδείξατο συντηρητικῶν ἐν γένει ἰδεῶν ὑποστήριξιν, ἀποσεύων πάντοτε τὰς ἐπηρεάς τῶν ἔξω τοῦ κληρικοῦ κύκλου προσώπων, τὰ ὅποια ἀδύνατον ἀποβαίνει νὰ γινώσκωσι τὰς ἠθικὰς, κοινωνικὰς καὶ θερησκευτικὰς ἀνάγκας τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καλλίτερον τῶν ὀκτῶ ἢ δεκά ὁμοφρόνων τῷ Μητροπολίτῃ Αἰνίου Ἰωακείμ Ἀρχιερέων.

σιν τοῦ Συνταγματικοῦ Χάρτου τοῦ Βασιλείου ἡμῶν δράττεται τῆς περιστάσεως ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ὥπως καθόριση τὴν θέσιν τῆς ἀπέναντι τῆς Πολιτείας καὶ κανονίσῃ τὰς πρὸς ταύτην σχέσεις αὐτῆς.

Ὁ ἀειμνήστος ἐθνομάρτυς Μητροπολίτης Κορυθαῖς Φώγιος Καλπίδης

(Ἰδε βιογραφίαν τοῦ ἀειμνήστου ἐν σελ. 423)

ἐξασφαλίζουσα καὶ τὴν ἑαυτῆς ἀνεξερχτησίαν καὶ τὸ κύρος τῶν Ἱερῶν Κανόνων.

Ἡ τότε λοιπὸν διοικοῦσα Ἱερὰ Σύνοδος μετὰ τῶν παρεπιδημούντων Ἀρχιερέων υποβάλλει εἰς τὴν Ἐθνοσυνέλευσιν σχέδιον περὶ τῆς θρησκείας καὶ Ἐκκλησίας τοῦ Κράτους, ὅπως ληφθῇ ὑπ' ὄψιν καὶ

**Ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Κορυτσᾶς καὶ Σιλασφόρου κ. Γερμανός,
Τοποτηρητὴς τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Σισανίου καὶ Σιατίστης**

(Ὡς εἰκόνα τῆς Ἀυτοῦ Σεβασμιότητος ἐν σελ. 475)

Ἡλικίας πενήντα πέντε σχεδὸν ἐτῶν, ἐγεννήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐσπούδασεν ἐν τῇ Ἱερᾷ Θεολογικῇ Σχολῇ Χάλκης, πτυχίον δὲ τῆς Θεολογίας ἔλαβε τῷ 1892. Ἱεροκλήρως ἐνοριῶν τινων τῆς Κωνσταντινουπόλεως προσελήφθη τῷ 1897 πρωτοσύγκελλος τοῦ τότε διορισθέντος Μητροπολίτου Χαλκηδόνος Γερμανοῦ (τοῦ ἀοιδίου τελευταίου Πατριάρχου), ὅρ' οὗ ἐχειροτονήθη μετὰ πενταετίαν Λεούκης Ἐπίσκοπος, βοηθὸς αὐτοῦ. Τῷ 1908 ὁ Πατριάρχης Ἰωακείμ προήγαγεν εἰς τὴν Μητρόπολιν Ἱμβριανῶν καὶ Σιγριμνίτης καὶ μετὰ διετίαν εἰς τὴν τῆς Κορυτσᾶς, τῆς ὁποίας ἐπροσπάτησε τὸν Ἑλληνισμόν, ἀγωνισθεὶς εὐτόλμως καὶ ἀναγκασθεὶς ἐπὶ τοῦ παγκοσμίου πολέμου, κατὰ τὰς ἀναστατώσεις καὶ ἐπιδρομὰς τῶν Ἀλβανιζόντων, ν' ἀποχωρήσῃ ἐκ Κορυτσᾶς εἰς Κωνσταντινούπολιν. Πρὸ τινων μηνῶν ἀνετέθη εἰς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ Πατριαρχείου ἡ πνευματικὴ διακηρένησις τῆς Ἐπαρχίας Σισανίου καὶ Σιατίστης, ὅπου μένει νῦν, πιστὸς καὶ ἐκεῖ καθὼς καὶ ἀλλοτρίῳ, τηρητὴς τοῦ καθήκοντος πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τῆς ἐθνικῆς αὐτοῦ ἀποστολῆς ὑπέρμαχος. Ἡ τοιαύτη τῆς Α. Σ. τοῦ Μητροπολίτου κ. Γερμανοῦ δρασίς καθ' ὅλον τὸ τῆς Ἀρχιερατείας αὐτοῦ στάδιον ἀνύψωσεν αὐτὸν εἰς τὴν ἐκτίμησιν τῶν ἀνωτέρων ἐθνικῶν παραγόντων καθὼς καὶ εἰς τὸν ἀνυπόκριτον σεβασμὸν πάντων ἐκείνων, οἵτινες ἔσχον τὴν τιμὴν νὰ γνωρίσωσιν αὐτὸν ἐκ τοῦ σύγγεγυς.

χρησιμεύση ως βάσις κατὰ τὴν συζήτησιν τῶν περὶ θρησκείας καὶ Ἐκκλησίας πρώτων ἀρθρῶν τοῦ Συντάγματος.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Μηθύμνης κ. Βασίλειος Γ. Κομβόπουλος

Ἐγεννήθη ἐν Σινώπῃ κατὰ Μάρτιον τοῦ 1837. Μετὰ τὴν ἀποφοίτησίν του ἐκ τοῦ Σχολαρχείου τῆς πατρίδος του ἐν ἡλικίᾳ δεκατριῶν ἐτῶν προσελήφθη εἰς τὸ κατὰστημα τοῦ ἐμπορευομένου πατρὸς του, ὅπόθεν μετὰ πεντατὴν

Τὸ σχέδιον τοῦτο ἀποτελούμενον ἐκ 10 ἀρθρῶν καὶ χρονολογούμενον ἀπὸ 23 Δεκεμβρίου 1843 ἔτε ὑπογεγραμμένον ὑπὸ 9 Ἀρχιερέων.

γασίαν ἐστάλη εἰς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει Μεγάλῃν τοῦ Γένους σχολὴν ἵνα συνεχίσῃ τὰς σπουδὰς του δαπάναις τοῦ πατρὸς του. Τῷ 1900 ἀπεφοίτησε τῆς Σχολῆς ταύτης μὲ βαθμὸν «ἄριστα» καὶ ἐφθάσε κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους εἰς Ἀθήνας, ἔνθα ἐνεγράφη εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τοῦ Ἑθνικοῦ μας Πανεπιστημίου. Κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1904 ἐπανήλθε Διδάκτωρ τῆς Θεολογίας προσκληθεὶς ὑπὸ τοῦ Σεβασμιωτάτου Ἀγίου Μυτιλήνης. Κατὰ Μάιον τοῦ 1905 ἐχειροτονήθη ὑπὸ τοῦ Ἀγίου Μυτιλήνης Διάκονος ἐν τῷ αὐτόθι ἰ. ναφ τοῦ Ἀγίου Θεράποντος.

Τῷ 1907 ὁ Μητροπολίτης Ξάνθης, ὁ ἐν Καβάλλῃ Ἑλλήν Προξένος κ. Α. Καβαλλιεράτος καὶ τὰ Κοινωτικά Σωματεία Καβάλλας ἐξήτησαν ἐπιμόνωσ ἀπὸ τὸν Μητροπολίτην Μυτιλήνης κ. Κύριλλον καὶ ἀπὸ τὸν αὐτόθι Προξένον τῆς Ἑλλάδος κ. Γεώργιον Μ. Καρατζάν ἵνα πέμψωσι τὸν Ἀρχιδιάκονον τότε κ. Βασιλεῖον εἰς Καβάλλαν, ἔνθα ὡς Ἐπίσκοπος θὰ ἀντεπροσώπευε τὸν Μητροπολίτην Ξάνθης. Οὕτε ὅμως ὁ Μητροπολίτης Μυτιλήνης οὔτε ὁ κ. Καρατζᾶς ἐνέκριναν τὴν ἐκείθεν ἀπομείνουσιν τοῦ κ. Βασιλείου.

Κατὰ Ἰῆριον τοῦ 1908 ἀπαιτήσε κοινῇ τῶν Μυτιληναίων ἀνεδείχθη Ἡρωτοσύγκελλος τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Μυτιλήνης χειροτονηθεὶς ἐν τῷ αὐτόθι ἱερῷ Μητροπολιτικῷ ναφ ὑπὸ τοῦ Ἀγίου Μυτιλήνης.

Ἀμέσως μετὰ τὴν χειροτονίαν του ὁ Μητροπολίτης Ἀμασσίας κ. Γερμανὸς τὸν ἐξήτησε πάλιν ἀπὸ τὸν Ἄγιον Μυτιλήνης, ἵνα ἀνοδείξῃ αὐτὸν βοηθὸν του Ἐπίσκοπον, μὲ ἔδραν τὴν Σινώπην. Ἀλλὰ καὶ πάλιν δὲν ἐνεκρίθη ἡ ἀπομάκρυνσις τοῦ Ἡρωτοσυγγέλλου.

Κατὰ τὴν διετὴ ἐν Κων/πόλει ἀπουσίαν τοῦ Ἀγίου Μυτιλήνης ὡς Συνοδικοῦ, ἀπὸ τοῦ 1910—12, ὁ Χριστοποπόλεως κ. Βασιλεῖος ἀντεπροσώπευσεν αὐτὸν λίαν ἐπιτυχῶς, διεξαγαγὼν ὅλα τὰ παρεμπεισόντα κατὰ τὴν δυσχερὴ ἐκείνην ἐποχὴν τῆς Νεοτουρκικῆς ἐξάψεως ζητήματα μετὰ συνέσεως καὶ δεξιότητος οὐ τῆς τυχεύσεως. Παραλείποντες τὸν ἀνεξάντλητον ἐνθουσιασμόν μετ' οὐ ἡγωνίσθη πίνυτοτε νὰ ἐμπνεύσῃ ἀπὸ τοῦ ἀμβωνος αἰσθημάτων καθαρῶς πατριωτικὰ καὶ χριστιανικὰ προκαλῶν τὰ δίκαια τοῦ ἀκροατηρίου του καὶ αὐτοῦ ἀκόμη τοῦ ἀειμνήστου Βερναρδάκη, ὅστις περιέβαλλε τὸν κ. Βασιλεῖον δι' ὅλους ἰδιαιτέρας ἐκτιμήσεως, δὲν δυνάμεθα νὰ μὴ ἐξάσωμεν τὴν χειμαρρῶδη ἐκείνην ἐν λόγοις καὶ ἔργῳ ἐκδήλωσιν τῶν πατριωτικῶν αἰσθημάτων του κατὰ τὴν ἀλησμόνητον ἡμέραν τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς νήσου καὶ τὰ ἐπακολουθήσαντα αὐτῇν μεγάλα καὶ χαρμόλυνα γεγονότα. Εἶνε ἐναυλοὶ ἀκόμη εἰς τὰ ὅσα πάντων οἱ πύρινοι ἐκείνοι λόγοι του.

Τῷ 1917 τὸ Πατριρχεῖον Κων/πόλεως εἰς ἀμοιβὴν τῶν πολυτίμων πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸ Ἔθνος ὑπηρεσιῶν του, προήγαγεν αὐτὸν εἰς τὴν Μητροπολίτην Μηθύμνης. Ἡ τότε Ἐπαναστατικὴ Κυβέρνησις ὑπόβηκε τὸν Σεβ. Μηθύμνης, ὅπως μεταβῇ παρὰ τῷ ποιμνίῳ του λόγῳ τῶν ἐγνωσμένων φιλοβασιλικῶν αὐτοῦ αἰσθημάτων.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Μηθύμνης κ. Βασιλεῖος εἶνε ἱεράρχης ζηλωτῆς καὶ ἐν τοῖς ἀγίοις ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Ἐθνους ἀνεδείχθη δυνάως ὑπέρροχος.

Ἀλλὰ πλὴν τῆς ἐπισήμου ταύτης διαγνώμης τῆς Ἑλληνικῆς Ἱεραρχίας, ἀσπαστῆς γενομένης καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ἀντιπροσώπου τῆς Πολιτείας (Συμβούλου τῆς Βασιλείας, Μιχ. Σχοινᾶ, ὅστις μετὰ προθυμίας καὶ ἱεροῦ ζήλου ἀνέλαβε τὴν εἰσήγησιν αὐτοῦ ἐν τῇ Ἐθνοσυνελεύσει) καὶ ἰδιωτῶν ἡγουμένοι Μονῶν, λόγιοι ἱερεῖς καὶ λαϊκοὶ ἐξεδήλωσαν τὴν ἐπιθυμίαν τῆς κοινῆς γνώμης Κλήρου καὶ Λαοῦ περὶ ἐπανορθώσεως τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων καὶ τροποποιήσεως τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Νόμου, κατὰ τοὺς Ἱεροὺς Κανόνας καὶ καθὰ ἀπαιτοῦσιν αἱ γνήσαι φιλικαὶ σχέσεις Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας. αἵτινες παρὰ τῇ Ἑλληνικῇ λαῷ θέον νὰ χαρακτηρισθῶσιν ὡς καὶ τι πλέον, ὡς αὐτὸ τοῦτο ἀδελφικαί, ὑποβαλόντες ὑπὸ τοιοῦτον πνεῦμα διαφόρους ἐκθέσεις καὶ ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν. Καὶ ἡ γνώμη δὲ τῆς ἐθνικῆς ἀντιπροσωπείας ἐν τῇ Ἐθνοσυνελεύσει δὲν ἦτο δυνατόν παρὰ τοιαύτῃ νὰ εἶνε. Διότι ὑπῆρξαν μὲν, ὡς ἦν ἐπόμενον, καὶ οἱ ἀντιφρονούντες καὶ τὴν ἐπιψήφισιν τῶν σχετικῶν ἁρθρῶν κατὰ τὸ ὑποδουλωτικὸν καὶ ἀντικανονικὸν πνεῦμα καὶ γράμμα τοῦ Μυσερεῖου Παιταστατικοῦ τῆς Ἀντιδασειλίας γνωμοδοτοῦντες, μόνον τὴν ἀναγνώρισιν ὑπὸ τοῦ Συντάγματος τοῦ κύρους τῶν δογμάτων, οὐχὶ δὲ καὶ τῶν Ἱερῶν Κανόνων ἀπαιτοῦντες, ἐπηρεαζόμενοι, ἐννοεῖται, καὶ ἐξωθεν ὑπὸ ἐτεροδόξων τινῶν ξένων ἢ ἐλευθεριαζόντων ἡμετέρων. ἀλλ' ἡ πλειονότης ἀντέλεγε καὶ διεμαρτύρετο, καὶ ὅθ' ἄνδρες ἱκανοὶ καὶ συνετοί, αὐτοῦ τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ Βουλευτοῦ Μ. Σχοινᾶ πρωτοστατοῦντες, καὶ ἐλέγχοντες τὴν πλάνην, ὣν καὶ ὑπερίσχυεν ἡ γνώμη ἐν τῇ Ἐθνοσυνελεύσει, ἥτις μετὰ μακρὰν ἐφ' ἱκανὰς ἡμέρας συζητήσιν, ὡς ὄντως ἐθνικὴ ἀντιπροσωπεία τῶν Ὀρθοδόξων Ἑλλήνων, ἐψηφίσατο εὐαγῶς καὶ ὁμαφώνως σχεδὸν αὐτολεξεῖ τὰ δύο πρῶτα καὶ κύρια ἄρθρα τοῦ προσχεδίου τῆς Ἱ. Συνόδου (βλέπε Πρακτικὰ τῆς ἐν Ἀθήναις 3 Σεπτεμβρίου Ἐθν. τῶν Ἑλλ. Συνελεύσεως σελ. 112—142 καὶ ἐφημ. Κυβερν. 6 Φεβρ. 1845).

Οὕτω δὲ ἐπὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ τοῦ Ὁθωνος ἐν Ἑλλάδι ἐψηφίσθη τὸ πρῶτον αὐτῆς Σύνταγμα ἐν ἐνόματι τῆς Ἀγίας Τριᾶδος, οὗ τὰ δύο πρῶτα ἄρθρα ἀφιερώθησαν ἐπίσης εἰς τὴν ἀναγνώρισιν τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ὡς ἐπικρατοῦσης θρησκείας τοῦ Κράτους καὶ τῶν Ἱερῶν Κανόνων, ὡς Νόμων τοῦ Κράτους.

Οὕτω τὸ Α'. ἄρθρον σχεδὸν αὐτολεξεῖ λέγει: Ἐπικρατοῦσα θρησκεία εἰς τὴν Ἑλλάδα εἶνε ἡ τῆς Ἀνατολικῆς Ὀρθοδόξου τοῦ Χρι-

»στοῦ Ἐκκλησιασ. πᾶσα δὲ ἄλλη γνωστὴ εἶνε ἀνεκτὴ, καὶ τῆς λατρείας
 »αὐτῆς τελουμένη ἀκωλύτως ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν νόμων, ἀπαγο-

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Σάμου καὶ Ἱκαρίας κ. Κωνσταντῖνος Βοντζαλίδης

Ἐγεννήθη ἐν Νέῳ Κάρλσφελν τῆς Σάμου τῷ 1857, ὅπου καὶ ἐδιδάχθη τὰ
 πρῶτα γράμματα. Εἶτα ἐπέβη εἰς τὴν ἐν Χάλκῃ Θεολογικὴν Σχολὴν, ἐξ ἧς
 ἀπεφοίτησε τῷ 1884 ἀναγορευθεὶς διδάσκαλος τῆς Ὁρθοδόξου Θεολογίας,
 ὁπότε διορίσθη καθηγητὴς τῶν ἱερῶν ἐν τῷ ἐν Σάμῳ Πυθαγορείῳ Γυμνασίῳ.
 Ἐκεῖ ἐδίδασκεν εὐδοκίμως ἐπὶ πενταετίαν. Τῷ 1889 μετέβη εἰς Γενεύην τῆς
 Ἑλβετίας καὶ ἐνεγράφη εἰς τὴν Νομικὴν Σχολὴν τοῦ αὐτόθι Πανεπιστημίου.
 Μετὰ τριετεῖς αὐτόθι ἀπορθεὶς, δούς τὴν κατὰ νόμον ἐξέτασιν, ἀναγορεύθη
 Licencié en Droit.

Ἐπιστρέψας ἐκ Γενεύης τῷ 1894 διορίσθη καθηγητὴς τοῦ Λυκείου ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ Χαλκῆς, ἀποδίδων αὐτῇ τὰ τροφεῖα καὶ εἰτα διετέλεσε νομικὸς σύμβουλος τῶν Πατριαρχείων μέχρι τοῦ 1903, ὅποτε καὶ εἰς ἀμοιβὴν τῶν πολυετίμων καὶ εὐόρκων αὐτοῦ ὑπηρεσιῶν ἐξελέγη ὑπὸ τῆς Ἱ. Συνόδου τῶν Πατριαρχείων Μητροπολίτης Σάμου καὶ Ἰκαρίας.

Ὡς ταυτοῦτος ποιμαίνει τὴν ἐπαρχίαν ταύτην μέχρι τῆς σήμερον. Ἐργάζεται μὲ ἀξιοθαύμαστον δραστηριότητα πρὸς ἀνύψωσιν τοῦ Ἱ. Κλήρου εἰς τὴν ἐμπρέπουσαν αὐτῷ περιοπὴν χειροτονῶν μόνον ἑγγεγραμμένους καὶ ἠθικοὺς ἀνθρώπους ὡς λειτουργοὺς τοῦ Ὑψίστου, αὐτὸν παρέχων ἀριστον ὑπόδειγμα χριστιανικῆς εὐσεβείας καὶ ἀφοσιώσεως εἰς τὸ καθήκον.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Σάμου γενναῖος στρατιώτης τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ ἔθνους συνέδεσεν ἀρρήκτως τὸ ὄνομά του μετὰ μεγάλου καὶ ἐνδόξου γεγονότος καὶ συνέγραψεν αὐτὸ εἰς τὰς λαμπράς σελίδας τῆς ἱστορίας τῆς πατρίδος του. Ὑπῆρξεν ὁ εὐτυχέστερος τῶν Ἀρχιερέων τῆς ἡρωϊκῆς Σάμου, διότι ἠδύνησεν νὰ εὐλογῇ καὶ ὑψώσῃ ἐν τῇ πολυπαθεῖ πατρίδι του τὴν σημαίαν τῆς Ἐλευθερίας καὶ τοῦ Πολιτισμοῦ.

Θα μείνωσιν ἀνεξάλειπτοι εἰς τὴν μνήμην παντὸς Σαμίτου οἱ ἐνδοσυώδεις καὶ πατριωτικώτατοι λόγοι του πλήρεις ὑψηλῶν νοημάτων πίστεως πρὸς τὸν Θεόν, ἀγάπης πρὸς τὴν Πατρίδα, ἐγκριτερήσεως εἰς τὰ θειὰ καὶ πεποιθήσεως πρὸς τὰς ἰδίας δυνάμεις πρὸς κατασύντησιν τῶν βαρβάρων ἐχθρῶν τῆς Πίστεως καὶ τῆς Πατρίδος.

Μορφωμένος Θεολογικῶς καὶ ἐγκυκλοπαιδικῶς, πρσιχισμένος φυσικὴν εὐγλωττίαν, συνδυάζει τὴν ἀρετὴν καὶ ἀγαθότητα διὰ τὸ φιλοδίκαιον καὶ τὴν ὀρθοφροσύνην. Ἀνεδείχθη δεξιότατος ἐν τῇ διοικήσει τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων, μέγας δὲ ἐν τοῖς τελευταίοις μεγάλους ἐθνικοὺς γεγονόσι.

»ρευομένου τοῦ προσηλυτισμοῦ καὶ πάσης ἄλλης ἐπεμεύσεως κατὰ τῆς
»ἐπικρατούσης θρησκείας».

Ἐν δὲ τῷ Β'. ἄρθρῳ ὀρίζεται τὸ αὐτοκέφαλον τῆς ἐν Ἑλλάδι Ἐκ-

Ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Χίου κ. Ἱερώνυμος Γοργίας

Ἐγεννήθη ἐν τῇ πόλει Χίῳ κατὰ τὸ 1860, ἐκ γονέων Χίων. Ἀποφοιτήσας τῆς β' τάξεως τοῦ Γυμνασίου Χίου, μετέβη εἰς Κων/πολιν κατὰ τὸ 1877, προσ-
κλήσει τοῦ τότε ἐκλεγέντος Μητροπολίτου Μαρωονέας Ἱερωνύμου Γοργίου ἢ
Γιούργα, πρώτου ἐξαδέλφου τοῦ πατρὸς του, καὶ εἰσήχθη τῇ προστασίᾳ του
εἰς τὴν ἐν Χάλκῃ Θεολογικὴν Σχολήν. Κατὰ τὸ τελευταῖον ἔτος τῶν σπουδῶν

κλησίας καὶ ἡ πνευματικὴ αὐτῆς σχέσις μετὰ τοῦ Οἴκου. Πατριαρχείου καὶ τῶν λοιπῶν ἐμοδῶν Ἐκκλησιῶν ὡς ἐξῆς :

« Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος κεφαλὴν γνωρίζουσα τὸν » Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ὑπάρχει ἀναποσπάστως ἡνωμένη δογματικῶς μετὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Μεγάλῃς καὶ πάσης ἄλλῃς » Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, τηροῦσα ἀπαράλλάκτως, ὡς ἐκείνη, τοὺς τε » Ἀποστολικοὺς καὶ Συνοδικοὺς Κανόνας, τὰς παραδόσεις καὶ τὰ ἔθιμα. »

Οὕτω λοιπὸν καὶ τὸ Α'. Σύνταγμα τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου, ὡς καὶ αἱ προηγούμεναι ἐθνικαὶ συνελύσεις καὶ τὰ ὑπ' αὐτῶν ψηφισθέντα συντάγματα, τὰ ἐκφράζοντα τὴν κοινὴν θέλησιν τοῦ ἔθνους, ποδηγετουμένου ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ αὐτοῦ Κλήρου, ὡς βάσιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους ἔθεντο τὰ δόγματα τῆς πίστεως καὶ τοὺς Ἱεροὺς Κανόνας, παραδόσεις καὶ ἔθιμα τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνα-

τον ἐχειροτονήθη διάκονος ἐν τοῖς Πατριαρχείοις ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Χίου Πατριάρχου Ἰωακείμ τοῦ Δ' τοῦ ἀπὸ Λέρκων.

Ἀποφωτισθεὶς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς κατὰ τὸ 1885, εἰργάσθη παρὰ τῷ θεῷ τοῦ Μητροπολίτη τότε γενομένῳ Νικοπόλεως καὶ Πρεβέξης ἐπὶ δύο ἔτη καὶ ἐπανελθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν, διορίσθη Καθηγητὴς τῆς Ἱερατικῆς Σχολῆς ἐν Ξυλοπόρτῃ καὶ ὡς τοιοῦτος ἐδημοσίευσεν περισπούδαστον ἐν τῷ « Νεολόγῳ » ἱστορικὴν διατριβὴν περὶ τοῦ τίτλου τοῦ Οἴκου. Πατριάρχου.

Ἀπολυθηθεὶς τὴν προσενηχθεῖσαν τότε θέσιν αὐτῷ ὡς Καθηγητοῦ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς ἅτε μὴ τυχόν εὐρωπαϊκῆς μορφώσεως, ἐπανήλθεν εἰς Πρεβέξαν, ὡς γενικὸς Ἀρχιερατικὸς Ἐπίτροπος τοῦ θεοῦ του, ἔνθα διέμεινε μέχρι τοῦ 1890, τοῦ θεοῦ του προαιχθέντος εἰς Μητροπολίτην Νικαίας.

Ἐν τῇ Ἐπαρχίᾳ Νικοπόλεως καὶ Πρεβέξης εἰργάσθη μετ' ἑλλόν πολὺν, ἀγαπηθεὶς καὶ προσσηκόντως ἐκτιμηθεὶς ὑφ' ὅλων τῶν κατοίκων.

Κατὰ τὴν ἰδρυσιν ὑπὸ τῆς Ἱταλικῆς Κυβερνήσεως ἐν Ἡπείρῳ καὶ ἐν Πρεβέξῃ Σχολῶν ἀρρένων καὶ θηλέων μετὰ μαθητικῶν οἰκοτροφείων, εἰργάσθη ἐπιμελῶς, ὅπως μὴ ἐγκαθιδρυθῶσι ταῦτα, ὡς ἀποβλέποντα εἰς προπαγανδιστικοὺς σκοποὺς καὶ ἐπέτυχεν, ὁπότερηζόμενος καὶ ὑπὸ τοῦ τότε Γενικοῦ Διοικητοῦ καὶ Στρατάρχου Ἀχμέτ Ἐγιοῦ Πασσὶ καὶ ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ τότε διεργμένου τοῦ Προξενίου Πανσιώτου Καρατσιννοῦ καὶ ὅλων τῶν προκρίτων τῆς Πρεβέξης εἰς τὸ νὰ διαλυθῶσι ταῦτα ἐν βραχυτάτῳ χρονικῷ διαστήματι. Ἔσχεν ἡ ἐργασία του αὕτη πολλὴν ἐθνικὴν ἀπουδαιότητα.

Μετὰ τὴν λύσιν τοῦ προνομιακοῦ ζητήματος, μετ' ἐνθουσιασμοῦ ἰδιαίτερου παρικοιλουθισας τὴν ὅλην ἐθνικὴν δοξίαν τοῦ τότε Μητροπολίτου Ἡρακλείας Γερμανοῦ καὶ ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἐκτιμώμενος, προσελήφθη ὡς Πρωτοσύγκελλος του ἐν Ραιδεσφῷ, τεταραγμένη οἷση ἐξ ἰσχυρῶν κομματικῶν ἐρίδων, καὶ εἰργάσθη ἐκ' ὀλίγον ὡς Πρωτοσύγκελλος προαχθεὶς κατὰ τὸ 1892 εἰς Ἐπίσκοπον βοηθὸν τοῦ ἰδίου Μητροπολίτου Ἡρακλείας Γερμανοῦ, ὑπὸ τὸν τίτλον τοῦ Εἰρηνοπόλεως, μέχρι τοῦ Μαΐου τοῦ 1897, διατελέσας γενικὸς Ἐπίτροπος τῆς

τολικῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, ἵνα ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῶν διοικῇ καὶ διοικῆται ἡ ἐν Ἑλλάδι Ἐκκλησία.

Ἀνατρέπονται δ' οὕτω ὑπ' αὐτοῦ καὶ αἱ ὑπὸ τοῦ Μαυρερείου Καταστατικοῦ τεθεῖσαι σαθραὶ βάσεις τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἡμῶν οἰκοδομήματος. Ὅθεν, δυνάμει ἀκυροῦ καταστάσης ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης τῆς Μαυρερείου ἐκκλησιαστικῆς νομοθεσίας διὰ τοῦ Συντάγματος, ἔπρεπε τὸ ταχύτερον, κατὰ τὸν ὅρισμόν τοῦ 105 ἀρθροῦ αὐτοῦ τούτου τοῦ Συντάγματος, καὶ ἐργασθῆναι ἀκυρωθῆσθαι, οἰκοδομουμένον ἐπὶ τῶν τεθεισῶν βάσεων τοῦ κανονικοῦ καὶ καταλλήλου νομοθετικοῦ ἐκκλησιαστικοῦ οἰκοδομήματος.

Μητροπόλεως Ἡρακλείας, καθ' ὃ διάστημα ἐπὶ τῶν Ἀρμενικῶν σφαγῶν καὶ ἐπὶ τοῦ Ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου κατώρθωσεν ἀπὸ πολλοὺς κινδύνους νὰ διαφυλᾷ διὰ τῆς συνέσεώς του τὴν Ἐπαρχίαν τῆς Ραιδεστοῦ καὶ τοὺς Ἑλληνας χριστιανοὺς καὶ τοὺς Ἀρμενίους, διότι τότε ὅλος ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἐξ Ἀνατολῆς διὰ τῆς Ραιδεστοῦ διηυθύνετο.

Κατὰ τὸ 1897 ἐξελέγη Ἐπίσκοπος Καλλιουπόλεως καὶ Μαδύτου, Μητροπολίτου Ἡρακλείας ὄντος τοῦ θεοῦ του. Ἐν ἔτει 1901 ἀνεκρυσχῆθη ἡ Ἐπισκοπὴ Καλλιουπόλεως εἰς Μητροπολιν καὶ κατὰ τὸ 1902 προσεκλήθη Συνοδικός.

Ὡς τοιοῦτος διορίσθη Πρόεδρος τῆς Ἐφορίας τῆς Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς καὶ Ἐφοροταμίας τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς.

Ὡς Πρόεδρος τῆς Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς δι' ὑπομνήματός του ἐζητήσεν ὥπως ἐν τῇ Σχολῇ ταύτῃ ἰδρυθῇ διδασκαλεῖον τέλειον ὡς παράρτημα αὐτῆς, τῶν μαθημάτων ἀρχομένων ἀπὸ τῆς ἐβδόμης τάξεως αὐτῆς καὶ προσθεμένων ἀκόμῃ δύο τάξεων καὶ πρὸς τούτοις ἰδιαίτερον παράρτημα Ἐμπορικῆς καὶ Γλωσσικῆς Σχολῆς, καθόσον, ὡς ἔγραφε τότε, ἡ Μεγάλη τοῦ Γένους Σχολὴ ὡς ἀνωτάτη καὶ ἔθνικὴ Σχολὴ ἔπρεπε ν' ἀνταποκρίνηται εἰς ὅλας τὰς ἐκπαιδευτικὰς καὶ ἔθνικὰς ἀνάγκας.

Τὰς προτάσεις αὐτοῦ ἡ τότε Ἐφορία τῆς Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς ἀπεδέξατο καὶ ἐκθύμως νιοθέτησε καὶ συνειργάσθη μετ' αὐτοῦ, ὡς καὶ ὁ τότε Σχολάρχης ἀείμνητος Σάργεων Μιχαήλ, πρὸς πραγματοποιήσιν αὐτῶν. Παρὰ τὴν ἀντίδρασιν, ἣτις ἐδημιουργήθη τότε καὶ τὴν ἀντίθετον γνώμην τῆς Α. Θ. Παναγιότητος τοῦ Πατριάρχου Ἰωακείμ τοῦ Γ', ἀμφότεραι αἱ Σχολαὶ ἰδρύθησαν ἔστω καὶ ἀτελῶς.

Ὡς Μητροπολίτης Καλλιουπόλεως καὶ Μαδύτου ἀφῆκε παρὰ τοῖς Χριστιανοῖς καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς ἁλλοφύλοις τὰς πλέον ἀγαθὰς ἀναμνήσεις ὡς καλοῦ ποιμένου.

Κατὰ τὸ 1909, ἐπιμόνῳ γνώμῃ καὶ ὑποδείξει τῶν ἀείμνηστων Μητροπολιτῶν Χίων, Φωροπούλου καὶ Σγουροῦ, ὡς ἐκ τῶν Χίων ὁ μᾶλλον κατάλληλος, ἐξελέγη Μητροπολίτης Χίου καὶ ἡξιώθη ὡς τοιοῦτος νὰ ἴδῃ τὴν πατρίδα του ἀπελευθερουμένην ἐκ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ καὶ νὰ ἀφημονήσῃ ἀμέσως ὅλας τὰς περὶ αὐτῆς καὶ τοὺς διωγμούς, οὓς ὑπέστη ἐκ τῶν κομματικῶν ἐρίδων καὶ ἀντιζηλιῶν, ἐξ ὧν ἐκινδύνευσε καὶ νὰ ἐξορισθῇ ὑπὸ τῶν Τούρκων, καταγγελλθεὶς ὡς ἐνεργῶν διὰ τὴν ἑνωσὴν τῆς Χίου καὶ τῶν Δωδεκανήσων μετὰ τῆς Ἑλλάδος.

Συμφώνως λοιπὸν τῷ 105^ῳ ἄρθρῳ τοῦ Συντάγματος ἐγένετο κίνησις τις προκαταρκτικὴ πρὸς καταρτισμὸν τῶν ἐκκλησιαστικῶν νομοσχεδίων ἐπὶ τῇ βάσει τῶν δύο πρώτων ἄρθρων τοῦ Συντάγματος. Συνέστη ἐπιτροπὴ, εὐτυχῶς τὴν φορὰν ταύτην ἀποκλειστικῶς ἐκ κληρικῶν, ἣτις καὶ κατήρτισε τὰ πρώτα νομοσχέδια περὶ Συνόδου καὶ περὶ Ἐπισκοπῶν καὶ Ἐπισκόπων, ὡς ἦν ἐπόμενον, περιορίζοντα ἐντὶς τοῦ πνεύματος τῶν Ἱερῶν Κανόνων, κατὰ τὸ Σύνταγμα, τὰ δικαιώματα ἐπεμβάσεως τῆς Πολιτείας, ἥτοι τῆς κοσμικῆς Ἐξουσίας εἰς τὰ ἐκκλησιαστικά πράγματα. Ἐπειδὴ ὅμως ταῦτα δὲν ἤρσαν τοῖς πολιτικοῖς, καὶ δὴ τοῖς ἐν τῇ Ἐξουσίᾳ, εἴτε φανερά εἴτε παρὰ σκηνιακῶς, διὰ πίεσεων ἢ ἐπιβολῶν, δι' ἀντιδράσεων καὶ ἀναβολῶν, κατώρθωσαν νὰ ψηφισθῶσι μὲν τὰ νομοσχέδια ταῦτα τροποποιημένα κατὰ τὰς ἐκλαϊκευτικὰς καὶ καὶ ὑποδουλωτικὰς τῆς Ἐκκλησίας ἰδέας καὶ βλέψεις τῆς τότε Κυβερνήσεως, ὑπὸ τῆς Βουλῆς, δι' ἐλαχίστης πλειοψηφίας, μονονοῦκ ἱσοψηφίας (43 : 50), οὐδέποτε ὅμως ἐψηφίσθησαν καὶ ὑπὸ τῆς Γερουσίας, ὥστε νὰ λάθωσι μορφήν Νόμων, καὶ οὕτω ἀντισυνταγματικώτατα ἐξηκολούθει νὰ διοικῆται ἡ Ἐκκλησία κατὰ τοὺς προηγουμένους νόμους τῆς Ἀντιδασιλείας, εἰς μάτην δ' οὕτω ἀπέδωσαν αἱ τε προσπάθειαι τῆς Ἑλληνικῆς Ἱεραρχίας καὶ αἱ γνῶμαι καὶ ψῆφοι τῶν συντηρητικῶν λαϊκῶν στοιχείων καὶ ἀντιπροσώπων τοῦ λαοῦ ἐν τε τῷ Βουλευτηρίῳ καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ.

Ε΄.

**Κανονικὴ ἀνακλήρυνσις τοῦ αὐτοκεφάλου τῆς Ἐκκλησίας
τῆς Ἑλλάδος καὶ ἡ μετ' αὐτὴν ἐκκλησιαστικὴ
νομοθετικὴ ἐργασία.**

Ἐκ παραλλήλου πρὸς τὴν ἐξακολούθησιν τοῦ διοικητικοῦ συστήματος τῆς ἐν Ἑλλάδι Ἐκκλησίας κατὰ τοὺς ἀντικανονικοὺς νόμους τῆς Ἀντιδασιλείας καὶ τοῦ Φαρμακίδου ἐξηκολούθει καὶ ἡ διάστασις μεταξὺ ταύτης καὶ τῆς Μεγ. Ἐκκλησίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου λόγῳ τοῦ ἀντικανονικοῦ καὶ ἀπειθάρχου τρόπου τῆς ἀνακηρύξεως τοῦ αὐτοκεφάλου τῆς πρώτης, ἄνευ ἐγκρίσεως καὶ πρωτοδουλείας τῆς δευτέρας, ἣτις δυστυχῶς ἐνεκεν τῆς ἐπιμονῆς τῶν ἐν Ἑλλάδι ἰθυόντων πολιτικῶν κύκλων καὶ μέρους τοῦ Κλήρου, καὶ δὴ τοῦ κακοῦ δαίμονος Φαρμακίδου, διήρκεσεν ἐπὶ 17 ἔτη, εἰς οὐδεμίαν ἐρχομένων πνευματικὴν ἐπικοινωνίαν Μητρὸς καὶ θυγατρὸς Ἐκκλησίας. Μὴ δυναμένη δὲ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἑλλάδος νὰ προβαίῃ εἰς κανονικὰς χει-

ροτονίας Ἀρχιερέων ἀνευ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Πατριαρχικοῦ Συνοδικοῦ Τόμου, ἐμειώθη κατὰ πολὺ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν Ἑλλάδι Ἀρχιερέων συνεπεῖα θανάτου τῶν πλειστων ἐξ αὐτῶν, μὴ ἀντικαθισταμένων. Ὡς ἦν τ' ἐπόμενον καὶ ἡ διοίκησις τῆς ἐν Ἑλλάδι Ἐκκλησίας προσέκοπτε πολὺ καὶ ἕνεκα τοῦ λόγου τούτου πρὸς τῇ ἀντικανονικότητι τῶν διεπόντων τὰ κατ' αὐτὴν ἐκκλησιαστικῶν νομοθετημάτων καὶ τῶν ἐπεμβάσεων, ἐπομένως καὶ ἐπιρροῶν τῆς πολιτικῆς Ἐξουσίας, ὅφ' ἦν σχεδὸν ἦτο ὑποδουλωμένη ἡ Ἐκκλησία. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ πρᾶγμα ἐφθασεν εἰς τὸ ἀπροχώρητον, ἡ δυσφορία παρὰ τῷ εὐσεβεῖ Ἑλληνικῷ λαῷ ηὔξανε τὰ μέγιστα λόγῳ τῆς κατὰστάσεως ταύτης τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων τῆς Ἑλλάδος, ὥστε καὶ συχνὰ νὰ ἐκπαῖ καὶ εἰς ἐντόνους διαμαρτυρίας καὶ μονοῦ στυγνὰ κινήματα.

Αἱ διαμαρτυρίαι τῆς Ἱεραρχίας καὶ αὐτῶν τῶν Συνόδων πολλάκις τῆς Ἑλλάδος ἐπήρχοντο ἀλλεπάλληλοι καὶ αἱ συγκρούσεις ταύτης πρὸς τὴν Πολιτικὴν Ἐξουσίαν συχνότατα.

Διάφοροι λόγιοι, Κληρικοὶ καὶ Λαϊκοί, ὀριμύτατα ἐπέκρινον τὸ ἰσχυρὸν ἐν Ἑλλάδι Διοικητικὸν Ἐκκλησιαστικὸν σύστημα. Διὰ ταῦτα πάντα ἤρχισε νὰ ὀριμάζῃ καὶ παρὰ τοῖς ἰθύνουσι πολιτικοῖς κύκλοις, ὅφ' ἐνὸς ἡ ἰδέα τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν κανονικῶν πνευματικῶν σχέσεων μεταξὺ τῆς ἐν Ἑλλάδι Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Οἰκ. Πατριαρχείου, καὶ ὅφ' ἐτέρου τῆς διαρρυθμίσεως τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Νομοθεσίας τῆς Ἑλλάδος συμφωνότερον πρὸς τὰς διὰ τοῦ Συντάγματος τεθείσας θεμελιώδεις βάσεις τῆς διοικήσεως τῆς ἐν Ἑλλάδι Ἐκκλησίας, τὴν ἰσχυρὴν δηλ. τῶν Ἱ. Κανόνων καὶ ἐθίμων καὶ παραδόσεων καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ πάσης κοσμικῆς ἐξουσίας.

Ἐν ἔτει λοιπὸν 1850 ἐγένοντο τὰ προσήκοντα διαβήματα πρὸς ἐπανάληψιν τῶν πρὸς τὸ Οἶκουμ. Πατριαρχεῖον Κων/πόλεως σχέσεων τῆς ἐν Ἑλλάδι Ἐκκλησίας καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ἐπὶ τῆς πρωτοπουργίας μὲν τοῦ Κριεζή, τῆς ὑπουργίας δὲ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν τοῦ Νικ. Χρυστογέλου, διαμειψθείσης πρὸς ταῦτο ἐκτενοῦς ἐπιτήμου ἀλληλογραφίας, ἥτις κατέληξεν εἰς τὴν κανονικὴν ἀνακήρυξιν τοῦ αὐτοκεφάλου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τῆς Ἱ. Συνόδου τῆς Κων/πόλεως διὰ τοῦ ἐπὶ τούτῳ συνταχθέντος Συνοδικοῦ Τόμου

Μεθ' ὃ ἐπηκολούθησεν ἡ ἀνταλλαγὴ τῶν συνήθων εἰς τοιαύτας περιπτώσεις εἰρηνικῶν ἐπιστολῶν μεταξὺ τῆς νέας αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν λοιτῶν Ὀρθοδόξων τοιούτων.

ΣΤ'.

Ἐνίσχυσις τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τῆς Μ. Ἐκκλησίας πρὸς ρύθμισιν αὐτῆς.

Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Συνοδικοῦ Τόμου καὶ τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν σχέσεων μεταξὺ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Μεγ. Ἐκκλησίας, ἐδράξατο αὕτη τῆς εὐκαιρίας, ὅπως εὐσχήμως ποιήσῃται τὰς δεούσας παρατηρήσεις καὶ δώσῃ τὰς καταλλήλους παραινέσεις τοῖς ἐν Ἑλλάδι ἰθύνουσι τὰ τε πολιτικὰ καὶ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα, συγχαίρουσα μὲν διὰ τὰ ἐν τῷ Συντάγματι θεθέντα δύο ἄρθρα ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ κύρους τῶν Ἱερῶν Κανόνων καὶ παραδόσεων. ἐλέγχουσα δὲ καὶ ἐπικρίνουσα τὴν ἀντικανονικότητα τῶν λοιπῶν ἐκκλησιαστικῶν νομοθετημάτων καὶ τὴν τῆς Ἱ. Συνόδου συγκρότησιν, ὑποδεικνύουσα δὲ μὲ τρόπον, ἔτι δέον καὶ ταῦτα ἐπὶ τὸ κανονικώτερον νὰ διαρρυθμισθῶσιν, καὶ ἡ Ἐκκλησία ἀπαλλαγῇ, τῆς ὑπερορίου ἀναμίξεως καὶ ἐπεμβάσεως τῆς Πολιτείας εἰς τὰ ἐκείνης καθήκοντα, ἐφ' ὅσον ταῦτα δὲν ἀντίκεινται εἰς τοὺς Ἱεροὺς Κανόνας, τὰς παραδόσεις καὶ τὰ ἔθιμα, οὐ μόνον ὅσον ἀφορᾷ τὸ δογματικὸν μέρος, ὥς τινες τότε διέσχυρίζοντο καὶ νῦν διέσχυρίζονται, ἀλλὰ καὶ ἐν γένει τὴν ἐκκλησιαστικὴν κανονικὴν τάξιν.

Οὕτως ἐν ἀρχῇ τοῦ Συνοδικοῦ Τόμου τονίζεται, ὅτι: «Κηρύσσεται μὲν αὐτοκέφαλος, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ἔρον τῆς διατηρήσεως ἀλωδήτου τῆς ἐν τῇ Πίστει καὶ ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ κανονικῇ τάξει ἐνότητος» καὶ κατωτέρω ἐτι σφφέστερον καὶ μᾶλλον ἀνεπτυγμένως: «Συνιδόντες δὲ καὶ τὴν χρεῖαν τῆς κατ' ἐκεῖνο τὸ νεοσύστατον Κράτος (τὴν Ἑλλάδα) διακονίας τῆς Πίστεως καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας τῆς ἐνότητος, καὶ συσχεψάμενοι ὅπως ἡ τε ἀγία ἡμῶν Πίστις διατηρηθῇ ἀλώδης καὶ οἱ Κανόνες τῶν θείων Πατέρων ἀπαραβίαστοι καὶ ἀπαρασάλευτοι, ὥστε εἶναι πάντας ἡμᾶς, ὡς ἐν τῇ αὐτῇ Πίστει, οὕτω καὶ ἐν τῇ αὐτῇ οἰκονομίᾳ τῆς ἐνότητος».

Καὶ κατωτέρω ὑποδεικνύεται ἡ ἐπὶ τὸ κανονικώτερον συγκρότησις τῆς Ἱ. Συνόδου τῆς Ἑλλάδος καὶ ἡ μείζων ἀνεξαρτησία αὐτῆς ἀπὸ τῆς πολιτικῆς ἐπεμβάσεως, ὡς πῶς αὐτολεξεῖ:

«... Ἡ ἐν τῷ Βασιλείῳ τῆς Ἑλλάδος Ἐκκλησία ὑπάρχει τοῦ λοιποῦ κανονικῶς αὐτοκέφαλος, ὑπερτάτην Ἐκκλ. Ἀρχὴν

γνωρίζουσα Σύνοδον διαρκή, συνισταμένην ἐξ Ἀρχιερέων προσκαλουμένων ἀλληλοδιαδόχως κατὰ τὰ πρεσβεία τῆς χειροτονίας, πρόεδρον ἔχουσα τὸν κατὰ καιροῦς Ἱερώτατον Μητροπολίτην Ἀθηνῶν καὶ διοικοῦσαν τὰ τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τοὺς θείους καὶ ἱεροὺς Κανόνας ἐλευθέρως καὶ ἀκωλύτως ἀπὸ πάσης κοσμικῆς ἐπεμβάσεως»

Τὰ δὲ πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν ἐκκλησιαστικὴν διοίκησιν ἀφορῶντα (ἀναφέρονται διάφορα δευτερεύοντα διοικητικὰ καὶ τελετουργικὰ ζητήματα) «... Ταῦτα πάντα καὶ τὰ τοιαῦτα κανονισθήσονται παρὰ τῆς Ἱ. Συνόδου διὰ συνοδικῆς πράξεως, μὴ ἀντιδαινούσης τὸ παράπαν τοῖς ἱεροῖς Κανόσι τῶν ἁγίων καὶ ἱερῶν Συνόδων καὶ τοῖς πατροπαραδότοις ἐθίμοις καὶ ταῖς διατυπώσεσι τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολ. Ἐκκλησίας».

Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ συνοδευσάτῃ τὸν Συνοδικῶν Τόμον ἐπιστολῇ τοῦ Οἴκου. Πατριαρχείου πρὸς τὴν Ἑλλ. Κυβέρνησιν γίνονται αἱ δέουσαι πλάγιοι καὶ εὐχρημοὶ παρατηρήσεις διὰ τὰ ἀντικανονικὰ τῶν διεπόντων τὰ τῆς ἐν Ἑλλάδι Ἐκκλησίας Νόμων καὶ ἐλπίδες περὶ ἀνεξαρτητοῦτέρας ἀπὸ τῆς πολιτικῆς Ἐξουσίας διοικήσεως τῆς Ἐκκλησίας.

Ἐν δὲ τῇ ἀπαντήσῃ αὐτῆς ἡ Ἑλλ. Κυβέρνησις ἀναγνωρίζει τὸ δίκαιον τῶν Πατριαρχικῶν παρατηρήσεων καὶ διαβεβαίει περὶ τῆς συμμορφώσεως αὐτῆς πρὸς αὐτάς.

Καὶ ἐν τῇ ἀνταπαντήσῃ τῆς δὲ ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Κων/πόλεως ἐπαναλαμβάνει τὰ αὐτά, τὸνίζοντα μάλιστα ἔτι περισσότερον αὐτά, ὡς πῶς γράφουσα :

«... Οὐ χρῆζομεν λόγων πολλῶν εἰς ἀπόδειξιν, ὅτι ἐξ αὐτῆς τῆς ἀκριβοῦς περιφυλάξεως τῶν πνευματικῶν ἱερωτάτων αὐτῆς ἀρχῶν ἤρ-
 » τηται καὶ ἡ ἀληθινὴ στήριξις τῆς νεοπαγοῦς Ἐκκλησίας Ἰμῶν, καὶ
 » ἡ ἐπὶ τὰ κρείττω πρόοδος τοῦ εὐσεβεστάτου αὐτόθι λαοῦ, αὐτῶν τῶν
 » πραγμάτων βεβαιοῦντων τὴν ἀλήθειαν ταύτην· διὸ καὶ πᾶσα και-
 » νοτομία καὶ νεωτερισμός, ἀπαγε! ἡ ἐπέμβασις καὶ
 » παρεΐσφρησις ἐπὶ παρασαλεύσει τῶν ἱερωτάτων
 » αὐτῆς ἐθίμων καὶ ὁρων ἐγγράφων τε καὶ παραδεδο-
 » μένων, ἢ ἄλλη τις περὶ τὰ πνευματικὰ πολιτικὴ καὶ
 » κοσμικὴ ἐπιμιξία ἀπέστω μέχρι καὶ ἀποπείρας, καὶ
 » ἀπλοῦ λογισμοῦ· οὐ γὰρ ἀγνοεῖται ὑμῖν, ὅσον δυσδιάκριτα φύ-
 » σαι τὰ μεθόρια τῶν πνευματικῶν καὶ τῶν κοσμικῶν πραγμάτων, καὶ
 » ὅτι ἐντεῦθεν κινδυνεύει πολλάκις παραναλίσκεσθαι τὰ πνευματικώτερα

»τῇ κοσμικῇ ἐξουσίᾳ καὶ τὸ σταθερὸν καὶ ἀνκλολίωτον τῆς Ἐκκλησίας
»δικαίωμα παρατρέπεσθαι· εἰς τὰς εὐμεταθέτους περιπετείας τῆς ἐγ-
»κοσμίου Ἀρχῆς· . . . οὐ μὲν ὁ ἀλλὰ καὶ οἱ ἀσπίδοι Αὐτοκράτορες ἀπε-

Ὁ Σεβασμ. Μητροπολίτης Αἰγίνουπόλεως κ. Βασίλειος Παπαχρήστου

Υἱὸς τοῦ ἀρχιμανδρίτου Χρυσάνθου, μικρανεψιὸς ἐκ προμήτορος τοῦ μεγάλου ἀρματολῶν Κωνσταντίνου Τσαοῦς Πιρίφη, τοῦ ἐφηθέντος παρὰ τοῦ τυφάνου Ἀλῆ Πασσῆ τοῦ Τεπελενλή, μικρανεψιὸς ὡσαύτως ἐκ προμήτορος τοῦ Κων. Χορμοβίτου ἢ Λαγμιτζῆ, του διασώσαντος τὸ ἀγλίσμα τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τὴν Ἀκρόπολιν, καὶ μικρανεψιὸς ἐκ πατρὸς τοῦ γαλαγγίτου Γκέλα Σταύρα, τοῦ μετασχόντος τῆς μεγάλης τοῦ 21 Ἐπιναστάσεως, ἐγεννήθη ἐν Ἄνω Λαμπόρῳ, τοῦ Νομοῦ Ἀργυροκάστρου τῷ 1858.

Τὰ ἐκκλησιαστικά μαθήματα διηκόνει ἐν ταῖς σχολαῖς Πριγκίπου, Χαρτα-

»δέξαντο, σεβαζόμενοι, καὶ νομοθετικῶς ἐκράτουν, ἵνα πᾶς νόμος πολιτικὸς τῆς Θεοῦς Κανόσιν ἐναντιούμενος

μῆς, Χρυσουπόλεως (τῆς Κων/πόλεως), καὶ ἐπεράτωσεν τὰς θεολογικὰς σπουδὰς ἐν τῇ κατὰ Χάλκην Θεολογικῇ Σχολῇ ἀπογοιτήσας τῷ 1882, ὁπότε καὶ διορίσθη καθηγητὴς τῶν ἐν Κεσορατίῳ Ζωγραφικῶν Διδασκαλείων τῆς Ἡπείρου παρὰ τὸ Ἀργυροκάστρον καὶ ἱεροκήρυξ τῆς πόλεως Ἀργυροκάστρου, διδάξας συναπτῶς ἐπὶ πέντε ἔτη. Εἶτα διορίσθη καθηγητὴς καὶ ἱεροκήρυξ τῆς πόλεως Σερρών ἐπὶ δύο ἔτη (1888—1891).

Εἶτα διδάξας ὡς καθηγητὴς τοῦ Γυμνασίου Ἀδριανουπόλεως καὶ τοῦ αὐτοῦ Ζατπίου Παρθεναγωγείου καὶ ἱεροκήρυξ τῆς αὐτῆς πόλεως, ἀξιῶσαι τοῦ ἀειμνήστου Πατριάρχου Διονυσίου τοῦ Ε', ψηφισθεὶς κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1893 Ἐπίσκοπος Δαφνουσίας, ἔδρας οὗσης τοῦ Σιδηροκάστρου (Δεμίρ-Χισάρ) Μακεδονίας. Τῷ 1894 ἀπεστάλη εἰς Μελένικον τῆς Μακεδονίας ἑξαρχικῶς παρὰ τοῦ Οἴκου. Πατριαρχείου, διευθύνων τοῦτοχρόνως καὶ τὴν Μητρόπολιν ἐκείνην ἐπὶ μῆνας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀειμνήστου Μελενίκου Κυρίου Ἀλεξάνδρου.

Εἶτα προήχθη εἰς τὴν Μητρόπολιν Αἰτίτης καὶ μετ' οὗ πολὺ προσεκληθῆ πατριαρχικῇ καὶ συνοδικῇ ἀποφάσει, Τοποτηρητὴς τῆς μεγάλης Πρωτοσυγκλήδας τοῦ Οἴκου. Πατριαρχείου ἐπὶ τοῦ ἀοιδίμου Πατριάρχου Ἀνθίμου τοῦ Ζ' τοῦ Τσαΐσου, κατὰ τὰ ἔτη 1895 καὶ 1896. ἐκπροσωπῶν τὸ Οἶκον. Πατριαρχείου παρὰ τε τῇ Ὑψηλῇ Πύλῃ καὶ ταῖς Πρεσβείαις τῶν Μεγάλων Δυνάμεων. Ἐν τῇ θέσει ταύτῃ διεπρεπεν, ἀφῆσας ἀλησμόνητον ἑποχὴν.

Εἶτα μετετέθη, ἀρχομένου τοῦ 1898, εἰς τὴν Μητρόπολιν Παραμυθίας—Φιλιατῶν, μετὰ δὲ τριετίαν προήχθη εἰς τὴν Μητρόπολιν Βελεγράδων (Βερατίου—Αἰνῶνος) καὶ εἶτα ἐνεκρίθη συνοδικῶς ὡς ποιμάνη τὴν ἐπαρχίαν Δρυϊνουπόλεως (Ἀργυροκάστρου) Δελβίνου, Χειμάρρας καὶ Πωγωνίου, τὴν ἰδιαιτέραν αὐτοῦ πατρίδα. Ἀπεστάλη τῷ 1913 πρόεδρος ἐπιτροπῆς Ἡπείρου εἰς Κέρκυραν πρὸς χαιρετισμὸν τοῦ Γαλλικοῦ στόλου. Πολλάκις κατήλθεν εἰς Ἀθήνας μετὰ λαϊκῶν ἐπιτροπῶν καὶ μετὰ τῶν Μητροπολιτῶν Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης κ. Ἰωακείμ, Παραμυθίας καὶ Φιλιατῶν κ. Νεοφύτου, Βελλῆς καὶ Κονίστης κ. Στυρίδανος.

Τῇ 22 Σεπτεμβρίου 1916 συνοδείᾳ δυνάμει Καρραβιέρων βεβ. ἀπηλλάθη ὑπὸ τῶν Ἑταλικῶν ἀρχῶν Ἀργυροκάστρου ὡς ἐκκινδυνὸς εἰς τὴν δημοσίαν ἀσφάλειαν, καθ' ὃ ἀντιδράσας πολυτρόπως κατὰ τῆς Ἑταλικῆς προπαγάνδας ἐν Αἰλῶνι καὶ Ἀργυροκάστρῳ, ἀπὸ τοῦ ἔτους 1902, ὅτε ὢν Μητροπολίτης Βελεγράδων μέχρι τῆς καταλήψεως τοῦ Ἀργυροκάστρου ὑπὸ τῶν Ἑταλικῶν στρατιωτικῶν ἀρχῶν. Ἐδοκίμασε πολλάς πικρίας καὶ θλίψεις ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς Ἀρχιερατείας αὐτοῦ ἐκ μέρους διαφόρων προπαγανδῶν βουλγαρικῶν, τουρκικῶν, ρουμανικῶν, ἀλβανικῶν καὶ ἄλλων ξένων, προσπαθῶν πάντοτε ἀκαμπτος τὸ ἔθνικα συμφέροντα. Τῷ 1902 ἔτυχε μεταλλίου τοῦ εὐγενεστάτου οἴκου τῆς Ἀγγλίας Attwood Mathews, στενῶς συγγενεῦντος τῷ Λόρδῳ Κίτσενερ. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν δὲ τῆς Ἡπείρου ἔτυχεν Ἑλληνικοῦ ἀναμνηστικοῦ Μεταλλίου τῷ 1914 καὶ Σταυροῦ τῶν Ταξιαρχῶν τοῦ Τάγματος τοῦ Σωτήρος.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Δρυϊνουπόλεως διακρίνεται διὰ τὴν εὐσέβειαν καὶ τὴν φλογερὰν φιλοπατρίαν του, διὰ τὸ μετρίχιον τῶν τρώπων καὶ τὴν χρυσία-

ἄκυρος ἔ, καὶ μὴ δὲν κατισχύῃ. Τοῦτ' αὐτὸ δὲ καὶ οἱ παρ' ὁμῖν θεμελιώδεις Νόμοι (τὸ Σύνταγμα) συμφώνως καὶ ἀξίως τῆς τοῦ Ἑλλ. Γένους εὐσεβείας ἀνωμολόγησαν ὡς οὐδὲν ἔχει κύριος, εἴ τι, τυχόν, διατέτακται ἀντικειμένως πρὸς ἀκεῖνο τὸ τῆς θεσμοθεσίας κεφάλαιον, τὸ τὴν πατρῴαν εὐσεβείαν καὶ τοὺς Κανόνας καὶ τὰ ἔθιμα ἀμετασάλευτως ὑποστηρίζον κ. τ. λ.» (Δεκεμβρ. 29 1850. Ἐν Συλλογῇ Ἐγκυκλίων Ἱ. Συνόδου, ὑπὸ Στεφάνου Γ' ἀννοπούλου σελ. 52-54).

Ζ'

Μερικὴ ἐπιτυχία τῶν ὑπὲρ τῶν δικαίων κύττης ἡγόνων τῆς Ἐκκλησίας.

Μετὰ τοὺς εὐσχήμους τούτους κολάφους τῆς Μεγ. Ἐκκλησίας ἤρξατο περιστελλομένη καὶ ἡ περὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἀντικανονικὴ ἐπέμβασις τῆς πολιτικῆς Ἐξουσίας, καὶ ἀναγνωρίζομενά πως τὰ δίκαια τῆς Ἐκκλησίας, συμμορφουμένης ἐν μέρει τῆς Κυβερνήσεως πρὸς τὰς συστάσεις τῆς Οἰκουμ. Ἐκκλησίας καὶ τὰς διατάξεις τοῦ Συντάγματος. Καὶ ἐν πρώτοις ἐκδίδεται Βασ. Διάταγμα ἀπὸ 23 Ἰουλίου 1850, ὑπουργοῦντος ἤδη τοῦ Πέτρου Δεληγιάννη ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν, δι' οὗ ἔνθεν μὲν ἀναγνωρίζεται τὸ σφαλερὸν καὶ ἀνεπαρκὲς τοῦ ἐν ἱσχύϊ Καταστατικοῦ Νόμου τῆς Ἀντιδασιλείας καὶ ἡ ἀνάγκη τῆς ἀντικαταστάσεως αὐτοῦ δι' ὧν λέγει τὸ Διάταγμα ὅτι: «Μέχρις οὗ νομοθετηθῇ νέον Καταστατικὸν τῆς Ἱ. Συνόδου, συνεπεῖα τῆς καὶ Κανονικῶς γενομένης ἀναγνωρίσεως τοῦ Αὐτοκεφάλου τῆς Ἑλλ. Ἐκκλησίας, εὐδοκοῦμεν νὰ καλέσωμεν...», ἔνθεν δὲ καὶ καλοῦνται ἔκτοτε οἱ συγκροτήσαντες τὴν νέαν Σύνοδον Ἀρχιερεῖς καὶ ὁ Πρόεδρος αὐτῆς οὐχὶ αὐθαριέτως, κατὰ τὸ παλαιὸν Καταστατικόν, ἀλλὰ κατὰ τὰ πρεσβεῖα τῆς χειροτονίας καὶ ὑπὸ τὴν διαρκῆ προεδρείαν τοῦ

νικῆν του προέτλητα, τὴν φιλευσπλαγγίαν του, τὴν λιτότητα τοῦ βίου, τὴν πολυμάθειαν καὶ μαθειὰν γινῶσιν τῆς Ἑλλήν. γλώττης. Ἐδημοσίευσεν κατὰ διαφόρους ἐποχὰς εἰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικὰ σοβαροὺς ἐκκλησιαστικοὺς λόγους καὶ περιοικοὺς ἀσάτους πραγματείας.

Ἦντο γνωστὰ ἀντὶ τὸ Πανελλήνιον αἱ μεγάλαις ἀπηρεσίαι τῆς Α. Σ. τοῦ Μητροπολίτου Αρσινόουπολεως ἐν τῷ Βοραιοηπειρωτικῷ ἀγῶνι, οὗ ἠπήρξεν εἰς τῶν πρωτοεργατῶν, εἰς οὓς ὑφάλλεται ἡ ἐπιτυχία.

Ἀττικῆς, κατὰ τὰς δὲ τοῦ Συνοδικοῦ Τόμου ὑποδείξεις τῆς Μεγ. Ἐκκλησίας.

Ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Δυρραχίου κ. Ἰάκωβος

Γεννηθεὶς ἐν Μοσχονησίαις, ἐσπούδασεν ἐν Χαλκῇ, λαβὼν τὸ πτυχίον τῷ 1904. Ὑπηρέτησας ἐπὶ πενταετίαν παρὰ τῷ ἀειμνήτῳ Μητροπολίτῃ Σμύρνης Βασιλείῳ, ἐχειροτονήθη ὑπ' αὐτοῦ ἑπίσκοπος Χριστουπόλεως, βοηθὸς αὐτοῦ. Θανόντος μεθ' ἐν ἔτος τοῦ Βασιλείου, ὁ Ἰάκωβος μετέβη εἰς Κ]πολιν, ἐκτιμῶν δὲ τὴν νοημασύνην αὐτοῦ καὶ τὸν ζῆλον ὁ μακαρίτης Ποιριάρχης Ἰωακείμ προήγαγεν αὐτὸν ἐν ἔτος πρὸ τοῦ (τῷ 1912) θανάτου αὐτοῦ εἰς τὴν Μητροπόλιν Δυρραχίου καὶ Γκόρα-Μόκρας. Ἀπελαθεὶς ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν τῷ 1917 εἰς Κ]πολιν, καθὼ φίλος τῶν Γάλλων, ἐμείνεν ἐκεῖ, μεθ' ὃ διέμενεν ἐν Κερκίρ, ἕως οὗ τὸ Πατριαρχεῖον Κ]πόλεως ἀπέστειλεν ἐπιτροπικῶς ποιμαίνοντα τοῖς Κορυτσινούς, εἰς οὓς ἦν ἀδύνατον νὰ μεταβῇ ὁ κανονικὸς Μητροπολίτης. Εἰς Σμύρνην, εἰς Κέρκυραν, εἰς Δυρράχιον, εἰς Ἀθήνας, εἰς Κ]πολιν ὁ Ἰάκωβος ἔλαπε μνήμην χρηστοῦ κληρικοῦ, εὐγενοῦς ἀνθρώπου, νοήμονος ἀρχιερέως, ὃς ἀπῆλανε τῆς εὐνοίας καὶ τοῦ Μεγαλειοτάτου Βασιλέως τῆς Σερβίας, καὶ τοῦ Ἀλβανοῦ δικτάτορος Ἐσσάτ-Τοπτανή. Ἄγει δὲ τὸ 42 τῆς ἡλικίας ἔτος.

Και αὐτοπροσώπως ἐξ ὁ Βασιλεὺς εἰς συντακτήριόν του λόγον ἐν τῇ Βουλῇ (τῇ 28 Ἰουλίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους) ὑπάρσεται τὴν προσεχῆ ἀντικατάστασιν τοῦ παλαιοῦ Καταστατικοῦ· καὶ κατὰ τὴν εἰς Εὐρώπην δ' ἀποδημίαν τῆς Α. Μ. ἐν Β. Διατάγματι ἐκδοθέντι τῇ 11 Αὐγούστου πρὸς κανονισμόν τῆς τελετῆς τῆς ἀναγνώσεως τοῦ Συνοδικοῦ Τόμου, ἀντιδιασιλευούσης τῆς Ἀνάσσης, ἐπαναλαμβάνεται ἡ βασιλικὴ ὑπόσχεσις. Παύεται δὲ κατὰ Αὐγούστον τοῦ 1850 καὶ ἡ πέτρα τοῦ σκανδάλου, ὁ εἰσαγγητὴς ἔλων αὐτῶν τῶν ἀντικανονικῶν Νομοσχεδίων Θεόκλητος ὁ Φαρμακίδης, ἀντικατασταθεὶς ὑπὸ τοῦ εὐπαιδευτοῦ Ἀρχιμανδρίτου Μισαήλ Ἀποστολίδου.

Ἐν τούτοις μέχρι τοῦ 1852 ἀνεβάλλετο ἡ ἀπερεύγετο ἡ ἐκτέλεσις τῶν ὑποσχρημένων καὶ ἡ κατὰ τὸ Σύνταγμα καὶ τὸν Πατριαρχικὸν Συνοδικὸν Τόμον τροποποιήσις τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Καταστατικοῦ Νόμου. Μόλις δὲ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1852 ὑπουργοῦντος ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν τοῦ Σταύρου Βλάχου, προσκλήσει τῆς Κυβερνήσεως, ἐπεμψεν ἡ Ἱερὰ Σύνοδος πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τὰ σχέδια τῶν δύο ἐκκλησιαστικῶν Νόμων μετ' ἐκθέσεων δικαιολογητικῶν τῶν τροποποιήσεων καὶ παραθέσεως τῶν Ἱερῶν Κανόνων καὶ τῶν πηγῶν, ἔθεν ἡρύσθησαν, σχεδὸν δὲ αὐτοῦσια ὡς ἦσαν συντεταγμένα ὑπὸ τῆς περὶ τὸν Ἅγιον Κουουρίας ἀοίδιμον Διονύσιον ἐπιτροπῆς (βλ. Οἰκονόμου «Σωζόμενα» κεφ. ΙΕ'. § 1'. τόμ. Β'. σελ. 591—603).

Δυστυχῶς ἔμως οὔτε ἄρθρα Συντάγματος, οὔτε Συνοδικοὶ Τόμοις οὔτε ἱστορικὰ προηγούμενα δηλωτικὰ τῆς συντηρητικότητος καὶ εὐσεβείας καὶ εἰς τὰ πάτρια ἐμμονῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ καὶ Κλήρου ἰσχυσαν νὰ μεταστρέψωσι τὰς ἐκλαϊκευτικὰς καὶ καθυποδουλωτικὰς τάσεις τῆς Κυβερνήσεως, ἣτις ἀπεδέξατο μὲν κατ' ἀρχὴν τὰ ὑπὸ τῆς Ἱ. Συνόδου ὑπεβληθέντα Νομοσχέδια, ἀλλ' ἐν τοῖς πλείστοις καὶ κυριωτέροις ἄρθροις ἐτροπολόγησαν αὐτὰ συμφώνως τὸ μὲν πρὸς τὸ παλαιὸν τοῦ Μαυριεὶ καὶ τοῦ Φαρμακίδου Καταστατικόν, τὸ δὲ πρὸς τὰς ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ Κωλέτη ἐπενεχθείσας ἐν ἔτει 1845 τροποποιήσεις τῶν τότε συνταχθέντων ὑπὸ τῆς ἐπὶ τούτῳ διορθωθείσης Ἐπιτροπῆς ἐκκλησιαστικῶν Νομοσχεδίων. Καὶ οὕτω ἐδυσσοδόμησεν ἡ τότε Κυβέρνησις τοὺς καὶ ἤδη ἰσχύοντας δύο ἐκκλησιαστικοὺς Νόμους, ὅλως ἀντικανονικοὺς καὶ ἀντισυνταγματικοὺς ἐν πολλοῖς ἀσαφεῖς καὶ λαβὰς καταστρατηγήσεως παρέχοντας,

καὶ ἐν ἄλλοις αὐτὸ τοῦτο ἀντιφατικοὺς πρὸς ἑαυτοὺς καὶ πρὸς ἀλλήλους.

Ὅπως δ' ὀπισθοδούλως ἐξέλεξε τὴν κατάλληλον καὶ αὐτῇ συμφέρουσαν ἐποχὴν πρὸς ὑποβολὴν καὶ ἐπιψήφισιν αὐτῶν ἡ Κυβέρνησις καθ' ὅσον πολλὰ περιστατικὰ συνετέλεσαν εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τῶν προδοτικῶν αὐτὸ τοῦτο τῆς πατρίδας εὐσεβείας καὶ τῶν Ἱ. Κανόνων καὶ τοῦ Συντάγματος σχεδίων αὐτῆς, ἐπωφεληθείσης τῶν περιστάσεων.

Ἐν πρώτοις δηλ. ἐξέλεξε πρὸς ὀριστικὸν καταρτισμὸν τῶν σχετικῶν Νομοσχεδίων ἐποχὴν, καθ' ἣν εἰς μὲν τὴν Ἱ. Σύνοδον δὲν ἀπέμειναν παρὰ τρεῖς Συνοδικοί, «δειλὰ καὶ ἐν πᾶσιν εὐπειθὴ καὶ εὐχερίστωτα γερόντια», κατὰ τὸν χαρακτηρισμὸν τοῦ ἀειμνήστου Οἰκονόμου. Ὁ Κυνευρίας, ἡ ψυχὴ καὶ τὸ στήριγμα τῆς Ἱ. Συνόδου καὶ ἐν γένει τῆς Ἑλληνικῆς Ἱεραρχίας, «ἡ λάλος ἐκείνη γλῶσσα καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς εὐρωπιῶντων Ἱ. Κανόνων καὶ τῶν δικαιωμάτων τῆς Ἐκκλησίας ὑπερμαχος, ὡς τὸν ἀποκαλεῖ ὁ αὐτὸς Μ. Οἰκονόμος, βαθῶς κεκοίμηται». Μετ' αὐτὸν ἀναπαύονται καὶ ὁ Ἀχάϊας Γρηγόριος καὶ ὁ Λοκρίδος Ἀγαθάγγελος. Τοὺς δ' ἀπομείναντας, ἐξ ὧν οὐδεὶς ἦτο ἐκ τῶν πρὸ τῆς ἀναστασίας κανονικῶν Ἀρχιερέων (διότι καθ' ὅλον τὸ διάστημα ἐκεῖνο, ἕνεκα τῆς διακοπῆς τῶν πρὸς τὸ Πατριαρχεῖον σχέσεων τῆς ἐν Ἑλλάδι Ἐκκλησίας, οὐδεὶς εἶχε χειροτονηθῆ νέος Ἐπίσκοπος ἐν Ἑλλάδι), τὸ μὲν διὰ κολακειῶν, τὸ δὲ δι' ἀπειλῶν καὶ πιέσεων μεταχειρίζετο, ὡς ἤθελεν, ἡ Κυβέρνησις.

Ὁτῳ λ. χ. 8τε τῇ 31 Μαΐου ἐπέμφε πρὸς τὴν Ἱ. Σύνοδον τὰ δύο Νομοσχέδια κατὰ τύπους πρὸς ἐπίκρισιν», ἐπειδὴ αὕτη ἠθέλησε νὰ ἐπικρίνῃ, καθ' ὃ εἶχε δικαίωμα, τὰ ὑποβληθέντα, ἐπανεγκοῦσα καὶ τὰς κατὰ τὸν κρίσιν τῆς τροπολογίας, οὐ μόνον ἐπέστρεψε τὸ ἔγγραφον αὐτῆς τὸ Ὑπουργεῖον, ἀλλὰ καὶ ἱταμῶς παρετήρησεν αὐτῇ ἐπὶ δῆθεν ἀνευλαθείᾳ πρὸς τὴν Κυβέρνησιν καὶ ὑπερβάσεις τῶν δικαιωμάτων τῆς ἐν τῇ ἐπικρίσει. Πτήξασα θθεν ἡ Ἱ. Σύνοδος πέμπει ἕτερον ἔγγραφον, δι' οὗ ἐξηγεῖτο συγγνώμην καὶ ἀμετρίαζε τὰς τροπολογίας τῆς. Ἀλλὰ καὶ τὸ ἔγγραφον τοῦτο ἀπαρέσαν, ἅτε μὴ ὑποχωροῦν καὶ ἀπεκδεχόμενον ἀπάσας τὰς ἀντικανονικὰς καὶ ἀντισυνταγματικὰς ἀξιώσεις τῆς Κυβερνήσεως καὶ τὰς ὑπερβασίας αὐτῆς, ἐπίσης ἐπιστρέφεται, οὐχ ἦττον ἱταμῶς, πρὸς τὴν Σύνοδον.

Πρὸς τοῦτοις, ὡς ἀναφέρει ὁ Μ. Οἰκονόμος «ὀπηρεῖται θερμοὶ τῆς ὑπουργικῆς μεγαλοπρεπείας συνέρρεον πρὸς τοὺς Συνοδικοὺς ποικίλα

ἐπισείοντες τοῖς γεγρακῶσι μαρμολύκῃ· καὶ μυρίοις τρόποις ἀγγχον-
τες αὐτούς», καὶ ἀξιοῦντες, ἴπω· τὰ πρὸς αὐτὴν καταπεμπόμενα παρὰ
τοῦ Ὑπουργείου ἐγγραφῇ. «ἀποδοχῇς μόνον χάριν. οὐδέποτε δ' οὐδα-
μῶς οὐδεμιᾶ· παρατηρήσεως ἢ διορθώσεως εἶπιν ἄξιον». «Σωζόμενα»
Τμ. Β' κεφ. ΙΑ' § ιε' Τόμ. Β' σ. 609). Ὡς δ' ἀναφέρει ὁ αὐτός, ἐβε-
δαιοῦτο κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας, ἔτι τις τῶν Συνοδικῶν, μέγα στενο-
χωρηθεὶς ἐκ τῶν ὑπουργικῶν πιέσεων ἀνέκραξεν· «ἐξελέτωσαν
καὶ τὴν μόνην ἡμῖν ὑπολειφθεῖσαν ζώην».

Ὅντως δὲ κατεπτοημένοι πρὸ τῆς ὑπουργικῆς ἱταμότητος καὶ ὑπει-
κοντες εἰς τὰς κυβερνητικὰς πιέσεις οἱ Συνοδικοὶ υπογράφουσι πρῶ-
τον μετ' ἐπιφυλάξεων τινῶν τὰ ὑπουργικὰ νομοσχέδια, μὲν νῦν ἔμως
ἀξίωσιν καὶ ψυχολογικὴν πίεσιν τῆς Κυβερνήσεως, ἔλως ἀνεπιφυλά-
κτως ἐπιθέτουσαν αὐτοῖς καὶ τὴν Συνοδικὴν ἐγκρίσιν αὐτῶν, ὡς κανο-
νικωτάτων (!) !

Διὰ τοιούτων καὶ ὁμοίων μέτρων ἐκδιᾶσας καὶ ἀποσπᾶσας ὁ Ὑπουρ-
γὸς τὴν συγκατάθεσιν τῆς Ἱ. Συνόδου ὑπὲρ τῶν ἐν λόγῳ νομοσχεδίων,
οὐ μὴν δ' ἀλλὰ καὶ τὴν ταύτης ὁμολογίαν περὶ δήθεν κανονικότητος
αὐτῶν, ὑπέβαλεν αὐτὰ τῇ 4ῃ Ἰουλίου 1852 εἰς τὴν Βουλὴν, ἐπιτυχῶν
τὴν ψήφισιν αὐτῶν ὑπὸ ταύτης τε καὶ κατόπιν καὶ ὑπὸ τῆς Γερουσίας,
παρὰ τὰς διαμαρτυρίας τῶν συντηρητικωτέρων καὶ εὐσεβεστέρων στοι-
χείων, ἃ καὶ διὰ βιαίων ἔτι μέτρων κατέπνιξε καὶ κατεπτόησεν ἡ Κυ-
βέρνησις καταδιώξασα τοὺς πρωτοστατοῦντας εἰς λαϊκὰς ἐξεγέρσεις
Μοναχοὺς, οἵτινες, μὴ ἀνεχόμενοι τὴν ἐσθιμέραι συντελουμένην ὑποδού-
λωσιν καὶ ἐκλαΐκευσιν τῆς Ἐκκλησίας καὶ καταπάτησιν τῶν Ἱ. Κανό-
νων, διεμπτύροντο ἁπῶς, ὁμολογουμένως, ζωηρότερον καὶ φανατικώ-
τερον, συντελοῦντες καὶ εἰς τὴν ἐξέγερσιν τοῦ φανατισμοῦ τοῦ Λαοῦ,
ἀλλὰ πάντως ἐν τῇ δικαίᾳ καὶ ἱερᾷ αὐτῶν ἀγανακτήσει διὰ τὰ εἰς κα-
θυπόταξιν τῆς Ἐκκλησίας καὶ κατάργησιν προαιωνίων δικαίων αὐτῆς
διαπραττόμενα πραξικοπήματα· τὰ γεγονότα ταῦτα παρεξηγοῦσα, με-
γαλοποιοῦσα καὶ ἐκμεταλλευμένη ἡ Κυβέρνησις, ἠθέλησε νὰ παρα-
στήσῃ ὡς συνομωσίαν κατὰ τῶν Καθεστώτων, δικαιολο-
γοῦσα ὕστερον, ἃ μετεχειρίσθη, ἀπηνῆ, καταδιωκτικὰ μέτρα κατὰ τῶν
διαμαρτυρομένων, φυλακίζουσα, ἐξορίζουσα καὶ εἰς εἰρκτὰς ἐγκλειοῦσα
ἀπλοὺς καὶ ἀγαθοὺς μοναχοὺς, οἵτινες τὸ πολὺ ἐν τῷ ὑπερμέτρῳ ζήλῳ
τῶν νὰ ὑπερέβησαν τὰ ἐσκαμμένα εἰς βαθμὸν πλημμελήματος,
ὡς ἀπεφάνθησαν κατόπιν καὶ αὐτὰ τὰ δικαστήρια, εἰς ἃ παρεπέμφθη-

σαν. (Ἰδε ἐφθμ. «Αἰών» ἀριθ. 1277, 1290). Οὕτω λοιπόν διὰ τῆς φυλακίσεως ὑπὲρ τοὺς 150 Μοναχῶν καὶ Ἱερέων καὶ δι' αὐστηρῶν ἀναγκρίσεων καὶ πείσεων, εἰς ἃς ὑπέβαλλεν ἄνδρας ἐπ' εὐσεβείᾳ, ἀρετῇ καὶ σοφίᾳ διαπρέποντας, (αὐτ. ἀρ. 1266, 1269, 1290) τρομοκρατή-

Ὁ Σεβ. οὐκ Μητροπολίτης Σερβίων καὶ Κοζάνης κ. Φώτιος Μανιάτης

Ἐγενήθη ἐν τῇ νήσῳ Πριγκήπῳ τῇ 25 Μαρτίου 1840 ἐκ γονέων καταγομένων ἐκ Σπάρτης τῆς Πελοποννήσου. Μετὰ τὰ πρῶτα ἐν τῇ πατρίδι του γράμματα ἐκκολούθησε τοῖς μαθηματικαῖς ἐν ταῖς Σχολαῖς τοῦ Σταυροδρομίου ἑλληνικῶν καὶ γαλλικῶν. Ἐχρημάτισε μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν γυμν

σασα μὲν ἡ ἀπογοητεύσασα τοὺς συντηρητικωτέρους καὶ τῶν πατρῶν ἀμυνομένους, διαβλάψασα δὲ τὸν Κλήρον πρὸς τοὺς ἐλευθεριωτέρους καὶ φιλαυλικωτέρους καὶ ὑποθάψασα τοὺς ἐπὶ κληροκρατίᾳ φόβους τῶν διὰ διαφορὰς λόγους, τυχὸν κατὰ τοῦ Κλήρου δυσηρεστημένων, κατῴρθωσεν ἡ Κυβέρνησις νὰ παρασύρῃ πολλοὺς τῶν Βουλευτῶν καὶ Γερουσιαστῶν, ὧν τινες μάλιστα καὶ ἀλλόδοξοι ἦσαν, πρὸς τὴν γνώμην τῆς καὶ διὰ τῶν μέσων τούτων ἐξασφαλίσασα ἢ μᾶλλον ἐκδιὰσασα τὴν πλειοψηφίαν, νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἐπιψήφισιν τῶν περιφήμων,

σιακῶν σπουδῶν τοῦ διευθυντῆς τοῦ ἐν Πέραν μοναδικοῦ Γαλλικοῦ Ἀναγνωστηρίου Cabinet de lecture τὸ 17ον ἔτος τῆς ἡλικίας του καὶ τὸ 18ον εἰσῆχθη εἰς τὴν ἐν Χάλκῃ Θεολογικὴν Σχολὴν μαθητῆς καὶ ἐν τῷ 20ῳ ἔτει ἐν αὐτῇ ὑφηγητῆς τῆς Γαλλικῆς γλώσσης μέχρι τῆς ἀποπερατώσεως τῶν ἐν αὐτῇ μαθημάτων του, ὅτε μετὰ τὰς νενομισμένας διδακτορικὰς ἐξετάσεις μετὰ βαθμοῦ «ἀριστα» (1864) διορίσθη Ἱεροκῆρυξ Ἀρτῆς, ἐξ ἧς μετὰ δύο ἔτη, ἀσθενήσας σοβαρῶς ἐξ ἐλθοῦν πυρετῶν ἐστάλη τῷ 1866 ἑκτακτος Ἱεροκῆρυξ Κρήτης. Ἐπιστρέψας εἶτα εἰς Κ[οιν]πολιν διορίσθη ἱερατικῶς προϊστάμενος Διπλοκτονίου, ὁπόθεν ἐστάλη εἰς Λέσβον γενικὸς τῆς νήσου Ἱεροκῆρυξ. Μετὰ ταῦτα ἐξηκολούθησεν ἐπὶ τριετίαν φοιτητῆς τοῦ Ἑθν. Πανεπιστημίου (τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς), ὁπόθεν ἀπογοιτήσας διορίσθη ἐπὶ ἑν ἔτος Γραμματεὺς τῆς Μητρ. Ἀθηνῶν, διότι ἕνεκα οἰκογενειακῶν δυστυχημάτων ἠναγκάσθη ν' ἀναχωρήσῃ εἰς Κ[οιν]πολιν. Αὐτόθι ἐχρημάτισεν ἐπὶ ἑ ἔτη ἱερατ. προϊστάμενος Τσιβαλίου καὶ ἀνεπισήμως γενικὸς Ἱεροκῆρυξ Κ[οιν]πόλεως καὶ προεβιβάσθη εἰς Ἐπίσκοπον Μ. Ρεύματος τῷ 1877 ὑπὸ τὸν τίτλον Βίρηνουπόλεως ἐπὶ 4 ἔτη, καὶ ἐστάλη εἶτα εἰς Βουλγαρίαν πρὸς ὑποτιμήσιν τῆς παρὰ τοῖς ἑκατὶ Ἑλλήσιν Ὀρθοδοξίας. Μετὰ πλήρη ἐπιτυχίαν τῆς ἀνατεθείσης αὐτῷ ἀποστολῆς, ἐπανελθὼν εἰς Κ[οιν]πολιν, διορίσθη, πρὸς ἀμοιβὴν τῶν κόπων του, Ἐπίσκοπος τῆς περιβλεπτοῦ ἐνορίας Σταυροδρεμίου, ἔνθεν μετὰ ἑννεαετῆ ὑπηρεσίαν προεβιβάσθη (1889) εἰς τὴν Μητρόπολιν Φιλιππουπόλεως. Ἦν ἐπόμενον θεαρέστως ἐπὶ 20 ὅλα ἔτη. Τίς ἡ ἐν τῇ ποιμαντορίᾳ ἐκείνῃ δριῦσίς του φαίνεται ἐν τῇ μετὰ τῆς Βουλγαρικῆς Κυβερνήσεως ἀλληλογραφίᾳ του, ἣν ἐξέδωκε τῷ 1907 τὸ Ἑλλήν. Ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν, τὸ ὅποτον καὶ εἰς δευτέραν προέβη (τῷ 1919) ἔκδοσιν αὐτῆς καὶ ἀπέστειλεν εἰς τὸν ἐν Παρισίοις μεταβάντα κ. Ἐλ. Βενιζέλον πρὸς καθοδηγίαν του διὰ τὰ βουλγαρικὰ πράγματα καὶ τοὺς κατὰ τὸν Ἑλλήνων διωγμούς.

Μετὰ τὸν διωγμὸν τῶν Ἑλλήνων ἐκ Βουλγαρίας (τῷ 1906) ἔμεινεν ἀργὸς ἐν Κ[οιν] πόλει μέχρι 5 Αὐγούστου τοῦ 1910, ὅτε μετετέθη εἰς Κοζάνην, ἐν ἣ καὶ μένει εὐδοκίμως ποιμαίνων μέχρι σήμερον. Ἡ Α. Σεβασμιότης συμπληροῖ οὕτω πεντηχονταεπταετὴ ὅλην ὑπηρεσίαν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, καθ' ἣν ἀκατάβλητον ἐπεδείξετο σθένος καὶ πρωτοφανῆ ἐμμονὴν ὑπὲρ τῶν πατρῶν.

πολυπλάγκτων. ἀντισυνταγματικῶν καὶ ἐν πολλοῖς ἀντικανονικῶν αὐτῆς Ἐκκλησιαστικῶν Νομοσχεδίων, ἵστων ἄχρι τοῦ νῦν τὰ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας διεπόντων, καίτοι ἐν τῷ μεταξὺ ἐπαλθούσης τῆς Μεταπολιτεύσεως τοῦ 1862, συνετάχθη ὑπὸ τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως τὸ νέον Σύνταγμα τοῦ 1864, ὅπερ ἐπικυροῖ τὰ περὶ ἱερωτικῆς δύο πρῶτα ἀρθρα τοῦ προηγουμένου Συνταγματικῷ Χάρτου. διατηρούμενα σχεδὸν αὐτολεξεῖ καὶ ἐν τούτῳ. Ἐν τῷ διαρρέυσαντι δὲ χρονικῷ διαστήματι συνεπληρώθησαν αἱ κεκανονισμέναι χηρεύουσαι: τέως Ἐπισκοπικαὶ ἑδραι, χειροτονιθέντων Ἀρχιερέων μεμορφωμένων καὶ ζήλωτων, οἵτινες, διαδλέποντες τὸ ἀντικανονικόν καὶ ἀντισυνταγματικόν τῶν διεπόντων τὰ τῆς κατὰ τὸ ἡμέτερον Κράτος Ἐκκλησιαστικῶν Καταστατικῶν Νόμων, ἐρρήγγυνον κατὰ καιροῦς ἀσθενεῖς τινας φωνὰς διαμαρτυρίας προσπιπτούσας εἰς ὧτα μὴ ἀκουούσης Κυβερνήσεως.

Ἰδίᾳ ἔμως ἐντονώτερον διεμαρτυρήθη ἡ Ἱερὰ Σύνοδος εἰς τὴν Κυβέρνησιν, ἐπενεγκούσα καὶ τὰς θεούσας ἐπὶ τῶν ἐν ἰσχύϊ ἐκκλησιαστικῶν Νόμων τροπολογίας ἐπὶ τὸ συνταγματικώτερον καὶ κανονικώτερον, ὥς καὶ ὑπέδωκεν ἐν ἔτει 1865 εἰς τὸ Ὑπουργεῖον, ἐν ἔτει δὲ 1868 ὑπέβαλε καὶ ἐκτενεστάτην δικαιολογητικὴν ἔκθεσιν τῶν ἑαυτῆς τροπολογιῶν καὶ ὅτι ἐπὶ τοῦ Καταστατικῷ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ΣΑ'. Νόμου. ἐξαιτουμένη τὴν ἐκ μέρους τῆς Βουλῆς ἐπιφύγισιν τῶν συμφώνως τοῖς Ἱεροῖς Κανόσι καὶ τῷ β' ἀρθρῳ τοῦ Συντάγματος τροπολογηθέντων ὑπ' αὐτῆς Νομοσχεδίων.

Ἡ ἔκθεσις αὕτη ἀποτελεῖ μνημεῖον λίαν τιμητικόν ἄρ' ἐνὸς τῆς Ἑλληνικῆς Ἱεραρχίας διὰ τὸ σθένος, τὴν παρρησίαν καὶ τὸν ζῆλον τῶν μελῶν τῆς συνταξάσης τὴν ἔκθεσιν, ἢ μᾶλλον διαμαρτυρίαν ταύτην Ἱερᾶς Συνόδου, λίαν δὲ διασαφητικόν καὶ στηλιτευτικόν τῆς ἀντικανονικότητος καὶ ἀντισυνταγματικότητος τῶν ἐπικρινόμενων νόμων. Δέον λοιπὸν νᾶ διαιωνισθῇ τὸ ἱστορικόν τοῦτο ἔγγραφον ἐν συγγράμματι, ὅσον τὸ παρόν, ἐν ᾧ σκιαγραφεῖται καὶ ἐξαίρεται ἡ δρᾶσις τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὴν παριππεύσασαν ἑκατονταετηρίδα, καταχωρουμένου ἐν αὐτῷ τοῦλάχιστον τοῦ προλόγου αὐτοῦ, ἔχοντος αὐτολεξεῖ ὧδε:

ΕΚΘΕΣΙΣ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΣΥΝΟΔΟΥ ΤΟΥ 1868

ἐπὶ τοῦ Νομοσχεδίου τοῦ Καταστατικοῦ Νόμου
τῆς Ἱ. Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

Ἀριθ. Πρωτοκ. 68963

Δεκτ. 671

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος
Πρὸς τὸ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν κτλ. Ὑπουργεῖον.

Ἐξ ὅτου, κύριε Ὑπουργέ, συνέστη εἰς τὸ Βασιλεῖον ἡμῶν Κράτος ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἕκτοτε πᾶς ὀρθόδοξος Ἑλληνα ἐπίστευσεν, ὅτι εἰς αὐτὴν ἀνετέθη ἡ ἀνωτάτη ἐκκλησιαστικὴ διοίκησις, ἥτοι τὸ ἱερὸν καθήκον τοῦ νὰ διοικῇ διαρκῶς τὴν Ἐκκλησίαν κατ' αὐτοὺς τοὺς ἱεροὺς κανόνας καὶ τὰς ἱεράς παροδόσεις ἀνεξαρτήτως ἀπὸ τῆς πολιτικῆς Ἐξουσίας.

Ἀλλ' ἡ ἐπίσημος ἐκείνη περὶ συστάσεως Συνόδου διακήρυξις ὑπῆρχε, δυστυχῶς, ἀπλῇ μόνῃ ἀπόφανσις λόγῳ μὲν ὑποχρομένη λαμπρότητα τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ ζωὴν τῷ Κλήρῳ διὰ τῆς ἀκριβοῦς τηρήσεως τῶν ἱερῶν κανονικῶν θεσμῶν τῆς καθόλου Ἐκκλησίας, πράγματι δὲ διανοομένη τὴν καταφρόνησιν τῆς Ἐκκλησίας, τὸν ἐξευτελισμὸν τοῦ Κλήρου καὶ τὴν διαστροφὴν ἢ ἀνατροπὴν τῶν ἱερῶν κανόνων. Τοῦτον δὲ τὸν βέβαιον σκοπὸν ἀμέσως ἀνεκάλυψαν καὶ παντοῦ διετράνωσαν.

α) Ἡ διάλυσις 400 μοναστηρίων.

β) Ἡ καταστροφὴ πάσης τῆς ἀκινήτου καὶ κινητῆς περιουσίας αὐτῶν.

γ) Ἡ διασκόρπισις τῶν μοναχῶν αὐτῶν.

δ) Ἡ κατάργησις 24 Ἐπισκοπῶν.

ε) Ἡ ἠθικὴ διαστροφὴ καὶ

στ) Ἡ ἄρσις τοῦ σεβασμοῦ εἰς τὰ ἱερά καὶ τῆς ὑποταγῆς εἰς τὰ καθεστώτα.

Μόλις δὲ μετ' οὐ πολὺ συναισθανθεῖσα τὰ ἐκ τῶν πράξεων ἐκείνων πάγκοινα δεινά, καὶ μεταμεληθεῖσα ἐπὶ τοῖς ἡμαρτημένοις ἐπεφυλάσσετο ἡ Κυβέρνησις νὰ ἐπανορθώσῃ ἐν δέοντι τὰ κακῶς τῇ Ἐκκλησίᾳ μετατεθειμένα αἰῶνια τῶν Πατέρων ὄρια. Καὶ δι' οὗτω καιροφυλακτοῦσα εἶδρεν ἀρμοδίαν τὴν 3 Σεπτεμβρίου τοῦ 1843, καθ' ἣν θεωρήσασα, ὡς μόνου σωστικὸν τῆς ἐκ τῶν δεινῶν ἀπαλλαγῆς τὴν τήρησιν καὶ πλήρη ἐφαρμογὴν τῶν ἱερῶν κανόνων καὶ τῶν ἱερῶν παραδόσεων, περιέλαβε διὰ πολυκρότου ἐν τῇ Ἐθνοσυνελεύσει συζητήσεως εἰς τὸν θεμελιώδη

Σύγχρονος Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας

32

ἐκείνον νόμον τὸ Β'. ἄρθρον αὐτοῦ τὸ αὐθεντικῶς νομοθετήσαν, ὅτι ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος διοικεῖται τηροῦσα ἀπαρράλκτως, ὡς ἅπασαι αἱ λοιπαὶ ὀρθόδοξοι τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίαι, τοὺς ἱεροὺς ἀποστολικοὺς καὶ Συνεδικοὺς κανόνας καὶ τὰς ἱερὰς παραδόσεις.

Ἀλλά, δυστυχῶς, ἡ κανονικὴ αὐθεντία τοῦ ἁρθρου τούτου κατεστράφη διὰ τοῦ ἐκδοθέντος τὴν 9 Ἰουλίου 1852 ἀντιφατικοῦ νόμου, ὡς κανονικοῦ ἐν μέρει καὶ ἀντικανονικοῦ ἐν συνόλῳ καταδεδειγμένου διότι, τεθέντος ἐν τῷ νόμῳ τούτῳ, ὡς κανονικοῦ, τοῦ περὶ τηρήσεως τῶν ἱερῶν κανόνων καὶ τῶν ἱερῶν παραδόσεων Α' ἁρθρου, ἐπὶ ἡλθον παραδόξως ὅλα τὰ ἐπόμενα τοῦ νόμου ἄρθρα ἢ ὅλως ἀντικανονικά, ἢ ἐν μέρει ἐκ κανονικῆς στρεβλώσεως συντεταγμένα, ἢ ἐπὶ μηδενὸς κανόνος στηριζόμενα, ἢ μᾶλλον ἐξαφανίζοντα οὐ μόνον τοὺς ἀπ' αἰώνων ἱεροὺς θεσμοὺς τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ πᾶσαν τὴν ὑπὲρ τῶν ἐν τῷ Α' ἁρθρῷ τηρουμένων ἱερῶν κανόνων ὀριζομένην κυριαρχίαν καὶ ἀνεξάρτητον ἐνέργειαν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου.

Ἐπὶ ἡλθε, τέλος πάντων, ἡ Μεταπολίτευσις, ἣτις βεβαίως ἐπὶ ἡλθε διὰ μόνους τοὺς ἰσχυροὺς λόγους, ὅτι οἱ Νόμοι τοῦ Κράτους ἐλυμαίνοντο, καὶ διὰ τῆς διαστροφῆς τοῦ θεμελιώδους νόμου κατεστρέφοντο ἡ ἠθικὴ καὶ ἡ δικαιοσύνη, καὶ ἡ κανονικὴ τῆς Ἐκκλησίας δικαιοδοσία· καὶ εὐθὺς ὁ Ὀρθόδοξος Χριστιανὸς Ἕλλην καὶ ἡ Ἐκκλησία αὐτοῦ συνέλαβον τὰς χρηστωτέρας ἐλπίδας, ὅτι ἡ Κυβέρνησις ὅπως ἐφρόντιζε νὰ βελτιώσῃ τα πρὸ τῆς Μεταπολιτεύσεως κακῶς κείμενα τοῦ Κράτους πράγματα, οὕτως ὥφειλε νὰ φροντίσῃ πρὸ πάντων καὶ περὶ τῆς βελτιώσεως τῶν κακῶς μεταστραφέντων πραγμάτων τῆς Ἐκκλησίας, καὶ τῆς ἐπανόδου τῆς διαστραφείσης κανονικῆς διοικήσεως αὐτῆς.

Ἀλλά, δυστυχῶς, πύντε ἤδη παρῆλθον ἔτη, καὶ ἡ Κυβέρνησις μᾶλλον ἢ ἥτιον περὶ πάντων τῶν ἄλλων πραγμάτων τοῦ Κράτους φροντίσασα, οὐδεμίαν μέχρι τοῦδε ἔλαβε πρόνοιαν περὶ τῆς ἐπανορθώσεως τῶν κειμένων ἀντικανονικῶν νόμων, οὐδὲ περὶ τῆς ἐπανόδου τῆς κανονικῆς τάξεως καὶ δικαιοδοσίας τῆς καταφρονηθείσης Ἐκκλησίας.

Ὅτι δὲ ἀπορεῖ ἡ Σύνοδος εἶνε, ὅτι, ἐνῶ τὸ κατὰ τὴν Μεταπολίτευσιν Σύνταγμα τοῦ Κράτους διατάσσει ἐν τῷ 103ῳ ἁρθρῷ αὐτοῦ, ὅτι «ὅλοι οἱ Νόμοι καὶ τὰ Διατάγματα, καθ' ὅσον ἀντιβαίνουν εἰς τὸ παρὸν Σύνταγμα, καταργοῦνται» ἡ Κυβέρνησις ἀνέχεται νὰ διοικῇται ἡ Ἐκκλησία διὰ νόμων ἀνιβαινόντων πρὸς τὸ Β' ἁρθρον τοῦ Συντάγματος, ἥτοι πρὸς τοὺς ἱεροὺς κανόνας τῆς Ἐκκλησίας.

Ἐπὶ πάντων δὲ τούτων σκεφθεῖσα ἡ Σύνοδος, ὅτι ἐπ' οὐδενὶ τρόπῳ δύναται νὰ διοικηθῇ ἄλλως ἢ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ἢ διὰ τῶν ἱερῶν θεσμῶν αὐτῆς, δι' ὧν διοικοῦνται καὶ πᾶσι αἱ λοιπαὶ ὁμόδοξοι τοῦ

**Ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Παραμυθίας καὶ Φιλιατῶν
κ. Νεόφυτος Κοτζαμανίδης**

Ἐγεννήθη ἐν Ἀλατσάτοις τῆς ἐπαρχίας Κρήνης ἐκ γονέων εὐσεβῶν, Ἰωάννου καὶ Μαρίας, κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1862. Διήκουσε μαθήματα ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ καὶ κατὰ τὸ 1878 μετέβη παρὰ τῷ ἀειμνήστῳ ἐκ πατρὸς θεῷ αὐτοῦ Κροτόβου Νεοφύτῳ, παρ' ᾧ διέμεινεν ἐπ' ὀλίγον, εἰσαχθεὶς εἰς τὴν Μεγάλην τοῦ Γένους Σχολὴν καὶ κατὰ τὸ 1880 εἰς τὴν ἐν Χάλκῃ Ἱερὰν Ὁσολ. Σχολήν, ἐξ ἧς ἀποφοιτήσας κατὰ τὸ 1887 διορίσθη ἀρχιδιάκονος τῆς Μητροπόλεως Σμύρνης

Χριστοῦ ἐκκλησίαι, ἐθεώρησε καθήκον αὐτῆς ἱερώτατον, ἵνα ἀφ' αὐτῆς προυπέβαλεν εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τὰ ὡς ἀνωτέρω διευθυνθέντα τρία νομοσχέδια, αἰτιολογήσῃ ἤδη αὐτὰ ἐν πρὸς ἐν, καὶ συνδυσάσῃ πρὸς τοὺς ἱεροὺς κανόνας καὶ τούτους πρὸς ταῦτα.

Η'.

**Ἐπικρίσεις τῶν ἀντικληρικῶν ἐκκλησιαστικῶν
Νόμων Σ' καὶ ΣΑ'.**

Δυστυχῶς ὅμως καὶ τῆς Συνόδου ταύτης ἡ διακχυρτία ὑπῆρξε φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ, μέινασα ἀτελεσφόρητος. Ἡμίσεια ἔκτοτε διέρρευσε ἐκχτοντατηρὶς καὶ ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ἀκόμη, ἀτυ-

πὸ τοῦ ἀειμνήστου Γέροντος αὐτοῦ Σμύρνης Βασιλείου, παραμείνας μέχρι τοῦ 1897, ὅποτε εἰς ἀμοιβὴν τῶν πολυτίμων πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν ὑπηρεσιῶν αὐτοῦ ἐξελέγη Ἐπίσκοπος Μοσχονησίου.

Κατὰ τὴν ἐν Σμύρῃ παραμονὴν αὐτοῦ ἐδίδασκεν ὡς καθηγητὴς τὰ ἱερὰ μαθήματα εἰς τὰ ἐκεῖ Γυμνάσια, ἐκτελὼν ἅμα καθήκοντα ἱεροκήρυκος τῆς Ἱ. Μητροπόλεως καὶ γραμματέως τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ καὶ Μικτοῦ Ἐκκλ. Δικαστηρίου. Ὡς ἱεροκήρυξ εἶχεν ἐπιστάσει τὴν προσοχὴν τῶν τε ἡμετέρων καὶ τῶν ξένων, οἵτινες συνέρρεον ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ ναβὶ διὰ τὰ ἀκούσωσιν αὐτόν. Πολλὰ τῶν κηρυγμάτων αὐτοῦ ἐστέφοντο κατὰ τῆς ἀναφανδὸν ἀσκουμένης προπαγάνδας τῶν Ἰησοῦϊτῶν καὶ τῶν καλογραφῶν τῆς Αὐτικῆς Ἐκκλησίας πρὸς ἀγρὰν ὁμογενῶν μαθητῶν καὶ μαθητριῶν, ὧν τινὰ ἐδημοσιεύοντο εἰς χιλιάδας καὶ διενέμοντο δωρεὰν πρὸς φρεσισμόν τῶν ὁμογενῶν τῆς Σμύρνης, διεξήγε δὲ καὶ δημοσιογραφικὸν κατ' αὐτῶν ἀγῶνα καὶ δούκις διὰ τῶν μεγάλων αὐτῶν μέσων ἀπηγόρευον τὴν ἐξακολουθήσασιν τῶν συζητήσεων κατέφευγε πρὸς τὸν τότε «Ἱερὸν Σύνδεσμον» τῶν Ἀθηνῶν, ἐν ᾧ ἐδημοσιεύοντο αἱ θεολογικαὶ διατριβαὶ καὶ ἐστέλλαντο πολλὰ ἀντίτυπα αὐτοῦ παρὰ τοῦ τότε Μητροπολίτου Ἀθηνῶν Γερμανοῦ καὶ διενέμοντο πρὸς τε τοὺς ἡμετέρους καὶ τοὺς ἐν τῇ Ἀρχιεπισκοπῇ τῶν Αὐτικῶν, μεθ' ὧν συνήθως διεξήγετο ἡ συζήτης.

Κατὰ τὴν ἐν Μοσχονησίῳ παραμονὴν αὐτοῦ προσεκαλεῖτο πολλάκις ὡς ἀντιπροσωπεὺς τοῦ Μητροπολίτου Σμύρνης καὶ δὴ κατὰ τὴν Συνοδικὴν αὐτοῦ περιόδον τοῦ 1902—1904. Κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1906 ἐξελέγη Μητροπολίτης Βάρνης, ἀλλ' ἔνεκα τοῦ ἀνθελληνικοῦ κινήματος τοῦ Ἰουνίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους λιθοβοληθεὶς ἀγρίως ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ἐξεδιώχθη ὡς καὶ οἱ λοιποὶ ἐν Βουλγαρίᾳ Ἕλληνες Μητροπολίται.

Παρέμεινε ἐν Κωνσταντινῇ ἐπ' ἀρκετὸν μετὰ τῶν ἄλλων καὶ ἀνέλαβε τὴν ἀντιπροσωπεῖαν τῆς ἐπικαίρου Μητροπόλεως Ἀράμης μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ Μητροπολίτου Σμύρνης Χρυσοστόμου, καὶ δύο ἐξαρχικὰς ἀποστολάς ἐν Δεδέαγατς καὶ Μέτραις συνεκείη παραπόνων τῶν Χριστιανῶν κατὰ τὸν Ἀρχιεπίσκοπον αὐτῶν.

Ἐκλεγείς παμψηφεί Μητροπολίτης Παραμυθίας—Φιλιατῶν κατὰ Μάιον τοῦ

χώς, διοικείται κατὰ τοὺς ἀντισυνταγματικούς καὶ ἀντικανονικούς ἐκείνους τοῦ 52 Νόμου, οἵτινες συχνὰ ἔδωκαν καὶ δίδουσιν ἀφορμὰς συγκρούσεων τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὴν Πολιτείαν. Ὅθεν πολλὰι πολ-
λάκις ἐπηκολούθησαν διαμαρτυρίαι καὶ ἔντονα διαδήματα τῆς Συνόδου ἢ διαφόρων Ἐπισκόπων κατὰ τῶν ἐπεμβάσεων τῆς Πολιτείας ἢ τῶν ὑπαλλήλων αὐτῆς εἰς τὰ καθήκοντα καὶ δικαιώματα τῆς Ἐκκλησίας. Διάφοροι λόγιοι καὶ Κληρικοὶ καὶ Νομομαθεῖς καὶ ὅλοι οἱ σύγχρονοι Ὁρθόδοξοι συγγραφεῖς Κανονικοῦ Δικαίου ἐπέκριναν τὴν ἰσχύουσαν ἐν Ἑλλάδι ἀντικανονικὴν Ἐκκλησιαστικὴν Νομοθεσίαν καὶ ὑπέδειξαν τὴν διόρθωσιν τοῦ κακοῦ.

Ἀναφέροντες ἐνταῦθα τοὺς κυριωτέρους ἐξ αὐτῶν.

Ἐν πρώτοις αὐτὸ τὸ Οἶκον. Πατριαρχεῖον, ἰδόν, ὅτι καὶ οἱ ψη-
φισθέντες ἐν Ἑλλάδι Σ' καὶ ΣΑ'. Νόμοι δὲν εἶχον τελείως συμμορ-
φωθῇ πρὸς τὰς διὰ τοῦ Συνοδικοῦ Τόμου ὑποδειχθείσας παρατηρήσεις καὶ ἐπὶ τὸ κανονικώτερον τροποποιήσεις, ἐν πολλοῖς ἀντιβαίνοντες εἰς τοὺς Ἱεροὺς Κανόνας καὶ παραδόσεις τῆς Ἐκκλησίας, μὴ δυνηθέν νὰ συγκαλύψῃ τὴν ἐπὶ τούτῳ θλίψιν αὐτοῦ, ἔγραψε τῷ αὐτῷ ἔτει τῆς ἐπι-

1909, ἀνέλαβε δ' ἔκτοτε τὴν ποιμαντορίαν τῆς ἐπισκοπίας ταύτης Ἡπειρωτικῆς Ἐπαρχίας καὶ ἐργασθεὶς μετὰ τῆς διακρινούσης αὐτὸν φρονήσεως ἀθορύβως, ἀλλ' ἐθνικώτατα, καὶ προσηλαστήσας ἐπιτυχῶς τὴν Ἐπαρχίαν αὐτοῦ κατὰ τὸν τε-
λευταῖον Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον ἠτύχησε νὰ ὑποδεχθῇ τὸν ἐλευθερωτὴν καὶ τῆς ἐπαρχίας αὐτοῦ ἑλληνικὸν Στρατὸν κατὰ τὴν 23 Φεβρουαρίου τοῦ 1913, συνδέσας οὕτω τὸ ὄνομα αὐτοῦ μετὰ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς λαχούσης αὐτῷ Ἐπαρχίας, ὑπὲρ ἧς ἐξακολουθεῖ ἐργαζόμενος ἀνενδότης καὶ προσπαθῶν νὰ ἐπισπᾶσθαι τὴν ἰδιαιτέραν μερίμναν τῆς Κυβερνήσεως ἡμῶν ὑπὲρ αὐτῆς, ἥτις σπουδαίως ἐμερίμνησεν ἤδη διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν, συστήσας ἐν Παραμυθίᾳ πλῆ-
ρες Γυμνάσιον καὶ Οἰκοτροφεῖον πρὸς περίθαλψιν τῶν ὀρφανῶν τοῦ πολέμου τῆς ὅλης Ἐπαρχίας, ἀνέλαβε δὲ τὸ Νηπιακὸν Ἐπιμελητήριον τοῦ ἀειμνήστου ἐθνικοῦ ἐδεργέτου Μελά, τὴν ἀνέγερσιν καὶ συντήρησιν νηπιαγωγείων ἐν Παρα-
μυθίᾳ καὶ Φιλιάταις, πληρώσας μεγάλην ἀληθῶς ἐκπαιδευτικὴν ἀνάγκην.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Παραμυθίας σεμνύνεται διὰ τὴν πρωτότητα τῶν ἡθους, τὴν εὐγένειαν τῶν τρόπων καὶ τοῦ χαρακτήρος, τὴν γλυκύτητα τῆς συμ-
περιφορᾶς, τὴν ἀφιλοκέρδειαν καὶ φιλανθρωπίαν του. Εἶνε πεπρωκισμένος ὑπὸ τῆς φύσεως μὲ περισσὴν διαύγειαν πνεύματος. Ὡς ἱεροκῆρυξ ἐν Σμύρῃ ἱπῆρ-
ξεν οὐ μόνον εὐγλωττος, ἀλλὰ τὸν διέκρινε πάντοτε ἀκρίβολογία καὶ σαφηνεια λόγου.

Εἶνε ὁ ποιμὴν ἐκείνος, ὅστις κατὰ τὴν κοινὴν ὁμολογίαν τῶν συνεπαρχιω-
τῶν του Παραμυθιωτῶν, τίθησιν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν προβάτων. Ὅθεν εἶνε δεδουλολογημένη ἡ ἐκτίμησις καὶ λατρεία αὐτῶν πρὸς τὸν καλὸν ποι-
μένα των.

ψηφίσαις αὐτῶν (1852) πρὸς τὰς λοιπὰς ἀδελφὰς αὐτοκέφαλους ὁ-
 ροδόξους Ἐκκλησίας, πρὸς τὰ λοιπὰ δηλ. Πατριαρχεία, τὴν Ρωσσι-
 κὴν Ἐκκλησίαν, καὶ τὴν αὐτοκέφαλον τῆς Κύπρου, ὑπὸ τὴν ἑμορφὴν

Ὁ Σεβασμ. Μητροπολίτης Καλλιουπόλεως καὶ Μαδύτου
 κ. Κωνσταντῖνος Κοϊδάκης

Ἐγεννήθη ἐν Ἁγίᾳ Παρμακεῖᾳ τῆς Ἑπαρχίας Κρήνης τῇ 3 Ἰουλίου 1876.
 Ἀποφοιτήσας τοῦ σχολαρχείου τῆς Κρήνης μετέβη εἰς Σμύρνην καὶ ἐφοίτησεν
 ἐν ἔτος ἐν τῇ Εὐαγγελικῇ Σχολῇ. Τῷ 1895 εἰσήχθη εἰς τὴν ἐν Χάλκῃ Θεολογι-
 κὴν Σχολήν, ἐξ ἧς ἀποφοίτησε τῷ 1901 λαβὼν δίπλωμα θεολογίας μετὰ βαθμοῦ
 «λίαν καλῶς». Διάκονος ἐχειροτονήθη ἐν τῇ Θεολ. Σχολῇ τῷ 1900. Μετὰ τὴν
 ἀποφοίτησιν αὐτοῦ προσελήφθη τῷ 1903 διάκονος εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Εὐ-
 φρημίας καὶ καθηγητὴς τῶν ἱερῶν εἰς ἀμφοτέρους τὰς Σχολὰς Χαλκηδόνος, ἔχων

Δι' ασαφητικοῦ ὑπομνήματος τὰς ἐπικρίσεις αὐτοῦ ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν ἀντικανονικῶν τούτων νόμων.

Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐν Κωνιπόλει ἐκδομένη ἑλληνικὴ ἡφμερίς «Τηλέγραφος» ἐν τῷ ὑπ' ἀριθμῷ 416 φύλλῳ αὐτῆς κατεπέκρινεν ἐπίσης τὸ πνεῦμα τοῦ νέου Καταστατικοῦ. (Ἴδε τὸ ὑπ' ἀριθ. 1280 φύλλον τοῦ «Αἰῶνος» τῶν Ἀθηνῶν. «Σωζόμενα» Οἰκονόμου Τόμος Β' κεφ. ιε', § 10 σελ. 659).

Ὁ δὲ Πληρεξούσιος Εὐρυτανίας κατὰ τὴν Β' ἐν Ἀθήναις Ἐθνοσυνέλευσιν Γ. Τσιτσάρου διεξετραγώδησε καταλλήλως ἐν ὑπομνήματι ἐκτενεῖ, ὑποβληθέντι εἰς τὴν ἄνω ἔθνοσυνέλευσιν, οὐ μόνον τὰ ἀπὸ τοῦ 1853 μέχρι τοῦ 1852, ἀλλὰ καὶ τὰ ἔκτοτε ἐπικολουθήσαντα μέχρι καὶ τοῦ 1862 δεινά, μετὰ ζήλου πολλοῦ, προτρέπων ἵνα καταστῇ ἡ Ἐκκλησία ἀνεξάρτητος ἀπὸ τῆς πολιτικῆς ἐπεμβάσεως καὶ ἀποσοδηθῇ ἡ θρησκευτικὴ φθίσις, ἡ καταδιώσκουσα τὰ σπλάγχνα τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας, καὶ ζητῶν ἵνα τροποποιηθῶσιν οἱ ὑπὸ τοῦ τότε Ὑπουργοῦ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Σταύρου Βλάχου συγκατατεθέντες νόμοι, «καθὼ ἀπ' ἄδοντες πρὸς τοὺς ἱεροὺς κανόνας καὶ τὰς παραδόσεις τῆς Ἐκκλησίας» (ἐδημοσιεύθη τὸ ὑπόμνημά του τοῦτο καὶ ἐν τῇ ἡφμ. «Συγκέντρωσις τοῦ λαοῦ» ἀρ. 26 καὶ 27 ἐν ἔτει 1863. Παρ' Οἰκονόμῳ «Σωζόμενα» ἐνθ' ὄνωτέρω σελ. 660).

Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἀναστάσιος Π. Ζαφειρόπουλος ἐν τοῖς

ἔμῃ καὶ καθήκοντα ἱεροκήρυκος. Τὰ καθήκοντα αὐτοῦ ἐξεπλήρωσε πιστῶς καὶ εὐδόκως, ἀγαπηθεὶς διὰ τοῦτο σφόδρα ἐν Χαλκηδόνι παρὰ πάντων ἀνεξαιρέτως. Διδάσκων τὰ ἱερά συνέγραψε καὶ ἐξέδωκεν Ἱερὰν Κατήχησιν, ἣτις δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ἄριστον θεολογικὸν βοήθημα εἰς τοὺς διδύσκοντας ἱερά μαθήματα. Ὡς ἱεροκέρυξ προσεῖλκε πολυπληθεῖς ἀκροατήριον, τὸ ὅποτον ἐνεθουσία δι' εὐφραδείας, φαντασίας, λογιτεχνίας καὶ δυνάμειος λόγου, ὡς καταδείκνυται ἐκ τῶν ἐκδοθέντων αὐτοῦ κηρυγμάτων. Πρῶτοντος ἐν Χαλκηδόνι ἐχειροτονήθη τῇ 21 Μαΐου 1906 καὶ διορίσθη προϊστάμενος τῆς Ἀγίας Εὐφημίας. Ἐκ τῆς λαμπρᾶς αὐτοῦ εὐδοκίμησης ἐκτιμηθεὶς ὑπὸ τοῦ τότε Ἀγίου Χαλκηδόνος κυροῦ Γερμανοῦ προσελήφθη ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὴν Ἱ. Μητροπόλιν καὶ ἐχειροτονήθη τῇ 14η Σεπτεμβρίου 1908 βοηθός Ἐπίσκοπος ὑπὸ τὸν τίτλον Δαρνουσίας. Μετὰ τετραετὴ εὐδόκιμον ἐπισκοπικὴν ὑπηρεσίαν προήχθη εἰς Μητροπολίτην Καλλιουπόλεως καὶ Μαδύτου τῇ 8η Μαρτίου 1912. Ἐκτοτε θεοφιλῶς ποιμαίνει τὴν ἐπαρχίαν ταύτην ὑποστάς ἀνεκδιήγητα βάσανα συνεπείρ τοῦ μεγάλου σεισμοῦ, τοῦ Βαλκανικοῦ, τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου, τοῦ πενταετοῦς ἐκπατρισμοῦ μετὰ τοῦ ποιμνίου του, καὶ ὀριστάμενος εἰσέτι μετὰ τὴν παλινόσθησιν ἑνεκα τῶν φοβερῶν ζητημάτων τῆς ἀποκαταστάσεως τοῦ ποιμνίου του, μετὰ τοῦ ὁποῖου τόσοσιν συνέπαθεν.

«Παραλλήλοις δημοσίοις βίοις τῶν Ὑπουργῶν τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος» εὑρίσκει τοὺς ἐπὶ τοῦ Βλάχου φημισθέντας τούτους νόμους πολλῶ χείρονας ἐν τισι τοῦ ἐπὶ Μαιουρ Καταστατικοῦ, τὸν δὲ Βλάχον κρίνει ἄξιον ἐπιπλήξεως, ὅτι ἐν καιροῖς πλειστα καλὰ ἐνδεχομένοις καὶ ἀπαιτοῦσι γενόμενος, οὐχ ὥς ἔδει ἐρρύθμισε τοὺς περὶ τῆς Ἐκκλησίας νόμους· αὐτόθι βιβλ. Α'. σελ. 25, 27 καὶ 30, ἐν Τριπόλει 1860, παρ' Οἰκονόμῳ ἐνθ' ἀνωτέρω σελ. 659.

Ἐκεῖνος ὅμως, ὅστις ἐρρωμένως ὑπερῆμύνη καὶ ἔργοις καὶ λόγοις καὶ γραφαῖς τῶν ἱερῶν κανόνων καὶ τῶν ἀπαραγράπτων δικαίων τῆς Ἐκκλησίας, μονομαχήσας, οὕτως εἰπεῖν, πρὸς τὸν ὑπέρμαχον τῆς ἐκλαϊκείσεως καὶ ὑπὸ τὴν Πολιτείαν ὑποταγῆς τῆς Ἐκκλησίας καὶ κύριον μοχλὸν τῆς ἐλευθεριαζούσης μερίδος, τὸν ὡς ὄργανον τῆς προτεσταντιζούσης Ἀντιβασιλείας χρησιμεύσαντα Θεόκλητον Φαρμακίδην, ἐκεῖνος, ὅστις ἐν πάσαις αὐτῶν ταῖς λεπτομερείαις ἀνέταμε καὶ ἐκχυτήρῃσας τοὺς ἰσχύοντας παρ' ἡμῖν Ἐκκλησιαστικὸς Νόμους, ἐμπεριστατωμένως διεξελθὼν τὰ κατ' αὐτοὺς καὶ προσηκόντως αὐτοὺς σχολιάσας καὶ τὰ τρωτὰ καὶ ἔωλα αὐτῶν καταδείξας ἐν τοῖς Σωζομένοις ἔργοις αὐτοῦ, εἶνε ὁ πολὺς ἐκεῖνος καὶ ζηλωτὴς Κληρικὸς, εὐφραδὴς ῥήτωρ καὶ μελετηρὸς καὶ χαλκέντερος συγγραφεύς, ὁ ἀειμνήστos Οἰκονόμος ὁ ἔξ Οἰκονόμων, εὖ εἶη ἀγγήρως ἡ μνήμη! Ἐκ τῶν συγχρόνων, τέλως, ἡμετέρων συγγραφέων Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου καὶ διακεκριμένων Ἱεραρχῶν ἀναφέρομεν τὰς γνώμας ἧ ἐπικρίσεις καὶ χαρακτηρισμοὺς τῶν ἐν λόγῳ Νόμων πρῶτον τοῦ ἀειμνήστου Μητροπολίτου Σερρών Ἀποστολίου Χριστοδοῦλου, ἐπὶ μακρὸν διατελέσαντος Καθηγητοῦ τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου καὶ κατόπιν Διευθυντοῦ τῆς κατὰ Χάλκην Ἱερᾶς Πατριαρχικῆς Θεολογικῆς Σχολῆς, ὅστις ἐν τῷ ὑπ' αὐτοῦ συγγραφέντι «Δοκιμῇ Ἐκκλησι. Δικαίου» (ἐκδ. Κων)πόλεως 1896) λόγον ποιούμενος περὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι Ἐκκλ. Νομοθεσίας (ἤτοι τῶν Σ' καὶ ΣΑ' Νόμων) ἐν λακωνικωτάτῃ ὑποσημειώσει (ἐν τῇ § 69 σελ. 355) προσφύεστατα καὶ καυστικώτατα χαρακτηρίζει αὐτὴν ὡς «ἀσύγνωστον σύγχυσιν ἰδεῶν καὶ πραγμάτων ἐν Ὁρθοδόξῳ Νομοθεσίᾳ» Ἐπειτα δὲ τοῦ διακεκριμένου Κληρικοῦ, συγγραφέως Κανονικοῦ Δικαίου, νῦν δὲ ἐπιλέκτου μέλους τῆς ἐν Ἑλλάδι Ἱεραρχίας, τοῦ Σεβασμιωτάτου Ἐπισκόπου Μεσσηνίας κ. Μελετιοῦ Σακελλαροπούλου, ὅστις ἐν τῷ ἑαυτοῦ συγγράμματι, ἐν μὲν § 70

ἐπικρίνων τὸ στ' ἄρθρον τοῦ Σ'. Νόμου περὶ τῆς δικαιοδοσίας τοῦ Βασιλικοῦ Ἐπιτρόπου παρὰ τῇ Ἱ. Συνόδῳ, παρατηρεῖ, ὅτι «καὶ αὐτὸς

Ὁ Σεβ. Ἐπίσκοπος Λάμπης καὶ Σφακίων κ. Ἀγαθάγγελος Παπαδάκης
Τοποτηρητὴς Ἱ. Μητροπόλεως Κρήτης

Ἐγεννήθη ἐν τῇ κώμῳ Σελλιά Ἀγ. Βασιλείου τῷ 1859 ἐκ πατρὸς, πρω-
 θερέως (τὰ πρῶτα γράμματα διδασκίει παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Μιχαὴλ ὡς δι-
 δασκάλου). Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν ἐν Ρεθύμνῳ τῶν μαθημάτων τοῦ Ἑλλ.
 Σχολείου προσελήφθη εἰς τὴν ἱερὰν Μονὴν Ἀσωμάτων ὑπὸ τοῦ θεοῦ του
 ἡγουμένου αὐτῆς κ. Συμεὼν. Βραδύτερον τὴν 1ην Αὐγούστου 1876 ἐκάρη μονα-
 χὸς μετονομασθεὶς ἀπὸ Ἀνδρέου Ἀγαθάγγελος καὶ τὴν 15 Μαρτίου 1877 διὰ

τὸ οὐσιωδέστατον δικαίωμα τῆς Συνόδου, τὴν ὑπεράσπισιν τῶν δογμάτων τῆς Ἐκκλησίας δύναται ἡ Πολιτεία νὰ ματαιοῖ! Ἐκ τούτου καταφαίνεται, ὅτι ὁ Καταστατικὸς Νόμος ἐγένετο οὐχὶ ὑπὸ πνεύματος ἀμερολήπτου καὶ τῆς ἀληθοῦς σχέσεως Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας (σελ. 252). Ἐν δὲ τῷ μεθεπομένῳ § 71ῳ περὶ τῶν καθηκόντων καὶ δικαιωμάτων τῆς Ἱ. Συνόδου ἐν τῷ ἡμετέρῳ Κράτει ἀπέναντι τῆς Πολιτείας πραγματευόμενος, ἐν εἴδει συμπεράσματος ἐπάγεται: Ἀνεγνώρισεν ἡ Πολιτεία εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τὰ διάφορα δικαιώματα, τὰ ἐν τῷ Καταστατικῷ Νόμῳ διαλαμβανόμενα, ἀλλ' ἔμως καὶ ἐδέσμευσεν αὐτήν, διότι οὐδεμία σχεδὸν πράξις τῆς Συνόδου δύναται νὰ ἐκτελεσθῇ ἄνευ τῆς συνεργείας καὶ ἐγκρίσεως τῆς Πολιτείας, ἥτις ἐπεφυλάξατο εἰς ἑαυτὴν πάντα τὰ δικαιώματα κατὰ τῆς

κονος ὑπὸ τοῦ Ἐπισκόπου Λάμπης καὶ Σφακίων κ. Παϊσίου.

Τῷ 1883 ἀπέστειλεν αὐτὸν ὁ θεὸς του εἰς Ἀθήνας, ἔνθα μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν γυμνασιακῶν του σπουδῶν ἐνεγράφη εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου καὶ τῷ 1891 ἀποφοίτησε. Μεθ' οὗ κατήλθεν εἰς τὴν Μονὴν του καὶ τῇ 26 Ἰουνίου 1891 ἐχειροτονήθη Ἱερομόναχος ὑπὸ τοῦ τότε Ἐπισκόπου Λάμπης καὶ Σφακίων κ. Εὐμενίου. Ἐχημάτισε καθηγητὴς τῶν Ἱερῶν ἐν τῷ Γυμνασίῳ Ἡρακλείου, ὁποθεν ἐκτιρώσα τὰς ἀρετὰς του ἡ Ἐπαρχιακὴ Σύνοδος προήγαγεν αὐτὸν εἰς Ἐπίσκοπον Χερρονήσου καὶ ἐχειροτονήθη ὡς τοιοῦτος τῇ 17 Μαρτίου 1896. Τὴν ἐποχὴν δὲ τοῦ ἐν Κρήτῃ πολέμου τῆς Μεταπολιτευσέως ἡ μονὴ τῆς Ἀγγάραθου, ὅπου ἡ ἔδρα του, ἐκυρπολήθη καὶ αὐτὸς μόλις ἐσώθη φεύγων. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν ἐπανήλθε κατοικήσας εἰς διασπορὴν τι πενιχρὸν κελλίον. Κατὰ δὲ τὸν πόλεμον ἐναντίον τῆς Τουρκίας διορίσθη Πρόεδρος τῆς Ἐπαναστατικῆς διοικήσεως Ἐπιτροπῆς καὶ τότε πολλὰ ὡς ὑπεστήριξε τοὺς ἀποστάτας, ἔδρασε λίαν ἐθνοφυλῶς καὶ ἐξήρθη μεγάλως ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ ποιμνίου του.

Κατὰ τὴν σύνταξιν τοῦ καταστατικοῦ χάρτου τῆς ἐν Κρήτῃ Ἐκκλησίας, καὶ ἡ Ἐπισκοπὴ Χερρονήσου συνεχανεύθη εἰς τὴν Ἱ. Μητροπόλιν, ὁ Ἐπίσκοπος Χερρονήσου κ. Ἀγαθάγγελος διορίσθη Ἐπίσκοπος τῆς χερουούσης Ἐπισκοπῆς Λάμπης καὶ Σφακίων, μετέβη δ' ἐκεῖσε τὴν 10 Ἀυγούστου τοῦ 1900. Ἐντεῦθεν παρ' ὅλην τὴν ἀγάπην καὶ τὰς συμπαιδείας πρὸς αὐτὸν τοῦ ποιμνίου του διὰ τὴν ἀνταξίαν, ὡς ἀληθὲς, τοῦ ὀνόματός της ποιμαντορίαν αὐτοῦ, ἀπῆχθη εἰς Χίον ὑπὸ τῆς ἐπαναστατικῆς Προσωρινῆς Κυβερνήσεως Θεσσαλονίκης, ὅπου διέμεινε μετὰ τοῦ ἀειμνήστου Εὐμενίου μέχρι τῆς 12 Ἀπριλίου 1918 ἐπὶ 13 μηνῶς. Κατόπιν τὴν 7 Μαΐου 1920 ὀρθέντος τοῦ περὶ ἀπελάσεώς του διατάγματος κατήλθεν ἐξ Ἀθηνῶν, ὅπου νῦν διέμενεν, εἰς τὴν Ἐπισκοπὴν του καὶ νῦν μετὰ τὴν πολιτικὴν ἀποκατάστασιν διορίσθη τὴν 31 Μαρτίου 1921 τοποτηρητὴς τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Κρήτης, ὅπου ἀπολαύει τῶν συμπαιδείων καὶ τῆς ἀγάπης ὅλων ἀνεξαιρέτως τοῦ ποιμνίου του.

Συνόδου, ἀλλ' οὐδὲν ὄριον ἔθηκεν εἰς ἑαυτὴν ἀπέναντι τῶν δικαιωμάτων τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ ἔρθως μὲν εἶπεν ἡ Πολιτεία, ὅτι «ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Ἀρχή, καθ' ὅσον δὲν ὑπερβαίνει τὰ ὅρια τῶν καθηκόντων τῆς, ἔχει τὸ δικαίωμα τῆς προστασίας καὶ υπερασπίσεως τῆς πολιτικῆς Ἀρχῆς...» (ΣΑ, κα'), ἀλλ' ἐὰν ἡ Πολιτεία ὑπερβῇ τὰ ὅρια τῶν καθηκόντων τῆς, ποῦ θὰ ζήτησῃ ἡ Ἐκκλησία τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων τῆς, ἀφοῦ αὕτη δὲν ἔχει ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν; Καὶ ἐν τούτῳ κεῖται τὸ ἄνισον τῶν δικαιωμάτων τῆς Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας, ὅπερ ὁ Καταστατικὸς Νόμος ἐδημιούργησεν· διότι κατ' αὐτὸν τὰ δικαιώματα τῆς Ἐκκλησίας «δὲν στηρίζονται ἐπὶ τῆς ἡθικῆς καὶ νομικῆς σχέσεως Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας, ὡς αὕτη ἄρμόζει εἰς Ὁρθόδοξον Κράτος, ἀλλ' ὅτι τὰ δικαιώματα ταῦτα χάριτι ἐχορηγήθησαν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ δύνανται ἐκάστοτε νὰ ἀφαιρῶνται κατ' ἀρέσκειαν ὑπὸ τῆς Πολιτείας» (σελ. 256). Παραθετέα ἐνταῦθα καὶ ἡ γνωμοδότησις τοῦ ἐξόχου νομομαθοῦς καὶ εἰσαγγελέως τοῦ Ἀρείου Πάγου κ. Δ. Τσιβανόπουλου, ἡ ἐξ ἀφορμῆς τοῦ ψαλτικοῦ ζητήματος, κατ' αἵτησιν τῆς Ἱ. Συνόδου ἐκδοθεῖσα. Ἐν αὐτῇ ὁ ἐμβριθὴς καὶ συντηρητικώτατος νομομαθὴς, εἰσηγούμενος εἰς τὸ κύριον ζήτημα τοῦ δικαιώματος τῆς Ἐκκλησίας τοῦ διορίζειν τοὺς Ἱεροφάτας καὶ Νεωκόρους, οὗ ὑπεραμύνεται, ἀποφαίνεται ὑπὲρ τοῦ ἀπολύτου συνταγματικοῦ κύρους τῶν Ἱερῶν Κανόνων τῆς Ἐκκλησίας, πάντων ἀδιακρίτως, τῶν τε πρὸς τὰ δόγματα σχετιζομένων καὶ τῶν τὴν διοίκησιν, τὸ τελετουργικόν, καὶ τὸ ἠθικὸν ἐτιμέρος τῆς Ἐκκλησίας ἀφορώντων. Περί δὲ τῶν σχέσεων Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας ἐν Ἑλλάδι ἀποφαίνεται ὥδε πως :

«Ἡ διάκρισις τῶν δύο ἐξουσιῶν, τῆς Πολιτικῆς καὶ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς καὶ ὁ αὐστηρὸς περιορισμὸς ἑκατέρας τούτων ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς νομίμου αὐτῆς δικαιοδοσίας, ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τῆς παραλλήλου συμβιώσεως τῆς Πολιτείας καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἐν ἀμοιβαίᾳ ἐλευθερίᾳ, ἐν ἀμοιβαίῳ σεβασμῷ πρὸς τὰ κεκτημένα ἑκατέρας δίκαια, καὶ ἐν ἀλληλοδοθείᾳ. Ἡ ἀρχὴ αὕτη, ἣτις διήκει διὰ πάντων τῶν θεσμῶν τῆς μεσαιωνικῆς ἡμῶν Βασιλείας, διευτυπώθη ἐν τοῖς νεωτέροις χρό-

»νοις διὰ τοῦ περιφάνμου ὄρισμοῦ : Ἐκκλησία ἐλευθέρα ἐν
Κράτει ἐλευθέρῳ».

Ὁ Σεβασμιώτατος Ἐπίσκοπος Ἀρτης κ. Σπυρίδων

Ἐγεννήθη τῷ 1875 ἐν Πρεβέζῃ. Κατὰ τὸ 1890 εἰσήχθη εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν Χάλκης, ἐξ ἧς ἀπεφοίτησε διπλωματοῦχος. Τῷ 1894 ἐχειροτονήθη διάκονος ὑπὸ τοῦ Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης Κωνσταντίνου Βαρεΐδου ἐν Πρεβέζῃ, ἑξῆς δὲ τῷ 1904 πρεσβύτερος καὶ ἀρχιμανδρίτης ὑπὸ τοῦ Ἀρτης Γενναδίου.

ΣΗΜ. Τῶν Σεβ. Ἐπισκόπων Λάμπης καὶ Σφακίων κ. Ἀγαθαγγέλου καὶ Ἀρτης κ. Σπυρίδωνος ἐτίθησαν ἐνιαῦθα αἱ προσωπογραφίαι διότι ἐπεκηρίσαν ἡμῖν ἀργά.

Οὐχ ἦττον δριμύς καὶ ἐμβριθής, ἐρμδιώτατος δὲ ἐπικριτὴς τῆς παρ' ἡμῖν Ἐκκλησιαστικῆς Νομοθεσίας εἶναι καὶ ὁ διακεκριμένος ἐπὶ νομικαῖς καὶ Ἐκκλησιαστικαῖς γνώσεσι καὶ πολυχρόνιῳ πείρᾳ πολιτευτής, ὁ καὶ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Ἰπουργῶς χρηματίσας, καὶ λαμπρὰ ἐκκλησιαστικὰ νομοσχέδια καταρτίσας περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων, μὴ προλαθὼν ὁμῶς καὶ Νόμους τοῦ Κράτους αὐτοὺς καταστήσαι, ὁ κ. Ἀθανάσιος Εὐταξίας.

(Ἴδε τὴν σχετικὴν ἐπίκρισιν ἐν συνεντεύξεσιν αὐτοῦ ἐν τῇ ἐφημερίδι «Ἀκρόπολις» τῶν Ἀθηνῶν 21 καὶ 22ας Μαΐου 1900, καὶ τῇ θρησκευτικῇ περιοδικῇ «Ἀναμόρφωσις» 3ης Δεκεμβρίου 1906, ἀριθ. 101. Πρὸς καὶ «Νομοκανονικὴν Μελέτην. Περί τῶν σχέσεων Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας» ὑπὸ Ἀρχιμαν. Πολυκάρπου Ἰ. Ζάχου ἑκφ. Ἰ. § 33 σ. 163—167).

Τέλος τῇ 24 Μαΐου 1912 ἐχειροτονήθη Ἐπίσκοπος Ἀρτης. Καθ' ὅλην τὴν σταδιοδρομίαν τοῦ αὐτοῦ, καθ' ἣν ἀπὸ τοῦ κατωτάτου βαθμοῦ τῆς Ἱεραρχίας ἀνέηλθετο βαθμιδῶν εἰς τὴν θέσιν, ἣν σήμερον ἐν αὐτῇ κατέχει, διετέλεσεν Ἀρχιδιάκονος κατ' ἀρχὰς μὲν τοῦ Σεβ. κ. Γρηγορίου ἱδρὴ Μητροπολίτου Ἡρακλείας, τῷ 1898—1899, τοῦ προφ. Μητροπολίτου Πελαγονείας κ. Ἀμβροσίου ἐν Μοναστηρίῳ, ὅπου καὶ προεγράφη ὑπὸ τῶν Βαυλγάρων. Τῷ 1900—1904 ἀπεδίδυμσεν εἰς Αἴγυπτον, διωρίσθη δὲ διευθυντὴς τῶν Πατριαρχικῶν Γραφείων Καΐρου. Ἄλλ' ἡ δρασίς αὐτοῦ ἐκτείνη ἡμῖς τὰ μάλιστα τὸν ἐξυψώσεν, οὕτως ὥστε νὰ προαχθῇ εἰς τὸν ἐπισκοπικὸν θρόνον, εἶνε ἢ ἐν τῷ Στρατῷ τοιαύτῃ ὡς πρῶτον ἱεροκήρυκος τῆς II Μεραρχίας. Συντηρητικὸς εἰς ἄκρον δὲν μετέσχε τοῦ πταρτιστικοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος τοῦ Γουδή, ἀλλ' οὔτε καὶ τοῦ τῆς Θεσσαλονίκης τοιοῦτου. Καὶ διὰ τοῦτο μάλιστα, διαρκούσης τῆς τριετοῦς διοικήσεως τῆς Ἐπαναστατικῆς Κυβερνήσεως, πολλὰ κατεδιώχθη, δις ἐφυλακίσθη, ἀπαξ ἀπηλλάθη, τελευταίον δὲ ἐκνήχθη ἀπὸ τοῦ 1917 ἐκπαιτὸς τοῦ θρόνου του. Ἐπανελθούσης ὁμῶς τῆς κανονικῆς τάξεως τῶν πραγμάτων ἐπανήλθεν εἰς τὴν θέσιν αὐτοῦ ἐν μέσῳ τοῦ φιλοχριστοῦ ποιμνίου του. Παρ' ὅ τὸσον εἶχεν ἀγαπηθῇ καὶ ἀγαπᾶται ἐπαξίως τῶν πολλῶν τῶν ἀρετῶν. Ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ χριστεπωνύμου πληρώματος καὶ ἀπάσης τῆς Κοινωνίας ἀναμφισβητήτως ἡ Α. Σεβασμιότης κατέχει τὴν θέσιν ἀξιοσεβάστου καθ' ὅλα καὶ σοβαροῦ Ἱεράρχου, ὅστις μετ' ἀπαραμύλλον ὄντως ζήλου ἐπεδόθη εἰς τὴν ἐπιτέλεσιν τῶν καθυκόντων αὐτοῦ καὶ εἰς τὴν ἀνεπίληπτον ἐξυπηρέτησιν μέχρι τῆς σήμερον τῆς Ἐκκλησίας καὶ δὴ κατὰ τὰς μὲλλον διασχερεῖς περιστάσεις.

1. Πρὶν τοῦ ἐκτὸς Κλήρικου, ὅστις ἐν τῇ ὡς ἄνω περιγραφῇ συγγραφῇ ἐκτενῶς καὶ ὑπερστυπωμένως ἀναπτύσσει τὸ ζήτημα τοῦτο, καταδικανὼν τὰ ἀντικανονικὰ καὶ ἀντισυνταγματικὰ ἔργα ἐν τῇ ἐν Ἑλλάδι ἱαχούσῃ Ἐκκλησιαστικῇ Νομοθεσίᾳ, καὶ ἄλλοι Κλήρικοι καὶ Θεολόγοι κατὰ περίπτω ἀποφαινόμενοι, οἷσι ὁ Παντοκράτωρ Ἀρχιμανδρίτης καὶ Ἱεροκλῆς κ. Πολύκαρπος Συνοδικῶς ἐν διακριτῇ αὐτοῦ δημοστυθείᾳ ἐν τῇ «Ἀναπλά-

Θ.

Τὴ μετὰ τὴν εἰρηνικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1909 ληφθέντα νομοπολιτοκρατικὰ μέτρα.

Παρὰ τὴν ἀναμφισβήτητον ἀντικανονικότητα καὶ ἀντισυνταγματικότητα τῆς ἐν λόγῳ Ἐκκλησιαστικῆς Νομοθεσίας ἐξακολουθεῖ αὕτη ἐν ἰσχύϊ εἶναι οὕσα. Καὶ ἐγένοντο μὲν κατόπιν τῆς εἰρηνικῆς λαϊκῆς ἐπανάστασεως τοῦ 1909 τῇ ἀπαιτήσει αὐτοῦ τοῦ ἐπαναστατήσαντος διὰ τὴν ἀνόρθωσιν τῶν κακῶς ἐχόντων ἐν τῷ ἡμετέρῳ Κράτει λαοῦ, ἀπαιτήσαντος καὶ τὴν τῶν παρ' ἡμῖν Ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων βελτίωσιν, ἀπόπειράι τινες πρὸς βελτίωσιν καὶ τούτων, καὶ καταρτισμὸν τῶν σχετικῶν Ἐκκλησιαστικῶν νομοσχεδίων, ἀλλὰ καὶ αὗται ἢ ἔμειναν ἐντελῶς ἀτελεσφόρητοι ἢ ἡστόχησαν τοῦ ἐκυτῶν σκοποῦ. Ἐψηφίσθησαν μὲν δηλ. νόμοι τινὲς πρὸς βελτίωσιν ἰδίως τοῦ κατωτέρου Κλήρου, ὡς οἱ Περὶ ἐνοριῶν καὶ Περὶ Ἐκκλησιαστικοῦ Ταμείου Νόμοι, ἀλλ' ἄρκετὰ ἐλλειπεῖς καὶ ἰβεδισμένοι, ὥστε ἐν μέρει μόνον ἐπέτυχον τοῦ ἐκυτῶν σκοποῦ, ἐν τῇ πράξει ἀποδειχθέντες οὐχὶ ἐν πᾶσιν ἐφαρμόσιμοι. Ἐσχάτως δὲ μετὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους συνέστη μεγάλη ἐπιτροπὴ ἐκ Λαϊκῶν καὶ Ἱεραρχῶν τῆς τε Παλ. Ἑλλάδος καὶ τῶν Νέων Χωρῶν πρὸς ἀναθεώρησιν τῆς παρ' ἡμῖν ἰσχυροῦς Ἐκκλησιαστικῆς Νομοθεσίας καὶ προκαταρτισμὸν νέων συμφωνοτέρων πρὸς τὸ Σύνταγμα καὶ τοὺς Κανόνας τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὰς σημερινὰς ἀνάγκας αὐτῆς νομοσχεδίων, ἐργασθεῖσα πρὸς τοῦτο ἐπὶ δύο ἐξάμηνα, ἅτινα καὶ θὰ ὑπεβάλλοντο εἰς τὴν κρίσιν τῆς ὅλης Ἱεραρχίας καὶ τὴν ψήφον τῆς Βουλῆς. Πλὴν ἀλλὰ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς διεφάνησαν αἱ προθέσεις τῆς Πολιτείας ὑπὲρ ἐπικρατήσεως πάλιν τοῦ ἐκλαϊκευτικοῦ πνεύματος καὶ ἐξασφαλίσσεως μετ' ὅ-

του τῆς 6ης Δεκεμβρίου 1901 (ἀρ. 206, 207). Ἐπίσης ὁ διαπρεπὴς Κληρικὸς καὶ τοῦ Διαικίου Διδάκτωρ, συγγραφεὺς δὲ πολλῶν περισπουδάζοντων ἔργων (ἱστορικο-κρητικῶν καὶ νομοκανονικῶν Πανοσιολ. Ἀρχιμ. κ. Ἱερετικῶν) Βελανιδιώτης ἐν τῷ ἐν ἔτει 1906 ἐκδοθέντι ἔργῳ αὐτοῦ «Ἐκκλησία καὶ Πολιτεία—Ἱστορικὸν ἱστορικόν» (κεφ. Η', ΙΘ', ΚΑ'). Ἀλλὰ καὶ ὁ Διευθυντὴς τῆς «Ἀναπλάσεως» κ. Μιχ. Γαλαῆς ἄλλοτε τῆς αὐτῆς ἔην γνώμης, ὡς δηλονότι ἐκ τῆς ἐν τῷ περιοδικῷ αὐτοῦ ἀρθρογραφίας (βλῆτε τὰ ἐξῆς ἰδίως φύλλα: ἔτος 1900 ἀρ. 152, Νοεμβρίου 1 ἔ. 1901 ἀρ. 201 καὶ ἔ. 1907 ἀρ. 30 καὶ ἐξῆς). Τελευταίως δ' ὁ αὐτὸς, ἐκπροσωπῶν τὴν Πολιτείαν ὡς Βασιλ. Ἐπίτροπος, παρὰ τῇ Ἱερᾷ Συνόδῳ, μετέδωκε πρὸς τὴν πρώτην γνώμην.

νων δικαιοματων εαυτη απεναντι της 'Εκκλησίας κατά τους παλαιούς Καταστατικούς Νόμους, εκ του ετι διώρισε πλείονα τὰ λαϊκά μέλη εν τῇ εν λόγω επιτροπῇ. διετρανώθησαν δ' ετι μάλλον αἱ προθέσεις αὗται: τοῦ μὲν τότε ἀναλαβόντος τὸ ἐπὶ τῶν 'Εκκλησιαστικῶν Ὑπουργείον κ. Τσιριμώκου δηλώσαντος ἀπεριφράστως πρὸς τὸ προσωπικὸν τοῦ Ὑπουργείου του, διτι δὲν ἐννοεῖ γὰ δεσμευθῆ ὑπὸ τῶν συνταχθέντων νομοσχεδίων τῆς ἐπιτροπῆς, ἀλλὰ κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτῷ θέλει τροποποιήσῃ ταῦτα· ὧντος δὲ καὶ ἔρριψεν αὐτὰ εἰς τὸν κάλαθον τῶν ἀχρήστων, ὡς Ὑπουργὸς δὲ κατὰ πιν τῆς Δικαιοσύνης ἔδωκε δειγμα τῶν ἀρχῶν, ὅφ' ὧν διαπνέεται,

Ὁ Σεβασμιώτατος Ἐπίσκοπος Ἀρδαμερίου
κ. Ἰωαννὴμ Στρομπῆς

Ἐγεννήθη ἐν Χίῳ τῇ 1880. Ἐφοίτησεν εἰς τὸ Γυμνάσιον τῆς Χίου καὶ εἶτα εἰς τὴν ἐν Χάλκῃ Θεολογικὴν Σχολήν, ἧς διπλωματοῦχος γενόμενος προσελήφθη ὡς Ἀρχιδιάκονος τῆς Μητροπόλεως Λήμνου. Ἐν Λήμνῳ διὰ τὴν εὐθαρσὴ αὐτοῦ στάσιν ἐπὶ ἀναφύεντων προνομικῶν ζητημάτων κατεδιώχθη ὑπὸ τῶν Τούρκων, καταδικασθεὶς μάλιστα εἰς ἑξάμηνον φυλάκισιν. Εἶτα προσελήφθη ὡς Πρωτοσύγκελλος τῆς Μητροπόλεως Ρόδου, ὅπου ὑπεπηρέτησε μετὰ πολλοῦ ζήλου ἐπὶ τετραετίαν. Ἀσθενήσας μετέβη πρὸς θεραπείαν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅποτε καὶ διορίσθη ἐφημέριος ἐν τῇ Πέραν Κωνσταντινουπόλεως, ἱεροκλήρῳ καὶ καθηγητῇ. Μετ' εὐδόκῳ ὑπηρεσίαν ἐξελέγη ἐπίσκοπος Ἀρδαμερίου, ὅπου καὶ ἐργάζεται μέχρι σήμερον μετ' ἐνθέου ζήλου.

Κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἀρχιερατείας του ἀνετέθησαν αὐτῷ τρεῖς ἑξαρχικαὶ ἀποστολαὶ εἰς τὴν Ἐπισκοπὴν Ἱερισσοῦ, εἰς Ἰρβενά καὶ εἰς Ἐλασσώνα, αἷς ἐξεπλήρωσε λίαν ἐπιτυχῶς.

υποβαλὼν εἰς τὴν ψῆφον τῆς Βουλῆς τὸ γνωστὸν ἀντικανονικὸν καὶ ἀντισυνταγματικὸν νομοσχέδιον Περὶ Διαζυγίου, τοῦθ' ὅπερ προῦκάλεσε τὴν ἄτονον καὶ συνεπῶς ἄκαρπον, ἀτυχῶς, διαμαρτυρίαν τῆς Ἐκκλησίας τότε, δυστυχῶς, τελείως ὑποχειρίου γενομένης τῇ ἐπαναστατικῇ καθεστῶτι, ὅπερ προηγουμένως δι' ἀντικανονικωτάτων, ἀντισυνταγματικωτάτων καὶ αὐτὸ τοῦτο τυραννικῶν ἐπεμβάσεων, καθαιρέσεων, παύσεων καὶ ἐξοριῶν, καὶ αὐθαιρέτων διορισμῶν Μητροπολιτῶν, Συνόδων καὶ Ἱεροδικαστῶν, ἐπέτρεψε τὸ τότε Ἐκκλησιαστικὸν καθεστῶς καὶ κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτῇ συνεκρότησεν.

Τὰ κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο λαβόντα χώραν παρὰ πάντα Ἐκκλησιαστικὸν Κανόνα, Νόμον καὶ ἔθος, καθ' ὃ ὑπὸ τῆς τυραννικῆς ἐκείνης Πολιτείας δὲν ἐτηρήθησαν οὐδ' αὐτὰ τὰ προσχήματα τῆς περιβολῆς διὰ νομικοῦ καὶ κανονικοῦ κύρους τῶν ἑαυτῆς αὐθαιρεσιῶν, ἀλλ' ἐπεβλήθη αὕτη τελείως αὐθαιρέτῃ καὶ ἐπαναστατικῇ τῇ τρόπῃ, παρασύρασα, δυστυχῶς, φοφοδεῖς τοῦλάχιστον, ἂν μὴ ἐκ προθέσεως προδότας τῆς Ἐκκλησίας αὐτῶν Ἱεράρχας, εἰς τέλειον ἐκτροχιασμόν, τὴν δὲ νόμιμον καὶ συνειδησιν τῶν ἱερῶν αὐτῆς καθηκόντων καὶ τῆς Ἰψήλῃς ἑαυτῆς ἀποστολῆς ἔχουσαν Ἐκκλησίαν κηρύξασα εἰς ἀληθῆ διωγμὸν, χεῖρονα τοῦ ἐπὶ τῶν εἰδωλολατρῶν καὶ τῆς Τουρκοκρατίας γενομένων, δέον ν' ἀναγραφῶσι βεβαίως οὐχὶ εἰς τὸ παθητικὸν ἀλλ' εἰς τὸ ἐνεργητικὸν τῆς ὄντως Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, εἰς βάρος δὲ τῆς ἀνόμου καὶ οὐδὲ ποσῶς τὴν λαϊκὴν θέλησιν ἐκπροσωποῦσης καὶ τὰ ἐθνικὰ ἰδανικὰ σεδομένης, θύραθεν δ' ἐπιβληθείσης τυραννικῆς Πολιτείας, ἥτις ἐξίκατο εἰς τοσοῦτον αὐθαιρεσίας καὶ αὐτὸ τοῦτο ἀσεβείας, τὴν ἀποφράδα τούτην ἐποχὴν, ὅσον οὐδέποτε οὐδεμία Ἑλληνικὴ Πολιτεία καὶ ἐθνικὴ ἀντιπροσωπεία.

Τόσον δὲ προφανῆς ὅσον καὶ καιρία ὑπῆρξεν ἡ αὐθαιρεσία καὶ ἡ παράνομος, ἀντισυνταγματικὴ καὶ βία ἐπέμβασις τῆς κορυφάντιώς της ταύτης τυραννικῆς καὶ αὐτὸ τοῦτο ἀσεβοῦς Πολιτείας ἐν τε ταῖς κατὰ τῶν Ἱεραρχῶν τῆς Ἐκκλησίας, τόσον τῆς Ἑλλάδος, ὅσον καὶ τῶν ὑπὸ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ὑπαγομένων Νέων Χωρῶν, βιαιοπραγίαις, ἐν τε τῇ παρανόμῃ καὶ βίᾳ συγκροτήσῃ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου παρὰ τὸ II. ἄρθρον τοῦ Καταστατικοῦ τῆς Ἱ. Συνόδου τῆς Ἑλλάδος ΣΑ'. Νόμου, καὶ δὴ ἐν τῇ συγκροτήσῃ τοῦ οὕτω τιτοφορουμένου Ἀνωτάτου ἐκτάκτου Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαστηρίου, ὥστε παρὰ τὰ σοφιστικὰ καὶ δικολαδικὰ ἐπιχειρήματα τῶν τε ἐνόχων Ἱε-

παρχῶν τῶν λαδόντων μέρος εἰς τὰ παράνομα ταῦτα συνέδρια καὶ τὰς καταδικαστικὰς αὐτῶν ἀποφάσεις κατὰ τῆς νομίμου Συνόδου τῆς εὐδὲρ-

Ἱεροκλήρυκες διαφόρων στρατιωτικῶν Σωμάτων, συναντηθέντες ἐν Θεσσαλονίκῃ κατὰ τὴν κατάληψιν αὐτῆς

Οἱ τρεῖς κατήμενοι ἐξ ἁριστερῶν πρὸς τὰ δεξιὰ εἶνε :

1) Ἀρχιμανδρίτης Πολύκαρπος Ζάχος, Ἱεροκλήρυξ Δημητριάδος. 2) Ἀρχιμανδρίτης Ἀλέξανδρος Σωτηρόπουλος. Ἱεροκλήρυξ Πατρῶν. 3) Ἀρχιμανδρίτης Ἀθανάσιος Κοντορηγόπουλος.

Οἱ δύο ὀρθιοὶ :

1) Ἱεροδιάκονος Εὐθύμιος Ἀγγελιώης Ἱεροκλήρυξ Φαναρίου καὶ Θεσσα-

κου Ἱεραρχίας, ἔσον καὶ τῶν βιαιοπραγησάντων πολιτικῶν καὶ τῶν συνηγόρων αὐτῶν, νὰ μὴ ἀπαιτῆται ἀσκοπος ματαιοπονία πρὸς σεβερὰν ἀνασκευὴν αὐτῶν καὶ ἀπόδειξιν τῆς ἀντισυνταγματικότητος, ἀντικανονικότητος καὶ αὐθαρεσίας τῶν πράξεων αὐτῶν καὶ τῆς ἀκυρότητος, ἐπομένως, τῶν ἀποφάσεων αὐτῶν. Ὡς γάρ τινος πύργοι καταπίπτουσι τὰ ψευδεπιχειρήματα καὶ οἱ ἄνθρωποι καὶ ἀπτήρικτοι νομικῶς καὶ κανονικῶς ἰσχυρισμοὶ αὐτῶν πρὸ τοῦ ἐλαχίστου φυσήματος τῆς ἀληθείας καὶ τῶν γρανιωδῶν καὶ ἀκαταμαχίτων ἐπιχειρημάτων, ἐφ' ὧν στηρίζονται οἱ ἀδικηθέντες Ἱεράρχαι καὶ ἡ ἀποκαταστήσασα τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὰ ἐκκλησιαστικά πράγματα εἰς τὴν θέσιν τῶν ἀνορθωτικῇ λαοπρόβλητος Πολιτικῇ Ἐξουσίᾳ.

Ἀρκεῖ νὰ ρίψῃ τις ἐν καὶ μόνον βλέμμα εἰς τὴν πρὸ τοῦ Παρανόμου Ἐκκλησιαστικοῦ Συνεδρίου γενεμένην εὐθαρσὴ καὶ ἀκλόνητον Ἀπολογίαν τοῦ Πανιερωτάτου Μητροπολίτου κ. Θεοκλήτου καὶ τῆς περὶ αὐτὸν Ἱ. Συνόδου ὑπὸ τὴν ἀτμόσφαιραν τῆς τότε τρομοκρατίας, ἵνα πεισθῇ περὶ τοῦ δικαίου τῶν τελευταίων καὶ τῆς ἀδικίας καὶ παρανομίας καὶ τῆς ἀκυρότητος τῶν πρώτων. «Μὴ ἀποδεχόμενος, λέγει ὁ εὐθαρσὴς Μητροπολίτης κατὰ πρόσωπον τοῦ δικάζοντος αὐτὸν παρανόμου Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαστηρίου, ὡς νόμιμον οὐδὲ τὴν σύστασιν, οὐδὲ τὴν συγκρότησιν τοῦ δικαστηρίου ὁμῶν, δὲν θ' ἀπελογούμην . . . » καὶ τὴν θέσιν αὐτοῦ ταύτην ὑποστηρίζει ἰσχυρῶς καὶ ἀκαταμαχίτως.

Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ ἀπόφασις τῆς μετὰ τὴν κατάλυσιν τοῦ τυραννικοῦ Καθεστώτος συγκληθείσης Ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἀκυρώσασθς πάντα τὰ παρανόμως καὶ ἀκύρως συντελεσθέντα καὶ ἀποφασισθέντα ὑπὸ τοῦ παρανόμου ἐκείνου καὶ ἀντικανονικοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Καθεστώτος, ἢ ἀκριβέστερον εἶπεν. ἀκαταστασίας καὶ αἱ ἀπεφάνσεις σεβερῶν καὶ ἀδιαμφισβητήτου κύρους Νομικῶν καὶ Πολιτικῶν προσώπων καὶ Κληρονιστῶν, εἴτε ἐν ἰδιαίτεροις φυλλαδίοις καὶ ὑπομνήμασι, οἷον τὸ ἔκτοτε ἐπισυναφθὲν τῇ Ἀπολο-

Λογίᾳ. 2) *Ἀρχιεπισκοπὴ Παντελεήμων Φωστίνης, Ἱεροκλήους Ἀιτωλίας.*

Ἀπαντες οὗτοι δοξάσαντες εὐδοκίμως ἐν τῷ Στρατῷ κατὰ τοὺς τελευταίους πολέμους, ἐληνέθησαν θεόντως ἐν ταῖς ἐκθέσεσι τῶν οἰκείων Σοματάρχων καὶ ἐπαραιοπροφορήθησαν ὑπὸ τοῦ Σεπτοῦ ἡμῶν Ἀνακτος.

Πλείονα περὶ τῆς δράσεως ἐν γένει τῶν Ἱεροκλήουκων ἴδε ἐν τῇ οἰκείᾳ τόλῃ.

γίγ τοῦ Μητροπολίτου Θεοκλήτου καὶ ἐν σελ. 9 αὐτῆς ἀναφερόμενον, εἴτε ἐν διεξοδικαῖς ἀρθροῖς καὶ συνεντεύξεσιν ἐν τῷ τύπῳ, οὐδὲ τὴν παραμικρὰν ἀμφισβήτησιν ἀφίνουσι· περὶ τῆς ἀντικανονικότητος, ἀντισυνταγματικότητος καὶ ἀκυρότητος αὐτοδικαίως τῶν τότε συντελεσθέντων, πραξικοπηθέντων καὶ ἀποφασισθέντων, ὑπὲρ ὧν εὐρέθησαν, ἀτυχῶς, καὶ 8 Ἐπίσκοποι· νὰ μειωφηφῇσιν· πῶς γὰρ οὐ; ἀφ' οὗ τῶν παρανόμων ἐκείνων συνεδρίων μετέσχον, συνένοχοι γενομένοι τῶν ὑπ' ἐκείνων κατατολμηθέντων.

I.

**Ἐξέχοντά τινα σημεῖα τῆς Διοικητικῆς Ἡρώσεως
τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος**

Πλὴν τῆς ἐργασίας τῆς Ἐκκλησίας πρὸς ἀναδιοργάνωσιν ἑαυτῆς καὶ νομοθετικὸν καθορισμὸν τῶν σχέσεων αὐτῆς ἀπέναντι τῆς Πολιτείας καὶ τῶν λοιπῶν ὁμοδόξων Ἐκκλησιῶν καὶ νομικὴν διατύπωσιν τῶν ἑαυτῆς καθηκόντων καὶ δικαιωμάτων, ἥτις δὲν ὑπῆρξε τόσον καρποφόρος καὶ σύμφωνος ἐν πάσιν πρὸς τοὺς ἱεροὺς κανόνας καὶ τὴν πρᾶξιν τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας λόγῳ τῆς μεγάλης ἀντιδράσεως ἐκ μέρους τῆς Πολιτείας, ὡς ἤδη εἶδομεν· πλὴν ἐπίσης τῶν ἐνεκα τούτου σθεναρῶν πολλάκις ἀγώνων αὐτῆς πρὸς διεκδίκησιν τῶν δικαιωμάτων τῆς ἢ ἐξάσκησιν αὐτῶν ἀπέναντι τῆς τελευταίας, παρουσιάζει ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀρκετὰ ἄλλα ἰδιαιτέρας μνείας σημεῖα δράσεως, εἴτε ἐντὸς τῶν καλῶς ἢ κακῶς διαγραφέντων ἐρίων τῶν δικαιωμάτων αὐτῆς ὑπὸ τῆς Πολιτείας ἐν ταῖς σχετικαῖς Νομοθεσίαις, εἴτε καὶ ἐκτὸς αὐτῶν, ἀλλ' ἐντὸς τῶν ὑπὸ τῶν Ἱ. Κανόνων καὶ τοῦ προορισμοῦ αὐτῆς διαγεγραμμένων ἀπαρχαράπτων δικαίων καὶ ἐπιβεβλημένων καθηκόντων τῆς, οἷα τὰ ἐπόμενα.

1. Ἀντιπροσηλυτιστικαὶ ἐνέργειαι τῆς ἐν Ἑλλάδι Ἐκκλησίας

Κηδομένη, πάντοτε ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία, καθὼς εἶχε ποιμαντορικὸν καθήκον τῆς ἐρθέτητος τῆς Πίστewς τοῦ ἑαυτῆς ποιμνίου καὶ τῆς ἐξασφαλίσεως τῆς Ὁρθοδοξίας ἐκ τῶν ἐπίβουλων καὶ τῶν προσηλυτιστικῶν ἐνεργειῶν ἁλλοδόξων προπαγανδῶν καὶ αὐτοκαλουμένων Ἱεραποστολῶν, καὶ πάντοτε μὲν δὲν ἔπαυσε νοουθετοῦσα καὶ διδάσκουσα τοὺς πιστοὺς διὰ τοῦ θείου κηρύγματος ἀφ' ἐνός, ἐξασκουμένου ὑπὸ τε διακεκριμένων καὶ μορφωμένων Ἱεραρχῶν καὶ ἐπὶ τοῦτῳ

Ὁ Πανσ. Ἀρχιεπίσκοπος κ. Πολύκαρπος Ι. Ζάχος, Ἱεροκέρυξ Δημητριάδος
(Ἐκ τῶν συνεργειῶν μας)

Πτυχιούχος τῆς Ἱ. Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης. Ἀπὸ τοῦ 1902 καθηγητῶν εὐδοκίμως ὡς Ἱεροκέρυξ εἰς τὰς Θεσσαλικὰς Ἐπαρχίας Δημητριάδος (Βόλου), Θεσσαλιώτιδος (Καρδίτσας) καὶ Τρίκκης καὶ Σιαγῶν (Τρικκάλων) ἅμα τῇ ἐπιστρατεύσει προσῆλθεν ὡς Ἱεροκέρυξ καὶ Ἐφημέριος εἰς τὸ ἕον Πεζ. Σύνταγμα, πρὶν ἢ εἰς ἐπισήμως διαταχθῇ πρὸς τοῦτο ὑπὸ τοῦ Σεβαστοῦ Ἐκπουργείου καὶ τῆς Ἱ. Συνόδου. Παρηνολούθησε δὲ ὅλην τὴν ἐκστρατείαν τῶν δύο πολέμων τοῦ 12-13, μεθ' ὃ ἀπεστάλη εἰς τὴν Στρατιάν Ἠλείου κατὰ τὸν Βορειοηπειρωτικὸν ἀγῶνα πρὸς φρονημοτισμὸν καὶ ἐξάσκησιν τῶν καθηκόντων του παρὰ τοῖς Ἱεροῖς Λόχοις.

διοριζομένων δημοσίων Ἱεροκλήρων, καὶ ἀφ' ἑτέρου διὰ σωρείας διαφοριστικῶν, νομοθετικῶν καὶ ἐπιτιμητικῶν ἐνίοτε ἐγκυκλίων, ἀλλ' ἰδίᾳ ὅτε παρετηρεῖτο θρασύτερα πως καὶ μᾶλλον ἐντεταμένη προσπάθεια τῶν προπαγανδιστῶν πρὸς προσηλυτισμόν, οὐχὶ ἀλλοθρήσκων καὶ βαρβάρων λαῶν, ἀλλ' ὀρθοδόξων Ἑλλήνων Χριστιανῶν, μᾶλλον εὐθαρσῶς καὶ δραστηκῶς ἀντεπεξήρχετο κατ' αὐτῶν, καίπερ προστατευομένων ὑπὸ ἰσχυρῶν καὶ μεγαλυνύμων Κρατῶν. Οὕτω, ἐνῶ κατ' ἀρχάς, ἀπὸ τῶν πρώτων ἐτῶν τῆς ἀνεξαρτησίας, ἐμφανισθέντων εἰς τὸ νεοσύστατον ἡμῶν Κράτος τῶν διδασκάλων τούτων τοῦ Προτεσταντισμοῦ, τῶν δὴθεν Ἱεραποστολῶν. σύμφωνα μὲ τὸ διαπνέον τὴν Ἀνατολικὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν πνεῦμα τῆς ἀνεξιθρησκείας, διατυπωθέν, ὡς εἶδομεν, καὶ εἰς τὸ Α'. ἄρθρον τοῦ Συντάγματος, ἐδέχθη αὐτοὺς ἀνεξιθρήσκως καὶ εὐγενῶς, οὐ μόνον ἀνεχθεῖσα τὴν Ἰδρυσιν διαφορῶν Σχολῶν παρ' αὐτῶν, οἵαι ἐν Σύρῳ ὑπὸ τινος Χιλδερ (1827) καὶ ἐν Ἀθήναις ὑπὸ τῶν Κίγκ (1832) καὶ Χίλλ, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ νέοι καὶ νέαι ἐφοίτων εἰς αὐτά, τοσοῦτω μᾶλλον, καθόσον λόγῳ τῶν περιστάσεων εἶχε σχεδὸν μείνει ἔρημος σχολαίῳν ἡ Ἑλλάς, καὶ ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς ἐδίψα πρὸς τὴν παιδείαν διὸ καὶ τὸ πρῶτον ἐν Ἀθῆ-

Τὰ τῆς ἐκστρατείας καὶ δράσεως τοῦ ταύτης ἐξέθηκε πρὸς τε τοῦ Ὑπουργείου καὶ τὴν Ἱ. Σύνοδον, ἐκδοὺς τὴν ἐκθεσὶν τοῦ ταύτην μετὰ τῶν ἐντυπώσεων αὐτοῦ καὶ παρατηρήσεων εἰς ἴδιον τεῦχος, ὡς Β'. μέρος τοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον «Πολεμικά» ἔργου του, ἀφιερωμένου εἰς τὸν λατρευτὸν Βασιλέα μας καὶ Στρατηλάτην Κωνσταντῖνον τὸν ΙΒ'.

Κατὰ τὴν ἐπιστράτεισιν τοῦ 1914—15 προσεκολλήθη εἰς τὸ 13ον Σύνταγμα τῆς ΧΙ Μεραρχίας ἐδρεῦον ἐν Θεσσαλονίκῃ.

Τὸ δὲ 1917 ἐξωρίσθη καὶ ἐφυλακίσθη μετ' ἄλλων δύο Κληρικῶν ἐκ Βόλου καὶ ὑπερτεσσαράκοντα ἄλλων Κληρικῶν καὶ Μοναχῶν τῶν Νέων Χωρῶν καὶ τοῦ Ἁγίου Ὁρους εἰς τὸ ἐν Λέσβῳ Γαλλικὸν στρατόπεδον αἰχμαλώτων ἐπὶ 13 μῆνας, παυθεὶς τῆς θέσεώς του ἐπὶ 1 1/2 ἔτος.

Συνέγραψε δὲ τὰ ἑξῆς ἔργα :

1. *Ὀμιλητικὰ πρωτόλεια*. 2. *Περὶ καὶ Ὑπὲρ τοῦ Πατ. Τάφου*. 3. *Δέκα ἐπὶ Δόγους Ἐκκλησιαστικούς*. 4. *Πίστις, Πατρίς, Παιδεία*. 5. *Περὶ πρῶτισμοῦ*, μελέτην θεολογικὴν. 6. *Περὶ τῶν σχέσεων Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας*. 7. *Περὶ Κυριακῆς ἀργίας*. 8. *Στρατιωτικαὶ Διαλέξεις*, πρὸς τοὺς ἄνδρας τοῦ 5ου Πεζ. Συντ. (ἐν τῇ «Ἀναγεννήσει Τριχάδων» 1909). 9. *Πολεμικά* (τεῦχος δύο :) α'. Πατριωτισμός — Χριστιανισμός. Πόλεμος. β'. Πολεμικαὶ Σελίδες. (ἦτοι ἐκθεσὶν πεπραγμένων καὶ Ἐντυπώσεις κατὰ τοὺς πολέμους τοῦ 12 καὶ 13.

Διάφοροι διατριβαί, ἄρθρα, λόγιοι καὶ πραγματεῖαι εἰς διάφορα περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδας.

ναίς διδασκαλείον διγύθουνεν ὁ διαμαρτυρόμενος Κόρκ. Μόλις ὁμως ἀντελήφθη ἡ τε διοικοῦσα Ἐκκλησία καὶ ὁ Λαός, ὅτι μὴ περιοριζόμενοι πλέον οὗτοι ἀπλῶς εἰς ἐκπαιδευτικούς καὶ διαφωτιστικούς σκοπούς, παρεξτερέποντο καὶ εἰς προσηλυτιστικὰς ἐνεργείας, παρὰ τὴν ῥητὴν ἀπαγόρευσιν τοῦτου ὑπὸ τε τοῦ Α'. ἄρθρου τοῦ Συντάγματος καὶ τοῦ Θ'. ἄρθρου τοῦ Καταστατικοῦ Νόμου, εἴτε ἐκτυποῦντες καὶ θέτοντες εἰς κυκλοφορίαν φυλλάδια θέγοντα τὰς ἀρχάς τῆς Ὀρθοδόξου θρησκείας, εἴτε διὰ προφορικῶν διδασκαλιῶν ὡς ὁ Κίγκ, ὁ Σκῶτος, Ἱεροκ. Σώμερβιλ καὶ ἄλλοι: τινὲς ἐν ἰδιαιτέrais συγκεντρώσεσι καὶ πρὸς ὀρθοδόξους πολίτας, εἴτε καὶ διὰ διαφόρων μεταφράσεων τῆς Ἀγ. Γραφῆς οἰκτρῶς παρεφθαρμένων καὶ διεστρεβλωμένων, καὶ δὴ κατὰ βιβλία ὁλόκληρα κεκολωσμένων, ἰδίως τῆς Παλ. Διαθήκης, τότε ἐξηγέρθη ἡ τε λαϊκὴ συνείδησις κατ' ἀρχάς ἡμιεπισήμως, εἴτε διὰ διαφόρων Κληρικῶν αὐτῆς, οἷος σὺν ἄλλοις καὶ κυρίως ὁ ἀμείλικτος αὐτῶν πολέμιος, γνωστὸς διὰ τὴν εἰς τὰ πάτρια ἀφοσίωσιν του καὶ τὰς συντηρητικὰς αὐτοῦ ἀρχάς καὶ τοὺς ἐν γένει ὑπὲρ τῶν δικαιωμάτων τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ κύρους τῶν Ἱ. Κανόνων ἀγῶνας αὐτοῦ Κληρικός, ὁ περίφημος Ἱεροκλήρυξ καὶ συγγραφεὺς Οἰκονόμος ὁ ἐξ Οἰκονόμων, εἴτε διὰ διαφόρων περιοδικῶν, οἷα ἡ «Εὐαγγελικὴ Σάλπιγξ». Ὅτε δὲ κατόπιν προσηλυτισθέντες καὶ τινες τῶν Ἑλλήνων, ἐλάχιστοι: εὐτυχῶς, συνέπηξαν τῷ 1874 καὶ ἰδίαν ἐξ Ἑλλήνων προσηλύτων Εὐαγγελικὴν Ἐκκλησίαν. ἦν καὶ ἐτιτλοφόρησαν παρανόμως καὶ παρὰ τὸ Σύνταγμα «Ἑλληνικὴν», ἐτιτλοφορήθησαν δὲ μὲ τὸν τίτλον τοῦ Ἱεραποστόλου καὶ Διδασκάλου καὶ τινες τῶν προσηλύτων τούτων, οἷοι οἱ Καλαποθάκης, Σακελλαρίου καὶ Κωνσταντίνου, τότε δραστικώτερον καὶ ἐπισημότερον ἐπενέβη ἡ Ἐκκλησία.

Ἡδὴ ἐπὶ Ὀθωνος ἡ Ἱερὰ Σύνοδος διὰ μίαν μὲν ἐγκυκλίον αὐτῆς ἀπὸ 2 Ἀπριλίου 1835 ἀπεδοκίμασε καὶ κατεδίκασε τὰς εἰς τὸ λαϊκὸν ὤθηεν ἰδίωμα Μεταφράσεις τῆς Π. Διαθήκης, δι' ἑτέρας δὲ ἀπὸ 11ης Δεκεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους κατεδίκασε τὰ διάφορα βιβλία τῶν προπαγανδιστῶν, ἐνθ' αὐτοχρόνως καὶ ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ, ἐγερθείσης μεγάλης καταφορᾶς τοῦ Λαοῦ κατὰ τῶν προσηλυτιστῶν Ἱεραποστόλων, ἠναγκάσθη ν' ἀφορίσῃ μὲν τοὺτους, τὰς δὲ μεταφράσεις τῆς Ἀγ. Γραφῆς καταδικάσῃ ὡς αἵρετικὰ βιβλία, μεθ' ὃ καὶ ἀθρόα ἤρξατο ἡ παράδοσις τῶν τοιούτων εἰς τὴν πυρὰν (ἐν ἔτει 1836).

ΑΠΟ ΤΟ ΣΤΡΑΤΟΠΕΔΟΝ

Ὁ Πανοσι·λογιώτατος Ἀρχιεπίσκοπος καὶ Εὐγένιος Κασταρίδης,
Ἱεροκλήρῳ τῆς Ἀνεξαρτήτου Μητροπόλεως

*Ὁ Πανοσ. Ἀρχ. κ. Πανάρετος Πολυκάριππος, Ἡγούμενος
τῆς ἐν Μολδαβίᾳ Ἱ. Μονῆς «Νέος Ἀθως»*

ΑΝΤΙ ΒΙΟΓΡΑΦΙΑΣ

ΠΑΤΕΡ ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ·

Προχθές με έσυρεν ἡ θλίψις τῆς ψυχῆς μου εἰς τὸ Παγκράτι, πρὸς τὸν Ὑμητόν, ἢ πρὸ τοῦ ὁποῖον ἰοφεγγὴς ἔκτασις εἶνε σημειωμένη, σκουπιστά καὶ αἰνιγματικά, ἀπὸ ἐνρώσεις τρουλλῶν καὶ σταυρῶν. Πόνος ἐπάνω εἰς τὸν πόνον, καὶ γόος ἐπὶ ἰνῶ εἰς τὸν γόνον, γόος ἄφωνος εἰς γόνον ἄφωνον, εἶνε τὰ σημεῖα αὐτά εἰς τὴν Παλαιτιναιοφονῇ ἔκτατιν, τὴν πρὸ τοῦ Ὑμη-

τοῦ, τὴν ἐξημωμένην, τὴν ὡς σύμφυρμα ἡδέλων ἐρειπίων, ὅπου κομίζεις, ὅτι πάλ्लεται κάποια μεταφυσική ψυχὴ, ὅτι γράφεται καὶ ἐμφανίζεται τὸ μαρτύριον, ὁ πόνος καὶ ἡ πικρὰ νύκτα κάποιων καρδιῶν. . . Ὄταν, κάποτε ἀντιπαραθέτω τὴν Σαχάραν καὶ τὴν πίκραν τῆς ψυχῆς μου εἰς τὸν τραγικὸν αὐτὸν καθρέφτην τῆς πρὸ τοῦ Ὑμηττοῦ ἐκτάσεως, ἐκτάσεως φρασσομένης ἀπὸ τὸ καλλονικὸν διάγραμμα τοῦ βουνοῦ αὐτοῦ, εἰς τὴν ἀτμοσφαῖραν τῆς ὁποίας ἀντιφεγγίζεται ὁ ἄργυρος τοῦ Σαρωνικοῦ καὶ ὑπνώνει τὸ σκίασμά της ἡ νύξ τοῦ κυπαρισσομανοῦς νεκροταφείου τῶν Ἀθηνῶν, γεμίζει τὸ ὄνειρον τῆς μνήμης μου ἀπὸ τὴν εἰκόνα τοῦ εἶδα ἀπὸ πάνω ἀπὸ τὸ «δῶμα» τοῦ Γραϊκικοῦ μοναστηρίου τῆς Βηθλεέμ. Ἀπὸ ἐκεῖ εἶδα, ἐδῶ καὶ χρόνια, εἰς τοὺς καιροὺς τῆς «πίστεως», τὸ ὄραμα τῆς ἐρήμου, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Ἰωάννης ὁ Βαπτιστὴς ἔχυσε εἰς θρόμβους καὶ ἀγωνίας καὶ ἐκατάσεις ὁραματιστικοῦ μαρτυροῦ τοῦ διαμάντια τῆς σαρκὸς του καὶ τῆς μορφῆς του καὶ τῆς

Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο κατεδιώχθη ἐν Σύρῳ ὁ Χιλδνερ. Τὴν αὐτὴν τύχην ὑπέστη μετὰ τινα ἔτη (1852) ἐν Ἀθήναις καὶ ὁ Ἰωάνης Κίγκ, καταδικασθεὶς καὶ ἐξορισθεὶς. Ἀλλὰ μετ' αὐτοῦ πολὺ ἐπανήλθε τῇ προ-

παρθενισμένης ψυχῆς του, Ἰωάννης ὁ πανέμορφος ὡς ἔφηρος, εἰς τὴν μορφὴν ὁμοῦ τοῦ ὁποίου, ὅταν ἔγεινεν ἄνδρας καὶ ὠδηγεῖτο ὑπὸ τῆς μοίρας εἰς τὸ μαρτύριον τῆς σφαγιάσεως, ἀπλώθηκε καὶ ἐπεκνώθη βαθειὰ ἡ νύκτα τῆς σκεπτικῆς ψυχοπαθητικῆς τραγῳδίας του, ὥστε νὰ παριστάνεται εἰς τὴν ἀγιογραφικὴν τέχνην τῆς Ἐκκλησίας—ἄτεχνον καὶ ἀψυχολόγητον κατὰ μίαν περὶ ὁδόν—ὡς ἡμίμαγρος καὶ ἀποκρουστικός, αὐτός, ὁ περικαλλὴς καὶ ὠραῖο-ψυχός...

Ἐσύρθην λοιπὸν καὶ ἐγὼ ἕως εἰς τὰ ὅρια τοῦ Παγκρατίου, εἰς τὰ ὠραῖα ἀκροεραϊκὰ ὑπόματα, ὅπου καὶ ἡ «ἀνάληψις»—τῆς «Σίμωνος Πέτρος», τοῦ μεγαλοπυργιακοῦ μοναστηρίου τοῦ Ἀθῶνος, τὸ μετόχιον,—περίβολος ἡγιασμένος καὶ αἰνιγματικός, με' ὀλίγα λεπτὰ ἐγγενῇ δένδρα, λιμὴν τῶν ψυχῶν καὶ φανέρωμα τῶν ἀδύτων, παραμύθημα καὶ ἱαμα εἰς τὰς καρδιολόβους διατινάξεις τῶν ἀνθρώπων. Διότι ἐκεῖ ἐδρενεῖ ὁ Πάτερ-Παναρετος, ὁ Κρητικὸς ἐρημίτης καὶ ἀσκητὴς καὶ μεγαλόσχημος τοῦ Ὄρους ἀπὸ τὴν Ἱεράπετραν τῆς Κρήτης, ὁ ἀπαίδευτος καὶ ἀνεπιστήμων καλόγηρος—ὅπως ὁ ἴδιος τονίζει—ἀλλὰ «φωστήρ» καὶ ἐμπνευσμένος καὶ ἐναυσματικός καὶ οἰσπρηλατημένος ἀπὸ τὴν ἰδέαν καὶ τὴν ψύχωσιν τῆς θείας κλήσεως δια τὸ ἔργον τῆς «σωτηρίας τῶν ψυχῶν» καὶ τῆς ἀνακουφίσεως ἀπὸ τοὺς βιωτικοὺς τρικυμισμούς. Μήπως νομίζετε, ὅτι ἡ μετρίότης καὶ ἡ ταπεινότης, ἡ κοσμητὴ ἐδυναμία τοῦ Πάτερ-Παναρέτου εἶνε κατωτέρα ὡς πρὸς τὴν ἐπίδρασιν εἰς τὴν Ἀθηναϊκὴν κοινωνίαν ἀπὸ τὴν δυναμικότητα οἰουδῆποτε ἄλλου προσώπου. Ἀπὸ ἐκεῖνα τοῦ ὑπάρχει γνώμη ὅτι ἀναταράσσουσιν καὶ διευσθύνουσιν τὰ πλήθη; Ἄν τὸ νομίζετε αὐτὸ εἰσθε εἰς πλάνην καθαρὰν. Ὁ πραγματικὸς ψυχοκράτωρ σήμερα μέσα εἰς τὰς Ἀθήνας εἶνε ὁ ἀπλομορφικὸς αὐτὸς ἀσκητής, ὁ ὁποῖος ναι μὲν δὲν ἔμαθε γράμματα, ἀλλὰ εἰμπορεῖ νὰ μεταδώσῃ καθαρῶτατον καὶ ζωντανότατον τὸ πνεῦμα τῶν μεγάλων ἐρμηνευτῶν τῶν Γραφῶν ἀπὸ τοῦ Χρυσοστόμου καὶ ἐφεξῆς, ἀπὸ τοὺς τόμους τῶν ὁποίων εἶνε γεμάτη ἡ βιβλιοθήκη του, τὸ πνεῦμα τῶν Γραφῶν, νὰ σὲ κάμῃ νὰ τὸν ἀκούης ἀπορροσημένος καὶ ἐκστατικὸς ἐπὶ ὥρας νὰ νομίζῃς ὅτι μάννα ἀληθείας καὶ ἀποκαλύψεως πίπτει εἰς τὸ πνεῦμά σου, ὅταν ἀνοίξῃ τὸ στόμα του καὶ σοῦ διηγηθῇ τὸν βίον του, τὸ ἔργον του, τὰς προσπάθειάς καὶ τὴν Χριστιανικὴν ἰδεολογίαν του. Ἀπὸ ὀρθρου βαθέος ἕως τὸ βράδυ, καὶ ὥρας τῆς νυκτὸς ἀκόμη, ὁ προθάλαμος τοῦ ἐξομολογητηρίου τοῦ ἀσκητοῦ φιλοξενεῖ τοὺς πιστοὺς, τοὺς διψῶντας ἐπίλυμψιν, παρηγορίαν καὶ Χριστόν. Ἄλλοι περιφέρονται σκεπτικοὶ καὶ μονήρεις ὑπὸ τὰ σκεπτικὰ δένδρα τοῦ περιβόλου, ἄλλοι εἶνε κριμμένοι εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Καὶ ὁ «πνευματικὸς», ὁ ἡμερος ὡς ἀρνιον, ἀλλὰ καὶ ζωτικώτατος εἰς τὴν ψυχὴν ὡς ἄλκιμος νέος, βαίνων ἰδίῳ

πασία τῶν ἰσχυρῶν ξένων προστατῶν του καὶ ἐπανελάβε σκανδαλωδῶς, καὶ ὁ θ' ὑπερύτερον, τὸ προσηλυτιστικὸν ἔργον του, εὐπυχῶς, ἀνευ πολλῶν καρπῶν. Κατ' αὐτοῦ, τολμήσαντος νὰ ἐκδώσῃ καὶ λιθελλογραφικὸν αἰρετικὸν φυλλάδιον, ὥς ἀπάντησιν κατὰ τινος πραγματείας τοῦ Σ. Ἐπισκόπου Κερυστίας Μακαρίου Καλλιάρχου, ἐν ᾗ καὶ ἀνέγραφε τὰς γνωστὰς κακοδοξίας τῆς Προτεσταντικῆς Ἐκκλησίας, ἠναγκάσθη ἡ, τότε Ἱ. Σύνοδος νὰ ἐκδώσῃ ἀποδοκιμαστικὴν καὶ ἀναθεματιστικὴν ἐγκύκλιον κατὰ τε τοῦ λιθελλογραφικοῦ τούτου φυλλάδιου καὶ τοῦ συγγραφέως αὐτοῦ, ὑπὸ ἡμερομηνίαν 3 Αὐγούστου.

πρὸς τὸ πεντηκοστον, ἀκούραστος δουλεύει εἰς τὸ ἔργον τῆς σωτηρίας... Παρέρχονται πρὸ αὐτοῦ νέοι καὶ γέροντες, γυναῖκες καὶ μὴ, ἀπὸ ὅλας τὰς κοινωνικὰς τάξεις καὶ ἐκ περάτων τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Πειραιῶς—καὶ ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος ἐκβράζουν τοὺς ναυαγούς των θαλῶν τὸν λιμένα τῆς Ἀναλήψεως—καὶ ὁ Πανάρετος στάζει εἰς τὰ σκότη τῶν ψυχῶν των τοὺς φωταῖους ἱερόμβους τῶν λόγων του. Λειτουργεῖται καὶ ἀγρυπνίαι καὶ παρακλήσεις διαδέχονται ἀλλήλας εἰς τὸ ἐκκλησιδίων τῆς Ἀναλήψεως, ἀλλὰ καὶ λιτανεῖται πτωχῶν, συντριμμένων καὶ ἀπηλπισμένων ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι δὲν φεύγουν ποτὶ ἀπαραιμύθητοι. Ἐνας καλόγηρος καὶ ἓνας γενειοφόρος ὑποτακτικός, ἡμίκοιφος, εἶνε ὅλη ἡ αἰχὴ καὶ ἡ ἀκολουθία τοῦ Πάτερ-Παναρέτου. Τὸν εἶδα τῆς ἰστέρας αὐτῆς τῆς θλίψεως μου καὶ τῶν πνευματικῶν ἐφιαλτῶν μου εἰς τὸ ἔξομολογητήριόν του. Δύχνος μοναστηριακός, μὲ ἔλαιον, ἔφεγγε πρὸ αὐτοῦ, θαμβὰ καὶ μαλακὰ, οἱ τοῖχοι δὲν φαίνονται, διότι εἶνε γεμάτοι ἀπὸ ἱερᾶς εἰκότας, εἰκόνας τοῦ ἰδίου. Μέγας ἐσταυρωμένος ἀπλώνεται ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν τῆς κλίνης του, ἐπὶ τῆς ὁποίας καθήμενος ἔξομολογεῖ. Μοῦ εἶπε τὸν ἴσον του, μοῦ ἀνέπτυξε τὸ ἔργον του. Νεώτατος ἐπῆγε εἰς τὸ Ὅρος, διαμοιράσας τὸ ἔχειν του. 14 χρόνια ἔκαμεν εἰς τὰ Καντουνάκια, τὴν τρομερὰν καὶ ἀγριοτάτην αὐτὴν φοιτῶν ἐρημιτῶν εἰς τὸ Ὅρος, μεταξὺ τῶν λυσσάντων κερμάτων καὶ βράχων ὡς ἄβυσσοι. Ἐγενεν ἀσκητὴς εἰς τὰ Κανσοκαλύμια τοῦ Ὁρους, τὴν περίφημον Σκήτην. Εἰς τὸν Ἀγιώνιμον τόπον εἰργάσθη καὶ ὡς ἀγιογράφος. Μοῦ ἐξέθηκε τὰς μεγάλας καὶ περιοδικὰς ὑπονομεύσεις τοῦ ἔργου του, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀγαλλίαν του διὰ τ' ἀποτελέσματα τῶν προσπειθειῶν του. Καὶ ὅλα αὐτὰ εἰς μίαν γλῶσσαν, εἰς μίαν τεχνοτροπίαν ἀφηγήσεως καὶ ἀναλύσεως, ἡ ὁποία ὡς πνοὴ ἁρινοῦ ἀνέμου, ὡς θύμου παρθενικοῦ εὐωδισμός, ἐστεῖρευσεν τοὺς βάλτους τῆς ψυχῆς μου. Νὰ εἶσαι εὐλογημένος Πάτερ-Πανάρετε, διότι ἀλήθεια εἶσαι ἱατρὸς καὶ παραμυθητὴς ψυχῶν, λιμὴν ὅπου ἀνασυντίθενται καὶ ἀνανεώνονται τὰ τσακισμένα ἀπὸ τὴν τρικυμίαν τοῦ βίου ἀνθρώπινα καράβια. Ὁ Θεὸς καὶ οἱ ἀγαθοὶ ἄνθρωποι ἄς σὲ ἐνδυναμίσουν εἰς τὴν μυστικὴν καὶ εὐγενὴ ἀποστολὴν σου.

Χ. ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ

1863, ἐπὶ τῆς προεδρείας τοῦ Μητροπολίτου Ἀθηνῶν Θεοφίλου. Ἐν ἔτει δὲ 1891, προεδρεύοντος τῆς Ἱ. Συνόδου τοῦ Μητροπολίτου Ἀθη-

Ὁ Πανσ. Ἀρχιμ. κ. Χριστοφόρος Κτενᾶς

Ἐκ Καρπῆς τῆς Λευκάδος, υἱὸς δὲ Ἀντωνίου καὶ Ἀκριβῆς, ἐγεννήθη τῇ 1 Ἰανουαρίου 1861. Ἐξεπαιδεύθη δαπάναις τοῦ πρὸς πατρὸς θεῖου του Δωροθέου, μοναχοῦ Κουτλουμουσιανοῦ, ἐν τῇ κατὰ Χάλκην Ἱερᾷ Θεολογικῇ Σχολῇ καὶ ἐν τῷ Ἑθνικῷ Πανεπιστημίῳ. Διετέλεσε τὸ πρῶτον ἀρχιγραμματεὺς τῆς ἐν Ἀγίῳ Ὄρει Ἱερᾶς Κοινότητος ἐπὶ τετραετίαν, εἶτα Σχολάρχης τῆς Ἀθωνιάδος Σχολῆς καὶ 2 ἔτη μετὰ ταῦτα τῆς ἐν Πριγκήτῳ Κων)πόλεως Κοινοτικῆς Σχο-

νών Γερμανοῦ Καλλιγᾶ, ἐξέδωκεν ἐπίσης ἑκτενῇ πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν λαὸν διαφωτιστικὴν, νομοθετικὴν καὶ ἀποδοκιμαστικὴν κατὰ τῶν προπαγανδιστῶν καὶ τῶν φυλλαδίων αὐτῶν ἐγκύκλιον ἀπὸ 22 Μαρτίου.

Ἐπίσης ἀρκετὰ ἡγωνίσθη ὁ ἀείμνηστος οὗτος καὶ ρέκτης Μητροπολίτης περὶ τῆς ἀπαλείψεως ἀπὸ τῆς ἐπὶ τοῦ ἀνωφλίου τῆς παρασυγωγῆς αὐτῶν, τῆς ἀπὸ τοῦ ἔτους 1874 ἰδρυθείσης καὶ «Ἑ λ λ η ν ι κ ῆ ς Εὐ α γ γ ε λ ι κ ῆ ς Ἐ κ κ λ η σ ι α ς» αὐτοτιτοφορουμένης, τῆς λέξεως «Ἑλληνική».

Οὕχ' ἥττων ὑπῆρξεν ἡ προσηλυτιστικὴ ἐνέργεια τῶν Κατολίκων, περιορισθεῖσα κυρίως ἐν τοῖς διαφόροις ὑπὸ μοναχικῶν ταγμάτων καὶ ἐν Καλογραιῶν ἰδρυθεῖσιν εἰς διαφόρους πόλεις τῆς Ἑλλάδος Σχολαίους ἀρρένων καὶ θηλέων. Καὶ ἀπέναντι ἐν τούτοις αὐτῶν καὶ τοῦ ἐν αὐτῶν ἐνεργουμένου προσηλυτισμοῦ παρὰ τῇ φοιτῶσῃ ἐν αὐτοῖς Ἑλληνικῇ νεολαίᾳ, ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ἐπραξέ τὸ ἐφ' ἑαυτῇ, εἴτε διαμαρτυρομένη καὶ ἀξιοῦσα τὴν ἐπέμβασιν τῆς Πολιτείας πρὸς ἐφαρμογὴν τοῦ Συντάγματος καὶ τῶν σχετικῶν νόμων, κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἐπιτυχῶς λόγῳ τῆς προστασίας τῶν Σχολῶν τούτων ὑπὸ τῶν ἰσχυρῶν προστατῶν αὐτῶν, εἴτε διαφωτίζουσα τὸν Ὀρθόδοξον λαὸν περὶ τοῦ ἐκ τῶν Σχολείων τούτου θρησκευτικοῦ καὶ Ἐθνικοῦ κινδύνου.

2. *Ἀνεξιθρησκοὶ τάσεις καὶ ἐνέργειαι τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἀπέναντι τῶν ἀλλοδόξων Ἐκκλησιῶν*

Παρὰ ταῦτα δὲν ἔπαυσεν ἡ Ἐκκλησία νὰ ἐπιδεικνύῃ ὅλην τὴν ἀνεξιθρησκείαν αὐτῆς ἀπέναντι τῶν ἀλλοδόξων Ἐκκλησιῶν καὶ ποθοῦσα καὶ ἐπιδιώκουσα ἐν πάσῃ εὐλικρινείᾳ καὶ ἀδελφικῇ ἀγάπῃ τὴν πρὸς αὐτὰς προσέγγισιν καὶ τὴν συζήτησιν περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐνώσεως τῶν διαφόρων χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν, δσάκις καὶ ἐκ μέρους

λῆς. Ἐτερο 2 εἴτη ἱερατικῶς προϊστάμενος ἐν Χαλκηδόνι καὶ 5 1) 2 εἴτη ἐν Κοινοτάτῳ τῆς Ρουμανίας. Κατόπιν ἀρχιεραγματεὺς τῆς ἐν Ἀγίῳ Ὄρει Κοινοῦτος ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῆς ζητουμένης παρὰ τῆς Ρωσσίας διεθνοποιήσεως τοῦ Ἀγίου Ὄρους, 1 ἔτος τὸ δεύτερον, ὅποτε καὶ παρητήθη, χάριν ἄλλης ἐργασίας, μετὰ δὲ τὸ πέρας τοῦ ζητήματος ἐκείνου καὶ τὸ τρίτον ἤδη, κατόπιν ἐπιμόνου παρακλήσεως τῆς Ἱερᾶς Κοινοῦτος, ἐχούσης ἀνάγκην πεπειρα-

τούτων έδεικνύετο ποιά τις διάθεσις πρὸς τοῦτο καὶ ὀλιγώτερος φανατισμός.

Ίδίως τὸ τοιοῦτον συνέβη συχνότερον μετὰ τῆς ἡμετέρας καὶ τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας. Πλὴν τῶν ἄλλων τοιούτων διαθημάτων μετὰ τῆς Ἐκκλησίας ταύτης καὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ καὶ λοιπῶν Πατριαρχείων, καὶ ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ διακεκριμένου καὶ εὐρυμαθοῦς αὐτῆς Ἱεράρχου Ἀρχιεπισκόπου Σύρου Ἀλεξάνδρου Λυκούργου καὶ δι' αὐτοῦ προέβη, εἰς ἀρκετὰ καρποφόρον διάθεμα. Ὅτε δηλ. ὁ Ἱεράρχης οὗτος ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῶν ἐγκαινίων τῆς ἐν Μάντισσερ νεοδημήτου Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας μετέβη εἰς Ἀγγλίαν, ἐδράξατο τῆς εὐκαιρίας, ὅπως συζητήσῃ ἐπὶ τῶν χωρίζουσών τὰς δύο Ἐκκλησίας δογματικῶν διαφορῶν, κατορθώσας νὰ μεταπέσῃ τὴν Ἀγγλικανικὴν Ἱεραρχίαν ἐπὶ τῶν περισσotέρων διαφορῶν, ὥστε ἐκ τῶν 35 θέσεων τῆς Ἀγγλικανικῆς ἐμολογίας νὰ ὑποχωρήσῃ αὕτη κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἐπὶ τῶν 30 καὶ ἐμμένῃ κυρίως εἰς 5 σημεία.

Ἐπίσης ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ἀντεπροσωπεύθη ἐπαξίως καὶ ἐνήργησε τὸ ἐρ' ἑαυτῇ εἰς τὰ γινόμενα συνέδρια τῶν Παλαιοκαθολικῶν καὶ Ἀγγλικανῶν τῶν ποθούντων τὴν μετὰ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας συνδιαλλαγὴν. Οὕτω ἐν τῷ ἐν Βόνῃ συγκροτηθέντι τῷ 1875 συνεδρίῳ ἀντεπροσωπεύθη ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ διακεκριμένου Ἱεράρχου καὶ εὐρυμαθοῦς Θεολόγου, τοῦ Ἀλεξάνδρου Λυκούργου, καὶ ὑπὸ τοῦ ἐπίσης εὐρυμαθοῦς καὶ συντηρητικῶν ἀρχῶν καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Νικ. Λαμαλά.

Ἐπίσης κατὰ τὸ ἐν ἔτει 1892 συγκροτηθέν ἐν Λουκέρνη τῆς Ἑλβετίας νέον συνέδριον ἀντεπροσωπεύθη ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τοῦ πρώην Ἀρχιεπισκόπου Πατρῶν καὶ πρώην καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Νικηφόρου Καλογερά. Ἐν τοῖς συνεδρίοις τούτοις ἐπετεύχθη ἐπαίσθητὴ προσέγγισις Παλαιοκαθολικῶν, Ἀγγλικανῶν καὶ Ὁρθοδόξων, καὶ προπαρεσκευάσθη ἀρκούντως τὸ ἔδαφος πρὸς τὴν ἑνωσιν, ἀλλὰ δὲν ἐπῆλθε πλήρης ἐν πᾶσι συνεννόησις. Καὶ εἰς ἄλλας τινὰς

μένον γραμματέως, καθ' ὃν χρόνον εἰργάζετο πρὸς αὐτονόμησιν τοῦ Ἁγίου Ὅρους, ἀλλ' ἀτυχῶς μετὰ δεκαπεντάμηνον κοπιώδη καὶ πολλὴν ἐργασίαν ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ λόγῳ ὑπερκοπώσεως. Ὁ Πανος. ἀρχιμ. κ. Χριστοφόρος Κτενάς ἐδημοσίευσεν εἰς διαφόρους ἐφημερίδας καὶ περιοδικὰ ἀξιόλογα ἄρθρα καὶ περισπουδάστους μελέτας. Χειρίζεται ἀριστα τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν.

περιστάσεις ἐδόθη ἀφορμή ἐπικοινωνίας καὶ ἐκδηλώσεως τῶν ἐκατέρωθεν ἀγαθῶν διαθέσεων τῶν δύο τούτων Ἐκκλησιῶν καὶ ἀπόπειραι

Ὁ Πανσ. Ἀρχιεπίσκοπος κ. Ἀθανάσιος Παντοκράτορινός

Ἐγεννήθη ἐν Μαδύτῃ τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1886. Κατὰ τὸ ἔτος 1901 παρέλαβεν αὐτὸν ὁ συμπολίτης του Ἀρχιμ. Στέφανος Παντοκράτορινός ἐν τῇ Ἱ. Μονῇ τοῦ Παντοκράτορος ἐν Ἀγ. Ὄρει καὶ τῷ 1903 ἐκάρῃ Μοναχός. Τῷ 1906, προστατευόμενος ὑπὸ τοῦ ἀνωτέρου Ἀρχιεπισκόπου εἰσήχθη εἰς τὴν Μεγάλην τοῦ Ἱένους Σχολήν, ἐξ ἧς καὶ ἀπεφοίτησε τῷ 1912. Ἐτα διορίσθη διδάσκαλος ἐν Ἀθωνιάδι διατελέσας ὡς τοιοῦτος ἐπὶ ἔτος. Τῷ 1913 παραιτηθεὶς ἦλθεν εἰς Ἀθήνας, ὅπου καὶ ἐνεγράφη εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολήν.

προσεγγίσεως με ἀπώτερον σκοπὸν καὶ διακαῆ, πόθον τὴν ἑνωσιν αὐτῶν καὶ εἰς σημεῖον, ὥστε νὰ ἀποδεικνύηται ἡ ἐκτερώθεν εὐλκρινεὶα καὶ ἑλλειψίς παντός ἔχοντος φανατισμοῦ, ὡς λ. γ. τὸ νὰ κηδεύωνται ἀμοιβαίως οἱ ὁπαδοὶ ἐκτέρως Ἐκκλησίας ὑπὸ τοῦ Κλήρου τῆς ἐτέρας. Δπου καὶ ὅτε δὲν ὑπῆρχον λειτουργοὶ τῆς ἰδίας Ἐκκλησίας. πολλάκις δὲ νὰ συμπροσεύχωνται οἱ λειτουργοὶ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν. Ὁρῶμεν μάλιστα νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι τινὲς τῶν ἡμετέρων ἀτομικῶς ὑπερέδωσαν τὰ συγγνωστά ὅρια τῆς ἀνεξιθρησκείας, προσάνατες καὶ εἰς ἀντικανονικὰς ἐτι παραχωρήσεις ἐν τῷ τυπικῷ τῆς λατρείας ἀπέναντι τῶν Ἀγγλικανῶν συναδέλφων.

3. Ἡ δρᾶσις τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τῶν ἐσωτερικῶν ἐχθρῶν αὐτῆς.

Ἀφορισμὸς καὶ καταδίκη διαφορῶν αἵρετικῶν πεπλανημένων, ἐτεροδιδασκάλων καὶ πολεμίων τῆς πίστεως

Πλὴν τῶν ἐλαχίστων ἐκείνων Ἑλλήνων τῶν πεσόντων θύματα τῶν ἀλλοδόξων προπαγανδῶν. καὶ ὅῃ τῶν Εὐαγγελικῶν, καὶ προσηλυτισθέντων ὑπ' αὐτῶν, πρὸς οὓς ἐπραξε τὸ ἐκυτῆς ποιμαντορικὸν καθήκον ἡ Ἐκκλησία, εἴτε νοθευοῦσα, εἴτε ἐν ἐμμονῇ αὐτῶν ἀποκηρύττουσα καὶ ἀφορίζουσα αὐτά, δὲν ἔλειψαν ἐκ τῶν κόλπων αὐτῆς, δυστυχῶς, καὶ ἄλλα τινὰ τέχνα, περιπεσόντα εἰς διαφόρους πλάνας καὶ κακοδοξίας. εἴτε ἐξ ἰδίας ὑπερπροσύνης καὶ ἐωσφορικῆς ἐμπνεύσεως, εἴτε ἐξ ἐπηρείας ἐξωθεν καὶ δηλητηριασμοῦ αὐτῶν ἐκ τῶν ἀθεϊστικῶν ἐρησιολογιστικῶν ἀρχῶν τῆς Ἑσπερίας.

Καὶ ἀπέναντι αὐτῶν ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ἐπραξε τὸ ἐκυτῆς ποιμαντορικὸν καθήκον.

Ἦν συνεφερόμενος ἐκ τῆς ὑποτροφίης τοῦ ἀειμνήστου Παπαδόπουλου ἡς ἔτυχεν διαγωνισθεὶς ἐπιτυχῶς. Τῷ 1917 διορίσθη ἀνακριτικὸς γραμματεὺς ὑπὸ τοῦ τότε Ἀνωτάτου Ἑκκλητ. Δικαστηρίου. Κατὰ δὲ τὸ 1918 ὑποβλήθει εἰς διδακτορικὰς ἐξετάσεις ἔτυχεν τοῦ βαθμοῦ πᾶριστα καὶ χειροτονηθεὶς μετὰ τοῦτο (ιερεὺς) διορίσθη ἱεροκήρυξ τοῦ α'. Θεζικῶν Συντάγματος καὶ μετέβη εἰς τὸ Μακεδονικὸν Μέτωπον διατελέσας ὡς τοιοῦτος ἐπὶ ὀκτάμηνον, κατόπιν δὲ ἔνεκα παθήσεως ἡναγκάσθη νὰ παρατηρήσῃ. Εἴτα διορίσθη ἱεροκήρυξ τοῦ ι. ναοῦ τοῦ Ἁγ. Διονυσίου καὶ εἰς δύο ἄλλους ἀκόμη ναοὺς εἰς Ἀθήνας καὶ εἰς Φάληρον. ἄλλα καὶ ἐκ τῆς θέσεως ταύτης τῷ 1920 παρρητήθη διορισθεὶς ἀρχιγραμματεὺς τῆς Ἱ. Κοινοτήτος τοῦ Ἁγ. Ὁρους, οἷος καὶ μέχρι τοῦδε διατελεῖ τὰ μάλιστα εὐδοκίμων καὶ ἐν τῇ ὑπῆρξί αὐτοῦ ταύτη.

Ὁ Πανοσιολογιώτατος Ἀρχιμ. κ. Θεοφύλακτος Παλακωισταντίνου,
Ἱεροκῆρυξ τοῦ Ναυστάθμου

Ἐγεννήθη ἐν Ἀμφιλοχίᾳ τῆς Ἀκαρνανίας τῷ 1874. Μετὰ τὸ πέρας τῶν ἐγκυκλίων καὶ γυμνασιακῶν αὐτοῦ σπουδῶν ἐν Κερκυρᾷ ἐνεγράφη εἰς τὴν Θεολ. Σχολὴν τοῦ Ῥθηνικοῦ Πανεπιστημίου, οὗ ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῆς Θεολογίας, ὁπότε καὶ ἀφιερώθη ψυχῇ τε καὶ σώματι εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ κηρύγματος τοῦ Θεοῦ λόγου. Ἐδίδαξε καὶ ὡς ἐλληνοδιδάσκαλος ἐν Σπέτσαις. Ἐξῆς μοναχὸς ὑπὸ τοῦ Ἐπισκόπου Ἀκαρνανίας Παρθενίου. Εἰς διετέλε-

Ὁ πρῶτος τούτων ἦν λόγιος Μοναχὸς ἐξ Ἀγδρου, Θεόφιλος Καΐρης ὀνόματι, ἀνὴρ εὐρείας ἐγκυκλοπαιδικῆς καὶ φιλοσοφικῆς μορφώσεως, ἀρκετὰ δὲ εὐγλωττος ῥήτωρ.

Ἄλλος ἑτεροδιδάσκαλος ἐμφανισθεὶς ἐν τοῖς κόλποις τῆς Ἐκκλησίας ἐξ αὐτῶν τῶν τέκνων αὐτῆς, εἶναι ὁ Ἀπόστολος Μακράκης, ἀνθρώπος εὐρείας μορφώσεως, θρησκευτικῆς καὶ ἠθικοφιλοσοφικῆς, οὐχὶ ὁμως καὶ ἐμδριμῆς, ἐμπνεόμενος ἐξ ὑπερμέτρου ζήλου ὑπὲρ τῆς Χριστιανικῆς πίστεως καὶ Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἀλλὰ φανατικὸς μέχρι θρησκομανίας καὶ εἰς ἄκρον ἐγωιστῆς, κατ' ἀρχὰς συνετέλεσε πολὺ εἰς τὴν ἀναζωπύρωσιν τῆς εὐσεβείας καὶ τοῦ ὑπὲρ τῶν πατρῶν ζήλου παρὰ πολλοῖς ἀπὸ ἀπόψεως θρησκευτικῆς καὶ ἐθνικῆς. Οὗ ἕνεκα προσεῖλκυσε περὶ αὐτὸν καὶ διακεκριμένους τινὰς λαϊκοὺς καὶ Κληρικοὺς, ὡς ὁπαδοὺς, πολλοὺς δὲ τοὺς θαυμαστάς. Κατόπιν ὁμως (ἐξ ὑπερβάλλοντος τὰ τῆς ἐπιγνώσεως ὕψους ζήλου καὶ ἐκ τοῦ συνέχοντος αὐτὸν ἑωσφορικὸ ἐγωῖσμο καὶ τυφλοῦ φανατισμοῦ) περιπεσὼν εἰς αἰρετικὰς τινὰς δοξασίας καὶ Μανιχαϊκὰς πλάνας καὶ ψευδοπροφητείας, συμπαρέσυρεν εἰς αὐτάς καὶ πολλοὺς τῶν ὁπαδῶν αὐτοῦ. Ἐδίδασκε, δηλαδὴ, κακοδόξως τὸ τρισύνθετον τοῦ ἀνθρώπου, ὅτι δηλ. ὁ ἀνθρώπος συνίσταται ἐκ σώματος, ψυχῆς καὶ θνητῆς, καὶ πνεύματος, ὡς μέρους τῆς θείας οὐσίας, καὶ ἄλλας τινὰς παραδοξολογίας περὶ Θεογαμίας, περὶ τελειώσεως τοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ Βαπτίσματι καὶ ἄλλαν. Ἐπειτα περιέπεσεν εἰς ἑωσφορικὰς

σεν ἐπὶ τρία ἔτη ἱεροκῆρυξ Ἐνδοσίας, ὅπου καὶ διορίσθη ἑξαρχος τοῦ Ἐπισκόπου αὐτῆς, ἐργασθεὶς μετ' αὐταπαρνήσεως.

Διετέλεσεν ἀκολούθως ἱεροκῆρυξ ἐν Ἀζαρνανίᾳ καὶ ὕστερον ἐφημέριος τοῦ Ἐφημείου Ἀβέρωφ ἐν Ἀθήναις. Εὐρισκόμενος εἰς Ἀθήνας ἐκάρηξεν ἀπὸ τοῦ ἱ. ναοῦ τῆς Χρυσοσπηλαιώσεως, μετέσχε τοῦ Συλλόγου «οἱ Τρεῖς Ἱεράρχαι», πρὸς δὲ ἐκχημάτισιν καὶ καθηγητῆς ἐν τῷ Λυκείῳ τοῦ Διαληγοῦ. Εἰτα μετέβη εἰς τὴν Μελβούρνη, τὴν πρωτεύουσάν τῆς Αὐστραλίας καὶ ἀληθῶς ἐργάσθη μὲ ζήλον. Τῇ 25 Ἀπριλίου 1909 ἐπανέκαμψεν εἰς Ἀθήνας, ὅποτε διορίσθη ὡς ἐφημέριος τοῦ Ἁγίου Διονυσίου τοῦ Ἀρειοπαγίτου καὶ διετέλεσεν ὡς τοιοῦτος ἐπὶ ἓν ἔτος. Τῷ 1912 ἀνέλαβε καθήκοντα ἐφημερίου εἰς τὸν Στόλον λίαν εὐδοκίμως ἐργασθεὶς μέχρι τοῦ 1917, οτε καὶ ἀπελύθη. Νῦν διατελεῖ ἱεροκῆρυξ ἐν Ναυστάθμῳ. Γενικῶς δὲ δυνάμεθα νὰ εἰπομεν περὶ τῆς δράσεώς του ὅτι, διακρίνει αὐτὸν ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους τοῦ σταδίου του ὡς κληρικὸς, ἱερὸς ζήλος καὶ ἀνιδιαιτελὴς ἐνδοχειακμὸς εἰς τὸ νὰ ἐκτελεῇ πῦντοτε καὶ μόνον τὸ καθήκον του.

πλάνας περί ἑαυτοῦ, ὡς Ἀποστόλου τοῦ Θεοῦ, φέροντος ἐν ἑαυτῷ τὸν Λόγον, υἱὸν τῆς Μαρίας καὶ ἀδελφὸν τοῦ Χριστοῦ!! Ἐπῆξε δὲ παρὰ τοὺς κανόνες καὶ παρασυναγωγὴν, μὴ ἀναγνωρίζων τὴν καθεστηκυῖαν Ἐκκλησιαστικὴν Ἀρχὴν καὶ τελῶν τὰ τῆς λατρείας διὰ τινων προσχλυτισθέντων ἱερέων.

Κατόπιν τούτων ἡ μὲν Ἱ. Σύνοδος, τὸ ἐκ τῆς καθήκον ἐπιτελοῦσα, ἐξέδωκε μακρὰν διαφωτιστικὴν τοῦ πιστοῦ ποιμνίου καὶ ἀποδοκιμαστικὴν τῶν Μακρακικῶν κακοδοξιῶν καὶ πλάνων ἐγκύκλιον τῇ 21 Δεκεμβρίου 1878. Εἶτα δὲ ἐδίδασκεν ὁ Κληρικὸς ὁπαδὸς τοῦ Μακράκη, ἐξορίσασα αὐτοὺς εἰς διαφόρους Μονὰς. Παραπεμφθεὶς δὲ ὁ Μακράκης εἰς τὰ πολιτικὰ δικαστήρια, ὡς προσβάλλων παρὰ τοὺς νόμους τὴν ἐπικρατοῦσαν θρησκείαν, καὶ δι' ἄλλας του πράξεις προβλεπομένας καὶ ὑπὸ τοῦ ποινικοῦ Νόμου, κατεδικάσθη ἐπανεληγμένως, ἀλλ' ἀτυχῶς ἀσωφρονίστως, ὥστε ἀπέθανεν ἐν τῇ πλάνῃ. Πολλοὶ δὲ τῶν Κληρικῶν ὁπαδῶν του, οἱ σωφρονέστεροι, ἐγκαίρως ἀντιληφθέντες τὴν πλάνην του, ἀπηρνύθησαν αὐτόν καὶ συνδιελλάγησαν τῇ Ἐκκλησίᾳ.

Ἐπίσης ἡ Ἐκκλησία, καθ' ἣ εἶχε καθήκον καὶ δικαίωμα ὑπὸ τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ καὶ πολιτικοῦ Νόμου, ἀπεκήρυξεν ἄλλα τινὰ πρόσωπα, ἐξ αὐτῶν τῶν τέκνων τῆς προελθόντα, δηλητηριασμένα ὑπὸ ἀρχῶν καὶ πεποιθήσεων ἀντιχριστιανικῶν καὶ ἀντορθόδοξων, μὴ περιοριζομένων ἐν τῇ τούτων συνειδήσει, ἀλλ' ἐξωτερικευομένων καὶ διὰ πολεμίων τῇ κρατούσῃ πίστει καὶ χλευαστικῶν τῆς Ἐκκλησίας, τῶν δογμάτων, ἐθίμων καὶ παραδόσεων αὐτῆς δημοσιευμάτων καὶ συγγραφῶν, λίαν δηλητηριαστικῶν τῶν φρονημάτων καὶ τῆς εὐσεβείας τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ λίαν ἐπομένως σκανδαλωδῶν καὶ ἐπικινδύνων.

Τοιοῦτοι ἦσαν ὁ ἐκ Κεφαλληνίας σατυρικὸς συγγραφεὺς Ἀνδρέας Λασκαράτος, ἀρκετὰ χλευαστικῶς σατυρίσας οὐ μόνον τὸν Κληρὸν, ἀλλὰ καὶ πολλὰ ἔθιμα καὶ παραδόσεις τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ τῆς λατρείας αὐτῆς, ἐφ' ᾗ καὶ ἀφορισθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κεφαλληνίας καὶ διωχθεὶς (1856) ἐφυγεν ἀπὸ τῆς πατρίδος αὐτοῦ. Ἄλλος, ὁ συγγραφεὺς τοῦ λίαν σκανδαλώδους καὶ καθαπομένου τοῦ γοήτρου οὐ μόνον τῆς Καθολικῆς, ἀλλ' ἐμμέσως καὶ πάσης Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας μυθιστορήματος «Ἡ Πάπισσα Ἰωάννα» Ἐμμ. Ροῦθης, οὗ τὸ ἔργον ἀφώρτισεν ἡ Ἱ. Σύνοδος. Καὶ ὁ Κλέων Παγκαλάς, συγγραφεὺς τοῦ δράματος «Ἰουλιανὸς ἐν ᾧ δικαιολογεῖ τὴν

Ὁ Πανοσιολ. Ἀρχιεπίσκοπος κ. Θεσσαλαῖος Δημητριάδης

Ἐγεννήθη ἐν Αἴνῳ τῆς Θράκης τῇ 23 Ἰανουαρίου 1882. Διήκουσε τὰ πρῶτα μαθήματα ἐν τῇ γενετείᾳ του. Τῷ 1905 μετέβη εἰς τὴν ἐν Ἀγίῳ Ὁρει Μονὴν τοῦ Βατοπεδίου, ἐνθα καὶ ἐχειροτονήθη ἱερεὺς συνεχίζων τὰ μαθήματα αὐτοῦ ἐν τῇ Ἀθωνιάδι Σχολῇ. Τῷ 1912, συμμετέσχεν ὡς ἱερεὺς εἰς τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον ὑπὸ τὸν ἀειμνηστον ταγματάρχην Γεώργιον Καλοκοτρώνην. Μετὰ ἀκτιετῇ ἐν Ἀγίῳ Ὁρει διαμονήν, μετέβη εἰς τὴν πατρίδα του Αἴνον, ὅπου καὶ διορίσθη πτωχὸς τοῦ Μητροπολίτου Αἴνου, Σεβ. Ἰωακείμ Γεωργιάδου, Ἀρχιερατικὸς Ἐπίτροπός του, ἐν τῷ ὑπὸ τὴν Τουρκικὴν κυριαρχίαν εὐρισκομένῳ τμήματι τῆς Ἑπαρχίας. Ὑπέστη τὰς συνεπεῖς

ὑπὸ τοῦ Πιερβάτου ἐπιδίωξιν τῆς ἐπαναφορᾶς τῆς εἰδωλολατρείας καὶ ἀποφάνεται ὅτι τὸ Κοράνιον εἶναι ἀνώτερον τοῦ Εὐαγγελίου!

Καὶ τούτου τὸ ἔργον κατεδίκαπεν ἡ Ἱ. Σύνοδος, ὡς καθαπτόμενον τῆς Χριστιανικῆς Θρησκείας.

Καὶ ἐν γένει, ὅσάκις ἐνεφανίζοντο τοιαῦτα ἔργα καὶ ἀντιχριστιανικὰ δημοσιεύματα, εἴτε διδασκαλίας, καὶ ἀπ' αὐτῆς ἐνίοτε τῆς ἑδρας τοῦ Πανεπιστημίου, ἡ Ἐκκλησία, εἴτε δι' ἐγκυκλίων αὐτῆς, εἴτε δι' ἀναφορᾶς καὶ διακηρυξίας πρὸς τὴν Πολιτείαν, εἴτε διὰ τῶν ἐπιστημῶν καὶ ἰδιωτικῶν θρησκευτικῶν περιοδικῶν, εἴτε διὰ πεφωτισμένων καὶ εὐσεβῶν αὐτῆς τέκνων, λογίων, ἱεροκλήρων καὶ ἄλλων συντηρητικῶν ἐπιστημόνων, δὲν ἔπαυσε παρακολουθοῦσα κατὰ πόδας καὶ καταπολεμοῦσα τὰς ἀντιχριστιανικὰς καὶ ἀντεπιστημονικὰς νεωτεριστικὰς διδασκαλίας, οἷα: αἱ περὶ Δαρβινισμοῦ καὶ ὕλισμοῦ, ἡ αἱ καθαπτόμεναι τῆς θείας λατρείας. Ἐξέχουσιν θέσιν μεταξύ τῶν λαϊκῶν ἐπιστημόνων τῶν ἀπὸ ἐπιστημονικῆς ἀπόψεως ὑπεραμυνομένων τῶν θρησκευτικῶν Χριστιανικῶν ἀληθειῶν, πλὴν τῶν καθηγητῶν τῆς Θεολογίας ἐν τῷ Ἑθνικῷ Πανεπιστημίῳ, κατέχει ὁ ἀείμνηστος Ἰωάννης Σκαλτσούνης, διαπρεπὴς καὶ Εὐρωπαϊκῆς φήμης ἐπιστῆμων νομομαθὴς, συγγραφεὺς πολλῶν ἐμβριθῶν καὶ συντηρητικωτάτων ἀπολογητικῶν συγγραμμάτων.

καὶ τὰ μαρτύρια καὶ τῶν δύο διωγμῶν τοῦ 1914 καὶ 1915, διότι ὑπερημύνετο τῶν καταδιωκομένων Χριστιανῶν, ἐφ' ᾧ καὶ τῷ ἀπενεμήθη ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Αἰνῶν ὁ τίτλος τοῦ Ἀρχιμανδρίτου. Ἠγωνίσθη ὑπερανθρώπως διὰ τὴν σῶσιν τὴν παρουσίαν ὅλων τῶν Χριστιανῶν τῆς Ἐπαρχίας Αἰνῶν, πάντοτε προβάλλων πρόμαχος, παρ' ὅλας τὰς ἀπειλάς τῶν ἀγρίων Ταύρων κομιτατζήδων καὶ Κυβερνητικῶν ὀργάνων. Κατὰ τὸν δεῦτερον διωγμὸν τοῦ Αὐγούστου 1915 συνετάτισε τὴν τύχην του μετὰ τῶν ὑπολοίπων Χριστιανῶν εἰς τριῶν καὶ ἡμίσεως ἐτῶν ἔξορίαν ἐν Μαλγίροις. Μετὰ τὴν ἀναχωρὴν προσεκλήθη ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου ἐν Κωνσταντινούλει, ὅπως ἀνιέλβῃ τὴν καλινόστησιν τῶν ὑπολειφθέντων τῆς ἔξορᾶς Χριστιανῶν. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἀναχωρὴν νέος ἀγὼν καὶ νέα ἀπειλὰ παρὰ τῶν ὁπαδῶν τοῦ Ταγιάρ τὸν ἀνέμενον, οὗς κατώρθωσε νὰ ὑπερηδύσῃ, προλείπων τὸ ἔδαφος πρὸς τὴν κατοχὴν, συνερχαζόμενος μετὰ πεισιπῆς συνέσεως μετὰ τῶν Ἑλλήνων στρατιωτικῶν. Σήμερον ἀντιπροσωπεύει ἐπ' ἐξέως τὸν Μητροπολίτην Αἰνῶν ὡς Γεν. Ἀρχιερατικὸς Ἐπίτροπος αὐτοῦ ἐν Δεδεαγάτῃ, ἀγαπώμενος καὶ ἐκτιμώμενος ὑπὸ πάντων.

Ὁ Πανσο. Ἀρχ. κ. Δανιὴλ ἑπολιτής.

Ἐγεννήθη ἐν Σπάρτῃ τῷ 1883, ὅπου καὶ ἐδιδάχθη τὰ πρῶτα γράμματα. Εἶτα μετέβη εἰς Κων. πόλιν καὶ ἐνεγράφη εἰς τὴν ἐν Χάλκῃ Θεολ. Σχολήν, ἥς λόγῳ ἀσθενείας ἀπεχώρησεν καὶ ἔλθων εἰς Ἀθήνας ἐνεγράφη εἰς τὴν δικαιοσοφικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου, ἥς ἐγένετο διδάκτωρ. Εἶτα ἠκολούθησεν μαθήματα καὶ ἐν τῇ Νομικῇ Σχολῇ γενόμενος τελειόφοιτος αὐτῆς. Μεθ' οὗ ἐνεγράφη μοναχὸς ἐν τῇ ἱστορικῇ Μονῇ Ζερυτῆς ἐν Σπάρτῃ, ἥς ἐγένετο ἡγουμένος ἐργασθεὶς μέχρι σήμερον μετ' ἀξιοθαυμαστοῦ ζήλου διὰ τὴν περιφρούρησιν τῶν κτημάτων αὐτῆς. Ἐλ' ἀρκετὸν ἀντεπροσώπενσε τὸν Σεβ. Ἐπίσκοπον Σπάρτης κ. Γερμανὸν Τροϊάνον, καταδιωκόμενον ἀπηνῶς ὑπὸ τῆς ἐπικρατατικῆς Κυβερνήσεως, πολλὴν ἐπιδείξμενος ἱκανότητα καὶ σύνεσιν.

Ὁ Πανοσ. Ἀρχιεπίσκοπος κ. Γεώργιος Σ. Μακαριώνης

Ἦνεν ὁ Ἀρχιεπίσκοπος τῆς ἱερᾶς Μητροπόλεως Ἀδριανουπόλεως. Κληρικός μετριοφρονεστικὸς καὶ ἀφτίκας μαρφοσέως, παρυσχὸν ἀνεκτιμήτους υπηρεσίας εἰς τὸν Ἑθνικὸν αγῶνα κατὰ τὴν ἐνδεκαετή ἐν Ἀδριανουπόλει ἐπημεσίαν τοῦ Ἑπενήθη ἐν Βολίτσῳ τῆς Χίου τῇ 12 Ἰανουαρίου 1886. Φοιτήσας εἰς τὴν σχολὴν τῆς πατρίδος του καὶ εἰς τὸ Γυμνάσιον τῆς Σμύρνης, τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν. Τογχάνει ἑγγαμὸς καὶ πρότερον ἱεροπρεποῦς κληρικός. Κατὰ Σπέντουμεν τοῦ 1910 προσελήμφη ὑπὸ τοῦ τότε ἐκλεγέντος Γεωργίου Μητροπολίτου Ἀδριανουπόλεως κ. Πολυκάρπου ὡς Ἀρχιεπίσκοπος τῆς ἱερᾶς Ἀγίας Μητροπόλεως. Τῇ Α. Σεβ. ἦνεν καὶ ὁ δεξιὸς βραχίον μέχρι σήμερον. Κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους καὶ τὸν Πανευρωπαϊκὸν ἐπετέλεσε μετ' ἀξιοθαυμιάσαν

ὡς ἐπισφράγισμα τῆς διοικητικῆς καὶ πνευματικῆς δράσεως τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ αὐτὸ τοῦτο τὸ ἐξοχώτατον σημεῖον καὶ ἡ ἐθνικωτέρη καὶ σημαντικωτέρα πρᾶξις αὐτῆς, δι' ἧς κατεκλείσθη καὶ οἰοῦνται ἑστῆσαν ἡ λήξασα ἑκατονταετηρίς, ὑπῆρξεν ἡ κατὰ τὴν ἑκατοστὴν ἡμέραν ἐπίτειον τοῦ μαρτυρίου τοῦ Ἐθνομάρτυρος Πατριάρχου Ἰρηγο-

ρίτου. Ὁ ἡμετέρος τοῦ καθιγάν του ὑποστάς οὐκ ὀλίγα ὑπὸ τῶν προαιωνίων ἡμῶν ἔχουσιν. Τοῦρκων καὶ Βουλγάρων. Οὕτω μετὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ τὴν εἰς αὐτὴν εἰσοδὸν τῶν Βουλγάρων συνελήφθη τῇ διαταγῇ τοῦ στρατηγοῦ Βαβῆ, καταφρονημένος ἐπὶ ἐσχάτῃ προδοσίᾳ καὶ ὀδηγηθεὶς εἰς Βαβῆ — ἔκει ἐνεκλείσθη εἰς τὰς κοινὰς φυλακὰς μέχρως οὗτο ὁ Γάλλος Προξένος Ἀδριανουπόλεως κ. Γκινε ἠλευθέρωσεν αὐτὸν τῇ ἐπεμβάσει τοῦ ἐν Σόφια Γάλλου Πρεσβυτοῦ. Κατ' Αὐγουστον τοῦ 1914 συλληφθεὶς ὑπὸ τῶν Τούρκων ἡμιμαρτυρικῶν ἔδωκε εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε ἡλέστη δύο ἔχειρσις λαπαροτομία ἐν τοῖς Ἑννεοῖς τῆς Κοινῆς πόλεως Νοσοκομείois διασωθεὶς ἐκ βεβαίαν σωθῆναι. Κάτω τοὺς Νεοτουρκικοὺς διωγμοὺς ἐπίσης διεκρίθη διὰ τὴν τόλμην καὶ τὴν ἐνερgeticότητα του, μεθ' ὧν ἀντεπεξήρχετο εἰς τὰ σπαιτικὰ σχέδια τῶν Νεοτουρκικῶν, περιερχόμενος, ἐντολῇ τοῦ Μητροπολίτου του, τὴν ἐπαρχίαν, ἐκρηγνόντων τοῖς διωκομένοις, συνιστῶν τὰ εἰκότα καὶ ἀποκαλύπτων τὰς μυσίας ἐκρηγνῶν τῶν Νεοτουρκικῶν, ἐπισπῶν ἑκάστοτε ζωηρὰν τὴν εὐαρέσκειαν τῶν ἡμετέρων, μεθ' ὧν στενωπὰτα πάντοτε συνειργάζετο. Τῇ Μεγάλῃ Τετάρτῃ τοῦ 1915 ἐπεσπύθη εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ τῇ ὁδοεῖξει καὶ ἐπιμονῇ του, συσχερόντων τῶν Ἑθνικῶν Συμβούλων κ. κ. Φερμάνογλου καὶ Κεχαγιόγλου πρὸς τὸν Οὐκονομικῶν Πατριάρχον Γερμανῶ τῷ Ε', ἐσχηματίσθη μεγάλη ἐπιτροπὴ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Ἀμασείας κ. Γερμανοῦ Καρυφάκη, ἡς μέλος καὶ ὁ Ἀρχιδιάκονος Γ. Μακαριώτης, ἦτις μετ' ἐπὶ παρὰ τῷ Μεγάλῳ Ἡετάρῳ Σαὶτ Ναδὴμ Πασῇ, διαμαρτυρηθεῖσα ἐντονώματα διὰ τοῖς διωκομένοις καὶ περιωγαγοῦσα εἰς δύσκολον θέσιν τὸν περιβόητον Ταλαὰτ Πασῆν διὰ τὴν γενομένην, ὅτινα ἡ ἐπιτροπὴ καὶ δὴ ὁ Ἀρχιδιάκονος Μακαριώτης, παροῦσιν ὡς μετὰ τοῦ διακρίνοντος αὐτὸν θάρρους. Κατὰ τὰ Ταχιακὰ με κίνδυνον τῆς ζωῆς του διετέλεσεν ὁ οὐστηματικὸς κατάσκοπος ὑπὸ τὰς ὁδηγίας πάντοτε τοῦ Μητροπολίτου του, μεταδίδων διὰ διαφόρων μέσων πάσας τὰς κινήσεις τοῦ Ταγμερ. Νόκτα δὲ τινα συνελήφθη ὑπὸ τῶν δογάνων τοῦτου, ἀλλ' οὐδ' αὖτε ἐπ' αὐτοῦ ἐνοχοποιητικὸν εἰρηθέντος ἀπελύθη, κρατηθεὶς εἰς τὸ Φρουροχ, ὡς ὅρας τινος. Κατὰ τὴν εἰσοδὸν τοῦ στρατοῦ ἡμῶν ἐν Ἀδριανουπόλει παρεμύθησαν οὐκ ὀλίγοι, ἐν οἷς καὶ τὸν καθηγητὴν τῶν μαθηματικῶν κ. Γεώργιον Κετσαρῆν, ὡςτεκαρῆ καὶ διηρύθυε τὴν ἀστυνομίαν, ἀπογορησάντων τῶν Τούρκων καὶ κατὰρτίσαν οὕτω νὰ διασώσῃ ἅπαντα τὰ ἀρχεῖα τῆς Νομαρχίας Ἀδριανουπόλεως καὶ νὰ τηρήσῃ τὴν τάξιν πρὸς τιμὴν τῶν Ἑλλήνων, μολονότι ἡ Ἀδριανουπόλις ἐγκατελείπη ὡς ὅλων τῶν Τούρκικῶν Ἀρχῶν καὶ ὁ στρατός ἡμῶν ἐσπύθη εἰς αὐτὴν μετὰ 20 ὥρας. Ὁ δεινῆτος Βασίλειος Ἀλέξανδρος ἐκτρέψεν τὴν πύλαν αὐτοῦ ὑπηρεσίας πρὸς τὸ ἔθνος καὶ τὴν Ἐκκλησίαν, ὡς τὴν ἀδελφετὴν ἐν Ἀδριανουπόλει θηρησίαν αὐτοῦ ἐτίμησεν αὐτὸν κατὰ τὴν εἰς Ἀδριανουπόλιν μετάβασίν Του διὰ τοῦ Ἀστυροῦ Σταυροῦ τῶν ἱπποτῶν τοῦ Σουλτᾶνος, οὐκ ὀλίγως τῷ ἀπένειμεν.

ρίου τοῦ Ε'. ἀνακήρυξις αὐτοῦ ὡς Ἀγίου, ἤδη ἐν τῇ συνειδήσει τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Ἰένους ἀνεγνωρισμένου ὡς τοιούτου, καὶ ἐν τῷ προσώπῳ αὐτοῦ συλλήβδην καὶ σιωπηρῶς καὶ πάντων τῶν ἐπὶ Τουρκοκρατίας Ἐθνομαρτύρων, ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμὸς.

Ἡ παρουσία καὶ συμμετοχὴ ἐν τῇ πρὸς τοῦτο ἐπιτελεσθείσῃ ἱερᾷ τελετῇ ὑπὸ τῆς Ἱ. Συνόδου καὶ τοῦ Μακαριωτάτου Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας, ὡς καὶ πληθὺς ἄλλων παρῃτιδημούντων Ἱεραρχῶν τῆς τε Παλαιᾶς καὶ Νέας Ἑλλάδος, προσέδωκε τῇ ἀποφάσει καὶ πράξει ταύτῃ τῆς Ἐκκλησίας μεῖζον καὶ καθολικώτερον κύρος. Ἡ δὲ ὡδε δημοσιευομένη δικαιολογητικὴ ἐκθεσις τῆς πράξεως ταύτης τῆς Ἐκκλησίας ἀποτελεῖ ἐγγραφονημειῶδες, τοσοῦτον μᾶλλον καθ' ἕσον ἀπὸ αἰώνων ἔχει· καὶ ἡ Ἱστορία ν' ἀναφέρῃ τοιαύτην Ἐκκλησιαστικὴν πρᾶξιν.

Η ΠΡΑΞΙΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

*Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς
καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἀμήν.*

Δαυὶδ μὲν ὁ Θεοπάτωρ, ὃν «κατὰ τὴν καρδίαν αὐτοῦ εὗρεν ὁ Θεός», ἐξομολογούμενος τῷ Κυρίῳ, ὅτι φοβερὸς ἐθαυμασιώθη, ἀνέκραγεν ἐν εὐχῇ ἐξάρσεως ἱερᾶς «ἐμοὶ δὲ λίαν ἐτιμήθησαν οἱ φίλοι Σου ὁ Θεός»· ἡ δ' ἁγία μήτηρ Ἐκκλησία τὴν τιμὴν ταύτην αἰτίαν δοξολογίας πρὸς τὸν Ὑπεράγιον Θεὸν τοῖς πιστοῖς θεοπίζουσα, «αἰνεῖτε», προστάσσει, «τὸν Θεὸν ἐν τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ».

Τούτῃ δὴ τῷ ἱερῷ προστάγματι κατακολουθοῦντες καὶ οἱ εὐσεβεῖς αὐτῆς υἱοὶ ἐξ ὅλης ἡδὴ ἐκατονταετηρίδος αἰνοῦσι τὸν Παντιευλόγητον ἐν Γρηγορίῳ τῷ ἱερομαρτυρῇ, ἐν τε Κωνσταντινουπόλει, ἐνθα τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἔθηκε ὑπὲρ τοῦ ποιμνίου κατὰ τὴν θέαν ἐντολήν, ἐν τε Ρωσσίᾳ, ἐνθα τὸ ἱερὸν αὐτοῦ σκήνος θαυμασιῶς καταπλεῦσαν ἐτεθησαύριστο ἐφ' ὅλην ἀπὸ τοῦ μαρτυρίου πεντηκονταετίαν, καὶ ἐνταῦθα δὴ παρ' ἡμῖν, ἐξ ἐτέρων αὐτῆς δεκάδων ἐτῶν πέντε, τὸν θησαυρὸν τοῦτοιοι, τὸν ἄγιον θεία χάριτι κατέχεν καὶ σέβειν καὶ τιμᾶν ἡξιωμένοις μετὰ παντὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ.

“Απας γὰρ ὁ ἐν Ἑλλάδι καὶ ὑπανταχοῦ περιούσιος λαὸς οἶδε τ’ ἀπὸ τῆς ἱστορίας καὶ ἀνομολογεῖ, ὅτι ὁ ἀσπίδισκος Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ῥώμης καὶ Οἰκουμενικός Πατριάρχης Γρηγόριος ὁ Ε΄, τοῦ νόμου τοῦ Θεοῦ οὐδέποτε ἐπιλαθόμενος, οὐδ’ ἀπὸ τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ πλαιηθεῖς, οὐδὲ τῶν μαρτυρίων αὐτοῦ ἐκκλίνας, ἐξεζήτησεν ἐν ὅλῃ καρδίᾳ τοῦ ἐντολὰς αὐτοῦ, καὶ πιστῶς ἐφύλαξε, περιέκρινεν ἐν τῇ ψυχῇ τὰ λόγια αὐτοῦ καὶ ἐξήγγειλεν αὐτοῦ τὰ κρίματα τῆς δικαιοσύνης, καὶ τὴν ὁδὸν τῆς ἀληθείας αὐτοῦ ἀρετισάμενος καὶ τὴν τρίβον τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ θελήσας, ἐλάλει ἐν τοῖς μαρτυρίοις αὐτοῦ ἐναντίον βασιλέων, ὅτε «ἄρχοντες ἐκάθηντο καὶ κατ’ αὐτοῦ κατελάλουν», ὅτε, «σχοινία ἁμαρτωλῶν αὐτῷ περιεπλέκοντο», ὅτε ἀγγόνη αὐτῷ ἡτοιμάζετο, δι’ ὃ καὶ ὡς ἄγιον αὐτὸν τιμᾷ τε καὶ σέβει καὶ λογιζέται καὶ ὡς ὑπὲρ τοῦ ποιμνίου τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θέμενος, καὶ μαρτύριον ὑπὲρ τῆς πίστεως προσελάμενος, μάρτυρά τε αὐτὸν οἶδε πᾶν τῇ σεπτῇ χορείᾳ τῶν ἁγίων ἱερομαρτύρων συναριθμεῖ.

Ταῦτα δ’ ἀκριβῶς καὶ ἡμεῖς ἐξ ἀπαλῶν δυνάμεων παρὰ τῶν παιτέρων ἡμῶν δεδιδαγμένοι, καὶ εἰδότες «τίμιον μὲν ἐναντίον Κυρίου τὸν θάνατον τῶν ὁσίων αὐτοῦ», Γρηγόριον δὲ τὸν Ε΄ ὁσίων τε τῷ βίῳ παντὶ δεδαιγμένον, δι’ ἀρετὴν παντοίαν, καὶ τῷ Οὐρανίῳ Πατρὶ καθωσιωμένον, καὶ θεοφιλοῦς τελειότητος ἀγασίδον παράδειγμα ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ θείᾳ χάριτι, εἰς φωτισμὸν τῶν πιστῶν ὡς λύχνον φαεινὸν ἐπὶ τὴν λυχνίαν τεθειμένον, ἵνα πᾶσι λάμπη τοῖς ἐν τῇ οικίᾳ, ἥτοι τῇ τοῦ Θεοῦ ἁγίᾳ Ἐκκλησίᾳ, συνελθόντες σήμερον τῇ ὁγδόῃ τοῦ μηνὸς Ἀπριλίου τοῦ χιλιοστοῦ ἑννεακοσιοστοῦ εἰκοστοῦ πρώτου σωτηρίου ἔτους, ἐν τῷ Ἱερῷ ναῷ τῆς Μητροπόλεως Ἀθηνῶν, εἰς συνεδρίαν ἑκτακτον, πρῶτον μὲν τὴν ἄνωθεν χάριν καὶ τὸν θεῖον φωτισμὸν τοῦ Παναγίου Πνεύματος ἐν καρδίας ταπεινώσει καὶ διανοίας ὑποταγῇ θερμῶς ῥητησάμεθα, ὅλην ψυχὴν τὸν Θεὸν δοξολογοῦντες τὸν τοῦ εὐαρεστοῦντας αὐτῷ κατ’ ἐκάστην γενεὰν ἐκλεγόμενον ὑπὸ μελέτῃ δ’ εἰτα τὸν ἱερὸν βίον Γρηγορίου τοῦ Ε΄ θέμενοι, καὶ ἰδόντες ἐν ἀληθείᾳ τὴν τε ἄλλην ἀρετὴν, τὴν

- 1 Μενέζου Παρθένιος
- 2 Αποστολείου Φιλίππος
- 3 Λακέρης Ἀγαθάγγελος
- 4 Νικοπολείου Ἰωακείμ
- 5 Τσιαννίου Σπυρίδων
- 6 Νιγηδέας Ἀλέξανδρος
- 7 Πιπλίου Γρηγόριος
- 8 Ἀδριανουπόλεως Πολύκαρπος
- 9 Πελαγονίας Χρυσόστομος
- 10 Σερβίας Χρυστόφορος

- 11 Σιμόνης Χρυσόστομος
- 12 Μιτρίνης Κύριλλος
- 13 Σερβίας και Κούμης Φώτιος
- 14 Σάνδης Ἀνθίμος
- 15 Αρσενιούπολεως Βασίλειος
- 16 Κυδωνίου Γεηγόριος
- 17 Παραμυθίας Νεόφυτος
- 18 Ἱμβρου Πανάργιος
- 19 Γαβριελίου Αἰμιλιανός
- 20 Μηθύμνης Βασίλειος

Φιλανδελφείας Χρυσόστομος
Κωνσταντίνου Γερμανός
Γάνου καὶ Χέρμης Τιμόθεος
Λέωνος Στέφανος
Καστοριάς Ἰωακείμ
Βοδενῶν Κωνσταντίνος
Μογλενῶν—Φλωρινῆς Πολύκαρπος
Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀδριανουπόλεως Γεώργιος
Ἀρχ. Ἐβσετάθιος
Ἱεροδούμου Κρήτης Γρηγόριος

31 Ἀρζιόου Βασίλειος
32 Μετρώων Ἰωακείμ
33 Πολυανῆς Φώτιος
34 Κρήνης Καλλίνικος
35 Καμπανίας Διόδωρος
36 Κυδανῆς Ἀγαθάγγελος
37 Κισσαρίου Ἀνθίμος
38 Λάμπης καὶ Σφακίων Ἀγαθάγγελος
39 Ρεθύμνου Τιμόθεος
40 Κίτρους Παρθένιος
41 Κλητῶν Χρ. Λύκης Μητρ. Σύμφωνος

καθ' ἅπαντα τὸν βίον αὐτοῦ ἀγλαῶς διαλάμπουσαν. εἶθ' ὡς ἀπλοῦ μυθητοῦ τοῦ Εὐαγγελίου, εἶθ' ὡς τῆς Ἐκκλησίας λειτουργοῦ, εἶθ' ὡς αὐτῆς ποιμένος, ἐν παντὶ βαθμῇ διακονίας. ἰδόντες, ὅτι τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ οὐδ' ἓν αὐτὸν ἐχώρισεν, οὐ θλίψις, οὐ στενοχωρία, οὐ διωγμός, οὐ λιμός, οὐ γυμνότης, οὐ κίνδυνος, οὐδὲ μάχαιρα, οὔτε θάνατος, οὔτε ζωή, οὔτ' ἄγγελοι, οὔτε ἀρχαί, ὡς φησὶν ὁ Ἀπόστολος, οὔτε θυμίμεις, οὔτε ἐνεσιῶτα, οὔτε μέλλοντα, οὐχ' ὕψωμα, οὐδὲ βύθιος, οὐδὲ κίσις τις ἑτέρα, ἀλλὰ μυρίους ὑπομέγων ὀνειδισμοὺς καὶ μυρίους ὑφιστάμενος διωγμούς, καὶ καθ' ἡμέραν τοῦ Κυρίου ἔτεκεν θανατούμενος οὐκ ἀπεδειλίασεν, ἀλλ' ἐν ἀποστολικῇ δυνάμει «ἐξήγγελε τὰς ἀρετὰς τοῦ ἐκ σκότους καλέσαντος ἡμᾶς εἰς τὸ θαυμασιὸν αὐτοῦ φῶς», ἰδόντες ὅτι ὑπὲρ πάντας καὶ παρὰ πάντας τοὺς διωγμούς, τὰς ἀντιθέσεις, τοὺς κινδύνους, τὰς ἀπειλάς, χάριτι Θεοῦ «ὑπερένικησεν ἐν πᾶσι τοῖτοις διὰ τοῦ ἀγαπήσαντος ἡμᾶς» καὶ «παράδουεῖς εἰς θλίψιν καὶ μίσος καὶ θάνατον» ἄξιός γέγονε τοῦ αἰωνίου μακαρισμοῦ «μακάριοι ἐστὲ ὅταν ὀνειδίσωσιν ὑμᾶς καὶ διώξωσι... χαίρειτε ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ καὶ ἀγαλλιᾶσθε ὅτι ὁ μισθὸς ὑμῶν πολὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς», τοῦ μακαρισμοῦ, ὃν ὁ ἀδελφόθεος Ἰάκωβος ἐγγύην ποιεῖται τῆς αἰωνίου δόξης λέγων «μακάριος ἀνὴρ ὃς ὑπομένει πειρασμόν, ὅτι δόκιμος γενόμενος λήψεται τὸν στέφανον τῆς ζωῆς», καθορῶντες, ὅτι ἀποστάς ἀπὸ τοῦ κακοῦ καὶ τὸ ἀγαθὸν ἐγκολπωσάμενος, ἀπέδειξεν ἑαυτὸν «σκευὸς εἰς τιμὴν, ἡγιασμένον, εὐχρηστον τῷ Δεσπότῃ εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθόν», καὶ «ἐλπίσας ἐπὶ τῇ φερομένῃ ἡμῖν χάριτι ἐν ἀποκαλύψει Ἰησοῦ Χριστοῦ» ἐγένετο ἅγιος κατὰ τὸν καλέσαντα ἡμᾶς ἅγιον, «ὅτι ὁμοίωσεν αὐτὸν δόξη ἁγίων» ὡς ἄλλον Μωϋσῆν ὁ ἐν τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ θαυμασιὸς Θεός. ἔγνωμεν καθιερωθῆναι ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ ἐπισήμως τὴν ἔως τοῦδ' αὐθορμήτως ἀναφερομένην τιμὴν τῷ δοιδίμῳ Ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως καὶ Οἰκουμενικῷ Πατριάρχῃ Γρηγορίῳ, τῷ δι' ἀγρόνης ὑπὲρ Χριστοῦ καὶ τοῦ ποιμνίου μεμαρτυρηκότι τῇ Γ' Ἀπριλίου τοῦ σωτηρίου ἔτους, αὐτῶν καὶ συντετάχθαι τοῦ λοιποῦ τὸ ἱερὸν αὐτοῦ

ἄνθρωμα ἐν ταῖς μετρήμασι τῶν ἁγίων «τῶν ἐν πίστει ἀναπανοχημένων προπαιδῶν, πατέρων, παιδιαρχῶν, προφητῶν, ἀποστόλων, κηρύκων, ἐδαγγελιστῶν, μαρτύρων, ὁμολογητῶν, ἐγκρατευτῶν, λεγομαρτύρων, ὡς ἁγίου ἐορταζομένου ἐν πᾶσι τοῖς ἱεροῖς ναοῖς τῆς ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα πάσαν Ἐκκλησίας. αὐτῇ δὲ τῇ ἡμέρᾳ τοῦ μαρτυρίου, τῇ δεκάτῃ δὴλον διὰ Ἀπριλίον παντὸς ἔτους, εἰς αἰῶνα τῶν ἅπαντα, εἰς δόξαν τοῦ ἁγιάσαντος αὐτὸν Οὐρανίου τῆς Ἐκκλησίας Νυμφίου, μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Λεόμεθα δὲ τοῦ Κυρίου ταῖς πρεσβείαις τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίου Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Ἱερομύριτος, ἐλλογεῖν ἐς αἰεὶ τὸ ὑψολογούμενον ἡμῶν γένος, χειραγωγεῖν πάντας ἡμᾶς ἐπὶ τὴν δόδον τῆς σωτηρίας, καὶ ἐκχέειν τὴν χάριν αὐτοῦ δαυιλῇ ἐφ' ἡμᾶς πάντας. Ἀμήν.

Θεῶν χάριτι παραστάντες καὶ ἡμεῖς ἐν τῇ ἐσχάτῃ προῆξι ὑπογράφομεν

† Ὁ Ἀθηνῶν **ΘΕΟΚΛΗΤΟΣ** † ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας **ΦΩΤΙΟΣ**
ἀποφαίνεται

† Ὁ Ζικωνῆος ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ, ὁ Λαρίσης ΑΡΣΕΝΙΟΣ, ὁ Φωκίδος ΑΜΒΡΟΣΙΟΣ, † ὁ Φαναρίου καὶ Θεσσαλονίκης ΕΥΘΥΜΙΟΣ.

† Ὁ Μεσσηνίας ΜΕΛΕΤΙΟΣ, † ὁ Ἀργολίδας ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ, † ὁ Μαντινείας ΓΕΡΜΑΝΟΣ, † ὁ Πατρῶν ΑΝΤΩΝΙΟΣ, † ὁ Σύρου ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ, † ὁ Λευκάδος καὶ Ἰθάκης ΔΑΝΙΗΛ, † ὁ Θήρας ΑΓΓΕΛΑΓΓΕΛΟΣ, † ὁ Ὑδρας καὶ Στετσῶν ΠΡΟΚΟΠΙΟΣ, † ὁ Θηρῶν καὶ Λεβαδείας ΣΥΝΕΣΙΟΣ, † ὁ Καλαβρύτων καὶ Αἰγιαλείας ΤΙΜΟΘΕΟΣ, † ὁ Ἀσπης ΣΗΥΡΙΑΝ, † ὁ Παροναξίας ΙΕΡΟΘΕΟΣ.

ΤΟ ΕΝ ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΕΙ ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ ΤΩΝ ΑΡΧΙΕΡΕΩΝ ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΘΡΟΝΟΥ

Μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ ἀοιδίμου Πατριάρχου Γερμανοῦ τοῦ Ε', τοῦ διπλωματικωτέρου τῶν νεωτέρων Πατριαρχῶν. λαβοῦσαν, ὡς γνωστόν, χώραν δι' ἐκτρέπων μέσων κατὰ Ὀκτώβριον τοῦ 1918 μετὰ τὴν ἀναχωρῆν τοῦ Πανευρωπαϊκοῦ πολέμου, διαωρίσθη Τοποτηρητὴς τοῦ Θρόνου ὁ ἀοιδίμος Μητροπολίτης Προύσης Λαρόθεος. Ἐνθ' δέ, ὡς εἰθισταί, ἐπρεπεν ἀμέσως ν' ἀρχίσῃ ἡ προεκλογικὴ ἐργασία πρὸς ἀνάδειξιν ἐντὸς 42 ἡμερῶν νέου Πατριάρχου, ὁ Τοποτηρητὴς καὶ οἱ περὶ αὐτόν, μὴ ὄντες βέβαιοι ὅτι θὰ ἐξελέγετο οὗτος Πατριάρχης, ἀφ' ἐτέ-

ρου δὲ καὶ ὁ τότε Πρωθυπουργὸς τῆς Ἑλλάδος θέλων, ὡς ἐλέγετο, πρόσωπον ἴδιον νὰ προαγάγῃ καὶ ἐπιθυμῶν νὰ προετοιμάσῃ πρὸς τοῦτο τὸ ἔδαφος ἐν Φαναρίῳ, ἀνέδαλλον τὴν ἐκλογὴν μεθ' ὅλας τὰς γραφικὰς καὶ προφορικὰς διαμαρτυρίας τῶν θελόντων ταχίστην καὶ κανονικὴν τὴν ἐκλογὴν. Μετὰ τὴν ἐπελθοῦσαν Κυβερνητικὴν μεταβολὴν διὰ τῶν βουλευτικῶν ἐκλογῶν τῆς 1 Νοεμβρίου 1920 καὶ τὴν ἀποβίωσιν τοῦ τέως Τοποτηρητοῦ κατὰ Μάρτιον τοῦ 1921 ἐν Λονδίῳ, ἤρξαντο οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει νὰ σκέπτονται περὶ ταχείας ἐκλογῆς Πατριάρχου, Τοποτηρητοῦ γενομένου τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Καισαρείας κ. Νικολάου. Δυστυχῶς μετὰ τὰς ἐκλογὰς τῆς 1 Νοεμβρίου 1920 διάφοροι ἀνώτεροι καὶ κατώτεροι ἀξιωματικοὶ Ἕλληνες, δυσφοροῦντες διὰ τὴν Κυβερνητικὴν μεταβολὴν, τινὲς φοδούμενοι ἴσως ἀντεκδικήσεις παρὰ τῶν ἀντιθέτων, ὑποστάντων ἐπὶ τέσσαρα σχεδὸν ἔτη φυλακίσαις, ἐξορίας, διωγμούς, τουφεκισμούς προσφιλεστάτων προσώπων, κατέφυγον εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐκεῖ ἀπεπειρῶντο νὰ δημιουργήσωσιν Ἐθνικὴν Ἀμυναν, νὰ ἐπαναλάβωσι δηλαδὴ τὸ ἐν Θεσσαλονικῇ τὸ 1916 πείραμα. Μεταξὺ λοιπὸν τῶν διαφόρων μέσων, εἰς ἃ κατέφυγον, ᾗθέλησαν νὰ ἐκλέξωσιν ἡμέσως διὰ τῆς τρομοκρατίας ἰδικῶν τῶν Πατριάρχην, ἵνα μεταχειρίζωνται αὐτὴν κατὰ τῶν ἐν Ἀθήναις πολιτικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν ἀρχῶν. Ἐπειδὴ ὅμως ἐν τῇ Ἱερᾷ Συνόδῳ Κων/πόλεως ἐκ τῶν ἑνδεκα Συνοδικῶν οἱ ἑξ ἐθεωροῦντο ἀντιδενιζελικοί, δηλ. οἱ Σεβ. Μητροπολίται Κυζίκου, Πισσιδεῖας, Αἰνίου, Βιζύης, Τυρολάης καὶ Δαρδανελλίων, τὴν 2 Μαΐου 1921, ἡμέραν Κυριακὴν, ὁργάνωσαν συλλαλητήριον ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Πατριαρχείου οἱ Ἀμυντικοί, ὡς ἐλέχθη, πάντοτε ἡμέσως καὶ ἐξήτησαν διὰ ψηφίσματος τὴν παύσιν τῶν ἑξ Μητροπολιτῶν καὶ τὴν ἀντικατάστασιν δι' ἄλλων τῆς ἀρεσκείας τῶν. Ὁ Σεβ. Τοποτηρητὴς ὑπεσχέθη νὰ εἰσαγάγῃ τὸ ψήφισμα εἰς τὰ δύο Σώματα, ἀντὶ, ὡς ὄφειλε, μῆτε καὶ νὰ δεχθῇ τοῦτο. Ἡ εἰδησις τοῦ συλλαλητηρίου τούτου καὶ τοῦ παρανομιᾶτου σκοποῦ αὐτοῦ γνωσθεῖσα τὴν ἐπαύριον εἰς Ἀθήνας, δυσηρέστησε τοὺς εὐσεβόφρονας, συνήθροισε δ' ἡμέσως εἰς σύσκεψιν τοὺς ἐνταῦθα εὐρεθέντας τότε Σεβ. Μητροπολίτας Πελαγονείας Χρυτόστομον, Δράμας Ἀγαθάγγελον, Μηθύμνης Βασίλειον καὶ Καστορίας Ἰωακείμ, οὔτινες κατανοοῦντες κάλλιον παντὸς ἄλλου ὡς Ἀρχιερεῖς τοῦ Οἴκου. Θρόνου εἰς ποίαν κατὰπτωσιν θὰ ἐφθανε τὸ σεπτὸν καὶ πολυύμνητον Οἶκου. Πατριαρχεῖον, εἰάν δι' ἐκείνων συλλαλητηρίων ἐπαύοντο Συνοδικοὶ Ἀρχιερεῖς, κατέ-

λήξαν εις τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἔπρεπεν ὡς τάχιστα νὰ συγκληθῇ Ἑλ. ἡ Ἱεραρχία τῆς νέας καὶ νεωτέρας Ἑλλάδος, ἡ ἐκκλησιαστικῶς ἐξαρτωμένη ἐκ τοῦ Οἴκου. Πατριαρχείου, πρὸς σύσκεψιν περὶ τοῦ πρακτέου. Τῇ ἐπαύριον ἀνεκοίνωσαν τὴν ἀνεπηρέαστως ληφθεῖσαν ἀπόφασίν των ταύτην εἰς τὴν Ἑλλήν. Κυβέρνησιν καὶ παρόντος τοῦ Ἐξοχ. Πρωθυπουργοῦ κ. Δ. Γούναρη καὶ ἄλλων ὑπουργῶν, εἰσηγούμενου δὲ τοῦ Ἐξοχ. Ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν κ. Γ. Μπαλτατζή, ἐμπεύρου γνώστου τῶν ἐν Φανερίῳ, μετ' ἀνάπτυξιν νομικῆν ἐμβρίθῃ τοῦ ζητήματος ὑπὸ τοῦ Ἐξοχ. Πρωθυπουργοῦ, παρεχόντων τῶν ρηθέντων Ἀρχιερέων τὰς ζητούμενας πληροφορίες περὶ τοῦ ἐκάστοτε τρόπου τῆς ἐκλογῆς τοῦ Οἴκου. Πατριαρχοῦ, ἐνεκρίθη ἀξιεπαίνως ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ἡ ἀπόφασις τῶν τεσσάρων Ἀρχιερέων καὶ ἐστάλη δι' αὐτῆς τὸ τηλεγράφημα αὐτῶν, δι' οὗ ἐκαλεῖτο ἅπαντα ἡ ἐλεύθερα Ἱεραρχία τοῦ Οἴκου. Θρόνου, ἵνα τὴν 19 Μαΐου 1921, ἡμέραν Τετάρτην, εὐρεθῇ ἐν Ἀδριανουπόλει καὶ ἐκεῖ ὅπως ἀνεπηρέαστως σκεφθῇ ὅ,τι ἂν ἐγκρίνῃ περὶ τοῦ ζητήματος. Πράγματι τεσσαράκοντα ἀκριβῶς Ἀρχιερεῖς συνήλθον ἐν Ἀδριανουπόλει καὶ εἰς ἐπὶ συνεδριάσεις, ἐν ἀξιεπαίνῳ ὁμοφωνίᾳ καὶ ἀδελφικῇ ἀγάπῃ διεξήγαγον τὰς σχετικὰς συζητήσεις, συμφώνους πάντοτε πρὸς τοὺς ἱεροὺς Κανόνας καὶ τὰ θέσμια τῆς Μεγάλῃς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας καὶ συντάξαντες τὴν 20 Μαΐου 1921 περισπούδαστον ὑπόμνημα, ἐπέτυχον 1) ν' ἀνακληθῇ ἡ ἐκλογὴ τοῦ Οἴκου. Πατριαρχοῦ καὶ 2) νὰ γείνῃ αὕτη διὰ τῆς συμμετοχῆς τῆς ὅλης Ἱεραρχίας, ἣτις ἀποδοχὴ τῶν δύο ὅρων τούτων ἐτίμησε καὶ τιμᾷ καὶ τοὺς προτείναντας καὶ τοὺς ἀποδεξαμένους.

Η ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

Ἡ Ἐκκλησία Ἀλεξανδρείας, ἰδρυθεῖσα διὰ τοῦ κηρύγματος τοῦ Ἀποστόλου καὶ Εὐαγγελιστοῦ Μάρκου, ἀπὸ τοῦ γ'. αἰῶνος παρουσιάζεται ἐν μεγάλῃ ἀκμῇ, ὥσως ἐξαιρετικὴν θέσιν μεταξὺ τῶν λοιπῶν Ἐκκλησιῶν κατέλαμβάνουσα. Ἰδίως τὴν πνευματικὴν αὐτῆς ἀκμὴν ἐξεβίβλωσεν ἡ περιφανὴς Κατηχητικὴ Σχολὴ τῆς Ἀλεξανδρείας, ἥτις καὶ ἐπὶ τῶν μεγάλων μὲν Διδασκάλων αὐτῆς, τοῦ Κλήμεντος καὶ τοῦ Ὡριγένους, ἀλλὰ καὶ ἐφεξῆς μέχρι τοῦ σ'. αἰῶνος ὑπῆρξε κέντρον τῆς θεολογικῆς παιδείας καὶ ἐστία τοῦ χριστιανικοῦ φωτισμοῦ ἅμα καὶ πολιτισμοῦ. Ὁ Πάπας, ὡς τότε ἐκαλεῖτο ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀλεξανδρείας, κατεῖχεν ἐν τῇ χριστιανικῇ Ἀνατολῇ τὴν πρώτην μεταξὺ τῶν Ἀρχιεπισκόπων θέσιν μέχρι τῆς ἰδρύσεως τοῦ Πατριαρχείου Κων/πόλεως, ὁπότε τὴν δευτέραν κατέλαβε θέσιν. Μεγάλοι δὲ τῆς καθόλου Ἐκκλησίας Πατέρες καὶ Διδάσκαλοι ἐκόσμησαν τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον τῆς Ἀλεξανδρείας, ἐν διαρκείᾳ τῶν πρώτων αἰώνων τοῦ Χριστιανισμοῦ, καθ' οὓς ἡ Ἀλεξάνδρεια τὴν πάγκοινων προῦκάλει πρυσοχὴν τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου. Ὁ Μέγας Ἀθανάσιος καὶ ὁ ἅγιος Κύριλλος κατ' ἐξοχὴν ἐδόξασαν τὴν Ἐκκλησίαν Ἀλεξανδρείας, ἀγωνισθέντες γενναίως πρὸς ἀπάρουσιν τῶν αἱρέσεων μετ' ἄλλων ἐπ' ἰσῆς μεγάλων Πατέρων καὶ Διδασκάλων.

Ἀλλὰ, δυστυχῶς, ἡ Ἐκκλησία Ἀλεξανδρείας δὲν ἀπετελεῖτο ἐξ ὁμογενοῦς στοιχείου, διότι συναπληρτίσθη ἐκ τε τῶν Ἑλλήνων τῆς Αἰγύπτου καὶ ἐκ τῶν παλαιῶν Αἰγυπτίων, τῶν Κοπτῶν. Καὶ κατὰ τοὺς πρώτους μὲν αἰῶνας ἐτηρήθη ἐν αὐτῇ ἡ ἐνότης, ἀλλὰ κατὰ τὸν ζ' αἰῶνα, διὰ τῆς αἱρέσεως τοῦ Μονοφυσιτισμοῦ, ἣν ἀπεδέχθη ὁ ἱθαγενὴς πληθυσμός, ἐδιχάσθη ἡ Ἐκκλησία Ἀλεξανδρείας εἰς δύο Πατριαρχεῖα, εἰς τὸ τῶν Ὀρθόδοξων, ἀποτελεσθὲν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, καὶ εἰς τὸ τῶν Μονοφυσιτῶν, ἀποτελεσθὲν ὑπὸ τῶν Κοπτῶν, οἵτινες ἐδοξήθησαν τοὺς Ἀράβας κατακτητὰς εἰς κατάλυσιν τῆς Ἑλληνικῆς κυριαρχίας ἐν Αἰγύπτῳ.

Ἐκτοτε τὸ Ὀρθόδοξον Πατριαρχεῖον ἀπώλεσε πᾶσαν δύναμιν ἐν Αἰγύπτῳ διὰ τῆς ὑπερισχύσεως τῶν Κοπτῶν, ὑποστηριζομένων ὑπὸ τῶν Ἀράβων, καίτοι καὶ οἱ Κόπται εἰς δεινὴν περιήλθον κατὰ τοὺς ἐφε-

ξής χρόνους θέσιν, αποβαλόντες τὴν γλῶσσαν καὶ ἐν μέρει τὴν θρησκείαν. Διότι πολλοὶ μὲν ἐξ αὐτῶν ἐγένοντο Μουσουλμάνοι, οἱ δὲ ὑπολειφθέντες Χριστιανοὶ Κόπται τελείως ἐξηραβίσθησαν.

Παρά ταῦτα τὸ Ὀρθόδοξον Πατριαρχεῖον δὲν κατελύθη. Εἶνε ἀληθές ὅτι ἀπώλεσε τοὺς ναοὺς αὐτοῦ, καταληφθέντας ὑπὸ τῶν Ἀράβων Μουσουλμάνων ἢ τῶν Κοπτῶν, εἶνε ὡσαύτως ἀληθές ὅτι ἕνεκα τῶν διωγμῶν ὁ παλαιὸς ὀρθόδοξος Ἑλληνικὸς πληθυσμὸς τῆς Αἰγύπτου τελείως ἐξηραβίσθη, ἀλλὰ τὸ Πατριαρχεῖον ἐσώθη. Ἡ σωτηρία αὐτοῦ ὀφείλεται εἰς τὴν προστασίαν τῶν Ἑλλήνων Αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων, μετὰ δὲ τὴν ἄλωσιν εἰς τὴν προστασίαν τοῦ Οἰκουμ. Πατριαρχείου καὶ τοῦ ἔλου Ἐθνους τῶν Ἑλλήνων.

Ἡ προστασία τῶν Αὐτοκρατόρων κατέστη ἀπαραίτητος, πρώτιστα πάντων διὰ τὴν ἐξακολούθησιν τοῦ ὀρθοδόξου Πατριαρχικοῦ ἀξιώματος, ἀνευ τοῦ ὁποίου δὲν γίνοντο νὰ συγκλητῇ τὸ Πατριαρχεῖον. Ἐπὶ 87 ἔτη μετὰ τὴν ἀραβικὴν τῆς Αἰγύπτου κατάκτησιν δὲν ὑπῆρχεν Ὀρθόδοξος Πατριάρχης ἐν Αἰγύπτῳ, οἱ δὲ ὑπολειφθέντες Ὀρθόδοξοι ἐκυδερνώοντο ὑπὸ ἐπιτρόπων τῆς Πατριαρχικῆς ἐξουσίας καὶ τοποτηρητῶν. Καθ' ἅπασαν τὴν Αἴγυπτον μόνον δύο ὀρθόδοξοι Ἐπίσκοποι γίνονταν τότε νὰ εὐρεθῶσι. Μόλις δὲ τῷ 727 ὁ Αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου Λέων ὁ Γ' ἐκλέξας Πατριάρχην Ἀλεξανδρείας τὸν Κοσμᾶν Α' (727—768) ἀπέστειλε πρὸς τὸν Ἀραβὰ Χαλίφην Νισάμ καὶ κατῴρθωσε νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἀναγνώρισιν αὐτοῦ. Διὰ τοῦ Κοσμᾶ ἀνατυνετάθη πάλιν τὸ Ὀρθόδοξον Πατριαρχεῖον Ἀλεξανδρείας, ἀνεκτῆθησαν ναοὶ τινες καὶ ἐξησφαλίσθησαν προνόμια τινα τοῦ Πατριαρχείου. Ἐκτοτε δὲν διεκόπη ἡ σειρά τῶν ὀρθοδόξων Πατριαρχῶν Ἀλεξανδρείας.

Ἄλλ' οἱ ὄλγιαι περιωζόμενοι Ὀρθόδοξοι τὰ πάνδεινα ὤφισταντο ἐκ τῶν διωγμῶν τῶν Μουσουλμάνων, ἐξ ἐπιστολῶν δὲ τῶν Πατριαρχῶν Ἀλεξανδρείας πληροφορούμεθα, ὅτι ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως διαρκῶς ἐλάμβανον αὐτοὶ παρὰ τῶν Αὐτοκρατόρων χρηματικὰς βοηθείας. Ἐν τέλει τοῦ 1. καὶ ἐν ἀρχῇ τοῦ 12. αἰῶνος, ἐπὶ τοῦ Πατριάρχου Ἀρσενίου, εὐτυχῶς τὴν ἀδελφὴν, τὴν ἑλληνίδα Μαρίαν, εἶχε συζευχθῇ ὁ Φατιμίδης Χαλίφης Ἀβδ. (975—996), ἡ Ἐκκλησία Ἀλεξανδρείας ἀνεκουρίσθη ἐπὶ μικρόν, καὶ ἐνισχύθη, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Χαλίφου Ἀβδ. Χάκημ (996—1020) ἀγρίως κατεδιώχθησαν πάλιν οἱ Χριστιανοί. Ὁ Πατριάρχης Ἀρσένιος ἐφονεύθη, ὁ δὲ διάδοχος αὐτοῦ Θεόφιλος

ὅταν ᾤδυνήθη νὰ διαμείνῃ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἕνεκα τῶν διωγμῶν. Αἱ ἐλπί-
γαι τέως ὀφιστάμεναι Ἐπαρχίαι τοῦ Ὁρθοδόξου Πατριάρχου Ἀλεξαν-

*Ἡ Α. Θ. Μεκαριότης ὁ Πάπας καὶ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας
Κύριος Φώτιος*

Ὁ Πάπας καὶ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Φώτιος ἐγεννήθη κατὰ Νοέμβριον
τοῦ 1853 ἐν Κωνσταντινίᾳ. Δοδεκαετής δὲ τὴν ἡλικίαν, ἐπιμελείει τοῦ Θεοῦ αὐτοῦ
Ν. Γιαννίκογλου, Ἐπιτρόπου τοῦ Παναγίου Τάφου ἐν Σμύρνῃ, ἀπεσταλὴ πρὸς

δρεΐας φαίνεται ὅτι ἔκτοτε διελύθησαν, διότι δὲν ἀναφέρονται πλέον. αἱ δὲ μετὰ μικρὸν διεσπάρησαν Σταυροφορίαι μᾶλλον ἐπεδεινώσαν τὴν

ἐκπαίδευσιν εἰς Ἱερουσαλὴμ ἐπὶ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων Κυρίλλου β'. καὶ τῷ 1886 εἰσαχθεὶς εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τοῦ Σταυροῦ ἀπεπεράτωσε τῷ 1873 τὰς σπουδὰς του, μετὰ μεγάλης εἰς τὰ μαθήματα ἐπιδόσεως. Ὁ διάδοχος τοῦ Κυρίλλου Προκοπίος β' μικρὸν πρὸ τῆς ἐκ τῆς Σχολῆς τοῦ Σταυροῦ ἀποφοιτήσεως, ἐχειροτόνησε τὸν Φώτιον Λιάζονον καὶ εὐθὺς μετὰ τὴν ἀποφοίτησιν ἐχρησιμοποίησεν ἐν τῇ διακονίᾳ τῆς Ἀγιοταφίτικῆς Ἀδελφότητος, ἧς ἐπὶ αὐτὸν αὐτὸν κατεστήσῃ μέλος.

Καὶ κατ' ἀρχάς μὲν ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Προκοπίου ὁ νεαρὸς Ἀγιοταφίτης Φώτιος ἀπεστάλῃ εἰς Κων/πολιν ὡς Γραμματεὺς τοῦ ἐκεῖ Ἀγιοταφίτικοῦ Μετοχίου, ἀλλὰ μετὰ ἑννέα μῆνας ἀνακληθεὶς εἰς Ἱερουσαλὴμ διορίσθη β'. Γραμματεὺς τοῦ Ἱεροῦ Κοινοῦ τοῦ Παναγίου Τάφου καὶ βοηθὸς τοῦ α'. Γραμματέως Γερασίμου Πρωτοπαπᾶ.

Τῷ 1877 συνώδευσεν εἰς Κων/πολιν τὸν Πατριάρχην διὰ τὸ ζήτημα τῶν ἐν Ρουμανίᾳ Μοναστηριακῶν κτημάτων καὶ παρέμεινεν ἐκεῖ ἐπὶ τριετίαν ὡς ἀντιπρόσωπος τῶν Πατριαρχῶν μετὰ τοῦ Γερμανοῦ Καλλιγᾶ, τοῦ ὕστερον γενομένου Μητροπολίτου Ἀθηνῶν, ἀντιπροσωπεύοντος τότε τὸ Πατριαρχεῖον Ἀλεξανδρείας.

Τῷ 1881 ἐπανακάμφας εἰς Ἱερουσαλὴμ ὁ Φώτιος ἐχειρονονηθὴ Πρεσβύτερος καὶ προεχειρίσθη Ἀρχιεπίσκοπος ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Ἱεροθέου, διορισθεὶς ἅμα Ἀρχιγραμματεὺς, ἀντὶ τοῦ εἰς Κων/πολιν ἀποσταλέντος καὶ Μητροπολίτου Ξανθοῦπόλεως χειροτονηθέντος Γερασίμου. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἱεροθέου ἐξελέγη, νεαρὸς ἦν τότε, ἀλλ' ἱκανώτατος διὰ τὴν διακυβέρνησιν τῆς Σιωνίτιδος Ἐκκλησίας Φώτιος, Πατριάρχης, ἀλλ' ἔνεκα σφοδρῶν ἀντιδράσεων ἰδίως παρὰ τοῦ Σκυθουπόλεως Γερασίμου, δὲν ἐνεκρίθη ἡ ἐκλογή αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου. Ἀντ' αὐτοῦ Πατριάρχης ἐξελέγη ὁ Νικόδημος, ἐξωρίσθη δὲ ὁ Φώτιος εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Ὁρους Σινᾶ καὶ παρέμεινεν ἐν αὐτῇ ἐπὶ ἑπταετίαν, ἐπιτιθέμενος εἰς μελέτας.

Μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ Νικοδήμου Πατριάρχης ἐξελέγη ὁ Γεράσιμος, ὅστις ἐν τῇ μεταξύ χρόνῳ εἶχεν ἀναδειχθῇ Ἀντιοχείας Πατριάρχης. Διαλλαγὴς δὲ πρὸς αὐτὸν ὁ Φώτιος ἐχρημάτισε πάλιν Ἀρχιγραμματεὺς τοῦ Ἱεροῦ Κοινοῦ καὶ διεξήγαγε πάσας τὰς ὑποθέσεις αὐτοῦ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς πατριαρχείας τοῦ Γερασίμου, ἀποκρούσας μετὰ σπανίας δυνάμεως καὶ διπλωματικῆς ἱκανότητος τὰς κατὰ τῆς Ἀδελφότητος καὶ τῶν ἱερῶν Προσκυνημάτων ἐπιβουλὰς. Ἀλλ' ἀκριβῶς, ἔνεκα τῶν ἀγώνων αὐτοῦ, ἐκείνων ἐνῶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Γερασίμου ὁ Φώτιος ἦτο ὁ ἐνδεδειγμένος Πατριάρχης, τῇ ἐνεργείᾳ τῶν ἐχθρῶν τῆς Ἀδελφότητος ἐξηρέθη ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου ἐκ τοῦ καταλόγου τῶν ἐκλεξιμῶν. Ὁ ἀντ' αὐτοῦ καὶ δι' αὐτοῦ ἐκλεγείς Πατριάρχης Δαμιανὸς ἐχειροτόνησεν αὐτὸν Ἀρχιεπίσκοπον Φιλαδελφείας καὶ μετέβηκεν αὐτὸν ὕστατον εἰς τὴν Μητρόπολιν Ναζαρέτ.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Σωφρονίου τῇ 10 Ἰανουαρίου 1900 διαδόχος αὐτοῦ ἐξελέγη ὁ ἀπὸ Ναζαρέτ Φώτιος, ἐνθρονισθεὶς εἰς τὸν ἐνδοξον Πατριαρχικὸν θρόνον Ἀλεξανδρείας τῇ 15 Σεπτεμβρίου τοῦ ἔτους ἐκείνου.

θέσιν τῶν Χριστιανῶν τῆς Αἰγύπτου. Ἐνεκα δὲ τῆς ἐλλείψεως ἐπικοινωνίας τοῦ Πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας πρὸς τὸ τῆς Κων/πόλεως παρουσιάσθησαν καὶ τινες διαφοραὶ ἐν τῇ ἐσωτερικῇ ἐκκλησιαστικῇ ῥίθῳ, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῶν ἐρωτήσεων, ἅς ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Μάρκος (1180—1209) εἰς Κων/πολιν μεταδὰς ὑπέδωκεν. Οἱ διάδοχοι τοῦ Μάρκου, ἐν οἷς διεκρίθη ὁ Ἀθανάσιος ὁ Β' (1276—1316), διέμενον ἐν Κων/πόλει ἔνεκα τῶν ἐν Αἰγύπτῳ διωγμῶν. Ἀλλ' ἐπὶ τῶν Μαμλούκων δυναστῶν τῆς Αἰγύπτου οἱ Αὐτοκράτορες Κων/πόλεως κατάρθωσαν νὰ ἐπέμψωσιν εὐεργετικῶς ὑπὲρ τῶν Πατριαρχῶν Ἀλεξανδρείας κατὰ τὸν 15^{ον} αἰῶνα, ν' ἀποκαταστήσωσιν αὐτοὺς πάλιν ἐν τῇ θρόνῳ αὐτῶν καὶ ἐν περιπτώσει χηρείας τοῦ θρόνου νὰ μεριμνῶσι περὶ τῆς ἐκλογῆς τοῦ διαδόχου. Οἱ Μαμλούκοι καὶ δι' ἐπιστήμων ἐγγράφων πρὸς τοὺς Αὐτοκράτορας τῆς Κων/πόλεως ἀνεγνώριζον τὸ δικαίωμα αὐτῶν τοῦτο. Ἀλλ' ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν πάλιν κατεδιώκοντο οἱ Χριστιανοί. Εἰς τοιαύτην δὲ παρρημίαν εἶχε περιέλθει τὸ ἄλλοτε ἀκμάζον Πατριαρχεῖον ὥστε, κατ' εἰδήσεις τοῦ 15^{ου} καὶ 16^{ου} αἰῶνος, ἐκτὸς τοῦ Πατριάρχου εἰς πολλάκις Ἐπίσκοπος ὑπῆρχε, σπανιῶτατα δὲ δύο. Ἐπομένως ἡ ἱστορία τοῦ Ὁρθόδοξου Πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας ὑπῆρξε περίοδος ἀδιακόπων διωγμῶν, καὶ οὕτως ἐσθίριζε καὶ ἐσώζε τὴν ἀρθροδοξίαν ἐν Αἰγύπτῳ ἢ ἀπὸ Βυζαντίου ροῦθεται.

Ἡ Τουρκικὴ κατάκτησις τῆς Αἰγύπτου (1517) εὗρεν ἐπὶ τοῦ Πατριαρχικοῦ θρόνου τῆς Ἀλεξανδρείας τὸν ἐξ Ἀθηνῶν Ἰωακείμ τὸν Πάνου (1486—1567), πεφημισμένον διὰ τὴν ἀγιότητα τοῦ βίου του. Μετ' αὐτὸν δὲ ἄρχεται μακρὰ σειρά διαπρεπεστάτων Πατριαρχῶν, τὸ πλεῖστον ἐκ Κρήτης καταγεμένων, οἵτινες μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 18^{ου} αἰῶνος συμμετέχουσι τῶν γενικῶν ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων, πρωτοστατοῦντες τῆς ἐπιλύσεως αὐτῶν. Ἀρχομένου δὲ τοῦ αἰῶνος τὸ Ὁρθόδοξον Πατριαρχεῖον Ἀλεξανδρείας ἐνισχύετο μεγάλως διὰ τοῦ ἀποικισμού πολυαριθμῶν Ἑλλήνων εἰς Αἴγυπτον καὶ τῆς ἰδρύσεως ἀχμαιστάτων παροικιῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ἐν Καΐρῳ καὶ ἐν ἄλλαις πόλεσι τῆς Αἰγύπτου. Ὁ ἐκ Καβάλλας Μεχμέτ Ἀλῆς, μικρὸν κατὰ μικρὸν, καταλαβὼν τὴν ἡγεμονικὴν ἐξουσίαν τῆς Αἰγύπτου καὶ συντόνως τὴν ἀναγέννησιν αὐτῆς ἐπιδιώξας ὑπεστήριξεν ἰδιαζόντως τοὺς Ἕλληνας, οἵτινες διὰ τῆς δραστηριότητος αὐτῶν ὑπεδοῦντο τὸ ἀναμορφωτικόν του ἔργον.

Τῷ 1812 ἤδη ὑπάρχον ἄρχετο! Ἕλληνες ἐν Ἀλεξανδρείᾳ. διεκρί-
νοντο δὲ μεταξὺ αὐτῶν οἱ Θεόδωρος καὶ Μιχαὴλ Τσατίτσι, βραδύτερον

Ὁ Σεβ. Ἀρχιεπίσκοπος Σινᾶ καὶ Ταβιθά Κύριος Πορφύριος Β'.

Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Σινᾶ Φαράν καὶ Ραϊδοῦ Πορφύριος ὁ Β', ἐγεννήθη ἐν Ἀγίῳ Εὐστατίῳ τῆς νήσου Λήμνου τῷ 1859 (χωρίον Πλατύ), τοῦ πατρὸς αὐ-
τοῦ Κωνσταντίνου, ἱερέως καὶ τῆς μητρὸς αὐτοῦ Ἀργυροῦς, διαμενόντων τότε
ἐν τῷ ἄνω χωρίῳ Πλατεῖ. Ἐνδεκαετὴς ἀνεχώρησεν ἐκ Λήμνου καὶ κατηλθεν
εἰς Αἴγυπτον παρὰ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ τῷ πρεσβυτέρῳ Σωτηρίῳ, οὗ τῇ οἰστάσει
εἰσηλθεν εἰς τὸ Μετόχιον τῶν Σιναιτικῶν ἐν Καίρῳ τῷ 1871. Εἰσελθὼν δὲ εἰς

ὁ ἀδελφὸς αὐτῶν Κωνσταντῖνος Τσιότσας, ὁ δραστήριος καὶ δημοφιλὴς Ἰωάννης δ' Ἀναστάσης, οἱ ἀδελφοὶ Δημήτριος καὶ Ἀλέξανδρος Κασσαβέται, ὁ Ἰδομενεὺς Βιτόρης καὶ ἄλλοι. Περὶ τὸ 1817 ἀναχαίνονται καὶ οἱ πρῶτοι ἔμποροι, μάλιστα ἐξ Ἠπείρου καταγόμενοι. Τινὲς δὲ τῶν ἀποίκων Ἑλλήνων τοιαύτην ἐδείκνυσαν ἱκανότητα ὥστε καὶ πολιτικὰ κατελάμβανον ἀξιώματα, ὡς ὁ ἐκ Κύπρου Παῦλος Δρανέτι. Ἀλλὰ πάντες ἐπεδίδοντο συντόνως εἰς τὸ ἐμπόριον, ἀποκτινῶντες γαίης καὶ καλλιεργοῦντες αὐτάς, προάγοντες τὴν χώραν καὶ προαγόμενοι διὰ τῆς φιλοπονίας καὶ τῆς εὐφυΐας τῶν. Ὁ δὲ Πατριάρχης Θεόφιλος (1805—1825), μεριμνῶν περὶ τοῦ ἡρησκευτικοῦ καὶ ἡθικοῦ τῶν βίου ἐδῶρθε τὸ πρῶτον πατριαρχικὸν οἰκόμεδον εἰς σύμπληξιν τῆς Κοινότητος Ἀλεξανδρείας. Ἰδρῦθη τὸ πρῶτον ἐπ' αὐτοῦ Ἑλληνικὸν Νοσοκομεῖον διὰ γενναίης δωρεᾶς καὶ ἄλλων μὲν ἰδίᾳ δὲ τοῦ Τζιτζίνια. Μετὰ τὸ Νοσοκομεῖον ἰδρῦθη καὶ τὸ πρῶτον Ἑλληνικὸν Σχολεῖον τῶν νεωτέρων χρόνων ἐν Ἀλεξανδρείᾳ διὰ συνεισφορῶν τῶν ἐμογενῶν, πρωτοστατοῦντος πάντοτε τοῦ Πατριάρχου. Ἐν τοῖς Πατριαρχείοις δ' ἐγίνοντο αἱ πρῶται συνελεύσεις τῆς συμπληγνυομένης Κοινότητος Ἀλεξανδρείας.

τὴν Ἀμπετεῖον Σχολὴν καὶ περὶ τὸ Ἑλληνικὸν Σχολεῖον, ἀπεστάλη ὑπὸ τῆς Μονῆς Σινᾶ εἰς τὴν ἐν Χάλκῃ Θεολογικὴν Σχολὴν τῇ 1875. Ἀναγορευθεὶς διδάκτωρ τῆς Θεολογίας τῇ 1882, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Μονὴν διορισθεὶς Γραμματεὺς καὶ Καθηγητὴς τῶν ἱερῶν ἐν τῇ Ἀμπετεῖῳ Σχολῇ. Τῇ 1890 μεταβὰς εἰς Γερμανίαν ἐπανῆλθε πάλιν μετὰ τετραετεῖς σπουδὰς εἰς τὴν Μετάνοιαν αὐτοῦ ἐν Καίρῳ.

Ἐκεῖθεν προσκληθεὶς ὑπὸ τῆς ἐν Παρισίοις Ἑλληνικῆς Κοινότητος ὡς Προϊστάμενος τῆς Ἐκκλησίας, διέμεινεν ἐν Παρισίοις μέχρι τοῦ 1904, ὅτε κοινῇ ψήφῳ τῶν ἀδελφῶν Σιναϊτῶν, ἐξελέγη Ἀρχιεπίσκοπος Σινᾶ, χειροτονηθεὶς ἐν Ἱερουσαλὴμ κατὰ Ὀκτώβριον τοῦ 1904. Ὁ Σιναίου εἶνε καὶ ἡγουμένος τῆς Μονῆς Σινᾶ ἔχων περὶ αὐτὸν διοικητικὸν Συμβούλιον ἢ Σύναξιν, μετὰ τῆς ὁποίας διοικεῖ τὰ τῆς Μονῆς. Ὡς Ἐπίσκοπος ἔχει πνευματικὰ δικαιοῦματα ἐπὶ τῶν Χριστιανῶν ὀρθοδόξων Ραϊθῦ (σήμερον Τόρ). Διαμένει ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐν Καίρῳ διὰ τὰς ὑποθέσεις τῆς Μονῆς καὶ διότι εἶνε διὰ Διαθίχης ἰσότιμος Πρόεδρος τῆς Ἀμπετεῖου Σχολῆς ἐν Καίρῳ, ἐχούσης τέλειον Γυμνασίον Ἑλληνικὸν μετὰ Ἐμπορικῷ τμήματι. Ἡ Μονὴ τοῦ Σινᾶ διατηρεῖ ἐν Ραϊθῦ (Τόρ) Ἀγροεργαγεῖον (Σχολεῖον) καὶ Παρθεναγωγεῖον διὰ τὰς ἀνάγκας τῶν ἐκεῖ κατοίκων Χριστιανῶν, Μουσουλμάνων καὶ Βεδουίνων.

Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Σιναίου γ. Πορφύριος διακρίνεται διὰ τὴν ἐπιστημονικὴν του μόρφωσιν, διὰ τὴν εὐγένειαν τοῦ ἡθους του καὶ τὴν πραότητα τοῦ χαρακτήρος.

Τὸν διακρίνει δὲ ἕλλος διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν συμφερόντων τοῦ Θεοβαδίστου Ὄρους.

Ἀλλὰ μετὰ μικρὸν ἐξεργάγη, ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις τοῦ 1821, ὁ δὲ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Θεόφιλος, μέλος ὢν τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας, ἀπεμακρύνθη τῆς Αἰγύπτου, μεταβὰς εἰς τὴν πατρίδα τοῦ Πάτμον. Ἐκεῖθεν ἦλθεν εἰς Νάυπλιον ἐν διαρκείᾳ τῆς Ἐπαναστάσεως, πολλάκις δὲ ἐπεσκέφθη καὶ ὑπολόγησε τὸν Ἑλληνικὸν στόλον κατὰ τὰς νικηφόρους αὐτοῦ κινήσεις ἀνὰ τὸ Αἶγαίον. Ἡ ἐμφάνισις τοῦ Πατριάρχου ἐνέπνεεν ἀπερίγραπτον ἐνθουσιασμόν εἰς τοὺς Ἕλληνας μαχητὰς καὶ ναῦτας. Ὁ φιλόπατρις Πατριάρχης ἐπαύθη τῆς θέσεώς του, ἐγκυκλιώσας ἐν Πάτμῳ καὶ ἀποθανὼν τῷ 1832. Ἐν τῷ μεταῦ χρόνῳ ἡ Ἐπανάστασις, ἣν μόνην προσεπάθησε καὶ ὁ Μεχμέτ Ἀλῆς διὰ τοῦ υἱοῦ του Ἰβραήμ νὰ καταπνίξῃ, ἐθριάμβευσε, καὶ Πατριάρχης μὲν Ἀλεξανδρείας ἐξελέγη ὁ Ἱερόθεος Α΄. (1825—1845), ἐνισχύετο δὲ ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία Ἀλεξανδρείας διὰ νέων ἀποίκων Ἑλλήνων καὶ νέων παροικίων.

Ἡ ἐπὶ εἰκοσθετίαν διαρκήσασα πατριαρχεῖα τοῦ Ἱεροθέου Α΄. ὑπῆρξε σπουδαῖος σταθμὸς ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους. Ἰδρύθησαν δὲ ἐπ' αὐτοῦ πολλὰ ἐκπαιδευτικὰ καὶ φιλανθρωπικὰ καθιδρύματα, ἐπ' αὐτοῦ δὲ ὡσαύτως διωργανώθη ἡ μεγάλη Κοινότης Ἀλεξανδρείας, προεδρευομένη ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Τσιτίτσας ἀπὸ τοῦ 1843. Κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο συνετάχθη ὁ πρῶτος Κανονισμὸς τῆς Κοινότητος καὶ καθωρίσθησαν τὰ τῆς διοικήσεως τοῦ Σχολείου καὶ τοῦ Νοσοκομείου. Τῇ 30 Μαρτίου 1844 ὁ Τσιτίτσας ἐκάλεσε τὰ μέλη τῆς Κοινότητος ἵνα ὑπὸ τὰς εὐλογίας τοῦ Πατριάρχου προδῶσιν εἰς σκέψεις καὶ ἐνεργείας πρὸς ἵδρυσιν τοῦ μεγαλοπρεποῦς Ναοῦ τοῦ «Εὐαγγελισμοῦ». Πρῶτος ἐτεγράφη εἰς τὸν κατάλογον τῶν εἰσφορῶν ὁ Πατριάρχης Ἱερόθεος διὰ τὸ ποσὸν τῶν 14,000 ταλῆρων καὶ πολὺ ὕλκων τῆς οἰκοδομῆς. Γενναῖαι δὲ ὑπῆρξαν αἱ εἰσφοραὶ τῶν ἐμογενῶν καὶ ἰδίως ἡ τοῦ Θεοδώρου Τζιτζίνια, πρὸς ὃν ἀμιλλώμενος ὁ Τσιτίτσας ἐκτὸς δωρεᾶς οἰκοπέδου πρὸς ἵδρυσιν τοῦ Ναοῦ, ἀρξαμένην μετὰ τριετίαν, κατέβαλε τὴν ἀναγκαίαν δαπάνην πρὸς ἵδρυσιν νέων Σχολῶν καὶ ἀνακαίνισιν τοῦ Νοσοκομείου.

Ὁὕτως ἐπὶ Πατριάρχου Ἱεροθέου ἐγένετο ἡ πραγματικὴ θεμελίωσις τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος Ἀλεξανδρείας. Ἀλλ' ἀπὸ ἐκκλησιαστικῆς ἐπόψεως ἡ ἀνθρώπις τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας ἔβαινε βραδέως. Τῷ 1845 ὑπῆρχεν ἐν αὐτῇ, ἐκτὸς τοῦ Πατριάρχου, εἰς μόνον Ἐπίσκοπος μετὰ 50 κληρικῶν ἐν συνόλῳ. Οἱ ὀρθόδοξοι Χριστιανοὶ δὲν ὑπερέβαινον τὰς 2,000.

Ἡ δ' ἐκλογὴ τοῦ διαδόχου τοῦ Ἱεροθέου μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ, ἐπισυμβάντι τῇ 8 Σεπτεμβρίου 1845, ὑπῆρξεν ἀνώμαλος. Διότι ἐξε-

Ὁ Σεβασμ. Μητροπολίτης Μέμφιδος κ. Νεκτάριος

Ἡ Αὐτοῦ Σεβασμιότης ὁ Μητροπολίτης Μέμφιδος κ. Νεκτάριος κατὰ κόσμον Χαρίτων, γεννηθεὶς ἐν τῇ κωμοπόλει Σύλλῃ τῆς ἐπαρχίας Ἰζονίου, τῇ 3 Δεκεμβρίου 1862, ἐξ εὐσεβῶν γονέων, Ἰορδάνου καὶ Μαρίας, δεκαετὴς πον μετέβη εἰς Ἱεροσόλυμα παρὰ τῷ πρὸς μητρός θεῷ αὐτοῦ ἰοιδίμῳ Ἀρχιεπισκόπῳ Τιβερίῳ Νεκταρίῳ, προσληφθεὶς δ' εἴτα παρὰ τοῦ ἱερομονάχου Ἰννοκεντίου, ὡς προστατευόμενος αὐτοῦ, τὴν μὲν στοιχειώδη παιδευσιν αὐτοῦ ἔλαβεν ἐν τῇ Προκαταρκτικῇ Σχολῇ τοῦ Ἱεροῦ Κοινοῦ τοῦ Π. Τά-

λέγη μὲν ἐν Κων]στάλει Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας ὁ ἀπὸ Κεσπεντιλίου Ἀρτέμιος (1845—1847), ἀλλ' ἀποκρούμενος ὑπὸ τῶν Ὁρθόδοξων τῆς Αἰγύπτου ἠναγκάσθη εἰς παραίτησιν, ἀντ' αὐτοῦ δ' ἐξελέγη ὁ Ἱερόθεος Β' (1847—1858), ὃν ἐπόθουν οἱ Ὁρθόδοξοι καὶ ὅστις ἐπὶ 25ε-
τιαν ὑπηρετήσας πρότερον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Ἀλεξανδρείας· εἶχεν ἀπο-
κτήσει τὰς συμπαθείας πάντων. Πατριάρχης γενόμενος ὁ Ἱερόθεος
ἐπεμελήθη τῆς παιδείας, προσεκάλεσε δὲ ὡς διδάσκαλον καὶ ἱεροκή-
ρυκα τὸν Νικηφόρον Γλυκᾶν, τὸν διακριθέντα ὕστερον ὡς Μητροπολί-
την Μηθύμνης. Κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1857 συνεπληρώθη ἡ οἰκοδόμησις
τοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ναοῦ τῆς Κοινότητος ὁ «Εὐαγγελισμός», οὗτινος
τὰ ἐγκαίνια ἐτέλεσεν ὁ Πατριάρχης Ἱερόθεος. Πρὸς τοῖς ἄλλοις ὁ Πα-

φου, τὴν δὲ Θεολογικὴν μόρφωσιν ἐν τῇ κατὰ τὸ ἔτος 1881 ἀνασυσταθείσῃ
Θεολογικῇ Σχολῇ τοῦ Σταυροῦ. Χειροτονηθεὶς δ' ἐν αὐτῇ διάκονος τῇ 4
Δεκεμβρίου τοῦ 1884 καὶ ἀποφοιτήσας αὐτῇ τῷ 1888, μετὰ ἐπταετὴ εὐδό-
κιμον μαθητείαν, ἔλαβε τὸ πτυχίον τοῦ «διδασκάλου τῆς Θεολογίας». Μετὰ
τὴν ἀποφοίτησιν αὐτοῦ διορισθεὶς διδάσκαλος ἐν τῇ ἐν Ἱεροσολύμοις Προ-
καταρχτικῇ Σχολῇ καὶ διδάξας ἐν αὐτῇ ἐπὶ τρεῖς ἔτη καὶ ἡμισὺ ἠκολούθησε,
Συνοδικῇ ἐγκρίσει τῆς Ἐκκλησίας Ἱεροσολύμων, τῷ τότε Πατριάρχῃ Ἀν-
τιοχείας, ἐκλεγέντι καὶ εἰς Δαμασκὸν ἀπερχομένῳ Μακαριωτάτῳ Σπυρίδωνι
(1892) ὡς Ἀρχιδιάκονος τοῦ Ἀντιοχικοῦ θρόνου, ταχέως δὲ μετὰ μῆνας πέντε
κανονικαῖς ψήφοις ἐξελέγη τῇ 17 Μαΐου τοῦ αὐτοῦ ἔτους Μητροπολίτης Χα-
λεπίου καὶ Ἀλεξανδρέττας. Καὶ τὴν μὲν ἐπαρχίαν ταύτην ἡ Αὐτοῦ Σεβασμιό-
της ἐποίμανεν ἐπὶ ἐπταετίαν—καθ' ἣν διέτελεσε καὶ Πατριαρχικὸς ἐπίτρο-
πος τῆς πόλεως Ἀντιοχείας—προφῆνας ποιμαντικὴν δρᾶσιν παραδειγματικὴν
ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Ἀντιοχικῆς Ἐκκλησίας, ὡς πατὴρ ἀληθὴς οὐ μόνον τῶν
Ὁρθόδοξων, ἀλλὰ καὶ πάντων τῶν κατὰ τὴν τότε κρατοῦσαν ἀπολυταρχίαν
ἐν τῷ τουρκικῷ Κράτει κυριοτρόπως καταδυναστευομένων, πρόθυμος ἀρωγὸς
πρὸς τοὺς δεομένους τῆς πατρικῆς αὐτοῦ μεσιτείας καὶ ἐπεμβάσεως προσερ-
χόμενος, καὶ τῇ τῆς δικαιοσύνης ράβδῳ ἐν ἀγάπῃ θαυραλέως χρώμενος. Τὴν
δρᾶσιν ὅμως αὐτοῦ ταύτην ἐπέκρωτο ν' ἀποκόψωσιν ἐπὶ προφανεσίστη τῆς
Ἐκκλησίας Ἀντιοχείας βλάβῃ τὰ κατὰ τὸ ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 1898 ἀρξάμενον
γνωστὸν Ἀντιοχικὸν ζήτημα. Πανοί ἀντεκκλησιαστικαὶ ἐπέπνευσαν τότε ἐπὶ
τὸν πολυπαθὲ τῆς Ἀγιοτάτης τῶν Ἀντιοχείων Ἐκκλησίας θρόνον, καὶ τοῦ-
τον μὲν ἐκ βάθρων ἐκλόνισαν διὰ τῆς παραίτησεως τοῦ Μακαριωτάτου Σπυ-
ρίδωνος, τὸν δ' ἀφωσιωμένον τῇ Ἐκκλησίᾳ αὐτοῦ Μητροπολίτην Χαλεπίου
καὶ Ἀλεξανδρέττας αἱ πολυπληθεῖς ρυδιουργίαι περιώρισαν ἐν τῷ ἐρήμῳ
τουρκικῷ χωρίῳ τῆς ἀπομακρυσμένης ἐκείνης ἐπαρχίας Κάφο-Ταχαρῆμ, ἐν-
ᾧ, καίπερ εἰς μυρίας στερησεις ὑποβιβλημένος καὶ μυρίας ὀφιστάμενος ὑπέρ-
τῶν Ἐκκλησιαστικῶν δικαίων δεινὰ, ὅμως ἐν καρτερίᾳ τὴν ἑαυτοῦ Ἀρχιε-

τριάρχης οὗτος διεκονόνισε καὶ τὰς σχέσεις τοῦ ἐν Καίρῳ Σιναϊτικοῦ Μετοχίου πρὸς τὸ Πατριαρχεῖον, ἀλλὰ μέχρι σήμερον ὑφίσταται τὸ σχετικὸν ζήτημα.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἱεροθέου Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας ἐξελέγη ὁ ἀπὸ Θεσσαλονίκης Καλλίνικος (1858—1861), χωρὶς ὅμως νὰ πράξῃ τι σπουδαῖον ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας, καίτοι ἦτο ἄνθρωπος δραστήριος καὶ μεμορφωμένος, ἐπανεληγμένως τεθεὶς ὡς ὑποψήφιος Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης. Μετὰ δὲ τὴν παραίτησιν αὐτοῦ μεγάλη ἀνωμαλία ἐπηκολούθησε. Διότι ἐξελέγη μὲν Πατριάρχης ὁ ἀπὸ Κυζίκου Ἰάκωβος (1861—1865), Πάτρις τὴν πατρίδα, ἀλλ' ἀπέθανεν αἰφνιδίως μετὰ τετραετίαν, ὁ δὲ μετ' αὐτὸν ἐκλεγείς Νικάνωρ (1866—1869), γέρων καὶ ἀσθενής, ὑπέστη μυρίας ταλαιπωρίας καὶ ἐγένετο ἄκων παραίτιος ἀξιοθρηνήτων ταραχῶν, ἔνεκα τῆς πρὸς κατάληψιν τοῦ Πατριαρχικοῦ ἀξιώματος πάλης μεταξὺ τοῦ Εὐγενίου Ξηροποταμηνοῦ, ὃν ὑπεστήριξε τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ὡς Ἐπίτροπον τοῦ Νικάνωρος καὶ διάδοχον αὐτοῦ, καὶ τοῦ Νείλου Ἐσφυγμέντου, ὃν ἔσπευγεν ὁ Νικάνωρ ὡς Ἐπίτροπον καὶ διάδοχον καὶ ὅστις ἐξελέγη μὲν

ρατικὴν συνειδήσιν ἄσπιλον ἐπὶ πεντάμηνον ἐτίθει, μηδαμῶς στέργων τὴν καταστρατήγησιν τῶν Ἐκκλησιαστικῶν νόμων καὶ θεσμῶν τοῦ Ἀντιοχικοῦ θρόνου. Πολλὰ οὕτω καμῶν ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ ὁ Σεβασμιώτατος κ. Νεκτάριος, τῇ συναινέσει τῶν ἀγιωτάτων Πατριαρχῶν, μετέβη εἰς Κων/πολιν Ἀπριλίῳ μηνὶ τοῦ ἔτους 1900 πρὸς διεκδικήσιν τῶν αὐτοῦ δικαιῶν παρὰ τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ καὶ τῇ Ὑψηλῇ Πύλῃ, μεθ' ἧς, εὐμενείᾳ προσκλήσει τῆς Α. Θ. Μακαριότητος τοῦ Πάπα καὶ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας κ. Φωτίου κατήλθεν εἰς Αἴγυπτον τῷ 1904, ἔκτοτε δὲ ἀναλαβὼν τὴν ἀνατεθεῖσαν αὐτῷ Πατριαρχικὴν ἐπιτροπείαν ἐν τοῖς ἐν Καίρῳ Πατριαρχείοις καὶ κατ' οὐσίαν συνηριωμμένος τῇ Ἱεραρχίᾳ τοῦ Ἀγιωτάτου τῆς Ἀλεξανδρείας θρόνου, διὰ τῶν πολλῶν καὶ σπανίων αὐτοῦ ἀρετῶν ἀτεσπᾶτο μεῖζονα τὴν τιμὴν καὶ τὴν εὐνοίαν τῆς Α. Θ. Μακαριότητος. Διὰ τῆς ἐκλογῆς τοῦ Σεβασμιωτάτου κ. Νεκταρίου ὡς Μητροπολίτου τῆς ἀνασυνισταμένης ἀρχαίας Μητροπόλεως Μέρφιδος, ἡ Ἐκκλησία Ἀλεξανδρείας ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ ἀρχιερέως τούτου ἀποκτᾷ ἱεράρχην ἱεροπρεπέστατον τῷ ᾧθεῷ, δοκιμώτατον τοῦ θείου λόγου κήρυκα, τοῦ καλάμου δεξιὸν χειριστὴν, εὐγενέστατον τοῦς τρόπους, ἰσθρὸν τὴν μόρφωσιν καὶ ἐν γένει διὰ σπανίων περικοιμισμένον ἀρετῶν καὶ κατὰ πάντα καθωστωμένον τῇ ἀνατεθείᾳ αὐτῷ ἱερᾷ διακονίᾳ. Τὰ στίγματα τῶν πολλῶν ὅπῃ τῶν δικαιῶν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Γένους παθημάτων, ὡς λίαν προσφυῶς ἐτόνισεν ἡ Α. Θ. Μακαριότης, τυγχάνουσι τὸ ἀριστον ἐγγύγων καὶ τῆς μελλούσης αὐτοῦ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Ἀλεξανδρείας δράσεως.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Λεοντοπόλεως κ. Χριστοφόρος

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Λεοντοπόλεως κ. Χριστοφόρος Δ. Λανηλίδης ἐγεννήθη ἐν Μαδύτῃ τῆς Θρακικῆς Χερσονήσου τῇ 17 Ἰανουαρίου 1870, ἐσπούδασε δ' εὐδοκίμως τὰ Θεολογικὰ γράμματα ἐν τῇ ἐν Ἱερουσολύμοις Θεολογικῇ Σχολῇ.

Πατριάρχης, ἀλλ' ἠναγκάσθη ν' ἀπομακρυνθῇ. Αἱ δύο ἀντιμαχόμεναι μερίδες ἐπὶ μακρὸν δὲν ἠδύναντο νὰ συμφωνήσωσιν εἰς ἐκλογὴν κανονικοῦ Πατριάρχου. ἀλλὰ τέλος τῇ αἰτήσῃ αὐτῶν ἐξελέγη ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου Πάπας καὶ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας ὁ πρῶτον Κωνσταντῆς Σωφρόνιος (1870—1899), ἐφ' οὗ ἐπῆλθεν εἰρήνῃ ἐν τῇ μεγάλῃ δοκιμασίᾳ Ἐκκλησίᾳ ἐκείνῃ.

Ἡ μακρὰ τοῦ Σωφρόνιου πατριαρχεῖα ὑπῆρξε περίοδος τῆς ἀκμῆς καὶ μέζονος παραγωγῆς τῶν ἐλληνικῶν παροικιῶν τῆς Αἰγύπτου. Κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1885 Πρόεδρος τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος Ἀλεξανδρείας ἐγένετο ὁ μέγας Ἐθνικὸς Εὐεργέτης Γεώργιος Ἀδέρωφ, εὐρὼν αὐτὴν βεβαρημένην ὑπὸ χρέους 20,000 ἀγγλικῶν λιρῶν. Ἡ Κοινότης δὲν ἠδύνατο ν' ἀποφύγῃ τὴν χρεωκοπίαν, διατρέχουσα τὸν κίν-

τοῦ Σταυροῦ, εἰς ἧς ἀπεφοίτησεν ἀριστοῦχος τῷ 1900. Ἐν ἑταῖς πρὸ τῆς ἀποφοίτησός του ἐχειροτονήθη διάκονος ἐν τῇ Ἀγίᾳ Πόλει, καταταχθεὶς ἐν τοῖς ἀδελφοῖς τῆς Ἀγιοταρτικῆς Ἀδελφότητος. Διακονήσας ἐπὶ τινα χρόνον ἐν τῇ Ἀδελφότητι, ἰδίᾳ ἐν τῇ οἰκονομικῇ αὐτῆς θηρσειᾷ, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐπέδειξε ζῆλον σπένδιον καὶ δραστηριότητα οὗ τὴν τυχούσαν, μετέβη εἰτα εἰς τὸν Ἀλεξανδρινόν Θρόνον, πατριαρχεῦντος τοῦ Μακαριωτάτου Πάπα κ. Φωτίου, ὑπὸ τοῦ ὁποίου διορισθεὶς ἐν τοῖς Πατριαρχείοις Καίρου ὡς Γραμματεὺς, προήχθη εἰτα εἰς Πρωτοσύγκελλον, χειροτονηθεὶς τῷ 1905 ἐν Ἀλεξανδρείᾳ. Ὑπὸ τὴν πεφωτισμένην ἡγεσίαν τοῦ Πατριάρχου πολλαχῶς δράσας ἐν τῇ νέᾳ αὐτοῦ διακονίᾳ καὶ πολλὰς παρασχὼν τῇ Ἐκκλησίᾳ Ἀλεξανδρείας ὑπηρεσίας, προήχθη κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1908 εἰς Μητροπολίτην Ἀζώμης, τῆς ἐν Ἀβυσσηνίᾳ, ὡς τοιοῦτος δ' ἀνέλαβε μακρὸν καὶ ἐπίπλον ταξείδιον μέχρι τῆς πρωτευούσης τῆς Ἀβυσσηνίας Ἀδίσ-Ἀμπάμπας, εἰς ἐπίσκεψιν καὶ εὐλογίαν τοῦ ἀνά τὴν Ἀβυσσηνίαν Ὁρθοδόξου ποιμαντοῦ αὐτοῦ, πολλῶν τιμῶν ἀξιώθεις ὑπὸ τοῦ ἀνάσσοντος Ἀβυσσηνικοῦ οἴκου καὶ πανταχοῦ εὐρὼν θερμὴν καὶ εὐλαβὴ ὑποδοχὴν ἐκ μέρους τῶν ἐκσταχοῦ τοῦ Κράτους ὀρθοδόξων κοινοτήτων. Ἐπιστρέψας κατόπιν ἐκ τῆς μακρᾶς ταύτης ἀποδημίας εἰς Αἴγυπτον ἀνεδέχθη τὴν διαποίμανσιν καὶ τῆς χειρουργοῦς ἐπαρχίας τοῦ Σουδάν, ἐξέρων ἐν Χαρτούμ. Κενωθεὶς δ' ἐν τῷ μεταξύ τῆς ἐπαρχίας Λεοντοπόλεως ἡ Α. Σεβασμιότης μετετέθη εἰς ταύτην τῷ 1914, ἔκτοτε ἐδράσων ἐν Ζαχαρίᾳ, ἔδρᾳ τῆς ἐπαρχίας αὐτοῦ.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Λεοντοπόλεως κ. Χριστοφόρος, πλὴν τῶν ποιμαντορικῶν αὐτοῦ καθήκοντων, ὅτινα ἐκλήροῦ μετ' ἀφοσιώσεως εἰς τὴν ἐν ἡ διακονεὶ Ἐκκλησίαν, καταγίνεται καὶ εἰς ἐνδλεχεῖς μελέτας, τῶν ὁποίων καρπὸς ἄλλα τε αὐτοῦ πνευματικὰ προϊόντα καὶ ἡ πυκνὴ συνεργασία ἐν τῷ ἐπισήμῳ περιοδικῷ τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας «Πάνταινος», ἔνθα πλὴν ἄλλων ἐδημοσίουνσε καὶ πλήρη σειρὰν ἐρμηνησιῶν καὶ ὁμιλιῶν εἰς τὰ Εὐαγγέλια τῶν Κυριακῶν.

Εἶνε τετιμημένος διὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ Ταξιάρχου καὶ τοῦ Τουρκικοῦ Μετῆτι γ' τάξεως.

δυνον ἀπολείας τῆς κτηματικῆς τῆς περιουσίας, ἕνεκα τῶν πρὸς συντήρησιν τῶν ἐκπαιδευτικῶν καὶ φιλανθρωπικῶν καθιδρυμάτων ἀναγκῶν. Ὁ Ἀθέρωφ συνεννοηθεὶς μετὰ τοῦ Πατριάρχου Σωφρόνιου καὶ συγκαλέσας τοὺς προκρίτους τῆς παροικίας, ἐδήλωσεν ὅτι καταβάλλει αὐτὸς ἐκ τοῦ ἰδίου ταμείου τὸ ἥμισυ τοῦ χρέους, ἂν πάντες οἱ λοιποὶ καταβάλωσι δι' ἑράνων τὸ ἕτερον ἥμισυ. Τοῦτο προθύμως ἐγένετο παρ' ἀπάντων ἀποδεκτόν. Ὁ Πατριάρχης πρῶτος προσήνεγεν ὑπὲρ τοῦ ἱεροῦ ἐκείνου σκοποῦ, τὸ δὲ παράδειγμά του ἠκολούθησαν οἱ πλοῦσιοι τῆς Ἀλεξανδρείας, ὁ Ἰωάννης Ἀντωνιάδης, ὁ Γεώργιος Ζερβουδάκης καὶ ἄλλοι. Οὕτω δὲ ἡ Κοινότης κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1888 εὗρέθη ἀπηλλαγμένη τοῦ χρέους. Ἀνεθεωρήθη, ὁ Ὀργανισμὸς αὐτῆς ἐγκριθεὶς καὶ ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως καὶ ἐπλουτίσθη διὰ νέων καθιδρυμάτων. Ὁ Ἀθέρωφ συμπληρῶν τὸ ἔργον τοῦ πρώτου μεγάλου ἔργου τῆς Κοινότητος Μιχαὴλ Τσιτσα προσεπηύξησε τὰ κοινοτικά Σχολικὰ ἱδρύματα, ἰδίαις δαπάναις ἀνεγείρας παρὰ τὴν Τσιτσαϊὰν Σχολὴν τὸ Ἀδερῶφειον Γυμνάσιον καὶ τὸ Ἀδερῶφειον Πιπθυναγωγεῖον. Ὑπὲρ τούτων καὶ ἄλλων τῆς Κοινότητος ἔργων ἐδαπάνησεν ἄνω τῶν 50,000 Ἀγγλικῶν λιρῶν καὶ διὰ διαθήκης αὐτοῦ κατέλειπεν εἰς τὴν Κοινότητα μεγάλα κτήματα πρὸς συντήρησιν τῶν ἱδρυμάτων τῆς.

Μεταξὺ τούτων ἐξέχει τὸ Νοσοκομεῖον, ἀνιδρυθὲν ἐπὶ τοῦ πρώτου Νοσοκομείου, ὑπερ εἶδομεν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, ἕνεκα τῆς αὐξήσεως τῶν μελῶν τῆς Κοινότητος. Ἡ πρώτη, περὶ ἐπανιδρύσεως αὐτοῦ σκέψις, ὀφειλομένη εἰς τὸν Πατριάρχην Σωφρόνιον, ἐγένετο τῷ 1875. Ἡ σκέψις ἐπραγματοποιήθη, ἀμέσως, τοῦ Πατριάρχου παραχωρήσαντος μέγα μέρος οἰκοπέδου ἀνήκοντος εἰς τὸ Πατριαρχεῖον. Κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1882 ἐγένοντο τὰ ἐγκαίνια τοῦ νέου Νοσοκομείου, οὗτινος αἱ αἰκοδομαὶ συνεπληρώθησαν μετὰ πενταετίαν. Ἡ Κοινότης ἀπέκτησε βραδύτερον καὶ ἄλλα ἱδρύματα διὰ τῆς γενναιοδωρίας τῶν Ἑλλήνων, καὶ ὃν χρόνον ἐπαγιοῦντο αἱ ἀνὰ τὴν Αἴγυπτον ἄλλαι ὀρθόδοξοι ἐλληνικαὶ παροικίαι, χάριν δὲ τῶν ἐν τῇ Ἀνω Αἰγύπτῳ παροικιῶν ὁ Πατριάρχης ἀνασυνέστησε τὴν Μητρόπολιν Θηβαΐδος.

Πλήρης ἡμερῶν ὁ Πατριάρχης Σωφρόνιος ἐν ἡλικίᾳ 97 ἐτῶν καὶ μετὰ 29 ἐτῶν πατριαρχείαν ἐτελεύτησε τῇ 22 Αὐγούστου 1899. Σπουδαῖος δὲ καὶ δραστήριος συνεργάτης αὐτοῦ ἐκτὸς ἄλλων ὁ Μ. Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντῖνος Παγώνης, ὅστις κυρίως εἶπεν, πολὺ διεψύχοντο τὸ Πατριαρχεῖον.

Μετά τὸν θάνατον τοῦ Πατριάρχου Σωφρονίου Τοποτηρητῆς τοῦ Πατριαρχικοῦ θρόνου ἐξελέγη, ὁ Πρωτοσύγκελλος Μελέτιος Ἀποστο-

Ὁ Πρεσβύτερος κ. Γεώργιος Ζαχαρούλης

Ἐγεννήθη ἐν Ἀλατούοις τῆς Μ. Ἀσίας τῷ 1881, ὅπου καὶ ἐδιδάχθη τὰ πρῶτα γράμματα. Εἶτα ἀπῆλθεν εἰς Ἱεροσόλυμα, ἐνθα τῇ φροντίδι καὶ προστασίᾳ τοῦ αἰοδίου Ἀρχιεπισκόπου Τιβερίουδος Πολυκάρπου Σεγκάκη εἰσῆχθη εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τοῦ Σταυροῦ τῷ 1896. Μετὰ τὸ πέρασ τῶν

Σύγχρονος Ἑλληνικῇ Ἐκκλησίᾳ

37

λόπουλος, κατὰ Δεκέμβριον δὲ τοῦ 1899 συνήλθεν ἐν τῷ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Πατριαρχικῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Σάββα ἡ ἐκλογικὴ συνέλευσις ἐξ 151 ἀντιπροσώπων κληρικῶν καὶ λαϊκῶν, ἵτις ἀνέδειξε τοὺς ὑποψηφίους, μετὰ δὲ τὴν ἔγκρισιν αὐτῶν ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως τῇ 10 Ἰανουαρίου 1900 συνεκροτήθη ἡ δευτέρα συνεδρία τῆς συνελεύσεως ἐξ 169 ἀντιπροσώπων, καθ' ἣν Πάπας καὶ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας ἐξελέγη, ὁ ἀπὸ Ναζαρέτ Φώτιος, πασίγνωστος ὢν ἐκ τῆς προηγηθείσης δράσεως αὐτοῦ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Ἱεροσολύμων.

Ὁ Φώτιος ἀπὸ τῆς 15 Σεπτεμβρίου 1900 ἐγκαθιδρυθεὶς ἐν τῷ ἐν-

ἐν τῇ Σχολῇ ταύτῃ, σπουδῶν του διορίσθη ἱεροκήρυξ τῆς ἐν Σμύρνῃ Ἱεροσυνετικῆς ἀδελφότητος «Εὐσεβείας» τῇ 1903. Μετὰ ἔν ἔτος εὐδοκίμου ὑπηρεσίας ἐπέδωκε εἰς τὸ διδασκαλικὸν ἐπάγγελμα, τὸ ὁποῖον ἐξήσκησεν μετὰ πολλοῦ ζήλου ἐπὶ ὁριστίαν ἐν Ἀγίῳ Ὄρει, ἐν Ἀλατσάτοις καὶ ἐν Ἱεροσολύμοις. Νειφεσθεὶς ἐν Ἱεροσολέμοις μετέβη εἰς Ἀλεξάνδρειαν, ὅπου ἐπὶ ἔν τος διετέλεσεν γραμματεὺς τοῦ Ἐκκλησι. Δικαστηρίου τοῦ Πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας. Τὴν 11ην Νοεμβρίου 1912 ἐχειροτονήθη Διάκονος καὶ τὴν 6ην Αὐγούστου 1913 ἐχειροτονήθη Πρεσβύτερος ὑπὸ τοῦ Μακαριωτάτου Πάπα καὶ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας κ. Φωτίου. Ἀπὸ δὲ τοῦ Ὀκτωβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους διορίσθη ἐφημέριος τῆς ἐν Ζαχαζίκῳ Ἑλληνικῆς Κοινότητος διδασκῶν ταύτης ταῦτα τὰ ἱερὰ μαθήματα ἐν ταῖς ἀνωτέραις τάξεσι τῆς Σχολῆς τῆς Κοινότητος ταύτης. Ἀφ' οὗτο δ' ἀνασυνεστήθη ἡ ἱερὰ Μητρόπολις Λεοντοπόλεως, ἥς ἔδρα εἶνε τὸ Ζαχαζίκιον, διατελεῖ Γενικός Ἀρχιερατ. Ἐπίτροπος τοῦ Ἀγίου Λεοντοπόλεως κ. Χριστοφόρου τιμηθεὶς ὑπ' αὐτοῦ, εἰς ἀμοιβὴν τῶν ὑπηρεσιῶν του, διὰ τοῦ τίτλου τοῦ Οἰκονόμου, διορισθεὶς ὅμα καὶ Πάρεδρος τοῦ Ἐκκλησι. Δικαστηρίου τῆς Μητροπόλεως ταύτης. Μελετηρὸς καὶ ἀκούραστος ὁ Αἰδ. Οἰκονόμος κ. Γ. Ζαχαροῦλης ἐδημοσίευσεν περισπουδαίους Μελέτας. 1) Ἐν τῇ «Νέᾳ Σιών» Ἱεροσολύμων.—Περὶ Ἀπολλινάριου τοῦ Λαοδικεῖας (Αἰνέσιμ. διατριβ.)—Φῶς ἐκ Φωτός, ἡ ἡ ἀξία τῆς Ἀγίας Γραφῆς.—Διάφοροι διαλέξεις περὶ οἰκογενειακοῦ βίου καὶ ἀνατροφῆς τέκνων τοῦ Frank Thomas, κατὰ μετάφρασιν ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ (ἐδημοσίευσεν καὶ εἰς ἰδιαιτερον φυλλάδιον). 2) Ἐν τῇ «Ἐκκλησιαστικῇ Ἀληθείᾳ» Κοπύλου.—Αἱ πρὸς Ἀπολλινάριον τὸν Λαοδικεῖας σχέσεις τοῦ Μεγ. Βασιλείου.—Αἱ ἁγιοσυγκεντρικαὶ πεποιθήσεις τοῦ Κεπλέρου. 3) Ἐν τῷ «Πανταίνῳ Ἀλεξανδρείας».—Ρήματα Ζωῆς.—Διατὶ ζῶμεν.—Ὁ Κλήρος ἐν τῇ Κοινωνίᾳ καὶ ἄλλοι. 4) Ἐν τῷ «Ἐκκλησιαστικῷ Φύρῳ» Ἀλεξανδρείας.—Ἐκκλησία καὶ Θεῶν μελέτη κριτική. 5) Ἐν τῷ «Χριστιανῷ» Λευκωσίας.—Λέξεις τινὲς περὶ ἀντιτροπῆς. 6) Ἐν ταῖς ἐφημερίαις «Αἴγυπτος» Ζαχαζίκιον καὶ «Κλέρι» Καίρειν—διάφοροι ὁμιλίαι καὶ ἄρθρα ἡθικοκοινωνικοῦ καὶ ἐκπαιδευτικοῦ περιεχομένου.

δόξῃ Πατριαρχικῷ θρόνῳ Ἀλεξανδρείας, κυβερνᾷ ἔκτοτε ἐν εἰρήνῃ τὸ ἐμπειπιστευμένον αὐτῷ ποίμνιον καὶ προάγει αὐτὸ κατὰ Χριστόν. Ἐκκλησιαστικὸς ὢν βήτωρ ἔξοχος, γνώστης τῆς Ἀγίας Γραφῆς καὶ τῆς διδασκαλίας τῆς Ἐκκλησίας τέλειος, κύριον ποιμαντικὸν αὐτοῦ ἀσχόλημα ἔχει τὸ κήρυγμα τοῦ θεοῦ λόγου. Ἀνατραφεὶς ἐν μέσῳ τῶν ἱερῶν Προσκυνημάτων τῆς Παλαιστίνης ἐκ παίδων καὶ τὴν ἀκριβείαν τῶν διατάξεων καὶ τῶν ἱερῶν τελετῶν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐκεῖ διδασκθεὶς, τελεῖ μετὰ μεγαλοπρείας ἕνα καὶ τάξεως τὰς ἱεράς τελετὰς καὶ εἶνε αὐστηρὸς τηρητὴς τῶν παραδόσεων τῆς Ἐκκλησίας.

Κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ προκατόχου αὐτοῦ Σωφρονίου ἐπεμελήθη τῆς περαιτέρω ἀναπτύξεως τῆς Κοινότητος Ἀλεξανδρείας, ἐπ' αὐτοῦ δὲ προσετέθησαν εἰς τὰ καθιδρύματα αὐτῆς ἡ Σαλβάγειος Ἐπαγγελματικὴ Σχολή, Ἰδρυμα τῆς οἰκογενείας Κωνσταντίνου Σαλβάγου, ἡ Ζερβουδάκειος Σχολή, Ἰδρυμα Γεωργίου Ζερβουδάκη, τὸ Οἰκονομικὸν Συστήμιον καὶ τὸ Ὀρφανοτροφεῖον ὑψηλῶν. Ἰδρύματα Ἐμμανουὴλ καὶ Βεργινίας Μπενάκη. Ταυτοχρόνως δὲ συνεπληρώθη τὸ δίκτυον τῶν ἀνά τὴν Αἴγυπτον παροικίων, πλείστους δὲ ναοὺς καθιέρωσεν ὁ Πατριάρχης Φώτιος ἐκ τῶν περαιτέρω ἀναγκασμένων. Πρὸς διαποσίμωσιν δὲ τοῦ λαοῦ ἀπεφάσισε νὰ ἐπανιδρύσῃ τινὰς τῶν Ἐπισκοπῶν τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας, ἵτις ἐν τοῖς ἀρχαίοις χρόνοις ἤριθμοι 100 Ἐπισκοπάς, ἐπεμελήθη δὲ καὶ τῶν Μοναστηρίων ἀνοικοδομήσας τὴν Μονὴν τοῦ ἁγίου Γεωργίου ἐν Πλαιῷ Καίρῳ. Ἐπεμελήθη ὡσαύτως καὶ τῶν θεολογικῶν γραμμάτων, ἰδρύσας δύο περιοδικὰ καὶ προσέλαθεν εἰς τὰς τάξεις τοῦ Κλήρου μεμορφωμένους ἄνδρας.

Σήμερον δὲ τὸ Πατριαρχεῖον Ἀλεξανδρείας εἶνε συντεταγμένον ὡς ἑξῆς :

Φώτιος Πάπας καὶ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας, Λιθύης, Πενταπόλεως, Αἰθιοπίας καὶ πάσης τῆς γῆς Αἰγύπτου.

α'. Πατριαρχεῖα.

Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, Μονὴ τοῦ ἁγίου Σάββα.

Ἐν Καίρῳ, Μονὴ τοῦ ἁγίου Νικολάου.

β'. Ἐπαρχίαι.

1 Τριπόλεως, Μητροπολίτης Θεοφάνης, Πατριαρχικὸς Ἐπίτροπος ἐν Ἀλεξανδρείᾳ.

2. Μέμφιδος, Μητροπολίτης Νεκταρίου, Πατριαρχικός Ἐπίτροπος ἐν Καίρῳ.
3. Πηλουσίου, Μητροπολίτης Πολύευκτος.
4. Λεοντοπόλεως, Μητροπολίτης Χριστοφόρος.
5. Νουβίας, Μητροπολίτης Νικόλαος.
6. Πτολεμαίδος, Μητροπολίτης Παρθένιος.
7. Ἀζώμης. —

Ἄρχιμ. ΧΡ. Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΙ ΕΝ Τῇ ΔΙΑΣΠΟΡᾷ

Μέγα μέρος τοῦ ἔθνους ἡμῶν γινώσκομεν εἰς πολλὰς πόλεις τῶν πέντε πεπολιτισμένων ἡπείρων τῆς γῆς διεσπαρμένον, ἐργαζόμενον ὑπὲρ ἑαυτοῦ καὶ τῶν οἰκείων καὶ συγγενῶν πρώτον, ὑπὲρ τῶν πατρίδων αὐτῶν δεύτερον, ὑπὲρ τῶν μεζόνων τοῦ ἔθνους συμφερόντων τρίτον. Λέγομεν πάντα ταῦτα τ' ἀθροίσματα σήμερον — οὐκ ὀρθῶς πάντα — Ἐκκλησίας ἐν τῇ διασπορᾷ, καίτοι ἡ λέξις ἀποκρίνεται μᾶλλον προσφυῆς ἐκεῖ, ὅπου ὀρθόδοξος ἱερά ἀρχὴ λείπει· ὅπου, καθὼς ἐν Ρωσίᾳ καὶ Ρουμανίᾳ, καὶ τῇ περιφερείᾳ τῶν αὐτοκεφάλων ὀρθοδόξων ἐν τῇ πρώτῃ Αὐτοπροσυγγρικῇ μοναρχίᾳ Ἐκκλησιῶν, ὑπάρχουσι καὶ λειτουργοῦσιν ἱερεῖς ἀρχαί, δι' ἃ δὴ κληρὸς ἀνώτερος, οἷος δὲ ἵπποτε ἑλλην πηγνύων κοινότητα συνιστᾷ ἐνορίαν τελοῦσαν ὑπὸ τὸν ὀρθόδοξον ἀρχιεπίσκοπον. Ὄχι δὲ ἀποικίαν, οἷας ἐννοοῦμεν τὰς ἐν τῇ Ἀπὼ Ἀσίᾳ, καὶ τὰς ἐν Τύνιδι καὶ Μαρόκῳ καὶ Κεῖπτάουν καὶ Κογκῷ, καὶ τὰς ἐν Ἑσπερίᾳ.

Ἡ λέξις, αὐστηρῶς ἐξηγουμένη, σημαίνει πιστῶν χριστιανῶν ἄθροισμα, τὰ θρησκευτικὰ αὐτῶν καθήκοντα, προστασία τῶν τοπικῶν ἀρχῶν, ἐξασκούντων ἐλευθέρως, ἐχόντων ἅρα ναόν, ἐχόντων ἱερεῖς, ἐνίοτε δὲ καὶ σχολεῖον. Οἱ ἱερεῖς τῶν ἐν διασπορᾷ Ἐκκλησιῶν ἔχουσι βεβαίως τὴν πνευματικὴν ἀρχὴν αὐτοῦ ἕκαστος, ἣς καὶ μνημονεύει ἐν ταῖς ἱεραῖς τελεταῖς καὶ ταῖς ἀκολουθίαις. Καὶ ὅπου μὲν ὀρθόδοξος ὑπάρχει ἀρχιερεὺς, ὁ τῆς ἐκεῖ παροικίας τῆς ἑλληνικῆς ἐφημέριος ὀφείλει τούτου ἵνα μνημονεύῃ, ὅπου δ' οὐδὲ ἵχνος ὑπῆρχεν ἐποπτείας ἀρχιερατικῆς ὀρθοδόξου, πνευματικὴ κατὰ κανόνας ἀρχὴ ἦν ὁ ἀρχιερεὺς, ἀπ' οὗ τὴν χειροθεσίαν ἔλαβεν ὁ ἱεουργῶν ἐφημέριος.

Καὶ ἔδει μὲν ἵνα γίνηται πάντοτε κατὰ τοῦτο τὸ δίκαιον· ἀλλ' εἰρή-

*Ὁ Πρωτοπρεσβύτερος κ. Κωνστ. Καλλίνικος, ἱερατικῶς Προϊστάμενος
τῆς Ἑλλ. Κοινότητος Μαγνητίας τῆς Ἀγγλίας*

Ἐγεννήθη ἐν Ἀλατισάτοις τῆς Ἐρυθραίας Χερσονήσου τῷ 1870 ἐκ γονέων Ἀλατισιανῶν, ἀλλὰ τὴν παιδικὴν του ἡλικίαν διήλθεν ἐν Βρυούλλοις, ἐκ τῆς Ἀναξαγορείου Σχολῆς τῶν ὁποίων ἀπεφοίτησεν ἀριστοῦχος. Ἀποσταλεὶς εἰς τὴν κατὰ Χάλκην Θεολογ. Σχολὴν κατ' ἀρχάς μὲν ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Γέροντος Ἀγ. Ἐφέσου Ἀγαθαγγέλου τοῦ Μάγνητος, εἶτα δὲ ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Ἀγ. Ἐφέσου Κωνσταντίνου τοῦ Βαζιάδου, τοῦ καὶ μετέπειτα Οἰκου-
κουμηνικοῦ Πατριάρχου, ἐπεράτωσε τὰς θεολογικάς του σπουδὰς ἀριστοῦχος

γετο ποικιλία ἱερῶν ὑπηρεσιῶν. ἂν ἐπιτρέπεται ἡ λέξις ἤκουσα πρὸ πολλῶν ἐτῶν κληρικοῦ διηγουμένου μοι ὅτι ὁ ἐν Μασσαλίᾳ ἐρη-

καί πάλιν τῷ 1896, μεθ' ὃ προσεκλήθη εἰς Σμύρνην ὡς τακτικὸς ἱεροκῆρυξ τῆς λαμπρῶς τότε δοῦσης «Εὐσεβείας», ὅτε καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ ἑγγαμιον στάδιον Μετ' ὀλίγων μῆνας προσκλήθεῖς εἰς Κωνσταντινούπολιν ὑπὸ τοῦ τότε μὲν χωροεπισκόπου Χαριουπόλεως, νῦν δὲ Μητροπολίτου Ἀρμασείας Γερμανοῦ τοῦ Καραβαγγέλη, ἐσπευσεν εἰς τὴν καλοῦσαν αὐτὸν φωνὴν διδασκάλου καὶ προστάτου καὶ χειροτονηθεὶς ὑπ' αὐτοῦ Διάκονος καὶ Πρεσβύτερος, συγκατηριθμήθη μὲν εἰς τὸν ἐνοριακὸν κλῆρον τοῦ Πέραν, ἀνέλαβε δὲ τὸ κήρυγμα καὶ τὴν διδασκαλίαν τῶν θρησκευτικῶν εἰς τὸ Ἑλληνογαλλικὸν Λύκειον, τὸ Ζωγράφειον, τὸ Ἑλληνογαλλικὸν Παιδαγωγεῖον καὶ τὸ Ἀγγλικὸν Παιδαγωγεῖον. Ὡς ἱεροκῆρυξ ὁ Κ. Καλλίνικος εἰργάσθη ἐν Κ[α]πὼλει ἀνεκδοτῶς ἐπὶ ὀκταετίαν, ζηρῶντων οὐ μόνον τὰς Κυριακάς ἐν τῇ λειτουργίᾳ καὶ τῷ ἑσπερινῷ, ἀλλὰ καὶ τὰς Τρίτας καὶ Πέμπτας ἐν τῷ Φιλολογικῷ Συλλόγῳ καὶ τοῖς Ταταούλοις, οὐ μόνον εἰς τοὺς ναοὺς, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ Κυριακὰ σχολεῖα, οὐ μόνον πρὸς τοὺς ἐνήλικας, ἀλλὰ καὶ ἰδιαιτέρως πρὸς τὰ παῖδια, ἐπὲρ ὧν «θρησκευτικὰ ἀναγνώσματα» ἐν τῷ περιοδικῷ τοῦ Παιδικοῦ Κόσμου» ἐπὶ δεκαετίαν συνέτασσε. Διετέλεσε δὲ καὶ ἐπὶ ἑτῇ συνεχῇ πρόεδρος τοῦ Φιλοπτόχου Σωματείου «Ὁ Ἅγιος Μηνᾶς», οὗτινος σκοπὸς ἡ φροντίς περὶ τῶν ἀπόρων παίδων, πρόεδρος τοῦ Φιλολογικοῦ Τμήματος τοῦ ἐν Πέραν Φιλολογικοῦ Συλλόγου καὶ μέλος τῆς ἐν τοῖς Πατριαρχείοις Ἑκπαιδευτικῆς Ἐπιτροπῆς. Ὁ αἰνιχτοῦς Πατριάρχης Ἰσαακίμ ὁ Γ', δεικνύων τὴν ἐκκλησιαστικὴν εὐαρέσκειαν πρὸς αὐτὸν τοῦ ἀπέμεινε τὸ ὑψίστιον τοῦ Πρωτοπρεσβυτέρου τῆς Μεγ. Ἐκκλησίας, ἐνεχείρισε δὲ εἰς αὐτόν, διὰ τὰ φέρη, ἐγκόλιον Σταυρόν. Αὐτοχρῶς ὁ Κ. Καλλίνικος προσεβλήθη ἀπὸ ὑπερκόπων τοῦ φέρυγος καὶ ἐκὼν ἀκὼν ὀφείλει ν' ἀλλάξῃ βίον. Τὰ Χριστούγεννα τοῦ 1904 προσκληθεὶς, ἀνέλαβε τὰ καθήκοντα τακτικῷ ἡμερησίου τῆς Ἑλλήν. Κοινότητος Μαγκεστρίας τῆς Ἀγγλίας, ὅπου καὶ ἐκτοτε διαμένει, με συντετριμμένην μὲν, ὡς πάντοτε, τὴν ὑγίαν, ἀλλὰ συνεχίζων διὰ τῆς γραφίδος τὴν ἐπὲρ τῆς Ἐκκλησίας ἐργασίαν του. Ὁ Κ. Καλλίνικος ἐν Ἀγγλίᾳ ἐξηκολούθησε τὰς θεολογικὰς σπουδὰς του ἐπὶ τριετίαν. Διηύθυνε δὲ καὶ τὴν «Εἰρήνην», περιοδικὸν ἀγγλοελληνικόν, τὴν προσέγγισιν τῆς Ἀγγλικανικῆς μετὰ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας στοχαζόμενον. Τῷ 1911 ἀντεπροσώπευσε τὸ Οἰκουμενικὸν μᾶς Πατριαρχεῖον ἐν ταῖς ἑορταῖς ἐπὶ τῇ πεντακοσιετηρίδι τῶν Σκοτικῶν Πανεπιστημίων. Τῷ 1918 ἀντεπροσώπευσε τὰς ἐν Ἀγγλίᾳ κοινότητας Μαγκεστρίας, Κάρδια καὶ Λιβερπούλης ἐν τῷ ἐν Παρισίοις συνεδρίῳ τῶν ἀλυτρώτων Ἑλλήνων. Ὁ Κ. Καλλίνικος ἔχει τιμηθῇ ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως διὰ τοῦ Σταυροῦ τοῦ Σωτήρος, εἰς ἀμοιβὴν τῶν πολυτίμων πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν ὑπηρεσιῶν του. Ὡς βιβλία αὐτοῦ τοῦ Κ. Καλλίνικου (παρεκτὸς τῶν ποικίλων αὐτοῦ ἐν τοῖς περιοδικοῖς ἄρθρων) ἐδημοσιεύθησαν ἄχρις ὥρας τὰ ἑξῆς: α') ἡ Προσευχή, β') Hindrances καὶ Progress in the Greek Church, γ') ἡ Ἀμαρτία, δ') ὁ Θεὸς ἐν τοῖς ἔργοις αὐτοῦ, ε') Ἀγία Σοφία, ς') Πέραν τοῦ Τάφου, ζ') Ἡ φροντίς τῶν νεκρῶν, η') Κυριακαὶ ὁμιλίαι, θ') Ἡ ἐξομολόγησις, ι') The Greek Orthodox Church, ια') Χριστιανισμὸς καὶ Πόλεμος. Ὑπὸ τὰ πιεστήρια δὲ εἰσίσκεται τὸ λειτουργικὸν τοῦ ἔργου «Ὁ Χριστιανικὸς ναός».

μέριος Γρηγόριος Φωτεινός ἐμνημόνευε κατὰ τῆς ἱερατελείας τοῦ ὀνό-

Ὁ Πανοσιολ. ἀρχ. κ. Γεννάδιος Θέμελις, Ὑπερτατικῶς Προϊστάμενος
τῆς Ἑλλ. Ὁρθ. Κοινότητος Κάρδιφ τῆς Ἀγγλίας

Ὁ Πανοσιολογιώτατος ἀρχ. κ. Γεννάδιος Θέμελις ἐγεννήθη ἐν τῇ νήσῳ Καλύμνῳ, ὅπου καὶ ἐδιδάχθη τὰ πρῶτα γράμματα καὶ ἐπεφάνησε τὰς γυμνασιακὰς του σπουδὰς. Κατόπιν τῆς μεγάλης του κλίσεως καὶ ἀγάπης πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν, ἐχειροτονήθη Διάκονος τῷ 1871 καὶ μετὰ τοῦτο μετέβη εἰς Κόνσταντιν, ὅπου διετέλεσεν ὡς τοιοῦτος ἐν Βαθυσφυάκῃ τοῦ Πασαπόρου καὶ τῷ 1878 ἐποποιετήθη ὁμοστικῶς ἐν τῷ ἐν Πέραν τῆς Κωνσταντινουπόλεως κεντρικῷ ναῷ τῶν Εἰσα-

δίων της Παναγίας. Βραδύτερον τῇ 1910 ἐχειροτονήθη ἱερεὺς καὶ ἀπεστάλη ἐν αὐτῷ ἔτος ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Κωνσταντίνου Ε' εἰς τὴν Ἀμβέρσσαν τοῦ Βελγίου ὡς ἱερατικῶς προοιτάμενος τῆς ἐκεῖ ἀρχιεπισκοπῆς Ἑλλ. Ὁρθοδόξου Κοινοτήτος. Διαμένων δ' ἐνταῦθα ἀφ' ἐνὸς ἐφρόντισεν, ἀκαμάτως ζηλωτὴς αὐτὸς τῆς Παιδείας, νὰ εὐρένῃ τὰς σπουδὰς του, φετὼν εἰς τὸ ἐκτὶ Πανεπιστήμιον, οὗ ἀνεκηρύχθη διδάκτωρ τῆς Φιλοσοφίας, ἀφ' ἑτέρου δ' εἰργασθὲν ὅσον οἶδεῖς ἄλλος ἐθνοφελῶς καὶ μετὰ περινοίας οὗ τῆς τυχεύσης. Κυριώτερον ἔργον του ὑπῆρξεν ἡ σύμπτυξις συλλόγου ὑπὸ τῶν ἐν Ἀμβέρσῃ Ἑλλήνων φοιτητῶν, μεθ' οὗ συνηνώθησαν βραδύτερον πολλοὶ συμπληθέντες ἐν Βελγίῳ παρόμοιοι σύλλογοι. Ἐμερίνησε διὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἑλληνικῆς εἰς τοὺς ἐκ Φλαμανδῶν μητέρων Ἑλληνόπαιδας καὶ τέλος ἐπεξέτεινε τὴν θερμοφρόν δι' αὐτῶν του καθ' ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις τῆς κοινωνικῆς δράσεως, τονόνων αὐτὰς διὰ τῆς εἰς Χριστὸν Πίστεως. Κατὰ δὲ τὴν ὑπὸ τῶν Γερμανῶν ὥλεισιν τῆς Ἀμβέρσας, τελευταῖος αὐτὸς ἐπεβίβάσθη ἐπὶ τοῦ μετακομίζοντος τοὺς πρόσφυγας ἀτμοπλοίου, ἐφ' οὗ πάντες οἱ Ἕλληνες διεσώθησαν δι' αὐτοῦ. Κατόπιν δὲ πολλῶν ταλαιπωριῶν ἦλθεν εἰς Λονδίνον ἑξασκῶν αὐτόθι ἐπὶ τινα χρόνον τὸ ἔργον τοῦ κράτους. Ὀλίγον δὲ βραδύτερον διορίσθη ἱερατικῶς προοιτάμενος τῆς ἐν Κάρδιφ Ἑλληνικῆς Κοινοτήτος, ἧς ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν ἐπεσπάσατο ἀμέριστον τὴν ἐκτίμησιν καὶ ἀγάπην διὰ τοῦ ἀκαμάτου ζήλου, μεθ' οὗ ἐπεδόθη εἰς τὰ ἱερατικά του καθήκοντα.

Εἶνε ἐνταυθὶς τῆς ἀρχαίας ἑλλ. γλώσσης, εἰς τὴν ἐκμάθησιν τῆς ὁποίας ἐπὶ πολὺ κατέγινεν. Ἐξεδόκει διαφόρους περιοπουδίστους Μελέτας, ἰδίαις πάντοτε δαπάναις, οἷον ὁ χριστιανισμὸς ὡς ἠθικοποιητικὴ δύναμις καὶ ἄλλας.

Ὁ Πανοσιολ. ἀρχ. κ. Γεννίδιος Θέμελης εἶνε ἐκ τῶν κληρικῶν ἑκείνων, οἵτινες ἐξήσαν ἱσχυροτέρους ὁλοφύχως τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸ Ἔθνος του.

ματος τοῦ μητροπολίτου Χίου τοῦ Σωφρονίου, ὃ δὲ παπὰ Θεμιστοκλῆς Παντελίδης (Μασσαλίας πρὸ τοῦ 1850) τοῦ Χίου Γρηγορίου. Ὁ ἐν Λον-

Ὁ Πανοσιολ. ἀρχ. κ. Κύριλλος Βαφειαδάκης,
ἐφημέριος ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ

Ὁ Πανοσ. ἀρχ. κ. Κύριλλος Βαφειαδάκης ἐγεννήθη ἐν Σμύρνῃ τῷ 1860. Ἐφοίτησεν εἰς τὴν ἐκεῖ Εὐαγγελικὴν Σχολήν, ἀποφοιτήσας δὲ ταύτης ἐνεγράφη εἰς τὴν Θεολ. Σχολήν τοῦ Πανεπιστημίου, ἐξ ἧς ἐξῆλθεν διδάκτωρ τῆς Θεολογίας τῷ 1902. Εἶτα ἐπὶ δεκαπενταετίαν ὅλην ὑπηρέτησε μετὰ πολλοῦ ζήλου ὡς ἀρχιερατικὸς ἐπίτροπος τοῦ ἀειμνήστου Μητροπολίτου Σμύρνης κ. Βασι-

λείου ἐν τῇ Ἐπαρχίᾳ του τιμώμενος καὶ ἀγαπώμενος ὑπὸ πάντων. Δηρῶνται ἐπ' ἀρχετόν καὶ μετ' ἀξιοθauμάστου ἀκριβοδικαιοσύνης τὸ Πνευματικὸν δικαστήριον Σμύρνης ὡς Πρόεδρος αὐτοῦ. Πρὸ δωδεκαετίας μετέβη εἰς Ἀμερικὴν ἐργασθεῖς καὶ ἐκεῖ κατὰ τὴν κοινὴν ὁμολογίαν, ἐθνοφελῶς, κηρύττων μετ' ἐν-θέου ζήλου εἰς τοὺς ἐκεῖ Ἑλληνας μισοπαλαιστὰς τὸ σέβας πρὸς τὴν πίστιν τῶν πατέρων καὶ τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν πατρίδα. Ἐνήργησε τὴν συλλογὴν ἐργῶν ὑπὲρ τοῦ Οἴκ. Πατριαρχείου συλλέξας καὶ ἀποστελῶν εἰς αὐτὸ σεβαστὸν ποσόν. Ἡτύχησε νὰ θέσῃ τοὺς θεμελίους λίθους καὶ τῶν δύο ἐκκλησιῶν οἴκων καὶ εἰς τὰς δύο ἑλλ. Κοινότητες εἰς ἃς ὁπηρέτησεν ὡς ἱερατικῶς προϊστάμενος τῆς Μινναπολέως καὶ τῆς Νέας Ὑόρκης, ἐν ἧ ἀπὸ τετραετίας εὐδοκίμως ἐρημεύει. Εἶνε ὁ μόνος κληρικὸς ἐν Ἀμερικῇ, ὅστις κατώρθωσε νὰ διδάσκῃ τὰ θρησκευτικὰ εἰς τοὺς ἐλληνόπαιδας τοὺς φοιτῶντας εἰς τὰ Ἀμερικανικὰ σχολεῖα καθ' ὁρισθείσας ὥρας καὶ αἰθούσας, ἀναξιοπυρὼν ἐν αὐταῖς οὕτω τὸ θρησκευτικὸν καὶ πατριωτικὸν αἶσθημα αὐτῶν.

δίνω Ἱερώνυμος Μυριανθεὺς τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἱεροσολύμων κλπ. Ἀλλ' ἐπειδὴ τινες, ἐκτὸς τοῦ ὀνόματος τοῦ χειροτονήσαντος αὐτοῦς, ἐμνη-

*Ὁ Πανοσιολ. ἀρχιμανδρίτης κ. Τιμόθεος Ἱ. Εὐαγγελινίδης,
Πρωθιερεὺς τῆς Βασιλ. Πρεσβείας καὶ Προϊστάμενος
τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος Βουκουρεστίου*

Ἐγεννήθη ἐν Πολιχνίτῳ τῆς Μιτυλήνης τῇ 1881. Ἀπεφοίτησεν ἐκ τῆς Με-
γάλης τοῦ Γένους Σχολῆς τῇ 1906. Ὑπηρέτησεν ὡς Πρωτοσύγκελλος τῆς Ἱ.
Μητροπόλεως Μηθύμνης παρὰ τῷ ἀειμνήστῳ Μητροπολίτῃ Στεφάνῳ Σουλίδῃ
μέχρι τοῦ 1910, ὅτε εἰσαχθεὶς εἰς τὴν κατὰ Χάλκην Ἱ. Θεολογικὴν Σχολὴν
ἀπεφοίτησεν αὐτῇ τῇ 1914. Ἐκτοτε διατελεῖ Πρωθιερεὺς τῆς Βασ. Πρεσβείας

μόνευον ἀτόπως, ἀντικανονικῶς καὶ ἀνόμως τῆς ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἀρχὴ ἑμῶς πνευματικῇ, συνωδᾷ τῷ 28 κανόνι τῆς ἐν Χαλκηδόνι Δ' οἰκουμενικῆς Συνόδου, ὁ οἰκουμενικὸς ὁμολογεύ-

καὶ ἱερατικῶς Προϊστάμενος τῆς Ἑλλ. Κοινότητος Βουλκουρεστίου. Κατὰ τὴν Γερμανοβουλγαρικὴν κατοχὴν κατεδιώχθη ἀπηνῶς, φυλακισθεὶς ἐπὶ τρίμηνον καὶ ἐξορισθεὶς εἰς τὴν Βουλγαρίαν ἐπὶ ἑτος καὶ πλέον. Ἰδοὺ τί ἔγραψεν ἡ γαλλόφωνος ἡμιεπίσημος Ρουμανικὴ Ἀνεξαρτησία Βουλκουρεστίου κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν του μετὰ τὴν ἀνακωχὴν: « πληροφροσύνῃ μετ' εὐχαριστήσεως δι' ἐπανήλθεν ἐκ Βουλγαρίας ὁ Πανοσιολ. Ἀρχιμανδρίτης κ. Τιμ. Εὐαγγελινίδης, Προϊστάμενος τῆς ἐνταῦθα Ἑλλην. Βασ. Πρεσβείας. Ὁ διαπρεπὴς κληρικὸς ὅμως τῇ εἰσόδῳ τῶν ἐχθρικῶν στρατευμάτων ἔπεσεν ὑπὸ τὸ μίσος καὶ τὴν ἐκδίκησιν τῆς ληστρικῆς Ἀστυνομίας διὰ τὰ φιλανθρωπικά αὐτοῦ αἰσθήματα καὶ διὰ τὴν πατριωτικὴν αὐτοῦ δρᾶσιν ἀπὸ τῆς ἐλευσεώς του ἐνταῦθα μετὰ τῶν συμπατριωτῶν του. Φυλακισθεὶς ἐν τῷ Αὐτοκρατορικῷ Ξενοδοχείῳ (Hôtel Imperial) καὶ Στρατιωτικῇ Λέσχῃ, ἀπῆλθον μετὰ τρίμηνον περὶ τοῦ εἰς Βουλγαρίαν, ὑποστάς τὰ πάνδενα καὶ γινόμενος ἀντικείμενον ὅλων τῶν κακῶν τῆς ἐξορίας. Ὁ Ἀρχ. Τιμόθεος εἶνε εἰλικρινὴς φίλος τῆς Ρουμανίας παρασχὼν πολλὰς ὑπηρεσίας εἰς τὸν Ρουμανικὸν Ἐρυθρὸν Σταυρὸν καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Βουλγαρίᾳ πρὸς τοὺς αἰχμαλώτους Ρουμάνους στρατιώτας. Καὶ ἤδη ἐπανήλθεν ἐν μέσῳ τῆς Ἑλληνικῆς Παροικίας, ὑπὸ τῆς ὁποίας τὰ μέγιστα ἀγαπᾶται καὶ ἐκτιμᾶται μετὰ τὸν στέφανον τοῦ μαρτυρίου. Indépendance Roumaine 17 Δεκεμβρίου 1918.

Ἄμα τῇ ἐπιστροφῇ του ἡ Κοινότης Βουλκουρεστίου συνελθούσα ἐν ἰδιαιτέρῳ συνεδριάσει ἀπεφάσισε νὰ προσέγῃ αὐτῷ πολύτιμον ἀναμνηστικὸν Σταυρὸν, δι' ἑράνων τῶν ἐν Βουλκουρεστίῳ Ἑλλήνων, οἵτινες ἐντὸς ὀλίγου ἀνῆλθον εἰς 30.000 φράγκα, πρᾶγμα ὡς μαρτυρεῖ τὸ μέτρον τῆς ἀγάπης καὶ ἐκτιμῆσεως τῶν ἐκεῖ ὁμογενῶν.

Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις εἰς ἀμοιβὴν τῶν πρὸς τὴν πατρίδα πολιτῶν ὑπηρεσιῶν του ἀπένεμειν αὐτῷ τὸν Ἀργυρὸν Σταυρὸν τοῦ Σωτήρος. Ἡ δὲ Ρουμανικὴ τὸν Ταξιάρχην τοῦ Ρουμανικοῦ Στέμματος πρώτης τάξεως καὶ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ ἰδοὺ τί ἔγραψε τὸ «Ἔθνος» τοῦ Βουλκουρεστίου:

• Ἐξαιρετικὴ τιμὴ

• Ἐξαιρετικὴν ὅπως τιμὴν ἀποτελεῖ ἡ ἀπονομὴ τοῦ Ταξιάρχου τοῦ Ρουμανικοῦ Στέμματος πρώτης τάξεως εἰς τὸν διακεκριμένον Προϊστάμενον τῆς Κοινότητός μας Πανοσ. Ἀρχιμανδρίτην κ. Τιμόθεον Εὐαγγελινίδην.

• Ἡ Ρουμανικὴ Κυβέρνησις ἐπιβραβεύει οὕτω τὴν πατριωτικὴν δρᾶσιν οὐ μόνον τοῦ Ἑλλήνος λευίτου, ἀλλὰ καὶ ἐκείνου, ὅστις εἰς τόσον κρίσιμους στιγμὰς καὶ ἐν ἐξορίᾳ ἐφρισκόμενος τοσαύτας προσέφερεν εἰς τὴν φίλην Ρουμανίαν θηρησίας.

• Εἰς τὴν αὐτοῦ Πανοσιολογιότητα διαβιβάζομεν τὰ συγχαρητήρια ὁλοκλήρου τοῦ ἑλληνισμοῦ τῆς Ρουμανίας, ὃν τόσον ἠγάπησε καὶ παρ' οὗ τοσοῦτον ἐξετιμῆθη καὶ ἠγαπήθη.

(Ἑλλ. ἐφημερὶς «Ἔθνος» 20 Ἰανουαρίου 1920)

Καὶ ὁ Ἑλληνικὸς καὶ ὁ Ρουμανικὸς τύπος πολλάκις ἔκαμαν εὐφρομὸν μνηεὶν εἰς διαφοροὺς περιστάσεις διὰ τὸν Πανοσιολ. Ἀρχιμ. κ. Τιμόθεον Εὐαγγελινίδην, ὅστις τυγχάνει κληρικῇ φροσύνην πρῶτης τάξεως.

ται πατριάρχης, ἀρχή τῶν ἐν τοῖς βαρβαρικοῖς ἔθνεσιν Ἐκκλησιῶν. Καί ἐρμηνεύουσι μὲν αἱ παλαιαὶ τῶν κανόνων ἐρμηνεῖαι τίνες ἦσαν ἀκριβῶς αἱ βαρβαρικαὶ γῶραι καὶ φυλαὶ, ἀλλ' ἐπειδὴ αἱ ἐν τῇ Ἀπω' Ἀσίᾳ (Δάκκᾳ, Καλκούττιζ, Νόρινγγεντζ), αἱ ἐν τῇ ἄκρᾳ Νοτίᾳ Ἀφρικῇ, αἱ ἐν Αὐστραλίᾳ, αἱ ἐν Τύνιδι καὶ Μαρόκῳ καὶ τῇ ἀνθυπατικῇ Ἀφρικῇ Ἐκκλησίαι οὐδ' εἰς τὸν Ἀντιοχείας, οὐδ' εἰς τὸν Ἀλεξανδρείας κανονικῶς ἦν δυνατόν 'να ὑποταχθῶσιν, ἐθεωρήθησαν πᾶσαι αὗται αἱ ἑλληνικαὶ παροικίαι δικαιοῦμεναι 'να τύχῃσι τοῦ προνομίου τοῦ ὑπὸ τοῦ 28 κανόνος εἰς τὸν οἰκουμενικὸν πατριάρχην διδομένου, καὶ 'να θεωρήσωσιν αὐτὸν ὄντα κανονικὴν αὐτῶν ἀρχὴν, μνημονεύουσαι κατὰ τὰς ἱερουργίας αὐτοῦ. Ἐπειδὴ δὲ ἡ διάκρισις τῶν ἀποτελούντων τὰς ἑλληνικὰς ἀποικίας εἰς ἱππηκόους ἐκείνου καὶ τούτου τοῦ κράτους, ἐνῶ συν-ἄμα ἦσαν καὶ τέχνα πνευματικὰ τοῦ Κ|πόλεως πατριάρχου, κατὰ τὸν 28 κανόνα, παρεῖχε πράγματα τῇ οἰκουμενικῇ πατριάρχει, Ἰωακείμ ὁ Γ', οὐ καλῶς, οὐδὲ κανονικῶς, ἀντικανονικὴν δὲ πρᾶξιν ἀποτολμῶν, ἐξεχώρησε τὰ δικαιώματα τὰ ὑπὸ τῆς Δ' οἰκουμενικῆς αὐτῇ παραχωρηθέντα πνευματικῆς κυριαρχίας ἐπὶ τῶν ἐν διασπορᾷ Ἐκκλησιῶν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος, εἰς ἣν ὑπάγονται, μέχρι νεωτέρας συνοδικῆς ἀνακρίσεως, καὶ μέχρι συστάσεως Ἐκκλησίας ἐν Ἀμερικῇ ὀρθοδόξου, αἵ τε τοῦ Νέου Κόσμου καὶ αἱ ἀνὰ τὰς γῶρας τοῦ Παλαιοῦ, θεῖα μοῖρα, σωζόμεναι ἑλληνικαὶ κατὰ μέρος χριστιανικαὶ κοινότητες. αἱ ἐν διασπορᾷ Ἐκκλησίαι· διότι, ἀναφορὰ τις, ὑποταγῇ, σχέσις ἔθνικῇ καὶ κανονικῇ πρέπει 'να ὑπάρχῃ μετὰ μιᾶς ἱερᾶς ἀρχῆς, τὸ δὲ Πατριαρχεῖον Κ|πόλεως ὑπῆρχεν ὑπὸ Συνόδου οἰκουμενικῆς ὀρισμένον πρὸς τοῦτο· περὶ κοσμικῶν ὑποθέσεων ἔπρεπε 'να ἐργασθῶσιν οἱ προξενικοὶ καὶ διπλωματικοὶ κατὰ τόπους ἀντιπρόσωποι τῆς Ἑλλάδος. Εἰργάσθησαν οὗτοι, φρονῶ. πρὸς ὑποθέμανσιν τοῦ πατριωτικοῦ συναίσθηματος, ἀλλὰ τὴν ἐμμονὴν εἰς τὰ πάτρια τὸ Πατριαρχεῖον Κ|πόλεως εἰδασκεν, ἐπέδαλλε καὶ συνίστα, μάλιστα δ' ἐπὶ τῆς δευτέρας ἐφημερίας τοῦ Γ' Ἰωακείμ. Αὐτὸς συνίστα μοι 'να κρατῶ διὰ τῆς «Ἐκκλησιαστικῆς Ἀληθείας» ἀφωσιωμένους εἰς τὴν πίστιν τῶν πατέρων ἡμῶν καὶ εἰς τὰς παραδόσεις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ τοὺς ἐν Ἀμερικῇ, οἵτινες ἐπὶ τῆς ἱερατείας αὐτοῦ πλέον τῶν 200 χιλ. δραχμῶν ζωρεᾶς ἔττειλαν εἰς τὴν Μ. Ἐκκλησίαν.

Ὡς ὁ Ἰωακείμ ἐν γένει ἤθελε καὶ κατὰ πᾶσαν ἀποψιν ἀφωσιωμένας εἰς τὸ Πατριαρχεῖον τὰς ἐν διασπορᾷ Ἐκκλησίας, οὕτως εἰς

ἕτερα ζήτῃματα ἕτεροι πατριάρχαι, παραινοῦντες τὰ θέοντα, συνεκρά-
τουν ἐν ἀφοσιώσει πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ἐν ὑποταγῇ πρὸς τὰ καθε-

Ὁ Πανοσιολ. ἀρχιμ. κ. Ἀβέριος Δημακόπουλος, ἱερατικῶς Προϊστάμενος
τῆς Ἑλλ. Ὁρθ. Κοινότητος Μινναπόλεως τῆς Ἀμερικῆς

Ἐγεννήθη ἐν ἀνω Βλασίᾳ τῶν Καλαβρύτων τῇ 1879. Τὰ ἐγκύκλια γυμνα-
σιακὰ μαθήματα ἐδιδάχθη ἐν Καλαβρύτοις. Εἶτα ἐφοίτησεν εἰς τὴν Θεολογ.
Σχολὴν τοῦ Ἐθνικοῦ ἡμῶν Πανεπιστημίου. ἀναγορευθεὶς διδάκτωρ αὐτοῦ τῷ
1910. Τῷ 1911 προήχθη εἰς ἀρχιμανδρίτην ὑπὸ τοῦ Σεβ. Ἐπισκόπου Σύρου καὶ

Τήνου κ. Ἀθανασίου Λεβεντοπούλου, ὅποτε καὶ διαφράσθη ὑπὸ τῆς Ἱ. Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἱερατικῶς Προϊστάμενος τῆς Ἑλλήν. Ὁρθ. Κοινότητος ἐν Μιννεαπόλει τῆς Ἀμερικῆς, ἔνθα μέχρι σήμερον ἐφημερεύει εὐόρκως ἐκπληρῶν τὰ ἱερατικά αὐτοῦ καθήκοντα, τύπος καὶ ὑπογραμμός γενόμενος τῶν ἐν τῇ μεγαλουπόλει ταύτῃ πνευματικῶν του τέκνων, ἀγαπώμενος καὶ ἐκτιμώμενος τὰ μέγιστα ὑπ' αὐτῶν.

στῶτα τὰς ἄλλας κοινότητας, εἴ ποῦ τινα παρατροπήν ἐν αὐταῖς ἀπὸ τῶν ἱερῶν παραδόσεων ἔδλεπον. Οὔτε πρέπει ἵνα λησμονήσωμεν τὰς

Ὁ Πανοσιολ. ἀρχιμ. κ. Ἀθανάσιος Νικολόπουλος

Ἐγεννήθη ἐν Ἀγριδίῳ τῶν Καλαβρυτῶν τῇ 1877. Τὰ πρῶτα μαθήματα ἐδιδάχθη ἐν τῇ Μεγάλῃ Σπηλαίῳ, εἶτα ἐφοίτησεν ἐν τῇ Ἱερᾷ Σχολῇ Τριπόλεως καὶ τέλος ἐπεράτωσε τὰς γυμνασιακὰς του σπουδὰς ἐν Ἀθήναις, ὁπότε καὶ ἐνεγράφη εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου ἀναγερθεὶς διδάκτωρ αὐτῆς τῇ 15 Ἰουνίου 1909. Ἐπὶ τινα καιρὸν μετὰ τοῦτο παρέμεινεν ἐν Ἀθήναις ὡς διάκονος ἐν τῇ ἐνοριακῇ Ναῷ τοῦ Ἁγίου Παύλου καὶ ἐλληνοδιδάσκαλος ἐν τῇ Ἡ' Ἑλληνικῇ Σχολείῳ, τὸν Ἰούλιον δὲ τοῦ 1910 μετέβη ἐν Πραιτωρίᾳ τοῦ Τράνοβαλ διορισθεὶς ὑπὸ τῆς Ἱ. Συνόδου ἱερατικῶς Προϊστάμενος τῆς αὐτόθι κατὰ τὸ 1908 συσταθείσης Ὀρθ. Ἑλλ. Κοινότητος. Ἐν τῇ κοινότητι ταύτῃ τῇ ἀόκνῳ καὶ φιλοπόνῳ φροντίδι αὐτοῦ ἀνηγέρθη ὁ ναὸς τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου τῇ 1913, ἡ πρὸς τοῦτο δ' ἀπαιτουμένη δαπάνη, ἐπειδὴ ἡ κοινότης δὲν ἐπάρχει εἰς τὴν ἀπότισιν αὐ-

τῆς, καὶ συνελέγη διὰ διεθνῶν ἐράνων ὑπὸ καταρτισθείσης τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ Διεθνoῦς Ἐπιτροπῆς, ἣς μέλη ὑπῆρξαν οἱ ἐπισημότεροι τῶν Ἀγγλοῦν ἀποίκων, ὁ Λόρδος Γλάδστον καὶ οἱ Σεβ. Ἐπίσκοποι Πραιτωρίας καὶ Γεωργίας. Ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ διὰ τοῦ πρώτου ἐράνου συλλεγὲν ποσὸν δὲν ἵσχεσεν, ἐγένετο καὶ δεύτερος, καθ' ὃν κηρυχθέντος τοῦ πανευρωπαϊκοῦ πολέμου ἀπεκλείσθη ἐν τῇ Γερμανικῇ Ἀνατολικῇ Ἀφρικῇ ὑπὸ τῶν Ἀγγλοβέλγων. Μόλις δὲ μετὰ τριῶν ἐτῶν περιτετείας, καθ' ἧς οὐδόλιος παρημέλησε τὸ ἔργον τοῦ ἐράνου, τῷ 1917 ἀφίκετο εἰς τὸ Βελγικὸν Κόγκρον καὶ ἐντεῦθεν εἰς Πραιτωρίαν. Κατὰ τὸ διαρρεῦσαν ὅμως χρονικὸν τοῦτο διώστημα ἐκινδυνευσεν νὰ καταβαραθρωθῇ οἰκονομικῶς ἡ Ἑλλ. Κοινότης ἐκ τῶν τόκων τοῦ χρέους τῆς ἀνερχομένου εἰς 3000 λίρας. Ἡ ἀπόσβεςις τοῦ ἐν λόγῳ χρέους ἐδέησε νὰ γίνῃ διὰ μηνιαίων ἑτι συνδρομῶν. Αἱ ταλαιπωρίαι δὲ καὶ αἱ κακουχίαι καὶ αἱ θλίψεις, εἰς ἧς ἐξετέθη καθ' ὅλον τὸ διάστημα τοῦτο, ἐκλόνισαν σφοδρῶς τὴν ἰσχύϊν τοῦ κληρικοῦ, ὅστις παρὰ τὴν ἀσθένειάν του ἐξακολοθεῖ ἐργαζόμενος μὲ ζῆλον ἀξιέπαινον καὶ αὐταπάρνησιν οὐ τὴν τυχοῦσαν ὑπὲρ τοῦ ποιμνίου του, ἀπολαίῳ τῆς ἀμερίστου καὶ εὐλιχρινοῦς αὐτοῦ ἀγάτης.

συμβουλὰς εἰ οὐχὶ πατρικὰς ἐπιτιμήσεις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρ-

*Ὁ Πενιοσιολ. Ἀρχιμ. κ. Ἀθανάσιος Κατῆς,
ἐφημέριος τῆς ἐν Κεῖν - Τάουν Ἑλληνικῆς Κοινότητος*

Ἐγενήθη ἐν Τσερνοτᾷ τῶν Καλαβρυτίων ἐν ἔτει 1875, ἐκ νεαρᾶς δ' ἡλικίας ἐγγραφεῖς εἰς τὴν ἐν Αἰγίῳ Ἱ. Μονὴν τῶν Ταξιαρχῶν, διήκουνεν ἐν αὐτῇ τὰ ἐγκύκλια μαθήματα. Φοιτήσας εἴτα ἐπὶ ἓν ἔτος καὶ εἰς τὴν ἐν Σύρῳ Ἱερατ. Σχολήν, προσχειρίσθη εἰς Διάκονον τῷ 1890, μεθ' ὃ συνεπλήρωσε τὰς γυμνασιακὰς του σπουδὰς ἐν Πάτρεις καὶ Αἰγίῳ. Τῷ δὲ 1905 ἐγγραφεῖς εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου (ὑπὸ τὴν πατρικὴν προστασίαν τοῦ κ. Ζαῖμη) ἀνηγορεύθη Διδάκτωρ τῷ 1912. Διακονήσας ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ εἰς διαφόρους Ναοὺς Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς, προσελήφθη, τέλος, ὑπὸ τοῦ Σεβ. Ἐπισκόπου Σύρου καὶ Τήνου κ. Ἀθανασίου Λεβεντοπούλου, ὡς Ἀρχιδιάκονος αὐτοῦ προχειρισθεὶς ἐν ἔτει 1912 καὶ εἰς Ἱερεῖα καὶ Ἀρχιμανδρίτην, ὅτε τῇ παραινέσει τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἀρχῆς καὶ προτροπῇ τοῦ ὑποστηρικτοῦ του Πανιερωτ. Μητροπολίτου Ἀθηνῶν κ. Θεοκλήτου, ἐδέχθη τὴν θέσιν τοῦ ἐφημερίου τῆς Ἑλλ. Κοινότητος Κεῖν-Τάουν παρὰ τὸ Ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἑλπίδος, εἰς ἣν καὶ ὡρητῶν εὐδοκίμως ἀπὸ τοῦ 1912 μέχρι σήμερον, ἀπολαύει τοῦ σεβασμοῦ καὶ τῆς ἐκτιμήσεως πάντων τῶν μελῶν τῆς Κοινότητος. Τῇ δραστηρίῳ ἐνεργείᾳ αὐτοῦ ὑπεπερατώθη ἡ ἀνέγερσις τοῦ ἱεροῦ Ναοῦ τῆς Κοινότητος ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγ. Γεωργίου. Διὰ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ Ἐθνικῶν αὐτοῦ κηρυγμάτων καὶ παραινέσεων δὲν ἔπαυσε διαθερμαίνων τὸ θρησκευτικόν

και πατριωτικὸν αἰσθημα τοῦ ποιμνίου του καὶ τῇ προστασίᾳ καὶ δραστηρίῳ ἐνεργείᾳ αὐτοῦ συνελέγησαν κατὰ διαφόρους περιστάσεις σεβαστὰ χρηματικά ποσὰ ὑπὲρ διαφορῶν τοπικῶν, κοινοτικῶν καὶ φιλανθρωπικῶν ἀναγκῶν, ἀλλὰ καὶ γενικωτέρων τοιούτων ὑπὲρ διαφορῶν ἀναγκῶν τῆς μεζονος Πατρίδος, ὑπὲρ ἧς διενήργησε πολλάκις ἐράνους καὶ ἀπέστειλεν ἐνταῦθα, ἐκτελῶν πολλάκις πρὸς τοῦτο καὶ πολυπόντους καὶ ἐπιχειδύνους ἀνὰ τὴν Ν. Ἀφρικὴν περιοδείας, λόγῳ ἰδίως τῆς φοβερᾶς ἐνδημικῆς νόσου τοῦ κακοήθους πυρετοῦ, ὑφ' οὗ καὶ ὁ ἴδιος προσεβλήθη, διακινδυνεύσας πολλάκις καὶ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ζωὴν ἐν τῇ μετ' αὐταπαρνήσεως ἐπιτελέσει τοῦ ἑαυτοῦ καθήκοντος.

Ἰδίως πρωτοφανὴ ἀπέδωκεν ἀποτελέσματα ὁ ὑπ' αὐτοῦ διενεργηθεὶς ἔσθνος ὑπὲρ τοῦ Λευκοῦ Σταυροῦ, καθὼς καὶ ἕτερος τοιοῦτος, ἀποσκοπὼν τὴν περιθάλψιν τῶν ἀναπήρων Ἑλλήνων στρατιωτῶν τοῦ Βαλκανικοῦ πολέμου. Ὁ Πανοσιολ. Ἀρχιμανδρίτης κ. Κασιῆς ἰδιαιτέρας ἀπολαύει ἐκτιμήσεως ἐν τῇ ξένῃ γῇ καὶ παρὰ τοῖς ξένοις συναδέλφοις αὐτοῦ καὶ ἰδίως τῇ ἀνωτέρᾳ Ἱεραρχίᾳ τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας, ἐπαινετημένως ἐκδηλωθείσης κατὰ τρόπον καὶ τόνον ἐξαίροντα τὸν πρὸς τὴν μητέρα ἡμῶν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν σεβασμὸν τοῦ ξένου Κλήρου ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ ἀείποτε δραστηρίου καὶ σεμνοπρεπεστάτου Ἀρχιμανδρίτου κ. Ἀθανασίου Κασιῆ, ὅστις διὰ τῆς φιλόφρονος πολιτείας καὶ συμπεριφορᾶς αὐτοῦ οὐκ ὀλίγον συνετέλεσεν εἰς τὴν προαγωγὴν τῆς ἀπὸ κοινοῦ ποθυμένης τῶν Δύο Ἐκκλησιῶν προσέγγισιν καὶ σύμπραξιν ἐν τῇ ἀπωτάτῃ ἐκείνῃ τῆς Ἀφρικῆς χώρᾳ.

χέλου πρὸς τὰς ἐν διασπορᾷ Ἐκκλησίας — παροικίας ἑλληνικάς — Βε-

Ὁ Πανοσιολ. ἀρχιμ. κ. Καλλίστρατος Γκλαβάς, ἱερατικῶς Προϊστάμενος
τῆς ἐν Σικάγῳ Ἑλλην. Ὁρθοδ. Κοινότητος

Ἐγεννήθη ἐν Ζακύνθῳ τῷ 1870, ὅπου καὶ ἐδιδάχθη τὰ πρῶτα γράμματα. Εἶτα κτερεῖς μοναχὸς εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ι. Μονὴν τῶν Στροφάδων. Ὁ Σερβ. Ἐπίσκοπος Ζακύνθου ἐκτιμών τὴν εὐσέβειαν καὶ τὸν ζῆλον αὐτοῦ, ὅπως ἐπη-
ρετήσῃ τὴν Ἐκκλησίαν, ἐχειροτόνησεν αὐτὸν Ἱερεσβύτερον καὶ προήγαγεν αὐτὸν

εἰς Ἀρχιμανδρίτην. Ἐπὶ τετραετίαν ἐξετέλει χρεὴ ἡφημερίου ἐν τῷ ἐν Ζακύνθῳ Ἱ. Ναυ τοῦ Πολιούχου Ἀγίου Διονυσίου. Εἶτα ἐστάλη εἰς διαφόρους ἐπαρχίας ὑπὸ τοῦ ἰγουμεν. συμβουλίου τῆς Ἱ. Μονῆς Στροφάδων, ὥς ἐξεπλήρωσεν ἐπιτυχῶς. Ὅποτε ἡ Ἱ. Σύνοδος ἀμείψουσα τὰς ὑπηρεσίας αὐτοῦ ταύτας διώρισεν αὐτὸν ἡφημεριον τῆς Chicago Ἡεῖκντς πόλεως τῆς Ἀμερικῆς, ὅπου διαμένει μέχρι σήμερον πρωτοστατῶν μετ' ἐνθουσιασμοῦ εἰς πᾶν καλὸν καὶ θεάρεστον ἔργον.

νετίας καὶ Βιέννης, τῷ 1846, κατὰ τῆς τετραφώνου μουσικῆς, ἐκεῖ τὸ πρῶτον, δυστυχῶς, παρεισφρησάσης. Τὸ Πατρι:αρχεῖον ἠδύνατο ἵνα πράξῃ τοῦτο μόνον, ἐκτός τοῦ πρωτίστου κατήκοντος αὐτοῦ, ἢ ἀνευρίσκῃ ὁγλά γε δὴ, κληρικοὺς πεπαιδευμένους καὶ χρηστοὺς, καὶ δυναμένους ζέον ἵνα τηρῶσι τὸ τε θρησκευτικὸν καὶ πατριωτικὸν τῶν παροίκων αἶσθημα. Ἀποβλέψατε εἰς τὸ ἔργον τοῦ πατριάρχου Ἰωακείμ Γ'. Εἰς τὸ Λονδίνον ἀπέστειλε τὸν Παγώνην, καίπερ ὄντα κληρικόν τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας· εἰς τὸ Παρίσι τὸν Βασιλάκην, κληρικόν τῆς Ἀγίας Πόλεως· εἰς τὸ Κισνόβι τὸν Γεράσιμον Θεολογίδην· εἰς τὴν Βραίλαν τὸν Παγκράτιον Βατοπεδηνόν. Ὁ πατριάρχης Ἰωακείμ Β' ἀπέστειλεν εἰς τὸ Λονδίνον (1874) μετὰ τὸν Μορφινὸν (νομίζω) τὸν Γερμανὸν Ἀφθονίδην, καίπερ ὄντα σιναΐτην κληρικόν, παθόντα τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ (1875) ἀποχωρήσαντα. Ὁ πατριάρχης Νεόφυτος ἀπέστειλεν εἰς Μόσχαν (οὐκ ἐν διασπορᾷ) τὸν Ἰάκωβον Δημόπουλον, κλπ. κλπ. Πάντες οὗτοι τιμῶσι καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ἑλληνος κληρικοῦ καὶ τὴν ἱεράν ἀρχήν, τὴν ἀποστείλασαν αὐτοὺς. Ἀλλὰ καὶ πρὸ πολλῶν ἐτῶν πεπαιδευμένοι κληρικοὶ ἐτίμησαν τοὺς ἀποστειλάντας αὐτοὺς. Κοσμάς Λιθερόπουλος δ' ἐν Βιέννῃ, δ' Ἀγαθάγγελος Λοντόπουλος καὶ Μελέτιος Ἀποστολόπουλος αὐτόθι, πρὶν αὐτῶν ὁ Χαριάτης Ἀντώνιος καὶ ὁ Κύριλλος Χαιρωνίδης—δ' Δημητράκοπουλος· Ἀνδρόνικος ἐν Λειψίᾳ—δ' Μισαήλ Ἀποστολίδης, εὐθὺς μετὰ τὴν ἐπανάστασιν ἐν Μονάχῳ καὶ ὁ Γερόθεος Πραουδάκης—δ' Ἀντώνιος Παράσχης καὶ πολλὰ πρὶν ἡμῶν ἔτη ὁ Διονύσιος Ξανάκης ἐν Λονδίῳ—δ' Φωτεινός, ὁ Παντελίδης, οἱ Καντάδες, ὁ Γερμανὸς Καλλιγὰς, ὁ γνωστότερος ἐπ' ἀρετῇ καὶ παιδείᾳ Γρηγόριος ὁ Ζυγαδηνὸς οἱ ἐν Μασσαλίᾳ—Κωνσταντῖνος Στρατούλης τοῦ Λιθερπουλ—Γεωνάδιος Θέμελης ὁ πρῶτην μὲν ἐν Ἀμβέρσῃ νῦν δὲ ἐν Κάρδιφ—δ' Γρηγόριος Κάλφονγλους ἐν Βάδεν-Βάδεν—δ' Γρηγόριος Ἰώγος καὶ πρὶν αὐτοῦ ὁ Ἰωακείμ ἐν Πέστη—δ' Ξηρουχάκης Ἀγαθάγγελος τῆς Βενετίας καὶ πρὶν αὐτοῦ ὁ Ἰγνάτιος Ξερβός, ὁ Σπυρίδων Κομποθέκρας, ὁ Ἀνθίμος Μαζαράκης—δ' Νικόλας Κατραμῆς ἐν Νεαπόλει ὁ πλείστον ἐργασθεὶς πρὸς διάσωσιν τοῦ ἀρχαιοτάτου αὐτόσε ἑλληνικοῦ νηοῦ (1867), ἵνα περιορισθῶμεν εἰς τοὺς μᾶλλον γνωστοὺς, συνειττήσαν ὑποθάψαντες ἕνα σεβασμὸν ἔθνηφελῇ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τοὺς ἀνωτέρους αὐτῆς λειτουργοὺς, ἕνα ζῆλον εἰς ἐξυπηρέτησιν τῶν τοῦ ἔθνους συμφερόντων.

Οἱ περισσότεροι τούτων, καὶ πράξαντες καὶ μὴ πράξαντες τοῦτο,

ἐγένοντο γνωστοὶ καὶ διὰ συγγραφῶν ἠθικῶν, ἱστορικῶν, ἐποικοδομητικῶν ἐθνικοῦ φρονήματος καὶ θρησκευτικοῦ συναισθήματος. Σημειούμεν ἐκ τῶν ἐν Ἀμερικῇ τὸν Χαρίτωνα Παναγόπουλον. Ἰδιωτεύοντα νῦν, ἐκδότιν ἄλλοτε τῆς «Θρησκευτικῆς Ἠχοῦς», τὴν ὁποίαν ἐκδίδει σήμερον ὁ αἰδεσμλγ. Κώνστας Χατζῆ Δημητρίου—ἐκ τῶν ἐν Ἀφρικῇ τὸν τοῦ Κεϊπτάουν Ἀθαν. Κατσίγν—ἐκ τῶν ἐν Εὐρώπῃ τοὺς ἀλῆστου μνήμης Ἀνδρόνικον Δημητρακόπουλον καὶ Μελέτιον Ἀποστολόπουλον, Ἀνθιμον Μαζαράκην καὶ Ζυγαδηνόν, καὶ μάλιστα πάντων τὸν ἐν Μαγκέστριζ σήμερον ἐφημέριον Κωνσταντῖνον Καλλίνικον. ἀκαταπόνητον τηροῦν τὸν καθήκοντος, συγγραφεὺς θρησκευτικῶν βιβλίων τῇ ὀρθοδόξῳ λαῷ χρησίμων.

Οἱ πάντες ἐπετέλεσαν τὸ καθήκον αὐτῶν ὡς ἱερέων, ἧ δὲ ποιμαίνουσα καὶ διοικοῦσα Ἐκκλησία πολλοὺς τούτων ἐτίμησε δι' ἀρχιερατικοῦ βαθμοῦ. Εἰ δέ τινες τῶν ψηφισθέντων, οὐ φρονίμως ποιοῦντες, ἤρνησαντο ὑπακοὴν εἰς τὴν φωνὴν τῆς Συνόδου, ὡς ὁ Ἰάκωβος τῆς Μόσχας, ὁ Περφάνης τῆς Ὁδησσοῦ, ὁ Ζυγαδηνὸς τῆς Μασσαλίας, ὁ Ἀκάκιος τῆς Λειψίας, προήχθησαν ὅμως οἱ τῆς ἐν Βενετίᾳ Κομποθέχρας (Κεφαλληνίας), Χυτήρης (Κυθήρων) καὶ Σεβαστιανὸς (Κερκύρας) καὶ (ἐν Κίπλεϊ) Ἰωάννης ὁ Βασιλικὸς, ἐπίσκοπος Κωνσταντίας—οἱ τοῦ Λονδίνου Πλέσσας (Ζακύνθου) καὶ Παράσχης (Πατρῶν)—ὁ τοῦ Λίδερπουλ Στρατοῦλης (Κυθήρων)—ὁ τῆς Μασσαλίας Καλλιγὰς (Κεφαλληνίας, εἰτα Ἀθηνῶν)—οἱ τοῦ Μονάχου Μισαήλ (Πατρῶν, Ἀθηνῶν) καὶ Πραουδάκης (Ρεθύμνης) καὶ Σακελλαρόπουλος (Μεσσηνίας)—οἱ τῆς Λειψίας Καλοζύμης (Φθιώτιδος), Κουκουλάρης (Τρίκκης) καὶ Σπηλιωτόπουλος (Ἠλείας)—οἱ τῆς Βιέννης Χαιρωνίδης (Πατρῶν), Λεβεντίνος (Μοσχονησίως), Φιλάρετος (Καλαβρύτων)—ὁ τῆς Πετροπόλεως Ἀγαθάγγελος (Θήρας)—ὁ τῆς Ὁδησσοῦ Βουλισμὰς (Κερκύρας) κλπ. Τοιούτοτρόπως ἡ πρὸς αὐτοὺς ἀκονεμομένη τιμὴ ἦν προσδόκιμον ἵνα καταστήσῃ καὶ τοὺς ἄλλους προθύμους εἰς ἐπιτελεσιν τοῦ καθήκοντος, κυρίως διὰ τοὺς ἐν Ἀμερικῇ, ὁπόθεν ὕλιναι πολλαὶ προσφοραὶ κατὰ καιροὺς καὶ μέχρι σήμερον ἀποστέλλονται εἰς τὰ δύο μεγάλα κέντρα τῆς ἐθνικῆς ζωῆς, ἧ εἰς ἐπαρχιακοὺς ναοὺς καὶ σχολεῖα καὶ μονὰς.

Οἱ πλείονες τῶν ἐμοταγῶν αὐτοῖς καὶ συσκήνων ἔτη πολλὰ ἐργασθέντες εἰσὶν ὁ Κύριλλος Βαφειαδάκης, ὁ Παῖσιος Φερεντίνος, ὁ Μισαήλ Καρύδης. ὁ Θεόκλητος Τριανταφυλλίδης ἐν Ἀμερικῇ—ὁ Σεραφεῖμ Φωκάς, ὁ Ἀθανάσιος Καντόπουλος, ὁ Θεοφύλακτος Παπακωνσταντίνου ἐν

Αυστραλία — ὁ Νεκτάριος Μαυροκορδάτος καὶ ὁ Ἀθανάσιος Κατοῖς εἰς

Ὁ Αἰδ. Πρεσβύτερος κ. Δημ. Μαρινάκης, ἱερατικῶς Προϊστάμενος
τῆς ἐν Σίδνεϋ Ἑλλ. Ὁρθ. Κοινότητος

Ἐγεννήθη ἐν Ἀλατσάτοις τῆς Μ. Ἀσίας τῷ 1882. Μετὰ τὴν ἀποφοίτησίν του ἐκ τῆς πλήρους ἡστικῆς Σχολῆς τῆς πατρίδος του, ἐνεγράφη εἰς τὴν Θεολ. Σχολὴν τῆς Χάλκης, τῆς ὁποίας ἐξῆλθεν ἀριστοῦχος τῷ 1905. Διορίσθη τὸ πρῶτον Καθηγητὴς τῶν θρησκευτικῶν ἐν τῷ Τσουτυλίφ Γυμνασίῳ τῆς Μακεδονίας, ὅπου εἰργάσθη εὐόρκως ἐπὶ διετίαν. Εἶτα μετέβη, προσκληθεὶς

ὡς ἱεροκλήρῳ, εἰς τὴν Ἑλλ. Κοινότητα Λόουελ τῆς Ἀμερικῆς, ὅπου εἰργάσθη μετ' ἀξιεπαίνου ζήλου πρὸς καταπολέμησιν τῆς λυμαινομένης τότε τοῦς ἑκαὶ ὁμογενεῖς Προτεστάντικῆς προπαγάνδας, ἐκδοὺς μάλιστα κατ' αὐτῆς ἀξιολογώτατον βιβλίον ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐλεγχος τῶν Προτεστάντικῶν ψευδοδιδασκαλιῶν». Νυμφευθεὶς ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι ἐχειροτονήθη Πρεσβύτερος καὶ ἦλθεν εἰς Ἀλεξάνδρειαν, ὅπου ἡ Α. Θ. Μ. ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Κύριος Φώτιος, ἐκτιμών τὰ προσόντα του διώρισεν αὐτὸν Πατριαρχικὸν ἐπίτροπον ἐν τῇ ἀκμαζούσῃ Ἑλλ. Κοινότητι Χαρτοῦμ, πρωτεύουσῃ τοῦ Σουδάν. Μετὰ εὐδόκιμον καὶ ἐκεῖ ὤπηρεσάν—λόγοι ἀνεξάρτητοι τῆς θελήσεώς του τὸν ἡγάγασαν νὰ ἀποχωρήσῃ τῆς Ἑκκλησίας, Ἀλεξανδρείας ὁπότε ἦλθε καὶ ἐνεγράφη ὡς κληρικὸς τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ ἡ Ἱ. Σύνοδος τὸν διώρισεν ἐφημέριον τῆς Ἑλλ. Κοινότητος Σίδνεϋ, ὅπου καὶ ἐργάζεται μετ' ἐνθέου ζήλου, ὡς ἀκάματος ἐργάτης τοῦ ἀμπελῶνος τοῦ Κυρίου, ἀπολαύων τῆς ἀμερίστου ἐκτιμήσεως καὶ ἀγάπης τῶν ἐν Σίδνεϋ ὁμογενῶν.

τὴν Νοτίαν Ἀφρικὴν. Ἐκ τῶν ἐν Εὐρώπῃ κληρικῶν, ὅσοι προΐστανται κοινοτήτων πλουσίων, ἠδύνατο ἵνα πράξωσιν ὑπὲρ κοινωφελῶν ἰδρυμάτων καὶ θεσμῶν καὶ ὑπὲρ τῶν προϋόντων τοῦ καλάμου καὶ τοῦ νοδὸς πολλὰ, μιμούμενοι τὸν Νεόφυτον Παγίδαν (ἐν Πετροπόλει) καὶ τὸν Μελέτιον Βαγιανέλλην (Κιέβου). ἄλλὰ τὸ λαμπρὸν ἔργον τοῦτο κατέλιπον εἰς τοὺς ἐγκύριως ἐπίσης καὶ μᾶλλον ἀποτελεσματικῶς δυναμένους ἐργασθῆναι προξένους καὶ πρέσβεις τῆς Ἑλλάδος.

Τὴν δόξαν ταύτην ἐκράτησαν δι' ἑαυτοὺς οἱ ἱερατικῶς προϊστάμενοι τῶν ἑλληνικῶν ἐν Ἀμερικῇ κοινοτήτων, διαρκῶς ὀλίγα προσφερουσῶν ἢ πολλὰ. Ἐβίδαξεν ἴσως ὁ Κόσμος ὁ Νέος εἰς τὸν Παλαιὸν ἀγαθὰ μαθήματα πολλὰ, τοῦτον ἐκπλήξας διὰ ἠθικοῦ μᾶλλον ἢ ὕλικοῦ ὄγκου. Οἱ τοῦ Κόσμου τοῦ Νέου νέοι κάτοικοι οἱ ἐξ Ἑλλάδος ἐκεῖ καταίροντες, ἀπὸ στόματος ἱερέων ἢ πεπαιδευμένων ἢ μετόχων μετρίας παιδείας ἀκούοντες σωτήρια ρήματα, οὐδέποτε λησμονοῦσι τὴν πίστιν αὐτῶν, οὔτε τὴν γενέτειραν—ἐξαιρέσεις τινὲς εἰσὶ σπανίως σπανιώταται—καὶ συνεισφέρουσι χρήμα καὶ ζῶν ὑπὲρ πατρίδος καὶ πίστεως.

Οἱ προϊστάμενοι τῶν ἐν τῇ διασπορᾷ Ἐκκλησιῶν ἀπὸ ἑκατονταετηρίδος ὑπῆρξαν οἱ κάλλιστοι ἀντιπρόσωποι τοῦ ἀκατανίκητου καὶ αἰωνίου κράτους τοῦ κλήρου, στρατὸς ἅμα καὶ προξενικαὶ ἀρχαὶ τῆς Μ. Ἐκκλησίας, ὑποδασιτάσαντες αὐτῆς τὸ κράτος ἀπώπτον ἐπὶ πολλὰ ἔτη, καὶ κατὰ τὴν τελευταίαν ἑκατονταετίαν. Ὅταν ἐπανέλθῃ τὸ κύρος τοῦ 28 τῆς Δ' Συνόδου, τὸ σύστημα τῆς ἀνὰ τὰς ἀποικίας ἐκπροσωπήσεως τῆς Μ. τοῦ Χ. Ἐκκλησίας ἐλπίζω ὅτι θὰ ἐνισχυθῇ, εὐλογούμενον ὑπ' αὐτῆς καὶ διευθυνόμενον, διευθύνον ἅμα κατὰ Χριστὸν πᾶσαν ἐνέργειαν, πᾶσαν σχέψιν, πᾶσαν ἀπόφασιν τῶν μελῶν τῶν ἐν διασπορᾷ Ἐκκλησιῶν, ἐπ' ἀγαθῷ τοῦ ἔθνους.

Ὁ Μ. χαρτοφύλαξ καὶ χειρογράφος τῆς Μ. Ἐκκλησίας

ΜΑΝΘΥΛΑ ΙΩ. ΓΕΔΕΩΝ

Ἀθήναι, μάρτιος. 1921

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Πρόλογος	Σελ. 9 — 14
Κεφάλαια βιβλίου	» 15
Τίνας ὑπηρεσίας παρέσχεν ἡ Ἐκκλησία εἰς τὸ Ἑλλην.	
Ἔθνος : Α'. Ἡ Ἐκκλησία ὡς δύναμις ἡθικὴ καὶ	
πνευματικὴ	» 17 — 24
Β'. Ἡ Ἐκκλησία ὡς πολιτικὴ δύναμις	» 24 — 77
Ἡ Ἐκκλησία τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος	» 77 — 89
Ἡ Κυπριακὴ Ἐκκλησία ἐν τῷ Κυπριακῷ ἀγῶνι	» 89 — 118
Ἡ Ἐκκλησία τῆς Κρήτης καὶ αἱ ὑπηρεσίαι αὐτῆς πρὸς	
τὸ Ἔθνος	» 118 — 158
Ἡ Ἑλλην. Ἐκκλησία κατὰ τὸν Μακεδονικὸν ἀγῶνα	» 159 — 221
Ἡ Ἑλλην. Ἐκκλησία ἐν τῷ Μικρασιατικῷ ἀγῶνι	» 221 — 265
Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος κατὰ τοὺς ἐθνικοὺς ἀγῶνας	
τῆς τελευταίας δεκαετηρίδος — Πνευματικὴ καὶ ἡ-	
θικὴ δράσις τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος κατὰ τοὺς	
τελευταίους ἐθνικοὺς ἀγῶνας	» 267 — 300
Ἡ ἀπὸ τοῦ 1821 μέχρι σήμερον δράσις τῆς Ἐκκλη-	
σίας ἐν τῷ πολεμικῷ Ναυτικῷ	» 300 — 334
Τὰ κατὰ τὸν Π. Τάφρον δικαιώματα τοῦ Ἑλλ. Ἔθνους	» 335 — 342
Ὁ ἀγιοταφισμὸς καὶ αἱ πρὸς τὸ Ἔθνος ὑπηρεσίαι τοῦ	» 342 — 374
Κληρικοῦ καὶ Παιδείας	» 375 — 431
Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὴν λήξαν ἐκατον-	
ταετίαν (1821 — 1921)	» 432 — 554
Τὸ ἐν Ἀδριανουπόλει Συνέδριον τῶν ἀρχιερέων τοῦ Οἰ-	
κουμενικοῦ Θρόνου	» 554 — 556
Ἡ σύγχρονος Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία Ἀλεξανδρείας	» 557 — 578
Αἱ Ἐκκλησίαι ἐν τῇ διασπορᾷ	» 578 — 601

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ

Ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανὸς	Σελ. 25
Ὁ ἔθνομάρτυς Πατριάρχης Γρηγόριος Ε'. μετὰ τὸν ἀπαγχονισμόν	» 41
Ὁ ἥρως τῆς Ἀλαμάνας Ἀθανάσιος Διάκος	» 57
Οἱ πρωτεργαταὶ τοῦ ἔθνικοῦ μας ἀγῶνος	» 73
Τὰ δύο ἱερὰ Λάδαρα τοῦ Μ. Σπηλαίου καὶ τοῦ Ἀρχαδίου	» 85
Ὁ ἔθνομάρτυς Ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου Κυπριανὸς	» 93
Ἡ Α. Θ. Μακαριότης ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου Κύριλλος Β'.	» 95
Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Πάφου κ. Ἰάκωβος Ἀντζουλάτος	» 99
Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κιτίου κ. Νικόδημος Μυλωνᾶς	» 105
Ὁ Πανοσ. Ἀρχιμ. κ. Βαρνάδας Χαραλαμπίδης	» 109
Οἱ Κύπριοι διδάκτορες τῆς Θεολ. κ. κ. Χαρίλαος Ι. Παπαζωάν- νου, Χρῆστος Οἰκονομίδης καὶ Ἰωάννης Παπαπορφυρίου	» 115
Τὸ Ἡρώον τῆς ἱερᾶς Μονῆς Ἀρχαδίου	» 121
Ὁ ἀείμνηστος Μητροπολίτης Κρήτης Εὐμένιος Σηρουδάκης	» 123
Ὁ Σεβ. Ἐπίσκοπος Πέτρας κ. Τίτος Ζωγραφίδης	» 133
Ὁ Σεβ. Ἐπίσκ. Κυθωνίας καὶ Ἀποκορώνου κ. Ἀγαθ. Νινολάκης	» 137
Ὁ Σεβ. Ἐπίσκ. Ρεθύμνης καὶ Μυλοποτάμου κ. Τιμ. Μ. Βενέρης	» 141
Ὁ Σεβ. Ἐπίσκ. Κισσάμου καὶ Σελίνου κ. Ἀνθιμος Λελεδάκης	» 147
Ὁ Σεβ. Ἐπίσκ. Ἱερᾶς καὶ Σητείας κ. Ἀμβρόσιος Σφακιανάκης	» 151
Ὁ Σεβ. Ἐπίσκοπος Ἀρχαδίας κ. Βασίλειος Μαρκάκης	» 155
Ὁ Αἰδ. Οἰκονόμος κ. Γεώργιος Κ. Φραντζεσκάκης	» 158
Ὁ ἀείμνηστος Οἰκουμ. Πατριάρχης Ἰωακείμ Γ'.	» 161
Ὁ ἀείμνηστος ἔθνομάρτυς Μητρ. Γρεβενῶν Αἰμιλ. Λαζαρίδης	» 169
Ὁ ἀείμνηστος ἔθνομάρτυς Μητρ. Μελενίκου Κων. Ἀσημιάδης	» 173
Ὁ ἀείμνηστος Μητροπολ. Σερρῶν Ἀπόστολος Χριστοδούλου	» 177
Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Σμύρνης κ. Χρυσόστομος Καλαφάτης	» 181
Ὁ Σεβ. Μητροπολ. Δράμας κ. Ἀγαθάγγελος Κωνσταντινίδης	» 185
Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Καστορίας κ. Ἰωακείμ Σ. Λεπτίδης	» 189
Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κυθωνιῶν κ. Γρηγόριος Α. Ὁρολογᾶς	» 193
Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Βοδενῶν κ. Κωνστάντιος Ρούσης	» 197
Ὁ Σεβ. Μητροπολ. Μογλενῶν κ. Πολύκαρ. Σακελλαρόπουλος	» 199
Ὁ Σεβ. Μητροπολ. Ἐπίσκοπος Κίτρους κ. Παρθ. Βαρδάκας	» 203
Ὁ ἀείμνηστος Μητροπολ. Θεσσαλονίκης Ἰωακείμ Σγουρδᾶς	» 207
Ὁ ἀείμνηστος Μητροπολ. Πελαγονείας Ἰωακείμ Φορόπουλος	» 211

Ὁ ἀείμνηστος Μητρ. Σερβίων-Κοζάνης Κων. Ματουλόπουλος	Σελ. 215
Ὁ Πανος. Ἀρχιδιάκονος κ. Κύριλλος Λαμπρινίδης	» 219
Ὁ ἀείμνηστος Μητροπολίτης Καισαρείας Ἰωάν. Ἀναστασιάδης	» 223
Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Νικαίας κ. Βασίλειος Γεωργιάδης	» 225
Ὁ ἀείμνηστος Μητροπολίτης Ἀμκσείας Σωφρόνιος	» 229
Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ἀμκσείας κ. Γερμανὸς Καραβαγγέλης	» 233
Ὁ ἀείμνηστος Μητροπολίτης Ἐφέσου Ἰωακείμ Εὐθυδούλης	» 237
Ὁ ἀείμνηστος Μητ. Σωζοαγαθουπόλεως Παρθ. Παπαφωτεινοῦ	» 241
Ὁ Σεβ. Μητρ. Τραπεζούντας κ. Χρῦσανθος Φιλιππίδης	» 245
Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ἰκονίου κ. Προκόπιος Λαζαρίδης	» 249
Ὁ Σεβ. Μητ. Φιλαδελφείας κ. Χρυσόστομος Χατζή-Σταύρου	» 253
Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κρήνης κ. Καλλίνικος Λαμπρινίδης	» 257
Ὁ Παν. Πρωτοσύγκ. τῆς ἱ. Μητροπ. Κυθωνίων κ. Ἀρσ. Μενεξῆς	» 261
Ὁ Παν. Πρωτοσύγκ. τῆς ἱ. Μητρ. Ἐφέσου κ. Κύριλλος Τύλλας	» 265
Ἡ Α. Π. ὁ Μητροπολίτης Ἀθηνῶν κ. Θεόκλητος Μηνόπουλος	» 269
Ὁ Σεβ. Ἐπίσκοπος Ζακύνθου κ. Διονύσιος Α. Παλίσσας	» 275
Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Λαρίσης κ. Ἀρσένιος Ἀφεντούλης	» 279
Ὁ Σεβ. Ἐπίσκοπος Φωκίδος κ. Ἀμβρόσιος	» 283
Ὁ Σεβ. Ἐπίσκοπος Θεσσαλιώτιδος κ. Εὐθύμιος Πλατὺς	» 289
Ὁ Σεβ. Ἐπίσκοπος Μεσσηνίας κ. Μελέτιος Σακελλαρόπουλος	» 293
Ὁ Σεβ. Ἐπίσκοπος Πατρῶν κ. Ἀντώνιος Παράσχης	» 297
Ὁ Σεβ. Ἐπίσ. Μονεμβ. καὶ Λακεδαίμ. κ. Γερμανὸς Τρωϊάνος	» 301
Ὁ Σεβ. Ἐπίσκοπος Δημητριάδος κ. Γερμανὸς Μαυρομμάτης	» 305
Ὁ Σεβ. Ἐπίσκοπος Χαλκίδος κ. Χρῦσανθος Προδραῖς	» 307
Ὁ Σεβ. Ἐπίσκοπος Λευκάδος καὶ Ἰθάκης κ. Δανιὴλ Σουλίδης	» 311
Ὁ Σεβ. Ἐπίσκοπος Θήρας κ. Ἀγαθάγγελος Γεωργιάδης	» 313
Ὁ Σεβ. Ἐπίσ. Θηδῶν καὶ Λεβαδ. κ. Συνέσιος Ζ. Φιλιππίδης	» 317
Ὁ Σεβ. Ἐπίσκοπος Ἀργολίδος κ. Ἀθανάσιος Αἰσκαρῆς	» 321
Ὁ Σεβ. Ἐπίσκοπος Ναυπακτίας κ. Ἀμβρόσιος Νικολαΐδης	» 323
Ὁ Σεβ. Ἐπίσκοπος Κεφαλληνίας κ. Δαμασκηνὸς Πολυδώρου	» 325
Ὁ Σεβ. Ἐπίσκοπος Ὑδρας καὶ Σπετσῶν κ. Προκ. Καραμάνος	» 327
Ὁ Σεβ. Ἐπίσκοπος Παροναξίας κ. Ἱερόθεος Παρασκευόπουλος	» 329
Ὁ Σεβ. Ἐπίσκοπος Γυθείου καὶ Οἰτύλου κ. Διον. Γ. Δάφνος	» 331
Ὁ Σεβ. Ἐπίσκοπος Τρίκκης καὶ Σταγῶν κ. Πολύκαρπος Θωμάς	» 333
Ἡ Α.Θ. Μακαριότης ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων κ. Δαμιανὸς Α'.	» 337
Ὁ Πανος. Ἀρχιμ. κ. Γεράσιμος, Μ. Σκευοφύλαξ τοῦ Π. Τάφου	» 343

Ὁ Πανος. Ἀρχιμ. κ. Τιμόθεος Πυθαγόρα Θέμελης	Σελ. 347
Ὁ Πανος. Ἀρχιμ. κ. Παντελεήμων	> 351
Ὁ Πανος. Ἀρχιμ. κ. Διμασκηνός Σμυρνόπουλος	> 355
Ὁ Πανος. Ἀρχιμ. κ. Εἰρήναρχος Αἰοντίδης	> 359
Ὁ Πανος. Ἀρχιμ. κ. Ἀρτέμιος Ρεμπάπης	> 363
Ὁ Πανος. Ἀρχιμ. κ. Σιλδεστρος Φραγκούλης	> 371
Ὁ ἀείμνηστος Πατριάρχης Κων/πόλεως Γρηγόριος Γ'.	> 377
Ὁ ἀείμνηστος Πατριάρχης Κων/πόλεως Γερμανός Δ'.	> 381
Ὁ ἀείμνηστος Πατριάρχης Ἱεροσολύμων Κύριλλος Β'.	> 383
Ὁ ἀείμνηστος Πατριάρχης Κων/πόλεως Σωφρόνιος Γ'.	> 391
Ὁ ἀείμνηστος Μητροπολίτης Καισαρείας Εὐστάθ. Κλεόδουλος	> 397
Οἱ Ἱεράρχαι τῆς Παλαιᾶς καὶ Νέας Ἑλλάδος κατὰ τὴν κη- δεῖαν τοῦ ἀείμνηστου Βασιλέως Γεωργίου τοῦ Α'	> 406
Ὁ ἀείμνηστος Μητροπολίτης Νικομηδείας Φιλόθεος Βρυέννιος	> 411
Ὁ ἀείμνηστος Πατριάρχης Κ/πόλεως Ἀνθίμος Γ', ὁ Κουταλιανός	> 419
Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κορυτσᾶς κ. Γερμανός	> 423
Ὁ ἀείμνηστος Μητροπολίτης Ἀθηνῶν Νεόφυτος ὁ ἀπὸ Ταλαντίου	> 425
Ὁ ἀείμνηστος Μητροπολίτης Ἀθηνῶν Θεόφιλος	> 427
Ὁ ἀείμνηστος Μητροπολίτης Ἀθηνῶν Γερμανός Καλλιγὰς	> 429
Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ἡρακλείας κ. Γρηγόριος Καλλιίδης	> 433
Ὁ Παναγιώτατος Μητρ. Θεσσαλονίκης κ. Γεννάδιος Ἀλεξιάδης	> 437
Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ἰωαννίνων κ. Σπυρίδων Βλάχος	> 441
Ὁ Σεβ. Μητροπολ. Ἀδριανουπόλεως κ. Πολύκαρπος Βαρβάκης	> 445
Ὁ Σεβ. Μητροπολ. Νεοκαισαρείας κ. Πολύκαρπος Ψωμιάδης	> 449
Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ρόδου κ. Ἀπόστολος Τρύφωνος	> 451
Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Σερρών κ. Χρυστοφόρος Κνήτης	> 453
Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Μυτιλήνης κ. Κύριλλος Μουμτζής	> 457
Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Διδυμοτείχου κ. Φιλάρετος Βαφειδης	> 461
Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Αἴνου κ. Ἰωακείμ Γεωργιάδης	> 465
Ὁ ἀείμνηστος ἐθνομάρ. Μητροπ. Κορυτσᾶς Φώτιος Καλπίδης	> 467
Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Μηθύμνης κ. Βασίλειος Κομβόπουλος	> 469
Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Σάμου κ. Κωνσταντῖνος Βοντζαλίδης	> 473
Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Χίου κ. Ἱερώνυμος Γοργίας	> 475
Ὁ Σεβ. Μητροπολ. Δρυϊνουπόλεως κ. Βασίλειος Παπαχρήστου	> 483
Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Δυρραχίου κ. Ἰάκωβος	> 487
Ὁ Σεβ. Μητροπολ. Σερβίων καὶ Κοζάνης κ. Φώτιος Μανιάτης	> 491

Ὁ Σεβ. Μητρ. Παραμυθίας-Φιλιατών κ. Νεόφ. Κοτζαμανίδης	Σελ. 497
Ὁ Σεβ. Μητροπ. Καλλιουπόλεως-Μαδύτου κ. Κωνστ. Κοιδάκης	> 501
Ὁ Σεβ. Ἐπίσκ. Λάμπης καὶ Σφακίων κ. Ἀγαθάγ. Παπαδάκης	> 505
Ὁ Σεβ. Ἐπίσκοπος Ἄρτης κ. Σπυρίδων	> 509
Ὁ Σεβ. Ἐπίσκοπος Ἀρδαμερίου κ. Ἰωακείμ Στρουμπής	> 513
Οἱ Πανος. Ἱεροκλήρυκες Στρατ. Σωμάτων, Ἀρχιμ. κ. κ. Πολύ- καρπος Ζάχος, Ἀλέξανδρος Σωτηρόπουλος, Ἀθανάσιος Κοντορηγόπουλος, Ἱεροδιάκονος Εὐθύμιος Ἀγγελίδης καὶ Ἀρχιμ. Παντελεήμων	> 515
Ὁ Πανος. Ἀρχιμηνδρίτης κ. Εὐγένιος Κωσταρίδης, Ἱεροκλήρυξ τῆς Ἀνεξαρτήτου Μεραρχίας	> 523
Ὁ Πανος. Ἀρχιμ. κ. Πανάρετος Πολυκάρπου	> 525
Ὁ Πανος. Ἀρχιμ. κ. Χριστοφόρος Κτενάς	> 529
Ὁ Πανος. Ἀρχιμ. κ. Ἀθανάσιος Παντοκρατορινός	> 533
Ὁ Πανος. Ἀρχιμ. κ. Θεοφύλακτος Παπακωνσταντίνου	> 535
Ὁ Πανος. Ἀρχιμ. κ. Θαλλελαῖος Δημητριάδης	> 539
Ὁ Πανος. Ἀρχιμ. κ. Δανιήλ Γκολέμης	> 542
Ὁ Πανος. Ἀρχιδιάκονος κ. Γεώργιος Σ. Μακαρώνης	> 533
Ὁ Ἅγιος Ἱερομάρτυς Γρηγόριος Ε'.	> 545
Οἱ ἐν Ἀδριανουπόλει τῇ 16ῃ Μαΐου 1921 συνελθόντες Σεβ. Ἱεράρχαι	> 552
Ἡ Α. Θ. Μακαριότης ὁ Πάπας καὶ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας κ. Φώτιος	> 559
Ὁ Σεβ. Ἀρχιεπίσκοπος Σινᾶ καὶ Ταβιθά κ. Πορφύριος Β'.	> 563
Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Μέρμιδος κ. Νεκτάριος	> 567
Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Λεοντοπόλεως κ. Χριστοφόρος	> 571
Ὁ Αἰδ. Πρεσβύτερος κ. Γεώργιος Ζαχαρούλης	> 575
Ὁ Αἰδ. Πρωτοπρεσβύτερος κ. Κωνσταντῖνος Καλλίνικος	> 579
Ὁ Πανος. Ἀρχιμαν. κ. Γεννάδιος Θίμελης	> 581
Ὁ Πανος. Ἀρχιμαν. κ. Κύριλλος Βάρσαιδάκης	> 583
Ὁ Πανος. Ἀρχιμαν. κ. Τιμόθεος Ι. Εὐαγγελινίδης	> 585
Ὁ Πανος. Ἀρχιμ. κ. Ἀδέρκιος Δημακόπουλος	> 589
Ὁ Πανος. Ἀρχιμ. κ. Ἀθανάσιος Νικολόπουλος	> 591
Ὁ Πανος. Ἀρχιμ. κ. Ἀθανάσιος Κατσής	> 593
Ὁ Πανος. Ἀρχιμ. κ. Καλλίστρατος Γκλαδάς	> 595
Ὁ Αἰδ. Πρεσβύτερος κ. Δημ. Μαρινάκης	> 599

